

الجامعُ الصَّحِيحُ

Camius- Sahih

Muhəmmədin ﷺ Sünnələri və gündəlik həyatından
bəhs edən səhih hədislər toplusu

(Səhih əl-Buxari)

Əbu Adullah Muhəmməd ibn İsmail ibn İbrahim əl-
Cufi əl-Buxari

(194-256 hicri / 810-870 miladi)

I

CİLD

(1-1236-cı hədislər)

Qarabağ Azərbaycanıdır!

Bakı 2023

**Kitab Azərbaycan Respublikası Dini Qurumlarla
İş Üzrə Dövlət Komitəsinin
03 aprel 2023-cü il tarixli 3-32/2-491/2023
və 05 may 2023-cü il il tarixli 3-32/2-733/2023 sayılı
məktubları əsasında nəşr edilmişdir.**

Camius-Sahih, I cild, Bakı,
“Elm və təhsil”, 2023, 584 səh.

Tərcümə və
ixtisas redaktoru:
Redaktə:
Hazırladı:

Osman Dadaşov
Kənan Zamanzadə
Ramin İsbaxanlı

ISBN 978-9952-568-33-2

© “Elm və təhsil”, 2023

Birinci cilddə olan bablar (içində fəsillər olan kitablar)

1. İlk vəhyin başlanması kitabı;	12. Qorxu namazı kitabı;
2. İman kitabı;	13. Bayramlar kitabı;
3. Elm kitabı;	14. Vitr kitabı;
4. Dəstəmaz kitabı;	15. İstisqa kitabı;
5. Qüsl kitabı;	16. Kusuflar kitabı;
6. Heyz kitabı;	17. Quranda olan səcdə ayələri kitabı;
7. Təyəmmüm kitabı;	18. Namazı qısaltmaq kitabı;
8. Namaz kitabı;	19. Təhəccüd kitabı;
9. Namazların vaxtı kitabı;	20. Namazın fəziləti;
10. Azan kitabı;	21. Namazda olan əməllər kitabı;
11. Cümə kitabı;	22. Səhv səcdələri kitabı.

Kitabda olan simvolların izahı

عَلَيْهِ

işarəsi “azzə və cəllə” oxunur və “izzət və cəlal sahibi” mənasını verir;

صَلَّى

işarəsi “sallallahu aleyhi və səlləm” oxunur və “ona Allahın salavatı və salamı olsun!” mənasını verir;

رَضِيَ

işarəsi “radiyallahu anhu” oxunur və “Allah ondan razı olsun!” mənasını verir (kişi cinsinə aid edilir);

رَضِيَ

işarəsi “radiyallahu anhə” oxunur və “Allah ondan razı olsun!” mənasını verir (qadın cinsinə aid edilir);

رَضِيَ

işarəsi “radiyallahu anhumə” oxunur və “Allah onların ikisindən də razı olsun!” mənasını verir;

السَّلَامُ

işarəsi “aleyhissəlam” oxunur və “ona Allahın salamı olsun!” mənasını verir (kişi cinsinə aid edilir);

رَحِمَهُ

işarəsi “rahiməhullah” oxunur və “Allah ona rəhmət etsin!” mənasını verir.

Ön söz

Həmd ancaq Allahadır, Ona həmd edir, Ondan yardım və məğfirət diləyirik. Nəfslərimizin şərindən və pis əməllərimizdən Allaha sığınırıq. Allah kimi hidayətə yönəlmişsə, onu heç kəs azdıra bilməz, kimi də azdırmışsa, heç kəs onu hidayətə yönəldə bilməz. Mən şəhadət edirəm ki, Allahdan başqa ibadətə layiq məbud yoxdur, O, təkdir, şəriki də yoxdur və şəhadət edirəm ki, Muhəmməd Onun qulu və elçisidir.

Əbu Adullah Muhəmməd ibn İsmail ibn İbrahim əl-Cufi əl-Buxari رحمته hicrətin 194-cü ilində Şəvval ayının 11-də (miladi 810-cu ildə) indiki Özbəkistan respublikasının ərazisində yerləşən Buxara şəhərində anadan olmuşdur. O, uşaq ikən atası dünyasını dəyişmiş və anasının himayəsində böyümüşdür. İmam əl-Buxari رحمته hələ uşaq yaşlarından hədislərə maraq göstərmiş və hafizəsinin çox güclü olmasına görə çoxlu hədisləri yadda saxlamağa başlamışdır. Onun yaddaşı o qədər güclü idi ki, bir dəfə bir kitab oxuduqda onu əzbər yadında saxlaya bilirdi. O, elm əldə etmək üçün müxtəlif şəhərlərə səyahət etmiş, o şəhərlərin alimlərindən elm almışdır. Rəvayətlərə görə təkcə Səmərqənd şəhərində dörd yüz nəfər hədisçi ilə görüşmüşdür.

Elm aldığı şeyxlər

İmam əl-Buxarinin رحمته çoxlu şeyxləri olmuşdur. O, mindən çox şeyxdən hədis rəvayət etmişdir. Onlardan bəzilərinin adlarını qeyd edirik:

Əhməd ibn Hənbəl;

Əli ibn əl-Mədini;

Yəhyə ibn Məin;

İsmail ibn İdris əl-Mədini;

İshaq ibn Rahaveyh;

Məkki ibn İbrahim əl-Bəlxi;

Muhəmməd ibn Səlam əl-Bikəndi;

İbrahim ibn əl-Əşəs;

Əli ibn əl-Həsən ibn Şəqiq;

Yəhyə ibn Yəhyə;

İbrahim ibn Musa əl-Hafiz;

Şureyc ibn ən-Numan;

Əbu Asim ən-Nəbil əş-Şeybani;

Muhəmməd ibn Abdullah əl-Ənsari;

Abdullah ibn əz-Zubeyr əl-Həmid;
Abdul-Əziz əl-Uveysi və b.

Tələbələri arasında isə ən məşhurları bunlardır:

Əbu İsa ət-Tirmizi;
Muhəmməd ibn Nəsr əl-Mərvəzi;
İbn Əbu Davud;
Muslim ibn Həccac;
ən-Nəsəi və b.

Əsərləri

İmam əl-Buxarinin ﷺ bir çox kitabları dövrümüzdə qədər gəlib çıxmışdır. Onlardan:

- “Tarixul-Kəbir” hədis rəvilləri haqda yazılan ilk kitablarından. 18 yaşında Mədinədə olarkən yazmışdır;
- “Tarixul-Əvsat” “Tarixul-Kəbir” əsərinin qısaldılmış formasıdır;
- “Tarixus-Sağir” “Tarixul-Kəbir” əsərinin bir hissəsidir;
- “Kitəbu Duafəus-Sağir” zəif rəvillər haqda kitabdır;
- “Ədəbul-Mufrad” əxlaq hədislərinin toplandığı bir kitabdır;
- “Raful-Yədəyn fis-Saləti” namazda təkbir edərkən əllərin qaldırılmasına aid hədislərin və əsərlərin toplandığı kitabdır;
- “Kitəbul-Kunə” rəvillərin künyələrindən bəhs edən kitabdır;
- “Kitəbul-Qiraəti Xalfəl-İməm” namazda imamın arxasında Quran ayələrini oxumaq haqda bəhs edən kitabdır;
- “Xalqul-Əfalul-İbəd var-Radd aləl-Cəhmiyyə” Cəhmiyyə təriqətinin baxışlarını rədd edən kitabdır;
- “əl-Aqidə” əqidə haqda kitabdır;
- “Əbarus-Sifət” hədislər haqda bir kitabdır;
- “Birril-Valideyn” valideynlərə yaxşılıq edilməsi haqda kitabdır;

Həmçinin “Camiul-Kəbir”, “Təfsirul-Kəbir”, “Kitəbul-Hibə”, “Kitəbul-Əşribə”, “Kitəbul-Məbsut”, “Kitəbul-İləl”, “Kitəbul-Fəvaid”, “Əsməus-Səhabə”, “Kitəbud-Duafə”, “Musnədul-Kəbir” və s.

Vəfatı

İmam əl-Buxari رحمته hicrətin 256-cı (miladi sentyabrın 1-i 870-ci) ilində Ramazan bayramı gecəsi Səmərqəndin yaxınlığında olan Xərtəng kəndində vəfat etmişdir.

“Camius-Sahih” əsəri

İmam əl-Buxarinin رحمته dövründə olan hədis kitablarında səhih hədislərlə yanaşı zəif və uydurma hədislər də var idi. İmam əl-Buxarinin şeyxi İshaq ibn Rahaveyh رحمته bu sözü isə onda çox böyük yer etmişdir. İshaq ibn Rahaveyh رحمته demişdir: “Allah Elçisinin ﷺ qısa hədislərdən ibarət külliyyatını toplayıb tərtib etmənin çox yaxşı olardı”. Həmçinin İmam əl-Buxari رحمته yuxusunda özünü Peyğəmbərin ﷺ qarşısında əlində yelpiklə dayanıb onu mühafizə etdiyini görmüşdür. Bunun yoxumunun isə onun Peyğəmbəri ﷺ yalanlardan qoruyacağı olmuşdur. Onun bu kitabı tərtib etməsinə səbəb bu hadisələr olmuşdur. O, bu kitab üzərində 16 il çaişmişdir.

“Camius-Sahih” əsəri İmam əl-Buxari رحمته tərəfindən 600 000 hədisin içindən yığdığı hədislər toplusudur. Bu kitabın yazılmasına səbəb isə o dövrdə zəif hədislərin bir çox kitablarda qeyd edilməsi olmuşdur. əl-Buxari isə qarşısına yalnız səhih hədislərin toplandığı bir kitabın yığılmasının məqsəd qoymuşdur. Nəticədə isə bu qədər hədisdən cəmi 7563 hədisi toplayaraq kitab halına salmış və ona “Camius-Sahihul-Musnədi min Hədisi Rasulilləh ﷺ və Sunənihi və Əyyəmihi” qısa olaraq “Camius-Sahih” (“Mühəmmədin ﷺ Sünnələri və gündəlik həyatından bəhs edən səhih hədislər toplusu”) adını vermişdir. Allahın izni ilə bu kitab Qurani-Kərimdən sonra yer üzündə hədislərin toplandığı ən səhih kitab sayılır. Bu kitabı müsəlmanlar daha çox “Səhih əl-Buxari” (əl-Buxarinin səhih hədisləri) adı ilə tanıyırlar.

“Camius-Sahih” əsərinin rəqəmlərə görə fərqli nüsxələri var ki, bu da əl-Buxaridən sonrakı dövrlərdə bəzi hədislərin nömrələnməyərək yazılması, bir hədisin bəzən uzun olması, buna görə də bir neçə hədis kimi qəbul olunması, bir hədisin bir neçə yerdə qeyd olunması və iki ayrı isnadla rəvayət edilən hədislərin kimisinə görə bir, kimisinə görə bir neçə hədis kimi qəbul edilməsi kitabın müxtəlif nüsxələrinin hədis sayında fərq-

lilik meydana çıxartmışdır. Hədislərin sayını müxtəlif alimlər fərqli rəqəmlərlə qeyd etmişlər. Belə ki İbn əs-Salaha görə 7275, İbn Həcərə görə 7397 hədis var. Digərlərinə görə 7563 hədis var. Biz də bu nüsxələrdən 7563 hədis sırası ilə olan nüsxəni əsas götürərək xalqımızın faydalanması üçün tərcümə edilməsinə qərar vermişik. İlk olaraq birinci cild şəklində 1236 hədisi tərcümə etmişik. Allahın izni ilə gələcəkdə kitabın tərcüməsinin davamını da xalqımızın faydalanması üçün tərcümə edib çap edəcəyik. Kitabda bəzi terminlərin izahı həm həmin söz olan səhifənin sonunda, həm də kitabın arxasında qeyd edilmişdir. Həmçinin adlarla bağlı ərəb sözlərini olduğu kimi saxladığımız və burda onların izahını qeyd edirik: Əbu - ata, ummu - ana, ibn - oğul, bint - qız sözləri xüsusi adların bir hissəsi sayılır.

Uca Allah bu kitabı oxuyan hər kəsi oxuduğu ilə faydalandırsın!

Uca Allah bu kitabın ərsəyə gəlməsində əməyi olan hər kəsin günahlarını bağışlasın və Qiyamət günü əməl dəftəri sağ tərəfdən verilənlərdən etsin! Amin!

Radaksiya heyəti

Camius- Sahih

I
Cild

(1-1236-cı hədislər)

۱ - كتاب بدء الوحي إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم

1. Allah Elçisinə ﷺ gələn vəhyin başlanğıcı kitabı

۱ - وَقَوْلَ اللَّهِ جَاءَ دَرُؤُهُ { إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ }

1-ci fəsil: Və zikri izzətli olan Allahın bu kəlamı **“Biz Nuhə və ondan sonrakı peyğəmbərlərə vəhy etdiyimiz kimi, sənə də vəhy etdik”** (ən-Nisa, 163)

۱ - حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ التَّمِيمِيُّ أَنَّهُ سَمِعَ عَلْقَمَةَ بْنَ وَقَّاصٍ اللَّيْثِيَّ يَقُولُ سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَلَى الْمِنْبَرِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى ، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى دُنْيَا يُصِيبُهَا أَوْ إِلَى امْرَأَةٍ يَنْكِحُهَا فَهِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ » .

1. ...Rəvayət edilir ki, Ömər ibn əl-Xattab رضي الله عنه minbərin üstündə demişdir: “Mən Allah Elçisinin ﷺ belə buyurduğunu eşitdim: “Əməllər yalnız niyyətlərə görədir. Hər kəsə də ancaq niyyət etdiyi şey qalacaq. Kim hicrəti¹ əldə edəcəyi dünya (malına) və ya evlənəcəyi qadına görə etmişsə, onun hicrəti (Allah və Onun peyğəmbərinin razı olması üçün deyil) hicrət etdiyi şeyə aiddir”.

۲ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ الْحَارِثَ بْنَ هِشَامٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ يَأْتِيكَ الْوَحْيُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أَخْيَانًا يَأْتِينِي مِثْلَ صَلَاحَةِ الْجَرَسِ - وَهُوَ أَشَدُّ عَلَيَّ - فَيَفْصِمُ عَنِّي وَقَدْ وَعَيْتُ عَنْهُ مَا قَالَ ، وَأَخْيَانًا يَتَمَثَّلُ لِي الْمَلَكُ رَجُلًا فَيُكَلِّمُنِي فَأَعْيَى مَا يَقُولُ » . قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وَلَقَدْ رَأَيْتُهُ يُنزَّلُ عَلَيْهِ الْوَحْيُ فِي الْيَوْمِ الشَّدِيدِ الرَّبْدِ ، فَيَفْصِمُ عَنْهُ وَإِنْ جَبِينَهُ لَيَتَفَصَّدُ عَرَقًا .

2. ...Möminlərin anası Aişə رضي الله عنها rəvayət edir ki, Haris ibn əl-Hişam Allah Elçisindən ﷺ soruşdu: “Ey Allahın Elçisi! Vəhy sənə necə gəlir?” Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Bəzən (vəhy) mənə zınqırovun cingiltisi kimi gəlir və mənə ən ağır gələnini də elə budur. Bu hal məndən çəkilən kimi (mələyin)

¹ Hicrət sözü bir neçə mənada işlədilir: 1. Müsəlmanın dinini qorumaq məqsədilə İslama düşmənçilik edən ölkədən təhlükəsiz yerə köçməsi; 2. Muhəmməd Peyğəmbərin ﷺ səhabələrinin əvvəlcə Həbəşistana (indiki Efiopiyaya), sonra da Mədinəyə köçməsi; 3. Muhəmməd Peyğəmbərin ﷺ Məkkədən Mədinəyə köçməsi; 4. Başlanğıcı xristian təqviminin 622-ci ilinə uyğun gələn müsəlman təqvimi.

mənə söylədikləri hafizəmdə möhkəm qalır. Bəzən də mələk mənə bir kişi cildində görünür, mənimlə danışır, mən də onun söylədiyini yadda saxlayıram”. Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا deyir: “Mən soyuq bir gündə Allah Elçisinə ﷺ vəhy nazil olduğunu görmüşəm. Bu hal ondan çəkilməkən onun alından tər axırdı”.

۳ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عَقِيلِ بْنِ أَبِي شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّهَا قَالَتْ أَوَّلُ مَا بُدِئَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْوَحْيِ الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ فِي النَّوْمِ ، فَكَانَ لَا يَرَى رُؤْيَا إِلَّا جَاءَتْ مِثْلَ فَلَقِ الصُّحُحِ ، ثُمَّ حَبِيبَ إِلَيْهِ الْحَلَاءِ ، وَكَانَ يُخْلُو بِغَارِ حِزَاءٍ فَيَتَحَنَّنُ فِيهِ - وَهُوَ التَّعَبُّدُ - اللَّيَالِي ذَوَاتِ الْعَدَدِ قَبْلَ أَنْ يُنَزَّعَ إِلَى أَهْلِهِ ، وَيَتَرَوَّدُ لِذَلِكَ ، ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى خَدِيجَةَ ، فَيَتَرَوَّدُ لِمِثْلِهَا ، حَتَّى جَاءَهُ الْحَقُّ وَهُوَ فِي غَارِ حِزَاءٍ ، فَجَاءَهُ الْمَلَكُ فَقَالَ اقْرَأْ . قَالَ « مَا أَنَا بِقَارِئٍ » . قَالَ « فَأَخَذَنِي فَعَطَّنِي حَتَّى بَلَغَ مِنِّي الْجُهْدَ ، ثُمَّ أَرْسَلَنِي فَقَالَ اقْرَأْ . فَمُتُّ مَا أَنَا بِقَارِئٍ . ثُمَّ أَرْسَلَنِي فَقَالَ اقْرَأْ . فَأَخَذَنِي فَعَطَّنِي الثَّانِيَةَ حَتَّى بَلَغَ مِنِّي الْجُهْدَ ، ثُمَّ أَرْسَلَنِي فَقَالَ اقْرَأْ . فَمُتُّ مَا أَنَا بِقَارِئٍ . فَأَخَذَنِي فَعَطَّنِي الثَّالِثَةَ ، ثُمَّ أَرْسَلَنِي فَقَالَ { اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ * خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ * اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ } . فَرَجَعُ بِمَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَرْجِفُ فَوَادُهُ ، فَدَخَلَ عَلَى خَدِيجَةَ بِنْتِ خُوَيْلِدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَقَالَ « زَمَلُونِي زَمَلُونِي » . فَرَمَلُوهُ حَتَّى ذَهَبَ عَنْهُ الرَّوْعُ ، فَقَالَ لَخَدِيجَةَ وَأَخْبَرَهَا الْحَبْرَ « لَقَدْ خَشِيتُ عَلَى نَفْسِي » . فَقَالَتْ خَدِيجَةُ كَلَّا وَاللَّهِ مَا يُخْرِيكَ اللَّهُ اللَّهُ أَبَدًا ، إِنَّكَ لَتَصِلِ الرَّحِمَ ، وَتَحْمِلِ الْكَلَّ ، وَتَكْسِبُ الْمَعْدُومَ ، وَتَقْرِي الضَّيْفَ ، وَتُعِينُ عَلَى نَوَائِبِ الْحَقِّ . فَأَنْطَلَقْتُ بِهِ خَدِيجَةَ حَتَّى أَنْتَ بِهِ وَرَقَةُ بْنُ نَوْفَلِ بْنِ أَسَدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزْزِيِّ ابْنِ عَمِّ خَدِيجَةَ - وَكَانَ امْرَأً تَنْصَرُّ فِي الْجَاهِلِيَّةِ ، وَكَانَ يَكْتُبُ الْكِتَابَ الْعِبْرَانِيَّ ، فَيَكْتُبُ مِنَ الْإِنْجِيلِ بِالْعِبْرَانِيَّةِ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَكْتُبَ ، وَكَانَ شَيْخًا كَبِيرًا قَدْ عَمِيَ - فَقَالَتْ لَهُ خَدِيجَةُ يَا ابْنَ عَمِّ اسْمِعْ مِنْ ابْنِ أَخِيكَ . فَقَالَ لَهُ وَرَقَةُ يَا ابْنَ أَخِي مَاذَا تَرَى فَأَخْبَرَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَبْرَ مَا رَأَى . فَقَالَ لَهُ وَرَقَةُ هَذَا النَّامُوسُ الَّذِي نَزَّلَ اللَّهُ عَلَى مُوسَى صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا لَيْتَنِي فِيهَا جَدَعًا ، لَيْتَنِي أَكُونُ حَيًّا إِذْ يُخْرِجُكَ قَوْمُكَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أَوْخُرَجِي هُمْ » . قَالَ نَعَمْ ، لَمْ يَأْتِ رَجُلٌ قَطُّ بِمِثْلِ مَا جِئْتُ بِهِ إِلَّا عُودِي ، وَإِنْ يَذُرْكُنِي يَوْمُكَ أَنْصُرَكَ نَصْرًا مُؤَزَّرًا . ثُمَّ لَمْ يَنْسَبْ وَرَقَةَ أَنْ تُوقِ وَفَتَرَ الْوَحْيَ .

3. ...Rəvayət edilir ki, möminlərin anası Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Allah Elçisinə ﷺ ilk vəhyin gəlməsi gözəl yuxu ilə başlamışdır. Onun gördüyü elə bir yuxu yox idi ki, Sübh çağının aydınlığı kimi həqiqət olmasın. Sonra onun qəlbinə tənha qalmağa çəkilmək meyli salındı. Allah Elçisi ﷺ Hira dağındakı¹ mağarada təkliyə çəkilib ailəsinin yanına qayıdanadək (özü ilə azuqə götürüb) müəyyən gecələri orada ibadət edərdi. Sonra Xədicənin yanına qayıdıb yenə bir o qədər vaxt qalmaq üçün azuqə götürərdi. Allah Elçisi ﷺ Hira dağındakı mağarada olanda ona haqq nazil oldu. Mələk onun yanına gələrək dedi: “Oxu!” O isə cavab verdi: “Mən oxumağı bacarmıram!” Allah Elçisi ﷺ dedi: “O zaman mələk məni tutub taqətim kəsilməndək sıxdı, sonra buraxıb dedi: “Oxu!” Mən dedim: “Mən oxumağı bacarmı-

¹ Hira dağı Məkkədən 5 km uzaqlıqda yerləşir.

ram!" O mənı ikıncı dəfə tutub nəfəsım kəsılənədək sıxdı, sonra da buraxıb dedi: "Oxu!" Mən isə dedım: "Axı mən oxumağı bacarmıram!" O, üçüncü dəfə də mənı tutub nəfəsım kəsılənədək sıxdı, sonra da buraxıb dedi: "Yaradan Rəbbın adı ilə oxu! O, insanı qan laxtasından yaratdı. Oxu! Sənin Rəbbın müqayisəsiz səxavətə malıkdir. O, qələmlə yazmağı öyrətđi. İnsana bilmədəklərını öyrətđi" (əl-Ələq, 1-5). Bundan sonra Allah Elçısı ﷺ qorxudan ürəyi titrəyərək həmin ayələrlə geri döndü. O, Xədicə bint Xuveylidin (evinə) gəlib: "Üstümü örtün, üstümü örtün!" – dedi. Onun üstünü örtdülər. Qorxu ondan keçib getdikdə Allah Elçısı ﷺ bu hadisəni Xədicəyə xəbər verib dedi: "Mən başıma bir iş gələcəyindən qorxuram". Xədicə dedi: "Xeyr! Allaha and olsun ki, Allah səni heç vaxt üzüqara etməz, çünki sən qohumluq əlaqələrini möhkəmləndirir, zəiflərin yükünü daşıyır, yoxsula pay verir, qonağa yaxşı baxır və insanlara haqq yolunda yardım edirsən". Xədicə Allah Elçısını ﷺ əmisi oğlu Varaqa ibn Nofəl ibn Əsəd ibn Abdul-Uzzanın yanına gətirdi. O, cahiliyyə dövründə xristian olmuş bir adam idi və ibrani dilində¹ yazmağı bacarır, İncildən Allahın dilədiyi qədər bəzi şeylər yazardı. O, artıq gözləri görməyən kor qoca bir kişi idi. Xədicə dedi: "Ey əmim oğlu! Qulaq as, gör qardaşın oğlu nə deyir!" Varaqa ondan soruşdu: "Ey qardaşım oğlu! Sən nə görürsən?" Allah Elçısı ﷺ də gördüklərini ona xəbər verdi. Varaqa ona dedi: "O gördüyün, Allahın Musaya göndərdiyi sirin sahibidir.² Kaş sənin dəvətin vaxtı mən gənc olaydım! Kaş qövmün³ səni (yaşadığın yerdən) qovacağı vaxt sağ olaydım!" Allah Elçısı ﷺ soruşdu: "Məgər onlar mənı qovacaqlar?" Varaqa dedi: "Bəli! Sənin gətirdiyinin bənzərini gətirən (Allahın dininə dəvət edən) elə bir kişi olmayıb ki, onunla düşmənçilik etməsinlər. Əgər həmin (dəvət edəcəyin) günə qədər sağ qalsam, var gücümlə sənə kömək edəcəyəm". Bundan az bir müddət sonra Varaqa vəfat etdi və bir müddət vəhy nazil olmadı".

٤ - قَالَ ابْنُ شَهَابٍ وَأَحْمَدُ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيَّ قَالَ - وَهُوَ يُحَدِّثُ عَنْ قَدْرَةِ الْوَحْيِ فَقَالَ - فِي حَدِيثِهِ « بَيْنَا أَنَا وَأُمِّي إِذْ سَمِعْتُ صَوْتًا مِنَ السَّمَاءِ ، فَرَفَعْتُ بَصْرِي فَإِذَا الْمَلِكُ الَّذِي جَاءَنِي بِجِرَاءِ جَالِسٍ عَلَيَّ كُرْسِيَّ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ، فَرُعِبْتُ مِنْهُ ، فَرَجَعْتُ فَقُلْتُ زَمَلُونِي . فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى { يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ * قُمْ فَأَنْذِرْ } إِلَى قَوْلِهِ { وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ } فَحَمِي

¹ İbrani dili İsrail oğullarının danışdığı dil, buna yəhudi dili də deyilir.

² Burada "sirin sahibi" deyildikdə Cəbrail ﷺ nəzərdə tutulur.

³ Qövm – tayfa, toplum, camaat, qəbilə.

الْوَحْيُ وَتَتَابَعُ . تَابَعَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ وَأَبُو صَالِحٍ . وَتَابَعَهُ هِلَالُ بْنُ رَدَادٍ عَنِ الرَّهْرِيِّ . وَقَالَ يُوسُفُ وَمَعْمَرٌ « نَبَاؤُهُ » .

4. ...Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah əl-Ənsari رضي الله عنه vəhyin (müvəqqəti olaraq) kəsilməsi haqda danışarkən rəvayətində bunu da demişdir: “Allah Elçisi ﷺ belə buyurmuşdur: “Bir dəfə mən yol gedəndə göydən səs eşitdim və başımı yuxarı qaldırdım. Bir də gördüm ki, Hira dağında yanıma gələn mələk göylə yer arasında olan kürsünün üzərində oturmuşdur. Mən ondan qorxdum və evə qayıdaraq dedim: “Üstümü örtün, üstümü örtün!” Uca Allah da: “**Ey əbasına bürünüb örtünmüş peyğəmbər! Qalx və insanları xəbərdar et! Təkcə Rəbbini uca tut! Geyimini təmiz saxla! Pis şeyləri tərk et!**” (əl-Muddəssir, 1-5) – ayələrini nazil etdi. Sonra vəhy çoxaldı və ard-arda nazil olmağa başladı”.

٥ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ قَالَ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ أَبِي عَائِشَةَ قَالَ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى { لَا تُحْرِكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتُحْجِلَ بِهِ } قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعَالِجُ مِنَ التَّنْبِيلِ شِدَّةً ، وَكَانَ إِذَا حُرِّكَ شَفْتَيْهِ - فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَأَنَا أُحْرِكُهُمَا لَكُمْ كَمَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُحْرِكُهُمَا . وَقَالَ سَعِيدٌ أَنَا أُحْرِكُهُمَا كَمَا رَأَيْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يُحْرِكُهُمَا . فَحَرَّكَ شَفْتَيْهِ - فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى { لَا تُحْرِكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتُحْجِلَ بِهِ * إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ } قَالَ جَمَعَهُ لَهُ فِي صَدْرِكَ ، وَتَقْرَأُهُ { فَإِذَا قَرَأْتَهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ } قَالَ فَاسْتَمِعَ لَهُ وَأَنْصَتُ { ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ } { ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا أَنْ تَقْرَأَهُ . فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْدَ ذَلِكَ إِذَا أَنَا جَرِيئُ اسْتَمَعَ ، فَإِذَا انْطَلَقَ جَرِيئُ قَرَأَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَمَا قَرَأَهُ . صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

5. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه Uca Allahın: “**Cəbrail sənə Quranı nazil etdikdə onu tələm-tələsik yadda saxlamaq üçün dilini tərpətmə!**” (əl-Qiyamə, 16) ayəsini izah edərək demişdir: “Allah Elçisi ﷺ nazil olan ayələrin ağırlığından çətinlik çəkər və (tələsərək) dodaqlarını tərpədərdi”. İbn Abbas deyir: “Allah Elçisi ﷺ dodaqlarını necə tərpədirdisə, mən də dodaqlarımı eləcə tərpədirəm”. Sonra Uca Allah bu ayəni nazil etdi: “**Cəbrail sənə Quranı nazil etdikdə onu tələm-tələsik yadda saxlamaq üçün dilini tərpətmə! Şübhəsiz ki, onun sənin qəlbində qərar tutması və dilinlə oxunması Bizə aiddir**” (əl-Qiyamə, 16-17) – yəni oxuya biləsən deyər, onu sən qəlbində cəm edər. “**Biz onu oxuduğumuz zaman sən onun oxunuşunu izlə**” (əl-Qiyamə, 18) – yəni onu dinlə və sus! “**Sonra, sözsüz ki, onu izah etmək də Bizə aiddir**” (əl-Qiyamə, 19) – yəni Bizim öhdəmizə düşən odur ki, sən onu oxuya biləsən. Bundan sonra Cəbrail hər dəfə Allah Elçisinin ﷺ yanına gələndə Peyğəmbər ﷺ onu dinləyər, Cəbrail

getdikdən sonra isə Peyğəmbər ﷺ Quranın ayələrini onun oxuduğı kimi oxuyardı”.

٦ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الرَّهْرِيِّ ح وَحَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا يُونُسُ وَمَعْمَرٌ عَنِ الرَّهْرِيِّ نُحْوَهُ قَالَ أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَجْوَدَ النَّاسِ ، وَكَانَ أَجْوَدَ مَا يَكُونُ فِي رَمَضَانَ حِينَ يَلْقَاهُ جِبْرِيلُ ، وَكَانَ يَلْقَاهُ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ مِنْ رَمَضَانَ فَيُدَارِسُهُ الْقُرْآنَ ، فَلَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَجْوَدُ بِالْحِزْبِ مِنَ الرِّيحِ الْمُرْسَلَةِ .

6. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi ﷺ insanların ən səxavətlişi idi. Ramazan ayında Cəbrail ilə görüşəndə isə daha da səxavətli olardı. Cəbrail Ramazan ayının hər gecəsində Allah Elçisi ﷺ ilə görüşər, onunla birlikdə Quranı oxuyub təkrar edərdi. Allah Elçisi ﷺ də bu günlərdə xeyirxah işlər görməkdə sərbəst əsən küləkdən daha səxavətli olardı”.

٧ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ الْحَكْمُ بْنُ نَافِعٍ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الرَّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَا سُفْيَانَ بْنَ حَرْبٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ هِرْقُلَ أَرْسَلَ إِلَيْهِ فِي رَكْبٍ مِنْ فُرَيْشٍ - وَكَانُوا نَجْرًا بِالسَّامِ - فِي الْمُدَّةِ الَّتِي كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَادَ فِيهَا أَبَا سُفْيَانَ وَكَفَّارَ فُرَيْشٍ ، فَأَتَوْهُ وَهُمْ بِإِلْيَاءِ فَدَعَاهُمْ فِي مَجْلِسِهِ ، وَحَوْلَهُ عِظَمَاءُ الرُّومِ ثُمَّ دَعَاهُمْ وَدَعَا بِتَرْجُمَانِهِ فَقَالَ أَتَيْكُمْ أَقْرَبُ نَسَبًا بِهَذَا الرَّجُلِ الَّذِي يَزْعُمُ أَنَّهُ نَجِيٌّ فَقَالَ أَبُو سُفْيَانَ فَقُلْتُ أَنَا أَقْرَبُهُمْ نَسَبًا . فَقَالَ أَدُونُوهُ مِنِّي ، وَقَرِّبُوا أَصْحَابَهُ ، فَاجْعَلُوهُمْ عِنْدَ ظَهْرِهِ . ثُمَّ قَالَ لِتَرْجُمَانِهِ قُلْ لَهُمْ إِنِّي سَأَلْتُ هَذَا عَنْ هَذَا الرَّجُلِ ، فَإِنْ كَذَبَنِي فَكَذِّبُوهُ . فَوَاللَّهِ لَوْلَا الْحَيَاءُ مِنْ أَنْ يَأْتِيُوا عَلَيَّ كَذِبًا لَكَذَّبْتُ عَنْهُ ، ثُمَّ كَانَ أَوَّلَ مَا سَأَلَنِي عَنْهُ أَنْ قَالَ كَيْفَ نَسَبُهُ فَيَكُفُّمُ فُلْتُ هُوَ فِينَا دُو نَسَبٍ . قَالَ فَهَلْ قَالَ هَذَا الْقَوْلُ مِنْكُمْ أَحَدٌ قَطُّ قَبْلَهُ فُلْتُ لَا . قَالَ فَهَلْ كَانَ مِنْ آبَائِهِ مِنْ مَلِكٍ فُلْتُ لَا . قَالَ فَأَشْرَافُ النَّاسِ يَتَّبِعُونَهُ أَمْ ضَعُفَاؤُهُمْ فُلْتُ بَلْ ضَعُفَاؤُهُمْ . قَالَ أَتَرِيدُونَ أَمْ يَنْفُصُونَ فُلْتُ بَلْ تَرِيدُونَ . قَالَ فَهَلْ يَرْتَدُّ أَحَدٌ مِنْهُمْ سَخِطَةً لِدَيْبِهِ بَعْدَ أَنْ يَدْخُلَ فِيهِ فُلْتُ لَا . قَالَ فَهَلْ كُنْتُمْ تَتَّهَمُونَهُ بِالْكَذِبِ قَبْلَ أَنْ يَقُولَ مَا قَالَ فُلْتُ لَا . قَالَ فَهَلْ يَغْدِرُ فُلْتُ لَا ، وَتَحْنُ مِنْهُ فِي مُدَّةٍ لَا نَدْرِي مَا هُوَ فَاعِلٌ فِيهَا . قَالَ وَهَمْ تَمْكِيَّ كَلِمَةً أُدْخِلُ فِيهَا شَيْئًا غَيْرَ هَذِهِ الْكَلِمَةِ . قَالَ فَهَلْ قَاتَلْتُمُوهُ فُلْتُ نَعَمْ . قَالَ فَكَيْفَ كَانَ قِتَالِكُمْ إِيَّاهُ فُلْتُ الْحَرْبُ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُ سَجَالٌ ، يَنَالُ مِنَّا وَيَنَالُ مِنْهُ . قَالَ مَاذَا يَا مَرْكُمُ فُلْتُ يَقُولُ اعْبُدُوا اللَّهَ وَخَدُّهُ ، وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا ، وَاتَّقُوا مَا يَقُولُ آبَاؤُكُمْ ، وَيَأْمُرُنَا بِالصَّلَاةِ وَالصَّدَقِ وَالْعَفَافِ وَالصَّلَةِ . فَقَالَ لِلتَّرْجُمَانِ قُلْ لَهُ سَأَلْتُكَ عَنْ نَسَبِهِ ، فَذَكَرْتَ أَنَّهُ فِيكُمْ دُو نَسَبٍ ، فَكَذَلِكَ الرَّسُولُ تُبْعَثُ فِي نَسَبِ قَوْمِهَا ، وَسَأَلْتُكَ هَلْ قَالَ أَحَدٌ مِنْكُمْ هَذَا الْقَوْلَ فَذَكَرْتَ أَنَّ لَا ، فَقُلْتُ لَوْ كَانَ أَحَدٌ قَالَ هَذَا الْقَوْلَ قَبْلَهُ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَ بِقَوْلٍ قِيلَ قَبْلَهُ ، وَسَأَلْتُكَ هَلْ كَانَ مِنْ آبَائِهِ مِنْ مَلِكٍ فَذَكَرْتَ أَنَّ لَا ، فُلْتُ فَلَوْ كَانَ مِنْ آبَائِهِ مِنْ مَلِكٍ فُلْتُ رَجُلٌ يَطْلُبُ مَلِكًا أَبِيهِ ، وَسَأَلْتُكَ هَلْ كُنْتُمْ تَتَّهَمُونَهُ بِالْكَذِبِ قَبْلَ أَنْ يَقُولَ مَا قَالَ فَذَكَرْتَ أَنَّ لَا ، فَقَدْ أَعْرَفْتُ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ لِيَدَّرِ الْكَذِبَ عَلَى النَّاسِ وَيَكْذِبَ عَلَى اللَّهِ ، وَسَأَلْتُكَ أَشْرَافُ النَّاسِ اتَّبِعُوهُ أَمْ ضَعُفَاؤُهُمْ فَذَكَرْتَ أَنَّ ضَعُفَاءَهُمْ اتَّبَعُوهُ ، وَهُمْ أَتْبَاعُ الرَّسُولِ ، وَسَأَلْتُكَ أَتَرِيدُونَ أَمْ يَنْفُصُونَ فَذَكَرْتَ أَنَّهُمْ تَرِيدُونَ ، وَكَذَلِكَ أَمْرُ الْإِيمَانِ حَتَّى يَتِمَّ ، وَسَأَلْتُكَ أَتَرْتَدُّ أَحَدٌ سَخِطَةً لِدَيْبِهِ بَعْدَ أَنْ يَدْخُلَ فِيهِ فَذَكَرْتَ أَنَّ لَا ، وَكَذَلِكَ الْإِيمَانُ حِينَ تَخَالِطُ بِشَاشَتِهِ الْقُلُوبَ ، وَسَأَلْتُكَ هَلْ يَغْدِرُ فُلْتُ لَا ، وَكَذَلِكَ الرَّسُولُ لَا تَغْدِرُ ، وَسَأَلْتُكَ بِمَا

يَأْمُرُكُمْ ، فَذَكَرْتُ أَنَّ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَعْبُدُوا اللَّهَ ، وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا ، وَيُنْهَأَكُمْ عَنْ عِبَادَةِ الْأَوْثَانِ ، وَيَأْمُرُكُمْ بِالصَّلَاةِ وَالصَّدَقِ وَالْعَمَافِ .
 فَإِنْ كَانَ مَا تَقُولُ حَقًّا فَسَيَمْلِكُ مَوْضِعَ قَدَمَيَّ هَاتَيْنِ ، وَقَدْ كُنْتُ أَعْلَمُ أَنَّهُ خَارِجٌ ، لَمْ أَكُنْ أَظُنُّ أَنَّهُ مِنْكُمْ ، فَلَوْ أَنِّي أَعْلَمُ أَنِّي أَخْلَصُ
 إِلَيْهِ لَتَجَشَّعْتُ لِقَاءَهُ ، وَلَوْ كُنْتُ عِنْدَهُ لَعَسَلْتُ عَنْ قَدَمِهِ . ثُمَّ دَعَا بِكِتَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّذِي بَعَثَ بِهِ دُخِيَّةً إِلَى
 عَظِيمِ بُضْرَى ، فَدَفَعَهُ إِلَى هِرْقَلٍ فَقَرَأَهُ فَإِذَا فِيهِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ . مِنْ مُحَمَّدٍ عَبْدِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى هِرْقَلِ عَظِيمِ الرُّومِ . سَلَامٌ عَلَى
 مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى ، أَمَا بَعْدُ فَإِنِّي أَدْعُوكَ بِدَعَايَةِ الْإِسْلَامِ ، أَسَلِمُ تَسْلِمًا ، يُؤْتِيكَ اللَّهُ أَجْرَكَ مَرَّتَيْنِ ، فَإِن تَوَلَّيْتَ فَإِنَّ عَلَيْنَا إِيْمَ الْأَرِيسِيِّينَ وَ
 { يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ
 دُونِ اللَّهِ فَإِن تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ } قَالَ أَبُو سُفْيَانَ فَلَمَّا قَالَ مَا قَالَ ، وَفَرَّغَ مِنْ قِرَاءَةِ الْكِتَابِ كَثُرَ عِنْدَهُ الصَّخْبُ ،
 وَارْتَفَعَتِ الْأَصْوَاتُ وَأُخْرِجْنَا ، فَكُنْتُ لِأَصْحَابِي حِينَ أُخْرِجْنَا لَقَدْ أَمَرَ ابْنُ أَبِي كَبْشَةَ ، إِنَّهُ يَخَافُ مَلِكَ نَبِيِّ الْأَصْفَرِ . فَمَا زِلْتُ مُوقِنًا
 أَنَّهُ سَيَطْهَرُ حَتَّى أَدْخَلَ اللَّهُ عَلَيَّ الْإِسْلَامَ . وَكَانَ ابْنُ النَّاطُورِ صَاحِبُ إِبِلِيَاءَ وَهِرْقَلُ سُفْفَا عَلَى نَصَارَى الشَّامِ ، يُحَدِّثُ أَنَّ هِرْقَلًا حِينَ
 قَدِمَ إِبِلِيَاءَ أَصْبَحَ يَوْمًا حَبِيبَ النَّفْسِ ، فَقَالَ بَعْضُ بَطَارِقَتِهِ قَدْ اسْتَنْكَرْنَا هَيْمَتَكَ . قَالَ ابْنُ النَّاطُورِ وَكَانَ هِرْقَلُ خَرَاءً يَنْظُرُ فِي النُّجُومِ ،
 فَقَالَ هُمْ حِينَ سَأَلُوهُ إِنِّي رَأَيْتُ اللَّيْلَةَ حِينَ نَظَرْتُ فِي النُّجُومِ مَلِكَ الْحِنَانِ قَدْ ظَهَرَ ، فَمَنْ يَحْتَرِئُ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ قَالُوا لَيْسَ يَحْتَرِئُ إِلَّا
 الْيَهُودُ فَلَا يُهْمَنَّكَ شَأْنُهُمْ وَأَكُنْتُ إِلَى مَدَائِنٍ مُلْكِكَ ، فَيَقْتُلُوا مَنْ فِيهِمْ مِنَ الْيَهُودِ . فَبَيْنَمَا هُمْ عَلَى أَمْرِهِمْ أَتَى هِرْقَلُ بِرَجُلٍ أَرْسَلَ بِهِ
 مَلِكُ غَسَّانَ ، يُخْبِرُ عَنْ حَبْرٍ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا اسْتَحْبَرَهُ هِرْقَلُ قَالَ أَذْهَبُوا فَاظْطَرُّوا مُحْتَرِئِينَ هُوَ أَمْ لَا . فَظَنُّوا إِلَيْهِ ،
 فَحَدَّثُوهُ أَنَّهُ مُحْتَرِئٌ ، وَسَأَلَهُ عَنِ الْعَرَبِ فَقَالَ هُمْ يَحْتَرِئُونَ . فَقَالَ هِرْقَلُ هَذَا مَلِكُ هَذِهِ الْأُمَّةِ قَدْ ظَهَرَ . ثُمَّ كَتَبَ هِرْقَلُ إِلَى صَاحِبِ لَهُ
 بِرُومِيَّةَ ، وَكَانَ نَظِيرُهُ فِي الْعِلْمِ ، وَسَارَ هِرْقَلُ إِلَى حِمصَ ، فَلَمَ يَرِمُ حِمصَ حَتَّى أَتَاهُ كِتَابٌ مِنْ صَاحِبِهِ يُؤَافِقُ رَأْيَ هِرْقَلِ عَلَى خُرُوجِ النَّبِيِّ
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَّهُ نَبِيٌّ ، فَأَذِنَ هِرْقَلُ لِعَظَمَاءِ الرُّومِ فِي دَسْكَرَةِ لَهُ بِحِمصَ ثُمَّ أَمَرَ بِأَبْوَابِهَا فَعُلِقَتْ ، ثُمَّ أَطْلَعَ فَقَالَ يَا مَعْشَرَ الرُّومِ ،
 هَلْ لَكُمْ فِي الْفَلَاحِ وَالرُّشْدِ وَأَنْ يُثْبِتَ مُلْكُكُمْ فَنَبَايَعُوا هَذَا النَّبِيَّ ، فَحَاصِبُوا حَيْصَةَ حُمُرِ الْوَحْشِ إِلَى الْأَبْوَابِ ، فَوَجَدُوهَا قَدْ عُلِقَتْ ،
 فَلَمَّا رَأَى هِرْقَلُ نَفَرَهُمْ ، وَأَيْسَ مِنَ الْإِيمَانِ قَالَ رُدُّوهُمْ عَلَيَّ . وَقَالَ إِنِّي قُلْتُ مَقَالِي أَنَا أَخْتِيرُ بَيْنَا شِدَّتْكُمْ عَلَى دِينِكُمْ ، فَقَدْ رَأَيْتُ .
 فَسَجَدُوا لَهُ وَرَضُوا عَنْهُ ، فَكَانَ ذَلِكَ آخِرَ شَأْنِ هِرْقَلِ . رَوَاهُ صَالِحُ بْنُ كَيْسَانَ وَبُوْنُسَ وَمَعْمَرُ عَنِ الرَّهْرِيِّ .

7. ...İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, Əbu Süfyan ibn Hərb ona xəbər vermişdir ki, o, Qureyş karvanını müşayiət edən zaman Herakl onu öz yanına çağırırdı. O vaxt qureyşlilər Şamda ticarətlə məşğul olurdular. Bu da Allah Elçisinin ﷺ Əbu Süfyan və başqa Qureyş kafirləri ilə Hudeybiyədə¹ sülh müqaviləsi bağladığı vaxtda idi. Əbu Süfyan (qureyşli) yoldaşları ilə birgə İliyaya² – imperatorun yanına gəldilər. Herakl Rum zadəganlarının əhatəsində olarkən qureyşlilər öz məclisinə dəvət etdi. Sonra onları hüzuruna çağırırdı və tərcüməçisinin gəlməsini əmr etdi. Herakl soruşdu: “Peyğəmbər olduğunu iddia edən bu adama qohumluq cəhətdən nəşəbcə ən yaxın olan hansınızdır?” Əbu Süfyan deyir: “Mən: “Onların

¹ Hudeybiyə – Məkkənin 16 kilometrliyində, Ciddəyə gedən yolda yerləşən yer. Hicri tarixin 6-cı ilində orada Muhəmməd Peyğəmbərlə ﷺ müsəlmanları şəhərə buraxmayan və onları ümür ziyarəti etməyə qoymayan məkkəlilər arasında sülh müqaviləsi bağlanmışdı.

² İliya – Qüds, Yerusəlim.

qohumluq cəhətdən nəşəbcə ən yaxın olanı mənəm” – deyə cavab verdim. İmperator dedi: “Onu yaxına gətirin, yoldaşlarını isə onun arxa tərəfində saxlayın”. Sonra tərcüməçisinə dedi: “Onlara de ki, mən bundan o adam haqqında soruşacağam. Əgər mənə yalan danışsa, siz də onu yalançı sayın”. Əbu Süfyan dedi: “Allaha and olsun ki, dostlarımlın orada-burada mənim yalanım barədə danışacaqlarından utanmasaydım, onun barəsində yalan danışardım”. Sonra Heraklin onun haqqında məndən ilk soruşduğu bu oldu: “Aranızda onun əsli-nəsəbi necədir?” Mən dedim: “O bizim aramızda əsilli-nəsəblidir”. O soruşdu: “Sizdən ondan əvvəl bu sözü deyən (peyğəmbərlik iddiasında olan) bir şəxs olubmu?” Mən: “Xeyr!” – dedim. O soruşdu: “Heç onun ata-babalarından padşahlıq edən olubmu?” Mən: “Xeyr!” – dedim. O soruşdu: “Ona tabe olanlar insanların zadəganlarıdır, yoxsa zəifləri?” Mən: “İnsanların zəifləridir” – dedim. O soruşdu: “Onlar artırlar, yoxsa azalırlar?” Mən: “Artırlar” – dedim. O soruşdu: “İçərilərində onun dinini qəbul etdikdən sonra narazılığa görə dinindən döənən kimsə olubmu?” Mən: “Yoxdur!” – dedim. O soruşdu: “Söylədiklərini deməzdən (bu dinə dəvət etməzdən) əvvəl heç onu yalan danışmaqda ittiham etmişdinizmi?” Mən: “Xeyr!” – dedim. O soruşdu: “Heç əhdi pozurmu?” Mən: “Xeyr, lakin bizimlə onun arasında müvəqqəti sülh müqaviləsi var və bu müddət ərzində onun nə edəcəyini bilmirik” – dedim”. Əbu Süfyan davam edərək dedi: “Mən deyilənlərə əlavə etmək üçün bu kəlmədən başqa bir şey tapa bilmədim. Herakl soruşdu: “Heç onunla döyüşmüşünüz mü?” Mən: “Bəli!” – dedim. O soruşdu: “Onunla döyüşünüz nə ilə nəticələnib?” Mən dedim: “Bizimlə onun arasında gedən döyüş dəyişkən olur, gah o bizə qalib gəlir, gah da biz ona qalib gəlirik”. O soruşdu: “Sizə nəyi əmr edir?” Mən dedim: “O deyir ki, tək Allaha ibadət edin, Ona heç nəyi şərik qoşmayın, atalarınızın söylədiklərini tərək edin. Həmçinin bizə namaz qılmağı, zəkat verməyi, doğru danışmağı, namuslu olmağı və qohumluq əlaqələrini möhkəmləndirməyi də əmr edir”. Sonra Herakl tərcüməçiyə belə buyurdu: “Ona de ki: “Səndən onun nəşəbi barədə soruşdum, aranızda əsilli-nəsəbli olduğunu bildirdin. Əvvəlki elçilər də öz xalqlarının adlı-sanlı nəslinə mənsub olardılar. Sizdən “ondan əvvəl bu sözü deyən bir kəs olubmu” deyə soruşdum, dedin ki, xeyr. Mən düşündüm ki, əgər ondan əvvəl bu sözü söyləyən bir kəs olsaydı, deyərdim ki, bu adam özündən əvvəl deyilmiş bir sözü təkrar edir. Mən səndən “Ata-babalarının içində padşahlıq edən olubmu” deyə soruşdum, dedin ki,

xeyr. Mən fikirləşdim ki, əgər ata-babalarından padşahlıq edən olsaydı, deyərdim ki, bu adam atasının mülkünü geri almağa çalışır. Səndən “söylədiklərini deməzdən əvvəl onu yalan danışmaqda ittiham etmişdinizmi” deyə soruşdum, dedin ki, xeyr. Mənə aydın oldu ki, insanlara qarşı yalan danışmayan adam Allaha qarşı da yalan danışmaz. Səndən “onun ardınca gedənlər insanların zadəganlarıdır, yoxsa zəifləridir” deyə soruşdum, onun ardınca gedənlərin insanların zəifləri olduğunu söylədin. Elçilərin ardınca gedənlər də məhz onlardır. Səndən “onlar artırırlar, yoxsa azalırlar” deyə soruşdum, dedin ki, “onlar artırırlar”. İmanın vəziyyəti də tamam oluncaya qədər belə davam edər. Səndən “aralarında onun dinini qəbul etdikdən sonra narazılığa görə dinindən dönən bir kimsə varmı” deyə soruşdum, dedin ki, yoxdur. Sözsüz ki, bu cür iman qəblərə daxil olduqda belə olur. Səndən “əhdi pozurmu” deyə soruşdum, dedin ki, xeyr. Peyğəmbərlər də belə olur, onlar əhdi pozurlar. Səndən “sizə nəyi əmr edir” deyə soruşdum. Dedin ki, tək Allaha ibadət edib heç nəyi Ona şərik qoşmamağı sizə əmr edir və bützlərə tapınmağı sizə qadağan edir. Həmçinin sizə namaz qılmağı, doğru danışmağı və namuslu olmağı da əmr edir. Əgər sənin dediklərin doğrudursa, onda o, bu ayaqlarımın basdığı yerə sahib olacaq. Mən bilirdim ki, o gələcək, lakin sizdən olacağını güman etmirdim. Əgər onun yanına gedib çata biləcəyimə arxayın olsaydım, hər halda onunla görüşməyə çalışır və əgər yanında olsaydım, ayaqlarını yuyardım”. Sonra o, Dihyə adlı səhabənin vasitəsilə Busranın¹ hökmdarına² göndərilmiş (və onun tərəfindən Herakla çatdırılmış) Allah Elçisinin ﷺ məktubunu tələb etdi və Qasid³ məktubu Herakla verdi. O da məktubu oxudu. Məktubda bunlar yazılmışdı:

Mərhəmətli və Rəhmli Allahın adı ilə!

Allahın qulu və elçisi Muhəmməddən Rum imperatoru Herakla. Doğru yolu tutub gedənlərə salam olsun! Bundan sonra, mən səni İslama dəvət edirəm. İslamı qəbul et ki, salamat olasan və Allah sənin mükafatını ikiqat versin. Əgər qəbul etməsən, təbəçiliyində olanların günahı sənin boy-nunda qalacaq: **“Ey Kitab əhli! Bizim və sizin aranızda olan eyni bir kəlməyə gəlin! O kəlmə budur: “Allahdan başqasına ibadət etməyək, Ona**

¹ Mədinə ilə Dəməşq arasında yerləşən şəhərdir. Hal-hazırda Suriyanın ərazisində yerləşir.

² Adı Haris ibn Əbu Şəmr əl-Ğassanidir.

³ Bu, o zamanlar hələ İslam dinini qəbul etməmiş Adiy ibn Hatim ﷺ idi.

heç bir şeyi şarik qoşmayaq və Allahı qoyub bir-birimizi ilahiləşdirməyək". Əgər onlar üz döndərsələr, deyin: "Şahid olun ki, biz müsəlmanlarıq!" (Ali-İmran, 64)".

Əbu Süfyan dedi: "Herakl deyəcəklərini dedikdən və məktubu oxuyub qurtardıqdan sonra onun hüzurunda hay-küy qalxdı, səslər ucaldı və bizi bayıra çıxartdılar. Onda mən yoldaşlarıma dedim: "İbn Əbu Kəbşənin¹ işi (dəvəti) o qədər böyümüşdür ki, Bəni-Əsfarın² hökmdarı da ondan qorxur". Peyğəmbərin ﷺ qalib gələcəyinə Allah İslamı qəlbimə yerləşdirənə qədər qətiyyətlə inanmağa davam etdim.

İliyanın başçısı³ və Heraklın dostu İbn ən-Nazur⁴ Şam xristianlarının baş keşişi idi. O, rəvayət edir ki, Herakl İliyaya gəldiyi zaman, (farslara qalib gələndən sonra günlərin bir günü) səhər oyanarkən əhvalı çox pis idi. Heraklın patriarxlarından⁵ bəziləri ona dedilər: "Sənin halın xoşumuza gəlmir". İbn ən-Nazur deyir ki, Herakl ulduzlara əsasən fala baxan, kahin idi. Odur ki, onların sualına belə cavab verdi: "Mən bu gecə ulduzlara baxarkən xitan⁶ hökmdarının qalib gəldiyini görmüşəm. Deyin görək, xalqlar arasında xitan (sünnət) edənlər kimlərdir?" Onlar dedilər: "Yəhudilərdən başqa heç kəs xitan etmir. Onların işi səni qorxuzmasın, məmləkətinin şəhərlərinə xəbər göndər ki, oralardakı yəhudiləri öldürsünlər". Elə bu vaxt Heraklın hüzuruna Ğassan hökmdarının Allahın Elçisi ﷺ barəsində xəbər vermək üçün göndərdiyi adam gətirildi. Herakl qasiddən xəbər aldıqdan sonra xidmətçilərinə əmr edib dedi: "Gedin baxın görün, bu kişi xitan (sünnət) edilib, ya yox". Xidmətçilər o kişiyyə baxdıqdan sonra onun xitan (sünnət) edilmiş olduğunu Herakla xəbər verdilər. Herakl ondan ərəblər barədə soruşdu. Qasid dedi ki, onlar da xitan olunurlar". Herakl buyurdu: "Budur, bu xalqın hökmranlığı artıq zühur etmişdir". Sonra Herakl Rumiyyədə yaşayan və (fala baxmaq) elmində özünə həmfikir olan

¹ Əbu Süfyan ﷺ bu sözü ilə Peyğəmbəri ﷺ qəsd edirdi, çünki Əbu Kəbşə Peyğəmbərin ﷺ babalarından birinin adıdır.

² Bəni Əsfar – sarışın adamların çox olmasına görə ərəblər rumluları belə çağırırdılar.

³ Herakl bütün Şamın imperatoru idi, İliya şəhərinin başçısı isə İbn ən-Nazur idi.

⁴ Ərəb dilində "bostan gözetçisi" deməkdir.

⁵ Patriarx – kilsə başçısı.

⁶ Müsəlmanlarda və yəhudilərdə yetkinlik yaşına çatmamış oğlan uşaqlarının kişilik orqanının dəri hissəsinin kəsilməsindən ibarət əməliyyatdır. Azərbaycanda buna "sünnət olunmaq" deyilir.

dostuna məktub yazdı. Sonra Herakl Himsə¹ gedərək Peyğəmbərin ﷺ zühuru və onun, həqiqətən də, peyğəmbər olduğu barədə fikirlərinə həmrəy olan dostundan məktub alanadək Himsi tərək etmədi. Herakl Rum zadəganlarını Himsdə olan qəsrinə dəvət edib qapıların bağlanılmasını əmr etdi. Sonra onların qarşısına çıxaraq dedi: “Ey Rumlular! Bu Peyğəmbərə ﷺ beyət² edib nicat tapmaq, doğru yola yönəlmək və mülkünüzün qalmasını istəmirsinizmi?” Onlar bu sözləri eşidən kimi vəhşi eşşəklər qaçışına bənzər sürətlə qapıya doğru qaçdılar, lakin qapıların bağlı olduğunu gördülər. Herakl onlardakı nifrəti gördükdə iman gətirəcəklərindən ümidini üzüb dedi: “Onları yanıma gətirin!” Zadəganlar onun hüzuruna gəldikdə belə dedi: “Mən dediklərimi ancaq dininizə bağlı olmanızı yoxlamaq üçün dedim. İndi isə buna şahid oldum”. Zadəganlar onun qarşısında səcdə etdilər və ondan razı oldular. Herakl haqqında olan xəbərin (onun dəvətə olan münasibətinin) sonu belə oldu”.

¹ Hazırda Suriyanın ərazisində yerləşir.

² Peyğəmbərin ﷺ dəvətini qəbul edərək ona tabe olmaq və bu tabeçiliyə sadıq qalmaq.

۲ - کتابُ الإيمان

2. İman kitabı

۱ - باب الإيمان وَقَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ » .

1-ci fəsil: Peyğəmbərin ﷺ: “İslam beş (bünövrə) üzərində qurulmuşdur” – kəlamı

وَهُوَ قَوْلٌ وَفِعْلٌ ، وَيَزِيدُ وَيَنْقُصُ . قَالَ اللهُ تَعَالَى { لِيَزِدَادُوا إِيمَانًا مَعَ إِيمَانِهِمْ } . { وَزِدْنَاَهُمْ هُدًى } { وَيَزِيدُ اللهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا هُدًى } { وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْوَاهُمْ } { وَيَزِيدَادُ الَّذِينَ آمَنُوا إِيمَانًا } { وَقَوْلُهُ { أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هَذِهِ إِيمَانًا فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فزَادَهُمْ إِيمَانًا } . وَقَوْلُهُ جَلَّ ذِكْرُهُ { فَأَخْشَوْهُمْ فزَادَهُمْ إِيمَانًا } . وَقَوْلُهُ تَعَالَى { وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا } . وَالْحُبُّ فِي اللهِ وَالْبُغْضُ فِي اللهِ مِنَ الْإِيمَانِ . وَكَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى عَبْدِ بْنِ عَدِيٍّ إِنَّ لِلْإِيمَانِ فَرَائِضَ وَشَرَائِعَ وَحُدُودًا وَسُنَنًا ، فَمَنْ اسْتَكْمَلَهَا اسْتَكْمَلَ الْإِيمَانَ ، وَمَنْ لَمْ يَسْتَكْمِلْهَا لَمْ يَسْتَكْمِلِ الْإِيمَانَ ، فَإِنْ أَعِشَ فَمَسَأَبَتْهَا لَكُمْ حَتَّى تَعْمَلُوا بِهَا ، وَإِنْ أُمِتَ فَمَا أَنَا عَلَى صُحْبَتِكُمْ بِحَرِيصٍ . وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ { وَلَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قُلُوبِي } . قَالَ مُعَاذُ الْجَلِيسِ بِنَا نُؤْمِنُ سَاعَةً . وَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ الْيَقِينُ الْإِيمَانُ كُلُّهُ . وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ لَا يَبْلُغُ الْعَبْدُ حَقِيقَةَ التَّقْوَى حَتَّى يَدَعَ مَا حَاكَ فِي الصَّدْرِ . وَقَالَ مُجَاهِدٌ { شَرَعَ لَكُمْ } أَوْصِيَانَا يَا مُحَمَّدُ وَإِيَاهُ دِينًا وَاحِدًا . وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ { شَرَعَةً وَمِنْهَاجًا } سَبِيلًا وَسُنَّةً .

İman söz və əməldir, artır və azalır. Uca Allah buyurur: “...imanı üstünə iman artırmaq üçün...” (əl-Fəth, 4); “...Biz də onların hidayətini artırdıq” (əl-Kəhf, 13); “...Allah doğru yolda olanların doğruluğunu artırır” (Məryəm, 76); “Doğru yolla gedənlərə gəldikdə isə, Allah onlara hidayətini artırır və onları təqvalı olmağa müvəffəq edər” (Muhəmməd, 17); “...iman gətirənlərin imanını artdırın” (əl-Muddəssir, 31); “Bu, hansınızın imanını artırdı?” – deyənlər də var. İman gətirənlərə gəldikdə isə, o surə onların imanını artırır” (ət-Tövbə, 124); “...onlardan qorxun!” – deyildikdə, bu söz onların imanını daha da artırdı...” (Ali-İmran, 173); “Bu onların yalnız imanını və itaətini artırdı” (əl-Əhzab, 22). Allah üçün sevmək və Allah üçün qəzəblənmək imandandır. Ömər ibn Abdul-Əziz ؓ Adiy ibn Adiyə məktub yazaraq belə buyurmuşdur: “Şübhəsiz, imanın fərzləri, şərtləri, hədləri və sünnələri var. Kim bunları tam yerinə yetirərsə, imanı tamamlamış olar. Kim də bunları tam yerinə yetirməzsə, imanı kamil olmamışdır. Əgər mən yaşasam, bunları bilməyiniz üçün mən onları sizə bəyan edəcəyəm ki, əməl edəsiniz, lakin ölsəm, mən sizinlə yoldaşlıq etməyə həris deyiləm. “İbrahim demişdir: “Bir zaman İbrahim: “Ey Rəbbim, ölümləri necə diriltiyini mənə göstər!” – demişdi. Rəbbi ona: “Məgər sən inanmırsan?” – deyər buyurdu. İbrahim dedi: “Əlbəttə, ina-

nıram! Lakin istəyirəm ki, qəlbim rahat olsun.” Allah buyurdu: “Quşlardan dördünü tut və onları götür tikə-tikə et, sonra hər dağın başına onlardan bir parça qoy, sonra da onları çağır, tez sənin yanına gələcəklər. Bil ki, Allah qüdrətlidir, hikmət sahibidir!” (əl-Bəqərə, 260). Muaz رضي الله عنه bir adama demişdir: “Bizimlə otur, bir saat iman artıraraq”. İbn Məsud رضي الله عنه demişdir: “Yəqinlik imanın hamusudur”. İbn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Bəndə sinəsində olan şübhələri tam tərək etməyə qədər təqvanın həqiqətinə çata bilməz”. Mücahid “Allah Nuha tövsiyə etdiyini... sizin üçün də dində qanun etdi...” (əş-Şura, 13) ayəsi haqda demişdir: “Ey Muhəmməd, sənə də Nuha da vahid din tövsiyə etdik”. İbn Abbas “...hər biriniz üçün bir şəriət və bir yol təyin etdik” (əl-Maidə, 48) bu ayə haqda demişdir: “Yəni yol və sünnə¹ təyin etdik”.

۲ - باب دُعَاؤُكُمْ بِإِيمَانِكُمْ

2-ci fəsil: Dualarınız imanınızdır

۸ - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى قَالَ أَحْبَبْنَا حَنْظَلَةَ بْنَ أَبِي سُوَيْبَانَ عَنْ عِكْرِمَةَ بْنِ خَالِدٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ، وَإِقَامَ الصَّلَاةِ ، وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ ، وَالْحَجَّ ، وَصَوْمَ رَمَضَانَ » .

8. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم belə buyurdu: “İslam beş (bünövrə) üzərində qurulmuşdur: Allahdan başqa ibadətə layiq məbudun olmadığına və Muhəmmədin صلى الله عليه وسلم Allahın elçisi olduğuna şahidlik etmək, namaz qılmaq, zəkat vermək, həcc etmək və Ramazan orucunu tutmaq”.

۳ - باب أُمُورِ الْإِيمَانِ

3-cü fəsil: İmana aid işlər

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى {لَيْسَ الْبِرُّ أَنْ تُولُوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ} . وَقَوْلِهِ {قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ} الْآيَةَ .

¹ Sünnə – Muhəmməd Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم yolu, yəni onun əməlləri, davranışı, kəlamları və əmrlərinə deyilir.

Uca Allahın: “Yaxşı əməl üzünüzdə məşriqə və məğribə tərəf çevirməyiniz deyildir. Lakin yaxşı əməl sahibləri Allaha, Axirət gününə, mələklərə, kitablara və peyğəmbərlərə iman gətirən, sevdiyi malı qohum-əqrəbaya, yetimlərə, yoxsullara, müsafirlərə, dilənənlərə və kölələrin azad edilməsinə xərcləyən, namaz qılıb zəkat verən, əhd bağladığıda əhdlərini yerinə yetirən, sıxıntı və xəstəlik üz verdikdə, habelə, döyüş zamanı səbir edən şəxslərdir. Onlar imanlarında doğru olanlardır. Müttəqi olanlar da, məhz onlardır” (əl-Bəqərə, 177) və “Möminlər, həqiqətən də, nicat tapdılar” (əl-Muminun, 1) - kəlamları

۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو غَامِرٍ الْعَقَدِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ «الإيمان يضع وِسْتُونَ شُعْبَةً، وَالْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْإِيمَانِ» .

9. ...Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم belə buyurmuşdur: “İman altmış və bir neçə şöbədən ibarətdir. Həya da imandan bir şöbədir”.

۴ - باب الْمُسْلِمِ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ

4-cü fəsil: Müsəlman dilindən və əlindən başqa müsəlmanlara zərər dəyməyən kəsdir

۱۰ - حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي السَّفَرِ وَإِسْمَاعِيلَ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ ، وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ مَا حَىَّ اللَّهُ عَنْهُ » . قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ وَقَالَ أَبُو مُعَاوِيَةَ حَدَّثَنَا دَاوُدُ عَنْ غَامِرٍ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . وَقَالَ عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ دَاوُدَ عَنْ غَامِرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

10. ...Abdullah ibn Amr رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم belə buyurdu: “Müsəlman dilindən və əlindən başqa müsəlmanlara zərər dəyməyən kimsədir; mühacir də Allahın qadağan etdiyi şeyləri tərək edən kimsədir”.

۵ - باب أَيْ الْإِسْلَامِ أَفْضَلُ

5-ci fəsil: Hansı müsəlman daha fəzilətlidir?

۱۱ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ الْقُرَشِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو بُرْدَةَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيْ الْإِسْلَامِ أَفْضَلُ قَالَ « مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ » .

11. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Musa رضي الله عنه demişdir: “Səhabələr soruşdu: “Ey Allahın Elçisi! Hansı müsəlman daha fəzilətli sayılır?” Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم buyurdu: “Dilindən və əlindən müsəlmanlara zərər dəyməyən (müsəlman)”.

٦ - باب إطعام الطعام من الإسلام

6-cı fəsil: Yemək yedirtmək İslamdadır

١٢ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي الْحَيْرِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَىُّ الْإِسْلَامِ خَيْرٌ قَالَ « تَطْعَمُ الطَّعَامَ ، وَتَقْرَأُ السَّلَامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ وَمَنْ لَمْ تَعْرِفْ » .

12. ...Abdullah ibn Amr رضي الله عنه rəvayət edir ki, bir nəfər Peyğəmbərdən صلى الله عليه وسلم soruşdu: “İslamın xislətlərindən ən xeyirlisi hansıdır?” Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم buyurdu: “Yemək yedirtməyin, tanıdığına və tanımadığına salam verməyin”.

٧ - باب من الإيمان أن يحب لأخيه ما يحب لنفسه

7-ci fəsil: Özünə istədiyini müsəlman qardaşı üçün də istəmək imandandır

١٣ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ شُعْبَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . وَعَنْ حُسَيْنِ الْمُعَلِّمِ قَالَ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَنَسِ بْنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ » .

13. ...Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم belə buyurdu: “Biriniz özü üçün istədiyini (müsəlman) qardaşı üçün istəmədikcə, (tam şəkildə) iman etmiş olmaz”.

٨ - باب حب الرسول صلى الله عليه وسلم من الإيمان

8-ci fəsil: Allah Elçisini صلى الله عليه وسلم sevmək imandandır

١٤ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ »

14. ...Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم belə buyurdu: “Canım Əlində Olana and olsun ki, sizdən biriniz məni valideynindən və övladından çox istəməyincə, (tam) iman gətirmiş olmaz”.

۱۵ - حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ عَلِيَّةَ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ح وَحَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ » .

15. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Sizdən biriniz məni valideynindən, övladından və bütün insanlardan çox istəməyincə, (tam) iman gətirmiş olmaz”.

۹ - باب خلاوة الإيمان

9-cu fəsil: İmanın şirinliyi

۱۶ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ خِلَاوَةَ الْإِيمَانِ أَنْ يَكُونَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا ، وَأَنْ يُحِبَّ الْمَرْءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ ، وَأَنْ يَكْرَهُ أَنْ يَعودَ فِي الْكُفْرِ كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُعَذَّبَ فِي النَّارِ » .

16. ...Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur: “Kimdə üç şey olsa, imanun şirinliyini dadmış olar: Allahı və Onun Elçisini başqalarından daha çox sevmək; sevdiyin insanı yalnız Allah üçün sevmək; Cəhənnəmə atılacağı xoşlamadığı kimi, küfrə qayıtmağı da xoşlamamaq”.

۱۰ - باب علامة الإيمان حُبُّ الْأَنْصَارِ

10-cu fəsil: Kamil imanun əlaməti ənsarı¹ sevməkdir

۱۷ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَبْرِ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « آيَةُ الْإِيمَانِ حُبُّ الْأَنْصَارِ ، وَآيَةُ التَّفَاقِي بُغْضُ الْأَنْصَارِ » .

17. ...Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “(Kamil) imanun əlaməti ənsarı sevmək, münafiqliyin əlaməti isə ənsara nifrət etməkdir”.

۱۱ - باب

11-ci fəsil

۱۸ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو إِدْرِيسَ عَائِدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ عُبَادَةَ بْنَ الصَّامِتِ رَضِيَ اللَّهُ

¹ İslamı qəbul etmiş və Muhəmməd Peyğəmbərin ﷺ sadıq silahdaşları olmuş Mədinənin yerli sakinləri.

عَنْهُ وَكَانَ شَهِيدَ بَدْرًا ، وَهُوَ أَحَدُ النُّقَبَاءِ لَيْلَةَ الْعَقَبَةِ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ وَحَوْلَهُ عَصَابَةٌ مِنْ أَصْحَابِهِ « بَايَعُونِي عَلَى أَنْ لَا تُشْرِكُوا بِاللَّهِ شَيْئًا ، وَلَا تَسْرِفُوا ، وَلَا تَزْنُوا ، وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ ، وَلَا تَأْتُوا بِبُهْتَانٍ تَفْتَرُونَهُ بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَأَرْجُلِكُمْ ، وَلَا تَعْصُوا فِي مَعْرُوفٍ ، فَمَنْ وُقِيَ مِنْكُمْ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ ، وَمَنْ أَصَابَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا فَعُوقِبَ فِي الدُّنْيَا فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ ، وَمَنْ أَصَابَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا ثُمَّ سَرَّهُ اللَّهُ ، فَهُوَ إِلَى اللَّهِ إِنْ شَاءَ عَقَا عَنْهُ ، وَإِنْ شَاءَ عَاقَبَهُ » . فَبَايَعَنَاهُ عَلَى ذَلِكَ .

18. ...Bədr döyüşünün iştirakçısı və birinci Aqabə gecəsində beyət edən on iki nəfərdən biri olan Ubadə ibn əs-Samit ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ ətrafında səhabələrindən bir dəstə olarkən dedi: “Allaha şərik qoşmayaçağınıza, oğurluq və zina etməyəcəyinizə, uşaqlarınızı öldürməyəcəyinizə, yalan uydurub (heç kimə) iftira atmayacağınıza, şəriətin buyurduğundan boyun qaçırmayacağınıza dair mənə beyət edin! Sizdən hər kim bu əhdə vəfa etsə, onun savabını Allah verir. Kim də bu günahlardan birini edib sonra dünyada ikən cəzalandırılsa, bu onun üçün kəffarə¹ olar. Kim bu günahlardan birini etdikdən sonra Allah onu gizlədərsə, onun işi Allaha qalar. İstəsə, onu bağışlayar, istəsə, onu cəzalandırar”. Biz də buna beyət etdik”.

۱۲ - باب مِنَ الدِّينِ الْفِرَارُ مِنَ الْفِتَنِ

12-ci fəsil: Fitnələrdən qaçmaq dindəndir

۱۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي صَعْبَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « يَوْشِكُ أَنْ يَكُونَ خَيْرَ مَالِ الْمُسْلِمِ غَنَمٌ يَنْتَعُ بِهَا شَعَفَ الْجِبَالِ وَمَوَاقِعَ الْقَطْرِ ، يَفْرُ بِدِينِهِ مِنَ الْفِتَنِ » .

19. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Səid əl-Xudri ﷺ demişdir: “Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Tezliklə (elə qarma-qarışıqlıqlar olacaq ki, o zaman) müsəlmanın ən xeyirli malı dininə görə fitnələrdən qaçaraq dağların başında və yağmur düşən vadilərdə otardığı qoyunları olacaqdır”.

۱۳ - باب قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أَنَا أَعْلَمُكُمْ بِاللَّهِ »

13-cü fəsil: Peyğəmbərin ﷺ “Aranızda Allah barədə ən çox elmi olan mənəm” kəlamı

وَأَنَّ الْمَعْرِفَةَ فِعْلُ الْقَلْبِ لِقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى { وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْ }

¹ Günahların bağışlanması üçün İslam qaydalarına uyğun verilən cəza, yaxud deyilən söz və ya verilən sədəqə.

Və Uca Allahın “...lakin O, sizi qəlbinizin qərəzinə – qəsdən içdiyiniz andlara görə cəzalandıracaqdır” (əl-Bəqərə, 225) kəlamına görə bilməyin qəlb əməli olması

۲۰ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَامٍ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُهُ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَمَرَهُمْ مِنَ الْأَعْمَالِ بِمَا يُطِيقُونَ قَالُوا إِنَّا لَسَمَّا كَهَيْئَتِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، إِنَّ اللَّهَ قَدْ غَفَرَ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ . فَيَعْضَبُ حَتَّى يُعْرِفَ الْعَضْبُ فِي وَجْهِهِ ثُمَّ يَقُولُ « إِنَّ اتَّقَاكُمْ وَأَعَلَمَكُم بِاللَّهِ أَنَا » .

20. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Allah Elçisi ﷺ səhabələrinə əmr etdikdə onlara gücləri yetdiyi bir şeyi əmr edərdi. Bəzən onlar deyərdilər: “Ey Allahın Elçisi! Axı biz sənin kimi deyilik. Allah sənin keçmiş və gələcək günahlarını bağışlamışdır”. O isə buna üzündə qəzəbin əlaməti görünənə qədər qəzəblənər, sonra isə deyərdi: “Şübhəsiz ki, aranızda (Allahdan) ən çox qorxan və Allah barədə ən çox elmi olan mənəm!”

۱۴ - باب مَنْ كَرِهَ أَنْ يُعُودَ فِي الْكُفْرِ كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُلْقَى فِي النَّارِ مِنَ الْإِيمَانِ

14-cü fəsil: Adamın oda atılmağı xoşlamadığı kimi, küfrdən qurtarıqdan sonra yenidən küfrə qayıtmağı xoşlamamasının imandan olması

۲۱ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ رَضِيٍّ أَنَّ اللَّهَ عَنَّهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ خَلَاوَةَ الْإِيمَانِ مَنْ كَانَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا ، وَمَنْ أَحَبَّ عَبْدًا لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ ، وَمَنْ يَكْرَهُ أَنْ يُعُودَ فِي الْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْقَذَهُ اللَّهُ ، كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُلْقَى فِي النَّارِ » .

21. ...Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur: “Kimdə üç şey olsa, imanun şirinliyini dadmış olar: Allahı və Onun Elçisini başqalarından daha çox sevən; bəndəni yalnız Allah üçün sevən; Cəhənnəmə atılmağı xoşlamadığı kimi, küfrə qayıtmağı da xoşlamayan”.

۱۵ - باب تَفَاضُلِ أَهْلِ الْإِيمَانِ فِي الْأَعْمَالِ

15-ci fəsil: İman əhlinin əməllər sayəsində bir-birindən üstün olması

۲۲ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى الْمَازِنِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « يَدْخُلُ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ ، وَأَهْلُ النَّارِ النَّارَ ، ثُمَّ يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى أَخْرِجُوا مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ إِيْمَانٍ . فَيُخْرِجُونَ مِنْهَا قَدِ اسْوَدُّوا فَيُلْقَوْنَ فِي حَرِّ الْحَيَاةِ - أَوْ الْحَيَاةِ ، شَاكٌ مَالِكٌ - فَيَنْبُتُونَ كَمَا تَنْبُتُ الْحَبَّةُ فِي جَانِبِ السَّيْلِ ، أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ تُخْرِجُ صَفْرَاءَ مُلْتَوِيَةً » . قَالَ وَهَيْبٌ حَدَّثَنَا عَمْرُو « الْحَيَاةُ » . وَقَالَ « خَرْدَلٍ مِنْ خَيْرٍ » .

22. ...Əbu Səid əl-Xudri ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Cənnət əhli Cənnətə, Cəhənnəm əhli də Cəhənnəmə daxil olduqdan sonra Uca Allah buyuracaq: “Qəlbində xardal dənəsi ağırlığında iman olan hər kəsi (Cəhənnəmdən) çıxarın!” Beləliklə, onlar oradan qarpqara qaralmış halda çıxarılıb yağışdan əmələ gələn “Həya” (və ya “Həyat”) çayına atılacaq və selin kənarında qalan toxumların cücərdiyi kimi cücərəcəklər. Məgər (torpaqdan) çıxan sapsarı əyilmiş cücərtiləri görmədinmi?” Amr belə dedi: “Həyat”¹. Ravi belə dedi: “Xardal dənəsi qədər xeyir”.

۲۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ صَالِحٍ عَنِ ابْنِ شَهَابٍ عَنْ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ رَأَيْتُ النَّاسَ يُعْرَضُونَ عَلَيَّ ، وَعَلَيْهِمْ قُمْصٌ مِنْهَا مَا يَبْلُغُ الثَّدْيَ ، وَمِنْهَا مَا دُونَ ذَلِكَ ، وَعُرِضَ عَلَيَّ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ وَعَلَيْهِ قَمِيصٌ بَجْرُهُ » . قَالُوا فَمَا أَوْلَتْ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ « الدَّيْنُ » .

23. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Səid əl-Xudri ﷺ demişdir: “Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Yuxuda insanlar mənə göstərildi. Onların əyinlərində köynəklər var idi. Bu köynəklərin bəzisi sinəyə çatır, bəzisi isə bundan aşağı idi. Mənə Ömər ibn əl-Xattabı da göstərdilər. Onun əynində (ətəyi yerlə) sürünən bir köynək var idi”. Səhabələr soruşdular: “Bunu nəyə yozdun, ey Allahın Elçisi?” Peyğəmbər ﷺ: “Dinə!” – dedi”.

۱۶ - باب الْحَيَاءِ مِنَ الْإِيمَانِ .

16-cı fəsil: Həya imandandır

۲۴ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنِ ابْنِ شَهَابٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ وَهُوَ يَعْطُ أَحَاهُ فِي الْحَيَاءِ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « دَعُهُ فَإِنَّ الْحَيَاءَ مِنَ الْإِيمَانِ » .

24. ...Səlim ibn Abdullah atasından ﷺ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ ənsardan olan qardaşına (həddən ziyadə) həyalı olmamağı nəsihət edən bir kişinin yanından keçərkən demişdir: “Onu burax, çünki həya imandandır”.

¹ Həyat - Cəhənnəm əhlinin oradan çıxdıqdan sonra girəcəkləri çayın adıdır.

۱۴ - باب { فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ }

17-ci fəsil: Uca Allahın: “Əgər tövbə etsələr, namaz qılıb zəkat versələr, onları sərbəst buraxın” (ət-Tövbə, 5) kəlamı

۲۵ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُسْنَدِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو رَوْحٍ الْحَرَمِيُّ بْنُ عُمَارَةَ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ وَاقِدِ بْنِ مُحَمَّدٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي يُحَدِّثُ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « أُمِرْتُ أَنْ أَقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ، وَيُتِمُّوا الصَّلَاةَ ، وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ ، فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ غَضَمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ إِلَّا بِحَقِّ الْإِسْلَامِ ، وَحَسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ . »

25. ...İbn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurmuşdur: “İnsanlar Allahdan başqa ibadətə layiq məbudun olmadığına və Muhəmmədin Onun elçisi olduğuna şəhadət edənə qədər, namaz qılıb zəkat verənə qədər (onlarla) vuruşmaq mənə əmr olundu. Əgər (zahirdə) bunu yerinə yetir-sələr, İslamın haqqı (cinayətə görə veriləcək cəza) istisna olmaqla, canlarını və mallarını məndən qorumuş olarlar. Onların (gizli etdikləri əməllərinin) haqq-hesabı isə Allaha aiddir”.

۱۸ - باب مَنْ قَالَ إِنَّ الْإِيمَانَ هُوَ الْعَمَلُ

18-ci fəsil: “İman əməldir”- deyən adam

لِقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى { وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ } . وَقَالَ عِدَّةٌ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى { فَوَرَبِّكَ لَنَسَأَلَنَّكَ أَجْمَعِينَ * عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ } عَنْ قَوْلِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ . وَقَالَ { لِمَثَلِ هَذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ } .

Uca Allahın bu kəlamı: “Etdiyiniz əməllər sayəsində varis olduğunuz Cənnət budur” (əz-Zuxruf, 72). Elm əhlindən olan bir neçə alim Uca Allahın bu kəlamının “Rəbbinə and olsun ki, Biz onların hamısından soruşacağıq – törətdikləri əməllər bərəsində” (əl-Hicr, 92-93). Elm əhli bunun “Lə iləhə illəllah” kəlməsi haqda olmasını demişlər. Həmçinin Allah buyurur: “Qoy çalışanlar bunun üçün çalışsınlar!” (əs-Saffət, 61).

۲۶ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ وَمُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَا حَدَّثَنَا إِثْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ شِهَابٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ أَىُّ الْعَمَلِ أَفْضَلُ فَقَالَ « إِيْمَانٌ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ » . قِيلَ ثُمَّ مَاذَا قَالَ « الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ » . قِيلَ ثُمَّ مَاذَا قَالَ « حَجٌّ مَبْرُورٌ » .

26. ...Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, bir dəfə Allah Elçisindən ﷺ soruşuldu: “Ən yaxşı əməl hansı əməl sayılır?” O buyurdu: “Allaha və Onun Elçisinə iman etmək”. Sonra soruşuldu: “Bəs sonra hansıdır?” O buyurdu:

“Allah yolunda cihad etmək”. Sonra yenə soruşdular: “Bəs sonra hansıdır?” O dedi: “Qəbul olunmuş həcc”.

۱۹ - باب إِذَا لَمْ يَكُنِ الْإِسْلَامُ عَلَى الْحَقِيقَةِ وَكَانَ عَلَى الْإِسْتِسْلَامِ أَوْ الْخَوْفِ مِنَ الْقَتْلِ

19-cu fəsil: İslamı qəbul edən həqiqətən deyil, zahirdə və ya öldürülməkdən qorxduğuna görə İslamı qəbul edərsə (belə İslam qəbul deyil)

لِقَوْلِهِ تَعَالَى { قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا } . فَإِذَا كَانَ عَلَى الْحَقِيقَةِ فَهُوَ عَلَى قَوْلِهِ جَلَّ ذِكْرُهُ { إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ } { وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ }

Çünki Uca Allah buyurur: **“Bədəvilər: “Biz iman gətirdik!” – dedilər. De: “Siz qəlbən iman gətirmədiniz! Ancaq: “Biz müsəlman olduq!” – deyin” (əl-Hucurat, 14).** Əgər İslam həqiqi olarsa, o zaman Allahın bu sözü müvafiq olar: **“Həqiqətən, Allah yanında haqq din İslamdır!”** (Ali-İmran, 19); **“Kim İslamdan başqa bir din arayarsa, bilsin ki, o din ondan əsla qəbul olunmaz”** (Ali-İmran, 85).

۲۷ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عَامِرُ بْنُ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ عَنْ سَعْدِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَعْطَى رَهْطًا وَسَعْدٌ جَالِسٌ ، فَتَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلًا هُوَ أَعْجَبُهُمْ إِلَيَّ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا لَكَ عَنْ فُلَانٍ فَوَاللَّهِ إِنِّي لَأَرَاهُ مُؤْمِنًا . فَقَالَ « أَوْ مُسْلِمًا » . فَسَكَتُ قَلِيلًا ، ثُمَّ عَلَّنِي مَا أَعْلَمُ مِنْهُ فَعُدْتُ لِمَقَالَتِي فَقُلْتُ مَا لَكَ عَنْ فُلَانٍ فَوَاللَّهِ إِنِّي لَأَرَاهُ مُؤْمِنًا فَقَالَ « أَوْ مُسْلِمًا » . ثُمَّ عَلَّنِي مَا أَعْلَمُ مِنْهُ فَعُدْتُ لِمَقَالَتِي وَعَادَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ قَالَ « يَا سَعْدُ ، إِنِّي لَأَعْطِي الرَّجُلَ وَغَيْرَهُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْهُ ، حَشِيَّةَ أَنْ يَكُفَّهُ اللَّهُ فِي النَّارِ » . وَرَوَاهُ يُونُسُ وَصَالِحٌ وَمَعْمَرٌ وَابْنُ أُخِي الزُّهْرِيُّ عَنِ الزُّهْرِيِّ .

27. ...Səd ﷺ rəvayət edir ki, bir gün Allah Elçisi ﷺ bir dəstə adama hədiyyə verərkən mən də onların yanında oturmuşdum. Allah Elçisi ﷺ onlardan xoşladığım bir adama heç nə vermədi. Mən dedim: “Ey Allahın Elçisi! Nəyə görə filankəsi kənardə qoydun? Allaha and olsun ki, mən onu mömin hesab edirəm”. Allah Elçisi ﷺ: “Bəlkə müsəlmandır?!” – dedi. Mən bir az susdum, lakin onun haqqında bildiklərim mənə üstün gəldi və yenə sözümü təkrarlayıb: “Nəyə görə filankəsi kənardə qoydun? Allaha and olsun ki, mən onu mömin hesab edirəm”, – dedim. Allah Elçisi ﷺ: “Bəlkə müsəlmandır?!” – dedi. Mən bir müddət susdum, lakin onun haqqında bildiklərim yenə mənə üstün gəldi və bir daha sözümü təkrarladım. Allah Elçisi ﷺ də dediyini yenidən söylədikdən sonra mənə buyurdu: “Ey Səd!

Bəzən bir adama Allah onu Oda atmasın deyə hədiyyə verirəm, baxmayaraq ki, başqasını ondan da çox istəyirəm”.

۲۰ - باب إِيْتَاءِ السَّلَامِ مِنَ الْإِسْلَامِ

20-ci fəsil: Salamı yaymaq İslamdandır

وَقَالَ عَمْرٌو ثَلَاثٌ مَنْ جَمَعَهُنَّ فَقَدْ جَمَعَ الْإِيمَانَ الْإِنْسَافُ مِنَ نَفْسِكَ ، وَبَدَلُ السَّلَامِ لِلْعَالِمِ ، وَالْإِنْفَاقُ مِنَ الْإِقْتَارِ .

Əmmar رضي الله عنه demişdir: “Üç şeyi cəm edən imanı cəm etmişdir: özünə qarşı insafli olmaq¹, hamıya salam vermək və kasıb olduqda da sədəqə vermək”.

۲۸ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ أَبِي الْحُبَيْرِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّ الْإِسْلَامِ خَيْرٌ قَالَ « نَطْعِمُ الطَّعَامَ ، وَنُقْرَأُ السَّلَامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتُمْ وَمَنْ لَمْ نَعْرِفْ » .

28. ...Abdullah ibn Amr رضي الله عنه rəvayət edir ki, bir kişi Allahın Elçisindən صلى الله عليه وسلم: “İslam (xislətlərindən) ən xeyirlisi nədir?” deyə soruşdu. Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم buyurdu: “Yemək yedirtmək, tanıdığına və tanımadığına salam vermək”.

۲۱ - باب كُفْرَانِ الْعَشِيرِ وَكُفْرٍ دُونَ كُفْرٍ

21-ci fəsil: Həyat yoldaşına qarşı nankorluq etmək və küfrün altında (başqa növ) küfrün olması

فِيهِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

Bunu Əbu Səid əl-Xudri رضي الله عنه Peyğəmbərdən صلى الله عليه وسلم rəvayət etmişdir.

۲۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أَرَيْتُ النَّارَ فَإِذَا أَكْثَرُ أَهْلِهَا النِّسَاءُ يَكْفُرْنَ » . قِيلَ أَيْكُفْرْنَ بِاللَّهِ قَالَ « يَكْفُرْنَ الْعَشِيرَ ، وَيَكْفُرْنَ الْإِحْسَانَ ، لَوْ أَحْسَنْتَ إِلَى إِخْدَاهُنَّ الدَّهْرَ ثُمَّ رَأَتْ مِنْكَ شَيْئًا قَالَتْ مَا رَأَيْتُ مِنْكَ خَيْرًا قَطُّ » .

29. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم belə buyurdu: “Mənə Cəhənnəm göstərildi. Gördüm ki, onun sakinlərinin əksəriyyəti nankorluq edən qadınlardır”. Soruşdular: “Onlar Allaha qarşı nankordurlar?” Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم buyurdu: “Onlar ərlərinə qarşı nankordurlar, yaxşılıq

¹ İnsanın özünə qarşı insafli olması deyildikdə Allahın əmrlərindən və qadağalarından olan bütün haqlarını verməsi, insanların haqlarını verməsi və s. üzərinə düşən haqları ödəməsi nəzərdə tutulur.

yerə vururlar. Birinə il boyu yaxşılıq edirsən, sonra da səndən (xoşa gəlməyə) bir şey gördükdə deyir: “Mən səndən heç vaxt xeyir görmədim”.

۲۲ - باب الْمَعَاصِي مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ

22-ci fəsil: Günah işlər görmək cahiliyyə əməllərindəndir

وَلَا يُكْفَرُ صَاحِبُهَا بِاتِّكَامِهَا إِلَّا بِالشِّرْكَ لِقَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِنَّكَ امْرُؤٌ فِيكَ جَاهِلِيَّةٌ ». وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى { إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ } .

Adam Allaha şərik qoşmayınca, etdiyi digər günah əməllərə görə kafir sayılmaz, çünki Peyğəmbər ﷺ (Əbu Zərə) belə demişdir: “Həqiqətən, səndə cahiliyyə əxlaqı qalmışdır”. Uca Allah da buyurur: “Allah Özünə şərik qoşulmasını əsla bağışlamaz, bundan başqa (aşağı) olan günahları isə istədiyi kimsəyə bağışlayar” (ən-Nisa, 48, 116)

۳۰ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ وَاصِلِ الْأَخْدَبِ عَنِ الْمَعْرُورِ قَالَ لَقِيتُ أَبَا دَرٍّ بِالرَّبَذَةِ ، وَعَلَيْهِ خُلَّةٌ ، وَعَلَى غُلَامِهِ خُلَّةٌ ، فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِكَ ، فَقَالَ إِنِّي سَابَيْتُ رَجُلًا ، فَعَبَّرْتُهُ بِأَمِّهِ ، فَقَالَ لِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « يَا أَبَا دَرٍّ أَعَبَّرْتَهُ بِأَمِّهِ إِنَّكَ امْرُؤٌ فِيكَ جَاهِلِيَّةٌ ، إِخْوَانُكُمْ حَوْلَكُمْ ، جَعَلَهُمُ اللَّهُ تَحْتَ أَيْدِيكُمْ ، فَمَنْ كَانَ أَحْوَهُ تَحْتَ يَدِهِ فَلْيُطْعِمْهُ مِمَّا يَأْكُلُ ، وَلْيَلْبِسْهُ مِمَّا يَلْبَسُ ، وَلَا تُكَلِّفُوهُمْ مَا يَعْغِبُهُمْ ، فَإِنْ كَلَّمْتُمُوهُمْ فَأَعِينُوهُمْ » .

30. ...Rəvayət edilir ki, Məzur رضي الله عنه demişdir: “Mən ər-Rəbəzədə Əbu Zərr ilə qarşılaşdım. Cəmi bir hülləlik (bir rida¹ və bir izara² bərabər) parçanın yarısı öz əynində, yarısı da küləsinin əynində idi. Mən ondan bu haqda soruşduqda mənə dedi: “Bir dəfə mən bir adamla mübahisə etdikdə onu anasına görə utandırdım. Peyğəmbər ﷺ mənə buyurdu: “Ey Əbu Zərr! Sən onu anasına görə utandırdın?! Həqiqətən də, səndə cahiliyyə əməlləri qalmışdır. Xidmətçiləriniz sizin qardaşlarınızdır. Allah onları sizin tabeçiliyinizə vermişdir. Kimin qardaşı öz tabeçiliyi altında olarsa, ona yediyindən yedirtsin, geyindiyindən ona da geyindirsin. Onları gücləri çatmadığı ağır işlərlə yükləməyin. Əgər onları gücləri çatmadığı bir işlə yükləsəniz, onlara yardım edin”.

¹ Rida – qurşaqdan yuxarı bədən əzalarını örtmək üçün çiyinə atılan örtük.

² İzər – qurşaqdan aşağı bədən əzalarını örtmək üçün belə bağlanan örtük.

۲۲ - م - باب { وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا } فَسَمَاهُمُ الْمُؤْمِنِينَ

22(m)-ci fəsil: “Əgər möminlərdən iki dəstə bir-biri ilə vuruşarsa, onları barışdırın” (əl-Hucurat, 9). Allah onlara “möminlər” adını vermişdir.

۳۱ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْمُبَارَكِ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ حَدَّثَنَا أَبُو بَرُّوْنٌ عَنْ الْحَسَنِ بْنِ الْحَنْفِ بْنِ قَيْسٍ قَالَ ذَهَبْتُ لِأَنْصُرُ هَذَا الرَّجُلَ ، فَلَقِيَنِي أَبُو بَكْرَةَ فَقَالَ أَيْنَ تُرِيدُ قُلْتُ أَنْصُرُ هَذَا الرَّجُلَ . قَالَ ارْجِعْ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « إِذَا التَقَى الْمُسْلِمَانِ بِسَيْفَيْهِمَا فَالْقَاتِلُ وَالْمَقْتُولُ فِي النَّارِ » . فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا الْقَاتِلُ فَمَا بَالُ الْمَقْتُولِ قَالَ « إِنَّهُ كَانَ خَرِيصًا عَلَى قَتْلِ صَاحِبِهِ » .

31. ...Rəvayət edilir ki, Əhnəf ibn Qeys رضي الله عنه demişdir: “Bu kişiyyə kömək etmək üçün gedirdim. Yolda Əbu Bəkrətə ilə qarşılaşdım. O dedi: “Hara gedirsən?” Mən dedim: “Bu kişiyyə kömək etməyə”. O dedi: “Qayıt! Həqiqətən, mən Allah Elçisinin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “İki müsəlman qılınclarını çəkib üz-üzə gəlsə, öldürən də, öldürülən də Cəhənnəmə girər”. Mən dedim: “Ey Allahın Elçisi! Öldürən aydındır. Bəs öldürülən niyə?” O dedi: “Çünki o, qardaşını öldürməyə can atırdı”.

۲۳ - باب ظَلَمَ دُونَ ظَلَمٍ

23-cü fəsil: Zülmün altında (başqa növ) zülmün olması

۳۲ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ح . قَالَ وَحَدَّثَنِي بِشْرٌ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ سَلِيمَانَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ لَمَّا نَزَلَتْ { الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ } قَالَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيْنَا لَمْ يَظْلَمْ فَأَنْزَلَ اللَّهُ { إِنَّ الشِّرْكََ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ } .

32. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah رضي الله عنه demişdir: “İman gətirdikdən sonra imanlarına zülm qatışdırmayanları əmin-amanlıq gözləyir.” (əl-Ənam, 82) ayəsi nazil olduqda Allah Elçisinin ﷺ səhabələri dedilər: “Bizim hansımız özünə zülm etməyib ki?” Uca Allah da bu ayəni nazil etdi: “Həqiqətən, Allaha şərik qoşmaq böyük zülmüdür!” (Loğman, 13)”.

۲۴ - باب عَلَامَةِ الْمُنَافِقِ

24-cü fəsil: Münafiqin əlamətləri

۳۳ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ أَبُو الرَّبِيعِ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا نَافِعُ بْنُ مَالِكِ بْنِ أَبِي عَامِرٍ أَبُو سَهْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ ، وَإِذَا أُؤْتِيَ حَانَ » .

33. ...Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم belə buyurmuşdur: “Münafiqin üç əlaməti var: danışdığı zaman yalan danışar; vəd verdiyi zaman vədinə xilaf çıxar; ona əmanət verildiyi zaman xəyanət edər”.

٣٤ - حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ بْنُ عُقْبَةَ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُرَّةَ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُنَافِقًا خَالِصًا ، وَمَنْ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنْهُنَّ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنَ الْيَقَاقِ حَتَّى يَدْعَهَا إِذَا أُوْمِنَ خَانَ وَإِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَإِذَا عَاهَدَ غَدَرَ ، وَإِذَا خَاصَمَ فَجَرَ » .

34. ...Abdullah ibn Amr رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم belə buyurmuşdur: “Kimdə dörd (xislət) olsa, əsl münafiq sayılar və kimdə bunlardan biri olsa belə, onu tərək edincəyə qədər onda münafıqlıq xisləti qalmış sayılar: ona əmanət verildiyi zaman əmanətə xəyanət edər; danışdığı zaman yalan danışar; əhd bağladığı zaman əhdini pozar; mübahisə etdiyi zaman haqsızlıq edər”.

٢٥ - باب قِيَامِ لَيْلَةِ الْقَدْرِ مِنَ الْإِيمَانِ

25-ci fəsil: Qədr gecəsində¹ ibadət etmək imandan sayılır

٣٥ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « مَنْ يَعْمَلْ لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ » .

35. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم belə buyurdu: “Kim Qədr gecəsini imanla, mükafatını (yalnız Allahdan) umaraq ibadət edərsə, keçmiş günahları bağışlanar”.

٢٦ - باب الْجِهَادِ مِنَ الْإِيمَانِ

26-cı fəsil: Cihad etmək imandandır

٣٦ - حَدَّثَنَا حَزْرَبِيُّ بْنُ حَفْصٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ قَالَ حَدَّثَنَا عُمَارَةُ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو زُرْعَةَ بْنُ عَمْرٍو بْنِ جَرِيرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « اتَّذَبَ اللَّهُ لِمَنْ خَرَجَ فِي سَبِيلِهِ لَا يُجْرَهُ إِلَّا إِيمَانًا بِي وَتَصَدِيقًا بِرُسُلِي أَنْ أُرْجَعَهُ بِمَا نَالَ مِنْ أَجْرٍ أَوْ غَنِيمَةٍ ، أَوْ أُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ ، وَلَوْلَا أَنْ أَشَقُّ عَلَى أُمَّتِي مَا قَعَدْتُ خَلْفَ سَرِيَّةٍ ، وَلَوْ دِدْتُ أَنْ أُقْتَلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَمْ أُحْيَا ، ثُمَّ أُقْتَلَ ، ثُمَّ أُحْيَا ، ثُمَّ أُقْتَلَ » .

¹ Qədr gecəsi Quranın Peyğəmbərə صلى الله عليه وسلم nazil olmağa başladığı gecədir. Bu da Ramazan ayının son on günündəki tək gecələrdən biridir. Bu gecə başqa gecələrdən fəzilətli sayılır və həmin gecə edilən ibadət min aydan üstün ibadətlərdən sayılır.

36. ...Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur: “Allah Onun yolunda cihada çıxan kimsənin mükafatını tez verər. (Allah buyurur): “Onu (evindən) çıxaran yalnız Mənə olan imanı və elçilərımə olan inamıdır. Mən də onu nail olduğu savab və qənimətlə (sağ-salamat yurduna) qaytaracağam və ya Cənnətə daxil edəcəyəm”. Əgər ümmətimi əziyyətə salmış olmasaydım, (döyüşə gedən) dəstənin arxasında qalmazdım və Allah yolunda öldürülüb sonra dirildilməyimi, sonra öldürülüb yenə dirildilməyimi, sonra mütləq yenə öldürülməyimi istəyərdim”.

۲۷ - باب تَطَوُّعُ قِيَامِ رَمَضَانَ مِنَ الْإِيمَانِ

27-ci fəsil: Ramazan gecələrində əlavə namazlar qılmaq imandandır

۳۷ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « مَنْ قَامَ رَمَضَانَ إِيْمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ » .

37. ...Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Kim Ramazan gecələrində imanla, mükafatını (yalnız Allahdan) umaraq əlavə namazlar qılsa, keçmiş günahları bağışlanar”.

۲۸ - باب صَوْمِ رَمَضَانَ احْتِسَابًا مِنَ الْإِيمَانِ

28-ci fəsil: Ramazan ayını mükafatını Allahdan umaraq oruc tutmaq imandandır

۳۸ - حَدَّثَنَا ابْنُ سَلَامٍ قَالَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « مَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيْمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ » .

38. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ﷺ demişdir: “Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Kim Ramazan ayını imanla, mükafatını Allahdan umaraq oruc tutarsa, keçmiş günahları bağışlanar”.

۲۹ - باب الدِّينِ يُسْرٌ

29-cu fəsil: Din asandır

وَقَوْلُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أَحَبُّ الدِّينِ إِلَى اللَّهِ الْحَيْفِيُّهُ السَّخِيَّةُ » .

Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur: “Allaha ən sevimli olan din hənif¹ və asan dindir”.

۳۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ السَّلَامِ بْنُ مُطَهَّرٍ قَالَ حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخَدْرِيِّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِنَّ الدِّينَ يُسْرٌ ، وَلَنْ يُشَادَّ الدِّينَ أَحَدٌ إِلَّا غَلَبَهُ ، فَسَدِّدُوا وَقَارِبُوا وَأَبْشِرُوا ، وَاسْتَعِينُوا بِالْعَدْوَةِ وَالرُّوْحَةِ وَشَىءٍ مِنَ الدَّلْجَةِ » .

39. Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur: “Həqiqətən, din asandır. Dini çətinləşdirən elə bir kəs yoxdur ki, din onu üstələməsin. Elə isə doğru yol tutun, (ən kamil olanı yerinə yetirməyə) yaxınlaşın, (qazandığınız savaba) sevinin, səhər, axşam və gecənin bir vaxtında Allahdan kömək diləyin”.

۳۰ - باب الصلاة من الإيمان

30-cu fəsil: Namaz qılmaq imandandır

وَقَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى { وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ } يَعْنِي صَلَاتِكُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ

Uca Allah buyurur: “**Allah sizin imanınızı puç etməz**” (əl-Bəqərə, 143), yəni Beytul-Məqdisə doğru qıldığınız namazlarınızı.

۴۰ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ خَالِدٍ قَالَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ عَنِ الْبَرَاءِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ أَوَّلَ مَا قَدِمَ الْمَدِينَةَ نَزَلَ عَلَى أَجْدَادِهِ - أَوْ قَالَ أَحْوَالِهِ - مِنَ الْأَنْصَارِ ، وَأَنَّهُ صَلَّى قِبَلَ بَيْتِ الْمُقَدَّسِ سِنَةً عَشَرَ شَهْرًا ، أَوْ سَبْعَةَ عَشَرَ شَهْرًا ، وَكَانَ يُعْجِبُهُ أَنْ تَكُونَ قِبَلَهُ قِبَلَ الْبَيْتِ ، وَأَنَّهُ صَلَّى أَوَّلَ صَلَاةٍ صَلَّاهَا صَلَاةَ الصَّلَاةِ الْعَصْرِ ، وَصَلَّى مَعَهُ قَوْمٌ ، فَخَرَجَ رَجُلٌ مِّنْ صَلَّى مَعَهُ ، فَمَرَّ عَلَى أَهْلِ مَسْجِدٍ ، وَهُمْ رَاكِعُونَ فَقَالَ أَشْهَدُ بِاللَّهِ لَقَدْ صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قِبَلَ مَكَّةَ ، فَذَارُوا كَمَا هُمْ قِبَلَ الْبَيْتِ ، وَكَانَتِ الْيَهُودُ قَدْ أَعْجَبَهُمْ إِذْ كَانَ يُصَلِّي قِبَلَ بَيْتِ الْمُقَدَّسِ ، وَأَهْلُ الْكِتَابِ ، فَلَمَّا وَلى وَجْهَهُ قِبَلَ الْبَيْتِ أَنْكَرُوا ذَلِكَ . قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ عَنِ الْبَرَاءِ فِي حَدِيثِهِ هَذَا أَنَّهُ مَاتَ عَلَى الْقِبْلَةِ قَبْلَ أَنْ تُحَوَّلَ رِجَالٌ وَقْتَلُوا ، فَلَمْ نَدْرِ مَا نَقُولُ فِيهِمْ ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى { وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ } .

40. ...əl-Bəra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Mədinəyə² gəldikdə əvvəl ənsardan olan babalarının (və ya dayılarının) yanında qaldı və namazı on altı, yaxud on yeddi ay Beytul-Məqdisə³ doğru qıldı, lakin qiblən¹ Kəbə-

¹ Haqq olan tək-Allahlılıq dini.

² əl-Mədinə – Muhəmməd Peyğəmbərin ﷺ məscidi Səudiyyə Ərəbistanının bu şəhərində yerləşir. Peyğəmbər ﷺ və səhabələri məhz bu şəhərə hicrət edib məskunlaşmışlar. İslamdan əvvəlki dövrdə şəhərin adı Yəsrib idi.

³ Beytul-Məqdis – Qüds şəhərində yerləşən məsciddir.

yə² doğru olmasını arzu edirdi. Peyğəmbərin ﷺ Kəbəyə doğru qıldığı ilk namaz Əsr namazı oldu. Camaatın bir hissəsi onunla birlikdə namaz qıldı. Sonra onunla birlikdə namaz qılanlardan bir nəfər çıxıb getdi və məscidlərin birində rükuya getmiş bir camaatın yanından keçəndə dedi: “Allahı şahid gətirirəm ki, mən Allah Elçisi ilə ﷺ birlikdə Məkkəyə³ doğru namaz qıldım”. Camaat bunu eşidən kimi olduğu vəziyyətdə Kəbəyə tərəf çevrildi. Yəhudilər və xristianlar Peyğəmbərin ﷺ Beytul-Məqdisə tərəf namaz qılmağını bəyəndilər, lakin o, üzünü Kəbəyə tərəf döndərdikdə bu onların xoşuna gəlmədi”. Ravi Əbu İshaq deyir ki, Bəra bu hədisində demişdir: “Qibləyə doğru namaz qılmazdan əvvəl ilk qibləyə doğru namaz qılaraq vəfat etmiş və öldürülmüş adamlar var idi. Onlar haqda bir şey deyə bilmədik və Uca Allah bu ayəni nazil etdi: **“Allah sizin imanınızı puç etməz”** (əl-Bəqərə, 143)”.

۳۱ - باب حُشِنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ

31-ci fəsil: Kişinin İslamının gözəlliyi

۴۱ - قَالَ مَالِكُ أَحَبُّنِي زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ أَنْ عَطَاءَ بْنِ يَسَارٍ أَحَبَّهُ أَنْ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ أَحَبَّهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « إِذَا أَسْلَمَ الْعَبْدُ فَحَسُنَ إِسْلَامُهُ يُكْفِّرُ اللَّهُ عَنْهُ كُلَّ سَيِّئَةٍ كَانَ زَلَفَهَا ، وَكَانَ بَعْدَ ذَلِكَ الْقِصَاصُ ، الْحُسْنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا إِلَى سَبْعِمِائَةِ ضِعْفٍ ، وَالسَّيِّئَةُ بِثَلَاثِهَا إِلَّا أَنْ يَتَجَاوَزَ اللَّهُ عَنْهَا » .

41. ...Əbu Səid əl-Xudri رəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Bir bəndə müsəlman olub İslamı gözəl şəkildə yaşayarsa, Allah onun keçmişdə işlədiyi hər bir günahını bağışlayar. Bundan sonra isə (o bəndə edəcəyi əməllərin) əvəzini alar: hər yaxşılığa onun on qatından yeddi yüz qatınadək (əvəz verilər); hər pisliyə isə yalnız öz misli qədər (cəza verilər). Ancaq Allahın bunu bağışlaması istisnadır”.

¹ Qiblə - Namaz qılınarkən və bir sıra digər ibadət ayinlərinin icra edildiyi vaxtlarda müsəlmanların üzlərini çevirdikləri, Məkkə şəhərindəki Məscidul-Həramda yerləşən Kəbəyə olan istiqamətdir. İslamın yayıldığı ilk vaxtlarda qiblə Beytul-Məqdis idi.

² Kəbə – İbrahim عليه السلام və onun oğlu İsmail عليه السلام peyğəmbərin ucaltdığı kub formasında daş tikilidir. Bütün müsəlmanlar namaz qılarkən ona tərəf yönəlirlər.

³ Məkkə - Müsəlmanların ən müqəddəs yeri olan Kəbə Səudiyyə Ərəbistanının bu şəhərində yerləşir. Muhəmməd Peyğəmbər عليه السلام orada anadan olmuşdur.

مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَفِي قَلْبِهِ وَزُنْ دَرَّةٌ مِنْ حَبِّهِ . قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ قَالَ أَنَابُنُ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ حَدَّثَنَا أَنَسُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « مِنْ إِيْمَانٍ » . مَكَانَ « مِنْ حَبِّهِ » .

44. ...Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم belə buyurmuşdur: “Qəlbində arpa dənəsi ağırlığında iman olub “Lə iləhə illəllah!” – deyən kimsə Cəhənnəmdən çıxacaq. Qəlbində buğda dənəsi ağırlığında iman olub “Lə iləhə illəllah!” – deyən kimsə Cəhənnəmdən çıxacaq. Qəlbində zərrə ağırlığında iman olub “Lə iləhə illəllah!” – deyən kimsə Cəhənnəmdən çıxacaq”.

٤٥ - حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ الصَّبَّاحِ سَمِعَ جَعْفَرَ بْنَ عَوْنٍ حَدَّثَنَا أَبُو الْعُمَيْسِ أَخْبَرَنَا قَيْسُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْيَهُودِ قَالَ لَهُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، آيَةٌ فِي كِتَابِكُمْ تَقْرَأُوهَا لَوْ عَلَيْنَا مَعَسَرُ الْيَهُودِ نَزَلَتْ لَاتَّخَذْنَا ذَلِكَ الْيَوْمَ عِيدًا . قَالَ أَيْ آيَةٍ قَالَ { الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا } . قَالَ عُمَرُ قَدْ عَرَفْنَا ذَلِكَ الْيَوْمَ وَالْمَكَانَ الَّذِي نَزَلَتْ فِيهِ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ قَائِمٌ بِعَرَفَةَ يَوْمَ جُمُعَةٍ .

45. ...Ömər ibn Xəttab رضي الله عنه rəvayət edir ki, bir yəhudi ona belə dedi: “Ey möminlərin əmiri! Sizin Kitabınızda oxuduğunuz elə bir ayə var ki, o, biz yəhudilərə nazil olsaydı, həmin günü bayram edərdik”. Ömər dedi: “O hansı ayədir?” Yəhudi dedi: “Bu ayə **“Bu gün dininizi sizin üçün kamil etdim, sizə olan nemətimi tamamladım və din olaraq sizin üçün İslamı bəyənilib seçdim”** (əl-Maidə, 3) ayəsidir”. Ömər dedi: “Biz bu ayənin nazil olduğu günü də, yeri də bilirik. Bu ayə Peyğəmbərə صلى الله عليه وسلم Cümə günü, Arafatda² dayandığı³ vaxt nazil olmuşdur”.

٣٤ - باب الرِّكَاءِ مِنَ الْإِسْلَامِ

34-cü fəsil: Zəkat İslamdandır

وَقَوْلُهُ { وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الرِّكَاءَ وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ }

Allahın bu kəlamı: **“Halbuki onlara, dini məhz Allaha məxsus edərək həniflər kimi ibadət etmək, namaz qılmaq və zəkat vermək əmr olunmuşdu. Doğru din də elə budur!”** (əl-Beyyinə, 5)

¹ Tərcüməsi: Allahdan başqa ibadətə layiq məbud yoxdur!

² Arafat - Məkkədən 25 km aralıda yerləşən vahədir. Zil-Hiccə ayının doqquzuncu günü Həccə gedən zəvvarlar orada qalırlar.

³ Həccə gecən zəvvarlar həmin gün Arafatda dayanaraq Allaha dua edirlər.

٤٦ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ عَمِّهِ أَبِي سُهَيْبٍ بْنِ مَالِكٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ سَمِعَ طَلْحَةَ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ يَقُولُ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ أَهْلِ نَجْدٍ ، ثَائِرِ الرَّأْسِ ، يُسْمَعُ دَوِيُّ صَوْتِهِ ، وَلَا يُفْقَهُ مَا يَقُولُ حَتَّى دَنَا ، فَإِذَا هُوَ يَسْأَلُ عَنِ الْإِسْلَامِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « خَمْسُ صَلَوَاتٍ فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ » . فَقَالَ هَلْ عَلَيَّ غَيْرُهَا قَالَ « لَا ، إِلَّا أَنْ تَطَوَّعَ » . قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « وَصِيَامٌ رَمَضَانَ » . قَالَ هَلْ عَلَيَّ غَيْرُهُ قَالَ « لَا ، إِلَّا أَنْ تَطَوَّعَ » . قَالَ وَذَكَرَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الزَّكَاةَ . قَالَ هَلْ عَلَيَّ غَيْرُهَا قَالَ « لَا ، إِلَّا أَنْ تَطَوَّعَ » . قَالَ فَأَذْبَرَ الرَّجُلُ وَهُوَ يَقُولُ وَاللَّهِ لَا أَرِيدُ عَلَى هَذَا وَلَا أَنْفُصُ . قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أَفْلَحَ إِنْ صَدَقَ » .

46. ...Rəvayət edilir ki, Təlhə ibn Ubeydullah ﷺ demişdir: “Nəcd¹ əhlindən olan, saçları dağınıq halda olan bir kişi Allah Elçisinin ﷺ yanına gəldi. Biz uzaqdan onun gurultulu səsinə eşidir, amma nə dediyini ayırd edə bilmirdik. O, yaxına gəldi və aydın oldu ki, İslam barəsində soruşur. Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Bir gün və bir gecə ərzində beş vaxtda namaz (qılmaq lazımdır)”. Kişi soruşdu: “Mənə bundan başqası vacib buyrulub?” Allah Elçisi ﷺ dedi: “Xeyr! Yalnız könüllü olaraq qıldığından başqa”. Sonra Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Ramazan orucunu da (tutmaq lazımdır)”. Kişi soruşdu: “Mənə bundan başqası vacib buyrulub?” Allah Elçisi ﷺ dedi: “Xeyr! Yalnız könüllü olaraq tutduğundan başqa”. Allah Elçisi ﷺ ona zəkatın vacib olması da bildirdi. Kişi soruşdu: “Mənə bundan başqası vacib buyrulub?” Allah Elçisi ﷺ dedi: “Xeyr! Yalnız könüllü olaraq verdiyindən başqa”. Kişi: “Vallahi, mən buna heç nə artırmayacağam və bundan heç nə əskiltməyəcəyəm” – dedi və dönüb getdi. Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Əgər doğru deyirsən, nicat tapacaq”.

٣٥ - باب آتِباعِ الجَنائِرِ مِنَ الْإِيمَانِ

35-ci fəsil: Cənazəni müşayiət etmək imandandır

٤٧ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَلِيٍّ الْمَنْجُوعِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا زَوْجٌ قَالَ حَدَّثَنَا عَوْفٌ عَنِ الْحَسَنِ وَمُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « مَنْ آتَبَعَ جَنَازَةَ مُسْلِمٍ إِيْمَانًا وَاحْتِسَابًا ، وَكَانَ مَعَهُ حَتَّى يُصَلَّى عَلَيْهَا ، وَيَفْرُغَ مِنْ ذَفْنِهَا ، فَإِنَّهُ يَرْجِعُ مِنَ الْأَجْرِ بِقِيْرَاطَيْنِ ، كُلُّ قِيْرَاطٍ مِثْلُ أُحْدٍ ، وَمَنْ صَلَّى عَلَيْهَا ثُمَّ رَجَعَ قَبْلَ أَنْ تُدْفَنَ فَإِنَّهُ يَرْجِعُ بِقِيْرَاطٍ » . تَابَعَهُ عُثْمَانُ الْمُؤَدِّنُ قَالَ حَدَّثَنَا عَوْفٌ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ .

47. ...Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Kim imanla, mükafatını Allahdan umaraq cənazəni müşayiət edər və namazını

¹ Nəcd - Məkkə ilə İraq arasında olan ərazilər sayılır.

qılıb dəfn edilənədək yanında qalarsa, iki qirat¹ savabla geri qayıdar. Bu qiratların hər biri Uhud dağı boydadır. Kim cənazə namazı qılıb dəfn edilməmişdən əvvəl geri qayıdarsa, bir qiratla geri qayıtmış olar”.

۳۶ - باب خَوْفِ الْمُؤْمِنِ مِنْ أَنْ يَحْبَطَ عَمَلُهُ وَهُوَ لَا يَشْعُرُ

36-cı fəsil: Möminin özünün də hiss etmədən əməlinin puç olmasından qorxması

وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ التَّيْبِيُّ مَا عَرَضْتُ قَوْلِي عَلَى عَمَلِي إِلَّا خَشِيتُ أَنْ أَكُونَ مُكْذَبًا . وَقَالَ ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ أَدْرَكْتُ ثَلَاثِينَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُلُّهُمْ يَخَافُ التَّفَاقُ عَلَى نَفْسِهِ ، مَا مِنْهُمْ أَحَدٌ يَقُولُ إِنَّهُ عَلَى إِيمَانٍ جَبْرِيَلٍ وَمِيكَائِيلَ . وَيُذَكِّرُ عَنِ الْحَسَنِ مَا خَافَهُ إِلَّا مُؤْمِنٌ ، وَلَا أَمِنَهُ إِلَّا مُنَافِقٌ . وَمَا يُخَذَّرُ مِنَ الْإِصْرَارِ عَلَى التَّفَاقِ وَالْعَصْبِيَانِ مِنْ غَيْرِ تَوْبَةٍ لِقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿ وَهُمْ يُصِرُّوا عَلَى مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴾ .

İbrahim ət-Teymi رحمته الله demişdir: “Mən nə vaxt sözümü əməlimlə tutuşdurdumsa, yalançı çıxmaqdan qorxdum”. İbn Əbu Muleykə رحمته الله demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ otuza yaxın səhabəsi ilə rastlaşmışdım. Hamısı da münafiq olmaqdan qorxurdular. Onların içərisində “mənim imanım Cəbrail və Mikailin imanını kimi salamat və nifaqdan uzaqdır” deyən heç kim yox idi”. Həsən əl-Bəsri رحمته الله demişdir: “Allahdan mömindən başqası qorxmaz, münafiqdən başqası da arxayın olmaz”. Uca Allahın bu **“Bir də onlar gördükləri pis işlərdə bilə-bilə israr etməzlər”** (Ali-İmran, 135) kəlamına görə tövbə edilmədikdə nifaq və üsyandan qorxmaq lazımdır.

۴۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَرَفَةَ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ زُبَيْدٍ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا وَائِلٍ عَنِ الْمُرْجَةِ ، فَقَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « سَبَابُ الْمُسْلِمِ فُسُوقٌ ، وَقِتَالُهُ كُفْرٌ » .

48. ...Abdullah ibn Məsud رحمته الله rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur: “Müsəlmanı söymək günah, ona qarşı vuruşmaq isə küfrdür”.

۴۹ - أَخْبَرَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُبَادَةُ بْنُ الصَّامِتِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ يُخْبِرُ بِلَيْلَةِ الْقَدْرِ ، فَتَلَاخَى رَجُلَانِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَقَالَ « إِنِّي خَرَجْتُ لِأُخْبِرْكُمْ بِلَيْلَةِ الْقَدْرِ ، وَإِنَّهُ تَلَاخَى فَلَانٌ وَفَلَانٌ فَرَفَعَتْ وَعَسَى أَنْ يَكُونَ خَيْرٌ لَكُمْ التَّمَسُّوهُمَا فِي السَّبْعِ وَالتَّبَسُّعِ وَالْحَمْسِ » .

¹ Qirat - ölçü vahididir, hədisdə isə qiratın nə olması deyilir.

49. ...Ubadə ibn əs-Samit ﷺ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ Qədr gecəsini xəbər vermək üçün evindən məscidə çıxdı.¹ Bu vaxt müsəlmanlardan iki nəfər mübahisə edirdilər. Allah Elçisi ﷺ dedi: “Mən sizə Qədr gecəsinin (hansı günə düşdüyünü) xəbər vermək üçün çıxdım. Filankəslə filankəs mübahisə etdiklərinə görə (bu elm məndən) qaldırıldı. Bəlkə də, bu sizin üçün daha xeyirlidir. Elə isə onu (iyirmi) yeddinci, (iyirmi) doqquzuncu və (iyirmi) beşinci günlərdə axtarın”.

۳۷ - باب سُؤَالِ جَبْرِيلَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْإِيمَانِ وَالْإِسْلَامِ وَالْإِحْسَانِ وَعِلْمِ السَّاعَةِ

37-ci fəsil: Cəbrailin ﷺ Peyğəmbərə ﷺ iman, islam, ehsan və Qiyamət saati barədə sual verməsi

وَبَيَانَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَهُ تَمَّ قَالَ « جَاءَ جَبْرِيلُ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - يُعَلِّمُكُمْ دِينَكُمْ ». فَجَعَلَ ذَلِكَ كُلَّهُ دِينًا ، وَمَا بَيْنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَوْفِدِ عَبْدِ الْقَيْسِ مِنَ الْإِيمَانِ ، وَقَوْلِهِ تَعَالَى { وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ } .

Peyğəmbər ﷺ (soruşduğu sualları) bəyan etdikdən sonra buyurdu: “Bu, Cəbrail idi, gəlmişdi ki, sizə dininizi öyrətsin”. Abdul-Qeysin heyətinə də imandan olaraq bəyan etdiyi şeylərlə və Uca Allahın “**Kim İslamdan başqa din axtararsa, bilsin ki, o din ondan əsla qəbul olunmaz**” (Ali-İmran, 85) bu kəlamı ilə birlikdə buradakı hədisdə qeyd edilənlərin hamısının dindən olduğunu bəyan etdi.

۵۰ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبرَاهِيمَ أَحْبَبْنَا أَبُو حَبِيٍّ التَّمِيمِيُّ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَارِعًا يَوْمًا لِلنَّاسِ ، فَأَتَاهُ جَبْرِيلُ فَقَالَ مَا الْإِيمَانُ قَالَ « الْإِيمَانُ أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَبِلِقَائِهِ وَرُسُلِهِ ، وَتُؤْمِنَ بِالْبُعْثِ ». قَالَ مَا الْإِسْلَامُ قَالَ « الْإِسْلَامُ أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا تُشْرِكَ بِهِ ، وَتُقِيمَ الصَّلَاةَ ، وَتُؤَدِّيَ الزَّكَاةَ الْمَفْرُوضَةَ ، وَتَصُومَ رَمَضَانَ ». قَالَ مَا الْإِحْسَانُ قَالَ « أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ ». قَالَ مَتَى السَّاعَةُ قَالَ « مَا الْمَسْتُورُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ ، وَسَأَخْبِرُكَ عَنْ أَشْرَاطِهَا إِذَا وَلَدَتِ الْأُمَّةُ رَجْمًا ، وَإِذَا تَطَاوَلَ رِعَاةُ الْإِبِلِ الْبُهْمِ فِي الْبُنْيَانِ ، فِي خَمْسٍ لَا يَعْلَمُهُنَّ إِلَّا اللَّهُ ». ثُمَّ تَلَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ { إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ } الْآيَةَ . ثُمَّ أَدْبَرَ فَقَالَ « رُدُّوهُ ». فَلَمْ يَرَوْا شَيْئًا . فَقَالَ « هَذَا جَبْرِيلُ جَاءَ يُعَلِّمُ النَّاسَ دِينَهُمْ ». قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ جَعَلَ ذَلِكَ كُلَّهُ مِنَ الْإِيمَانِ .

50. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ﷺ demişdir: “Bir gün Peyğəmbər ﷺ camaatın arasında oturmuşdu. Bir nəfər onun yanına gəlib dedi: “İman nədir?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “İman (odur ki,) Allaha, Onun mələklərinə, Onunla qarşılaşacağına və Onun elçilərinə iman gətirəsən, habelə

¹ Peyğəmbərin ﷺ evinin qapısı birbaşa məscidə açılırdı.

(öldükdən sonra) diriləcəyinə inanasan". O dedi: "İslam nədir?" Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "İslam (odur ki,) Allaha ibadət edib Ona (heç nəyi) şərik qoşmayasan, (vaxtlı-vaxtında) namaz qılasan, vacib buyrulmuş zəkati verəsən və Ramazan ayını oruc tutasan". O dedi: "Bəs ehsan nədir?" Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Ehsan (odur ki,) Allaha, sanki Onu görürmüşsən kimi ibadət edəsən; sən Onu görməsən də, (bil ki,) O, səni görür". O dedi: "Qiyamət nə zaman olacaq?" Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Bu haqda soruşulan soruşandan çox bilmir, lakin sənə Qiyamətin əlamətlərini deyəcəyəm; belə ki, kənin öz ağasını doğacağı və kimliyi bəlli olmayan, dəvə otaran çobanların hündür binalar tikməkdə bir-biri ilə yarışacaqları zaman (Qiyamət qopacaq). (Bu da) yalnız Allahın bildiyi beş şeydən biridir". Sonra Peyğəmbər ﷺ: "**Həqiqətən, Saati** (Qiyamətin qopacağı vaxtı) **ancaq Allah bilir...**" (Loğman, 34) ayəsini oxudu. Sonra o adam çıxıb getdi. Peyğəmbər ﷺ dedi: "Onu geri qaytarın!" Lakin səhabələr ondan bir əsər-əlamət görmədilər. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Bu, Cəbrail idi. İnsanlara dinlərini öyrətmək üçün gəlmişdi". Əbu Abdullah əl-Buxari deyir: "O, qeyd edilənlərin hamısının imandan olduğunu bəyan etdi".

باب - ۳۸

38-ci fəsil

۵۱ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ حَمْرَةَ قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ صَالِحٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ أَخْبَرَهُ قَالَ قَالَ أَحْمَرُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ أَنَّ هِرْقُلَ قَالَ لَهُ سَأَلْتُكَ هَلْ يَزِيدُونَ أَمْ يَنْقُصُونَ ، فَرَعَمْتَ أَهْمَ يَزِيدُونَ ، وَكَذَلِكَ الْإِيمَانُ حَتَّى يَتِمَّ . وَسَأَلْتُكَ هَلْ يَزِيدُ أَحَدٌ سَخَطَهُ لِدِينِهِ بَعْدَ أَنْ يَدْخُلَ فِيهِ ، فَرَعَمْتَ أَنْ لَا ، وَكَذَلِكَ الْإِيمَانُ حِينَ تَخَالِطُ بِشَأْنَتِهِ الْقُلُوبَ ، لَا يَسْخَطُهُ أَحَدٌ .

51. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: "Əbu Süfyan mənə danışdı ki, Herakl ona belə dedi: "Mən səndən "Onlar (müsəlmanlar) artırlar, yoxsa azalırlar" deyə soruşdum, dedin ki, "onlar artırlar". İmanın vəziyyəti də tamam olana qədər beləcə davam edər. Mən səndən "İçəri-lərində onun dinini qəbul etdikdən sonra narazılığa görə dinindən dönən bir kimsə varmı" deyə soruşdum, dedin ki, "yoxdur". Təbii ki, bu cür iman qəlblərə daxil olduqda belə olur".

39-cu fəsil: Dininə görə şübhəli şeylərdən çəkinənin fəziləti

۵۲ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا زَكَرِيَاءُ عَنْ عَامِرٍ قَالَ سَمِعْتُ التُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « الْحَالُ بَيْنَ الْحَرَامِ بَيْنَ ، وَبَيْنَهُمَا مَشَبَّهَاتٌ لَا يَعْلَمُهَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ ، فَمَنْ اتَّقَى الْمَشَبَّهَاتِ اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ وَعِزَّضَهُ ، وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ كَرَّحَ يَزْعَى حَوْلَ الْحِمَى ، يُوشِكُ أَنْ يُوَاقِعَهُ . أَلَا وَإِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ جَمِي ، أَلَا إِنَّ جَمِي اللَّهِ فِي أَرْضِهِ حِمَارُهُ ، أَلَا وَإِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ ، وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ . أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ » .

52. ...Rəvayət edilir ki, Numən ibn Bəşir ؓ demişdir: “Mən Allah Elçisinin ﷺ belə dediyini eşitdim: “Halal da bəllidir, haram da. Bunların arasında (halal, yaxud haram olduğu bəlli olmayan bəzi) şübhəli şeylər var ki, bir çox insan bunu bilmir. Kim şübhəli şeylərdən çəkinərsə, dinini və namusunu qorumuş olar. Kim şübhəli şeylərə dalarsa, (mal-qarasını) qoruğun kənarında otaran çoban kimi, çox keçməz, qoruğa düşər. Bilin ki, hər bir hökmdarın qoruğu var. Bilin ki, Allahın yer üzündəki qoruğu haram buyurduğu şeylərdir. Diqqət edin! Bədəndə bir ət parçası var. Əgər o salamat olarsa, bütün bədən salamat olar, yox, əgər korlanarsa, bütün bədən korlanır. Bilin ki, o, qəlbdir”.

40-cı fəsil: Qənimətin beşdə birini vermək imandandır

۵۳ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي جَمْرَةَ قَالَ قَالَ كُنْتُ أَقْعُدُ مَعَ ابْنِ عَبَّاسٍ ، يُجْلِسُنِي عَلَى سَرِيرِهِ فَقَالَ أَمِمَّ عِنْدِي حَتَّى أَجْعَلَ لَكَ سَهْمًا مِنْ مَالِي ، فَأَقَمْتُمْ مَعَهُ شَهْرَيْنِ ، ثُمَّ قَالَ إِنَّ وَفَدَ عَبْدِ الْقَيْسِ لَمَّا أَتَوْا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « مِنَ الْقَوْمِ أَوْ مِنَ الْوَفْدِ » . قَالَ « قَالُوا رُبَيْعُهُ . قَالَ « مَرْحَبًا بِالْقَوْمِ - أَوْ بِالْوَفْدِ - غَيْرَ حَزَائِي وَلَا نَدَامَى » . فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ ، إِنَّا لَا نَسْتَطِيعُ أَنْ نَأْتِيكَ إِلَّا فِي شَهْرِ الْحَرَامِ ، وَبَيْنَنَا وَبَيْنَكَ هَذَا الْحَيُّ مِنْ حُقَّارٍ مُضَرٍّ ، فَمُرْنَا بِأَمْرِ فَصَلِّ ، نُخْبِرُ بِهِ مَنْ وَرَاءَنَا ، وَنَدْخُلُ بِهِ الْجَنَّةَ . وَسَأَلُوهُ عَنِ الْأَشْرِيَّةِ . فَأَمَرَهُمْ بِأَرْبَعٍ ، وَهَاهُمْ عَنْ أَرْبَعٍ ، أَمَرَهُمْ بِالْإِيمَانِ بِاللَّهِ وَحْدَهُ . قَالَ « أَنْتَدْرُونَ مَا الْإِيمَانُ بِاللَّهِ وَحْدَهُ » . قَالُوا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قَالَ « شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ، وَإِقَامُ الصَّلَاةِ ، وَإِيتَاءُ الرِّكَاتِ ، وَصِيَامُ رَمَضَانَ ، وَأَنْ تَعْتَمُوا مِنَ الْمَعْنَمِ الْحُمْسَ » . وَهَاهُمْ عَنْ أَرْبَعٍ عَنِ الْحَنْتَمِ وَالذَّبَائِغِ وَالنَّقِيرِ وَالْمَرْفَتِ . وَرَبَّمَا قَالَ الْمُقَرِّ . وَقَالَ « احْفَظُوهُمْ وَأَخْبِرُوا بِهِ مَنْ وَرَاءَكُمْ » .

53. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Cəmrə ؓ demişdir: “Mən İbn Abbasın qaldığı yerdə idim və məni öz çarpayısının üstündə əyləşdirib dedi: “Mənim yanımda qal, sənə öz var-dövlətimdən bir hissə ayırım”. Mən də onlarda iki ay qaldım. Sonra İbn Abbas dedi: “Abdul-Qeys tayfasının nümayəndələri Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldikdə o soruşdu: “Siz kimlərdəsiniz?”

Onlar dedilər: “Biz Rabia qəbiləsindənəmiz”. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Xoş gəlmişsiniz! Allah sizi utandırmasın, peşman eləməsin!” Onlar dedilər: “Ey Allahın Elçisi! Biz sənin yanına ancaq haram olan ayda gələ bilirik. Səninlə bizim aramızda Mudar qəbiləsinin kafirləri var. Ona görə bizə (haqqı batıldən ayırd edən) bəlli bir şey əmr et ki, onu geridə qalanlarımıza xəbər verək, onun sayəsində Cənnətə girək”. Onlar Peyğəmbərdən ﷺ içkilər barədə də soruşdular. Peyğəmbər ﷺ onlara dörd şeyi əmr etdi, dörd şeyi qadağan etdi. Onlara tək Allaha iman gətirməyi əmr etdikdən sonra soruşdu: “Bilirsinizmi, tək Allaha iman gətirmək nə deməkdir?” Onlar: “Allah və Onun elçisi daha yaxşı bilir!” – dedilər. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “(Bu) – şəriki olmayan tək Allahdan başqa ibadətə layiq məbudun olmadığına və Muhəmmədin Onun elçisi olduğuna şəhadət vermək, namaz qılmaq, zəkat vermək, Ramazan orucunu tutmaq və qənimətlərdən beşdə birini (xums¹) verməyinizdir”. Peyğəmbər ﷺ onlara dörd şeyi – hantəmi², dubbanı³, nəqiri⁴ və muzəffəti (yaxud muqayyəri)⁵ qadağan etdi. Sonra dedi: “Mənim dediklərimi yadda saxlayın və bunları özünüzdən sonra gələnlərə xəbər verin”.

٤١ - باب ما جاء أنَّ الأعمالَ بالبيَّةِ والحِسْبَةِ وليُكُلَ امرئٍ ما نوى

41-ci fəsil: Əməllərin ancaq niyyətdə görə mötəbər sayılacağı və hər kəsin əlinə ancaq niyyət etdiyi şeyin keçəcəyi barədə gələn hədis

فَدَخَلَ فِيهِ الْإِيمَانُ وَالْوُضُوءُ وَالصَّلَاةُ وَالزَّكَاةُ وَالْحُجُّ وَالصَّوْمُ وَالْأَحْكَامُ . وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى { قُلْ كُلُّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكِلِيهِ } عَلَى نَبِيِّهِ . نَفَقَةُ الرَّجُلِ عَلَى أَهْلِهِ يَتَسَبَّبُهَا صَدَقَةٌ . وَقَالَ « وَلَكِنْ جِهَادٌ وَبَيَّةٌ » .

Buna iman, dəstəmaz, namaz, zəkat, həcc, oruc və hökmlər daxildir. Uca Allah buyurur: “**De: “Hər kəs öz xasiyyətinə görə iş görər...”** (əl-İsra, 84) yəni niyyətinə görə. Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Bir adam savabını Allahdan umaraq varından ailəsinə xərcləsə, bu onun üçün sədəqə olar”, həmçinin demişdir: “(Fəthdən sonra hicrət yoxdur,) amma cihad və niyyət vardır”.

¹ Xums – döyüş vaxtı əldə edilən hərbi qənimətin beşdə bir hissəsi. Bu bir hissə yenə də beş hissəyə bölünür və sonra onun beşdə bir hissəsi rəhbərin əlində qalır, qalan beşdə dörd hissə isə Quran bölgüsünə uyğun olaraq Muhəmməd Peyğəmbərin ﷺ qohumları – Haşimin nəslindən olanlar, yetimlər, kasıblar və ehtiyac içində olan müsafirlər arasında paylanır.

² Hantəm – tərkinə yun və qan qatılmış, gildən düzəldilmiş yaşıl rəngli cürdək. Əvvəllər bu cür qablarda şərab saxlayardılar.

³ Dubba – şərab saxlamaq üçün qurudulmuş boranıdan düzəldilmiş qab.

⁴ Nəqir – şərab saxlamaq üçün içi oyulmuş xurma kötüyündən düzəldilmiş qab.

⁵ Muzəffət, yaxud muqayyər – şərab saxlamaq üçün yanları qatranla malalanmış qab.

۵۴ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ وَقَّاصٍ عَنْ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّةِ ، وَلِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى ، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ، فَهِيَ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ، وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ لِدُنْيَا يُصِيبُهَا ، أَوْ امْرَأَةٍ يَتَزَوَّجُهَا ، فَهِيَ هِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ » .

54. ...Ömər ﷺ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurmuşdur: “Əməllər ancaq niyyətlərə görədir. Hər kəsə də yalnız niyyət etdiyi şey qalacaq. Kimin hicrəti Allah və Onun elçisi üçündürsə, onun hicrəti Allah və Onun elçisi üçündür. Kimin də hicrəti əldə edəcəyi dünya (malından) və ya evlənəcəyi qadından ötrüdürsə, onun hicrəti hicrət etdiyi şeyə aiddir”.

۵۵ - حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ أَخْبَرَنِي عَدِيُّ بْنُ ثَابِتٍ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ زَيْدٍ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِذَا أَنْفَقَ الرَّجُلُ عَلَى أَهْلِهِ يَحْتَسِبُهَا فَهُوَ لَهُ صَدَقَةٌ » .

55. ...Əbu Məsud ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur: “Bir adam savabını Allahdan umaraq varından ailəsinə xərcləsə, bu onun üçün sədəqə olar”.

۵۶ - حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ نَافِعٍ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي عَامِرُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِنَّكَ لَنْ تَنْفِقَ نَفَقَةً تَبْتَغِي بِهَا وَجْهَ اللَّهِ إِلَّا أُجِرْتَ عَلَيْهَا ، حَتَّى مَا تَجْعَلُ فِي فِي امْرَأَتِكَ » .

56. ...Səd ibn Əbu Vaqqas ﷺ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ ona belə buyurmuşdur: “Şübhəsiz ki, sən Allahın Üzü (Allah rizası) üçün xərclədiyin hər şeyə görə, hətta zövcənin ağzına qoyduğun bir loxmaya görə mütləq savab qazanırsan”.

۴۲ - باب قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « الدِّينُ النَّصِيحَةُ لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ وَلِأَيِّمَةِ الْمُسْلِمِينَ وَعَامَتِهِمْ »

42-ci fəsil: Peyğəmbərin ﷺ: “Din Allaha, Onun elçilərinə, müsəlmanların rəhbərlərinə və ümmətə nəsihətdir!” - kəlamı

وَقَوْلِهِ تَعَالَى { إِذَا نَصَحُوا لِلَّهِ وَرَسُولِهِ }

Uca Allah buyurur: “Allaha və Onun Elçisinə sadıq qalacaqları təqdir-də...” (ət-Tövbə, 91).

۵۷ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنِي قَيْسُ بْنُ أَبِي حَارِظٍ عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ بَايَعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى إِقَامِ الصَّلَاةِ ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ ، وَالنُّصْحِ لِكُلِّ مُسْلِمٍ .

57. ...Rəvayət edilir ki, Cərir ibn Abdullah رضي الله عنه demişdir: “Mən namaz qılacağıma, zəkat verəcəyimə və hər bir müsəlmana nəsihət edəcəyimə (və ya ona qarşı səmimi davranacağıma) dair Allah Elçisinə ﷺ beyət etdim”.

۵۸ - حَدَّثَنَا أَبُو التُّعْمَانِ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ قَالَ سَمِعْتُ جَرِيرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ يَوْمَ مَاتَ الْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ قَامَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ وَقَالَ عَلَيْكُمْ بِاتِّقَاءِ اللَّهِ وَخِدَّةِ لَا شَرِيكَ لَهُ ، وَالْوَقَارِ وَالسَّكِينَةِ حَتَّى يَأْتِيَكُمْ أَمِيرٌ ، فَإِنَّمَا يَأْتِيكُمْ الْآنَ ، ثُمَّ قَالَ اسْتَعْفُوا لِأَمِيرِكُمْ ، فَإِنَّهُ كَانَ يُحِبُّ الْعَفْوَ . ثُمَّ قَالَ أَمَا بَعْدُ ، فَإِنِّي أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فُلْتُ أَبَايُكَ عَلَى الْإِسْلَامِ . فَشَرَطَ عَلَيَّ وَالنُّصْحِ لِكُلِّ مُسْلِمٍ . فَبَايَعْتُهُ عَلَى هَذَا ، وَرَبَّ هَذَا الْمَسْجِدِ إِنِّي لَنَاصِحٌ لَكُمْ . ثُمَّ اسْتَغْفَرَ وَنَزَلَ .

58. ...Rəvayət edilir ki, Cərir ibn Abdullah رضي الله عنه demişdir: “(Bəsrə valisi olan) Muğira ibn Şubə ölən gün ayağa durdu, Allaha həmd-səna etdi və dedi: “Başınıza bir əmir təyin olunana qədər tək və şəriki olmayan Allaha qarşı təqvalı, təmkinli və sükunət halında olmanızı tövsiyə edirəm. Çünki əmiriniz bura gəlir”. Sonra dedi: “Vəfat edən əmiriniz üçün Allahdan bağışlanma diləyin, çünki o, bağışlamağı sevərdi. Bundan sonra... Mən Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedim: “İslamda sabit qalacağıma dair sənə beyət edirəm”. Peyğəmbər ﷺ: “Hər bir müsəlmana nəsihət etməlisən” – deyə qarşıma şərt qoydu. Mən buna da beyət etdim. Bu məscidin Rəbbinə and olsun ki, mən sizin nəsihətçiniz idim”. Sonra Allahdan bağışlanma diləyib minbərdən endi”.

۳ - كِتَابُ الْعِلْمِ

3. Elm kitabı

۱ - باب فَضْلِ الْعِلْمِ

1-ci fəsil: Elmin fəziləti

وَقَوْلَ اللَّهِ تَعَالَى { يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ } . وَقَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ { رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا }

Uca Allah buyurur: “Allah da sizdən iman gətirənlərin və özlərinə elm verilmiş kimsələrin dərəcələrini ucaltsın. Allah nə etdiklərinizdən xəbərdardır” (əl-Mucədilə, 11), həmçinin bu kəlamı “Ey Rəbbim! Mənim elmimi artır!” (Taha, 114)

۲ - باب مَنْ سُئِلَ عِلْمًا وَهُوَ مُشْتَغَلٌ فِي حَدِيثِهِ فَأَمَّمَ الْحَدِيثَ ثُمَّ أَجَابَ السَّائِلَ

2-ci fəsil: Danışaraq məşğul olana elmi sual verildikdə danışığını qurtardıqdan sonra sual verənə cavab verməsi

۵۹ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ حَدَّثَنَا فُلَيْحُ بْنُ مَرْثَدَةَ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُلَيْحٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ حَدَّثَنِي هِلَالُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ بَيْنَمَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مَجْلِسٍ يُحَدِّثُ الْقَوْمَ جَاءَهُ أَعْرَابِيٌّ فَقَالَ مَتَى السَّاعَةُ فَمَضَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُحَدِّثُ ، فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ سَمِعَ مَا قَالَ ، فَكَرِهَ مَا قَالَ ، وَقَالَ بَعْضُهُمْ بَلْ لَمْ يَسْمَعْ ، حَتَّى إِذَا قَضَى حَدِيثَهُ قَالَ « أَيْنَ - أَرَاهُ - السَّائِلُ عَنِ السَّاعَةِ » . قَالَ هَا أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ . قَالَ « فَإِذَا ضَيَّعَتِ الْأَمَانَةُ فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ » . قَالَ كَيْفَ إِضَاعَتُهَا قَالَ « إِذَا وَسَدَ الْأَمْرُ إِلَى غَيْرِ أَهْلِهِ فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ » .

59. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ﷺ demişdir: “Bir dəfə Peyğəmbər ﷺ camaatla söhbət edərkən bir bədəvi gəlib: “Qiyamət nə zaman olacaq?” deyə soruşdu. Allah Elçisi ﷺ isə söhbətinə davam etdi. Oradakılardan kimisi: “O, (bu bədəvinin) sözünü eşitdi, lakin bu onun xoşuna gəlmədi”– dedi, kimisi də: “Xeyr, o eşitmədi”– dedi. Peyğəmbər ﷺ söhbətini bitirdikdən sonra soruşdu: “Qiyamət barədə soruşan adam haradadır?” Bədəvi dedi: “Mən buradayam, ey Allahın Elçisi!” Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Əmanət itiriləcəyi zaman Qiyaməti gözlə”. Bədəvi soruşdu: “Əmanət necə itiriləcək?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bir işi ona layiq olmayan adama tapşırıqda Qiyaməti gözlə”.

۳ - باب مَنْ رَفَعَ صَوْتَهُ بِالْعِلْمِ

3-cü fəsil: Elmi çatdırmaq məqsədilə səsinə qaldırın

۶۰ - حَدَّثَنَا أَبُو التَّعْمَانِ عَارِمُ بْنُ الْفَضْلِ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَبِي بَشِيرٍ عَنْ يُونُسَ بْنِ مَاهَكَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ تَخَلَّفَ عَنَّا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرَةٍ سَافَرْنَاهَا ، فَأَذْرَكْنَا وَقَدْ أَزْهَقْنَا الصَّلَاةَ وَنَحْنُ نَتَوَضَّأُ ، فَجَعَلْنَا تَمَسُّحَ عَلَيَّ أَرْجُلِنَا ، فَنَادَى بِأَعْلَى صَوْتِهِ « وَئَيْلًا لِلْأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ » . مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا .

60. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Amr رضي الله عنه demişdir: “Səfərdə olduğumuz vaxt Peyğəmbər ﷺ bizdən geri qaldı, sonra da namazın vaxtının çıxmağına az qalmış gəlib bizə çatdı. (Namazın vaxtı çıxacaqdı deyə, tez) biz dəstəməz alıb ayaqlarımıza məsh etməyə başladıq. Peyğəmbər ﷺ (bunu gördükdə) uca səslə iki və ya üç dəfə belə buyurdu: “Oda girən topuqların vay halına!”¹

۴ - باب قَوْلِ الْمُحَدِّثِ حَدَّثَنَا أَوْ أَحْبَبْنَا وَأَنْبَأَنَا

4-cü fəsil: Muhəddisin² “həddəsənə”, “əxbəranə” və “ənbəənə” sözləri

وَقَالَ لَنَا الْحُمَيْدِيُّ كَانَ عِنْدَ ابْنِ عُيَيْنَةَ حَدَّثَنَا وَأَحْبَبْنَا وَأَنْبَأَنَا . وَسَمِعْتُ وَاحِدًا . وَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ الصَّادِقُ الْمَصْدُوقُ . وَقَالَ شَقِيقٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَلِمَةً . وَقَالَ حُذَيْفَةُ حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَدِيثَيْنِ . وَقَالَ أَبُو الْعَالِيَةِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيمَا يَرَوِي عَنْ رَبِّهِ . وَقَالَ أَنَسٌ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَرَوِيهِ عَنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ . وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَرَوِيهِ عَنْ رَبِّكُمْ عَزَّ وَجَلَّ .

Humeydi رضي الله عنه bizə dedi: “İbn Uyeynə üçün “həddəsənə”, “əxbəranə”, “ənbəənə” və “səmi'tu” eyni məna kəsb edirdi”. İbn Məsud رضي الله عنه demişdir: “Bizə doğru olan və doğruluğu təsdiq olunan Allah Elçisi ﷺ (“həddəsənə”) danışdı”. Şəqiq رضي الله عنه Abdullahın belə dediyini rəvayət etmişdir: “Mən Peyğəmbərdən ﷺ bir söz (“səmi'tu”) eşitmişəm”. Huzeyfə bizə danışdı: “Allah Elçisi bizə iki hədis (“həddəsənə”) danışdı”. İbn Aliyə رضي الله عنه demişdir:

¹ Başqa hədisdə belə deyilir: “Peyğəmbər ﷺ dabanları (quru yer qaldığından) parıldayan bir dəstə insanı gördü və belə buyurdu: “Dabanları Cəhənnəmdə yananların vay halına! Dəstəməzi tam şəkildə alın!” (Əbu Davud, 97. Hədis səhihdir. Bax: Silsilə əs-Səhihə, 872). Başqa bir hədisdə Abdullah ibn Amr رضي الله عنه demişdir: “Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə Məkkədən Mədinəyə qayırdıq. Nəhayət, gəlib yol üstündəki su başına yetişdik. Əsr çağında camaat tələsdi və tələsə-tələsə dəstəməz aldı. Biz onlara yetişdikdə onların dabanlarına su dəymədiyini (apaydın) görünürdü. (Bunu görəndə) Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Oda girəcək dabanların vay halına! Dəstəməzi tam şəkildə alın!” (Muslim, 354, 593). Yəni burada söhbət ayağın tam yuyulmamasından gedir.

² Muhəddis, yəni hədis alimi.

“İbn Abbas Peyğəmbərdən ﷺ, o da (“ənbəənə”) Rəbbindən rəvayət etdi”. Ənəs ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Rəbbindən ﷻ rəvayət etdi”. Əbu Hureyra ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Rəbbinizdən ﷻ rəvayət etdi”.

۵ - باب طَرَحَ الْإِمَامِ الْمَسْأَلَةَ عَلَى أَصْحَابِهِ لِيُخْتَبَرَ مَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ

5-ci fəsil: İmamın öz yoldaşlarına onların biliyini yoxlamaq məqsədilə sual verməsi

۶۱ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا إِمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِنَّ مِنْ الشَّجَرِ شَجْرَةً لَا يَسْقُطُ وَرَقُهَا ، وَإِنَّهَا مَثَلُ الْمُسْلِمِ ، فَحَدِّثُونِي مَا هِيَ » . فَوَقَعَ النَّاسُ فِي شَجَرِ الْبُوَادَى . قَالَ عَبْدُ اللَّهِ وَوَقَعَ فِي نَفْسِي أَهْمًا النَّحْلَةُ ، فَاسْتَحْيَيْتُ ثُمَّ قَالُوا حَدِّثْنَا مَا هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ « هِيَ النَّحْلَةُ » .

61. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Bir gün Allah Elçisi ﷺ dedi: “Ağaclar içərisində elə bir ağac var ki, onun yarpağı tökülmür və o, müsəlmana bənzəyir. Deyin görüm, o hansı (ağacdır)?” İnsanlar vadilərdə bitən ağacları sadalamağa başladılar”. İbn Ömər dedi: “Mən onun xurma ağacı olduğunu düşündüm, lakin deməyə utandım. Sonra camaat soruşdu: “De görək, o nədir, ey Allahın Elçisi?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bu, xurma ağacıdır”.

۶۲ - حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِنَّ مِنْ الشَّجَرِ شَجْرَةً لَا يَسْقُطُ وَرَقُهَا ، وَإِنَّهَا مَثَلُ الْمُسْلِمِ ، فَحَدِّثُونِي مَا هِيَ » . قَالَ فَوَقَعَ النَّاسُ فِي شَجَرِ الْبُوَادَى . قَالَ عَبْدُ اللَّهِ فَوَقَعَ فِي نَفْسِي أَهْمًا النَّحْلَةُ ، ثُمَّ قَالُوا حَدِّثْنَا مَا هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ « هِيَ النَّحْلَةُ » .

62. ...İbn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Ağaclar içərisində elə bir ağac var ki, onun yarpağı tökülmür və o, müsəlmana bənzəyir. Deyin görüm, o hansı (ağacdır)?” İnsanlar vadilərdə bitən ağacları sadalamağa başladılar”. İbn Ömər dedi: “Mən onun xurma ağacı olduğunu düşündüm. Sonra camaat soruşdu: “De görək, o nədir, ey Allahın Elçisi?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bu, xurma ağacıdır”.

۶ - باب مَا جَاءَ فِي الْعِلْمِ ، وَقَوْلُهُ تَعَالَى { وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا }

6-cı fəsil: Elm haqda gələn nə rəvayət edilib və Uca Allahın bu “De “Ey Rəbbim! Mənim elmimi artır!” (Taha, 114) kəlamı

الْقِرَاءَةُ وَالْعُرْضُ عَلَى الْمُحَدِّثِ . وَرَأَى الْحَسَنُ وَالتَّوْرِيُّ وَمَالِكُ الْقِرَاءَةَ جَائِزَةً ، وَاحْتَجَّ بَعْضُهُمْ فِي الْقِرَاءَةِ عَلَى الْعَالِمِ بِحَدِيثِ ضِمَامِ بْنِ ثَعْلَبَةَ قَالَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اللَّهُ أَمَرَكَ أَنْ نُصَلِّيَ الصَّلَاةَ قَالَ « نَعَمْ » . قَالَ فَهَذِهِ قِرَاءَةٌ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

أَخْبَرَ صِغَامَ قَوْمَهُ بِذَلِكَ فَأَجَاؤُهُ . وَاحْتَجَّ مَالِكٌ بِالصَّكِّ يُقْرَأُ عَلَى الْقَوْمِ فَيَقُولُونَ أَشْهَدْنَا فَلَانَ . وَيُقْرَأُ ذَلِكَ قِرَاءَةً عَلَيْهِمْ ، وَيُقْرَأُ عَلَى الْمُقْرِي فَيَقُولُ الْقَارِئُ أَقْرَأَنِي فَلَانَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَامٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الْأَوَسَطِيُّ عَنْ عَوْفِ بْنِ الْحَسَنِ قَالَ لَا بَأْسَ بِالْقِرَاءَةِ عَلَى الْعَالِمِ . وَأَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ الْفَرَزِيِّ وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْبُخَارِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى عَنْ سُهَيْبَانَ قَالَ إِذَا قُرِئَ عَلَى الْمُحَدِّثِ فَلَا بَأْسَ أَنْ يَقُولَ حَدَّثَنِي . قَالَ وَسَمِعْتُ أَبَا عَاصِمٍ يَقُولُ عَنْ مَالِكٍ وَسُهَيْبَانَ الْقِرَاءَةَ عَلَى الْعَالِمِ وَقِرَاءَتُهُ سَوَاءٌ .

Hədis aliminin hüzurunda oxumaq və ya (hədisi) ona ərz etmək. Həsən əl-Bəsrî, Süfyan və Malik رحمهم mühəddisin qarşısında (hədis) oxumağı icazəli görürdülər. Bəziləri alimin qarşısında ona (hədis) oxumağın icazəli olduğuna Dimam ibn Sələbən رحمهم hədisini dəlil gətirirlər. Dimam رحمهم Peyğəmbərə ﷺ belə demişdir: “Namazları qılmağımızı sənə Allah əmr etdi?” Peyğəmbər ﷺ: “Bəli” deyər cavab verdi. Bu hədisi dəlil gətirənlər: “Bu, Peyğəmbərin ﷺ qarşısında onun üçün oxumaqdır, çünki Dimam Peyğəmbərə ﷺ sual verib öyrəndiklərini öz qövminə xəbər verdi. Onlar da bunu icazəli görüb verdiyi xəbəri qəbul etmişdilər”. Malik رحمهم də haqqı etiraf edən təsdiqini yazılmış məktuba dəlil gətirmişdir. Belə ki o məktub haqqı təsdiq edənlərə oxunur. Onlar da sadəcə qarşısında qiraət¹ surəti ilə oxunduğu halda “Filankəs bizi şahid gətirmişdir” deyirlər. Quran onu oxudan müəllimin qarşısında oxunduqda, oxuyan “Məni filankəs oxutdu” deyir. Rəvayət edilir ki, Həsən əl-Bəsrî رحمهم demişdir: “Alimin qarşısında oxumaqda bir qəbahət yoxdur”. Rəvayət edilir ki, Süfyan رحمهم demişdir: “Oxuyanın (onu rəvayət edərkən): “Mənə filankəs danışdı” deməsində qəbahət yoxdur”. Həmçinin rəvayət edilir ki, Süfyan رحمهم demişdir: “Alimin qarşısında oxumaqla alimin oxuması eyni şeydir”.

٦٣ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ سَعِيدٍ - هُوَ الْمُقْرِي - عَنْ شَرِيكَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي نَمْرٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ بَيْنَمَا نَحْنُ جُلُوسٌ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَسْجِدِ ، دَخَلَ رَجُلٌ عَلَى جَهْلٍ فَأَنَاحَهُ فِي الْمَسْجِدِ ، ثُمَّ عَقَلَهُ ، ثُمَّ قَالَ هُمْ أَيُّكُمْ مُحَمَّدٌ وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُتَكَبِّرٌ بَيْنَ ظَهْرَانِيهِمْ . فَعَلْنَا هَذَا الرَّجُلَ الْأَبْيَضَ الْمُتَكَبِّرُ . فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ ابْنَ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « قَدْ أَجَبْتُكَ » . فَقَالَ الرَّجُلُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنِّي سَأَلْتُكَ فَمُسَدِّدٌ عَلَيْكَ فِي الْمَسْأَلَةِ فَلَا بِحَدِّ عَلَيَّ فِي نَفْسِكَ . فَقَالَ « سَلْ عَمَّا بَدَأَ لَكَ » . فَقَالَ أَسَأَلُكَ بِرَبِّكَ وَرَبِّ مَنْ قَبْلَكَ ، اللَّهُ أَرْسَلَكَ إِلَى النَّاسِ كُلِّهِمْ فَقَالَ « اللَّهُمَّ نَعَمْ » . قَالَ أَنَشُدُكَ بِاللَّهِ ، اللَّهُ أَمْرَكَ أَنْ نُصَلِّيَ الصَّلَاةَ الْخَمْسَةَ فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ قَالَ « اللَّهُمَّ نَعَمْ » . قَالَ أَنَشُدُكَ بِاللَّهِ ، اللَّهُ أَمْرَكَ أَنْ تَأْخُذَ هَذِهِ الصَّدَقَةَ مِنْ أَعْيَانِنَا فَتَقْسِمَ عَلَيَّ فَقَرَأْنَا فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « اللَّهُمَّ نَعَمْ » . فَقَالَ الرَّجُلُ آمَنْتُ بِمَا جِئْتُ بِهِ ، وَأَنَا رَسُولٌ مِنْ وَرَائِي مِنْ

¹ Qiraət – Quran oxunuşu.

قَوْمِي ، وَأَنَا صِمَامُ بْنُ ثَعْلَبَةَ أَحْوَبِي سَعْدِ بْنِ بَكْرٍ . رَوَاهُ مُوسَى وَعَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِهَذَا .

63. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ﷺ demişdir: “Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə məsciddə oturduğumuz vaxt bir kişi dəvənin üstündə oraya yaxınlaşdı. Həmin kişi dəvəni məsciddə dizi üstə çökdürdükdən sonra onu buxovladı, sonra da soruşdu: “Muhəmməd hansınızdır?” Bu vaxt Peyğəmbər ﷺ səhabələrin arasında söykənərək oturmuşdu. Biz dedik: “Söykənib oturan bu ağbəniz kişidir”. Kişi ona dedi: “Ey Abdul-Muttalibin oğlu!” Peyğəmbər ﷺ: “Səni eşidirəm” – deyə buyurdu. Kişi dedi: “Mən səndən bəzi şeylər soruşacağam və sənə çox çətin suallar verəcəyəm. Odur ki, mənə acığın tutmasın”. Peyğəmbər ﷺ ona: “Nə istəyirsən soruş” – deyə buyurdu. Kişi dedi: “Səni and verirəm sənin və səndən əvvəlkilərin Rəbbinə, səni bütün insanlara elçi olaraq Allahı göndərdi?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Allahım! Bəli!” Kişi dedi: “Səni and verirəm Allaha, gecə və gündüz beş vaxt namaz qılmağımızı sənə Allahı əmr etdi?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Allahım! Bəli!” Kişi dedi: “Səni and verirəm Allaha, ilin bu bəlli ayında (Ramazanda) oruc tutmağımızı sənə Allahı əmr etdi?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Allahım! Bəli!” Kişi dedi: “Səni and verirəm Allaha, varlılarımızdan sədəqə alıb kasıblarımıza paylamağı sənə Allahı əmr etdi?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Allahım! Bəli!” Kişi dedi: “Mən sənin gətirdiyinə iman gətirdim, mən tayfamın sənin yanına göndərdiyi elçisiyəm, mən Səd ibn Bəkr oğullarının qardaşı – Dimam ibn Sələbəyəm”.

٧ - باب ما يُذَكَّرُ فِي الْمُنَاوَلَةِ وَكِتَابِ أَهْلِ الْعِلْمِ بِالْعِلْمِ إِلَى الْبُلْدَانِ

7-ci fəsil: Munəvələ¹ haqda qeyd edilən sözlər və elm əhlinin elmi digər bölgələrə yazıb göndərməsi

وَقَالَ أَنَسٌ نَسَخَ عُثْمَانُ الْمَصَاحِفَ ، فَبَعَثَ بِهَا إِلَى الْأَفَاقِ . وَرَأَى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ وَنَجِيَّهُ بْنُ سَعِيدٍ وَمَالِكٌ ذَلِكَ جَائِزًا . وَاحْتَجَّ بَعْضُ أَهْلِ الْحِجَازِ فِي الْمُنَاوَلَةِ بِحَدِيثِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ كَتَبَ لِأَمِيرِ السَّرِيَّةِ كِتَابًا وَقَالَ « لَا تَقْرَأْهُ حَتَّى تَبْلُغَ مَكَانَ كَذَا وَكَذَا » . فَلَمَّا بَلَغَ ذَلِكَ الْمَكَانَ قَرَأَهُ عَلَى النَّاسِ ، وَأَخْبَرَهُمْ بِأَمْرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

Ənəs ﷺ demişdir: “Osman “Mushafı” (Quranları) yazdırıb digər şəhər-

¹ Munəvələ - hədis termini olaraq müəllimin öz rəvayətlərini əhatə edən əlyazmasını rəvayət etməsi üçün tələbəsinə verməsinə deyilir. Məsələn, bunlar mənim filankəsdən rəvayət etdiklərimdir, onu rəvayət edə bilərsən”. Bu, bir növ tələbəsinə öz rəvayətlərini rəvayət etməsinə icazəyə deyilir.

lərə göndərirdi". Abdullah ibn Ömər, Yəhya ibn Səid və Malik رحمتهما yazıb göndərmək işini icazəli görmüşlər. Hicazlıların bəzisi yazıb göndərmənin icazəli olması xüsusunda Peyğəmbərin ﷺ bu hədisini dəlil gətirmişlər: "Peyğəmbər ﷺ bir dəstənin başçısına məktub yazıb məktubu ona verib dedi: "Bu məktubda olanları yalnız filan yerə çatdıqda açıb oxuyarsan". Dəstə başçısı həmin yerə çatdıqdan sonra məktubu açıb orda olan insanlara oxudu və Peyğəmbərin ﷺ əmrini onlara xəbər verdi".

٦٤ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي شَهَابٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُنْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَ بِكِتَابِهِ رَجُلًا ، وَأَمَرَهُ أَنْ يَدْفَعَهُ إِلَى عَظِيمِ الْبَحْرَيْنِ ، فَدَفَعَهُ عَظِيمُ الْبَحْرَيْنِ إِلَى كِسْرَى ، فَلَمَّا قَرَأَهُ مَرَّعَهُ . فَحَسِبْتُ أَنَّ ابْنَ الْمُسَيَّبِ قَالَ فَدَعَا عَلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُزْفُوا كُلُّ مَرَّوْقٍ .

64. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رحمتهما demişdir: "Allah Elçisi ﷺ bir kişiye məktub verib onu Bəhreynin hökmdarına çatdırmağı əmr etdi. Bəhreynin hökmdarı da onu Xosrova çatdırdı. Xosrov məktubu oxuduqdan sonra onu cıraraq parça-parça etdi". (Ravi İbn Şihab deyir ki,) zənnimcə Səid ibn əl-Museyyib demişdir: "Allah Elçisi ﷺ onlara: "(Görüm onları) cırıq-cırıq olsunlar" – deyə bəddua etdi".

٦٥ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ أَبُو الْحَسَنِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كَتَبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كِتَابًا - أَوْ أَرَادَ أَنْ يَكْتُبَ - فَعِيلَ لَهُ لَهُمْ لَا يَقْرَءُونَ كِتَابًا إِلَّا مَخْتُومًا . فَأَتَخَذَ خَاتَمًا مِنْ فِضَّةٍ نَقَشَهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ . كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى بِيَاضِهِ فِي يَدِهِ . فَقُلْتُ لِقَتَادَةَ مَنْ قَالَ نَقَشَهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ قَالَ أَنَسٌ .

65. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رضي الله عنه demişdir: "Peyğəmbər ﷺ məktub yazdırdı və ya yazdırmaq istədi. Ona: "Hökmdarlar möhürsüz məktubları oxumurlar" – deyildi. Buna görə də o, üstündə: "Muhəmməd Rasulullah" sözü həkk edilmiş gümüş üzük düzəltdirdi. Bu üzüyün Peyğəmbərin ﷺ əlində iz qoymuş ağılığı hələ də gözlərimin önündədir". Ravi Şubə deyir: "Mən Qatədəyə: "Üzüyə "Muhəmməd Rasulullah" naxışının vurulmasını kim dedi?" dedim. Qatədə: "Ənəs" dedi".

٨ - باب مَنْ قَعَدَ حَيْثُ يَنْتَهَى بِهِ الْمَجْلِسُ ، وَمَنْ رَأَى فُرْجَةً فِي الْحُلُقَةِ فَجَلَسَ فِيهَا

8-ci fəsil: Məclisin ətrafında oturanla orada dövrə vurub oturmuş camaatın arasında boş yer görüb orada əyləşən

٦٦ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ أَنَّ أَبَا مُرَّةَ مَوْلَى عَقِيلِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ أَخْبَرَهُ عَنْ أَبِي

وَاقِدِ النَّبِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَمَا هُوَ جَالِسٌ فِي الْمَسْجِدِ وَالنَّاسُ مَعَهُ ، إِذْ أَقْبَلَ ثَلَاثَةٌ نَفَرٍ ، فَأَقْبَلَ اثْنَانِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَذَهَبَ وَاحِدٌ ، قَالَ فَوْقًا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَمَّا أَحَدُهُمَا فَرَأَى فُرْجَةَ فِي الْخُلْفَةِ فَجَلَسَ فِيهَا ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَجَلَسَ خَلْفَهُمْ ، وَأَمَّا الثَّلَاثُ فَأَذْبَرَ ذَاهِبًا ، فَلَمَّا فَرَغَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « أَلَا أُخْبِرُكُمْ عَنِ النَّفَرِ الثَّلَاثَةِ أَمَا أَحَدُهُمْ فَأَوَى إِلَى اللَّهِ ، فَأَوَاهُ اللَّهُ ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَاسْتَحْيَا ، فَاسْتَحْيَا اللَّهُ مِنْهُ ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَأَعْرَضَ ، فَأَعْرَضَ اللَّهُ عَنْهُ » .

66. ...Əbu Vaqid əl-Leysi ﷺ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ camaatla birlikdə məsciddə oturarkən oraya üç nəfər gəldi. İki Allah Elçisinə ﷺ tərəf yaxınlaşdı, biri isə çıxıb getdi. Həmin iki nəfər Allah Elçisinin ﷺ yanında dayandı. Onlardan biri dövrə qurub oturmuş camaatın arasında boş yer görüb orada oturdu. O biri də onların arxa tərəfində oturdu. Üçüncüsü isə çıxıb getdi. Allah Elçisi ﷺ söhbətini bitirdikdən sonra dedi: “Bu üç nəfər barədə sizə xəbər verimmi? Onlardan biri Allaha sığındı, Allah da ona sığınacaq verdi. Digəri utandı, Allah da ondan utandı. Üçüncüsünə gəldikdə isə o, üz döndərdi, Allah da ondan üz döndərdi”.

۹ - باب قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « رَبُّ مُبْلَغٍ أَوْعَى مِنْ سَامِعٍ »

9-cu fəsil: Peyğəmbərin ﷺ: “Bəzən, özünə (hədis) rəvayət edilmiş kimsə (bilavasitə) eşidən kimsədən daha yaxşı qavrayır” – kəlamı

۶۷ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا بَشِيرٌ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنِ ابْنِ سِيرِينَ عَنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ عَنْ أَبِيهِ ذَكَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَعَدَ عَلَى بَعِيرِهِ ، وَأَمْسَكَ إِنْسَانٌ بِخِطَامِهِ - أَوْ بِرِمَامِهِ - قَالَ « أَيُّ يَوْمٍ هَذَا » . فَسَكَتْنَا حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سُبْسَبِيهِ سِوَى اسْمِهِ . قَالَ « أَلَيْسَ يَوْمَ النَّحْرِ » . فَلْنَا بَلَى . قَالَ « فَأَيُّ شَهْرٍ هَذَا » . فَسَكَتْنَا حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سُبْسَبِيهِ بَعِيرِ اسْمِهِ . فَقَالَ « أَلَيْسَ بِذِي الْحِجَّةِ » . فَلْنَا بَلَى . قَالَ « فَإِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ وَأَعْرَاضَكُمْ بَيْنَكُمْ خِزَامٌ كَخِزْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا ، فِي شَهْرِكُمْ هَذَا ، فِي بَلَدِكُمْ هَذَا . لِيُبَلِّغَ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ ، فَإِنَّ الشَّاهِدَ عَسَى أَنْ يُبَلِّغَ مَنْ هُوَ أَوْعَى لَهُ مِنْهُ » .

67. ...Abdur-Rahmən ibn Əbu Bəkratə atasından ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Vida həccində¹ dəvəsinə mindi. Bir nəfər dəvənin ovsarından (və ya noxtasından tutmuşdu). Peyğəmbər ﷺ dedi: “Bu hansı gündür?” Biz susduq, çünki onun başqa bir ad deyəcəyini zənn etdik. O buyurdu: “Məgər bu gün qurban günü deyilmi?” Biz: “Bəli!” – deyə cavab verdik. Peyğəmbər ﷺ dedi: “Bu hansı aydır?” – deyə soruşdu. Biz susduq, çünki onun başqa bir ad deyəcəyini güman etdik. O dedi: “Məgər bu ay Zil-Hiccə ayı deyilmi?” Biz: “Bəli!” – deyə cavab verdik. O buyurdu: “Sizin qanınız, malınız və namusunuz, bu ayınız və bu şəhəriniz də bir-birinizə

¹ Vida həcci - Peyğəmbərin ﷺ həyatında bir dəfə və ömrünün sonunda etdiyi həccə deyilir.

bu gününüzün haramlığı kimi haramdır. Qoy burada olanlar eşitdiklərini aramızda olmayanlara təbliğ etsinlər. Ola bilsin ki, burada olan kimsə bunu daha yaxşı qavrayan bir kimsəyə çatdırsın”.

۱۰ - باب العِلْمِ قَبْلَ الْقَوْلِ وَالْعَمَلِ

10-cu fəsil: Elm sözdən və əməldən öncədir

لَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى { فَاعْلَمُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ } فَبَدَأَ بِالْعِلْمِ ، وَأَنَّ الْعُلَمَاءَ هُمْ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ - وَرَثُوا الْعِلْمَ - مَنْ أَخَذَهُ أَخَذَ بِحِطِّهِ وَافِرٍ ، وَمَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَطْلُبُ بِهِ عِلْمًا سَهَّلَ اللَّهُ لَهُ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ . وَقَالَ جَلَّ ذِكْرُهُ { إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ } وَقَالَ { وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ } { وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ } . وَقَالَ { هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ } . وَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ ، وَإِنَّمَا الْعِلْمُ بِالتَّعَلُّمِ » . وَقَالَ أَبُو ذَرٍّ لَوْ وَضَعْتُمُ الصُّمُصَامَةَ عَلَى هَذِهِ وَأَشَارَ إِلَى قَفَاهُ - ثُمَّ ظَنَنْتُ أَنِّي أَنْفَعُ كَلِمَةً سَمِعْتُهَا مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَبْلَ أَنْ تُجِيزُوا عَلَيَّ لِأَنْفَذْتُهَا . وَقَالَ أَبُو عَبَّاسٍ { كُونُوا رَبَّانِيِّينَ } حِكْمَاءَ فُقَهَاءَ . وَيُقَالُ الرَّبَّانِيُّ الَّذِي يُرِي النَّاسَ بِصِغَارِ الْعِلْمِ قَبْلَ كِبَارِهِ .

Çünkü Uca Allah buyurur: **“Bil ki, Allahdan başqa ibadətə layiq məbud yoxdur”** (Muhəmməd, 19). Bu ayə əvvəl “bilmək” əmri ilə başladı. Alimlər peyğəmbərlərin (elminin) varisləridir. Kim ondan götürərsə, bəl və kamil bir pay götürmüş olar. Kim elm almaq üçün yola düşərsə, Allah onun üçün Cənnətə aparan yolu asanlaşdırar. İzzətli olan Allah buyurur: **“Həqiqətən, Allahdan Öz qulları arasında ancaq alimlər qorxarlar”** (Fətir, 28), həmçinin buyurur: **“Bunları isə ancaq həqiqəti dərk edən adamlar anlayarlar”** (əl-Ənkəbut, 43), **“Onlar deyəcəklər: “Əgər biz dinləsəydik və ya anlasaydıq, alovlu od sakinlərinin içində olmazdıq!”** (əl-Mulk, 11). Həmçinin buyurur: **“Heç bilənlərlə bilməyənlər eyni ola bilərmi?!”** (əz-Zumər, 9). Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur: “Allah kimə xeyir istəyərsə, onu dində anlayışlı edər”, “Həqiqətən, elm (onu) öyrənməklə əldə edilir”. Əbu Zərr r.ə boynunu göstərərək belə demişdir: “Qılıncı bura qoysanız, Allah Elçisindən ﷺ eşitdiyim bir sözü siz işinizi bitirənə qədər elan edə biləcəyimi bilsəm, yenə elan edərdəm”. İbn Abbas r.ə bu **“...Rəbbani olun!”** (Ali-İmran, 79) ayəsi haqda demişdir: “Yəni hikmətli və anlayışlı olun!” Həmçinin “Rəbbani” insanları böyük elmdən əvvəl kiçik bilgilərlə tərbiyə edən kəsə deyilir.

۱۱ - باب مَا كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَخَوُّهُمْ بِالْمَوْعِظَةِ وَالْعِلْمِ كَيْ لَا يَنْفَرُوا

11-ci fəsil: Peyğəmbər ﷺ səhabələri üzməsin (yormasın) deyə, onlara yalnız münasib gördükdə öyüd-nəsihət edər və elm öyrədər

۶۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَخَوَّلُنَا بِالْمَوْعِظَةِ فِي الْأَيَّامِ ، كَرَاهَةَ السَّامَةِ عَلَيْنَا .

68. ...Rəvayət edilir ki, İbn Məsud ؓ demişdir: “Dedikləri bizi üzüb-yormasın deyə, Peyğəmbər ﷺ bizə yalnız münasib günlərdə öyüd-nəsihət edərdir”.

۶۹ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو التَّيَّاحِ عَنْ أَنَسِ بْنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « يَبْتَرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا ، وَيَبْتَرُوا وَلَا تُنْقِرُوا » .

69. ...Ənəs ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur: “Asanlaşdırın, çətinləşdirməyin. Müjdələyin, nifrət oymayın”.

۱۲ - باب مَنْ جَعَلَ لِأَهْلِ الْعِلْمِ أَيَّامًا مَعْلُومَةً

12-ci fəsil: Elm alanlar üçün müəyyən günlər təyin etmək

۷۰ - حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ أَبِي وَائِلٍ قَالَ كَانَ عَبْدُ اللَّهِ يَذْكُرُ النَّاسَ فِي كُلِّ حَمِيسٍ ، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ لَوِ دِدْتُ أَنَّكَ ذَكَرْتَنَا كُلَّ يَوْمٍ . قَالَ أَمَا إِنَّهُ يَمْنَعُنِي مِنْ ذَلِكَ أَنِّي أَكْرَهُ أَنْ أُمْلِكُكُمْ ، وَإِنِّي أَخَوَّلُكُمْ بِالْمَوْعِظَةِ كَمَا كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَخَوَّلُنَا بِهَا ، مَخَافَةَ السَّامَةِ عَلَيْنَا .

70. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Vail ؓ demişdir: “Abdullah hər cümə axşamı insanlara nəsihət edirdi. Bir kişi ona dedi: “Ey Əbu Abdur-Rahmən, Allaha and olsun ki, sənin bizə hər gün nəsihət etməyini istəyirəm”. Abdullah ibn Məsud dedi: “Mənim sizə hər gün dərs deməyimin qarşısını alan mənim sizi usandırmamaq istəyimidir. Mən sizə dərs deməkdə sizin halınıza uyğun vaxt seçirəm, çünki Peyğəmbər ﷺ də bizim usanmamağımız üçün bizim halımıza uyğun vaxt seçərdir”.

۱۳ - باب مَنْ يُرِدُ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ

13-cü fəsil: Allah kimə xeyir nəsihət etmək istəsə, ona dini başa düşməyi asanlaşdırar

۷۱ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُفَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ يُونُسَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ قَالَ حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ سَمِعْتُ مُعَاوِيَةَ خَطِيبًا

يُقُولُ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ ، وَإِنَّمَا أَنَا قَاسِمٌ وَاللَّهُ يُعْطِي ، وَلَنْ تَزَالَ هَذِهِ الْأُمَّةُ فَائِمَةً عَلَى أَمْرِ اللَّهِ لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَالَفَهُمْ حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللَّهِ »

71. ...Rəvayət edilir ki, Humeyd ibn Abdur-Rahmən رحمته demişdir: “Mən Müaviyənin xitab edərək belə dediyini eşitdim: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitdim: “Allah kimə xeyir nəşib etmək istəsə, ona dini başa düşməyi asanlaşdırar. Mən yalnız paylaşdırıram, verən isə Allahdır. Bu ümmətin (bir qismi) Allahın əmri gələnə qədər¹ Allahın dini üzərində sabit qalacaq və belələrinə müxalif olanlar onlara heç bir zərər verə bilməyəcəklər”.

۱۴ - باب الفهم في العلم

14-cü fəsil: Elmi dərindən anlamaq

۷۲ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ قَالَ لِي ابْنُ أَبِي نُجَيْجٍ عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ صَحِبْتُ ابْنَ عُمَرَ إِلَى الْمَدِينَةِ فَلَمَّ أَسْمَعُهُ يُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَّا حَدِيثًا وَاحِدًا ، قَالَ كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَتَى بِجُمَارٍ فَقَالَ « إِنَّ مِنْ الشَّجَرِ شَجْرَةً مَثَلُهَا كَمَثَلِ الْمُسْلِمِ » . فَأَرَدْتُ أَنْ أَقُولَ هِيَ النَّخْلَةُ ، فَيَاذَا أَنَا أَصْغَرُ الْقَوْمِ فَسَكَتُ ، قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « هِيَ النَّخْلَةُ » .

72. ...Rəvayət edilir ki, Mücahid رحمته demişdir: “Mədinəyə doğru etdiyim bir səfər əsnasında İbn Ömərlə yol yoldaşı oldum. Səfər vaxtı ondan bir hədisdən başqa heç bir hədis eşitmədim. O dedi: “Biz Peyğəmbərin ﷺ yanında ikən oraya xurma ağacının özəyi gətirildi və Peyğəmbər ﷺ: “Ağaclar içərisində elə bir ağac var ki, onun məsəli müsəlmanın məsəlinə bənzəyir” – dedi. Mən “o, xurma ağacıdır” demək istədim, lakin baxdım ki, orada oturanların ən kiçiyi mənəm və buna görə də susdum. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bu, xurma ağacıdır”.

۱۵ - باب الإغتياب في العلم والحكمة

15-ci fəsil: Elm və hikmət verilmiş kəsə qibtə etmək

وَقَالَ عُمَرُ تَفَقَّهُوا قَبْلَ أَنْ تُسَوِّدُوا

Ömər رضي الله عنه demişdir: “Hörmətli olmadan öncə elm alın!”²

¹ Qiyamət olana qədər.

² Bu sözün izahı bəzədə alimlər bir neçə fikir söyləmişlər. Bəziləri “vəzifə sahibi olmadan elm alın, çünki sonra vəzifə məqamı ilə üstün olduğunuz insanlardan elm almağa utanacaq və beləliklə də cahil qalacaqsınız” söyləmişlər, bəziləri “yaşlanmadan, kiçik ikən elm alın” demiş,

۷۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ حَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ عَلَى غَيْرِ مَا حَدَّثَنَا الرَّهْرِيُّ قَالَ سَمِعْتُ قَيْسَ بْنَ أَبِي حَارِثٍ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ رَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَسَلِطَ عَلَيْهِ هَلَكَتِهِ فِي الْحَقِّ ، وَرَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ الْحِكْمَةَ ، فَهُوَ يَقْضِي بِهَا وَيُعَلِّمُهَا » .

73. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Məsud ﷺ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Yalnız iki nəfərə həsəd aparmaq olar: o adama ki, Allah ona var-dövlət vermiş, o da bu var-dövlətdən haqq yolda xərcləmişdir; bir də o adama ki, Allah ona hikmət bəxş etmiş, o da bununla hökm vermiş və bunu başqalarına öyrətmişdir”.

۱۶ - باب ما ذُكِرَ فِي ذَهَابِ مُوسَى صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْبَحْرِ إِلَى الْخَضِرِ

16-ci fəsil: Musanın sahilə Xıdırın عليه السلام yanına getməsi

وَقَوْلِهِ تَعَالَى { هَلْ أَتَبِعَكَ عَلَىٰ أَنْ تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا }

Uca Allahın: “Sənə öyrədilmiş doğru yolu göstərən elmdən mənə öyrətmək şərti ilə sənə arxanca gələ bilərəmmi?” (əl-Kəhf, 66) – kəlamı

۷۴ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غُرَيْرٍ الرَّهْرِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ صَالِحِ بْنِ شَهَابٍ حَدَّثَنَا أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ أَخْبَرَهُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ تَمَارَى هُوَ وَالْحُرُّ بْنُ قَيْسِ بْنِ حِصْنِ الْفَزَارِيِّ فِي صَاحِبِ مُوسَى قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ هُوَ خَضِرٌ . فَمَرَّ بِهِمَا أَبُو بْنُ كَعْبٍ ، فَدَعَاهُ ابْنُ عَبَّاسٍ فَقَالَ إِنِّي تَمَارَيْتُ أَنَا وَصَاحِبِي هَذَا فِي صَاحِبِ مُوسَى الَّذِي سَأَلَ مُوسَى السَّبِيلَ إِلَى لُقْيِهِ ، هَلْ سَمِعْتَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَذْكُرُ شَأْنَهُ قَالَ نَعَمْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « بَيْنَمَا مُوسَى فِي مَلَأٍ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ ، جَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ هَلْ تَعْلَمُ أَحَدًا أَعْلَمُ مِنْكَ قَالَ مُوسَى لَا . فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَى مُوسَى بَلَى ، عَبْدُنَا خَضِرٌ ، فَسَأَلَ مُوسَى السَّبِيلَ إِلَيْهِ ، فَجَعَلَ اللَّهُ لَهُ الْحُوتَ آيَةً ، وَقِيلَ لَهُ إِذَا فَقَدْتَ الْحُوتَ فَارْجِعْ ، فَإِنَّكَ سَتَلْقَاهُ ، وَكَانَ يَتَّبِعُ أَثَرَ الْحُوتِ فِي الْبَحْرِ ، فَقَالَ لِمُوسَى فَتَاهُ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوْبَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَبَاتِي نَسِيتُ الْحُوتَ ، وَمَا أَنْسَانِيهِ إِلَّا السَّبِيطَانُ أَنْ أَدْرُكُهُ . قَالَ ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِي ، فَارْتَدَّ عَلَى آثَارِهِمَا فَصَصَا ، فَوَجَدَا خَضِرًا . فَكَانَ مِنْ شَأْنَيْمَا الَّذِي قَصَّ اللَّهُ - عَزَّ وَجَلَّ - فِي كِتَابِهِ » .

74. ...Rəvayət edilir ki, bir dəfə İbn Abbas رضي الله عنه Hurr ibn Qeys ibn Hisn əl-Fəzari ilə Musanın dostu haqda mübahisə etdi. Bu bəhəsdə İbn Abbas dedi: “Musanın dostu Xıdırıdır”. Bu vaxt onların yanından Ubey ibn Kəb keçirdi. İbn Abbas onu çağırır dedi: “Mən bu yoldaşım ilə Musanın görüşmək üçün yol axtardığı dostu haqqında mübahisə etdim. Sən Peyğəmbərdən ﷺ onun haqqında bir şey eşitmişənmə?” Ubey dedi: “Bəli, mən Allah Elçisinin ﷺ belə buyurduğunu eşitmişəm: “Musa İsrail oğullarından olan camaatın

bəziləri isə “evlənmədən elm alın, çünki evlilikdən sonra sizi məşğul edən daha çox işiniz olacaq” demişlər. Bu deyilənlərin hər biri səhihdir.

arasında olarkən bir kişi gəlib ona dedi: “Səndən daha elmi bir kəs tanıyırsanmı?” Musa: “Xeyr!” dedi. Bu vaxt Allah Musaya belə vəhy etdi: “Əlbəttə ki, var. Qulumuz Xıdır (səndən daha elmlidir)”. Musa da onunla görüşmək yolunu soruşdu. Allah da onun üçün bir balığı əlamət etdi. Ona deyildi: “Balığı itirdiyin zaman qayıt, mütləq onunla qarşılaşacaqsan”. Musa dənizdə balığın izinə düşdü. Musanın yanında olan cavan oğlan dedi: “Qayanın yanında gizləndiyimiz vaxt yadına gəlirmi? O zaman mən balığı untdum. Doğrusu, onu xatırlamağı mənə yalnız şeytan untdurdu”. Musa: “Elə istədiyimiz də bu idi!” – dedi. Sonra onlar öz ləpirlərinin izinə düşüb geri qayıtdılar” (əl-Kəhf, 63-64) və Xıdırı tapdılar. Allahın ﷺ Öz Kitabında olan hadisə də onlar haqqadır”.¹

۱۷ - باب قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «اللَّهُمَّ عَلِّمَهُ الْكِتَابَ»

17-ci fəsil: Peyğəmbərin ﷺ “Allahım, ona Kitabı öyrət” kəlamı

۷۵ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ حَدَّثَنَا خَالِدٌ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ صَمَّيْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ «اللَّهُمَّ عَلِّمَهُ الْكِتَابَ» .

75. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi ﷺ məni bağına basıb dedi: “Allahım, ona Kitabı (Quranı) öyrət!”

۱۸ - باب مَنَى يَصْحُحُ سَمَاعُ الصَّغِيرِ

18-ci fəsil: Uşağın neçə yaşından eşitdiyi (hədislər) məqbul sayıla bilər

۷۶ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ ابْنِ شَهَابٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُثَيْبَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَ أَقْبَلْتُ رَاكِبًا عَلَى جِمَارٍ أَنَانَ ، وَأَنَا يَوْمَئِذٍ قَدْ نَاهَرْتُ الْإِخْتِلَامَ ، وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي بِمَنَى إِلَى غَيْرِ جِدَارٍ ، فَمَرَزْتُ بَيْنَ يَدَيْ بَعْضِ الصَّفِّ وَأُرْسَلْتُ الْأَنَانَ تَرْتَعُ ، فَدَخَلْتُ فِي الصَّفِّ ، فَلَمْ يُنْكِرْ ذَلِكَ عَلَيَّ .

76. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Minada² camaata sütrəsiz³ halda namaz qıldırarkən mən uzunqulağın üstündə oraya yaxınlaşdım. O vaxt mən artıq yetkinlik yaşına çatmışdım.

¹ Musa ilə Xıdırın görüşməsi haqda Qurani-Kərimin “əl-Kəhf” surəsinin 60-82-ci ayələrində geniş şəkildə qeyd edilmişdir.

² Mina – Məkkə yaxınlığındakı vadinin adıdır.

³ Sütrə - namaz qılarkən qarşidan başqalarının keçməsinin qarşısını almaq üçün qarşıya qoyulan, təqribən, dirsək hündürlüyündə olan ağac və ya ona bənzər əşyadır.

Mən (uzunqulağın üstündə) cərgələrdən birinin önündən keçdim, sonra da uzunqulağı otlamağa buraxaraq cərgəyə daxil oldum. Bu hərəkətimə görə heç kəs mənə irad tutmadı”.

۷۷ - حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو مُسْهِرٍ قَالَ حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنِي الرَّبِيعِيُّ عَنِ الرَّهْرِيِّ عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ الرَّبِيعِ قَالَ عَقَلْتُ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِجَّةً مَجْهًا فِي وَجْهِهِ وَأَنَا ابْنُ حَمْسٍ سِنِينَ مِنْ دَلْوٍ .

77. ...Rəvayət edilir ki, Mahmud ibn Rabi رضي الله عنه demişdir: “Mən beş yaşımda olarkən Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم su qabından ağzına su alıb üzümə püskürtdüyünü yadımda saxlamışam”.

۱۹ - باب الخروج في طلب العلم

19-cu fəsil: Elm almaq üçün səfərə çıxmaq

وَرَحَلَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ مَسِيرَةَ شَهْرٍ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أُتَيْسٍ فِي حَدِيثٍ وَاحِدٍ .

Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه Abdullah ibn Uneysdən bir hədis eşitmək üçün bir ay yol getdi.

۷۸ - حَدَّثَنَا أَبُو الْقَاسِمِ خَالِدُ بْنُ خَلِيْفَةَ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ قَالَ الْأَوْزَاعِيُّ أَخْبَرَنَا الرَّهْرِيُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُنْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ تَمَارَى هُوَ وَالْحُرُّ بْنُ قَيْسٍ بْنِ حِصْنِ الْفَزَارِيِّ فِي صَاحِبِ مُوسَى ، فَمَرَّ بِمَا أُبِي بْنُ كَعْبٍ ، فَدَعَاهُ ابْنُ عَبَّاسٍ فَقَالَ إِنِّي تَمَارَيْتُ أَنَا وَصَاحِبِي هَذَا فِي صَاحِبِ مُوسَى الَّذِي سَأَلَ السَّبِيلَ إِلَى لُقَيْيَةِ ، هَلْ سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَذْكُرُ شَأْنَهُ فَقَالَ أُبِي نَعَمْ ، سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَذْكُرُ شَأْنَهُ يَقُولُ « بَيْنَمَا مُوسَى فِي مَلَا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ ، إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ أَتَعْلَمُ أَحَدًا أَعْلَمَ مِنْكَ قَالَ مُوسَى لَا . فَأَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى مُوسَى بَلَى ، عَبْدُنَا حَضِرٌ ، فَسَأَلَ السَّبِيلَ إِلَى لُقَيْيَةِ ، فَجَعَلَ اللَّهُ لَهُ الْحَوْتَ آيَةً ، وَقِيلَ لَهُ إِذَا فَقَدْتَ الْحَوْتَ فَارْجِعْ ، فَإِنَّكَ سَتَلْقَاهُ ، فَكَانَ مُوسَى صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَّبِعُ أَثَرَ الْحَوْتِ فِي الْبَحْرِ . فَقَالَ فَتَى مُوسَى لِمُوسَى أَرَأَيْتَ إِذْ أَوْيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحَوْتَ ، وَمَا أَنْسَانِيهِ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَدْكُرَهُ . قَالَ مُوسَى ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْعَى . فَأَرْتَدَّا عَلَى آثَارِهِمَا قَصَصًا ، فَوَجَدَا حَضِرًا ، فَكَانَ مِنْ شَأْنِهِمَا مَا قَصَّ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ . »

74. ...Rəvayət edilir ki, bir dəfə İbn Abbas رضي الله عنه Hurr ibn Qeys ibn Hisn əl-Fəzari ilə Musanın dostu haqda mübahisə etdi. Bu bəhisdə İbn Abbas dedi: “Musanın dostu Xıdırıdır”. Bu vaxt onların yanından Ubey ibn Kəb keçirdi. İbn Abbas onu çağırır dedi: “Mən bu yoldaşımın Musanın görüşmək üçün yol axtardığı dostu haqqında mübahisə etdim. Sən Peyğəmbərdən صلى الله عليه وسلم onun haqqında bir şey eşitmişənmi?” Ubey dedi: “Bəli, mən Allah Elçisinin صلى الله عليه وسلم belə buyurduğunu eşitmişəm: “Musa İsrail oğullarından olan camaatın arasında olarkən bir kişi gəlib ona dedi: “Səndən daha elmlı bir kəs tanıyırsanmı?” Musa: “Xeyr!” dedi. Bu vaxt Allah Musaya belə vəhy etdi: “Əlbət-

tə ki, var. Qulumuz Xıdır (səndən daha elmlidir)”. Musa da onunla görüşmək yolunu soruşdu. Allah da onun üçün bir balığı əlamət etdi. Ona deyildi: “Balığı itirdiyin zaman qayıt, mütləq onunla qarşılaşacaqsan”. Musa dənizdə balığın izinə düşdü. Musanın yanında olan cavan oğlan dedi: “Qayanın yanında gizləndiyimiz vaxt yadına gəlirmi? O zaman mən balığı unuttum. Doğrusu, onu xatırlamağı mənə yalnız şeytan unutturdu”. Musa: “Elə istədiyimiz də bu idi!” – dedi. Sonra onlar öz ləpirlərinin izinə düşüb geri qayıtdılar” (əl-Kəhf, 63-64) və Xıdırı tapdılar. Allahın ﷺ Öz Kitabında olan hadisə də onlar haqqdadır”.

۲۰ - باب فَضْلِ مَنْ عَلِمَ وَعَلَّمَ

20-ci fəsil: Elm öyrənən və başqalarına öyrədənin fəziləti

۷۹ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ أَسَامَةَ عَنْ بُرَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « مَثَلُ مَا بَعَثَنِي اللَّهُ بِهِ مِنَ الْهُدَى وَالْعِلْمِ كَمَثَلِ الْغَيْثِ الْكَثِيرِ أَصَابَ أَرْضًا ، فَكَانَ مِنْهَا نَبْتٌ قَبِلَتِ الْمَاءَ ، فَأُتِنَتِ الْكَلَاءُ وَالْعُشْبُ الْكَثِيرُ ، وَكَانَتْ مِنْهَا أَجَادِبُ أَمْسَكَتِ الْمَاءَ ، فَتَفَعَّ اللَّهُ بِهَا النَّاسَ ، فَشَرِبُوا وَسَقَوْا وَزَرَعُوا ، وَأَصَابَتْ مِنْهَا طَائِفَةٌ أُخْرَى ، إِنَّمَا هِيَ قَيْعَانٌ لَا تُمْسِكُ مَاءً ، وَلَا تُنْبِتُ كَلَاءً ، فَذَلِكَ مَثَلُ مَنْ فَقِهَ فِي دِينِ اللَّهِ وَنَفَعَهُ مَا بَعَثَنِي اللَّهُ بِهِ ، فَعَلِمَ وَعَلَّمَ ، وَمَثَلُ مَنْ لَمْ يَرْفَعْ بِذَلِكَ رَأْسًا ، وَلَمْ يَقْبَلْ هُدَى اللَّهِ الَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ » . قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ قَالَ إِسْحَاقُ وَكَانَ مِنْهَا طَائِفَةٌ قَبِلَتِ الْمَاءَ . فَأَعْرَجُوا يَمْلَأُونَ الْمَاءَ ، وَالصَّفْصَفُ الْمُسْتَوِي مِنَ الْأَرْضِ .

79. ...Əbu Musa ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur: “Allahın mənim vasitəmlə göndərdiyi doğru yol göstəricisi və elm, torpağa düşən bol yağışa bənzəyir. Bu torpağın bir qismi münbit olduğundan, suyu canına çəkib müxtəlif növ bitkilər və çoxlu otlar yetişdirir; bir qismi də quru olduğundan, suyu üzərində saxlayır və Allah da onunla insanları faydalandırır. Onlar bu sudan içir, heyvanlarını və əkin sahələrini də sulayırlar. Bu yağışın düşdüyü elə bir yer də var ki, ora hamar olduğundan, nə suyu (üzərində) saxlayır, nə də bitki yetişdirir. Bu, Allahın dinini dərk edən, Allahın mənim vasitəmlə göndərdiyindən faydalanan, elm öyrənən və (bunu başqalarına) öyrədənə buna tərəf başını belə qaldırmayan və Allahın mənim vasitəmlə göndərdiyi doğru yol göstəricisini qəbul etməyənin məsəlidir”.

۲۱ - باب رَفْعِ الْعِلْمِ وَظُهُورِ الْجَهْلِ

21-ci fəsil: Elmin aradan qaldırılması və cahilliyin ortaya çıxması

وَقَالَ رَبِيعَةُ لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ عِنْدَهُ شَيْءٌ مِنَ الْعِلْمِ أَنْ يُضَيِّعَ نَفْسَهُ .

Rabia رضي الله عنه demişdir: “Kimdə elmdən bir şey olarsa, elmini gizlətməsi düzgün olmaz”.

۸۰ - حَدَّثَنَا عِمْرَانُ بْنُ مَيْسَرَةَ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ أَبِي النَّيَّاحِ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِنَّ مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ أَنْ يُرْفَعَ الْعِلْمُ ، وَيُنْبِتَ الْجَهْلُ ، وَيُشْرَبَ الْحُمُرُ ، وَيُظْهَرَ الزَّيْنَا » .

80. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم belə buyurdu: “Elmin aradan qaldırılması, cahilliyin kök atması, şərabın (çox) içilməsi və zinakarlığın yayılması Qiyamət Saatının əlamətlərindəndir”.

۸۱ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ شُعْبَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ لِأَحَدِنَا لَمْ يَحْدِثْكُمْ حَدِيثًا لَا يُحَدِّثُكُمْ أَحَدٌ بَعْدِي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ أَنْ يَقْلَّ الْعِلْمُ ، وَيُظْهَرَ الْجَهْلُ ، وَتُكْفَرُ النِّسَاءُ وَيَقْلُ الرِّجَالُ ، حَتَّى يَكُونَ لِخَمْسِينَ امْرَأَةً الْقَيْمُ الْوَاحِدُ » .

81. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Sizə elə bir hədis danışacam ki, məndən sonra heç kəs onu sizə danışmayacaq. Mən Allah Elçisinin صلى الله عليه وسلم belə buyurduğunu eşitdim: “Elmin azalması, cahilliyin meydana çıxması, zinakarlığın yayılması və qadınların əlli qadına bir kişi düşəcək qədər çoxalaraq kişilərin azalması Qiyamət Saatının əlamətlərindəndir”.

۲۲ - باب فَضْلِ الْعِلْمِ

22-ci fəsil: Elmin fəziləti

۸۲ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُسَيْبٍ قَالَ حَدَّثَنِي اللَّيْثُ قَالَ حَدَّثَنِي عَقِيْلٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ حَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ أُتِيتُ بِقَدَحٍ لَبَنٍ ، فَشَرِبْتُ حَتَّى إِنِّي لَأَرَى الرَّيَّ يَخْرُجُ فِي أَطْفَارِي ، ثُمَّ أَعْطَيْتُ فَضْلِي عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ » . قَالُوا فَمَا أَوْلَتْهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ « الْعِلْمُ » .

82. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Mən Allah Elçisinin صلى الله عليه وسلم belə dediyini eşitdim: “Yuxuda mənə bir qədəh süd gətirdilər. (Mən bu süddən) o qədər içdim ki, dırnaqlarımın ucundan tər axdığını gördüm.¹

¹ Yəni doyduğumu hiss etdim.

Sonra artığımı Ömər ibn əl-Xattaba verdim”. Səhabələr dedilər: “Sən bu yuxunu necə yozdun, ey Allahın Elçisi?” Peyğəmbər ﷺ: “Elm!”– deyə cavab verdi”.

۲۳ - باب الْفُتْيَا وَهُوَ وَقِفْتُ عَلَى الدَّابَّةِ وَغَيْرِهَا

23-cü fəsil: Heyvanın və ya başqa bir şeyin üzərində oturmuş halda fətva vermək

۸۳ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عِيْسَى بْنِ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَفَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ بِمِئِي لِلنَّاسِ يَسْأَلُونَهُ ، فَبَجَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ لَمْ أَشْعُرْ فَحَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أُذْبِحَ . فَقَالَ « اذْبِحْ وَلَا حَرْجَ » . فَبَجَاءَ آخَرَ فَقَالَ لَمْ أَشْعُرْ ، فَتَحَرَّضْتُ قَبْلَ أَنْ أُرْمَى . قَالَ « ارمِ وَلَا حَرْجَ » . فَمَا سُئِلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ شَيْءٍ قَدِيمٍ وَلَا أَجْرٍ إِلَّا قَالَ أَفْعَلْ وَلَا حَرْجَ .

83. ...Abdullah ibn Amr ibn As رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ Vida həccində ona sual verən insanlar olduğu üçün Mina vadisində dayandı. Bir nəfər onun yanına gəlib dedi: “Bilmədim, qurban kəsməzdən əvvəl başımı qırxdırdım”. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Eybi yoxdur, (indi) kəs!” Başqa birisi gəlib dedi: “Bilmədim, (cəmərələrə)¹ daş atmazdan əvvəl qurban kəsdim”. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Eybi yoxdur, (indi) at!” Həmin gün Peyğəmbərdən رضي الله عنه (həcc ayinlərindən) önə keçirilmiş və ya təxirə salınmış hansı bir şey haqda soruşdularsa, o sadəcə: “Eybi yoxdur, (indi) elə”– deyə buyurdu”.

۲۴ - باب مَنْ أَجَابَ الْفُتْيَا بِإِشَارَةِ الْيَدِ وَالرَّأْسِ

24-cü fəsil: Əl və ya başla işarə edərək suala cavab vermək

۸۴ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ قَالَ حَدَّثَنَا أُيُوبُ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ فِي حَجَّتِهِ فَقَالَ دَبَحْتُ قَبْلَ أَنْ أُرْمَى ، فَأَوْمَأَ بِيَدِهِ قَالَ وَلَا حَرْجَ . قَالَ حَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أُذْبِحَ . فَأَوْمَأَ بِيَدِهِ وَلَا حَرْجَ .

84. ...İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, (Vida həccində) Peyğəmbərə رضي الله عنه həccə aid belə bir sual verildi: “Mən qurbanı (cəmərəyə) daş atmazdan qabaq kəsdim”. Peyğəmbər رضي الله عنه əli ilə işarə edərək: “Eybi yoxdur” dedi. Soruşan

¹ Cəmərə - Həcc ibadətini yerinə yetirənlər rəmzi olaraq “şeytan daşlama” ayinini yerinə yetirirlər. Bu “şeytan daşlama” ayininin yerinə yetirildiyi yerə cəmərə deyilir. Orada üç cəmərə var; kiçik, orta və böyük cəmərə.

adam dedi: “Qurban kəsməzdən qabaq da başımı qırxdırdım”. Peyğəmbər ﷺ yenə də əli ilə işarə edərək: “Eybi yoxdur” dedi.

۸۵ - حَدَّثَنَا الْمَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ أَحْبَبْنَا حَنْظَلَةَ بْنَ أَبِي سُوَيْبَانَ عَنْ سَالِمٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « يُغْنِضُ الْعِلْمُ ، وَيُظْهِرُ الْجُهْلَ وَالْفِتْنُ ، وَيَكْثُرُ الْهَرَجُ » . قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا الْهَرَجُ فَقَالَ هَكَذَا بِيَدِهِ ، فَحَرَفَهَا ، كَأَنَّهُ يُرِيدُ الْقَتْلَ .

85. ...Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “(Qiyamətə yaxın) elm aradan qaldırılacaq, cəhalət və fitnələr üzə çıxacaq və “hərc¹” çoxalacaq”. Ondan soruşdular: “Ey Allahın Elçisi, “hərc” nədir?” O, əlini çəpinə şəkildə yuxarıdan aşağı endirib, sanki qətli qəsd edərək: “Bax, belə” – deyə buyurdu.

۸۶ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ فَاطِمَةَ عَنْ أَسْمَاءَ قَالَتْ أَتَيْتُ عَائِشَةَ وَهِيَ تُصَلِّي فَكُلْتُ مَا شَأْنُ النَّاسِ فَأَشَارَتْ إِلَى السَّمَاءِ ، فَإِذَا النَّاسُ قِيَامٌ ، فَقَالَتْ سُبْحَانَ اللَّهِ . فُلْتُ أَيُّهُ فَأَشَارَتْ بِرَأْسِهَا ، أَيْ نَعَمْ ، فَكُنْتُ حَتَّى تَجَلَّأَنِي الْعَشِيُّ ، فَجَعَلْتُ أَصْبُ عَلَى رَأْسِي الْمَاءَ ، فَحَمِدَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَتَيْتُ عَلَيْهِ ، ثُمَّ قَالَ « مَا مِنْ شَيْءٍ لَمْ أَكُنْ أُرِيئُهُ إِلَّا رَأَيْتُهُ فِي مَقَامِي حَتَّى الْجَنَّةَ وَالنَّارَ ، فَأَوْجَى إِلَيَّ أَنْتُمْ تُفْتَنُونَ فِي قُبُورِكُمْ ، مِثْلَ - أَوْ قَرِيبًا لَا أَدْرِي أَى ذَلِكَ قَالَتْ أَسْمَاءُ - مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ ، يُقَالُ مَا عَلِمْتُكَ بِحَدِّ الرَّجُلِ فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ - أَوْ الْمُؤْمِنَةُ لَا أَدْرِي بِأَيِّهِمَا قَالَتْ أَسْمَاءُ - فَيَقُولُ هُوَ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ جَاءَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى ، فَأَجَبْنَا وَاتَّبَعْنَا ، هُوَ مُحَمَّدٌ . ثَلَاثًا ، فَيُقَالُ تَمَّ صَالِحًا ، قَدْ عَلِمْنَا إِنَّ كُنْتَ لَمُؤْمِنًا بِهِ ، وَأَمَّا الْمُنَافِقُ - أَوْ الْمُفْرِتَابُ لَا أَدْرِي أَى ذَلِكَ قَالَتْ أَسْمَاءُ - فَيَقُولُ لَا أَدْرِي ، سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ شَيْئًا فَكُلْتُهُ » .

86. ...Rəvayət edilir ki, Əsma رəvayət edir ki, Əsma رəvayət edir ki, Əsma demişdir: “(Günəş tutulduğu zaman) mən Aişənin yanına gəldim, o vaxt o, namaz qılırdı. Mən: “İnsanlara nə olub?” – deyə soruşdum. O, (günəşin tutulduğunu bildirməkdən ötrü əli ilə) göyə işarə etdi. (Mən məscidə tərəf baxdıqda gördüm ki,) camaat namaz qılır. Aişə dedi: “Allah pak və müqəddəsdir!²” Mən: “Bu, əlamətdirmi?” – deyə soruşdum. O, mənim sözümlə təsdiqləmək üçün başı ilə işarə etdi. Bu səbəbdən mən də namaza durdum. Halsızlaşıb əldən düşdükdə başıma su tökməyə başladım. Namazdan sonra Peyğəmbər ﷺ Allaha ﷻ həmd edib Onun şəninə təriflər dedi, sonra da belə buyurdu: “Bu yerdə mən, əvvəllər mənə göstərilmiş hər bir şeyi, Cənnət və Cəhənnəmi belə gördüm. Mənə vəhy olundu ki, siz qəbirlərinizdə məsih Dəccalın³

¹ “Hərc” sözünün hərfi mənada tərcüməsi hərc-mərclik, qarışıqlıq, çaxnaşma deməkdir.

² Transkripsiyası: Subhən-Allah.

³ Dəccal Qiyamətə yaxın peyğəmbərlik iddia edən, şəri bütün dünyaya yayılacaq və insanlara böyük bir imtahan olacaq şəxsdir.

imtahanına bənzər (və ya buna yaxın) bir imtahana çəkiləcəksiniz. (Vəfat edən kimsədən): “Bu kişi¹ haqqında nə bilirsən?”– deyə soruşacaqlar. Mömin (yaxud yəqinliklə inanan)² bəndə: “Bu, Allahın Elçisi Muhəmməddir. O bizə dəlillər və doğru yol göstəricisi gətirdi. Biz də (onun dəvətini) qəbul edib onun ardınca getdik. Bu, Muhəmməddir!”– deyəcək. O bunu üç dəfə təkrar edəcək. Bundan sonra (mələklər) ona deyəcəklər: “Rahat yat! Biz artıq sənə ona yəqinliklə iman gətirdiyini bildik”. Münafiq (və ya qəlbində şübhə olan)³ adam isə deyəcək: “Bilmirəm, mən sadəcə insanların bəzi şeylər danışdıqlarını eşidir və həmin şeyi deyirdim”.

۲۵ - باب تَحْرِيزِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَفَدَّ عَبْدُ الْقَيْسِ عَلَى أَنْ يَحْفَظُوا الْإِيمَانَ وَالْعِلْمَ وَيُخْبِرُوا مَنْ وَّرَاءَهُمْ

25-ci fəsil: Peyğəmbərin ﷺ yanına gələn Abdul-Qeys heyətinin imanla elmi öyrənərək yadda saxlaması və bunu digərlərinə xəbər vermələrinə təşviq etməsi

وَقَالَ مَالِكُ بْنُ الْحُوَيْرِثِ قَالَ لَنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « ارْجِعُوا إِلَى أَهْلِيكُمْ ، فَعَلِمُوهُمْ » .

Malik ibn əl-Huveyris ﷺ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ bizə belə buyurdu: “Ailələrinizin yanına qayıdın və onları öyrədin!”

۸۷ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي جَمْرَةَ قَالَ كُنْتُ أُتْرَجِمُ بَيْنَ ابْنِ عَبَّاسٍ وَبَيْنَ النَّاسِ فَقَالَ إِنَّ وَفَدَّ عَبْدُ الْقَيْسِ أَتَوَا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ « مَنْ الْوَفْدُ - أَوْ مِنَ الْقَوْمِ » . قَالُوا رِبِيعَةُ . فَقَالَ « مَرْجُبًا بِالْقَوْمِ - أَوْ بِالْوَفْدِ - عَيْرٌ خَزَايَا وَلَا نَدَامَى » . قَالُوا إِنَّا نَأْتِيكَ مِنْ شَقِيحَةٍ بَعِيدَةٍ ، وَبَيْنَنَا وَبَيْنَكَ هَذَا الْحَيُّ مِنْ كُفَّارٍ مُضَرٍّ ، وَلَا نَسْتَطِيعُ أَنْ نَأْتِيكَ إِلَّا فِي شَهْرِ حَرَامٍ فَمُرْنَا بِأَمْرِ نُخْبِرُ بِهِ مِنْ وَّرَاءِنَا ، نَدْخُلُ بِهِ الْجَنَّةَ . فَأَمَرَهُمْ بِأَرْبَعٍ ، وَكَفَّاهُمْ عَنْ أَرْبَعٍ أَمَرَهُمْ بِالْإِيمَانِ بِاللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَحَدَهُ . قَالَ « هَلْ تَدْرُونَ مَا الْإِيمَانُ بِاللَّهِ وَحَدَهُ » . قَالُوا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قَالَ « شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ، وَإِقَامُ الصَّلَاةِ ، وَإِيتَاءُ الزَّكَاةِ ، وَصَوْمُ رَمَضَانَ ، وَتَعْطُوبُ الْخُمْسِ مِنَ الْمَغْنَمِ » . وَكَفَّاهُمْ عَنِ الدُّبَاءِ وَالْحَنْتَمِ وَالْمَرْفَمَةِ . قَالَ شُعْبَةُ رُبَّمَا قَالَ النَّبِيُّ ، وَرُبَّمَا قَالَ الْمُقْبِرُ . قَالَ « احْفَظُوهُ وَأَخْبِرُوهُ مَنْ وَّرَاءَكُمْ » .

87. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Cəmrə ﷺ demişdir: “Mən İbn Abbas ilə insanlar arasında tərcüməçi idim. İbn Abbas dedi: “Abdul-Qeys tayfasının nümayəndələri Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldikdə o: “Siz kimlərdənsiniz?”– deyə soruşdu. Onlar: “Rabia qəbiləsindənəm”– deyə cavab verdilər. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Xoş gəlmisiniz! Allah sizi utandırmasın və sizi

¹ Yəni Muhəmməd Peyğəmbər ﷺ.

² Mötərizədə olan hissə hədisi rəvayət edənlərdən birinin şəkkidir.

³ Mötərizədə olan hissə hədisi rəvayət edənlərdən birinin şəkkidir.

peşman eləməsin!" Onlar dedilər: "Biz sənin yanına uzaq yerdən gəlmişik. Səninlə bizim aramızda Mudar qəbiləsinin kafirləri var. Biz sənin yanına yalnız haram olan ayda gələ bilirik. Odur ki, bizə (haqqı batıldən ayırd edən) bir şey əmr et ki, onu geridə qalanlarımıza xəbər verək, onun sayəsində Cənnətə girək". Peyğəmbər ﷺ onlara dörd şeyi əmr etdi, dörd şeyi qadağan etdi. Onlara Tək Allaha iman gətirməyi əmr etdikdən sonra soruşdu: "Tək Allaha iman gətirməyin nə olduğunu bilirsinizmi?" Onlar: "Allah və Onun Elçisi daha yaxşı bilir!" – dedilər. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Bu, şəriki olmayan Tək Allahdan başqa ibadətə layiq məbudun olmadığına və Muhəmmədin Onun elçisi olduğuna şəhadət gətirmək, namaz qılmaq, zəkat vermək, Ramazan orucunu tutmaq və qənimətlərdən beşdə birini (xums) verməyinizdir". Peyğəmbər ﷺ onlara dörd şeyi – dubbanı, həntəmi, muzəffəti (nəqiri və ya muqayyəri) qadağan edərək dedi: "Buyurduqlarımı yadda saxlayın və bunları özünüzdən sonra gələnlərə xəbər verin".

۲۶ - باب الرِّحْلَةِ فِي الْمَسْأَلَةِ النَّازِلَةِ وَتَعْلِيمِ أَهْلِهِ

26-cı fəsil: Ortaya çıxmış bir məsələnin həllini tapmaq məqsədilə səfərə çıxmaq və bunu ailəyə də öyrətmək

۸۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِقَاتٍ أَبُو الْحَسَنِ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا عُمَرُ بْنُ سَعِيدٍ بْنُ أَبِي حُسَيْنٍ قَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ عُمَيَّةَ بِنِ الْحَارِثِ أَنَّهُ تَزَوَّجَ ابْنَةَ لَأْبِي إِهَابِ بْنِ عَزِيزٍ ، فَأَتَتْهُ امْرَأَةٌ فَقَالَتْ إِنِّي قَدْ أَرْضَعْتُ عُقْبَةَ وَالَّتِي تَزَوَّجَ بِهَا . فَقَالَ لَهَا عُقْبَةُ مَا أَعْلَمُ أَنَّكَ أَرْضَعْتِنِي وَلَا أَخْبَرْتِنِي . فَكَرَبَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْمَدِينَةِ فَسَأَلَهُ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « كَيْفَ وَقَدْ قِيلَ » . فَفَارَقَهَا عُقْبَةُ ، وَنَكَحَتْ زَوْجًا غَيْرَهُ .

88. ...Abdullah ibn Əbu Muleykə رəvayət edir ki, Uqbə ibn əl-Haris Əbu İhab ibn Əzizin qızı ilə evləndikdən sonra onun yanına bir qadın gəlib dedi: "Uqbəni də, onun evləndiyi qadını da mən əmizdirmişəm". Uqbə ona: "Məni əmizdirdiyindən xəbərim yoxdur və sən bunu mənə bildirməmişən" – dedikdən sonra heyvanına minib Mədinəyə – Peyğəmbərin ﷺ yanına getdi və bu haqda ondan soruşdu. Peyğəmbər ﷺ dedi: "(Əbu İhabın qızı sənin süd bacındır) deyildiyi halda, o, necə (sənin arvadın) ola bilər?" Beləliklə, Uqbə onu boşadı və o, başqasına ərə getdi.

27-ci fəsil: Elmi növbə ilə öyrənmək

۸۹ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ وَقَالَ ابْنُ وَهَبٍ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ ابْنِ شَهَابٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي ثَوْرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ عَنْ عُمَرَ قَالَ كُنْتُ أَنَا وَجَارٌ لِي مِنَ الْأَنْصَارِ فِي بَيْتِ أُمِّئَةَ بْنِ زَيْدٍ ، وَهِيَ مِنْ عَوَالِي الْمَدِينَةِ ، وَكُنَّا تَتَنَاوَبُ التَّزْوَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْزِلُ يَوْمًا وَأَنْزِلُ يَوْمًا ، فَإِذَا نَزَلَتْ جِئْتُهُ بِخَبْرٍ ذَلِكَ الْيَوْمَ مِنَ الْوَحْيِ وَعَبِيرِهِ ، وَإِذَا نَزَلَ فَعَلْ مِثْلَ ذَلِكَ ، فَتَزَلْ صَاحِبِي الْأَنْصَارِيُّ يَوْمَ نَوَيْتِهِ ، فَضْرَبَ بَابِي ضَرْبًا شَدِيدًا . فَقَالَ أَمَّ هُوَ فَفَرَعْتُ فَخَرَجْتُ إِلَيْهِ فَقَالَ قَدْ حَدَثَ أَمْرٌ عَظِيمٌ . قَالَ فَدَخَلْتُ عَلَى حَفْصَةَ فَإِذَا هِيَ تَبْكِي فَقُلْتُ طَلَّقَكُنَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ لَا أَدْرِي . ثُمَّ دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ وَأَنَا قَائِمٌ أَطَلَّقْتَ نِسَاءَكَ قَالَ « لَا » . فَقُلْتُ اللَّهُ أَكْبَرُ .

89. ...Rəvayət edilir ki, Ömər ؓ demişdir: “Mən və ənsardan olan bir qonşum Mədinənin yaxınlığında yerləşən Bəni Umeyyə ibn Zeyd tayfasında bir kənddə qalırdıq. Biz Allah Elçisinin ﷺ yanına növbə ilə gedərdik. Bir gün o gedir, bir gün də mən gedirdim. Mən Allah Elçisinin ﷺ yanına getdikdə həmin gün nazil olan vəhyləri və digər xəbərləri (qonşuma) çatdırardım. O gedəndə isə o mənə çatdırardı. Bir gün ənsardan olan yoldaşım öz növbəsi olanda Allah Elçisinin ﷺ yanına getdi və geri döndükdə qarımı bərk-bərk döyüb: “O buradadırmı?” – deyə soruşdu. Mən həyəcanlandım və dərhal onun yanına çıxdım. O dedi: “Dəhşətli bir hadisə baş verib!” Mən Həfsanın yanına daxil olub onun ağladığını görəndə ondan soruşdum: “Allah Elçisi ﷺ sizi boşayıbmı?” Həfsa: “Bilmirəm” – dedi. Sonra mən Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldim və ayaq üstə dayanıb soruşdum: “Zövcələrini boşamısan?” O: “Xeyr!” – deyə cavab verdi. Mən də: “Allahu Əkbər!” – dedim”.

28-ci fəsil: Nəsihət etdikdə və elm öyrətdikdə xoşagəlməz bir şey görəub qəzəblənmək

۹۰ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ قَالَ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنِ ابْنِ أَبِي حَالِدٍ عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ قَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، لَا أَكَادُ أُدْرِكُ الصَّلَاةَ بِمَا يُطَوَّلُ بِنَا فُلَانٌ ، فَمَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مَوْعِظَةٍ أَشَدَّ غَضَبًا مِنْ يَوْمِئِذٍ فَقَالَ « أَيُّهَا النَّاسُ ، إِنَّكُمْ مُتَقَرَّبُونَ ، فَمَنْ صَلَّى بِالنَّاسِ فَلْيُخَفِّفْ ، فَإِنَّ فِيهِمُ الْمَرِيضَ وَالضَّعِيفَ وَذَا الْحَاجَةِ » .

¹ Tərcüməsi: Allah Böyükdür!

90. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Məsud əl-Ənsari ﷺ demişdir: “Bir kişi dedi: “Ey Allahın Elçisi! Filankəs bizə qıldırdığı namazı uzatdığına görə mən çox vaxt namaza vaxtında gəlmirəm”. Əbu Məsud dedi: “Mən Peyğəmbərin ﷺ moizə əsnasında, oğünkü qədər möhkəm qəzəbləndiyini görməmişdim. Elə buna görə də o buyurdu: “Ey insanlar! Həqiqətən də, siz nifrət oyadanlarsınız. Camaata namaz qıldırın kəs bunu yüngül etsin, çünki onların arasında xəstələr, zəiflər və (təcili) işi çıxmış kimsələr ola bilər”.

۹۱ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ الْمَدِينِيُّ عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ زَيْدِ بْنِ مَوْلَى الْمُنبِيعِثِ عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدِ الْجُهَنِيِّ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَأَلَهُ رَجُلٌ عَنِ اللَّقْطَةِ فَقَالَ « اِعْرِفْ وَكَايَهَا - أَوْ قَالَ وَعَايَهَا - وَعِفَاصَهَا ، ثُمَّ عَرَفَهَا سَنَةً ، ثُمَّ اسْتَمْتِعَ بِهَا ، فَإِنْ جَاءَ رَجُلًا فَأَدِّهَا إِلَيْهِ » . قَالَ فَضَالَةُ الْإِبِلِ فَغَضِبَ حَتَّى احْمَرَّتْ وَجَنَتَاهُ - أَوْ قَالَ احْمَرَّ وَجْهَهُ - فَقَالَ « وَمَا لَكَ وَهَذَا مَعَهَا سِقَاؤُهَا وَحِدَاؤُهَا ، تَرِدُ الْمَاءَ ، وَتَرَعَى الشَّجَرَ ، فَذَرِّهَا حَتَّى يَلْقَاهَا رَجُلًا » . قَالَ فَضَالَةُ الْغَنَمِ قَالَ « لَكَ أَوْ لِأَخِيكَ أَوْ لِلذَّئِبِ » .

91. ...Zeyd ibn Xalid əl-Cuhəni ﷺ rəvayət edir ki, bir kişi Peyğəmbərdən ﷺ tapılmış əşya barəsində soruşdu. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “(Əvvəlcə) o əşyaya bağlanmış ipin və (yaxud əşyanın saxlanıldığı) qabın (kimin olduğunu) öyrənməli, sonra da bir il ərzində əşya barədə (camaata) bildirməlisən. Bundan sonra sən ondan istifadə edə bilərsən. Əgər o əşyanın sahibi gəlib çıxarsa, onda onu yiyəsinə qaytarmalısən”. Həmin kişi: “Bəs itmiş dəvə necə?” – deyə soruşdu. Peyğəmbər ﷺ elə qəzəbləndi ki, yanaqları (və ya üzünü)¹ qızardı və dedi: “Ondan sənə nə? Onun tuluğu və pəncəsi yanında ikən bulaq başına gəlir, ağaclardan yarpaq yeyir. Elə isə yiyəsi onu tapana qədər ona toxunma!” Kişi dedi: “Bəs itmiş qoyun necə?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “O ya sənə, ya sənənin qardaşına, ya da canavara çatacaq”.²

۹۲ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ زُرَيْدٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَشْيَاءَ كَرِهَهَا ، فَلَمَّا أُكْتِرَ عَلَيْهِ غَضَبٌ ، ثُمَّ قَالَ لِلنَّاسِ « سَلُونِي عَمَّا شِئْتُمْ » . قَالَ رَجُلٌ مِنْ أَبِي قَالَ « أَبُوكَ خَدَأَةٌ » . فَقَامَ آخِرُ فَقَالَ مَنْ أَبِي يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ « أَبُوكَ سَالِمٌ مَوْلَى شَيْبَةَ » . فَلَمَّا رَأَى عُمَرُ مَا فِي وَجْهِهِ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، إِنَّا نَتُوبُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ .

¹ Mötərizədə olan hissə hədisi rəvayət edənlərdən birinin şəkkidir.

² Yəni sən və ya başqası onu tutub saxlamazsa, bir canavara qismət olacaq. Peyğəmbərin ﷺ bu sözü dəvədən başqa bütün itən ev heyvanlarını tapdıqda saxlamağa izindir.

92. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Musa رضي الله عنه demişir: “Bir dəfə Peyğəmbər ﷺ xoşuna gəlməyən bəzi şeylər haqda soruşuldu. Ona verilən suallar çoxaldıqda o qəzəbləndi və camaata dedi: “Nə haqda (soruşmaq) istəyirsinizsə, soruşun.” Biri soruşdu: “Mənim atam kimdir?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Sənin atan Huzafədir”. Digəri ayağa qalxıb soruşdu: “Bəs mənim atam kimdir?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Atan Şeybəninin köləlikdən azad etdiyi Səlimdir”. Ömər Peyğəmbərin رضي الله عنه üzündəki qəzəbi gördükdə dedi: “Ey Allahın Elçisi! Həqiqətən, biz Allaha ﷻ tövbə edirik”.

۲۹ - باب مَنْ بَرَكَ عَلَى رُكْبَتَيْهِ عِنْدَ الْإِمَامِ أَوْ الْمُحَدِّثِ

29-cu fəsil: İmamın və ya mühəddisin qarşısında dizləri üstə oturmaq

۹۳ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ ، فَقَامَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خَدَافَةَ فَقَالَ مَنْ أَبِي فَقَالَ « أَبُوكَ خَدَافَةُ » . ثُمَّ أَكْثَرَ أَنْ يَقُولَ « سَلُونِي » . فَبَرَكَ عُمَرُ عَلَى رُكْبَتَيْهِ فَقَالَ رَضِينَا بِاللَّهِ رَبًّا ، وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا ، وَبِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَبِيًّا ، فَسَكَتَ .

93. ...Ənəs ibn Malik رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ (camaatın yanına) çıxdı. Abdullah ibn Huzafa ayağa qalxaraq dedi: “Mənim atam kimdir?” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Sənin atan Huzafədir”. Sonra suallar çoxaldı və Peyğəmbər ﷺ: “Soruşun!”- dedikdə Ömər dizləri üstə düşüb dedi: “Rəbb olaraq Allahdan, din olaraq İslamdan və peyğəmbər olaraq Muhəmməddən ﷺ razıyıq”. Sonra insanların arasına sükut çökdü.

۳۰ - باب مَنْ أَعَادَ الْحَدِيثَ ثَلَاثًا لِيُنْفِخَهُ عَنْهُ

30-cu fəsil: Başa düşülsün deyər hədisi üç dəfə təkrar etmək

فَقَالَ « أَلَا وَقَوْلُ الزُّورِ » . فَمَا زَالَ يُكْرِمُهَا . وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « هَلْ بَلَغْتُ » . ثَلَاثًا .
Peyğəmbər ﷺ: “Diqqətli olun! Bir də yalan söyləməkdir” dedi və bu sözü dayanmadan təkrar edirdi. İbn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ üç dəfə “Təbliğ etdimmi?” deyər söylədi”.

۹۴ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ حَدَّثَنَا ثُمَامَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَنَسِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ كَانَ إِذَا سَلَّمَ سَلَّمَ ثَلَاثًا ، وَإِذَا تَكَلَّمَ بِكَلِمَةٍ أَعَادَهَا ثَلَاثًا .

94. ...Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ bir toplumun yanına gəlib onları salamladıqda üç dəfə salam verir, bir söz dediyi vaxt söylədiklərini

başə düşsünlər deyə onu üç dəfə təkrar edərdi.

۹۵ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ حَدَّثَنَا ثُمَامَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ كَانَ إِذَا تَكَلَّمَ بِكَلِمَةٍ أَعَادَهَا ثَلَاثًا حَتَّى تُفْهَمَ عَنْهُ ، وَإِذَا أَتَى عَلَى قَوْمٍ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ سَلَّمَ عَلَيْهِمْ ثَلَاثًا .

95. ...Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم bir söz dediyi vaxt dediklərini başə düşsünlər deyə onu üç dəfə təkrar edər, bir toplumun yanına gəlib onları salamladıqda üç dəfə salam verərdi.

۹۶ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَبِي بَشِيرٍ عَنْ يُونُسَ بْنِ مَاهَكَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ تَخَلَّفَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ سَافَرْنَاهُ فَأَدْرَكْنَا وَقَدْ أَرَهَقْنَا الصَّلَاةَ صَلَاةَ الْعَصْرِ وَنَحْنُ نَتَوَضَّأُ ، فَجَعَلْنَا نَمْسُخُ عَلَى أَرْجُلِنَا ، فَنَادَى بِأَعْلَى صَوْتِهِ « وَيْلٌ لِلْأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ » . مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا .

96. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Amr رضي الله عنه demişdir: “Səfərdə olduğumuz zaman Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم bizdən geri qaldı, sonra da namazın vaxtının çıxmağına az qalmış gəlib bizə çatdı. Namazın vaxtı çıxacaqdı deyə biz dəstəməz alıb ayaqlarımıza məsh etməyə başladıq. Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم (bunu gördükdə) uca səslə iki və ya üç dəfə belə buyurdu: “Oda girən topuqların vay halına!”

۳۱ - باب تَعْلِيمِ الرَّجُلِ أُمَّتَهُ وَأَهْلَهُ

31-ci fəsil: Kişinin öz kənzinə və zövcəsinə elm öyrətməsi

۹۷ - أَخْبَرَنَا مُحَمَّدٌ - هُوَ ابْنُ سَلَامٍ - حَدَّثَنَا الْمُحَارِبِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ حَيَّانَ قَالَ قَالَ عَامِرُ الشَّعْبِيُّ حَدَّثَنِي أَبُو بُرْدَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « ثَلَاثَةٌ هُمْ أَجْرَانِ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ آمَنَ بِنَبِيِّهِ ، وَأَمَنَ بِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْعَبْدُ الْمَمْلُوكُ إِذَا أَدَّى حَقَّ اللَّهِ وَحَقَّ مَوْلِيهِ ، وَرَجُلٌ كَانَتْ عِنْدَهُ أُمَّةٌ { يَطُورُهَا } فَأَدَّيَهَا ، فَأَحْسَنَ تَأْدِيَتِهَا ، وَعَلَّمَهَا فَأَحْسَنَ تَعْلِيمِهَا ، ثُمَّ أَعْتَقَهَا فَتَزَوَّجَهَا ، فَلَهُ أَجْرَانِ » . ثُمَّ قَالَ عَامِرٌ أَعْطَيْنَاكَهَا بِغَيْرِ شَيْءٍ ، قَدْ كَانَ يُرْكَبُ فِيمَا دُونَهَا إِلَى الْمَدِينَةِ .

97. ...Əbu Burdə atasının رضي الله عنه belə dediyini rəvayət etmişdir: “Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم belə buyurdu: “Üç qisim insan var ki, ikiqat savab qazanır: Kitab əhlindən olub öz peyğəmbərinə iman gətirən, sonra da Muhəmmədə صلى الله عليه وسلم iman gətirən adam; həm Allahın, həm də öz ağalarının haqqını ödəyən kölə; yaxınlıq etdiyi kənzinə yaxşı tərbiyə verərək ona gözəl tərzdə elm öyrədən, sonra da azad edib onunla evlənən. Ona da ikiqat savab var”. Sonra ravi Amir öz (katibinə) dedi: “Bu məlumatı sənə heç bir əziyyət çəkmədən veririk. Hal-

buki Peyğəmbərin ﷺ dövründə bundan kiçik bir məsələ üçün miniyə minib Mədinəyə getmək lazım olurdu”.

۳۲ - باب عِظَةِ الْإِمَامِ النَّسَاءِ وَتَعْلِيمِهَا

32-ci fəsil: İmamın qadınlara öyüd-nəsihət verməsi və onlara elm öyrətməsi

۹۸ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أُيُوبَ قَالَ سَمِعْتُ عَطَاءَ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ قَالَ أَشْهَدُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَوْ قَالَ عَطَاءٌ أَشْهَدُ عَلَى ابْنِ عَبَّاسٍ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ وَمَعَهُ بِلَالٌ ، فَظَنَّ أَنَّهُ لَمْ يُسْمِعِ النِّسَاءَ فَوَعظَهُنَّ ، وَأَمْرَهُنَّ بِالصَّدَقَةِ ، فَجَعَلَتِ الْمَرْأَةُ تُلْقِي الْفَرْطَ وَالْحَاتِمَ ، وَبِلَالٌ يَأْخُذُ فِي طَرْفِ ثَوْبِهِ . وَقَالَ إِسْمَاعِيلُ عَنْ أُيُوبَ عَنْ عَطَاءٍ وَقَالَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَشْهَدُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

98. ...İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, bir dəfə Allah Elçisi ﷺ məsciddə dediyi xütbəni qadınlara eşitdirə bilmədiyini zənn edərək Bilal ilə birlikdə onların yanına gəldi. O, qadınlara nəsihət edərək onlara sədəqə verməyi buyurdu. Qadınlar sığalarını və üzüklərini çıxarıb atmağa başladılar. Bilal isə onları paltarının ətəyinə yığdı.

۳۳ - باب الْحُرْصِ عَلَى الْحَدِيثِ

33-cü fəsil: Hədis öyrənməyə həris olmaq

۹۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي عَمْرٍو عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ قَالَ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، مَنْ أَسْعَدَ النَّاسَ بِشَفَاعَتِكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لَقَدْ طَنَنْتُ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ أَنْ لَا يَسْأَلَنِي عَنْ هَذَا الْحَدِيثِ أَحَدٌ أَوْلُ مِنْكَ ، لِمَا رَأَيْتُ مِنْ حِرْصِكَ عَلَى الْحَدِيثِ ، أَسْعَدَ النَّاسَ بِشَفَاعَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، خَالِصًا مِنْ قَلْبِهِ أَوْ نَفْسِهِ » .

99. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: “Mən Allah Elçisindən ﷺ soruşdum: “Ey Allahın Elçisi! Qiyamət günü sənın şəfaətinlə ən böyük səadətə çatan adam kim olacaq?” Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Ey Əbu Hureyra! Mən sənın hədis öyrənməyə olan hərisliyini görüb düşünürdüm ki, səndən əvvəl heç kəs məndən bu hədis barəsində soruşmayacaq. Qiyamət günü mənım şəfaətim sayəsində ən böyük səadətə çatanlar, səmimi-qəlblə (və ya canı-dildən)¹ “lə iləhə illəllah” – deyən kəslər olacaq”.

¹ Mötərizədə olan hissə hədisi rəvayət edənlərdən birinin şəkkidir.

34-cü fəsil: Elm aradan necə qaldırılacaq?

وَكَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى أَبِي بَكْرٍ بْنِ حَزْمٍ أَنْظِرْ مَا كَانَ مِنْ حَدِيثِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَكْتُبُهُ ، فَإِنِّي خِفْتُ دُرُوسَ الْعِلْمِ وَذَهَابَ الْعُلَمَاءِ ، وَلَا تَقْبَلْ إِلَّا حَدِيثَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَلْتَفَشُوا الْعِلْمَ ، وَلْتَجْلِسُوا حَتَّى يُعَلِّمَ مَنْ لَا يَعْلَمُ ، فَإِنَّ الْعِلْمَ لَا يَهْلِكُ حَتَّى يَكُونَ سِرًّا . حَدَّثَنَا الْعَلَاءُ بْنُ عَبْدِ الْجُبَّارِ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ بِذَلِكَ ، يَعْنِي حَدِيثَ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى قَوْلِهِ ذَهَابَ الْعُلَمَاءُ .

Rəvayət edilir ki, Ömər ibn Abdul-Əziz رضي الله عنه Əbu Bəkr ibn Həzmə belə bir məktub yazdı: “Bax, Allah Elçisinin صلى الله عليه وسلم hədisindən nə tapırsan, yaz! Çünki mən elmin yox olmasından və alimlərin ölüb getməsinə qorxuram. Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم hədisindən başqasını yazmayın. Elmi yayın! Alimlər bilməyənləri öyrətmək üçün müəyyən yerlərdə oturaraq dərs versinlər, çünki elm gizli bir şey halına gətirilmədikcə yox olmaz”. Aləu ibn Abdul-Cabbar رضي الله عنه demişdir: “Abdul-Əziz ibn Muslim Abdullah ibn Dinardan Ömər ibn Abdul-Əzizin “Alimlərin ölüb getməsi” haqda sözünü bizə danışmışdır”.

۱۰۰ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « إِنَّ اللَّهَ لَا يَقْبِضُ الْعِلْمَ انْتِزَاعًا ، يَنْتَزِعُهُ مِنَ الْعِبَادِ ، وَلَكِنْ يَقْبِضُ الْعِلْمَ بِقَبْضِ الْعُلَمَاءِ ، حَتَّى إِذَا لَمْ يَبْقِ عَالِمًا ، اتَّخَذَ النَّاسُ رُءُوسًا جَهْلًا فَسُئِلُوا ، فَأَفْتَوْا بِغَيْرِ عِلْمٍ ، فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا » . قَالَ الْفَرَزْدِيُّ حَدَّثَنَا عَبَّاسٌ قَالَ حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ هِشَامِ نَحْوَهُ .

100. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Amr ibn əl-As رضي الله عنه demişdir: “Mən Allah Elçisinin صلى الله عليه وسلم belə buyurduğunu eşitdim: “Allah elmi qullarının (qəlbindən) silib götürməklə aradan qaldırmaz. O, bir alim belə qalmayana qədər alimləri aradan götürərək¹ elmi aradan qaldırır. Belə olduqda isə insanlar özlərinə cahil başçılar seçər. Sonra o başçılara suallar verilər və onlar da elmsiz cavablar verərlər. Beləliklə də, həm özləri azgınlığa düşər, həm də insanları azdırarlar”.

35-ci fəsil: Elm öyrətmək məqsədilə qadınlar üçün xüsusi bir gün təyin edilə bilərmi?

۱۰۱ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ الْأَصْبَهَانِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا صَالِحٍ دُكْوَانَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ . قَالَتْ

¹ Yəni alimlərin vəfat etməsi ilə.

النِّسَاءِ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غَلَبْنَا عَلَيْكَ الرَّجَالُ ، فَاجْعَلْ لَنَا يَوْمًا مِنْ نَفْسِكَ . فَوَعَدَهُنَّ يَوْمًا لَقِيَهُنَّ فِيهِ ، فَوَعظَهُنَّ وَأَمَرَهُنَّ ، فَكَانَ فِيمَا قَالَ هُنَّ « مَا مِنْكُمْ امْرَأَةٌ تُقَدِّمُ ثَلَاثَةَ مِنْ وَلَدِهَا إِلَّا كَانَ لَهَا حِجَابًا مِنَ النَّارِ » . فَقَالَتِ امْرَأَةٌ وَأُتِنَتْ فَقَالَ « وَأُتِنَتْ » .

101. ...Əbu Səid əl-Xudri ﷺ rəvayət edir ki, bir gün qadınlar Peyğəmbərə ﷺ dedilər: “Kişilər bizə səndən söz soruşmağa imkan vermirlər. Ona görə özün bizim üçün bir gün ayır”. Bu səbəbdən də Peyğəmbər ﷺ qadınlar üçün bir gün təyin etdi, həmin gün onları qəbul edib onlara öyüd-nəsihət verdi və onlara bəzi şeyləri əmr etdi. Qadınlara dediyi sözlər arasında bunlar da var idi: “Sizdən üç övladını itirmiş elə bir qadın yoxdur ki, (bu övladlar) onu oddan qorumaq üçün maneə olmasınlar”. Bir qadın soruşdu: “Bəs iki (övlad itirən)?” Peyğəmbər ﷺ dedi: “İki (övlad itirən) də, həmçinin”.

۱۰۲ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْأَصْبَهَانِيِّ عَنْ ذُكْوَانَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِحَدَا . وَعَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْأَصْبَهَانِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا حَارِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ « ثَلَاثَةٌ لَمْ يَبْلُغُوا الْحِنْتِ » .

102. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyranın ﷺ hədisində belə deyilir: “...həddi-buluğa çatmamış üç övladını...”.

۳۶ - باب مَنْ سَمِعَ شَيْئًا فَرَجَعَ حَتَّى يَعْرِفَهُ

36-cı fəsil: Bir şey eşidib (onu başa düşməyən), sonra da öyrənmək məqsədilə təkrar sual verən

۱۰۳ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ أَخْبَرَنَا نَافِعُ بْنُ عُمَرَ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَتْ لَا تَسْمَعُ شَيْئًا لَا تَعْرِفُهُ إِلَّا رَاجَعَتْ فِيهِ حَتَّى تَعْرِفَهُ ، وَأَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « مَنْ حُوسِبَ عَذِّبَ » . قَالَتْ عَائِشَةُ فَقُلْتُ أَوْ لَيْسَ يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى { فَسَوْفَ يُحَاسِبُ حِسَابًا يَسِيرًا } قَالَتْ فَقَالَ « إِنَّمَا ذَلِكَ الْعَرَضُ ، وَلَكِنْ مَنْ نُوْقِشَ الْحِسَابَ يَهْلِكُ » .

103. ...Rəvayət edilir ki, Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Aişə رضي الله عنها bilmədiyini bir şeyi eşitdikdə bunu öyrənmək üçün mütləq Peyğəmbərdən ﷺ soruşardı. Bir dəfə Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Kim haqq-hesaba çəkilərsə, əzaba düşər olar”. Mən dedim: “Məgər Uca Allah: “Onunla yüngül haqq-hesab çəkiləcək” (əl-

İnşiqaq, 8) – deyə buyurmurmu?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Sən dediyin ərz olunmaqdır.¹ (Əməlləri) müzakirə olunacaq kəs isə həlak olacaq”.

۳۷ - باب لِيُبَيِّنَ الْعِلْمَ الشَّاهِدُ الْغَائِبِ

37-ci fəsil: İbn Abbas رضي الله عنه Peyğəmbərdən ﷺ rəvayət etmişdir: “Qoy burada olanlar (eşitdiklərini) aramızda olmayanlara təbliğ etsinlər”.

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

Bunu İbn Abbas رضي الله عنه Peyğəmbərdən ﷺ rəvayət etmişdir.

۱۰۴ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ حَدَّثَنِي النَّبِيُّ قَالَ حَدَّثَنِي سَعِيدٌ عَنْ أَبِي شُرَيْحٍ أَنَّهُ قَالَ لِعَمْرٍو بْنِ سَعِيدٍ وَهُوَ يَبْعَثُ الْبُعُوثَ إِلَى مَكَّةَ أَتَدْنُ لِي أُتْبِعُ الْأَمِيرُ أُحَدِّثُكَ قَوْلًا قَامَ بِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعَدَمُ مِنْ يَوْمِ الْفَتْحِ ، سَمِعْتُهُ أُذْنًا لِي وَعَوَاهُ قَلْبِي ، وَأَبْصَرْتُهُ عَيْنَيَّ ، حِينَ تَكَلَّمَ بِهِ ، حَمِدَ اللَّهُ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ « إِنَّ مَكَّةَ حَرَمَهَا اللَّهُ ، وَلَمْ يُحَرِّمْهَا النَّاسُ ، فَلَا يُجِلُّ لِأَمْرِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ يَسْفِكَ بِهَا دَمًا ، وَلَا يُعْضِدَ بِهَا شَجَرَةً ، فَإِنْ أَحَدٌ تَرَخَّصَ لِقِتَالِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيهَا فَقُولُوا إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَدْنَى لِرَسُولِهِ ، وَلَمْ يَأْذَنْ لَكُمْ . وَإِنَّمَا أَدْنَى لِي فِيهَا سَاعَةٌ مِنْ نَهَارٍ ، ثُمَّ عَادَتْ حُرْمَتُهَا الْيَوْمَ كَحُرْمَتِهَا بِالْأَمْسِ ، وَلِيُبَيِّنَ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ » . فَقِيلَ لِأَبِي شُرَيْحٍ مَا قَالَ عَمْرٍو قَالَ أَنَا أَعْلَمُ مِنْكَ يَا أَبَا شُرَيْحٍ ، لَا يُبْعَدُ عَاصِيًا ، وَلَا قَارًا بِدَمٍ ، وَلَا قَارًا بِحَرْبَةٍ .

104. ...Rəvayət edilir ki, Məkkəyə ordu toplandığı vaxt Əbu Şureyh رضي الله عنه Amr ibn Səidə dedi: “Ey əmir, mən Məkkənin fəthinin səhərki günü Allah Elçisinin صلى الله عليه وسلم dediyi sözləri eşitdim. O sözləri mənim qulaqlarım eşitdi, qəlbim duydu və o bu sözləri söyləyərkən gözlərim onu gördü. Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم Allaha həmd edib Onun şərinə təriflər dedikdən sonra belə buyurdu: “Məkkənin toxunulmaz olduğunu insanlar deyil, Allah buyurmuşdur. Ona görə də Allaha və Axirət gününə iman gətirən adama orada nə qan tökmək, nə də bir ağac baltalamaq halal olar. Əgər kimsə Allah Elçisinin صلى الله عليه وسلم orada döyüşdüyünü əlində əsas tutaraq buna izin versə, ona deyin: “Allah Öz elçisinə izin vermişdir, sizə isə izin verməmişdir”. O mənə ancaq bu günün bir saatında belə etməyə izin verdi və bu gün (Məkkə) yenə də dünənki kimi toxunulmaz oldu. Qoy burada olanlar (eşitdiklərini) aramızda olmayanlara çatdırsınlar”. Əbu Şureyhdən soruşuldu: “Amr nə dedi?” Amr dedi: “Mən səndən daha elmiyəm, ey Əbu Şureyh! Məkkə heç bir günahkarı, qan töküüb oğurluq edərək qaçanı qoruya bilməz”.

¹ Yəni hər kəsin etdiyi əməllər özünə ərz olunacaq.

۱۰۵ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أُيُوبَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ ابْنِ أَبِي بَكْرَةَ عَنْ أَبِي بَكْرَةَ ذَكَرَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « فَإِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ - قَالَ مُحَمَّدٌ وَأَحْسِبُهُ قَالَ وَأَعْرَاضَكُمْ - عَلَيْكُمْ حَرَامٌ كَحَرَمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا ، أَلَا لِيُبَلِّغَ الشَّاهِدُ مِنْكُمْ الْغَائِبَ » . وَكَانَ مُحَمَّدٌ يَقُولُ صَدَقَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ ذَلِكَ « أَلَا هَلْ بَلَغْتُ » مَرَّتَيْنِ .

105. ...Əbu Bəkratə ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (vida həccində) buyurmuşdur: “Sizin qanınız, malınız (ravi Muhəmməd ibn Sirin deyir ki, zənnimcə “namusunuz” da demişdir) və bu ayınız bir-birinizə bu gününüzün haramlığı kimi haramdır. Qoy burada olanlar (eşitdiklərini) aramızda olmayanlara təbliğ etsinlər”. Ravi Muhəmməd ibn Sirin deyir: “Allah Elçisi ﷺ doğru söyləmiş və iki dəfə: “Təbliğ etdimmi?” demişdir”.

۳۸ - باب إِثْمٌ مِنْ كَذَبِ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

38-ci fəsil: Peyğəmbərin ﷺ adından yalan danışan kəsin günahı

۱۰۶ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجُعْدِيِّ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ قَالَ أَخْبَرَنِي مَنْصُورٌ قَالَ سَمِعْتُ رَبِيعَ بْنَ حِرَاشٍ يَقُولُ سَمِعْتُ عَلِيًّا يَقُولُ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لَا تَكْذِبُوا عَلَيَّ ، فَإِنَّهُ مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ فَلْيَلِجِ النَّارَ » .

106. ...Rəvayət edilir ki, Əli ﷺ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitdim: “Mənim adımdan yalan danışmayın. Kim mənim adımdan yalan danışarsa, Cəhənnəmdəki yerini tutsun”.

۱۰۷ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ جَامِعِ بْنِ شَدَّادٍ عَنْ عَامِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قُلْتُ لِلزُّبَيْرِ إِنِّي لَا أَسْمَعُكَ تُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَمَا يُحَدِّثُ فُلَانٌ وَفُلَانٌ . قَالَ أَمَا إِنِّي لَمْ أَفَارِقْهُ وَلَكِنْ سَمِعْتُهُ يَقُولُ « مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ »

107. ...Amir ibn Abdullah ibn əz-Zubeyr atasının ﷺ belə dediyini rəvayət etmişdir: “Mən əz-Zubeyr (ibn əl-Əvvama) dedim: “Mən səndən filankəsin və filankəsin hədis danışdığı kimi, Allah Elçisindən ﷺ hədis danışdığını eşitmirəm. O dedi: “Mənə gəlincə, mən Allah Elçisindən ﷺ heç vaxt ayrılmadım, lakin onun belə dediyini eşitdim: “Kim mənim adımdan yalan danışarsa, Cəhənnəmdəki yerinə hazırlaşsın”.

۱۰۸ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ قَالَ أَنْسَ إِنَّهُ لَيَسْمَعُنِي أَنْ أُحَدِّثَكُمْ حَدِيثًا كَثِيرًا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « مَنْ تَعَمَّدَ عَلَيَّ كَذِبًا فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ » .

108. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “And olsun ki, məni sizə çox hədis danışmaqdan Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم belə buyurması çəkindirir: “Kim mənim adımdan bilərək yalan danışarsa, Cəhənnəmdəki yerinə hazırlaşsın”.

١٠٩ - حَدَّثَنَا مَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ أَبِي عُبَيْدٍ عَنْ سَلَمَةَ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « مَنْ يَقُلْ عَلَيَّ مَا لَمْ أَقُلْ فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ » .

109. ...Rəvayət edilir ki, Sələmə رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم belə dediyini eşitmişəm: “Kim mənim demədiyimi mənə nisbət etsə, qoy Cəhənnəmdəki yerinə hazırlaşsın”.

١١٠ - حَدَّثَنَا مُوسَى قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَبِي حَصِينٍ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « تَسْمَعُوا بِاسْمِي وَلَا تَكْتُمُوا بِكُنْيَتِي ، وَمَنْ رَأَى فِي الْمَنَامِ فَقَدْ رَأَى ، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَتَمَثَّلُ فِي صُورَتِي ، وَمَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ » .

110. ...Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم belə buyurmuşdur: “Mənim adımlı (bir-birinizə) qoya bilərsiniz, lakin mənim künyəmi¹ (özünüzdə) qoymayın. (Bilin ki,) kim məni yuxuda görərsə, məni (həqiqətdə) görmüş olar, çünki şeytan mənim qişafəmə girə bilməz. Kim mənim adımdan bilərəkdən yalan danışarsa, Cəhənnəmdəki yerinə hazırlaşsın”.

٣٩ - باب كِتَابَةِ الْعِلْمِ

39-cu fəsil: Elmi yazmaq

١١١ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَامٍ قَالَ أَخْبَرَنَا وَكَيْعٌ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ مُطَرِّفٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ أَبِي جَحِيْفَةَ قَالَ قُلْتُ لِعَلِيِّ هَلْ عِنْدَكُمْ كِتَابٌ قَالَ لَا ، إِلَّا كِتَابُ اللَّهِ ، أَوْ فَهْمٌ أُعْطِيَهِ رَجُلٌ مُسْلِمٌ ، أَوْ مَا فِي هَذِهِ الصَّحِيفَةِ . قَالَ قُلْتُ فَمَا فِي هَذِهِ الصَّحِيفَةِ قَالَ الْعَقْلُ ، وَفَكَانَ الْأَسِيرَ ، وَلَا يُقْتَلُ مُسْلِمٌ بِكَافِرٍ .

111. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Cuheyfə رضي الله عنه demişdir: “Mən Əlidən soruşdum: “Sizdə Allahın Kitabından başqa (bir məlumat) var?” O dedi: “Xeyr, yalnız Allahın Kitabı, müsəlmana verilən anlayış və bir də bu səhifələrin içində olanlardır”. Mən: “Səhifələrdə nə yazılmışdır?” – deyə soruşdum. O

¹ Künyə – adın əvvəlinə “əbu (atası)”, “ummı (anası)”, “ibn (oğlu)” və ya “bint (qızı)” sözlərindən birini qoşmaqla əmələ gələn ləqəbdır. Hədisdə isə Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم künyəsi olan “Əbul-Qasım” (Qasımın atası) nəzərdə tutulur.

dedi: “Qanbahasını ödəmək, əsirləri azad etmək və kafirə görə müsəlmanı öldürməmək”.

۱۱۲ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ الْفَضْلُ بْنُ دُكَيْنٍ قَالَ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ حُرَاعَةَ قَتَلُوا رَجُلًا مِنْ بَنِي لَيْثٍ عَامَ فَتْحِ مَكَّةَ بِقَتِيلٍ مِنْهُمْ قَتَلُوهُ ، فَأُخْبِرَ بِذَلِكَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَكِبَ رَاحِلَتَهُ ، فَخَطَبَ فَقَالَ « إِنَّ اللَّهَ حَبَسَ عَنْ مَكَّةَ الْقَتْلَ - أَوْ الْفِيلَ شَكَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ - وَسَلَطَ عَلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْمُؤْمِنِينَ ، أَلَا وَإِنَّمَا لَمْ تَجِدْ لِأَحَدٍ قَتْلِي ، وَلَا تَجِدْ لِأَحَدٍ بَعْدِي أَلَا وَإِنَّمَا حَلَّتْ لِي سَاعَةٌ مِنْ حَمَارٍ ، أَلَا وَإِنَّمَا سَاعَتِي هَذِهِ حَرَامٌ ، لَا يُحْتَكَلُ شَوْكُهَا ، وَلَا يُعَضَّدُ شَجَرُهَا ، وَلَا تُلْتَقَطُ سَاقِطَتُهَا إِلَّا لِلْمُسْتَدِ ، فَمَنْ قُتِلَ فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ إِمَّا أَنْ يُعْقَلَ ، وَإِمَّا أَنْ يُقَادَ أَهْلُ الْقَتِيلِ » . فَجَاءَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْيَمَنِ فَقَالَ اكْتُبْ لِي يَا رَسُولَ اللَّهِ . فَقَالَ « اكْتُبُوا لِأَبِي فَلَانٍ » . فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ إِلَّا الْإِدْخِرَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، فَإِنَّا نَجْعَلُهُ فِي بُيُوتِنَا وَقُبُورِنَا . فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِلَّا الْإِدْخِرَ ، إِلَّا الْإِدْخِرَ » . قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ يُقَالُ يُقَادُ بِالْقَافِ . فَقِيلَ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ أَيْ شَيْءٌ كَتَبَ لَهُ قَالَ كَتَبَ لَهُ هَذِهِ الْخُطْبَةَ .

112. ...Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Xuzəalılar (cahiliyyə vaxtı) öldürülmüş bir müşrikə görə Leys oğullarından birini Məkkənin fəthi olan ildə öldürmüşdülər. Bu xəbər Peyğəmbərə ﷺ gəlib çatdıqda dəvəsinə mindi və xitab edərək belə buyurdu: “Allah Məkkədə qətl törətməyə izin verməmiş (və ya filləri ora buraxmamışdır¹), üstəlik Məkkə əhalisi üzərində hökmranlığı Allah Elçisinə ﷺ və möminlərə həvalə etmişdir. Bilin ki, Məkkə² məndən əvvəl heç kimə halal olmadığı kimi, məndən sonra da heç kimə halal olmayacaq. Bilin ki, o, ancaq bir günün bir saatında yalnız mənim üçün halal buyurulmuşdur. Bilin ki, bu saat o, artıq mənim üçün də haramdır. (Buna görə də) Məkkədə tikan kəsilməməli, ağaca balta dəyməməli və itmiş əşya götürülməməlidir. (Əşyanın sahibini) axtarıb tapmaq istəyənlər (kəsin götürdüyü) isə istisnadır. (Onu da bilin ki,) qətlə yetirilmiş kəsin (varisi) iki şeydən birini seçə bilər: ya ona qanbahası verilməli, ya da qatildən qisas alınmalıdır”. Bu vaxt Yəməndən olan biri yaxınlaşıb dedi: “(Bu söylədiklərinə) mənim üçün yaz, ey Allahın Elçisi!” Peyğəmbər ﷺ də buyurdu: “(Bunu) Əbu Filankəs üçün yazın!” Sonra Qureyşdən olan biri dedi: “Ətirli qamışdan başqa, ey Allahın Elçisi! Axı biz onu evlərimizdə və qəbirlərimizdə istifadə edirik”. Peyğəmbər ﷺ də buyurdu: “Ətirli

¹ Əbu Abdullah əl-Buxari ﷺ bu ifadələrdən hansı birininin daha düzgün olduğuna şəkk etmişdir. Belə ki, ərəbcə “qətl” – القتل və “fil” – الفيل kəlmələrinin fərqi yalnız nöqtələrə görə bilmək olar. Elə bu səbəbdən də hədisi nəql etmiş ravi şəkk etmişdir. Burada “fillər” deyildikdə miladi tarixlə 570-ci ildə Kəbənin yaxınlığında həbəşistanlı Əbrəhə əl-Əsrəm və onun ordusunun başına gəlmiş məşhur hadisə qəsd edilir.

² Yəni Allahın qadağan etdiyi işləri Məkkədə etmək.

qamışdan başqa, ətirli qamışdan başqa". ...Əbu Abdullah əl-Buxaridən soruşdular: "Peyğəmbər ﷺ onun üçün nə yazdı?" O dedi: "Peyğəmbər ﷺ onun üçün bu xütbəni yazdı".

۱۱۳ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ حَدَّثَنَا عُمَرُو قَالَ أَحْمَرُ بْنُ وَهْبٍ بْنُ مُنَبِّهٍ عَنْ أَخِيهِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ مَا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحَدٌ أَكْثَرَ حَدِيثًا عَنْهُ مِنِّي ، إِلَّا مَا كَانَ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو فَإِنَّهُ كَانَ يَكْتُبُ وَلَا أَكْتُبُ . تَابِعَهُ مَعْمَرٌ عَنْ هَمَامٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ .

113. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ؓ demişdir: "Peyğəmbərin ﷺ səhabələrindən məndən daha çox hədis rəvayət edən heç kim yoxdur. Bundan yalnız Abdullah ibn Amr istisnadır, çünki o, yazırdı, mən isə yazmırdım".

۱۱۴ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شَهَابٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ لَمَّا اشْتَدَّ بِالنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَجَعُهُ قَالَ « ائْتُونِي بِكِتَابٍ أَكْتُبُ لَكُمْ كِتَابًا لَا تَضِلُّوهُ بَعْدَهُ » . قَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غَلَبَهُ الْوَجَعُ وَعِنْدَنَا كِتَابُ اللَّهِ حَسْبُنَا فَأَحْتَلَفُوا وَكَثُرَ اللَّعْطُ . قَالَ « فُؤَمُوا عَنِّي ، وَلَا يَنْبَغِي عِنْدِي التَّنَائُرُ » . فَخَرَجَ ابْنُ عَبَّاسٍ يَقُولُ إِنَّ الرِّزِيَّةَ كُلَّ الرِّزِيَّةِ مَا حَالَ بَيْنَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَبَيْنَ كِتَابِهِ .

114. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas ؓ demişdir: "Peyğəmbər ﷺ (ölüm ayağında) ağırları şiddətlənərkən buyurdu: "Mənə (üstündə) yazı yazmaq¹ üçün bir şey gətirin, sizə bir yazı yazım ki, ondan sonra zəlalətə düşməyəsiz". Ömər dedi: "Peyğəmbərin ﷺ ağırları şiddətlənib, bizim əlimizdə isə Allahın Kitabı var və o bizə kifayət edər". Bu vaxt səhabələrin arasında ixtilaf düşdü, səs-küy qalxdı və Peyğəmbər ﷺ onlara buyurdu: "Durun yanımdan! Mənim hüzzurumda mübahisə etmək olmaz". İbn Abbas (bu sözləri Ubeydullah ibn Abdullaha rəvayət etdikdən sonra) oradan çıxdı və dedi: "Allah Elçisi ﷺ ilə yazı yazması arasında pərdənin olması necə də böyük müsibət idi".

۴۰ - باب الْعِلْمِ وَالْعِظَةِ بِاللَّيْلِ

40-cı fəsi: Gecə vaxtı elm öyrətmək və moizə vermək

۱۱۵ - حَدَّثَنَا صَدَقَةُ أَخْبَرَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ مَعْمَرٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ هِنْدٍ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ وَعَمْرٍو وَيَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ هِنْدٍ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ اسْتَيْقِظَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ لَيْلَةٍ فَقَالَ « سُبْحَانَ اللَّهِ مَاذَا أَنْزَلَ اللَّيْلَةَ مِنَ الْفِتَنِ وَمَاذَا فُتِحَ مِنَ الْخِزَائِنِ

¹ Yəni yazdırmaq üçün.

أَتَقِطُوا صَوَاحِبَاتِ الْحَجْرِ ، فَرُبَّ كَاسِيَةٍ فِي الدُّنْيَا عَارِيَةٌ فِي الْآخِرَةِ » .

115. ...Rəvayət edilir ki, Ummu Sələmə رضي الله عنها demişdir: “Bir dəfə Peyğəmbər ﷺ gecə vaxtı yuxudan oyanıb dedi: “Subhən-Allah! Bu gecə necə fitnələr nazil oldu, necə xəzinələr açıldı! Hücrlərin sahiblərini¹ oyadın. Bu dünyada əynində paltarları olan neçə-neçə qadınlar var ki, Axirətdə lüt olacaqlar”.

٤١ - باب السَّمَرِ بِالْعِلْمِ

41-ci fəsil: Elm almaq xatirinə gecə oyaq qalaraq söhbət etmək

١١٦ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُمَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنِي اللَّيْثُ قَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ حَالِدٍ عَنِ ابْنِ شَهَابٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ بْنِ سُلَيْمَانَ بْنِ أَبِي حُثْمَةَ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ قَالَ صَلَّى بِنَا النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعِشَاءَ فِي آخِرِ حَيَاتِهِ ، فَلَمَّا سَلَّمَ قَامَ فَقَالَ « أَرَأَيْتَكُمْ لَيْلَتَكُمْ هَذِهِ ، فَإِنَّ رَأْسَ مِائَةِ سَنَةٍ مِنْهَا لَا يَبْقَى مِنْهُ هُوَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ أَحَدٌ » .

116. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ həyatının sonunda bizə İşa namazını qıldırıldı. Salam verib namazı bitirdikdən sonra ayağa qalxdı və buyurdu: “Bu gecənizi görürsünüzmü?! Həqiqətən, bu gecədən etibarən yüz il tamam olanda (indi) yer üzündə olanlardan heç kim qalmayacaq”.

١١٧ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا الْحَكَمُ قَالَ سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ بَثُّ فِي بَيْتِ خَالَتِي مَيْمُونَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدَهَا فِي لَيْلَتِهَا ، فَصَلَّى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعِشَاءَ ، ثُمَّ جَاءَ إِلَى مَنْزِلِهِ ، فَصَلَّى أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ ، ثُمَّ نَامَ ، ثُمَّ قَامَ ، ثُمَّ قَالَ « نَامَ الْغُلَامُ » . أَوْ كَلِمَةً تُشْبِهُهَا ، ثُمَّ قَامَ فَمُتَّ عَنْ يَسَارِهِ ، فَجَعَلَنِي عَنْ يَمِينِهِ ، فَصَلَّى حَمْسَ رَكَعَاتٍ ثُمَّ صَلَّى رَكَعَتَيْنِ ، ثُمَّ نَامَ حَتَّى سَمِعْتُ غَطِيطَهُ - أَوْ حَطِيطَهُ - ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الصَّلَاةِ .

117. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi – xalam Məymunə bint əl-Harisin evində gecələdim. Həmin gecə Peyğəmbər ﷺ də onun yanında idi. Peyğəmbər ﷺ İşa namazını (məsciddə) qıldıqdan sonra evinə qayıtdı və dörd rükət namaz qıldı. Sonra isə uzanıb yatdı. Bir müddət keçdikdən sonra o oyanıb soruşdu: “Uşaq yatdımı?” (Və ya buna bənzər bir söz dedi). Sonra o, namaz qılmaq üçün durdu, mən də gəlib onun sol tərəfində durdum. O məni sağ tərəfinə keçirdi və beş rükət namaz qıldı. Bunun ardından iki rükət də qıldı. Sonra isə uzanıb yatdı,

¹ Peyğəmbərin ﷺ zövcələri onlar üçün düzəldilmiş hücrlərdə - otaqlarda qalardılar. “Hücrlərin sahibləri” deyildikdə də möminlərin anaları qəsd olunur.

belə ki mən onun xorultusunu eşitdim. (Bir müddət keçdikdən) sonra isə qalxıb (Sübh namazını qılmaq üçün) namaza getdi”.

۴۲ - باب حَفِظَ الْعِلْمَ

42-ci fəsil: Elmi qorumaq

۱۱۸ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شَهَابٍ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنِ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ إِنَّ النَّاسَ يَقُولُونَ أَكْثَرَ أَبِي هُرَيْرَةَ ، وَلَوْلَا آيَاتَانِ فِي كِتَابِ اللَّهِ مَا حَدَّثْتُ حَدِيثًا ، ثُمَّ يَتْلُو { إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ { إِلَى قَوْلِهِ { الرَّحِيمِ } إِنَّ إِخْوَانَنَا مِنَ الْمُهَاجِرِينَ كَانُوا يَشْعَلُهُمُ الصَّمْفُ بِالْأَسْوَاقِ ، وَإِنَّ إِخْوَانَنَا مِنَ الْأَنْصَارِ كَانُوا يَشْعَلُهُمُ الْعَمَلُ فِي أَمْوَالِهِمْ ، وَإِنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ كَانُوا يَلْزَمُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشَيْعِ بَطْنِهِ وَيَحْضُرُهُ مَا لَا يَحْضُرُونَ ، وَيَحْفَظُ مَا لَا يَحْفَظُونَ .

118. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ﷺ demişdir: “İnsanlar: “Əbu Hureyra çox hədis danışır”– deyirlər. Halbuki Allahın Kitabındakı bu iki ayə olmasaydı, mən bir hədis belə rəvayət etməzdim”. Sonra Əbu Hureyra bu ayələri oxudu: **“Kitabda insanlara bəyan etdiyimiz açıq-aydın dəlilləri və doğru yol göstərən ayələri nazil etdikdən sonra onları gizli saxlayanlara həm Allah lənət edir, həm də lənət edə bilənlər lənət oxuyurlar! Yalnız tövbə edənlər, əməllərini islah edənlər və haqqı bəyan edənlər istisnadır. Mən onların tövbəsini qəbul edərəm. Mən tövbələri qəbul edənəm, Rəhmliyəm!”** (əl-Bəqərə, 159-160)”. Sonra isə Əbu Hureyra belə dedi: “Mühacir¹ qardaşlarımız bazarlarda alverlə, ənsar qardaşlarımız isə mal-dövlətlərini yerbəyer etməklə məşğul idilər, o vaxt Əbu Hureyra bir qarın yeməklə kifayətlənərək Allah Elçisindən ﷺ ayrılmaz, onların iştirak etmədikləri məclislərdə iştirak edər və yadda saxlamadıqları sözləri yadında saxlayardı”.

۱۱۹ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ أَبُو مُصْعَبٍ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ دِينَارٍ عَنِ ابْنِ أَبِي ذُئْبٍ عَنْ سَعِيدِ الْمَقْبُرِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، إِنْ أَسْمَعُ مِنْكَ حَدِيثًا كَثِيرًا أَنْسَاهُ . قَالَ « ابْسُطْ رِدَائِكَ » فَبَسَطْتُهُ . قَالَ فَعَرَفَ بِيَدَيْهِ ثُمَّ قَالَ « ضُمَّهُ » فَضَمَّمْتُهُ فَمَا نَسِيتُ شَيْئًا بَعْدَهُ . حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ بِهَذَا أَوْ قَالَ عَرَفَ بِيَدِهِ فِيهِ .

119. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ﷺ demişdir: “Mən dedim: “Ey Allahın Elçisi! Mən səndən çoxlu hədislər eşidirəm, lakin onlar yadımdan çıxır”. Peyğəmbər ﷺ dedi: “Paltarının ətəyini aç!” Mən paltarımın ətəyini

¹ Mühacirlər - Muhəmməd Peyğəmbərin ﷺ Məkkə fəth edilənə qədər digər şəhərlərdən və vilayətlərdən Mədinəyə köçmüş səhabələrinə deyilir.

açdıqda Peyğəmbər ﷺ əlləri ilə (sanki nəyisə) ovucla götürüb paltarımın ətəyinə atdı və: “Ətəyini ört” – dedi. Mən onu örtdüm və bundan sonra heç bir şeyi yaddan çıxarmadım”.

۱۲۰ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ عَنْ أَبِي دُرَيْبٍ عَنْ سَعِيدِ الْمَقْبُرِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ حَفِظْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَاءَيْنِ ، فَأَمَّا أَحَدُهُمَا فَبَيَّنْتُهُ ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَلَوْ بَيَّنْتُهُ فُطِعَ هَذَا الْبُلْغُومُ .

120. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ﷺ demişdir: “Mən Allah Elçisindən ﷺ iki cür elm öyrəndim. Bunlardan birini (camaat arasında) yaydım. Digərinə gəlincə, əgər mən onu yaysaydım, mənim bu boğazımı üzərdilər”.

۴۳ - باب الإنصاتِ لِلْعُلَمَاءِ

43-cü fəsil: Alimlərin dediklərini susub dinləmək

۱۲۱ - حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ أَخْبَرَنِي عَلِيُّ بْنُ مُدْرِكَةَ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ لَهُ فِي حَجَّةِ الْوُدَاعِ « اسْتَنْصِتِ النَّاسَ » فَقَالَ « لَا تَرْجِعُوا بَعْدِي كَقَارًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ » .

121. ...Rəvayət edilir ki, Peyğəmbər ﷺ Vida həccində Cərirə dedi: “İnsanlara susub dinləməyi əmr et”. O, camaat susduqdan sonra belə buyurdu: “Məndən sonra bir-birinin boynunu vuran kafirlərdən olmayın!”

۴۴ - باب مَا يُسْتَحَبُّ لِلْعَالِمِ إِذَا سُئِلَ عَنْ النَّاسِ أَعْلَمَ فَيَكِلِ الْعِلْمَ إِلَى اللَّهِ

44-cü fəsil: “İnsanların ən elmlisi kimdir” – deyə soruşulacağı zaman alimin verdiyi cavab elmi Allaha nisbət etməsidir

۱۲۲ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ أَحْمَدَ قَالَ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ قَالَ قُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ إِنَّ نَوْفًا الْبِكَالِيَّ يَزْعُمُ أَنَّ مُوسَى لَيْسَ بِمُوسَى بَنِي إِسْرَائِيلَ ، إِنَّمَا هُوَ مُوسَى آخَرٌ . فَقَالَ كَذَبَ عَدُوُّ اللَّهِ ، حَدَّثَنَا أَبُو بَرٍّ كَعْبٌ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « قَامَ مُوسَى النَّبِيُّ حَطِيبًا فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ ، فَسُئِلَ أَيْ النَّاسِ أَعْلَمُ فَقَالَ أَنَا أَعْلَمُ . فَعَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِ ، إِذْ لَمْ يَزِدْ الْعِلْمَ إِلَيْهِ ، فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ أَنَّ عَبْدًا مِنْ عِبَادِي يَجْمَعُ الْبَحْرَيْنِ هُوَ أَعْلَمُ مِنْكَ . قَالَ يَا رَبِّ وَكَيْفَ بِهِ فَيَقِيلُ لَهُ أَحْمَلُ حُوتًا فِي مِكْتَلٍ فَإِذَا فَتَنَاهُ فَهُوَ نَمٌّ ، فَاذْطَلِقْ وَانْطَلِقْ بِفَتَاهُ يُوَسِّعُ بَيْنَ نُونٍ ، وَحَمَلًا حُوتًا فِي مِكْتَلٍ ، حَتَّى كَانَا عِنْدَ الصَّخْرَةِ وَضَعَا رُءُوسَهُمَا وَنَامَا فَانْسَلَّ الْحُوتُ مِنَ الْمِكْتَلِ فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرِيًّا ، وَكَانَ لِمُوسَى وَفَتَاهُ عَجَبًا ، فَاذْطَلَقَا بَقِيَّةَ نَبِيَّتِهِمَا وَيَوْمَهُمَا فَلَمَّا أَصْبَحَ قَالَ مُوسَى لِفَتَاهُ آتِنَا غَدَاءَنَا ، لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا ، وَلَمْ يَجِدْ مُوسَى مَسًّا مِنَ النَّصَبِ حَتَّى جَاوَزَ الْمَكَانَ الَّذِي أَمَرَ بِهِ . فَقَالَ لَهُ فَتَاهُ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوْتِينَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَبَاتِيَ نَسِيتُ الْحُوتَ ، قَالَ مُوسَى ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِي ، فَاذْطَلَقَا عَلَى آثَارِهَا قَصَصًا ، فَلَمَّا انْتَهَيْتَا إِلَى الصَّخْرَةِ إِذَا رَجُلٌ مُسَجِّيٌّ يَنْوِبُ - أَوْ قَالَ تَسْجَى بِقَوْمِهِ - فَسَلَّمَ مُوسَى . فَقَالَ الْخَضِرُ وَأَنْتَى بِأَرْضِكَ السَّلَامُ فَقَالَ أَنَا مُوسَى . فَقَالَ مُوسَى

بَنِي إِسْرَائِيلَ قَالَ نَعَمْ . قَالَ هَلْ أُتِيعَكَ عَلَى أَنْ تُعَلِّمَنِي بِمَا عَلَّمْتَنِي رَشَدًا قَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ، يَا مُوسَى إِنِّي عَلَى عِلْمٍ مِنْ عِلْمِ اللَّهِ عَلَّمَنِيهِ لَا تَعْلَمُهُ أَنْتَ ، وَأَنْتَ عَلَى عِلْمٍ عَلَّمَكُهُ لَا أَعْلَمُهُ . قَالَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا ، وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا ، فَأَنْطَلَقَا يَتَشَبَّانِ عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ لَيْسَ لَهُمَا سَفِينَةٌ ، فَمَرَّتْ بَيْنَهُمَا سَفِينَةٌ ، فَكَلَّمُوهُمْ أَنْ يَحْمِلُوهُمَا ، فَعَرَفَ الْحَضِرُ ، فَحَمَلُوهُمَا بِغَيْرِ نَوْلٍ ، فَجَاءَ عُضْفُورٌ فَوَقَعَ عَلَى حَرْفِ السَّفِينَةِ ، فَتَفَرَّقَ نَفْرَةٌ أَوْ تَفَرَّتَيْنِ فِي الْبَحْرِ . فَقَالَ الْحَضِرُ يَا مُوسَى ، مَا نَقَصَ عِلْمِي وَعِلْمُكَ مِنْ عِلْمِ اللَّهِ إِلَّا كَثْفَةٌ هَذَا الْعُضْفُورُ فِي الْبَحْرِ . فَعَمَدَ الْحَضِرُ إِلَى لَوْحٍ مِنْ أَلْوَابِ السَّفِينَةِ فَتَزَعَهُ . فَقَالَ مُوسَى قَوْمٌ حَمَلُونَا بِغَيْرِ نَوْلٍ ، عَمَدْتَ إِلَى سَفِينَتِهِمْ فَحَرَقْتَهَا لِتُغْرَقَ أَهْلُهَا قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا قَالَ لَا نُوَاجِدُنِي بِمَا نَسِيتَ . فَكَانَتْ الْأُولَى مِنْ مُوسَى نَسِيَانًا . فَأَنْطَلَقَا فِذَا غَلَامٌ يَلْعَبُ مَعَ الْعِلْمَانِ ، فَأَخَذَ الْحَضِرُ بِرَأْسِهِ مِنْ أَعْلَاهُ فَاقْتَلَعَ رَأْسَهُ بِيَدِهِ . فَقَالَ مُوسَى أَقْتَلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا - قَالَ ابْنُ عُيَيْنَةَ وَهَذَا أَوْكُدُ - فَأَنْطَلَقَا حَتَّى إِذَا أَتَيَا أَهْلًا قَرْبَةً اسْتَطْعَمَا أَهْلُهَا ، فَأَبَوْا أَنْ يُضَيَّفُوهُمَا ، فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقُضَ فَأَقَامَهُ . قَالَ الْحَضِرُ بِيَدِهِ فَأَقَامَهُ . فَقَالَ لَهُ مُوسَى لَوْ شِئْتَ لَأَخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا . قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَنِي وَبَيْنَكَ » . قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « يَرْحَمُ اللَّهُ مُوسَى ، لَوَدِدْنَا لَوْ صَبَرَ حَتَّى يُفْصَلَ عَلَيْنَا مِنْ أُمَّرِهِمَا » .

122. ...Rəvayət edilir ki, Səid ibn Cubeyr رحمته demişdir: “Mən İbn Abbasa dedim: “Nəvf əl-Bikali “Xıdırın dostu olan Musa İsrail oğullarının Musası deyil, o, başqa Musadır” deyə iddia edir”. İbn Abbas dedi: “Allahın düşməni yalan danışır. Ubey ibn Kəb bizə rəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur: “Bir dəfə Musa İsrail oğullarına xütbə verərkən ondan soruşdular: “İnsanların ən elmlisi kimdir?” Musa dedi: “Ən elmlisi adam mənəm!” Allah da buna görə onu qınadı, çünki Musa bu haqda elmin yalnız Allahla məxsus olduğunu demədi. Sonra Allah ona belə vəhy etdi: “İki dənizin qovuşduğu yerdə Mənim səndən çox bilən bir qulum var”. Musa dedi: “Ya Rəbb! Mən onu necə tapa bilərəm?” Allah buyurdu: “Zənbilə bir balıq qoy (və yola düş); balığı harada itirsən, həmin adamı orada tapacaqsan”. Musa xidmətçisi Yuşə ibn Nunla birlikdə yola düşdü və özləri ilə zənbildə bir balıq götürdü. Onlar gəlib bir qayanın yanına çatdıqda başlarını yerə qoyub yatdılar. Bu əsnada balıq səkitcə zənbildən çıxıb dənizə düşdü və suyun altı ilə üzüb getdi. (Balığın suyun altı ilə üzüb getməsi) Musaya və onun xidmətçisinə qərribə gəlmişdi. (Sonra qalxıb) gecenin qalan hissəsini və bütün günü yol getdilər. Nəhayət, növbəti gün səhər Musa öz xidmətçisinə dedi: “Nahar yeməyimizi gətir. Biz bu səfərimizdə lap əldən düşdük”. Musa Allahın buyurduğu yerdən gəlib keçincəyə qədər yorğunluq hiss etməmişdi. Xidmətçisi ona dedi: “Qayanın yanında gizləndiyimiz vaxt yadına gəlirmi? (O zaman) mən balığı unuttum”. Musa dedi: “Elə istədiyimiz də bu idi!” Sonra onlar öz ləpirlərinin izinə düşüb geriə qayıtdılar. Qayanın yanına gəlib çatdıqda orada əbasına bürünmüş bir adamla rastlaşdılar. Musa ona salam verdi. Xıdır ondan

soruşdu: “Sənin məmləkətində belə salam verməyi haradan öyrəniblər?” O dedi: “Mən Musayam!” Xıdır soruşdu: “İsrail oğullarından olan Musa?” Musa: “Bəli!” – deyə cavab verdi, sonra da dedi: “Sənə öyrədilmiş doğru yolu (göstərən elmdən) mənə öyrətmək şərti ilə sənin ardınca gələ bilərəmmi?” Xıdır dedi: “Doğrusu, sən mənim yanımda səbir edə bilməzsən. Ey Musa! Mən Allahın mənə öyrətdiyi və sənin bilmədiyin bir elmi bilirəm. Sən də Allahın sənə öyrətdiyi və mənim bilmədiyim bir elmi bilirsən”. Musa dedi: “Sən, Allahın izni ilə, mənim səbirli olduğumu görəcəksən. Sənin heç bir əmrindən çıxmayaçağam”. Sonra hər ikisi, gəmiləri olmadığına görə dənizin sahili ilə piyada getməyə başladılar. Bu vaxt bir gəmiyə rast gəldilər və onun yiyələrindən onları da gəmiyə götürməyi xahiş etdilər. Gəmidə olanlar Xıdırı tanıdıqlarına görə onlardan muzd almadan hər ikisini gəmiyə götürdülər. Bu əsnada balaca bir sərçə gəlib gəminin yan tərəfinə qondu və dənizdən bir-iki damcı su içdi. Xıdır dedi: “Ey Musa! Mənim və sənin elmin Allahın elmini bu sərçənin dənizdən götürdüyü bir-iki damcı su qədər belə əskilməz”. Sonra Xıdır gəminin lövhələrindən birini sındırdı. Musa dedi: “Bu adamlar bizi gəmiyə təmənnəsiz götürdüləri halda sən onları suya batırmaq üçün mü onların gəmilərini deşdin?!” Xıdır dedi: “Sənə mənim yanımda səbir edə bilməyəcəyini demədimmi?” Musa dedi: “Unutduğum bir şeyə görə məni qınama”. Birinci dəfə Musa unutduğundan belə dedi. Sonra ikisi də yenə yola düzəldilər. Gəlib uşaqlarla oynayan bir oğlan uşağı ilə rastlaşdıqda Xıdır onu tutaraq əli ilə onun başını üzdü. Musa dedi: “Heç kimi öldürməyən günahsız bir canamı qəsd etdin?” Xıdır dedi: “Sənə mənim yanımda səbir edə bilməyəcəyini demədimmi?” Sonra yenə yola düzəldilər və bir kənd əhlinin yanına gəlib camaatdan yeməyə bir şey istədilər. Lakin camaat onları yeməyə qonaq etmədi. Onlar orada dağılmaq üzrə olan bir divar gördülər və Xıdır öz əli ilə onu düzəltdi. Musa dedi: “Əgər istəsəydin, bunun müqabilində zəhmət haqqı alardın”. Xıdır dedi: “Bu, artıq bizim ayrılmağımızdır”. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Allah Musaya rəhm etsin! Kaş, səbir edəydi, onda onlar haqda bizə daha çox xəbər verilərdi”.

۴۵ - باب مَنْ سَأَلَ وَهُوَ قَائِمٌ عَالِمًا جَالِسًا

45-ci fəsil: Özü ayaq üstə durduğu halda, oturan alimə sual verən

۱۲۳ - حَدَّثَنَا عُثْمَانُ قَالَ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا

رَسُولُ اللَّهِ ، مَا الْقِتَالُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَإِنَّ أَحَدَنَا يُقَاتِلُ غَضَبًا ، وَيُقَاتِلُ حَمِيَّةً . فَرَفَعَ إِلَيْهِ رَأْسَهُ - قَالَ وَمَا رَفَعَ إِلَيْهِ رَأْسَهُ إِلَّا أَنَّهُ كَانَ قَائِمًا - فَقَالَ « مَنْ قَاتَلَ لِيَكُونَ كَلِمَةً لِلَّهِ هِيَ أَعْلَىٰ فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ » .

123. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Musa رضي الله عنه demişdir: “Bir nəfər Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Ey Allahın Elçisi! Allah yolunda döyüşmək nə deməkdir? Axı bizdən kimisi qəzəbinə görə, kimisi də namusuna görə döyüşür”. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Hər kim Allahın Kəlməsi hər şeydən uca olsun deyə döyüşərsə, Allah ﷻ yolunda (döyüşmüş) olar”.

٤٦ - باب السُّؤَالِ وَالْفُتْيَا عِنْدَ رَمِي الْجِمَارِ

46-cı fəsil: Kiçik Cəmərlərə daş atdıqda sual və cavab

١٢٤ - حَدَّثَنَا أَبُو نَعِيمٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ عَنِ الرَّهْرِيِّ عَنِ عَيْسَى بْنِ طَلْحَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدَ الْجُمْرَةِ وَهُوَ يُسْأَلُ ، فَقَالَ رَجُلًا يَا رَسُولَ اللَّهِ تَحَرَّتْ قَبْلُ أَنْ أُرْمَى . قَالَ « ارم وَلَا حَرَجَ » . قَالَ آخَرَ يَا رَسُولَ اللَّهِ حَلَقْتُ قَبْلُ أَنْ أُحْرَجَ . قَالَ « ائْحَرْ وَلَا حَرَجَ » . فَمَا سُئِلَ عَنْ شَيْءٍ قُدِّمَ وَلَا أُجِرَ إِلَّا قَالَ أَفْعَلُ وَلَا حَرَجَ .

124. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Amr رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbəri ﷺ Cəməratın yanında gördüm, ona sual verildirdi. Bir kişi dedi: “Ey Allahın Elçisi! Bilmədən, (şeytana) daş atmazdan əvvəl qurban kəsdim”. Peyğəmbər ﷺ: “Eyib etməz, (indi) at!”– deyə buyurdu. Başqa birisi gəlib dedi: “Bilmədən, qurban kəsməzdən əvvəl başımı qırxdırdım”. Peyğəmbər ﷺ: “Eybi yoxdur, (indi) kəs!”– deyə buyurdu. Həmin gün Peyğəmbərdən ﷺ (qurban kəsmək, baş qırxdırmaq, daş atmaq, təvaf etmək kimi) önə keçirilmiş və ya təxirə salınmış nə haqda soruşdularsa, o sadəcə: “Eybi yoxdur, (indi) elə”– deyə buyurdu”.

٤٧ - باب قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى { وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا }

47-ci fəsil: Uca Allahın: “Sizə yalnız az bir bilik verilmişdir” (əl-İsra, 85) – kəlamı

١٢٥ - حَدَّثَنَا قَيْسُ بْنُ حَفْصٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ قَالَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ سُلَيْمَانَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ بَيْنَا أَنَا أَمْشِي مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَرْبِ الْمَدِينَةِ ، وَهُوَ يَتَوَكَّأُ عَلَى عَيْسِبٍ مَعَهُ ، فَمَرَّ بِبَقْرٍ مِنَ الْبُهُودِ ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ سَلُوهُ عَنِ الرُّوحِ . وَقَالَ بَعْضُهُمْ لَا تَسْأَلُوهُ لَا يَجِيءُ فِيهِ بَشِيءٌ تَكْرَهُونَهُ . فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِنَسَائِلِكُمْ . فَقَامَ رَجُلٌ مِنْهُمْ فَقَالَ يَا أَبَا الْقَاسِمِ ، مَا الرُّوحُ فَسَكَتَ . فَقُلْتُ إِنَّهُ يُوحَى إِلَيْهِ . فَكُفْتُ ، فَلَمَّا انْجَلَى عَنْهُ ، قَالَ { وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتُوا مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا } . قَالَ الْأَعْمَشُ هَكَذَا فِي قِرَاءَتِنَا .

125. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ﷺ demişdir: “Mən Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə Mədinədə olan xarabalıqların birindən keçirdim. Peyğəmbər ﷺ xurma ağacından olan bir əsaya söykənə-söykənə gedirdi. Bu vaxt biz bir dəstə yəhudinin yanından keçərkən onlar bir-birinə dedilər: “Ondan ruh barəsində soruşun”. Onlardan bəziləri: “Soruşmayın! Ola bilsin ki, onun verdiyi cavab sizin xoşunuza gəlməz¹”, o biriləri isə: “Yox! Mütləq soruşacağıq” – dedilər. Bir kişi ayağa qalxıb dedi: “Ey Əbul-Qasım, ruh nədir?” Peyğəmbər ﷺ susdu. Mən öz-özümə: “Yəqin ki, ona vəhy nazil olur” – dedim və ayağa qalxdım. Vəhy nazil olduğdan sonra Peyğəmbər ﷺ onlara bu ayəni oxudu: **“Səndən ruh haqqında soruşurlar. De: “Ruh Rəbbimin əmrindəndir. Sizə yalnız az bir bilik verilmişdir”.** (əl-İsra, 85)”.

۴۸ - باب مَنْ تَرَكَ بَعْضَ الْإِحْتِيَارِ مَخَافَةَ أَنْ يَقْضُرَ فَهُمْ بَعْضُ النَّاسِ عَنْهُ فَيَقْعُوا فِي أَشَدِّ مِنْهُ

48-ci fəsil: Bəzi insanların dar düşüncəli olması, olduqlarından daha pis hala düşmələri qorxusundan bəzi şeyləri onlara xəbər etməyi tərk etmək

۱۲۶ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى عَنْ إِسْرَائِيلَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنِ الْأَسْوَدِ قَالَ قَالَ لِي ابْنُ الزُّبَيْرِ كَانَتْ عَائِشَةُ تُسِرُّ إِلَيْكَ كَثِيرًا فَمَا حَدَّثْتِكَ فِي الْكُعْبَةِ قُلْتُ قَالَتْ لِي قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « يَا عَائِشَةُ ، لَوْلَا قَوْمُكَ حَدِيثُ عَهْدِهِمْ - قَالَ ابْنُ الزُّبَيْرِ بِكُفْرٍ - لَنَقَضْتُ الْكُعْبَةَ فَجَعَلْتُ لَهَا بَابَيْنِ بَابٌ يَدْخُلُ النَّاسُ ، وَبَابٌ يَخْرُجُونَ . فَفَعَلَهُ ابْنُ الزُّبَيْرِ .

126. ...Rəvayət edilir ki, İshaq ibn əl-Əsvəd ؓ demişdir: “İbn əz-Zubeyr mənə dedi: “Aişə sənə çox sırr deyərdi. O sənə Kəbə haqda bir şey deyib-mi?” Mən də ona dedim: “Aişə mənə demişdir: “Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Ey Aişə, sənin qövmünün küfrdən uzaqlaşması yeni olmasaydı, Kəbəni sökər, biri insanların girişi üçün, biri də onların çıxışı üçün iki qapı qoydurardım”. İbn əz-Zubeyr də (Peyğəmbərin ﷺ arzuladığı kimi) belə etmişdir.

۴۹ - باب مَنْ خَصَّ بِالْعِلْمِ قَوْمًا دُونَ قَوْمٍ كَرَاهِيَةً أَنْ لَا يَفْهَمُوا

49-cu fəsil: Anlamayacaqlarından qorxduğu üçün elmi bir toplumdən gizlədərək digərlərinə öyrədən

۱۲۷ - وَقَالَ عَلِيُّ حَدَّثُوا النَّاسَ بِمَا يَعْرِفُونَ ، أَتُحِبُّونَ أَنْ يَكْذَبَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى عَنْ مَعْرُوفِ بْنِ خَرْبُودٍ عَنْ أَبِي الطُّقَيْلِ عَنْ عَلِيٍّ بِذَلِكَ .

¹ Yəni sizdə şübhə oyadar.

127. ...Əli ؓ demişdir: “İnsanlara başa düşəcəkləri şeylər danışın. Siz Allahın və Onun Elçisinin ﷺ təkzib olunmasını istəyirsiniz?”

۱۲۸ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ قَالَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمُعَاذُ رَدِيْفُهُ عَلَى الرَّحْلِ قَالَ « يَا مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ » . قَالَ لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَسَعْدَيْكَ . ثَلَاثًا . قَالَ « مَا مِنْ أَحَدٍ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ صِدْقًا مِنْ قَلْبِهِ إِلَّا حَرَّمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّارِ » . قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَفَلَا أُخْبِرُ بِهِ النَّاسَ فَيَسْتَبْشِرُوا قَالَ « إِذَا يَتَّكِلُوا » . وَأَخْبَرَ بِهَا مُعَاذٌ عِنْدَ مَوْتِهِ تَامًّا .

128. ...Ənəs ibn Malik ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Muazla birlikdə dəvənin tərəkində ikən: “Ey Muaz!” – deyə onu səslədi. Muaz dedi: “Buyur, ey Allahın Elçisi, əmrinə müntəzirəm!” Peyğəmbər ﷺ yenə: “Ey Muaz!” – deyə onu səslədi. O dedi: “Buyur, ey Allahın Elçisi, əmrinə müntəzirəm!” Bu hal üç dəfə təkrar olduqdan sonra Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Allahdan başqa ibadətə layiq məbudun olmadığına və Muhəmmədin Allahın elçisi olduğuna sidq ürəkdən şəhadət verən elə bir kəs yoxdur ki, Allah ona Cəhənnəm odunu haram etməsin”. Muaz dedi: “Ey Allahın Elçisi! Bunu insanlara xəbər verimmi ki, sevinsinlər?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “(İnsanlara xəbər versən) arxayın olacaqlar”. Muaz günaha batacağından qorxub ölməzdən qabaq bu haqda insanlara xəbər vermişdi.

۱۲۹ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا قَالَ دُرَيْرٌ لِي أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِمُعَاذٍ « مَنْ لَقِيَ اللَّهَ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ » . قَالَ أَلَا أُبَيِّنُ النَّاسَ قَالَ « لَا ، إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَتَّكِلُوا » .

129. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ؓ demişdir: “Mənə deyildi ki, Peyğəmbər ﷺ Muaza belə buyurmuşdur: “Kim Allaha heç bir şeyi şərik qoşmadan qovuşarsa, Cənnətə daxil olar”. Muaz dedi: “Bunu insanlara xəbər verimmi?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Xeyr, mən onların buna arxayın olmalarından qorxuram”.

۵۰ - باب الحياء في العلم

50-ci fəsil: Elm aldıqda utanmaq

وَقَالَ مُجَاهِدٌ لَا يَتَعَلَّمُ الْعِلْمَ مُسْتَحْيٍ وَلَا مُسْتَكْبِرٌ . وَقَالَتْ عَائِشَةُ نِعْمَ النِّسَاءُ نِسَاءُ الْأَنْصَارِ لَمْ يَمْتَنِعَنَّ الْحَيَاءُ أَنْ يَتَفَقَّهُنَ فِي الدِّينِ .
Mücahid ؓ demişdir: “Elmi iki nəfər öyrənə bilməz; utancaq və təkəbbürlü olan”. Aişə ؓ demişdir: “Ənsar qadınları necə də yaxşı qadınlardır! Həyələri onlara dini elm anlamağa mane olmadı”.

۱۳۰ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَامٍ قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ زَيْنَبِ ابْنَةِ أُمِّ سَلَمَةَ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ جَاءَتْ أُمُّ سَلِيمٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ ، فَهَلْ عَلَى الْمَرْأَةِ مِنْ غُسْلِ إِذَا احْتَلَمَتْ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِذَا رَأَتْ الْمَاءَ » . فَعَطَّتْ أُمُّ سَلَمَةَ - تَعْنِي وَجْهَهَا - وَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَتَحْتَلِمُ الْمَرْأَةُ قَالَ « نَعَمْ تَرَبَّتْ يَمِينُكَ فِيمَ يُشْبِهُهَا وَلَدَهَا » .

130. ...Rəvayət edilir ki, Ummu Sələmə رضي الله عنها demişdir: “Bir dəfə Ummu Suleym Allah Elçisinin ﷺ yanına gəlib dedi: “Ey Allahın Elçisi! Allah haqqı deməkdən həya etməz. Qadın ihtilam¹ olduqda qüsl etməlidirmi?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bəli, əgər su görübsə (məni bayıra çıxıbsa,) etməlidir!” Ummu Sələmə utandığından üzünü yaşmaqla örtüdü və dedi: “Ey Allahın Elçisi, məgər qadın da ihtilam ola bilərmi?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Əlbəttə, ay yazıq! Belə olmasa, övladı ona necə oxşaya bilər?”

۱۳۱ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِِنَّ مِنْ الشَّجَرِ شَجَرَةً لَا يَسْفُطُ وَرَقُهَا ، وَهِيَ مَثَلُ الْمُسْلِمِ ، حَدَّثُونِي مَا هِيَ » . فَوَقَعَ النَّاسُ فِي شَجَرِ الْبَادِيَةِ ، وَوَقَعَ فِي نَفْسِي أُمَّهَا النَّحْلَةُ . قَالَ عَبْدُ اللَّهِ فَاسْتَحْيَيْتُ . فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَخْبِرْنَا بِهَا . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « هِيَ النَّحْلَةُ » . قَالَ عَبْدُ اللَّهِ فَحَدَّثْتُ أَبِي بِمَا وَقَعَ فِي نَفْسِي فَقَالَ لِأَنْ تَكُونَ قَلْبُهَا أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَكُونَ لِي كَذَا وَكَذَا .

131. ...Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, bir gün Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Ağaclar içərisində elə bir ağac var ki, onun yarpağı tökülür və o, müsəlmana bənzəyir. Deyin görüm, o nədir?” Camaat vadilərdə bitən ağacları sadalamağa başladı”. Mən öz-özümə onun xurma ağacı olduğunu düşündüm, lakin (bunu deməyə) utandım. Sonra camaat: “Ey Allahın Elçisi, onun nə olduğunu bizə bildir”– dedilər. Allah Elçisi ﷺ: “Bu, xurma ağacıdır”– dedi”. Abdullah dedi: “Mən atama qəlbimdə bunun hansı ağac olmasını dedim. Atam da: “Allaha and olsun ki, onu desəydin, mənim bu və bu şeylərimin olmasından daha xeyirli olardı”.

۵۱ - باب مَن اسْتَحْيَا فَأَمَرَ غَيْرَهُ بِالسُّؤَالِ

51-ci fəsil: Alimdən nəyisə soruşmağa utanıb sual verməyi başqasına tapşırıran

۱۳۲ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دَاوُدَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ مُنْبَرِجِ الثَّوْرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنَفِيَّةِ عَنْ عَلِيٍّ قَالَ كُنْتُ رَجُلًا مَدَاءً فَأَمَرْتُ الْمَقْدَادَ أَنْ يَسْأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَأَلَهُ فَقَالَ « فِيهِ الْوُضُوءُ » .

¹ Tibbi terminlə buna pollusiya deyilir. Mənası isə məninin yuxuda ikən insandan qeyri-ixtiyari gəlməsidir.

132. ...Rəvayət edilir ki, Əli ؓ demişdir: “Məndən tez-tez məzi axırdı. Utandığımdan Miqdadı Peyğəmbərin ﷺ yanına göndərdim ki, bunun hökmünü ondan soruşsun. O bunun hökmünü Peyğəmbərdən ﷺ soruşduqda o buyurdu: “(Belə olduqda,) dəstəmaz alsın!”

۵۲ - باب ذِكْرِ الْعِلْمِ وَالْفُتْيَا فِي الْمَسْجِدِ

52-ci fəsil: Məsciddə elm öyrətmək və fətva vermək

۱۳۳ - حَدَّثَنِي قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ قَالَ حَدَّثَنَا نَافِعٌ مَوْلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ . أَنَّ رَجُلًا قَامَ فِي الْمَسْجِدِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، مِنْ أَيْنَ تَأْمُرُنَا أَنْ نُحِلَّ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « يُهَلُّ أَهْلُ الْمَدِينَةِ مِنْ ذِي الْحُلَيْفَةِ ، وَيُهَلُّ أَهْلُ الشَّامِ مِنَ الْجُحْفَةِ ، وَيُهَلُّ أَهْلُ نَجْدٍ مِنْ قَرْنٍ » . وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ وَيَزْعُمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « وَيُهَلُّ أَهْلُ الْيَمَنِ مِنْ يَلَمَمٍ » . وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَقُولُ لَمْ أَفْقَهُ هَذِهِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

133. ...Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, bir nəfər məsciddə ayağa qalxıb soruşdu: “Ey Allahın Elçisi! Bizə haradan ehrama girməyi¹ əmr edirsiniz?” Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Mədinəlilər Zul-Huleyfədən, Şamlılar əl-Cuhfədən və Nəcdlilər Qarıdan ehrama girsinlər”. İbn Ömər deyir: “İddia edirlər ki, Allah Elçisi ﷺ: “Yəmənliyərlər Yələmləmədən ehrama girsin” – demişdir”. İbn Ömər deyərdi: “Mən bu sözü Allah Elçisindən ﷺ eşitməmişəm”.

۵۳ - باب مِنْ أَجَابِ السَّائِلِ بِأَكْثَرِ مِمَّا سَأَلَهُ

53-cü fəsil: Soruşan adama soruşduğundan artıq cavab verən

۱۳۴ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَيْبٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . وَعَنِ الرَّهْرِيِّ عَنْ سَالِمِ بْنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَهُ مَا يَلْبَسُ الْمُحْرِمُ فَقَالَ « لَا يَلْبَسُ الْقَمِيصَ وَلَا الْعِمَامَةَ وَلَا السَّرَاوِيلَ وَلَا الْبُرْتُسَ وَلَا ثَوْبًا مَسَّهُ الْوَرَسُ أَوْ الرُّعْفَرَانُ ، فَإِنْ لَمْ يَجِدِ التَّغْلِبِينَ فَلْيَلْبَسِ الْحُقُفَيْنِ وَلْيَقْطَعْهُمَا حَتَّى يَكُونَا تَحْتَ الْكَعْبَيْنِ » .

134. ...Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, bir nəfər Peyğəmbərdən ﷺ soruşdu: “Ehrama girən kimsə əyninə nə geyinməlidir?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Nə köynək, nə əmmamə, nə şalvar, nə burnus², nə də sarı ağaca və ya zəfərana boyanmış paltar geyinməlidir. Səndəl tapmadıqda isə dəri ayaqqabıları topuqdan aşağıya qədər kəsib geysin”.

¹ Ehrama girmək – həcc və ya ümrə ziyarətini niyyət etmək.

² Burnus – arxa tərəfdən yaxalığına başlıq bənd edilmiş üst paltarıdır.

٤ - كِتَابُ الْوُضُوءِ

4. Dəstəmaz kitabı

١ - باب ما جاء في الوضوء

1-ci fəsil: Dəstəmaz haqda nə rəvayət edilmişdir?

وَقَوْلَ اللَّهِ تَعَالَى { إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ } قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ وَبَيَّنَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ فَرَضَ الْوُضُوءِ مَرَّةً مَرَّةً ، وَتَوَضَّأَ أَيْضًا مَرَّتَيْنِ وَثَلَاثًا ، وَلَا يَرِدُ عَلَى ثَلَاثٍ ، وَكَرِهَ أَهْلُ الْعِلْمِ الْإِسْرَافَ فِيهِ وَأَنْ يُجَاوِزُوا فِعْلَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

Və Uca Allahın bu kəlamı: **“Namaza qalxdığınız zaman üzünüzü və dirsəklərə qədər əllərinizi yuyun, başınıza məsh çəkin və topuqlara qədər ayaqlarınızı yuyun...”** (əl-Maidə, 6). Əbu Abdullah əl-Buxari رحمته demişdir: “Peyğəmbər ﷺ dəstəmazda fərz olanın əzaları bir dəfə yumaq olduğunu bəyan etmişdir. Özü də əzalarını iki və üç dəfə yudu. Üç dəfədən çox yumadı. Elm əhli dəstəmaz aldıqda suyu israf etməyi və Peyğəmbərin ﷺ etdiyindən kənara çıxmağı pis bir şey saymışdır”.

٢ - باب لا تُقبَلُ صَلَاةٌ بِغَيْرِ طُهُو

2-ci fəsil: Dəstəmazsız namaz qəbul olunmaz

١٣٥ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قَالَ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لَا تُقْبَلُ صَلَاةٌ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَتَوَضَّأَ » . قَالَ رَجُلٌ مِنْ حَضْرَمَوْتٍ مَا الْحَدِيثُ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ فُسَاءٌ أَوْ ضِرَاطٌ .

135. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Sizdən biriniz natəmiz olduqda dəstəmaz almayınca, Allah onun namazını qəbul etməz!” Hədrəməutdan olan bir kişi dedi: “Natəmiz olmaq nədir, ey Əbu Hureyra?” Əbu Hureyra dedi: “Səsli və ya səssiz yel çıxartmaqdır”.

٣ - باب فضل الوضوء

3-cü fəsil: Dəstəmazın fəziləti

وَالْعَرُّ الْمُحَجَّلُونَ مِنْ آثَارِ الْوُضُوءِ

Və dəstəməza görə üzləri parlaq, əlləri və ayaqları nurlu olduğu halda gələnlər.

۱۳۶ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ حَالِدِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي هِلَالٍ عَنْ نَعِيمِ الْمُجَمِّرِ قَالَ رَقِيتُ مَعَ أَبِي هُرَيْرَةَ عَلَى ظَهْرِ الْمَسْجِدِ ، فَتَوَضَّأَ فَقَالَ لِي سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « إِنَّ أُمَّتِي يُدْعَوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ غُرًّا مُحَجَّلِينَ مِنْ آثَارِ الْوُضُوءِ ، فَمَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يُطِيلَ غُرَّتَهُ فَلْيُطِعْ » .

136. ...Rəvayət edilir ki, Nueym əl-Mucmir رضي الله عنه demişdir: “Mən Əbu Hureyra ilə birlikdə məscidin arxa tərəfinə keçdim. Əbu Hureyra dəstəməz aldı və dedi: “Həqiqətən, mən Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم belə buyurduğunu eşitmişəm: “Ümmətim Qiyamət günü üzləri parlaq, əlləri və ayaqları nurlu halda gələcəklər”. Əbu Hureyra dedi: “Aranızdan kim üzünün parlaqlığını artırma bilərsən, qoy artırsın!”

۴ - باب لا يتوضأ من الشك حتى يستيقن

4-cü fəsil: Dəstəmazın pozulduğunu yəqinləşdirməyə qədər şübhəyə görə dəstəmaz almamalı

۱۳۷ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حَفْصَةَ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ وَعَنْ عَبَادِ بْنِ تَمِيمٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ شَكَكَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الرَّجُلُ الَّذِي يُحْتَلُّ إِلَيْهِ أَنَّهُ يَجِدُ الشَّيْءَ فِي الصَّلَاةِ . فَقَالَ « لَا يَنْقُتِلْ - أَوْ لَا يَنْصَرِفْ - حَتَّى يَسْمَعَ صَوْتًا أَوْ يَجِدَ رِيحًا » .

137. ...Abbad ibn Təmmim əmisindən رضي الله عنه rəvayət edir ki, bir nəfər namaz əsnasında özündən sanki yel çıxdığını hiss etdiyini Allah Elçisinə صلى الله عليه وسلم xəbər verdikdə Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم buyurdu: “Bir səs eşitməyə və ya bir iy duymayana qədər namazdan çıxmasın!”

۵ - باب التحفيف في الوضوء

5-ci fəsil: Yüngül şəkildə dəstəmaz almaq

۱۳۸ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ أَخْبَرَنِي كُرَيْبٌ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَامَ حَتَّى نَفَخَ ثُمَّ صَلَّى - وَرَبَّمَا قَالَ اضْطَجَعَ حَتَّى نَفَخَ - ثُمَّ قَامَ فَصَلَّى . ثُمَّ حَدَّثَنَا بِهِ سُفْيَانُ مَرَّةً بَعْدَ مَرَّةٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ كُرَيْبٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ بَشُرْتُ عِنْدَ خَالَتِي مَيْمُونَةَ لَيْلَةً ، فَقَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ اللَّيْلِ ، فَلَمَّا كَانَ فِي بَعْضِ اللَّيْلِ قَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَتَوَضَّأَ مِنْ شَيْءٍ مُعَلَّقٍ وَضُوءًا خَفِيفًا - يُخَفِّفُهُ عَمْرُو وَيُقَلِّلُهُ - وَقَامَ يُصَلِّي فَتَوَضَّأَتْ نَحْوًا بِمَا تَوَضَّأَ ، ثُمَّ جَنَّتْ فَمُتَتْ عَنْ بَسَارِهِ - وَرَبَّمَا قَالَ سُفْيَانُ عَنْ بِنْتِهَا - فَحَوَّلَنِي فَجَعَلَنِي عَنْ يَمِينِهِ ، ثُمَّ صَلَّى مَا شَاءَ اللَّهُ ، ثُمَّ اضْطَجَعَ ، فَنَامَ حَتَّى نَفَخَ ، ثُمَّ أَتَاهُ الْمُنَادِي

فَأَذَنَهُ بِالصَّلَاةِ ، فَقَامَ مَعَهُ إِلَى الصَّلَاةِ ، فَصَلَّى وَمَ تَوَضَّأَ . فَلَمَّا لَعِمَرُوْا إِنْ نَاسًا يَقُولُوْنَ إِنْ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَنَامُ عَيْنُهُ وَلَا يَنَامُ قَلْبُهُ . قَالَ عَمَرُو سَمِعْتُ عُبَيْدَ بْنِ عُمَيْرٍ يَقُوْلُ رُوِيَ الْأَنْبِيَاءُ وَحَى ، ثُمَّ قَرَأَ { إِنْ أَرَى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَدْبَحْتُكَ } .

138. ...İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ uzanıb yatdı, belə ki xorultusu eşidilirdi. Sonra qalxıb (dəstəmaz almadan) namaz qıldı”. Həmçinin rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi – xalam Məymunənin evində gecələdim. Gecənin bir qismi olduqda Peyğəmbər ﷺ qalxdı və asılmış tuluqdan yüngül bir dəstəmaz aldı (rəvi Amr dedi: “Yüngül, yəni az su ilə”) və namaza durdu. Mən də onun kimi dəstəmaz aldıqdan sonra gəlib onun sol tərəfində dayandım. Peyğəmbər ﷺ mənim yerimi dəyişirdi və məni sağ tərəfinə keçirdi. Sonra Allahın istədiyi qədər namaz qıldı. Ondan sonra uzanıb elə yatdı ki, hətta xoruldayırdı. Sonra müəzzin gəlib ona namazın vaxtının girdiyini xəbər verdi. Sonra müəzzinlə Peyğəmbər ﷺ birlikdə namaza getdilər. Peyğəmbər ﷺ dəstəmaz almadan Sübh namazını qıldırdı”. Biz Amra dedik: “İnsanlar “Allah Elçisinin ﷺ gözləri yatsa da, qəlbi yatmır” deyirlər”. Amr dedi: “Mən Ubeyd ibn Umeyrin belə dediyini eşitmişəm: “Peyğəmbərlərin yuxuları vəhydir”. Sonra Ubeyd bu ayələri oxudu: “Yuxuda gördüm ki, səni qurban kəsirəm”. (əS-Saffət, 102)”.

٦ - باب إسباغ الوضوء

6-cı fəsil: Dəstəmazı kamil şəkildə almaq

وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ إِسْبَاغُ الْوُضُوءِ الْإِنْقَاءُ .

Və İbn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Dəstəmazı kamil şəkildə almaq – hər dəstəmaz üzvünü yumaqdır”.

١٣٩ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ كُرَيْبٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ دَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ عَرَفَةَ حَتَّى إِذَا كَانَ بِالسَّبْعِ نَزَلَ فَبَالَ ، ثُمَّ تَوَضَّأَ وَمَ يُسَبِّغُ الْوُضُوءَ . فَقُلْتُ الصَّلَاةُ يَا رَسُولَ اللهِ . فَقَالَ « الصَّلَاةُ أَمَامَكَ » . فَزَكَيْتَ ، فَلَمَّا جَاءَ الْمُزْدَلِفَةَ نَزَلَ فَتَوَضَّأَ ، فَأَسْبَغَ الْوُضُوءَ ، ثُمَّ أَقْبَمَتِ الصَّلَاةُ فَصَلَّى الْمَغْرِبَ ، ثُمَّ أَنَاخَ كُلُّ إِنْسَانٍ بَعِيرَهُ فِي مَنْرِلِهِ ، ثُمَّ أَقْبَمَتِ الْعِشَاءُ فَصَلَّى وَمَ يُصَلِّ بَيْنَهُمَا .

139. ...Rəvayət edilir ki, Usamə ibn Zeyd رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi ﷺ Arafatdan (Müzdəlifəyə¹) qayıtdı. Nəhayət, gəlib dağ yoluna çatdıqda

¹ Müzdəlifə - Arafat və Mina dağları arasında yerləşən vadinin adıdır. Zəvvarlar Zil-Hiccə ayının onuncu gecəsini orada keçirirlər.

minikdən yerə düşüb subaşına çıxdı. Sonra yüngül bir dəstəmaz aldı. Mən dedim: “Namaz (qılacaqşanmı), ey Allahın Elçisi?” Allah Elçisi ﷺ: “Namaz sənin önündədir¹” – deyib dəvəsinə mindi. Peyğəmbər ﷺ Müzdəlifəyə gəlib çatdıqda dəvəsindən yerə düşüb kamil şəkildə dəstəmaz aldı. Sonra namaz qılmaq üçün iqamə verildi və o, Məğrib namazını qıldırdı. Sonra hər kəs öz dəvəsini dayandığı yerdə dizi üstə çökdürdü. Sonra İşa namazının iqaməsi verildi və o, camaata namaz qıldırdı. Peyğəmbər ﷺ bu iki namaz arasında heç bir namaz qılmadı”.

۷ - باب غَسَلِ الْوُجْهِ بِالْيَدَيْنِ مِنْ غَرْفَةٍ وَاحِدَةٍ

7-ci fəsil: Bir ovuc su götürüb iki əllə üzünü yumaq

۱۴۰ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو سَلَمَةَ الْخَزَاعِيُّ مَنصُورٌ بْنُ سَلَمَةَ قَالَ أَخْبَرَنَا ابْنُ بِلَالٍ - يَعْنِي سَلِيمَانَ - عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ تَوَضَّأَ فَعَسَلَ وَجْهَهُ ، ثُمَّ أَخَذَ غَرْفَةً مِنْ مَاءٍ ، فَمَضْمَضَ بِهَا وَاسْتَنْشَقَ ، ثُمَّ أَخَذَ غَرْفَةً مِنْ مَاءٍ ، فَجَعَلَ بِهَا هَكَذَا ، أَضَافَهَا إِلَى يَدِهِ الْأُخْرَى ، فَعَسَلَ بِمَا وَجْهَهُ ، ثُمَّ أَخَذَ غَرْفَةً مِنْ مَاءٍ ، فَجَعَلَ بِهَا يَدَهُ الْيُمْنَى ، ثُمَّ أَخَذَ غَرْفَةً مِنْ مَاءٍ ، فَجَعَلَ بِهَا يَدَهُ الْيُسْرَى ، ثُمَّ مَسَحَ بِرَأْسِهِ ، ثُمَّ أَخَذَ غَرْفَةً مِنْ مَاءٍ فَرَشَّ عَلَى رِجْلَيْهِ الْيُمْنَى حَتَّى غَسَلَهَا ، ثُمَّ أَخَذَ غَرْفَةً أُخْرَى ، فَجَعَلَ بِهَا رِجْلَهُ - يَعْنِي الْيُسْرَى - ثُمَّ قَالَ هَكَذَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَوَضَّأُ .

140. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه bu qaydada dəstəmaz aldı; üzünü yudu - bir ovuc su götürüb ağızını yaxaladı və burnuna su alıb (burunun içini) yudu, sonra bir ovuc suyu iki əlinə alıb üzünü yudu, sonra bir ovuc su götürüb sağ qolunu yudu, sonra bir ovuc su götürüb sol qolunu yudu, sonra (yaş əlləri ilə) başına məsh çəkdi, sonra bir ovuc su götürüb sağ ayağına töküb onu yudu, sonra bir ovuc su götürüb sol ayağını yudu, sonra isə dedi: “Mən Allah Elçisinin ﷺ belə dəstəmaz aldığını görmüşəm”.

۸ - باب التَّسْمِيَةِ عَلَى كُلِّ حَالٍ وَعِنْدَ الْوَقَاعِ

8-ci fəsil: Hər bir halda və cinsi yaxınlıq zamanı “Bismilləh” demək

۱۴۱ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ سَلْمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ عَنْ كُرَيْبٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا أَتَى أَهْلَهُ قَالَ بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُمَّ جَبِّبْنَا الشَّيْطَانَ وَجَبِّبِ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْتَنَا . فَقَضَى بَيْنَهُمَا وَلَدٌ ، لَمْ يَضُرَّهُ » .

141. ...İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur: “Biriniz zövcəsi ilə cinsi yaxınlıq etdikdə “Bismilləh (Allahın adı ilə!)

¹ Yəni namazı Müzdəlifə vadisində qılacağıq.

Allahım, bizi şeytandan uzaqlaşdır, şeytanı da bizə bəxş etdiyindən uzaqlaşdır!”¹ desə, qədərlerine övlad yazılıbsa, şeytan o uşağa zərər verə bilməz”.

۹ - باب مَا يَقُولُ عِنْدَ الْخَلَاءِ

9-cu fəsil: Ayaqyoluna girərkən nə demək lazımdır?

۱۴۲ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا دَخَلَ الْخَلَاءَ قَالَ « اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُبْتِ وَالْجَبَائِثِ ». تَابَعَهُ ابْنُ عَزْرَةَ عَنْ شُعْبَةَ . وَقَالَ عُثْمَرُ عَنْ شُعْبَةَ إِذَا أَتَى الْخَلَاءَ . وَقَالَ مُوسَى عَنْ حَمَّادٍ إِذَا دَخَلَ . وَقَالَ سَعِيدُ بْنُ زَيْدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَدْخُلَ .

142. ...Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم ayaqyoluna girərkən belə deyərdi: “Allahım, pislikdən və pis əməllərdən (erkək və dişi cinlərdən?) Sənə sığınırım!”³ Ravi Şubə: “Ayaqyoluna gəldiyi vaxt”, ravi Həmməd ibn Sələmə: “Ayaqyoluna girdiyi vaxt”, ravi Abdul-Əziz ibn Suheyb: “Ayayqyoluna girmək istədiyi vaxt” deyə rəvayət etmişlər.

۱۰ - باب وَضْعُ الْمَاءِ عِنْدَ الْخَلَاءِ

10-cu fəsil: Ayaqyoluna su qoymaq

۱۴۳ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ قَالَ حَدَّثَنَا وَرْقَاءُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي زَيْدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ الْخَلَاءَ ، فَوَضَعَتْ لَهُ وَضُوءًا قَالَ « مَنْ وَضَعَ هَذَا » . فَأُخِّرَ فَقَالَ « اللَّهُمَّ فَفِيهِ فِي الدِّينِ » .

143. ...İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم ayaqyoluna girdi və mən onun üçün su qoydum. (Oradan çıxdıqdan sonra) Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم: dedi: “Bunu kim qoyub?” Ona (bu haqda) xəbər verildikdə dedi: “Allahım, onu dini başa düşən et!”

¹ Transkripsiyası: Bismilləh! Alla:hummə, cənnibnəş-şeyta:nə: və cənnibiş-şeyta:nə: mə: razəqtə-nə:!

² Cinlər – Allahın yer üzündə sakin etdiyi və insanlardan qabaq yaratdığı varlıqlardır. Onlardan da müsəlman və qeyri-müsəlman olanları var. Müsəlman olmayanları şeytan adlandırılırlar. Allah insalara cinlərlə əlaqəyə girməyi qadağan etmişdir. Cadugərlər və baxıcılar isə bu qadağalara məhəl qoymayaraq onlarla əlaqəyə girirlər.

³ Transkripsiyası: Alla:hummə inni: əu:zu bikə minəl-xubsi vəl-xabə:is!

۱۱ - باب لا تُسْتَقْبَلُ الْقِبْلَةُ بِعَائِطٍ أَوْ بَيُولٍ إِلَّا عِنْدَ الْبِنَاءِ جِدَارٍ أَوْ نُحُوه

11-ci fəsil: Təbii ehtiyacı ödəyərkən tikili və buna bənzər yerlərdən başqa yerdə qibləyə üz tutmamaq

۱۴۴ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَيْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ عَنْ عَطَاءٍ بْنِ يَرِيدٍ اللَّيْثِيِّ عَنْ أَبِي أُتَيْبٍ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِذَا أَتَى أَحَدُكُمْ الْعَائِطُ فَلَا يَسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ وَلَا يُوَلِّهَا ظَهْرَهُ ، شَرَّفُوا أَوْ عَرَّبُوا » .

144. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Əyyub əl-Ənsari رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Sizdən biri təbii ehtiyacını ödəyərkən üzünü və ya arxasını qibləyə çevirməsin. Üzünü şər qə və ya qərbə tərəf çevirin”.

۱۲ - باب مَنْ تَبَرَّرَ عَلَى لَيْتَيْنِ

12-ci fəsil: İki kərpicin üstündə oturub təbii ehtiyacı ödəmək

۱۴۵ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ عَنْ وَاسِعِ بْنِ حَبَّانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ إِنَّ نَاسًا يَقُولُونَ إِذَا فَعَدَّتْ عَلَى حَاجَتِكَ ، فَلَا تَسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ وَلَا بَيْتَ الْمَقْدِسِ . فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ لَقَدْ ارْتَفَيْتُ يَوْمًا عَلَى ظَهْرِ نَبْتٍ لَنَا ، فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى لَيْتَيْنِ مُسْتَقْبِلًا بَيْتَ الْمَقْدِسِ لِحَاجَتِهِ . وَقَالَ لَعَلَّكَ مِنَ الَّذِينَ يُصَلُّونَ عَلَى أَوْرَاقِهِمْ ، فُقُلْتُ لَا أَذْرِي وَاللَّهِ . قَالَ مَالِكٌ يَعْنِي الَّذِي يُصَلِّي وَلَا يَرْتَفِعُ عَنِ الْأَرْضِ ، يَسْجُدُ وَهُوَ لَاصِقٌ بِالْأَرْضِ .

145. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Bəzi adamlar: “Təbii ehtiyacınızı ödəmək üçün oturduğunuz zaman üzünü qibləyə və ya Beytul-Məqdisə tərəf çevirməyin”– deyirlər. Mən bir gün evimizin damının üstünə çıxmışdım. Bu vaxt Allah Elçisinin ﷺ üzünü Beytul-Məqdisə tərəf tutaraq iki kərpic üstündə oturub təbii ehtiyacını ödədiyini gördüm”.² İbn Ömər Vasi ibn Hibbana dedi: “Bəlkə sən baldırları üzərində namaz qılanlardansan?” Vasi dedi: “Mən bilmirəm, Vallahi!” İmam Malik

¹ Bu qadağa açıq ərazidə ayaqyoluna gedənlərə aiddir. Şər qə və ya qərbə tərəf çevrilmək məsələsi isə yalnız Mədinə əhalisinə və onun şimalında yerləşən məmləkətlərin əhalisinə aiddir. Şər qə və qərbə yaşayanlara isə bu qadağa dəyişir. Belə ki şər qəkilərin qibləsi qərbə, qərbəkilərin qibləsi isə şər qə yerləşir. Bu halda isə onlar əksinə - açıq yerlərdə olan ayaqyolunda üzlerini cənub və ya şimal istiqamətinə çevirməlidirlər.

² Yuxarıdakı izahdan da məlum olur ki, subaşına çıxarkən önü və arxanı qibləyə çevirmək qadağası açıqlıq olan yerlərə aiddir. Bu qadağa tikili olan yerlərə aid deyil və insan ayaqyolunda olarkən önünü və arxasını qibləyə çevirə bilər.

demışdir: “İbn Ömər yerdən qalxmayaraq namaz qılan, baldırları üzərində səcdə edəni qəsd edir”¹.

۱۳ - باب خُزُوجِ النِّسَاءِ إِلَى الْبَرَّازِ

13-cü fəsil: Qadınların ayaqyoluna getməsi

۱۴۶ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ قَالَ حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ أَرْوَاحَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُنَّ يُخْرِجْنَ بِاللَّيْلِ إِذَا تَبَرَّزْنَ إِلَى الْمَنَاصِعِ - وَهُوَ صَعِيدٌ أَفْيَحٌ - فَكَانَ عُمَرُ يَقُولُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ احْجُبْ نِسَاءَكَ . فَلَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَفْعَلُ ، فَخَرَجَتْ سَوْدَةُ بِنْتُ زَمْعَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةً مِنَ اللَّيَالِي عِشَاءً ، وَكَانَتْ امْرَأَةً طَوِيلَةً ، فَناداها عُمَرُ أَلَا قَدْ عَرَفْنَاكَ يَا سَوْدَةُ . جِرْصًا عَلَى أَنْ يَنْزِلَ الْحِجَابُ ، فَأَنْزَلَتْ اللَّهُ آيَةَ الْحِجَابِ .

146. ...Aişə رضي الله عنها rəvayət edir ki, Peyğəmbərin ﷺ zövcələri gecə vaxtı əl-Mənasiyə – böyük bir sahəyə ayaqyoluna gedərdilər. O vaxt Ömər Peyğəmbərə ﷺ deyərdi: “Zövcələrinə hicab örtməyi əmr et!” Lakin Peyğəmbər ﷺ onlara bunu əmr etməzd. Gecələrin birində, İşa namazı vaxtı Allah Elçisinin ﷺ Səudə bint Zəma adlı zövcəsi bayıra çıxdı. O, ucaboylu bir qadın idi. Ömər hicab ayəsinin nazil olmasını çox arzulayırdı deyə onu uca səslə çağırıb dedi: “Biz səni tanıdıq, ey Səudə!” Bundan sonra Uca Allah hicab ayəsinə nazil etdi.

۱۴۷ - حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « قَدْ أُذِنَ أَنْ تُخْرَجْنَ فِي حَاجَتِكُنَّ » . قَالَ هِشَامٌ يَعْنِي الْبَرَّازَ .

147. ...Aişə رضي الله عنها rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Sizə ehtiyacınızı ödəmək üçün bayıra çıxmağa izin verildi”. Ravi Hişam dedi: “Yəni subaşına çıxmağa”.

۱۴ - باب التَّبَرُّزِ فِي الْبُيُوتِ

14-cü fəsil: Evlərdə subaşına çıxmaq

۱۴۸ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ قَالَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ عَنْ وَاسِعِ بْنِ حَبَّانَ عَنْ عَبْدِ

¹ Burada İbn Ömər رضي الله عنه Vasi ibn Hibbanə demək istəyir ki, “bəlkə sən səcdədə budları qarından uzaqlaşdırmaq sünnesini bilmirsən? Əgər bunu bilsəydin, səhra ilə tikili olan yerlər arasındakı fərqi, ayaqyolunda Kəbəyə və ya Beytul-Məqdisə yönəlmək məsələsini bilərdin”. Vasi isə deyir ki, “mən ayaqyolunda hara yönəlmək sünnesini bilmirəm”.

اللَّهُ بْنِ عُمَرَ قَالَ ارْتَقَيْتُ فَوْقَ ظَهْرِ بَيْتِ حَفْصَةَ لِبَعْضِ حَاجَتِي ، فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْضِي حَاجَتَهُ مُسْتَدِيرًا
الْقِبْلَةَ مُسْتَقْبِلَ الشَّامِ .

148. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Bəzi ehtiyac-
lara görə bacım Həfsanın evinin üstünə çıxmışdım. Bu əsnada Allah
Elçisinin ﷺ arxası qıbləyə, önü isə Şama doğru yönəldiyi halda təbii
ehtiyacını ödədiyini gördüm”.

١٤٩ - حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ قَالَ أَخْبَرَنَا يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ أَنَّ عَمَّهُ وَاسِعَ بْنَ حَبَّانَ
أَخْبَرَهُ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ أَخْبَرَهُ قَالَ لَقَدْ ظَهَرْتُ ذَاتَ يَوْمٍ عَلَى ظَهْرِ بَيْتِنَا ، فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَاعِدًا عَلَى لَبْتَيْنِ
مُسْتَقْبِلِ بَيْتِ الْمَقْدِسِ .

149. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Bir gün evimi-
zin damına çıxmışdım. Bu əsnada Allah Elçisinin ﷺ iki kərpicin üstündə
oturduğu halda Beytul-Məqdisə yönəldiyini və (təbii ehtiyacını ödədiyini)
gördüm”.

١٥ - باب الإستنجاء بالماء

15-ci fəsil: Ayaqyolunda su ilə yuyunmaq

١٥٠ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي مُعَاذٍ - وَاسْمُهُ عَطَاءُ بْنُ أَبِي مَيْمُونَةَ - قَالَ سَبِعْتُ أَنَسَ بْنَ
مَالِكٍ يَقُولُ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا خَرَجَ لِحَاجَتِهِ أَجَىءُ أَنَا وَغُلَامٌ مَعَنَا إِذَاوَةٌ مِنْ مَاءٍ . يَعْنِي يَسْتَنْجِي بِهِ .

150. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ
ayaqyoluna getdikdə mən və mənim kimi bir uşaq ona bir cürdək su
aparardıq”. Yəni su ilə təmizlənərdi.

١٦ - باب مَنْ حُجِلَ مَعَهُ الْمَاءُ لَطْهُورِهِ

16-cı fəsil: Ayaqyolunda yuyunmaq üçün özü ilə su aparmaq

وَقَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ أَلَيْسَ فِيكُمْ صَاحِبُ التَّعْلِينِ وَالطَّهْوَرِ وَالْوَسَادِ

Əbu əd-Dərdə رضي الله عنه demişdir: “Sizin aranızda (Peyğəmbərin ﷺ) səndəllərinə,
təmizlənəcək suyuna və yastığına yoldaşlıq edən yoxdurmu?”¹

¹ Burada qəsd Əbu əd-Dərdənin İraqdan gələn Alqamə ibn Qeysə etdiyi kitabıdır. Belə ki İbn Məsud İraqda vəzifədə, Əbu əd-Dərdə isə Şamda vəzifədə idi. O, demək istəmişdir ki, İbn

۱۵۱ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي مُعَاذٍ - هُوَ عَطَاءٌ بْنُ أَبِي مَيْمُونَةَ - قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا حَرَجَ لِحَاجَتِهِ تَبِعْتُهُ أَنَا وَعَلَامٌ مِنَّا مَعَنَا إِذَاوَةٌ مِنْ مَاءٍ .

151. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi ﷺ təbii ehtiyacını ödəmək üçün getdikdə mən və bizdən olan bir uşaq yanımızda bir cürdək su ilə onun arxası ilə gedərdik”.

۱۷ - باب حَمَلِ الْعَنْزَةِ مَعَ الْمَاءِ فِي الْإِسْتِنْجَاءِ

17-ci fəsil: Ayaqyolunda təmizlənmək üçün su və ağac parçası götürmək

۱۵۲ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَطَاءٍ بْنِ أَبِي مَيْمُونَةَ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدْخُلُ الْحَلَاءَ ، فَأَحْمِلُ أَنَا وَعَلَامٌ إِذَاوَةٌ مِنْ مَاءٍ ، وَعَنْزَةٌ ، يَسْتَنْجِي بِالْمَاءِ . تَابَعَهُ النَّضْرُ وَشَادَانُ عَنْ شُعْبَةَ . الْعَنْزَةُ عَصَا عَلَيْهِ نُجٌ .

152. ...Rəvayət edir ki, Ənəs ibn Malik رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi ﷺ ayaqyoluna getdikdə mən və mənim kimi bir uşaq ona bir cürdək su və ağac parçası aparardıq. O, su ilə təmizlənərdi”.

۱۸ - باب النَّهْيِ عَنِ الْإِسْتِنْجَاءِ بِالْبَيْمِينِ

18-ci fəsil: Ayaqyolunda sağ əl ilə təmizlənməyin qadağan olunması

۱۵۳ - حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَصَالَةَ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ - هُوَ الدَّسْتَوَائِيُّ - عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِذَا شَرِبَ أَحَدُكُمْ فَلَا يَتَنَقَّسْ فِي الْإِنَاءِ ، وَإِذَا أَتَى الْحَلَاءَ فَلَا يَمَسُّ ذَكَرَهُ بِيَمِينِهِ ، وَلَا يَتَمَسَّحُ بِيَمِينِهِ » .

153. ...Abdullah ibn Əbu Qatədə atasının رضي الله عنه belə dediyini rəvayət etmişdir: “Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Sizdən biriniz (bir şey) içdikdə qabın içinə üfürməsin, ayaqyoluna gəldikdə sağ əli ilə cinsiyyət üzvünə toxunmasın və (onu) sağ əli ilə təmizləməsin”.

۱۹ - باب لَا يَمْسُكُ ذَكَرَهُ بِيَمِينِهِ إِذَا بَالَ

19-cu fəsil: Kiçik subaşına çıxdıqda cinsiyyət üzvünü sağ əl ilə tutmamaq

۱۵۴ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ قَالَ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

Məsud ola-ola nəyə görə gəlib bizdən soruşursunuz? Halbuki, İbn Məsud Peyğəmbərin ﷺ yanında çox olmuş, ona xidmət etmişdir. Allah onların hamısından razı olsun!

وَسَلَّمَ قَالَ « إِذَا بَالَ أَحَدُكُمْ فَلَا يَأْخُذَنَّ ذَكَرَهُ بِيَمِينِهِ ، وَلَا يُسْتَنْجَى بِيَمِينِهِ ، وَلَا يَتَنَفَّسُ فِي الْإِنَاءِ » .

154. ...Abdullah ibn Əbu Qatədə atasından ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Biriniz kiçik subaşına çıxdıqda sağ əli ilə cinsiyyət üzvünə toxunmayın və (onu) sağ əli ilə təmizləməsin, (bir şey) içdikdə də qabın içinə üfurməsin”.

٢٠ - باب الإِسْتِنْجَاءِ بِالْحِجَارَةِ

20-ci fəsil: Ayaqyolunda daşla təmizlənmək

١٥٥ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَكِّيُّ قَالَ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ بْنِ عَمْرٍو الْمَكِّيُّ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ اتَّبَعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَخَرَجَ لِحَاجَتِهِ ، فَكَانَ لَا يَلْتَفِتُ فَدَنَوْتُ مِنْهُ فَقَالَ « ابْعِي أَحْجَارًا اسْتَنْفِضِي بِهَا - أَوْ نَحْوَهُ - وَلَا تَأْتِي بِعَظْمٍ وَلَا رَوْثٍ » . فَأَتَيْتُهُ بِأَحْجَارٍ بِطَرْفِ ثِيَابِي فَوَضَعْتُهَا إِلَى جَنْبِهِ وَأَعْرَضْتُ عَنْهُ ، فَلَمَّا فَضَى أَتْبَعَهُ بِحِجْرٍ .

155. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ﷺ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ təbii ehtiyacını ödəmək üçün bayıra çıxdıqda mən onun ardınca getdim. O dönüb arxaya baxmırdı. Mən ona yaxınlaşdıqda o dedi: “Mənə təmizlənmək üçün bir neçə daş gətir. Nəbadə sümük və ya təzək gətirəsən”. Mən paltarımın ətəyində bir neçə daş gətirib onun yanına qoydum və kənara çəkildim. O, ehtiyacını ödədikdən sonra daşlarla təmizləndi”.

٢١ - باب لَا يُسْتَنْجَى بِرَوْثٍ

21-ci fəsil: Ayaqyolunda təzəklə təmizlənməmək

١٥٦ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ لَيْسَ أَبُو عُبَيْدَةَ ذَكَرَهُ وَلَكِنْ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْأَسْوَدِ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ يَقُولُ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعَائِطُ ، فَأَمَرَنِي أَنْ آتِيَهُ بِثَلَاثَةِ أَحْجَارٍ ، فَوَجَدْتُ حَجْرَيْنِ ، وَالتَّمَسْتُ الثَّلَاثَ فَلَمْ أَجِدْهُ ، فَأَخَذْتُ رَوْثَهُ ، فَأَتَيْتُهُ بِهَا ، فَأَخَذَ الْحَجْرَيْنِ وَأَلْقَى الرَّوْثَةَ وَقَالَ « هَذَا رُكْسٌ » . وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ يُوسُفَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ .

156. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ﷺ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ ayaqyoluna getdikdə mənə üç daş gətirməyi əmr etdi. Mən iki daş tapdım, üçüncüsünü tapa bilmədim. Daşın əvəzinə bir təzək götürüb ona gətirdim. O, daşları götürdü, təzəyi isə atdı və dedi: “Bu, mürdardır”.

۲۲ - باب الوُضُوءِ مَرَّةً مَرَّةً

22-ci fəsil: Hər dəstəmaz əzasını bir dəfə yumaq

۱۵۷ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ تَوَضَّأَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّةً مَرَّةً .

157. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ dəstəmaz aldıqda əzalarının hər birini bir dəfə yudu”.

۲۳ - باب الوُضُوءِ مَرَّتَيْنِ مَرَّتَيْنِ

23-cü fəsil: Hər dəstəmaz əzasını iki dəfə yumaq

۱۵۸ - حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عِيْسَى قَالَ حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ بْنِ عَمْرٍو بْنِ حَزْمٍ عَنْ عَبَّادِ بْنِ تَمِيمٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَوَضَّأَ مَرَّتَيْنِ مَرَّتَيْنِ .

158. ...Abdullah ibn Zeyd رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ dəstəmaz aldıqda əzalarının hər birini iki dəfə yudu.

۲۴ - باب الوُضُوءِ ثَلَاثًا ثَلَاثًا

24-cü fəsil: Hər dəstəmaz əzasını üç dəfə yumaq

۱۵۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَوْيسِيُّ قَالَ حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ شَهَابٍ أَنَّ عَطَاءَ بْنَ يَزِيدٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ حُمْرَانَ مَوْلَى عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ أَنَّهُ رَأَى عُمَرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ دَعَا بِإِنَاءٍ ، فَأَفْرَغَ عَلَى كَفِّهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَغَسَلَهُمَا ، ثُمَّ أَدْخَلَ يَمِينَهُ فِي الْإِنَاءِ فَمَضْمَضَ ، وَاسْتَنْشَقَ ، ثُمَّ غَسَلَ وَجْهَهُ ثَلَاثًا ، وَبَدَّيْهِ إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ، ثُمَّ مَسَحَ بِرَأْسِهِ ، ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَيْهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ إِلَى الْكَعْبَيْنِ ، ثُمَّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « مَنْ تَوَضَّأَ نَحْوَ وَضْئِي هَذَا ، ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ ، لَا يُحَدِّثُ فِيهِمَا نَفْسَهُ ، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ » .

159. ...Rəvayət edilir ki, Osman ibn Əffan رضي الله عنه su gətizdirib əllərinə su töküb onları üç dəfə yudu, sonra sağ əlini qaba salıb su götürdü və bununla həm ağzını yaxaladı, həm də burnunun içini yudu. Sonra üç dəfə üzünü və üç dəfə qollarını dirsəklərə qədər yudu, sonra başına məsh çəkdi, sonra ayaqlarını üç dəfə topuqlara qədər yudu, sonra da dedi: “Allah Elçisi ﷺ belə buyurmuşdur: “Mənim kimi dəstəmaz alıb, qəlbindən heç bir şey keçirtmədən iki rükət namaz qılan kəsin keçmiş günahları bağışlanar”.

۱۶۰ - وَعَنْ إِبْرَاهِيمَ قَالَ قَالَ صَالِحُ بْنُ كَيْسَانَ قَالَ ابْنُ شَهَابٍ وَلَكِنْ عُرْوَةُ يُحَدِّثُ عَنْ مُهْرَانَ ، فَلَمَّا تَوَضَّأَ عُثْمَانُ قَالَ أَلَا أُحَدِّثُكُمْ حَدِيثًا لَوْلَا آيَةٌ مَا حَدَّثْتُمْوهُ ، سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « لَا يَتَوَضَّأُ رَجُلٌ فَيُحْسِنُ وُضُوئَهُ ، وَيُصَلِّي الصَّلَاةَ إِلَّا غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الصَّلَاةِ حَتَّى يُصَلِّيَهَا » . قَالَ عُرْوَةُ الْآيَةُ { إِنَّ الدِّينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ } .

160. ..Humran رضي الله عنه rəvayət edir ki, Osman dəstəmaz aldıqda belə buyurdu: “Sizə elə bir hədis danışacağam ki, əgər (Allahın Kitabındakı) ayə olmasaydı, onu sizə danışmazdım. Mən Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم belə buyurduğunu eşitdim: “Gözəl tərzdə dəstəmaz alıb namaz qılan elə bir kimsə yoxdur ki, dəstəmaz ilə qılacağı namaz arasındakı (vaxt əsnasında olan) günahları bağışlanmasın”. Urva deyir ki, Osmanın qəsd etdiyi ayə budur: “**Kitabda insanlara bəyan etdiyimiz açıq-aydın dəlilləri və doğru yol göstərən ayələri nazil etdikdən sonra onları gizli saxlayanlara həm Allah lənət edir, həm də lənət edə bilənlər lənət oxuyurlar!**” (əl-Bəqərə, 159)”.

۲۵ - باب الإِسْتِنْبَاقِ فِي الْوُضُوءِ

25-ci fəsil: Dəstəmaz aldıqda buruna su alıb çıxarmaq

ذَكَرَهُ عُثْمَانُ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ زَيْدٍ وَابْنُ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

Bu qeyd ediləni Osman, Abdullah ibn Zeyd və İbn Abbas رضي الله عنهم Peyğəmbərdən صلى الله عليه وسلم rəvayət etmişlər.

۱۶۱ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو إِدْرِيسَ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ « مَنْ تَوَضَّأَ فَلْيَسْتَنْثِرْ ، وَمَنْ اسْتَجْمَرَ فَلْيُؤْتِرْ » .

161. ...Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم belə buyurmuşdur: “Qoy dəstəmaz alan kimsə burnuna su alıb (içini) yusun; (ayaqyolunda) daşla təmizlənən kimsə isə tək sayda (daş ilə təmizlənsin)”.

۲۶ - باب الإِسْتِجْمَارِ وَتُرّاً

26-cı fəsil: Ayaqyolunda daşla təmizləndikdə bunu tək sayda etmək

۱۶۲ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُونُسَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِذَا تَوَضَّأَ أَحَدُكُمْ فَلْيَجْعَلْ فِي أَنْفِهِ ثَمًّا لِيَنْثِرَ ، وَمَنْ اسْتَجْمَرَ فَلْيُؤْتِرْ ، وَإِذَا اسْتَيْقِظَ أَحَدُكُمْ مِنْ نَوْمِهِ فَلْيَغْسِلْ يَدَهُ قَبْلَ أَنْ يُدْخِلَهَا فِي وُضُوئِهِ ، فَإِنَّ أَحَدَكُمْ لَا يَدْرِي أَيْنَ بَاتَتْ يَدُهُ » .

162. ...Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Biriniz dəstəmaz aldığı zaman burnuna su alıb çıxarsın. Qoy daşla təmizlənən kəs tək sayda (daşla təmizlənsin). Biriniz yuxudan oyandıqda əlini dəstəmaz alacağı qabın içinə salmadan qabaq onu üç dəfə yusun, çünki o, (yatdığı vaxt) əlinin haralara dəydiyini bilmir”.

۲۷ - باب غَسْلِ الرَّجْلَيْنِ وَلَا يَمْسُحُ عَلَى الْقَدَمَيْنِ

27-ci fəsil: Dəstəmaz aldıqda ayaqları məsh etməyərək onları yumaq

۱۶۳ - حَدَّثَنَا مُوسَى قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَبِي بَشِيرٍ عَنْ يُونُسَ بْنِ مَاهَكَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ تَخَلَّفَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنَّا فِي سَفَرَةٍ سَافَرْنَاهَا ، فَأَذْرَكْنَا وَقَدْ أَزْهَمْنَا الْعَصْرَ ، فَجَعَلْنَا نَتَوَضَّأُ وَنَمْسُحُ عَلَى أَرْجُلِنَا ، فَتَأَدَّى بِأَعْلَى صَوْتِهِ « وَئِيلَ لِلْأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ » . مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا .

163. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Amr رəvayət etmişdir: “Səfərdə olduğumuz zaman Peyğəmbər ﷺ bizdən geri qaldı, sonra da Əsr namazının vaxtının çıxmağına az qalmış gəlib bizə çatdı. (Namazın vaxtı çıxacaqdı deyə,) biz dəstəmaz alıb ayaqlarımıza məsh etməyə başladıq. Peyğəmbər ﷺ (bunu görcək) uca səslə iki və ya üç dəfə belə buyurdu: “Oda girən topuqların vay halına!”

۲۸ - باب الْمَضْمَضَةِ فِي الْوُضُوءِ

28-ci fəsil: Dəstəmaz aldıqda ağızı yaxalamaq

فَأَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ زَيْدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُم - عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

İbn Abbas və Abdullah ibn Zeyd رəvayət etmişlər.

۱۶۴ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عَطَاءُ بْنُ يَزِيدَ عَنْ حُمْرَانَ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عَفَّانَ أَنَّهُ رَأَى عُمَرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَتَوَضَّأُ ، فَأَفْرَغَ عَلَى يَدَيْهِ مِنْ إِثَابِهِ ، فَغَسَلَهُمَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ، ثُمَّ أَدْخَلَ يَمِينَهُ فِي الْوُضُوءِ ، ثُمَّ تَمَضَّمْضَ ، وَاسْتَنْشَقَ ، وَاسْتَنْتَرَّ ، ثُمَّ غَسَلَ وَجْهَهُ ثَلَاثًا وَيَدَيْهِ إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ ثَلَاثًا ، ثُمَّ مَسَحَ بِرَأْسِهِ ، ثُمَّ غَسَلَ كُلَّ رِجْلٍ ثَلَاثًا ، ثُمَّ قَالَ رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَوَضَّأُ نَحْوَ وَضُوءِي هَذَا وَقَالَ « مَنْ تَوَضَّأَ نَحْوَ وَضُوءِي هَذَا ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ ، لَا يُحَدِّثُ فِيهِمَا نَفْسَهُ ، غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ »

164. ...Osman ibn Əffanın rəvayət edir ki, Osman dəstəmaz almaq üçün su istədi. Sonra qabdan əllərinə üç dəfə su töküüb onları yudu. Sonra sağ əli ilə qabdan su götürüb ağızını

yaxaladı və burnunun içini yudu. Sonra üzünü üç dəfə yudu. Sonra sağ əlini dirsəklərə qədər üç dəfə yudu. Sonra başına məsh çəkdi. Sonra hər ayağını üç dəfə yudu. Sonra da dedi: “Mən Peyğəmbərin ﷺ mənim aldığı kimi dəstəmaz aldığını gördüm. Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Mənim kimi dəstəmaz alıb qəlbindən heç bir şey keçirtmədən iki rükət namaz qılan kimsənin keçmiş günahları bağışlanar”.

۲۹ - باب غَسَلِ الْأَعْقَابِ

29-cu fəsil: Dəstəmaz aldıqda topuqları yumaq

وَكَانَ ابْنُ سِيرِينَ يَغْسِلُ مَوْضِعَ الْخَاتَمِ إِذَا تَوَضَّأَ .

İbn Sirin رحمته dəstəmaz aldıqda üzüyün yerini də yuyardı.

۱۶۵ - حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ زَيْدٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ - وَكَانَ يَمُرُّ بِنَا وَالنَّاسُ يَتَوَضَّأُونَ مِنَ الْمِطْهَرَةِ - قَالَ أَشْبِعُوا الْوُضُوءَ فَإِنَّ أَبَا الْقَاسِمِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « وَتِلْ لِلْأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ » .

165. ...Rəvayət edilir ki, Muhəmməd ibn Yəzid رحمته demişdir: “Əbu Hureyra bizin yanımdan keçərkən insanlar bir qabdan dəstəmaz alırdılar. O buyurdu: “Dəstəmazı kamil şəkildə alın! Çünki mən Əbul-Qasimin belə buyurduğunu eşitmişəm: “Oda girən topuqların vay halına!”

۳ - باب غَسَلِ الرَّجْلَيْنِ فِي التَّغْلِيظِ وَلَا يَمْسَحُ عَلَى التَّغْلِيظِ

30-cu fəsil: Səndələ məsh çəkməmək, onları çıxarıb ayaqları yumaq

۱۶۶ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ سَعِيدِ الْمَقْبُرِيِّ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ جُرَيْجٍ أَنَّهُ قَالَ لَعَبِدُ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، رَأَيْتَكَ تَصْنَعُ أَرْبَعًا لَمْ أَرِ أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِكَ يَصْنَعُهَا . قَالَ وَمَا هِيَ يَا ابْنَ جُرَيْجٍ قَالَ رَأَيْتَكَ لَا تَمَسُّ مِنَ الْأَرْكَانِ إِلَّا الْيَمَانِيَيْنِ ، وَرَأَيْتَكَ تَلْبَسُ التَّعَالَ السَّبْيِيَّةَ ، وَرَأَيْتَكَ تَصْنَعُ بِالصُّفْرَةِ ، وَرَأَيْتَكَ إِذَا كُنْتَ بِمَكَّةَ أَهَلَ النَّاسِ إِذَا رَأُوا الْهَلَالَ وَمَ تَحُلَّ أَنْتَ حَتَّى كَانَ يَوْمَ التَّرْوِيَةِ . قَالَ عَبْدُ اللَّهِ أَمَا الْأَرْكَانُ فَإِنِّي لَمْ أَرِ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمَسُّ إِلَّا الْيَمَانِيَيْنِ ، وَأَمَا التَّعَالَ السَّبْيِيَّةُ فَإِنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَلْبَسُ التَّعَالَ الَّتِي لَيْسَ فِيهَا شَعْرٌ وَيَتَوَضَّأُ فِيهَا ، فَأَنَا أَحِبُّ أَنْ أَلْبَسَهَا ، وَأَمَا الصُّفْرَةَ فَإِنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصْنَعُ بِهَا ، فَأَنَا أَحِبُّ أَنْ أَصْنَعُ بِهَا ، وَأَمَا الْإِهْلَالَ فَإِنِّي لَمْ أَرِ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُهْلُ حَتَّى تَنْبَعَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ .

166. ...Rəvayət edilir ki, Ubeyd ibn Cureyc رحمته Abdullah ibn Ömərə رحمته dedi: “Ey Əbu Abdur-Rahmən! Yoldaşlarından heç birinin etmədiyi dörd şeyi sən etdiyini görürəm”. O dedi: “Nədir onlar, ey İbn Cureyc?” İbn

Cureyc dedi: “Mən gördüm ki, sən Kəbənin yalnız iki yəmən küncünə (qara daşa və ondan solda yerləşən küncə) toxunursan. Həmçinin gördüm ki, sən aşılınmış dəridən tikilmiş səndəl geyinirsən və gördüm ki, sən (libasını) sarı rəngə boyayırsan. O cümlədən, gördüm ki, sən Məkkədə olduqda camaat yeni ayın (Zil-Hiccə ayının) doğduğunu gördükdə təlbiyə¹ deməyə başlayır, sən isə tərviyə günü² girmədikcə təlbiyə demirsən”. Abdullah ibn Ömər dedi: “Mən Allah Elçisinin ﷺ qara daş və yəmən küncündən başqa (Kəbənin digər küncələrində) toxunduğunu görməmişəm. Aşılınmış dəridən tikilmiş səndələ gəlincə, mən Allah Elçisinin ﷺ aşılınmışdıqdan sonra üzərində tük qalmamış dəridən tikilmiş səndəl geyindiyini və onları ayağından çıxartmadan dəstəmaz aldığını görmüşəm. Elə buna görə mən də səndəl geyinməyi xoşlayıram. Sarı rəngə gəlincə, mən Allah Elçisinin ﷺ libasını sarı rəngə boyadığını görmüşəm. Elə buna görə mən də bu boyadan istifadə etməyi xoşlayıram. Təlbiyəyə gəldikdə isə, mən Allah Elçisinin ﷺ dəvəsi ayağa qalxıb hərəkət etməyincə təlbiyə dediyini görməmişəm”.

۳۱ - باب التَّيْمُنِ فِي الْوُضُوءِ وَالْغُسْلِ

31-ci fəsil: Dəstəmaz və qüsl aldıqda sağ tərəfdən başlamaq

۱۶۷ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنَا خَالِدٌ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِرِينَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةٍ قَالَتْ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هُنَّ فِي غُسْلِ ابْنَتِهِ « اِبْدَأَنَّ يَمَامِيهَا وَمَوَاضِعَ الْوُضُوءِ مِنْهَا » .

167. ...Rəvayət edilir ki, Ummu Atiyyə رضي الله عنها demişdir: “Peyğəmbər ﷺ onun qızını yuyan qadınlara dedi: “Onun sağ tərəfindən və dəstəmazda yuyulan əzalarından başlayın”.

۱۶۸ - حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ أَخْبَرَنِي أَشْعَثُ بْنُ سَلِيمٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعْجِبُهُ التَّيْمُنُ فِي تَنْعُلِهِ وَتَرْجُلِهِ وَطُهُورِهِ وَفِي شَأْنِهِ كُلِّهِ .

168. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Peyğəmbər ﷺ ayaqqabılarını geyindikdə, saçını daradıqda, yuyunduqda və bütün işlərində sağ tərəfdən başlamağı sevərdi”.

¹ Təlbiyə – Həcc ziyarətində zəvvarların uca səslə təkrar etdikləri duadır.

² Tərviyə – Zil-Hiccə ayının səkkizinci günüdür.

32-ci fəsil: Namazın vaxtı yaxınlaşdıqda dəstəmaz almaq üçün su axtarmaq

وَقَالَتْ عَائِشَةُ حَضَرَتِ الصُّبْحُ فَالْتَمَسَ الْمَاءَ ، فَلَمْ يَجِدْ ، فَتَرَلَّ التَّيْمُ .

Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Sübh vaxtı girdikdə su axtarıldı, lakin tapılmadı. Bu səbəblə təyəmmüm ayəsi nazil oldu”.

۱۶۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّهُ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَحَانَتْ صَلَاةُ الْعَصْرِ ، فَالْتَمَسَ النَّاسُ الْوُضُوءَ فَلَمْ يَجِدُوهُ ، فَأَتَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِوَضُوءٍ ، فَوَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي ذَلِكَ الْإِنَاءِ يَدَهُ ، وَأَمَرَ النَّاسَ أَنْ يَتَوَضَّئُوا مِنْهُ . قَالَ فَرَأَيْتَ الْمَاءَ يَنْبُعُ مِنْ تَحْتِ أَصَابِعِهِ حَتَّى تَوَضَّئُوا مِنْ عِنْدِ آخِرِهِمْ .

169. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Mən Allah Elçisinin صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ yanında idim. Əsr namazının vaxtı yaxınlaşmışdı. Camaat dəstəmaz almaq üçün su axtarmağa başladı, lakin tapa bilmədi. Sonra Allah Elçisinə صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ dəstəmaz almaq üçün bir qab su gətirdilər. Allah Elçisi صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ əlini o qabın içinə saldı və camaata ondan dəstəmaz almağı əmr etdi. Mən, camaat dəstəmaz alıb qurtaranadək Allah Elçisinin صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ barmaqlarının uclarından su qaynayıb axdığını gördüm”.

33-cü fəsil: İnsan saçlarını yumaq üçün istifadə ediləcək su

وَكَانَ عَطَاءٌ لَا يَرَى بِهِ بَأْسًا أَنْ يَتَّخِذَ مِنْهَا الْخَيْطُوطَ وَالْحَبَالَ ، وَسُورَ الْكِلَابِ وَمَرَجَهَا فِي الْمَسْجِدِ . وَقَالَ الزُّهْرِيُّ إِذَا وَلَّغَ فِي إِنَاءٍ لَيْسَ لَهُ وَضُوءٌ غَيْرُهُ يَتَوَضَّأُ بِهِ . وَقَالَ سُفْيَانُ هَذَا الْفِقْهُ بَعَيْنِهِ ، يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى { فَلَمْ يَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا } وَهَذَا مَاءٌ ، وَفِي النَّفْسِ مِنْهُ شَيْءٌ ، يَتَوَضَّأُ بِهِ وَيَتَيَمَّمُ .

Əta رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ saçdan ip və kəndir düzəldilməsində bir qəbahət görməzdi. Köpəklərin artığı (içdiyi su) və məsciddə dolaşmalarının hökmü. əz-Zuhri رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “İt su qabının içini yaladıqda dəstəmaz almaq üçün qabdakı sudan başqa su olmadıqda, bu su ilə dəstəmaz alınır”. Süfyan رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Bu, Qurandan götürülmə anlamdır. Uca Allah buyurur: “Su tapmasanız, təmiz torpaqla təyəmmüm edin” (əl-Maidə, 6). Bu da bir sudur,

lakin bu suya görə qəlbində nəşə qalır. Ona görə bu su ilə dəstəmaz alır, sonra da təyəmmüm edir”.

١٧٠ - حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ عَاصِمٍ عَنِ ابْنِ سِيرِينَ قَالَ قُلْتُ لِعَبِيدَةَ عِنْدَنَا مِنْ شَعْرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَصَبْنَا مِنْ قَبْلِ أَنْسَى ، أَوْ مِنْ قَبْلِ أَهْلِ أَنْسَى فَقَالَ لِأَنْ تَكُونَ عِنْدِي شَعْرَةٌ مِنْهُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا .

170. ...Rəvayət edilir ki, İbn Sirin رحمه الله demişdir: “Mən Abidəyə dedim: “Yanımızda Peyğəmbərin ﷺ saçından bir az var. Biz onu Ənəsdən (yaxud Ənəsin ailəsindən) əldə etmişik”. Abidə dedi: “Yanımda Peyğəmbərin ﷺ saçının bir tükünün olması mənim üçün dünya və içindəkilərdən daha sevimidir”.

١٧١ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ قَالَ أَخْبَرَنَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ حَدَّثَنَا عَبَادٌ عَنِ ابْنِ عَوْنٍ عَنِ ابْنِ سِيرِينَ عَنْ أَنْسَى أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا حَلَقَ رَأْسَهُ كَانَ أَبُو طَلْحَةَ أَوَّلَ مَنْ أَخَذَ مِنْ شَعْرِهِ .

171. ...Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ başını qırxdırdıqda onun saçından ilk götürən kəs Əbu Təlhə olmuşdur.

٣٣ م - باب إِذَا شَرِبَ الْكَلْبُ فِي إِنَاءٍ أَخَذَكُمْ فَلْيَغْسِلْهُ سَبْعًا

33(m)-cü fəsil: Sizdən birinizin qabından it (su və s.) içmişdirsə, onu yeddi dəfə yuyun

١٧٢ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِذَا شَرِبَ الْكَلْبُ فِي إِنَاءٍ أَخَذَكُمْ فَلْيَغْسِلْهُ سَبْعًا » .

172. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Sizdən birinizin qabından it su içsə, qoy o qabı yeddi dəfə yusun”.

١٧٣ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ سَمِعْتُ أَبِي عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أَنَّ رَجُلًا رَأَى كَلْبًا يَأْكُلُ التَّرَى مِنَ الْعَطَشِ ، فَأَخَذَ الرَّجُلُ خُفَّهُ فَجَعَلَ يَغْرِفُ لَهُ بِهِ حَتَّى أُرْوَاهُ ، فَشَكَرَ اللَّهُ لَهُ فَأَدْخَلَهُ الْجَنَّةَ » .

173. ...Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Bir kişi bir itin susadığına görə torpaq yaladığını gördü. Ayaqqabısını götürüb içinə su doldurub itə verdi. Allah da ona təşəkkür edib onu Cənnətə saldı”.

۱۷۴ - وَقَالَ أَحْمَدُ بْنُ شَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ يُوسُفَ بْنِ ابْنِ شَهَابٍ قَالَ حَدَّثَنِي حَمْرَةُ بِنْتُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ كَانَتْ الْكِلَابُ تَبُولُ وَتُقْبِلُ وَتُذِيرُ فِي الْمَسْجِدِ فِي زَمَانِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمْ يَكُونُوا يَرُشُونَ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ .

174. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisinin ﷺ dövründə itlər sidik ifraz edər, məscidə girib-çıxardılar, lakin səhabələr onların (bədəni və ya sidiyi) dəydiyi yerlərə su səpməzdilər”.

۱۷۵ - حَدَّثَنَا حَنْصُ بْنُ عَمْرٍو قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ ابْنِ أَبِي السَّفَرِ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ قَالَ سَأَلْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ « إِذَا أُرْسِلَتْ كَلْبُكَ الْمُعَلَّمُ فَاقْتَلْ فَكُلْ ، وَإِذَا أَكَلَ فَلَا تَأْكُلْ ، فَإِنَّمَا أَمْسَكَهُ عَلَى نَفْسِهِ » . قُلْتُ أُرْسِلُ كُلِّي فَأَجِدُ مَعَهُ كَلْبًا آخَرَ قَالَ « فَلَا تَأْكُلْ ، فَإِنَّمَا سَمَّيْتَ عَلَى كَلْبِكَ ، وَمَنْ نَسَمَ عَلَى كَلْبٍ آخَرَ » .

175. ...Rəvayət edilir ki, Adiy ibn Hatim رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərdən ﷺ (itin ovladığı haqda) soruşduqda o dedi: “Əgər öyrədilmiş (ov) itini ovun üstünə qısqırsan və o da ovu tutub gətirərsə, ondan yeyə bilərsən. Əgər it (həmin ovdan) yemişdirsə, sən (ondan) yemə! Çünki belə olduğu halda o bu ovu özü üçün ovlamış sayılır”. Mən dedim: “Mən itimi göndərirəm, lakin (ovu gətirəndə yanında) başqa it də olur”. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Onu yemə, çünki sən “bismilləh”i öz itini göndərəndə demişdin, başqa it üçün deməmişdin”.

۳۴ - باب مَنْ لَمْ يَزِرِ الْوُضُوءَ إِلَّا مِنَ الْمَخْرَجَيْنِ ، مِنَ الْقَبْلِ وَالذُّبْرِ

34-cü fəsil: Dəstəmaz almağı ancaq ön və arxa ifrazat çıxışlarından (çıxan şeylərə görə) vacib görə

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى { أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ } وَقَالَ عَطَاءٌ فِيمَنْ يَخْرُجُ مِنْ دُبْرِهِ الدُّوْدُ أَوْ مِنْ ذَكَرِهِ نَحْوُ الْقَمَلَةِ يُعِيدُ الْوُضُوءَ . وَقَالَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ إِذَا ضَحَكَ فِي الصَّلَاةِ أَعَادَ الصَّلَاةَ ، وَمَنْ يُعِيدُ الْوُضُوءَ . وَقَالَ الْحَسَنُ إِنْ أَخَذَ مِنْ شَعْرِهِ وَأَطْفَارِهِ أَوْ خَلَعَ حُفْنِيهِ فَلَا وَضُوءَ عَلَيْهِ . وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ لَا وَضُوءَ إِلَّا مِنْ حَدَثٍ . وَيُذَكَّرُ عَنْ جَابِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ فِي غَزْوَةِ ذَاتِ الرِّقَاعِ فَرُمِيَ رَجُلٌ بِسَهْمٍ ، فَتَزَقَهُ الدَّمُ فَزَكَعَ وَسَجَدَ ، وَمَضَى فِي صَلَاتِهِ . وَقَالَ الْحَسَنُ مَا زَالَ الْمُسْلِمُونَ يُصَلُّونَ فِي جِرَاحَاتِهِمْ . وَقَالَ طَاوُسٌ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَعَطَاءٌ وَأَهْلُ الْحِجَازِ لَيْسَ فِي الدَّمِ وَضُوءٌ . وَعَصَرَ ابْنُ عَمَرَ بَثْرَةً فَخَرَجَ مِنْهَا الدَّمُ ، وَمَنْ يَتَوَضَّأُ . وَيَزِقُ ابْنُ أَبِي أَوْفَى دَمًا فَمَضَى فِي صَلَاتِهِ . وَقَالَ ابْنُ عَمَرَ وَالْحَسَنُ فِيمَنْ يَخْتَجِمُ لَيْسَ عَلَيْهِ إِلَّا غَسَلُ حَاجِحِهِ .

Uca Allah buyurur: “...yaxud sizdən biri ayaqyolundan gəlibsə” (əl-Maidə, 6). Əta رضي الله عنه, arxasından qurd və ya cinsiyyət üzvündən bit çıxan kəs haqda demişdir: “Həmin adam dəstəmaz almalıdır”. Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه demişdir: “Namaz əsnasında gülən adam namazı yenidən qılsa da, yenidən dəstəmaz almalıdır”. Həsən əl-Bəsrî رضي الله عنه demişdir: “Saçından və

dırnaqlarından kəsən, yaxud xuflarını çıxaranın dəstəmaz almasına ehtiyac yoxdur". Əbu Hureyra ﷺ demişdir: "Dəstəmaz yalnız (arxadan və öndən çıxanlara) görə alınır". Cabir ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Zatur-Rıqa döyüşündə idi. Birdən müsəlmanlardan biri (Abbad ibn Bısr) ox ilə vuruldu. Ondən çoxlu qan axdı, lakin bu halda ikən rüku və səcdə edərək namazına davam etdi. Həsən əl-Bəsri ﷺ demişdir: "Müsəlmanlar yaralı halda namazlarına davam etmişdilər". Tavus, Muhəmməd ibn Əli (Hz. Hüseyinin nəvəsi), Əta və Hicaz alimləri ﷺ: "Qan çıxmasına görə dəstəmaz pozulmur" dedilər. İbn Ömər ﷺ bir yaranı sıxdı və ordan qan çıxdı, lakin dəstəmaz almadı. İbn Əbu Əufə ﷺ namaz əsnasında qan tüpürdü və namazına davam etdi. İbn Ömər və Həsən əl-Bəsri ﷺ qan aldırən haqda demişlər: "Ona yalnız qan aldırıldığı yerləri yumaq lazımdır".

۱۷۶ - حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذُنُبٍ عَنْ سَعِيدِ الْمَقْبُرِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لَا يَزَالُ الْعَبْدُ فِي صَلَاةٍ مَا كَانَ فِي الْمَسْجِدِ يَنْتَظِرُ الصَّلَاةَ ، مَا لَمْ يُحَدِّثْ » . فَقَالَ رَجُلٌ أَعْجَبَنِي مَا الْحَدِيثُ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ الصَّوْتُ . يَعْنِي الضَّرْطَةَ .

176. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ﷺ demişdir: "Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: "Bir adam dəstəmazını pozmadan məsciddə namazı gözlədiyi müddətdə namazda olduğu kimi sayılır". Əcəmi¹ bir kişi dedi: "Dəstəmazı pozmaq nədir, ey Əbu Hureyra?" Əbu Hureyra dedi: "Arxadan çıxan səsdir". Yəni səsli yelin çıxması.

۱۷۷ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عَبْدِ بْنِ تَمِيمٍ عَنْ عَمِّهِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « لَا يَنْصَرِفُ حَتَّى يَسْمَعَ صَوْتًا أَوْ يَجِدَ رِيحًا » .

177. ...Abbad ibn Təميم əmisindən ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (özündən sanki yel çıxdığını hiss edən şəxs haqda) belə buyurdu: "Bir səs eşitməyincə və ya bir iy duymayınca namazdan çıxmasın!"

۱۷۸ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ مُنْذِرٍ أَبِي يَعْلى التَّوْرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنَفِيَّةِ قَالَ قَالَ عَلِيُّ كُنْتُ رَجُلًا مَدَاءً ، فَاسْتَحْيَيْتُ أَنْ أَسْأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَمَرْتُ الْمُقَدَّادَ بْنَ الْأَسْوَدِ فَسَأَلَهُ فَقَالَ « فِيهِ الْوَضُوءُ » . وَرَوَاهُ شُعْبَةُ عَنِ الْأَعْمَشِ .

¹ Yəni ərəb olmayan.

178. ...Rəvayət edilir ki, Muhəmməd ibn əl-Hənəfiyyə رضي الله عنه demişdir: “Əli dedi: “Məndən çoxlu məzi gəlirdi. Bunu Allah Elçisindən صلى الله عليه وسلم soruşmağa utanırdım deyə Miqdad ibn əl-Əsvədə bu haqda soruşmasını dedim. Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم buyurdu: “Ona dəstəmaz almaq lazımdır”.

١٧٩ - حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ حَفْصٍ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ أَنَّ عَطَاءَ بْنَ يَسَارٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ زَيْدَ بْنَ خَالِدٍ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَأَلَ عُمَانَ بْنَ عَفَّانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فُلْتُ أَرَأَيْتَ إِذَا جَامَعَ فَلَمْ يُعْنِ قَالَ عُمَانُ يَتَوَضَّأُ كَمَا يَتَوَضَّأُ لِلصَّلَاةِ ، وَيُعْمَلُ ذِكْرُهُ . قَالَ عُمَانُ سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَسَأَلْتُ عَنْ ذَلِكَ عَلِيًّا ، وَالزُّبَيْرِ ، وَطَلْحَةَ ، وَأَبِي بَنِي كَعْبٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - فَأَمَرُوهُ بِذَلِكَ .

179. ...Zeyd ibn Xalid رضي الله عنه belə rəvayət edir: “Mən Osman ibn Əffandan soruşdum: “Səncə, cinsi əlaqədə olub məni axıtmayan kəs nə etməlidir?” Osman dedi: “Namaz üçün dəstəmaz aldığı kimi dəstəmaz almalı və cinsiyyət üzvünü yumalıdır”, sonra da əlavə etdi: “Mən bunu Allah Elçisindən صلى الله عليه وسلم eşitdim”. Zeyd deyir: “Mən bu haqda Əlidən, əz-Zubeyrdən, Təlhədən və Ubey ibn Kəbdən رضي الله عنه soruşdum. Hamısı bunu (cinsi əlaqədə olub məni axıtmayan) kimsəyə aid etdi”.¹

١٨٠ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ قَالَ أَخْبَرَنَا النَّضْرُ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ عَنْ دَكْوَانَ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرْسَلَ إِلَى رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فَجَاءَ وَرَأْسُهُ يَقْطُرُ ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لَعَلْنَا أَعْجَلْنَاكَ » . فَقَالَ نَعَمْ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِذَا أُعْجِلْتَ أَوْ فُجِطْتَ ، فَعَلَيْكَ الْوُضُوءُ » . تَابَعَهُ وَهَبٌ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ وَمَ يُقَالُ عُتْدَرٌ وَيَحْيَى عَنْ شُعْبَةَ الْوُضُوءِ .

180. ...Əbu Səid əl-Xudri رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم ənsardan olan bir nəfərə xəbər göndərib yanına çağırırdı. O adam gəldikdə (biz onun) başından damcı-damcı su töküldüyünü (gördük). Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم: “Deyəsən, səni tələsdirdik?” – deyə soruşdu. O: “Bəli!” – deyə cavab verdikdə Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم buyurdu: “Səni tələsdirsələr və ya yaxınlıq edib məni axıtmasan, dəstəmaz almaq sənə yetər”.

٣٥ - باب الرَّجُلِ يُوضِئُ صَاحِبَهُ

35-ci fəsil: Kişinin öz dostuna dəstəmaz almaqda yardım etməsi

١٨١ - حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ سَلَامٍ قَالَ أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ عَنْ يَحْيَى عَنْ مَوْسَى بْنِ عُفَيْبَةَ عَنْ كُرَيْبِ بْنِ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ أَسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ

¹ Bu hökm nəsx (ləğv) olunub, belə ki digər səhih hədislər dəlalat edir ki, yaxınlıq edən kişinin məni axıtmasa da, gəlməyə də, ona qüsl almaq vacib olur. Bu hökm qadınlara da aiddir.

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا أَفَاضَ مِنْ عَرَفَةَ عَدَلَ إِلَى الشَّعْبِ ، فَقَصَى حَاجَتَهُ . قَالَ أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ فَجَعَلْتُ أُصَبُّ عَلَيْهِ وَيَتَوَضَّأُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَتُصَلِّي فَقَالَ « الْمُصَلِّي أَمَامَكَ » .

181. ...Usamə ibn Zeyd ﷺ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ Arafatdan gedər-kən dağ arasındakı yola yönəldi və təbii ehtiyacını ödədi. Usamə ibn Zeyd dedi: “Mən Allah Elçisinin ﷺ əlinə su tökməyə, o da dəstəmaz almağa başladı. Mən dedim: “Ey Allahın Elçisi, namaz qılacaqsan?” O dedi: “Namaz qılınacaq yer irəlidədir”.

١٨٢ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ قَالَ أَخْبَرَنِي سَعْدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَنَّ نَافِعَ بْنَ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ عُرْوَةَ بْنَ الْمُغِيرَةَ بْنِ شُعْبَةَ يُحَدِّثُ عَنِ الْمُغِيرَةَ بْنِ شُعْبَةَ أَنَّهُ كَانَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ ، وَأَنَّهُ ذَهَبَ لِحَاجَةِ لَهُ ، وَأَنَّ الْمُغِيرَةَ جَعَلَ يَصُبُّ الْمَاءَ عَلَيْهِ ، وَهُوَ يَتَوَضَّأُ ، فَعَسَلَ وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ وَمَسَحَ بِرَأْسِهِ وَمَسَحَ عَلَى الْخَفَيْنِ .

182. ...Rəvayət edilir ki, Muğira ibn Şubə ﷺ Allah Elçisi ﷺ ilə birlikdə səfər-də ikən Allah Elçisi ﷺ təbii ehtiyacını ödəmək üçün subaşına çıxdı. Sonra Muğira onun əllərinə su tökdü, o da dəstəmaz aldı – üzünü və qollarını yudu, başına və xuflarına¹ məsh çəkdi”.

٣٦ - باب قراءة القرآن بعد الحديث وغيره

36-cı fəsil: Dəstəmazsız Quran oxumaq və başqa işlər görmək

وَقَالَ مُنْصُورٌ عَنْ إِبْرَاهِيمَ لَا بَأْسَ بِالْقِرَاءَةِ فِي الْحَمَامِ ، وَبِكُتْبِ الرِّسَالَةِ عَلَى غَيْرِ وُضُوءٍ . وَقَالَ حَمَّادٌ عَنْ إِبْرَاهِيمَ إِنْ كَانَ عَلَيْهِمْ إِزَارٌ فَسَلِّمْ ، وَإِلَّا فَلَا تُسَلِّمْ .

İbrahim ən-Nəxai رحمه الله demişdir: “Hamamda Quran oxumaqda və dəstə-mazsız yazı yazmaqda müşkül yoxdur”. İbrahim رحمه الله demişdir: “Əgər hamamdakıların üzərində alt geyimi varsa, onlara salam ver, olmasa, salam vermə”.

١٨٣ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ كُرَيْبِ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ بَاتَ لَيْلَةً عِنْدَ مَيْمُونَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهِيَ خَالَتُهُ فَاضْطَجَعْتُ فِي عَرْضِ الْوَسَادَةِ ، وَاضْطَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَهْلُهُ فِي طُوبَاهَا ، فَتَمَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى إِذَا انْتَصَفَ اللَّيْلُ ، أَوْ قَبْلَهُ بِقَلِيلٍ أَوْ بَعْدَهُ بِقَلِيلٍ ، اسْتَيْقَظَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَجَلَسَ يَمْسُحُ التَّوَمَ عَنْ وَجْهِهِ بِيَدِهِ ، ثُمَّ قَرَأَ الْعَشْرَ الْآيَاتِ الْحَوَاتِمِ مِنْ سُورَةِ آلِ عِمْرَانَ ، ثُمَّ قَامَ إِلَى شَيْءٍ مُعَلَّقَةٍ ، فَتَوَضَّأَ مِنْهَا فَأَحْسَنَ وُضُوءَهُ ، ثُمَّ قَامَ يُصَلِّي . قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فُقُمْتُ فَصَنَعْتُ مِثْلَ مَا صَنَعَ ، ثُمَّ ذَهَبْتُ ، فَقُمْتُ إِلَى جَنْبِهِ ، فَوَضَعَ

¹ Xuff – dəridən və ya başqa yumşaq materialdan tikilən yüngül ayaqqabı.

ilə göyə işarə etdi və: “Subhən-Allah!”– dedi. Mən: “Bu, əlamətdirmi?”– deyə soruşdum. O, işarə edib mənim sözümü təsdiqlədi. Bu səbəbdən mən də namaza durdum. Nəhayət, halsızlaşıb əldən düşdüm və başıma su tökməyə başladım. Namazdan sonra Allah Elçisi ﷺ Allaha həmd edib Onun şəninə təriflər dedi, sonra da belə buyurdu: “Bu yerdə mən, əvvəllər mənə göstərilmiş hər bir şeyi, hətta Cənnət və Cəhənnəmi də gördüm. Mənə vəhy olundu ki, siz qəbirlərinizdə məsih Dəccalın imtahanına bənzər (və ya buna yaxın¹) bir imtahana çəkiləcəksiniz. (Dünyasını dəyişmiş kimsənin) yanına gəlib: “Bu kişi (Muhəmməd Peyğəmbər ﷺ) haqqında nə bilirsən?”– deyə soruşacaqlar. Mömin (yaxud yəqinliklə inanan²) bəndə: “Bu, Allahın elçisi Muhəmməddir. O bizə dəlillər və doğru yol göstəricisi gətirdi. Biz də (onun dəvətini) qəbul edib iman etdik və (onun) ardınca getdik!”– deyəcək. Bundan sonra (mələklər) ona: “Rahat yat! Biz artıq sənə ona qətiyyətlə iman gətirdiyini bildik”– deyəcəklər. Münafiq (və ya qəlbində şübhə olan) adam isə: “Bilmirəm, mən sadəcə insanların bəzi şeylər danışdıqlarını eşidir və həmin şeyi deyirdim”– deyəcək”.

۳۸ - باب مسح الرأس كله

38-ci fəsil: Dəstəmaz alanda başın hər tərəfinə məsh çəkmək

لَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى { وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ } . وَقَالَ ابْنُ الْمُسَيَّبِ الْمَرْأَةُ مَنَزَلَةَ الرَّجُلِ تَمْسَحُ عَلَى رَأْسِهَا . وَسُنِلَ مَالِكٌ أُبَيْرِيٌّ أَنْ يَمْسَحَ بَعْضَ الرَّأْسِ فَأَحْتَجَّ بِحَدِيثِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ .

Uca Allahın bu kəlamına görə: **“..və başınıza məsh çəkin”** (əl-Maidə, 6). İbn əl-Museyyib رحمته demişdir: “Qadın da kişi kimi başına məsh çəkir”. Malikdən رحمته soruşuldu: “Başın bir hissəsinə məsh çəkmək kifayətdirmi?” O da kifayət etməyəcəyinə Abdullah ibn Zeydin رحمته hədisini dəlil gətirdi.

۱۸۵ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى الْمَازِنِيِّ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ - وَهُوَ جَدُّ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى - أَتَسْتَطِيعُ أَنْ تُرَبِّيَ كَيْفَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَوَضَّأُ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ زَيْدٍ نَعَمْ . فَدَعَا بِمَاءٍ ، فَأَفْرَعَهُ عَلَى يَدَيْهِ فَعَسَلَ يَدَهُ مَرَّتَيْنِ ، ثُمَّ مَضْمَضَ وَاسْتَنْشَرَ ثَلَاثًا ، ثُمَّ غَسَلَ وَجْهَهُ ثَلَاثًا ، ثُمَّ غَسَلَ يَدَيْهِ مَرَّتَيْنِ مَرَّتَيْنِ إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ ، ثُمَّ مَسَحَ رَأْسَهُ بِيَدَيْهِ ، فَأَقْبَلَ بِمَاءٍ وَأَذْبَرَ ، بَدَأَ بِمَقْدَمِ رَأْسِهِ ، حَتَّى ذَهَبَ بِيَمَانٍ إِلَى قَفَاهُ ، ثُمَّ رَدَّهَا إِلَى الْمَكَانِ الَّذِي بَدَأَ مِنْهُ ، ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَيْهِ .

185. ...Rəvayət edilir ki, bir kişi (Amr ibn Yəhyanın babası) Abdullah ibn

¹ Bu, hədisi rəvayət edən ravilərdən birinin şəkkidir.

² Bu, hədisi rəvayət edən ravilərdən birinin şəkkidir.

Zeydə ﷺ dedi: “Allah Elçisinin ﷺ necə dəstəmaz aldığı mənə göstərə bilərsənmi?” Abdullah ibn Zeyd: “Bəli” – deyib su gətizdirdi. Sonra əllərinə su töküüb onu iki dəfə yudu, sonra üç dəfə (su götürüb) həm ağzını yaxaladı, həm də burnunun içini yudu, sonra üç dəfə üzünü yudu. Sonra iki dəfə qollarını dirsəklərə qədər yudu, sonra əllərini irəli-geri aparıb gətirməklə başına məsh çəkdi – əllərini başının ön tərəfindən ənsə hissəsinə qədər apardı, sonra da başladığı yerə qayıtdı, bundan sonra ayaqlarını yudu.

۳۹ - باب غَسْلِ الرَّجُلَيْنِ إِلَى الْكَعْبَيْنِ

39-cu fəsil: Ayaqları topuqlara qədər yumaq

۱۸۶ - حَدَّثَنَا مُوسَى قَالَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِيهِ شَهِدْتُ عَمْرُو بْنَ أَبِي حَسَنٍ سَأَلَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ زَيْدٍ عَنْ وَضُوءِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَدَعَا بِتَوْرٍ مِنْ مَاءٍ ، فَتَوَضَّأَ هُمُ وَضُوءَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَكْفَأَ عَلَى يَدِهِ مِنَ التَّوْرِ ، فَغَسَلَ يَدَيْهِ ثَلَاثًا ، ثُمَّ أَدْخَلَ يَدَهُ فِي التَّوْرِ ، فَمَضَمَ وَاسْتَنْشَقَ وَاسْتَنْشَرَتْ ثَلَاثَ غَرَفَاتٍ ، ثُمَّ أَدْخَلَ يَدَهُ فَغَسَلَ وَجْهَهُ ثَلَاثًا ، ثُمَّ أَدْخَلَ يَدَهُ فَغَسَلَ يَدَيْهِ مَرَّتَيْنِ إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ مَرَّتَيْنِ ، ثُمَّ أَدْخَلَ يَدَهُ فَمَسَحَ رَأْسَهُ ، فَأَقْبَلَ بِحِمَا وَأَدْبَرَ مَرَّةً وَاحِدَةً ، ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَيْهِ إِلَى الْكَعْبَيْنِ .

186. ...Rəvayət edilir ki, Amr ibn Həsən ر.ه. Abdullah ibn Zeyddən Peyğəmbərin ﷺ dəstəmazı haqda soruşdu. Abdullah ibn Zeyd bir qab su istədi və onlar üçün Peyğəmbərin ﷺ dəstəmaz alması kimi dəstəmaz aldı: qabı əyərək əlinə su tökdü və əllərini üç dəfə yudu. Sonra əlini qaba salaraq üç dəfə ağzını yaxaladı və burnuna su alıb fırxırdı. Sonra əlini qaba salıb üç dəfə üzünü yudu. Sonra hər əlini dirsəklərinə qədər iki dəfə yudu. Sonra əlini qaba salıb qabaqdan arxaya və geriyə bir dəfə başına məsh çəkdi. Sonra ayaqlarını topuqlara qədər yudu.

۴۰ - باب اسْتِعْمَالِ فَضْلِ وَضُوءِ النَّاسِ

40-cı fəsil: İnsanlar dəstəmazından artıq qalan sudan istifadə etmək

وَأَمَرَ جَرِيرٌ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَهْلَهُ أَنْ يَتَوَضَّعُوا بِفَضْلِ سِوَاكِهِ .

Cərir ibn Abdullah ر.ه. ailəsinə misvaklanmaqdan¹ artıq qalan su ilə dəstəmaz almalarını əmr etmişdir.

۱۸۷ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا الْحَكَمُ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جُحَيْفَةَ يَقُولُ خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

¹ Misvak - Sivak ağacının budağıdır və dişləri təmizləmək üçün istifadə edilir. Misvakdan istifadə etdikdə istifadə əsnasında mütəmadi olaraq onu suya salıb bir qədər yumşaldırlar.

بِالْحَاجِرَةِ ، فَأَتَى بِوَضُوءٍ فَتَوَضَّأَ ، فَجَعَلَ النَّاسُ يَأْخُذُونَ مِنْ فَضْلِ وَضُوئِهِ فَيَتَمَسَّحُونَ بِهِ ، فَصَلَّى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الظُّهْرَ رُكْعَتَيْنِ وَالْعَصْرَ رُكْعَتَيْنِ ، وَبَيْنَ يَدَيْهِ عَنَزَةٌ .

187. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Cuheyfə ؓ demişdir: “Allah Elçisi ﷺ günorta bizim yanımıza gəldi. Ona dəstəmaz almaq üçün su gətirdilər və o, dəstəmaz aldı. Sonra insanlar onun dəstəmaz aldığı sudan qalan artığı götürüb bədənlərinə sürtməyə başladılar.¹ Sonra Peyğəmbər ﷺ qarşısında yerə sancılmış bir ağac parçası olduğu halda iki rükət Zöhr namazını və iki rükət Əsr namazını qıldı”.

۱۸۸ - وَقَالَ أَبُو مُوسَى دَعَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَدْحٍ فِيهِ مَاءٌ ، فَعَسَلَ يَدَيْهِ وَوَجَّهَهُ فِيهِ ، وَمَسَّحَ فِيهِ ثُمَّ قَالَ لُهُمَا اشْرَبَا مِنْهُ ، وَأَفْرِغَا عَلَيَّ وَجُوهَكُمَا وَخُورْكُمَا .

188. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Musa ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ bir qab su istədi. Əllərini və üzünü bu qabın içində yuduqdan sonra qabın içinə su püskürtdü və dedi: “Bu sudan için, üzlərinizə və sinənizə tökün”.

۱۸۹ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي شَهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الرَّبِيعِ قَالَ وَهُوَ الَّذِي مَسَّحَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي وَجْهِهِ وَهُوَ غُلَامٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ . وَقَالَ عُرْوَةُ عَنْ الْمِسْوَرِ وَغَيْرِهِ يُصَدِّقُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا صَاحِبَهُ وَإِذَا تَوَضَّأَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَادُوا يَقْتَتِلُونَ عَلَى وَضُوئِهِ .

189. ...Rəvayət edilir ki, Mahmud ibn ər-Rabi ؓ uşaq ikən Allah Elçisi ﷺ onun üzünə öz quyularından su püskürtmüşdür. ... Rəvayət edilir ki, Urva ibn əz-Zubeyr ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ dəstəmaz aldıqda onun dəstəmaz suyunu əldə etmək üçün səhabələr bir-biri ilə mübarizə aparırdılar”.

۱۹۰ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يُونُسَ قَالَ حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْجَعْدِ قَالَ سَمِعْتُ السَّائِبَ بْنَ يَزِيدَ يَقُولُ دَهَبَتْ بِي خَالَتِي إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، إِنَّ ابْنَ أُخْتِي وَجِعَ . فَمَسَّحَ رَأْسِي وَدَعَا لِي بِالْبُرْكَ ، ثُمَّ تَوَضَّأَ فَشَرِبْتُ مِنْ وَضُوئِهِ ، ثُمَّ قُمْتُ حَلَفَ ظَهْرِي ، فَنَطَرْتُ إِلَى حَاتِمِ النَّبُوَّةِ بَيْنَ كَتِفَيْهِ مِثْلَ زَرِّ الْحَجَلَةِ .

190. ...Rəvayət edilir ki, Saib ibn Yəzid ؓ demişdir: “Xalam məni Peyğəmbərin ﷺ yanına gətirib dedi: “Ey Allahın Elçisi! Bacım oğlu xəstələnib (ayaqları bərk ağrıyır)”. Peyğəmbər ﷺ əlini başıma çəkib Allahdan mənim

¹ Səhabələr bu suyun bərəkətinə nail olmaq məqsədilə onu bədənlərinə sürtürdülər.

üçün bərəkət dilədi, sonra dəstəmaz aldı. Mən onun dəstəmaz aldığı sudan içdim. Sonra onun arxasında durdum və kürəkləri arasında kəklik yumurtası boyda peyğəmbərlik möhürünü gördüm”.

٤١ - باب مَنْ مَضْمَضَ وَاسْتَنْشَقَ مِنْ غَرَفَةٍ وَاحِدَةٍ

41-ci fəsil: Bir ovuc su ilə həm ağızı yaxalamaq, həm də buruna su almaq

١٩١ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ يَحْيَى عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ أَنَّهُ أَفْرَغَ مِنَ الْإِنَاءِ عَلَى يَدَيْهِ فَعَسَلَهُمَا ، ثُمَّ عَسَلَ أَوْ مَضْمَضَ ، وَاسْتَنْشَقَ مِنْ كَفِّهِ وَاحِدَةٍ ، فَفَعَلَ ذَلِكَ ثَلَاثًا ، فَعَسَلَ يَدَيْهِ إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ مَرَّتَيْنِ مَرَّتَيْنِ ، وَمَسَحَ بِرَأْسِهِ مَا أَقْبَلَ وَمَا أَدْبَرَ ، وَعَسَلَ رِجْلَيْهِ إِلَى الْكَعْبَيْنِ ، ثُمَّ قَالَ هَكَذَا وَضُوءُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

191. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Zeyd ﷺ qabdan əlinə su tökdü və əllərini yudu. Sonra bir ovuc su ilə ağızını yaxaladı və burnunu yudu. Bunu üç dəfə etdi. Sonra əllərini dirsəklərə qədər iki dəfə yudu. Sonra başının önünə və arxasına məsh çəkdi. Sonra ayaqlarını topuqlara qədər yudu. Sonra dedi: “Allah Elçisinin ﷺ dəstəmazı belədir”.

٤٢ - باب مَسْحِ الرَّأْسِ مَرَّةً

42-ci fəsil: Başın bir dəfə məsh edilməsi

١٩٢ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ قَالَ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ يَحْيَى عَنْ أَبِيهِ قَالَ شَهِدْتُ عَمْرُو بْنَ أَبِي حَسَنِ سَأَلَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ زَيْدٍ عَنْ وَضُوءِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَدَعَا بِتَوْرٍ مِنْ مَاءٍ ، فَتَوَضَّأَ لَهُمْ ، فَكَفَّمَا عَلَى يَدَيْهِ فَعَسَلَهُمَا ثَلَاثًا ، ثُمَّ أَدْخَلَ يَدَهُ فِي الْإِنَاءِ ، فَمَضْمَضَ وَاسْتَنْشَقَ ، وَاسْتَنْشَرَّ ثَلَاثًا بِثَلَاثِ غَرَفَاتٍ مِنْ مَاءٍ ، ثُمَّ أَدْخَلَ يَدَهُ فِي الْإِنَاءِ ، فَعَسَلَ وَجْهَهُ ثَلَاثًا ، ثُمَّ أَدْخَلَ يَدَهُ فِي الْإِنَاءِ ، فَعَسَلَ يَدَيْهِ إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ مَرَّتَيْنِ مَرَّتَيْنِ ، ثُمَّ أَدْخَلَ يَدَهُ فِي الْإِنَاءِ ، فَمَسَحَ بِرَأْسِهِ فَأَقْبَلَ بِيَدَيْهِ وَأَدْبَرَ بِحَيْمًا ، ثُمَّ أَدْخَلَ يَدَهُ فِي الْإِنَاءِ فَعَسَلَ رِجْلَيْهِ . وَحَدَّثَنَا مُوسَى قَالَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ قَالَ مَسَحَ رَأْسَهُ مَرَّةً .

192. ...Rəvayət edilir ki, Amr ibn Əbu Həsən ﷺ Abdullah ibn Zeydə Peyğəmbərin ﷺ necə dəstəmaz alması haqda sual verdi. Abdullah ibn Zeyd bir qab su istədi. Bu qabı əyib əllərinə su tökdü və onları üç dəfə yudu, sonra əllərini qaba saldı və üç ovuc su götürüb həm ağızını yaxaladı, həm də burnuna su alıb fırxırdı, sonra əllərini qaba saldı və üç dəfə üzünü yudu. Sonra əllərini qaba saldı və iki dəfə qollarını dirsəklərə qədər yudu, sonra əllərini qaba saldı və sonra əllərini irəli-geri aparıb gətirməklə başına məsh çəkdi, sonra əllərini qaba saldı və sonra ayaqlarını yudu”. Ravi Vuheyb dedi: “Başına bir dəfə məsh çəkdi”.

۴۳ - باب وُضُوءِ الرَّجُلِ مَعَ امْرَأَتِهِ وَفَضْلِ وُضُوءِ الْمَرْأَةِ

43-ci fəsil: Kişinin öz zövcəsi ilə birlikdə dəstəmaz alması və qadının aldığı dəstəmazdan artıq qalan su

وَتَوَضَّأَ عُمَرُ بِالْحَمِيمِ مِنْ بَيْتِ نَصْرَانِيَّةٍ

Ömər رضي الله عنه xristian bir qadının evində isti su ilə dəstəmaz almışdır.

۱۹۳ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّهُ قَالَ كَانَ الرَّجَالُ وَالنِّسَاءُ يَتَوَضَّئُونَ فِي زَمَانِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَمِيعًا .

193. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisinin صلى الله عليه وسلم zamanında (hicab ayəsi nazil olmamışdan əvvəl) kişilər və qadınlar birlikdə dəstəmaz alardılar”.

۴۴ - باب صَبِّ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَضُوءَهُ عَلَى الْمُعْمَى عَلَيْهِ

44-cü fəsil: Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم öz dəstəmaz suyunu huşunu itirmiş şəxsin üzünə səpməsi

۱۹۴ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرًا يَقُولُ جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَغُودِي ، وَأَنَا مَرِيضٌ لَا أَعْقِلُ ، فَتَوَضَّأَ وَصَبَّ عَلَيَّ مِنْ وَضُوءِهِ ، فَعَقَلْتُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ لِمَنِ الْمِيرَاثُ إِذَا تَرْتُّنِي كَالْأَلَّةِ . فَتَنَزَّلَتْ آيَةُ الْفَرَائِضِ .

194. ...Rəvayət edilir ki, Cabir رضي الله عنه demişdir: “Mən xəstəlikdən halsızlaşdığım zaman Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم mənə baş çəkdi. O, dəstəmaz aldı və qabda qalmış sudan mənim üzümə səpdi. Mən özümə gəldikdə: “Mirasım kimə qalacaq, ey Allahın Elçisi? Mənim varislərim ancaq uzaq qohumlarımdır” – deyə soruşdum və miras ayəsi (ən-Nisa, 176) nazil oldu”.¹

¹ Uca Allah buyurur: “Səndən fətva istəyirlər. De: “Atası və övladı olmayan kəsin mirası bərəsində fətvanı sizə Allah verir: “Övladı (və atası) olmayan şəxs öldükdə onun bacısı varsa, qoyub getdiyinin yarısı bacıya çatır. Əgər ölmüş qadının övladı (və atası) yoxdursa, qardaşı ona varis olur. Əgər varislər iki bacıdırsa, ölən qardaşın qoyub getdiyinin üçdə iki hissəsi onlara çatır. Əgər varislər qardaş və bacılardırsa, kişiye iki qadının payı qədər pay düşür”. Allah bunu sizə bəyan edir ki, haqq yoldan sapmayasınız. Allah hər şeyi bilir”. (ən-Nisa, 176).

45-ci fəsil: Təknədə¹, çanaqda, ağacdən və daşdan düzəldilmiş qablarda qüsl və dəstəmaz almaq

١٩٥ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُنْبَرٍ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ بَكْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ عَنْ أَنَسٍ قَالَ حَضَرْتُ الصَّلَاةَ ، فَقَامَ مَنْ كَانَ قَرِيبَ الدَّارِ إِلَى أَهْلِهِ ، وَتَجَى قَوْمٌ ، فَأَتَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِحْضَبٍ مِنْ حِجَارَةٍ فِيهِ مَاءٌ ، فَصَغُرَ الْمِحْضَبُ أَنْ يَبْسُطَ فِيهِ كَفَّهُ ، فَتَوَضَّأَ الْقَوْمُ كُلُّهُمْ . فَلَمَّا كَمْ كُنْتُمْ قَالَ تَمَّيْنِ وَزِيَادَةً .

195. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ؓ demişdir: “Bir dəfə namazın vaxtı yetişdikdə evləri yaxın olanlar (dəstəmaz almaq üçün) ailələrinin yanına getdilər, digərləri isə orada qaldılar. Bu vaxt Allah Elçisinə ﷺ daş təknədə su gətirdilər. Təknə o qədər balaca idi ki, Peyğəmbər ﷺ əlini onun içinə sala bilmədi. Buna baxmayaraq, orada olanların hamısı o su ilə dəstəmaz aldı”. Ravilərdən biri deyir ki, biz Ənəsdən soruşduq: “Siz neçə nəfər idiniz?” Ənəs dedi: “Biz səksən nəfərdən çox idik”.

١٩٦ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَعَا بِقَدَحٍ فِيهِ مَاءٌ ، فَغَسَلَ يَدَيْهِ وَوَجْهَهُ فِيهِ وَمَحَّ فِيهِ .

196. ...Əbu Musa ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ bir (kiçik) qab su gətizirdi. Əllərini və üzünü o qabın içində yuduqdan sonra (ağzındakı suyu) onun içinə püskürtdü.

١٩٧ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ يَحْيَى عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ قَالَ أَتَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْرَجَنَا لَهُ مَاءً فِي تَوْرٍ مِنْ صُفْرِ فَتَوَضَّأَ ، فَغَسَلَ وَجْهَهُ ثَلَاثًا وَيَدَيْهِ مَرَّتَيْنِ مَرَّتَيْنِ ، وَمَسَحَ بِرَأْسِهِ فَأَقْبَلَ بِهِ وَأَدْبَرَ ، وَغَسَلَ رِجْلَيْهِ .

197. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Zeyd ؓ demişdir: “Allah Elçisi ﷺ gəldikdə biz ona misdən bir qabda su gətirdik. O, dəstəmaz aldı; üzünü üç dəfə, əllərini iki dəfə yudu, başının önünə və arxasına məsh çəkdi və ayaqlarını yudu”.

١٩٨ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ لَمَّا تَقُلُ النَّبِيُّ

¹ Təknə - əsasən xəmir yoxurmaq üçün işlədilən dərin, iri, taxtadan olan mətbəx alətidir. Kəndlərdə buna “tabaq” da deyirlər.

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاشْتَدَّ بِهِ وَجَعُهُ ، اسْتَأْذَنَ أَرْوَاجَهُ فِي أَنْ يَمْرُضَ فِي بَيْتِي ، فَأَذِنَ لَهُ ، فَحَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ رَجُلَيْنِ نَحَطُ رِجَالَهُ فِي الْأَرْضِ بَيْنَ عَبَّاسٍ وَرَجُلٍ آخَرَ . قَالَ عُيَيْدُ اللهِ فَأَحْبَرْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ فَقَالَ أَتَدْرِي مِنَ الرَّجُلِ الْآخَرِ قُلْتُ لَا . قَالَ هُوَ عَلِيُّ . وَكَانَتْ عَائِشَةُ - رَضِيَ اللهُ عَنْهَا - تَحَدِّثُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ بَعْدَ مَا دَخَلَ بَيْتَهُ وَاشْتَدَّ وَجَعُهُ « هَرَيْفُوا عَلَيَّ مِنْ سَبْعِ قَرَبٍ ، لَمْ تُحْلَلْ أَوْكَيْتُهُنَّ ، لَعَلِّي أَعْهَدُ إِلَى النَّاسِ » . وَأَجْلَسَ فِي مِخْضَبٍ لِحَفْصَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، ثُمَّ طَفِقْنَا نَصُبُ عَلَيْهِ تِلْكَ حَتَّى طَفِقَ يُشِيرُ إِلَيْنَا أَنْ قَدْ فَعَلْتُنَّ ، ثُمَّ حَرَجَ إِلَى النَّاسِ .

198. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ xəstəliyi ağırlaşdığı və ağırları şiddətləndiyi zaman zövcələrindən xahiş etdi ki, ona mənim evimdə xidmət edilsin. Zövcələri ona izin verdilər. Peyğəmbər ﷺ Abbasın və başqa birisinin qoluna girib ayaqlarını sürükləyərək (qaldığı evdən) çıxıb getdi”. Ravi Ubeydullah dedi: “Mən bu hədisi Abdullah ibn Abbasa danışdım. O dedi: “Bilirsən, o biri kişi kim idi?” Mən: “Xeyr!”– dedim. O isə cavabında: “Bu, Əli idi”– dedi”. Aişə rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ evinə gəldikdən və xəstəliyi bir az da şiddətləndikdən sonra dedi: “Mənim üstümə bağları açılmamış yeddi tuluq su tökün ki, bəlkə camaata tövsiyə edə bilim”. Onu zövcəsi Həfsaya məxsus olan ləyənin içində otuzdurdular. Sonra biz onun üstünə su tökməyə başladıq. Nəhayət, o: “Artıq yetər”– deyə bizə işarə etməyə başladı. Bundan sonra camaatın qarşısına çıxdı”.

٤٦ - باب الوضوء من التَّوْر

46-cı fəsil: Qabda dəstəmaz almaq

١٩٩ - حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ قَالَ حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ يَحْيَى عَنْ أَبِيهِ قَالَ كَانَ عَمِّي يُكْثِرُ مِنَ الْوُضُوءِ ، قَالَ لِعُبَيْدِ اللهِ بْنِ زَيْدٍ أَخِيرَتِي كَيْفَ رَأَيْتَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَوَضَّأُ فَدَعَا بَتَّوْرٍ مِنْ مَاءٍ ، فَكَفَأَ عَلَى يَدَيْهِ فَعَسَلَهُمَا ثَلَاثَ مِرَارٍ ، ثُمَّ ادَّخَلَ يَدَهُ فِي التَّوْرِ ، فَمَضْمَضَ وَاسْتَنْشَرَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنْ غَرْفَةٍ وَاحِدَةٍ ، ثُمَّ ادَّخَلَ يَدَهُ فَاغْتَرَفَ بِهَا فَعَسَلَ وَجْهَهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ، ثُمَّ عَسَلَ يَدَيْهِ إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ مَرَّتَيْنِ مَرَّتَيْنِ ، ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِهِ مَاءً ، فَمَسَحَ رَأْسَهُ ، فَأَذْبَرَ بِيَدَيْهِ وَأَقْبَلَ ثُمَّ عَسَلَ رِجْلَيْهِ ، فَقَالَ هَكَذَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَوَضَّأُ .

199. ...Amr ibn Yəhya atasının رضي الله عنه belə dediyini rəvayət etmişdir: “Əmim dəstəmaz haqda çox sual verərdi. O, Abdullah ibn Zeydə dedi: “Sən Peyğəmbərin ﷺ necə dəstəmaz aldığını mənə xəbər verə bilərsənmi?” Abdullah ibn Zeyd bir qab su gətizdirdi. Sonra qabı əyib əllərinə su tökdü və onları üç dəfə yudu, sonra əllərini qaba saldı və bir ovucda həm ağzını yaxaladı, həm də burnunun içini üç dəfə yudu, sonra əllərini qaba saldı və

suyu ovuclayıb üç dəfə üzünü yudu. Sonra iki dəfə qollarını dirsəklərə qədər yudu, sonra əlləri ilə su götürüb əllərini irəli-geri aparıb gətirməklə başına məsh çəkdi, sonra ayaqlarını yudu və dedi: “Mən Peyğəmbərin ﷺ bu şəkildə dəstəmaz almasını görmüşəm”.

۲۰۰ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَعَا بِإِنَاءٍ مِنْ مَاءٍ ، فَأَتَيْتُ بِقَدَحٍ رَخِيحٍ فِيهِ شَيْءٌ مِنْ مَاءٍ ، فَوَضَعُ أَصَابِعَهُ فِيهِ . قَالَ أَنَسٌ فَحَعَلْتُ أَنْظُرُ إِلَى الْمَاءِ يَنْبُعُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ ، قَالَ أَنَسٌ فَحَزَرْتُ مَنْ تَوَضَّأَ مَا بَيْنَ السَّبْعِينَ إِلَى الثَّمَانِينَ .

200. ...Ənəs ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ bir qab su istədi. Ona içində bir az su olan ağzı geniş, çox da dərin olmayan bir qab gətirdilər. Peyğəmbər ﷺ barmaqlarını qabın içinə saldı”. Ənəs dedi: “Mən onun barmaqlarının arasından qaynayıb çıxan suya baxmağa başladım”. Ənəs dedi: “Güman edirəm ki, o sudan dəstəmaz alanların sayı yetmişlə səksən arasında idi”.

۴۷ - باب الوضوء بالمُدِّ

47-ci fəsil: Bir ovuc su ilə dəstəmaz almaq

۲۰۱ - حَدَّثَنَا أَبُو نَعِيمٍ قَالَ حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ جَبْرِ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُغْسِلُ - أَوْ كَانَ يَغْتَسِلُ - بِالصَّاعِ إِلَى خَمْسَةِ أَمْدَادٍ ، وَيَتَوَضَّأُ بِالْمُدِّ .

201. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ﷺ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ bir saadan¹ beş mudda² qədər su ilə qüsl edər, bir mud su ilə də dəstəmaz alardı”.

۴۸ - باب المسح على الخفين

48-ci fəsil: Xufların üzərinə məsh çəkmək

۲۰۲ - حَدَّثَنَا أَصْبَعُ بْنُ الْفَرَجِ الْمِصْرِيُّ عَنِ ابْنِ وَهْبٍ قَالَ حَدَّثَنِي عَمْرُو حَدَّثَنِي أَبُو النَّضْرِ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ مَسَحَ عَلَى الْخُفَّيْنِ . وَأَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ سَأَلَ عُمَرَ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ نَعَمْ إِذَا حَدَّثَكَ شَيْئًا سَعْدٌ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَا تَسْأَلْ عَنْهُ غَيْرُهُ . وَقَالَ مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ أَحَبُّنِي أَبُو النَّضْرِ أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ أَحَبُّهُ أَنَّ سَعْدًا حَدَّثَهُ فَقَالَ عُمَرُ لِعَبْدِ اللَّهِ

¹ Saa – ölçü vahididir və dörd mudda bərabərdir.

² Mudd – iki ovuc suya bərabərdir, bu da, təqribən 700 qram edir.

202. ...Səd ibn Əbu Vəqqas ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ xufların üzərinə məsh çəkdi. Abdullah ibn Ömər bu haqda Ömərdən soruşduqda o dedi: “Bəli, (elədir). Səd Peyğəmbərdən ﷺ sənə bir hədis danışsa, artıq bu haqda başqasından soruşma”.¹

۲۰۳ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ الْحَرَّانِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الْمُغِيرَةَ عَنْ أَبِيهِ الْمُغِيرَةَ بْنِ شُعْبَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ خَرَجَ لِحَاجَتِهِ فَاتَّبَعَهُ الْمُغِيرَةُ بِإِدَاوَةٍ فِيهَا مَاءٌ ، فَصَبَّ عَلَيْهِ حِينَ فَرَعَ مِنْ حَاجَتِهِ ، فَتَوَضَّأَ وَمَسَحَ عَلَى الْخُفَّيْنِ .

203. ...Muğira ibn Şubənin ﷺ oğlu rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ təbii ehtiyacını ödəmək üçün subaşına çıxıb qayıtdıqda Muğira su qabı ilə onun ardı ilə getdi və Allah Elçisinin ﷺ əlinə su tökdü. Allah Elçisi ﷺ də dəstəmaz aldı və xuflarının üzərinə məsh çəkdi”.

۲۰۴ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ أُمَيَّةَ الضَّمْرِيِّ أَنَّ أَبَاهُ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمْسَحُ عَلَى الْخُفَّيْنِ . وَتَابَعَهُ حَرْبُ بْنُ شَدَّادٍ وَأَبَانُ عَنْ يَحْيَى .

204. ...Rəvayət edilir ki, Amr ibn Umeyyə əd-Damri ﷺ Peyğəmbərin ﷺ xufların üzərinə məsh çəkdiyini görmüşdür.

۲۰۵ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا الْأَوْزَاعِيُّ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ أَبِيهِ قَالَ رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمْسَحُ عَلَى عِمَامَتِهِ وَخُفَّيْهِ . وَتَابَعَهُ مَعْمَرٌ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عَمْرٍو قَالَ رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

205. ...Rəvayət edilir ki, Amr ibn Umeyyə əd-Damri ﷺ demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ əmmaməsinə və xuflarının üzərinə məsh çəkdiyini gördüm”.

۴۹ - باب إِذَا أُدْخِلَ رِجْلَيْهِ وَهُمَا طَاهِرَتَانِ

49-cu fəsil: Dəstəmazlı ikən ayaqlarına xuff geyinən

۲۰۶ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا زَكْرِيَّا عَنْ عَامِرٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الْمُغِيرَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ ، فَأَهْوَيْتُ لِأَنْزِعَ خُفَّيْهِ فَقَالَ « دَعُهُمَا ، فَإِنِّي أُدْخِلُهُمَا طَاهِرَتَيْنِ » . فَمَسَحَ عَلَيْهِمَا .

¹ Yəni artıq başqasından soruşmağa ehtiyac yoxdur, çünki onun danışdığı səhih məlumatdır.

206. ...Urva ibn Muğira atasının ﷺ belə dediyini rəvayət etmişdir: “Mən Peyğəmbər ﷺ ilə birlikdə səfərdə idim. Mən əyilib onun xuflarını çıxarmaq istədikdə: “Onlara toxunma! Mən onları ayaqlarım təmiz¹ olduğu halda geyindim” – dedi və xufların üzərinə məsh çəkdi”.

۵۰ - باب مَنْ لَمْ يَتَوَضَّأْ مِنْ حَمِّ الشَّاةِ وَالسَّوْبِقِ

50-ci fəsil: Qoyun əti və sıyıq yedikdən sonra dəstəmaz almayan

وَأَكَلَ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعُثْمَانُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - لَحْمًا فَلَمْ يَتَوَضَّأُوا .

Əbu Bəkr, Ömər və Osman رضي الله عنهم ət yedikdən sonra dəstəmaz almamışdılar.

۲۰۷ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَكَلَ كَيْفَ شَاءَ ، ثُمَّ صَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ .

207. ...İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ bişmiş qoyunun kürəyindən yedi, sonra da dəstəmaz almadan namaz qıldı.

۲۰۸ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ أُمَيَّةَ أَنَّ أَبَاهُ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ رَأَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْتَرُ مِنْ كَيْفِ شَاءَ ، فَدَعَى إِلَى الصَّلَاةِ فَأَلْفَى السِّكِّينَ فَصَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ .

208. ...Rəvayət edilir ki, Amr ibn Umeyyə əd-Damri رضي الله عنه Allah Elçisinin رضي الله عنه bişmiş qoyunun kürəyindən kəsib yediğini görmüşdür. O vaxt Allah Elçisi رضي الله عنه namaza çağırıldıqda əlindəki bıçağı yerə qoyub dəstəmaz almadan namaz qılmışdır.

۵۱ - باب مَنْ مَضْمَضَ مِنَ السَّوْبِقِ وَلَمْ يَتَوَضَّأْ

51-ci fəsil: Sıyıq yedikdən sonra dəstəmaz almayıb, yalnız ağızını yaxalayan

۲۰۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ بُشَيْرِ بْنِ يَسَارٍ مَوْلَى بَنِي حَارِثَةَ أَنَّ سُوَيْدَ بْنَ الثُّعْمَانَ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ حَرَجَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَامَ خَيْبَرَ ، حَتَّى إِذَا كَانُوا بِالصَّهْبَاءِ - وَهِيَ أَدْنَى خَيْبَرَ - فَصَلَّى الْعَصْرَ ، ثُمَّ دَعَا بِالْأَزْوَادِ ، فَلَمْ يَأْتِ إِلَّا بِالسَّوْبِقِ ، فَأَمَرَ بِهِ فَفَرَسَ ، فَأَكَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَكَلْنَا ، ثُمَّ قَامَ إِلَى الْمَغْرِبِ ، فَمَضْمَضَ وَمَضْمَضْنَا ، ثُمَّ صَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ .

¹ Yəni dəstəmaz alıb ayağımı yuduqdan sonra geyinmişəm.

209. ...Rəvayət edilir ki, Suveyd ibn Numən ﷺ Xeybər ilində¹ Allah Elçisi ﷺ ilə birlikdə səfərə çıxdı. Gəlib Xeybərin yaxınlığında yerləşən Səhba adlı yerə çatdıqda Əsr namazını qıldırdı. Sonra yol üçün götürülmüş azuqəni gətirməyi buyurdu. Ona sıyıqdan başqa bir şey gətirmədilər. Allah Elçisi ﷺ səhabələrinə sıyığı islatmağı əmr etdi. Sonra həm Allah Elçisi ﷺ, həm də biz o sıyıqdan yedik. Sonra Allah Elçisi ﷺ Məğrib namazını qılmaq üçün ayağa qalxdı, ağzını yaxaladı. Biz də ağzımızı yaxaladıq. Sonra isə dəstəmaz almadan namaz qıldırdı.

۲۱۰ - وَحَدَّثَنَا أَبُو أُسَيْبٍ قَالَ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَمْرُو عَنْ بُكَيْرٍ عَنْ كُرَيْبٍ عَنْ مُمُونَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَكَلَ عِنْدَهَا كَيْفًا ، ثُمَّ صَلَّى وَمَا يَتَوَضَّأُ .

210. ...Məymunə رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ onun evində bişmiş qoyunun kürəyindən yedikdən sonra dəstəmaz almadan namaz qıldı.

۵۲ - باب هل يُمَضِّضُ مِنَ اللَّبَنِ

52-ci fəsil: Süd içdikdən sonra ağzı yaxalamaq lazımdır mı?

۲۱۱ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ وَفَتَيْبَةُ قَالََا حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُنَيْبَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَرِبَ لَبَنًا ، فَمَضْمَضَ وَقَالَ « إِنَّ لَهُ دَسْمًا » . تَابَعَهُ يُونُسُ وَصَالِحُ بْنُ كَيْسَانَ عَنِ الزُّهْرِيِّ .

211. ...İbn Abbas رəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ süd içdikdən sonra ağzını yaxaladı və: “Bu, yağlıdır” – dedi.

۵۳ - باب الوضوء من النوم ومن لم ير من التَّعَسَةِ والتَّعَسْتَيْنِ أَوْ الخُفْقَةَ وَضُوءَهُ

53-cü fəsil: Yuxudan oyandıqdan sonra dəstəmaz almaq və mürgüləməyə görə dəstəmaz almağı vacib saymayan

۲۱۲ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفٍ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِذَا نَعَسَ أَحَدُكُمْ وَهُوَ يُصَلِّي فَلْيَرْفُدْ حَتَّى يَذْهَبَ عَنْهُ النَّوْمُ ، فَإِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا صَلَّى وَهُوَ نَاعِسٌ لَا يَدْرِي لَعَلَّهُ يَسْتَعْفِفُ فَيَسُبُّ نَفْسَهُ » .

212. ...Aişə رəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Biriniz namaz qılarkən mürgüləyərsə, qoy yuxusu dağılıb gedənə qədər yatsın. Çünki o,

¹ Yəni yəhudilərin olan Xeybər qalasının fəth edildiyi il. Bu hadisə hicrətin 7-ci ilində (miladi 629-cu il) baş vermişdir.

yuxuladığı halda namaz qıldığı vaxt, ola bilər ki, özü də bilmədən bağışlanma diləmək əvəzinə özünü söysün”.

۲۱۳ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِذَا نَعَسَ أَحَدُكُمْ فِي الصَّلَاةِ فَلْيَتِمَّ حَتَّى يُعْلَمَ مَا يَقْرَأُ » .

213. ...Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم belə buyurdu: “Sizdən biriniz namaz qılarkən mürgüləyərsə, qoy yatsın (ki, sonra namaz qıldıqda) nə oxuduğunu bilsin”.

۵۴ - باب الوضوء من غير حدث

54-cü fəsil: Dəstəmazlı ikən dəstəmaz almaq

۲۱۴ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو بْنِ عَمْرٍو قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ ح قَالَ وَحَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ سُفْيَانَ قَالَ حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ عَمْرٍو عَنْ أَنَسٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَوَضَّأُ عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ . قُلْتُ كَيْفَ كُنْتُمْ تَصْنَعُونَ قَالَ يُجِزِي أَحَدَنَا الْوَضُوءُ مَا لَمْ يُحْدِثْ .

214. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم hər namazdan əvvəl dəstəmaz alardı. Bizim hamımız dəstəmazı pozulana qədər bir dəstəmazla namaz qıldırıq”.

۲۱۵ - حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ قَالَ حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ أَخْبَرَنِي بُشَيْرُ بْنُ يَسَارٍ قَالَ أَخْبَرَنِي سُوَيْدُ بْنُ النُّعْمَانَ قَالَ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَامَ حَيْبَرَ ، حَتَّى إِذَا كُنَّا بِالصَّهْبَاءِ ، صَلَّى لَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعَصْرَ ، فَلَمَّا صَلَّى دَعَا بِالْأُطْعِمَةِ ، فَلَمْ يُؤْتِ إِلَّا بِالسُّوْبِيِّ ، فَأَكَلْنَا وَشَرَبْنَا ، ثُمَّ قَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْمَغْرِبِ فَمَضْمَضَ ، ثُمَّ صَلَّى لَنَا الْمَغْرِبَ وَلَمْ يَتَوَضَّأْ .

215. ...Rəvayət edilir ki, Suveyd ibn Numən رضي الله عنه demişdir: “Biz Xeybər ilində Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم ilə birlikdə səfərə çıxdıq. Gəlib Səhba adlı yerə çatdıqda Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم bizə Əsr namazını qıldırdı. Namazıdan sonra yola götürülmüş azuqəni gətirməyi buyurdu. Ona sıyıqdan başqa bir şey gətirmədilər. Yeyib-içdikdən sonra Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم Məğrib namazını qılmaq üçün ayağa qalxdı, ağzını yaxaladı, sonra da dəstəmaz almadan bizə Məğrib namazını qıldırdı”.

۵۵ - باب من الكبائر أن لا يستتر من بؤله

55-ci fəsil: Sidiyin (paltara və ya bədənə düşməsindən) qorunmaq böyük günahlardandır

۲۱۶ - حَدَّثَنَا عُثْمَانُ قَالَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ مَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِخَائِطٍ مِنْ حَيْطَانِ الْمَدِينَةِ أَوْ مَكَّةَ ، فَسَمِعَ صَوْتَ إِنْسَانَيْنِ يُعَدَّبَانِ فِي قُبُورِهِمَا ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « يُعَدَّبَانِ ، وَمَا يُعَدَّبَانِ فِي كَيْبِرٍ » ، ثُمَّ قَالَ « بَلَى ، كَانَ أَحَدُهُمَا لَا يَسْتَتِرُ مِنْ بَوْلِهِ ، وَكَانَ الْآخَرُ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ » . ثُمَّ دَعَا بِجَرِيدَةٍ فَكَسَرَهَا كِسْرَتَيْنِ ، فَوَضَعَ عَلَى كُلِّ قَبْرٍ مِنْهُمَا كِسْرَةً . فَقِيلَ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ لِمَ فَعَلْتَ هَذَا قَالَ « لَعَلَّهُ أَنْ يُخَفَّفَ عَنْهُمَا مَا لَمْ يَتَبَسَّسَا أَوْ إِلَى أَنْ يَتَبَسَّسَا » .

216. ..Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Mədinə (və ya Məkkə) bostanlarından birinin yanından keçərkən qəbirlərində əzab çəkən iki adamın səsinə eşitdi. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “(Bunlar) əzab çəkirlər, amma böyük bir şeyə görə əzab çəkmirlər”. Sonra bunun səbəbini bildirərək dedi: “Bəli, bunlardan biri sidikdən qorunmazdı, digəri isə söz gəzdirərdi”. Sonra o, bir xurma budağı gətirməyi əmr etdi. Budağı iki yerə böldü, hər qəbirin üstünə bir yarısını sancdı. Ondan: “Ey Allahın Elçisi, nə üçün belə etdin?” – deyə soruşdular. O dedi: “Ola bilsin ki, bunlar quruyanadək onların əzabı yüngülləşsin”.

۵۶ - باب ما جاء في غسل البؤل

56-cı fəsil: Sidiyi yumaq haqda nə rəvayət edilmişdir?

وَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِصَاحِبِ الْقَبْرِ « كَانَ لَا يَسْتَتِرُ مِنْ بَوْلِهِ » . وَلَمْ يَذْكُرْ سِوَى بَوْلِ النَّاسِ .

Peyğəmbər ﷺ qəbirdə olan üçün belə dedi: “O, sidikdən qorunmazdı” və insan sidiyindən başqasını qeyd etmədi.

۲۱۷ - حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنِي رُوْحُ بْنُ الْقَاسِمِ قَالَ حَدَّثَنِي عَطَاءُ بْنُ أَبِي مَيْمُونَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا تَبَرَّزَ لِحَاجَتِهِ أَتَيْتُهُ بِمَاءٍ فَيَغْسِلُ بِهِ .

217. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ təbii ehtiyacını ödəmək üçün bayıra çıxdıqda mən ona su gətirər, o da su ilə yuyunardı”.

۲۱۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَزِيمٍ قَالَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ طَاوُسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ مَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَبْرَيْنِ فَقَالَ « إِنَّهُمَا لَيُعَدَّبَانِ ، وَمَا يُعَدَّبَانِ فِي كَيْبِرٍ أَمَّا أَحَدُهُمَا فَكَانَ لَا يَسْتَتِرُ مِنَ الْبَوْلِ ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَكَانَ

221. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ؓ demişdir: “Bir bədəvi gəlib məscidin bir tərəfinə kiçik subaşına çıxdı. İnsanlar yüksək səslə onu danlamağa başlayanda Peyğəmbər ﷺ onların belə etməsini qadağan etdi. Bədəvi işini qurtardıqdan sonra Peyğəmbər ﷺ bir dolu qab su istədi və bu su sidiyin üzərinə töküldü”.

۵۹ - باب بۆل الصَّبِيَّانِ

59-cu fəsil: Körpələrin sidiyi

۲۲۲ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّهَا قَالَتْ أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِصَبِيٍّ ، فَبَالَ عَلَى نُؤْبِهِ ، فَدَعَا بِمَاءٍ فَأَتْبَعَهُ بِإِيَّاهُ .

222. ...Rəvayət edilir ki, möminlərin anası Aişə ؓ demişdir: “Allah Elçisinə ﷺ körpə bir uşaq gətirdilər. Uşaq onun paltarına sidik ifraz etdi. Allah Elçisi ﷺ su gətizdirib paltarının üzərinə tökdü”.

۲۲۳ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ ابْنِ شَهَابٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُثْمَةَ عَنْ أُمِّ قَيْسٍ بِنْتِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهَا قَالَتْ أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِصَبِيٍّ ، فَبَالَ عَلَى نُؤْبِهِ ، فَدَعَا بِمَاءٍ فَتَضَخَهُ وَمِمَّ يَغْسِلُهُ .

223. ...Rəvayət edilir ki, Ummu Qeys bint Mihsan ؓ hələ yemək yeməyən (südəmər) oğlunu Allah Elçisinin ﷺ yanına gətirdi. Allah Elçisi ﷺ körpəni qucağında otuzdurdu, uşaq isə onun paltarına sidik ifraz etdi. Allah Elçisi ﷺ su gətizdirib ondan paltarının üstünə səpdi və onu yumadı.

۶۰ - باب الْبَوْلِ قَائِمًا وَقَاعِدًا

60-ci fəsil: Ayaq üstə və oturaq halda kiçik subaşına çıxmaq

۲۲۴ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ حُدَيْفَةَ قَالَ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُبَّاطَةَ قَوْمِ بَنِي قَائِمًا ، ثُمَّ دَعَا بِمَاءٍ ، فَجِئْتُهُ بِمَاءٍ فَتَوَضَّأَ .

224. ...Rəvayət edilir ki, Huzeyfə ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ bir qövmün zibilxanasına gəlib orada ayaq üstə subaşına çıxdı. Sonra su gətirməyi əmr etdi. Mən ona su gətirdim və o, dəstəmaz aldı”.

61-ci fəsil: Dost yanında və divar arxasında subaşına çıxmaq

٢٢٥ - حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ خُدَيْفَةَ قَالَ رَأَيْتُنِي أَنَا وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَتَمَاشَى ، فَأَتَى سُبَاطَةَ قَوْمٍ خَلْفَ حَائِطٍ ، فَقَامَ كَمَا يَقُومُ أَحَدُكُمْ فَبَالَ ، فَأَنْتَبَذْتُ مِنْهُ ، فَأَشَارَ إِلَيَّ فَجِئْتُهُ ، فَقُمْتُ عِنْدَ عَقِبِهِ حَتَّى فَرَغَ .

225. ...Rəvayət edilir ki, Huzeyfə ؓ demişdir: “Mən Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə piyada gəzirdim. Peyğəmbər ﷺ bir qövmin divar arxasında olan zibilxanasına gəlib orada hamımızın ayaq üstə durması kimi durub subaşına çıxdı. Mən kənara çəkildim. O məni işarə ilə yanına çağırırdı. O, subaşına çıxıb qurtaranadək mən onun arxa tərəfində dayandım”.

62-ci fəsil: Bir qövmin zibilxanasında subaşına çıxmaq

٢٢٦ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَزْرَةَ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ أَبِي وَائِلٍ قَالَ كَانَ أَبُو مُوسَى الْأَشْعَرِيُّ يُشَدِّدُ فِي الْبُولِ وَيَقُولُ إِنَّ نَبِيَّ إِسْرَائِيلَ كَانَ إِذَا أَصَابَ ثَوْبَ أَحَدِهِمْ فَرَضَهُ . فَقَالَ خُدَيْفَةُ لَيْتَهُ أَمْسَكَ ، أَتَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُبَاطَةَ قَوْمٍ فَبَالَ فَأَيْمًا .

226. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Vail ؓ demişdir: “Əbu Musa əl-Əşari sidik sıçramalarından çox çəkinər və deyərdi: “Həqiqətən, İsrail övladlarından birinin paltarına sidik düşərdisə, həmin yeri qaşçı ilə kəsərdi”. (Bunu eşidən) Huzeyfə dedi: “Kaş o, belə şiddətli davranışdan uzaq olaydı. Allah Elçisi ﷺ bir qövmin zibilxanasına gəlmiş və ayaq üstə subaşına çıxmışdı”.

63-cü fəsil: Qanı yumaq

٢٢٧ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ هِشَامٍ قَالَ حَدَّثَنِي فَاطِمَةُ عَنْ أَسْمَاءَ قَالَتْ جَاءَتِ امْرَأَةٌ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ أَرَأَيْتَ إِحْدَانَا تَحِيضُ فِي الثَّوْبِ كَيْفَ تَصْنَعُ قَالَ « تَحْتُهُ ، ثُمَّ تَقْرُسُهُ بِالْمَاءِ ، وَتَنْضَحُهُ وَتُصَلِّي فِيهِ » .

227. ...Rəvayət edilir ki, Əsma ؓ demişdir: “Bir qadın Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib soruşdu: “Bizdən birimizin paltarına heyz qanı bulaşdıqda o,

nə etməlidir?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Onu (əli ilə) ovxalasin, sonra suya salıb yaxşı-yaxşı yusun, sonra üstünə su çiləsin və onunla namaz qılsın”.

۲۲۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ جَاءَتْ فَاطِمَةُ ابْنَةُ أَبِي حُبَيْشٍ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي امْرَأَةٌ أُسْتَحَاضُ فَلَا أَطْهُرُ ، فَأَدْعُ الصَّلَاةَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لَا ، إِنَّمَا ذَلِكَ عِرْقٌ ، وَلَيْسَ بِحَيْضٍ ، فَإِذَا أَقْبَلَتْ حَيْضُكَ فَدَعِيَ الصَّلَاةَ ، وَإِذَا أَدْبَرَتْ فَاعْسَلِي عَنْكَ الدَّمَ ثُمَّ صَلَّى . قَالَ وَقَالَ أَبِي « ثُمَّ تَوَضَّئِي لِكُلِّ صَلَاةٍ ، حَتَّى يَجِيءَ ذَلِكَ الْوَقْتُ » .

228. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Fatimə bint Əbu Hubeys Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Ey Allahın Elçisi! Məndən davamlı olaraq qan gəlir deyə mən heç cür təmiz ola bilmirəm. Buna görə namazı buraxa bilərəmmi?” Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Xeyr, bu heyz deyil, sadəcə damar qanıdır. Heyz qanı gəldikdə namaz qılma, heyz (vaxtı) başa çatdıqda isə qandan təmizlənərək qüsl al və namaz qıl”. Peyğəmbər ﷺ davam edərək buyurdu: “(Növbəti heyz) vaxtı gələndə qədər hər namaz üçün dəstəmaz al”.

۶۴ - باب غَسَلِ الْمَنِيِّ وَفَرْجِهِ وَعَسَلِ مَا يُصِيبُ مِنَ الْمَرْأَةِ

64-cü fəsil: Məninin¹ yumaq və (ya) ovxalamaq, qadından ərinə dəyən şeyləri yumaq

۲۲۹ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ مَيْمُونٍ الْجَزْرِيُّ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنْتُ أَعْسَلُ الْجَنَابَةَ مِنْ ثَوْبِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَيَخْرُجُ إِلَى الصَّلَاةِ ، وَإِنَّ بُقْعَ الْمَاءِ فِي ثَوْبِهِ .

229. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ paltarına bulaşmış məninin yuyar, sonra o, paltarında su ləkələri olduğu halda namaza çıxardı”.

۲۳۰ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ قَالَ حَدَّثَنَا عَمْرُو عَنْ سُلَيْمَانَ قَالَ سَمِعْتُ عَائِشَةَ ح وَحَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ قَالَ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ مَيْمُونٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ قَالَ سَأَلْتُ عَائِشَةَ عَنِ الْمَنِيِّ يُصِيبُ الثَّوْبَ فَقَالَتْ كُنْتُ أَعْسَلُهُ مِنْ ثَوْبِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَيَخْرُجُ إِلَى الصَّلَاةِ وَأَتُرُ الْعَسَلِ فِي ثَوْبِهِ بُقْعَ الْمَاءِ .

230. ...Rəvayət edilir ki, Süleyman ibn Yəsar رضي الله عنه demişdir: “Mən Aişəyə paltara bulaşan məni haqda sual verdim. O dedi: “Mən onu Allah Elçisinin

¹ Məni – cinsiyyət üzvündən gələn mayedir.

ﷺ paltarından yuyub təmizləyərdim. O da paltarında yuduğumun izləri qala-qala namaz qılmağa gedərdi”.

٦٥ - باب إِذَا غَسَلَ الْجَنَابَةَ أَوْ غَيْرَهَا فَلَمْ يَذْهَبَ أَثَرُهُ

65-ci fəsil: Cənabət və başqa haldan yuyunmağın və yuyulan şeydən izin getməməsi

٢٣١ - حَدَّثَنَا مُوسَى قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ قَالَ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ مَيْمُونٍ قَالَ سَأَلْتُ سُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ فِي النَّوْبِ تُصَيِّبُهُ الْجَنَابَةُ قَالَ قَالَتْ عَائِشَةُ كُنْتُ أُغْسِلُهُ مِنْ نَوْبِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، ثُمَّ يَخْرُجُ إِلَى الصَّلَاةِ وَأَثَرُ الْغَسْلِ فِيهِ بَقْعُ الْمَاءِ .

231. ...Rəvayət edilir ki, Amr ibn Məymun رضي الله عنه demişdir: “Mən Süleyman ibn Yəsardan paltara cənabətdən dəyən ləkələr haqda soruşdum. O dedi ki, Aişə belə demişdir: “Mən onu Allah Elçisinin ﷺ paltarından yuyar, ondan sonra o da paltarında yuduğumun izləri qala-qala namaz qılmağa gedərdi”.

٢٣٢ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ قَالَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ قَالَ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ مَيْمُونٍ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ عَنْ عَائِشَةَ أَهْمًا كَانَتْ تَغْسِلُ الْمَيِّتَ مِنْ نَوْبِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، ثُمَّ أَرَاهُ فِيهِ بُقْعَةٌ أَوْ بُعْعًا .

232. ...Süleyman ibn Yəsar رضي الله عنه rəvayət edir ki, Aişə Peyğəmbərin ﷺ paltarından məninə yuduqda o paltarda su ləkəsi (və ya su ləkələri) olurdu.

٦٦ - باب أَبْوَالِ الْإِبِلِ وَالذَّوَابِّ وَالْعَنَمِ وَمَرَاضِيهَا

66-cı fəsil: Dəvənin, qoyunun və digər ev heyvanlarının sidiyi və onların ağılları¹

وَصَلَّى أَبُو مُوسَى فِي دَارِ الْبَرِيدِ وَالسَّرِقِينَ وَالرَّبِيعَةَ إِلَى جَنْبِهِ فَقَالَ هَا هُنَا وَتَمَّ سَوَاءٌ .

Əbu Musa رضي الله عنه səhrada olduqda heyvan təzəyi olan yerdə namaz qıldı və dedi: “Bura ilə ora (namaz qılmaq üçün) eynidir”.

٢٣٣ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَبِي ثَيْبٍ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسِ قَالَ قَدِمَ أَنَسٌ مِنْ عُكْلٍ أَوْ عُرَيْنَةَ ، فَأَجْتَنَوْا الْمَدِينَةَ ، فَأَمَرَهُمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِلِقَاحٍ ، وَأَنْ يَشْرَبُوا مِنْ أَبْوَالِهَا وَالْبَائِحَا ، فَانْطَلَقُوا ، فَلَمَّا صَحَّوْا قَتَلُوا زَاعِيَ النَّبِيِّ

¹ Ağıl – içərisində mal-qara və qoyun saxlamaq üçün ətrafı tikan və ya ağac ilə hasarlanmış üstüaçıq yer.

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاسْتَأْفَأُوا النَّعَمَ ، فَجَاءَ الْحَبْرُ فِي أَوَّلِ النَّهَارِ ، فَبِعَتَ فِي آثَارِهِمْ ، فَلَمَّا ارْتَفَعَ النَّهَارُ جِئَ بِهِنَّ ، فَأَمَرَ فَنَقَعَ أَيْدِيَهُمْ وَأَرْجُلَهُمْ ، وَسَمِرَتْ أَعْيُنُهُمْ ، وَأُلْقُوا فِي الْحَرَّةِ يَسْتَسْقُونَ فَلَا يُسْقَوْنَ . قَالَ أَبُو قِلَابَةَ فَهَوْلَاءُ سَرَقُوا وَقَتَلُوا وَكَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ ، وَخَارَتُوا اللهُ وَرَسُولَهُ .

233. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Ukəl və ya Ureyinə qəbiləsindən olan bir dəstə (Peyğəmbərin ﷺ yanına) gəldi. (Xəstə olduqları üçün) Mədinədə qalmaq istəmədilər. Peyğəmbər ﷺ onlara sağmal dəvələrin olduğu yerə gedib onların sidiyindən və südündən içməyi buyurdu. Onlar (Peyğəmbərin ﷺ dediyi yerə) getdilər. Elə ki sağaldılar, Peyğəmbərin ﷺ çobanını öldürüb dəvələri sürüb apardılar. Bu xəbər günün əvvəlində Mədinəyə gəlib çatdı. Peyğəmbər ﷺ onların ardınca (bir dəstə) adam göndərdi. Günorta onları Mədinəyə gətirdilər. Peyğəmbər ﷺ onların əllərini və ayaqlarını kəsirdi. (Sonra) onların gözlərini çıxartdılar, özlərini də Hərraya¹ atdılar. Onlar su istəyirdilər, lakin (ölənədək) onlara su verilmədi”. Əbu Qilabə dedi: “Onlar oğurluq etmişdilər, insan öldürmüşdülər, iman etdikdən sonra kafir olmuşdular. Belə şeylər etməklə Allaha və Onun Elçisinə ﷺ qarşı hər b etmişdilər”.

٢٣٤ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ أَحْبَبْنَا أَبُو النَّبَّاحِ يَزِيدُ بْنُ حُمَيْدٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي قَبْلَ أَنْ يُبْنَى الْمَسْجِدُ فِي مَرَايِضِ الْعَتَمِ .

234. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Məscid tikilməmişdən əvvəl Peyğəmbər ﷺ qoyun ağıllarında namaz qıldardı”.

٦٧ - باب مَا يَقَعُ مِنَ النَّجَاسَاتِ فِي السَّمَنِ وَالْمَاءِ

67-ci fəsil: Yağın və suyun içinə murdar şeylərin düşməsi

وَقَالَ الزُّهْرِيُّ لَا بَأْسَ بِالْمَاءِ مَا لَمْ يُعَيَّرَهُ طَعْمٌ أَوْ رِيحٌ أَوْ لَوْنٌ . وَقَالَ حَمَّادٌ لَا بَأْسَ بِرَيْشِ الْمَيْتَةِ . وَقَالَ الزُّهْرِيُّ فِي عِظَامِ الْمَوْتَى نَحْوَ الْفِيلِ وَعُغَيْرِهِ أَذْرَكْتُ نَاسًا مِنْ سَلَفِ الْعُلَمَاءِ يَمْتَشِطُونَ بِهَا ، وَيَدَّهِنُونَ فِيهَا ، لَا يَرَوْنَ بِهِ بَأْسًا . وَقَالَ ابْنُ سِيرِينَ وَإِبْرَاهِيمُ وَلَا بَأْسَ بِبِجَارَةِ الْعَاجِ .

əz-Zuhri رحمته الله demişdir: “Suyun dadı, iyi və ya rəngi dəyişmədikcə murdar sayılmır”. Həmməd رحمته الله demişdir: “Ölmüş quşun tükünə görə su murdar olmaz”. əz-Zuhri رحمته الله demişdir: “Fil və digərləri kimi ölü heyvanın sümükləri haqda, bunlardan daraq, yağ qabı kimi istifadə edən və bunda müşkül

¹ Hərra – Mədinə yaxınlığında yerləşən, qaralmış daş-kəsəklərlə dolu bir sahədir.

görməyən bir çox sələf alimlərinə rast gəldim". İbn Sirin və İbrahim ən-Nəxai رحمتهما demişlər: "Fil dışı ticarətində müşkül yoxdur".

۲۳۵ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شَهَابٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ مَيْمُونَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ عَنْ فَأْرَةٍ سَقَطَتْ فِي سَمْنٍ فَقَالَ « أَلْفُوهَا وَمَا حَوْلَهَا فَاطْرُحُوهُ . وَكُلُوا سَمْنَكُمْ » .

235. ...Məymunə رحمتهما rəvayət edir ki, Allah Elçisindən ﷺ yağın içinə düşmüş siçan barəsində soruşdular. O buyurdu: "Siçanı və onun ətrafındakı yağı atın, yerdə qalanını isə yeyin!"

۲۳۶ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا مَعْنٌ قَالَ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شَهَابٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُثْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ مَيْمُونَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ عَنْ فَأْرَةٍ سَقَطَتْ فِي سَمْنٍ فَقَالَ « لُحْدُوهَا وَمَا حَوْلَهَا فَاطْرُحُوهُ » . قَالَ مَعْنٌ حَدَّثَنَا مَالِكٌ مَا لَا أُخْصِيهِ يَقُولُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ مَيْمُونَةَ .

236. ...Məymunə رحمتهما rəvayət edir ki, Allah Elçisindən ﷺ yağın içinə düşmüş siçan barəsində soruşdular. O buyurdu: "Siçanı və onun ətrafındakı yağı atın!"

۲۳۷ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « كُلُّ كَلِمٍ يُكَلِّمُهُ الْمُسْلِمُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَكُونُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَهَيْئَتِهَا إِذْ طُعِنَتْ ، تَفَجَّرُ دَمًا ، اللَّوْنُ لَوْنُ الدَّمِ ، وَالْعَرْفُ عَرْفُ الْمَسْنِكِ » .

237. ...Əbu Hureyra رحمتهما rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: "Müsəlmanın Allah yolunda aldığı hər bir yara Qiyamət günü, (ilk dəfə) açıldığı vaxtda olduğu kimi (həmin yaradan) qan fışqıracaq; rəngi qan rəngi, qoxusu isə müşk qoxusu olacaqdır".

۶۸ - باب الْبَوْلِ فِي الْمَاءِ الدَّائِمِ

68-ci fəsil: Durgun suya sidiyə çıxmaq

۲۳۸ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو الزِّنَادِ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ هُرْمَزَ الْأَعْرَجَ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « نَحْنُ الْآخِرُونَ السَّابِقُونَ » .

238. ...Əbu Hureyra رحمتهما rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: "Biz sonuncular olsaq da, (Qiyamət günü) birinci olacağıq".

۲۳۹ - وَيَسْتَأْذِنُ إِذَا رَأَى فِي تَوْبِهِ دَمًا وَهُوَ يُصَلِّي وَضَعَهُ وَمَضَى فِي صَلَاتِهِ . وَقَالَ ابْنُ الْمُسَيَّبِ وَالشَّعْبِيُّ إِذَا صَلَّى وَفِي تَوْبِهِ دَمٌ أَوْ جَنَابَةٌ أَوْ لَغَيْرِ الْقِبْلَةِ أَوْ تَيْمَمَ ، فَصَلَّى ثُمَّ أَذْرَكَ الْمَاءَ فِي وَفِيهِ ، لَا يُعِيدُ .

239. ...Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Heç kim durğun suya sidiyə çıxmasın, çünki sonra ondan¹ yuyunmaq üçün istifadə edəcəkdir”.

۶۹ - باب إِذَا أَلْتَقَى عَلَى ظَهْرِ الْمُصَلِّي قَدْرٌ أَوْ جِيفَةٌ لَمْ تَغْتَسِلْ عَلَيْهِ صَلَاتُهُ

69-cu fəsil: Namaz qılanın belinə napak (pak olmayan) bir şey və ya cəmdək atıldığı zaman o kimsənin namazı batil olmaz

وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ إِذَا رَأَى فِي تَوْبِهِ دَمًا وَهُوَ يُصَلِّي وَضَعَهُ وَمَضَى فِي صَلَاتِهِ . وَقَالَ ابْنُ الْمُسَيَّبِ وَالشَّعْبِيُّ إِذَا صَلَّى وَفِي تَوْبِهِ دَمٌ أَوْ جَنَابَةٌ أَوْ لَغَيْرِ الْقِبْلَةِ أَوْ تَيْمَمَ ، فَصَلَّى ثُمَّ أَذْرَكَ الْمَاءَ فِي وَفِيهِ ، لَا يُعِيدُ .

İbn Ömər رəvayət edir ki, namaz qılarkən paltarında qan gördükdə paltarını (çiyindən) atar və namazına davam edərdir. İbn əl-Museyyib və əş-Şəbabi demişlər: “Paltarında qan və ya məni ləkəsi olan namaz qılarkən, qiblədən başqa tərəfə namaz qılarkən və ya təyəmmüm edib namaz qıldıqdan sonra namazın vaxtı çıxmamış su taparsa, namazı yenidən qılmaz”.

۲۴۰ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ شُعْبَةَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ نَبِيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَاجِدًا قَالَ حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ عُمَرَ قَالَ حَدَّثَنَا شُرَيْحُ بْنُ مَسْعُودٍ حَدَّثَنَا أَنَّهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي عِنْدَ الْبَيْتِ ، وَأَبُو جَهْلٍ وَأَصْحَابُ لَهُ جُلُوسٌ ، إِذْ قَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ أَيُّكُمْ يَجِيءُ بِسَلَى جَزُورٍ بَنِي فُلَانٍ فَيَضَعُهُ عَلَى ظَهْرِ مُحَمَّدٍ إِذَا سَجَدَ فَانْبَعَثَ أَشَقَى الْقَوْمِ فَجَاءَ بِهِ ، فَنَظَرَ حَتَّى إِذَا سَجَدَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَضَعَهُ عَلَى ظَهْرِ بَيْنَ كَتِفَيْهِ وَأَنَا أَنْظُرُ ، لَا أُغَيِّرُ شَيْئًا ، لَوْ كَانَ لِي مَنَعَةٌ . قَالَ فَجَعَلُوا يَضْحَكُونَ وَيُجِيلُ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ ، وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَاجِدًا لَا يَرُفَعُ رَأْسَهُ ، حَتَّى جَاءَتْهُ فَاطِمَةُ ، فَطَرَحَتْ عَنْ ظَهْرِهِ ، فَرَفَعَ رَأْسَهُ ثُمَّ قَالَ « اللَّهُمَّ عَلَيْنِكَ بِفُرَيْشٍ » . ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ، فَشَقَّ عَلَيْهِمْ إِذْ دَعَا عَلَيْهِمْ - قَالَ وَكَانُوا يُرُونَ أَنَّ الدَّعْوَةَ فِي ذَلِكَ الْبَلَدِ مُسْتَجَابَةٌ - ثُمَّ سَمِيَ « اللَّهُمَّ عَلَيْنِكَ يَا جَهْلُ ، وَعَلَيْنِكَ يَا بَعْثَةَ بْنِ رَبِيعَةَ ، وَشَيْبَةَ بْنِ رَبِيعَةَ ، وَالْوَلِيدَ بْنَ عَتْبَةَ ، وَأُمَيَّةَ بْنَ خَلْفٍ ، وَعُتْبَةَ بْنَ أَبِي مُعَيْطٍ » . وَعَدَّ السَّابِعَ فَلَمْ يَحْفَظْهُ قَالَ فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ، لَقَدْ رَأَيْتُ الَّذِينَ عَدَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَرَخَى فِي الْقَلْبِ قَلْبِ بَدْرٍ .

240. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Məsud رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Kəbənin yanında namaz qılarkən Əbu Cəhl və onun dostları (yaxınlıqda olan bir yerdə) oturmuşdular. Onlardan biri digərlərinə dedi: “Hansınız filan tayfanın kəsdiyi dişi dəvənin döl qişasını² gətirib Muhəmməd səcdə

¹ Sidiyə çıxdığı durğun sudan istifadə edəcəkdir.

² Heyvanın qarnındakı rüşeymin üstünü örtən pərdə.

edərkən onun belinə qoya bilər?” Onların ən bədbəxti gedib onu gətirdi və bir az gözlədi. Peyğəmbər ﷺ səcdə etdikdə onu Peyğəmbərin ﷺ belinə – kürəklərinin arasına qoydu. Mən bunu göürdüm, lakin qarşısını almağa qadir deyildim. Kaş bunun qarşısını ala biləcəm qədər gücüm olaydı. Onlar (barmaqla) bir-birinə işarə edərək gülməyə başladılar. Allah Elçisi ﷺ isə səcdədən başını qaldırmırdı. Sonra Fatimə onun yanına gəldi və (içalatı) onun belindən götürüb kənara atdı. Allah Elçisi ﷺ başını qaldırdı və namazı bitirdikdən sonra üç dəfə: “Allahım, Qureyşin cəzasını ver!” – dedi. Allah Elçisinin ﷺ bəddua etməsi onlara pis təsir etdi, çünki onlar bu şəhərdə edilən bədduanın qəbul olunacağına inanırdılar. Sonra Allah Elçisi ﷺ onların adlarını bir-bir sayaraq belə dua etdi: “Allahım, Əbu Cəhlin cəzasını ver! Utbə ibn Rabianın, Şeybə ibn Rabianın, Vəlid ibn Utbənin, Umeyyə ibn Xələfin və Uqbə ibn Əbu Muitin cəzasını ver!” İbn Məsud yeddincisinin də adını çəkdi, lakin (ravi) bunu yadda saxlaya bilməmişdi. Abdullah ibn Məsud deyir: “Canım Əlində Olana and olsun ki, Allah Elçisinin ﷺ adlarını çəkdiyi kəsləri Bədr¹ quyularından birində yerə sərilmiş gördüm”.

٧٠ - باب الْبِرَاقِ وَالْمُخَاطِطِ وَنَحْوِهِ فِي التَّوْبِ

70-ci fəsil: Tüpürçəyin, burundan gələn axıntının və buna bənzər şeylərin paltara bulaşması

قَالَ عُرْوَةُ عَنْ الْمُسَوَّرِ وَمَرْوَانَ خَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْنَاهُ إِلَّا وَقَعَتْ فِي كَفِّ رَجُلٍ مِنْهُمْ فَذَكَرَ بِهَا وَجْهَهُ وَجِلْدَهُ .

Urva رضي الله عنه demişdir: “Misvər və Mərvan rəvayət edirlər ki, Peyğəmbər ﷺ Hudeybiyyəyə getdi” və hədisi qeyd etdilər. Peyğəmbər ﷺ tüpürdükdə tüpürçəyi səhabələrdən birinin əlinin içinə düşər və həmin səhabə o tüpürçəyi üzünə və bədəninə sürtərdi.

٢٤١ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ حُمَيْدٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ بَرَقَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي تَوْبِهِ . طَوَّلَهُ ابْنُ أَبِي مَرْزُومٍ قَالَ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي حَبِيبٍ قَالَ حَدَّثَنِي حُمَيْدٌ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

241. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ paltarının iç tərəfinə tüpürdü”.

¹ Bədr - Mədinədən 150 km cənubda yerləşən yerin adıdır. Müsəlmanlarla kafirlər arasında ilk böyük döyüş burada olmuşdur.

٧١ - باب لا يجوز الوضوء بالبيد ولا المسكر

71-ci fəsil: Meyvə şirəsi və sərxoşedici içki ilə dəstəmaz almaq icazəli deyil

وَكِرِهَهُ الْحَسَنُ وَأَبُو الْعَالِيَةِ . وَقَالَ عَطَاءُ التَّمِيمِيُّ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الْوُضُوءِ بِالْيَدَيْنِ وَاللِّبَنِ .

Həsən əl-Bəsrî və Əbul-Aliyə رحمتهما bunu pis bir şey sayırdılar. Əta رحمته demişdir: “Mənim üçün təyəmmüm etmək şərab və süd ilə dəstəmaz almaqdan sevimlidir”.

٢٤٢ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عَائِشَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ «كُلُّ شَرَابٍ أَسْكِرَ فَهُوَ حَرَامٌ» .

242. ...Aişə رحمته rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Bütün sərxoşluk verən içkilər haramdır”.

٧٢ - باب غسل المرأة أبابها الدم عن وجهه

72-ci fəsil: Qadının öz atasının üzündən qanı silməsi

وَقَالَ أَبُو الْعَالِيَةِ امْسُحُوا عَلَى رِجْلِي فَإِنَّمَا مَرِيضَةٌ .

Əbul-Aliyə رحمته demişdir: “Ayağımın üzərinə məsh çəkin, çünki o, zədəlidir”.

٢٤٣ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي حَازِمٍ سَمِعَ سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ ، وَسَأَلَهُ النَّاسُ وَمَا بَيْنِي وَبَيْنَهُ أَخَذَ بِأَيِّ شَيْءٍ دُوِيَ جُرْحُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ مَا بَقِيَ أَحَدٌ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي ، كَانَ عَلِيٌّ يَجِيءُ بِرُؤْسِهِ فِيهِ مَاءٌ ، وَقَاطِمَةُ تَغْسِلُ عَنْ وَجْهِهِ الدَّمَ ، فَأَخَذَ حَصِيرًا فَأَخْرَقَ فَمَحَّشِي بِهِ جُرْحَهُ .

243. ...Əbu Həzm رحمته rəvayət edir ki, insanlar Səhl ibn Səd əs-Saididən: “Peyğəmbərin ﷺ yarası nə ilə müalicə edildi?” – deyə soruşdular. Səhl dedi: “Bunu məndən yaxşı bilən bir kəs qalmayıb. O vaxt Əli qalxanının içində su gətirir, Fatimə də Peyğəmbərin ﷺ üzündəki qanı yuyurdu. Sonra bir parça həsir götürüb yandırdılar və külünü onun yarasının üzərinə başladılar”.

٧٣ - باب السواك

73-cü fəsil: Misvak

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ بَثُّ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاسْتَقَّ .

İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ yanında gecələdim. O, dişlərini misvakladı”.

٢٤٤ - حَدَّثَنَا أَبُو التَّعْمَانِ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ غَبْلَانَ بْنِ جَرِيرٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَوَجَدْتُهُ يَسْتُ بِسِوَاكِ بِيَدِهِ يَقُولُ « أَعْ أَعْ » ، وَالسِّوَاكُ فِي فِيهِ ، كَأَنَّهُ يَنْهَوُّ .

244. ...Əbu Burdə atasının ﷺ belə dediyini rəvayət etmişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib onun əlindəki misvakla dişlərini təmizlədiyini və ağzında misvak olduğu halda sanki öyüyürmüş kimi «u, u»– səsi çıxartdığını görmüşəm”.

٢٤٥ - حَدَّثَنَا عُثْمَانُ قَالَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ خَدِيفَةَ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ يَشُوصُ فَاَهُ بِالسِّوَاكِ .

245. ...Rəvayət edilir ki, Huzeyfə رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ gecə yuxudan oyandıqda misvak ilə ağzını təmizləyərdi”.

٧٤ - باب دَفْعِ السِّوَاكِ إِلَى الْأَكْبَرِ

74-cü fəsil: Misvakı daha yaşlı olana vermək

٢٤٦ - وَقَالَ عَفَّانُ حَدَّثَنَا صَحْرُ بْنُ جُوَيْرِيَةَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « أَرَأَيْتُمْ أَتَسْوَكُ بِسِوَاكِ ، فَجَاءَنِي رَجُلَانِ أَحَدُهُمَا أَكْبَرُ مِنَ الْآخَرِ ، فَتَنَاوَلْتُ السِّوَاكَ الْأَصْغَرَ مِنْهُمَا ، فَقِيلَ لِي كَبْرٌ . فَدَفَعْتُهُ إِلَى الْأَكْبَرِ مِنْهُمَا » . قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ اللَّهُ اخْتَصَرَهُ نُعَيْمٌ عَنِ ابْنِ الْمُبَارَكِ عَنْ أُسَامَةَ عَنِ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ .

246. ...İbn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Yuxuda gördüm ki, misvakla dişlərimi təmizləyirəm. Bu vaxt mənim yanına biri digərindən daha yaşlı olan iki nəfər gəldi. Mən misvakı onlardan kiçik olanına uzatdım. Mənə: “Böyüyə ver”– deyildi. Mən də onu daha böyük olanına verdim”.

٧٥ - باب فَضْلِ مَنْ بَاتَ عَلَى الْوُضُوءِ

75-ci fəsil: Dəstəmazlı halda yatanın fəziləti

٢٤٧ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِذَا أَتَيْتَ مَضْجَعَكَ فَتَوَضَّأْ وَضُوءَكَ لِلصَّلَاةِ ، ثُمَّ اضْطَجِعْ عَلَى شِقِّكَ الْأَيْمَنِ ، ثُمَّ قُلِ اللَّهُمَّ أَسَلِّمْتُ

وَجِهِيَ إِلَيْكَ ، وَقَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ ، وَأَجْنَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ ، رَغْبَةً وَرَهْبَةً إِلَيْكَ ، لَا مَلْجَأَ وَلَا مَنَاجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ ، اللَّهُمَّ آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ ، وَبِنَبِيِّكَ الَّذِي أُرْسِلْتَ . فَإِنْ مِتُّ مِنْ لَيْلَتِكَ فَأَنْتَ عَلَى الْفِطْرَةِ ، وَاجْعَلْهُنَّ آخِرَ مَا تَتَكَلَّمُ بِهِ » . قَالَ فَرَدَّدَهَا عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا بَلَغَتْ « اللَّهُمَّ آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ » . قُلْتُ وَرَسُولِكَ . قَالَ « لَا ، وَبِنَبِيِّكَ الَّذِي أُرْسِلْتَ » .

247. ...Rəvayət edilir ki, Bəra ibn Azib ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Yatmaq istədikdə namaz üçün dəstəmaz aldığın kimi dəstəmaz al; sonra sağ böyrün üstə uzan; sonra de: “Allahım, Sənə ümid edərək və Səndən qorxaraq üzümü Sənə təslim etdim, işimi Sənə həvalə etdim, kü-rəyimi Sənə etibar etdim. Sığınacaq və Sənin (əzabından) xilas olmaq üçün nicat yeri yalnız Sənə yönəlməkdir. Allahım, Sənin nazil etdiyin Kitaba və göndərdiyin Peyğəmbərə iman gətirdim!”¹ Əgər o gecə ölsən, fitrət² üzərində öləcəksən. Bu sözləri, dediyin sözlərin axıncısı et”. Bəra deyir: “Mən bu duanı Peyğəmbərə ﷺ oxudum və gəlib: “Sənin nazil etdiyin Kitaba iman gətirdim” sözünə çatdıqda “və göndərdiyin Elçiyə”– dedim. O buyurdu: “Xeyr, göndərdiyin Peyğəmbərə”– de”.

¹ Transkripsiyası: Alla:hummə, əsləmtu vachi: ileykə və fənvədtu əmri: ileykə və əlcə'tu zahri: ileykə, rağbətən və rahbətən ileyk. Lə: məlcəə və lə: mənçə: minkə illə: ileyk. Alla:hummə, ə:məntu bikitə:bikəl-ləzi: ənzəltə və binəbiyyikəl-ləzi: ərsəltə.

² Fitrət – yəni tək-Allahlılığa meyilli olan.

• - كِتَابُ الْغُسْلِ

5. Qüsl kitabı

۱ - بابُ الْوُضُوءِ قَبْلَ الْغُسْلِ

1-ci fəsil: Qüsl almazdan qabaq dəstəmaz almaq

۲۴۸ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا اغْتَسَلَ مِنَ الْجَنَابَةِ بَدَأَ فَعَسَلَ يَدَيْهِ ، ثُمَّ يَتَوَضَّأُ كَمَا يَتَوَضَّأُ لِلصَّلَاةِ ، ثُمَّ يَدْخُلُ أَصَابِعُهُ فِي الْمَاءِ ، فَيُخَلِّلُ بِهَا أَصْوَلَ شَعْرِهِ ثُمَّ يَصُبُّ عَلَى رَأْسِهِ ثَلَاثَ غُرْفٍ بِيَدَيْهِ ، ثُمَّ يُفِيضُ الْمَاءَ عَلَى جِلْدِهِ كُلِّهِ .

248. ...Peyğəmbərin zövcəsi Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ cənabətli olduqda qüsl almazdan qabaq əllərini yuyardı. Sonra namaz üçün dəstəmaz aldığı kimi dəstəmaz alar, sonra barmaqlarını suyun içinə salar və onlarla saçlarının dibini isladardı. Sonra əlləri ilə başına üç ovuc su tökər, sonra da bütün bədəninə su tökərdi.

۲۴۹ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنِ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ عَنْ كُرَيْبٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ مَيْمُونَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ تَوَضَّأَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَضُوءَهُ لِلصَّلَاةِ غَيْرَ رِجْلَيْهِ ، وَعَسَلَ فَرْجَهُ ، وَمَا أَصَابَهُ مِنَ الْأَذَى ، ثُمَّ أَفَاضَ عَلَيْهِ الْمَاءَ ، ثُمَّ نَحَى رِجْلَيْهِ فَعَسَلَهُمَا ، هَذَا غُسْلُهُ مِنَ الْجَنَابَةِ .

249. ...Peyğəmbərin zövcəsi Məymunə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Allah Elçisi صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ayaqlarından başqa dəstəmaz əzalarını namaz üçün dəstəmaz aldığı kimi yuyaraq dəstəmaz aldı. Sonra cinsiyyət orqanını və ona bulaşanları yudu. Sonra üstünə su tökdü, sonra isə ayaqlarını bir kənara çəkib yudu. Onun cənabətli halda etdiyi qüsl belə idi”.

۲ - بابُ غُسْلِ الرَّجُلِ مَعَ امْرَأَتِهِ

2-ci fəsil: Kişinin öz zövcəsi ilə birlikdə çimməsi

۲۵۰ - حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذُبَيْبٍ عَنِ الرَّهْرِيِّ عَنِ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنْتُ أَعْتَسِلُ أَنَا وَالنَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ مِنْ قَدَحٍ يُقَالُ لَهُ الْفَرْقُ .

250. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Mən Peyğəmbərlə صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ birlikdə “fəraq”¹ deyilən bir qabdan su götürüb qüsl alardıq”.

¹ Fəraq – altı litr su tutumu olan bir qaba deyilir.

3 - باب الغُسلِ بِالصَّاعِ وَنَحْوِهِ

3-cü fəsil: Bir saa¹ və buna yaxın miqdarda su ilə qüsl almaq

۲۵۱ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ الصَّمَدِ قَالَ حَدَّثَنِي شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ حَفْصٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا سَلَمَةَ يَقُولُ دَخَلْتُ أَنَا وَأَخُو عَائِشَةَ عَلَى عَائِشَةَ فَسَأَلَهَا أَحْوَهَا عَنْ غُسْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَدَعَتْ بِإِنَاءٍ نُحْوًا مِنْ صَاعٍ ، فَأَغْتَسَلَتْ وَأَفَاضَتْ عَلَى رَأْسِهَا ، وَبَيَّنَّتَا وَبَيَّنَّهَا حِجَابًا . قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ قَالَ يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ وَهَرَجْرُ وَالْجَلْدِيُّ عَنْ شُعْبَةَ قَدْرٍ صَاعٍ .

251. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Sələmə رضي الله عنه demişdir: “Mən və Aişənin qardaşı Aişənin yanına gəldik. Aişənin qardaşı ondan Peyğəmbərin ﷺ qüslü barədə soruşdu. Aişə bir qab – təxminən bir saa miqdarında su gətizdirdi, sonra qüsl aldı və suyu başının üzərindən tökdü. Bu əsnada bizimlə onun arasında pərdə tutulmuşdu”.

۲۵۲ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ قَالَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ أَنَّهُ كَانَ عِنْدَ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ هُوَ وَأَبُوهُ ، وَعِنْدَهُ قَوْمٌ فَسَأَلُوهُ عَنِ الْغُسْلِ . فَقَالَ يَكْفِيكَ صَاعٌ . فَقَالَ رَجُلٌ مَا يَكْفِيَنِي . فَقَالَ جَابِرٌ كَانَ يَكْفِي مَنْ هُوَ أَوْفَى مِنْكَ شَعْرًا ، وَخَيْرٌ مِنْكَ ، ثُمَّ أَمَّنَا فِي ثَوْبٍ .

252. ...Əbu Cəfər رضي الله عنه rəvayət edir ki, atası Cabir ibn Abdullahın yanında olduqda Cabirin yanında olan bir toplum ondan qüsl barəsində soruşdu. Cabir: “Sənə bir saa su kifayət edər”– deyə cavab verdi. Oradakılardan biri: “Mənə bəs eləmir”– dedikdə, Cabir: “Saçı sənin (saçından) daha gur, özü də səndən daha xeyirli olan birinə bəs edərdi”– dedi, sonra əynində bir paltar olduğu halda bizə namazda imamlıq etdi.

۲۵۳ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرِو عَنْ جَابِرِ بْنِ زَيْدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمِثْمُونَةَ كَانَا يَغْتَسِلَانِ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ . قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ كَانَ ابْنُ عُيَيْنَةَ يَقُولُ أَخْبِرًا عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ مِثْمُونَةَ ، وَالصَّحِيحُ مَا رَوَى أَبُو نُعَيْمٍ .

253. ...İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ və Məymunə (su götürərək) bir qabdan qüsl alardılar.

۴ - باب مَنْ أَفَاضَ عَلَى رَأْسِهِ ثَلَاثًا

4-cü fəsil: Başına üç dəfə su tökən

۲۵۴ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ صُرْدٍ قَالَ حَدَّثَنِي جُبَيْرُ بْنُ مُطْعِمٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ

¹ Bir saa - insanın səkkiz ovcuna bərabərdir. Bu da, təxminən 2 kiloqram 800 qrama bərabərdir.

اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أَمَا أَنَا فَأُفِيضُ عَلَى رَأْسِي ثَلَاثًا » . وَأَشَارَ بِيَدَيْهِ كِلْتَيْهِمَا

254. ...Rəvayət edilir ki, Cubeyr ibn Mutim رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi ﷺ: “Mənə gəldikdə isə, mən başıma üç dəfə su tökürəm” – dedi və bunu başa salmaq üçün əlləri ilə işarə etdi”.

٢٥٥ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ حُجُولِ بْنِ رَاشِدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُغْرِغُ عَلَى رَأْسِهِ ثَلَاثًا .

255. ...Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ (qüsl aldıqda) başının üstündən üç dəfə su tökərdü”.

٢٥٦ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا مَعْمَرُ بْنُ حَيْجَى بْنِ سَامٍ حَدَّثَنِي أَبُو جَعْفَرٍ قَالَ قَالَ لِي جَابِرُ أَتَانِي ابْنُ عَمَرَ يُعَرِّضُ بِالْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ ابْنِ الْحَنْفِيَّةِ قَالَ كَيْفَ الْغُسْلُ مِنَ الْجَنَابَةِ فَقُلْتُ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْخُذُ ثَلَاثَةَ أَكْفٍ وَيُفِيضُهَا عَلَى رَأْسِهِ ، ثُمَّ يُفِيضُ عَلَى سَائِرِ جَسَدِهِ . فَقَالَ لِي الْحَسَنُ إِنِّي رَجُلٌ كَثِيرُ الشَّعْرِ . فَقُلْتُ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَكْثَرَ مِنْكَ شَعْرًا .

256. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Cəfər رضي الله عنه demişdir: “Cabir mənə bunları danışdı: “Əmim oğlu yanıma gəldi – Cabir “əmim oğlu” deməklə Həsən ibn Muhəmməd ibn əl-Hənəfiyyəni qəsd edirdi – və dedi: “Cənabət qüslu necə alınır?” Mən dedim: “Peyğəmbər ﷺ üç ovuc su götürər və bunları başının üzərindən tökərdi, sonra da bədəninə qalan hissəsinin üzərinə tökərdi”. Həsən mənə dedi: “Mən saçı çox adamam”. Mən dedim: “Peyğəmbərin ﷺ saçı sənin saçından daha çox idi”.

٥ - باب الْغُسْلِ مَرَّةً وَاحِدَةً

5-ci fəsil: Bir dəfə su tökmək

٢٥٧ - حَدَّثَنَا مُوسَى قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَّاحِدِ عَنِ الْأَعْمَشِيِّ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ عَنْ كُرَيْبٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَتْ مَيْمُونَةُ وَضَعْتُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَاءً لِلْغُسْلِ ، فَعَسَلَ يَدَيْهِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا ، ثُمَّ أَفْرَغَ عَلَى شِمَالِهِ فَعَسَلَ مَذَاكِرَهُ ، ثُمَّ مَسَحَ يَدَهُ بِالْأَرْضِ ، ثُمَّ مَضَمْنَ وَاسْتَنْشَقَ وَعَسَلَ وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ ، ثُمَّ أَفَاضَ عَلَى جَسَدِهِ ، ثُمَّ تَحَوَّلَ مِنْ مَكَانِهِ فَعَسَلَ قَدَمَيْهِ .

257. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Məymunə belə dedi: “Mən Peyğəmbərə ﷺ yuyunmaq üçün su qoydum. O, iki və ya üç dəfə əllərini yudu. Ondan sonra sol əli üzərinə su tökərək qasığını yudu. Sonra əlini yerə sürtdü. Sonra ağızını yaxaladı və burnuna su çəkdi. Üzünü və

əllərini yudu. Sonra bədəninə su tökdü. Sonra yerini dəyişərək ayaqlarını yudu”.

٦ - باب مَنْ بَدَأَ بِالْحِلَابِ أَوْ الطَّيِّبِ عِنْدَ الْغُسْلِ

6-cı fəsil: Badyadan¹ su götürərək qüsl alan

٢٥٨ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنِ حُظَلَّةَ عَنِ الْقَاسِمِ عَنِ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اغْتَسَلَ مِنَ الْجَنَابَةِ دَعَا بِشَيْءٍ نَحْوِ الْحِلَابِ ، فَأَخَذَ بِكَفِّهِ ، فَبَدَأَ بِشِقِّ رَأْسِهِ الْأَيْمَنِ ثُمَّ الْأَيْسَرِ ، فَقَالَ بِمَا عَلَى رَأْسِهِ .

258. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Peyğəmbər ﷺ cənabətli halda olduqda və qüsl almaq istədikdə badya boyda bir qabda su gətizdirər, suyu əli ilə götürüb əvvəlcə başının sağ tərəfini, sonra da sol tərəfini yuyar, sonra suyu iki əli ilə götürüb başına tökərdi”.

٧ - باب الْمَضْمَضَةِ وَالِاسْتِنْشَاقِ فِي الْجَنَابَةِ

7-ci fəsil: Cənabət qüslu alanda ağzı yaxalamaq və buruna su çəkmək

٢٥٩ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ حَدَّثَنِي سَالِمٌ عَنْ كُرَيْبٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ حَدَّثَنَا مَيْمُونَةُ قَالَتْ صَبَبْتُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غُسْلًا ، فَأَفْرَعُ بِيَمِينِهِ عَلَى يَسَارِهِ فَعَسَلَهَا ، ثُمَّ غَسَلَ وَجْهَهُ ، ثُمَّ قَالَ بِيَدِهِ الْأَرْضَ فَمَسَحَهَا بِالرُّبَابِ ، ثُمَّ غَسَلَهَا ، ثُمَّ تَمَضَّمَضَ وَاسْتَنْشَقَ ، ثُمَّ غَسَلَ وَجْهَهُ ، وَأَفَاضَ عَلَى رَأْسِهِ ، ثُمَّ تَنَحَّى فَعَسَلَ قَدَمَيْهِ ، ثُمَّ أَتَى بِمَنْدِيلٍ ، فَلَمْ يَنْفُضْ بِهَا .

259. ...Rəvayət edilir ki, Məymunə رضي الله عنها demişdir: “Mən qüsl alması üçün Peyğəmbərə ﷺ su gətirdim. O, sağ əli ilə sol əlinə su tökdü və əllərini yudu. Sonra cinsiyyət üzvünü yudu. Sonra əlini yerə vuraraq torpağa sürtdü və yudu. Sonra ağzını yaxaladı və burnunun içini yudu. Sonra üzünü yudu və başının üzərindən su əndərdi. Sonra kənara çəkilərək ayaqlarını yudu. Sonra ona dəsmal gətirildi, lakin o, bununla silinmədi”.

٨ - باب مَسْحِ الْبِدِّ بِالرُّبَابِ لِيَكُونَ أَنْعَى

8-ci fəsil: Təmiz olması üçün əlin torpağa sürtülməsi

٢٦٠ - حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ عَنْ كُرَيْبٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ مَيْمُونَةَ أَنَّ النَّبِيَّ

¹ Badya – içinə süd sağmaq, yaxud maye tökmək üçün misdən, saxsıdan və başqa şeylərdən düzəldilmiş altı gen böyük qabdır.

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اغْتَسَلَ مِنَ الْجَنَابَةِ ، فَعَسَلَ فَرْجَهُ بِيَدِهِ ، ثُمَّ دَلَكَ بِمَا خَاطَطَ ثُمَّ غَسَلَهَا ، ثُمَّ تَوَضَّأَ وَضُوءَهُ لِلصَّلَاةِ ، فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ غُسْلِهِ غَسَلَ رِجْلَيْهِ .

260. ...Məymunə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ cənabət qüslu aldıqda əli ilə cinsiyyət üzvünü yudu. Sonra əlini divara sürtdü, sonra da əlini yudu. Sonra namaz üçün alınan dəstəmaz kimi dəstəmaz aldı. Qüsl almağı bitirdikdə ayaqlarını yudu”.

٩ - باب هل يُدخِلُ الجُنُبُ يَدَهُ فِي الإِنَاءِ قَبْلَ أَنْ يَغْسِلَهَا إِذَا لَمْ يَكُنْ عَلَى يَدِهِ قَدْرٌ غَيْرِ الْجَنَابَةِ

9-cu fəsil: Cənabətli olanın əli təmizdirsə, əlini yumadan yuyunacağı suqabına sala bilərmə?

وَأَدْخَلَ ابْنُ عُمَرَ وَالْبَرَاءُ بْنُ عَازِبٍ يَدَهُ فِي الطَّهُورِ ، وَلَمْ يَغْسِلَهَا ثُمَّ تَوَضَّأَ . وَلَمْ يَرَ ابْنَ عُمَرَ وَابْنَ عَبَّاسٍ بَأْسًا بِمَا يَنْتَضِخُ مِنْ غُسْلِ الْجَنَابَةِ .

İbn Ömər və Bəra ibn Azib رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا əlləri təmiz olduqda onları yumadan suqabına salar və dəstəmaz alardılar. İbn Ömər və İbn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا cənabət qüslu aldıqda sıçrayan suda bir problem görməzdilər.

٢٦١ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ أَحْمَرْنَا أَفْلَحَ عَنِ الْقَاسِمِ عَنِ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنْتُ أُغْتَسِلُ أَنَا وَالتَّيْبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ فَتَخْتَلِفُ أَيْدِينَا فِيهِ .

261. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Mən Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə bir qabdan su götürüb qüsl edərdik, əllərimiz də o qaba tərəf gedib-gələrdi”.

٢٦٢ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اغْتَسَلَ مِنَ الْجَنَابَةِ غَسَلَ يَدَهُ .

262. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Allah Elçisi ﷺ qüsl aldıqda əlini yuyardı”.

٢٦٣ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ حَفْصٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنْتُ أُغْتَسِلُ أَنَا وَالتَّيْبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ مِنَ الْجَنَابَةِ . وَعَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ مِثْلَهُ .

263. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Mən Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə bir qabdan su götürüb cənabət qüslu alardıq”.

٢٦٤ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَبْرِ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْمَرْأَةُ مِنْ نِسَائِهِ يَغْتَسِلَانِ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ . زَادَ مُسْلِمٌ وَوَهَبٌ عَنْ شُعْبَةَ مِنَ الْجَنَابَةِ .

264. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ﷺ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ qadınlarından biri ilə birlikdə eyni qabdan su götürüb qüsl alardı”. Ravi Şübə: “Cənabət qüslu alardı” demişdir.

١٠ - باب تَفْرِيقِ الْغُسْلِ وَالْوُضُوءِ

10-cu fəsil: Qüsl və dəstəməzi bir-birindən ayırmaq

وَيُذَكَّرُ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ غَسَلَ قَدَمَيْهِ بَعْدَ مَا جَفَّ وَضُوءُهُ

İbn Ömər رضي الله عنه ayaqlarını üzü dəstəmaz suyundan quruduqdan sonra yumuşdur.

٢٦٥ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَبُوبٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ قَالَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ عَنْ كُرَيْبِ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَتْ مَيْمُونَةُ وَضَعْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَاءً يَغْتَسِلُ بِهِ ، فَأَفْرَغَ عَلَيَّ يَدَيْهِ ، فَعَسَلَهُمَا مَرَّتَيْنِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا ، ثُمَّ أَفْرَغَ بِيَمِينِهِ عَلَيَّ شِمَالِهِ ، فَعَسَلَ مَذَاكِيرَهُ ، ثُمَّ ذَلِكَ يَدَهُ بِالْأَرْضِ ، ثُمَّ مَضْمَضَ وَاسْتَنْشَقَ ، ثُمَّ غَسَلَ وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ ثُمَّ غَسَلَ رَأْسَهُ ثَلَاثًا ، ثُمَّ أَفْرَغَ عَلَيَّ جَسَدِهِ ، ثُمَّ تَنَحَّى مِنْ مَقَامِهِ فَعَسَلَ قَدَمَيْهِ .

265. ...Rəvayət edilir ki, Məymunə رضي الله عنها demişdir: “Mən qüsl alması üçün Allah Elçisinə ﷺ su gətirib qoydum. O, su tökərək iki və ya üç dəfə əllərini yudu. Sonra sağ əli ilə sol əlinə su töküb cinsiyyət üzvünü yudu. Sonra əlini yerə vuraraq torpağa sürtdü. Sonra ağzını yaxaladı və burnunun içini yudu. Sonra üzünü və əllərini yudu. Sonra başını üç dəfə yudu. Sonra bədəninə su tökdü. Sonra kənara çəkilərək ayaqlarını yudu”.

١١ - باب مَنْ أَفْرَغَ بِيَمِينِهِ عَلَيَّ شِمَالِهِ فِي الْغُسْلِ

11-ci fəsil: Qüsl aldıqda sağ əli ilə sol əlinə su tökən

٢٦٦ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ عَنْ كُرَيْبِ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ مَيْمُونَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ قَالَتْ وَضَعْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غُسْلًا وَسَتَرْتُهُ ، فَصَبَّ عَلَيَّ يَدِهِ ، فَعَسَلَهَا مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ - قَالَ سَلِيمَانُ لَا أَدْرِي أَذَكَرَ النَّائِلَةَ أَمْ لَا - ثُمَّ أَفْرَغَ بِيَمِينِهِ عَلَيَّ شِمَالِهِ ، فَعَسَلَ فَرْجَهُ ، ثُمَّ ذَلِكَ يَدَهُ بِالْأَرْضِ أَوْ بِالْحَائِطِ ، ثُمَّ تَمَضْمَضَ وَاسْتَنْشَقَ ، وَغَسَلَ وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ ، وَغَسَلَ رَأْسَهُ ، ثُمَّ صَبَّ عَلَيَّ جَسَدِهِ ، ثُمَّ تَنَحَّى فَعَسَلَ قَدَمَيْهِ ، فَنَاولْتُهُ خِرْقَةً ، فَقَالَ بِيَدِهِ هَكَذَا ، وَمَا يُرِيدُهَا .

266. ...Rəvayət edilir ki, Məymunə bint əl-Haris رضي الله عنها demişdir: “Mən qüsl alması üçün Allah Elçisinə ﷺ su gətirib qoydum və ona pərdə düzəltdim. O, su tökərək əlini bir və ya iki dəfə yudu. Sonra sağ əli ilə sol əlinə su töküb cinsiyyət üzvünü yudu. Sonra əlini yerə vuraraq torpağa və ya divara sürtdü. Sonra ağzını yaxaladı və burnunun içini yudu. Sonra üzünü və əllərini yudu. Sonra başını yudu. Sonra bədənində su tökdü. Sonra kənara çəkilərək ayaqlarını yudu. Bu arada silinməsi üçün ona parça uzatdım, lakin əli ilə istəmədiyinə işarə etdi”.

١٢ - باب إِذَا جَامَعَ ثُمَّ عَادَ ، وَمَنْ دَارَ عَلَى نِسَائِهِ فِي غُسْلٍ وَاحِدٍ

12-ci fəsil: Cinsi yaxınlıq etdikdən sonra bunu bir daha təkrar etmək və bir qüsl ilə bütün qadınları ilə yaxınlıq edən

٢٦٧ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ وَيَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُثَنَّبِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ ذَكَرْتُهُ لِعَائِشَةَ فَقَالَتْ يَرْحَمُ اللَّهُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، كُنْتُ أُطِيبُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَيَطُوفُ عَلَى نِسَائِهِ ، ثُمَّ يُصْبِحُ مُحْرِمًا بِنَصْحِ طَيْبًا .

267. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Allah İbn Ömərə rəhm etsin!¹ Mən Allah Elçisinə ﷺ ətir vurardım; o da öz zövcələri ilə (hamısının evinə bir-bir gedərək) yaxınlıq edərdi. Səhəri gün isə bədənindən ətir qoxusu gəldiyi halda ehrama girərdi”.

٢٦٨ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ قَالَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدُورُ عَلَى نِسَائِهِ فِي السَّاعَةِ الْوَاحِدَةِ مِنَ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ ، وَهُنَّ إِحْدَى عَشْرَةَ . قَالَ قُلْتُ لِأَنْسٍ أَوَكَانَ يُطِيفُهُ قَالَ كُنَّا نَتَخَدَّثُ أَنَّهُ أُعْطِيَ قُوَّةَ ثَلَاثِينَ . وَقَالَ سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ إِنَّ أَنْسًا حَدَّثَهُمْ تَشِعْ نِسْوَةٌ .

268. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ gecənin və ya gündüzün bir vaxtında öz qadınları ilə yaxınlıq edərdi. Onlar on bir qadın idi. Ənəsdən soruşdular: “Onun buna təqəti çatırdımı?” O dedi: “Biz öz aramızda deyərdik ki, ona otuz kişinin gücü verilmişdir”. Ənəsin rəvayət etdiyi digər hədisdə deyilir: “Onlar doqquz qadın idi”.

¹ Hədisdə Aişə İbn Ömər رضي الله عنه ehramda olarkən ətir vurmağı xoşlamaması sözünə qarşılıq olaraq belə demişdir.

۱۳ - باب غَسْلِ الْمُدَى وَالْوُضُوءِ مِنْهُ

13-cü fəsil: Məzini yumaq və buna görə dəstəmaz almaq

۲۶۹ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا زَائِدَةُ عَنْ أَبِي حَصِينٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَلِيٍّ قَالَ كُنْتُ رَجُلًا مَدَّاءً فَأَمَرْتُ رَجُلًا أَنْ يَسْأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِمَكَانِ ابْنَتِهِ فَسَأَلَ فَقَالَ « تَوَضَّأَ وَغَسَلَ ذَكَرَكَ » .

269. ...Rəvayət edilir ki, Əli رضي الله عنه demişdir: “Məndən tez-tez məzi axırdı. Qızının məqamına (mənim zövcəm olduğuna) görə Peyğəmbərdən صلى الله عليه وسلم bu haqda soruşmağı başqa adama dedim, o da soruşdu. Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم buyurdu: “Cinsiyyət üzvünü yu və dəstəmaz al!”

۱۴ - باب مَنْ تَطَيَّبَ ثُمَّ اغْتَسَلَ وَبَقِيَ أَثَرُ الطَّيِّبِ

14-cü fəsil: Ətirləndikdən sonra qüsl alan və bədəninə ətirin izi qalan

۲۷۰ - حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنتَشِرِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَأَلْتُ عَائِشَةَ فَذَكَرْتُ لَهَا قَوْلَ ابْنِ عُمَرَ مَا أُجِبُ أَنْ أَصْبِحَ مُحْرِمًا أَنْصَحُ طَيِّبًا . فَقَالَتْ عَائِشَةُ أَنَا طَيِّبْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ طَافَ فِي نِسَائِهِ ثُمَّ أَصْبَحَ مُحْرِمًا .

270. ...Rəvayət edilir ki, Muhəmməd ibn əl-Muntəşir رضي الله عنه demişdir: “Mən Aişəyə İbn Ömər in eħramlı olduğu halda ətir vurmağı xoşlamamasını danışdım. Aişə dedi: “Mən Allah Elçisinə صلى الله عليه وسلم ətir vurardım, o da öz zövcələri ilə (bir-bir evlərinə gedərək) yaxınlıq edər, səhəri gün isə (bədəninədən ətir qoxusu gəldiyi halda) eħrama girərdi”.

۲۷۱ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا الْحَكَمُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى وَبِصِ الطَّيِّبِ فِي مَفْرِقِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ مُحْرِمٌ .

271. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم eħramda ikən, onun saçını ayırdığı yerdəki ətirin parıltısı indiyə qədər gözlərimin önündədir”.

۱۵ - باب تَحْلِيلِ الشَّعْرِ حَتَّى إِذَا ظَنَّ أَنَّهُ قَدْ أَرَوَى بَشْرَتَهُ أَفَاضَ عَلَيْهِ

15-ci fəsil: Qüsl əsnasında dərisini su ilə yaxşıca islatdığını zənn edib saçların dibini ovxalamaq

۲۷۲ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ غُرُوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

إِذَا اغْتَسَلَ مِنَ الْجَنَابَةِ غَسَلَ يَدَيْهِ ، وَتَوَضَّأَ وَضُوءَهُ لِلصَّلَاةِ ثُمَّ اغْتَسَلَ ، ثُمَّ يَجْلِلُ يَدَيْهِ شَعْرَهُ ، حَتَّى إِذَا ظَنَّ أَنْ قَدْ أَرَوَى بَشَرَتَهُ ، أَفَاضَ عَلَيْهِ الْمَاءَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ، ثُمَّ غَسَلَ سَائِرَ جَسَدِهِ .

272. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Allah Elçisi ﷺ cənabətli olduqdan sonra qüsl aldıqda əllərini yuyar və namaz üçün dəstəmaz aldığı kimi dəstəmaz alar, ondan sonra qüsl edərdi. Sonra yaş əli ilə saçlarının dibini ovxalayardı. Başının dərisini tam islatdığını yəqin etdikdə üstünə üç dəfə su tökər, sonra da bədəninə qalan hissəsini yuyardı”.

۲۷۲ - وَقَالَتْ كُنْتُ أَغْتَسِلُ أَنَا وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ نَعْرِفُ مِنْهُ جَمِيعًا .

273. ...Həmçinin Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Mən və Allah Elçisi ﷺ birlikdə bir qabdan ovucla su götürüb qüsl alardıq”.

۱۶ - باب مَنْ تَوَضَّأَ فِي الْجَنَابَةِ ثُمَّ غَسَلَ سَائِرَ جَسَدِهِ ، وَلَمْ يُعِدْ ، غَسَلَ مَوَاضِعَ الْوَضُوءِ مَرَّةً أُخْرَى .

16-cı fəsil: Cənabət qüslü aldıqda dəstəmaz alan və bədəninə qalan hissəsini yuyarkən dəstəmaz üzvlərini yumayan

۲۷۴ - حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عِيْسَى قَالَ أَخْبَرَنَا الْفَضْلُ بْنُ مُوسَى قَالَ أَخْبَرَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ سَالِمٍ عَنْ كُرَيْبٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ مِمْوْنَةَ قَالَتْ وَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَضُوءًا لِنَبَاتِةَ فَأَكْفَأَ بِيَمِينِهِ عَلَى شِمَالِهِ مَرَّتَيْنِ ، أَوْ ثَلَاثًا ، ثُمَّ غَسَلَ فَرْجَهُ ، ثُمَّ ضَرَبَ يَدَهُ بِالْأَرْضِ - أَوْ الْحَائِطِ - مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا ، ثُمَّ مَضَمَضَ وَاسْتَنْشَقَ ، وَغَسَلَ وَجْهَهُ وَذِرَاعَيْهِ ، ثُمَّ أَفَاضَ عَلَى رَأْسِهِ الْمَاءَ ، ثُمَّ غَسَلَ جَسَدَهُ ، ثُمَّ تَنَحَّى فَعَسَلَ رِجْلَيْهِ . قَالَتْ فَأَتَيْتُهُ بِزِقَّةٍ ، فَلَمْ يَرِدْهَا ، فَجَعَلَ يَنْفُضُ يَدَيْهِ .

274. ...Rəvayət edilir ki, Məymunə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Mən Peyğəmbərə ﷺ yuyunmaq üçün su qoydum. O, iki və ya üç dəfə əllərini yudu. Ondan sonra sol əli üzərinə su tökərək qasığını yudu. Sonra əlini yerə sürtdü. Sonra ağzını yaxaladı və burnuna su çəkdi. Üzünü və əllərini yudu. Sonra bədəninə su tökdü. Sonra yerini dəyişərək ayaqlarını yudu”.

۱۷ - باب إِذَا ذَكَرَ فِي الْمَسْجِدِ أَنَّهُ جُنُبٌ يَخْرُجُ كَمَا هُوَ وَلَا يَتَيَّمُّ

17-ci fəsil: Adam məsciddə ikən cənabətli olduğunu xatırlasa, təyəmmüm etmədən bayıra çıxmalıdır

۲۷۵ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا عُمَرَانُ بْنُ عُمَرَ قَالَ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ أَقِيمَتِ الصَّلَاةَ ، وَعَدَلَتِ الصُّفُوفَ قِيَامًا ، فَخَرَجَ إِلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا قَامَ فِي مُصَلَاةٍ ذَكَرَ أَنَّهُ جُنُبٌ فَقَالَ لَنَا :

مَكَانَكُمْ» . ثُمَّ رَجَعَ فَاعْتَسَلَ ، ثُمَّ خَرَجَ إِلَيْنَا وَرَأْسُهُ يَقْطُرُ ، فَكَبَّرَ فَصَلَّيْنَا مَعَهُ . تَابَعَهُ عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ مَعْمَرٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ . وَرَوَاهُ الْأَوْزَاعِيُّ عَنِ الزُّهْرِيِّ .

275. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: “Bir dəfə namaza başlamaq üçün iqamə verildi və cərgələr düzəldi. Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم bizim yanımıza gəlib namaza durduqda cənabətli olduğunu xatırladı. O bizə: “Yerinizdən tər pənməyin!”– dedi və evinə qayıdıb qüsl aldı, sonra başından su damcılaya-damcılaya yanımıza gəlib təkbir gətirdi və biz də onunla birlikdə namaz qıldıq”.

۱۸ - باب نَفْضِ الْيَدَيْنِ مِنَ الْغُسْلِ عَنِ الْجَنَابَةِ

18-ci fəsil: Cənabət qüslu aldıqda (qalan damcılara görə) əlləri silkələmək

۲۷۶ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو حَمْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ الْأَعْمَشَ عَنْ سَالِمٍ عَنْ كُرَيْبٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَتْ مَيْمُونَةُ وَضَعْتُ اللَّيْلِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غُسْلًا ، فَسَتَرْتُهُ بِثَوْبٍ ، وَصَبَّ عَلَى يَدَيْهِ فَعَسَلَهُمَا ، ثُمَّ صَبَّ يَمِينِهِ عَلَى شِمَالِهِ ، فَعَسَلَ فَرْجَهُ ، فَضَرَبَ بِيَدِهِ الْأَرْضَ فَمَسَحَهَا ، ثُمَّ غَسَلَهَا فَمَضْمَضَ ، وَاسْتَنْشَقَ ، وَغَسَلَ وَجْهَهُ وَذِرَاعَيْهِ ، ثُمَّ صَبَّ عَلَى رَأْسِهِ ، وَأَفَاضَ عَلَى جَسَدِهِ ، ثُمَّ تَنَحَّى فَعَسَلَ قَدَمَيْهِ ، فَنَاولَتْهُ نَوْبًا فَلَمْ يَأْخُذْهُ ، فَانطَلَقَ وَهُوَ يَنْفُضُ يَدَيْهِ .

276. ...Rəvayət edilir ki, Məymunə رضي الله عنها demişdir: “Mən qüsl alması üçün Peyğəmbərə صلى الله عليه وسلم su gətirib qoydum. Görünməmək üçün ona pərdə çəkdim. Sonra o, əllərinə su töküb onları yudu. Sonra sağ əli ilə sol əlinə su töküb cinsiyyət üzvünü yudu. Sonra əlini torpağa sürtdü və yudu. Sonra ağızını yaxaladı və burnunun içini yudu. Sonra üzünü və qollarını. Sonra başına və bədənində su tökdü. Sonra kənara çəkilərək ayaqlarını yudu. Sonra ona bir paltar olan parça uzatdım, lakin onu götürmədi və əllərini silkələyərək kənara çəkildi”.

۱۹ - باب مَنْ بَدَأَ بِشِقِّ رَأْسِهِ الْأَيْمَنِ فِي الْغُسْلِ

19-cu fəsil: Qüsl almağı başının sağ tərəfini yumaqla başlayan

۲۷۷ - حَدَّثَنَا خَلَادٌ بْنُ يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَافِعٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ شَيْبَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنَّا إِذَا أَصَابَتْ إِحْدَانَا جَنَابَةٌ ، أَخَذَتْ بِيَدَيْهَا ثَلَاثًا فَوْقَ رَأْسِهَا ، ثُمَّ تَأْخُذُ بِيَدِهَا عَلَى شِقِّهَا الْأَيْمَنِ ، وَبِيَدِهَا الْأُخْرَى عَلَى شِقِّهَا الْأَيْسَرِ .

277. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Birimiz cənabət halında olduqda suyu əli götürüb başına üç dəfə tökərdi. Sonra suyu əli ilə götürüb sağ tərəfinə, digər əli ilə də sol tərəfinə töküb yuyunardı”.

۲۰ - باب مَن اغْتَسَلَ غُرْيَانًا وَحَدَهُ فِي الْخُلُوعِ ، وَمَن تَسَتَّرَ فَالتَّسَتُّرُ أَفْضَلُ

20-ci fəsil: Xəlvətə çəkilib təklikdə çılpaq çimən və örtünüb çimməyin daha fəzilətli olmasına görə örtünüb çimən

وَقَالَ بَحْرٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « اللَّهُ أَحَقُّ أَنْ يُسْتَحْيَا مِنْهُ مِنَ النَّاسِ » .

Bəhz رحمته atasından və babasından rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Allah həya edilməyə insanlardan daha layiqdir”.

۲۷۸ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ نَصْرِ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « كَانَتْ بُنُو إِسْرَائِيلَ يَغْتَسِلُونَ عُرَاءَ ، يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ ، وَكَانَ مُوسَى يَغْتَسِلُ وَحَدَهُ ، فَقَالُوا وَاللَّهِ مَا يَمْنَعُ مُوسَى أَنْ يَغْتَسِلَ مَعَنَا إِلَّا أَنَّهُ آدُرٌ ، فَذَهَبَ مَرَّةً يَغْتَسِلُ ، فَوَضَعَ ثَوْبَهُ عَلَى حَجَرٍ ، فَفَرَّ الْحَجَرُ بِثَوْبِهِ ، فَحَرَجَ مُوسَى فِي إِثْرِهِ يَقُولُ ثَوْبِي يَا حَجَرُ . حَتَّى نَظَرْتُ بُنُو إِسْرَائِيلَ إِلَى مُوسَى ، فَقَالُوا وَاللَّهِ مَا يُؤَسَى مِنْ بَأْسٍ . وَأَخَذَ ثَوْبَهُ ، فَطَفِقَ بِالْحَجَرِ ضَرْبًا » . فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ وَاللَّهِ إِنَّهُ لَنَدَبُ بِالْحَجَرِ سِنَّةٌ أَوْ سَبْعَةَ ضَرْبًا بِالْحَجَرِ .

278. ...Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “İsrail oğulları çılpaq olaraq, bir-birinə baxa-baxa çimirdilər. Musa isə təklikdə çimərdi. (İsrail oğulları): “Musaya bizimlə birlikdə çimməyə mane olan, ancaq onun dəbə¹ olmasıdır”– dedilər. Bir dəfə Musa çimməyə getdi və paltarını daşın üstünə qoydu. Birdən daş onun paltarını götürüb qaçdı. Musa: “Paltarımı (qaytar), ey daş!” deyə-deyə daşın arxasınca qaçdı. Nəhayət, İsrail oğulları Musanı çılpaq gördülər və: “Allaha and olsun ki, Musada heç bir qüsür yox imiş”– dedilər. Musa paltarını götürdü və daşı vurmağa başladı”. Əbu Hureyra dedi: “Allaha and olsun! Musa daşa altı, yaxud yeddi zərbə vurmaqla daşı tənbeh etdi”.

۲۷۹ - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « بَيْنَا أَيُّوبُ يَغْتَسِلُ غُرْيَانًا فَحَرَ عَلَيْهِ جَرَادٌ مِنْ ذَهَبٍ ، فَجَعَلَ أَيُّوبُ يَجْتَنِي فِي ثَوْبِهِ ، فَنَادَاهُ رَبُّهُ يَا أَيُّوبُ ، أَلَمْ أَكُنْ أَعْتَبُكَ عَمَّا تَرَى قَالَ بَلَى وَعِزَّتِكَ وَلَكِنْ لَا غِنَى لِي عَنْ بَرَكَتِكَ » . وَرَوَاهُ إِبْرَاهِيمُ عَنْ مُوسَى بْنِ عُفْبَةَ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « بَيْنَا أَيُّوبُ يَغْتَسِلُ غُرْيَانًا » .

279. ...Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Əyyub çılpaq çimərkən onun üstünə qızıldan çayırtkələr töküldü. Əyyub (onları) paltarının (cibinə) yığmağa başladı. (Bu vaxt) Rəbbi onu çağırır: “Ey Əyyub! Məgər Mən səni bu gördüyündən (də artığı ilə) zəngin etmədim-

¹ Dəbə – qasıq yırtığı xəstəliyinə və ya bu cür xəstəliyi olan adama deyilir.

mi?” – deyə buyurdu. Əyyub: “Bəli, Sənin izzətinə and olsun ki, (elədir). Lakin mən Sənin bərəkətinə (hər zaman) möhtacam” – deyə cavab verdi”. Həmçinin Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Əyyub lüt qüsl alardı”.

۲۱ - باب التَّسْتُرِ فِي الْعُسْلِ عِنْدَ النَّاسِ

21-ci fəsil: İnsanların yanında qüsl etdikdə pərdə tutmaq

۲۸۰ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ أَبِي النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ أَبَا مُرَّةَ مَوْلَى أُمِّ هَانِيَةَ بِنْتِ أَبِي طَالِبٍ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أُمَّ هَانِيَةَ بِنْتَ أَبِي طَالِبٍ تَقُولُ ذَهَبْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَامَ الْفَتْحِ ، فَوَجَدْتُهُ يَغْتَسِلُ وَفَاطِمَةُ تَسْتُرُهُ فَقَالَ « مَنْ هَذِهِ . فَقُلْتُ أَنَا أُمُّ هَانِيَةَ .

280. ...Rəvayət edilir ki, Ummu Hani bint Əbu Talib رضي الله عنها demişdir: “Mən Məkkənin fəthi ilində Allah Elçisinin صلى الله عليه وسلم yanına getdim və onun qüsl aldığı, Fatimənin də pərdə tutduğunu gördüm. Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم: “Bu qadın kimdir?” – deyə soruşdu. “Mənəm, Ummu Hani” – deyə cavab verdim”.

۲۸۱ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ عَنْ كُرَيْبٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ مَيْمُونَةَ قَالَتْ سَتَرْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يَغْتَسِلُ مِنَ الْجَنَابَةِ ، فَغَسَلَ يَدَيْهِ ثُمَّ صَبَّ بِيَمِينِهِ عَلَى نِثَالِهِ ، فَغَسَلَ فَرْجَهُ ، وَمَا أَصَابَهُ ، ثُمَّ مَسَحَ بِيَدِهِ عَلَى الْحَائِطِ أَوْ الْأَرْضِ ، ثُمَّ تَوَضَّأَ وَضُوءَهُ لِلصَّلَاةِ ، غَيْرَ رَجُلِيهِ ، ثُمَّ أَقَاضَ عَلَى جَسَدِهِ الْمَاءَ ، ثُمَّ تَنَحَّى فَغَسَلَ قَدَمَيْهِ . تَابَعَهُ أَبُو عَوَانَةَ وَابْنُ فَضِيلٍ فِي السَّرِّ .

281. ...Rəvayət edilir ki, Məymunə رضي الله عنها demişdir: “Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم cənabət qüslu alanda mən ona pərdə tutdum. O, əlini yudu, sonra sağ əli ilə sol əlinə su tökdü, cinsiyyət üzvünü və ora dəyənləri yudu. Sonra əlini divara və ya yerə sürtdü, sonra da əlini yudu. Sonra namaz üçün alınan dəstəmaz kimi dəstəmaz aldı, ayaqlarından başqa. Sonra bədəninə qalan hissəsinə su tökdü. Sonra kənara çəkilib ayaqlarını yudu”.

۲۲ - باب إِذَا احْتَلَمَتِ الْمَرْأَةُ

22-ci fəsil: Qadın ihtilam¹ olarsa

۲۸۲ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُونُسَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ زَيْنَبِ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ

¹ Tibbi terminlə buna pollusiya deyilir. Mənası isə yuxuda ikən məninin insandan qeyri-ixtiyari gəlməsidir.

أَمَّا قَالَتْ جَاءَتْ أُمَّ سُلَيْمٍ امْرَأَةٌ أَبِي طَلْحَةَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ ، هَلْ عَلَى الْمَرْأَةِ مِنْ غُسْلِ إِذَا هِيَ احْتَلَمَتْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « نَعَمْ إِذَا رَأَتْ الْمَاءَ » .

282. ...Rəvayət edilir ki, möminlərin anası Ummu Sələmə رضي الله عنها demişdir: “Ummu Suleym Allah Elçisinin ﷺ yanına gəlib dedi: “Ey Allahın Elçisi! Allah haqqı deməkdən həya etməz. Qadın ihtilam olduqda qüsl almalıdırmı?” Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Bəli, əgər su görübsə (məni axıdıbsa), almalıdır!”

۲۳ - باب عَرَقِ الْجُنُبِ وَأَنَّ الْمُسْلِمَ لَا يَنْجُسُ

23-cü fəsil: Cənabət halında olanın təri və “müsəlman murdar olmaz”

۲۸۳ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ قَالَ حَدَّثَنَا بَكْرٌ عَنْ أَبِي رَافِعٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَقِيَهِ فِي بَعْضِ طَرِيقِ الْمَدِينَةِ وَهُوَ جُنُبٌ ، فَأَخْتَسَتْ مِنْهُ ، فَذَهَبَ فَأَعْتَسَلَ ، ثُمَّ جَاءَ فَقَالَ « أَيْنَ كُنْتَ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ » . قَالَ كُنْتُ جُنُبًا ، فَكَرِهْتُ أَنْ أُجَالِسَكَ وَأَنَا عَلَى غَيْرِ طَهَارَةٍ . فَقَالَ « سُحْحَانَ اللَّهِ ، إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَا يَنْجُسُ » .

283. ...Rəvayət edilir ki, bir gün Əbu Hureyra رضي الله عنه cənabətli halda Mədinənin küçələrindən birində Peyğəmbərlə ﷺ rastlaşdı. Peyğəmbərdən ﷺ aralanıb getdi, sonra da qüsl alıb geri qayıtdı. Peyğəmbər ﷺ dedi: “Harada idin, ey Əbu Hureyra?” Əbu Hureyra dedi: “Cənabətli idim. Ona görə təmiz olmadığım halda sənin yanında oturmaq istəmədim”. Peyğəmbər ﷺ isə buyurdu “Subhən-Allah! Mömin murdar olmaz”.

۲۴ - باب الْجُنُبِ يَخْرُجُ وَيَتَشَوَّضُ فِي السُّوقِ وَعَبِيرُهُ

24-cü fəsil: Cənabət halında olanın evdən çıxıb bazarda və başqa yerlərdə gəzməsi

وَقَالَ عَطَاءٌ يَخْتَجِمُ الْجُنُبُ وَيُقَلِّمُ أَطْفَارَهُ ، وَيَخْلِقُ رَأْسَهُ ، وَإِنْ لَمْ يَتَوَضَّأْ

Əta رضي الله عنه demişdir: “Cənabət halında olan adam dəstəmaz almasa da, qan aldıra, dırnaqlarını tuta və başını qırxdıra bilər”.

۲۸۴ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَّادٍ قَالَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ قَالَ حَدَّثَنَا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ أَنَّ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ حَدَّثَهُمْ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَطُوفُ عَلَى نِسَائِهِ فِي اللَّيْلَةِ الْوَاحِدَةِ ، وَلَهُ يَوْمَئِذٍ سَعَةُ نِسْوَةٍ .

284. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رضي الله عنه demişdir: “Allahın Peyğəmbəri

ﷺ bir gecədə bütün qadınlarına baş çəkərdi. Həmin vaxt onun doqquz zövcəsi var idi”.

٢٨٥ - حَدَّثَنَا عَبَّاسٌ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ عَنْ بَكْرِ عَنْ أَبِي رَافِعٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ لَقِيَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا جُنُبٌ ، فَأَخَذَ بِيَدِي ، فَمَشَيْتُ مَعَهُ حَتَّى قَعَدَ فَأَنْسَلْتُ ، فَأَتَيْتُ الرَّحْلَ ، فَأَعْتَسَلْتُ ثُمَّ جِئْتُ وَهُوَ قَاعِدٌ فَقَالَ « أَأَيْنَ كُنْتَ يَا أَبَا هِرٍّ » فَقَالَ « سُبْحَانَ اللَّهِ يَا أَبَا هِرٍّ إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَا يَنْجُسُ »

285. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ﷺ demişdir: “Mən cənabətli olduğum halda Allah Elçisi ﷺ mənimlə rastlaşdı və mənim əlimdən tutdu. Beləliklə, mən onunla birlikdə yeridim. Nəhayət, oturdu, mən də aradan çıxıb qüsl aldım. Sonra gəldim, o hələ də oturmuşdu. Mənə dedi: “Harada idin, ey Əbu Hureyra?” Mən də olanları ona dedim. Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Subhən-Allah, ey Əbu Hirr! Həqiqətən, mömin murdar olmaz”.

٢٥ - باب كَيْفُونَ الْجُنُبِ فِي الْبَيْتِ إِذَا تَوَضَّأَ قَبْلَ أَنْ يَغْتَسِلَ

25-ci fəsil: Cənabət halında olanın qüsl almadan dəstəmaz alaraq evdə olması

٢٨٦ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ وَشَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ سَأَلْتُ عَائِشَةَ أَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَرْتَفِدُ وَهُوَ جُنُبٌ قَالَتْ نَعَمْ وَيَتَوَضَّأُ .

286. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Sələmə رضى الله عنه demişdir: “Mən Aişədən soruşdum: “Peyğəmbər ﷺ cənabətli halda yatardı?” Aişə dedi: “Bəli, (cənabətli halda olsa da) dəstəmaz alıb yatardı”.

٢٦ - باب نَوْمِ الْجُنُبِ

26-cı fəsil: Cənabət halında olanın yatması

٢٨٧ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيَرْتَفِدُ أَحَدُنَا وَهُوَ جُنُبٌ قَالَ « نَعَمْ إِذَا تَوَضَّأَ أَحَدُكُمْ فَلْيَرْتَفِدْ وَهُوَ جُنُبٌ » .

287. ...Rəvayət edilir ki, Ömər ibn əl-Xattab رضى الله عنه Allah Elçisindən ﷺ soruşdu: “Biz cənabətli olduqda yata bilərik?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bəli! Əgər sizdən biriniz cənabətli olduqda dəstəmaz alsa, yata bilər”.

27-ci fəsil: Cənabət halında olanın dəstəmaz aldıqdan sonra yatması

۲۸۸ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَنَامَ وَهُوَ جُنُبٌ ، غَسَلَ فَرْجَهُ ، وَتَوَضَّأَ لِلصَّلَاةِ .

288. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Əgər Peyğəmbər ﷺ cənabətli halda olduqda yatmaq istəyərdisə, cinsiyyət üzvünü yuyar və namaz üçün dəstəmaz aldığı kimi dəstəmaz alıb yatardı”.

۲۸۹ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ اسْتَفْتَى عُمَرُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيَنَامُ أَحَدُنَا وَهُوَ جُنُبٌ قَالَ « نَعَمْ ، إِذَا تَوَضَّأَ » .

289. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah رضي الله عنه demişdir: “Ömər Peyğəmbərdən “birimiz cənabətli olduğu halda yata bilərmi?” deyər fətva istədi. Allah Elçisi ﷺ dedi: “Bəli, əgər dəstəmaz alsa, (yata bilər)”.

۲۹۰ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّهُ قَالَ ذَكَرَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ نُصِبَ الْجَنَابَةُ مِنَ اللَّيْلِ ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « تَوَضَّأَ وَأَعْسَلَ ذَكَرَكَ ثُمَّ تَمَّ » .

290. ...İbn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Ömər ibn əl-Xattab Allah Elçisinə ﷺ gecə ikən özünün cənabət halına düşməsinə zikr etdi. Allah Elçisi ﷺ ona dedi: “Cinsiyyət üzvünü yu, dəstəmaz al və yat!”

28-ci fəsil: Kişi və qadının cinsiyyət üzvləri bir-birinə toxunarsa

۲۹۱ - حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ عَنْ هِشَامٍ عَنْ قَتَادَةَ عَنِ الْحَسَنِ عَنِ أَبِي زَافِعٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِذَا جَلَسَ بَيْنَ شُعْبَيْهَا الْأَرْبَعِ ثُمَّ جَهَدَهَا ، فَقَدْ وَجِبَ الْغَسْلُ » . تَابَعَهُ عُمَرُ بْنُ مَرْزُوقٍ عَنْ شُعْبَةَ مِثْلَهُ . وَقَالَ مُوسَى حَدَّثَنَا أَبَانٌ قَالَ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ أَخْبَرَنَا الْحَسَنُ مِثْلَهُ .

291. ...Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur: “Kişi qadının dörd əzası¹ arasında oturub onunla cinsi əlaqəyə girərsə, hər ikisinə qüsl almaq vacib olar”.

¹ Burada dörd əza deyildikdə qadının ayaqları və əlləri qəsd edilir.

29-cu fəsil: Qadının cinsiyyət üzvündən dəyənlərin yuyulması

۲۹۲ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنِ الْحُسَيْنِ قَالَ يَحْيَى وَأَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ أَنَّ عَطَاءَ بْنَ يَسَارٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ زَيْدَ بْنَ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَأَلَ عَثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ فَقَالَ أَرَأَيْتَ إِذَا جَامَعَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ فَلَمْ يُمْنِ . قَالَ عَثْمَانُ يَتَوَضَّأُ كَمَا يَتَوَضَّأُ لِلصَّلَاةِ ، وَيَغْسِلُ ذَكَرَهُ . قَالَ عَثْمَانُ سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَسَأَلْتُ عَنْ ذَلِكَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ وَالزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ وَطَلْحَةَ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ وَأَبِي بَكْرٍ كَعْبٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - فَأَمَرُوهُ بِذَلِكَ . قَالَ يَحْيَى وَأَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ أَنَّ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَا أَيُّوبَ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ ذَلِكَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

292. ...Rəvayət edilir ki, Zeyd ibn Xalid əl-Cuhəni رحمته الله Osman ibn Əffandan soruşdu: “Necə bilirsən, kişi öz qadını ilə cinsi yaxınlıq edib məni axıtmasa, nə etməlidir?” Osman: “Namaz üçün dəstəmaz aldığı kimi dəstəmaz almalı və cinsiyyət üzvünü yumalıdır” – deyə cavab verdi, sonra da Osman: “Bunu Allah Elçisindən ﷺ eşitdim” – deyə əlavə etdi. (Zeyd dedi:) “Mən bu haqda Əli ibn Əbu Talibdən, Zubeyr ibn əl-Əvvamdan, Talha ibn Ubeydullahdan və Ubey ibn Kəbdən رضي الله عنهم soruşdum. Hamısı bunu (cinsi əlaqədə olub məni axıtmayan) kəsə aid etdi”.

۲۹۳ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبِي قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو أَيُّوبَ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبِي بْنُ كَعْبٍ أَنَّهُ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِذَا جَامَعَ الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ فَلَمْ يُنْزِلْ قَالَ « يَغْسِلُ مَا مَسَّ الْمَرْأَةَ مِنْهُ ، ثُمَّ يَتَوَضَّأُ وَيُصَلِّي » . قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْغَسَلُ أَحْوَطُ ، وَذَلِكَ الْآخِرُ ، وَإِنَّمَا بَيَّنَّا لِاخْتِلَافِهِمْ .

293. ...Rəvayət edilir ki, Ubey ibn Kəb رضي الله عنه demişdir: “Ey Allahın Elçisi, əgər kişi qadını ilə cinsi yaxınlıq etsə, lakin məni axıtmasa, nə etməlidir?” Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Qadına toxunan hissəni yuyar, dəstəmaz alıb namaz qılar”. Əbu Abdullah əl-Buxari dedi: “Ehtiyata görə qüsl almaq lazımdır. Bu məsələdə ixtilaf olduğuna görə biz bunu qeyd etdik”.¹

¹ Bu hökmün nəsx (ləğv) olmasına aid bir çox hədislər var. Belə ki əvvəllər kişi öz qadını ilə yaxınlıq etdikdə məni gəlməyəydi, həmin adama qüsl almaq lazım deyildi və yalnız dəstəmaz almaqla namazlarını qıla bilərdi. Sonralar isə yaxınlıq etdikdə məni gəlsə də, gəlməsə də, həm kişiyə, həm də qadına qüsl almaq vacib edildi. əl-Buxarinin rəvayət etdiyi 291 nömrəli hədisdə bu, açıq-aydın bilinir. Həmçinin bax: Muslim, 525, 526, 809, 812; ən-Nəsoi, “Sunən” 191; Əhməd, 7197, 8557, 9096; İbn Xuzeymə, 227; İbn Hibban, 1178, 1182 və s.

۶ - كِتَابُ الْحَيْضِ

6. Heyz kitabı

۱ - باب كَيْفَ كَانَ بَدَأُ الْحَيْضِ

1-ci fəsil: Heyz necə başlayır?

وَقَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « هَذَا شَيْءٌ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَى بَنَاتِ آدَمَ » . وَقَالَ بَعْضُهُمْ كَانَ أَوَّلُ مَا أُرْسِلَ الْحَيْضُ عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ ، وَحَدِيثُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَكْثَرُ .

Peyğəmbərin ﷺ bu sözü: “Bu, Allahın Adəm qızları üçün əzəldən müəyyən etdiyi bir şeydir”. Bəziləri demişlər: “İlk heyz İsrail övladlarında (qadınlarda) baş vermişdir”. Peyğəmbərin ﷺ sözü daha üstündür.

۱ م - باب الْأَمْرِ بِالنُّفْسَاءِ إِذَا نُفِسْنَ

1(m)-ci fəsil: Heyz¹ olan qadınlara əmr etmək

۲۹۴ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ الْقَاسِمِ قَالَ سَمِعْتُ الْقَاسِمَ يَقُولُ سَمِعْتُ عَائِشَةَ تَقُولُ خَرَجْنَا لَا نَرَى إِلَّا الْحَجَّ ، فَلَمَّا كُنَّا بِسَرْفِ حِضَّتِ ، فَدَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا أَبْكِي قَالَ « مَا لِكَ أَنْفِسْتِ » . قُلْتُ نَعَمْ . قَالَ « إِنَّ هَذَا أَمْرٌ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَى بَنَاتِ آدَمَ ، فَأَقْضِي مَا يَقْضِي الْحَاجُّ ، غَيْرَ أَنْ لَا تَطْوِي بِالْبَيْتِ » . قَالَتْ وَضَحَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ نِسَائِهِ بِالْبَعْرِ .

294. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Biz Həcc ziyarətini yerinə yetirmək məqsədilə yola çıxdıq. Gəlib Sərifə² çatdıqda mən heyz oldum. Allah Elçisi ﷺ mənim yanına girib ağladığımı gördü və dedi: “Sənə nə olub? Yoxsa heyz olmusan?” Mən: “Bəli!”– deyə cavab verdim. O dedi: “Bu, Allahın Adəm qızları üçün əzəldən müəyyən etdiyi bir işdir. Buna görə də sən həcc edənlərin Evi (Kəbəni) təvaf etməkdən başqa yerinə yetirdiyi (həcc əməllərinin hamısını) yerinə yetir”. Aişə dedi: “Allah Elçisi ﷺ öz qadınları adından qurban olaraq bir inək kəsdii”.

۲ - باب غَسْلِ الْحَائِضِ رَأْسَ رُوحِهَا وَتَرْجِيلِهِ

2-ci fəsil: Heyzli qadının ərinin başını yuması və saçlarını daraması

۲۹۵ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنْتُ أُرْجِلُ رَأْسَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا حَائِضٌ .

¹ Həddi-bülüğa çatmış qızlarda, həmçinin qadınlarda hər ay uşaqlıqdan qan ifrazı halıdır. Buna “adət”, “aylıq halı”, “analıq halı” və ya “aybaşı” da deyirlər.

² Sərif - Məkkənin on bir kilometrliyində ola yerin adıdır.

295. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللهُ عَنْهَا demişdir: “Mən heyzli ola-ola Allah Elçisinin ﷺ başını darayardım”.

٢٩٦ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى قَالَ أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ يُوسُفَ أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ أَخْبَرَنِي هِشَامٌ عَنْ عُرْوَةَ أَنَّهَا سَأَلَتْ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ الْحَائِضُ أَوْ تَدْتُو مِنِّي الْمَرْأَةُ وَهِيَ حَائِضٌ فَقَالَ عُرْوَةُ كُلُّ ذَلِكَ عَلَى هَيْئٍ ، وَكُلُّ ذَلِكَ تُخْدُمُنِي ، وَلَيْسَ عَلَيَّ أَحَدٌ فِي ذَلِكَ بَأْسٌ ، أَخْبَرْتَنِي عَائِشَةُ أَنَّهَا كَانَتْ تُرَجِّلُ - نَعْنِي - رَأْسَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهِيَ حَائِضٌ ، وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَئِذٍ مُجَاوِزٌ فِي الْمَسْجِدِ ، يُدْنِي لَهَا رَأْسَهُ وَهِيَ فِي حُجْرَتِهَا ، فَتُرَجِّلُهُ وَهِيَ حَائِضٌ .

296. ...Rəvayət edilir ki, Urvadan رضي الله عنه soruşuldu: “Heyzli qadının mənə xidmət etməsi və ya o, cənabətli olduğu halda mənim yanına gəlməsi icazəlidirmi?” Urva dedi: “Bunun hamısı icazəlidir, elə də olan, belə də olan mənə xidmət edər. Bunda heç bir qəbahət yoxdur. Aişə mənə xəbər vermişdir ki, Allah Elçisi ﷺ də məsciddə (etikaf¹ etdiyi) zaman başını Aişəyə tərəf uzadar, o da heyzli olduğu halda və öz hücrəsində ikən onun başını darayardı”.

٣ - باب قِرَاءَةِ الرَّجُلِ فِي حَجْرِ امْرَأَتِهِ وَهِيَ حَائِضٌ

3-cü fəsil: Kişinin, zövcəsi heyzli ikən başını onun qucağına qoyub Quran oxuması

وَكَانَ أَبُو وَائِلٍ يُرْسِلُ خَادِمَهُ وَهِيَ حَائِضٌ إِلَى أَبِي رَزِينٍ ، فَتَأْتِيهِ بِالْمُصْحَفِ فْتُمْسِكُهُ بِعِلَاقَتِهِ .

Əbu Vail رضي الله عنه öz xidmətçisi olan qadını heyzli olduğu halda Əbu Rəzinin yanına göndərdi, qadın da Quran qoyulan çantanın ipindən tutaraq Əbu Vailə gətirdi.

٢٩٧ - حَدَّثَنَا أَبُو نَعِيمٍ الْفَضْلُ بْنُ دَكَّيْنٍ سَمِعَ زُهَيْرًا عَنْ مَنْصُورِ ابْنِ صَفِيَّةَ أَنَّ أُمَّهُ حَدَّثَتْهَا أَنَّ عَائِشَةَ حَدَّثَتْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَتَّكِي فِي حَجْرِي وَأَنَا حَائِضٌ ، ثُمَّ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ .

297. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللهُ عَنْهَا demişdir: “Mən heyzli ola-ola Peyğəmbər ﷺ başını qucağıma qoyub Quran oxuyardı”.

¹ Etikaf – Ramazan ayının son on gününü ibadət məqsədilə məsciddə qalmağa deyilir.

٤ - باب من سمى النِّفَاسَ حَيْضًا

4-cü fəsil: Nifası¹ heyz adlandırın

٢٩٨ - حَدَّثَنَا الْمُكَلَّبِيُّ بْنُ إِبرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ أَنَّ زَيْنَبَ ابْنَةَ أُمِّ سَلَمَةَ حَدَّثَتْهُ أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ حَدَّثَتْهَا قَالَتْ بَيْنَا أَنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُضْطَجِعَةً فِي حَمِيصَةٍ إِذْ حِضْتُ ، فَاسْتَلَلْتُ فَأَخَذْتُ ثِيَابَ حِيضَتِي قَالَ « أَتَيْسَتْ » . قُلْتُ نَعَمْ . فَدَعَانِي فَاضْطَجَعْتُ مَعَهُ فِي الْحَمِيصَةِ .

298. ...Rəvayət edilir ki, Ummu Sələmə رضي الله عنها demişdir: “Mən Peyğəmbərlə ﷺ bərabər (üzərində naxışlar olan) bir əbaya bürünüb uzandıgım zaman heyz oldum. Mən yavaşca qalxıb heyz paltarımı götürdüm. (Paltarımı geyindikdən sonra) Peyğəmbər ﷺ dedi: “Olmaya, nifas (heyz) oldun?” Mən: “Bəli!”– deyə cavab verdim. O məni yanına çağırdı və mən onunla birlikdə əbaya bürünüb yatdım”.

٥ - باب مُبَاشَرَةِ الْحَائِضِ

5-ci fəsil: Heyzli qadına toxunmaq

٢٩٩ - حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبرَاهِيمَ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنِ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنْتُ أَعْتَسِلُ أَنَا وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ ، كِلَانَا جُنُبٌ .

299. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Mən Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə, ikimiz də cənabət halında ola-ola bir qabdan (su götürüb) qüsl alardıq”.

٣٠٠ - وَكَانَ يَأْمُرُنِي فَأَتَرُ ، فَيُبَاشِرُنِي وَأَنَا حَائِضٌ .

300. ...Həmçinin Aişə رضي الله عنها demişdir: “Mən heyzli olduqda isə o mənə (ayıb yerlərimə) fitə² bağlamağı əmr edər, sonra da əllərini bədənimə toxundurardı”.

٣٠١ - وَكَانَ يُخْرِجُ رَأْسَهُ إِلَيَّ وَهُوَ مُعْتَكِفٌ ، فَأَعْسِلُهُ وَأَنَا حَائِضٌ .

301. ...Həmçinin Aişə رضي الله عنها demişdir: “Peyğəmbər ﷺ (məsciddə) etikafda olarkən başını mənə tərəf uzadar və mən də heyzli ola-ola onun başını yuyardım”.

¹ Doğuşdan sonra, təqribən 40 gün ərzində uşaqılıqdan qan gəlməsi.

² Hamamda çimərkən və ya bir iş görərkən belə bağlanan parça.

۳۰۲ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ خَلِيلٍ قَالَ أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو إِسْحَاقَ - هُوَ الشَّيْبَانِيُّ - عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْأَسْوَدِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَتْ إِحْدَانَا إِذَا كَانَتْ حَائِضًا ، فَأَرَادَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُبَايِسَهَا ، أَمَرَهَا أَنْ تَنْتَزِرَ فِي فَوْرِ حَيْضَتِهَا ثُمَّ يُبَايِسُهَا . قَالَتْ وَأَيْكُمْ بِمَلِكٍ إِزْبَهُ كَمَا كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَلِكٍ إِزْبَهُ . تَابِعَهُ خَالِدٌ وَجَرِيرٌ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ .

302. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Bizdən birimiz heyz olduğu zaman Allah Elçisi ﷺ ona toxunmaq istədikdə (heyz olan zövcəsinə) fitə bağlamağı əmr edər, sonra da ona toxunardı”. Aişə davam edərək dedi: “Hansınız öz nəfsini, Peyğəmbər ﷺ öz nəfsini saxladığı kimi saxlaya bilər?”

۳۰۳ - حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ قَالَ حَدَّثَنَا الشَّيْبَانِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شَدَادٍ قَالَ سَمِعْتُ مِمْوَنَةَ كَانَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَرَادَ أَنْ يُبَايِسَ امْرَأَةً مِنْ نِسَائِهِ أَمَرَهَا فَاتَّزَرَتْ وَهِيَ حَائِضٌ . وَرَوَاهُ سُفْيَانٌ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ

303. ...Rəvayət edilir ki, Məymunə رضي الله عنها demişdir: “Allah Elçisi ﷺ qadınlardan heyz olmuş birinə toxunmaq istədiyi zaman ona fitə bağlamağı əmr edərdi”.

۶ - باب تَرْكِ الْحَائِضِ الصَّوْمِ

6-cı fəsil: Heyz olan qadının oruc tutmağı tərki etməsi

۳۰۴ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمٍ قَالَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ أَخْبَرَنِي زَيْدٌ - هُوَ ابْنُ أَسْلَمَ - عَنْ عِيَاضِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي أَصْحَى - أَوْ فِطْرٍ - إِلَى الْمُصَلَّى ، فَمَرَّ عَلَى النِّسَاءِ فَقَالَ « يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ تَصَدَّقْنَ ، فَإِنِّي أُرِيْتُكُمْ أَكْثَرَ أَهْلِ النَّارِ » . فَقُلْنَ وَبِمَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ « تُكْثِرْنَ اللَّعْنَ ، وَتَكْفُرْنَ الْعَشِيرَ ، مَا رَأَيْتُ مِنْ نَافِصَاتٍ عَقَلٍ وَدِينٍ أَذْهَبَ لِبِ الرِّجْلِ الْحَارِمِ مِنْ إِحْدَاكُنَّ » . قُلْنَ وَمَا نُفَصِّنَا دِينَنَا وَعَقْلَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ « أَلَيْسَ شَهَادَةُ الْمَرْأَةِ مِثْلَ نِصْفِ شَهَادَةِ الرَّجُلِ » . قُلْنَ بَلَى . قَالَ « فَذَلِكَ مِنْ نُفَصْنَانِ عَقْلِيهَا ، أَلَيْسَ إِذَا حَاضَتْ لَمْ تُصَلِّ وَلَمْ تُصُمْ » . قُلْنَ بَلَى . قَالَ « فَذَلِكَ مِنْ نُفَصْنَانِ دِينِهَا » .

304. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Səid əl-Xudri رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi ﷺ Qurban, yaxud Ramazan bayramında namaz qılınan yerə getdi. Qadınlardan yanından keçdikdə (dayanıb) belə buyurdu: “Ey qadınlar! Sədəqə verin, çünki mənə Cəhənnəm əhlinin əksəriyyətinin siz qadınlar olduğu göstərildi”. Qadınlar: “Nəyə görə, ey Allahın Elçisi?” – deyə soruşdular. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Çünki siz (insanları) tez-tez lənətləyir və ərlərinizə qarşı nankorluq edirsiniz. Mən ağıllı və ehtiyatlı bir adamın həm ağıl, həm də din baxımından sizin qədər nöqsanlı olduğunu görmədim”. Qa-

dınlar: “Dinimizdə və ağılınızda olan nöqsan nədir, ey Allahın Elçisi?” – deyə soruşdular. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Məgər qadının şahidliyi kişinin şahidliyinin yarısına bərabər deyilmi?” Onlar: “Bəli!” – dedilər. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bu, qadının aqlının naqisliyidir. Məgər qadın heyz olduğu vaxt namazını və orucunu tərək etməirmi?” Onlar: “Bəli!” – dedilər. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bu da onun dininin naqisliyidir”.

٧ - باب تَفْضِي الْحَائِضِ الْمَنَاسِكَ كُلِّهَا إِلَّا الطَّوْفَ بِالْبَيْتِ

7-ci fəsil: Heyzli qadın Evi təvaf etməkdən başqa bütün Həcc əməllərini yerinə yetirir

وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ لَا يُأْسَ أَنْ تَقْرَأَ الْآيَةَ . وَمَ يَزِ ابْنُ عَبَّاسٍ بِالْقِرَاءَةِ لِلجُنُبِ بَأْسًا . وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَذْكُرُ اللهُ عَلَى كُلِّ أَحْيَانِهِ . وَقَالَتْ أُمُّ عَطِيَّةَ كُنَّا نُؤْمَرُ أَنْ يُخْرِجَ الْحَائِضُ ، فَيَكْبِرْنَ بِتَكْبِيرِهِمْ وَيَدْعُونَ . وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ أَحَبُّنِي أَبُو سُفْيَانَ أَنَّ هِرْقُلَ دَعَا بِكِتَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَرَأَ فَإِذَا فِيهِ « بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَ { يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ } » . الْآيَةَ . وَقَالَ عَطَاءٌ عَنْ جَابِرٍ حَاضَتْ عَائِشَةُ فَتَسَكَّتِ الْمَنَاسِكَ غَيْرَ الطَّوْفِ بِالْبَيْتِ ، وَلَا تَصَلَّى . وَقَالَ الْحَكَمُ إِنِّي لِأَذْبُحُ وَأَنَا جُنُبٌ . وَقَالَ اللهُ { وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يَذْكَرِ اسْمُ اللهِ عَلَيْهِ } .

İbrahim ən-Nəxai رحمته demişdir: “Heyzli qadının ayə oxumasında heç bir müşkül yoxdur”. İbn Abbas رحمته cənabətli olanın Quran oxumasında heç bir müşkül yoxdur”. Peyğəmbər ﷺ bütün hallarında Allahı zikr edərdi. Ummu Atiyyə رحمته demişdir: “Biz heyzli qadınlara bayram namazlarına gəlməyimiz, təkbir və dua etməyimiz əmr olunardı”. İbn Abbas رحمته demişdir: “Əbu Süfyan mənə demişdi ki, Peyğəmbərin رحمته məktubunu istəmiş və oxumuşdur. Məktubda: “**Mərhəmətli və Rəhmli Allahın adı ilə!**” və “**Ey Kitab əhli! Bizim və sizin aranızda olan eyni bir kəlməyə gəlin ki, Allahdan başqasına ibadət etməyə, Ona heç bir şeyi şərik qoşmayaq və Allahı qoyub bir-birimizi ilahiləşdirməyək**”. Əgər onlar üz döndərsələr, **deyin: “Şahid olun ki, biz müsəlmanlarıq!”** (Ali-İmran, 64) sözləri var idi. Əta ibn Rabah رحمته Cabirin رحمته belə dediyini rəvayət etmişdir: “Aişə heyz olmuşdu, ona görə də Evi təvaf etdi və bütün Həcc əməllərini etdi, lakin namaz qılmırdı”. əl-Həkəm رحمته demişdir: “Mən cənabətli olduğum halda heyvan kəsirəm. Allah buyurur: “**Üstündə Allahın adı çəkilməmiş – “bismilləh” deyilib kəsilməmiş heyvanlardan yeməyin, çünki bu, günahdır**”. (əl-Ənam, 121).

٣٠٥ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا نَذْكُرُ إِلَّا الْحَجَّ ، فَلَمَّا جِئْنَا سَرِفَ طَمِئْتُ ، فَدَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا أَبْكِي

فَقَالَ « مَا يُبْكِيكَ ». فُلْتُ لَوَدِدْتُ وَاللَّهِ أَنِّي لَمْ أَحْجِ الْعَامَ . قَالَ « لَعَلَّكَ نُفِسْتِ » . فُلْتُ نَعَمْ . قَالَ « فَإِنَّ ذَلِكَ شَيْءٌ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَى بَنَاتِ آدَمَ ، فَافْعَلِي مَا يَفْعَلُ الْحَاجُّ ، غَيْرَ أَنْ لَا تَطُوفِي بِالْبَيْتِ حَتَّى تَطْهُرِي » .

305. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Biz Həcc ziyarətini yerinə yetirmək məqsədilə Peyğəmbərlə ﷺ yola çıxdıq. Gəlib Sərifə çatdıqda mən heyz oldum. Peyğəmbər ﷺ mənim yanıma girib ağladığımı gördü və: “Niyə ağlayırsan?” Mən dedim: “Çox arzulayırdım. Vallahi, mən bu il Həcc edə bilmədim”. Peyğəmbər ﷺ dedi: “Onda sən nifas (heyz) olmusan?” Mən: “Bəli!”– deyə cavab verdim. O dedi: “Həqiqətən, bu, Allahın Adəm qızları üçün əzəldən müəyyən etdiyi bir şeydir. Buna görə də sən, təmizlənməyə qədər hacıların Kəbəni təvaf etməkdən başqa yerinə yetirdiyi (həcc əməllərinin hamısını) yerinə yetir”.

۸ - باب الإستِحَاضَةِ

8-ci fəsil: İstihazə¹ haqda

۳۰۶ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ قَالَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ أَبِي حُبَيْشٍ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي لَا أَطْهُرُ ، أَفَأَدْعُ الصَّلَاةَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِنَّمَا ذَلِكَ عِرْقٌ وَلَيْسَ بِالْحَيْضَةِ ، فَإِذَا أَقْبَلْتَ الْحَيْضَةَ فَاتْرِكِي الصَّلَاةَ ، فَإِذَا ذَهَبَ قَدْرُهَا فَاعْسِلِي عَنْكَ الدَّمَ وَصَلِّي » .

306. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Fatimə bint Əbu Hubeyş Allah Elçisinə ﷺ dedi: “Ey Allahın Elçisi! Mən təmizlənmə bilmirəm, namazı buraxa bilərəmmi?” Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Bu, heyz deyil, sadəcə damar qanıdır. Heyz qanı gəldikdə namazı burax. Heyz (vaxtı) başa çatdıqda isə qüsl et, sonra namaz qıl”.

۹ - باب غَسْلِ دَمِ الْمَحِيضِ

9-cu fəsil: Heyz qanını yumaq

۳۰۷ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُثَنَّدِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ أَنَّهَا قَالَتْ سَأَلْتُ امْرَأَةً رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَرَأَيْتِ إِحْدَانَا إِذَا أَصَابَتْ نَوْحًا مِنَ الدَّمِ مِنَ الْحَيْضَةِ ، كَيْفَ تَصْنَعُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِذَا أَصَابَتْ نَوْبَ إِحْدَاكُنَّ الدَّمَ مِنَ الْحَيْضَةِ ، فَلْتَقْرُصْهُ ثُمَّ لِيَنْضَحْهُ بِمَاءٍ ، ثُمَّ لِيَتَّصِلْ فِيهِ » .

¹ İstihazə - bəzi qadınlarda heyz müddəti bitdikdən sonra uşaqlıqdan qanın gəlməsi halı.

307. ...Rəvayət edilir ki, Əsma bint Əbu Bəkr رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Bir qadın Allah Elçisinə ﷺ belə bir sual verdi: “Ey Allahın Elçisi, bizdən birimizin paltarına heyz qanı bulaşsa, o nə etməlidir?” Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Birinizin paltarına heyz qanı bulaşarsa, onu ovxalasin, sonra üstünə su çiləsin, sonra da onunla namaz qılsın”.

۳۰۸ - حَدَّثَنَا أَصْبَعُ قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَتْ إِحْدَانَا تَحِيضُ ، ثُمَّ تَقْتَرِصُ الدَّمَ مِنْ ثَوْبِهَا عِنْدَ طَهْرِهَا فَتَغْسِلُهُ ، وَتَنْضِجُ عَلَى سَائِرِهِ ، ثُمَّ تُصَلِّي فِيهِ .

308. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Bizdən birimiz heyz olduqda (heyz bitdikdən sonra) paltarda olan qan izini təmiz olana qədər ovxalayır və onu yuyardı. Paltarın digər hissələrinə su səpər, sonra da o paltarda namaz qılardı”.

۱۰ - باب الإعتكاف لِلْمُسْتَحَاضَةِ

10-cu fəsil: İstihazəli qadının etikaf etməsi

۳۰۹ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ قَالَ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ خَالِدٍ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اعْتَكَفَ مَعَهُ بَعْضُ نِسَائِهِ وَهِيَ مُسْتَحَاضَةٌ تَرَى الدَّمَ ، فَرَبَّمَا وَضَعَتِ الطُّسْتُ تَحْتَهَا مِنَ الدَّمِ . وَرَعِمَ أَنَّ عَائِشَةَ رَأَتْ مَاءَ الْعُصْفُرِ فَقَالَتْ كَأَنَّ هَذَا شَيْءٌ كَانَتْ فُلَانَةٌ بَجَاهِهِ .

309. ...Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, Peyğəmbərin ﷺ zövcələrindən bəziləri istihazə qanı gördüyü halda onunla birlikdə etikaf edərdi. Bəzən də qan (yerə bulaşmasın) deyə altına ləyən qoyardı... Ravi İkrimə dedi: “Aişə zəfəran bitkisinin suyunu gördükdə deyərdi: “Bu, sanki filan qadın heyz olduqda olan şey kimidir”.¹

۳۱۰ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ عَنْ خَالِدٍ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ اعْتَكَفْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ امْرَأَةً مِنْ أَرْوَاجِهِ ، فَكَانَتْ تَرَى الدَّمَ وَالصُّفْرَةَ ، وَالطُّسْتُ تَحْتَهَا وَهِيَ تُصَلِّي .

310. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Qadınlarından biri Allah Elçisi ﷺ ilə birlikdə etikaf etdi. O, ləyəndə qanı və sarı mayeni gördüyü halda namaz qılırdı”.

¹ Yəni qadından heyz vaxtı gələn maye kimidir.

۳۱۱ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ عَنْ خَالِدٍ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ بَعْضَ أُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ اعْتَكَفَتْ وَهِيَ مُسْتَحَاضَةٌ .

311. ...Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, möminlərin analarından biri istihazə halında etikaf edirdi.

۱۱ - باب هل تُصَلِّي الْمَرْأَةُ فِي ثَوْبٍ حَاضَتْ فِيهِ

11-ci fəsil: Qadın heyz olduğu paltarda namaz qıla bilərmi?

۳۱۲ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ قَالَتْ عَائِشَةُ مَا كَانَ لِإِحْدَانَا إِلَّا ثَوْبٌ وَاحِدٌ يَحِيضُ فِيهِ ، فَإِذَا أَصَابَهُ شَيْءٌ مِنْ دَمٍ ، قَالَتْ بَرِيقَهَا فَصَعْنَتْهُ بِظُفْرِهَا .

312. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Bizim hər birimizin yalnız bir paltarı var idi. Əgər o paltara qandan bir şey dəyərdisə, tüpürçəyi ilə onu isladar, sonra dırnağı ilə ovxalayardı”.

۱۲ - باب الطَّيِّبِ لِلْمَرْأَةِ عِنْدَ غُسْلِهَا مِنَ الْمَحِيضِ

12-ci fəsil: Heyzdən təmizlənmiş qadının qüsl alarkən ətirlənməsi

۳۱۳ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ حَفْصَةَ - قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ أَوْ هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ عَنْ حَفْصَةَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ - قَالَتْ كُنَّا نُنْهَى أَنْ نُحِدَّ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلَاثِ ، إِلَّا عَلَى رَوْحِ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا ، وَلَا نَكْتَجِلُ وَلَا نَتَطَيَّبُ وَلَا نَلْبَسُ ثَوْبًا مَصْبُوعًا إِلَّا ثَوْبَ عَصَبٍ ، وَقَدْ رُحِّصَ لَنَا عِنْدَ الطُّهْرِ إِذَا اغْتَسَلَتْ إِحْدَانَا مِنْ حِيضِهَا فِي ثُبْدَةٍ مِنْ كُسْبِ أَظْفَارٍ ، وَكُنَّا نُنْهَى عَنِ اتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ . قَالَ رَوَاهُ هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ عَنْ حَفْصَةَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

313. ...Rəvayət edilir ki, Ummu Atiyyə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Ölüyə üç gündən artıq yas saxlamaq bizə qadağan edilərdi. Yalnız vəfat edən ər üçün dörd ay on gün yas saxlamaq müstəsna idi. Bu müddət ərzində biz Yəmən bürüncəyindən başqa nə sürmə çəkər, nə ətirlənər, nə də rəngli paltarlar geyinərdik. Bizdən birimiz heyzdən təmizləndikdən sonra qüsl almaq istədikdə ona kustu əzfardan¹ istifadə etməyə rüsxət verilərdi. Həmçinin cənazənin ardınca getmək bizə qadağan edilərdi”.

۱۳ - باب دَلِكِ الْمَرْأَةِ نَفْسَهَا إِذَا تَطَهَّرَتْ مِنَ الْمَحِيضِ

13-cü fəsil: Qadının heyzdən yuyunması zaman bədənini ovxalaması

وَكَيْفَ تَغْتَسِلُ ، وَتَأْخُذُ فِرْصَةً مُمْسَكَةً فَتَسْتَبِحُ بِهَا أَثَرَ الدَّمِ

¹ Kustu əzfar - dırnaq şəklində olan buxurdur ki, onu yandıranda gözəl ətir iyi gəlir.

Onun necə qüsl alması və bir parça götürərək onunla qan dəyən yeri silməsi.

۳۱۴ - حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ صَفِيَّةَ عَنْ أُمِّهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ امْرَأَةً سَأَلَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ غُسْلِهَا مِنَ الْمَحِيضِ ، فَأَمَرَهَا كَيْفَ تَغْتَسِلُ قَالَ « خُذِي فِرْصَةً مِنْ مِسْكِ فَتَطْهَرِي بِهَا » . قَالَتْ كَيْفَ أَتَطَهَّرُ قَالَ « تَطَهَّرِي بِهَا » . قَالَتْ كَيْفَ قَالَ « سُبْحَانَ اللَّهِ تَطَهَّرِي » . فَاجْتَبَدْتُهَا إِلَى فَعُلْتُ تَتَّبِعِي بِهَا أَثَرَ الدَّمِ .

314. ...Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, bir qadın Peyğəmbərdən ﷺ heyzdən sonra yuyunması barədə soruşdu. Peyğəmbər ﷺ ona necə yuyunacağını başa salıb buyurdu: “Müşkə batırılmış yun (və ya pambıq) parça götür və onunla təmizlən”. Qadın dedi: “Necə təmizlənim?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Onunla təmizlən”. Qadın yenə dedi: “Axı necə?” Peyğəmbər ﷺ: “Subhən-Allah! Onunla təmizlən”– deyə buyurdu. Mən o qadını özümə tərəf çəkib dedim: “Onunla qan ləkələri qalmış yerləri silib təmizlə”.

۱۴ - باب غُسلِ الْمَحِيضِ

14-cü fəsil: Qadının heyzdən qüsl alması

۳۱۵ - حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ قَالَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ حَدَّثَنَا مَنْصُورٌ عَنْ أُمِّهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ امْرَأَةً مِنَ الْأَنْصَارِ قَالَتْ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَيْفَ أُغْتَسِلُ مِنَ الْمَحِيضِ قَالَ « خُذِي فِرْصَةً مَسْنُكَةً ، فَتَوْضِئِي ثَلَاثًا » . ثُمَّ إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْتَحْبَا فَأَعْرَضَ بِوَجْهِهِ أَوْ قَالَ « تَوْضِئِي بِهَا » فَأَخَذْتُهَا فَجَدَّبْتُهَا فَأَخْرَجْتُهَا بِمَا يُرِيدُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

315. ...Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, ənsardan olan bir qadın Peyğəmbərə ﷺ dedi: “Heyzdən necə qüsl alım?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Müşkə batırılmış yun və ya pambıq parça götür və onunla (bulaşan yerləri) üç dəfə yuyaraq təmizlə”. Sonra Peyğəmbər ﷺ utandı və üzünü kənara çevirdi. Mən o qadını özümə tərəf çəkib Peyğəmbərin ﷺ başa salmaq istədiyini şeyi ona izah etdim.

۱۵ - باب امْتِشَاطِ الْمَرْأَةِ عِنْدَ غُسْلِهَا مِنَ الْمَحِيضِ

15-ci fəsil: Qadının heyzdən təmizləndikdən sonra qüsl aldıqda daranması

۳۱۶ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ حَدَّثَنَا ابْنُ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ أَهْلَلْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَجَّةِ الْوُدَاعِ ، فَكُنْتُ مِنْ تَمَتَّعٍ ، وَمَ يَسْقِي الْهُدَى ، فَزَعَمَتْ أَنَّهَا حَاضَتْ ، وَمَ تَطْهَرُ حَتَّى دَخَلْتُ لَيْلَةَ عَرَفَةَ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ

اللَّهِ ، هَذِهِ لَيْلَةُ عَرَفَةَ ، وَإِنَّمَا كُنْتُ تَمَتَّعْتُ بِعُمْرَةٍ . فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « انْقُضِي رَأْسَكَ ، وَامْتَشِطِي ، وَأَمْسِكِي عَنْ عُمْرَتِكَ » . فَفَعَلْتُ ، فَلَمَّا قَضَيْتُ الْحَجَّ أَمَرَ عَبْدَ الرَّحْمَنِ لَيْلَةَ الْحَضْبَةِ فَأَعْمَرَنِي مِنَ التَّنْعِيمِ مَكَانَ عُمْرَتِي الَّتِي نَسَكْتُ .

316. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Mən Vida həccində Allah Elçisi ilə ﷺ birlikdə niyyət edib ehrama girdim. Mən təməttü həccinə niyyət edib özü ilə qurbanlıq heyvanı sürüb gətirməyən kəslərdən idim”. Ravi deyir ki, Aişə heyz olduğunu və Arafa gecəsi¹ gələnə qədər təmizlənmədiyini söylədi. Aişə dedi: “Ey Allahın Elçisi! Bu, Arəfa gecəsidir. Mən isə ehrama ancaq ümrə niyyəti ilə girmişdim”. Allah Elçisi ﷺ ona: buyurdu: “Saçlarını aç, daran və ümrəni sonraya saxla”. Aişə deyir: “Mən onun dediyini yerinə yetirdim. Mən Həcc ziyarətini başa vurduqdan sonra Muhəssəbdə² olduğumuz gecə Peyğəmbər ﷺ qardaşım Abdur-Rahməna məni Tən'imə³ aparmağı əmr etdi və mən yenidən ümrə niyyəti ilə ehrama girdim”.

١٦ - باب نَقْضِ الْمَرْأَةِ شَعْرَهَا عِنْدَ غُسْلِ الْمَحِيضِ

16-cı fəsil: Qadının heyzdən təmizləndikdən sonra qüsl aldıqda saçlarını açması

٣١٧ - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ خَرَجْنَا مُوَافِينَ لِهَيْلَالِ ذِي الْحِجَّةِ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُهَلَّ بِعُمْرَةٍ فَلْيُهَلِّلْ ، فَإِنِّي لَوْلَا أَنِّي أَهْدَيْتُ لِأَهْلَلْتُ بِعُمْرَةٍ » . فَأَهْلَلْتُ بَعْضُهُمْ بِعُمْرَةٍ ، وَأَهْلَلْتُ بَعْضُهُمْ بِحَجٍّ ، وَكُنْتُ أَنَا مِنْ أَهْلِ الْعُمْرَةِ ، فَأَذْرَكَنِي يَوْمَ عَرَفَةَ وَأَنَا حَائِضٌ ، فَشَكَوْتُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ « دَعِي عُمْرَتِكَ ، وَانْقُضِي رَأْسَكَ وَامْتَشِطِي ، وَأَهْلِي بِحَجٍّ » . فَفَعَلْتُ حَتَّى إِذَا كَانَ لَيْلَةُ الْحَضْبَةِ أَرْسَلَ مَعِيَ أَخِي عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ ، فَخَرَجْتُ إِلَى التَّنْعِيمِ ، فَأَهْلَلْتُ بِعُمْرَةٍ مَكَانَ عُمْرَتِي . قَالَ هِشَامٌ وَمَنْ يَكُنْ فِي شَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ هَدَى وَلَا صَوْمٌ وَلَا صَدَقَةٌ .

317. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Biz (Həcc ziyarətini yerinə yetirmək üçün) Zil-Hiccənin birinci günü yola çıxdıq. Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Kim ümrə niyyəti ilə ehrama girmək istəyirsə, qoy (istədiyini kimi) ehrama girsin. Əgər qurbanlıq heyvanı özümlə gətirməsəydim, mən də ümrə niyyəti ilə ehrama girərdim”. Beləliklə də kimisi ümrə niyyəti ilə, kimisi də Həcc niyyəti ilə ehrama girdi. Mən ümrə niyyəti ilə ehrama girən

¹ Zil-Hiccə ayının doqquzuncu günü Həccə gedən zəvvarların Arafat dağının yanında qaldıqları gecə.

² Mina vadisinin yaxınlığındakı yer adıdır.

³ Məkkədə yaşayanların ehrama girərkən niyyət etdiyi yer.

kəslərdən idim. Arafa günü gəlib yetişdikdə mən heyzli idim. Odur ki, Peyğəmbərə ﷺ şikayət etdim. O buyurdu: “Ümrəni sonraya saxla, saçlarını aç, daran və Həcc niyyəti ilə ehrama gir”. Mən onun dediyini yerinə yetirdim. Muhəssəbdə olduğumuz gecə Peyğəmbər ﷺ qardaşım Abdur-Rahmən ibn Əbu Bəkri mənimlə göndərdi. Mən Tənimə gəlib əvvəlki ümrəmin əvəzinə yeridən ümrə niyyəti ilə ehrama girdim”. Ravi Hişam dedi: “Buna görə (kəffarə olaraq) nə qurban kəsmək, nə oruc tutmaq, nə də sədəqə vermək lazım gəldi”.

۱۷ - بابُ الْمُخْلَقَةِ وَغَيْرِهَا

17-ci fəsil: “...tam bir şəkllə salınmış və ya salınmamış bir parça yaratdıq”
(əl-Həcc, 5)¹

۳۱۸ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِنَّ اللَّهَ - عَزَّ وَجَلَّ - وَكَّلَ بِالرَّحِمِ مَلَكًا يَقُولُ يَا رَبِّ نُطْقَةً ، يَا رَبِّ عِلْقَةً ، يَا رَبِّ مُضَعَّةً . فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَقْضِيَ خَلْقَهُ قَالَ أَذْكَرٌ أَمْ أُنْثَى شَقِيٌّ أَمْ سَعِيدٌ فَمَا الرَّزْقُ وَالْأَجَلُ فَيُكْتَبُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ » .

318. ...Ənəs ibn Malik رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur: “Həqiqətən, Allah ana bətnində olana bir mələk müvəkkil etmişdir. Mələk deyir: “Ya Rəbb, nütfədir. Ya Rəbb, laxtalanmış qandır. Ya Rəbb, ət parçasıdır”. Allah onu yaratmağı təqdir etmək istədikdə mələk deyir: “Erkəkdir, yoxsa dişi? Bədbəxtdir, yoxsa xoşbəxt? Ruzisi necədir? Əcəli necədir?” Bunlar onun anasının bətnində yazılır”.

۱۸ - بابُ كَيْفِ تَهْلُ الْحَائِضُ بِالْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ

18-ci fəsil: Heyzli qadının həcc və ümrəsi

۳۱۹ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْبٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ ، فَمِنَّا مَنْ أَهَلَ بِعُمْرَةٍ ، وَمِنَّا مَنْ أَهَلَ بِحَجٍّ ، فَقَدِمْنَا مَكَّةَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « مَنْ أَحْرَمَ بِعُمْرَةٍ وَمَ يُهْدِ فَلْيُحِلِّلْ ، وَمَنْ أَحْرَمَ بِعُمْرَةٍ وَأَهْدَى فَلَا يَحِلُّ حَتَّى يَحِلَّ بِنَحْرِ هَدْيِهِ ، وَمَنْ أَهَلَ بِحَجٍّ فَلْيَمِّمْ حَجَّهُ » . قَالَتْ فَحَضُّتُ فَلَمْ أَرَلْ حَائِضًا حَتَّى كَانَ يَوْمَ عَرَفَةَ ، وَمَ أَهْلِلُ إِلَّا بِعُمْرَةٍ ، فَأَمَرَنِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ أَنْفِضَ رَأْسِي وَأَمْتَشِطَ ، وَأَهْلِ بِحَجٍّ ، وَأَتْرِكَ الْعُمْرَةَ ، فَفَعَلْتُ ذَلِكَ حَتَّى قَضَيْتُ حَجِّي ، فَبَعَثَ مَعِيَ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي بَكْرٍ ، وَأَمَرَنِي أَنْ أَعْتَمِرَ مَكَانَ عُفْرَتِي مِنَ التَّنْعِيمِ .

¹ Əbu Abdullah əl-Buxari رəvayət etdi ki, bu fəslin adını Qurandan olan bu iki kəlmə ilə heyzlə əlaqəli olmasına və ya hamilə qadıncan gələcək qanın heyzdən olmayacağına işarə etmək üçün qeyd etmişdir. Doğrusunu Allah bilir!

319. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Biz Vida Həccini yerinə yetirmək üçün Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə çıxmışdıq. Bizimlə Ümrə etmək istəyən də var idi, Həcc etmək istəyən də. Məkkəyə gəldikdə Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Kim ümrə niyyəti ilə ehrama girmək istəyirsə, qoy (istədiyini kimi) ehrama girsin. Əgər qurbanlıq heyvanı özümlə gətirməsəydim, mən də ümrə niyyəti ilə ehrama girərdim”. Aişə deyir: “Mən heyz oldum və Arafa günü gəlib yetişdikdə mən heyzli idim. Mən ümrə niyyəti ilə ehrama girən kəslərdən idim. Peyğəmbər ﷺ mənə saçlarımı açmağımı, darandımağımı, həcc niyyəti ilə ehrama girməyimi və ümrəni tərk etməyimi əmr etdi. Mən onun dediyini yerinə yetirdim və Həcc etdim. Sonra mənə Abdur-Rahmən ibn Əbu Bəkrlə göndərərək Tənim adlı yerdən əvvəlki ümrənin əvəzinə yenidən ümrə etməyimi əmr etdi”.

١٩ - باب إقبال المَحِيضِ وَإِدْبَارِهِ

19-cu fəsil: Heyzin başlaması və bitməsi

وَكُنَّ نِسَاءً يَبْعَثْنَ إِلَى عَائِشَةَ بِالذُّرَجَةِ فِيهَا الْكُرْسُفُ فِيهِ الصُّفْرَةُ فَتَقُولُ لَا تَعَجَلْنَ حَتَّى تَرَيْنِ الْقَصَّةَ الْبَيْضَاءَ . تُرِيدُ بِذَلِكَ الطُّهْرَ مِنَ الْحَيْضَةِ . وَبَلَغَ ابْنَةُ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ أَنَّ نِسَاءً يَدْعُونَ بِالْمَصَابِيحِ مِنْ خَوْفِ اللَّيْلِ يَنْظُرْنَ إِلَى الطُّهْرِ فَقَالَتْ مَا كَانَ النِّسَاءُ يَصْنَعْنَ هَذَا . وَعَابَتْ عَلَيْهِنَّ .

Bir neçə qadın içində sarı ləkələr olan pambıq bir bezi Aişəyə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا gətirdilər. Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا onlara dedi: “Pambığın ağ olmasını gördüyünüz müddətə qədər (qüsl almağa) tələsməyin”. Bu sözü ilə Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا heyzdən qurtarmağı qəsd edirdi. Zeyd ibn Sabitin qızına bir neçə qadının gecə vaxtı şam ilə (heyzdən) təmiz olmalarına baxmaları gəlib çatmışdı. O: “Qadınlar belə şey etməzdilər” deyərək onları danladı.

٣٢٠ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ أَبِي حُبَيْشٍ كَانَتْ تُسْتَحَاضُ فَسَأَلَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ « ذَلِكَ عِرْقٌ ، وَلَيْسَتْ بِالْحَيْضَةِ ، فَإِذَا أَقْبَلَتِ الْحَيْضَةَ فَدَعَى الصَّلَاةَ ، وَإِذَا أَدْبَرَتْ فَأَغْتَسِلِي وَصَلِّي » .

320. ...Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, Fatimə bint Əbu Hubeys istihazə olurdu. O, Peyğəmbərdən ﷺ bu haqda soruşduqda Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Bu, heyz deyil, sadəcə damar qanıdır. Heyz qanı gəldikdə namazı buraxsın. Heyz (vaxtı) başa çatdıqda isə qüsl edib namaz qılsın”.

۲۰ - باب لَا تُقْضَى الْحَائِضُ الصَّلَاةَ

20-ci fəsil: Heyzli qadın buraxdığı namazları qılmamalıdır

وَقَالَ جَابِرٌ وَأَبُو سَعِيدٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَدْعُ الصَّلَاةَ .

Cabir və Əbu Səid رضي الله عنه Peyğəmbərdən ﷺ rəvayət edərək dedilər: “Heyzli qadın namazları qılmır”.

۳۲۱ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ قَالَ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ قَالَ حَدَّثَنِي مُعَاذَةُ أَنَّ امْرَأَةً قَالَتْ لِعَائِشَةَ ابْنَتِ أَبِي بَكْرٍ إِخْدَانًا صَلَاتَنَا إِذَا طَهَّرْتَ فَقَالَتْ أَخْرُورِيَّةُ أَنْتِ كُنَّا نَحْيِضُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَا يَأْمُرُنَا بِهِ . أَوْ قَالَتْ فَلَا نَفْعَلُهُ .

321. ...Aişədən رضي الله عنها rəvayət edilir ki, bir qadın ondan: “Bizdən birimiz heyzdən təmizləndikdən sonra (heyz vaxtı buraxdığı namazları) qılmamalıdır?” – deyə soruşdu. Aişə: “Sən hərurilərdənsən?! Biz Peyğəmbərin ﷺ vaxtında heyz olurduq, lakin o bizə (tərk etdiyimiz namazları) qılmağı əmr etməzdi” – və ya “biz o namazları qılmazdıq” – dedi”.

۲۱ - باب النَّوْمُ مَعَ الْحَائِضِ وَهِيَ فِي ثِيَابِهَا

21-ci fəsil: Paltarını geyinmiş heyzli qadınla bir yataqda yatmaq

۳۲۲ - حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ حَنْصَلٍ قَالَ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ زَيْنَبِ ابْنَةِ أَبِي سَلَمَةَ حَدَّثَتْهُ أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ قَالَتْ حِضْتُ وَأَنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْحَمِيلَةِ ، فَأَنْسَلْتُ فَخَرَجْتُ مِنْهَا ، فَأَخَذْتُ ثِيَابَ حِيضَتِي فَلَبِسْتُهَا ، فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أَنْفِسْتِ » . قُلْتُ نَعَمْ ، فَدَعَانِي فَأَدْخَلَنِي مَعَهُ فِي الْحَمِيلَةِ . قَالَتْ وَحَدَّثَنِي أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُقْبِلُهَا وَهُوَ صَائِمٌ ، وَكُنْتُ أُغْتَسِلُ أَنَا وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ مِنَ الْجَنَابَةِ .

322. ...Rəvayət edilir ki, Ummu Sələmə رضي الله عنها demişdir: “Mən Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə bir bürüncəyə bürünüb uzandığım vaxt heyz oldum. Sonra sakitcə bürüncəyin altından çıxdım və heyz paltarımı götürüb geyindim. Paltarımı geyinəndən sonra Allah Elçisi ﷺ məndən soruşdu: “Olmaya, nifas (heyz) olmusan?” Mən: “Bəli” – dedim. Onda o məni yanına çağırıb bürüncəyin altına aldı”. Ummu Sələmə rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ oruclu halda onu öpərdi. Həmçinin demişdir: “Mən Peyğəmbər ﷺ ilə bir qabdan su götürərək cənabət qüslu alardım”.

¹ Hərura – Kufə şəhərinin yaxınlığında yerləşən kənddir. Əli ibn Əbu Talibdən رضي الله عنه üz döndərüb camaatdan ayrılış on iki min xavaric də məhz bu kənddə toplaşmış və camaata qarşı çıxmışlar. Onlar belə hesab edirdilər ki, heyzdən təmizlənmiş qadın heyz əsnasında buraxdığı namazlarını yenidən qılmalıdır.

22-ci fəsil: Heyz paltarı ilə təmiz halda paltarı olan

۳۲۳ - حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ زَيْنَبِ ابْنَةِ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ بَيْنَا أَنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُضْطَجِعَةً فِي حِمِيلَةٍ حِضْتُ ، فَأَنْسَلْتُ فَأَخَذْتُ ثِيَابَ حَيْضَتِي فَقَالَ « أَنْفِسْتِ » . فَقُلْتُ نَعَمْ . فَدَعَانِي فَأَضْطَجَعْتُ مَعَهُ فِي الْحِمِيلَةِ .

323. ...Rəvayət edilir ki, Ummu Sələmə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Mən Peyğəmbərlə ﷺ bərabər (üzərində naxışlar olan) bir əbaya bürünüb uzandığım vaxt birdən heyz oldum və yavaşca qalxıb heyz paltarımı götürdüm. (Paltarımı geyindikdən sonra) Peyğəmbər ﷺ: “Olmaya, nifas (heyz) oldun?” – deyə soruşdu. Mən: “Bəli!” – deyə cavab verdim. O məni yanına çağırdı və mən onunla birlikdə əbaya bürünüb yatdım”.

23-cü fəsil: Heyzli qadınların (Qurban və Ramazan) bayramlarında namazgahdan kənarında olaraq müsəlmanların dualarında iştirak etmələri

۳۲۴ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ - هُوَ ابْنُ سَلَامٍ - قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ حَفْصَةَ قَالَتْ كُنَّا نَمْنَعُ عَوَاتِقَنَا أَنْ يَخْرُجْنَ فِي الْعِيدَيْنِ ، فَقَدِمَتِ امْرَأَةٌ فَتَزَلَّتْ فَصَرَ بَنِي خَلْفٍ ، فَحَدَّثَتْ عَنْ أُخْتِهَا ، وَكَانَ زَوْجُ أُخْتِهَا غَرَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثِنْتِي عَشْرَةَ ، وَكَانَتْ أُخْتِي مَعَهُ فِي سِتِّ . قَالَتْ كُنَّا نُدَاوِي الْكَلْمَى ، وَنَقُومُ عَلَى الْمَرْضَى ، فَسَأَلْتُ أُخْتِي النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَعْلَى إِحْدَانَا نَأْسُ إِذَا لَمْ يَكُنْ لَهَا جَلْبَابٌ أَنْ لَا تَخْرُجَ قَالَ « لِيُنْبَسِئَهَا صَاحِبَتُهَا مِنْ جَلْبَابِهَا ، وَلِتَشْهَدَ الْحَيْرَ وَدَعْوَةَ الْمُسْلِمِينَ » . فَلَمَّا قَدِمْتُ أُمِّ عَطِيَّةَ سَأَلْتُهَا أَسْمِعْتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ بَأبِي نَعَمْ - وَكَانَتْ لَا تَدْكُرُهُ إِلَّا قَالَتْ بَأبِي - سَمِعْتُهُ يَقُولُ « يَخْرُجُ الْعَوَاتِقُ وَدَوَاتِ الْحُدُورِ ، أَوْ الْعَوَاتِقُ دَوَاتِ الْحُدُورِ وَالْحَيْضُ ، وَلِتَشْهَدَنَّ الْحَيْرَ وَدَعْوَةَ الْمُؤْمِنِينَ ، وَيَعْتَرِلَ الْحَيْضُ الْمُصَلِّيَّ » . قَالَتْ حَفْصَةُ فَقُلْتُ الْحَيْضُ فَقَالَتْ أَلَيْسَ تَشْهَدُ عَرَفَةَ وَكَذَا وَكَذَا

324. ...Rəvayət edilir ki, Həfsa رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Biz cavan qızlara bayram namazlarına gəlməyə mane olardıq. Bir qadın Bəsrəyə gəlib Bəni Xələfdə düşdü. Onun bacısının qaradaşı Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə on iki döyüşdə, özü isə altı döyüşdə iştirak etmişdi. Həmin qadın dedi: “Biz yaralıları müalicə edər, xəstələrin yanında durardıq. Bacım Peyğəmbərə ﷺ belə sual verdi: “Birimizin örtünəcək əbası olmazsa, (bayram) namazına gəlməməsində müşkül varmı?” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Rəfiqəsi öz əbasından birini ona geyindirsin ki, müsəlmanların xeyir məclislərində və dualarında iştirak etsin”. Ummu Atiyyə buralara gəldikdə dedim: “Sən bunu Peyğəm-

bərdənmi ﷺ eşitmisən?” Ummu Atiyyə dedi: “Atam ona fəda olsun, bəli! Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitdim: “Qoy gənc qızlar və pərdə arxasında oturanlar (və ya pərdə arxasında oturan gənc qızlar) və heyzli qadınlar (evlərindən) bayıra çıxıb xeyirxah işlərdə və möminlərin (Allaha etdikləri) dualarında iştirak etsinlər. Heyzli qadınlar namaz qılınan yerdən kənar dursunlar”. Ummu Atiyyədən: “Heyzli qadınlar?” – deyə soruşdular. O dedi: “Məgər onlar Arafatda və filan, filan yerlərdə iştirak etməirlərmi?!”

۲۴ - باب إِذَا حَاضَتْ فِي شَهْرٍ ثَلَاثَ

24-cü fəsil: Qadın bir ay ərzində üç dəfə heyz olarsa

حَيْضٍ وَمَا يُصَدِّقُ النِّسَاءَ فِي الْحَيْضِ وَالْحَمْلِ فِيمَا يُمَكِّنُ مِنَ الْحَيْضِ لِقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى { وَلَا يَجِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ } . وَيُذَكَّرُ عَنْ عَلِيٍّ وَشُرَيْحٍ إِذَا جَاءَتْ بَيْتَهُ مِنْ بَطَانَةِ أَهْلِهَا بِمَنْ يُرِضَى دِينُهُ ، أَمَّا حَاضَتْ ثَلَاثًا فِي شَهْرٍ . صَدَقَتْ . وَقَالَ عَطَاءٌ أَقْرَأُهَا مَا كَانَتْ ، وَبِهِ قَالَ إِبْرَاهِيمُ . وَقَالَ عَطَاءُ الْحَيْضُ يَوْمٌ إِلَى خَمْسٍ عَشْرَةَ . وَقَالَ مُعْتَمِرٌ عَنْ أَبِيهِ سَأَلْتُ ابْنَ سِيرِينَ عَنِ الْمَرْأَةِ تَرَى الدَّمَ بَعْدَ قُرْبِهَا بِخَمْسَةِ أَيَّامٍ قَالَ النِّسَاءُ أَعْلَمُ بِذَلِكَ .

Uca Allahın bu kəlamına görə: **“Boşanmış qadınlar üç heyz görüncəyə və ya üç dəfə təmizləncəyə qədər gözləməlidirlər. Əgər Allaha və Axirət gününə iman gətirmişlərsə, Allahın onların bətnlərində yaratdığını gizlətmək onlara halal olmaz”** (əl-Bəqərə, 228). Heyz, hamiləlik və heyzdən mümkün ola bilən şey (təkrar heyz) xüsusunda təsdiq olunacaqları şeylər. Əli və Şureyhdən رəvayət olunur ki, əgər dinindən razı olunacaq bir qadın bir ayda üç dəfə heyz gördüyünə dəlil gətirərsə, təsdiq olunur. Əta demişdir: “Qadının iddətdeki¹ heyzləri iddətdən qabaq adəti ilə olan heyzlərdir”. İbrahim ən-Nəxai bununla razılaşmışdır. Əta demişdir: “Heyzin ən azı bir gün, ən çoxu on beş gündür”. Mutəmir ibn Süleyman babasının belə dediyini rəvayət etmişdir: “Mən təmizləndikdən on beş gün sonra yenidən qan (heyz) görən qadın haqda İbn Sirindən soruşdum. O dedi: “Qadınlar bunu daha yaxşı bilirlər”.

۳۲۵ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي رَجَاءٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ قَالَ سَمِعْتُ هِشَامَ بْنَ عُرْوَةَ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ عَائِشَةَ . أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ أَبِي حُبَيْشٍ سَأَلَتْ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ إِنِّي اسْتَحَاضُ فَلَا أَطْهُرُ ، أَفَأَدْعُ الصَّلَاةَ فَقَالَ « لَا ، إِنَّ ذَلِكَ عِرْقٌ ، وَلَكِنْ دَعِيَ الصَّلَاةَ قَدَّرَ الْأَيَّامَ الَّتِي كُنْتَ تَحِيضِينَ فِيهَا ، ثُمَّ اغْتَسَلِي وَصَلِّي » . ذَلِكَ عِرْقٌ ، وَلَيْسَتْ بِالْحَيْضَةِ ، فَإِذَا أَقْبَلَتْ الْحَيْضَةَ دَعِيَ الصَّلَاةَ ، وَإِذَا أُدْبِرَتْ فَاغْتَسَلِي وَصَلِّي » .

¹ İddə müddəti - qadın boşandıqda və ya ərəi dünyasını dəyişdikdə başqa bir kişiyyə ərə getmədən gözlənilən vaxta deyilir. Bu müddət qadının üç dəfə heyz olub qurtarmasıdır.

325. ...Aişə رَضِيَ اللهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, Fatimə bint Əbu Hübeyş Peyğəmbərdən ﷺ soruşdu: “Mən istihazə oluram və təmizləmə bilmirəm. Namazları buraxa bilərəmmi?” Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Xeyr, bu, sadəcə damar qanıdır. Sən heyzli günlərinədə namazı burax, (heyz vaxtı başa çatdıqda isə) qüsl edib namaz qıl”.

٢٥ - باب الصُّفْرَةِ وَالْكُدْرَةِ فِي غَيْرِ أَيَّامِ الْحَيْضِ

25-ci fəsil: Heyz günlərindən başqa bir gündə qadının gördüyü sarı və ya bulanıq su

٣٢٦ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ كُنَّا لَا نَعُدُّ الْكُدْرَةَ وَالصُّفْرَةَ شَيْئًا .

326. ...Rəvayət edilir ki, Ummu Atiyyə رَضِيَ اللهُ عَنْهَا demişdir: “Biz (heyzdən təmizləndikdən sonra gördüyümüz) sarı rəngli və ya bulanıq mayeni heyzdən hesab etməzdik”.

٢٦ - باب عَرَقِ الْإِسْتِحَاضَةِ

26-cı fəsil: İstihazə damarı

٣٢٧ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ قَالَ حَدَّثَنَا مَعْنٌ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ وَعَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ أُمَّ حَبِيبَةَ اسْتَحِيضَتْ سَبْعَ سِنِينَ ، فَسَأَلَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ذَلِكَ ، فَأَمَرَهَا أَنْ تَغْتَسِلَ فَقَالَ « هَذَا عَرَقٌ » . فَكَانَتْ تَغْتَسِلُ لِكُلِّ صَلَاةٍ .

327. ...Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Aişə رَضِيَ اللهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, Ummu Həbibə yeddi il idi ki, istihazə olurdu. Bu barədə Allah Elçisinə ﷺ sual verdikdə Allah Elçisi ﷺ onun yuyunmasını əmr etdi və: “Bu, sadəcə bir damar qanıdır” dedi. Ummu Həbibə də hər namazdan qabaq yuyunardı.

٢٧ - باب الْمَرْأَةِ تَحِيضُ بَعْدَ الْإِفَاضَةِ

27-cı fəsil: Arafatdan qayıdarkən edilən təvafdan sonra heyz olan qadın

٣٢٨ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَمْرٍو بْنِ حَزْمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهَا قَالَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، إِنَّ صَفِيَّةَ بِنْتَ حُجْرٍ قَدْ حَاضَتْ . قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لَعَلَّهَا تَحْسِنُنَا ، أَلَمْ تَكُنْ طَافَتْ مَعَكُنَّ » . فَقَالُوا بَلَى . قَالَ « فَاحْرُجِي » .

328. ...Rəvayət edilir ki, Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Aişə رَضِيَ اللهُ عَنْهَا Allah Elçisinə ﷺ dedi: “Ey Allahın Elçisi, Safiyyə bint Hüyey heyz oldu”. Allah Elçisi ﷺ dedi: “O bizi ləngidə bilər, məgər sizinlə bərabər təvaf etmədi?” Onlar: “Bəli” – deyə cavab verdilər. Allah Elçisi ﷺ: “Elə isə çıx!” – deyə buyurdu.

۳۲۹ - حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ قَالَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ رُجِصَ لِلْحَائِضِ أَنْ تَتَفَرَّ إِذَا حَاضَتْ .

329. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رَضِيَ اللهُ عَنْهُ demişdir: “İfada təvafını¹ yerinə yetirdikdən sonra heyz olan qadına vətəninə qayıtmaq rüsxəti² verilmişdir”.

۳۳۰ - وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَقُولُ فِي أَوَّلِ أَمْرِهِ إِحْمًا لَا تَتَفَرَّ . ثُمَّ سَمِعْتُهُ يَقُولُ تَتَفَرُّ إِنْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَحَّصَ لَهُنَّ .

330. ...İbn Ömər رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ilk vaxtlarında deyərdi: “Heyizli qadın Vida təvafını etməyəənə qədər məmləkətinə qayıda bilməz”. (Tavus deyir ki,) sonra ondan belə dediyini eşitdim: “Heyzli qadın məmləkətinə qayıda bilər, çünki Allah Elçisi ﷺ buna rüsxət vermişdir”.

۲۸ - باب إِذَا رَأَتْ الْمُسْتَحَاضَةَ الطُّهْرَ

28-ci fəsil: İstihazəli qadının təmizliyi görməsi

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ تَغْتَسِلُ وَتُصَلِّي وَتُؤَمِّنُ ، وَيَأْتِيهَا زَوْجُهَا إِذَا صَلَّتْ ، الصَّلَاةُ أَكْبَرُ .

İbn Abbas رَضِيَ اللهُ عَنْهُ demişdir: “Belə qadın, təmiz halı bir saat olsa belə, qüsl alıb namaz qılır, əri də ona yaxınlaşa bilər. Namaz qılmaq isə (ərlə yaxınlıqdan) daha üstündür”.

۳۳۱ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ عَنْ زُهَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِذَا أَقْبَلَتْ الْحَيْضَةُ فَدَعِيَ الصَّلَاةَ ، وَإِذَا أَدْبَرَتْ فَاعْسَلِي عَنكَ الدَّمَ وَصَلِّي » .

331. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللهُ عَنْهَا demişdir: “Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Heyz başladıqda namaz qılma. Heyz müddətinin sonu gəldikdə üstündən qanı yuyub təmizlə, (qüsl al) və namaz qıl”.

¹ İfada təvafı, yəni həcc ziyarəti zamanı yerinə yetirilməsi vacib olan təvafdır.

² Rüsxət – icazə, yüngülləşdirmə.

29-cu fəsil: Dünyaya uşaq gətirərkən ölmüş qadının cənazə namazını sünneyə uyğun şəkildə qılmaq

۳۳۲ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي سُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنَا شَبَابَةُ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنْ حُسَيْنِ الْمُعَلِّمِ عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ أَنَّ امْرَأَةً مَاتَتْ فِي بَطْنٍ ، فَصَلَّى عَلَيْهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَامَ وَسَطَهَا .

332. ...Səmurə ibn Cundub ﷺ rəvayət edir ki, bir qadın dünyaya uşaq gətirərkən vəfat etdi. Peyğəmbər ﷺ qadının cənazəsinin orta nahiyəsində dayanıb onun cənazə namazını qıldı.

۳۰ - باب

30-cu fəsil

۳۳۳ - حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُدْرِكٍ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو عَوَانَةَ - اسْمُهُ الْوَضَّاحُ - مِنْ كِتَابِهِ قَالَ أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ الشَّيْبَانِيُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَدَّادٍ قَالَ سَمِعْتُ خَالَتِي مَيْمُونَةَ - زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَهْمًا كَانَتْ تَكُونُ حَائِضًا لَا تُصَلِّي ، وَهِيَ مُفْتَرِشَةٌ بِجِدَاءٍ مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يُصَلِّي عَلَى حُمْرَتِهِ ، إِذَا سَجَدَ أَصَابَتِي بَعْضُ ثَوْبِهِ .

333. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Şəddəd demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Məymunə رضي الله عنها xalam heyzli olduqda namaz qılmaz və Peyğəmbərin ﷺ namaz qıldığı yerə yaxın bir yerdə uzanardı. Allah Elçisi ﷺ səccadəsinin üzərində namaz qılarkən səcdə etdikdə paltarının ucu Məymunəyə toxunardı”.

۷ - كِتَابُ التَّيْمُمِ

7. Təyəmmüm kitabı

۱ - باب

1-ci fəsil

۳۳۴ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ ، حَتَّى إِذَا كُنَّا بِالْبَيْدَاءِ - أَوْ بِدَاتِ الْجَيْشِ - انْقَطَعَ عَقْدٌ لِي ، فَأَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيَّ التِّمَاسِيَةَ ، وَأَقَامَ النَّاسُ مَعَهُ ، وَلَيْسُوا عَلَيَّ مَاءً ، فَأَتَى النَّاسَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ فَقَالُوا أَلَا تَرَى مَا صَنَعَتْ عَائِشَةُ أَقَامَتْ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالنَّاسِ ، وَلَيْسُوا عَلَيَّ مَاءً ، وَلَيْسَ مَعَهُمْ مَاءٌ . فَجَاءَ أَبُو بَكْرٍ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاضِعٌ رَأْسُهُ عَلَيَّ فَخَذِي قَدْ نَامَ فَقَالَ حَبَسَتْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالنَّاسَ ، وَلَيْسُوا عَلَيَّ مَاءً ، وَلَيْسَ مَعَهُمْ مَاءٌ . فَقَالَتْ عَائِشَةُ فَعَاتَبْتَنِي أَبُو بَكْرٍ ، وَقَالَ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقُولَ ، وَجَعَلَ يَطْعُنُنِي بِيَدِهِ فِي خَاصِرَتِي ، فَلَا يَمْنَعُنِي مِنَ التَّحْرُكِ إِلَّا مَكَانُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيَّ فَخَذِي ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ أَصْبَحَ عَلَيَّ غَيْرَ مَاءً ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ آيَةَ التَّيْمُمِ فَتَيَمَّمُوا . فَقَالَ أُسَيْدُ بْنُ الْخَضِرِّ مَا هِيَ بِأَوْلَ بَرَكَاتِكُمْ يَا آلَ أَبِي بَكْرٍ . قَالَتْ فَبِعَظْمَتِ الْجُبَيْرِ الَّذِي كُنْتُ عَلَيَّهِ ، فَأَصْبَنَا الْعَقْدَ حَتَّى .

334. ...Rəvayət edilir ki, Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Aişə رضى الله عنها demişdir: “Biz Allah Elçisi ﷺ ilə birlikdə səfərə çıxdıq. əl-Beyda və ya Zətul-Ceyş deyilən yerə çatdıqda boyunbağım qırılıb yerə düşdü. Allah Elçisi ﷺ dayanıb onu axtarmağa başladı. Onun yanında olanlar da dayanmağa məcbur oldular. Ətrafda su olmadığından səhabələrdən bəziləri Əbu Bəkr əs-Siddiqin yanına gəlib dedilər: “Məgər sən Aişənin nə etdiyini görürsənmi? Allahın Elçisi ﷺ və bu qədər camaat ona görə dayanıb. Onlarda olan su ehtiyatı qurtarıb, özləri də su olmayan yerdə dayanıblar”. Əbu Bəkr mənim yanına gəldi. Bu vaxt Allah Elçisi ﷺ başını dizimin üstünə qoyub yatmışdı. Əbu Bəkr dedi: “Allahın Elçisini ﷺ və bu qədər camaatı su olmayan bir yerdə, həm də su ehtiyatları olmadığı halda saxlamısan?” Sonra o, barmağı ilə böyrümdən vuraraq məni bir az da tənbeh etdi. Bu vaxt Allah Elçisinin ﷺ başı dizimin üstündə olduğuna görə mən tərpənmədim. Allah Elçisi ﷺ ayıldıqda (namaz qılmaq üçün) su tapmadı. Elə bu səbəbə görə Uca Allah təyəmmüm ayəsini nazil etdi və onlar da təyəmmüm etdilər. Useyd ibn Xudeyr dedi: “Ey Əbu Bəkrin ailəsi! Bu sizin ilk bərəkətiniz deyil”. Aişə deyir: “Sonra üstündə oturdugum dəvəni qaldırdıq və boyunbağımı onun altından tapdıq”.

۳۳۵ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ ح قَالَ وَحَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ النَّضْرِ قَالَ أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ قَالَ أَخْبَرَنَا سَيَّارٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ - هُوَ ابْنُ صُهَيْبٍ الْفَقِيرُ - قَالَ أَخْبَرَنَا جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « أُعْطِيْتُ خَمْسًا لَمْ يُعْطَهُنَّ أَحَدٌ قَبْلِي نُصِرْتُ بِالرُّعْبِ مَسِيرَةَ شَهْرٍ ، وَجُعِلَتْ لِي الْأَرْضُ مَسْجِدًا وَطَهُورًا ، فَأَيُّمَا رَجُلٍ مِنْ أُمَّتِي أَدْرَكْتُهُ الصَّلَاةَ فَلْيُصَلِّ ، وَأَجَلْتُ لِي الْمَغَانِمَ وَمَنْ نَحَلَ لِأَحَدٍ قَبْلِي ، وَأُعْطِيْتُ السَّفَاعَةَ ، وَكَانَ النَّبِيُّ يُبْعَثُ إِلَى قَوْمِهِ خَاصَّةً ، وَبُعِثْتُ إِلَى النَّاسِ عَامَّةً » .

335. ...Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur: “Mənə beş (xislət) verilib ki, bunlar məndən əvvəl heç kəsə verilməmişdir: bir ay əvvəl düşmənin qəlbinə qorxu salaraq ona qalib gəlməyim; yer üzünün mənim üçün təmiz və namazgah olması, belə ki ümmətimdən olan hər bir kəs istənilən yerdə vaxtı girmiş namazı qılmalıdır; qənimətlərin mənə halal olması, belə ki bu məndən qabaq heç bir peyğəmbərə halal olmamışdır; (Qiyamət günü tərifəlayiq məqamda) şəfaət verməyim və bir də hər bir peyğəmbər yalnız öz qövminə göndərilərdi, mən isə bütün insanlara göndərilmişəm”.

۲ - باب إِذَا لَمْ يَجِدْ مَاءً وَلَا تُرَابًا

2-ci fəsil: Su və torpaq tapılmadıqda nə etmək lazımdır?

۳۳۶ - حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ يُحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُثَمَّرٍ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُروَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا اسْتَعَارَتْ مِنْ أَسْمَاءَ فِلَادَةً فَهَلَكَتْ ، فَبَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلًا ، فَوَجَدَهَا فَأَدْرَكَتْهُمْ الصَّلَاةَ وَلَيْسَ مَعَهُمْ مَاءٌ فَصَلُّوا ، فَشَكَوَا ذَلِكَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ آيَةَ التَّيْمُمِ . فَقَالَ أَسِيدُ بْنُ حُضَيْنٍ لِعَائِشَةَ خَزَاكِ اللَّهُ خَيْرًا ، فَوَاللَّهِ مَا نَزَلَ بِكَ أَمْرٌ تَكْرِهِيْنَهُ إِلَّا جَعَلَ اللَّهُ ذَلِكَ لِكَ وَلِلْمُسْلِمِينَ فِيهِ خَيْرًا .

336. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها bacısı Əsmadan istifadə edib qaytarmaq şərti ilə bir boyunbağı almışdı. Bu boyunbağı itdi. Allah Elçisi ﷺ onu axtarmaq üçün bir kişi göndərdi. Kişi onu tapdı. Namazın vaxtı girdikdikdə onların yanında su yox idi. Sonra namaz qıldılar. Bu vəziyyətə görə Allah Elçisinə ﷺ şikayət etdilər və Allah təyəmmüm ayəsini nazil etdi. Useyd ibn Hudeyr Aişəyə dedi: “Allah səni xeyirlə mükafatlandırısın! Allaha and olsun ki, sənin başına gələn xoşlamadığın elə bir şey yoxdur ki, Allah onda sənin üçün və müsəlmanlar üçün bir xeyir etməsin”.

۳ - باب التَّيْمُمِ فِي الْحَضَرِ ، إِذَا لَمْ يَجِدِ الْمَاءَ ، وَخَافَ قَوْتَ الصَّلَاةِ

3-cü fəsil: Səfərdə olmayan kimsə su tapmadıqda və namazın vaxtının çıxacağından ehtiyat etdikdə təyəmmüm etməlidir

وَبِهِ قَالَ عَطَاءٌ . وَقَالَ الْحَسَنُ فِي الْمَرِيضِ عِنْدَهُ الْمَاءُ وَلَا يَجِدُ مَنْ يُنَاوِلُهُ يَتَيَّمَهُ . وَأَقْبَلَ ابْنُ عُمَرَ مِنْ أَرْضِهِ بِالْحِزْفِ ، فَحَضَرَتْ الْعَصْرُ

بِمَزِيدِ النَّعْمِ فَصَلَّى ، ثُمَّ دَخَلَ الْمَدِينَةَ وَالشَّمْسُ مُرْتَفِعَةٌ فَلَمْ يُعِدْ .

Əta رحمته da bununla razılaşmışdır. Həsən əl-Bəsrî رحمته yanında su olub, lakin xəstə olduğuna görə sudan istifadə edə bilməyəndə “Təyəmmüm edir” demişdir. İbn Ömər رحمته “Curuf” adlı yerdən qayıdarkən dənələrin saxlanıldığı ərazidə olanda Əsr namazının vaxtı girdi. O, təyəmmüm edərək namazı qıldı. Sonra günəş hələ üfqü keçməmiş Mədinəyə çatdı, lakin namazı təzələmədi.

۳۳۷ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ رَبِيعَةَ عَنِ الْأَعْرَجِ قَالَ سَمِعْتُ عُمَيْرًا مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ أَقْبَلْتُ أَنَا وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَسَارٍ مَوْلَى مَيْمُونَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى دَخَلْنَا عَلَى أَبِي جُهَيْمِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ الصِّمَّةِ الْأَنْصَارِيِّ فَقَالَ أَبُو الْجُهَيْمِ أَقْبَلِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ نَحْوِ بَيْتِ جَمَلٍ ، فَلَقِيَهُ رَجُلٌ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ ، فَلَمْ يَزِدْ عَلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى أَقْبَلَ عَلَى الْجُدَارِ ، فَمَسَحَ بِوَجْهِهِ وَيَدَيْهِ ، ثُمَّ رَدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ .

337. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbasın رحمته köləlikdən azad etdiyi Umeyr رحمته demişdir: “Mən və Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Məymunənin köləlikdən azad etdiyi Abdullah ibn Yəsar birlikdə gəlib Əbu Cuheymin ibn əl-Haris ibn əs-Simmə əl-Ənsarinin yanına daxil olduq. Əbu Cuheymin dedi: “Peyğəmbər ﷺ Bir-Cəməldən¹ gələrkən qarşısına çıxan bir nəfər ona salam verdi, lakin Peyğəmbər ﷺ onun salamını almadı. Peyğəmbər ﷺ divara yaxınlaşdı, əllərini divara vurub üzünə və əllərinə sürtdükdən sonra onun salamını aldı”.

۴ - باب الْمُتَيْمِّمِ هَلْ يَنْفَعُ فِيهِمَا

4-cü fəsil: Təyəmmüm edən adam əllərinin içinə üfürə bilərmə?

۳۳۸ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا الْحَكَمُ عَنْ دَرِّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي عَمْرٍو قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فَقَالَ إِنِّي أَجْنَبْتُ فَلَمْ أَصِبِ الْمَاءَ . فَقَالَ عَمَرُ بْنُ يَاسِرٍ لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ أَمَا تَذَكُرُ أَنَا كُنَّا فِي سَفَرٍ أَنَا وَأَنْتَ فَأَمَّا أَنْتَ فَلَمْ تُصَلِّ ، وَأَمَّا أَنَا فَتَمَعَكْتُ فَصَلَّيْتُ ، فَذَكَرْتُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِمَّا كَانَ يَكْفِيكَ هَكَذَا » . فَضَرَبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِكَفِّهِ الْأَرْضَ ، وَنَفَخَ فِيهِمَا ثُمَّ مَسَحَ بِمَا وَجْهَهُ وَكَفِّهِ .

338. ...Rəvayət edilir ki, Abdur-Rahmən ibn Əbzə رحمته demişdir: “Bir kişi Ömər ibn əl-Xattabın yanına gəlib dedi: “Mən cənabət halına düşmüşəm və su tapa bilmirəm, nə edirəm?” Əmmar ibn Yasir Ömər ibn Xəttaba dedi: “Yadımdadırmı? İkimiz səfərdə idik. Sən namaz qılmadın. Mən isə yerə

¹ Bir-Cəməl – Mədinənin yaxınlığında olan yer adıdır.

uzanıb o üz-bu üzə çevrilərək bədənimi torpağa sürtdüm, sonra da namazımı qıldım. Mən bunu Peyğəmbərə ﷺ xəbər verdikdə o: “Sənə belə etmək kifayət edərdi” – deyib əllərini yerə vurdu, sonra əllərinin içinə üfürdü, sonra da ovuclarını üzünə və biləyə qədər əllərinə sürtdü”.

٥ - باب التَّيْمُمِ لِلْوُجْهِ وَالْكَفَّيْنِ

5-cü fəsil: Təyəmmüm üz və əllərlə edilir

٣٣٩ - حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ أَخْبَرَنَا الْحَكَمُ عَنْ ذَرِّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي عَنْ أَبِيهِ قَالَ عَمَّارٌ بِحَدِّدَا ، وَضَرَبَ شُعْبَةُ بِيَدَيْهِ الْأَرْضَ ، ثُمَّ أَذْنَاهُمَا مِنْ فِيهِ ، ثُمَّ مَسَحَ وَجْهَهُ وَكَفَّيْهِ . وَقَالَ النَّضْرُ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ قَالَ سَمِعْتُ ذَرًّا يَقُولُ عَنِ ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي قَالَ الْحَكَمُ وَقَدْ سَمِعْتُهُ مِنَ ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ عَمَّارٌ .

339. ...Rəvayət edilir ki, Abdur-Rahmən ibn Əbzə ؓ demişdir: “Əmmar əllərini yerə vurdu, sonra əlini ağzına yaxınlaşdırdı və üzünə və əllərinə məsh etdi”.

٣٤٠ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ عَنْ ذَرِّ عَنْ ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ شَهِدَ عُمَرَ وَقَالَ لَهُ عَمَّارٌ كُنَّا فِي سَرِيَّةٍ فَأَجْنَبْنَا ، وَقَالَ تَقَلَّ فِيهِمَا .

340. ...Rəvayət edilir ki, Abdur-Rahmən ibn Əbzə ؓ demişdir: “Əmmar Ömərə dedi: “Biz sənənlə bir döyüşdə cənabətli idik”. Əmmar dedi: “Və ovuclarına üfürdü”.

٣٤١ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ عَنْ ذَرِّ عَنِ ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ قَالَ عَمَّارٌ لِعُمَرَ تَمَعْتُكَ فَاتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ « يَكْفِيكَ الْوُجْهُ وَالْكَفَّانِ » .

341. ...Rəvayət edilir ki, Abdur-Rahmən ibn Əbzə ؓ demişdir: “Əmmar Ömərə dedi: “Mən torpağa bələnmişdim, sonra Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldikdə o dedi: “Üzünə və əllərinə torpaq sürtmək sənə kifayət edərdi”.

٣٤٢ - حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ عَنْ ذَرِّ عَنِ ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ شَهِدْتُ عُمَرَ فَقَالَ لَهُ عَمَّارٌ . وَسَأَلَ الْحَدِيثَ .

342. ...Yuxarıdakı hədislə eynidir.

٣٤٣ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ عَنْ ذَرِّ عَنِ ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ عَمَّارٌ فَضَرَبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَدِهِ الْأَرْضَ ، فَمَسَحَ وَجْهَهُ وَكَفَّيْهِ .

343. ...Rəvayət edilir ki, Abdur-Rahmən ibn Əbzə رضي الله عنه demişdir: “Əmmar dedi: “Peyğəmbər ﷺ əllərini yerə vurdu, sonra üzünü və əllərini məsh etdi”.

٦ - باب الصَّيْدِ الطَّيِّبِ وَضَوْءِ الْمُسْلِمِ ، يَكْفِيهِ مِنَ الْمَاءِ

6-cı fəsil: Təmiz torpaq müsəlmanın təmiz olması üçün suyu əvəz edir

وَقَالَ الْحَسَنُ يُجْزِئُهُ التَّيْمُّ مَا لَمْ يُحْدِثْ . وَأَمَّ ابْنُ عَبَّاسٍ وَهُوَ مُتَيْمٌ . وَقَالَ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ لَا بَأْسَ بِالصَّلَاةِ عَلَى السَّبْحَةِ وَالتَّيْمِ بِهَا .
Həsən əl-Bəsrî رضي الله عنه demişdir: “Adama dəstəməzi pozan şeylər olmadıqca bir təyəmmüm kifayət edir”. İbn Abbas رضي الله عنه təyəmmümlü olduğu halda namazda imamlıq etmişdir. Yəhya ibn Səid رضي الله عنه demişdir: “Torpağı quraq və şoran olan yerdə namaz qılmaqda və bu torpaqla təyəmmüm etməkdə müşkül yoxdur”.

٣٤٤ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَوْفٌ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو رَجَاءٍ عَنْ عِمْرَانَ قَالَ كُنَّا فِي سَفَرٍ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَإِنَّا أَسْرَيْنَا ، حَتَّى كُنَّا فِي آخِرِ اللَّيْلِ ، وَقَعْنَا وَقَعَةً وَلَا وَقَعَةَ أُخْلَى عِنْدَ الْمُسَافِرِ مِنْهَا ، فَمَا أَتَيْتُنَا إِلَّا حُرَّ الشَّمْسِ ، وَكَانَ أَوَّلَ مَنْ اسْتَيْقِظَ فُلَانٌ ثُمَّ فُلَانٌ ثُمَّ فُلَانٌ - يُسَمِّيهِمْ أَبُو رَجَاءٍ فَنَسِيَ عَوْفٌ - ثُمَّ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ الرَّابِعُ ، وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا نَامَ لَمْ يُوَقِّظْ حَتَّى يَكُونَ هُوَ يَسْتَيْقِظُ ، لَأَنَّا لَا نَذَرِي مَا يُحْدِثُ لَهُ فِي نَوْمِهِ ، فَلَمَّا اسْتَيْقِظَ عُمَرُ ، وَرَأَى مَا أَصَابَ النَّاسَ ، وَكَانَ رَجُلًا جَلِيدًا ، فَكَبَّرَ وَرَفَعَ صَوْتَهُ بِالتَّكْبِيرِ ، فَمَا زَالَ يَكْبُرُ وَيَرْفَعُ صَوْتَهُ بِالتَّكْبِيرِ حَتَّى اسْتَيْقِظَ لِصَوْتِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا اسْتَيْقِظَ شَكَوَا إِلَيْهِ الَّذِي أَصَابَهُمْ قَالَ « لَا ضَيْرٌ - أَوْ لَا يَضِيرُ - ارْجِعُوا » . فَارْتَحَلَ فَسَارَ غَيْرَ بَعِيدٍ ثُمَّ نَزَلَ ، فَدَعَا بِالْوَضُوءِ ، فَتَوَضَّأَ وَنُودِيَ بِالصَّلَاةِ فَصَلَّى بِالنَّاسِ ، فَلَمَّا انْقَضَتْ مِنْ صَلَاتِهِ إِذَا هُوَ بِرَجُلٍ مُعْتَرِلٍ لَمْ يُصَلِّ مَعَ الْقَوْمِ قَالَ « مَا مَنَعَكَ يَا فُلَانُ أَنْ تُصَلِّيَ مَعَ الْقَوْمِ » . قَالَ أَصَابَتْنِي جَنَابَةٌ وَلَا مَاءَ . قَالَ « عَلَيْكَ بِالصَّعِيدِ ، فَإِنَّهُ يَكْفِيكَ » . ثُمَّ سَارَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاشْتَكَى إِلَيْهِ النَّاسُ مِنَ الْعَطَشِ فَنَزَلَ ، فَدَعَا فُلَانًا - كَانَ يُسَمِّيهِ أَبُو رَجَاءٍ نَسِيَهُ عَوْفٌ - وَدَعَا عَلِيًّا فَقَالَ « اذْهَبَا فَابْتَعِيَا الْمَاءَ » . فَانْطَلَقَا فَتَلَقِيَا امْرَأَةً بِنْتُ مَزَادَتَيْنِ - أَوْ سَطِيحَتَيْنِ - مِنْ مَاءٍ عَلَى بَعِيرٍ لَهَا ، فَقَالَا لَهَا أَيْنَ الْمَاءُ قَالَتْ عَهْدِي بِالْمَاءِ أَمْسَ هَذِهِ السَّاعَةَ ، وَنَفَرْنَا خُلُوفًا . قَالَا لَهَا انْطَلِقِي إِذَا . قَالَتْ إِلَى أَيْنَ قَالَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . قَالَتْ الَّذِي يُقَالُ لَهُ الصَّابِيُّ قَالَا هُوَ الَّذِي تُعِينُ فَاَنْطَلِقِي . فَجَاءَا بِهَا إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَحَدَّثَاهُ الْحَدِيثَ قَالَ فَاسْتَنْزَلُوهَا عَنْ بَعِيرِهَا وَدَعَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِإِنَاءٍ ، فَفَرَّغَ فِيهِ مِنْ أَفْوَاهِ الْمَزَادَتَيْنِ - أَوْ السَّطِيحَتَيْنِ - وَأَوْكَأَ أَفْوَاهَهُمَا ، وَأَطْلَقَ الْعَزَائِلَ ، وَنُودِيَ فِي النَّاسِ اسْتَقُوا وَاسْتَقُوا . فَسَقَى مَنْ شَاءَ ، وَاسْتَقَى مَنْ شَاءَ ، وَكَانَ آخِرَ ذَلِكَ أَنْ أُعْطِيَ الَّذِي أَصَابَتْهُ الْجَنَابَةُ إِنَاءً مِنْ مَاءٍ قَالَ « اذْهَبْ ، فَأَفْرِغْهُ عَلَيْكَ » . وَهِيَ قَائِمَةٌ تَنْظُرُ إِلَى مَا يُفْعَلُ بِمَائِهَا ، وَإِذَا لَقِيَ اللَّهُ لَقِدْ أَفْلَحَ عَنْهَا ، وَإِنَّهُ لَيَحْيِلُ إِلَيْنَا أَنَّمَا أَشَدُّ مِلَاءَةً مِنْهَا جِئْنَا بِهَا ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « اجْمَعُوا لَهَا » . فَجَمَعُوا لَهَا مِنْ بَيْنِ عَجْوَةٍ وَدَقِيقَةٍ وَسَوِيقَةٍ ، حَتَّى جَمَعُوا لَهَا طَعَامًا ، فَجَعَلُوا فِي ثَوْبٍ ، وَحَمَلُوهَا عَلَى بَعِيرِهَا ، وَوَضَعُوا الثَّوْبَ بَيْنَ يَدَيْهَا قَالَ لَهَا « تَعْلَمِينَ مَا رَزَيْنَا مِنْ مَائِكَ شَيْئًا ، وَلَكِنَّ اللَّهَ هُوَ الَّذِي اسْتَقَانَا » . فَأَتَتْ أَهْلَهَا ، وَقَدِ احْتَبَسَتْ عَنْهُمْ قَالُوا مَا حَسَسَكَ يَا فُلَانَةُ قَالَتْ الْعَجَبُ ، لَقِيَنِي رَجُلَانِ فَذَهَبَا بِي إِلَى هَذَا الَّذِي يُقَالُ لَهُ الصَّابِيُّ ، فَفَعَلَ كَذَا وَكَذَا ، فَوَاللَّهِ إِنَّهُ لَأَسْحَرُ النَّاسَ مِنْ بَيْنِ هَذِهِ وَهَذِهِ . وَقَالَتْ بِإِصْبَعَيْهَا الْوُسْطَى وَالسَّبَابَةَ ، فَرَفَعَتْهُمَا إِلَى السَّمَاءِ - تَعْنِي

السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ - أَوْ إِنَّهُ لَرَسُولُ اللَّهِ حَقًّا ، فَكَانَ الْمُسْلِمُونَ بَعْدَ ذَلِكَ يُعْبِرُونَ عَلَى مَنْ حَوْهَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ، وَلَا يُصِيبُونَ الصِّرَمَ الَّذِي هِيَ مِنْهُ ، فَقَالَتْ يَوْمًا لِقَوْمِهَا مَا أَرَى أَنَّ هَؤُلَاءِ الْقَوْمَ يَدْعُونَكَ عَمْدًا ، فَهَلْ لَكُمْ فِي الْإِسْلَامِ فَأَطَاعُوهَا فَدَخَلُوا فِي الْإِسْلَامِ .

344. ...Rəvayət edilir ki, İmran ﷺ demişdir: “Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə səfərdə ikən bütün gecəni yol getdik. Gecənin sonunda uzanıb yatdıq, müsafir üçün də bundan şirin şey ola bilməz. Hamımız elə bərk yatmışdıq ki, bizi yalnız günəşin istisi yuxudan oyatdı. Əvvəl filankəs, sonra filankəs, sonra filankəs, sonra da – dördüncü olaraq Ömər ibn əl-Xattab yuxudan oyandı. Adətən Peyğəmbər ﷺ yatdıqda özü ayılanadək biz onu yuxudan oyatmazdıq, çünki biz, yuxusunda ona nələrin agah olduğunu bilmirdik. Ömər sərt xasiyyətli bir adam idi. O, yuxudan oyandıqda camaatın başına gələni görüb uca səslə “Allahu Əkbər!” deməyə başladı. O, dayanmadan uca səslə “Allahu Əkbər!” deyirdi və Peyğəmbər ﷺ onun səsinə oyandı. Yuxudan oyandıqda səhabələr başlarına gələni ona bildirdilər. Peyğəmbər ﷺ: “Zərər yoxdur! (Və ya “bu sizə zərər verməz!”) Yolunuza davam edin” – dedi. Onlar yola düşdülər. Bir az getdikdən sonra Peyğəmbər ﷺ dəvəsindən yerə düşdü və dəstəmaz almaq üçün su istədi. Peyğəmbər ﷺ dəstəmaz aldıqdan sonra azan verildi və o, camaata namaz qıldırdı. Namazı bitirdikdən sonra bir nəfərin kənara çəkilib camaatla namaz qılmadığını gördü və dedi: “Sənə camaatla namaz qılmağa nə mane oldu, ey filankəs?” O da cavabında: “Mən cənabət halına düşmüşəm, su isə yoxdur” – dedi. Peyğəmbər ﷺ ona: “Torpaqdan istifadə et! Bu sənə kifayət edər” – deyərək yoluna davam etdi. Bir az getdikdən sonra insanlar ona susuzluqdan şikayət etdilər. O, dəvəsindən yerə düşdü, sonra da filankəsi və Əlini yanına çağıraraq dedi: “Gedin, su axtarın!” Onlar yola düzəldilər və gəlib iki cürdək, yaxud iki tuluq su ilə yüklənmiş dəvəsinin üstündə oturan bir qadına rast gəldilər. Onlar qadından: “Su haradadır?” – deyə soruşdular. Qadın dedi: “Dünən bu vaxtlar mən suyun yanında idim. Bizim adamlar isə arxada qalıblar”. Onlar: “Elə isə gedək!” – dedilər. Qadın: “Hara?” – deyə soruşdu. Onlar: “Allah Elçisinin ﷺ yanına” – deyə cavab verdilər. Qadın: “Sabii¹ deyilən adamın yanınamı?” – deyə soruşdu. Onlar: “Bəli, sənənin qəsd etdiyən o adamın yanına. Gedək!” – dedilər. Onlar qadını Peyğəmbərin ﷺ yanına gətirdilər və baş vermiş hadisəni ona danışdılar”. Ravi deyir ki, qadını dəvəsindən yerə endirdilər. Peyğəmbər ﷺ bir qab gətirdirdi və cürdəklərin ağızlarını açıb o qaba su boşaltdıqdan sonra

¹ Sabii – bir dindən başqa bir dinə meyil edən adama deyilir.

onların ağızlarını bağladı. Sonra cürdəklərin digər tərəflərindəki ağızlarını açdı və camaata: “Gəlin, (heyvanlarınızı) suvarın, (özünüz üçün də) su götürün” – deyildi. Kimisi heyvanını suvardı, kimisi də özü üçün su götürdü. Axırda Peyğəmbər ﷺ cənabətli olan kimsəyə bir qab su verib dedi: “Get, bunu üstünə əndər”. Qadın isə ayaq üstə durub suyunun necə istifadə edildiyinə tamaşa edirdi. Allaha and olsun ki, o cürdəklərdən su götürməyə son qoyulduqda artıq onlar bizə əvvəlkindən daha dolu görünürdü. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Qadın üçün bir şey toplayın!” Onun üçün xurma, un, sıyıq və bir qədər yemək topladıqdan sonra bunları bir torbaya yığdılar. Sonra qadını dəvəsinə mindirdilər və torbanı da onun qucağına qoydular. Peyğəmbər ﷺ qadına dedi: “Bil ki, biz sənin suyundan heç bir şey əksiltmədik, bizə su verən Allahdır”. Bu səbəbdən qadın öz qəbiləsinə gec gəldi. Onlar soruşdular: “Səni yoldan saxlayan nə oldu, ey filankəs?” Qadın dedi: “Qəribə bir şey! Mənə iki nəfər rast gəldi. Onlar məni Sabii deyilən o adamın yanına apardılar. O da belə-belə işlər gördü. Allaha and olsun ki, bu adam – bu vaxt qadın orta və şəhadət barmaqlarını göyə qaldırıb göyü və yeri qəsd edərək, – ya bunların arasında olan ən böyük sehrbazdır, ya da Allahın həqiqi elçisidir”. Bundan sonra müsəlmanlar o qadının yaşadığı yerin ətrafındakı müşriklərə hücum etdikdə onun kəndinə toxunmazdılar. Bir gün qadın öz qövmünə dedi: “Güman edirəm ki, bu adamlar sizə bilərəkdən toxunurlar. İslamı qəbul etmək istəyirsinizmi?” Qövmü də ona tabe olub İslama daxil oldu”.

۷ - باب إِذَا خَافَ الْجُنُبُ عَلَى نَفْسِهِ الْمَرَضَ أَوْ الْمَوْتَ أَوْ خَافَ الْعَطَشَ ، تَيَمَّمَ

7-ci fəsil: Cənabət halına düşən adam xəstələnməkdən, ölməkdən və ya susuz qalmaqdan qorxduğuna görə təyəmmüm edir

وَيَذْكُرُ أَنَّ عَمْرُو بْنَ الْعَاصِ أَجْنَبٌ فِي لَيْلَةٍ بَارِدَةٍ فَتَيَمَّمَ وَتَلَا { وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا } فَذَكَرَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمْ يُعَيِّفْ .

Amr ibn əl-As ؓ soyuq bir gecə vaxtı cənabətli halda olub təyəmmüm etdi və bu ayəni oxudu: “**Özünüzü öldürməyin. Həqiqətən, Allah sizə qarşı rəhmlidir**” (ən-Nisa, 29) Bu hadisə Peyğəmbərə ﷺ xəbər verildikdə bunu inkar etməmişdir.

۳۴۵ - حَدَّثَنَا يَشْرُ بْنُ خَالِدٍ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ - هُوَ غُنْدَرٌ - عَنْ شُعْبَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِي وَائِلٍ قَالَ قَالَ أَبُو مُوسَى لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ إِذَا لَمْ يَجِدِ الْمَاءَ لَا يُصَلِّي . قَالَ عَبْدُ اللَّهِ لَوْ رَحَّصْتُ لَهُمْ فِي هَذَا ، كَانَ إِذَا وَجَدَ أَحَدُهُمُ الرِّبْدَ قَالَ هَكَذَا - يَعْنِي تَيَمَّمَ وَصَلَّى

– قَالَ قُلْتُ فَأُتِينِ قَوْلُ عَمَّارٍ لِعُمَرَ قَالَ إِيَّيْ لَمْ أَرِ عُمَرَ قَبَعَ يَقُولُ عَمَّارٍ .

345. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Vail رضي الله عنه demişdir: “Əbu Musa Abdullah ibn Məsuda dedi: “Su tapılmadıqda namaz qılınmırmı?” Abdullah dedi: “Buna rüsxət versən, cənabətli olan adam su soyuq olanda təyəmmüm edər və namaz qılar”. Əbu Musa dedi: “Mən dedim: “Bəs Əmmarın Ömərə dediyi söz necə olsun?” Abdullah dedi: “Mən Ömər’in Əmmarın sözünə qane olduğunu görmürəm”.

٣٤٦ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ سَمِعْتُ شَقِيقَ بْنِ سَلَمَةَ قَالَ كُنْتُ عِنْدَ عَبْدِ اللَّهِ وَأَبِي مُوسَى فَقَالَ لَهُ أَبُو مُوسَى أَرَأَيْتَ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ إِذَا أَجْنَبَ فَلَمْ يَجِدْ ، مَا كَيْفَ يَصْنَعُ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ لَا يُصَلِّي حَتَّى يَجِدَ الْمَاءَ . فَقَالَ أَبُو مُوسَى فَكَيْفَ تَصْنَعُ يَقُولُ عَمَّارٍ حِينَ قَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « كَانَ يَكْفِيكَ » قَالَ أَلَمْ تَرَ عُمَرَ لَمْ يَفْتَحْ بِذَلِكَ . فَقَالَ أَبُو مُوسَى فَدَعْنَا مِنْ قَوْلِ عَمَّارٍ ، كَيْفَ تَصْنَعُ بِحَدِّهِ الْآيَةِ فَمَا ذَرَى عَبْدُ اللَّهِ مَا يَقُولُ فَقَالَ إِنَّا لَوْ رَخَّصْنَا لَهُمْ فِي هَذَا لَأَوْشَكَ إِذَا بَرَدَ عَلَى أَحَدِهِمُ الْمَاءُ أَنْ يَدْعَهُ وَيَتَيَمَّمُ . فَقُلْتُ لِشَقِيقٍ فَإِنَّمَا كَرِهَ عَبْدُ اللَّهِ لِهَذَا قَالَ نَعَمْ .

346. ...Rəvayət edilir ki, Şəqiq ibn Sələmə رضي الله عنه demişdir: “Bir dəfə Abdullah və Əbu Musanın yanında idim. Əbu Musa ona dedi: “Ey Əbu Abdur-Rahmən, biri cənabətli olsa və su tapmasa, nə etməlidir?” Abdullah dedi: “Su tapana qədər namaz qılmamalıdır”. Əbu Musa dedi: “Bəs Əmmarın bu haqda Peyğəmbərin ﷺ ona dediyi: “Bu sənə kifayət edər” sözü necə olsun?” Abdullah dedi: “Mən Ömər’in bununla razılaşdığını görmədim”. Əbu Musa dedi: “Əmmarın sözünü kənara qoyaq. Bəs Allahın təyəmmüm haqda ayəsi necə olsun?” Abdullah bunun qarşılığında bir şey demədi və belə buyurdu: “Biz bu məsələdə insanlara rüsxət versək, suyun soyuq olduğunu zənn edən də suyu tərək edib təyəmmüm alacaq”. Mən Şəqiqə dedim: “Abdullah cənabətli olanın soyuğa görə təyəmmüm etməsini xoş qarşılamırdı?” O da: “Bəli” dedi”.

٨ - باب التَّيْمُمِ ضَرْبُهُ

8-ci fəsil: Əli bir dəfə vurmaqla təyəmmüm etmək

٣٤٧ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَامٍ قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ شَقِيقِ بْنِ سَلَمَةَ قَالَ كُنْتُ جَالِسًا مَعَ عَبْدِ اللَّهِ وَأَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ فَقَالَ لَهُ أَبُو مُوسَى لَوْ أَنَّ رَجُلًا أَجْنَبَ ، فَلَمْ يَجِدِ الْمَاءَ شَهْرًا ، أَمَا كَانَ يَتَيَمَّمُ وَيُصَلِّي فَكَيْفَ تَصْنَعُونَ بِحَدِّهِ الْآيَةِ فِي سُورَةِ الْمَائِدَةِ { فَلَمْ يَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا } فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ لَوْ رُخِّصَ لَهُمْ فِي هَذَا لَأَوْشَكُوا إِذَا بَرَدَ عَلَيْهِمُ الْمَاءُ أَنْ يَتَيَمَّمُوا الصَّعِيدَ . قُلْتُ وَإِنَّمَا كَرِهْتُمْ هَذَا لِدَا قَالَ نَعَمْ . فَقَالَ أَبُو مُوسَى أَلَمْ تَسْمَعْ قَوْلَ عَمَّارٍ لِعُمَرَ بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَاجَةٍ فَأَجْنَبْتُ ،

فَلَمْ أَجِدِ الْمَاءَ ، فَتَمَرَّغْتُ فِي الصَّعِيدِ كَمَا تَمَرَّغُ الدَّابَّةُ ، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ « إِمَّا كَانَ يَكْفِيكَ أَنْ تَصْنَعَ هَكَذَا » . فَضَرَبَ بِكَفِّهِ ضَرْبَةً عَلَى الْأَرْضِ ثُمَّ نَفَضَهَا ، ثُمَّ مَسَحَ بِهَا ظَهَرَ كَفِّهِ بِشِمَالِهِ ، أَوْ ظَهَرَ شِمَالِهِ بِكَفِّهِ ، ثُمَّ مَسَحَ بِهِيَمَا وَجْهَهُ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ أَفَلَمْ تَرَ عُمَرَ لَمْ يَقْنَعْ بِقَوْلِ عَمَّارٍ وَزَادَ يَغْلَى عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ شَقِيقٍ كُنْتُ مَعَ عَبْدِ اللَّهِ وَأَبِي مُوسَى فَقَالَ أَبُو مُوسَى أَلَمْ تَسْمَعْ قَوْلَ عَمَّارٍ لِعُمَرَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَنِي أَنَا وَأَنْتَ فَأَجْنَبْتُ فَتَمَعَّكَتُ بِالصَّعِيدِ ، فَأَتَيْتَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرْتَاهُ فَقَالَ « إِمَّا كَانَ يَكْفِيكَ هَكَذَا » . وَمَسَحَ وَجْهَهُ وَكَفَّيْهِ وَاحِدَةً

347. ...Rəvayət edilir ki, Şəqiq رضي الله عنه demişdir: “Mən Abdullah və Əbu Musa əl-Əşəri ilə birlikdə oturmuşdum. Əbu Musa Abdullaha dedi: “Bir adam cənabət halında olsa və bir ay su tapmazsa, təyəmmüm edib namaz qıla bilməzmi? Bəs onda “əl-Maidə” surəsindəki bu ayə: **“Su tapmasanız, təmiz torpaqla təyəmmüm edin...”** (əl-Maidə, 6) necə olsun?” Abdullah dedi: “Əgər onlara bu məsələdə rüsxət verilsə, onlar su soyuq olduğu zaman torpaqla təyəmmüm etməyə meyl edəcəklər”. Ravi Aməş dedi: “Mən Şəqiqə dedim: “Siz bunu sadəcə buna (su soyuq olduğu zaman torpaqla təyəmmüm etməyə meyl edənlərə) görə məsləhət görmədiniz?” O: “Bəli”- dedi. Əbu Musa dedi: “Sən Əmmarın Ömərə: “Allah Elçisi ﷺ məni bir ehtiyac dalınca göndərmişdi, mən də cənabətli idim. Heyvanın ağnadığı¹ kimi yerdə sərilərək hər tərəfimi torpağa sürtmüşdüm. Qayıdıb bunu Peyğəmbərə ﷺ bildirdikdə: “Sənə sadəcə belə etmək kifayət edirdi” deyə buyurdu və ovucu ilə bir dəfə yerə vurdu, sonra əlini silkələdi. Sonra onunla sağ ovcunun arxasını sol ovucu ilə məsh etdi, yaxud sol ovcunun arxasını sağ ovucu ilə məsh etdi. Sonra da onlarla üzünü məsh etdi”- dediyini eşitməmişəm?” Abdullah dedi: “Bəs sən görmədinmi ki, Ömər Əmmarın sözünə qane olmamışdı?” Digər rəvayətdə Şəqiq demişdir: “Mən Abdullah və Əbu Musa ilə birlikdə idim. Əbu Musa Abdullaha dedi: “Sən Əmmarın Ömərə: “Bir dəfə Allah Elçisi ﷺ məni və səni bir yerə göndərmişdi. Mən cənabətli olduğum üçün torpağa sərilib hər tərəfimi toza bələmişdim. Sonra Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldik və olanları ona bildirdik. Allah Elçisi ﷺ: “Sənə sadəcə belə etmək kifayət edirdi”- buyurdu və üzünü və ovcunu bir dəfə məsh etdi”.

۹ - باب

9-cu fəsil

۳۴۸ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا عَوْفٌ عَنْ أَبِي رَجَاءٍ قَالَ حَدَّثَنَا عِمْرَانُ بْنُ حَضْرَيْنٍ الْحُرَّاعِيُّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى

¹ Yerə sərilib hər tərəfini tozlandığı kimi.

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى رَجُلًا مُعْتَرِلًا لَمْ يُصَلِّ فِي الْقَوْمِ فَقَالَ « يَا فُلَانُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تُصَلِّيَ فِي الْقَوْمِ ». فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَصَابَتْنِي جَنَابَةٌ وَلَا مَاءَ . قَالَ « عَلَيْكَ بِالصَّعِيدِ فَإِنَّهُ يَكْفِيكَ » .

348. ...İmran ibn Husayn əl-Xuzai رضي الله عنه rəvayət edir ki, bir dəfə Allah Elçisi ﷺ kənara çəkilərək camaatla namaz qılmayan bir kişini gördü və dedi: “Ey filankəs, camaatla namaz qılmağa sənə nə mane olur?” Kişi dedi: “Ey Allahın Elçisi, cənabət halına düşmüşəm, (qüsl almağa da) su yoxdur”. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Sən torpaqla (təyəmmüm) etməyə yönəl, çünki o sənə kifayət edir”.

۸ - كِتَابُ الصَّلَاةِ

8. Namaz kitabı

۱ - باب كَيْفَ فُرِضَتِ الصَّلَاةُ فِي الْإِسْرَاءِ

1-ci fəsil: Gecə səfərində¹ namazın necə fərz buyrulması

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ حَدَّثَنِي أَبُو سُفْيَانَ فِي حَدِيثٍ هَرَقْلٌ فَقَالَ يَا مُرْنَا - يَعْنِي النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالصَّلَاةِ وَالصَّدَقِ وَالْعَنَافِ
 İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Əbu Süfyən mənə “Herakl hədisində” (Peyğəmbər
 bəri ﷺ qəsd edərək Herakla) belə dedi: “O bizə namaz qılmağı, dürüst
 olmağı və günahlardan uzaq olmağı əmr edir”.

۳۴۹ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يُونُسَ عَنْ ابْنِ شَهَابٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كَانَ أَبُو ذَرٍّ يُحَدِّثُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « فُرِجَ عَنْ سَقْفِ بَيْتِي وَأَنَا بِمَكَّةَ ، فَنَزَلَ جِبْرِيْلُ فَفَرَجَ صَدْرِي ، ثُمَّ غَسَلَهُ بِمَاءِ زَمْزَمَ ، ثُمَّ جَاءَ بِطَبْشَتٍ مِنْ ذَهَبٍ مُمْتَلِيَةٍ حِكْمَةً وَإِيمَانًا ، فَأَفْرَعُهُ فِي صَدْرِي ثُمَّ أَطْبَقُهُ ، ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِي فَعَرَجَ بِي إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا ، فَلَمَّا جِئْتُ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا قَالَ جِبْرِيْلُ لِحَازِنِ السَّمَاءِ افْتَحْ . قَالَ مَنْ هَذَا قَالَ هَذَا جِبْرِيْلُ . قَالَ هَلْ مَعَكَ أَحَدٌ قَالَ نَعَمْ مَعِيَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَقَالَ أُرْسِلْ إِلَيْهِ قَالَ نَعَمْ . فَلَمَّا فَتَحَ عَلُونَا السَّمَاءَ الدُّنْيَا ، فَإِذَا رَجُلٌ قَاعِدٌ عَلَى بَيْمِنِهِ أَسْوَدَةٌ وَعَلَى يَسَارِهِ أَسْوَدَةٌ ، إِذَا نَظَرَ قَبْلَ بَيْمِنِهِ ضَحِكَ ، وَإِذَا نَظَرَ قَبْلَ يَسَارِهِ بَكَى ، فَقَالَ مَرْحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالْإِبْنِ الصَّالِحِ . قُلْتُ لِحَازِنِ الدُّنْيَا مَنْ هَذَا قَالَ هَذَا آدَمُ . وَهَذِهِ الْأَسْوَدَةُ عَنْ بَيْمِنِهِ وَبِمَالِهِ نَسَمُ بَيْبِهِ ، فَأَهْلُ الْبَيْمَنِ مِنْهُمْ أَهْلُ الْجَنَّةِ ، وَالْأَسْوَدَةُ الَّتِي عَنْ بِيْمَالِهِ أَهْلُ النَّارِ ، فَإِذَا نَظَرَ عَنْ بَيْمِنِهِ ضَحِكَ ، وَإِذَا نَظَرَ قَبْلَ بِيْمَالِهِ بَكَى ، حَتَّى عَرَجَ بِي إِلَى السَّمَاءِ الثَّانِيَةِ فَقَالَ لِحَازِنِهَا افْتَحْ . فَقَالَ لَهُ حَازِنُهَا مِثْلَ مَا قَالَ الْأَوَّلُ فَفَتَحَ . قَالَ أَنَسٌ فَذَكَرَ أَنَّهُ وَجَدَ فِي السَّمَوَاتِ آدَمَ وَإِدْرِيسَ وَمُوسَى وَعِيسَى وَإِبْرَاهِيمَ - صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ - وَلَمْ يُنْبِئْ كَيْفَ مَنَارِهِمْ ، غَيْرَ أَنَّهُ ذَكَرَ أَنَّهُ وَجَدَ آدَمَ فِي السَّمَاءِ الدُّنْيَا ، وَإِبْرَاهِيمَ فِي السَّمَاءِ السَّادِسَةِ . قَالَ أَنَسٌ فَلَمَّا مَرَّ جِبْرِيْلُ بِالنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِإِدْرِيسَ قَالَ مَرْحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالْأَخِ الصَّالِحِ . فَقُلْتُ مَنْ هَذَا قَالَ هَذَا آدَمُ . ثُمَّ مَرَرْتُ بِمُوسَى فَقَالَ مَرْحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالْأَخِ الصَّالِحِ . فَقُلْتُ مَنْ هَذَا قَالَ هَذَا مُوسَى . ثُمَّ مَرَرْتُ بِعِيسَى فَقَالَ مَرْحَبًا بِالْأَخِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيِّ الصَّالِحِ . قُلْتُ مَنْ هَذَا قَالَ هَذَا عِيسَى . ثُمَّ مَرَرْتُ بِإِبْرَاهِيمَ فَقَالَ مَرْحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالْإِبْنِ الصَّالِحِ . قُلْتُ مَنْ هَذَا قَالَ هَذَا إِبْرَاهِيمَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . قَالَ ابْنُ شَهَابٍ فَأَخْبَرَنِي ابْنُ حَزْمٍ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ وَأَبَا حَبِيَّةَ الْأَنْصَارِيَّ كَانَا يَقُولَانِ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « ثُمَّ عُرِجَ بِي حَتَّى ظَهَرْتُ لِمُسْتَوَى أَسْمَعُ فِيهِ صَرِيحَ الْأَقْلَامِ » . قَالَ ابْنُ حَزْمٍ وَأَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « فَفَرَضَ اللَّهُ عَلَيَّ حَمْسِينَ صَلَاةً ، فَرَجَعْتُ بِذَلِكَ حَتَّى مَرَرْتُ عَلَى مُوسَى فَقَالَ مَا فَرَضَ اللَّهُ لَكَ عَلَيَّ أُمَّتِكَ قُلْتُ فَرَضَ حَمْسِينَ صَلَاةً . قَالَ فَارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ ، فَإِنَّ أُمَّتَكَ لَا تُطِيقُ ذَلِكَ . فَارْجَعْتُ فَوَضَعَ شَطْرَهَا ، فَارْجَعْتُ إِلَى مُوسَى قُلْتُ وَضَعُ شَطْرَهَا . فَقَالَ رَاجِعْ رَبِّكَ ، فَإِنَّ أُمَّتَكَ لَا تُطِيقُ ، فَارْجَعْتُ . فَقَالَ رَاجِعْ رَبِّكَ ، فَإِنَّ أُمَّتَكَ لَا تُطِيقُ ذَلِكَ ، فَارْجَعْتُ . فَقَالَ هِيَ حَمْسٌ وَهِيَ حَمْسُونَ ، لَا يُبَدِّلُ الْقَوْلَ لَدَيَّ . فَارْجَعْتُ إِلَى مُوسَى فَقَالَ رَاجِعْ رَبِّكَ . فَقُلْتُ اسْتَخِيثْتُ مِنْ رَبِّي . ثُمَّ انْطَلَقَ بِي حَتَّى انْتَهَى بِي إِلَى سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى ، وَعَنَيْبِهَا أَلْوَانٌ لَا أَدْرِي مَا هِيَ ، ثُمَّ أُدْخِلْتُ الْجَنَّةَ ، فَإِذَا فِيهَا حَبَائِلُ اللَّوْلُؤِ ، وَإِذَا تَرَاهُمَا الْمِسْكَ » .

¹ Burada gecə səfəri deyildikdə Peyğəmbərin ﷺ Məkkədən Qüdsə getməsi, sonra oradan Allahın hüzuruna qalxması nəzərdə tutulur.

349. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ؓ demişdir: “Əbu Zərr rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurmuşdur: “Mən Məkkədə ikən evimin damı aralandı və Cəbrail (yanıma) endi. Köksümü yardıqdan sonra onun içini Zəm-zəm suyu ilə yudu. Sonra içi hikmət və imanla dolu olan qızıl ləyən gətirib içindəkiləri köksümə boşaltdı və onu bağladı. Sonra əlimdən tutub məni yerə ən yaxın olan səmaya qaldırdı. Mən yaxın səmaya gəlib çatdıqda Cəbrail səmanın gözətçisinə: “Aç”– dedi. Gözətçi: “Kimdir?”– deyə soruşdu. O: “Cəbraildir!”– dedi. Gözətçi: “Yanımda kimsə var?”– deyə soruşdu. Cəbrail: “Muhəmməd ﷺ yanımdadır!”– dedi. Gözətçi soruşdu: “Ona (gəlməsi üçün) xəbər göndərildimi?” Cəbrail: “Bəli!”– dedi. (Səma qapıları) açıldıqda biz yaxın səmanın üstünə qalxdıq və orada oturmuş bir adam gördük. Onun sağ və sol tərəfində (insanlardan ibarət) toplumlar var idi. Bu adam sağa baxanda gülür, sola baxanda isə ağlayırdı. O (məni görüb) dedi: “Əməlisaleh peyğəmbər və əməlisaleh oğul xoş gəlib!” Mən Cəbraildən: “Bu kimdir?”– deyə soruşdum. O dedi: “Bu, Adəmdir, onun sağında və solunda olan toplumlar isə zürriyyətinin ruhlarıdır. Sağında duranlar Cənnət əhli, solunda duranlar isə Cəhənnəm əhlidir. (Buna görə də) sağına baxanda gülür, soluna baxanda ağlayır”. Sonra Cəbrail mənimlə ikinci səmaya qalxdı və onun gözətçisinə: “Aç”– dedi. Bu gözətçi də ona əvvəlki gözətçinin dediyini deyəndən sonra qapını açdı”. Ənəs deyir: “Əbu Zərr Peyğəmbərin ﷺ səmalarda Adəmi, İdrisi, Musanı, İsanı və İbrahimi – onların hamısına Allahın salavatı olsun – gördüyünü söyləsə də, onların məqamları barədə dəqiq bir söz demədi. Yalnız Adəmi aşağı göydə, İbrahimi isə altıncı səmada gördüyünü söylədi”. Həmçinin Ənəs demişdir: “Cəbrail Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə İdrisin yanına gəldikdə İdris dedi: “Əməlisaleh peyğəmbər və əməlisaleh qardaş xoş gəlib!” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Mən: “Bu kimdir?”– deyə soruşdum. Cəbrail: “İdrisdir”– dedi. Sonra mən Musanın yanına gəldim. Musa dedi: “Əməlisaleh peyğəmbər və əməlisaleh qardaş xoş gəlib!” Mən: “Bu kimdir?”– deyə soruşdum. Cəbrail: “Musadır”– dedi. Sonra mən İsanın yanına gəldim. İsa dedi: “Əməlisaleh qardaş və əməlisaleh peyğəmbər xoş gəlib!” Mən: “Bu kimdir?”– deyə soruşdum. Cəbrail: “İsadır”– dedi. Sonra mən İbrahimin yanına gəldim. İbrahim dedi: “Əməlisaleh peyğəmbər və əməlisaleh övlad xoş gəlib!” Mən: “Bu kimdir?”– deyə soruşdum. Cəbrail: “İbrahimdir ﷺ”– dedi”. Ravi İbn Şihab İbn Abbasdan və Əbu Həbbə əl-Ənsaridən rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Sonra (Cəbrail) mənimlə elə bir yüksəkliyə qalxdı ki, mən qələmlərin

qılıntısını¹ eşitdim". Ənəs ibn Malik rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: "Allah mənim ümmətimə əlli (vaxt) namaz qılmağı vacib buyurdu. Mən geri qayıdarkən Musanın yanına gəlib çatdıqda o: "Allah sənə ümmətinə nəyi əmr etdi?" – deyə soruşdu. Mən dedim: "Əlli (vaxt) namaz qılmağı vacib buyurdu". Musa dedi: "Rəbbinin yanına qayıt (və Ondan bu hökmü yüngülləşdirməyi xahiş et). Çünki sənə ümmətin bunun öhdəsindən gələ bilməyəcək". Mən yenidən Ona müraciət etdim və O bu sayı bir qədər azaltdı. Sonra Musanın yanına qayıdıb: "O, (bu) sayı bir qədər azaltdı" – dedim. Musa dedi: "Yenə Rəbbinə müraciət et, çünki sənə ümmətin bunun öhdəsindən gələ bilməyəcək". Mən yenidən Ona müraciət etdim və O bu sayı bir qədər də azaltdı. Sonra Musanın yanına qayıtdım. O dedi: "Yenə Rəbbinə müraciət et, çünki sənə ümmətin bunun öhdəsindən gələ bilməyəcək". Mən yenidən Allaha müraciət etdim, O isə: "Onlar (sayca) beşdir, (savab baxımından isə) əllidir, çünki Mənim sözümdəyişməzdir" – deyə buyurdu və mən Musanın yanına qayıtdım. O: "Yenə Rəbbinə müraciət et!" – dedikdə mən dedim: "(Artıq) mən Rəbbimdən həya edirəm". Sonra (Cəbrail) məni son həddəki Sidr ağacının yanına apardı. Onun rənglərini vəsf etmək mümkün deyil. Sonra məni Cənnətə daxil etdilər. Mən orada incilər düzülmüş boyunbağılar, həmçinin Cənnət torpağının müşk olduğunu gördüm".

۳۵۰ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ « فَرَضَ اللَّهُ الصَّلَاةَ حِينَ فَرَضَهَا رَجْعَتَيْنِ رَجْعَتَيْنِ فِي الْحَضَرِ وَالسَّفَرِ ، فَأَقْرَبَتْ صَلَاةَ السَّفَرِ ، وَزَيْدٌ فِي صَلَاةِ الْحَضَرِ » .

350. ...Rəvayət edilir ki, möminlərin anası Aişə رضي الله عنها demişdir: "Allah səfərdə və evdə qılınan namazları iki rükət-iki rükət qılmağı əmr etmişdi, sonralar isə səfərdə qılınan namazlar olduğu kimi qaldı, daimi yaşayış yerində qılınan namazlara isə (bir və ya iki rükət) əlavə olundu".

۲ - بابُ وُجُوبِ الصَّلَاةِ فِي النَّيَابِ

2-ci fəsil: Paltarda namaz qılmağın vacib olması

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى { خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ } . وَمَنْ صَلَّى مُلْتَجِعًا فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ ، وَبَدَّكَرَ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « يَزُرُّهُ وَلَوْ بِشَوْكَةٍ » . فِي إِسْنَادِهِ نَظَرٌ ، وَمَنْ صَلَّى فِي الثَّوْبِ الَّذِي يُجَامِعُ فِيهِ مَا لَمْ يَزِرْ أَدَى ، وَأَمَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ لَا يَطُوفَ بِالْبَيْتِ غُرْبَانًا .

¹ Burada qılıntı deyildikdə Allahın buyruqlarını yazan mələklərin qələmlərinin xışıltısı qəsd edilir.

Uca Allahın: “Məscidlərə gedərkən gözəl geyimlərinizi geyinin” (əl-Əraf, 31) kəlamı və bir parçaya bürünərək namaz qılan kəs. Sələmə ibn əl-Əkva رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur: “(Namaz qılan) o parçanı bir tikanla da olsa, düymələyər”. Bunun isnadında nəzər yetirilir.¹ Kim cinsi yaxınlıq etdiyi paltarda pislik görməzsə, o paltarda namaz qıla bilər. Peyğəmbər ﷺ Kəbənin lüt təvaf olunmasını qadağan etmişdir.

٣٥١ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ أَمَرْنَا أَنْ نُخْرَجَ الْحَيْضَ يَوْمَ الْعِيدَيْنِ وَذَوَاتِ الْحُدُورِ ، فَيَشْهَدَنَّ جَمَاعَةَ الْمُسْلِمِينَ وَدَعْوَهُمْ ، وَيَعْتَرِلُ الْحَيْضُ عَنْ مُصَلَّاهُنَّ . قَالَتْ امْرَأَةٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، إِخْدَانًا لَيْسَ لَهَا جَلْبَابٌ . قَالَ « لِنُلبِسَهَا صَاحِبَتُهَا مِنْ جَلْبَابِهَا » .

351. ...Rəvayət edilir ki, Ummu Atiyyə رضي الله عنها demişdir: “Bizə heyzli qadınlardan (evlərinədən) çıxaraq bayram namazlarında müsəlmanların camaatında və dualarında iştirak etmələri və heyzli qadınlardan namaz qılınan yerdən kənar durmaları əmr olundu”. Bir qadın dedi: “Ey Allahın Elçisi, əgər bir qadının örtünməyə bir şeyi yoxdursa, onda necə olsun?” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Rəfiqəsi örtündüyü libaslardan biri ilə onu geyindirsin”.

٣ - باب عقد الإزار على القفا في الصلاة

3-cü fəsil: Namaz qılanın öz izarını boynunun arxasına bağlaması

وَقَالَ أَبُو حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ صَلَوَاتُهَا عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَاقِدِي أُرْزِهِمْ عَلَى عَوَاتِقِهِمْ .

Əbu Hazim رضي الله عنه Səhldən رضي الله عنه rəvayət edir ki, səhabələr izarlarını çiyinlərinə bağladılar halda Peyğəmbərlə ﷺ namaz qıldılar.

٣٥٢ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ قَالَ حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنِي وَاقِدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُكَدِّرِ قَالَ صَلَّى جَابِرٌ فِي إِزَارٍ فَدَعَا مَنْ قَبْلَ قَفَاهُ ، وَتَبَّأَهُ مَوْضُوعَةً عَلَى الْمِشْجَبِ قَالَ لَهُ قَائِلٌ تَصَلَّى فِي إِزَارٍ وَاحِدٍ فَقَالَ إِنَّمَا صَنَعْتُ ذَلِكَ لِإِزَانِي أَحْمَقُ مِثْلَكَ ، وَأَيْنَا كَانَ لَهُ نُؤْبَانِ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

352. ...Rəvayət edilir ki, Muhəmməd ibn əl-Munkədir رضي الله عنه demişdir: “Cabir paltarını boynuna dolamış halda namaz qıldı. Bir nəfər ona dedi: “Bir parçada namaz qılırsan?” Cabir dedi: “Bunu ancaq sən kimi bir axmağın görməsi üçün etdim. Peyğəmbərin ﷺ dövründə bizim hansımızın iki paltarı var idi ki?!”

¹ Yəni “isnadı zəifdir” deməkdir.

4-cü fəsil: Yalnız bir örtüyə bürünüb namaz qılmaq

٣٥٣ - حَدَّثَنَا مُطَرِّفٌ أَبُو مُصْعَبٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي الْمَوَالِي عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ قَالَ رَأَيْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يُصَلِّي فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ وَقَالَ رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي فِي ثَوْبٍ .

353. ...Rəvayət edilir ki, Muhəmməd ibn əl-Munkədir ﷺ demişdir: “Mən Cabir ibn Abdullaha bir paltarda namaz qılan gördüm. O dedi: “Mən Peyğəmbəri ﷺ bir paltarda namaz qılan görmüşəm”.

قَالَ الزُّهْرِيُّ فِي حَدِيثِهِ الْمُلْتَحِفُ الْمُتَوَشِّحُ ، وَهُوَ الْمُخَالِفُ بَيْنَ طَرَفَيْهِ عَلَى عَاتِقَيْهِ ، وَهُوَ الْإِشْتِمَالُ عَلَى مَنْكِبَيْهِ . قَالَ وَقَالَتْ أُمُّ هَانِيَةَ التَّحْفَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِثَوْبٍ ، وَخَالَفَ بَيْنَ طَرَفَيْهِ عَلَى عَاتِقَيْهِ .

əz-Zuhri ﷺ bu hədis haqda demişdir: “əl-Multəhif” “əl-Mutəvəşşif” deməkdir. O da “parçanın uclarını çiyinləri üzərinə çarpazvari bağlayan” deməkdir. Qumaşla¹ örtünənin qumaşın uclarını çiyinlərinin üzərində bağlamasıdır”. Ummu Haniyə ﷺ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ bir qumaşla örtünər, onun uclarını isə çiyinlərinin üzərində çarpazvari bağlayardı”.

٣٥٤ - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ قَدْ خَالَفَ بَيْنَ طَرَفَيْهِ .

354. ...Ömər ibn Əbu Sələmə ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ bir paltarda namaz qılar və onun ətəklərini bir-birinin üstünə aşıraraq çiyinlərini örtərdi.

٣٥٥ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامُ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ فِي بَيْتِ أُمِّ سَلَمَةَ ، فَذَلَّلَى طَرَفَيْهِ عَلَى عَاتِقَيْهِ .

355. ...Rəvayət edilir ki, Ömər ibn Əbu Sələmə ﷺ Peyğəmbəri ﷺ Ummu Sələmənin evində qumaş bir parçada – qumaşın uclarını çiyinlərinin üzərinə atmış halda namaz qılarkən görmüşdür.

٣٥٦ - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامِ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ عُمَرَ بْنَ أَبِي سَلَمَةَ أَخْبَرَهُ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ مُشْتَمِلًا بِهِ فِي بَيْتِ أُمِّ سَلَمَةَ ، وَاضِعًا طَرَفَيْهِ عَلَى عَاتِقَيْهِ .

¹ Qumaş - ipək, yun, kətan və sairədən toxunmuş parçaya deyilir.

356. ...Rəvayət edilir ki, Ömər ibn Əbu Sələmə ؓ demişdir: “Mən Allah Elçisinin ﷺ Ummu Sələmənin evində qumaş bir parçada – qumaşın uclarını çiyinləri üzərinə atmış halda namaz qıldığını görmüşəm”.

۳۵۷ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ أَبِي النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ أَبَا مُرَّةَ مَوْلَى أُمِّ هَانِيَةَ بِنْتِ أَبِي طَالِبٍ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أُمَّ هَانِيَةَ بِنْتَ أَبِي طَالِبٍ تَقُولُ ذَهَبْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَامَ الْفَتْحِ ، فَوَجَدْتُهُ يَغْتَسِلُ ، وَفَاطِمَةُ ابْنَتُهُ تَسْتُرُهُ قَالَتْ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَقَالَ « مَنْ هَذِهِ » . فَقُلْتُ أَنَا أُمُّ هَانِيَةَ بِنْتُ أَبِي طَالِبٍ . فَقَالَ « مَرْحَبًا بِأُمِّ هَانِيَةَ » . فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ غُسْلِهِ ، قَامَ فَصَلَّى ثَمَانِينَ رَكَعَاتٍ ، مُتَلَحِّفًا فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ ، فَلَمَّا انْصَرَفَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، زَعَمَ ابْنُ أُمِّي أَنَّهُ قَاتِلٌ رَجُلًا قَدْ أُجْرَتْهُ فَلَانَ بْنِ هُبَيْرَةَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « قَدْ أُجْرْنَا مِنْ أُجْرَتِ يَا أُمَّ هَانِيَةَ » . قَالَتْ أُمُّ هَانِيَةَ وَذَلِكَ ضَحَى .

357. ...Rəvayət edilir ki, Ummu Hani bint Əbu Talib ؓ demişdir: “Məkkənin fəthi ilində mən Allah Elçisinin ﷺ yanına getdim və onun qüsl aldığı, Fatimənin də ona pərdə tutduğunu gördüm. Mən Peyğəmbərə ﷺ salam verdim. O: “Bu qadın kimdir?” – deyə soruşdu. “Mənəm, Əbu Talibin qızı Ummu Hani” – deyə cavab verdim. Allah Elçisi ﷺ: “Xoş gəlmisən, ey Ummu Hani!” – dedi və qüsl alıb qurtardıqdan sonra yalnız bir örtüyə bürünüb səkkiz rükət namaz qıldı. Namazını qılıb qurtardıqdan sonra mən dedim: “Ey Allahın Elçisi! Qardaşım¹ himayəmə götürdüyüm Hubeyranın oğlu filankəsi öldürəcəyini söyləyir”. Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Sənin himayəyə götürdüyün kimsəni biz də himayəmiz altına götürürük, ey Ummu Hani!” Ummu Hani dedi: “O vaxt Duha vaxtı² idi”.

۳۵۸ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكُ بْنُ أَبِي شَهَابٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ سَائِلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الصَّلَاةِ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أَوْلَاكُمْ ثَوْبَانِ » .

358. ...Əbu Hureyra ؓ rəvayət edir ki, bir nəfər Allah Elçisindən ﷺ yalnız bir libasda namaz qılmaq barədə soruşdu. Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Məgər sizin hər birinizin iki libası var?!”

¹ Bunu deməklə Ummu Hani ؓ doğma qardaşı Əli ibn Əbu Talibi ؓ nəzərdə tutur.

² Yəni artıq səhər açılmışdı və Duha namazı qılınan vaxt idi. Duha namazının vaxtı isə günəş üfüqdən bir nizə hündürlüyündə qalxdıqdan sonra - yəni təqribən günəş çıxdıqdan 15-20 dəqiqə sonra günəşin səmanın ortasına - zenit yüksəlməsindən bir az əvvəldək - təqribən 15-20 dəqiqə qabaq.

۵ - باب إِذَا صَلَّى فِي التَّوْبِ الْوَاحِدِ فَلْيَجْعَلْ عَلَى عَاتِقَيْهِ

5-ci fəsil: Yalnız bir paltarda namaz qılınan vaxt namaz qılan adam onun ətəklərini çiyinə atmalıdır

۳۵۹ - حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنْ مَالِكٍ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لَا يُصَلِّي أَحَدُكُمْ فِي التَّوْبِ الْوَاحِدِ ، لَيْسَ عَلَى عَاتِقَيْهِ شَيْءٌ » .

359. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Həç biriniz bir paltarda çiyinləri açıq namaz qılmasın”.

۳۶۰ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ عِكْرِمَةَ قَالَ سَمِعْتُهُ - أَوْ كُنْتُ سَأَلْتُهُ - قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ أَشْهَدُ أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « مَنْ صَلَّى فِي تَوْبٍ وَاحِدٍ ، فَلْيُخَالِفْ بَيْنَ طَرَفَيْهِ » .

360. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ؓ demişdir: “Mən Allah Elçisinin ﷺ belə dediyini eşitdiyimə şahidlik edirəm: “Qoy bir paltarda namaz qılan kəs onun ətəklərini bir-birinin üstünə ataraq çiyinlərini örtün”.

۶ - باب إِذَا كَانَ التَّوْبُ ضَيِّقًا

6-cı fəsil: Paltar çox dar olduqda nə etmək lazımdır?

۳۶۱ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ قَالَ حَدَّثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ سَأَلْنَا جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الصَّلَاةِ فِي التَّوْبِ الْوَاحِدِ فَقَالَ خَرَجْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ ، فَجِئْتُ لَيْلَةً لِبَعْضِ أَمْرِي ، فَوَجَدْتُهُ يُصَلِّي وَعَلَى تَوْبٍ وَاحِدٍ ، فَاشْتَمَلْتُ بِهِ وَصَلَّيْتُ إِلَى جَانِبِهِ ، فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ « مَا السُّرَى يَا جَابِرُ » . فَأَخْبَرْتُهُ بِحَاجَتِي ، فَلَمَّا فَرَعْتُ قَالَ « مَا هَذَا الْاِشْتِمَالُ الَّذِي رَأَيْتُ » . قُلْتُ كَانَ تَوْبٌ . يَعْنِي ضَاقٌ . قَالَ « فَإِنْ كَانَ وَاسِعًا فَالْتَجِئْ بِهِ ، وَإِنْ كَانَ ضَيِّقًا فَاتَّرَبَّ بِهِ » .

361. ...Rəvayət edilir ki, Səid ibn əl-Haris ؓ demişdir: “Biz Cabir ibn Abdullaha bir libasda namaz qılmaq haqda sual verdik. O buyurdu: “Bir dəfə Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə səfərdə olduğumuz zaman öz işimə görə gecə onun yanına gəldim və onun namaz qıldığını gördüm. Əynimdə yalnız bir paltar var idi. Mən paltara bürünüb onun yanında namaz qıldım. Namazı bitirdikdən sonra buyurdu: “Səni bura gətirən nədir, ey Cabir?” Mən gəlişimin məqsədini ona bildirdim. Sözüümü bitirdikdən sonra: “Bəs bu gördüyüm bürünməyin¹ nə idi?”– deyə soruşdu. Mən də dedim: “Bu

¹ Peyğəmbər ﷺ bu sualı ona görə vermişdi ki, Cabir ؓ paltarına büründükdə onun ətəklərini çiyinə atmışdı və az qala ayıb yerləri açıq qalacaqdı.

paltar çox dardır". Onda Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Paltarın geniş olarsa, ona bürün (çiyinlərini də ört), çox dar olarsa, onu belinə bağla (göbəkdən dizə qədər bədənində dola)".

۳۶۲ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ سُفْيَانَ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ قَالَ كَانَ رِجَالٌ يُصَلُّونَ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَاقِدِي أَرْزِهِمْ عَلَى أَعْنَاقِهِمْ كَهَيْئَةِ الصَّبِيَّانِ ، وَقَالَ لِلنِّسَاءِ لَا تَرْفَعْنَ رُؤُوسَكُمْ حَتَّى يَسْتَوِيَ الرِّجَالُ جُلُوسًا .

362. ...Rəvayət edilir ki, Səhl ﷺ demişdir: "Bəzi səhabələr fitələrinin ətəklərini oğlan uşaqlarının etdiyi kimi boyunlarına bağlayıb Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə namaz qıldılar. Buna görə də Peyğəmbər ﷺ camaat namazına gələndən qadınlara deyirdi: "Kişilər qalxıb oturanadək siz başınızı (səcdədən) qaldırmayın".

۷ - باب الصلاة في الجبة الشامية

7-ci fəsil: Şamda istehsal olunmuş cübbədə¹ namaz qılmaq

وَقَالَ الْحَسَنُ فِي الثِّيَابِ يَنْسُجُهَا الْمَجُوسِيُّ لَمْ يَرِ بِهَا بَأْسًا . وَقَالَ مَعْمَرٌ رَأَيْتُ الزُّهْرِيَّ يَلْبَسُ مِنْ ثِيَابِ الْيَمَنِ مَا صُبِعَ بِالْبَوْلِ . وَصَلَّى عَلِيٌّ فِي ثَوْبٍ غَيْرِ مَقْصُورٍ .

Həsən əl-Bəsrî ﷺ atəşpərəstlərin toxuduğu qumaş parça ilə namaz qılmaqda müşkül görməmişdir. Məmər ﷺ demişdir: "Mən əz-Zuhrinin boyasına sidik qarışdırılaraq rənglənmiş Yəmən qumaşlarını geyindiyini görmüşəm". Əli ﷺ (kafirələrin düzəltdiyi) yuyulmamış paltarda namaz qıldırı.

۳۶۳ - حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنِ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ مُعِيزَةَ بِنِ شُعْبَةَ قَالَ كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ فَقَالَ « يَا مُعِيزَةُ ، خُذِ الْإِدَاوَةَ » . فَأَخَذْتُهَا فَأَنْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى تَوَارَى عَنِّي فَقَضَى حَاجَتَهُ ، وَعَلَيْهِ جُبَّةٌ شَامِيَّةٌ ، فَذَهَبَ لِيُخْرِجَ يَدَهُ مِنْ كُمِّهَا فَضَاقَتْ ، فَأَخْرَجَ يَدَهُ مِنْ أَسْفَلِهَا ، فَصَبَبْتُ عَلَيْهِ فَتَوَضَّأَ وَضُوءَهُ لِلصَّلَاةِ ، وَمَسَحَ عَلَى خُفَيْهِ ، ثُمَّ صَلَّى .

363. ...Rəvayət edilir ki, Muğira ibn Şubə ﷺ demişdir: "Bir dəfə mən Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə səfərdə olarkən o mənə: "Ey Muğira, götür bu qabı"- deyə buyurdu. Mən də onu götürdüm. Allah Elçisi ﷺ gözdən itənədək uzağa gedib təbii ehtiyacını ödədi. Onun əynində Şam cübbəsi var idi. O, əlini cübbənin qolundan çıxarmaq istədikdə onun çox dar olduğunu gördü və buna görə də əlini cübbənin aşağı hissəsindən çıxartdı. Mən onun əlinə

¹ Cübbə - keçmişdə üstədən geyinilən uzun ətəkli enli düyməsiz geyimə deyilirdi.

su tökdüm və o, namaz üçün dəstəmaz aldığı şəkildə dəstəmaz alıb xuf-larının üzərinə məsh çəkdi, sonra da namaz qıldı”.

۸ - باب كراهية التعري في الصلاة وغيرها

8-ci fəsil: Namaz əsnasında və digər hallarda çılpaq olmağın bəyənilməməsi

۳۶۴ - حَدَّثَنَا مَطَرُ بْنُ الْفَضْلِ قَالَ حَدَّثَنَا رَوْحٌ قَالَ حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ إِسْحَاقَ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يُحَدِّثُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَنْقُلُ مَعَهُمُ الْحِجَابَةَ لِلْكَعْبَةِ وَعَلَيْهِ إِزَارُهُ . فَقَالَ لَهُ الْعَبَّاسُ عُمُّهُ يَا ابْنَ أَخِي ، لَوْ حَلَلْتَ إِزَارَكَ فَجَعَلْتَ عَلَى مَنْكِبَيْكَ دُونَ الْحِجَابَةِ . قَالَ فَحَلَّهُ فَجَعَلَهُ عَلَى مَنْكِبَيْهِ ، فَسَقَطَ مَعْشِيًا عَلَيْهِ ، فَمَا رُمِيَ بَعْدَ ذَلِكَ عُرْيَانًا .

364. ...Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ izarını¹ belinə bağlayıb qureyşlilərlə birlikdə Kəbə (evinin yenidən tikilməsi) üçün daş daşdığı vaxt əmisi Abbas ona dedi: “Ey qardaşoğlu! Bəlkə izarını açıb çiyininə, daşdığı daşların altına qoyasan”. Cabir deyir: “O, izarını açıb çiyininə qoyan kimi özündən getdi və bundan sonra onu bir daha heç kim izarsız görmədi”.

۹ - باب الصلاة في القميص والسراويل والتبائن والأقباء

9-cu fəsil: Köynəkdə, şalvarda, dizləri örtməyən qısa şortuda və xalalda namaz qılmaq

۳۶۵ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَأَلَهُ عَنِ الصَّلَاةِ فِي الثَّوْبِ الْوَاحِدِ فَقَالَ « أَوْكُلُّكُمْ يَجِدُ ثَوْبَيْنِ » . ثُمَّ سَأَلَ رَجُلٌ عُمَرَ فَقَالَ إِذَا وَسَّعَ اللَّهُ فَأَوْسِعُوا ، جَمَعَ رَجُلٌ عَلَيْهِ ثِيَابُهُ ، صَلَّى رَجُلٌ فِي إِزَارٍ وَرِدَاءٍ ، فِي إِزَارٍ وَقَمِيصٍ ، فِي إِزَارٍ وَقَبَاءٍ ، فِي سَرَوِيلٍ وَرِدَاءٍ ، فِي سَرَوِيلٍ وَقَمِيصٍ ، فِي سَرَوِيلٍ وَقَبَاءٍ ، فِي ثُبَّانٍ وَقَبَاءٍ ، فِي ثُبَّانٍ وَقَمِيصٍ - قَالَ وَأَخْسِبُهُ قَالَ - فِي ثُبَّانٍ وَرِدَاءٍ .

365. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: “Bir kişi Peyğəmbərə ﷺ tərəf ayağa durub tək bir libasda namaz qılmaq barədə soruşdu. Allah Elçisi ﷺ dedi: “Məgər sizin hər biriniz iki libas tapa bilir?!” Sonra bir kişi Ömərdən soruşdu. Ömər dedi: “Allah sizə imkan veribsə, siz də libasınızı geniş edin. Kişi izar və ridada, izar və köynəklə, izar və xalalda, şalvar və ridada, şalvar və köynəkdə, şalvar və xalalda, dizləri örtməyən şortuda

¹ İzar – qurşaqdan aşağı bədən əzalarını örtmək üçün belə bağlanan örtük.

köynəkdə namaz qıla bilər”. Əbu Hureyra dedi: “Zənn edirəm ki, İbn Ömər: “Dizləri örtməyə qısa şortu ilə rida içində” dedi”.

۳۶۶ - حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ عَلِيٍّ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذُنَبٍ عَنِ الرَّهْرِيِّ عَنِ سَالِمٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ سَأَلَ رَجُلٌ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ مَا يَلْبَسُ الْمُحْرِمُ فَقَالَ « لَا يَلْبَسُ الْقَمِيصَ وَلَا السَّرَاوِيلَ وَلَا الْبُرْتُسَ وَلَا ثَوْبًا مَسَّهُ الرَّعْفَرَانُ وَلَا وَرْسٌ ، فَمَنْ لَمْ يَجِدِ النَّعْلَيْنِ فَلْيَلْبَسِ الْحُفَيْنِ وَلْيَقْطَعْهُمَا حَتَّى يَكُونَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ » . وَعَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ .

366. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Bir kişi Peyğəmbərdən ﷺ soruşdu: “Ehrama girən kəs əyninə nə geyinməlidir?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “O, nə köynək, nə şalvar, nə burnus¹, nə də zəfərana və ya ətirli sarı birkiyə boyanmış paltar geyinməlidir. Kim səndəl tapmasa, dəri ayaqqabıları topuqdan aşağıya qədər kəşib geyinsin”.

۱۰ - باب مَا يَسْتُرُ مِنَ الْعَوْرَةِ

10-cu fəsil: Bədənin hansı hissələri örtülməlidir

۳۶۷ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ عَنِ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّهُ قَالَ سَأَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ اشْتِمَالِ الصَّمَاءِ وَأَنْ يَخْتَصِيَ الرَّجُلُ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ ، لَيْسَ عَلَى فَرْجِهِ مِنْهُ شَيْءٌ .

367. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Səid əl-Xudri رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi ﷺ səhabələrə paltarlarına tam bürünməyi², həmçinin yalnız bir paltar geyinmiş kişinin yerə oturub dizlərini qaldırıb qolları ilə onları qucaqlayaraq ayıb yerlərini açıq qoymağı qadağan etmişdir”.

۳۶۸ - حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ بْنُ عُقْبَةَ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الرَّيَّادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ نَحْيُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ بَيْعَتَيْنِ عَنِ اللَّيْمَاسِ وَالْيَبَازِ ، وَأَنْ يَشْتَمِلَ الصَّمَاءَ ، وَأَنْ يَخْتَصِيَ الرَّجُلُ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ .

368. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ iki cür alış-verişi – əl sürtməklə³ və bir də atmaqla⁴ aparılan alış-verişi, həmçinin

¹ Burnus – arxa tərəfdən yaxalığına başlıq bənd edilmiş üstədən geyinilən paltardır.

² Yəni elə bürünmək ki, paltarın ətəyini qaldırıb onun altından qollarını çıxarmaq mümkün olmasın.

³ Söhbət, mala sadəcə əl vurmaqla, yəni onu lazımınca yoxlamadan razılaşmaqla aparılan alış-verişdən gedir. Buna ərəbcə “limas” və ya “muləməsə” deyilir.

⁴ Bu hədisdə “atmaq” deyildikdə, satıcının malı alıcıya göstərmədən onun üstünə bir şey atıb, sonra da ona bu malı almağa məcbur etməsi qəsd edilir. Buna da ərəbcə “nibaz”, yaxud “munəbəzə” deyilir.

paltara tam bürünməyi və bir də yalnız bir paltar geyinmiş kişinin yerə oturub dizlərini qaldıraraq qolları ilə onları qucaqlamağı qadağan etdi”.

۳۶۹ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ قَالَ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي شَهَابٍ عَنْ عَمِّهِ قَالَ أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ بَعَثَنِي أَبُو بَكْرٍ فِي تِلْكَ الْحَجَّةِ فِي مُؤَذِّنِينَ يَوْمَ النَّحْرِ نُؤَذِّنُ بِمَنِي أَنْ لَا يَخُجَّ بَعْدَ الْعَامِ مُشْرِكٌ ، وَلَا يَطُوفَ بِالْبَيْتِ عُزَيَّانٌ . قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ثُمَّ أَرَدَفَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيَّا ، فَأَمَرَهُ أَنْ يُؤَدِّنَ بِبِرَاءَةِ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ فَأَدَّنَ مَعَنَا عَلِيُّ فِي أَهْلِ مَنِي يَوْمَ النَّحْرِ لَا يَخُجَّ بَعْدَ الْعَامِ مُشْرِكٌ ، وَلَا يَطُوفُ بِالْبَيْتِ عُزَيَّانٌ .

369. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ﷺ demişdir: “Həcc ziyarəti əsnasında Əbu Bəkr məni müəzzinlərlə birlikdə göndərdi ki, qurban günü Mina vadisinə gedib orada (insanlara bunları) elan edək: “Gələn ildən başlayaraq heç bir müşrik Həcc ziyarətinə gəlməyəcək və heç kəs Kəbəni lüt-üryan təvaf etməyəcək”. Humejd ibn Abdur-Rahmən dedi: “Bunun ardınca Allah Elçisi ﷺ Əli ibn Əbu Talibi (Əbu Bəkrin yanına) göndərib ona tapşırırdı ki, “Bəraət” (ət-Tövbə) surəsinin nazil olduğunu camaata elan etsin”. Əbu Hureyra deyir: “Qurban günü Əli ibn Əbu Talib bizimlə birlikdə Minada olanlara elan edib gələn ildən heç bir müşrikin Həcc ziyarətinə gəlməyəcəyini və heç kəsin Kəbəni lüt-üryan təvaf etməyəcəyini bildirdi”.

۱۱ - باب الصَّلَاةِ بِغَيْرِ رِدَاءٍ

11-ci fəsil: Ridasız namaz qılmaq

۳۷۰ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي الْمَوَالِي عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ قَالَ دَخَلْتُ عَلَى جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ وَهُوَ يُصَلِّي فِي نَوْبٍ مُلْتَحِفًا بِهِ وَرِدَاؤُهُ مَوْضُوعٌ ، فَلَمَّا انْصَرَفَ قُلْنَا يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ تَصَلِّي وَرِدَاؤُكَ مَوْضُوعٌ قَالَ نَعَمْ ، أَحْبَبْتُ أَنْ يَرَانِ الْجَاهِلُ مِثْلَكُمْ ، رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي هَكَذَا .

370. ...Rəvayət edilir ki, Muhəmməd ibn əl-Munkədər ﷺ demişdir: “Bir dəfə mən Cabir ibn Abdullahın yanına gəldim. O, bir parçaya bürünmüş halda namaz qılırdı, ridası isə kənara qoyulmuşdu. Namazı bitirdikdə ona: “Ey Əbu Abdullah, ridan kənarda olduğu halda namaz qılırsan?” O dedi: “Bəli, mən sizin kimi (bu məsələdə) cahil olanların məni bu halda namaz qılmağını görməyinizi istədim. Mən Peyğəmbərin ﷺ belə namaz qıldığını görmüşəm”.

12-ci fəsil: Bud barədə deyilənlər

وَبُرُوزَى عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَجَزْهَدٍ وَمُحَمَّدِ بْنِ جَحْشٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « الْفَجْدُ عَوْرَةٌ » . وَقَالَ أَنَسٌ حَسَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ فَجْدِهِ . وَحَدِيثُ أَنَسٍ أَسْنَدٌ ، وَحَدِيثُ جَزْهَدٍ أَحْوْطٌ حَتَّى يُخْرَجَ مِنْ اِخْتِلَافِهِمْ . وَقَالَ أَبُو مُوسَى عَطَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رُكْبَتَيْهِ جِئَ دَخَلَ عُمَانُ . وَقَالَ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَفَجْدُهُ عَلَى فَجْدِي فَتَقَلَّتْ عَلَيَّ حَتَّى خَفْتُ أَنْ تُرْضَ فَجْدِي .

İbn Abbas, Cərhəd və Muhəmməd ibn Cəhş رضي الله عنه rəvayət edirlər ki, Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم belə buyurmuşdur: “Bud övrətdir!”. Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم budunu açdı”. İxtilafdan çıxmaq üçün Ənəsin hədisi isnad, Cərhədin hədisi örtünmə yönündən daha ehtiyatlıdır. Əbu Musa رضي الله عنه demişdir: “Osman gəldikdə Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم dizlərini örtdü”. Zeyd ibn Sabit رضي الله عنه demişdir: “Allah Öz elçisinə صلى الله عليه وسلم (minikdə) onun budu mənim budumun üzərində olanda (ən-Nisa, 95) nazil etdi. (Vəhyin enməsi səbəbi ilə) Onun budu o qədər ağırlaşdı ki, mən budumun əziləcəyindən qorxdum”.

۳۷۱ - حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عُثَيْبَةَ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ صُهَيْبٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غَزَا حَيْبَرَ ، فَصَلَّيْنَا عِنْدَهَا صَلَاةَ الْعِدَاةِ بَعَلَسٍ ، فَرَكِبَ نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَرَكِبَ أَبُو طَلْحَةَ ، وَأَنَا رَدِيفُ أَبِي طَلْحَةَ ، فَأَجْرَى نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي رُفَاقِ حَيْبَرَ ، وَإِنَّ رُكْبَتِي لَتَمَسُّ فَجْدَ نَبِيِّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، ثُمَّ حَسَرَ الْإِزَارَ عَنْ فَجْدِهِ حَتَّى إِنِّي أَنْظُرُ إِلَى بَيَاضِ فَجْدِ نَبِيِّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَلَمَّا دَخَلَ الْقَرْيَةَ قَالَ « اللَّهُ أَكْبَرُ ، حَرَبَتْ حَيْبَرُ ، إِنَّا إِذَا نَزَلْنَا بِسَاحَةِ قَوْمٍ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُتَدَرِّينَ » . فَالَهَا ثَلَاثًا . قَالَ وَخَرَجَ الْقَوْمُ إِلَى أَعْمَالِهِمْ فَقَالُوا لِمُحَمَّدٍ - قَالَ عَبْدُ الْعَزِيزِ وَقَالَ بَعْضُ أَصْحَابِنَا - وَالْحَمِيمِ . يَعْنِي الْجَيْشِ ، قَالَ فَاصْبَنَاهَا عَنُوهُ ، فَجَمَعَ السَّبْيَ ، فَجَاءَ دِحْيَةَ فَقَالَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ ، أَعْطِنِي جَارِيَةً مِنَ السَّبْيِ . قَالَ « أَذْهَبُ فَخُذْ جَارِيَةً » . فَأَخَذَ صَفِيَّةَ بِنْتَ حَبِيٍّ ، فَجَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ ، أَعْطَيْتَ دِحْيَةَ صَفِيَّةَ بِنْتَ حَبِيٍّ سَيِّدَةَ قُرَيْظَةَ وَالنَّضِيرِ ، لَا تَصْلُحُ إِلَّا لَكَ . قَالَ « ادْعُوهُ بِمَا » . فَجَاءَ بِهَا ، فَلَمَّا نَظَرَ إِلَيْهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « خُذْ جَارِيَةً مِنَ السَّبْيِ غَيْرَهَا » . قَالَ فَاعْتَقَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَتَزَوَّجَهَا . فَقَالَ لَهُ ثَابِتٌ يَا أَبَا حَمْرَةَ ، مَا أَصَدَقَهَا قَالَ نَفْسَهَا ، أَعْتَقَهَا وَتَزَوَّجَهَا ، حَتَّى إِذَا كَانَ بِالطَّرِيقِ جَهَزَهَا لَهُ أُمُّ سَلِيمٍ فَأَهْدَتْهَا لَهُ مِنَ اللَّيْلِ ، فَأَصْبَحَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَرُوسًا فَقَالَ « مَنْ كَانَ عِنْدَهُ شَيْءٌ فَلْيَجِئْ بِهِ » . وَبَسَطَ نَطْعًا ، فَجَعَلَ الرَّجُلُ يَجِيءُ بِالثَّمْرِ ، وَجَعَلَ الرَّجُلُ يَجِيءُ بِالسَّمْنِ - قَالَ وَأُحْسِنُهُ فَدَكَرَ السَّوِيْقَ - قَالَ فَحَاسُوا حَيْسًا ، فَكَانَتْ وَلِيمَةً رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

371. ...Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم qoşun yığıb Xeybərə yollandı. Biz bu qalanın yaxınlığında səhərin ala-qaranlığında Sübh namazını qıldıq. Bundan sonra Allahın Peyğəmbəri صلى الله عليه وسلم və Əbu Təlhə öz miniklərinə mindilər. Mən isə Əbu Təlhənin tərkinə minmişdim. Allahın Peyğəmbəri صلى الله عليه وسلم

1 Yəni başqa adamların görmələrinə qadağan olunan yerdir.

miniyyəni Xeybərin dar küçələrindən birinə sürdü və bu vaxt mənim dizim Allahın Peyğəmbərinin ﷺ buduna toxundu. Onun izarı yuxarı qalxdı və budu açıldı, onda mən Allahın Peyğəmbərinin ﷺ budunun ağılığını gördüm. Kəndə daxil olduqda o: “Allahu Əkbər! Xeybər dağıldı. Həqiqətən, biz (fasiq) qövmin yurduna daxil olduqda qorxudulanların sabahı necə də pis olar!” – deyərək bunu üç dəfə təkrar etdi”. Ənəs dedi: “Xeybərlilər öz işlərindən ötrü evlərindən çıxıb: “Muhəmməd öz qoşunu ilə gəldi!” – dedilər”. Ənəs deyir: “Biz Xeybəri zəbt etdik. Əsirlər bir yerə toplanıldıqdan sonra Dihyə gəlib dedi: “Ey Allahın Peyğəmbəri, əsir düşmüş cariyələrdən¹ birini mənə ver”. Peyğəmbər ﷺ: “Get, birini götür!” – dedi və o da Safiyyə bint Huyeyi götürdü. Bundan sonra bir nəfər Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Ey Allahın Peyğəmbəri, sən Dihyəyə Bəni Qureyza və Bəni Nədirin xanımı² Safiyyə bint Huyeyi verdin, halbuki o qadın ancaq sənə layiqdir”. Onda Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Onu qadınla bir yerdə yanına çağırın!” Dihyə Safiyyəni onun yanına gətirdi. Peyğəmbər ﷺ qadına baxıb Dihyəyə dedi: “Cariyələrdən başqasını götür”. Ənəs dedi: “Peyğəmbər ﷺ Safiyyəni azad edib onunla evləndi”. Ravi Sabit Ənəsdən soruşdu: “Bəs Peyğəmbər ﷺ ona mehr olaraq nə verdi?” Ənəs dedi: “Onun özünü verdi. Onu azad etdi və onunla evləndi”. Ənəs dedi: “Yolda Ummu Suleym Safiyyəni Peyğəmbər ﷺ üçün hazırladı və gecə onun yanına apardı. Zifaf gecəsinin səhəri Peyğəmbər ﷺ dedi: “Kimdə (yeməyə) bir şey varsa, bura gətirsin” və yerə bir dəri sərdi. Bu vaxt kimisi xurma, kimisi də yağ gətirdi”. Ravi deyir: “Hesab edirəm ki, Ənəs sıyığı da qeyd etdi”. Ənəs deyir: “Sonra onlar heys³ hazırladılar. Allahın Peyğəmbərinin ﷺ toy ziyafəti belə oldu”.

۱۳ - باب في كم تُصَلِّي الْمَرْأَةُ فِي النَّيَابِ

13-cü fəsil: Qadın namazda neçə paltar geyinməlidir?

وَقَالَ عِكْرِمَةُ لَوْ وَاَرَتْ جَسَدَهَا فِي ثَوْبٍ لِأَجْرْتُهُ.

İkrimə ؓ demişdir: “Qadın bədəninəni bir libasla örtmə, bu ona kifayət edər”.

¹ Cariyə - keçmiş zamanlarda cihadda ələ keçirilib azadlıqdan məhrum edilən, pulla alınmış satıla bilən, hər cəhətdən ağasının arzularına tabe olan qız və ya qadındır.

² Xeybər fəth edilənə qədər Safiyyə ؓ Bəni Nədir tayfasının başçılarından birinin – Kinanə ibn Əbu Hukeykin həyat yoldaşı olmuşdur.

³ Heys – xurma, ərinmiş yağ və undan hazırlanmış yeməkdir.

۳۷۲ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ لَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي الْفَجْرَ ، فَيَشْهَدُ مَعَهُ نِسَاءً مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ مُتَلَفِعَاتٍ فِي مِرْوَطِهِنَّ ثُمَّ يَرْجِعْنَ إِلَى بُيُوتِهِنَّ مَا يَعْرِفُهُنَّ أَحَدٌ .

372. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Allah Elçisi ﷺ məsciddə Sübh namazını qılarkən onunla bərabər mömin qadınlar da (ipəkdən və ya yundan olan) örtüklərinə bürünərək namaz qılar, evlərinə qayıdanda isə heç kəs onları tanımazdı”.¹

۱۴ - باب إِذَا صَلَّى فِي ثَوْبٍ لَهُ أَعْلَامٌ وَنَظَرَ إِلَى عَٰلِمِهَا

14-cü fəsil: Bəzəkli paltarda namaz qılan onun bəzəklərinə baxarsa

۳۷۳ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى فِي حَمِيصَةٍ لَهَا أَعْلَامٌ ، فَنَظَرَ إِلَى أَعْلَامِهَا نَظْرَةً ، فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ « اذْهَبُوا بِحَمِيصَتِي هَذِهِ إِلَى أَبِي جَهْمٍ وَائْتُونِي بِأَنْبِجَانِيَّةِ أَبِي جَهْمٍ ، فَإِنَّهَا أَهْتَنِي آتِنَا عَنْ صَلَاتِي » . وَقَالَ هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « كُنْتُ أَنْظُرُ إِلَى عَٰلِمِهَا وَأَنَا فِي الصَّلَاةِ فَأَخَافُ أَنْ تَفْتِنَنِي » .

373. ...Aişə رضي الله عنها rəvayət edir ki, bir dəfə Peyğəmbər ﷺ bəzəkli paltarda namaz qılarkən onun naxışlarına nəzər saldı. Namazı bitirdikdən sonra isə: “Bu bəzəkli paltarımı aparıb Əbu Cəhmə verin, onun naxış və bəzək olmayan yun əbasını mənə gətirin, çünki bu (bəzəkli paltar) bir az əvvəl məni namazdan yayındırdı”. Aişə dedi: “Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Mən namazda ikən onun bəzəklərinə baxırdım və onun məni yayındırmasından qorxuram”.

۱۵ - باب إِنْ صَلَّى فِي ثَوْبٍ مُصَلَّبٍ أَوْ تَصَاوِيرَ هَلْ تُنْفَسِدُ صَلَاتَهُ وَمَا يُنْهَى عَنْ ذَلِكَ

15-ci fəsil: Üstündə xaç şəkli, yaxud digər rəsmlər olan paltarla qılınan namaz batil olurmu? Bu qadağandırımı?

۳۷۴ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ صُهَيْبٍ عَنْ أَنَسِ كَانَ قَرَامًا لِعَائِشَةَ سَرَّتْ بِهِ جَانِبَ بَيْتِهَا فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أَمِيطِي عَنَّا قَرَامِكَ هَذَا ، فَإِنَّهُ لَا تَرَأَى تَصَاوِيرُهُ تَعْرِضُ فِي صَلَاتِي » .

374. ...Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Aişənin bəzəkli nazik yun bir pərdəsi var idi ki, onunla otağının bir hissəsini ayırmışdı. Bir dəfə Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bu pərdəni buradan götür, çünki onun naxışları həmişə namaz qılarkən gözlərimin önündə durur (və məni namazdan yayındırır)”.

¹ Yəni qaranlıq olduğuna görə heç kəs onları tanımazdı.

۱۶ - باب مَنْ صَلَّى فِي فُرُوجِ حَرِيرٍ ثُمَّ نَزَعَهُ

16-cı fəsil: İpək fərrucda¹ namaz qılıb sonra onu soyunan adam

۳۷۵ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ عَنْ أَبِي الْحُبَيْرِ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ أَهْدَى إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فُرُوجَ حَرِيرٍ ، فَلَبِسَهُ فَصَلَّى فِيهِ ، ثُمَّ انْصَرَفَ فَتَزَعَهُ نَزْعًا شَدِيدًا كَالْكَاكِهَةِ لَهُ وَقَالَ « لَا يَنْبَغِي هَذَا لِلْمُتَّيِبِينَ » .

375. ...Rəvayət edilir ki, Uqbə ibn Amir ؓ demişdir: “Peyğəmbərə ﷺ arxasında kəsik olan ipək paltar hədiyyə etmişdilər. O bu paltarı geyinib onda namaz qıldı və namazı bitirdikdən sonra nifrət etdiyi bir şey kimi onu tez əynindən çıxarıb dedi: “Bu (geyim), Allahdan qorxanlara yaraşmaz”.

۱۷ - باب الصَّلَاةِ فِي الثَّوْبِ الْأَحْمَرِ

17-cü fəsil: Qırmızı rəngli paltarda namaz qılmaq

۳۷۶ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَزْرَةَ قَالَ حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ أَبِي زَائِدَةَ عَنْ عَوْنِ بْنِ أَبِي جُحَيْفَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي فُتَيْهِ حَمْرَاءَ مِنْ أَدَمٍ ، وَرَأَيْتُ بِلَالًا أَخَذَ وَضُوءَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَرَأَيْتُ النَّاسَ يَتَّبِعُونَ ذَلِكَ الْوَضُوءَ ، فَمَنْ أَصَابَ مِنْهُ شَيْئًا تَمَسَّحَ بِهِ ، وَمَنْ لَمْ يُصِبْ مِنْهُ شَيْئًا أَخَذَ مِنْ بَلَالٍ يَدِ صَاحِبِهِ ، ثُمَّ رَأَيْتُ بِلَالًا أَخَذَ عَنزَةَ فَرَكَّزَهَا ، وَخَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي خُلَّةٍ حَمْرَاءَ مُشَمِّرًا ، صَلَّى إِلَى الْعَنزَةِ بِالنَّاسِ رَجَعَتَيْنِ ، وَرَأَيْتُ النَّاسَ وَالِدُؤَابَ يَمْزُونَ مِنْ بَيْنِ يَدَيْ الْعَنزَةِ .

376. ...Aun ibn Əbu Cuheyfə atasının ؓ belə dediyini rəvayət etmişdir: “Mən Allah Elçisini ﷺ qırmızı dəri çadırda olarkən gördüm. Həmçinin Bilalın Allah Elçisinin ؓ dəstəmaz aldıqdan sonra qalmış suyunu götürdüyünü və insanların bir-birini ötməyə çalışaraq bu suya doğru necə qaçdıqlarını da gördüm. Kimlərə bu sudan çatdısa, onu bədəninə sürtdü, su əldə edə bilməyənlər isə əllərini yoldaşlarının yaş əllərinə vurdular. Sonra gördüm ki, Bilal ucu iti bir paya götürüb yerə batırdı. Bundan sonra Peyğəmbər ﷺ qırmızı paltarda, ətəyi baldırının yarısına qədər qaldırılmış halda çadırdan çıxdı və bu payaya tərəf üz tutub camaata iki rükət namaz qıldırırdı. Mən insanların və heyvanların o payanın qabağından keçib getdiklərini gördüm”.

¹ Fərruc – arxasında kəsiyi olan üst paltardır.

18-ci fəsil: Damda, minbər də və ağacdan düzəldilmiş əşyaların üzərində namaz qılmaq

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ وَمَنْ يَرِ الْحَسَنُ بَأْسًا أَنْ يُصَلِّيَ عَلَى الْجَمْدِ وَالْقَنَاظِرِ ، وَإِنْ جَرَى تَحْتَهَا بَوْلٌ أَوْ فَوْقَهَا أَوْ أَمَامَهَا ، إِذَا كَانَ بَيْنَهُمَا سُورَةٌ . وَصَلَّى أَبُو هُرَيْرَةَ عَلَى ظَهْرِ الْمَسْجِدِ بِصَلَاةِ الْإِمَامِ . وَصَلَّى ابْنُ عُمَرَ عَلَى التَّلْحِجِ .

Əbu Abdullah əl-Buxari رحمته الله demişdir: “Həsən əl-Bəsri buz üzərində namaz qılmaqda, altından və ya üstündən və ya qarşısından sidik axsa belə, namaz qılanla körpü arasında bir sütrə olduğu təqdirdə körpü üzərində namaz qılınmasında bir müşkül görməmişdir”. Əbu Hureyra رضي الله عنه da özündən aşağı tərəfdə olan imama tabe olaraq məscidin tavanında namaz qılmışdır. İbn Ömər رضي الله عنه qar üzərində namaz qılmışdır.

۳۷۷ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو حَازِمٍ قَالَ سَأَلُوا سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ مِنْ أَبِي شَيْبَةَ الْمِنْبَرِ فَقَالَ مَا بَقِيَ بِالنَّاسِ أَعْلَمُ مِنِّي هُوَ مِنْ أَثْلِ الْغَابَةِ ، عَمِلَهُ فُلَانٌ مَوْلَى فُلَانَةَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَقَامَ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ عَمِلَ ، وَوُضِعَ ، فَاسْتَقْبَلَ الْقَبِيلَةَ كَثِيرًا وَقَامَ النَّاسُ خَلْفَهُ ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ ، ثُمَّ رَجَعَ الْقَهْقَرَى ، فَسَجَدَ عَلَى الْأَرْضِ ، ثُمَّ عَادَ إِلَى الْمِنْبَرِ ، ثُمَّ قَرَأَ ثُمَّ رَكَعَ ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ ، ثُمَّ رَجَعَ الْقَهْقَرَى حَتَّى سَجَدَ بِالْأَرْضِ ، فَهَذَا شَأْنُهُ . قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ قَالَ عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَأَلَنِي أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ - رَحِمَهُ اللَّهُ - عَنْ هَذَا الْحَدِيثِ ، قَالَ فَإِنَّمَا أَرَدْتُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ أَعْلَى مِنَ النَّاسِ ، فَلَا بَأْسَ أَنْ يَكُونَ الْإِمَامُ أَعْلَى مِنَ النَّاسِ بِحَدِّ الْحَدِيثِ . قَالَ فَقُلْتُ إِنَّ سُفْيَانَ بْنَ عُيَيْنَةَ كَانَ يُسْأَلُ عَنْ هَذَا كَثِيرًا فَلَمْ تَسْمَعْهُ مِنْهُ قَالَ لَا .

377. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hazim demişdir: “Səhl ibn Səddən soruşdular: “Allah Elçisinin ﷺ minbəri nədən düzəldilmişdi?” Səhl dedi: “İnsanlar arasında bunu məndən yaxşı bilən bir kəs qalmamışdır. O, meşə yulğununun¹ düzəldilmişdi. Onu Allah Elçisi ﷺ üçün filan qadının köləlikdən azad etdiyi filan adam düzəltmişdi. Minbər hazırlanıb məscidə qoyulduqdan sonra Allah Elçisi ﷺ onun üstünə çıxdı və üzünü qibləyə tutub: “Allahu Əkbər” – dedi, camaat isə onun arxasında durdu. O, Quran oxuyub rüku etdi, camaat da onun arxasında rüku etdi. Sonra o, başını qaldırıb minbərdən aşağı endi və dal-dala gedib yerə səcdə etdi. Bundan sonra o, yenə minbərə çıxdı və Quran oxuyub rükuya getdi. Sonra da başını qaldırıb minbərdən aşağı endi və dal-dala gedib yerə səcdə etdi. Minbər haqda mənə məlum olan budur”. Əbu Abdullah əl-Buxari رحمته الله demişdir: “Əli ibn Abdullah belə dedi: “Əhməd ibn Hənbəl رحمته الله məndən bu hədis

¹ Meşə yulğunu – quraqlığa və şoranlığa davamlı, xırda salxım çiçəkli kol bitkisi.

haqda soruşdu: “Mən Peyğəmbərin ﷺ insanlardan daha hündürdə olduğunu qəsd etdim. Bu hədisə görə imamın insanlardan daha hündürdə olmasında müşkül yoxdur”. Əli ibn Abdullah رضى الله عنه dedi: “Mən Əhməd ibn Hənbələ dedim: “Süfyan ibn Uyeynəyə bu hədis haqda çox sual verilir. Sən onlardan bu hədisi eşitmədinmi?” Əhməd dedi: “Xeyr”.

۳۷۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ قَالَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ قَالَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ الطَّوْبِيُّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَقَطَ عَنْ فَرَسِهِ ، فَجَحَشَتْ سَافَهُ أَوْ كَتِفَهُ ، وَآلَى مِنْ نِسَائِهِ شَهْرًا ، فَجَلَسَ فِي مَشْرُوبَةٍ لَهُ ، دَرَجَتْهَا مِنْ جُدُوعٍ ، فَأَتَاهُ أَصْحَابُهُ يُغَوِّدُونَهُ ، فَصَلَّى بِحِمِّ جَالِسًا ، وَهُمْ قِيَامٌ فَلَمَّا سَلَّمَ قَالَ « إِنَّمَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِئُوتَمَّ بِهِ ، فَإِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا ، وَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا ، وَإِذَا سَجَدَ فَاسْجُدُوا ، وَإِنْ صَلَّى قَائِمًا فَصَلُّوا قِيَامًا » . وَنَزَلَ لَيْسَعٌ وَعِشْرِينَ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّكَ آلَيْتَ شَهْرًا فَقَالَ « إِنَّ الشَّهْرَ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ » .

378. ...Ənəs ibn Malik رضى الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ atından yıxıldı, baldırı və ya kürəyi əzildi. Allah Elçisi ﷺ bir ay qadınlarına yaxınlaşmayacağına and içib nərdivanı xurma kötüyündən olan özünə aid hündür bir otaqda oturdu. Bu arada səhabələr onu ziyarətə gəldilər. Allah Elçisi ﷺ oturaraq, oradakılar isə ayaq üstə duraraq onlara namaz qıldırıldı və salam verdikdən sonra buyurdu: “İmam ona tabe olmaq üçün təyin edilmişdir. O, təkbir etdikdə siz də təkbir edin. O, rükuya getdikdə siz də ruku edin. Səcdə etdikdə siz də səcdə edin. O, ayaq üstə namaz qılrsa, siz də ayaq üstə namaz qılın”. Allah Elçisi ﷺ iyirmi doqquz gündən sonra oradan aşağı endi. Səhabələr dedilər: “Ey Allahın Elçisi, sən qadınlardan bir ay ayrı qalmağın üçün and içmişdin axı?” Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Ay iyirmi doqquz gündür”.

۱۹ - باب إذا أصاب ثوب المصلى امرأته إذا سجد

19-cu fəsil: Namaz qılanın paltarı xanımına toxunarsa

۳۷۹ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ عَنْ خَالِدِ بْنِ خَالِدٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ الشَّيْبَانِيُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَدَادٍ عَنْ مِثْمُونَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي وَأَنَا حِدَاءٌ وَأَنَا حَائِضٌ وَرَمَّا أَصَابَنِي ثَوْبُهُ إِذَا سَجَدَ . قَالَتْ وَكَانَ يُصَلِّي عَلَى الْحُمْرَةِ .

379. ...Rəvayət edilir ki, Məymunə رضى الله عنها demişdir: “Allah Elçisi ﷺ mən heyz ikən onun qarşısında olduğum halda namaz qıldırıldı. O, səcdə etdikdə paltarı mənə toxunardı”. Məymunə demişdir: “O, xurma yarpağından düzəldilmiş kiçik bir səccadə üzərində namaz qıldırıldı”.

۲۰ - باب الصلاة عَلَى الحَصِيرِ

20-ci fəsil: Həsir üzərində namaz qılmaq

وَصَلَّى جَابِرٌ وَأَبُو سَعِيدٍ فِي السَّفِينَةِ فَأَيَّمَا . وَقَالَ الْحَسَنُ نُصَلِّيَ قَائِمًا مَا لَمْ تَشُقَّ عَلَى أَصْحَابِكَ ، تَدُورُ مَعَهَا وَإِلَّا فَقَاعِدًا .

Cabir və Əbu Səid رضي الله عنهما gəminin içində ayaq üstə namaz qılmışdılar. Həsən əl-Bəsrî رضي الله عنه demişdir: “Ayaq üstə durmaqla dostlarına əziyyət verməyəcəyin müddətdə ayaq üstə namaz qılırsan. Ayaq üstə namaz qılmaqla onlara əziyyət verirsənsə, oturaraq qılırsan”.

۳۸۰ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَحْبَبْنَا مَالِكَ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ جَدَّتَهُ مَلَيْكَةَ دَعَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِيَطْعَمَ صَنَعْتُهُ لَهُ ، فَأَكَلَ مِنْهُ ثُمَّ قَالَ « فُومُوا فَلَأُصَلِّ لَكُمْ » . قَالَ أَنَسٌ فَتَمَمْتُ إِلَى حَصِيرٍ لَنَا قَدِ اسْتَوَدَّ مِنْ طُولِ مَا لَيْسَ ، فَتَصَحَّحْتُهُ بِمَاءٍ ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَصَفَّقْتُ وَالْيَتِيمَ وَرَاءَهُ ، وَالْعَجُوزُ مِنْ وَرَائِنَا ، فَصَلَّى لَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَكَعَتَيْنِ ثُمَّ انْصَرَفَ .

380. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malikin رضي الله عنه nənəsi Muleykə Allah Elçisini صلى الله عليه وسلم onun üçün hazırladığı yeməyə dəvət etmişdi. Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم yeməyi yedikdən sonra dedi: “Durun, sizə namaz qıldırım”. Ənəs deyir: “Mən, çox istifadə olunduğundan qaralmış həsirimizə yaxınlaşıb üstünə bir az su səpdim. Sonra Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم onun üstündə namaza durdu. Mən yetim bir oğlanla birlikdə onun arxasında durdum, nənəm də bizim arxamızda durdu. Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم bizə iki rükət namaz qıldırırdıqdan sonra çıxıb getdi”.

۲۱ - باب الصلاة عَلَى الحُمْرَةِ

21-ci fəsil: Səccadə üzərində namaz qılmaq

۳۸۱ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ الشَّيْبَانِيُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَدَادٍ عَنْ مَيْمُونَةَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي عَلَى الحُمْرَةِ .

381. ...Rəvayət edilir ki, Məymunə رضي الله عنها demişdir: “Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم xurma yarpağından düzəldilmiş kiçik bir səccadə üzərində namaz qıldırırdı”.

۲۲ - باب الصلاة عَلَى الفِرَاشِ

22-ci fəsil: Döşək üzərində namaz qılmaq

وَصَلَّى أَنَسٌ عَلَى فِرَاشِهِ . وَقَالَ أَنَسٌ كُنَّا نُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَسْجُدُ أَحَدُنَا عَلَى ثَوْبِهِ .

Ənəs رضي الله عنه döşək üzərində namaz qıldı. Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Biz Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم birlikdə namaz qıldıqda bizdən bəziləri öz paltarları üzərinə səcdə edərdi”.

۳۸۲ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ أَبِي النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَهْمًا قَالَتْ كُنْتُ أَنَا بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَرَجُلًا فِي قِبْلَتِهِ ، فَإِذَا سَجَدَ غَمَزَنِي ، فَقَبَضْتُ رِجْلِي ، فَإِذَا قَامَ بَسَطْتُهُمَا . قَالَتْ وَالْبُيُوتُ يَوْمَئِذٍ لَيْسَ فِيهَا مَصَابِيحُ .

382. ...Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم zövcəsi Aişə رضي الله عنها demişdir: “Mən Allah Elçisinin صلى الله عليه وسلم qarşısında ayaqlarımı onun qibləsinə tərəf uzadıb yatardım. O, səcdəyə getdikdə əlini mənə toxundurur və mən ayaqlarımı yığardım, səcdədən qalxdıqda isə onları uzadardım”. Aişə dedi: “O vaxtlar evlərdə lampa yox idi”.

۳۸۳ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْبٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي وَهِيَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ عَلَى فِرَاشٍ أَهْلِهِ ، اغْبَرَضَ الْجَنَازَةَ .

383. ...Aişə رضي الله عنها rəvayət edir ki, Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم namaz qılarkən o, yatağında onunla qiblə arasında ölü kimi uzanardı.

۳۸۴ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ عَنْ عِرَاكِ عَنْ عُرْوَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي وَعَائِشَةُ مُغْبَرَضَةٌ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ عَلَى الْفِرَاشِ الَّذِي يَتَّامَنُ عَلَيْهِ .

384. ...Urva رضي الله عنها rəvayət edir ki, Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم namaz qılarkən Aişə onların yatdığı döşəkdə qiblə ilə onun arasında eninə yatardı.

۲۳ - باب السُّجُودِ عَلَى النَّوْبِ فِي شِدَّةِ الْحَرِّ

23-cü fəsil: Bərk istilər olduqda paltara səcdə etmək

وَقَالَ الْحَسَنُ كَانَ الْقَوْمُ يَسْجُدُونَ عَلَى الْعِمَامَةِ وَالْقَلَنْسُوَّةِ وَيَدَاهُ فِي كُمَيْهِ .

Həsən əl-Bəsrî رضي الله عنه demişdir: “Camaat əlləri paltarlarının qollarının içində olduğu halda əmamə və papaqlarının üzərinə səcdə edərdilər.

۳۸۵ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ قَالَ حَدَّثَنَا بَشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ قَالَ حَدَّثَنِي غَالِبُ الْقَطَّانُ عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كُنَّا نُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَضَعُ أَحَدُنَا طَرَفَ النَّوْبِ مِنْ شِدَّةِ الْحَرِّ فِي مَكَانِ السُّجُودِ .

385. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ﷺ demişdir: “Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə namaz qılarkən bizdən bəzisi möhkəm isti olduğundan paltarının ətəyini səcdə etdiyi yerə sərərdi”.

۲۴ - باب الصَّلَاةِ فِي التَّعَالِي

24-cü fəsil: Səndəldə namaz qılmaq

۳۸۶ - حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو مَسْلَمَةَ سَعِيدُ بْنُ يَزِيدَ الْأَزْدِيُّ قَالَ سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ أَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي فِي نَعْلَيْهِ قَالَ نَعَمْ .

386. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Məsləmə Səid ibn Yəzid əl-Əzdi ﷺ demişdir: “Mən Ənəs ibn Malikdən soruşdum: “Peyğəmbər ﷺ səndəldə namaz qılıbmı?” O: “Bəli” – deyə cavab verdi”.

۲۵ - باب الصَّلَاةِ فِي الْخُفَّافِ

25-ci fəsil: Xuflarla¹ namaz qılmaq

۳۸۷ - حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْأَعْمَشِ قَالَ سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ يُحَدِّثُ عَنْ هَمَّامِ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ رَأَيْتُ جَرِيرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بَالَ ثُمَّ تَوَضَّأَ ، وَمَسَحَ عَلَى خُفَيْهِ ، ثُمَّ قَامَ فَصَلَّى ، فَسُئِلَ فَقَالَ رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَنَعَ مِثْلَ هَذَا . قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَكَأَنَّ يُعْجِبُهُمْ ، لِأَنَّ جَرِيرًا كَانَ مِنْ آخِرِ مَنْ أَسْلَمَ .

387. ...Rəvayət edilir ki, Həmma ibn əl-Haris ﷺ demişdir: “Bir dəfə mən Cərir ibn Abdullahın təbii ehtiyacını ödədikdən sonra dəstəmaz aldığını, xuflarının üzərinə məsh çəkdiyini, sonra da qalxıb namaz qıldığını gördüm. Bu haqda ondan soruşduqda dedi: “Mən Peyğəmbərin ﷺ bu cür etdiyini görmüşəm”. Ravi İbrahim deyir: “Bu (hədis səhabələrin) xoşuna gəlirdi, çünki Cərir İslamı gec² qəbul edənlərdən idi”.

۳۸۸ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو أَسَامَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنِ الْمُعْبِرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ وَضَّأَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَمَسَحَ عَلَى خُفَيْهِ وَصَلَّى .

388. ...Rəvayət edilir ki, Muğira ibn Şubə ﷺ demişdir: “Mən Peyğəmbərə ﷺ dəstəmaz almağa kömək etdim. O xuflarının üzərinə məsh çəkdi və namaz qıldı”.

¹ Xuff – dəridən və ya başqa yumşaq materialdan tikilən yüngül ayaqqabıdır.

² Cərir ibn Abdullah ﷺ İslamı əl-Maidə surəsinin altıncı ayəsi nazil olduqdan sonra qəbul etmişdi. Bu da məsh çəkməklə bağlı bütün mübahisələrə son qoymuşdur.

۲۶ - باب إِذَا لَمْ يُتِمَّ السُّجُودَ

26-cı fəsil: Səcdələrini tamamlamayan

۳۸۹ - أَخْبَرَنَا الصَّلْتُ بْنُ مُحَمَّدٍ أَخْبَرَنَا مَهْدِيُّ عَنْ وَاصِلٍ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ خَدِيفَةَ رَأَى رَجُلًا لَا يُتِمُّ رُكُوعَهُ وَلَا سُجُودَهُ ، فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ قَالَ لَهُ خَدِيفَةُ مَا صَلَّيْتَ - قَالَ وَأَحْسِبُهُ قَالَ - لَوْ مِتُّ مَتَّ عَلَى غَيْرِ سُنَّةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

389. ...Əbu Vail رضي الله عنه rəvayət edir ki, Huzeyfə رضي الله عنه rükusunu və səcdəsini tam etməyən bir adam gördü. O adam namazını bitirdikdən sonra Huzeyfə ona dedi: “Sən namaz qılmadın”. Əbu Vail deyir: “Zənn edirəm ki, Huzeyfə həmin adama dedi: “Ölsən, Muhəmmədin sünnəsindən başqa şey üzərində ölmüş olarsan”.

۲۷ - باب يُبْدَى ضَبْعِيهِ وَيُجَاوِزُ فِي السُّجُودِ

27-ci fəsil: Namaz qılan səcdədə əllərini aralı qoymalı və böyründən kənara çəkməlidir

۳۹۰ - أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ مُصَرَّرٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ ابْنِ هُرْمُزٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَالِكِ ابْنِ مُجِينَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا صَلَّى فَرَجَّ يَبْنَ يَدَيْهِ حَتَّى يَبْدُوَ بَبَاضُ إِبْطَيْهِ . وَقَالَ اللَّيْثُ حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ نَحْوَهُ .

390. ...Abdullah ibn Malik ibn Buheyne رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم namaz qıldığı vaxt əllərini bir-birindən o qədər aralı qoyardı ki, qoltuğunun ağılığı görünərdi.

۲۸ - باب فَضْلِ اسْتِقْبَالِ الْقِبْلَةِ

28-ci fəsil: Qibləyə yönəlməyin fəziləti

يَسْتَقْبِلُ بِأَطْرَافِ رِجْلَيْهِ . قَالَ أَبُو مُنَيْدٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

Namaz qılanın ayaqlarının ucları ilə qibləyə yönəlir. Bunu Əbu Humeyd رضي الله عنه Peyğəmbərdən صلى الله عليه وسلم rəvayət etmişdir.

۳۹۱ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَبَّاسٍ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُهْدِيِّ قَالَ حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ مَيْمُونِ بْنِ سَيَّاهٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « مَنْ صَلَّى صَلَاتَنَا ، وَاسْتَقْبَلَ قِبْلَتَنَا ، وَأَكَلَ ذَيْبِحَتَنَا ، فَذَلِكَ الْمُسْلِمُ الَّذِي لَهُ ذِمَّةُ اللَّهِ وَذِمَّةُ رَسُولِهِ ، فَلَا تُخْفِرُوا اللَّهَ فِي ذِمَّتِهِ » .

391. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم belə buyurdu: “Kim bizim qıldığımız namazı qılır, üzünü qibləmizə çevirir və

kəsdiyimiz qurbandan yeyirsə, o, Allahın və Onun elçisinin ﷺ mühafizəsi altında olan müsəlmandır. Belə kəslərin haqqına girməklə Allaha xəyanət etməyin”.

۳۹۲ - حَدَّثَنَا نُعَيْمٌ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ حُمَيْدِ الطَّوِيلِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أَمْرَتْ أَنْ أَقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ . فَإِذَا قَالُوهَا وَصَلُّوا صَلَاتِنَا ، وَاسْتَقْبَلُوا قِبْلَتَنَا ، وَذَبَحُوا ذَبِيحَتَنَا ، فَقَدْ حَرُمَتْ عَلَيْنَا دِمَاؤُهُمْ وَأَمْوَالُهُمْ إِلَّا بِحَقِّهَا ، وَحَسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ » .

392. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ؓ demişdir: “Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Mən insanlarla “lə iləhə illəllah” (Allahdan başqa ibadətə layiq məbud yoxdur”) deyənə qədər döyüşməklə əmr olundum. Əgər bunu söyləsələr, namazımız kimi namaz qılsalar, qibləmizə yönəlsələr, heyvanları bizim kəsdiyimiz kimi kəssələr, haqq məsələsi istisna¹ olmaqla onların qanları və malları bizə haram olar. Haqq-hesabları isə Allaha aiddir”.

۳۹۳ - قَالَ ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ أَخْبَرَنَا يَحْيَى حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . وَقَالَ عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ قَالَ حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ قَالَ سَأَلَ مَيْمُونُ بْنُ سَيَّاهٍ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ قَالَ يَا أَبَا حَمْرَةَ ، مَا يُحْرِمُ دَمَ الْعَبْدِ وَمَالَهُ فَقَالَ مَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَاسْتَقْبَلَ قِبْلَتَنَا ، وَصَلَّى صَلَاتِنَا ، وَأَكَلَ ذَبِيحَتَنَا ، فَهُوَ الْمُسْلِمُ ، لَهُ مَا لِلْمُسْلِمِ ، وَعَلَيْهِ مَا عَلَى الْمُسْلِمِ .

393. ...Rəvayət edilir ki, Humeyd ؓ demişdir: “Məymun ibn Siyəh Ənəs ibn Malikdən soruşdu: “Ey Əbu Həmzə! Bəndənin qanı və malı nə ilə haram olur?” Ənəs dedi: “Kim “lə iləhə illəllah” şəhadətini edərsə, qibləmizə yönəlsə, bizim namazımızı qılsa, kəsdiyimiz heyvanın ətindən yeyərsə, o, müsəlmandır. Müsəlmanın lehinə olan, onun lehinə, əleyhinə olan onun əleyhinə olar”.

۲۹ - باب قِبْلَةَ أَهْلِ الْمَدِينَةِ وَأَهْلِ الشَّامِ وَالْمَشْرِقِ

29-cu fəsil: Mədinə, Şam və şərq əhlinin qibləsi

لَيْسَ فِي الْمَشْرِقِ وَلَا فِي الْمَغْرِبِ قِبْلَةٌ ، لِقَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لَا تَسْتَقْبَلُوا الْقِبْلَةَ بِعَائِطٍ أَوْ بَوْلٍ وَلَكِنْ شَرُّوْهَا أَوْ غَرُّوْهَا » .
Şərqdə və qərbdə qiblə yoxdur, çünki Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur: “(Mədinədə) ayaqyoluna çıxdıqda qibləyə yönəlməyin, şərqə və qərbə tərəf yönəlin”.

¹ Yəni hədd cəzası tələb edən günahlardan başqa. Məsələn, birini qətl edən adama hədd cəzası tətbiq olunur.

۳۹۴ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ عَنْ عَطَاءٍ بْنِ يَزِيدَ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِذَا أَتَيْتُمُ الْعَائِطَ فَلَا تَسْتَقْبِلُوا الْقِبْلَةَ وَلَا تَسْتَدْبِرُوهَا ، وَلَكِنْ شَرِّقُوا أَوْ غَرِّبُوا » . قَالَ أَبُو أَيُّوبَ فَقَدِمْنَا الشَّامَ فَوَجَدْنَا مَرَاجِضَ بَيْتِ قِبَلِ الْقِبْلَةِ ، فَتَنَحَّرَفُ وَنَسْتَعْفِرُ اللَّهَ تَعَالَى . وَعَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عَطَاءٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا أَيُّوبَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِثْلِهِ .

394. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Əyyub əl-Ənsari ﷺ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Ayaqyoluna getdikdə üzünüzdü və ya arxanızı qibləyə doğru çevirməyin. Üzünüzdü şərqə və ya qərbə tərəf çevirin”. Əbu Əyyub deyir: “Biz Şama gəldikdə ayaqyolların qibləyə doğru tikildiyini gördük. Ona görə də ayaqyolunda yan tərəfə əyilər və Uca Allahdan bağışlanma diləyərdik”.

۳۰ - باب قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى { وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى }

30-cu fəsil: Uca Allahın: **“İbrahimin dayandığı yeri namazgah edin!”** (əl-Bəqərə, 125) – kəlamı

۳۹۵ - حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ قَالَ سَأَلْنَا ابْنَ عَمَرَ عَنْ رَجُلٍ طَافَ بِالْبَيْتِ الْعُمْرَةَ ، وَلَمْ يَطُفْ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، أَيَأْتِي امْرَأَتَهُ فَقَالَ قَدِمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَطَافَ بِالْبَيْتِ سَبْعًا ، وَصَلَّى خَلْفَ الْمَقَامِ رُكْعَتَيْنِ ، وَطَافَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، وَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ .

395. ...Rəvayət edilir ki, Amr ibn Dinar رضى الله عنه demişdir: “Biz İbn Ömərdən رضى الله عنه soruşduq ki, Ümrə ziyarətində Kəbəni təvaf edib, lakin Səfa və Mərva¹ arasında səy² etməyən adam zövcəsi ilə yaxınlıq edə bilərmidi?” O dedi: “Peyğəmbər ﷺ Məkkəyə gəldikdə Kəbəni yeddi dəfə təvaf etdi, İbrahimin dayandığı yerin arxasında iki rükət namaz qıldı və Səfa ilə Mərva arasında səy etdi. Həqiqətən, Allah Elçisi ﷺ sizin üçün gözəl örnəkdir”.

۳۹۶ - وَسَأَلْنَا جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ لَا يَفْرَتْنَهَا حَتَّى يَطُوفَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ .

396. ...Biz bu məsələni Cabir ibn Abdullahdan رضى الله عنه soruşduqda o dedi: “Səfa və Mərva arasında səy etmədən qadına yaxınlaşmayın”.

¹ Səfa və Mərva təpələri Məscidul-Həramın şərq hissəsində yerləşən iki təpədir. Həcc və Ümrə ziyarəti edənlər Kəbəni təvaf edib İbrahim məqamında namaz qıldıqdan sonra bu təpələrin arasında səy - mərasim qaçışını yerinə yetirirlər.

² Səy - Səfa və Mərva təpələri arasında gedib-gəlmək.

۳۹۷ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ سَيْفٍ قَالَ سَمِعْتُ مُجَاهِدًا قَالَ أُنِيَ ابْنُ عُمَرَ فَيَقِيلُ لَهُ هَذَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ الْكَعْبَةَ . فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ فَأَقْبَلْتُ وَالتَّيْبُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَدُ خَرَجَ ، وَأَجِدُ بِلَالًا قَائِمًا بَيْنَ الْبَابَيْنِ ، فَسَأَلْتُ بِلَالًا فَقُلْتُ أَصَلَّى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْكَعْبَةِ قَالَ نَعَمْ رَكْعَتَيْنِ بَيْنَ السَّارِيَتَيْنِ اللَّتَيْنِ عَلَى يَسَارِهِ إِذَا دَخَلْتَ ، ثُمَّ خَرَجَ فَصَلَّى فِي وَجْهِ الْكَعْبَةِ رَكْعَتَيْنِ .

397. ...Rəvayət edilir ki, Mucahid رحمته الله demişdir: “Bir dəfə İbn Ömər in yanına gəlib belə deyildi: “Bu, Allahın Elçisidir ﷺ. O, Kəbəyə daxil oldu”. İbn Ömər dedi: “Peyğəmbər ﷺ bayıra çıxdıqda mən ora gəldim və Bilalın Kəbə qarılarının arasında ayaq üstə durduğunu gördüm. Mən Bilaldan soruşdum: “Peyğəmbər ﷺ Kəbədə namaz qıldımı?” O dedi: “Bəli, Kəbəyə daxil olanın sol tərəfinə düşən iki dirək arasında iki rükət namaz qıldı, sonra bayıra çıxdı və Kəbənin qarşısında (İbrahim məqamında) iki rükət namaz qıldı”.

۳۹۸ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَحْمَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ عَنْ عَطَاءٍ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ قَالَ لَمَّا دَخَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْبَيْتَ دَعَا فِي نَوَاحِيهِ كُلِّهَا ، وَمَا يُصَلِّ حَتَّى خَرَجَ مِنْهُ ، فَلَمَّا خَرَجَ رَكَعَ رَكْعَتَيْنِ فِي قُبْلِ الْكَعْبَةِ وَقَالَ « هَذِهِ الْقِبْلَةُ » .

398. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رحمته الله demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Kəbəyə daxil olduqda onun hər tərəfində dua etdi və oradan çıxanadək namaz qılmadı. Oradan çıxanda üzünü Kəbəyə çevirib iki rükət namaz qıldı və: “Qiblə budur” – dedi”.

۳۱ - باب التَّوَجُّهِ نَحْوَ الْقِبْلَةِ حَيْثُ كَانَ

31-ci fəsil: (Namaz qılan adamın) harada olursa olsun, üzünü qibləyə çevirməsi

وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « اسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ وَكَبِّرْ » .

Əbu Hureyra رضي الله عنه deyir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Qibləyə yönəl və təkbir et”.

۳۹۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَجَاءٍ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى نَحْوَ بَيْتِ الْمُقَدَّسِ سِتَّةَ عَشَرَ أَوْ سَبْعَةَ عَشَرَ شَهْرًا ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُحِبُّ أَنْ يُوجَّهَ إِلَى الْكَعْبَةِ ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ { قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ } فَتَوَجَّهَ نَحْوَ الْكَعْبَةِ ، وَقَالَ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ - وَهُمْ الْيَهُودُ - مَا وَلَاهُمْ عَنْ قِبَلَتِهِمْ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا { قُلْ لِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ } فَصَلَّى مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

رَجُلٌ ثُمَّ خَرَجَ بَعْدَ مَا صَلَّى ، فَمَرَّ عَلَى قَوْمٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فِي صَلَاةِ الْعَصْرِ نَحْوَ بَيْتِ الْمَقْدِسِ فَقَالَ هُوَ يَشْهَدُ أَنَّهُ صَلَّى مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَأَنَّهُ تَوَجَّهَ نَحْوَ الْكَعْبَةِ . فَتَحَرَّفَ الْقَوْمُ حَتَّى تَوَجَّهُوا نَحْوَ الْكَعْبَةِ .

399. ...Rəvayət edilir ki, Bəra ibn Azib ؓ demişdir: “Allah Elçisi ﷺ on altı və ya on yeddi ay Beytul-Məqdisə (Qüdsə) doğru namaz qıldı. Allah Elçisi ﷺ çox istəyirdi ki, qiblə Kəbəyə tərəf olsun və Allah bu haqda ayə nazil etdi: **“Biz sənin üzünün göyə tərəf çevrildiyini gördük...”** (əl-Bəqərə, 144) Bundan sonra Peyğəmbər ﷺ Kəbəyə tərəf üz tutdu. Səfeh adamlar – yəhudilər dedilər: “Onları üz tutduqları qiblədən döndərən nə oldu?” De: **“Məşriq də, məğrib də Allahındır. O, istədiyi kəsi doğru yola yönəldir!”** (əl-Bəqərə, 142). Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə bir nəfər namaz qıldı və namazdan sonra məsciddən çıxdı və Beytul-Məqdisə tərəf üz tutub Əsr namazını qılan ənsardan olan bir toplumun yanından keçərkən dedi: “Şahidlik edirəm ki, mən Allahın Elçisi ﷺ ilə birlikdə namaz qıldım və o, üzünü Kəbəyə tərəf tutmuşdu. Onlar bunu eşidən kimi Kəbəyə tərəf çevrildilər”.

٤٠٠ - حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصَلِّي عَلَى رَاحِلَتِهِ حَيْثُ تَوَجَّهَتْ ، فَإِذَا أَرَادَ الْفَرِيضَةَ نَزَلَ فَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ .

400. ...Rəvayət edilir ki, Cabir ؓ demişdir: “Allah Elçisi ﷺ minik üzərində, getdiyi istiqamətə tərəf üz tutaraq namaz qıldardı. Fərz namazını qılmaq istədikdə isə yerə düşər və qibləyə tərəf yönələrdi”.

٤٠١ - حَدَّثَنَا عُثْمَانُ قَالَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ قَالَ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ صَلَّى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ إِبْرَاهِيمُ لَا أَدْرِي زَادَ أَوْ نَقَصَ - فَلَمَّا سَلَّمَ قِيلَ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَحَدَتْ فِي الصَّلَاةِ شَيْءٌ قَالَ « وَمَا ذَاكَ » . قَالُوا صَلَّيْتَ كَذَا وَكَذَا . فَتَقَى رَجُلَيْهِ وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ ، وَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ ، فَلَمَّا أَقْبَلَ عَلَيْنَا بَوَّجِهَهُ قَالَ « إِنَّهُ لَوْ حَدَثَ فِي الصَّلَاةِ شَيْءٌ لَتَبَأْتُكُمْ بِهِ ، وَلَكِنْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ ، أَنَسَى كَمَا تَنْسَوْنَ ، فَإِذَا نَسِيتُ فَذَكِّرُونِي ، وَإِذَا شَكَّ أَحَدُكُمْ فِي صَلَاتِهِ فَلْيَتَحَرَّصِ الصَّوَابَ ، فَلْيَبِمْ عَلَيْهِ ثُمَّ يُسَلِّمْ ، ثُمَّ يَسْجُدُ سَجْدَتَيْنِ » .

401. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Məsud ؓ demişdir: “Bir dəfə Peyğəmbər ﷺ namaz qılıb salamları verdikdən sonra ondan soruşdular: “Ey Allahın Elçisi, namazda nə isə bir dəyişiklik olub?” O dedi: “Nə baş verib ki?” Səhabələr dedilər: “Sən namazı filan və filan cür qıldın”. Onda o, dizlərini yerə qoyub qibləyə yönəldi və iki dəfə səcdə etdikdən sonra yenidən salam verdi. Üzünü bizə tərəf çevirdikdə isə buyurdu: “Əgər namazda bir şey baş versəydi, bu haqda mən sizə mütləq xəbər verərdim.

Lakin mən də sizin kimi bir adamam, sizin kimi mən də unuduram. Odur ki, unutsam, yadıma salın və əgər sizdən birinizdə qıldığı namazına dair şübhə oyanarsa, qoy daha düz olana meyil edərək namazını tamamlasın və salamları versin, sonra da iki dəfə (əlavə) səcdə etsin”.

۳۲ - باب ما جاء في القبلة ، ومن لا يرى الإعادة على من سها فصلى إلى غير القبلة

32-ci fəsil: Qiblə haqqında, həmçinin səhvən qibləyə üz tutmadan namaz qılmış adamın onu təkrar qılmasını vacib saymayan haqda nə rəvayət edilib?

وقد سلم النبي صلى الله عليه وسلم في ركعتي الظهر ، وأقبل على الناس بوجهه ، ثم أم ما بقي .

Peyğəmbər ﷺ Zöhr namazının iki rükətində salam vermiş, üzünü insanlara çevirmiş, sonra məsələdən agah olub namazını tamamlamışdır.

۴۰۲ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ عَوْنٍ قَالَ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ عَنْ حُمَيْدٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ عُمَرُ وَأَفَقْتُ رَبِّي فِي ثَلَاثٍ ، فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ أَخَذْنَا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلِّيً فَانزَلَتْ (وَأَخَذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلِّيً) وَأَيُّهُ الْحِجَابِ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، لَوْ أَمَرْتَ نِسَاءَكَ أَنْ يَخْتَجِبْنَ ، فَإِنَّهُ يُكَلِّمُهُنَّ الرَّبُّ وَالْفَاجِرُ . فَانزَلَتْ آيَةُ الْحِجَابِ ، وَاجْتَمَعَ نِسَاءُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْعِيْرَةِ عَلَيْهِ فَقُلْتُ لَهْنٌ عَسَى رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَكُنَّ أَنْ يُبَدِّلَهُ أَرْوَاجًا خَيْرًا مِنْكَ . فَانزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ .

402. ...Rəvayət edilir ki, Ömər ؓ demişdir: “Mən üç ayədə Rəbbimə müvafiq oldum. Mən: “Ey Allahın Elçisi, bəlkə İbrahimin durduğu yeri namazgah edək?”– dedim, “**İbrahimin dayandığı yeri namazgah edin!**” (əl-Bəqərə, 125) ayəsi nazil oldu. Həmçinin hicab ayəsi (əl-Əhzab, 59) də. Mən: “Ey Allahın Elçisi, bəlkə qadınlarına hicab geyinməyi əmr edəsən? Axı onlarla həm möminlər, həm də yaramaz insanlar danışırlar”– dedim, hicab ayəsi nazil oldu. (Üçüncüsü isə bir dəfə) Peyğəmbərin ﷺ zövcələri toplaşmış ona qarşı qısqanclıq göstərməyə başladığında mən onlara: “Əgər o sizi boşasa, Rəbbi sizin əvəzinizə ona sizdən daha yaxşı zövcələr verə bilər”– dedim, bu ayə (ət-Təhrim, 5) nazil oldu”.

۴۰۳ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ بَيْنَا النَّاسُ بِغُبَاءٍ فِي صَلَاةِ الصُّبْحِ إِذْ جَاءَهُمْ آتٍ فَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ أَنْزَلَ عَلَيْهِ اللَّيْلَةَ قُرْآنًا ، وَقَدْ أُمِرَ أَنْ يَسْتَقْبِلَ الْكُعْبَةَ فَاسْتَقْبَلُوهَا ، وَكَانَتْ وُجُوهُهُمْ إِلَى الشَّامِ ، فَاسْتَدَارُوا إِلَى الْكُعْبَةِ .

403. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər ؓ demişdir: “İnsanlar Quba’

məscidində¹ Sübh namazını qıldıqda bir nəfər onların yanına gəlib dedi: “Həqiqətən, Allah Elçisinə ﷺ bu gecə Quran nazil edilmiş və ona Kəbəyə yönəlmək əmr edilmişdir. Ona görə siz də oraya yönəlin.”. Onlar üzü Şama tərəf olduqları halda Kəbəyə doğru yönəldilər”.

٤٠٤ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ شُعْبَةَ عَنِ الْحَكَمِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ صَلَّى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الظُّهْرَ حُمْسًا فَقَالُوا أَرِيدَ فِي الصَّلَاةِ قَالَ « وَمَا ذَاكَ » . قَالُوا صَلَّيْتَ حُمْسًا . فَتَنَى رَجُلِيهِ وَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ .

404. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ﷺ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Zöhr namazını beş rükət qıldı. Səhabələr ona dedilər: “Namaza əlavə olunubmu?” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Nə baş verib ki?” Onlar dedilər: “Sən beş rükət qıldın”. Onda Peyğəmbər ﷺ dizlərini qatlayıb iki dəfə səcdə etdi”.

٣٣ - باب حَلِّ الْبِرَاقِ بِالْيَدِ مِنَ الْمَسْجِدِ

33-cü fəsil: Məsciddən tüpürcəyin əl ilə silinməsi

٤٠٥ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى نُحَامَةً فِي الْقِبْلَةِ ، فَسَقَى ذَلِكَ عَلَيْهِ حَتَّى رُمِيَ فِي وَجْهِهِ ، فَقَامَ فَحَكَهُ بِيَدِهِ فَقَالَ « إِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا قَامَ فِي صَلَاتِهِ ، فَإِنَّهُ يُنَاجِي رَبَّهُ - أَوْ إِنَّ رَبَّهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ - فَلَا يَبْرُقُ أَحَدُكُمْ قِبَلَ قِبْلَتِهِ ، وَلَكِنْ عَنْ يَسَارِهِ ، أَوْ تَحْتَ قَدَمَيْهِ » . ثُمَّ أَخَذَ طَرَفَ رِدَائِهِ فَبَصَقَ فِيهِ ، ثُمَّ رَدَّ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ ، فَقَالَ « أَوْ يَفْعَلُ هَكَذَا » .

405. ...Ənəs ﷺ rəvayət edir ki, bir dəfə Peyğəmbər ﷺ məscidin qiblə tərəfində tüpürcək gördü və bu hal ona o qədər ağır gəldi ki, üzöldüyü onun üzündən görünürdü. O, ayağa qalxıb onu əli ilə sildi və buyurdu: “Sizdən biriniz namaz qılmağa başladıqda öz Rəbbi ilə gizli söhbətə girir, yaxud Rəbbi onunla qiblə arasındadır.² Odur ki, sizdən heç kim qiblə tərəfə tüpürməsin, (tüpürmək istəsə) qoy sol tərəfə və ya ayağının altına tüpürsün³”. Sonra o öz izarının bir ucunu tutaraq ona tüpürdü və tüpürcəyini izarının digər tərəfi ilə örtüb: “Və ya belə etsin” dedi.

¹ Quba məscidi - Peyğəmbərimizin ﷺ inşa etdirdiyi, inşasında özünün də şəxsən iştirak etdiyi və İslamda tikilən ilk məsciddir.

² Xattabi ﷺ bunu belə izah etmişdir: “Namaz qılan adamın qibləyə tərəf çevrilməkdə məqsədi yalnız Rəbbinə üz tutmaqdır deyə (Peyğəmbər ﷺ belə tövsiyə etmişdir)”. (İbn Həcər “Fəthul-Bari”, 2/123).

³ Yəni yerə tüpürüb üstünü ayağı ilə örtsün. Bu, yeri torpaq olan məscidlərə aiddir. Yeri xalça olan məscidlərdə isə cibdə olan bir dəsmal, dəsmal da olmasa, paltarın iç tərəfindən bir küncünə tüpürmək lazımdır.

٤٠٦ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى بُصَاقًا فِي جِدَارِ الْقِبْلَةِ فَحَكَّهُ ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ « إِذَا سَكَانَ أَحَدُكُمْ يُصَلِّي ، فَلَا يَبْصُقُ قِبَلَ وَجْهِهِ ، فَإِنَّ اللَّهَ قِبَلَ وَجْهِهِ إِذَا صَلَّى » .

406. ...Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ məscidin qiblə tərəfində olan divarda tüpürçək gördü və onu sildi. Sonra insanlara doğru dönüb buyurdu: “Biriniz namaz qıldıqda qarşısına tüpürməsin, çünki Allah namaz qılanın üzü tərəfdədir”.

٤٠٧ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى فِي جِدَارِ الْقِبْلَةِ خَطَأً أَوْ بُصَاقًا أَوْ نُخَامَةً فَحَكَّهُ .

407. ...Möminlərin anası Aişə رضي الله عنها rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ məscidin qiblə tərəfindəki divarında tüpürçək və ya bəlgəm gördü və onu sildi.

٣٤ - باب حَاكِ الْمَخَاطِ بِالْحَصَى مِنَ الْمَسْجِدِ

34-cü fəsil: Bəlgəmi çınqıl daş ilə məsciddən qaşayıb təmizləmək

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ إِنَّ وَطِئْتَ عَلَى قَدَرٍ رَطْبٍ فَاغْسِلْهُ ، وَإِنْ كَانَ يَابِسًا فَلَا .

İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Yaş çirkabı tapdalmınsansa, onu su ilə təmizlə. Quru çirkabı tapdalmınsansa, onu yuma”.

٤٠٨ و ٤٠٩ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ شِهَابٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ وَأَبَا سَعِيدٍ حَدَّثَاهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى نُخَامَةً فِي جِدَارِ الْمَسْجِدِ ، فَتَنَاوَلَ حَصَاةً فَحَكَّهَا فَقَالَ « إِذَا تَنَحَّمَ أَحَدُكُمْ فَلَا يَتَنَحَّمَنَّ قِبَلَ وَجْهِهِ وَلَا عَنْ يَمِينِهِ ، وَلْيَبْصُقْ عَنْ يَسَارِهِ أَوْ تَحْتَ قَدَمِهِ الْيُسْرَى » .

408-409. ...Əbu Hureyra və Əbu Səid رضي الله عنهما rəvayət edirlər ki, bir dəfə Allah Elçisi ﷺ məscidin divarında bəlgəm görüb xırda daşlar götürərək onu qazıdı və dedi: “Sizdən biri tüpürmək istədikdə heç vaxt özündən qabağa və ya sağ tərəfə tüpürməsin. Ancaq sol tərəfə və ya sol ayağının altına tüpürsün”.

٣٥ - باب لَا يَبْصُقُ عَنْ يَمِينِهِ فِي الصَّلَاةِ

35-ci fəsil: Namazda sağ tərəfə tüpürülməməlidir

٤١٠ و ٤١١ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عَقِيلِ بْنِ أَبِي شِهَابٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ وَأَبَا سَعِيدٍ أَخْبَرَاهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى نُخَامَةً فِي حَائِطِ الْمَسْجِدِ ، فَتَنَاوَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَصَاةً فَحَكَّهَا ثُمَّ قَالَ « إِذَا تَنَحَّمَ أَحَدُكُمْ فَلَا يَتَنَحَّمَنَّ قِبَلَ وَجْهِهِ وَلَا عَنْ يَمِينِهِ ، وَلْيَبْصُقْ عَنْ يَسَارِهِ ، أَوْ تَحْتَ قَدَمِهِ الْيُسْرَى » .

410-411. ...Əbu Hureyra və Əbu Səid رضي الله عنه rəvayət edirlər ki, bir dəfə Allah Elçisi ﷺ məscidin divarında bəlgəm gördü və xırda daşlar götürüb onu qazıdı, sonra buyurdu: “Sizdən biri tüpürmək istədikdə heç vaxt özündən qabağa və ya sağ tərəfə tüpürməsin, ancaq sol tərəfə və ya sol ayağının altına tüpürsün”.¹

٤١٢ - حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ أَحْبَبْتَنِي فَتَادَهُ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لَا يُتْفَلَنُ أَحَدُكُمْ بَيْنَ يَدَيْهِ وَلَا عَنْ يَمِينِهِ ، وَلَكِنْ عَنْ يَسَارِهِ أَوْ تَحْتَ رِجْلِهِ » .

412. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Heç biriniz qarşısına və ya sağına tüpürməsin. Soluna və ayağının altına tüpürsün”.

٣٦ - باب لِيُبْرِقَ عَنْ يَسَارِهِ أَوْ تَحْتَ قَدَمِهِ الْيُسْرَى

36-cı fəsil: Namazda olan soluna və ya sol ayağının altına tüpürsün

٤١٣ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا كَانَ فِي الصَّلَاةِ فَأَيُّهَا يَنَاجِي رَبَّهُ ، فَلَا يُبْرِقَنَّ بَيْنَ يَدَيْهِ وَلَا عَنْ يَمِينِهِ ، وَلَكِنْ عَنْ يَسَارِهِ أَوْ تَحْتَ قَدَمِهِ » .

413. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Həqiqətən, mömin namaz qıldığında öz Rəbbi ilə gizli söhbətə girir. Odur ki, heç kim önünə və qiblə tərəfə tüpürməsin, (tüpürmək istəsə) qoy sol tərəfə və ya ayağının altına tüpürsün”.

٤١٤ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ عَنْ حَمِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَبْصَرَ نُخَامَةً فِي قِبْلَةِ الْمَسْجِدِ فَحَكَّهَا بِحَصَاةٍ ، ثُمَّ هَمَى أَنْ يُبْرِقَ الرَّجُلُ بَيْنَ يَدَيْهِ أَوْ عَنْ يَمِينِهِ ، وَلَكِنْ عَنْ يَسَارِهِ أَوْ تَحْتَ قَدَمِهِ الْيُسْرَى . وَعَنْ الزُّهْرِيِّ سَمِعَ حَمِيدًا عَنْ أَبِي سَعِيدٍ نَحْوَهُ .

414. ...Əbu Səid رضي الله عنه rəvayət edir ki, bir dəfə Peyğəmbər ﷺ məscidin qiblə tərəfində bəlgəm gördü və xırda daşlar götürüb onu qazıdı, sonra adamın önünə və ya sağına tüpürməyi qadağan etdi. Yalnız sol tərəfə və ya sol ayağının altına tüpürməyə icazə verdi.

¹ Yəni tüpürəndən sonra ayağı ilə tüpürçəyi örtün.

۳۷ - باب كَفَّارَةِ الْبِرَاقِ فِي الْمَسْجِدِ

37-ci fəsil: Məscidə tüpürməyin kəffarəsi¹

۴۱۵ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « الْبِرَاقُ فِي الْمَسْجِدِ حَطِيئَةٌ ، وَكَفَّارَتُهَا دَفْنُهَا » .

415. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ﷺ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Məscidə tüpürmək günahdır, bunun kəffarəsi isə onu basdırmaqdır”.

۳۸ - باب دَفْنِ النُّخَامَةِ فِي الْمَسْجِدِ

38-ci fəsil: Məsciddə tüpürməyin basdırılması³

۴۱۶ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ هَمَّامٍ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِذَا قَامَ أَحَدُكُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَلَا يَبْصُقُ أَمَامَهُ ، فَإِنَّمَا يُنَاجِي اللَّهَ مَا دَامَ فِي مُصَلَاةٍ ، وَلَا عَنْ يَمِينِهِ ، فَإِنَّ عَنْ يَمِينِهِ مَلَكًا ، وَلْيَبْصُقْ عَنْ يَسَارِهِ أَوْ تَحْتَ قَدَمَيْهِ ، فَيَدْفِنُهَا » .

416. ...Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Biriniz namaza durduqda qarşısına tüpürməsin, çünki o, Allah ilə gizli söhbətə girir. Sağ tərəfinə də tüpürməsin, çünki sağda mələk var. (Tüpürmək istəsə) sol tərəfə və ya sol ayağının altına tüpürsün və onu basdırsın”.⁴

۳۹ - باب إِذَا بَدَرَهُ الْبِرَاقُ فَلْيَأْخُذْ بِطَرْفِ ثَوْبِهِ

39-cu fəsil: Namaz əsnasında tüpürməyə məcbur olan adam paltarının bir tərəfinə tüpürməlidir

۴۱۷ - حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ قَالَ حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ عَنْ أَنَسِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى نُخَامَةً فِي الْقُبْلَةِ فَحَكَّهَا بِيَدِهِ ، وَرُئِيَ مِنْهُ كِرَاهِيَةٌ - أَوْ رُئِيَ كِرَاهِيَتُهُ لِدَلِكِ وَشِدَّتُهُ عَلَيْهِ - وَقَالَ « إِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا قَامَ فِي صَلَاتِهِ فَإِنَّمَا يُنَاجِي رَبَّهُ - أَوْ رَبُّهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ قِبْلَتِهِ - فَلَا يَبْرُقَنَّ فِي قِبْلَتِهِ ، وَلَكِنْ عَنْ يَسَارِهِ أَوْ تَحْتَ قَدَمَيْهِ » . ثُمَّ أَخَذَ طَرْفَ رِدَائِهِ فَبَرَقَ فِيهِ ، وَرَدَّ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ ، قَالَ « أَوْ يَفْعَلْ هَكَذَا » .

¹ Kəffarə – səhvən və ya məcburiyyət qarşısında işlədilən günahın bağışlanması üçün şəriətə uyğun olaraq verilən sədəqə, tutulan oruc və başqa bu kimi yaxşı əməllərdir.

² Bu hökm ancaq yeri torpaqdan olan məscidlərə aiddir.

³ Peyğəmbərin ﷺ dövründə məscidin yeri torpaq idi.

⁴ Yəni ayağı ilə torpağın üstünü örtün.

417. ...Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, bir dəfə Peyğəmbər ﷺ məscidin qiblə tərəfində tüpürcək gördü və bu ona o qədər ağır gəldi ki, üzüldüyü onun üzündən görünürdü. Onu əli ilə sildi və dedi: “Sizdən biriniz namaz qılmağa başladığında öz Rəbbi ilə gizli söhbətə girir, yaxud Rəbbi onunla qiblə arasındadır. Odur ki, sizdən heç kim qiblə tərəfə tüpürməsin, (tüpürmək istəsə) sol tərəfə və ya ayağının altına tüpürsün”. Sonra o öz izarının bir ucunu tutaraq ona tüpürdü və tüpürcəyini izarının digər tərəfi ilə örtüb dedi: “Və ya belə etsin”.

٤٠ - باب عِظَةِ الْإِمَامِ النَّاسِ فِي إِتِمَامِ الصَّلَاةِ ، وَذِكْرِ الْقِبْلَةِ

40-cı fəsil: İmamın insanlara namazı lazımınca qılmaları haqda və qiblə ilə bağlı nəsihəti

٤١٨ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « هَلْ تَرَوْنَ قِبْلَتِي هَا هُنَا فَوَاللَّهِ مَا يَخْفَى عَلَيَّ خُشُوعُكُمْ وَلَا رُكُوعُكُمْ ، إِيَّيَ لَأَرَاكُمْ مِنْ وِرَاءِ ظَهْرِي » .

418. ...Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Yoxsa siz elə güman edirsiniz ki, mən ancaq bu qibləmi (önümdə olanları görürəm)? Allaha and olsun ki, sizin (namazdakı) hərəkətiniz və rükuya (necə) getməyiniz məndən gizli qalmır¹, çünki mən sizin arxamda nə etdiyinizi görürəm”.

٤١٩ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ قَالَ حَدَّثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ هِلَالِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ صَلَّى بِنَا النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةً ثُمَّ رَفَى الْمِنْبَرَ ، فَقَالَ فِي الصَّلَاةِ وَفِي الرُّكُوعِ « إِيَّيَ لَأَرَاكُمْ مِنْ وِرَائِي كَمَا أَرَاكُمْ » .

419. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ bizə namaz qıldırdı, sonra minbərə çıxaraq namaz və rüku haqda belə buyurdu: “Şübhəsiz, mən sizi öndən gördüyüm kimi, arxadan da görürəm”.

٤١ - باب هَلْ يُقَالُ مَسْجِدُ بَنِي فُلَانٍ

41-ci fəsil: “Bəni filan məscidi”² demək olarmı?

٤٢٠ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَابَقَ بَيْنَ

¹ Bununla Peyğəmbər ﷺ demək istəmişdir ki, namaz vaxtı onun üzü qibləyə tərəf olsa da, səhəbələrin etdiyi səhvlər ondan gizli qalmır.

² “Bəni filan” – filankəsin oğulları deməkdir.

الْحَيْثُ الَّتِي أُضْمِرَتْ مِنَ الْحُفَيَاءِ ، وَأَمْدَاهَا تَبِيئَةُ الْوَدَاعِ ، وَسَابِقُ بَيْنِ الْحَيْثِ الَّتِي لَمْ تُضْمَرْ مِنَ التَّبِيئَةِ إِلَى مَسْجِدِ بَنِي زُرَيْقٍ ، وَأَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ فِيهِمَا سَابِقَ بَيْنَا .

420. ...Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا rəvayət edir ki, bir dəfə Allah Elçisi ﷺ əhliləşdirilmiş atlarda əl-Həfyadan¹ əl-Vədə keçidinə² qədər, əhliləşdirilməmiş atlarda isə bu keçiddən Bəni Zureyq məscidində cıdır yarışı təşkil etdi. Rəvayət edilir ki, yarışlarda Abdullah ibn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا də iştirak edirdi.

٤٢ - باب الْقِسْمَةِ وَتَغْلِيْقِ الْقِنُو فِي الْمَسْجِدِ

42-ci fəsil: Məsciddə mal bölgüsü və xurma salxımlarının asılması

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْقِنُو الْعِدْقُ ، وَالْإِنْتَانِ قِنَوَانٍ ، وَالْجَمَاعَةُ أَيْضًا قِنَوَانٌ مِثْلُ صِنُوٍ وَصِنَوَانٍ .

Əbu Abdullah əl-Buxari رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “əl-Qinv” (xurma salxımı) “əl-İzq” (yeyilmiş xurma və ya üzüm salxımı) deməkdir. İkilik mənasında “əl-Qinvani” deyilir. Cəm şəkildə isə “əl-Qinvanun”dur. Sinvun, sinvani kimi.

٤٢١ - وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ عَنْ أَنَسِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَالٍ مِنَ الْبَحْرَيْنِ فَقَالَ « أَنْتَرُوهُ فِي الْمَسْجِدِ » . وَكَانَ أَكْثَرَ مَالٍ أَتَى بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الصَّلَاةِ ، وَمَا يَلْتَفِتُ إِلَيْهِ ، فَلَمَّا قَضَى الصَّلَاةَ جَاءَ فَجَلَسَ إِلَيْهِ ، فَمَا كَانَ يَرَى أَحَدًا إِلَّا أَعْطَاهُ ، إِذْ جَاءَهُ الْعَبَّاسُ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَعْطِنِي فَإِنِّي قَادَيْتُ نَفْسِي وَقَادَيْتُ عَقِيلًا ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « خُذْ » . فَحَنَّا فِي نَوْبِهِ ، ثُمَّ ذَهَبَ يَقُولُ فَلَمْ يَسْتَطِعْ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَوْمُرْ بَعْضَهُمْ بِرَفْعِهِ إِلَيَّ . قَالَ « لَا » . قَالَ فَارْفَعُهُ أَنْتَ عَلَيَّ . قَالَ « لَا » . فَنَنْتَرُ مِنْهُ ، ثُمَّ ذَهَبَ يَقُولُ ، فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَوْمُرْ بَعْضَهُمْ بِرَفْعِهِ عَلَيَّ . قَالَ « لَا » . قَالَ فَارْفَعُهُ أَنْتَ عَلَيَّ . قَالَ « لَا » . فَنَنْتَرُ مِنْهُ ، ثُمَّ احْتَمَلُهُ فَأَلْقَاهُ عَلَى كَاهِلِهِ ثُمَّ انْطَلَقَ ، فَمَا زَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُبْعِثُهُ بَصْرَهُ حَتَّى خَفِيَ عَلَيْنَا ، عَجَبًا مِنْ حِرْصِهِ ، فَمَا قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَتَمَّ مِنْهَا دِرْهَمٌ .

421. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Peyğəmbərə ﷺ Bəhreindən pul gətirdilər və o buyurdu: “Bunu məscidə boşaldın!”. Bu, Allah Elçisinə ﷺ nə vaxtsa göndərilmiş ən böyük məbləğ idi. Sonra Allah Elçisi ﷺ namaz qılmağa getdi və pullara heç dönüb baxmadı da. Namazı bitirdikdən sonra gəlib həmin pulların yanında oturdu və gördüyü hər kəsə ondan verdi. Bu vaxt Abbas onun yanına gəlib dedi: “Ey Allahın Elçisi! Mənə də bir şey ver, axı mən həm özüm üçün, həm də Aqil³ üçün fidyə¹ vermişəm”. Allah Elçisi ﷺ

¹ əl-Həfya - Mədinə yaxınlığında yer adıdır.

² əl-Vədə - Mədinə ətrafında dağ keçidinin adıdır.

³ Aqil Peyğəmbərin ﷺ əmisi oğludur.

ona: “Götür!”– dedi və o da dirhəmləri ovuclayıb paltarının içinə yığmağa başladı. Sonra onu qaldırmaq istədikdə gücü çatmadı. Onda Abbas dedi: “Ey Allahın Elçisi, birinə de, bunu qaldırıb mənim çiynimə qoysun”. Allah Elçisi ﷺ: “Yox, olmaz!”– dedi. Abbas: “Elə isə özün onu qaldır, mənim çiynimə qoy”– dedi. Allah Elçisi ﷺ yenə: “Yox, olmaz!”– dedi. Bundan sonra Abbas pulun bir hissəsini boşaltdı və yerdə qalanını qaldırmaq istədi, lakin gücü çatmadı. O yenə dedi: “Ey Allahın Elçisi, birinə de, bunu qaldırıb mənim çiynimə qoysun”. Allah Elçisi ﷺ: “Yox, olmaz!”– dedi. Abbas dedi: “Elə isə özün onu qaldır, mənim çiynimə qoy”. Allah Elçisi ﷺ yenə: “Yox, olmaz!”– dedi. Belə olduqda Abbas pulun bir hissəsini də boşaltdı. Sonra o, bağlamayı qaldırıb çiyinə qoydu və çıxıb getdi. Abbasın pula olan hərisliyinə təəccüblənən Allah Elçisi ﷺ o, gözdən itənədək onun arxasınca baxdı. Allah Elçisi ﷺ axırını dirhəmləri paylayıb qurtarana qədər yerindən ayağa durmadı”.

۴۳ - باب مَنْ دَعَا لِطَعَامٍ فِي الْمَسْجِدِ وَمَنْ أَحَابَ فِيهِ

43-cü fəsil: Məsciddə yeməyə dəvət edən və bu dəvətə cavab verən

۴۲۲ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ سَمِعَ أَنَسًا قَالَ وَجَدْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَسْجِدِ مَعَهُ نَاسٌ فَقُمْتُ ، فَقَالَ لِي « آرْسَلَكَ أَبُو طَلْحَةَ » قُلْتُ نَعَمْ . فَقَالَ « لَطَعَامٍ » . قُلْتُ نَعَمْ . فَقَالَ لِمَنْ حَوْلَهُ « فُؤُمُوا » . فَأَنْطَلَقَ وَأَنْطَلَقْتُ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ .

422. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ؓ demişdir: “Mən Peyğəmbəri ﷺ yanında çoxlu insanlar olarkən gördüm. Peyğəmbər ﷺ mənə dedi: “Səni Əbu Təlhə göndərib?” Mən: “Bəli” dedim. O dedi: “Yeməyə dəvət etmək üçün?” Mən: “Bəli” dedim. Belə olduqda Peyğəmbər ﷺ yanında olanlara: “Qalxın!” dedi və özü də getdi. Mən də onların qarşısında getdim”.

۴۴ - باب الْقَضَاءِ وَاللِّعَانِ فِي الْمَسْجِدِ بَيْنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ

44-cü fəsil: Məsciddə kişi və qadınlar arasında hökm etmək və lənətləşmə etdirmək

۴۲۳ - حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قَالَ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ شَهَابٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ أَنَّ رَجُلًا قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَرَأَيْتَ رَجُلًا وَجَدَ مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلًا أَيَقْتُلُهُ فَتَلَاعَنَّا فِي الْمَسْجِدِ وَأَنَا شَاهِدٌ .

¹ Fidyə - girov tutulmuş, yaxud əsir alınmış bir adamı azad etmək üçün verilən pul və başqa dəyəri olan şeylər.

423. ...Səhl ibn Səd ﷺ rəvayət edir ki, bir kişi gəlib dedi: “Ey Allahın Elçisi, bir adam öz arvadını başqa bir kişi ilə zina edərkən tutsa, onu öldürməlidirmi?” Sonra o kişi ilə qadın məsciddə lənətləşdilər. Mən də buna şahid oldum”.

٤٥ - باب إِذَا دَخَلَ بَيْتًا يُصَلِّي حَيْثُ شَاءَ ، أَوْ حَيْثُ أَمَرَ ، وَلَا يَتَحَسَّسُ

45-ci fəsil: Adam başqasının evinə gəldikdə istədiyi yerdə, yoxsa ona göstərilən yerdə namaz qılmalıdır?

٤٢٤ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ شَهَابٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الرَّبِيعِ عَنْ عَثْبَانَ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَاهُ فِي مَثَرِهِ فَقَالَ « أَيْنَ حُجْبٌ أَنْ أُصَلِّيَ لَكَ مِنْ بَيْتِكَ » . قَالَ فَأَشْرَتْ لَهُ إِلَى مَكَانٍ ، فَكَبَّرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَصَفَّقْنَا خَلْفَهُ ، فَصَلَّى رُكْعَتَيْنِ .

424. ...İtban ibn Malik ﷺ rəvayət edir ki, bir dəfə Peyğəmbər ﷺ onun evinə gəlib dedi: “Evinin harasında namaz qılmağımı istəyirsən?” İtban dedi: “Mən ona evimdə bir yer göstərdim. Peyğəmbər ﷺ “Allahu Əkbər”– dedi (və namaz qılmağa başladı). Biz də onun arxasında cərgəyə durduq. O, iki rükət namaz qıldı”.

٤٦ - باب الْمَسَاجِدِ فِي الْبُيُوتِ

46-cı fəsil: Evlərdə səcdəgah edilən (namaz qılınan) yerlər

وَصَلَّى الْبَرَاءُ بْنُ عَازِبٍ فِي مَسْجِدِهِ فِي دَارِهِ جَمَاعَةً.

Bəra ibn Azib ﷺ öz evində camaat halında namaz qıldırmışdır.

٤٢٥ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَفْرَةَ قَالَ حَدَّثَنِي اللَّيْثُ قَالَ حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ عَنِ ابْنِ شَهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الرَّبِيعِ الْأَنْصَارِيُّ أَنَّ عَثْبَانَ بْنَ مَالِكٍ - وَهُوَ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْرًا مِنَ الْأَنْصَارِ - أَنَّهُ أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، قَدْ أَنْكَرْتُ بِبَصْرَى ، وَأَنَا أُصَلِّي لِقَوْمِي ، فَإِذَا كَانَتِ الْأُمُطَارُ سَأَلَ الْوَادِي الَّذِي بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ ، لَمْ أَسْتَطِعْ أَنْ آتِيَ مَسْجِدَهُمْ فَأُصَلِّي بِهِمْ ، وَوَدِدْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنَّكَ تَأْتِينِي فَتُصَلِّيَ فِي بَيْتِي ، فَأُتِّخِذُ مُصَلَّى . قَالَ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « سَأَفْعَلُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ » . قَالَ عَثْبَانُ فَعَدَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبُو بَكْرٍ حِينَ ارْتَفَعَ النَّهَارُ ، فَاسْتَأْذَنَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَذِنْتُ لَهُ ، فَلَمْ يَجْلِسْ حَتَّى دَخَلَ الْبَيْتَ ثُمَّ قَالَ « أَيْنَ حُجْبٌ أَنْ أُصَلِّيَ مِنْ بَيْتِكَ » . قَالَ فَأَشْرَتْ لَهُ إِلَى تَاحِيَةِ مِنَ الْبَيْتِ ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَكَبَّرَ ، فَفُئِمْنَا فَصَفَّقْنَا ، فَصَلَّى رُكْعَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ ، قَالَ وَحَسْبُنَا عَلَى خَزِيرَةٍ صَنَعْنَا لَهُ . قَالَ فَتَابَ فِي الْبَيْتِ رِجَالٌ مِنْ أَهْلِ الدَّارِ ذُوو عَدَدٍ فَاجْتَمَعُوا ، فَقَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ أَيْنَ مَالِكُ بْنُ الدَّخِيشِيِّ أَوْ ابْنُ الدُّحْشَنِ فَقَالَ بَعْضُهُمْ ذَلِكَ مُنَافِقٌ لَا حُجْبَ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لَا تَقُلْ ذَلِكَ ، أَلَا تَرَاهُ قَدْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ . يُرِيدُ بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ » . قَالَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قَالَ فَإِنَّا نَرَى وَجْهَهُ وَنَصِيحَتَهُ إِلَى الْمُنَافِقِينَ . قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « فَإِنَّا

اللَّهُ فَدَحَرَّمَ عَلَى النَّارِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ . يَبْتَعِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ . « قَالَ ابْنُ شَهَابٍ ثُمَّ سَأَلْتُ الْمُضَيَّنَّ ابْنَ مُحَمَّدٍ الْأَنْصَارِيَّ - وَهُوَ أَخُو بَنِي سَالِمٍ وَهُوَ مِنْ سَرَاحِمٍ - عَنْ حَدِيثِ مُحَمَّدِ بْنِ الرَّبِيعِ ، فَصَدَّقَهُ بِذَلِكَ .

425. ...Mahmud ibn ər-Rabi əl-Ənsari ﷺ rəvayət edir ki, Allah Elçisinin ﷺ səhabəsi və Bədr döyüşünün ənsardan olan iştirakçısı İtban ibn Malik Allah Elçisinin ﷺ yanına gəlib dedi: “Ey Allahın Elçisi! Mənim gözlərim zəifləyib. Özüm də qövümümə namaz qıldırıram. Yağış yağdığı vaxt mənimlə onların arasında olan vadidən sel axır deyə, məscidlərinə gedib onlara namaz qıldıra bilmirəm. Ey Allahın Elçisi! Mən istəyirəm ki, sən bizim evə gəlib orada namaz qılasan, mən də həmin yeri namazgah edim”. Allah Elçisi ﷺ ona buyurdu: “Allahın izni ilə, mən bunu edərəm!” İtban deyir: “Növbəti gün səhər tezdən Allah Elçisi ﷺ Əbu Bəkrlə birlikdə bizə gəldi. Allah Elçisi ﷺ evə girməyə izin istədi, mən də ona izin verdim. Evə girən kimi oturmadan dərhal soruşdu: “Evinin harasında namaz qılmağımı istəyirsən?” İtban deyir: “Mən ona evimdə bir yer göstərdim. Allah Elçisi ﷺ orada durub təkbir edib namaz qılmağa başladı. Biz də onun arxasında cərgəyə durduq. O, iki rükət namaz qıldı və salam verib namazı bitirdi. Biz Allah Elçisini ﷺ bir qədər yubatdıq ki, onun üçün hazırladığımız xəzirəni¹ yeyə bilsin. Bu yerin əhalisinin bir çoxu Allah Elçisinin ﷺ gəlişindən xəbər tutan kimi gəlib evə doluşdular. Onlardan biri soruşdu: “Malik ibn Duxeyşin (və ya İbn Duxşun) haradadır?” Oradakılardan biri dedi: “O, münafiqdir, Allahı və Onun Elçisini sevmir”. Allah Elçisi ﷺ buyurdu “Belə demə! Məgər sən bilmirsən ki, o, Allahın Üzünü diləyərək “Lə iləhə illəllah”– demişdir?” O adam dedi: “Allah və Onun Elçisi daha yaxşı bilər!” İtban dedi: “Biz onun münafıqlərə qarşı mehriban mövqedə olduğunu və onlara müəyyən məsləhətlər verdiyini görürük”. Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Həqiqətən, Allah, Onun Üzünü diləyərək “Lə iləhə illəllah” deyən kəsə Cəhənnəm odunun toxunmasını haram etmişdir”.

٤٧ - باب التَّيْمُنِ فِي دُخُولِ الْمَسْجِدِ وَغَيْرِهِ

47-ci fəsil: Məscidə və digər yerlərə sağ ayaqla girmək

وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يُبْدَأُ بِرِجْلِهِ الْيُمْنَى ، فَإِذَا خَرَجَ بَدَأَ بِرِجْلِهِ الْبُسْرَى

İbn Ömər ﷺ məscidə sağ ayağı ilə girər, sol ayağı ilə çıxardı.

¹ Xəzirə – xırda-xırda doğranmış ət suda qaynadıldıqdan sonra üstünə un vuruluraq hazırlanan yeməkdir.

۴۲۶ - حَدَّثَنَا سَلِيمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْأَشْعَثِ بْنِ سُلَيْمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُحِبُّ التَّيْمُنَ مَا اسْتَطَاعَ فِي شَأْنِهِ كُلِّهِ فِي طُهُورِهِ وَتَرَجُّلِهِ وَتَنْعِيلِهِ .

426. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Peyğəmbər ﷺ seçim haqqına sahib olduğu müddətdə hər işində; təmizlik etdikdə, saçını daradıqda, ayaqqabılarını geyindikdə sağdan başlamağı sevərdi”.

۴۸ - باب هل تَنْبِشُ قُبُورَ مُشْرِكِي الْجَاهِلِيَّةِ ، وَيَتَّخِذُ مَكَائِهَا مَسَاجِدَ

48-ci fəsil: Cahiliyyə dövrünün müşriklərinin qəbirlərini açmaq və həmin yerləri namazgah etmək olarmı?

لَقَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لَعَنَ اللَّهُ الْيَهُودَ ، اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ » . وَمَا يُكْرَهُ مِنَ الصَّلَاةِ فِي الْقُبُورِ . وَرَأَى عُمَرَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يُصَلِّي عِنْدَ قَبْرِ فَقَالَ الْقَبْرُ الْقَبْرُ . وَمَ تَأْمُرُهُ بِالْإِعَادَةِ .

Çünki Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur: “Allah yəhudilərə lənət etsin, onlar peyğəmbərlərinin qəbirlərini məscid etmişlər”. Qəbirlər olan yerlərdə namaz qılmaq məkruhdur. Ömər Ənəs ibn Maliki رضي الله عنه bir qəbir yanında namaz qılan görmüş və demişdir: “Qəbir var, qəbir var!”, lakin ona namazı yenidən qılmasını əmr etmədi.

۴۲۷ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ هِشَامٍ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ أُمَّ حَبِيبَةَ وَأُمَّ سَلَمَةَ ذَكَرَتَا كَيْسَةَ رَأَيْتَهَا بِالْحَبَشَةِ فِيهَا تَصَاوِيرُ ، فَذَكَرَتَا لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ « إِنَّ أَوْلَيْكَ إِذَا كَانَ فِيهِمُ الرَّجُلُ الصَّالِحُ فَمَاتَ بَنَوْنَا عَلَى قَبْرِهِ مَسْجِدًا ، وَصَوَّرُوا فِيهِ تِلْكَ الصُّورَ ، فَأَوْلَيْكَ شِرَارُ الْخَلْقِ عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ »

427. ...Aişə رضي الله عنها rəvayət edir ki, Ummu Həbibə və Ummu Sələmə Həbəşistanda gördükləri və içərisində rəsmlər olan kilsə haqda Peyğəmbərə ﷺ dedikdə o belə buyurdu: “Onlar içərilərindən əməlisaleh bir adam öldükdə onun qəbrinin üzərində məbəd tikir və (divarlarında) həmin rəsmləri çəkirlər. Qiyamət günü onlar Allah yanında yaradılmışların ən pisləri olacaqlar”.

۴۲۸ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ عَنْ أَنَسِ قَالَ قَدِمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَدِينَةَ فَنَزَلَ أَعْلَى الْمَدِينَةِ ، فِي حَيٍّ يُقَالُ هُمُ بَنُو عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ . فَأَقَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيهِمْ أَرْبَعَ عَشْرَةَ لَيْلَةً ، ثُمَّ أُرْسِلَ إِلَى بَنِي النَّجَّارِ فَجَاءُوا مُتَقَلِّدِي السُّيُوفِ ، كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى رَاجِلَيْهِ ، وَأَبُو بَكْرٍ رَدْفُهُ ، وَمَلَأُ بَنِي النَّجَّارِ حَوْلَهُ ، حَتَّى أَلْفَى بِنَاءَ أَبِي أُتُوبَ ، وَكَانَ يُحِبُّ أَنْ يُصَلِّيَ حَيْثُ أَدْرَكَتَهُ الصَّلَاةُ ، وَيُصَلِّيَ فِي مَرَابِضِ الْعَتَمِ ، وَأَنَّهُ أَمَرَ بِنَاءِ الْمَسْجِدِ ، فَأُرْسِلَ إِلَى مَالٍ مِنْ بَنِي النَّجَّارِ فَقَالَ « يَا بَنِي النَّجَّارِ تَأْمِنُونِي بِحَاطِطِكُمْ هَذَا » . قَالُوا لَا وَاللَّهِ ، لَا نَطْلُبُ مَنَّهُ إِلَّا إِلَى اللَّهِ . فَقَالَ أَنَسٌ فَكَانَ فِيهِ مَا أَقُولُ لَكُمْ ،

فُبُورُ الْمُشْرِكِينَ ، وَفِيهِ حَرْبٌ ، وَفِيهِ نَحْلٌ ، فَأَمَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقُبُورِ الْمُشْرِكِينَ فُنَبِّشَتْ ، ثُمَّ بِالْحَرْبِ فَسُوِّيتْ ، وَبِالنَّحْلِ فَقُطِعَ ، فَصَفُّوا النَّحْلَ قِبْلَةَ الْمَسْجِدِ ، وَجَعَلُوا عَصَادَتَيْهِ الْحِجَارَةَ ، وَجَعَلُوا يَنْفُلُونَ الصَّخْرَ ، وَهُمْ يَرْتَجِزُونَ ، وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَعَهُمْ وَهُوَ يَقُولُ « اللَّهُمَّ لَا خَيْرَ إِلَّا خَيْرُ الْآخِرَةِ فَأَغْفِرْ لِلْأَنْصَارِ وَالْمُهَاجِرَةِ »

428. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم Mədinəyə gəldikdə şəhərin üst tərəfində, Bəni Amr ibn Auf tayfasının yaşadığı məhəllədə qonaq qaldı. Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم on dörd gün onların arasında qaldıqdan sonra Bəni Nəccar tayfasının yanına adam göndərdi.¹ Onlar qılınclarını bellərinə bağlayıb onun yanına gəldilər. Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم dəvəsinin üstündə, Əbu Bəkr onun tərəfində və Bəni Nəccar tayfasından da bir dəstə onun ətrafında olduğu halda yola çıxması hələ də gözümün qabağındadır. Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم Əbu Əyyubun evinin həyətinə dəvəsini yerə çökdürdü. Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم namaz vaxtı yetişdikdə harada olurdusa orada, qoyun ağılında olsa belə, namaz qılmağı xoşlayırdı. Sonra o, məscid tikməyi əmr etdi və Bəni Nəccar tayfasından olan dəstənin arxasınca adam göndərərək buyurdu: “Ey Bəni Nəccar tayfası, bu divarın (yerləşdiyi torpağın) qiymətini mənə deyiniz!” Onlar dedilər: “Yox! Allaha and olsun ki, biz onun əvəzini ancaq Allahdan istəyirik”. Ənəs dedi: “Sizə söylədiyim o yerdə müşriklərin qəbirləri, xarabalıqlar və xurma ağacları var idi. Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم əmri ilə qəbirlər açıldı və xarabalıqlar hamarlandı. Xurma ağaclarını isə kəşib tikiləcək məscidin qiblə tərəfində yanbayan şaquli vəziyyətdə qoydular. Sonra məscidin qarısının yan divarlarını daşdan hördülər və şeir deyə-deyə daş daşımağa başladılar. Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم də onlarla bərabər daş daşıyır və deyirdi: “Allahım, əsl savab, Axirət savabıdır. Ənsar və mühacirə göstər mərhəmətini!”

٤٩ - باب الصَّلَاةِ فِي مَرَابِضِ الْعَنَمِ

49-cu fəsil: Qoyun ağıllarında namaz qılmaq

٤٢٩ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي النَّجَّاحِ عَنْ أَنَسٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي فِي مَرَابِضِ الْعَنَمِ ، ثُمَّ مَبِغْنُهُ بَعْدُ يَقُولُ كَانَ يُصَلِّي فِي مَرَابِضِ الْعَنَمِ قَبْلَ أَنْ يُبْنَى الْمَسْجِدُ .

429. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم qoyun ağıllarında namaz qılırdı”. Sonra ravi dedi: “Bu sözündən sonra mən Ənəsin belə dediyini eşitdim: “Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم məscid tikilməmişdən qabaq qoyun ağıllarında namaz qılırdı”.

¹ Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم dayıları Bəni Nəccar tayfasından idilər.

٥٠ - باب الصلاة في مواضع الإبل

50-ci fəsil: Dəvələrin saxlanıldığı yerdə namaz qılmaq

٤٣٠ - حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ الْفَضْلِ قَالَ أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَيَّانَ قَالَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ قَالَ رَأَيْتُ ابْنَ عُمَرَ يُصَلِّي إِلَى بَعِيرِهِ وَقَالَ رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَفْعَلُهُ .

430. ...Rəvayət edilir ki, Nafi رحمته الله demişdir: “Mən İbn Ömər in üzünü öz dəvəsinə tərəf tutub (dəvəsini sütrə kimi istifadə edərək) namaz qıldığını və belə dediyini gördüm: “Mən Peyğəmbər in ﷺ belə etdiyini görmüşəm”.

٥١ - باب من صلى وقدامه نور أو نار أو شيء مما يُعبد ، فأراد به الله

51-ci fəsil: Sobanın, odun və müşriklərin ibadət etdiyi şeylərin qarşısında, lakin Allah üçün namaz qılan

وقال الزُّهْرِيُّ أَخْبَرَنِي أَنَسٌ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « عُرِضَتْ عَلَيَّ النَّارُ وَأَنَا أُصَلِّي »

əz-Zuhri رحمته الله demişdir: “Ənəs mənə xəbər verərək belə dedi: “Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur: “Namaz əsnasında mənə (Cəhənnəmdəki) od göstərildi”.

٤٣١ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَ انْحَسَفَتِ الشَّمْسُ ، فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ قَالَ « أُرِيتُ النَّارَ ، فَلَمْ أَرْ مِنْظَرًا كَالْيَوْمِ قَطُّ أَفْطَعُ » .

431. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رحمته الله demişdir: “Günəş tutulmuşdu və Allah Elçisi ﷺ namaz qıldırdı, sonra da belə buyurdu: “Mənə Cəhənnəm göstərildi. Bugünkü kimi pis mənzərə ilə qarşılaşmamışdım”.

٥٢ - باب كراهية الصلاة في المقابر

52-cı fəsil: Qəbirlərin arasında namaz qılmağın qadağan olunması

٤٣٢ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « اجْعَلُوا فِي بُيُوتِكُمْ مِنْ صَلَاتِكُمْ ، وَلَا تَتَّخِذُوهَا قُبُورًا » .

432. ...İbn Ömər رحمته الله rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Namazlarınızın bir qismini öz evlərinizdə qılın, onları qəbirlərə çevirməyin”.

53-cü fəsil: Yerə batırılmış və əzab gələn yerlərdə namaz qılmaq

وَيُذَكِّرُ أَنَّ عَلِيًّا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَرِهَ الصَّلَاةَ بِحُسْفٍ بَابِلَ .

Rəvayət edilir ki, Əli رضي الله عنه Babil şəhərinin xarabalıqları üzərində namaz qılmağı pis bir şey saymışdır.

۴۳۳ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « لَا تَدْخُلُوا عَلَى هَؤُلَاءِ الْمُعَذَّبِينَ إِلَّا أَنْ تَكُونُوا بَاكِينَ ، فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا بَاكِينَ فَلَا تَدْخُلُوا عَلَيْهِمْ ، لَا يُصِيبُكُمْ مَا أَصَابَهُمْ » .

433. ...Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم belə buyurdu: “Əzaba düşər olmuş bu qövmin yurduna yalnız ağlayaraq girin. Əgər ağlamayacaqsınızsa, onların düşər olduğu əzabın sizə də dəyməməsi üçün oraya girməyin”.

۵۴ - باب الصَّلَاةِ فِي الْبَيْعَةِ

54-cü fəsil: Kilsədə namaz qılmaq

وَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ إِنَّا لَا نَدْخُلُ كَنَائِسَكُمْ مِنْ أَجْلِ التَّمَائِيلِ الَّتِي فِيهَا الصُّورُ . وَكَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ يُصَلِّي فِي الْبَيْعَةِ إِلَّا بَيْعَةَ فِيهَا تَمَائِيلٌ .

Ömər رضي الله عنه demişdir: “Biz içində surətlər olan kilsələrinizə o surətlərə görə girmirik”. İbn Abbas رضي الله عنه yalnız içində surətlər olmayan kilsələrdə namaz qılardı.

۴۳۴ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ ذَكَرَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَيْسِيَّةَ رَأَتْهَا بِأَرْضِ الْحَبَشَةِ يُقَالُ لَهَا مَارِيَةُ ، فَذَكَرَتْ لَهُ مَا رَأَتْ فِيهَا مِنَ الصُّورِ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أُولَئِكَ قَوْمٌ إِذَا مَاتَ فِيهِمُ الْعَبْدُ الصَّالِحُ - أَوْ الرَّجُلُ الصَّالِحُ - بَنَوْا عَلَى قَبْرِهِ مَسْجِدًا ، وَصَوَّرُوا فِيهِ تِلْكَ الصُّورَ ، أُولَئِكَ شِرَارُ الْخَلْقِ عِنْدَ اللَّهِ »

434. ...Aişə رضي الله عنها rəvayət edir ki, Ummu Sələmə Allah Elçisinə صلى الله عليه وسلم Həbəşistan torpağında Mariya kilsəsində gördüyü surətlər haqda danışdıqda Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم belə buyurdu: “Onlar içərilərindən əməlisaleh bir bəndə və ya əməlisaleh bir kişi öldükdə onun qəbrinin üstündə məbəd tikir və (divarlarında) həmin rəsmləri çəkirlər. Onlar Allah yanında yaradılmışların ən pisləridirlər”.

55-ci fəsil

۴۳۵ و ۴۳۶ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عْتَبَةَ أَنَّ عَائِشَةَ وَعَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ قَالَا لَمَّا نَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَفِقَ يَطْرُخُ حَمِيصَةً لَهُ عَلَى وَجْهِهِ ، فَإِذَا اغْتَمَّ بِهَا كَشَفَهَا عَنْ وَجْهِهِ ، فَقَالَ وَهُوَ كَذَلِكَ « لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ . يُحَدِّثُ مَا صَنَعُوا .

435-436. ...Rəvayət edilir ki, Aişə və Abdullah ibn Abbas رضي الله عنهما demişlər: “Allah Elçisi ﷺ ölümündən qabaq örtüyünü üzünə atmağa başlamışdı. Ürəyi sıxıldıqda isə onu üzündən götürürdü. Bu əsnada Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Allah yəhudilərə və nəsrənilərə lənət eləsin! Onlar peyğəmbərlərinin qəbirlərini ibadətgaha çevirmişlər”. Peyğəmbər ﷺ bu sözləri ilə ümmətini onların etdiklərindən çəkirdirmişdir.

۴۳۷ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « قَاتَلَ اللَّهُ الْيَهُودَ اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ .

437. ...Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Allah yəhudiləri öldürsün! Onlar peyğəmbərlərinin qəbirlərini ibadətgaha çevirmişlər”.

۵۶ - باب قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « جُعِلَتْ لِي الْأَرْضُ مَسْجِدًا وَطَهُورًا » .

56-cı fəsil: Peyğəmbər ﷺ buyurmuşdur: “Yer üzü mənim üçün pak və namazgah edildi”.

۴۳۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ قَالَ حَدَّثَنَا سَيَّارٌ - هُوَ أَبُو الْحَكَمِ - قَالَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ الْفَقِيرُ قَالَ حَدَّثَنَا جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أُعْطِيتُ حَمْسًا لَمْ يُعْطَهُنَّ أَحَدٌ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ قَبْلِي ، نُصِرْتُ بِالرُّعْبِ مَسِيرَةَ شَهْرٍ ، وَجُعِلَتْ لِي الْأَرْضُ مَسْجِدًا وَطَهُورًا ، وَأَيُّمَا رَجُلٍ مِنْ أُمَّتِي أَدْرَكَتْهُ الصَّلَاةُ فَلْيَصَلِّ ، وَأُجِلَّتْ لِي الْعَنَائِمُ ، وَكَانَ النَّبِيُّ يُبْعَثُ إِلَى قَوْمِهِ خَاصَّةً ، وَتُبْعَثُ إِلَى النَّاسِ كَافَّةً ، وَأُعْطِيتُ الشَّقَاعَةَ » .

439. ...Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur: “Mənə beş (xüsusiyyət) verilib ki, bunlar məndən əvvəl heç bir peyğəmbərə verilməmişdir: bir ay əvvəl düşmənin qəlbinə qorxu salaraq ona qalib gəlməyim; yer üzünün mənim üçün pak və namazgah olması, belə ki, ümmətimdən olan hər bir kəs istənilən yerdə vaxtı girmiş namazı qılmalıdır; qənimətlərin mənə halal olması; bir də hər bir peyğəmbər

yalnız öz qövminə göndərilərdi, mən isə bütün insanlara göndərilmişəm və mənə şəfaət etmək (haqqı) verilmişdir”.

۵۷ - باب نَوْمِ الْمَرْأَةِ فِي الْمَسْجِدِ

57-ci fəsil: Qadının məsciddə yatması

۴۳۹ - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ وَلِيدَةَ كَانَتْ سَوْدَاءَ لِحْيٍ مِنَ الْعَرَبِ ، فَأَعْتَمُوهَا ، فَكَانَتْ مَعَهُمْ قَالَتْ فَخَرَجَتْ صَبِيَّةٌ لَهُمْ عَلَيْهَا وَشَاحَ أَحْمَرٌ مِنْ سُيُورٍ قَالَتْ فَوَضَعَتْهُ أَوْ وَقَعَتْ مِنْهَا ، فَمَرَّتْ بِهِ خُدْيَاءُ وَهُوَ مُلْقَى ، فَحَسِبْتُهُ لَحْمًا فَخَطَفْتُهُ قَالَتْ فَالْتَمَسُوهُ فَلَمْ يَجِدُوهُ قَالَتْ فَاتَّهَمُونِي بِهِ قَالَتْ فَطَفِقُوا يُفْتَنُونَ حَتَّى فَنَسُوا قُبُلَهَا قَالَتْ وَاللَّهِ إِنِّي لَقَائِمَةٌ مَعَهُمْ ، إِذْ مَرَّتْ الْخُدْيَاءُ فَالْقَنَتْهُ قَالَتْ فَوَقَعَ بَيْنَهُمْ قَالَتْ فَقُلْتُ هَذَا الَّذِي اتَّهَمْتُمُونِي بِهِ - زَعَمْتُمْ - وَأَنَا مِنْهُ بَرِيئَةٌ ، وَهُوَ ذَا هُوَ قَالَتْ فَجَاءَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاسْتَلَمَتْ . قَالَتْ عَائِشَةُ فَكَانَ لَهَا خِيبَاءٌ فِي الْمَسْجِدِ أَوْ حِفْشٌ قَالَتْ فَكَانَتْ تَأْتِينِي فَتَحَدِّثُ عِنْدِي قَالَتْ فَلَا تَجْلِسُ عِنْدِي مَجْلِسًا إِلَّا قَالَتْ وَيَوْمَ الْوُشَاحِ مِنْ أَعَاجِبِ رَبِّنَا أَلَا إِنَّهُ مِنْ بَلَدَةِ الْكُفْرِ الْأَنْجَانِي قَالَتْ عَائِشَةُ فَقُلْتُ لَهَا مَا شَأْنُكَ لَا تَقْعُدِينَ مَعِيَ مَقْعَدًا إِلَّا قُلْتُ هَذَا قَالَتْ فَحَدَّثْتَنِي بِحَدِيثِ .

439. ...Aişə رضي الله عنها rəvayət edir ki, ərəb qəbilələrindən birinin qaradərili kölə qadını var idi. Qadın azad edildikdən sonra da onların yanında qalmışdı. Qadın dedi: “Bir dəfə mənim kimi bir qızcıqaz çiyində qırmızı rəngli dəridən olan, üstünə mirvari düzülmüş bağlama ilə evdən bayıra çıxdı. O, əlindəki bağlamayı yerə qoydu (yaxud o, əlindən yerə düşdü). Bundan sonra bir qırğı bağlamanın üstündən uçarkən onu yerə düşmüş ət parçası bilib götürdü. Ev əhli bağlamayı axtardı, lakin tapa bilmədi. Sonra onlar məni oğurluqda günahlandırdılar, üst-başımı axtararaq ayıb yerlərimə belə baxdılar”. Cariyə deyir: “Allaha and olsun! Mən onların yanında dayandığım zaman həmin qırğı yenə üstümüzdən uçub bağlamayı yerə saldı və o, adamların düz arasına düşdü. Onda mən dedim: “Budur məni günahlandırdığınız şey, halbuki onun itməsində mən günahkar deyildim, indi o sizin qarşınızdadır”. Aişə dedi: “Sonra həmin qadın Allah Elçisinin ﷺ yanına gəlib İslamı qəbul etdi. Məscidin yaxınlığında onun çadırı və ya balaca bir koması var idi. O, tez-tez yanıma gəlib mənimlə söhbət edirdi. Qadın hər dəfə məni görəndə belə bir beyt deyirdi: “Bağlama itdiyi gün, Rəbbin möcüzəsiydi, kafirlər diyarından, O, məni xilas etdi”. Aişə dedi: “Mən ondan soruşdum: “Nə üçün hər dəfə mənimlə görüşəndə bu beyti deyirsən?” O da mənə bu hadisəni danışdı.

58-ci fəsil: Kişilərin məsciddə yatması

وَقَالَ أَبُو قِلَابَةَ عَنْ أَنَسٍ قَدِمَ رَهْطٌ مِنْ عُكْلٍ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَكَانُوا فِي الصُّفَّةِ . وَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ كَانَ أَصْحَابُ الصُّفَّةِ الْفُقَرَاءَ .

Əbu Qilabə رضي الله عنه Ənəsin رضي الله عنه belə dediyini rəvayət etmişdir: “Ukl tayfasından bir toplum Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib məscidin Suffə¹ deyilən yerində yatmışdılar”. Abdur-Rahmən ibn Əbu Bəkr رضي الله عنه demişdir: “Suffədə qalanlar kasıblar idi”.

۴۴۰ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي نَافِعٌ قَالَ أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ أَنَّهُ كَانَ يَنَامُ وَهُوَ شَابٌّ لَا أَهْلَ لَهُ فِي مَسْجِدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

440. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه cavan və subay olduğu vaxt Peyğəmbərin ﷺ məscidində yatardı.

۴۴۱ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْتَ فَاطِمَةَ ، فَلَمْ يَجِدْ عَلَيْهَا فِي الْبَيْتِ فَقَالَ « أَيْنَ ابْنُ عَمِيكَ » . قَالَتْ كَانَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ شَيْءٌ ، فَغَاصْبَنِي فَخَرَجَ فَلَمْ يَقُلْ عِنْدِي . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِإِنْسَانٍ « انْظُرْ أَيْنَ هُوَ » . فَجَاءَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، هُوَ فِي الْمَسْجِدِ رَاقِدٌ ، فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ مُضْطَجِعٌ ، فَدَسَّقَطَ رِدَاؤُهُ عَنْ شِقِّهِ ، وَأَصَابَهُ تُرَابٌ ، فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمْسُحُهُ عَنْهُ وَيَقُولُ « فُمَ أَبَا تُرَابٍ ، فُمَ أَبَا تُرَابٍ » .

441. ...Rəvayət edilir ki, Səhl ibn Səd رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi ﷺ Fatimənin evinə gəlib Əlini orada tapmadı və: “Əmim oğlu haradadır?” – deyə soruşdu. Fatimə dedi: “Aramızda mübahisə baş verdi, onun mənə acığı tutdu və günortada mənə yanım qalmaqdan imtina etdi”. Allah Elçisi ﷺ bir nəfərə buyurdu: “Bax gör, o haradadır?”. O adam qayıdaraq dedi: “Ey Allahın Elçisi, o, məsciddə yatıb”. Allah Elçisi ﷺ oraya getdi. Gördü ki, Əli böyrü üstə uzanıb, bürüncəyi üstündən sürüşüb düşüb, özü də toza bulaşıb. Allah Elçisi ﷺ: “Qalx, ey Əbu Turab!² Qalx, ey Əbu Turab!” – deyə-deyə onun tozunu çırpmağa başladı”.

¹ Suffə – Peyğəmbər ﷺ məscidinin içində, üstü talvarla örtülmüş bir yer idi. Mədinədə ev-eşiyi və mal-mülkü olmayan səhabələr burada qalırdılar. Bu səbəbdən də onlara “Suffə əhli” deyirdilər.

² Əbu Turab “torpaq atası” və ya “torpağa batmış” deməkdir. Peyğəmbər ﷺ ona bu adı verməklə onu əzizləmişdir.

۴۴۲ - حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ عِيسَى قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ فَضَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ رَأَيْتُ سَبْعِينَ مِنْ أَصْحَابِ الصُّفَّةِ ، مَا مِنْهُمْ رَجُلٌ عَلَيْهِ رِدَاءٌ ، إِذَا إِزَّازَ وَإِنَّمَا كِسَاءٌ ، قَدْ رَطَبُوا فِي أَعْنَاقِهِمْ ، فَمِنْهَا مَا يُبْلَغُ نِصْفَ السَّاقَيْنِ ، وَمِنْهَا مَا يُبْلَغُ الْكَعْبَيْنِ ، فَيَجْمَعُهُ بِيَدِهِ ، كِرَاهِيَةَ أَنْ تُرَى عَوْرَتُهُ .

442. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: “Mən Suffə əhlindən yetmiş nəfər gördüm, aralarında ridası olan bir nəfər belə yox idi. Ya izar, ya da boyunlarına bağladıkları bir kisə geyinərdilər ki, bu da kimisinin ayaqlarının yarısına kimi, kiminin də topuqlarına düşərdi. Hamısı da namazda ayıb yerləri görünməmək üçün geyindiğini əli ilə toplayardı”.

۵۹ - باب الصَّلَاةِ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ

59-cu fəsil: Səfərdən qayıtdıqda məsciddə namaz qılmaq

وَقَالَ كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ بَدَأَ بِالْمَسْجِدِ فَصَلَّى فِيهِ .

Kəb ibn Malik رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ bir səfərdən qayıtdıqda əvvəlcə məscidə gəlib namaz qılardı”.

۴۴۳ - حَدَّثَنَا حَلَّادُ بْنُ يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَارِبُ بْنُ دِنَارٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ - قَالَ مِسْعَرٌ أَرَاهُ قَالَ صَلَّى - فَقَالَ « صَلِّ رَكَعَتَيْنِ » . وَكَانَ لِي عَلَيْهِ ذَيْنٌ فَقَضَانِي وَزَادَنِي .

443. ...Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ məsciddə olarkən onun yanına gəldim”. (Ravi Misar dedi: “Mən ravi Muharibin “Duha vaxtı gəldi” dediyini zənn edirəm”). Peyğəmbər ﷺ mənə: “İki rükət namaz qıl” dedi. Mənim Peyğəmbərdən ﷺ alacağım şey var idi. O, borcunu mənə artıqlaması ilə ödədi”.

۶۰ - باب إِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَلْيَرْكَعْ رَكَعَتَيْنِ

60-cı fəsil: Məscidə daxil olan kəs iki rükət namaz qılmalıdır

۴۴۴ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ عَامِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَمْرِو بْنِ سَلَيْمٍ الزُّرَقِيِّ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ السَّلْمِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ الْمَسْجِدَ فَلْيَرْكَعْ رَكَعَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يَجْلِسَ » .

444. ...Əbu Qatədə əs-Sələmi رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Sizdən biri məscidə daxil olduğu zaman oturmamışdan əvvəl iki rükət namaz qılınsın”.

61-ci fəsil: Məsciddə dəstəməzin pozulması

٤٤٥ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « الْمَلَائِكَةُ تُصَلِّي عَلَى أَحَدِكُمْ مَا دَامَ فِي مُصَلَاةِ الَّذِي صَلَّى فِيهِ ، مَا لَمْ يُحَدِّثْ ، تَقُولُ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ » .

445. ...Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Sizdən biriniz namazını qıldığı yerdə olduğu müddət ərzində dəstəməzi pozulanadək mələklər onun üçün: “Allahım, onu bağışla! Allahım, ona rəhm et!” - deyərək dua edirlər”.

62-ci fəsil: Məscidin tikilməsi

وَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ كَانَ سَقَفُ الْمَسْجِدِ مِنْ جَرِيدِ النَّخْلِ . وَأَمَرَ عُمَرُ بِنَاءَ الْمَسْجِدِ وَقَالَ أَكْرَبُ النَّاسِ مِنَ الْمَطَرِ ، وَإِيَّاكَ أَنْ تُحْتَمَرَ أَوْ تُصَفَّرَ ، فَتَفْعِلَ النَّاسُ . وَقَالَ أَنَسٌ يَبْهَؤُنَ بِهَا ، ثُمَّ لَا يَعْمُرُوهَا إِلَّا قَلِيلًا . وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ لَتَنَزَّخَرُفَتْهَا كَمَا زَحْرَفَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى .

Əbu Səid ﷺ demişdir: “Məscidin tavanı xurma budaqlarından idi”. Ömər ﷺ məscidi genişləndirməyə başladığı vaxt ustaya dedi: “Sən insanları yağışdan qoru, nəbadə qırmızılı-ağlı rənglərdən istifadə edib insanları fitnəyə salasan”. Ənəs ﷺ dedi: “İnsanlar məscidlərlə öyünmə yarışına girişib, sonra da onları tərək edəcəklər”. İbn Abbas رضى الله عنه demişdir: “Şübhəsiz ki, siz məscidləri yəhudilər və nəsrənilər (öz ibadətqahlarını) bəzədikləri kimi bəzəyəcəksiniz”.

٤٤٦ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ قَالَ حَدَّثَنَا نَافِعٌ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ أَخْبَرَهُ أَنَّ الْمَسْجِدَ كَانَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَبْنِيًّا بِاللِّبْنِ ، وَسَقَفُهُ الْجَرِيدُ ، وَعُمْدُهُ حَسَبُ النَّخْلِ ، فَلَمْ يَزِدْ فِيهِ أَبُو بَكْرٍ شَيْئًا ، وَزَادَ فِيهِ عُمَرُ وَبَنَاهُ عَلَى بُنْيَانِهِ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِاللِّبْنِ وَالْجَرِيدِ ، وَأَعَادَ عُمْدَهُ حَسَبًا ، ثُمَّ غَبَّرَهُ عُثْمَانُ ، فَرَادَ فِيهِ زِيَادَةَ كَثِيرَةً ، وَبَنَى جِدَارَهُ بِالْحِجَارَةِ الْمُنْفُوشَةِ وَالْقَصِصَةِ ، وَجَعَلَ عُمْدَهُ مِنْ حِجَارَةٍ مُنْفُوشَةٍ ، وَسَقَفَهُ بِالسَّاجِ .

446. ...Abdullah ﷺ rəvayət edir ki, Allah Elçisinin ﷺ dövründə məscid kərpicdən tikilmişdi, onun damı xurma ağacının budaqlarından, dirəkləri isə xurma ağacının gövdələrindən hazırlanmışdı. Əbu Bəkr ona heç nə əlavə etmədi. Ömərə gəlincə, o, Allah Elçisinin ﷺ zamanında olduğu kimi məscidi kərpiclərdən və xurma ağacının budaqlarından tikməklə, dirəklərini də əvvəlki kimi ağacdən düzəltməklə onu genişləndirdi. Sonra Osman məscidin binasını dəyişdirdi və onu bir az da genişləndirdi. O,

məscidin divarlarını yonulmuş daşlarla hördürüb əhənglədi, dirəklərini yonulmuş daşlardan tikdirdi, damını da hind palıdı ilə örtürdü.

۶۳ - باب التَّعَاوُنِ فِي بِنَاءِ الْمَسْجِدِ

63-cü fəsil: Məscidin tikilməsində adamların bir-biri ilə yarışması

﴿مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ أُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ * إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَحْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ﴾
“Müşriklər küfr etdiklərini bildikləri halda, onlara Allahın məscidlərini abadlaşdırmaq yaramaz. Onların əməlləri puça çıxmışdır. Onlar Odda əbədi qalacaqlar. Allahın məscidlərini yalnız Allaha və Axirət gününə iman gətirən, namaz qılan, zəkat verən və Allahdan başqa heç kəsdən qorxmayanlar abadlaşdırar. Ola bilsin ki, onlar doğru yolla gedənlərdən olsunlar”. (ət-Tövbə, 17-18).

۴۴۷ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا خَالِدُ الْحَدَّادُ عَنْ عِكْرِمَةَ قَالَ لِي ابْنُ عَبَّاسٍ وَلَا يَنْبَغِي عَلَيَّ أَنْ تَطْلُقًا إِلَىٰ أَبِي سَعِيدٍ فَاسْمَعَا مِنْ حَدِيثِهِ . فَأَنْطَلَقْنَا فَإِذَا هُوَ فِي حَائِطٍ يُصَلِّيهِ ، فَأَخَذَ رِدَاءَهُ فَاحْتَجَى ، ثُمَّ أَنْشَأَ يُحَدِّثُنَا حَتَّىٰ أَتَى دِكْرَ بِنَاءِ الْمَسْجِدِ فَقَالَ كُنَّا نَحْمِلُ لَبْنَةً لَبْنَةً ، وَعَمَّارٌ لَبْتَيْنِ لَبْتَيْنِ ، فَرَأَاهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَنْفُضُ الرَّأْبَ عَنْهُ وَيَقُولُ « وَبِئْسَ عَمَّارٌ تَقْتُلُهُ الْفِتْنَةُ الْبَاغِيَةُ ، يَدْعُوهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ ، وَيَدْعُونَهُ إِلَى النَّارِ » . قَالَ يَقُولُ عَمَّارٌ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الْفِتَنِ .

447. ...Rəvayət edilir ki, İkrimə رضي الله عنه demişdir: “Bir dəfə İbn Abbas mənə və oğlu Əliyə dedi: “Əbu Səid əl-Xudrinin yanına gedin və rəvayət etdiyi hədislərə qulaq asın”. Biz gedib gördük ki, o, bağda işləyir. O bizi görən kimi üst geyimini götürüb ona büründü. Sonra bizə hədis danışmağa başladı və məscidin tikilməsini xatırlayaraq belə dedi: “Biz kərpicləri bir-bir götürüb daşıyırdıq, Əmmar isə onları iki-iki götürürdü. Peyğəmbər ﷺ Əmmarın canfəşanlıqını görəndə ona yaxınlaşdı və onun üstündəki tozu çırpı-çırpı dedi: “Yazıq Əmmar! Onu bağilərdən¹ bir dəstə öldürəcək. (Əmmar) onları Cənnətə, onlar isə onu Cəhənnəmə çağıracaqlar”. Əbu Səid dedi: “Əmmar bu sözləri eşidib dedi: “Mən bu fitnədən Allaha sığınırım!”

¹ Bağilər rəhbəri təkfir etməyərək onun zülmünə qarşı qılıncla çıxanlardır. Onların xavariclərdən ən çox seçilən cəhəti budur.

٦٤ - باب الإستیعانة بالنجار والصنّاع في أعواد المنبر والمسجد

64-cü fəsil: Məscid tikdikdə ustalardan və minbər düzəltməyə dülgərdən kömək istəmək

٤٤٨ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ قَالَ بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى امْرَأَةٍ أَنْ مَرَى غُلَامًا مِنَ النَّجَّارِ يَعْمَلُ لِي أَعوَادًا أَجْلِسُ عَلَيْهِنَّ .

448. ...Rəvayət edilir ki, Səhl ؓ demişdir: “Allah Elçisi ﷺ bir qadına: “Dülgər olan köləyə de ki, mənə oturmaq üçün taxtadan bir minbər düzəltsin”.

٤٤٩ - حَدَّثَنَا خَلَادٌ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَّاحِدِ بْنُ أَيْمَنَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَابِرٍ أَنَّ امْرَأَةً قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَلَا أَجْعَلُ لَكَ شَيْئًا تَقْعُدُ عَلَيْهِ ، فَإِنَّ لِي غُلَامًا نَجَّارًا قَالَ « إِنْ شِئْتِ » . فَعَمَلَتِ الْمِنْبَرَ .

449. ...Cabir ؓ rəvayət edir ki, bir qadın dedi: “Ey Allahın Elçisi! Sənə oturmaq üçün bir şey düzəltdirimmə? Mənim bir dülgər köləm var”. Peyğəmbər ﷺ dedi: “İstəyirsənsə, düzəltdir”. O da bir minbər düzəltdirdi.

٦٥ - باب مَنْ بَنَى مَسْجِدًا

65-ci fəsil: Məscid tikənlər haqda

٤٥٠ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو أَنَّ بَكْرَةَ حَدَّثَتْهُ أَنَّ عَاصِمَ بْنَ عَمَرَ بْنِ قَتَادَةَ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ عُبَيْدَ اللَّهِ الْحَوْلَانِيَّ أَنَّهُ سَمِعَ عَثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ يَقُولُ عِنْدَ قَوْلِ النَّاسِ فِيهِ حِينَ بَنَى مَسْجِدَ الرَّسُولِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّكُمْ أَكْتَرْتُمْ ، وَإِنِّي سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « مَنْ بَنَى مَسْجِدًا - قَالَ بَكْرَةُ حَسِبْتُ أَنَّهُ قَالَ - يَبْتَغِي بِهِ وَجْهَ اللَّهِ ، بَنَى اللَّهُ لَهُ مِثْلَهُ فِي الْجَنَّةِ »

450. ...Rəvayət edilir ki, Osman ibn Əffan ؓ Allah Elçisinin ﷺ məscidini yenidən tikdiyi zaman insanların onun haqqında söylədiklərinə etiraz edib belə demişdir: “Siz mənim işimə çox müdaxilə edirsiniz. Halbuki mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: “Kim Allahın Üzünü diləyərək bir məscid tiksə, Allah onun üçün Cənnətdə buna bənzər (bir ev) bina edər”.

٦٦ - باب يَأْخُذُ بِنُصُولِ النَّبْلِ إِذَا مَرَّ فِي الْمَسْجِدِ

66-cı fəsil: Məsciddən keçən adam oxlarının uclarından tutmalıdır

٤٥١ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُوَيْبَانُ قَالَ قُلْتُ لِعَمْرٍو أَسَمِعْتَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ مَرَّ رَجُلٌ فِي الْمَسْجِدِ وَمَعَهُ سِهَامٌ ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أَمْسِكْ بِنِصَالِهَا » .

451. ...Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه demişdir: “Bir nəfər çiyində oxlar olduğu halda məsciddən keçərkən Allah Elçisi ﷺ ona buyurdu: “Oxların uclarından tut!”

٦٧ - باب المُرور في المسجد

67-ci fəsil: Məsciddən keçmək

٤٥٢ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو بُرْدَةَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا بُرْدَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « مَنْ مَرَّ فِي شَيْءٍ مِنْ مَسَاجِدِنَا أَوْ أَسْوَاقِنَا بِنَيْلٍ ، فَلْيَأْخُذْ عَلَى نِصَالِهَا ، لَا يَغْفِرُ بِكَفِّهِ مُسْلِمًا » .

452. ...Əbu Burdə atası (Əbu Musa əl-Əşarinin) رضي الله عنه belə dediyini rəvayət etmişdir: “Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Üstündə ox olduğu halda məscidlərimizin və ya bazarlarımızın birindən keçən hər kəs (əli ilə) oxların ucundan tutsun ki, heç bir müsəlmanı yaralamasın”.

٦٨ - باب الشَّعْر في المسجد

68-ci fəsil: Məsciddə şeir söyləmək

٤٥٣ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ الْحَكَمُ بْنُ نَافِعٍ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ أَنَّهُ سَمِعَ حَسَانَ بْنَ ثَابِتٍ الْأَنْصَارِيَّ يَسْتَشْهِدُ أَبَا هُرَيْرَةَ أَنَشُدُكَ اللَّهُ هَلْ سَمِعْتَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « يَا حَسَانُ ، أَجِبَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، اللَّهُمَّ أَيِّدْهُ بِرُوحِ الْقُدْسِ » . قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ نَعَمْ .

453. ...Rəvayət edilir ki, bir dəfə Həsən ibn Sabit əl-Ənsari Əbu Hureyradan رضي الله عنه soruşdu: “Səni and verirəm Allaha, de görüm Peyğəmbərin ﷺ. “Ey Həsən, Allah Elçisinin əvəzinə (müşriklərə) cavab ver! Ey Allah, ona müqəddəs ruhla (Cəbraillə) kömək ol!” – dediyini eşitmisənmi?” Əbu Hureyra: “Bəli!” – deyə cavab verdi.

٦٩ - باب أصحاب الحِرَابِ في المسجد

69-cu fəsil: Məsciddə adamların nizə oynatması

٤٥٤ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ صَالِحِ بْنِ ابْنِ شَهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا عَلَى بَابِ حُجْرَتِي ، وَالْحَبَشَةُ يَلْعَبُونَ فِي الْمَسْجِدِ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْتُرُّنِي بِرِدَائِهِ ، أَنْظُرُ إِلَى لَعِبِهِمْ .

454. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Bir dəfə həbəşilər məsciddə

oynayarkən mən Allah Elçisini ﷺ otağımın qapısının qarşısında gördüm. Bu vaxt Allah Elçisi ﷺ bürüncəyini qapıya tuturdu ki, mən onların oynamağına baxa bilim”.

٤٥٥ - زَادَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَحْمَرَ بْنَ يُونُسَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْحَبَشَةُ يَلْعَبُونَ بِحِجَابِهِمْ .

455. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Bir dəfə mən Peyğəmbəri ﷺ və həbəşiləri gördüm. Həbəşilər öz nizələri ilə oynayırdılar”.

٧٠ - باب ذِكْرِ الْبَيْعِ وَالشِّرَاءِ عَلَى الْمِنْبَرِ فِي الْمَسْجِدِ

70-ci fəsil: Məsciddəki minbər üzərində alqı-satqı

٤٥٦ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ أَتَيْتُهَا بِرَبْرَةَ تَسْأَلُنَا فِي كِتَابِهَا فَقَالَتْ إِنَّ شَيْئًا أُعْطِيتُ أَهْلِكَ وَيَكُونُ الْوَلَاءُ لِي . وَقَالَ أَهْلُهَا إِنَّ شَيْئًا أُعْطِيتُهَا مَا بَقِيَ - وَقَالَ سُفْيَانُ مَرَّةً إِنَّ شَيْئًا أُعْطِيتُهَا وَيَكُونُ الْوَلَاءُ لَنَا - فَلَمَّا جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَكَرْتُهُ ذَلِكَ فَقَالَ « ابْتِاعِيهَا فَأَعْتِقِيهَا ، فَإِنَّ الْوَلَاءَ لِمَنْ أَعْتَقَ » . ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْمِنْبَرِ - وَقَالَ سُفْيَانُ مَرَّةً فَصَعِدَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْمِنْبَرِ - فَقَالَ « مَا بَالُ أَقْوَامٍ يَشْتَرُونَ شُرُوطًا لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللَّهِ ، مَنْ اشْتَرَطَ شَرْطًا لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَلَيْسَ لَهُ ، وَإِنْ اشْتَرَطَ مِائَةَ مَرَّةٍ » . قَالَ عَلِيُّ قَالَ يَحْيَى وَعَبْدُ الْوَهَّابِ عَنْ يَحْيَى عَنْ عَمْرَةَ . وَقَالَ جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ عَنْ يَحْيَى قَالَ سَمِعْتُ عَمْرَةَ قَالَتْ سَمِعْتُ عَائِشَةَ . رَوَاهُ مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى عَنْ عَمْرَةَ أَنَّ رَبْرَةَ . وَمَنْ يَذُكُرْ صَعِدَ الْمِنْبَرِ .

456. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Bir dəfə Bərirə ondan əvvəl-cədən yazılmış müqaviləyə əsasən ağasına müəyyən məbləğdə pul ödəyib onu köləlikdən azad etmək məsələsində kömək istədi. Aişə dedi: “Əgər istəyirsənsə, üzərində qalan borcun qalan hissəsini ağalarına verim və vəlililik haqqı mənə aid olsun”. Bəriranın ağaları Aişəyə dedilər: “İstəsən, onun üzərində qalan borcun qalan hissəsini Bəriraya verə bilərsən”. Ravi Süfyan dedi: “İstəsən, Bəriranı azad edə bilərsən, vəlililik haqqı da bizə aid olar”. Allah Elçisi ﷺ gəldikdə bu məsələni ona danışdı və Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Sən Bəriranı al, sonra azad et. Vəlililik haqqı köləni azad edənə aiddir”. Sonra Allah Elçisi ﷺ minbərə qalxdı və belə buyurdu: “Nə üçün bəzi adamlar Allahın Kitabında olmayan şərtlər qoyurlar?! Kim Allahın Kitabında olmayan bir şərt qoyarsa, yüz dəfə şərt kəssə belə, bu şərt keçərli sayılmaz. Allahın şərtləri daha doğru və daha etibarlıdır”.

71-ci fəsil: Məsciddə müəyyən bir məsələnin hökmünü tələb etmək və məscidə davamiyyətli gəlmək

۴۵۷ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَثْمَانُ بْنُ عُمَرَ قَالَ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الرَّهْرِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ عَنْ كَعْبٍ أَنَّهُ تَقَاظَى ابْنَ أَبِي خَدْرَةَ دَيْنًا كَانَ لَهُ عَلَيْهِ فِي الْمَسْجِدِ ، فَارْتَفَعَتْ أَصْوَاهُمَا حَتَّى سَمِعَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ فِي بَيْتِهِ ، فَخَرَجَ إِلَيْهِمَا حَتَّى كَشَفَ سَجْفَ حُجْرَتِهِ فَنَادَى « يَا كَعْبُ » . قَالَ لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ . قَالَ « ضَعْ مِنْ دَيْنِكَ هَذَا » . وَأَوْمَأَ إِلَيْهِ أَي الشَّطْرِ قَالَ لَقَدْ فَعَلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ . قَالَ « فَمُ فَاقْضِهِ » .

457. ...Rəvayət edilir ki, bir dəfə məsciddə Kəb ibn Malik İbn Əbu Hədrədən ona verdiyi borcu qaytarmağı tələb etdi və onlar səslərini qaldırmağa başladılar. Allah Elçisi ﷺ evində ikən onların səsinə eşidib bayıra çıxdı və otağının pərdəsini açıb uca səslə: “Ey Kəb!”– deyə onu çağırdı. Kəb: “Əmrinə müntəzirəm, ey Allahın Elçisi!”– deyə cavab verdi. Allah Elçisi ﷺ əli ilə işarə edib dedi: “Alacağından bu qədərini (yəni yarısını) bağışla”. Kəb dedi: “Bağışladım, ey Allahın Elçisi!” Onda Allah Elçisi ﷺ İbn Əbu Hədrədə: “Qalx, borcunun (qalan hissəsini) ödə!”– deyə əmr etdi.

72-ci fəsil: Məscidi süpürmək və içindəki əskiləri, zibili və ağac qırıntılarını yığıdırmaq

۴۵۸ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَبِي رَافِعٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَجُلًا أَسْوَدَ - أَوْ امْرَأَةً سَوْدَاءَ - كَانَ يَفُكُّ الْمَسْجِدَ ، فَمَاتَ ، فَسَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْهُ فَقَالُوا مَاتَ . قَالَ « أَفَلَا كُنْتُمْ آذَنْتُمُونِي بِهِ ذُلُوبِي عَلَى قَبْرِهِ » . أَوْ قَالَ قَبْرِهَا - فَأَتَى قَبْرَهُ فَصَلَّى عَلَيْهِ .

458. ...Əbu Hureyra رəvayət edir ki, məscidi süpürən bir zənci kişi (və ya zənci qadın) vəfat etdi. Peyğəmbər ﷺ onun haqqında soruşduqda səhabələr: “O, vəfat edib”– deyə cavab verdilər. Peyğəmbər ﷺ: “Nə üçün mənə bildirməmisiniz? Mənə onun qəbrini göstərin!”– dedikdən sonra onun qəbrinin yanına gəldi və ona cənazə namazı qıldı.

73-cü fəsil: Məsciddə şərab ticarətinin qadağan olunması

۴۵۹ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ عَنْ أَبِي حَزْمَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ لَمَّا أُنزِلَ الْآيَاتُ مِنْ سُورَةِ الْبَقَرَةِ فِي الرِّبَا ، خَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْمَسْجِدِ ، فَقَرَأَهُنَّ عَلَى النَّاسِ ، ثُمَّ حَرَّمَ تِجَارَةَ الْحُمْرِ .

459. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضی اللہ عنہا demişdir: “əl-Bəqərə” surəsindəki sələm haqda ayələr (əl-Bəqərə, 275-279) nazil olduqda Peyğəmbər ﷺ məscidə gəlib onları camaata oxudu. Bundan sonra o, şərabin alışı-verişinin haram olduğunu buyurdu”.

٧٤ - باب الخدم للمسجد

74-cü fəsil: Məscidin xidmətçiləri

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ { نَدَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا } لِلْمَسْجِدِ يَخْدُمُهُ .

İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Bir zaman İmranın zövcəsi demişdir: “Ey Rəbbim! Mən bətnimdəkini Sənə xidmətçi bir qul olmaq üçün nəzir etdim. Bu nəziri məndən qəbul et! Həqiqətən, Sən Eşidənsən, Bilənsən”. (Ali-İmran, 35) yəni məscidə xas edilmiş, ona xidmət edəcək biri”.

٤٦٠ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ وَاقِدٍ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَبِي رَافِعٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ امْرَأَةً - أَوْ رَجُلًا - كَانَتْ تَقُومُ الْمَسْجِدَ - وَلَا أَرَاهُ إِلَّا امْرَأَةً - فَذَكَرَ حَدِيثَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ صَلَّى عَلَيَّ قَبْرِهِ .

460. ...Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, bir qadın (və ya bir kişi) məscidi süpürürdü. Ravi Əbu Rafi: “Mən Əbu Hureyranın “bir qadın” dediyini zənn edirəm” dedi. Sonra Əbu Hureyra Peyğəmbərin ﷺ onun qəbrinin yanında ona cənazə namazı qılmasını qeyd etdi.

٧٥ - باب الأسير أو الغريم يُرَبِّطُ فِي الْمَسْجِدِ

75-ci fəsil: Əsir düşmüş və ya borclu olan kimsənin məsciddə əl-ayağının bağlanması

٤٦١ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ أَخْبَرَنَا رَوْحٌ وَمُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِنَّ عَفْرِيَّتًا مِنَ الْجُرْنِ تَفَلَّتْ عَلَى الْبَارِحَةِ - أَوْ كَلِمَةً نُحْوَهَا - لِيَقْطَعَ عَلَى الصَّلَاةِ ، فَأَمَكَّنِي اللَّهُ مِنْهُ ، فَأَرَدْتُ أَنْ أُرَبِّطَهُ إِلَى سَارِيَةٍ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ ، حَتَّى تُصْبِحُوا وَتَنْظُرُوا إِلَيْهِ كُلُّكُمْ ، فَذَكَرْتُ قَوْلَ أَحِي سُلَيْمَانَ { رَبِّ هَبْ لِي مَلَكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي } . قَالَ رَوْحٌ فَرَدَّهُ حَاسِبًا .

461. ...Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, bir dəfə Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Dünən cünlərdən çox qüvvətli biri namazımı yarımçıq kəsmək üçün yanıma gəldi. (Ravi deyir: “Yaxud Peyğəmbər ﷺ buna bənzər bir söz söylədi”). Lakin Allah mənə onu tutmağa yardım etdi. Əvvəlcə istədim ki, onu məscidin dirəklərindən birinə bağlayım, səhər açıldıqda hamınız ona

baxa biləsiniz, ancaq qardaşım Süleymanın dediyini xatırladım: **“Ey Rəbbim! Məni bağışla və mənə elə bir səltənət ver ki, məndən sonra heç kimə nəsib olmasın”**. (Sad, 35)“.

٧٦ - باب الإغتسال إذا أسلم ، ورَبَطَ الأَسِيرَ أَيْضًا فِي الْمَسْجِدِ

76-ci fəsil: İslamı qəbul edənin qüsl alması və yenə əsir düşmüş adamın məsciddə əl-ayağının bağlanması

وَكَانَ شُرَيْحٌ يَأْمُرُ الْغَرِيمَ أَنْ يُحْبَسَ إِلَى سَارِيَةِ الْمَسْجِدِ .

Şureyh رضي الله عنه borclu olanın məscidin bir dirəyinə bağlanmasını əmr edərdi.

٤٦٢ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ قَالَ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ بَعَثَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيْلًا قَبْلَ نُجَيْدٍ ، فَجَاءَتْ بِرَجُلٍ مِنْ بَنِي حَنِيفَةَ يُقَالُ لَهُ تُمَامَةُ بْنُ أُثَالٍ ، فَرَبَطُوهُ بِسَارِيَةِ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ ، فَخَرَجَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ « أَطْلُقُوا تُمَامَةَ » . فَأَنْطَلَقَ إِلَى نُحَيْلٍ قَرِيبٍ مِنَ الْمَسْجِدِ ، فَأَعْتَسَلَ ثُمَّ دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَقَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ .

462. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Nəcd¹ tərəfə bir dəstə atlı göndərdi. Onlar oradan Bəni Həniyə tayfasından olan Sumamə ibn Usəl adlı bir nəfəri tutub (Mədinəyə) gətirdilər və onu məsciddəki dirəklərdən birinə bağladılar. Peyğəmbər ﷺ onun yanına gəlib: “Sumaməni azad edin!”– dedi, sonra Sumamə məscidin yanındakı xurmalığa gedib qüsl aldı, gəlib məscidə daxil oldu və dedi: “Mən şəhadət edirəm ki, Allahdan başqa ibadətə layiq məbud yoxdur və şəhadət edirəm ki, Muhəmməd Onun elçisidir!”²

٧٧ - باب الحَيْمَةِ فِي الْمَسْجِدِ لِلْمَرْضَى وَغَيْرِهِمْ

77-ci fəsil: Məsciddə xəstələr və başqa kəslər üçün çadır qurmaq

٤٦٣ - حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ أُصِيبَ سَعْدُ يَوْمَ الْخُنْدَقِ فِي الْأَكْحَلِ ، فَضَرَبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَيْمَةً فِي الْمَسْجِدِ لِيَعُودَهُ مِنْ قَرِيبٍ ، فَلَمْ يَرِعْهُمْ - وَفِي الْمَسْجِدِ حَيْمَةٌ مِنْ بَنِي غِفَارٍ - إِلَّا الدَّمُ يَسِيلُ إِلَيْهِمْ فَقَالُوا يَا أَهْلَ الْحَيْمَةِ ، مَا هَذَا الَّذِي يَأْتِينَا مِنْ قِبَلِكُمْ فَإِذَا سَعْدٌ يَغْدُو جُرْحُهُ دَمًا ، فَمَاتَ فِيهَا .

463. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Xəndək döyüşü günü Səd ibn Muazın qolunun şah damarı kəsilmişdi. Peyğəmbər ﷺ tez-tez ona baş

¹ Ərəbistan yarımadasında Məkkə və Mədinədən şərqdə olan geniş ərazi.

² Transkripsiyası: Əşhədu ən lə: ilə:hə illəllah və ənnə Muhəmmədən Rasu:lullah!

çəksin deyə, məsciddə çadır qurdu. Məsciddə Bəni Ğifar tayfasına məxsus başqa bir çadır da var idi ki, bu onları narahat etmirdi. Lakin onlara tərəf axan qanı gördükdə təşvişə düşüb dedilər: “Ey çadır əhli! Sizdən bizə tərəf axan (qan) nədir?” Bir də gördülər ki, Sədin yarasından qan axır. Səd elə orada vəfat etdi”.

٧٨ - باب إدخال البعير في المسجد لليلة

78-ci fəsil: Zəruri halda dəvəni məscidə salmaq

وقال ابن عباس طاف النبي صلى الله عليه وسلم على بعير .

İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Peyəmbər ﷺ Kəbəni dəvə üzərində təvaf etmişdir”.

٤٦٤ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ نَوْفَلٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ زَيْنَبِ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ شَكَوْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنِّي أَشْتَكِي . قَالَ « طَوِي مِنْ وِزَاءِ النَّاسِ وَأَنْتِ رَاكِبَةٌ » . فَطُفْتُ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي إِلَى جَنْبِ الْبَيْتِ ، يَفْرَأُ بِالطُّورِ وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ .

464. ...Rəvayət edilir ki, Ummu Sələmə رضي الله عنها demişdir: “Mən həcc ziyarətində xəstəliyimdən Allah Elçisinə ﷺ şikayət etdim. O da mənə buyurdu: “Dəvəyə minib camaatın arxasınca təvaf et”. Mən təvaf etdikdə Allah Elçisi ﷺ Kəbənin yanında durub **“And olsun Tur dağına! And olsun yazılmış Kitaba!”** (ət-Tur surəsini) oxuyaraq namaz qılırdı”.

٧٩ - باب

79-cu fəsil

٤٦٥ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ قَالَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ رَجُلَيْنِ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَا مِنْ عِنْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي لَيْلَةٍ مُظْلِمَةٍ ، وَمَعَهُمَا مِثْلُ الْمِصْبَاحَيْنِ يُضِيَانِ بَيْنَ أَيْدِيهِمَا ، فَلَمَّا أَفْتَرَقَا صَارَ مَعَ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا وَاحِدٌ حَتَّى أَتَى أَهْلَهُ .

465. ...Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbərin ﷺ səhabələrindən iki nəfər gecənin zülmətində onun yanından çıxdılar və onların qarşısında yollarına işıq salan, çırağa bənzər iki şey əmələ gəldi. Onlar bir-birindən ayrıldıqdan sonra hər birinin qarşısında, ailəsinin yanına qayıdana qədər yolunu işıqlandıran bir çıraq qaldı.

80-ci fəsil: Məsciddə kiçik qapı və keçid

۴۶۶ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو النَّضْرِ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ حُنَيْنٍ عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ خَطَبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ « إِنَّ اللَّهَ خَيْرٌ عَبْدًا بَيْنَ الدُّنْيَا وَبَيْنَ مَا عِنْدَهُ ، فَاخْتَارَ مَا عِنْدَ اللَّهِ » . فَبَكَى أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقُلْتُ فِي نَفْسِي مَا يُبْكِي هَذَا الشَّيْخَ إِنْ يَكُنُ اللَّهُ خَيْرَ عَبْدًا بَيْنَ الدُّنْيَا وَبَيْنَ مَا عِنْدَهُ فَاخْتَارَ مَا عِنْدَ اللَّهِ ، فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هُوَ الْعَبْدَ ، وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ أَعْلَمَنَا . قَالَ « يَا أَبَا بَكْرٍ لَا تَبْكُ ، إِنَّ أَمْرَ النَّاسِ عَلَيَّ فِي صُحْبَتِهِ وَمَالِهِ أَبُو بَكْرٍ ، وَلَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيلًا مِنْ أُمَّتِي لَاتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ ، وَلَكِنْ أَحْوَةُ الْإِسْلَامِ وَمَوَدُّهُ ، لَا يَبْقِيَنَّ فِي الْمَسْجِدِ بَابٌ إِلَّا سُدَّ إِلَّا بَابُ أَبِي بَكْرٍ » .

466. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Səid əl-Xudri رضي الله عنه demişdir: “Bir dəfə Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم camaata xütbə deyərək belə buyurdu: “Allah bir qula dünya həyatı ilə Öz yanında olan (nemətlər) arasında seçim etmək ixtiyarı verdi və o, Allah yanında olanları seçdi”. Əbu Bəkr bu sözləri eşidəndə ağladı. Mən öz-özümə dedim: “Əgər Allah bir qula dünya həyatı ilə Öz yanında olan (nemətlər) arasında seçim etmək ixtiyarı verib və (həmin qul) Allah yanında olanları seçibsə, onda bu ağsaqqalı ağladan nədir?” Axırda bəlli oldu ki, bu qul Allah Elçisinin صلى الله عليه وسلم özü imiş. Həqiqətən də, Əbu Bəkr bizdən çox bilirdi. Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم dedi: “Ey Əbu Bəkr, ağlama! Həqiqətən, insanlar arasında dostluqda və malını (xərcləməkdə) mənə ən sadıq olanı Əbu Bəkrdir. Əgər mən ümmətimdən özümə ən yaxın dost seçməli olsaydım, mütləq Əbu Bəkr seçərdim. Ancaq İslamda qardaşlıq və sevgi (bundan da yaxşıdır). Qoy məsciddə Əbu Bəkrin qapısından başqa bütün qapılar örtülsün!”

۴۶۷ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْجُعْفِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ سَمِعْتُ بَعْثَ بَنِي حَكِيمٍ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مَرَضِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ عَاصِبٌ رَأْسُهُ بِجُرْقَةٍ ، فَقَعَدَ عَلَى الْمَنْبَرِ ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ « إِنَّهُ لَيْسَ مِنَ النَّاسِ أَحَدٌ أَمَرَ عَلَيَّ فِي نَفْسِهِ وَمَالِهِ مِنْ أَبِي بَكْرٍ بِنِ أَبِي قُحَافَةَ ، وَلَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا مِنَ النَّاسِ خَلِيلًا لَاتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ خَلِيلًا ، وَلَكِنْ خُلَّةُ الْإِسْلَامِ أَفْضَلُ ، سُدُّوا عَنِّي كُلَّ خُوخَةٍ فِي هَذَا الْمَسْجِدِ غَيْرَ خُوخَةِ أَبِي بَكْرٍ » .

467. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم vəfatı ilə nəticələnən xəstəliyə tutulduğu zaman başı sarıqlı halda məscidə gəlib minbərdə oturdu. Allaha həmd-səna deyib Onu təriflədikdən sonra dedi: “Həqiqətən, insanlar arasında canını və malını (fəda etməkdə) mənə Əbu Bəkr ibn Əbu Quhafədən daha sadıq olan başqa biri yoxdur. Əgər mən insanlar arasından özümə ən yaxın dost seçəcəm olsaydım, hökmən Əbu

Bəkrü dost seçərdim, lakin İslam qardaşlığı (bundan) daha üstündür. (Elə isə) bu məsciddə Əbu Bəkrin qapısından başqa bütün qapıları bağlayın!”

۸۱ - باب الأَبْوَابِ وَالْعَلَقِ لِلْكَعْبَةِ وَالْمَسَاجِدِ

81-ci fəsil: Kəbənün və məscidlərin qapıları və kilidləri

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ وَقَالَ لِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ قَالَ لِي ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ يَا عَبْدَ الْمَلِكِ ، لَوْ رَأَيْتَ مَسَاجِدَ ابْنِ عَبَّاسٍ وَأَبْوَابَهَا .

Əbu Abdullah əl-Buxari رحمته الله demişdir: “Mənə Abdullah ibn Muhəmməd belə dedi: “Bizə Süfyan ibn Uyeynə rəvayət etdi ki, İbn Cureyc demişdir: “İbn Əbu Muleykə mənə dedi: “Ey Abdul-Məlik, sən İbn Abbasın məscidlərini və qapılarını görsəydin...”.

۴۶۸ - حَدَّثَنَا أَبُو التَّعْمَانِ وَقُتَيْبَةُ قَالََا حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَبِي يُونُسَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدِمَ مَكَّةَ ، فَدَعَا عُثْمَانَ بْنَ طَلْحَةَ ، فَفَتَحَ الْبَابَ ، فَدَخَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَيَالُؤُاْ وَأَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ وَعُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ ، ثُمَّ أُغْلِقَ الْبَابُ ، فَلَبِثَ فِيهِ سَاعَةً ثُمَّ خَرَجُوا . قَالَ ابْنُ عُمَرَ فَبَدَرْتُ فَمَسَّالْتُ بِإِلَآءِ فَقَالَ صَلَّى فِيهِ . فَقُلْتُ فِي أَيِّ قَالِ قَالَ بَيْنَ الْأَسْطُوَانَتَيْنِ . قَالَ ابْنُ عُمَرَ فَذَهَبَ عَلَيَّ أَنْ أَسْأَلَهُ كَمْ صَلَّى .

468. ...İbn Ömər رحمته الله rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Məkkəyə gəldikdə¹ Osman ibn Təlhəni yanına çağırdı. Osman Kəbənün qapısını açdı və Peyğəmbər ﷺ, Bilal, Usamə ibn Zeyd və Osman ibn Təlhə içəri girdilər. Sonra qapılar bağlandı. Peyğəmbər ﷺ səhabələri ilə birlikdə Kəbənün içində bir müddət qaldıqdan sonra bayıra çıxdılar. (İbn Ömər deyir:) “Mən dərhal Bilalə yaxınlaşıb Peyğəmbərin ﷺ nə etdiyini soruşdum. Bilal: “İçəridə namaz qıldı”– deyə cavab verdi. Mən: “Harada?”– deyə soruşdum. Bilal: “İki sütunun arasında”– deyə cavab verdi. Ondan neçə rükət qıldığını soruşmaq isə mənim yadımdan çıxdı”.

۸۲ - باب دُخُولِ الْمُشْرِكِ الْمَسْجِدِ

82-ci fəsil: Müşrikin məscidə girməsi

۴۶۹ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيْلًا قَبْلَ نُجَيْدٍ ، فَجَاءَتْ بِرَجُلٍ مِنْ بَنِي حَبِيبَةَ يُقَالُ لَهُ ثُمَامَةُ بْنُ أُثَالٍ ، فَرَبَطُوهُ بِسَارِيَةٍ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ .

469. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رحمته الله demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Nəcd

¹ Yəni Məkkə fəth edildiyi vaxt.

tərəfə bir dəstə atlı göndərdi. Onlar oradan Bəni Hənifə tayfasından olan Sumamə ibn Usəl adlı bir nəfəri (tutub Mədinəyə gətirdilər və) onu məsciddəki dirəklərdən birinə bağladılar”.

۸۳ - باب رَفْعِ الصَّوْتِ فِي الْمَسَاجِدِ

83-cü fəsil: Məsciddə səsi yüksəltmək

۴۷۰ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا الْجُعَيْنِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ حُصَيْنَةَ عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ كُنْتُ قَائِمًا فِي الْمَسْجِدِ فَحَصَّبَنِي رَجُلٌ ، فَنَظَرْتُ فَإِذَا عَمْرُ بْنُ الْحَطَّابِ فَقَالَ أَذْهَبْتَ فَاتِنِي بِمَدِينٍ . فَجِئْتُهُ بِمَا . قَالَ مَنْ أَنْتُمْ - أَوْ مِنْ أَيْنَ أَنْتُمْمَا قَالَا مِنْ أَهْلِ الطَّائِفِ . قَالَ لَوْ كُنْتُمَا مِنْ أَهْلِ الْبَلَدِ لَأَوْجَعْتُكُمْمَا ، تَرْفَعَانِ أَصْوَاتَكُمْمَا فِي مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

470. ...Rəvayət edilir ki, əs-Saib ibn Yəzid ؓ demişdir: “Məsciddə ayaq üstə durmuşdum. Bir kişi mənə xırda daş atdı. Həmin adama diqqət etdikdə onun Ömər ibn əl-Xattab olduğunu gördüm. Mənə dedi: “Get, bu iki adamı yanıma gətir!” Mən gedib onları onun yanına gətirdim. Ömər dedi: “Siz kimsiniz” və ya “siz haradansınız?” Onlar dedilər: “Biz Taifdənlik”. Ömər dedi: “Əgər siz bu şəhərdən olsaydınız, sizi cəzalandırırdım, çünki siz Allah Elçisinin ﷺ məscidində səsinizi yüksəldirsiniz”.

۴۷۱ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي يُوسُفُ بْنُ يَزِيدَ عَنِ ابْنِ شَهَابٍ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ تَقَاضَى ابْنُ أَبِي حَذْرَةَ دَيْنًا لَهُ عَلَيْهِ ، فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَسْجِدِ ، فَارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُهُمَا حَتَّى سَمِعَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ فِي بَيْتِهِ ، فَخَرَجَ إِلَيْهِمَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى كَشَفَ سَجْفَ حُجْرَتِهِ وَنَادَى « يَا كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ ، يَا كَعْبُ » . قَالَ لَبَيْتِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ . فَأَشَارَ بِيَدِهِ أَنْ ضَعِ الشُّطْرَ مِنْ دَيْنِكَ . قَالَ كَعْبُ قَدْ فَعَلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ . قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « قُمْ فَافْضِهِ » .

471. ...Rəvayət edilir ki, bir dəfə məsciddə Kəb ibn Malik ؓ İbn Əbu Hədrədən ona verdiyi borcu qaytarmağı tələb etdi və onlar səslərini o dərəcədə qaldırdılar ki, öz evində olan Allah Elçisi ﷺ onların səslərini eşitdi. Allah Elçisi ﷺ bayıra çıxdı və otağının pərdəsini açıb uca səslə: “Ey Kəb ibn Malik! Ey Kəb!”– deyə çağırırdı. Kəb: “Əmrinə müntəzirəm, ey Allahın Elçisi!”– deyə cavab verdi. Allah Elçisi ﷺ əli ilə onun borcunun yarısından keçməsinə işarə etdi. Kəb dedi: “Bağışladım, ey Allahın Elçisi!” Onda Allah Elçisi ﷺ İbn Əbu Hədrədə: “Qalx, borcunun (qalan hissəsini) ödə!”– deyə əmr etdi.

84-cü fəsil: Məsciddə halqa qurmaq və oturmaq

۴۷۲ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا بَشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ سَأَلَ رَجُلًا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ مَا تَرَى فِي صَلَاةِ اللَّيْلِ قَالَ « مَثْنَى مَثْنَى ، فَإِذَا خَشِيَ الصُّبْحَ صَلَّى وَاحِدَةً ، فَأَوْتَرَتْ لَهُ مَا صَلَّى » . وَإِنَّهُ كَانَ يَقُولُ اجْعَلُوا آخِرَ صَلَاتِكُمْ وَتَرًا ، فَإِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ بِهِ .

472. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ minbərdə ikən bir nəfər ondan soruşdu: “Gecə namazı haqda nə deyə bilərsən?” O dedi: “(Gecə namazı) iki rükət-iki rükət qılınır, dan yerinin sökülməsindən ehtiyat etdikdə isə bir (rükət də) qılınır ki, öncəki namazlarla (bir yerdə onların) sayı tək sayda olsun”. İbn Ömər deyərdi: “Gecə namazınızı bir rükətlə tamamlayın, çünki Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur”.

۴۷۳ - حَدَّثَنَا أَبُو التُّعْمَانِ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَجُلًا جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يَخْطُبُ فَقَالَ كَيْفَ صَلَاةُ اللَّيْلِ فَقَالَ « مَثْنَى مَثْنَى ، فَإِذَا خَشِيتَ الصُّبْحَ فَأَوْتِرْ بِوَاحِدَةٍ ، تَوْتِرُ لَكَ مَا قَدْ صَلَّيْتَ » . قَالَ الْوَلِيدُ بْنُ كَثِيرٍ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ حَدَّثَهُمْ أَنَّ رَجُلًا نَادَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ .

473. ...İbn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ xütbə dediyi vaxt bir kişi ondan soruşdu: “Gecə namazı necə qılınır?” O dedi: “İki-iki qıl, dan yerinin sökülməsindən ehtiyat etdiyən zaman bir (rükət də) qıl ki, öncəki rükətlərin sayını təkləşdirəsən”. İbn Ömər deyir: “Peyğəmbər ﷺ məsciddə olanda bir kişi Peyğəmbərə ﷺ səsləndi”.

۴۷۴ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ أَنَّ أَبَا مَرْثَةَ مَوْلَى عَقِيلِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ أَخْبَرَهُ عَنْ أَبِي وَقِيدٍ اللَّيْثِيِّ قَالَ بَيْنَمَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَسْجِدِ فَأَقْبَلَ ثَلَاثَةَ نَفَرٍ ، فَأَقْبَلَ اثْنَانِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَذَهَبَ وَاحِدٌ ، فَأَمَّا أَحَدُهُمَا فَرَأَى فُرْجَةً فَجَلَسَ ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَجَلَسَ خَلْفَهُمْ ، فَلَمَّا فَرَغَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « أَلَا أُخْبِرُكُمْ عَنِ الثَّلَاثَةِ أَمَّا أَحَدُهُمْ فَأَوَى إِلَى اللَّهِ ، فَأَوَاهُ اللَّهُ ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَاسْتَحْيَا ، فَاسْتَحْيَا اللَّهُ مِنْهُ ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَأَعْرَضَ ، فَأَعْرَضَ اللَّهُ عَنْهُ » .

474. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Vaqid əl-Leysi رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi ﷺ camaatla birlikdə məsciddə olduğu vaxt ora üç nəfər gəldi. İkiisi Allah Elçisinə ﷺ tərəf yönəldi, biri isə çıxıb getdi. Onlardan biri dövrə vurub oturmuş camaatın arasında boş yer görüb orada əyləşdi. O birisi də onların arxa tərəfində əyləşdi. Allah Elçisi ﷺ söhbətini bitirdikdən sonra dedi: “Bu

üç nəfər barədə sizə xəbər verimmi? Onlardan biri Allaha sığındı, Allah da ona sığınacaq verdi. Digəri utandı, Allah da ondan utandı. Üçüncüsünə gəldikdə isə, o, üz döndərdi, Allah da ondan üz döndərdi”.

٨٥ - باب الإستلقاء في المسجد ومد الرجل

85-ci fəsil: Məsciddə arxası üstə uzanmaq və ayaqları uzatmaq

٤٧٥ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَبْدِ بْنِ تَمِيمٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي رَافِعٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُسْتَلْقِيًا فِي الْمَسْجِدِ ، وَاضِعًا إِحْدَى رِجْلَيْهِ عَلَى الْأُخْرَى . وَعَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ قَالَ كَانَ عُمَرُ وَعُثْمَانُ يَفْعَلَانِ ذَلِكَ .

475. ...Abbad ibn Təməminin əmisi (Abdullah ibn Zeyd) ﷺ Allah Elçisinin ﷺ arxası üstə uzanıb bir ayağını o biri ayağının üstünə qoyduğunu görmüşdür. Səid ibn Museyyib demişdir: “Ömər və Osman da belə edərdi”.

٨٦ - باب المسجد يكون في الطريق من غير ضرر بالناس

86-cı fəsil: İnsanlara zərər verməmək şərti ilə yollarda məscidin olması

وَبِهِ قَالَ الْحَسَنُ وَأَيُّوبُ وَمَالِكٌ .

Həmçinin Həsən əl-Bəsri, Əyyub əs-Sixtiyani və Malik ibn Ənəs رضى الله عنه də bu rəydə olmuşlar.

٤٧٦ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ لَمْ أَعْقِلْ أَبَوَى إِلَّا وَهُمَا يَدِينَانِ الدِّينَ ، وَلَمْ يَمُرَّ عَلَيْنَا يَوْمٌ إِلَّا يَأْتِينَا فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَرَفَ النَّهَارِ بُكْرَةً وَعَشِيَّةً ، ثُمَّ بَدَأَ لِأَبِي بَكْرٍ فَأَبْتَنِي مَسْجِدًا بِفِنَاءِ دَارِهِ ، فَكَانَ يُصَلِّي فِيهِ وَيَقْرَأُ الْقُرْآنَ ، فَيَقِفُ عَلَيْهِ نِسَاءُ الْمُشْرِكِينَ ، وَأَبْنَاءُهُمْ يَعْجُبُونَ مِنْهُ وَيَنْظُرُونَ إِلَيْهِ ، وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ رَجُلًا بَكَاءَ لَا يَمْلِكُ عَيْتِيهِ إِذَا قَرَأَ الْقُرْآنَ ، فَأَفْرَعُ ذَلِكَ أَشْرَافَ فُرَيْشٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

476. ...Rəvayət edilir ki, Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Aişə رضى الله عنها demişdir: “Valideynlərimin dində olmayan dövrlərini görmədim. O vaxtı elə gün olmazdı ki, Allah Elçisi ﷺ o günün əvvəlində və axırında bizə gəlməsin. Sonra Əbu Bəkrə bir miqdar pul gəldi və evinin kənarında bir məscid tikdi. Burada namaz qılmağa və Quran oxumağa başladı. Müşriklərin qadınları və uşaqları onun yanında durub onun ibadət etməsinə və Quran oxumasına təəccüb edərək ona baxırdılar. Əbu Bəkr çox ağlayan adam idi və Quran oxunduqda göz yaşlarını saxlaya bilmirdi. Əbu Bəkrin bu halı Qureyş müşriklərinin öndərlərini qorxudurdu”.

87-ci fəsil: Bazar məscidində namaz qılmaq

وَصَلَّى ابْنُ عَوْنٍ فِي مَسْجِدٍ فِي دَارٍ يُغْلَقُ عَلَيْهِمُ الْبَابُ .

İbn Aun رحمته qapısı bağlı bir evdəki məsciddə namaz qılmışdı.

۴۷۷ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « صَلَاةُ الْجُمُعِيزِ تَزِيدُ عَلَى صَلَاتِهِ فِي بَيْتِهِ ، وَصَلَاتِهِ فِي سُوْقِهِ خَمْسًا وَعِشْرِينَ دَرَجَةً ، فَإِنَّ أَخَذَكُمْ إِذَا تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ وَأَتَى الْمَسْجِدَ ، لَا يُرِيدُ إِلَّا الصَّلَاةَ ، لَمْ يَخْطُ خُطْوَةً إِلَّا رَفَعَهُ اللَّهُ بِهَا دَرَجَةً ، وَحَطَّ عَنْهُ خَطِيئَةٌ ، حَتَّى يَدْخُلَ الْمَسْجِدَ ، وَإِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ كَانَ فِي صَلَاةٍ مَا كَانَتْ تَحْسِبُهُ ، وَتُصَلِّي - يَعْني عَلَيْهِ - الْمَلَائِكَةُ مَا دَامَ فِي مَجْلِسِهِ الَّذِي يُصَلِّي فِيهِ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ ، اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ ، مَا لَمْ يُحَدِّثْ فِيهِ » .

477. ...Əbu Hureyra رحمته rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “(İnsanın) camaatla qıldığı namazı öz evində və ya bazarda (tək) qıldığı namazdan iyirmi beş dəfə artıqdır.¹ Çünki biriniz lazımı qaydada dəstəmaz alıb ancaq namaz qılmaq məqsədilə məscidə gələrsə, məscidə daxil olanadək atdığı hər addıma görə Allah onu bir dərəcə yüksəldər və onun bir günahını silər. Məscidə daxil olduqdan sonra orada qaldığı vaxt ərzində namazda olduğu kimi sayılar. Namazını qılacağı yerdə gözlədiyi vaxt ərzində, dəstəmazı pozulanadək mələklər onun üçün: “Allahım, onu bağışla! Allahım, ona rəhm et!” – deyər dua edirlər”.

88-ci fəsil: Məsciddə və başqa yerlərdə barmaqları bir-birinə keçirmək

۴۷۸ و ۴۷۹ - حَدَّثَنَا حَامِدُ بْنُ عُمَرَ عَنْ بَشْرِ حَدَّثَنَا عَاصِمٌ حَدَّثَنَا وَقَدَّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَوْ ابْنِ عُمَرَ شَبَّانَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَصَابِعُهُ .

478-479. ...İbn Ömər və İbn Amr رحمته rəvayət edirlər ki, Peyğəmbər ﷺ barmaqlarını bir-birinə keçirmişdi.

۴۸۰ - وَقَالَ عَاصِمُ بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ سَمِعْتُ هَذَا الْحَدِيثَ مِنْ أَبِي فَلَمْ أَخْطِئْهُ ، فَقَوَّمَهُ لِي وَقَدَّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي وَهُوَ يَقُولُ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ ، كَيْفَ بَكَ إِذَا بَقِيتَ فِي خِئَالَةٍ مِنَ النَّاسِ بِحَدَا . «

¹ Yəni savabı daha çoxdur.

480. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ﷺ demişdir: “Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Ey Abdullah ibn Amr, dəyərsiz insanlar arasında olduqda bu halın necə olur?”

٤٨١ - حَدَّثَنَا حَلَّادُ بْنُ يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِي مُوسَى عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِنَّ الْمُؤْمِنَ لِلْمُؤْمِنِ كَالنَّبْتَانِ ، يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا » . وَشَبَّكَ أَصَابِعَهُ .

481. ...Əbu Musa ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ: “Möminlər bir bina kimidirlər, bir-birini dəstəkləyirlər” – dedi və barmaqlarını bir-birinə keçirtirdi”.

٤٨٢ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ شُمَيْلٍ أَحْبَبْنَا ابْنَ عَوْنٍ عَنِ ابْنِ سِيرِينَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِحْدَى صَلَاتِي الْعِشِيِّ - قَالَ ابْنُ سِيرِينَ سَمَّاهَا أَبُو هُرَيْرَةَ وَلَكِنْ نَسِيتُ أَنَا - قَالَ فَصَلَّى بِنَا رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ ، فَقَامَ إِلَى حَشِيئَةِ مَعْرُوضَةٍ فِي الْمَسْجِدِ فَاتَّكَأَ عَلَيْهَا ، كَأَنَّهُ غَضْبَانٌ ، وَوَضَعَ يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى الْيُسْرَى ، وَشَبَّكَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ ، وَوَضَعَ خَدَّهُ الْيُمْنَى عَلَى ظَهْرِ رِجْلِهِ الْيُسْرَى ، وَخَرَجَتِ السَّرْعَانُ مِنَ أَبْوَابِ الْمَسْجِدِ فَقَالُوا قَصُرَتِ الصَّلَاةُ . وَفِي الْقَوْمِ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ ، فَهَابَا أَنْ يُكَلِّمَاهُ ، وَفِي الْقَوْمِ رَجُلٌ فِي يَدَيْهِ طَوْلٌ يُقَالُ لَهُ ذُو الْيَدَيْنِ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَنْسِيتَ أَمْ قَصُرَتِ الصَّلَاةُ قَالَ « لَمْ أَنْسَ ، وَلَمْ تَقْصُرْ » . فَقَالَ « أَكَمَا يَقُولُ ذُو الْيَدَيْنِ » . فَقَالُوا نَعَمْ . فَتَقَدَّمَ فَصَلَّى مَا تَرَكَ ، ثُمَّ سَلَّمَ ، ثُمَّ كَبَّرَ وَسَجَدَ مِثْلَ سُجُودِهِ أَوْ أَطْوَلَ ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَكَبَّرَ ، ثُمَّ كَبَّرَ وَسَجَدَ مِثْلَ سُجُودِهِ أَوْ أَطْوَلَ ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَكَبَّرَ . فَرُبَّمَا سَأَلُوهُ ثُمَّ سَلَّمَ فَيَقُولُ نَبِئْتُ أَنَّ عِمْرَانَ بْنَ حُصَيْنٍ قَالَ ثُمَّ سَلَّمَ .

482. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ﷺ demişdir: “Bir dəfə Allah Elçisi ﷺ bizə axşam namazlarından birini qıldırdı. O, namazın iki rükətini qıldırdıqdan sonra salam verdi. Bundan sonra məscidin içində köndələninə qoyulmuş ağac parçasına dirsəkləndi. Özü də sanki qəzəbli idi. Sonra o, sağ əlini sol əlinin üstünə qoyub barmaqlarını bir-birinə keçirtirdi və sağ yanağını sol əlinin arxasına söykədi. Tez getmək istəyənlər məscidin qapılarından çıxdılar və: “Namaz qısaldı” – dedilər. Məsciddəki camaatın arasında Əbu Bəkr və Ömər də var idi, lakin onlar Allah Elçisinə ﷺ söz deməkdən çəkildilər. Camaatın arasında qolları uzun olduğu üçün Zul-Yədəyn deyilən bir nəfər də var idi. Həmin adam: “Ey Allahın Elçisi, unuttun, yoxsa namaz qısaldı?” – deyər soruşdu. Peyğəmbər ﷺ: “Mən (heç nə) unutmamışam, namaz da qısaldılmayıb” – dedi və camaatdan: “Zul-Yədəyn dediyi kimidirmi?” deyər soruşdu. Onlar: “Bəli” – deyər cavab verdikdə o qalxıb qabağa keçdi və buraxdığı rükətləri qıldıqdan sonra salamları verdi. Bundan sonra tək bir edib səcdəyə getdi və həmişəki qədər, yaxud bir az da uzun müddət səcdədə qaldı. Sonra başını qaldırıb tək bir etdi, sonra yenə tək bir edib səcdəyə getdi və həmişəki qədər, yaxud bir az da uzun müddət səcdədə qaldı. Sonra başını qaldırıb tək bir etdi, sonra salamları verdi”.

89-cu fəsil: Mədinəyə gedən yolların üstündəki məscidlər

وَالْمَوَاضِعَ الَّتِي صَلَّى فِيهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

Və Peyğəmbərin ﷺ namaz qıldığı yerlər.

٤٨٣ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا فَضِيلُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ قَالَ رَأَيْتُ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَتَحَرَّى أَمَاكِينَ مِنَ الطَّرِيقِ فَيُصَلِّي فِيهَا ، وَحَدَّثْتُ أَنَّ أَبَاهُ كَانَ يُصَلِّي فِيهَا ، وَأَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي فِي تِلْكَ الْأَمْكِنَةِ . وَحَدَّثَنِي نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ كَانَ يُصَلِّي فِي تِلْكَ الْأَمْكِنَةِ . وَسَأَلْتُ سَالِمًا ، فَلَا أَعْلَمُهُ إِلَّا وَافِقٌ نَافِعًا فِي الْأَمْكِنَةِ كُلِّهَا إِلَّا أَهْمَا اخْتَلَفَا فِي مَسْجِدٍ بِشَرْفِ الرُّوحَاءِ .

483. ...Rəvayət edilir ki, Musa ibn Uqbə رحمته الله demişdir: “Mən Səlim ibn Abdullahı yolda bəzi yerləri axtarıb oralarda namaz qılan gördüm. O, atasının bu yerlərdə namaz qıldığını və onun Peyğəmbərin ﷺ bu yerlərdə namaz qıldığını gördüyünü söylədi. Nafi rəvayət edir ki, İbn Ömər bu yerlərdə namaz qıladı. Mən Səlimdən bu yerlər haqda soruşduqda birindən başqa bu məkanların hamısında Nafinin dediyi cavabı verdi. Nafi ilə Səlim yalnız Şərafur-Ravhədə¹ olan məscid haqda ixtilaf etdilər”.

٤٨٤ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ قَالَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ قَالَ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنِ نَافِعِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَنْزِلُ بِوَادِيِ الْحَلِيفَةِ حِينَ يَعْتَمِرُ ، وَفِي حَجَّتِهِ حِينَ حَجَّ ، تَحْتَ سَمْرَةَ فِي مَوْضِعِ الْمَسْجِدِ الَّذِي بِوَادِيِ الْحَلِيفَةِ ، وَكَانَ إِذَا رَجَعَ مِنْ عَزْوٍ كَانَ فِي تِلْكَ الطَّرِيقِ أَوْ حَجَّ أَوْ عُمَرَةَ هَبَطَ مِنْ بَطْنِ وَادٍ ، فَإِذَا ظَهَرَ مِنْ بَطْنِ وَادٍ أَنَاخَ بِالْبَطْحَاءِ الَّتِي عَلَى شَفِيرِ الْوَادِيِ الشَّرْقِيِّ ، فَعَرَسَ ثُمَّ حَتَّى يُصْبِحَ ، لَيْسَ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الَّذِي بِحِجَاةٍ ، وَلَا عَلَى الْأَكْمَةِ الَّتِي عَلَيْهَا الْمَسْجِدُ ، كَانَ تَمَّ حَلِيجَ يُصَلِّي عَبْدُ اللَّهِ عِنْدَهُ ، فِي بَطْنِهِ كُنُتٌ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَمَّ يُصَلِّي ، فَدَخَا السَّيْلُ فِيهِ بِالْبَطْحَاءِ حَتَّى دَفَنَ ذَلِكَ الْمَكَانَ الَّذِي كَانَ عَبْدُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيهِ .

484. ...Abdullah ibn Ömər رحمته الله rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ Ümrə və Həcc ziyarətinə gedərkən Zul-Huleyfədə tikanlı bir ağacın altında – sonradan tikilmiş məscidin yerində dayanardı. Döyüşdən, yaxud Ümrə və ya Həcc ziyarətlərindən həmin yol ilə qayıdarkən Əqiq vadisinin içindən keçər, oradan yuxarı qalxdıqda isə öz dəvəsini məscidin yanında və ya məscidin olduğu təpənin üstündə deyil, vadinin şərq tərəfindəki daşlıq sahədə yerə çökdürər və orada dincəlmək üçün səhərə qədər qalardı. Abdullah ibn Ömər qum təpələri olan vadidə namaz qıladı. Əvvəllər o yerdə Allah Elçi-

¹ Şərafur-Ravhə - Mədinənin yetmiş kilometrliyində yerləşən bir kənddir.

si ﷺ namaz qılarmış. Sonralar vadidən axan sellər Abdullah ibn Ömər namaz qıldığı təpələri yuyub yerlə bərabər etmişdi.

٤٨٥ - وَأَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ حَدَّثَهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى حَيْثُ الْمَسْجِدُ الصَّغِيرُ الَّذِي دُونَ الْمَسْجِدِ الَّذِي بِشَرْفِ الرُّوحَاءِ ، وَقَدْ كَانَ عَبْدُ اللَّهِ يَعْلَمُ الْمَكَانَ الَّذِي كَانَ صَلَّى فِيهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ ثُمَّ عَنْ يَمِينِكَ حِينَ تَقُومُ فِي الْمَسْجِدِ نُصَلِّي ، وَذَلِكَ الْمَسْجِدُ عَلَى حَافَةِ الطَّرِيقِ الْيُمْنَى ، وَأَنْتَ ذَاهِبٌ إِلَى مَكَّةَ ، بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْمَسْجِدِ الْأَكْبَرِ رَمِيَّةٌ بِحَجَرٍ أَوْ نُحُو ذَلِكَ .

485. ...Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Şərafur-Ravhədəki məscidin yanındakı kiçik məscidin yerində namaz qıladı. Abdullah Peyğəmbərin ﷺ namaz qıldığı yerin harada olduğunu bildirib deyərdi: “Orada məsciddə namaz qıldığın zaman həmin yer sənin sağ tərəfində qalır və həmin məscid Məkkə istiqamətində yolun sağ tərəfində yerləşir. Onunla böyük məscidin arasında əllə atılmış daş qədər və ya buna yaxın bir məsafə var”.

٤٨٦ - وَأَنَّ ابْنَ عُمَرَ كَانَ يُصَلِّي إِلَى الْعُرْقِ الَّذِي عِنْدَ مُنْصَرَفِ الرُّوحَاءِ ، وَذَلِكَ الْعُرْقُ انْتِهَاءُ طَرَفِهِ عَلَى حَافَةِ الطَّرِيقِ ، دُونَ الْمَسْجِدِ الَّذِي بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْمُنْصَرَفِ ، وَأَنْتَ ذَاهِبٌ إِلَى مَكَّةَ . وَقَدْ ابْتَنَى ثَمَّ مَسْجِدًا ، فَلَمْ يَكُنْ عَبْدُ اللَّهِ يُصَلِّي فِي ذَلِكَ الْمَسْجِدِ ، كَانَ يَرْجُوهُ عَنْ يَسَارِهِ وَوَرَاءَهُ ، وَيُصَلِّي أَمَامَهُ إِلَى الْعُرْقِ نَفْسِهِ ، وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ يَرُوحُ مِنَ الرُّوحَاءِ ، فَلَا يُصَلِّي الظُّهْرَ حَتَّى يَأْتِيَ ذَلِكَ الْمَكَانَ فَيُصَلِّي فِيهِ الظُّهْرَ ، وَإِذَا أَقْبَلَ مِنْ مَكَّةَ فَإِنَّ مَرَّ بِهِ قَبْلَ الصُّبْحِ بِسَاعَةٍ أَوْ مِنْ آخِرِ السَّحْرِ عَرَسَ حَتَّى يُصَلِّي بِهَا الصُّبْحَ .

486. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər رضي الله عنه Ravhənin çıxacağında üzünü əl-İrəq vadisinə tərəf çevirib namaz qıladı. Bu vadinin qurtaracağı məscidin yanındakı yolun kənarına birləşirdi və Məkkəyə doğru getdikdə həmin vadi ilə Ravhənin çıxacağı arasında qalırdı. Orada bir məscid tikilmişdi, lakin Abdullah ibn Ömər o məsciddə namaz qılmazdı. Onu özündən sol tərəfdə arxada qoyaraq üzünü əl-İrəq vadisinə tərəf çevirib namaz qıladı. O, Ravhədən çıxarkən həmin yerə gəlib çatanadək Zöhr namazını qılmaz, bu namazı məhz orada qıladı. Məkkədən qayıtdıqda oradan sübh çağına bir saat qalmış, yaxud dan yerinin ağarmasına yaxın keçərdisə, orada Sübh namazını qılanadək qalırdı.

٤٨٧ - وَأَنَّ عَبْدَ اللَّهِ حَدَّثَهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَنْزِلُ تَحْتَ سَرْحَةٍ صَحْمَةٍ دُونَ الرُّؤَيْثَةِ عَنْ يَمِينِ الطَّرِيقِ ، وَوَجَاهِ الطَّرِيقِ فِي مَكَانٍ بَطْحٍ سَهْلٍ ، حَتَّى يُغْضِيَ مِنْ أَكْمَةِ دُوَيْنَ بَرِيدِ الرُّؤَيْثَةِ بِمِيلَيْنِ ، وَقَدْ انْكَسَرَ أَعْلَاكُهَا ، فَأَنْتَنَى فِي جَوْفِهَا ، وَهِيَ قَائِمَةٌ عَلَى سَاقٍ ، وَفِي سَاقِهَا كُتُبٌ كَثِيرَةٌ .

487. ...Abdullah ibn Ömər رَوَى عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Ruveysənin¹ yaxınlığında, yolun sağ tərəfindəki düzəngahda bitmiş böyük bir ağacın altında dincəlmək üçün dayanardı. Bu ağac Ruveysədə qasidlərin² dayanacağı yerdən təxminən iki mil aralıda yerləşən tərənin arxasında bitmişdi. Bu ağacın yuxarısı qırılmış, içi oyulmuş, özü gövdəsi üstə qalmış, dibində də çoxlu qum tərəcikləri var idi.

٤٨٨ - وَأَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ حَدَّثَهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى فِي طَرَفِ تَلْعَةٍ مِنْ وَرَاءِ الْعُرْجِ وَأَنْتَ دَاهِبٌ إِلَى هَضْبَةٍ عِنْدَ ذَلِكَ الْمَسْجِدِ قَبْرَانِ أَوْ ثَلَاثَةٍ ، عَلَى الْقُبُورِ رَضْمٌ مِنْ حِجَارَةٍ عَنْ يَمِينِ الطَّرِيقِ ، عِنْدَ سَلِمَاتِ الطَّرِيقِ ، بَيْنَ أَوْلِيكَ السَّلِمَاتِ كَانَ عَبْدُ اللَّهِ يَرُوحُ مِنَ الْعُرْجِ بَعْدَ أَنْ تَمِيلَ الشَّمْسُ بِالْحَاجِرَةِ ، فَيُصَلِّي الطُّهْرَ فِي ذَلِكَ الْمَسْجِدِ .

488. ...Abdullah ibn Ömər رَوَى عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ əl-Arc kəndinin arxasındakı yüksəklikdə, çox hündür olmayan dağ istiqamətindəki sel yatağının kənarında namaz qıldadı. Sonradan orada tikilmiş məscidin yanında iki və ya üç qəbir var idi ki, onların üstünə böyük daşlar qoyulmuşdu və onlar yolun sağ tərəfində bitmiş ağacların arasında idi. Abdullah günəş zeniti keçdikdən sonra əl-Arcdan çıxar və Zöhr namazını həmin məsciddə qıldadı.

٤٨٩ - وَأَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ حَدَّثَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَزَلَ عِنْدَ سَرَخَاتٍ عَنْ يَسَارِ الطَّرِيقِ ، فِي مَسِيلِ دُونَ هَرْشَى ، ذَلِكَ الْمَسِيلِ لِأَصْحَبِ بَكْرَاعِ هَرْشَى ، بَيْنَهُ وَبَيْنَ الطَّرِيقِ قَرِيبٌ مِنْ غَلَوَةٍ ، وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ يُصَلِّي إِلَى سَرَخَةٍ ، هِيَ أَقْرَبُ السَّرَخَاتِ إِلَى الطَّرِيقِ وَهِيَ أَطْوَلُهُنَّ .

489. ...Abdullah ibn Ömər رَوَى عَنْهُ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ Hərşə dağının³ yaxınlığındakı vadinin məcrasındakı yolun solunda ağacların yanında dayanardı. Bu vadi Hərşə dağının ətəyinə birləşir. Vadi ilə yol arasındakı məsafə atılmış oxun uçduğu məsafəyə bərabərdir. Abdullah bu ağacların ən uzununa və yola ən yaxın olanına doğru namaz qıldadı.

٤٩٠ - وَأَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ حَدَّثَهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَنْزِلُ فِي الْمَسِيلِ الَّذِي فِي أَدْنَى مَرِّ الطُّهْرَانِ ، قِبَلَ الْمَدِينَةِ حِينَ يَهْبِطُ مِنَ الصُّفْرَاوَاتِ يَنْزِلُ فِي بَطْنِ ذَلِكَ الْمَسِيلِ عَنْ يَسَارِ الطَّرِيقِ ، وَأَنْتَ دَاهِبٌ إِلَى مَكَّةَ ، لَيْسَ بَيْنَ مَنْزِلِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَبَيْنَ الطَّرِيقِ إِلَّا رَمِيَّةٌ بِحَجْرٍ .

¹ Ruveysə - Mədinənin yüz kilometrliyində yerləşən bir kənddir.

² Qasid - xəbər və ya məktub aparıb-gətirən adam, elçi deməkdir.

³ Hərşə dağı - Mədinəyə və Şama gedən yolun birləşdiyi yerdə, Cühfə yaxınlığında yerləşir.

490. ...Abdullah ibn Ömər رَوَى عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Məkkədən Mədinəyə gedən yolun üstündəki Mərruz-Zəhran vadisinin¹ aşağı tərəfində dayanardı. Əgər yolçu əs-Səfravatdan² çıxıb Məkkəyə gedirsə, yolun sol tərəfində yerləşən bu vadidən keçir. Allah Elçisinin ﷺ dayandığı yerlə yolun arasındakı məsafə isə əllə atılmış daşın uçub düşdüyü məsafəyə bərabərdir.

٤٩١ - وَأَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو حَدَّثَهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَنْزِلُ بِذِي طُوًى وَيَبِيتُ حَتَّى يُصْبِحَ ، يُصَلِّي الصُّبْحَ حِينَ يُقَدِّمُ مَكَّةَ ، وَمُصَلَّى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَلِكَ عَلَى أَكْمَةِ غَلِيظَةٍ ، لَيْسَ فِي الْمَسْجِدِ الَّذِي بُنِيَ فِيَّ ، وَلَكِنْ أَسْفَلَ مِنْ ذَلِكَ عَلَى أَكْمَةِ غَلِيظَةٍ .

491. ...Abdullah ibn Ömər رَوَى عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Məkkəyə gələrkən Zu-Tuva vadisində³ dayanıb gecəni orada keçirər və səhər açılında Sübh namazını qılırdı. Allah Elçisinin ﷺ namaz qıldığı həmin yer o vadidə sonradan məscid tikilmiş yerdə deyil, ondan aşağıda böyük bir tərədə yerləşir.

٤٩٢ - وَأَنَّ عَبْدَ اللَّهِ حَدَّثَهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْتَقْبَلَ فُرْصَتِي الْجَبَلِ الَّذِي بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجَبَلِ الطَّوِيلِ نَحْوِ الْكَعْبَةِ ، فَجَعَلَ الْمَسْجِدَ الَّذِي بُنِيَ فِيَّ يَسَارَ الْمَسْجِدِ بِطَرْفِ الْأَكْمَةِ ، وَمُصَلَّى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْهُ عَلَى الْأَكْمَةِ السُّودَاءِ ، تَدْعُ مِنَ الْأَكْمَةِ عَشْرَةَ أَدْرَعٍ أَوْ نَحْوَهَا ، ثُمَّ نُصَلِّي مُسْتَقْبِلَ الْفُرْصَتَيْنِ مِنَ الْجَبَلِ الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَ الْكَعْبَةِ .

492. ...Abdullah ibn Ömər رَوَى عَنْهُ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ namaz qılarkən üzünü Kəbə istiqamətində yerləşən hündür dağ arasındakı iki keçidə tərəf çevirirdi. (İbn Ömər namaza durduğu zaman və sonralar) orada tikilmiş məscid tərənin kənarındakı məscidin sol tərəfində qalırdı. Peyğəmbərin ﷺ namaz qıldığı yer isə bu məsciddən aşağıdakı qara tərədə yerləşir. O tərədən on ərəş⁴ aralandıqdan sonra səninlə Kəbə arasında yerləşən dağın iki keçidinə tərəf yönəlib namaz qıla bilərsən.

٩٠ - باب سُورَةُ الْإِمَامِ سُورَةُ مَنْ خَلَفَهُ

90-cı fəsil: İmamın sütrəsi onun arxasında dayananlar üçün də sütrədir

٤٩٣ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شَهَابٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ

¹ Mərruz-Zəhran vadisi Məkkənin otuz kilometrliyində yerləşir.

² əs-Səfravat - Məkkə ilə Mədinə arasında Mərruz-Zəhran vadisinə yaxın yer adıdır.

³ Zu Tuva vadisi - Məkkə yaxınlığında yerləşir.

⁴ Ərəş - dirsəkdən barmaqların ucuna qədər uzunluqda olan qədim ölçü.

قَالَ أَقْبَلْتُ رَاكِبًا عَلَى جِمَارٍ أَتَانِ ، وَأَنَا يَوْمَئِذٍ قَدْ نَاهَرْتُ الْإِحْتِلَامَ ، وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي بِالنَّاسِ يَمِي إِلَى غَيْرِ جِدَارٍ ، فَمَرَرْتُ بَيْنَ يَدَيْ بَعْضِ الصَّفِّ ، فَتَرَلْتُ وَأُرْسَلْتُ الْأَتَانَ تَرْتَعُ ، وَدَخَلْتُ فِي الصَّفِّ ، فَلَمْ يُنْكَرْ ذَلِكَ عَلَيَّ أَحَدٌ .

493. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi ﷺ Minada divarsız olan yerdə insanlara namaz qıldırarkən mən dişi uzunqulağa minərək qarşıdan gəldim. O vaxtlar mən həddi-bülüğa çatmışdım. Namazdakı cərgələrin birinin önündən keçdim və uzunqulaqdan düşüb otlamaq üçün onu sərbəst buraxdım. Sonra da namazdakı cərgəyə qoşuldum. Məni buna görə heç kim məzəmmət etmədi”.

٤٩٤ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا خَرَجَ يَوْمَ الْعِيدِ أَمَرَ بِالْحَرْبَةِ فَتَوْصَعُ بَيْنَ يَدَيْهِ ، فَيُصَلِّي إِلَيْهَا وَالنَّاسُ وَرَاءَهُ ، وَكَانَ يَفْعَلُ ذَلِكَ فِي السَّقْرِ ، فَمِنْ ثَمَّ اتَّخَذَهَا الْأَمْرَاءُ .

494. ...İbn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ bayram günü namaza çıxdığı zaman xidmətçisinə qısa bir nizə gətirib onun qarşısında yerə basdırmağı əmr edərdi. Sonra üzünü bu nizəyə tərəf tutub namaz qılar, camaat da onun arxasında namaza durardı. Peyğəmbər ﷺ səfərdə də belə edərdi. Elə buna görə də əmirələr bayram namazlarına çıxarkən özləri ilə nizə daşıyardılar.

٤٩٥ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَوْنِ بْنِ أَبِي جُحَيْفَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى بِمِمْ بِالْبَطْحَاءِ - وَبَيْنَ يَدَيْهِ عَنَزَةٌ - الظُّهْرَ رَكَعَتَيْنِ ، وَالْعَصْرَ رَكَعَتَيْنِ ، ثُمَّ بَيْنَ يَدَيْهِ الْمَرْأَةُ وَالْحِمَارُ .

495. ...Əbu Cuheyfə رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ əl-Bəthada¹ qarşısında yerə sancılmış bir paya olduğu halda camaata iki rükət Zöhr namazını və iki rükət də Əsr namazını qıldırırdı. Peyğəmbər ﷺ namazda ikən qadınlar və uzunqulaqlar onun qabağından keçərdi.

٩١ - باب قَدَرِ كَمْ يَنْبَغِي أَنْ يَكُونَ بَيْنَ الْمُصَلِّيِ وَالشُّتْرَةِ

91-ci fəsil: Namaz qılanla sütrə arasında nə qədər məsafə olmalıdır?

٤٩٦ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ زُرَّارَةَ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَهْلِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ كَانَ بَيْنَ مُصَلِّيِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَبَيْنَ الْجِدَارِ مِمْ الشَّاتَا .

¹ əl-Bətha - Məkkə yaxınlığındakı daşlıq yerdir.

496. ...Rəvayət edilir ki, Səhl ibn Səd ؓ demişdir: “Allah Elçisi ﷺ namaz qıldığı yerlə qiblə istiqamətindəki divar arasında bir qoyun keçə biləcək qədər məsafə olardı”.¹

٤٩٦ - حَدَّثَنَا الْمَكِّيُّ قَالَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ أَبِي عُبَيْدٍ عَنْ سَلَمَةَ قَالَ كَانَ جِدَارُ الْمَسْجِدِ عِنْدَ الْمِنْبَرِ مَا كَادَتْ الشَّاةُ تَجُوزُهَا .

497. ...Rəvayət edilir ki, Sələmə ؓ demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ məscidinin divarı ilə minbəri arasındakə məsafə bir qoyunun keçə biləcəyi qədər idi”.²

٩٢ - باب الصَّلَاةِ إِلَى الْحُرْبَةِ

92-ci fəsil: Nizəyə doğru namaz qılmaq

٤٩٨ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُرَكِّزُ لَهُ الْحُرْبَةَ فَيُصَلِّي إِلَيْهَا .

498. ...Abdullah ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbərin ﷺ qarşısında yerə nizə batırırlar, o da ona doğru namaz qılırdı.

٩٣ - باب الصَّلَاةِ إِلَى الْعَنْزَةِ

93-cü fəsil: Yerə sancılmış ucuiti ağac parçasına doğru namaz qılmaq

٤٩٩ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا عَوْزُ بْنُ أَبِي جُحَيْفَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي قَالَ خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْهَاجِرَةِ ، فَأَتَى بَوْضُوءَ فَنَوَضَّأَ فَصَلَّى بِنَا الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ وَبَيْنَ يَدَيْهِ عَنْزَةٌ ، وَالْمَرْأَةُ وَالْحِمَارُ يَمْزُونَ مِنْ ورائِهَا

499. ...Rəvayət edilir ki, Aun ibn Cuheyfə ؓ demişdir: “Mən atamın belə dediyini eşitdim: “Allah Elçisi ﷺ günortanın istisində yanımıza gəldi. Ona dəstəmaz alması üçün su gətirildi. O da dəstəmaz alıb bizə Zöhr və Əsr namazlarını qıldırdı. Onun qarşısında yerə ucu iti bir ağac batırılmışdı. (Həmin ağacın) o biri tərəfindən qadın və uzunqulaq keçirdi”.

٥٠٠ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ بْنِ بَرِيعٍ قَالَ حَدَّثَنَا شَادَانُ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي مَيْمُونَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا خَرَجَ لِحَاجَتِهِ تَبِعْتُهُ أَنَا وَعُلَامٌ وَمَعَنَا عُكَّازَةٌ أَوْ عَصَا أَوْ عَنْزَةٌ وَمَعَنَا إِدَاوَةٌ ، فَإِذَا فَرَعْنَا مِنْ حَاجَتِهِ نَأْوِلُنَاهُ إِلَى الْإِدَاوَةِ .

¹ Alimlər bunun bir, üç və altı arşın olmasında ixtilaf etmiş və müxtəlif rəylər demişlər. Hər bir halda divarın qarşısında namaz qıldıqda məsafə çox uzaq olmamalıdır.

² Yəni minbər birbaşa divara söykənməmişdi.

500. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ ayaq-yoluna gedəndə mən bir uşaqla birgə əlimizdə ağac parçası, yaxud bir əsa və ya bir paya və bir qab su ilə onun ardınca gedər, o, təbii ehtiyacını ödədikdən sonra qabı ona verərdik”.

۹۴ - باب السُّرَّةِ بِمَكَّةَ وَعَيْرَهَا

94-cü fəsil: Məkkə və başqa yerlərdə sütrə¹ etmək

۵۰۱ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْحَكَمِ عَنْ أَبِي جَحِيْفَةَ قَالَ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْمُهَاجِرَةِ فَصَلَّى بِالْبَطْحَاءِ الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ رُكْعَتَيْنِ ، وَنَصَبَ بَيْنَ يَدَيْهِ عَنزَةً ، وَتَوَضَّأَ ، فَجَعَلَ النَّاسُ يَتَمَسَّحُونَ بِوُضُوئِهِ .

501. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Cuheyfə ؓ demişdir: “Allah Elçisi ﷺ günortanın istisində əl-Bəthada gəlib Zöhr və Əsr namazlarını iki rükət qıldırı. Onun qarşısında yerə ucu iti bir ağac batırılmışdı. O, dəstəmaz aldıqda insanlar suyun damcılarını özlərinə sürtürdülər”.

۹۵ - باب الصَّلَاةِ إِلَى الْأُسْطُوَانَةِ

95-ci fəsil: Sütuna doğru namaz qılmaq

وَقَالَ عُمَرُ الْمُسَلِّمُونَ أَحَقُّ بِالسَّوَارِي مِنَ الْمُتَحَلِّثِينَ إِلَيْهَا . وَرَأَى عُمَرُ رَجُلًا يُصَلِّي بَيْنَ أُسْطُوَانَتَيْنِ فَأَذْنَاهُ إِلَى سَارِيَةٍ فَقَالَ صَلِّ إِلَيْهَا .
Ömər ؓ demişdir: “Namaz qılanlar sütunların yanında söhbət edənlərdən sütunlara daha haqlıdırlar”. Ömər ؓ iki sütun arasında namaz qılan birini gördükdə onu sütuna yaxınlaşdırdı və: “Dirəyə doğru namaz qıl!” dedi.

۵۰۲ - حَدَّثَنَا الْمُكْبِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ أَبِي عُبَيْدٍ قَالَ كُنْتُ أَتَى مَعَ سَلْمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ فَبَصَلَنِي عِنْدَ الْأُسْطُوَانَةِ الَّتِي عِنْدَ الْمُصْحَفِ . فَقُلْتُ يَا أَبَا مُسْلِمٍ أَرَأَيْكَ تَتَحَرَّى الصَّلَاةَ عِنْدَ هَذِهِ الْأُسْطُوَانَةِ . قَالَ فَإِنِّي رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَحَرَّى الصَّلَاةَ عِنْدَهَا .

502. ...Rəvayət edilir ki, Yəzid ibn Əbu Ubeyd ؓ demişdir: “Mən Sələmə ibn əl-Əkva ilə yol gəlirdim. Sələmə çox vaxt Quran olan² sütunun yanında namaz qıldırı. Mən dedim: “Ey Əbu Muslim, mən sənənin həmişə bu sütunun yanında namaz qıldığını görürəm”. O dedi: “Mən də Peyğəmbərin ﷺ çox vaxt onun yanında namaz qıldığını görmüşəm”.

¹ Sütrə - namaz qıldırıqda qarşıya qoyulan, hündürlüyü də, təqribən, dirsək boyda olan ağac və ya ona bənzər əşya.

² Həmin sütunun yanında Quran xüsusi qutuda saxlanılırdı.

۵۰۳ - حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو بْنِ عَامِرٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ لَقَدْ رَأَيْتُ كِبَارَ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَبْتَدِرُونَ السَّوَارِيَ عِنْدَ الْمَغْرِبِ . وَرَأَى شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ عَمْرٍو عَنْ أَنَسٍ حَتَّى يُخْرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

503. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ böyük səhabələrini Məğrib vaxtı Peyğəmbər ﷺ namaza çıxana qədər dirəklərə söykəniş gözlədiklərini görmüşəm”.

۹۶ - باب الصلاة بين السَّوَارِيَ فِي غَيْرِ جَمَاعَةٍ

96-cı fəsil: Sütunlar arasında fərdi namaz qılmaq

۵۰۴ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ دَخَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْبَيْتَ وَأَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ وَعُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ وَبِلَالٌ ، فَأَطَالَ ثُمَّ خَرَجَ ، وَكُنْتُ أَوَّلَ النَّاسِ دَخَلَ عَلَيَّ أَنَّهُ فَسَأَلْتُ بِإِلَاحٍ أَتَى صَلَّى قَالَ بَيْنَ الْعُمُودَيْنِ الْمُقَدَّمَيْنِ .

504. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Kəbəyə daxil oldu və onunla birgə Usamə ibn Zeyd, Osman ibn Təlhə və Bilal da oraya daxil oldular. Uzun müddətdən sonra Peyğəmbər ﷺ oradan çıxdı. Onun izi ilə içəri ilk daxil olan mən idim. Mən Bilala dedim: “Peyğəmbər ﷺ hansı tərəfdə namaz qıldı?” Bilal dedi: “Ön tərəfdə olan iki dirəyin arasında”.

۵۰۵ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ الْكَعْبَةَ وَأَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ وَبِلَالٌ وَعُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ الْحَجَبِيُّ فَأَعْلَقَهَا عَلَيْهِ وَمَكَتَ فِيهَا ، فَسَأَلْتُ بِإِلَاحٍ جِئْتُ مِنْ خَرَجَ مَا صَنَعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ جَعَلَ عُمُودًا عَنْ يَسَارِهِ ، وَعُمُودًا عَنْ يَمِينِهِ ، وَثَلَاثَةَ أَعْمِدَةٍ وَرَاءَهُ ، وَكَانَ الْبَيْتُ يَوْمَئِذٍ عَلَى سِتَّةِ أَعْمِدَةٍ ، ثُمَّ صَلَّى . وَقَالَ لَنَا إِسْمَاعِيلُ حَدَّثَنِي مَالِكٌ وَقَالَ عُمُودَيْنِ عَنْ يَمِينِهِ .

505. ...Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ Kəbəyə daxil oldu və onunla birgə Usamə ibn Zeyd, Bilal və Osman ibn Təlhə əl-Həcəbi də oraya daxil oldular və Osman Kəbənin qapısını bağladı. Peyğəmbər ﷺ bir müddət orada qaldı. Bilal bayıra çıxanda mən ondan soruşdum: “Peyğəmbər ﷺ orada nə etdi?” O dedi: “Peyğəmbər ﷺ sol tərəfində bir sütun, sağ tərəfində bir sütun və arxa tərəfində üç sütun qaldığı halda orada namaz qıldı”. O vaxt Kəbə altı sütun üzərində idi. ...Ravi Malik “sağ tərəfində iki sütun” olduğunu demişdir.

97-ci fəsil

۵۰۶ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو صَمْرَةَ قَالَ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ كَانَ إِذَا دَخَلَ الْكُعْبَةَ مَشَى قِبَلَ وَجْهِهِ حِينَ يَدْخُلُ ، وَجَعَلَ الْبَابَ قِبَلَ طَهْرِهِ ، فَمَشَى حَتَّى يَكُونَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِدَارِ الَّذِي قِبَلَ وَجْهِهِ قَرِيْبًا مِنْ ثَلَاثَةِ أذْرُعٍ ، صَلَّى يَتَوَخَّى الْمَكَانَ الَّذِي أَحْبَبَهُ بِهِ بِإِلَّاءٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى فِيهِ . قَالَ وَلَيْسَ عَلَيَّ أَحَدِنَا نَأْسٌ إِنْ صَلَّى فِي أَيِّ نَوَاحِي الْبَيْتِ شَاءَ .

506. ...Nafi رحمته الله rəvayət edir ki, Abdullah ibn Ömər Kəbənin içinə girincə yeriyərək Kəbənin qarısını arxada qoyar, qarşısına gələn divar ilə onun arasında üç arşın qalana qədər irəliləyər, oraya çatdıqda isə namaz qıldadı. O, Bilalın “Peyğəmbər ﷺ orada namaz qıldı” deyə xəbər verdiyi yeri axtarardı. O deyərdi: “Kəbənin hansı tərəfində namaz qılınsa, bunun heç bir müşkülü yoxdur”.

۹۸ - باب الصلاة إلى الراحلة والبعير والشجر والرحل

98-ci fəsil: Sütrə məqsədilə dişi və erkək dəvə, ağac və yəhərə doğru namaz qılmaq

۵۰۷ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ كَانَ يُعْرِضُ رَاحِلَتَهُ فَيُصَلِّي إِلَيْهَا . قُلْتُ أَفَرَأَيْتَ إِذَا هَبَّتِ الرِّكَابُ . قَالَ كَانَ يَأْخُذُ هَذَا الرَّحْلَ فَيُعَدِّلُهُ فَيُصَلِّي إِلَى آخِرَتِهِ - أَوْ قَالَ مُؤَخَّرِهِ - وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَفْعَلُهُ .

507. ...Nafi رحمته الله rəvayət edir ki, İbn Ömər رحمته الله demişdir: “Peyğəmbər ﷺ dəvəsini yerə çökdürüb ona tərəf namaz qıldadı”. Nafi deyir: “Mən İbn Ömərdən soruşdum: “De görüm, bəs dəvə ayağa qalxdıqda necə olsun?” O dedi: “Belə olduğu halda Peyğəmbər ﷺ yəhəri götürüb qarşısına qoyar və onun arxa tərəfinə üz tutaraq namaz qıldadı”. İbn Ömər də belə edərdi.

۹۹ - باب الصلاة إلى السرير

99-cu fəsil: Çarpayuya doğru namaz qılmaq

۵۰۸ - حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ أَعَدَلْتُمُونَا بِالْكَلْبِ وَالْحِمَارِ لَقَدْ رَأَيْتُنِي مُضْطَجِعَةً عَلَى السَّرِيرِ ، فَيَجِيءُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَتَوَسَّطُ السَّرِيرَ فَيُصَلِّي ، فَأَكْرَهُ أَنْ أُسَبِّحَهُ فَأَنْسَلُ مِنْ قِبَلِ رِجْلَيْ السَّرِيرِ حَتَّى أَنْسَلُ مِنْ لِحَافِي .

508. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Siz bizi it və uzunqulaq ilə eynimi tutursunuz?¹ Halbuki mən çarpayımda uzandığım halda Peyğəmbər ﷺ gələr, yatağın ortasına tərəf yönələrək namaz qılırdı. Mən (ayağa qalxmaq istədikdə) onunla üzbəüz gəlməyim deyə taxtın ayaq tərəfindən yavaşca sürüşüb yorğanımın altından çıxardım”.

۱۰۰ - باب يَرُدُّ الْمُصَلِّيَّ مَنْ مَرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ

100-cü fəsil: Namaz qılan şəxs önündən keçən adamı itələməlidir

وَرَدَّ ابْنُ عُمَرَ فِي التَّشَهُدِ وَفِي الْكَعْبَةِ وَقَالَ إِنَّ أَبِي إِلَّا أَنْ تُقَاتِلَهُ فَعَاتِلُهُ .

İbn Ömər رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ Kəbədə təşəhhüddə² ikən önündən keçən adamı keçməyə qoymamışdı. O belə demişdir: “Əgər sənin önündən keçən adam bu etdiyində israr edib sənənlə vuruşsa, onunla vuruş”.

۵۰۹ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ حَدَّثَنَا يُونُسُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هِلَالٍ عَنْ أَبِي صَالِحٍ أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَحَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِبْرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُعْتَبِرِ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ هِلَالٍ الْأَعْدَوِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو صَالِحٍ السَّمَّانُ قَالَ رَأَيْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ فِي يَوْمِ جُمُعَةٍ يُصَلِّيَ إِلَى شَيْءٍ يَسْتُرُهُ مِنَ النَّاسِ ، فَأَرَادَ شَابٌّ مِنْ بَنِي أَبِي مُعَيْطٍ أَنْ يَجْتَازَ بَيْنَ يَدَيْهِ فَدَفَعَ أَبُو سَعِيدٍ فِي صَدْرِهِ ، فَتَنَظَّرَ الشَّابُّ فَلَمْ يَجِدْ مَسَاعًا إِلَّا بَيْنَ يَدَيْهِ ، فَعَادَ لِيَجْتَازَ فَدَفَعَهُ أَبُو سَعِيدٍ أَشَدَّ مِنَ الْأُولَى ، فَتَنَظَّرَ مِنْ أَبِي سَعِيدٍ ، ثُمَّ دَخَلَ عَلَى مَرْوَانَ فَشَكَاَ إِلَيْهِ مَا لَقِيَ مِنْ أَبِي سَعِيدٍ ، وَدَخَلَ أَبُو سَعِيدٍ حُلْفَهُ عَلَى مَرْوَانَ فَقَالَ مَا لَكَ وَلَا بِنِ أَحِيكَ يَا أَبَا سَعِيدٍ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ إِلَى شَيْءٍ يَسْتُرُهُ مِنَ النَّاسِ ، فَأَرَادَ أَحَدٌ أَنْ يَجْتَازَ بَيْنَ يَدَيْهِ فَلْيَدْفَعْهُ ، فَإِنَّ أَبِي فُلَيْقَاتِلُهُ ، فَإِنَّمَا هُوَ شَيْطَانٌ » .

509. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Salih əs-Səmmən رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Mən Əbu Səid əl-Xudrinin cümə günü qarşısından heç kəs keçməsin deyə bir sütrəyə doğru namaz qıldığını gördüm. Bu vaxt Əbu Mui tayfasından olan bir cavan oğlan onun önündən keçmək istədikdə Əbu Səid onu sinəsindən vurub kənara itələdi. Cavan oğlan ətrafa nəzər saldı, lakin keçməyə onun önündən başqa bir yol tapmadı. Ona görə yenidən onun qabağından keçməyə çalışdı. Bu dəfə Əbu Səid onu əvvəlkindən də bərk itələdi. Belə olduqda o, Əbu Səidi söydü, sonra da Mədinə valisi olan Mərvanın yanına gedib Əbu Səidin onunla kobud davranmasından ona şikayət etdi. Əbu Səid onun dalınca Mərvanın yanına gəldi. Mərvan ondan dedi: “Ey Əbu

¹ Hədislərin birində deyilir: “Qadın, it və ya eşşək namaz qılanın qarşısından keçərsə, namazı batil edər”. (Muslim, 510, 789, 1165; Əbu Davud, 688).

² Təşəhhüd - ikinci və sonuncu rükətlərdə axırncı səcdədən sonra oturduqda deyilən xüsusi dualara deyilir.

Səid, sənirlə qardaşın oğlu arasında nə baş verib?" Əbu Səid dedi: "Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitmişəm: "Sizdən biriniz (önündən) keçən olmasın deyə sütrəyə doğru namaz qıldığı vaxt kimsə onun qabağından keçmək istəsə, onu itələsin, əgər tərslik edərsə, onunla vuruşsun, çünki o, şeytandır".¹

۱۰۱ - باب إِثْمَ الْمَارِّ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي

101-ci fəsil: Namaz qılanın qabağından keçməyin günahı

۵۱۰ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ أَنَّ زَيْدَ بْنَ خَالِدٍ أُرْسِلَهُ إِلَى أَبِي جُهَيْمٍ يَسْأَلُهُ مَاذَا سَمِعَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَارِّ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي فَقَالَ أَبُو جُهَيْمٍ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لَوْ يَعْلَمُ الْمَارُّ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي مَاذَا عَلَيْهِ لَكَانَ أَنْ يَقِفَ أَرْبَعِينَ حَبْرًا لَهُ مِنْ أَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ ». قَالَ أَبُو النَّضْرِ لَا أَدْرِي أَقَالَ أَرْبَعِينَ يَوْمًا أَوْ شَهْرًا أَوْ سَنَةً .

510. ...Busr ibn Səid رəvayət edir ki, Zeyd ibn Xalid onu Əbu Cuheymin yanına namaz qılanın önündən keçən haqda Allah Elçisindən ﷺ nə eşitdiyini bildirməsi üçün göndərdi. Əbu Cuheymin dedi: "Allah Elçisi ﷺ belə buyurmuşdur: "Namaz qılanın önündən keçən nə (qədər günah) qazandığını bilsəydi, (yəqin edərdi ki,) qırx (il, yaxud qırx ay və ya qırx gün yerində) dayanmaq onun üçün namaz qılanın önündən keçməkdən daha yaxşıdır". Ravi Əbu ən-Nədr demişdir: "Mən onun qırx gün, yaxud qırx ay və ya qırx il dediyini bilmirəm".

۱۰۲ - باب اسْتِقْبَالَ الرَّجُلِ صَاحِبَهُ أَوْ غَيْرَهُ فِي صَلَاتِهِ وَهُوَ يُصَلِّي

102-ci fəsil: Bir kişinin dostu və ya başqa birisi ilə namaz qılarkən qarşı-qarşıya dayanması

وَكَرِهَ عُمَانُ أَنْ يُسْتَقْبَلَ الرَّجُلُ وَهُوَ يُصَلِّي ، وَإِنَّمَا هَذَا إِذَا اشْتَعَلَ بِهِ ، فَأَمَّا إِذَا لَمْ يَسْتَعِجَلْ فَقَدْ قَالَ زَيْدُ بْنُ نَابِثٍ مَا بَالَيْتُ إِنَّ الرَّجُلَ لَا يَمْتَطِعُ صَلَاةَ الرَّجُلِ .

Osman namaz qılan insanın qarşısında üzünü ona tərəf dayanmağı yaxşı bir şey saymamışdır. Bu hal ancaq namaz qılanın diqqətini dağıtdıqda məkrüh olur. Amma əgər diqqəti yayınmırsa, məkrüh deyil. Çünki Zeyd

¹ Səhih Muslimdə keçən hədisdə Allah Elçisi ﷺ belə buyurur: "Sizdən biri namaz qılanda heç kimi önündən keçməyə qoymasın. Əgər önündən keçən dayanmazsa, onunla dalaşsın, çünki onunla birlikdə yoldaşı şeytan var". (Muslim, 1158).

ibn Sabit رضي الله عنه demişdir: “Mən (qarşımda olana) fikir vermirəm, çünki kişi kişinin namazını pozmur”.

۵۱۱ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ خَلِيلٍ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ مُسْلِمٍ - يَعْنِي ابْنَ صُبَيْحٍ - عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا ذُكِرَ عِنْدَهَا مَا يَقْطَعُ الصَّلَاةَ فَقَالُوا يَقْطَعُهَا الْكَلْبُ وَالْحِمَارُ وَالْمَرْأَةُ . قَالَتْ قَدْ جَعَلْتُمُونَا كِلَابًا ، لَقَدْ رَأَيْتُ النَّبِيَّ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - يُصَلِّي ، وَإِنِّي لَبَيْتُهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ ، وَأَنَا مُضْطَجِعَةٌ عَلَى السَّرِيرِ ، فَتَكُونُ لِي الْحَاجَّةُ ، فَأَكْرَهُ أَنْ أَسْتَقْبِلَهُ فَأَنْسَلُ أَنْسِلًا . وَعَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ نَحْوَهُ .

511. ...Rəvayət edilir ki, Aişənin رضي الله عنها yanında namazı nəyin batil etdiyi haqda danışıldı. Dedilər: “Namazı it, uzunqulaq və qadın kəsir (batil edir)”. Aişə dedi: “Siz bizi itlə eyni edirsiniz. Halbuki mən yatağında uzandıgım halda Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم gəlib yatağın ortasına tərəf yönələrək namaz qıldığını görmüşəm. Mənim bir ehtiyacım olduqda onunla üz bəüz gəlməyim deyə yavaşca sürüşüb çıxardım”.

۱۰۳ - باب الصَّلَاةِ خَلْفَ النَّائِمِ

103-cü fəsil: Yatan adamın arxasında namaz qılmaq

۵۱۲ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي وَأَنَا رَاقِدَةٌ مُعْتَرِضَةً عَلَى فِرَاشِهِ ، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يُوتِرَ أَتَقَطَّنِي فَأَوْتِرْتُ .

512. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Mən Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم yatağında uzanıb yatdıgım halda Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم mənə doğru¹ namaz qıladı. Vitr namazını qılmaq istədikdə isə mənə oyadardı və mən də vitr namazını qıladım”.

۱۰۴ - باب التَّطَوُّعِ خَلْفَ الْمَرْأَةِ

104-cü fəsil: Qadının arxasında nafilə² namazı qılmaq

۵۱۳ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهَا قَالَتْ كُنْتُ أَنَامُ بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَرِجَالِي فِي قِبْلَتِهِ ، فَإِذَا سَجَدَ غَمَزَنِي فَتَقَبَّضْتُ رِجْلِي ، فَإِذَا قَامَ بَسَطْتُهَا . قَالَتْ وَالْبُيُوتُ يَوْمَئِذٍ لَيْسَ فِيهَا مَصَابِيحُ .

¹ Yəni Aişə رضي الله عنها qiblə istiqamətində yatdığına görə Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم ona tərəf namaz qıladı.

² Nafilə - vacib buyurulmamış əlavə namazlar.

513. ...Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Aişə رضي الله عنها demişdir: “Mən Allah Elçisinin ﷺ qarşısında ayaqlarımı onun qibləsinə tərəf uzadıb yatardım. O, səcdəyə getdikdə əlini mənə toxundurur və mən ayaqlarımı yığardım, səcdədən qalxdıqda isə onları uzadardım”. Aişə dedi: “O vaxtlar evlərdə lampa yox idi”.

۱۰۵ - باب مَنْ قَالَ لَا يَقْطَعُ الصَّلَاةَ شَيْءٌ

105-ci fəsil: “Namazı heç nə kəsməz (batil etməz)” deyən

۵۱۴ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ . قَالَ الْأَعْمَشُ وَحَدَّثَنِي مُسْلِمٌ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ ذَكَرَ عِنْدَهَا مَا يَقْطَعُ الصَّلَاةَ الْكَلْبُ وَالْحِمَارُ وَالْمَرْأَةُ فَقَالَتْ شَبَّهْتُمُونَا بِالْحُمُرِ وَالْكَالِبِ ، وَاللَّهِ لَقَدْ رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي ، وَإِنِّي عَلَى السَّرِيرِ - بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ - مُضْطَجِعَةٌ فَتَبَدُّو لِي الْحَاجَةَ ، فَأُكْرَهُ أَنْ أَجْلِسَ فَأُوذِيَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَنْسَلُ مِنْ عِنْدِ رَجُلَيْهِ .

514. ...Rəvayət edilir ki, Aişənin رضي الله عنها yanında namazı batil edən şeylərin it, uzunqulaq və qadın olduğu deyildi. Aişə dedi: “Siz bizi uzunqulaqlara və itlərə oxşatdınız. Allaha and olsun ki, mən yatağımnda, peyğəmbərlə qiblə arasında uzandığım halda onun ﷺ namaz qıldığını görmüşəm. Mənim bir ehtiyacım olduqda Peyğəmbərə ﷺ əziyyət verməmək üçün çarpayının ayağı tərəfdən astaca sürüşüb çıxardım”.

۵۱۵ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ قَالَ أَخْبَرَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ أَحْمَرَ ابْنُ شِهَابٍ أَنَّهُ سَأَلَ عَنْهَا عَنِ الصَّلَاةِ يَقْطَعُهَا شَيْءٌ فَقَالَ لَا يَقْطَعُهَا شَيْءٌ ، أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ لَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُومُ فَيُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ ، وَإِنِّي لَمُعْتَرِضَةٌ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ عَلَى فِرَاشِ أَهْلِهِ .

515. ...Rəvayət edilir ki, İbn Şihabın qardaşı oğlu əmisindən namazı nəyin kəsməsi (batil etməsi) haqda soruşdu. Əmisi ona dedi: “Namazı heç nə kəsməz (batil etməz). Mənə Urva ibn əz-Zubeyr xəbər verdi ki, Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Aişə demişdir: “Allah Elçisi ﷺ gecə namaz qılmaq üçün durar, mən də onunla qiblə arasında yatdığım halda ailəsinin yatağının üstündə namaz qılardı”.

۱۰۶ - باب إِذَا حَمَلَ جَارِيَةٌ صَغِيرَةً عَلَى عُنُقِهِ فِي الصَّلَاةِ

106-cı fəsil: Namaz qılanın namaz əsnasında körpə qız uşağını qucağında tutması

۵۱۶ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ عَامِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَمْرِو بْنِ سُلَيْمٍ الزُّرَيْجِيِّ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ

الأَنْصَارِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي وَهُوَ حَامِلٌ أُمَامَةَ بِنْتَ زَيْنَبَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْأَبِي الْعَاصِ بْنِ رَبِيعَةَ بْنِ عَبْدِ شَمْسٍ ، فَإِذَا سَجَدَ وَضَعَهَا ، وَإِذَا قَامَ حَمَلَهَا .

516. ...Əbu Qətadə əl-Ənsari رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ qızı Zey-nəbin, Əbul-As ibn ər-Rabi ibn Abdüş-Şəmsdən olan qızı Umaməni qucağında tutaraq namaz qıldadı. Allah Elçisi ﷺ səcdəyə gedəndə onu yerə qoyar, ayağa qalxanda isə onu yenidən qucağına götürərdi.

۱۰۷ - باب إِذَا صَلَّى إِلَى فِرَاشٍ فِيهِ حَائِضٌ

107-ci fəsil: Heyzli qadın olan çarpayıya doğru namaz qılmaq

۵۱۷ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ زُرَّارَةَ قَالَ أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَدَّادٍ قَالَ أَخْبَرْتَنِي خَالَتِي مَيْمُونَةُ بِنْتُ الْحَارِثِ قَالَتْ كَانَ فِرَاشِي حَيْثَ كَانَ مُصَلَّى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَبَّمَا وَقَعَ ثَوْبُهُ عَلَيَّ وَأَنَا عَلَى فِرَاشِي .

517. ...Rəvayət edilir ki, Məymunə bint əl-Haris رضي الله عنها demişdir: “Mənim çarpayım Peyğəmbərin ﷺ namaz qıldığı yerin yanında idi. Bəzən Peyğəmbər ﷺ mən çarpayıda olduğum vaxt namaz qıldıqda libasının bir hissəsi mənim üzərimə düşərdi”.

۵۱۸ - حَدَّثَنَا أَبُو التُّعْمَانِ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ قَالَ حَدَّثَنَا الشَّيْبَانِيُّ سُلَيْمَانُ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شَدَّادٍ قَالَ سَمِعْتُ مَيْمُونَةَ تَقُولُ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي وَأَنَا إِلَى جَنْبِهِ نَائِمَةٌ ، فَإِذَا سَجَدَ أَصَابَنِي ثَوْبُهُ ، وَأَنَا حَائِضٌ . وَرَأَى مُسَدَّدٌ عَنْ خَالِدٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ الشَّيْبَانِيُّ ، وَأَنَا حَائِضٌ .

518. ...Rəvayət edilir ki, Məymunə رضي الله عنها demişdir: “Mən heyzli ikən Peyğəmbərin ﷺ yanında yatdığım halda o, namaz qılar, səcdə etmək istədikdə libası mənə toxunardı”.

۱۰۸ - باب هَلْ يَغْمُرُ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ عِنْدَ السُّجُودِ لِكَيْ يَسْجُدَ

108-ci fəsil: Kişi namaz qılaraq səcdə etdikdə zövcəsi çəkilsin deyə ona toxuna bilərmə?

۵۱۹ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ بِمَسْمَا عَدَلْتُمُونَا بِالْكَلْبِ وَالْحِمَارِ ، لَقَدْ رَأَيْتَنِي وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي ، وَأَنَا مُضْطَجِعَةٌ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ ، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَسْجُدَ غَمَرَ رَجُلِي فَقَبَضْتُهَا .

519. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Siz bizi it və uzunqulaq ilə eynimi tutursunuz? Halbuki Peyğəmbərlə ﷺ qiblə arasında yatdığım

vəziyyətdə onun namaz qıldığını görmüşəm. O, səcdə etmək istədikdə əli ilə ayaqlarıma toxunar, mən də ayaqlarımı bükərdim”.

۱۰۹ - باب الْمَرَأَةُ تَطْرُقُ عَنِ الْمُصَلِّي شَيْئًا مِنَ الْأَدَى

109-cu fəsil: Qadın namaz qılan kəsə əziyyət verən şeyi ondan təmizləyir

۵۲۰ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ السَّرْمَارِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى قَالَ حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ بَيْنَمَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمٌ يُصَلِّي عِنْدَ الْكَعْبَةِ ، وَجَمَعَ قُرَيْشٌ فِي مَجَالِسِهِمْ إِذْ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ أَلَا تَنْظُرُونَ إِلَى هَذَا الْمُرَائِي أَيْكُمْ يَقُومُ إِلَى جُرُورِ آلِ فُلَانٍ ، فَيَعْمِدُ إِلَى قُرْنِهَا وَدَمَهَا وَسَلَاهَا فَيَجِيءُ بِهِ ، ثُمَّ يَمْهَلُهُ حَتَّى إِذَا سَجَدَ وَضَعَهُ بَيْنَ كَتِفَيْهِ فَانْبَعَثَ أَشْقَاهُمْ ، فَلَمَّا سَجَدَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَضَعَهُ بَيْنَ كَتِفَيْهِ ، وَثَبَتَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَاجِدًا ، فَضَجَّكُوا حَتَّى مَالَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ مِنَ الضَّحِكِ ، فَانْطَلَقَ مُنْطَلِقًا إِلَى فَاطِمَةَ - عَلَيْهَا السَّلَامُ - وَهِيَ جُورِيَةٌ ، فَأَقْبَلَتْ نَسَعَى وَثَبَتَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَاجِدًا حَتَّى أَلْفَتَهُ عَنْهُ ، وَأَقْبَلَتْ عَلَيْهِمْ تَسْبِيحُهُمْ ، فَلَمَّا قَضَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الصَّلَاةَ قَالَ « اللَّهُمَّ عَلَيْنِكَ بِقُرَيْشٍ ، اللَّهُمَّ عَلَيْنِكَ بِقُرَيْشٍ ، اللَّهُمَّ عَلَيْنِكَ بِقُرَيْشٍ - ثُمَّ سَمَى - اللَّهُمَّ عَلَيْنِكَ بِعَمْرِو بْنِ هِشَامٍ ، وَعُتْبَةَ بْنِ رَبِيعَةَ ، وَشَيْبَةَ بْنِ رَبِيعَةَ ، وَالْوَالِيدِ بْنِ عُتْبَةَ ، وَأُمَيَّةَ بْنَ خَلْفٍ ، وَعُقْبَةَ بْنَ أَبِي مُعَيْطٍ ، وَعُمَارَةَ بْنَ الْوَلِيدِ » . قَالَ عَبْدُ اللَّهِ فَوَاللَّهِ لَقَدْ رَأَيْتُهُمْ صَرَعى يَوْمَ بَدْرٍ ، ثُمَّ سُجِنُوا إِلَى الْقَلِيبِ قَلِيبِ بَدْرٍ ، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « وَأَنْتَ عَصَابُ الْقَلِيبِ لَعْنَةُ » .

520. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ﷺ demişdir: “Allah Elçisi ﷺ Kəbənin yanında durub namaz qıldıqda bir dəstə qureyşli də yaxınlıqda məclis qurub oturmuşdu. Birdən onlardan biri dedi: “Bu riyakarı görmürsünüz mü?! Hansı biriniz filan tayfanın yenicə kəsdiyi dəvənin yanına gedib onun mədəsindən çıxanı, qanını və döl qişasını gətirər, sonra bu səcdəyə gedənədək gözləyər və səcdədə ikən bunu onun kürəkləri arasına qoyar?” Onların ən bədbəxti ora gedib murdar şeyləri gətirdi və Allah Elçisi ﷺ səcdəyə getdiyi vaxt bunu onun kürəkləri arasına qoydu. Peyğəmbər ﷺ səcdədə olduğu vəziyyətdə qaldı. Müşriklər onun bu halına gülüşdülər, belə ki gülməkdən bir-birinin üstünə yıxılmağa başladılar. Bu arada bir nəfər Fatimənin ﷺ dalınca getdi. O zaman o, hələ balaca qız idi. O tez qaçıb ora gəldi. Peyğəmbər ﷺ isə hələ də səcdədə idi. Fatimə onun belini təmizlədi, sonra da qureyşlilərə tərəf dönüb onlara təhqiramiz sözlər deməyə başladı. Peyğəmbər ﷺ namazı bitirdikdən sonra dedi: “Allahım, qureyşlilərin bəlasını ver! Allahım, qureyşlilərin bəlasını ver! Allahım, qureyşlilərin bəlasını ver!” Sonra bir-bir onların adlarını sadalayıb dedi: “Allahım, Amr ibn Hişamın, Utbə ibn Rabianın, Şeybə ibn Rabianın, əl-Vəlid ibn Utbənin, Umeyyə ibn Xələfin, Uqbə ibn Əbu Məitin və Umarə ibn əl-Vəlidin bəlasını ver!” Abdullah deyir: “Allaha and olsun ki, mən Bədr günü onların hamısını öldürülüb yerə sərilməmiş vəziyyətdə gördüm,

sonra onları sürüyüb Bədrdə yerləşən köhnə bir quyuya atdılar". Bundan sonra Allah Elçisi ﷺ buyurdu: "Quyuya atılanlar lənətə gəldilər".

۲ - باب { مُنْبِئِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ }

2-ci fəsil: “Tövbə edərək Ona üz tutun, Ondan qorxun, namaz qılın və şərik qoşanlardan olmayın!” (ər-Rum, 31)

۵۲۳ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبَّادٌ - هُوَ ابْنُ عَبَّادٍ - عَنْ أَبِي جَمْرَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَدِمَ وَقَدْ عَبْدَ الْعَلَيْسَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا إِنَّا مِنْ هَذَا الْحَيِّ مِنْ رَبِيعَةَ ، وَلَسْنَا نَصِلُ إِلَيْكَ إِلَّا فِي الشَّهْرِ الْحَرَامِ ، فَمُرْنَا بِشَيْءٍ نَأْخُذُهُ عَنْكَ ، وَنَدْعُو إِلَيْهِ مِنْ وَرَاءِنَا . فَقَالَ « أَمَرْتُكُمْ بِأَرْبَعٍ ، وَأَنْهَيْتُكُمْ عَنْ أَرْبَعٍ الْإِيمَانَ بِاللَّهِ - ثُمَّ فَسَّرَهَا لَهُمْ شَهَادَةَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ ، وَإِقَامُ الصَّلَاةِ ، وَإِيتَاءُ الزَّكَاةِ ، وَأَنْ تُؤَدُّوا إِلَيَّ خُمْسَ مَا غَنِمْتُمْ ، وَأَنْهَى عَنِ الذُّبَابِ وَالْحَنْتَمِ وَالْمُقْتَبِرِ وَالنَّقِيرِ . »

523. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Abdul-Qeys heyəti Allah Elçisinin ﷺ hüzuruna gəlib dedi: “Biz Rabia tayfasının kəndlərindənəm. Biz sənin yanına yalnız haram aylarda gələ bilirik. Ona görə bizə bir şey əmr et ki, onu səndən mənimsəyək və arxada qalanlarımıza təbliğ edək”. Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Sizə dörd şeyi əmr edirəm və sizi dörd şeydən çəkindirirəm; Allaha iman etmək” – dedikdən sonra bunu belə izah etdi: “Allahdan başqa ibadətə layiq məbudun olmamasına və mənim Allahın elçisi olmağıma şəhadət etmək, namaz qılmaq, zəkat vermək, qənimətlərdən beşdə birini (xums¹) verməyinizdir. Dubbanı, həntəmi, muqay-yəri və nəqiri isə qadağan edirəm”.

۳ - باب الْبَيْعَةِ عَلَى إِقَامَةِ الصَّلَاةِ

3-cü fəsil: Namaz qılmaq üçün beyət etmək

۵۲۴ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنَا قَيْسٌ عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ بَايَعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى إِقَامِ الصَّلَاةِ ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ ، وَالنَّصْحِ لِكُلِّ مُسْلِمٍ .

524. ...Rəvayət edilir ki, Cərir ibn Abdullah رضي الله عنه demişdir: “Mən namaz qılacağıma, zəkat verəcəyimə və hər bir müsəlmana nəsihət edəcəyimə dair Allah Elçisinə ﷺ beyət etdim”.

¹ Xums – hərbi qənimətlərin beşdə bir hissəsi deməkdir. Bu bir hissə yenə də beş hissəyə bölünür və sonra onun beşdə bir hissəsi müsəlman rəhbərin əlində qalır, qalan beşdə dörd hissə isə Quran bölgüsünə uyğun olaraq Muhəmməd Peyğəmbərin ﷺ qohumları – Haşimin zürriyyəti, yetimlər, kasıblar və ehtiyac içində olan müsəfirlər arasında paylanır.

4-cü fəsil: Namaz kəffarədir¹

٥٢٥ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَىٰ عَنِ الْأَعْمَشِ قَالَ حَدَّثَنِي شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ خَدِيجَةَ قَالَتْ كُنَّا جُلُوسًا عِنْدَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ أَيْكُمْ يَحْفَظُ قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْفِتْنَةِ قُلْتُ أَنَا ، كَمَا قَالَهُ . قَالَ إِنَّكَ عَلَيْهِ - أَوْ عَلَيْهَا - حَجْرِيَّةٌ . قُلْتُ « فِتْنَةُ الرَّجُلِ فِي أَهْلِهِ وَمَالِهِ وَوَلَدِهِ وَجَارِهِ تُكْفِرُهَا الصَّلَاةُ وَالصَّوْمُ وَالصَّدَقَةُ وَالْأَمْرُ وَالنَّهْيُ » . قَالَ لَيْسَ هَذَا أُرِيدُ ، وَلَكِنَّ الْفِتْنَةَ الَّتِي تَمُوجُ كَمَا تَمُوجُ الْبَحْرُ . قَالَ لَيْسَ عَلَيْكَ مِنْهَا بَأْسٌ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، إِنَّ بَيْنَكَ وَبَيْنَهَا بَابٌ مُغْلَقٌ . قَالَ أَيَكْسِرُ أَمْ يُفْتَحُ قَالَ يُكْسِرُ . قَالَ إِذَا لَا يُغْلَقُ أَبَدًا . فَلَمَّا أَكَانَ عُمَرُ يَعْلَمُ الْبَابَ قَالَ نَعَمْ ، كَمَا أَنَّ دُونَ الْعَدِ اللَّيْلَةَ ، إِنِّي حَدَّثْتُهُ بِحَدِيثٍ لَيْسَ بِالْأَعْلِيَطِ . فَهَبْنَا أَنْ نَسْأَلَ خَدِيجَةَ ، فَأَمَرْنَا مَسْرُوقًا فَسَأَلَهُ فَقَالَ الْبَابُ عُمَرُ .

525. ...Rəvayət edilir ki, Huzeyfə ﷺ demişdir: “Bir dəfə biz Ömər in yanında ikən o soruşdu: “Allah Elçisinin ﷺ fitnə haqda dediyi sözlər hansınızın yadındadır?” Mən dedim: “Mənim yadımdadır, özü də o dediyi kimi”. Ömər dedi: “Həqiqətən də, sən bu işdə çox cəsarətli sən”. Mən dedim: “İnsanın həyat yoldaşı, mal-dövləti, övladı və qonşusu üzündən düşdüyü fitnəni namaz, oruc, sədəqə, habelə insanlara yaxşı işlər görməyi əmr etmək və onları pis işlərdən çəkəndirmək kimi ibadətlər silib aparır”. Ömər dedi: “Mən bunu deyil, elə bir fitnəni qəsd edirəm ki, o, araya lərzəyə gəlmiş dəniz kimi çaxnaşma salacaqdır”. Huzeyfə dedi: “Ey möminlərin əmiri! O fitnənin sənə heç bir zərəri yoxdur, çünki sənənlə onun arasında bağlı bir qapı var”. Ömər soruşdu: “O qapı sındırılacaq, yoxsa açılacaq?” Huzeyfə: “Sındırılacaq” – deyə cavab verdi. Ömər dedi: “Deməli, bundan sonra o heç vaxt bağlanmayacaq”. Biz Huzeyfədən soruşduq: “Ömər bu qapının kim olduğunu bildirdimi?” O dedi: “Bəli, bunu gecədən sonra səhərin açılacağını bildiyi kimi bildirdi. Mən ona içində yalan olmayan bir hədis danışdım”. Biz Huzeyfədən soruşmağa cəsarət etmədik və Məsruqa Huzeyfədən: “Bu qapı kim idi?” deyə soruşduq. O dedi: “Bu qapı Ömər özü idi”.

٥٢٦ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ زُرَيْعٍ عَنْ سُلَيْمَانَ التَّمِيمِيِّ عَنْ أَبِي عُمَرَ النَّهْدِيِّ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ أَنَّ رَجُلًا أَصَابَ مِنْ امْرَأَةٍ بُبْلَةً ، فَأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرَهُ ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ { أَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَرَافِعًا مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُدْهَبْنَ السَّيِّئَاتِ } . فَقَالَ الرَّجُلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلِي هَذَا قَالَ « لَجَمِيعِ أُمَّتِي كُلِّهِمْ » .

526. ...İbn Məsud ﷺ rəvayət edir ki, bir kişi Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib naməhrəm bir qadını öpdüyünü ona xəbər verdi. Uca Allah da bu ayəni

¹ Burada “kəffarə” deyildikdə yalnız kiçik günahların yuyulması nəzərdə tutulur.

nazil etdi: **“Gündüzün iki başında (əvvəlində və axırında) və gecənin bəzi saatlarında namaz qıl! Həqiqətən, yaxşı işlər pis əməlləri silib aparır”** (Hud, 114). Kişi soruşdu: “Ey Allahın Elçisi, bu yalnız mənə aiddir?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bu mənim ümmətimin hamısına aiddir!”

۵ - باب فَضْلِ الصَّلَاةِ لَوْ قَتَبَهَا

5-ci fəsil: Namazın vaxtında qılınmasının fəziləti

۵۲۷ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ الْوَلِيدُ بْنُ الْعِزَّارِ أَخْبَرَنِي قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَمْرٍو الشَّيْبَانِيَّ يَقُولُ حَدَّثَنَا صَاحِبُ هَذِهِ الدَّارِ وَأَشَارَ إِلَى دَارِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ سَأَلْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيْ الْعَمَلِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ قَالَ « الصَّلَاةُ عَلَى وَفَّيْهَا ». قَالَ ثُمَّ أَيُّ قَالَ « ثُمَّ يُرَى الْوَالِدَيْنِ ». قَالَ ثُمَّ أَيُّ قَالَ « الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ». قَالَ حَدَّثَنِي مِنْ وَلَوْ اسْتَرْزَدْتُهُ لَرَأَدَنِي .

527. ... Rəvayət edilir ki, Əbu Amr əş-Şeybani رضي الله عنه demişdir: “Bizə bu evin yiyəsi – əli ilə Abdullah ibn Məsudun evini işarə edərək – buyurdu: “Mən Peyğəmbərdən ﷺ soruşdum: “Allahın ən çox sevdiyi əməl hansı əməldir?” O buyurdu: “Vaxtında qılınan namaz”. Mən dedim: “Sonra hansıdır?” O buyurdu: “Valideynlərin qayğısına qalmaq”. Mən dedim: “Bəs sonra hansıdır?” O buyurdu: “Allah yolunda cihad etmək”. Abdullah ibn Məsud deyir: “O mənə bunları dedi. Əgər soruşsaydım, yenə cavab verərdi”.

۶ - باب الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ كَفَّارَةٌ

6-cı fəsil: Qılınan beş vaxt namaz edilən günahlara kəffarədir

۵۲۸ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ حَمْرَةَ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي حَازِمٍ وَالِدُ الرَّوَّادِيِّ عَنْ يَزِيدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَنَّ نَهْرًا يَنَابِ أَحَدِكُمْ ، يَغْتَسِلُ فِيهِ كُلَّ يَوْمٍ خَمْسًا ، مَا تَقُولُ ذَلِكَ يُبْقِي مِنْ ذَنْبِهِ ». قَالُوا لَا يُبْقِي مِنْ ذَنْبِهِ شَيْئًا . قَالَ « فَذَلِكَ مِثْلُ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ ، يَمْحُو اللَّهُ بِهَا الْخَطَايَا » .

528. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه Allah Elçisinin ﷺ belə buyurduğunu eşitmişdir: “Deyin görüm, əgər sizdən birinizin qarısının önündən çay axsaydı, o da hər gün bu çayda beş dəfə yuyunsaydı, onun (bədəninə olan) çirkəbdən bir şey qalardımı?” Səhabələr: “Onun bədəninəki çirkəbdən heç nə qalmazdı” – deyə cavab verdikdə Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Qılınan beş vaxt namazın məsəli də buna bənzəyir. Belə ki, Allah bununla günahları silir!”

۵۳۲ - حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ قَالَ حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « اعْتَدِلُوا فِي السُّجُودِ ، وَلَا يَبْسُطُ ذِرَاعَيْهِ كَالْكَلْبِ ، وَإِذَا بَزَقَ فَلَا يَبْرِقَنَّ بَيْنَ يَدَيْهِ وَلَا عَنْ يَمِينِهِ ، فَإِنَّهُ يُنَاجِي رَبَّهُ » .

532. ...Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Səcdələrinizi düzgün edin. (Namaz qılan şəxs) dirsəklərini yerə it kimi qoymasın və tüpürmək istədikdə qabağına və sağ tərəfinə tüpürməsin, çünki o, (namaz vaxtı) öz Rəbbi ilə gizli söhbətə girir”.

۹ - باب الإبراد بالطَّهْر في شِدَّةِ الْحَرِّ

9-cu fəsil: Şiddətli isti olduqda Zöhr namazını sərin vaxta qədər gecikdirmək

۵۳۳ - حَدَّثَنَا أَيُّوبُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ عَنْ سُلَيْمَانَ قَالَ صَالِحُ بْنُ كَيْسَانَ حَدَّثَنَا الْأَعْرَجُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ وَعَبْرُهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ .

533. ...Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki...

۵۳۴ - وَنَافِعٌ مَوْلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّهُمَا حَدَّثَاهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ « إِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ فَأَبْرِدُوا عَنِ الصَّلَاةِ ، فَإِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ » .

534. ...Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “(Hava) bərk istiləşdikdə Zöhr namazını sərin düşənədək təxirə salın, çünki şiddətli isti Cəhənnəmin nəfəs almasına görədir”.

۵۳۵ - حَدَّثَنَا ابْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْمُهَاجِرِ أَبِي الْحَسَنِ سَمِعَ زَيْدَ بْنَ وَهْبٍ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ أَدَّنَ مُؤَدَّنُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الطَّهْرَ فَقَالَ « أُبْرِدُ أُبْرِدُ - أَوْ قَالَ - اِنْتَظِرْ اِنْتَظِرْ » . وَقَالَ « شِدَّةُ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ ، فَإِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ فَأَبْرِدُوا عَنِ الصَّلَاةِ » . حَتَّى رَأَيْنَا نِجَاءَ التَّلْوَلِ .

535. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Zərr رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ müəzzini belə nida etdi: “Sərinlənənə qədər! Sərinlənənə qədər!” və ya belə dedi: “Gözlə! Gözlə!” Peyğəmbər ﷺ də belə buyurdu: “Şiddətli isti Cəhənnəmin nəfəs almasına görədir. (Hava) bərk istiləşdikdə namazı sərin düşənədək təxirə salın!” Təpələrin kölgələri uzanana qədər təxirə salın”.

۵۳۶ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ حَفِظْنَاهُ مِنَ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ فَأَبْرِدُوا بِالصَّلَاةِ ، فَإِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ » .

536. ...Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم belə buyurdu: “(Hava) bərk istiləşdikdə sərin düşənədək namazı təxirə salın, çünki şiddətli isti Cəhənnəmin nəfəs almasına görədir”.

٥٣٧ - « وَأَشْتَكَّتِ النَّارُ إِلَى رَجْمَا فَقَالَتْ يَا رَبِّ أَكَلِ بَعْضِي بَعْضًا . فَأَذِنَ لَهَا بِنَفْسَيْنِ نَفْسٍ فِي الشِّتَاءِ ، وَنَفْسٍ فِي الصَّيْفِ ، فَهُوَ أَشَدُّ مَا يَجِدُونَ مِنَ الْحَرِّ ، وَأَشَدُّ مَا يَجِدُونَ مِنَ الرَّمْرِيرِ » .

537. ...“Cəhənnəm öz Rəbbinə şikayət edib demişdir: “Ey Rəbbim, bir hissəm digər hissəmi yedi!” Rəbbi də ona iki dəfə - bir dəfə qışda, bir dəfə də yayda nəfəs almağa izin verdi. Bu sizin il boyu gördüyünüz ən şiddətli isti və ən sərt soyuqdur”.

٥٣٨ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ حَدَّثَنَا أَبُو صَالِحٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أُرِيدُوا بِالظُّهْرِ ، فَإِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ » . تَابِعَهُ سُفْيَانُ وَيَحْيَى وَأَبُو عَوَانَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ .

538. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Səid əl-Xudri رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم belə buyurdu: “Zöhr namazını gecikdirin, çünki bərk istilərin olması Cəhənnəmin nəfəs almasına görədir”.

١٠ - باب الإبراد بالظُّهْرِ فِي السَّفَرِ

10-cu fəsil: Bərk istilər düşdükdə Zöhr namazının qılınmasını hava sərinləyənədək təxirə salmaq

٥٣٩ - حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا مُهَاجِرٌ أَبُو الْحَسَنِ مَوْلَى لَبْنِي تَيْمٍ اللَّهُ قَالَ سَمِعْتُ زَيْدَ بْنَ وَهَبٍ عَنْ أَبِي ذَرِّ الْعِفَارِيِّ قَالَ كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ ، فَأَرَادَ الْمُؤَدِّنُ أَنْ يُؤَدِّنَ لِلظُّهْرِ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أُبْرِدُ » . ثُمَّ أَرَادَ أَنْ يُؤَدِّنَ فَقَالَ لَهُ « أُبْرِدُ » . حَتَّى رَأَيْنَا نِجَاءَ التَّلْوْلِ ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ ، فَإِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ فَأُبْرِدُوا بِالصَّلَاةِ » . وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ تَنْفِيًا تَتَمَيَّلُ .

539. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Zərr əl-Ğifari رضي الله عنه demişdir: “Bir dəfə biz Peyğəmbərlə صلى الله عليه وسلم birlikdə səfərdə ikən müəzzin zöhr namazı üçün azan vermək istədi. Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم ona: “Sərin düşənədək (gözlə)”– dedi. Bir müddət sonra müəzzin yenidən azan oxumaq istədikdə Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم yenə: “Sərin düşənədək (gözlə)”– dedi. Biz təpələrin kölgələrinin uzandığını görəne qədər gözlədik”. Peyğəmbər buyurdu: “Həqiqətən, şiddətli istinin olması Cəhənnəmin nəfəs olmasına görədir. Şiddətli isti olduqda namazı sərin vaxta qədər gecikdirin”. İbn Abbas dedi: “Tətəfəyyəu” günəş meyl edənə qədər deməkdir”.

11-ci fəsil: Zöhr namazının vaxtı gün batmağa meyl etdiyi zaman başlayır

وَقَالَ جَابِرٌ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي بِالْحَاجِرَةِ .

Cabir ﷺ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Zöhr namazını gündüzün ortasında istiliyin çox olduğu vaxt qılardı”.

۵۴۰ - حَدَّثَنَا أَبُو الِیْمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ حِينَ رَزَعَتِ الشَّمْسُ فَصَلَّى الطُّهْرَ ، فَقَامَ عَلَى الْمِنْبَرِ ، فَذَكَرَ السَّاعَةَ ، فَذَكَرَ أَنَّ فِيهَا أُمُورًا عَظِيمًا ثُمَّ قَالَ « مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَسْأَلَ عَن شَيْءٍ فَلْيَسْأَلْ ، فَلَا تَسْأَلُونِي عَن شَيْءٍ إِلَّا أَخْبَرْتُكُمْ مَا دُمْتُ فِي مَقَامِي هَذَا » . فَأَكْثَرَ النَّاسُ فِي الْبُكَاءِ ، وَأَكْثَرَ أَنْ يَقُولَ « سَلُونِي » . فَقَامَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خُدَافَةَ السَّهْمِيُّ فَقَالَ مَنْ أَبِي قَالَ « أَبُوكَ خُدَافَةُ » . ثُمَّ أَكْثَرَ أَنْ يَقُولَ « سَلُونِي » . فَبَرَكَ عُمَرُ عَلَى رُكْبَتَيْهِ فَقَالَ رَضِينَا بِاللَّهِ رَبًّا ، وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا ، وَبِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا . فَسَكَتَ ثُمَّ قَالَ « عُرِضَتْ عَلَيَّ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ آتِيَا فِي غُرُضٍ هَذَا الْحَائِطِ فَلَمْ أَرَ كَالْخَيْرِ وَالشَّرِّ » .

540. ...Ənəs ibn Malik ﷺ rəvayət edir ki, bir dəfə gün batmağa meyl edən vaxt Allah Elçisi ﷺ evdən çıxdı və Zöhr namazını qıldırdı. Bundan sonra o, minbərin üzərinə çıxıb Qiyamət saatını xatırlatdı və həmin gün baş verəcək dəhşətli hadisələrdən bəhs etdi. Sonra buyurdu: “Kim məndən bir şey soruşmaq istəyirsə, qoy soruşsun. Bu yerdə dayandığım müddətə dək məndən nə soruşsanız, sizə xəbər verəcəyəm”. Bunu deyəndə insanların çoxu ağlamağa başladı. Peyğəmbər ﷺ isə: “Məndən soruşun!”– deyə təkrar edirdi. Bu vaxt Abdullah ibn Huzafə əs-Səhmi ayağa qalxıb dedi: “Mənim atam kimdir?” Allah Elçisi ﷺ: “Sənin atam Huzafədir”– dedi, sonra yenə: “Məndən soruşun”– deyə təkrar etdi. O bu sözləri o vaxta qədər təkrar etdi ki, axırda Ömər diz çöküb dedi: “Biz Allahın Rəbb, İslamın din və Muhəmmədin peyğəmbər olduğundan razıyıq!” Bundan sonra Allah Elçisi ﷺ bir qədər susdu, sonra isə buyurdu: “İndicə bu divarda mənə Cənnət və Cəhənnəm göstərildi. Mən belə bir xeyir və belə bir şər görməmişdim”.¹

۵۴۱ - حَدَّثَنَا حَنْصُ بْنُ عُمَرَ قَالَ حَدَّثَنَا شُعَيْبٌ عَنِ أَبِي الْمِنْهَالِ عَنِ أَبِي بَرزَةَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي الصُّبْحَ وَأَحَدُنَا يَعْرِفُ جَلِيسَهُ ، وَيَقْرَأُ فِيهَا مَا بَيْنَ السَّبْتَيْنِ إِلَى الْمِائَةِ ، وَيُصَلِّي الطُّهْرَ إِذَا زَالَتِ الشَّمْسُ ، وَالْعَصْرَ وَأَحَدُنَا يَذْهَبُ إِلَى أَقْصَى الْمَدِينَةِ ثُمَّ يَرْجِعُ وَالشَّمْسُ حَيَّةٌ ، وَنَسِيتُ مَا قَالَ فِي الْمَغْرِبِ ، وَلَا يُبَالِي بِتَأْخِيرِ الْعِشَاءِ إِلَى ثُلُثِ اللَّيْلِ . ثُمَّ قَالَ لِي شَطْرَ اللَّيْلِ . وَقَالَ مُعَاذُ قَالَ شُعَيْبٌ ثُمَّ لَقِيتُهُ مَرَّةً فَقَالَ أَوْ ثُلُثِ اللَّيْلِ .

¹ Yəni Cənnət kimi gözəl və Cəhənnəm kimi qorxunc bir şey görməmişdim.

541. ...Əbu Bərzə رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Sübh namazını bitirdikdən sonra hər birimiz öz yanında oturanın kim olmasını seçə bilirdi; o bu namazda altmışdan yüzə qədər ayə oxuyardı. Zöhr namazını isə gün batmağa meyil etdiyi zaman qılırdı; Əsr namazını qıldırıqdan sonra, birimiz Mədinənin lap kənarına gedib-qayıdar, günəş isə hələ də olduğu kimi qızmar qalırdı. ...Ravi Əbu Minhəl dedi: “Mən Əbu Bərzənin Məğrib namazı haqda dediyini unuttum”. Əbu Bərzə dedi: “Peyğəmbər ﷺ İşa namazını gecənin (ilk) üçdə birinə , hətta gecənin yarısına qədər yubatmağın fərqi nə varmazdı”. ...Ravi Şübə dedi: “Sonralar Əbu Minhəl ilə bir dəfə də qarşılaşdıqda o dedi: “Yaxud gecənin üçdə birinə qədər”.

٥٤٢ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ - يَعْنِي ابْنَ مُقَاتِلٍ - قَالَ أَحْبَبْنَا عَبْدَ اللَّهِ قَالَ أَحْبَبْنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ حَدَّثَنِي غَالِبُ الْقَطَّانُ عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُزَنِيِّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كُنَّا إِذَا صَلَّيْنَا خَلْفَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالظُّهْرِ فَسَجَدْنَا عَلَى تِيَابِنَا اتِّقَاءَ الْحَرِّ .

542. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رضي الله عنه demişdir: “Biz günorta namazlarını Allah Elçisinin ﷺ arxasında qıldırıqda havanın istisinə görə paltarımızın üzərinə səcdə edirdik”.

١٢ - باب تأخير الظهر إلى العصر

12-ci fəsil: Zöhr namazını Əsr namazınadək təxirə salmaq

٥٤٣ - حَدَّثَنَا أَبُو التُّعْمَانِ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ - هُوَ ابْنُ زَيْدٍ - عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ زَيْدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى بِالْمَدِينَةِ سَبْعًا وَمِنَاسِيَا الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ ، وَالْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ . فَقَالَ أَبُو ثَابِتٍ لَعَلَّهُ فِي لَيْلَةِ مَطِيرَةٍ . قَالَ عَسَى .

543. ...İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Mədinədə Zöhrlə Əsri, Məğriblə İşanı birləşdirərək yeddi rükət və səkkiz rükət namaz qıldı.¹ Ravi Əyyub dedi: “Ola bilsin ki, bu yağışlı gecəyə görə olmuşdur”. Digər ravi: “Ola bilər” dedi.

١٣ - باب وقت العصر

13-cü fəsil: Əsr namazının vaxtı

٥٤٤ - حَدَّثَنَا إِبرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ قَالَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ أَبِيهِ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

¹ Bu, zəruri halda namazları birləşdirməyin olmasını bildirir, lakin bu, adət halını almamalıdır. Belə ki Peyğəmbər ﷺ bütün ömrü boyu hər namazı öz vaxtında qılmışdır. Peyğəmbərin ﷺ leysan yağışlar yağdıqda, təhlükə olduqda, səfərdə və başqa bu kimi müstəsna hallarda namazları birləşdirməsi, onun ümmətinə çətinlik yaratmaq istəmədiyinə dələlət edir.

وَسَلَّمَ يُصَلِّيَ الْعَصْرَ وَالشَّمْسُ لَمْ تَخْرُجْ مِنْ حُجْرَتِهَا . وَقَالَ أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ مِنْ قَعْرِ حُجْرَتِهَا .

544. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Allah Elçisi ﷺ Əsr namazını günəşin şüaları otağımdan çıxmadan qıldadı”. Ravi Hişam dedi: “Günəş şüaları otağımdan çıxmamış qıldadı”.

٥٤٥ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى الْعَصْرَ وَالشَّمْسُ فِي حُجْرَتِهَا ، لَمْ يَطْهَرِ الْفَيْءُ مِنْ حُجْرَتِهَا .

545. ...Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ Əsr namazını günəşin şüaları onun otağında olarkən kölgə onun otağında böyümədən qıldadı.

٥٤٦ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ أَخْبَرَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي صَلَاةَ الْعَصْرِ وَالشَّمْسُ طَالِعَةً فِي حُجْرَتِي لَمْ يَطْهَرِ الْفَيْءُ بَعْدَ . وَقَالَ مَالِكٌ وَيَجِيءُ ابْنُ سَعِيدٍ وَشُعَيْبٌ وَابْنُ أَبِي حَفْصَةَ وَالشَّمْسُ قَبْلَ أَنْ تَطْهَرَ .

546. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Əsr namazını günəş mənim otağımda itməmiş qıldadı”. Malik, Yəhyə ibn Səid, Şueyb və İbn Əbu Həfsa demişlər: “Günəş yüksəlmədən qabaq”.

٥٤٧ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا عَوْفٌ عَنْ سَيَّارِ بْنِ سَلَامَةَ قَالَ دَخَلْتُ أَنَا وَأَبِي عَلِيَّ أَبِي بَرزَةَ الْأَسْلَمِيِّ ، فَقَالَ لَهُ أَبِي كَيْفَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي الْمَكْنُوبَةَ فَقَالَ كَانَ يُصَلِّي الْهَجِيرَ الَّتِي تَدْعُوهَا الْأُولَى حِينَ تَدْخُضُ الشَّمْسُ ، وَيُصَلِّي الْعَصْرَ ، ثُمَّ يَرْجِعُ أَحَدَنَا إِلَى رَحْلِهِ فِي أَقْصَى الْمَدِينَةِ وَالشَّمْسُ حَيَّةٌ - وَنَسِيتُ مَا قَالَ فِي الْمَغْرِبِ - وَكَانَ يَسْتَجِبُ أَنْ يُؤَخَّرَ الْعِشَاءَ الَّتِي تَدْعُوهَا الْعَتَمَةُ ، وَكَانَ يَكْرَهُ النَّوْمَ قَبْلَهَا وَالْحَدِيثَ بَعْدَهَا ، وَكَانَ يَنْتَقِلُ مِنْ صَلَاةِ الْعُدَاةِ حِينَ يَعْرِفُ الرَّجُلُ جَلِيسَهُ ، وَيَقْرَأُ بِالسِّتِّينَ إِلَى الْجَمَاةِ .

547. ...Rəvayət edilir ki, Səyyar ibn Sələmə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Mən atamla birlikdə Əbu Bərzə əl-Əsləminin yanına daxil oldum və atam ondan soruşdu: “Allah Elçisi ﷺ vacib olan namazları necə qıldadı?” O dedi: “Sizin Ulə¹ adlandırdığınız Zöhr namazını günəş batmağa meyl etdikdə qıldadı. Əsr namazını qıldıqdan sonra birimiz Mədinənin lap kənarında olan evinə qayıdaraq, günəş isə hələ də adamı yandırardı”. Ravi deyir: “Mən Əbu Bərzənin Məğrib namazı haqda dediyini unutmuşam”. Əbu Bərzə davam

¹ “Ulə” – birinci deməkdir. Peyğəmbərimizə ﷺ gündəlik beş vaxt namaz qılmaq vacib buyurulduqdan sonra onun Cəbrail عَلَيْهِ السَّلَامُ ilə birlikdə qıldığı ilk namaz Zöhr namazı olmuşdur. Bu səbəbdən də səhabələr bu namazı “ulə” adlandırırdılar.

edərək dedi: "Allah Elçisi ﷺ sizin Atəmə¹ adlandırdığınız İşa namazını gecənin yarısındanək yubatmağı sevər, bu namazdan əvvəl yatmağı və ondan sonra danışmağı xoşlamazdı. Sübh namazını isə hər kəs yanında oturanın kim olduğunu aydın seçə bildiyi bir vaxtda bitirər və bu namazda altmışdan yüzə qədər ayə oxuyardı".

٥٤٨ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كُنَّا نُصَلِّي الْعَصْرَ ثُمَّ يُخْرِجُ الْإِنْسَانَ إِلَى بَيْتِ عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ فَتَجِدُهُمْ يُصَلُّونَ الْعَصْرَ .

548. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ﷺ demişdir: "Biz Əsr namazını qıldıqdan sonra adam Amr ibn Auf tayfasına gedib onların həmin namazı qıldığını görə bilərdi".

٥٤٩ - حَدَّثَنَا ابْنُ مِقَاتٍ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ سَهْلٍ بْنِ حُنَيْنٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا أُمَامَةَ يَقُولُ صَلَّيْنَا مَعَ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ الطُّهْرَ ، ثُمَّ خَرَجْنَا حَتَّى دَخَلْنَا عَلَى أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ فَوَجَدْنَاهُ يُصَلِّي الْعَصْرَ فَقُلْتُ يَا عَمَّ ، مَا هَذِهِ الصَّلَاةُ الَّتِي صَلَّيْتَ قَالَ الْعَصْرُ ، وَهَذِهِ صَلَاةُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّتِي كُنَّا نُصَلِّي مَعَهُ .

549. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Umamə ؓ demişdir: "Biz Zöhr namazını Ömər ibn Abdul-Əziz ilə qıldığımız. Sonra Ənəs ibn Malikin yanına gəldik. Biz onun Əsr namazını qıldığını gördükdə mən dedim: "Ey əmi, bu qıldığın namaz hansı namazdır?" O dedi: "Əsr namazıdır.² Bu namaz vaxtilə Allah Elçisi ﷺ ilə birlikdə qıldığımız namazdır".

٥٥٠ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي الْعَصْرَ وَالشَّمْسُ مُرْتَفِعَةٌ حَيْثُ ، فَيَذْهَبُ الدَّاهِبُ إِلَى الْعَوَالِي فَيَأْتِيهِمْ وَالشَّمْسُ مُرْتَفِعَةٌ ، وَيَعْضُ الْعَوَالِي مِنَ الْمَدِينَةِ عَلَى أَرْبَعَةِ أَمْيَالٍ أَوْ خَوْفٍ .

550. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ؓ demişdir: "Allah Elçisi ﷺ günəş yüksəklikdə olduğu və adamı yandırdığı vaxtda Əsr namazını qılardı. Namazdan sonra əl-Avaliyə³ getmək istəyən kimsə ora gedər və günəş hələ yüksəklikdə olduğu vaxtda onların yanına qayıdardı. Baxmayaraq ki,

¹ "Atəmə" – gecənin birinci üçdə bir hissəsi.

² Burada Ömər ibn Abdul-Əzizlə ؓ qılınan namazı Əsr namazının son vaxtında qılınmışdır. Ona görə də onun yanından çıxıb Ənəs ibn Malikin ؓ yanına gedənə kimi Zöhr namazının vaxtı girmiş, Ənəs ibn Malik ؓ də namazın ilk vaxtında sünnəyə uyğun olaraq namaz girən kimi qılmışdır.

³ əl-Avali – Mədinənin ətrafında olan yaşayış yerlərinin adıdır.

əl-Avalinin bəzi yerləri Mədinənin dörd milliyində və ya buna yaxın məsafədə yerləşirdi”.

۵۵۱ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كُنَّا نُصَلِّي الْعَصْرَ ثُمَّ يَذْهَبُ الدَّاهِبُ مِنَّا إِلَى قُبَاءٍ ، فَيَأْتِيهِمْ وَالسَّمْسُ مُرْتَفَعَةٌ .

551. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ؓ demişdir: “Biz Əsr namazını qılar, günəş hələ yüksəkdə olarkən bizdən kim istəsə Quba'ya¹ gedərdi”.

۱۴ - باب إِثْمٌ مِنْ فَاتِنَةِ الْعَصْرِ

14-cü fəsil: Əsr namazını buraxanın günahı

۵۵۲ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « أَلَدَى تَفْوُئُهُ صَلَاةُ الْعَصْرِ كَأَنَّهَا وَتَرَّ أَهْلُهُ وَمَالُهُ » .

552. ...İbn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم belə buyurdu: “Əsr namazını buraxan ailəsini və malını itirmiş kimidir”.

۱۵ - باب مَنْ تَرَكَ الْعَصْرَ

15-ci fəsil: Əsr namazını qılmayan kimsələr

۵۵۳ - حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ بْنُ أَبِرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَبِي الْمَلِيحِ قَالَ كُنَّا مَعَ بُرَيْدَةَ فِي غَزْوَةٍ فِي يَوْمٍ ذِي عَيْمٍ فَقَالَ بَكَرُوا بِصَلَاةِ الْعَصْرِ فَإِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « مَنْ تَرَكَ صَلَاةَ الْعَصْرِ فَقَدْ خِطَّ عَمَلُهُ » .

553. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Məlih رضي الله عنه demişdir: “Bir dəfə mən hava buludlu olduğu bir gündə Bureydə ilə bir döyüşdə birlikdə idim. O dedi: “Əsr namazını ilk vaxtında qılın, çünki Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم buyurmuşdur: “Əsr namazını (qəsdən) qılmayan kimsənin əməli puç olar”.

۱۶ - باب فَضْلِ صَلَاةِ الْعَصْرِ

16-cı fəsil: Əsr namazının fəziləti

۵۵۴ - حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنْ قَيْسِ بْنِ جَرِيرٍ قَالَ كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَتَنَظَّرَ إِلَى الْقَمَرِ لَيْلَةً - يَعْنِي الْبَدْرَ - فَقَالَ « إِنَّكُمْ سَتَرَوْنَ رَبَّكُمْ كَمَا تَرَوْنَ هَذَا الْقَمَرَ لَا تُضَامُونَ فِي رُؤْيَيْهِ ، فَإِنْ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ لَا تَعْلَبُوا

¹ Quba' - Mədinədə iki mil uzaqlıqda yerləşən yer adıdır. Məşhur Quba' məscididi də ordadır.

عَلَى صَلَاةٍ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا فَافْعَلُوا» . ثُمَّ قَرَأَ { وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ } . قَالَ إِسْمَاعِيلُ افْعَلُوا لَا تَفُوتَنَّكُمْ .

554. ...Rəvayət edilir ki, Cərir ﷺ demişdir: “Bədr¹ gecəsi biz Peyğəmbərin ﷺ yanında olduqda o, aya baxıb buyurdu: “Siz bu ayı gördüyünüz kimi, Rəbbinizi də görəcək və Ona baxmaq üçün bir-birinizə mane olmayacaqsınız. Əgər günəş çıxmamışdan və batmamışdan əvvəl sizi namaz² qılmaqdan yayındıracaq (işlərdən) çəkinə bilərsinizsə, çəkinin”. Sonra o bu ayəni oxudu: “**Gün doğmamışdan əvvəl və batmamışdan əvvəl Rəbbini həmd ilə təriflə!**” (Qaf, 39)”. Ravi İsmail dedi: “Bu namazları qılın, nəbadə bu namazları buraxasınız”.

٥٥٥ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « يَتَعَاقِبُونَ فِيكُمْ مَلَائِكَةٌ بِاللَّيْلِ وَمَلَائِكَةٌ بِالنَّهَارِ ، وَيَجْتَمِعُونَ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ وَصَلَاةِ الْعَصْرِ ، ثُمَّ يَخْرُجُ الَّذِينَ بَاتُوا فِيكُمْ ، فَيَسْأَلُهُمْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِهِمْ كَيْفَ تَرَكْتُمْ عِبَادِي فَيَقُولُونَ تَرَكْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ ، وَأَتَيْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ » .

555. ...Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Bir dəstə mələk gecələr, bir dəstə mələk də gündüzlər növbə ilə sizin yanınıza gəlir, onlar Sübh və Əsr namazlarında bir yerə toplanırlar. Bundan sonra gecəni³ sizin aranızda keçirən mələklər (səmaya) qalxır və Allah onlardan soruşur: “Siz Mənim qullarımı nə vəziyyətdə tərk etmişiniz?”, halbuki O, qullarının (nə etdiklərini) daha yaxşı bilir. Onlar deyirlər: “Biz onları namaz qıldıqları halda tərk etdik, yanlarına gəldikdə də onlar namaz qılırdılar”.

¹ Bədr – yəni ay təqvimində ayın on dördüncü gecəsi qəsd edilir. Buna görə də on dörd gecəlik, yəni tam dairə şəklinə düşmüş aya bədrənmiş ay deyilir.

² Yəni Sübh və Əsr namazları nəzərdə tutulur.

³ Bu hədisdə “gecəni sizin aranızda keçirən mələklər”- deyildikdə təkcə onlar deyil, həmçinin gündüzlər möminlərin arasında olub növbəsi yetişdikdən sonra səmaya qalxan mələklər də nəzərdə tutulur. Bu İbn Xuzeymənin “Səhih” əsərində səhih sənədlə rəvayət edilən hədisdə qeyd edilmişdir. Hədisdə Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur: “...onlar Sübh namazında bir yerə toplandıqdan sonra gecəni sizin aranızda keçirən mələklər səmaya qalxır, qalanları isə sizin aranızda qalırlar, habelə Əsr namazında bir yerə toplandıqdan sonra gündüzü sizin aranızda keçirən mələklər səmaya qalxır, qalanları isə sizin aranızda qalırlar...” (Fəthul-Bari, 2/330).

17-ci fəsil: Gün batmamışdan əvvəl Əsr namazının bir rükətinə yetişən

۵۵۶ - حَدَّثَنَا أَبُو نَعِيمٍ قَالَ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِذَا أَدْرَكَ أَحَدُكُمْ سَجْدَةً مِنْ صَلَاةِ الْعَصْرِ قَبْلَ أَنْ تَغْرُبَ الشَّمْسُ فَلْيَبْتِمِ صَلَاتَهُ ، وَإِذَا أَدْرَكَ سَجْدَةً مِنْ صَلَاةِ الصُّبْحِ قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ فَلْيَبْتِمِ صَلَاتَهُ » .

556. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Sizdən biriniz gün batmamışdan əvvəl Əsr namazının bir səcdəsini etməyə nail olarsa, namazını tamamlasın və gün doğmamışdan əvvəl Sübh namazının bir səcdəsini etməyə nail olarsa, namazını tamamlasın”.

۵۵۷ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي إِتْرَاهِيمُ عَنِ ابْنِ شَهَابٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « إِنَّمَا بَقَاؤُكُمْ فِيَمَا سَلَفَ قَبْلَكُمْ مِنَ الْأُمَمِ كَمَا بَيَّنَّ صَلَاةَ الْعَصْرِ إِلَى غُرُوبِ الشَّمْسِ ، أَوْتِيَ أَهْلُ التَّوْرَةِ التَّوْرَةَ فَعَمِلُوا حَتَّى إِذَا انْتَصَفَ النَّهَارُ عَجَزُوا ، فَأَعْطُوا قِيرَاطًا قِيرَاطًا ، ثُمَّ أَوْتِيَ أَهْلُ الْإِنْجِيلِ الْإِنْجِيلَ فَعَمِلُوا إِلَى صَلَاةِ الْعَصْرِ ، ثُمَّ عَجَزُوا ، فَأَعْطُوا قِيرَاطًا قِيرَاطًا ، ثُمَّ أَوْتِينَا الْقُرْآنَ فَعَمِلْنَا إِلَى غُرُوبِ الشَّمْسِ ، فَأَعْطِينَا قِيرَاطَيْنِ قِيرَاطَيْنِ ، فَقَالَ أَهْلُ الْكِتَابِ إِنَّا أُنزِلْنَا أَعْطَيْتَ هَؤُلَاءِ قِيرَاطَيْنِ قِيرَاطَيْنِ ، وَأَعْطَيْتَنَا قِيرَاطًا قِيرَاطًا ، وَنَحْنُ كُنَّا أَكْثَرَ عَمَلًا ، قَالَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ هَلْ ظَلَمْتُمْكُمْ مِنْ أُجْرِكُمْ مِنْ شَيْءٍ قَالُوا لَا ، قَالَ فَهَوَ فَضْلِي أَوْتِيَهُ مِنْ أَسَاءٍ » .

557. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه Allah Elçisinin ﷺ belə buyurduğunu eşitmişdir: “Sizdən öncə gəlib-getmiş ümmətlərin (dünyada qaldığı müddətlə) müqayisədə sizin qaldığınız müddət Əsr namazından gün batana qədər olan vaxt kimidir. Tövrat əhlinə Tövrat verilmişdi və onlar (Allahın hökmlərinə) riayət edirdilər. Onlar günortaya çatdıqda yorulub əldən düşdülər aciz oldular və buna görə də onlara bir qirat¹ (mükafat) verildi. İncil əhlinə də İncil verilmişdi; onlar Əsr namazının vaxtınadək (Allahın hökmlərinə) riayət etdilər və axırda yorulub əldən düşdülər aciz oldular, buna görə də onlara bir qirat (mükafat) verildi. Sonra isə bizə Quran verildi və biz gün batana qədər (Allahın hökmlərinə) riayət etdik, buna görə də bizə iki qirat (mükafat) verildi. Belə olduqda hər iki Kitab əhli deyəcək: “Ey Rəbbimiz! Sən onlara iki qirat, bizə isə bir qirat verdin, halbuki biz onlardan daha çox əməl etmişik”. Allah ﷻ buyuracaq: “Məgər Mən sizə mükafat verdikdə sizə qarşı haqsızlıq etmişəm?” Onlar:

¹ Qirat – Qiyamət günü veriləcək savab.

“Xeyr!” – deyə cavab verəcəklər. Onda Allah buyuracaq: “Bu Mənim lütfümdür, onu istədiyimə verirəm”.

۵۵۸ - حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « مَثَلُ الْمُسْلِمِينَ وَالْيَهُودِ وَالنَّصَارَى كَمَثَلِ رَجُلٍ اسْتَأْجَرَ قَوْمًا يَعْمَلُونَ لَهُ عَمَلًا إِلَى اللَّيْلِ ، فَعَمِلُوا إِلَى نِصْفِ النَّهَارِ ، فَقَالُوا لَا حَاجَةَ لَنَا إِلَى أَجْرِكَ ، فَاسْتَأْجَرَ آخَرِينَ فَقَالَ أَكْمِلُوا بَقِيَّةَ يَوْمِكُمْ ، وَلَكُمْ الَّذِي شَرَطْتُ ، فَعَمِلُوا حَتَّى إِذَا كَانَ حِينَ صَلَاةِ الْعَصْرِ قَالُوا لَكَ مَا عَمَلْنَا . فَاسْتَأْجَرَ قَوْمًا يَعْمَلُوا بَقِيَّةَ يَوْمِهِمْ حَتَّى غَابَتِ الشَّمْسُ ، وَاسْتَكْمَلُوا أَجْرَ الْفَرِيقَيْنِ » .

558. ...Əbu Musa ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Müsəlmanların, yəhudilərin və nəsrənilərin misalı, müəyyən zəhmət haqqı müqabilində gecəyə qədər işlərini görəcək işçilər tutmuş bir nəfərin misalı kimidir. Onlar günortayadək işlədikdən sonra dedilər: “Sənin bizə vəd etdiyən zəhmət haqqına ehtiyacımız yoxdur.”. Adam başqa işçilər tutub onlara dedi: “Bu günün qalan hissəsini tamamlayın, onlara vəd etdiyim zəhmət haqqı sizin olsun”. Onlar işləməyə başladılar, lakin Əsr namazının vaxtınadək işlədikdən sonra dedilər: “İşlədiyimiz sənin olsun”. Sonra həmin adam günün qalan hissəsində onun üçün işləsinlər deyə başqalarını işçi tutdu. Onlar günün qalan hissəsini gün batınadək işlədilər və (özlərinin zəhmət haqqı ilə yanaşı) əvvəlki iki dəstənin¹ zəhmət haqqını da alıb getdilər”.

۱۸ - باب وَقْتِ الْمَغْرِبِ

18-ci fəsil: Məğrib namazının vaxtı

وَقَالَ عَطَاءٌ يَجْمَعُ الْمَرِيضُ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ

Əta ؓ demişdir: “Xəstə adam Məğrib ilə İşa namazlarını birləşdirir”.

۵۵۹ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِهْرَانَ قَالَ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ قَالَ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو النَّجَّاشِيِّ صُهَيْبٌ مَوْلَى رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ قَالَ سَمِعْتُ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ يَقُولُ كُنَّا نَصَلِّي الْمَغْرِبَ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيُنْصَرِفُ أَحَدُنَا وَإِنَّهُ لَيُبْصِرُ مَوَاقِعَ نَبَلِهِ .

559. ...Rəvayət edilir ki, Rafi ibn Xadic ؓ demişdir: “Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə Məğrib namazını qıldıqdan sonra hər birimiz namazdan çıxar və atdığı oxun düşdüyü yeri görə bilərdi”.

۵۶۰ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَعْدِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ قَالَ

¹ Yəni yəhudilər və nəsrənilər.

قَدِمَ الْحَجَّاجُ فَسَأَلْنَا جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ فَقَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي الطُّهْرَ بِالْحَاجِرَةِ ، وَالْعَصْرَ وَالشَّمْسُ تَبِيَّةً ، وَالْمَغْرِبَ إِذَا وَجِبَتْ ، وَالْعِشَاءَ أَحْيَانًا وَأَحْيَانًا ، إِذَا رَأَهُمْ اجْتَمَعُوا عَجَلًا ، وَإِذَا رَأَهُمْ أَبْطَأُوا أَحْرَ ، وَالصُّبْحَ كَانُوا - أَوْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّيهَا بَعْلَسٍ .

560. ...Rəvayət edilir ki, Həsən ibn Əli رضي الله عنه demişdir: “Həccac Mədinəyə gəldikdə biz Cabir ibn Abdullaha namaz vaxtı haqda soruşduq. O dedi: “Peyğəmbər ﷺ Zöhr namazını günorta vaxtı, Əsr namazını günəş hələ parlaq ikən, Məğrib namazını günəş batdıqda, İşa namazını isə hərdən ilk vaxtında, hərdən də axır vaxtında qıldadı. Peyğəmbər ﷺ camaatın məscidə toplaşdığını görsəydi, namazı tez qıldadı, görəndə ki onlar yubanırlar, onu gec qıldadı. Sübh namazını isə onlar (və ya Peyğəmbər ﷺ) ala-qaranlıqda qıldadı”.

٥٦١ - حَدَّثَنَا الْمَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ أَبِي عُبَيْدٍ عَنْ سَلْمَةَ قَالَ كُنَّا نُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَغْرِبَ إِذَا تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ .

561. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Sələmə رضي الله عنه demişdir: “Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə Məğrib namazını günəş üfüqdə gizləndikdə¹ qıldırıq”.

٥٦٢ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ زَيْدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ صَلَّى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَبْعًا جَمِيعًا وَثَمَانِيًا جَمِيعًا .

562. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ namazları birləşdirərək yeddi və səkkiz rükət qıldırıdı”.²

١٩ - باب مَنْ كَرِهَ أَنْ يُقَالَ لِلْمَغْرِبِ الْعِشَاءُ

19-cu fəsil: Məğrib namazını İşa namazı adlandırmaq istəməyən

٥٦٣ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ - هُوَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو - قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنِ الْحُسَيْنِ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُرَيْدَةَ قَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ الْمَزِينِيُّ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « لَأَتَغْلِبَنَّكُمْ الْأَعْرَابَ عَلَى اسْمِ صَلَاتِكُمُ الْمَغْرِبِ » . قَالَ الْأَعْرَابُ وَتَقُولُ هِيَ الْعِشَاءُ .

¹ Yəni günəş üfüqdə yox olduqda, artıq görünmədikdə qıldırıq.

² Yəni Məğrib namazını üç və İşa namazını dörd rükət birləşdirərək yeddi, Zöhr namazını dörd və Əsr namazını dörd rükət birləşdirərək səkkiz rükət olaraq birləşdirdi. Birləşdirdikdə hər namazı salamla ayırırdı. Bu namazların iqaməsi deyilərdi.

563. ...Abdullah əl-Muzəni رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Qətiyyə bədəvilərin Məğrib namazınızın adı ilə bağlı (adətinə) tabe olmayın”. Ravi dedi: “Bədəvilər Məğrib namazına: “Bu, İşa namazıdır” deyirlər”.

۲۰ - باب ذِکْرِ الْعِشَاءِ وَالْعَتَمَةِ وَمَنْ رَأَاهُ وَاسِعًا

20-ci fəsil: İşa və Atəmənin qeyd edilməsi və İşaya Atəmə deməyi icazəli görən

قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أَثْقَلُ الصَّلَاةِ عَلَى الْمُنَافِقِينَ الْعِشَاءُ وَالْفَجْرُ ». وَقَالَ « لَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي الْعَتَمَةِ وَالْفَجْرِ ». قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ وَالْإِحْتِيَاظُ أَنْ يَقُولَ الْعِشَاءُ لِقَوْلِهِ تَعَالَى { وَمَنْ بَعْدَ صَلَاةِ الْعِشَاءِ } . وَيُذَكَّرُ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ كُنَّا نَتَنَابَوُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدَ صَلَاةِ الْعِشَاءِ فَأَعْتَمَ بِهَا . وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَعَائِشَةُ أَعْتَمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْعِشَاءِ . وَقَالَ بَعْضُهُمْ عَنْ عَائِشَةَ أَعْتَمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْعَتَمَةِ . وَقَالَ جَابِرٌ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي الْعِشَاءَ . وَقَالَ أَبُو بَرزَةَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُؤَخِّرُ الْعِشَاءَ . وَقَالَ أَنَسُ أَخَّرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعِشَاءَ الْآخِرَةَ . وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ وَأَبُو أَيُّوبَ وَابْنُ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - صَلَّى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ .

Əbu Hureyra رəvayət etmişdir: “Münafiqlərə ən ağır gələn namazlar İşa və Sübh namazlarıdır”. Həmçinin buyurmuşdur: “Əgər Atəmə və Sübh namazlarında olan fəziləti bilsəydilər...”. Əbu Abdullah əl-Buxari demişdir: “İxtiyar ediləcək olan Uca Allahın bu kəlamına görə “...və gecə namazından sonra” (ən-Nur, 58) İşa deyilməsidir”. Əbu Musadan rəvayət edilmişdir: “Biz İşa namazı vaxtında növbə ilə Peyğəmbərin yanına gedərdik. Peyğəmbər bu namazı tam qaranlıq çökənədək gecikdirərdi”. İbn Abbas və Aişə demişlər: “Peyğəmbər İşa namazını gecəyə qədər gecikdirərdi”. Bəziləri Aişənin belə dediyini rəvayət etmişlər: “Peyğəmbər Atəmə namazını gecəyədək gecikdirərdi”. Cabir demişdir: “Peyğəmbər İşa namazını qıldırardı”. Əbu Bərzə demişdir: “Peyğəmbər İşa namazını gecikdirərdi”. Ənəs demişdir: “Peyğəmbər İşa namazını gecikdirərdi”. İbn Ömər, Əbu Əyyub və İbn Abbas demişlər: “Peyğəmbər Məğrib və İşa namazlarını qıldırardı”.

٥٦٤ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنْ الزُّهْرِيِّ قَالَ سَأَلْتُ أَحْمَدَ بْنَ حَنْبَلٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةَ صَلَاةِ الْعِشَاءِ - وَهِيَ الَّتِي يَدْعُو النَّاسُ الْعَتَمَةَ - ثُمَّ انْصَرَفَ فَأَقْبَلَ عَلَيْنَا فَقَالَ « أَرَأَيْتُمْ لَيْلَتَكُمْ هَذِهِ فَإِنَّ رَأْسَ مِائَةِ سَنَةٍ مِنْهَا لَا يَبْقَى مِنْهُ هُوَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ أَحَدٌ » .

564. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi ﷺ bizə gecə vaxtı İşa namazını qıldırdı. İnsanlar bu vaxta Atəmə (gecə) deyirdilər. Namazı bitirdikdən sonra bizə tərəf çevrilərək buyurdu: “Bu gecəni gördünüzmü?! Həqiqətən, yüz ildən sonra bu gecə olanlardan yer üzündə heç kim qalmayacaq”.

۲۱ - باب وَقْتُ الْعِشَاءِ إِذَا اجْتَمَعَ النَّاسُ أَوْ تَأَخَّرُوا

21-ci fəsil: İnsanlar toplaşdıqda İşa namazını qılmaq və ya gecikdirmək fəslə

۵۶۵ - حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ بْنُ أَبِإِبْرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو - هُوَ ابْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ - قَالَ سَأَلْنَا جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ صَلَاةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ كَانَ يُصَلِّي الظُّهْرَ بِالْمَاجِرَةِ ، وَالْعَصْرَ وَالشَّمْسُ حَيَّةً ، وَالْمَغْرِبَ إِذَا وَجِبَتْ ، وَالْعِشَاءَ إِذَا كَثُرَ النَّاسُ عَجَلًا ، وَإِذَا قَلُوا أَحْرَ ، وَالصُّبْحَ بَعْلَسِ .

565. ...Rəvayət edilir ki, Muhəmməd ibn Amr رضي الله عنه demişdir: “Biz Cabir ibn Abdullaha Peyğəmbərin ﷺ namazı haqda soruşduq. O dedi: “Peyğəmbər ﷺ Zöhr namazını günortanın istisində, Əsr namazını günəş hələ diri ikən,¹ Məğrib namazını günəş batdıqda, İşa namazını insanlar çox olduqda ilk vaxtında, insanlar az-az toplandıqda gecikdirər, Sübh namazını isə hələ qaranlıq olarkən qıldırı”.

۲۲ - باب فَضْلِ الْعِشَاءِ

22-ci fəsil: İşa namazının fəziləti

۵۶۶ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عَقْبِلِ بْنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهُ قَالَتْ أَعْتَمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةَ بِالْعِشَاءِ ، وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ يُفْشَى الْإِسْلَامُ ، فَلَمْ يُخْرَجْ حَتَّى قَالَ عُمَرُ نَامَ النِّسَاءِ وَالصَّبِيَانُ . فَخَرَجَ فَقَالَ لِأَهْلِ الْمَسْجِدِ « مَا يَنْتَظِرُهَا أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ غَيْرِكُمْ » .

566. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Bir dəfə Peyğəmbər ﷺ İslam Mədinədən kənara yayılmadığı bir dövrdə, İşa namazını (gecənin ilk üçdə birində) gecikdirdi və Ömər: “Qadınlar və uşaqlar artıq yatıblar” – deməyə qədər evdən çıxmadı. Yalnız bundan sonra bayıra çıxıb məsciddəkilərə buyurdu: “Sizdən başqa yer üzündə yaşayanlardan heç kim (bu saatda) İşa namazını gözləmir”.

¹ Yəni günəşin istiliyi hələ möhkəm olduqda.

٥٦٧ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ كُنْتُ أَنَا وَأَصْحَابِي الَّذِينَ قَدِمُوا مَعِيَ فِي السَّفِينَةِ نُزُولًا فِي بَيْعِ بَطْحَانَ ، وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْمَدِينَةِ ، فَكَانَ يَتَنَاوَبُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدَ صَلَاةِ الْعِشَاءِ كُلَّ لَيْلَةٍ نَفَرٌ مِنْهُمْ ، فَوَافَقَنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَا وَأَصْحَابِي وَهُوَ بَعْضُ الشُّعْلِ فِي بَعْضِ أَمْرِهِ فَأَعْتَمَ بِالصَّلَاةِ حَتَّى أَهَارَ اللَّيْلُ ، ثُمَّ خَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَلَّى بِيَمٍ ، فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ قَالَ لِمَنْ حَضَرَهُ « عَلَى رِسْلِكُمْ ، أَبَشِّرُوا إِنِّي مِنْ نِعْمَةِ اللَّهِ عَلَيْكُمْ أَنَّهُ لَيْسَ أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ يُصَلِّي هَذِهِ السَّاعَةَ غَيْرَكُمْ » . أَوْ قَالَ « مَا صَلَّى هَذِهِ السَّاعَةَ أَحَدٌ غَيْرَكُمْ » . لَا يَدْرِي أَيُّ الْكَلِمَتَيْنِ قَالَ . قَالَ أَبُو مُوسَى فَرَجَعْنَا فَفَرَحْنَا بِمَا سَمِعْنَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

567. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Musa رضي الله عنه demişdir: “Mən və mənimlə birlikdə Yəməndən gəmidə gəlmiş yoldaşlarım bir müddət Buthan vadisində qaldıq. O vaxt Peyğəmbər ﷺ Mədinədə idi. Bizdən bəzilərimiz hər gecə İşa namazı vaxtı növbə ilə Peyğəmbərin ﷺ yanına gedərdi. Bir gecə mən yoldaşlarımla Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldikdə o özünə aid bir işlə məşğul idi. Buna görə də namazı gecə yarısındanək gecikdirdi. Sonra evindən çıxıb namaz qıldırıdı və namazını bitirdikdən sonra orada olanlara dedi: “Tələməyin! Sevinin! Həqiqətən, sizdən başqa yer üzündə yaşayanlardan heç kəsin (bu vaxt) İşa namazını qılmaması (və ya sizdən başqa heç kəsin bu vaxt namaz qılmaması) Allahın sizə olan lütfündəndir”. Ravi onun bu sözlərdən hansı birini söylədiyini bilmirdi. Əbu Musa dedi: “Biz Allah Elçisindən ﷺ eşitdiyimizə sevindik və yerimizə qayıtdıq”.

٢٣ - باب ما يُكْرَهُ مِنَ التَّوْمِ قَبْلَ الْعِشَاءِ

23-cü fəsil: İşa namazından qabaq yatmağı xoşlanmaması

٥٦٨ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَامٍ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا خَالِدُ الْحَدَّاءُ عَنْ أَبِي الْمُنْهَالِ عَنْ أَبِي بَرزَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَكْرَهُ التَّوْمَ قَبْلَ الْعِشَاءِ وَالْحَدِيثُ بَعْدَهَا .

568. ...Əbu Bərzə رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ İşa namazından qabaq yatmağı, sonra isə söhbət etməyi xoşlamazdı.

٢٤ - باب التَّوْمِ قَبْلَ الْعِشَاءِ لِمَنْ غَلِبَ

24-cü fəsil: Gözlərindən yuxu tökülən kəsin İşa namazından əvvəl yatması

٥٦٩ - حَدَّثَنَا أَيُّوبُ بْنُ سَلَيْمَانَ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرٍ عَنْ سَلَيْمَانَ قَالَ صَالِحُ بْنُ كَيْسَانَ أَخْبَرَنِي ابْنُ شَهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ أَعْتَمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْعِشَاءِ حَتَّى نَادَاهُ عُمَرُ الصَّلَاةَ ، نَامَ النِّسَاءُ وَالصَّبِيَّانُ . فَخَرَجَ فَقَالَ « مَا يَنْتَظِرُهَا أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ غَيْرِكُمْ » . قَالَ وَلَا يُصَلِّي يَوْمَئِذٍ إِلَّا بِالْمَدِينَةِ ، وَكَانُوا يُصَلُّونَ فِيمَا بَيْنَ أَنْ يَغِيبَ الشَّمْسُ إِلَى ثُلُثِ اللَّيْلِ الْأَوَّلِ .

569. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Bir dəfə Allah Elçisi ﷺ İşa namazını (gecənin ilk üçdə birinədək) gecikdirdi və Ömər: “Namaz, qadınlar və uşaqlar artıq yatıblar”– deyə onu çağırdı. Bundan sonra Peyğəmbər ﷺ bayıra çıxıb dedi: “Sizdən başqa yer üzündə yaşayanlardan heç kim (bu saatda) İşa namazını gözləmir”. O vaxtlar Mədinədən başqa heç yerdə namaz qılınmırdı. Onlar bu namazı günəşin şəfəqi yox olduğu andan gecənin ilk üçdə birinə qədər olan vaxt ərzində qıldılar”.

٥٧٠ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شُغِلَ عَنْهَا لَيْلَةً ، فَأَخْبَرَهَا حَتَّى رَفَدْنَا فِي الْمَسْجِدِ ، ثُمَّ اسْتَيْقَظْنَا ثُمَّ رَفَدْنَا ثُمَّ اسْتَيْقَظْنَا ، ثُمَّ خَرَجَ عَلَيْنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ قَالَ « لَيْسَ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ يَنْتَظِرُ الصَّلَاةَ غَيْرَهُمْ » . وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ لَا يُبَالِي أَقْدَمَهَا أَمْ أَخْرَجَهَا إِذَا كَانَ لَا يُخْفِئُ أَنْ يَغْلِبَهُ النَّوْمُ عَنْ وَقْتِهَا ، وَكَانَ يَرْتَفِدُ قَبْلَهَا .

570. ...Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ gecə vaxtı bir az məşğul olduğuna görə İşa namazını bir qədər gecikdirdi və biz də məsciddə yatdıq. Sonra oyandıq, yenə yatdıq, sonra oyandıq. Sonra Peyğəmbər ﷺ yanımıza gələrək buyurdu: “Hal hazırda sizdən başqa yer əhlindən namazı gözləyən heç kəs yoxdur”.

٥٧١ - قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ فَلْتُ لِعَطَاءٍ وَقَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ أَعْتَمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةً بِالْعِشَاءِ حَتَّى رَفَدَ النَّاسُ وَاسْتَيْقَظُوا ، وَرَفَدُوا وَاسْتَيْقَظُوا ، فَقَامَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَقَالَ الصَّلَاةُ . قَالَ عَطَاءٌ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَخَرَجَ نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ الْآنَ ، يَقْطُرُ رَأْسُهُ مَاءً ، وَاضِعًا يَدَهُ عَلَى رَأْسِهِ فَقَالَ « لَوْلَا أَنْ أَشَقَّ عَلَى أُمَّتِي لِأَمْرِهِمْ أَنْ يُصَلُّوْهَا هَكَذَا » . فَاسْتَنْبَتُ عَطَاءً كَيْفَ وَضَعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى رَأْسِهِ يَدَهُ كَمَا أَنْبَأَهُ ابْنُ عَبَّاسٍ ، فَبَدَّدَ لِي عَطَاءٌ بَيْنَ أَصَابِعِهِ شَيْئًا مِنْ تَبْدِيدٍ ، ثُمَّ وَضَعَ أَطْرَافَ أَصَابِعِهِ عَلَى قَرْنِ الرَّأْسِ ثُمَّ ضَمَّهَا ، فَبُرِّهَافَا كَذَلِكَ عَلَى الرَّأْسِ حَتَّى مَسَّتْ إِهْمَامُهُ طَرَفَ الْأُذُنِ بِمَا يَلِي الْوَجْهَ عَلَى الصُّدْغِ ، وَنَاحِيَةِ اللَّحْيَةِ ، لَا يُفَصِّرُ وَلَا يَنْطِشُ إِلَّا كَذَلِكَ وَقَالَ « لَوْلَا أَنْ أَشَقَّ عَلَى أُمَّتِي لِأَمْرِهِمْ أَنْ يُصَلُّوْهَا هَكَذَا » .

571. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi ﷺ İşa namazını gecə vaxtı o qədər gecikdirdi ki, camaat yuxuya getdi oyandı, yuxuya getdi oyandı. Ömər ayağa durub dedi: “Namaz!” İbn Abbas deyir: “Allahın Peyğəmbəri ﷺ bayıra çıxdı – o, sanki indi də gözlərimin önündədir, başından su damcılayırdı, əlini də başına qoymuşdu. O buyurdu: “Əgər ümmətimə çətin olmasaydı, bu namazı məhz bu vaxtda qılmağı onlara əmr edərdim”. Ravi İbn Cüreyc Ətadan Peyğəmbərin ﷺ əlini öz başına necə qoyduğunu İbn Abbasın xəbər verdiyi kimi izah etməsini istədim. O, barmaqlarını bir qədər aralayıb sonra barmaq uclarını başının yan tərəfinə qoydu, daha sonra barmaqlarını birləşdirib baş barmağı

gicgahla saqqalın birləşdiyi tərəfdən qulaq mərcəyinə dəyənədək başına çəkdi. O bunu nə tələsik, nə də yavaş etdi". Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Əgər ümmətimə çətin olmasaydı, bu namazı məhz bu vaxtda qılmağı onlara əmr edərdim".

۲۵ - باب وَقْتِ الْعِشَاءِ إِلَى نِصْفِ اللَّيْلِ

25-ci fəsil: İşa namazının vaxtı gecə yarısına qədərdir

وَقَالَ أَبُو بَرزَةَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْتَحِبُّ تَأْخِيرَهَا

Əbu Bərzə ؓ demişdir: "Peyğəmbər ﷺ İşa namazını gecikdirməyi müstəhəb sayardı".

۵۷۲ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ الْمُحَارِبِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا زَائِدَةُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الطَّوِيلِ عَنْ أَنَسٍ قَالَ أَخَّرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةَ الْعِشَاءِ إِلَى نِصْفِ اللَّيْلِ ، ثُمَّ صَلَّى ثُمَّ قَالَ « قَدْ صَلَّى النَّاسُ وَنَامُوا ، أَمَا إِنَّكُمْ فِي صَلَاةٍ مَا أَنْتُمْ بِتَعْلَمُونَهَا » . وَرَأَى ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ أَخْبَرَنَا يَخْبِي بِنُ أَيُّوبَ حَدَّثَنِي حُمَيْدٌ سَمِعَ أَنَسًا كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى وَبِصِ خَاتَمِهِ لَيْلَتِيذ .

572. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ؓ demişdir: "Peyğəmbər ﷺ İşa namazını gecənin yarısına qədər gecikdirdi, sonra namazı qıldırdı, sonra da buyurdu: "İnsanlar namaz qılıb artıq yatıblar, siz isə namazı gözlədiyinizə görə namazda olmusuz". Ənəs deyir: "Mən o gecə Peyğəmbərin ﷺ barmağındakı üzüyün parladığını sanki indi də görürəm".

۲۶ - باب فَضْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ

26-cı fəsil: Sübh namazının fəziləti

۵۷۳ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا فَيْسٌ قَالَ لِي جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ نَظَرَ إِلَى الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ فَقَالَ « أَمَا إِنَّكُمْ سَتَرُونَ رَبُّكُمْ كَمَا تَرَوْنَ هَذَا ، لَا تُضَاهُونَ - أَوْ لَا تُضَاهُونَ - فِي رُؤْيَيْهِ ، فَإِنْ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ لَا تُغْلَبُوا عَلَى صَلَاةٍ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ ، وَقَبْلَ غُرُوبِهَا فَافْعَلُوا » . ثُمَّ قَالَ « فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا » .

573. ...Rəvayət edilir ki, Qeys ؓ demişdir: "Cərir ibn Abdullah mənə dedi: "Gecə vaxtı biz Peyğəmbərin ﷺ yanında olarkən o, on dörd günlük bədirlənmiş aya baxıb dedi: "Siz bu ayı gördüyünüz və ona baxmaqda bir birinizə mane olmadığınız kimi, Rəbbinizi də görəcəksiniz. Əgər gün çıxmamışdan və batmamışdan əvvəl sizi namaz¹ qılmaqdan yayındıracaq

¹ Yəni Sübh və Əsr namazları.

(işlərdən) çəkinə bilirsinizsə, çəkinin". Sonra o bu ayəni oxudu: **“Gün doğmamışdan əvvəl və batmamışdan əvvəl Rəbbini həmd ilə təriflə!”** (Qaf, 39)“.

۵۷۴ - حَدَّثَنَا هُدْبَةُ بْنُ خَالِدٍ قَالَ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنِي أَبُو جَهْرَةَ عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ أَبِي مُوسَى عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « مَنْ صَلَّى الْبَرْدَيْنِ دَخَلَ الْجَنَّةَ » . وَقَالَ ابْنُ رَجَاءٍ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ عَنْ أَبِي جَهْرَةَ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ أَخْبَرَهُ بِهَذَا .

574. ...Əbu Bəkr ibn Əbu Musa atasından ﷺ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Kim iki sərinlik namazını (Sübh və Əsr) namazlarını qılarsa, Cənnətə girər”.

۲۷ - باب وَقْتِ الْفَجْرِ

27-ci fəsil: Sübh namazının vaxtı

۵۷۵ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَاصِمٍ قَالَ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ عَنْ فَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ حَدَّثَهُ أَنَّهُمْ تَسَخَّرُوا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ . قُلْتُ كَمْ بَيْنَهُمَا قَالَ قَدْرُ حَمْسِينَ أَوْ سِتِّينَ - يَعْنِي آيَةً - ح .

575. ...Ənəs ﷺ rəvayət edir ki, Zeyd ibn Sabit ona Peyğəmbərlə ﷺ bir yerdə səhur yeməyini¹ yediklərini, sonra da namaza durduqlarını xəbər vermişdir. Ənəs deyir: “Mən ondan soruşdum: “Səhurla namaz arasında nə qədər vaxt var idi?” O dedi: “Bu vaxt ərzində əlli və ya altmış ayə oxumaq olardı”.

۵۷۶ - حَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ صَبَّاحٍ سَمِعَ رَوْحًا حَدَّثَنَا سَعِيدٌ عَنْ فَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَزَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ تَسَخَّرَا ، فَلَمَّا فَرَغَا مِنْ سَحُورِهِمَا قَامَ نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الصَّلَاةِ فَصَلَّى . قُلْنَا لِأَنَسٍ كَمَا كَانَ بَيْنَ فَرَغِهِمَا مِنْ سَحُورِهِمَا وَدُخُولِهِمَا فِي الصَّلَاةِ قَالَ قَدْرُ مَا يَقْرَأُ الرَّجُلُ حَمْسِينَ آيَةً .

576. ...Ənəs ibn Malik ﷺ rəvayət edir ki, Allahın Peyğəmbəri ﷺ və Zeyd ibn Sabit səhur etdilər. Səhur etməyi qurtardıqdan sonra Allahın Peyğəmbəri ﷺ ayağa durdu və namazı qıldırdı. Biz Ənəsə dedik: “Səhur etdikdən sonra namazı başlayana qədər nə qədər vaxt var idi?” O dedi: “Bir kişi bu vaxt ərzində əlli ayə oxuyardı”.

¹ Səhur - oruc tutan adamın səhərə-yaxın dan yeri sökülməmişdən əvvəl, yəni Sübh namazının girdiyi vaxtdan əvvəl yediyi yeməkdir.

٥٧٧ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ عَنْ أَحِيهِ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ أَبِي حَازِمٍ أَنَّهُ سَمِعَ سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ يَقُولُ كُنْتُ أُتَسَحَّرُ فِي أَهْلِى ثُمَّ يَكُونُ سُرْعَةً بِى أَنْ أُدْرِكَ صَلَاةَ الْفَجْرِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

577. ...Rəvayət edilir ki, Səhl ibn Səd ؓ demişdir: “Mən ailəmlə səhər yeməyini yeyərdim, sonra da Sübh namazını Allah Elçisi ilə bir yerdə qılmağa çatmaq üçün tələsərdim”.

٥٧٨ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْبٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهُ قَالَتْ كُنَّ نِسَاءَ الْمُؤْمِنَاتِ يَتَشَهَّدْنَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةَ الْفَجْرِ مُتَلَقِعَاتٍ بِمُرُوطِهِنَّ ، ثُمَّ يَنْقَلِبْنَ إِلَى بُيُوتِهِنَّ حِينَ يَقْضِينَ الصَّلَاةَ ، لَا يَعْرِفُهُنَّ أَحَدٌ مِنَ الْعَلَسِ .

578. ...Rəvayət edilir ki, Aişə ؓ demişdir: “Mömin qadınlar Allah Elçisi ilə (ipəkdən və ya yundan olan) örtüklərinə bürünərək Sübh namazında iştirak edərdi, namazı qıldıqdan sonra evlərinə qayıdardı və qararıq olduğuna görə heç kəs onları tanımadı”.

٢٨ - باب مَنْ أُدْرِكَ مِنَ الْفَجْرِ رَكْعَةً

28-ci fəsil: Günəş çıxmadan Sübh namazının bir rükətinə çatan

٥٧٩ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ وَعَنْ بُشَيْرِ بْنِ سَعِيدٍ وَعَنِ الْأَعْرَجِ يُحَدِّثُونَهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « مَنْ أُدْرِكَ مِنَ الصُّبْحِ رَكْعَةً قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ فَقَدْ أُدْرِكَ الصُّبْحِ ، وَمَنْ أُدْرِكَ رَكْعَةً مِنَ الْعَصْرِ قَبْلَ أَنْ تَغْرُبَ الشَّمْسُ فَقَدْ أُدْرِكَ الْعَصْرِ » .

579. ...Əbu Hureyra rəvayət edir ki, Allah Elçisi belə buyurdu: “Kim gün çıxmamışdan əvvəl Sübh namazının bir rükətini qılmağa müvəffəq olarsa, namaza çatmış sayılır. Kim gün batmamışdan əvvəl Əsr namazının bir rükətini qılmağa müvəffəq olarsa, Əsr namazına çatmış sayılır”.

٢٩ - باب مَنْ أُدْرِكَ مِنَ الصَّلَاةِ رَكْعَةً

29-cu fəsil: Namazın bir rükətinə çatan

٥٨٠ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « مَنْ أُدْرِكَ رَكْعَةً مِنَ الصَّلَاةِ فَقَدْ أُدْرِكَ الصَّلَاةَ » .

579. ...Əbu Hureyra rəvayət edir ki, Allah Elçisi belə buyurdu: “Kim

(günəş çıxmadan və batmadan) namazın bir rükətini qılmağa müvəffəq olarsa, namaza çatmış sayılır”.

۳ - باب الصلاة بعد الفجر حتى ترتفع الشمس

30-cu fəsil: Sübh namazından sonra günəş üfüqdən yüksələnə qədər namaz qılmaq haqda

۵۸۱ - حَدَّثَنَا حُفْصُ بْنُ غُمَرَ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ شَهِدَ عِنْدِي رِجَالٌ مَرُضِيُونَ وَأَرْضَاهُمْ عِنْدِي غُمَرُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَمَى عَنِ الصَّلَاةِ بَعْدَ الصُّبْحِ حَتَّى تَشْرِقَ الشَّمْسُ ، وَبَعْدَ الْعَصْرِ حَتَّى تَغْرُبَ .

581. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Dininə sadıq möminlər və mənim üçün onların ən sadıqı sayılan Ömər mənim yanımda şahidlik etdilər ki, Peyğəmbər ﷺ Sübh namazından sonra günəş (üfüqdə bir nizə hündürlüyünə) qalxana qədər və Əsr namazından sonra da günəş batnadək namazı qılmağı qadağan etmişdi”.¹

۵۸۲ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ هِشَامِ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبِي قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ غُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لَا تَحْرُؤُوا بِصَلَاتِكُمْ طُلُوعَ الشَّمْسِ وَلَا غُرُوبَهَا » .

582. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Namazınızı günəşin çıxdığı və batdığı vaxta saxlamayın”.

۵۸۳ - وَقَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ غُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِذَا طَلَعَ حَاجِبُ الشَّمْسِ فَأَجْرُوا الصَّلَاةَ حَتَّى تَرْتَفِعَ ، وَإِذَا غَابَ حَاجِبُ الشَّمْسِ فَأَجْرُوا الصَّلَاةَ حَتَّى تَغِيبَ » . تَابَعَهُ عَبْدُهُ .

583. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Günəşin qövsü (üfüqdə) göründüyü zaman o, (bir nizə hündürlüyünə) qalxanadək namazı təxirə salın və günəşin qövsü batdığı zaman o, gözdən itənədək namazı təxirə salın”.

۵۸۴ - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنْ أَبِي أَسَامَةَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ حُبَيْبِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ حُفْصِ بْنِ عَاصِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَمَى عَنِ بَيْعَتَيْنِ وَعَنِ لَيْسَتَيْنِ وَعَنِ صَلَاتَيْنِ هَمَى عَنِ الصَّلَاةِ بَعْدَ الْفَجْرِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ ، وَبَعْدَ الْعَصْرِ حَتَّى تَغْرُبَ الشَّمْسُ ، وَعَنِ اشْتِمَالِ الصَّمَاءِ وَعَنِ الْإِحْتِبَاءِ فِي نُوبٍ وَاحِدٍ يُفْضَى بِفَرْجِهِ إِلَى السَّمَاءِ ، وَعَنِ الْمُنَابَذَةِ وَالْمَلَامَسَةِ .

¹ Bu qadağa nafilə namazlara aiddir.

584. ...Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ alış-verişin iki növünü və geyim qaydasının iki üsulunu qadağan etmişdir. Həmçinin iki vaxtda namaz qılmağı da qadağan etmişdir: Sübh namazından sonra günəş (üfüqdə bir nizə hündürlüyünə) qalxana qədər və Əsr namazından sonra günəş batnadək (namaz qılmağı qadağan etmişdir). Dəsmal ilə bürünməkdən və övrət yeri görünə bilən bir paltara bürünməyi qadağan etmişdir.

۳۱ - باب لَا يَتَخَرَّى الصَّلَاةَ قَبْلَ غُرُوبِ الشَّمْسِ

31-ci fəsil: Günəş batmamışdan qabaq namazın qılınmaması

۵۸۵ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « لَا يَتَخَرَّى أَحَدُكُمْ فَيُصَلِّيَ عِنْدَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَلَا عِنْدَ غُرُوبِهَا » .

585. ...İbn Ömər رəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Heç biriniz günəş batmamışdan və doğmamışdan əvvəl namaz qılmasın”.

۵۸۶ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ صَالِحٍ عَنِ ابْنِ شَهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَطَاءُ بْنُ يَزِيدَ الْجُنْدِيُّ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « لَا صَلَاةَ بَعْدَ الصُّبْحِ حَتَّى تَرْتَفِعَ الشَّمْسُ ، وَلَا صَلَاةَ بَعْدَ الْعَصْرِ حَتَّى تَغِيبَ الشَّمْسُ » .

586. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Səid əl-Xudri رəvayət edir ki, Allah Elçisinin ﷺ belə buyurduğunu eşitmişəm: “Sübh namazından sonra günəş yüksələnə qədər namaz yoxdur. Əsr namazını qılandan sonra da günəş batana qədər namaz yoxdur”.

۵۸۷ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَانَ قَالَ حَدَّثَنَا عُندَرٌ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ قَالَ سَمِعْتُ حُمْرَانَ بْنَ أَبِي بَانَ يُحَدِّثُ عَنْ مُعَاوِيَةَ قَالَ « إِنَّكُمْ لَتُصَلُّونَ صَلَاةً ، لَقَدْ صَحَبْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَمَا رَأَيْنَاهُ يُصَلِّيَهَا ، وَلَقَدْ نَهَى عَنْهُمَا ، يَعْنِي الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْعَصْرِ .

587. ...Rəvayət edilir ki, Müaviyə رəvayət edir ki, Allah Elçisinin ﷺ yanında ikən onun (belə vaxtda) namaz qıldığını görməmişik. O bunu, yəni Əsrdən sonra iki rükət namaz qılmağı qadağan etmişdi”.

۵۸۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَامٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ حُبَيْبٍ عَنْ خُنُصِ بْنِ عَاصِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ صَلَاتَيْنِ بَعْدَ الْفَجْرِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ ، وَبَعْدَ الْعَصْرِ حَتَّى تَغْرُبَ الشَّمْسُ .

588. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ؓ demişdir: “Allah Elçisi ﷺ iki vaxtda – Sübh namazından günəş çıxana qədər və Əsr namazından günəş batana qədər namaz qılmağı qadağan etmişdir”.

۳۲ - باب مَنْ لَمْ يَكْرِهْ الصَّلَاةَ إِلَّا بَعْدَ الْعَصْرِ وَالْفَجْرِ

32-ci fəsil: Əsrdən və Sübhdən sonra namaz qılmağı pis saymayan

رَوَاهُ عُمَرُ وَابْنُ عُمَرَ وَأَبُو سَعِيدٍ وَأَبُو هُرَيْرَةَ .

Bunu Ömər, İbn Ömər, Əbu Səid və Əbu Hureyra ؓ rəvayət etmişlər.

۵۸۹ - حَدَّثَنَا أَبُو التُّعْمَانِ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَبِي يُونُسَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ أَصَلَّى كَمَا رَأَيْتُ أَصْحَابِي يُصَلُّونَ ، لَا أَهْيَ أَحَدًا يُصَلِّي بِلَيْلٍ وَلَا نَهَارٍ مَا شَاءَ ، غَيْرَ أَنْ لَا تَحْرُورًا طُلُوعِ الشَّمْسِ وَلَا غُرُوبَهَا .

589. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər ؓ demişdir: “Mən dostlarımdan necə namaz qıldığını görürəmsə, elə də qılıram. Nə gecə, nə də gündüz heç kimin istədiyi kimi namaz qılmağı qadağan etməyəm. Yalnız günəşin doğması və batmasına vaxtına diqqət edin”.

۳۳ - باب مَا يُصَلِّي بَعْدَ الْعَصْرِ مِنَ الْفَوَائِتِ وَنَحْوِهَا

33-cü fəsil: Əsr namazından sonra vaxtı keçmiş və digər bu kimi namazların qılınması

وَقَالَ كُرَيْبٌ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ صَلَّى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْدَ الْعَصْرِ رَكْعَتَيْنِ وَقَالَ « شَعَلَنِي نَاسٌ مِنْ عَبْدِ الْقَيْسِ عَنِ الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الظُّهْرِ » .

Kureyb ؓ Ummu Sələmədən ؓ rəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ Əsr namazından sonra iki rükət namaz qılmış və belə buyurmuşdur: “Abdul-Qeys tayfasından olan insanlar məni Zöhr namazından sonrakı iki rükət sünnəsini qılmaqdan məşğul etmişdilər”.

۵۹۰ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ أَيْمَنَ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي أَنَّهُ سَمِعَ عَائِشَةَ قَالَتْ وَالَّذِي ذَهَبَ بِهِ مَا تَرَكْتُهُمَا حَتَّى لَقِيَ اللَّهَ ، وَمَا لَقِيَ اللَّهَ تَعَالَى حَتَّى تُقَالَ عَنِ الصَّلَاةِ ، وَكَانَ يُصَلِّي كَثِيرًا مِنْ صَلَاتِهِ قَاعِدًا - تَعْنِي الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْعَصْرِ - وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّيهِمَا فِي الْمَسْجِدِ خَافَةَ أَنْ يُثَقِّلَ عَلَى أُمَّتِهِ ، وَكَانَ يُجِبُّ مَا يُخَفِّفُ عَنْهُمْ .

590. ...Rəvayət edilir ki, Aişə ؓ demişdir: “Peyğəmbəri ﷺ (Öz dərgahına) aparan Allaha and olsun ki, o, Allaha qovuşanadək bu iki rükət namazı tərک etmədi, bu namazı (ayaq üstə) qılmaq ona ağır gələnədək (yaşla-

nanadək) Uca Allaha qovuşmamışdı, çox vaxt o, namazını, yəni Əsrdən sonra qıldığı iki rükət namazı oturan yerdə qılırdı. Peyğəmbər ﷺ bu iki rükət namazı (evdə) qılırdı; o, ümmətinə çətin olacağından ehtiyat etdiyi üçün bu iki rükəti məsciddə qılmazdı və onların (işini) yüngülləşdirən hər şeyi sevərdi”.

۵۹۱ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبِي قَالَتْ عَائِشَةُ ابْنُ أُمِّ حَتْمَةَ مَا تَرَكَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ السَّجْدَتَيْنِ بَعْدَ الْعَصْرِ عِنْدِي قَطُّ .

591. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضى الله عنها demişdir: “Ey bacım oğlu, Peyğəmbər ﷺ Əsr namazından sonra qılınan iki rükət namazı mənim otağında heç vaxt tərək etmədi”.

۵۹۲ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَالِدِ قَالَ حَدَّثَنَا الشَّيْبَانِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْأَسْوَدِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ رَكَعَتَانِ لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدْعُهُمَا سِرًّا وَلَا عَلَانِيَةً رَكَعَتَانِ قَبْلَ صَلَاةِ الصُّبْحِ ، وَرَكَعَتَانِ بَعْدَ الْعَصْرِ .

592. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضى الله عنها demişdir: “İki rükət namaz var ki, Allah Elçisi ﷺ nə gizləndə, nə də aşkarda – heç vaxt onları tərək etməmişdir: iki rükət Sübh namazından əvvəl, iki rükət də Əsr namazından sonra”.

۵۹۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَزْرَةَ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ رَأَيْتُ الْأَسْوَدَ وَمَسْرُوقًا شَهِدَا عَلَى عَائِشَةَ قَالَتْ مَا كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْتِينِي فِي يَوْمٍ بَعْدَ الْعَصْرِ إِلَّا صَلَّى رَكَعَتَيْنِ .

593. ... Rəvayət edilir ki, Aişə رضى الله عنها demişdir: “Elə bir gün olmazdı ki, Peyğəmbər ﷺ Əsr namazından sonra mənim yanına gəldikdə iki rükət namaz qılmasın”.

۳۴ - باب التَّكْبِيرِ بِالصَّلَاةِ فِي يَوْمِ غَيْمٍ

34-cü fəsil: Buludlu gündə namazı ilk vaxtında qılmaq

۵۹۴ - حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى - هُوَ ابْنُ أَبِي كَثِيرٍ - عَنْ أَبِي قِلَابَةَ أَنَّ أَبَا الْمَلِيحِ حَدَّثَهُ قَالَ كُنَّا مَعَ بُرَيْدَةَ فِي يَوْمٍ ذِي غَيْمٍ فَقَالَ بَكَرُوا بِالصَّلَاةِ فَإِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « مَنْ تَرَكَ صَلَاةَ الْعَصْرِ حَبِطَ عَمَلُهُ » .

594. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Məlih رضى الله عنه demişdir: “Bir dəfə mən hava buludlu olduğu bir gündə Bureydə ilə bir döyüşdə birlikdə idim. O dedi:

“Namazı ilk vaxtında qılın, çünki Peyğəmbər ﷺ buyurmuşdur: “Əsr namazını (qəsdən) qılmayan kimsənin əməli puç olar”.

۳۵ - باب الأذان بعد ذهاب الوقت

35-ci fəsil: Namazın vaxtı keçdikdən sonra azan vermək

۵۹۵ - حَدَّثَنَا عِمْرَانُ بْنُ مَيْسَرَةَ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ قَالَ حَدَّثَنَا حُصَيْنٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سِرْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةً فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ لَوْ عَرَسَتْ بِنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ . قَالَ « أَحَافُ أَنْ تَنَامُوا عَنِ الصَّلَاةِ » . قَالَ بِلَالٌ أَنَا أُوقِظُكُمْ . فَأَضْطَجَعُوا وَأَسْنَدَ بِلَالٌ ظَهْرَهُ إِلَى رَاحِلَتِهِ ، فَعَلَبْتُهُ عَيْنَاهُ فَنَامَ ، فَاسْتَبَقْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ طَلَعَ حَاجِبُ الشَّمْسِ فَقَالَ « يَا بِلَالُ أَيُّنَ مَا قُلْتَ » . قَالَ مَا أَلْقَيْتُ عَلَيَّ نَوْمَةً يَنْثَلُهَا قَطُّ . قَالَ « إِنَّ اللَّهَ قَبِضَ أَرْوَاحَكُمْ حِينَ شَاءَ ، وَرَكَعَا عَلَيْكُمْ حِينَ شَاءَ ، يَا بِلَالُ فَمَ فَاذِنَ بِالنَّاسِ بِالصَّلَاةِ » . فَتَوَضَّأْنَا فَلَمَّا ارْتَفَعَتِ الشَّمْسُ وَابْتَيَّضَتْ قَامَ فَصَلَّى .

595. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Qətadə ﷺ demişdir: “Bir gecə biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə səfərdə olarkən bəziləri dedilər: “Bizə dincimizi almağa izin versəydin, yaxşı olardı, ey Allahın Elçisi!” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Qorxuram ki, namaz vaxtı yatıb qalasanız”. Bilal dedi: “Mən sizi oyadaram”. Beləliklə, hamı uzanıb yatdı. Bilal yatmamaq üçün kürəyini öz dəvəsinə söykədi, lakin onu da yuxu apardı. Nəhayət, Peyğəmbər ﷺ günəşin qövsü üfüqdə göründüyü vaxt oyandı və: “Ey Bilal, hanı verdiyin söz?”– deyə soruşdu. Bilal dedi: “Mən heç vaxt belə bərk yatmamışdım”. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Allah istədiyi vaxt canınızı alır və istədiyi vaxt da onu sizə qaytarır. Ey Bilal, qalx camaatı namaza çağır”. Bundan sonra Peyğəmbər ﷺ dəstəmaz aldı və günəş artıq üfüqdən qalxıb parıldamağa başladıqdan sonra qalxıb namazı qıldırdı”.

۳۶ - باب من صَلَّى بالناس جماعة بعد ذهاب الوقت

36-cı fəsil: Namazın vaxtı keçdikdən sonra camaata namaz qıldırın

۵۹۶ - حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ جَاءَ يَوْمَ الْحَنْدَقِ بَعْدَ مَا غَرَبَتِ الشَّمْسُ ، فَجَعَلَ يَسُبُّ كُفَّارَ قُرَيْشٍ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا كِدْتُ أُصَلِّي الْعَصْرَ حَتَّى كَادَتِ الشَّمْسُ تَغْرُبُ . قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « وَاللَّهِ مَا صَلَّيْتُهَا » . فَمُنَّمْنَا إِلَى بُطْحَانَ ، فَتَوَضَّأْنَا لِلصَّلَاةِ ، وَتَوَضَّأْنَا لَهَا فَصَلَّى الْعَصْرَ بَعْدَ مَا غَرَبَتِ الشَّمْسُ ، ثُمَّ صَلَّى بَعْدَهَا الْمَغْرِبَ .

596. ...Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه rəvayət edir ki, Xəndək döyüşü əsnasında Ömər ibn əl-Xattab günəş batandan sonra müsəlmanların yanına qayıtdı və Qureyş kafirlərini söyməyə başladı. Sonra dedi: “Ey Allahın Eçisi, mən

Əsr namazını gün batana yaxın qıldım". Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Allaha and olsun ki, mən Əsr namazını hələ qılmamışam". Sonra biz Buthana getdik. Orada Peyğəmbər ﷺ dəstəmaz aldı və biz də namaz qılmaq üçün dəstəmaz aldığımız. Gün batandan sonra o, Əsr namazını, arxası ilə də Məğrib namazını qıldırdı.

۳۷ - باب من نسي صلاة فليصل إذا ذكرها ولا يُعيدُ إلا تلك الصلاة

37-ci fəsil: Namazını unudan kimsə, yadına düşən kimi onu qılmalıdır və o, yalnız bu namazı qəza edər

وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ مَنْ تَرَكَ صَلَاةً وَاحِدَةً عِشْرِينَ سَنَةً لَمْ يُعِدْ إِلَّا تِلْكَ الصَّلَاةَ الْوَاحِدَةَ .

İbrahim ən-Nəxai رضى الله عنه demişdir: "Bir namazı iyirmi il yadından çıxaran, yalnız bu namazı qəza edər".

۵۹۷ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ وَمُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « مَنْ نَسِيَ صَلَاةً فَلْيُصَلِّ إِذَا ذَكَرَهَا ، لَا كَفَّارَةَ لَهَا إِلَّا ذَلِكَ » . { وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِلذِّكْرِ } قَالَ مُوسَى قَالَ هَمَّامٌ سَمِعْتُهُ يَقُولُ بَعْدُ { وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِلذِّكْرِ }

597. ...Ənəs رضى الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: "Kim namazını unudarsa, qoy yadına düşən kimi qılsın. Unudulan namazın bundan başqa kəffarəsi yoxdur". Uca Allah buyurur: "Məni xatırlamaq üçün namaz qıl!" (Taha, 14).

۳۸ - باب قضاء الصلوات الأولى فالأولى

38-ci fəsil: Keçmiş namazları sıra ilə qəza etmək

۵۹۸ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ هِشَامٍ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى - هُوَ ابْنُ أَبِي كَثِيرٍ - عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ جَابِرٍ قَالَ جَعَلَ عُمَرُ يَوْمَ الْحَنْدَقِ يَسُبُّ كُفَّارَهُمْ وَقَالَ مَا كَذْتُ أَصْلَى الْعَصْرُ حَتَّى غَرَبَتْ . قَالَ فَتَرْتَلْنَا بُطْحَانَ ، فَصَلَّى بَعْدَ مَا غَرَبَتِ الشَّمْسُ ، ثُمَّ صَلَّى الْمَغْرِبَ .

598. ...Rəvayət edilir ki, Cabir رضى الله عنه demişdir: "Xəndək döyüşü əsnasında Ömər müsəlmanların yanına gəldi və kafirləri söyməyə başladı. Sonra dedi: "Mən Əsr namazını gün batana yaxın qıldım". Biz Buthana gəldik. Peyğəmbər ﷺ gün batandan sonra Əsr namazını, arxasınca da Məğrib namazını qıldı.

39-cu fəsil: İşa namazından sonra yatmayıb söhbət etməyin məkrub olması

۵۹۹ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا عَوْفٌ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو الْمُنْهَالِ قَالَ انْطَلَقْتُ مَعَ أَبِي إِلَى أَبِي بَرزَةَ الْأَسْلَمِيِّ فَقَالَ لَهُ أَبِي حَدَّثَنَا كَيْفَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي الْمَكْتُوبَةَ قَالَ كَانَ يُصَلِّي الْمُهْجِرَ وَهُوَ الَّذِي تَدْعُوهَا الْأُولَى حِينَ تَدْخُضُ الشَّمْسُ ، وَيُصَلِّي الْعَصْرَ ، ثُمَّ يَرْجِعُ أَحَدُنَا إِلَى أَهْلِهِ فِي أَقْصَى الْمَدِينَةِ وَالشَّمْسُ حَيَّةٌ ، وَنَسِيتُ مَا قَالَ فِي الْمَغْرِبِ . قَالَ وَكَانَ يَسْتَحِبُّ أَنْ يُؤَخَّرَ الْعِشَاءَ . قَالَ وَكَانَ يَكْرَهُ النَّوْمَ قَبْلَهَا وَالْحَدِيثَ بَعْدَهَا ، وَكَانَ يَنْقَبِلُ مِنْ صَلَاةِ الْغَدَاةِ حِينَ يَعْرِفُ أَحَدُنَا جَلِيسَهُ ، وَيَقْرَأُ مِنَ السُّبْحِ إِلَى الْمَاءَةِ .

599. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Minhəl رضي الله عنه demişdir: “Mən atam ilə birlikdə Əbu Bərzə əl-Əsləminin yanına getdik. Atam ona dedi: “Bizə Allah Elçisinin ﷺ fərz namazlarını necə qılması haqda danış”. O buyurdu: “Allah Elçisi ﷺ sizin “Ulə” dediyiniz Zöhrü günəş göyün ortasından şərqrə meyl etdikdə qıldırırdı. Əsr namazını birimiz məsciddən Mədinənin ən uzaq yerinə gedər, ailəsinin yanına qayıdar, günəş isə hələ də adamı yandırır”. Ravi Əbu Minhal dedi: “Mən Əbu Bərzənin Məğrib namazı haqda dediyini unutmuşam”. Əbu Bərzə dedi: “Allah Elçisi ﷺ İşa namazını gecəyə qədər uzatmağı müstəhəb sayardı”. Həmçinin Əbu Bərzə dedi: “Allah Elçisi ﷺ İşa namazından əvvəl yatmağı, İşadan sonra danışmağı xoşlamazdı. Sübh namazından da birimiz yanında oturarı tanıyacaq qədər aydınlıq olduğu vaxt çıxardı. Bu namazda altmış ilə yüz ayəyə qədər oxuyardı”.

40-cı fəsil: İşa namazından sonra elm və digər xeyirli işlərə görə oyaq qalıb söhbət etmək

۶۰۰ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الصَّبَّاحِ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَلِيٍّ الْحَنْفِيُّ حَدَّثَنَا فُرَّةُ بْنُ خَالِدٍ قَالَ انْتَهَرْنَا الْحَسَنَ وَرَأَتْ عَلَيْنَا حَتَّى قَرَبْنَا مِنْ وَقْتِ قِيَامِهِ ، فَجَاءَ فَقَالَ دَعَانَا جِيرَانُنَا هَؤُلَاءِ . ثُمَّ قَالَ قَالَ أَنَسُ نَظَرْنَا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ لَيْلَةٍ حَتَّى كَانَ شَطْرُ اللَّيْلِ يَبْلُغُهُ ، فَجَاءَ فَصَلَّى لَنَا ، ثُمَّ حَاطَبَنَا فَقَالَ « أَلَا إِنَّ النَّاسَ قَدْ صَلَّوْا ثُمَّ رَقَدُوا ، وَإِنَّكُمْ لَمْ تَزَالُوا فِي صَلَاةٍ مَا انْتَهَرْتُمْ الصَّلَاةَ » . قَالَ الْحَسَنُ وَإِنَّ الْقَوْمَ لَا يَزَالُونَ يَخْبِرُ مَا انْتَهَرُوا الْحَيْزِ . قَالَ فُرَّةُ هُوَ مِنْ حَدِيثِ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

600. ...Rəvayət edilir ki, Qurra ibn Xalid رضي الله عنه demişdir: “Bir gün Həsən əl-Bəsrini dərslər vermək üçün gözləyirdik. O, bir qədər gecikirdi. Sonra ayağa durduqda gəldi və dedi: “Bizi bu qonşularımız çağırmışdı”. Sonra da buyurdu: “Ənəs belə demişdir: “Bir dəfə biz Peyğəmbəri ﷺ gecə yarısı

olana qədər gözlədik. O gəlib bizə namaz qıldırdı, sonra da bizə xütbə deyərək buyurdu: “İndi insanlar namaz qılaraq yatıblar. “Siz namazı gözlədiyiniz müddətdə namaz qılmış hesab olunursunuz!””. Həsən əl-Bəsri dedi: “Həqiqətən, hər bir qövüm xeyri qoruyub gözlədikləri müddətdə xeyir içindədirlər”. Qurra dedi: “Həsənin bu sözü Ənəsın Peyğəmbərdən ﷺ rəvayət etdiyi hədisindəndir”.

٦٠١ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي حَنْظَلَةَ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ قَالَ صَلَّى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةَ الْعِشَاءِ فِي آخِرِ حَيَاتِهِ ، فَلَمَّا سَلَّمَ قَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ « أَرَأَيْتَكُمْ لَيْلَتَكُمْ هَذِهِ فَإِنَّ رَأْسَ مِائَةٍ لَا يَبْقَى مِمَّنْ هُوَ الْيَوْمَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ أَحَدٌ » . فَوَجَّهَ النَّاسُ فِي مَقَالَةِ رَسُولِ اللَّهِ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - إِلَى مَا يَتَحَدَّثُونَ مِنْ هَذِهِ الْأَحَادِيثِ عَنْ مِائَةِ سَنَةٍ ، وَإِنَّمَا قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لَا يَبْقَى مِمَّنْ هُوَ الْيَوْمَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ » يُرِيدُ بِذَلِكَ أَنَّهَا تَحْرِمُ ذَلِكَ الْقُرْنَ .

601. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ həyatının sonunda bizə İşa namazını qıldırdı. Salam verib namazı bitirdikdən sonra ayağa qalxıb buyurdu: “Bilirsinizmi bu gecə hansı gecədir? Həqiqətən, yüz ilin tamamında bu gün yer üzündə olanlardan heç bir kəs qalmayacaq”. İnsanlar Allah Elçisinin ﷺ bu yüz il kəlamı haqda şayiələrə daldılar.³ Halbuki Peyğəmbər ﷺ “Bu gündən etibarən yüz ilin tamamında (indi) yer üzündə olanlardan heç bir kəs qalmayacaq” deməklə, həmin gecədən etibarən yüz ilin tamamını qəsd edirdi”.

٤١ - باب السَّمْرِ مَعَ الضَّيْفِ وَالْأَهْلِ

41-ci fəsil: Qonaqlar və ailə üzvləri ilə birlikdə gecənin bir qisminə oyaq qalıb söhbət etmək

٦٠٢ - حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ قَالَ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا أَبُو عُمَرَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ أَنَّ أَصْحَابَ الصُّفَّةِ كَانُوا أَنَا سَافِرًا ، وَأَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « مَنْ كَانَ عِنْدَهُ طَعَامٌ ائْتَيْنِ فَلْيُدْهَبْ بِئَالِيهِ ، وَإِنْ أَرْبَعٌ فَخَامِسٌ أَوْ سَادِسٌ » . وَأَنَّ أَبَا بَكْرٍ جَاءَ بِبِلَاغَةِ فَأَنْطَلَقَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِعِشْرَةٍ ، قَالَ فَهَوَّ أَنَا وَأَبِي وَأُمِّي ، فَلَا أُدْرِي قَالَ وَامْرَأَتِي وَخَادِمٌ بَيْنَنَا وَبَيْنَ أَبِي بَكْرٍ . وَإِنَّ أَبَا بَكْرٍ تَعَشَّى عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ لَبِثَ حَيْثُ صَلَّيْتَ الْعِشَاءَ ، ثُمَّ رَجَعَ فَلَبِثَ حَتَّى تَعَشَّى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَجَاءَ بَعْدَ مَا مَضَى مِنَ اللَّيْلِ مَا شَاءَ اللَّهُ ، قَالَتْ لَهُ امْرَأَتُهُ وَمَا حَبَسَكَ عَنْ أَضْيَافِكَ - أَوْ قَالَتْ

¹ Yəni bir o qədər savab qazanırsınız.

² Bu hadisədən sonra yüz il keçdikdən sonra hicrətin 110-cu ilində Peyğəmbərin ﷺ Əbu Tufeyl Amir ibn Vasilə əl-Leysi رضي الله عنه adlı sonuncu səhabəsi vəfat etmişdir.

³ Yəni yüz ildən sonra Qiyamətin qoparaq hamını məhv edəcəyini zənn etdilər.

صَبِيْفِكَ - قَالَ أَوْ مَا عَشِيْتِيْهِمْ قَالَتْ أَيْوَا حَتَّىٰ تَجِيءَ ، قَدْ عَرَضُوا فَأَبُوًا . قَالَ فَذَهَبْتُ أَنَا فَاحْتَبَأْتُ فَقَالَ يَا عَنَتْرُ ، فَجَدَعٌ وَسَبٌّ ، وَقَالَ كُلُوا لَا هَيْبَتًا . فَقَالَ وَاللَّهِ لَا أَطْعَمُهُ أَبَدًا ، وَإِنَّمَا اللَّهُ مَا سَكْنَا نَأْخُذُ مِنْ لُقْمَةٍ إِلَّا رَبًّا مِنْ أَسْفَلِهَا أَكْثَرُ مِنْهَا . قَالَ يَعْني حَتَّىٰ شَبِعُوا وَصَارَتْ أَكْثَرُ بِمَا كَانَتْ قَبْلَ ذَلِكَ ، فَظَنَرُ إِلَيْهَا أَبُو بَكْرٍ فَإِذَا هِيَ كَمَا هِيَ أَوْ أَكْثَرُ مِنْهَا . فَقَالَ لِامْرَأَتِي يَا أُحْتُ بِنِي فِرَاسٍ مَا هَذَا قَالَتْ لَا وَفَرَّةٌ عَنِّي هِيَ الْآنَ أَكْثَرُ مِنْهَا قَبْلَ ذَلِكَ بِثَلَاثِ مَرَّاتٍ . فَأَكَلَ مِنْهَا أَبُو بَكْرٍ وَقَالَ إِنَّمَا كَانَ ذَلِكَ مِنَ الشَّيْطَانِ - يَعْني يَمِينُهُ - ثُمَّ أَكَلَ مِنْهَا لُقْمَةً ، ثُمَّ حَمَلَهَا إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَصْبَحَتْ عِنْدَهُ ، وَكَانَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِ عَقْدٍ ، فَمَضَى الْأَجَلَ ، فَفَرَقْنَا اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا ، مَعَ كُلِّ رَجُلٍ مِنْهُمْ أَنْاسٌ ، اللَّهُ أَعْلَمُ كَمْ مَعَ كُلِّ رَجُلٍ فَأَكَلُوا مِنْهَا أَجْمَعُونَ ، أَوْ كَمَا قَالَ .

602. ...Rəvayət edilir ki, Abdur-Rahmən ibn Əbu Bəkr رضي الله عنه demişdir: “Suffə¹ əhli kasıb adamlar idi. Odur ki, Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Kimin iki nəfərlik yeməyi varsa, üçüncü bir adamı da (yeməyə) dəvət etsin, əgər dörd nəfərlikdirsə, beşincisini və ya altıncısını da (yeməyə çağırınsın)”. Əbu Bəkr üç nəfəri, Peyğəmbər ﷺ isə on nəfəri evinə apardı. Mən, anam və atam bir evdə yaşayırdıq. Ravi deyir: “Mən Abdur-Rahmən: “Arvadım və Əbu Bəkrə qulluq edən xidmətçim də” deyib-demədiyini xatırlamıram”. Abdur-Rahmən deyir: “Əbu Bəkr Peyğəmbərin ﷺ yanında axşam yeməyini yedi, sonra da İşa namazını qılana qədər gözlədi. Daha sonra geri qayıdıb Peyğəmbər ﷺ axşam yeməyini yeyənə qədər orada qaldı və gecənin bir hissəsi keçdikdən sonra evinə qayıtdı. Arvadı ondan soruşdu: “Qonaqlarının yanına gəlməyə sənə nə mane oldu?” O dedi: “Olmaya, onlara şam yeməyi verməmişəm?” Arvadı dedi: “Onlar sən gələndək yemək istəmədilər, qabaqlarına yemək qoyuldu, lakin imtina etdilər”. Abdur-Rahmən deyir: “Mən atamın qorxusundan qaçıb gizləndim”. Atam isə: “Ay həşərat!”– deyə qışqırıb məni danladı. Yemək süfrəyə gətirildikdən sonra dedi: “Yeyin, onsuz da nuş olmayacaq! Allaha and olsun, mən o yeməkdən yeməyəcəyəm!” Abdur-Rahmən deyir: “Allaha and olsun ki, biz hər dəfə bir loxma götürdükcə altından yemək daha da artırdı. Axırda, hamı yeyib doydu və yemək əvvəlkindən daha çox oldu. Əbu Bəkr yeməyə baxıb onun olduğu kimi qaldığını və ya daha da artdığını görəndə arvadına dedi: “Ey Firas oğullarının bacısı, bu nədir?” Qadın dedi: “Gözün aydın! İndi yemək əvvəlkindən üç dəfə artıq olmuşdur!” Beləliklə, Əbu Bəkr də o yeməkdən yedi və (yeməyə toxunmayacağına dair) and içməsinə qəsd edərək: “Bu, şeytanın işidir”– dedi. O, yeməkdən bir loxma da yedikdən sonra onu Peyğəmbərin ﷺ yanına apardı və yemək səhərə qədər onun yanında qaldı. O vaxta qədər

¹ Suffə – Peyğəmbər ﷺ məscidinin içində, üstü talvarla örtülmüş bir yerdir. Mədinədə ev-eşiyi və mal-mülkü olmayan əshabələr burada qalırdılar. Bu səbəbdən də onlara suffə əhli deyirdilər.

bizimlə bir tayfa arasında bağlanan sazişin müddəti bitmişdi. Biz bu tayfadan on iki nəfər seçdik; onlardan hər birinin yanında Allaha məlum olan sayda adamlar var idi, onların hamısı bu xörəkdən yedi" və ya buna bənzər bir söz dedi".

۱۰ - كِتَابُ الْأَذَانِ

10. Azan kitabı

۱ - بابُ بَدْءِ الْأَذَانِ

1-ci fəsil: Azan verilməsinin başlanması

وَقَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ { وَإِذَا نَادَيْتُمُ إِلَى الصَّلَاةِ اتَّخَذُوهَا هُزُوءًا وَلَعِبًا ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ } وَقَوْلُهُ { إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ } .

Allahın ﷻ bu kəlamı: **“Siz namaza çağırduğunuz zaman onlar onu məsxərəyə qoyub oyun-oyuncaq sayırlar. Bu, onların düşüncəsiz bir toplum olmalarına görədir”** (əl-Maidə, 58) və bu kəlamı: **“Cümə günü namaza çağırıldığı zaman...”** (əl-Cumuə, 9).

۶۰۳ - حَدَّثَنَا عِمْرَانُ بْنُ مَيْسَرَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا خَالِدُ الْحَدَّادُ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسِ قَالَ ذَكَرُوا النَّارَ وَالنَّافُوسَ ، فَذَكَرُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى ، فَأَمَرَ بِلَالَ أَنْ يَشْفَعَ الْأَذَانَ وَأَنْ يُوتَرَ الْإِقَامَةَ .

603. ...Rəvayət olunur ki, Ənəs ؓ demişdir: “Səhabələr od qalamağı və zəng çalmağı dedilər, yəhudiləri və nəsrəniləri xatırladılar. Sonra Bilala azanın sözlərini cüt sayda, iqaməni isə tək sayda oxumaq əmr edildi”.

۶۰۴ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قَالَ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ كَانَ الْمُسْلِمُونَ حِينَ قَدِمُوا الْمَدِينَةَ يَجْتَمِعُونَ فَيَتَحَيَّنُونَ الصَّلَاةَ ، لَيْسَ يُنَادَى لَهَا ، فَتَكَلَّمُوا يَوْمًا فِي ذَلِكَ ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ اتَّخَذُوا نَافُوسًا مِثْلَ نَافُوسِ النَّصَارَى . وَقَالَ بَعْضُهُمْ بَلْ بُوَقًا مِثْلَ قَرْنِ الْيَهُودِ . فَقَالَ عُمَرُ أَوْلَا تَبْعَتُونَ رَجُلًا يُنَادِي بِالصَّلَاةِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « يَا بِلَالُ قُمْ فَتَادِ بِالصَّلَاةِ » .

604. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər ؓ deyərdi: “Müsəlmanlar Mədinəyə hicrət etdikdən sonra ilk vaxtlarda namaz vaxtını təqribi hesablayıb bir yerə toplaşardılar, çünki o vaxt heç kəs camaatı namaza çağırırdı. Bir gün müsəlmanlar bu haqda söhbət açdılar və onlardan bəzisi: “Xristianlar kimi zəng çalın”, bəzisi də: “Yox, yəhudilər kimi buynuzabənzər bir alətdən istifadə edin”– dedi. Ömər isə: “Bəlkə camaatı namaza çağırması üçün bir adam təyin edəsiniz?” dedi. Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Ey Bilal, qalx, (camaatı) namaza çağır!”

2 - Bab al-Adan Mutı Mutı

2-ci fasil: Azan kalmalarnın iki dafə taktar edilməsi

605 - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ سَيِّمَانَ بْنِ عَطِيَّةَ عَنْ أُيُوبَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ أَمَرَ بِإِلَّاءِ أَنْ يَشْفَعَ الْأَذَانَ وَأَنْ يُوتَرَ الْإِقَامَةَ إِلَّا الْإِقَامَةَ .

605. ...Rəvayət olunur ki, Ənəs ؓ demişdir: “Bilala azanın sözlərini cüt sayda, iqaməni¹ isə tək sayda oxumaq əmr edilmişdi”.

606 - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ أَخْبَرَنَا خَالِدُ الْحَدَّادُ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ لَمَّا كَثُرَ النَّاسُ قَالَ - ذَكَّرُوا - أَنْ يَعْلَمُوا وَقَتَ الصَّلَاةِ بِشَيْءٍ يَعْرِفُونَهُ ، فَذَكَّرُوا أَنْ يُورُوا نَارًا أَوْ يَضْرِبُوا نَافُوسًا ، فَأَمَرَ بِإِلَّاءِ أَنْ يَشْفَعَ الْأَذَانَ وَأَنْ يُوتَرَ الْإِقَامَةَ

606. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ؓ demişdir: “İnsanların sayı çoxaldıqda namaza nə ilə çağırılacaqları haqda danışmağa başladılar. Kimisi od qalamağı, kimisi də zəng çalmağı təklif etdi. Sonra isə Bilala azanın sözlərini cüt sayda, iqaməni isə (“qad qamətis-saləh” sözləri istisna olmaqla,) tək sayda oxumaq əmr edildi”.

3 - Bab al-İqamə Wacədə , İlə Qulə Qə Qamət as-Salə

3-cü fasil: İqamənin sözləri “qad qamətis-salət” sözlərindən başqa bir dafə deyilir

607 - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا خَالِدُ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ أَمَرَ بِإِلَّاءِ أَنْ يَشْفَعَ الْأَذَانَ ، وَأَنْ يُوتَرَ الْإِقَامَةَ . قَالَ إِسْمَاعِيلُ فَذَكَّرْتُ لِأُيُوبَ فَقَالَ إِلَّا الْإِقَامَةَ .

607. ...Rəvayət olunur ki, Ənəs ؓ demişdir: “Bilala azanın sözlərini cüt sayda, iqaməni isə tək sayda oxumaq əmr edilmişdi”. Ravi Əyyub dedi: “Qad qamətis-saləh” sözləri istisna olmaqla”.

4 - Bab Fısal at-Tadıin

4-cü fasil: Azanın fəziləti

608 - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ

¹ İqamənin sözlərində “qad qamətis-saləh” sözləri istisna olmaqla qalan sözlər bir dafə taktar olunur.

« إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ أَذْبَرَ الشَّيْطَانُ وَلَهُ ضُرَاطٌ حَتَّى لَا يَسْمَعَ التَّأْدِينَ ، فَإِذَا فَضَى التَّدَاءَ أَقْبَلَ ، حَتَّى إِذَا نُوبَ بِالصَّلَاةِ أَذْبَرَ ، حَتَّى إِذَا فَضَى التَّنَوُّبَ أَقْبَلَ حَتَّى يَخْطُرَ بَيْنَ الْمَرْءِ وَنَفْسِهِ ، يَقُولُ ادْكُرْ كَذَا ، ادْكُرْ كَذَا . لِمَا لَمْ يَكُنْ يَدْكُرُ ، حَتَّى يَنْظُرَ الرَّجُلُ لَا يَدْرِي كَمْ صَلَّى » .

608. ...Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Namaz üçün azan veriləndə şeytan bərkdən yel buraxaraq qaçır ki, bu çağırışı eşitməsin, azan bitdikdə isə geri qayıdır. İqamə veriləndə yenə dönüb qaçır, iqamə qurtardıqda isə geri qayıdır və insanla onun qəlbi arasında dayanıb ona: “Filan şeyi və filan şeyi yadına sal”– deyərək (namazı bitirənə qədər) onun yadına düşmədiyi şeyləri ona təlqin edir. Axırda o adam neçə rükət qıldığını (yadına sala) bilmir”.

٥ - باب رَفْعِ الصَّوْتِ بِالْبَدَاءِ

5-ci fəsil: Azanın uca səslə oxunması

وَقَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِذْ أَدَانَا سَمَحًا وَإِلَّا فَاعْتَرَلْنَا .

Ömər ibn Abdul-Əziz رضي الله عنه demişdir: “Ya azanı möhkəm de, ya da bizdən uzaqlaş”.

٦٠٩ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي صَعَصَعَةَ الْأَنْصَارِيِّ ثُمَّ الْمَازِنِيِّ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ قَالَ لَهُ « إِنِّي أَرَاكَ تُحِبُّ الْعَنَمَ وَالْبَادِيَةَ ، فَإِذَا كُنْتَ فِي غَنَمِكَ أَوْ بَادِيَتِكَ فَأَذْنَتْ بِالصَّلَاةِ فَارْفَعْ صَوْتَكَ بِالْبَدَاءِ ، فَإِنَّهُ لَا يَسْمَعُ مَدَى صَوْتِ الْمُؤَذِّنِ حِينَ وَلَا إِنْسٍ وَلَا شَيْءٍ إِلَّا شَهِدَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » . قَالَ أَبُو سَعِيدٍ سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

609. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Səid əl-Xudri رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Görürəm ki, sən qoyunları və səhranı xoşlayırsan. Qoyunların yanında və ya səhrada olanda namaz üçün azan oxuduğun zaman səsinə yüksəlt. Həqiqətən, müəzzinin səsinə eşidən elə bir cin, elə bir insan və elə bir məxluq yoxdur ki, Qiyamət günü ona şahidlik etməsin”.

٦ - باب مَا يُخَفَّنُ بِالْأَذَانِ مِنَ الدِّمَاءِ

6-cı fəsil: Azan qan tökülməsinin qarşısını alır

٦١٠ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ مُهَيْبٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا غَزَا بِنَا قَوْمًا لَمْ يَكُنْ يَغْرُو بِنَا حَتَّى يُصْبِحَ وَيَنْظُرُ ، فَإِنْ سَمِعَ أَذَانًا كَفَّ عَنْهُمْ ، وَإِنْ لَمْ يَسْمَعْ أَذَانًا أَغَارَ عَلَيْهِمْ ، قَالَ فَخَرَجْنَا إِلَى خَيْبَرَ

فَأَنْتَهَيْنَا إِلَيْهِمْ لَيْلًا ، فَلَمَّا أَصْبَحَ وَمَ يَسْمَعُ أَذَانًا رَكِبَ وَرَكِبْتُ خَلْفَ أَبِي طَلْحَةَ ، وَإِنَّ قَدَمِي لَتَمَسُّ قَدَمَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . قَالَ فَخَرَجُوا إِلَيْنَا بِمَكَاتِلِهِمْ وَمَسَاجِدِهِمْ فَلَمَّا رَأَوْا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالُوا مُحَمَّدٌ وَاللَّهِ ، مُحَمَّدٌ وَالْحَمِيسُ . قَالَ فَلَمَّا رَأَاهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « اللَّهُ أَكْبَرُ ، اللَّهُ أَكْبَرُ ، حَرَبَتْ حَبِيرُ ، إِنَّا إِذَا نَزَلْنَا بِسَاحَةِ قَوْمٍ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْدَرِينَ » .

610. ...Ənəs ibn Malik ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ hər hansı bir toplumun üstünə getdikdə səhər açılanadək onlara hücum etməyib gözləyirdi – əgər oradan azan səsi eşitsəydi, onlarla vuruşmaq fikrindən daşınar, azan səsinə eşitməsəydi, onlara hücum edərdi”. Ənəs deyir: “Biz Xeybərə doğru yola çıxdıq və onların yurduna gecə vaxtı çatdıq. Səhər olduqda Allah Elçisi ﷺ azan eşitmədikdə heyvanının tərkinə mindi. Mən Əbu Təlhənin heyvanının arxasına mindim. Mənim ayağım Allah Elçisinin ﷺ ayağına toxunurdu. Oranın camaatı zəmbil və təpkəcləri ilə bizə tərəf çıxdılar, Peyğəmbəri ﷺ gördükdə dedilər: “Muhəmməd, Vallah! Muhəmməd öz qoşunuyla (gəldi)!” Ənəs deyir: “Allah Elçisi ﷺ onları gördükdə dedi: “Allahu Əkbər, Allahu Əkbər! Xeybər dağıldı. Həqiqətən, biz (fasiq) qövmün yurduna daxil olduqda, qorxudulanların sabahı necə də pis olar!”

۷ - باب ما يَقُولُ إِذَا سَمِعَ الْمُنَادِي

7-ci fəsil: Müəzzinin səsinə eşidən nə deməlidir?

۶۱۱ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِذَا سَمِعْتُمُ الْبَدَاءَ فَقُولُوا مِثْلَ مَا يَقُولُ الْمُؤَدَّدُونَ » .

611. ...Əbu Səid əl-Xudri ﷺ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Azanı eşidəndə müəzzinin dediklərini təkrar edin”.

۶۱۲ - حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ حَدَّثَنِي عِيسَى بْنُ طَلْحَةَ أَنَّهُ سَمِعَ مُعَاوِيَةَ يَوْمًا فَقَالَ مِثْلَهُ إِلَى قَوْلِهِ « وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ » .

612. ...Rəvayət edilir ki, İsa ibn Təlhə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ Müaviyənin ﷺ (müəzzinin dediklərini): “Mən şahidlik edirəm ki, Muhəmməd Allahın elçisidir”¹ sözlərinə qədər təkrar etdiyini eşitmişdir...

۶۱۳ - قَالَ يَحْيَى وَحَدَّثَنِي بَعْضُ إِخْوَانِنَا أَنَّهُ قَالَ لَمَّا قَالَ حَيٌّ عَلَى الصَّلَاةِ . قَالَ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ . وَقَالَ هَكَذَا سَمِعْنَا نَبِيَّكُمْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ .

¹ Transkripsiyası: Əşhədu ənnə Muhəmmədən Rasu:lullah!

613. ...Müəzzin: “Namaza tələsin!”¹ deyəndə Müaviyə: “Qüdrət və güc yalnız Allahdadır!”² dedi, axırda isə buyurdu: “Biz Peyğəmbərimizin ﷺ belə dediyini eşitmişik”.

۸ - باب الدُّعَاءِ عِنْدَ الْبَدَاءِ

8-ci fəsil: Azan bitdikdən sonra oxunan dua

۶۱۴ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعَيْبُ بْنُ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « مَنْ قَالَ حِينَ يَسْمَعُ الْبَدَاءَ اللَّهُمَّ رَبِّ هَذِهِ الدَّعْوَةُ النَّامَةُ وَالصَّلَاةُ الْقَائِمَةُ آتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ وَالْفَضِيلَةَ وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا الَّذِي وَعَدْتَهُ ، حَلَّتْ لَهُ شَفَاعَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ » .

614. ...Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Kim azanı eşitdikdə: “Bu tam dövətin və qılınacaq namazın Rəbbi olan Allahım! Muhəmmədə vasitəçilik haqqı və fəzilət ver. Onu vəd etdiyin təriflənen məqama çatdır!”³ – deyərsə, Qiyamət günü mənim şəfaətimə qovuşar”.

۹ - باب الإِسْتِهَامِ فِي الْأَذَانِ

9-cu fəsil: Azan vermək üçün püşk atmaq⁴

وَيَذْكُرُ أَنَّ أَقْوَامًا احْتَلَفُوا فِي الْأَذَانِ فَأَقْرَعَ بَيْنَهُمْ سَعْدٌ

Qeyd olunur ki, bəzi toplumlar azanı kimin verməsi haqda ixtilafa düşmüşdülər. Səd ibn Əbu Vəqqas رضي الله عنه da onların arasında püşk atmışdır.

۶۱۵ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ سَمِيِّ مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي الْبَدَاءِ وَالصَّفِّ الْأَوَّلِ ، ثُمَّ لَمْ يَجِدُوا إِلَّا أَنْ يَسْتَهْمُوا عَلَيْهِ لَاسْتَهَمُوا ، وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي التَّهْجِيرِ لَاسْتَهَمُوا إِلَيْهِ ، وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي الْعَمَّةِ وَالصُّبْحِ لَأَتَوْهُمَا وَلَوْ حَبْوًا » .

615. ...Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Əgər insanlar azanın və namazda birinci cərgədə (durmağın nə qədər xeyirli və bərəkətli) olduğunu bilsəydilər və (buna əldə etmək üçün) püşk atmaqdan

¹ Transkripsiyası: Hayyə ələs-saləh!

² Transkripsiyası: Lə: həulə və lə: quvvətə illə: billəh!

³ Transkripsiyası: “Alla:hummə Rəbbə hə:zihid-dəvətə-tə:mmə, vas-salətə qə:imə, ə:ti Muhəmmədən-il-vasi:lətə vəl-fədi:lətə, vəb'ashu məqə:mən məhmu:dənilləzi vəadtəh!

⁴ Bir mübahisəni həll etmək üçün eyni cür nişanlar arasından bəxtəbəxt götürülən nişan.

başqa bir çarə tapmasaydılar, hökmən püşk atardılar; əgər onlar namazın vaxtı yetişən kimi onu qılmağın (nə qədər xeyirli və bərəkətli) olduğunu bilsəydilər, onu yerinə yetirmək üçün bir-birini ötməyə çalışardılar; əgər onlar İşa və Sübh namazlarını (camaatla) qılmağın (nə qədər xeyirli və bərəkətli) olduğunu bilsəydilər, bu namazları qılmaq üçün iməkləyərək də olsa (məscidə) gələrdilər”.

۱۰ - باب الْكَلَامِ فِي الْأَذَانِ

10-cu fəsil: Azan oxunarkən söz demək

وَتَكَلَّمَ سُلَيْمَانُ بْنُ صُرَدٍ فِي أَذَانِهِ . وَقَالَ الْحُسَيْنُ لَا بَأْسَ أَنْ يَضْحَكَ وَهُوَ يُؤَدِّنُ أَوْ يُعِيمُ .

Süleyman ibn Surad¹ ﷺ azan oxuması arasında danışmışdı. Həsən əl-Bəsrî رحمته demişdir: “Müəzzinin azan oxuyarkən və ya iqamə verərkən gülməsində müşkül yoxdur”.

٦١٦ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَبِي يُونُسَ وَعَبْدِ الْحَمِيدِ صَاحِبِ الرَّيَّادِيِّ وَعَاصِمِ الْأَخْوَلِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ خَطَبْنَا ابْنَ عَبَّاسٍ فِي يَوْمٍ رَدِغَ ، فَلَمَّا بَلَغَ الْمُؤَدِّنُ حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ . فَأَمَرَهُ أَنْ يُنَادِيَ الصَّلَاةَ فِي الرَّحَالِ . فَنَظَرَ الْقَوْمُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ فَقَالَ فَعَلَّ هَذَا مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنْهُ وَإِنَّمَا عَزَمَةٌ .

616. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn əl-Haris رحمته demişdir: “İbn Abbas palçıqlı bir cümə günü bizə xütbə dedi. Müəzzin “Həyyə aləs-saləh” sözünə çatdıqda “Namaz evlərdə qılınacaq”² deyə nida etməsini əmr etdi. Camaat bir-birinə baxdıqda İbn Abbas dedi: “Müəzzinə bunu əmr etməyi İbn Abbasdan daha xeyirli olan (Peyğəmbər ﷺ) etmişdir. Bu zərurətdir”.

۱۱ - باب أَدَانِ الْأَعْمَى إِذَا كَانَ لَهُ مَنْ يُخْبِرُهُ

11-ci fəsil: Namaz vaxtının girdiyini kor adama xəbər verən olarsa, onda o da azan verə bilər

٦١٧ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَبِي شِهَابٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِنَّ بِلَالًا يُؤَدِّنُ بِلَيْلٍ ، فَكُلُّوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يُنَادِيَ ابْنُ أُمِّ مَكْنُونٍ » . ثُمَّ قَالَ وَكَانَ رَجُلًا أَعْمَى لَا يُنَادِي حَتَّى يُقَالَ لَهُ أَصْبَحْتَ أَصْبَحْتَ .

617. ...Səlim ibn Abdullah atasından rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə

¹ Peyğəmbərin رحمته səhabəsidir. Hicrətin 65-ci ilində şəhid olmuşdur.

² Transkripsiyası: əs-Salə:tu fir-rihə:l!

buyurmuşdur: “Bilal gecə azan verir. Siz ibn Ummu Məktum azan verənə qədər yeyin-için”. Ravi demişdir: “İbn Ummu Məktum kor idi və ona: “Səhər açılır, səhər açılır” deyilməyincə o, azan oxumazdı”.

۱۲ - باب الأذان بعد الفجر

12-ci fəsil: Dan yeri söküldükdən sonra azan vermək

۶۱۸ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ أَخْبَرْتَنِي حُفْصَةُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا اعْتَكَفَ الْمُؤَدُّنَ لِلصُّبْحِ وَبَدَأَ الصُّبْحُ صَلَّى رُكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ تُقَامَ الصَّلَاةُ .

618. ...Həfsa رضي الله عنه rəvayət edir ki, müəzzin Sübh namazı üçün azanı verib bitirdikdə və artıq dan yeri söküldükdə Allah Elçisi ﷺ iqamədən əvvəl iki yüngül (qısa) rükətli namaz qıldadı”.

۶۱۹ - حَدَّثَنَا أَبُو نَعِيمٍ قَالَ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عَائِشَةَ كَانَتِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصَلِّي رُكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ بَيْنَ الْبَدَاءِ وَالْإِقَامَةِ مِنْ صَلَاةِ الصُّبْحِ .

619. ...Aişə رضي الله عنها rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Sübh namazının azanı və iqaməsi arasında iki rükət yüngül namaz qıldadı.

۶۲۰ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِنَّ بِلَالًا يُنَادِي بِلَيْلٍ ، فَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يُنَادِيَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ » .

620. ...Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Bilal gecə azan verir. Siz ibn Ummu Məktum azan verənə qədər yeyin-için”.

۱۳ - باب الأذان قبل الفجر

13-cü fəsil: Dan yeri sökülməmişdən qabaq azan vermək

۶۲۱ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ قَالَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ قَالَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ التَّمِيمِيُّ عَنْ أَبِي عَثْمَانَ النَّهْدِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « لَا يَمْنَعَنَّ أَحَدُكُمْ - أَوْ أَحَدًا مِنْكُمْ - أَذَانُ بِلَالٍ مِنْ سَحْوَرِهِ ، فَإِنَّهُ يُؤَدُّنُ - أَوْ يُنَادِي - بِلَيْلٍ ، لِيَرْجِعَ قَائِمَكُمْ وَلِيُنَبِّئَ نَائِمَكُمْ ، وَلَيْسَ أَنْ يَقُولَ الْفَجْرُ أَوْ الصُّبْحُ » . وَقَالَ بِأَصَابِعِهِ وَرَفَعَهَا إِلَى فَوْقِ وَطْأَطَأَ إِلَى أَسْفَلِ حَتَّى يَقُولَ هَكَذَا . وَقَالَ زُهَيْرٌ بِسَبَابَتَيْهِ إِحْدَاهُمَا فَوْقَ الْأُخْرَى ثُمَّ مَدَّهَا عَنْ يَمِينِهِ وَشِمَالِهِ .

621. ...Abdullah ibn Məsud رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Bilalın azan oxuması sizə səhur yeməyinizi yeməyə mane olmamalıdır.

Çünkü o, gecə namazını qılanlarınızı xəbərdar etmək və yatanlarınızı oyatmaq üçün gecə vaxtı azan verir. Bu isə dan yerinin sökülməsi və ya Sübh namazının vaxtının başlanması demək deyil". Bunu deyəndən sonra o, barmaqlarını yuxarı qaldırıb aşağı endirərək işarə etdi. Ravi şəhadət barmağını orta barmağının üstünə qoyduqdan sonra onları özündən sağa və sola işarə etdi.¹

۶۲۲ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو أُسَامَةَ قَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ حَدَّثَنَا عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ عَائِشَةَ . وَعَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ .

622. ...Yuxarıdakı hədisin mətni ilə eynidir.

۶۲۳ - وَحَدَّثَنِي يُونُسُ بْنُ عِيسَى الْمَرْزُوقِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا الْفَضْلُ قَالَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ عَائِشَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ « إِنَّ بِلَالًا يُؤَدِّدُ بِلَيْلٍ ، فَكُلُّوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يُؤَدِّدَ ابْنُ أُمِّ مَكْنُومٍ » .

623. ...Aişə رضي الله عنها rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Bilal gecə azan verir. Siz ibn Ummu Məktum azan verənə qədər yeyin-için”.

۱۴ - باب كَمْ بَيْنَ الْأَذَانِ وَالْإِقَامَةِ وَمَنْ يَنْتَظِرُ الْإِقَامَةَ

14-cü fəsil: Azan ilə iqamə arasında nə qədər vaxt var və iqaməni gözləyən (namazı nə qədər gözləməlidir)

۶۲۴ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ الْوَاسِطِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا خَالِدٌ عَنِ الْمُزَيَّرِيِّ عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ عَنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَعْقِلٍ الْمُزَنِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « بَيْنَ كُلِّ أَذَانَيْنِ صَلَاةٌ - ثَلَاثًا - لِمَنْ شَاءَ » .

624. ...Abdullah ibn Muğaffəl əl-Muzəni رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ üç dəfə buyurdu: “Kim istəsə hər azan və iqamə arasında iki rükət namaz qıla bilər”.

۶۲۵ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ عَابِرٍ الْأَنْصَارِيَّ عَنِ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كَانَ الْمُؤَدِّدُ إِذَا أَدَّنَ قَامَ نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَّبِعُونَ السَّوَارِيَ حَتَّى يُخْرِجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُمْ كَذَلِكَ يُصَلُّونَ الرَّكْعَتَيْنِ قَبْلَ الْمَغْرِبِ ، وَمَنْ يَكُنْ بَيْنَ الْأَذَانِ وَالْإِقَامَةِ شَيْءٌ . قَالَ عُثْمَانُ بْنُ جَبَلَةَ وَأَبُو دَاوُدَ عَنْ شُعْبَةَ لَمْ يَكُنْ بَيْنَهُمَا إِلَّا قَلِيلٌ

625. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رضي الله عنه demişdir: “Müəzzin azan verdikdə Peyğəmbərin ﷺ böyük səhabələrini Peyğəmbər ﷺ namaza çıxana

¹ O, bununla dan yerinin bütün üfüq boyu necə söküldüyünü qəsd edirdi.

qədər dirəklərə söykənib gözləyərtilər. Onlar Məğrib namazından qabaq iki rükət namaz qılar, azan ilə iqamə arasında başqa bir şey etməzdilər”. Ravi Şubə deyir: “Azan ilə iqamə arasında az bir vaxt olardı”.

۱۵ - باب من انتظر الإقامة

15-ci fəsil: İqaməni gözləyən

۶۲۶ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا سَكَتَ الْمُؤَذِّنُ بِالْأُولَى مِنْ صَلَاةِ الْفَجْرِ قَامَ فَرَكَعَ رَكَعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الْفَجْرِ بَعْدَ أَنْ يَسْتَبِينَ الْفَجْرَ ، ثُمَّ اضْطَجَعَ عَلَى شِقِيهِ الْأَيْمَنِ حَتَّى يَأْتِيَهُ الْمُؤَذِّنُ لِلْإِقَامَةِ .

626. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Müəzzin Sübh namazı üçün verilən birinci azanı oxuduqda Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم qalxıb Sübh namazından qabaq Sübhün aydınlığı bitdikdən sonra iki rükət yüngül namaz qıldardı. Sonra müəzzin onun yanına iqamə vermək üçün gələnə qədər sağ çiyini üstündə uzanardı.”.

۱۶ - باب بين كل أدائين صلاة لمن شاء

16-cı fəsil: Hər kim istəsə, iki azan¹ arasında namaz qıla bilər

۶۲۷ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ قَالَ حَدَّثَنَا كَثْمَسُ بْنُ الْحُسَيْنِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَعْقِلٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « بَيْنَ كُلِّ آدَائَيْنِ صَلَاةٌ بَيْنَ كُلِّ آدَائَيْنِ صَلَاةٌ - ثُمَّ قَالَ فِي الثَّلَاثَةِ - لِمَنْ شَاءَ » .

627. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Muğaffəl رضي الله عنه demişdir: “Hər iki azan arasında namaz var, hər iki azan arasında namaz var” – dedi və üçüncü dəfə: “Kim istəsə” - deyə əlavə etdi”.

۱۷ - باب من قال ليؤذّن في السفر مؤذّن واحد

17-ci fəsil: “Qoy səfərdə azanı bir müəzzin versin” – deyən

۶۲۸ - حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ قَالَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي قَلَابَةَ عَنْ مَالِكِ بْنِ الْحُوَيْرِثِ أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي نَفَرٍ مِنْ قَوْمِي فَأَقَمْنَا عِنْدَهُ عِشْرِينَ لَيْلَةً ، وَكَانَ رَجِيمًا زَفِيمًا ، فَلَمَّا رَأَى شَوْقَنَا إِلَى أَهَالِينَا قَالَ « ازْجِعُوا فَكُونُوا فِيهِمْ وَعَلِمُوهُمْ وَصَلُّوا ، فَإِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَلْيُؤَذِّنْ لَكُمْ أَحَدُكُمْ وَلْيُؤَمِّكُمْ أَحَدُكُمْ » .

¹ İki azan, yəni azan və iqamə.

628. ...Rəvayət edilir ki, Malik ibn əl-Huveyris ؓ demişdir: “Mən tayfamızdan olan bir neçə adamla birlikdə Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldim və biz iyirmi gün onun yanında qaldıq. O, bizimlə çox mehriban və mülayim rəftar edirdi. Nəhayət, bizim ailələrimiz üçün darıxdığımızı görərək buyurdu: “Qayıdın, onların yanında olun, (dini) onlara öyrədin və namaz qıldırın. Namazın vaxtı gəldikdə, biriniz azan verib sizi namaza çağırırsın və ən yaşlı olanınız sizə namaz qıldırırsın”.

۱۸ - باب الأذان للمُسافرِ إذا كانوا جماعةً ، والإقامة ، وكذلك بَعْرِفَةِ وَجَمْعِ

18-ci fəsil: Müsafirilər camaat halında olduqda onların azan və iqaməni demələri, Arafa və Müzdəlifədə də belə etmələri

وَقَوْلِ الْمُؤَدِّنِ الصَّلَاةُ فِي الرَّحَالِ . فِي اللَّيْلَةِ الْبَارِدَةِ أَوْ الْمَطِيرَةِ .

Soyuq və ya yağışlı gecədə müəzzinin “Namaz evlərdə qılınacaq”¹ deməsi

۶۲۹ - حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ بْنُ أَبِرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْمُهَاجِرِ أَبِي الْحُسَيْنِ عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهَبٍ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ قَالَ كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ فَأَرَادَ الْمُؤَدِّنُ أَنْ يُؤَدِّنَ فَقَالَ لَهُ « أُرِدُّ » . ثُمَّ أَرَادَ أَنْ يُؤَدِّنَ فَقَالَ لَهُ « أُرِدُّ » . ثُمَّ أَرَادَ أَنْ يُؤَدِّنَ . فَقَالَ لَهُ « أُرِدُّ » . حَتَّى سَاوَى الظِّلُّ التَّلْوَلَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ » .

629. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Zərrə ؓ demişdir: “Bir dəfə biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə səfərdə ikən müəzzin namaz üçün azan vermək istədi. Peyğəmbər ﷺ ona: “Sərin düşənədək (gözlə)”– dedi. Bir müddət sonra müəzzin yenidən azan vermək istədikdə Peyğəmbər ﷺ yenə: “Sərin düşənədək (gözlə)”– dedi. Bir müddət sonra müəzzin yenidən azan vermək istədikdə Peyğəmbər ﷺ yenə: “Sərin düşənədək (gözlə)”– dedi. Biz təpələrin kölgələri uzanana qədər gözlədik”. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Həqiqətən, şiddətli istinin olması Cəhənnəmin nəfəs almasına gərəkdir”.

۶۳۰ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ خَالِدِ الْحَدَّاءِ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ مَالِكِ بْنِ الْحُوَيْرِثِ قَالَ أُنِيَ رَجُلَانِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُرِيدَانِ السَّفَرَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِذَا أَنْتَمَا خَرَجْتُمَا فَأَدِّنَا ثُمَّ أَقِيمَا ثُمَّ لِيُؤَدِّنَاكُمْ أَوْ كَمَا » .

630. ...Rəvayət edilir ki, Malik ibn əl-Huveyris ؓ demişdir: “Səfərə çıxmaq istəyən iki nəfər Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldi və Peyğəmbər ﷺ onlara belə buyurdu: “Səfərdə olduğunuz vaxt (namazın vaxtı gəldikdə) azan oxuyun, sonra iqamə verin, sonra isə ən yaşlı olanınız sizə namaz qıldırırsın”.

¹ Transkripsiyası: əs-Salə:tu fir-rihə:l!

۶۳۱ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ حَدَّثَنَا أُبَيُّ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ قَالَ حَدَّثَنَا مَالِكٌ أُنْتِنَا إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ شَبَبَةٌ مَتَقَارِبُونَ ، فَأَقَمْنَا عِنْدَهُ عِشْرِينَ يَوْمًا وَلَيْلَةً ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجِيمًا رَفِيحًا ، فَلَمَّا ظَنَّ أَنَّا قَدِ اشْتَهَيْنَا أَهْلَنَا أَوْ قَدِ اشْتَقْنَا سَأَلَنَا عَمَّنْ تَرَكْنَا بَعْدَنَا فَأَخْبَرْتَاهُ قَالَ « ارْجِعُوا إِلَى أَهْلِكُمْ فَأَقِيمُوا فِيهِمْ وَعَلِّمُوهُمْ وَمُرُوهُمْ - وَذَكَرَ أَشْيَاءَ أَحْفَظُهَا أَوْ لَا أَحْفَظُهَا - وَصَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي ، فَإِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَلْيُؤَدِّدْ لَكُمْ أَحَدُكُمْ وَلْيُؤَمِّكُمْ أَكْبَرَكُمْ » .

631. ...Rəvayət edilir ki, Malik رضي الله عنه demişdir: “Biz Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم yanına gəldik və həmyaşlıd gənclər idik. Biz iyirmi gün, iyirmi gecə Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم yanında qaldıq. Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم çox mehriban və mülayim adam idi. O bizimlə çox mehriban və mülayim rəftar edirdi. Bizim ailələrimiz üçün darıxdığımızı hiss etdikdə geridə kimləri qoyub gəldiyimizi soruşdu. Biz də ona dedik. Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم buyurdu: “Ailələrinizin yanına qayıdın, onların yanında olun, (bu dini) onlara öyrədin, yadda saxladığınızı onlara danışın. Mənim necə namaz qıldığımı görmüsünüzsə, elə namaz qılın. Namaz vaxtı yetişdiyi zaman, qoy biriniz azan verib sizi namaza çağırınsın və sizin ən yaşlı olanınız sizə namaz qıldırınsın”.

۶۳۲ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ أَخْبَرَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ حَدَّثَنِي نَافِعٌ قَالَ أَدَّى ابْنُ عُمَرَ فِي لَيْلَةٍ بَارِدَةٍ بَصْحَانًا ثُمَّ قَالَ صَلَّى فِي رِحَالِكُمْ ، فَأَخْبَرْنَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَأْمُرُ مُؤَدِّدًا يُؤَدِّدُ ، ثُمَّ يَقُولُ عَلَى إِثْرِهِ ، أَلَا صَلُّوا فِي الرِّحَالِ . فِي اللَّيْلَةِ الْبَارِدَةِ أَوْ الْمَطِيرَةِ فِي السَّمْرِ .

632. ...Rəvayət edilir ki, Nafi رضي الله عنه demişdir: “İbn Ömər Dəcəndə olarkən soyuq bir gecədə azan oxudu, sonra “Namazı olduğunuz yerdə qılın!” dedi və bizə belə buyurdu: “Soyuq və ya yağışlı gecədə, səfərdə olarkən Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم müəzzinə azan verməyi və sonda: “Namazınızı olduğunuz yerdə qılın” deməyi əmr edərdi”.

۶۳۳ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ قَالَ أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو الْعُمَيْسِ عَنْ عَوْنِ بْنِ أَبِي جُحَيْفَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْأَبْطَحِ فَجَاءَهُ بِالْأَلِّ فَأَذَنَهُ بِالصَّلَاةِ ، ثُمَّ خَرَجَ بِالْأَلِّ بِالْعَنْزَةِ حَتَّى رَكَعَهَا بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْأَبْطَحِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ .

633. ...Aun ibn Əbu Cuheyfə atasının رضي الله عنه belə buyurduğunu rəvayət etmişdir: “Mən əl-Əbtahda Allah Elçisini صلى الله عليه وسلم gördüm. Bilal onun yanına gəldi və namaz üçün azan verdi. Sonra Bilal bir nizə ilə bayıra çıxdı və onu əl-Əbtahda Allah Elçisinin صلى الله عليه وسلم qarşısında yerə sancdı və iqamə verdi”.

۱۹ - باب هل يَتَّبِعُ الْمُؤَدِّدُ فَأُهَا هُنَا وَهَذَا هُنَا ، وَهَلْ يَلْتَمِثُ فِي الْأَذَانِ

19-cu fəsil: Müəzzin azan oxuduqda ağzını sağa və sola döndərirmi?
Müəzzin azan əsnasında sağ və sola dönürmü?

وَيَذْكُرُ عَنْ بِلَالٍ أَنَّهُ جَعَلَ إِصْبَعَيْهِ فِي أُذُنَيْهِ . وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ لَا يَجْعَلُ إِصْبَعَيْهِ فِي أُذُنَيْهِ . وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ لَا بَأْسَ أَنْ يُؤَدِّدَ عَلَى غَيْرِ وُضُوءٍ . وَقَالَ عَطَاءُ الْوُضُوءُ حَقٌّ وَسُنَّةٌ . وَقَالَتْ عَائِشَةُ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَذْكُرُ اللَّهَ عَلَى كُلِّ أَحْيَانِهِ .

Rəvayət edilir ki, Bilal رضي الله عنه azan oxuyarkən barmaqlarını qulaqlarına salardı. İbn Ömər رضي الله عنه isə barmaqlarını qulağına salmazdı. İbrahim ən-Nəxai رضي الله عنه demişdir: “Dəstəmazsız azan oxumaqda heç bir müşkül yoxdur”. Əta رضي الله عنه demişdir: “Dəstəmaz almaq sünnə və haqdır”. Aişə رضي الله عنها demişdir: “Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم həyatının hər bir halında Allahı zikir edərdi”.

۶۳۴ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَوْنِ بْنِ أَبِي جُحَيْفَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ رَأَى بِلَالَ يُؤَدِّدُ فَجَعَلَتْ أُتْتَبِعُ فَأُهَا هُنَا وَهَذَا هُنَا بِالْأَذَانِ .

634. ...Aun ibn Əbu Cuheyfə atasının رضي الله عنه belə dediyini rəvayət etmişdir: “Mən Bilalı azan oxuyarkən gördüm və onun kimi ağzımı sağa və sola çevirməyə başladım”.

۲۰ - باب قَوْلِ الرَّجُلِ فَاتَيْنَا الصَّلَاةَ

20-ci fəsil: Namaza tələsən adamın: “Biz namazı buraxmışıq” – deməsi

وَكَرِهَ ابْنُ سِيرِينَ أَنْ يَقُولَ فَاتَيْنَا الصَّلَاةَ وَلَكِنْ لِيُقَالُ لَمْ نَذْرِكْ . وَقَوْلُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَصْحَحُ .

İbn Sirin رضي الله عنه “Biz namazı buraxmışıq” deməyi yaxşı bir şey saymır, lakin “Biz namaza çatmadıq”- desin” deyərdi. Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم sözü isə daha səhihdir.

۶۳۵ - حَدَّثَنَا أَبُو نَعِيمٍ قَالَ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ بَيْنَمَا نَحْنُ نُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ سَمِعَ جَلْبَةَ رِجَالٍ فَلَمَّا صَلَّى قَالَ « مَا شَأْنُكُمْ » . قَالُوا اسْتَعَجَلْنَا إِلَى الصَّلَاةِ . قَالَ « فَلَا تَفْعَلُوا ، إِذَا أَتَيْتُمُ الصَّلَاةَ فَعَلَيْكُمْ بِالسَّكِينَةِ ، فَمَا أَدْرَكْتُمْ فَصَلُّوا وَمَا فَاتَكُمْ فَأَمُّوا » .

635. ...Abdullah ibn Əbu Qətadə atasının رضي الله عنه belə dediyini rəvayət etmişdir: “Biz Peyğəmbərlə صلى الله عليه وسلم birlikdə namaz qılarkən o, namaza gələn adamların hay-küyünü eşitdi. Namazı bitirdikdən sonra soruşdu: “Sizə nə olub?” Onlar: “Biz namaza tələsirdik”- dedilər. Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم buyurdu: “Belə

etməyin! Namaza gələndə sakitcə gəlin. Hansı (rükətə) çatsanız, (onu imamla bir yerdə) qılın, buraxdıqlarınızı isə (tək şəkildə) tamamlayın”.

۲۱ - باب لا يَسْعَى إِلَى الصَّلَاةِ ، وَلْيَأْتِ بِالسَّكِينَةِ وَالْوَقَارِ

21-ci fəsil: Namaza tələsməyin, sakitcə və təmkinlə gəlin

وَقَالَ « مَا أَدْرَكْتُمْ فَصَلُّوا ، وَمَا فَاتَكُمْ فَأْتُوا » . قَالَ أَبُو قَتَادَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

Əbu Qatədə رضي الله عنه rəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم buyurmuşdur: “Hansı (rükətə) çatsanız, (onu imamla birlikdə) qılın, buraxdıqlarınızı isə (fərdi şəkildə) tamamlayın”.

۶۳۶ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . وَعَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِذَا سَمِعْتُمُ الْإِقَامَةَ فَاْمَشُوا إِلَى الصَّلَاةِ ، وَعَلَيْكُمْ بِالسَّكِينَةِ وَالْوَقَارِ وَلَا تُسْرِعُوا ، فَمَا أَدْرَكْتُمْ فَصَلُّوا وَمَا فَاتَكُمْ فَأْتُوا » .

636. ...Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم belə buyurdu: “İqaməni eşitdiyiniz zaman namaza sakitcə və təmkinlə gəlin, sürətlə gəlməyin. Hansı (rükətə) çatsanız, (onu imamla birlikdə) qılın, buraxdıqlarınızı isə (fərdi şəkildə) tamamlayın”.

۲۲ - باب متى يَقُومُ النَّاسُ إِذَا رَأَوْا الْإِمَامَ عِنْدَ الْإِقَامَةِ

22-ci fəsil: Camaat iqamə verilərkən imamı gördükdə nə vaxt ayağa qalxmalıdır?

۶۳۷ - حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ بْنُ أَبِرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ قَالَ كَتَبَ إِلَيَّ يَحْيَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِذَا أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَلَا تَقُومُوا حَتَّى تَرَوْنِي » .

637. ...Abdullah ibn Əbu Qatədə atasının رضي الله عنه belə dediyini rəvayət etmişdir: “Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم belə buyurdu: “Namaza iqamə verildikdə məni (qarşınızda) görəndə qədər ayağa durmayın”.

۲۳ - باب لا يَسْعَى إِلَى الصَّلَاةِ مُسْتَعْجِلًا ، وَلْيَأْتِ بِالسَّكِينَةِ وَالْوَقَارِ

23-cü fəsil: Namaza tələsərək gəlməmək, sükunət və təmkinlə gəlmək

۶۳۸ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِذَا أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَلَا تَقُومُوا حَتَّى تَرَوْنِي وَعَلَيْكُمْ بِالسَّكِينَةِ » . تَابَعَهُ عَلِيُّ بْنُ الْمُبَارَكِ .

638. ...Abdullah ibn Əbu Qətadə atasının ﷺ belə dediyini rəvayət etmişdir: “Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Namaza iqamə verildikdə məni (qarşınızda) görəne qədər ayağa qalxmayın və sükunətdə olun”.

۲۴ - باب هل يخرج من المسجد لعله

24-cü fəsil: Məsciddən bir şeyə görə çıxmaq olarmı?

۶۳۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ عَنِ ابْنِ شَهَابٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ وَقَدْ أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ وَعُدِلَتِ الصُّفُوفُ ، حَتَّى إِذَا قَامَ فِي مِصَلَاةٍ انْتَهَرْنَا أَنْ يُكَبِّرَ انصَرَفَ قَالَ « عَلَى مَكَانِكُمْ » . فَمَكَّنْنَا عَلَى هَيْبَتِنَا حَتَّى خَرَجَ إِلَيْنَا يَنْطَفُفُ رَأْسُهُ مَاءً وَقَدْ اغْتَسَلَ .

639. ...Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ gəldikdə artıq namaza başlamaq üçün iqamə verilmiş və cərgələr düzəlmişdi. Allah Elçisi ﷺ bizim yanımıza gəlib namaza durdu və biz onun təkbir etməsini gözlədikdə bizə tərəf çevrilib buyurdu: “Yerinizdən tərpənməyin!” Biz onun başından su damcılıya-damcılıya yanımıza gələnə qədər yerimizdə qaldıq. O, qüsl almışdı”.

۲۵ - باب إذا قال الإمام مكانكم . حتى رجع انتظروه

25-ci fəsil: İmam: “Yerinizdə qalın” dedikdə qayıdana qədər onu gözləmək

۶۴۰ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ قَالَ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنِ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَسَوَى النَّاسُ صُفُوفَهُمْ ، فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَتَقَدَّمَ وَهُوَ جُنُبٌ ثُمَّ قَالَ « عَلَى مَكَانِكُمْ » . فَرَجَعَ فَاغْتَسَلَ ثُمَّ خَرَجَ وَرَأْسُهُ يَقَطُرُ مَاءً فَصَلَّى بِهِمْ . فَمَكَّنْنَا عَلَى هَيْبَتِنَا حَتَّى خَرَجَ إِلَيْنَا يَنْطَفُفُ رَأْسُهُ مَاءً وَقَدْ اغْتَسَلَ .

640. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ﷺ demişdir: “Camaatın namaz qılması üçün iqamə verilmiş və cərgələr düzəlmişdi. Allah Elçisi ﷺ irəli gəldi, sonra cənabətli olduğunu xatırladı və dedi: “Yerinizdən tərpənməyin!” Sonra qayıdıb qüsl aldı və başından su damcılıya-damcılıya gələrək onlara namaz qıldırıdı”.

۲۶ - باب قول الرجل ما صلينا

26-cı fəsil: Kişinin: “Biz namaz qılmadıq” sözü

۶۴۱ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى قَالَ سَمِعْتُ أَبَا سَلَمَةَ يَقُولُ أَحْبَبْنَا جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَاءَهُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ يَوْمَ الْحَنْدَقِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، وَاللَّهِ مَا كِدْتُ أَنْ أُصَلِّيَ حَتَّى كَادَتِ الشَّمْسُ تَغْرُبُ ، وَذَلِكَ بَعْدَ مَا أَفْطَرُ

الصَّائِمُ . فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « وَاللَّهِ مَا صَلَّيْتُهَا » فَتَزَلَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى بُطْحَانَ وَأَنَا مَعَهُ فَتَوَضَّأْتُ ثُمَّ صَلَّى - بَعْدَ مَا غَرَبَتِ الشَّمْسُ ، ثُمَّ صَلَّى بَعْدَهَا الْمَغْرِبَ .

641. ...Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه rəvayət edir ki, Xəndək döyüşü əsnasında Ömər ibn əl-Xattab gəlib dedi: “Ey Allahın Eçisi! Allaha and olsun ki, mən namazı gün batana yaxın qıldım”. Bu, oruc tutan orucunu açdıqdan sonra idi. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Allaha and olsun ki, mən hələ heç qılmamışam”. Sonra Peyğəmbər ﷺ Buthana getdi, mən də onunla birlikdə idim. Orada Peyğəmbər ﷺ dəstəmaz aldı və günəş batandan sonra namazı, yəni Əsr namazını, ardı ilə də Məğrib namazını qıldırdı”.

۲۷ - باب الإمام تَعْرِضُ لَهُ الْحَاجَةُ بَعْدَ الْإِقَامَةِ

27-ci fəsil: İqamə verildikdən sonra imamın zəruri bir işlə məşğul olması

۶۴۲ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ صُهَيْبٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُنَاجِي رَجُلًا فِي جَانِبِ الْمَسْجِدِ ، فَمَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ حَتَّى نَامَ الْقَوْمُ .

642. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Bir dəfə namaza iqamə verildi, Peyğəmbər ﷺ isə hələ də məscidin bir tərəfində kiminləsə gizli söhbət edirdi. O, namaz qılmaq üçün ayağa qalxanda səhabələrdən bəziləri artıq yuxuya getmişdi”.

۲۸ - باب الْكَلَامِ إِذَا أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ

28-ci fəsil: Namaza iqamə verildiyi zaman danışmaq

۶۴۳ - حَدَّثَنَا عَيَّاشُ بْنُ الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ سَأَلْتُ ثَابِتًا الْبُنَائِيَّ عَنِ الرَّجُلِ يَتَكَلَّمُ بَعْدَ مَا تُقَامُ الصَّلَاةُ فَحَدَّثَنِي عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَعَرَضَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ فَحَبَسَهُ بَعْدَ مَا أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ .

643. ...Rəvayət edilir ki, Humeyd رضي الله عنه demişdir: “Mən Sabit əl-Bünaniyə namaza iqamə verildikdən sonra bir kişinin danışması haqda sual verdim. O mənə dedi ki, Ənəs ibn Malik belə demişdir: “Bir dəfə namaz üçün iqamə verildi. Peyğəmbərin ﷺ qarşısına bir nəfər keçdi və namaza iqamə verildikdən sonra onu məşğul etdi”.

29-cu fəsil: Camaatla namaz qılmağın vacib olması

وَقَالَ الْحُسَيْنُ إِنَّ مَنَعْتَهُ أُمُّهُ عَنِ الْعِشَاءِ فِي الْجَمَاعَةِ شَفَقَةٌ لَمْ يُطْعَمَهَا

Həsən əl-Bəsrî رضي الله عنه demişdir: “Kiminsə anası ona şəfqətindən dolayı İsha namazına getməyinə mane olarsa, həmin adam anasına itaət etməməlidir”.

۶۴۴ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أُمَرَ بِحَطَبٍ فَيُحَطَّبُ ، ثُمَّ أُمَرَ بِالصَّلَاةِ فَيُؤَدَّنَ لَهَا ، ثُمَّ أُمَرَ بِرَجُلٍ فَيُؤَمُّ النَّاسَ ، ثُمَّ أُخَالِفَ إِلَى رَجُلٍ فَأُخْرِقَ عَلَيْهِمْ بُيُوتَهُمْ ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ يَعْلَمُ أَحَدُهُمْ أَنَّهُ يَجِدُ عَرَقًا سَمِيمًا أَوْ مَرْمَاتَيْنِ حَسَنَتَيْنِ لَشَهِدَ الْعِشَاءَ » .

644. ...Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم belə buyurdu: “Canım Əlində Olana and olsun ki, mən istərdim əmr edəm, odun yığsınlar, sonra əmr edəm, (camaatı) namaza çağırmaq üçün azan versinlər, sonra da bir adama camaata namaz qıldırmağı tapşırım və namaza gəlməyən kişilərin evlərinə gedib onların evlərini yandırıb kül edəm. Canım Əlində Olana and olsun ki, əgər onlardan birisi (burada) ona üstündə yağlı ət parçası olan sümük və ya bir cüt qoyun dırnağı veriləcəyini bilsəydi, mütləq İsha namazına gələrdi”.

30-cu fəsil: Camaat namazının fəziləti

وَكَانَ الْأَسْوَدُ إِذَا فَاتَتْهُ الْجَمَاعَةُ ذَهَبَ إِلَى مَسْجِدٍ آخَرَ . وَجَاءَ أَنَسُ إِلَى مَسْجِدٍ قَدْ صَلَّى فِيهِ ، فَأَذَّنَ وَأَقَامَ وَصَلَّى جَمَاعَةً .

əl-Əsvəd ibn Yəzid رضي الله عنه bir dəfə camaat namazını buraxdıqda başqa məscidə gedər və camaat namazının fəzilətini qazanmağa çalışardı. Ənəs رضي الله عنه bir məsciddə namaz qılındıqdan sonra gəlib azan oxudu və yanındakılara camaat namazı qıldırırdı.¹

۶۴۵ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « صَلَاةُ الْجَمَاعَةِ تَفْضُلُ صَلَاةِ الْفَدَى بِسَبْعٍ وَعِشْرِينَ دَرَجَةً » .

¹ Bunu qeyd etməklə Muhəmməd ibn İsmail əl-Buxari رضي الله عنه camaat namazı qılındıqdan sonra həmin namazı camaat namazına çatmayanların camaat şəklində qılmasının icazəli olduğunu bildirmək istəmişdir. İbn Məsud, Həsən əl-Bəsrî, Əhməd ibn Hənbəl və İshaq ibn Rahaveyh رضي الله عنه bunun icazəli olduğunu bildirərək bu əsəri dəlil gətirmişlər. Digər alimlər isə camaatın parçalanı biləcəyini, təfriqəyə səbəb olacağını dəlil gətirərək bunun icazəli olmadığını qeyd etmişlər.

645. ...Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Camaat namazı tək qılınan namazdan iyirmi yeddi dərəcə üstündür”.

٦٤٦ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ حَدَّثَنِي ابْنُ هَادٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَبَابٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « صَلَاةُ الْجَمَاعَةِ تَفْضُلُ صَلَاةِ الْفَدَى بِخَمْسٍ وَعِشْرِينَ دَرَجَةً »

646. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Səid əl-Xudri رضي الله عنه Peyğəmbərin ﷺ belə buyurduğunu eşitmişdir: “Camaat namazı tək qılınan namazdan iyirmi beş dərəcə üstündür”.

٦٤٧ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ قَالَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا صَالِحٍ يَقُولُ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « صَلَاةُ الرَّجُلِ فِي الْجَمَاعَةِ تُضَعَّفُ عَلَى صَلَاتِهِ فِي بَيْتِهِ وَفِي سُوقِهِ خَمْسًا وَعِشْرِينَ ضِعْفًا ، وَذَلِكَ أَنَّهُ إِذَا تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ، ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الْمَسْجِدِ لَا يُخْرِجُهُ إِلَّا الصَّلَاةُ ، لَمْ يَخْطُ خَطْوَةً إِلَّا رُفِعَتْ لَهُ بِهَا دَرَجَةٌ ، وَخَطَّ عَنْهُ بِهَا خَطِيئَةٌ ، فَإِذَا صَلَّى لَمْ تَزَلِ الْمَلَائِكَةُ تُصَلِّي عَلَيْهِ مَا دَامَ فِي مُصَلَاةِ اللَّهِ صَلَّى عَلَيْهِ ، اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ . وَلَا يَزَالُ أَحَدُكُمْ فِي صَلَاةٍ مَا انتَظَرَ الصَّلَاةَ » .

647. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Kişinin camaatla qıldığı namazı öz evində və ya bazarda qıldığı namazdan iyirmi beş dəfə artıqdır.¹ Çünki o gözəl şəkildə dəstəmaz alıb məscidə ancaq namaz qılmaq məqsədilə gedərsə, atdığı hər addıma görə bir dərəcə yüksələr və onun bir günahı silinər. Namazını qıldığı yerdə gözlədiyi vaxt ərzində dəstəmazı pozulanadək mələklər onun üçün: “Allahım, onu bağışla! Allahım, ona rəhm et!” - deyər dua edərlər. Sizdən biriniz namazı gözlədiyi vaxt ərzində namaz qılmış sayılır”.

٣١ - باب فَضْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ فِي جَمَاعَةٍ

31-ci fəsil: Camaatla qılınan sübh namazının fəziləti

٦٤٨ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ وَأَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « تَفْضُلُ صَلَاةِ الْجَمِيعِ صَلَاةِ أَحَدِكُمْ وَحْدَهُ بِخَمْسٍ وَعِشْرِينَ جُزْءًا ، وَتَجْتَمِعُ مَلَائِكَةُ اللَّيْلِ وَمَلَائِكَةُ النَّهَارِ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ » . ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ فَأَقْرَأُوا إِنْ شِئْتُمْ { إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا } .

648. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: “Mən Allah Elçisinin ﷺ belə buyurduğunu eşitdim: “Camaat namazı birinizin tək qıldığı namaz-

¹ Burada söhbət namazın savabından gedir.

dan iyirmi beş dəfə üstündür, gecə mələkləri ilə gündüz mələkləri Sübh namazında bir yerə toplaşirlar”. Sonra Əbu Hureyra dedi: “İstəyirsinizsə, bu ayəni oxuyun: “...Sübh çağı oxunan Quranın¹ şahidləri olur” (əl-İsra, 78)”.

۶۴۹ - قَالَ شُعَيْبٌ وَحَدَّثَنِي نَافِعٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ تَفْضُلُهَا بِسَبْعٍ وَعِشْرِينَ دَرَجَةً .

649. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Ondan (tək qılınan namazdan) iyirmi yeddi dərəcə üstündür”.

۶۵۰ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ سَمِعْتُ سَالِمًا قَالَ سَمِعْتُ أُمَّ الدَّرْدَاءِ تَقُولُ دَخَلَ عَلَيَّ أَبُو الدَّرْدَاءِ وَهُوَ مُغْضَبٌ فَقُلْتُ مَا أَغْضَبَكَ فَقَالَ وَاللَّهِ مَا أَعْرِفُ مِنْ أُمَّةٍ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَيْئًا إِلَّا أَهَمَّ بِصَلَاةٍ جَمِيعًا .

650. ...Rəvayət edilir ki, Ummu əd-Dərdə رضي الله عنها demişdir: “Bir dəfə Əbu əd-Dərdə qəzəbli halda yanıma gəldi. Mən dedim: “Niyə qəzəblisən?” O dedi: “Allaha and olsun, mən Muhəmməd ﷺ ümmətindən onların namaz qılma- larından başqa heç nəyi tanıya bilmirəm”.

۶۵۱ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو أَسَامَةَ عَنْ بُرَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أَكْبَرُ النَّاسِ أَجْرًا فِي الصَّلَاةِ أَعْدَهُمْ فَأَبْعَدُهُمْ مُنْسَى ، وَالَّذِي يَنْتَظِرُ الصَّلَاةَ حَتَّى يُصَلِّيَهَا مَعَ الْإِمَامِ أَكْبَرُ أَجْرًا مِنَ الَّذِي يُصَلِّي ثُمَّ يَتَأَمَّ » .

651. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Musa رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “(Camaatla birlikdə) namaz qıldıqlarına görə ən böyük mükafatı ən uzaq məsafəni qət edirək gələnələr qazanırlar. İmamla birgə namaz qılmaq üçün namazı gözləyənin mükafatı isə namazı qılan kimi yatan kəsin mükafatından daha böyükdür”.

۳۲ - باب فَضْلِ التَّهَجُّبِ إِلَى الظُّهْرِ

32-ci fəsil: Zöhr namazını ilk vaxtında qılmağın fəziləti

۶۵۲ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ عَنْ مَالِكٍ عَنْ سُمَيِّ مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ عَنْ أَبِي صَالِحِ السَّمَّانِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي بِطَرِيقٍ وَجَدَ غُصْنَ شَوْكٍ عَلَى الطَّرِيقِ فَأَخْرَهُ ، فَشَكَرَ اللَّهُ لَهُ ، فَغَفَرَ لَهُ » .

¹ Bu vaxt qılınan Sübh namazını gecə mələkləri ilə gündüz mələkləri müşahidə edirlər.

652. ...Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Bir nəfər yol ilə gedərkən yolun üstündə tikanlı bir budaq gördü və onu götürüb kənara atdı. Allah da onun (əməlini) bəyəndi və onu bağışladı”.

٦٥٣ - ثُمَّ قَالَ « الشُّهَدَاءُ خَمْسَةٌ الْمَطْعُونُ ، وَالْمَبْطُونُ ، وَالْعَرِيقُ ، وَصَاحِبُ الْهَدْمِ ، وَالشَّهِيدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ » . وَقَالَ « لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي الْبِدَاءِ وَالصَّفَةِ الْأَوَّلِ لَمْ يَجِدُوا إِلَّا أَنْ يَسْتَهْمُوا لَأَسْتَهَمُوا عَلَيْهِ » .

653. ...Sonra buyurdu: “Beş nəfər şəhid sayılır: taundan¹ ölənlər, qarın xəstəliklərindən ölənlər, suda boğulanlar, uçqun altında qalıb ölənlər və Allah yolunda şəhid olanlar”. Daha sonra o buyurdu: “Əgər insanlar azan (verməyin) və (namazda) birinci cərgədə (durmağın nə qədər xeyirli və bərəkətli) olduğunu bilsəydilər və (buna nail olmaq üçün) püşk atmaqdan başqa bir çıxış yolu tapmasaydılar, mütləq püşk atardılar”.

٦٥٤ - « وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي التَّهْجِيرِ لَأَسْتَبَقُوا إِلَيْهِ ، وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي الْعَتَمَةِ وَالصُّبْحِ لَأَتَوْهُمَا وَلَوْ حَبْوًا » .

654. ...“Əgər onlar namazın vaxtı girən kimi onu qılmağın (nə qədər xeyirli və bərəkətli) olduğunu bilsəydilər, onu yerinə yetirmək üçün bir-birini ötməyə çalışardılar və əgər onlar İša və Sübh namazlarını (camaatla) qılmağın (nə qədər xeyirli və bərəkətli) olduğunu bilsəydilər, bu namazları qılmaq üçün iməkləyərək də olsa (məscidə) gələrdilər”.

٣٣ - بابِ احْتِسَابِ الْأَثَارِ

33-cü fəsil: İzləri hesablamaq²

٦٥٥ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَوْشَبٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « يَا بَنِي سَلَمَةَ أَلَا تَحْتَسِبُونَ آثَارَكُمْ » . وَقَالَ مُجَاهِدٌ فِي قَوْلِهِ { وَنَكْتِبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ } قَالَ خَطَّاهُمْ .

655. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ﷺ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Ey Sələmə oğulları, məgər siz (ayaq) izlərinizi hesablamırsınız?” Mücahid Allahın bu ayəsi: “...onların bu dünyada törətdiklərini və qoyub getdiklərini yazan Bizik...” (Yasin, 12) haqda demişdir: “Onların addımları”.

¹ Taun - qusma və ishal şəklində olan, epidemiyaya ilə nəticələnən ağır xəstəlik.

² Yəni namaza gedən insanların evindən məscidə qədər atdığı hər addıma görə qazandıqları savabın hesablanması nəzərdə tutulur.

٦٥٦ - وَقَالَ ابْنُ أَبِي مَرْزَمٍ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي يُوسُفَ حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَدَّادٍ حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ أَرَادُوا أَنْ يَتَحَوَّلُوا عَنْ مَنَازِلِهِمْ فَيَنْزِلُوا قَرِيبًا مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ فَكَرِهَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُعْرُوا (الْمَدِينَةَ) فَقَالَ « أَلَا تَحْتَسِبُونَ آثَارَكُمْ » . قَالَ مُجَاهِدٌ خُطَاهُمْ آثَارُهُمْ أَنْ يُنْشَى فِي الْأَرْضِ بِأَرْجُلِهِمْ .

656. ...Ənəs ﷺ rəvayət edir ki, Sələmə oğulları öz evlərindən köçüb Allah Elçisinə ﷺ yaxın bir yerdə məskunlaşmaq istəyirdilər, lakin Peyğəmbər ﷺ onların Mədinənin ətrafını boş qoymalarını istəmirdi. O buyurdu: “Məgər siz (ayaq) izlərinizi hesablamırsınız?” Mücahid deyir: “Onların yer üzərində ayaqları ilə addımladıqları izlərini”.

٣٤ - باب فَضْلِ الْعِشَاءِ فِي الْجَمَاعَةِ

34-cü fəsil: Camaatla qılınan işa namazının fəziləti

٦٥٧ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لَيْسَ صَلَاةٌ أَثْقَلُ عَلَى الْمُنَافِقِينَ مِنَ الْفَجْرِ وَالْعِشَاءِ ، وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِيهِمَا لَأَتَوْهُمَا وَلَوْ حَبْوًا ، لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَمُرَ الْمُؤَدَّنَ فَيُقِيمَ ، ثُمَّ أَمُرَ رَجُلًا يُؤُمُّ النَّاسَ ، ثُمَّ أَخَذَ شُعْلًا مِنْ نَارٍ فَأَحْرَقَ عَلَيَّ مَنْ لَا يُخْرِجُ إِلَى الصَّلَاةِ بَعْدُ » .

657. ...Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Münafıqlar üçün Sübh və İsha namazlarından daha ağır namaz yoxdur. Əgər onlar bu iki namazın nə qədər (xeyirli) olduğunu bilsəydilər, bu namazları qılmaq üçün dizləri üstündə sürünə-sürünə də olsa (məscidə) gələrdilər. Allaha and olsun ki, mən istərdim ki, müəzzin iqamə versin, bir nəfərə də imam durması üçün əmr edim, o da insanlara imamlıq etsin, sonra məşəlləri götürüb namaza gəlməyənlərin evinə gedib onların evlərini yandırıb kül edəm”.

٣٥ - باب اثْنَانِ فَمَا قَوْفُهُمَا جَمَاعَةً

35-ci fəsil: iki nəfər və ondan daha çox olanların camaat sayılması

٦٥٨ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ قَالَ حَدَّثَنَا خَالِدٌ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ مَالِكِ بْنِ الْحُوَيْرِثِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَأَدْنَا وَأَقِيمَا ، ثُمَّ لِيُؤْمَرَكُمَا أَكْبَرُكُمَا » .

658. ...Malik ibn əl-Huveyris ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Namazın vaxtı yetişdikdə azan və iqamə verin, sonra içərinizdən ən yaşlılarınız sizə imamlıq etsin”.

36-cı fəsil: Məsciddə oturub namazı gözləyən və məscidlərin fəziləti

۶۵۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « الْمَلَائِكَةُ تَصَلِّي عَلَى أَحَدِكُمْ مَا دَامَ فِي مُصَلَاةٍ مَا لَمْ يُحَدِّثِ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ ، اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ . لَا يَزَالُ أَحَدُكُمْ فِي صَلَاةٍ مَا دَامَتِ الصَّلَاةُ حَتَّى سَهُ ، لَا يَمْنَعُهُ أَنْ يَنْقَلِبَ إِلَى أَهْلِهِ إِلَّا الصَّلَاةُ » .

659. ...Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Sizdən biriniz namazını qıldığı yerdə olduğu müddət ərzində dəstəməzi pozulanadək mələklər onun üçün dua edərək belə deyirlər: “Allahım, onu bağışla! Allahım, ona rəhm et!” Sizdən biriniz namazı gözlədiyi və ailəsinin yanına qayıtmağın qarşısını yalnız namazı gözləmək alarsa, bu vaxt ərzində namaz qılmış sayılır”.

۶۶۰ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي حُصَيْنُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ حَنْصِ بْنِ عَاصِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّهُ فِي ظِلِّهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ الْإِمَامُ الْعَادِلُ ، وَشَابٌّ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ رَبِّهِ ، وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ فِي الْمَسَاجِدِ ، وَرَجُلَانِ تَحَابَّا فِي اللَّهِ اجْتَمَعَا عَلَيْهِ وَتَفَرَّقَا عَلَيْهِ ، وَرَجُلٌ طَلَبْتُهُ امْرَأَةً دَاثَ مَنْصِبٍ وَجَمَالَ فَقَالَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ . وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ أَحْفَى حَتَّى لَا تَعْلَمَ بِشِمَالِهِ مَا تُنْفِقُ يَمِينُهُ ، وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ خَالِيًا ففَاضَتْ عَيْنَاهُ » .

660. ...Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Yeddi qisim insan var ki, Allah onları Öz kölgəsindən başqa heç bir kölgənin olmayacağı bir gündə Öz kölgəsi altında kölgələndirəcək: (bunlar) ədalətli rəhbər, Rəbbinə ibadət etməklə böyüyüb boya-başa çatmış gənc, qəlbi məscidlərə bağlı olan kişi, bir-birini Allah xatirinə sevən, Onun yolunda görüşüb, Onun yolunda ayrılan iki nəfər, gözəl və zadəgan bir qadın tərəfindən zinaya çağırıldıqda: “Mən Allahdan qorxuram!”– deyən kişi, sağ əli ilə verdiyi sədəqəni sol əlindən gizlədən adam və xəlvətə çəkilib Allahı yad etdikdən sonra gözləri yaşla dolan kişi (və qadındır)”.

۶۶۱ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمٍ قَالَ سَأَلَ أَنَسَ هَلِ اتَّخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَاتَمًا فَقَالَ نَعَمْ ، أَمَرَ لَيْلَةَ صَلَاةِ الْعِشَاءِ إِلَى شَطْرِ اللَّيْلِ ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ بَعْدَ مَا صَلَّى فَقَالَ « صَلَّى النَّاسُ وَرَقَدُوا وَمَنْ تَزَالُوا فِي صَلَاةٍ مُنْذُ انْتَبَهْتُمْوهَا » . قَالَ فَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى وَبَيْصِ خَاتَمِهِ .

661. ...Rəvayət edilir ki, Humeyd رحمه الله demişdir: “Ənəsdən “Allah Elçisi ﷺ özünə möhür üzük götürmüşdümü?” deyə soruşuldu. Ənəs dedi: “Bəli. Bir dəfə Allah Elçisi ﷺ İşa namazını gecənin yarısına qədər gecikdirdi,

namazı qıldırdıqdan sonra üzünü bizə çevirib buyurdu: “İnsanlar namaz qılıb yatıblar. Siz isə namazı gözlədiyiniz müddətdə namaz qılmış sayılırsınız”. Mən o gecə Peyğəmbərin ﷺ barmağındakı üzüyün parladığını, sanki indi də görürəm”.

۳۷ - باب فَضْلِ مَنْ عَدَا إِلَى الْمَسْجِدِ وَمَنْ رَاحَ

37-ci fəsil: Səhər və axşamçağı məscidə gedib gələnin fəziləti

۶۶۲ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ هَارُونَ قَالَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُطَرِّفٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « مَنْ عَدَا إِلَى الْمَسْجِدِ وَرَاحَ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُ نُزُلَهُ مِنَ الْجَنَّةِ كُلَّمَا عَدَا أَوْ رَاحَ » .

662. ...Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Kim məscidə (namaz üçün) gedər və gələrsə, hər gedişində Allah onun üçün Cənnətdə bir yer hazırlayar”.

۳۸ - باب إِذَا أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَلَا صَلَاةَ إِلَّا الْمَكْتُوبَةَ

38-ci fəsil: İqamə oxunduqdan sonra vacib namazdan başqa namaz qılmaq olmaz

۶۶۳ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَالِكِ ابْنِ بُحَيْنَةَ قَالَ مَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِرَجُلٍ .

663. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Malik ibn Buheynə ﷺ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ bir kişinin yanından keçirdi...”.

۶۶۳ م - قَالَ وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ قَالَ حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ أَسَدٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ أَخْبَرَنِي سَعْدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ سَمِعْتُ حَفْصَ بْنَ عَاصِمٍ قَالَ سَمِعْتُ رَجُلًا مِنَ الْأَزْدِ يُقَالُ لَهُ مَالِكُ ابْنُ بُحَيْنَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى رَجُلًا وَقَدْ أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ يُصَلِّي رُكْعَتَيْنِ ، فَلَمَّا أَنْصَرَفَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَأَتْ بِهِ النَّاسَ ، وَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « الصُّبْحُ أَرْبَعًا ، الصُّبْحُ أَرْبَعًا » . تَابَعَهُ عُنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مَالِكِ . وَقَالَ ابْنُ إِسْحَاقَ عَنْ سَعْدِ بْنِ حَفْصِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ بُحَيْنَةَ . وَقَالَ حَمَّادُ أَخْبَرَنَا سَعْدُ عَنْ حَفْصِ بْنِ مَالِكِ .

663m. ...Əzd tayfasından olan Malik ibn Buheynə ﷺ rəvayət edir ki, bir dəfə Allah Elçisi ﷺ iqamə verildikdən sonra bir adamın iki rükət namaz qıldığını gördü. Peyğəmbər ﷺ namazı bitirdikdən sonra camaat onun ətrafına yığışdı və o həmin adamdan soruşdu: “Sübh namazını dörd rükətmi (qılırsan)? Sübh namazını dörd rükətmi (qılırsan)?”

39-cu fəsil: Hansı halda xəstə olan adam camaat namazında iştirak edə bilər

۶۶۴ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ قَالَ الْأَسْوَدُ قَالَ كُنَّا عِنْدَ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَذَكَرْنَا الْمُوَاطَّيَةَ عَلَى الصَّلَاةِ وَالتَّعْظِيمَ لَهَا ، فَالْتَمَسْنَا مَرَضَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَضَهُ الَّذِي مَاتَ فِيهِ ، فَحَضَرَتْ الصَّلَاةَ فَأَذَّنَ ، فَقَالَ « مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ » . فَقِيلَ لَهُ إِنَّ أَبَا بَكْرٍ رَجُلٌ أَسِيفٌ ، إِذَا قَامَ فِي مَقَامِكَ لَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يُصَلِّ بِالنَّاسِ ، وَأَعَادَ فَأَعَادُوا لَهُ ، فَأَعَادَ الثَّلَاثَةَ فَقَالَ « إِنَّكُمْ صَوَاحِبُ يُوسُفَ ، مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ » . فَخَرَجَ أَبُو بَكْرٍ فَصَلَّى ، فَوَجَدَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ نَفْسِهِ خَفَةً ، فَخَرَجَ يُهَادِي بَيْنَ رَجُلَيْنِ كَأَنِّي أَنْظُرُ رَجُلَيْهِ تَحْتَ طَانٍ مِنَ الْوَجَعِ ، فَأَرَادَ أَبُو بَكْرٍ أَنْ يَتَأَخَّرَ ، فَأَوْمَأَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ مَكَانَكَ ، ثُمَّ أَتَى بِهِ حَتَّى جَلَسَ إِلَى جَنْبِهِ . قِيلَ لِلْأَعْمَشِ وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي وَأَبُو بَكْرٍ يُصَلِّي بِصَلَاتِهِ ، وَالنَّاسُ يُصَلُّونَ بِصَلَاةِ أَبِي بَكْرٍ فَقَالَ بِرَأْسِهِ نَعَمْ . رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ عَنْ شُعْبَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ بِعُضْوِهِ . وَرَأَى أَبُو مُعَاوِيَةَ جَلَسَ عَنْ يَسَارِ أَبِي بَكْرٍ فَكَانَ أَبُو بَكْرٍ يُصَلِّي قَائِمًا .

664. ...Rəvayət edilir ki, əl-Əsvəd رضي الله عنه demişdir: “Biz Aişənin رضي الله عنها yanında namazı qorumaq və namazın əzəməti haqda söhbət edirdik. Bu vaxt Aişə demişdir: “Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم vəfatı ilə nəticələnən xəstəliyə tutulduğu zaman namaz vaxtı girdikdən və azan verildikdən sonra buyurdu: “Əbu Bəkrə deyən, camaata namaz qıldırın!” Ona dedilər: “Əbu Bəkr ürəyiyumşaq¹ adamdır, əgər sənə yerinə imamlıq etsə, camaata namaz qıldıra bilməyəcək”. Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم sözünü təkrar etdi, yanındakılar da ona eyni cavabı verdilər, üçüncü dəfə o buyurdu: “Siz Yusufa gözü düşən qadınlar kimisiniz.² Əbu Bəkrə deyən, camaata namaz qıldırın!” Beləliklə, Əbu Bəkr məscidə gedib camaata namaz qıldırmağa başladı. Bu arada Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم halı yaxşılaşdı və iki nəfər onun (sağından və solundan) qoluna girib onu məscidə apardı. Mən onun xəstəliyi üzündən ayaqlarını yerlə sürüdüyünü, sanki, indi də görürəm. Əbu Bəkr onun gəldiyini hiss etdikdə geriyyə çəkilmək istədi, lakin Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم əli ilə ona işarə etdi ki: “Yerində qal!” Sonra onu imamın durduğu yerə apardılar və o, Əbu Bəkrin yanında yerə oturdu. Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم namaz qılmağa başladı, Əbu

¹ Burada Aişə Əbu Bəkrin رضي الله عنه Quran oxuduqda ağlayacağını qəsd edir.

² Yusufu صلى الله عليه وسلم yoldan çıxartmaq istəyən qadın şəhərdəki qadınların onu bu əməlinə görə məzəmmət etdiyini eşidəndə onlar üçün qonaqlıq təşkil etmiş, məqsədi isə Yusufu صلى الله عليه وسلم onlara göstərmək olmuşdur. Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم onları məsəl çəkməklə demək istəyir ki, qadınların danışdıqları sözlə məqsədləri çox vaxt ziddiyyətli olur. Burada Aişə رضي الله عنها atasının ürəyiyumşaq olduğunu desə də, əslində qorxurdu ki, camaat onu Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم yerində görsə, bunu bəd əlamət hesab edərdə və onun xəstəliyini Əbu Bəkrə رضي الله عنه əlaqələndirər. (İbn Həcər “Fəthul-Bari”, 2/492).

Bəkr namazına davam etdi və camaat da Əbu Bəkrə tabe olaraq namaz qıldı". Digər rəvayətdə ravi Əbu Müaviyə demişdir: "Peyğəmbər ﷺ Əbu Bəkrin sol tərəfində yerə oturdu, Əbu Bəkr isə ayaq üstə namaz qıldı".

٦٦٥ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى قَالَ أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ يُوسُفَ عَنْ مَعْمَرٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ عَائِشَةُ لَمَّا تَفَلَّى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاشْتَدَّ وَجَعُهُ اسْتَأْذَنَ أَزْوَاجَهُ أَنْ يُرَضَّ فِي بَيْتِي فَأَذِنَ لَهُ ، فَخَرَجَ بَيْنَ رَجُلَيْنِ تَخَطَّى رِجْلَاهُ الْأَرْضَ ، وَكَانَ بَيْنَ الْعَبَّاسِ وَرَجُلٍ آخَرَ . قَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِابْنِ عَبَّاسٍ مَا قَالَتْ عَائِشَةُ فَقَالَ لِي وَهَلْ تَدْرِي مَنِ الرَّجُلِ الَّذِي لَمْ تَسْمَعْ عَائِشَةَ قُلْتُ لَا . قَالَ هُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ .

665. ...Ubeydullah ibn Abdullah رضي الله عنه Aişənin رضي الله عنه belə dediyini rəvayət etmişdir: "Peyğəmbərin ﷺ vəziyyəti ağırlaşdığı və ağırları şiddətləndiyi zaman o, öz zövcələrindən xahiş etdi ki, ona mənim evimdə baxsınlar və onlar da buna razılıq verdilər. Bundan sonra Peyğəmbər ﷺ bir tərəfində Abbas, bir tərəfində başqa birisi olduğu halda ayaqları yerlə sürünərək çıxdı". Ubeydullah dedi: "Aişənin dediklərini İbn Abbasa danışdım. O mənə dedi: "Aişənin adını deməyi o kişinin kim olduğunu bilirsənmi?" Mən: "Xeyr" dedim. O dedi: "O, Əli ibn Əbu Talib idi".¹

٤٠ - باب الرُّحْصَةِ فِي الْمَطَرِ وَالْعَلَّةِ أَنْ يُصَلِّيَ فِي رَحْلِهِ

40-cı fəsil: Yağış və digər çətinliklərdə namazı öz evində qılmağın rüxsəti

٦٦٦ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ أَدَّانَ بِالصَّلَاةِ فِي لَيْلَةٍ ذَاتَ بَرْدٍ وَرِيحٍ ثُمَّ قَالَ أَلَا صَلُّوا فِي الرَّحَالِ . ثُمَّ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَأْمُرُ الْمُؤَدَّنَ إِذَا كَانَتْ لَيْلَةٌ ذَاتَ بَرْدٍ وَمَطَرٍ يَقُولُ أَلَا صَلُّوا فِي الرَّحَالِ .

666. ...Nafi رضي الله عنه rəvayət edir ki, İbn Ömər küləkli və soyuq bir gecədə azan oxudu, sonra "Namazı olduğunuz yerdə qılın!"- dedi, sonra belə buyurdu: "Soyuq və yağışlı gecədə Allah Elçisi ﷺ müəzzinə azan verməyi və sonda: "Namazınızı olduğunuz yerdə qılın"- deməyi əmr edərdi".

٦٦٧ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ الرَّبِيعِ الْأَنْصَارِيِّ أَنَّ عُبَيْنَانَ بْنَ مَالِكٍ كَانَ يَوْمَ قَوْمِهِ وَهُوَ أَعْمَى ، وَأَنَّهُ قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، إِهْمَا تَكُونُ الظُّلْمَةُ وَالسَّيْلُ وَأَنَا رَجُلٌ ضَرِيرُ الْبَصَرِ ، فَصَلِّ يَا رَسُولَ اللَّهِ فِي بَيْتِي مَكَانًا أَخُذُهُ مُصَلِّيً ، فَجَاءَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ « أَيْنَ تُحِبُّ أَنْ أُصَلِّيَ » . فَأَشَارَ إِلَى مَكَانٍ مِنَ الْبَيْتِ ، فَصَلَّى فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

¹ Aişənin Əli ibn Əbu Talibin رضي الله عنه adını deməməsi, Əli ilə aralarında olan soyuqluğa və ya baş verən hadisəyə görə idi.

667. ...Muhəmməd ibn Rabi əl-Ənsari ﷺ rəvayət edir ki, gözləri kor olan İtban ibn Malik öz qövminə imamlıq edərdi və bir dəfə Allah Elçisinə ﷺ dedi: “Ey Allahın Elçisi, qaranlıq və sel olur, mən isə gözləri kor olan bir adamam. Ey Allahın Elçisi, gəlib mənim evimin bir yerində namaz qılsaydın, mən oranı namazgah edərdim”. Allah Elçisi ﷺ gəlib buyurdu: “Hansı yerdə namaz qılmanı istəyirsən?” İtban evin bir yerini göstərdi və Allah Elçisi ﷺ orada namaz qıldı”.

٤١ - باب هل يُصلى الإمام بمن حضر وهل يُخطب يوم الجمعة في المطر

41-ci fəsil: İmam namazı ancaq xütbədə iştirak edənlərə qıldırılmalıdır? Yağış yağarkən imam cümə xütbəsi deməlidirmi?

٦٦٨ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ صَاحِبُ الزِّيَادِيِّ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْحَارِثِ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ عَبَّاسٍ فِي يَوْمِ ذِي رَجَاءٍ ، فَأَمَرَ الْمُؤَدِّنَ لِمَا بَلَغَ حَتَّى عَلَى الصَّلَاةِ . قَالَ قُلِ الصَّلَاةُ فِي الرَّحَالِ ، فَظَنَرَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ ، فَكَأَنَّهُمْ أَنْكَرُوا فَقَالَ كَأَنَّكُمْ أَنْكَرْتُمْ هَذَا إِنَّ هَذَا فَعَلَهُ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي - يَعْنِي النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - إِهْمَا عَزْمَةً ، وَإِنِّي كَرِهْتُ أَنْ أُخْرِجَكُمْ . وَعَنْ حَمَّادٍ عَنْ عَاصِمٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ نَحْوَهُ ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ كَرِهْتُ أَنْ أُؤْتَمَّكُمْ ، فَتَجِيئُونَ تَدُوسُونَ الطِّينَ إِلَى رُكْبَتِكُمْ .

668. ...Abdullah ibn əl-Haris رəvayət edir ki, yağışlı bir gündə, hər yan palçıq içində olarkən İbn Abbas xütbə deyirdi. Müəzzin (azan verərkən): “Həyyə aləs-saləh” sözünə çatdıqda İbn Abbas ona belə dedi: “(Camaata) bildir ki, namazı evlərində qılsınlar”. (Xütbədə iştirak edənlər bunu eşitdikdə) bir-birlərinə baxdılar, sanki bu onların xoşuna gəlmədi. Odur ki, İbn Abbas dedi: “Deyəsən, bu sizin xoşunuza gəlmədi, amma məndən də xeyirli olan birisi, yəni Peyğəmbər ﷺ belə etmişdir. Düzdür, cümə (namazında iştirak etmək) vacibdir, ancaq mən sizi əziyyətə salmaq istəmirdim”. Digər hədisdə deyilir: “Mən sizi əziyyətə salmaq istəmədim. Gəlib dizlərinizə qədər palçığa batacaqdınız”.

٦٦٩ - حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ فَقَالَ جَاءَتْ سَحَابَةٌ فَمَطَرَتْ حَتَّى سَالَ السَّقْفُ ، وَكَانَ مِنْ جَرِيدِ النَّحْلِ ، فَأَقِيمَتِ الصَّلَاةُ ، فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْجُدُ فِي الْمَاءِ وَالطِّينِ ، حَتَّى رَأَيْتُ أَثَرَ الطِّينِ فِي جَبْهَتِهِ .

669. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Sələmə رəvayət edir: “Mən Əbu Səid əl-Xudridən soruşduqda o dedi: “Birdən başımızın üstünü buludlar aldı və elə (gur) yağış yağdı ki, hətta məscidin xurma budaqlarından düzəldilmiş tavanı

belə dammağa başladı. Sonra namaz üçün iqamə verildi. Mən Allah Elçisinin ﷺ su və palçıq üzərinə səcdə etdiyini, hətta alınıdakı palçıqın izini də gördüm”.

٦٧٠ - حَدَّثَنَا آدمُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ سِيرِينَ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ قَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ إِنِّي لَا أَسْتَطِيعُ الصَّلَاةَ مَعَكَ . وَكَانَ رَجُلًا ضَخْمًا ، فَصَنَعَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَعَامًا فَدَعَاهُ إِلَى مَنزِلِهِ ، فَبَسَطَ لَهُ حَصِيرًا وَنَضَحَ طَرَفَ الْحَصِيرِ ، صَلَّى عَلَيْهِ رَجْعَتَيْنِ . فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ آلِ الْجَارُودِ لَأَنْسِ أَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي الضُّحَى قَالَ مَا رَأَيْتُهُ صَلَاةً إِلَّا يَوْمَئِذٍ .

670. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ﷺ demişdir: “Ənsardan olan kök bir kişi dedi: “Mən səninlə birlikdə (məsciddə) namaz qıla bilmirəm”. Sonra gedib Peyğəmbər ﷺ üçün yemək hazırladı, onu evinə dəvət etdi, onun üçün yerə həsir saldı, həsirin kənar hissələrinə su səpdi və Peyğəmbər ﷺ də bu həsirin üstündə iki rükət namaz qıldı”. Carud nəslindən olan bir kişi Ənəsdən soruşdu: “Peyğəmbər ﷺ (hər gün) Duha namazını qıldımı?” Ənəs dedi: “Mən onun bu gündən başqa nə vaxtsa bu namazı qıldığını görmədim”.

٤٢ - باب إِذَا حَضَرَ الطَّعَامُ وَأَقِيمَتِ الصَّلَاةُ

42-ci fəsil: İqamə deyildikdən sonra süfrəyə yemək verildikdə nə edilməlidir?

وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يُبْدَأُ بِالْعِشَاءِ . وَقَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ مِنْ فِئَةِ الْمَرْءِ إِقْبَالُهُ عَلَى حَاجَتِهِ حَتَّى يُقْبَلَ عَلَى صَلَاتِهِ وَقَلْبُهُ فَارِعٌ .
İbn Ömər رضي الله عنه belə halda yemək yeyərdi. Əbu əd-Dərdə رضي الله عنه demişdir: “Kişinin qəlbinin tam şəkildə yönəlməsi üçün əvvəlcə ehtiyacını yerinə yetirdikdən sonra namaza başlaması anlayışının kamilliyindəndir”.

٦٧١ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ هِشَامٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ سَمِعْتُ عَائِشَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ « إِذَا وَضِعَ الْعِشَاءُ وَأَقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَايْتَدُوا بِالْعِشَاءِ » .

671. ...Aişə رضي الله عنها rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “(Süfrəyə) yemək qoyulduqda və namaza iqamə verildikdə, birinci yeməyi yeyin”.

٦٧٢ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْبٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِذَا قُدِّمَ الْعِشَاءُ فَايْتَدُوا بِهِ قَبْلَ أَنْ تُصَلُّوا صَلَاةَ الْمَغْرِبِ ، وَلَا تَعْجَلُوا عَنْ عَشَائِكُمْ » .

672. ...Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “(Süfrəyə) axşam yeməyi verilərsə, Məğrib namazını qılmamışdan əvvəl axşam

yeməyinizə başlayın və yeməyinizi yedikdə tələsməyin”.

٦٧٣ - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنْ أَبِي أُسَامَةَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِذَا وَضَعْتَ عَشَاءُ أَحَدِكُمْ وَأَقِيمْتَ الصَّلَاةَ فَأَبْدَأُوا بِالْعَشَاءِ ، وَلَا يَعْجَلْ حَتَّى يُفْرَغَ مِنْهُ » . وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يُوضِعُ لَهُ الطَّعَامَ وَتُقَامُ الصَّلَاةُ فَلَا يَأْتِيهَا حَتَّى يُفْرَغَ ، وَإِنَّهُ لَيَسْمَعُ قِرَاءَةَ الْإِمَامِ .

673. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Sizdən birinizin yeməyi (süfrəyə) qoyulduqda və namazın iqaməsi verildikdə, yeməyə başlayın və yeməyinizi yedikdə tələsməyin”. İbn Ömər qərşısına yemək qoyulduqda iqamə verilər, hətta imamın qiraəti¹ eşidilərdisə də, İbn Ömər yeməyi yeyib qurtarmadan namaza getməzdi”.

٦٧٤ - وَقَالَ زُهَيْرٌ وَوَهْبُ بْنُ عُمَرَ عَنْ مُوسَى بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ عَلَى الطَّعَامِ فَلَا يَعْجَلْ حَتَّى يَقْضَى حَاجَتَهُ مِنْهُ ، وَإِنْ أَقِيمْتَ الصَّلَاةَ » . رَوَاهُ إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ عَنْ وَهْبِ بْنِ عُمَرَ ، وَوَهْبُ مَدِينِيٌّ .

673. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Sizdən biriniz yemək yedikdə namaza iqamə verilərsə, ehtiyacını bitirənə qədər tələsməsin”.

٤٣ - باب إِذَا دُعِيَ الْإِمَامُ إِلَى الصَّلَاةِ وَبِيَدِهِ مَا يَأْكُلُ

43-cü fəsil: İmam əlində bir loxma olduqda namaza çağırılsa nə etməlidir?

٦٧٥ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ عَنْ صَالِحِ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ أُمَيَّةَ أَنَّ أَبَاهُ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْكُلُ ذِرَاعًا يَحْتَرُّ مِنْهَا ، فَدُعِيَ إِلَى الصَّلَاةِ فَطَرَحَ السِّكِّينَ ، فَصَلَّى وَمَا يَتَوَضَّأُ . وَسَلَّمَ يَحْتَرُّ مِنْ كَيْفِ شَاةٍ ، فَدُعِيَ إِلَى الصَّلَاةِ فَأَلْقَى السِّكِّينَ فَصَلَّى وَمَا يَتَوَضَّأُ .

675. ...Cəfər ibn Amr ibn Umeyyə atasının رضي الله عنه belə dediyini rəvayət etmişdir: “Mən Allah Elçisinin ﷺ bıçaqla bişmiş qoyun budunu kəsərək yediyini gördüm. Bu əsnada Allah Elçisi ﷺ namaza çağırıldı, o da ayağa durub əlindəki bıçağı yerə qoydu və dəstəmaz almadan namazı qıldırdı”.

¹ Qiraət – namazda ayaqüstə durduqda Quranın oxunuşu.

۴۴ - باب مَنْ كَانَ فِي حَاجَةٍ أَهْلِهِ فَأَقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَخَرَجَ

44-cü fəsil: Ev işlərində ailəsinə köməklik edən və iqamə verildikdən sonra namaza gedən

۶۷۶ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا الْحَكَمُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْأَسْوَدِ قَالَ سَأَلْتُ عَائِشَةَ مَا كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصْنَعُ فِي بَيْتِهِ قَالَتْ كَانَ يَكُونُ فِي مَهْمَةٍ أَهْلِهِ - تَعْنِي خِدْمَةَ أَهْلِهِ - فَإِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاةُ خَرَجَ إِلَى الصَّلَاةِ .

676. ...Rəvayət edilir ki, əl-Əsvəd demişdir: “Mən Aişədən soruşdum: “Peyğəmbər ﷺ evdə nə işlə məşğul olurdu?” Aişə dedi: “O, ev işlərində əhli-əyalına köməklik edər, namaz vaxtı yetişdikdə isə namaza gedərdi”.

۴۵ - باب مَنْ صَلَّى بِالنَّاسِ وَهُوَ لَا يُرِيدُ إِلَّا أَنْ يُعَلِّمَهُمْ صَلَاةَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَسُنَّتَهُ

45-ci fəsil: Peyğəmbərin ﷺ qıldığı namazı, həmçinin onun qoyduğu Sünnəni insanlara öyrətmək məqsədilə onlara namaz qıldırın

۶۷۷ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا وَهَبُ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو بَرٍّ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ قَالَ جَاءَنَا مَالِكُ بْنُ الْحُوَيْرِثِ فِي مَسْجِدِنَا هَذَا فَقَالَ إِنِّي لأُصَلِّي بِكُمْ ، وَمَا أُرِيدُ الصَّلَاةَ ، أَصَلِّي كَيْفَ رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي . فَقُلْتُ لِأَبِي قِلَابَةَ كَيْفَ كَانَ يُصَلِّي قَالَ مِثْلَ شَيْخِنَا هَذَا . قَالَ وَكَانَ شَيْخًا يَجْلِسُ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ السُّجُودِ قَبْلَ أَنْ يَنْهَضَ فِي الرَّكْعَةِ الْأُولَى .

677. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Qilabə رضي الله عنه demişdir: “Bir dəfə Malik ibn əl-Huveyris bizim bu məscidə gəldi və dedi: “Baxmayaraq indi mən namaz qılmaq istəmirəm, lakin mən sizə namaz qıldıracağam.¹ Mən Peyğəmbərin ﷺ necə namaz qıldığını görmüşəmsə, elə də namaz qılıram”. Ravi Əyyub deyir: “Mən Əbu Qilabədən Malikin necə namaz qıldıracağı haqda soruşdum. O bizim bu şeyximizin (Amr ibn Sələmə) dediyini dedi”. Ravi Əyyub deyir: “Bu şeyx birinci rükətdə səcdədən başını qaldırıqdan sonra və ayağa qalxmazdan əvvəl bir qədər oturan adam idi”.

۴۶ - باب أَهْلِ الْعِلْمِ وَالْفَضْلِ أَحَقُّ بِالْإِمَامَةِ

46-cı fəsil: Elmi və hörməti olan kəslər camaata namaz qıldırmağa daha haqlıdırlar

۶۷۸ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا حُسَيْنٌ عَنْ زَائِدَةَ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ مَرَضَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاشْتَدَّ مَرَضُهُ فَقَالَ « مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ » . قَالَتْ عَائِشَةُ إِنَّهُ رَجُلٌ زَقِيقٌ ، إِذَا قَامَ مَقَامَكَ لَمْ

¹ Malik ibn Huveyrisin رضي الله عنه bu namazı qılmaqda məqsədi Peyğəmbərin ﷺ necə namaz qıldığını göstərmək idi.

يَسْتَطِيعُ أَنْ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ . قَالَ « مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ » فَعَادَتْ فَقَالَ « مَرَى أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ ، فَإِنَّكَ صَوَّاحِبٌ يُوسُفَ » . فَأَتَاهُ الرَّسُولُ فَصَلَّى بِالنَّاسِ فِي حَيَاةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

678. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Musa رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ xəstələndiyi və xəstəliyi ağırlaşdığı zaman buyurdu: “Əbu Bəkrə deyın, camaata namaz qıldırın!” Aişə dedi: “O, çox ürəyiyumşaq adamdır, sənın yerinə imamlıq etsə, camaata namaz qıldıra bilməyəcək”. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Əbu Bəkrə deyın, camaata namaz qıldırın!” Aişə dediklərini təkrar etdikdə Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Yetər! Həqiqətən, siz Yusufa gözü düşən qadınlar kimisiniz. Əbu Bəkrə deyın, camaata namaz qıldırın!” Əbu Bəkrə xəbər göndərildi və o, camaata Peyğəmbər ﷺ sağ ikən namaz qıldırıldı”.

٦٧٩ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ فِي مَرَضِهِ « مُرُوا أَبَا بَكْرٍ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ » . قَالَتْ عَائِشَةُ قُلْتُ إِنَّ أَبَا بَكْرٍ إِذَا قَامَ فِي مَقَامِكَ لَمْ يُسْمِعِ النَّاسَ مِنَ الْبُكَاءِ ، فَمُرْ عُمَرَ فَلْيُصَلِّ لِلنَّاسِ . فَقَالَتْ عَائِشَةُ فَقُلْتُ لِحَفْصَةَ قُولِي لَهُ إِنَّ أَبَا بَكْرٍ إِذَا قَامَ فِي مَقَامِكَ لَمْ يُسْمِعِ النَّاسَ مِنَ الْبُكَاءِ ، فَمُرْ عُمَرَ فَلْيُصَلِّ لِلنَّاسِ . فَفَعَلْتُ حَفْصَةَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « مَهْ ، إِنَّكَ لَأَنْتِ صَوَّاحِبٌ يُوسُفَ ، مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ لِلنَّاسِ » . فَقَالَتْ حَفْصَةُ لِعَائِشَةَ مَا كُنْتُ لِأُصِيبَ مِنْكَ خَيْرٌ .

679. ...Rəvayət edilir ki, möminlərin anası Aişə رضي الله عنها demişdir: “Allah Elçisi ﷺ xəstələndiyi zaman buyurdu: “Əbu Bəkrə deyın, camaata namaz qıldırın!” Mən dedim: “Əbu Bəkrə sənın yerinə imamlıq etsə, onun ağlamağı səbəbindən camaat heç nə eşidə bilməyəcək. Buna görə də camaata namaz qıldırmağı Ömərə həvalə et”. Aişə deyir: “Mən Həfsaya dedim: “Peyğəmbərə ﷺ de ki, Əbu Bəkrə onun yerinə imamlıq etsə, onun ağlamağı səbəbindən camaat heç nə eşidə bilməyəcək. Ona görə camaata namaz qıldırmağı Ömərə həvalə etsin”. Həfsa belə də etdi, lakin Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Yetər! Həqiqətən, siz Yusufa gözü düşən qadınlar kimisiniz. Əbu Bəkrə deyın, camaata namaz qıldırın!” Bundan sonra Həfsa Aişəyə dedi: “Mən heç vaxt səndən xəyir görmədim”.

٦٨٠ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ الْأَنْصَارِيُّ - وَكَانَ تَبِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَخَدَمَهُ وَصَحِبَهُ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ كَانَ يُصَلِّيَ هُمْ فِي وَجَعِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّذِي تُوُفِّيَ فِيهِ ، حَتَّى إِذَا كَانَ يَوْمَ الْإِنْتِنِ وَهُمْ صُفُوفٌ فِي الصَّلَاةِ ، فَكَشَفَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سِتْرَ الْحُجْرَةِ يُنْظِرُ إِلَيْنَا ، وَهُوَ قَائِمٌ كَأَنَّ وَجْهَهُ وَرَقَّةٌ مُصْحَفٍ ، ثُمَّ تَبَسَّمَ بِضَحْكَ ، فَهَمَمْنَا أَنْ نَقْتَبِنَ مِنَ الْفَرْحِ بِرُؤْيَاةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَتَكَصَّ أَبُو بَكْرٍ عَلَيَّ عَقِبِيهِ لِيُصَلِّ الصَّفَّ ، وَظَنَّ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَارِجٌ إِلَى الصَّلَاةِ ، فَأَشَارَ إِلَيْنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ أَمْعُوا صَلَاتِكُمْ ، وَأَرْخُوا السِّتْرَ ، فَتُوُفِّيَ مِنْ يَوْمِهِ .

680. ...Rəvayət edilir ki, Peyğəmbərin ﷺ xidmətçisi və dostu olmuş Ənəs ibn Malik əl-Ənsari ﷺ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ ölümünə səbəb olan xəstəliyə tutulduğu zaman yatağa düşdükdə camaata namazı Əbu Bəkr qıldırırdı. Bazar ertəsi camaat namaz qılmaq üçün cərgələrə düzüldükdə Peyğəmbər ﷺ qaldığı otağın pərdəsini qaldırdı və ayaq üstə dayanıb bizə baxmağa başladı. Onun üzü, sanki Quran kağızı¹ idi. Sonra o gülümsədi. Biz Peyğəmbəri ﷺ görəndə sevincimizdən az qaldı ki, namazdan çıxmaq. Əbu Bəkr Peyğəmbərin ﷺ namaz qılacağını zənn etdi və geriyə çəkilərək arxasındakı cərgəyə keçdi. Peyğəmbər ﷺ bizə “Namazınızı tamamlayın!” işarəsi etdi. Sonra pərdəni aşağı saldı və həmin gün də dünyasını dəyişdi”.

٦٨١ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ عَنْ أَنَسٍ قَالَ لَمْ يَخْرُجِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثًا ، فَأُقِيمَتِ الصَّلَاةُ ، فَذَهَبَ أَبُو بَكْرٍ يَتَقَدَّمُ فَقَالَ نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْحِجَابِ فَرَفَعَهُ ، فَلَمَّا وَضَحَ وَجْهَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا نَظَرْنَا مَنْظَرًا كَانَ أَعْجَبَ إِلَيْنَا مِنْ وَجْهِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ وَضَحَ لَنَا ، فَأَوْمَأَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَدِهِ إِلَى أَبِي بَكْرٍ أَنْ يَتَقَدَّمَ ، وَأَرَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْحِجَابَ ، فَلَمْ يَفْذَرْ عَلَيْهِ حَتَّى مَاتَ .

681. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ﷺ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ namaza üç gün gələ bilmədi. Namaza iqamə veildi və Əbu Bəkr namaz qıldırmaq üçün irəli keçdiyə keçib qıldırırdıqda Allahın Peyğəmbəri ﷺ (qaldığı otağın) pərdəsini qaldırdı və onun üzü görsəndi. Həmin an Peyğəmbərin ﷺ parlaq üzündən bizim üçün daha xoş mənzərə yox idi. Peyğəmbər ﷺ Əbu Bəkrə əli ilə önə keçməsi üçün işarə etdi və pərdəni aşağı saldı. Onun üzünü ölənə qədər bir daha görmək nəsbil olmadı”.

٦٨٢ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ حَدَّثَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ حَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهَا أَخْبَرَتْ عَنْ أَبِيهِ قَالَ لَمَّا اشْتَدَّ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَجَعُهُ قِيلَ لَهُ فِي الصَّلَاةِ فَقَالَ « مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ » . قَالَتْ عَائِشَةُ إِنَّ أَبَا بَكْرٍ رَجُلٌ رَقِيقٌ ، إِذَا قَرَأَ غَلَبَهُ الْبُكَاءُ . قَالَ « مُرُوهُ فَيُصَلِّي » فَعَاوَدَتْهُ . قَالَ « مُرُوهُ فَيُصَلِّي ، إِنَّكَ صَوَاحِبُ يُونُسَ » . تَابَعَهُ الرَّبِيعِيُّ وَابْنُ أَبِي الزُّهْرِيِّ وَاسْحَاقُ بْنُ يَحْيَى الْكَلْبِيُّ عَنِ الزُّهْرِيِّ . وَقَالَ عَقِيلٌ وَمَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ حَمْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

682. ...Həmzə ibn Abdullah atasının ﷺ belə dediyini rəvayət etmişdir: “Allah Elçisinin ﷺ xəstəliyi ağırlaşdıqda ona namaz haqda deyildi və o buyurdu: “Əbu Bəkrə deyin, camaata namaz qıldırın!” Aişə dedi: “Əbu Bəkr ürəyiyumşaq adamdır, Quran oxuduqda özünü ağlamaqdan saxlaya bilməyəcək”. Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Ona əmr edin ki, namazı o qıldır-

¹ Yəni bu sözü ilə Ənəs ﷺ Peyğəmbərin ﷺ üzünün gözəlliyini, ağılığını və nuraniliyini qəsd edir.

sın". Aişə sözünü təkrarladıqda Allah Elçisi ﷺ buyurdu: "Ona deyən namazı qıldırırsın. Həqiqətən, siz Yusufa gözü düşən qadınlar kimisiniz".

۴۷ - باب مَنْ قَامَ إِلَى جَنْبِ الْإِمَامِ لِعِلَّةٍ

47-ci fəsil: Müəyyən bir səbəbə görə imamın yanında namaza duran adam

۶۸۳ - حَدَّثَنَا زَكْرِيَاءُ بْنُ يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ مُنَيَّرٍ قَالَ أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَبَا بَكْرٍ أَنْ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ فِي مَرَضِهِ ، فَكَانَ يُصَلِّي بِهَمْ . قَالَ عُرْوَةُ فَوَجَدَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي نَفْسِهِ خِفَّةً ، فَخَرَجَ فَإِذَا أَبُو بَكْرٍ يُؤُمُّ النَّاسَ ، فَلَمَّا رَأَاهُ أَبُو بَكْرٍ اسْتَأْخَرَ ، فَأَشَارَ إِلَيْهِ أَنْ كَمَا أَنْتَ ، فَجَلَسَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَدَاءً أَبِي بَكْرٍ إِلَى جَنْبِهِ ، فَكَانَ أَبُو بَكْرٍ يُصَلِّي بِصَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالنَّاسُ يُصَلُّونَ بِصَلَاةِ أَبِي بَكْرٍ .

683. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: "Allah Elçisi ﷺ xəstə olduqda Əbu Bəkrin camaata namaz qıldırmasını əmr etdi. O da camaata namaz qıldırırdı". Ravi Urva deyir: "Allah Elçisi ﷺ özündə güc tapıb otağından bayıra çıxdı və Əbu Bəkrin camaata imamlıq etdiyini gördü. Əbu Bəkr onu gördükdə arxaya keçdi, lakin Allah Elçisi ﷺ ona "Yerində qal!" deyər işarə etdi. Allah Elçisi ﷺ Əbu Bəkrin çiyini tərəfdən yanında oturdu. Əbu Bəkr Allah Elçisinin رضي الله عنه namazına tabe idi, camaat da Əbu Bəkrin namazına tabe olaraq namaz qılırdı".

۴۸ - باب مَنْ دَخَلَ لِيُؤْمَ النَّاسَ فَجَاءَ الْإِمَامَ الْأَوَّلُ فَتَأَخَّرَ الْأَوَّلُ أَوْ لَمْ يَتَأَخَّرَ جازت صلواته

48-ci fəsil: İmamı əvəz edən şəxs camaata namaz qıldırmağa başladıqdan sonra həmişə namazı qıldıran imamın gəlib çıxması, bu halda namazı ilk başlayanın geri çəkilməsi və ya çəkilməyib namazı qıldırmasının icazəli olması

فِيهِ عَائِشَةُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

Bunu Aişə رضي الله عنها Peyğəmbərdən ﷺ rəvayət etmişdir.

۶۸۴ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي حَازِمٍ بِنِ دِينَارٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَهَبَ إِلَى بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ لِيُصَلِّحَ بَيْنَهُمْ فَحَانَتِ الصَّلَاةُ فَجَاءَ الْمُؤَدِّنُ إِلَى أَبِي بَكْرٍ فَقَالَ أَنْصَلِي لِلنَّاسِ فَأَقِيمِ قَالَ نَعَمْ . فَصَلَّى أَبُو بَكْرٍ ، فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالنَّاسُ فِي الصَّلَاةِ ، فَتَخَلَّصَ حَتَّى وَقَفَ فِي الصَّفِّ ، فَصَنَّقَ النَّاسُ - وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ لَا يَلْتَفِتُ فِي صَلَاتِهِ - فَلَمَّا أَكْثَرَ النَّاسُ التَّصْفِيقَ أَلْتَفَتَ فَرَأَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَأَشَارَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ امْكُثْ مَكَانَكَ ، فَرَفَعَ أَبُو بَكْرٍ رُضِي اللَّهُ عَنْهُ يَدَيْهِ ، فَحَمِدَ اللَّهُ عَلَى مَا أَمَرُهُ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ ذَلِكَ ، ثُمَّ اسْتَأْخَرَ أَبُو بَكْرٍ حَتَّى اسْتَوَى فِي الصَّفِّ ، وَتَقَدَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَلَّى ، فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ « يَا أَبَا بَكْرٍ

مَا مَعَكَ أَنْ تَثْبُتَ إِذْ أَمَرْتُكَ . فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ مَا كَانَ لِابْنِ أَبِي قُحَافَةَ أَنْ يُصَلِّيَ بَيْنَ يَدَيِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « مَا لِي رَأَيْتُكُمْ أَكْثَرْتُمْ التَّصْفِيقَ مِنْ زَانَةِ شَيْءٍ فِي صَلَاتِهِ فَلْيُسَبِّحْ ، فَإِنَّهُ إِذَا سَبَّحَ التُّفِئَتْ إِلَيْهِ ، وَإِنَّمَا التَّصْفِيقُ لِلنِّسَاءِ » .

684. ...Səhl ibn Səd əs-Səidi ﷺ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ Bəni Amr ibn Auf tayfasının arasını düzəltmək üçün onların yanına getmişdi. Bu əsnada namaz vaxtı yetişdi və müəzzin Əbu Bəkrin yanına gəlib dedi: “İnsanlara namaz qıldıracaqsansa, iqaməni verim?” Əbu Bəkr: “Bəli!” – deyə cavab verdi. Əbu Bəkr camaata namaz qıldırırdı ki, camaat namazda ikən Allah Elçisi ﷺ qayıdıb gəldi və cərgələrin arasından keçib birinci cərgədə durdu. Bu vaxt camaat əl çalmağa başladı, lakin Əbu Bəkr namaz qılarkən başını arxaya çevirməzdi. Camaat bərkdən əl çalmağa başladığında o, arxaya çevrildi və Allah Elçisini ﷺ gördü. Allah Elçisi ﷺ əli ilə ona: “Yerində qal!” işarəsini etdi. Belə olduqda Əbu Bəkr əllərini göyə qaldırıb Peyğəmbərin ﷺ ona verdiyi əmrə görə Allaha həmd-səna dedi. Sonra da arxaya çəkilib birinci sırada durdu. Allah Elçisi ﷺ isə önə keçib camaata namaz qıldırırdı. Namazı bitirdikdən sonra dedi: “Ey Əbu Bəkr, sənə əmr etdiyim halda yerində qalmağın nə mane oldu?” Əbu Bəkr dedi: “Əbu Quhafənin¹ oğluna Allah Elçisi ﷺ qarşısında namaz qılmaq yaraşmazdı”. Sonra Allah Elçisi ﷺ camaata buyurdu: “Niyə siz bu qədər çox əl çaldınız? Kim namaz əsnasında özündə şübhə doğuran bir şey (hiss etsə), “Subhən-Allah!”² - desin. Əgər: “Subhən-Allah!” – desə, ona diqqət yetirilər. Əl çalmaq isə qadınlara aiddir”.

٤٩ - باب إِذَا اسْتَوُوا فِي الْقِرَاءَةِ فَلْيُؤْمَرُوا أَكْبَرَهُمْ

49-cu fəsil: Namazda olanlar Qurani əzbər bilməkdə bir-birlərinə bərabər olduqda onlardan ən böyükləri imamlıq edir

٦٨٥ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَبِي ثَوْبٍ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ مَالِكِ بْنِ الْحُوَيْرِثِ قَالَ قَدِمْنَا عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ شَبَبَةٌ ، فَلَبِئْنَا عِنْدَهُ نَحْوًا مِنْ عِشْرِينَ لَيْلَةً ، وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجِيمًا فَقَالَ « لَوْ رَجَعْتُمْ إِلَى بِلَادِكُمْ فَعَلِمْتُمْوَهُمْ ، مُرُوهُمْ فَلْيُصَلُّوا صَلَاةَ كَذَا فِي جِبِنِ كَذَا ، وَصَلَاةَ كَذَا فِي جِبِنِ كَذَا ، وَإِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَلْيُؤَدِّدْ لَكُمْ أَحَدُكُمْ ، وَلْيُؤَمِّكُمْ أَكْبَرَكُمْ » .

685. ...Rəvayət edilir ki, Malik ibn əl-Huveyris ﷺ demişdir: “Biz Peyğəm-

¹ Əbu Quhafə Əbu Bəkrin ﷺ atasının kunyasıdır.

² Tərcüməsi: Allah pak və müqəddəsidir.

bərin ﷺ yanına gəlkədikdə cavan idik və iyirmi gecə onun yanında qaldıq. Peyğəmbər ﷺ rəhmlı adam idi. O buyurdu: “Öz şəhərinizə qayıtsanız (bu dini) onlara öyrədin, (onlara) filan namazı filan vaxtda, filan namazı da filan vaxtda qılsınlar. Namaz vaxtı yetişdiyi zaman, aranızdan biriniz azan versin və sizin ən yaşlı olanınız sizə imamlıq etsin”.

۵۰ - باب إِذَا زَارَ الْإِمَامُ قَوْمًا فَأَتَاهُمُ

50-ci fəsil: İmam bir qövmü ziyarət etdikdə onlara imamlıq edir

٦٨٦ - حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ أَسَدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الرَّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي حُمُودُ بْنُ الرَّبِيعِ قَالَ سَمِعْتُ عَثْبَانَ بْنَ مَالِكِ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ اسْتَأْذَنَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَذِنْتُ لَهُ فَقَالَ « أَيْنَ نُحْبُ أَنْ أَصَلِّيَ مِنْ بَيْتِكَ ». فَأَشْرَفْتُ لَهُ إِلَى الْمَكَانِ الَّذِي أُحِبُّ ، فَقَامَ وَصَفَّقْنَا خَلْفَهُ ثُمَّ سَلَّمَ وَسَلَّمْنَا .

686. ...Rəvayət edilir ki, İtban ibn Malik əl-Ənsari ﷺ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ evimə girmək üçün izin istədi, mən də ona izin verdim. O buyurdu: “Evinin harasında namaz qılmağımı istəyirsən?” Mən ona evimdə istədiyim yeri ona göstərdim. Peyğəmbər ﷺ namaza durdu, biz də onun arxasında cərgəyə durduq. Sonra salam verib (namazı bitirdi), biz də salam verib (namazdan çıxdıq)”.

۵۱ - باب إِذَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيَوْمٍ بِهِ

51-ci fəsil: İmam arxasında namaz qılanların ona tabe olunmaları üçün təyin olunmuşdur

وَصَلَّى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مَرَضِهِ الَّذِي نُتُوِّقُ فِيهِ بِالنَّاسِ وَهُوَ جَالِسٌ . وَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ إِذَا رَفَعَ قَبْلَ الْإِمَامِ يُعُودُ فَيَمْكُثُ بِقَدْرِ مَا رَفَعَ ثُمَّ يَتَّبِعُ الْإِمَامَ . وَقَالَ الْحُسَيْنُ فَيَمْنُ يَرْكَعُ مَعَ الْإِمَامِ رَكَعَتَيْنِ وَلَا يَقْدِرُ عَلَى السُّجُودِ يَسْجُدُ لِلرَّكْعَةِ الْآخِرَةِ سَجْدَتَيْنِ ، ثُمَّ يَقْضِي الرَّكْعَةَ الْأُولَى بِسُجُودِهَا . وَفِيْمَنْ نَسِيَ سَجْدَةً حَتَّى قَامَ يَسْجُدُ .

Peyğəmbər ﷺ vəfat edəcəyi xəstəliyə tutulduqda camaata özü oturaraq namaz qıldırmışdır. İbn Məsud ﷺ demişdir: “Bir kəs səcdədən imamdan qabaq qalxdıqda təkrar başını səcdəyə qoyar, başını qaldırdığı vaxt qədər səcdədə qalar, sonra imama tabe olur”. Həsən əl-Bəsri رحمه الله imamla birlikdə iki rükət qılaraq səcdə etməyən haqda demişdir: “O, sonuncu rükət üçün iki səcdə edər, sonra birinci rükəti səcdələri ilə birlikdə qəza edir”. Bir

səcdəni unudub qiyamda¹ duran kimsə haqqında demişdir: “Səcdəni edib qiyama qalxır”.

٦٨٧ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ قَالَ حَدَّثَنَا زَائِدَةُ عَنْ مُوسَى بْنِ أَبِي عَائِشَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُنَيْبَةَ قَالَ دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ فَقُلْتُ أَلَا تُحَدِّثِينِي عَنْ مَرَضِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ بَلَى ، نَقُلُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ « أَصَلَّى النَّاسُ » . فُلْنَا لَا ، هُمْ يَنْتَظِرُونَكَ . قَالَ « ضَعُوا لِي مَاءً فِي الْمِخْضَبِ » . قَالَتْ فَفَعَلْنَا فَأَعْتَسَلَ فَذَهَبَ لِيُنَوِّءَ فَأَعْمَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ أَفَاقَ فَقَالَ « أَصَلَّى النَّاسُ » . فُلْنَا لَا ، هُمْ يَنْتَظِرُونَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ . قَالَ « ضَعُوا لِي مَاءً فِي الْمِخْضَبِ » . قَالَتْ فَفَعَلْنَا فَذَهَبَ لِيُنَوِّءَ فَأَعْمَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ أَفَاقَ فَقَالَ « أَصَلَّى النَّاسُ » . فُلْنَا لَا ، هُمْ يَنْتَظِرُونَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ . قَالَ « ضَعُوا لِي مَاءً فِي الْمِخْضَبِ » ، فَفَعَلْنَا فَذَهَبَ لِيُنَوِّءَ فَأَعْمَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ أَفَاقَ فَقَالَ « أَصَلَّى النَّاسُ » . فُلْنَا لَا ، هُمْ يَنْتَظِرُونَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ - وَالنَّاسُ عُكُوفٌ فِي الْمَسْجِدِ يَنْتَظِرُونَ النَّبِيَّ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِصَلَاةِ الْعِشَاءِ الْآخِرَةِ - فَأَرْسَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ بِأَنْ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ ، فَأَتَاهُ الرَّسُولُ فَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُكَ أَنْ تُصَلِّيَ بِالنَّاسِ . فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ - وَكَانَ رَجُلًا رَقِيفًا - يَا عُمَرُ صَلِّ بِالنَّاسِ . فَقَالَ لَهُ عُمَرُ أَنْتَ أَحَقُّ بِذَلِكَ . فَصَلَّى أَبُو بَكْرٍ تِلْكَ الْأَيَّامَ ، ثُمَّ إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَجَدَ مِنْ نَفْسِهِ حِقَّةً فَخَرَجَ بَيْنَ رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا الْعَبَّاسُ لِصَلَاةِ الظُّهْرِ ، وَأَبُو بَكْرٍ يُصَلِّي بِالنَّاسِ ، فَلَمَّا رَأَاهُ أَبُو بَكْرٍ ذَهَبَ لِيَتَأَخَّرَ فَأَوْمَأَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَنْ لَا يَتَأَخَّرَ . قَالَ « أَجْلِسَانِي إِلَى جَنْبِهِ » . فَأَجْلَسَاهُ إِلَى جَنْبِ أَبِي بَكْرٍ . قَالَ فَجَعَلَ أَبُو بَكْرٍ يُصَلِّي وَهُوَ يَأْتُمُّ بِصَلَاةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالنَّاسِ بِصَلَاةِ أَبِي بَكْرٍ ، وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَاعِدٌ . قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ فَقُلْتُ لَهُ أَلَا أَعْرَضَ عَلَيْكَ مَا حَدَّثْتَنِي عَائِشَةُ عَنْ مَرَضِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ هَات . فَعَرَضْتُ عَلَيْهِ حَدِيثَهَا ، فَمَا أَنْكَرَ مِنْهُ شَيْئًا ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ أَتَمَّتْ لَكَ الرَّجُلُ الَّذِي كَانَ مَعَ الْعَبَّاسِ قُلْتُ لَا . قَالَ هُوَ عَلِيُّ .

687. ...Rəvayət edilir ki, Ubeydullah ibn Abdullah ibn Utbə رضي الله عنه demişdir: “Mən Aişənin yanına gəlib dedim: “Mənə Allah Elçisinin ﷺ xəstələnməsi haqda danışa bilərsən?” Aişə dedi: “Əlbəttə danışaram. Peyğəmbərin ﷺ vəziyyəti ağırlaşdığı vaxt o soruşdu: “Camaat namaz qılıbmı?” Biz dedik: “Xeyr, onlar səni gözləyirlər”. O dedi: “Mənim üçün tasa (qaba) su tökün!” Biz onun dediyini yerinə yetirdik, sonra o yuyundu və ayağa qalxmaq istədikdə huşunu itirdi. Peyğəmbər ﷺ ayıldıqdan sonra yenə soruşdu: “Camaat namaz qılıbmı?” Biz dedik: “Xeyr, onlar səni gözləyirlər, ey Allahın Elçisi!” O yenə dedi: “Mənim üçün tasa su tökün!” O, oturub yuyunduqdan sonra ayağa qalxmaq istədi, amma yenə də huşunu itirdi, ayıldıqdan sonra yenə soruşdu: “Camaat namaz qılıbmı?” Biz dedik: “Xeyr, onlar səni gözləyirlər, ey Allahın Elçisi!” O yenə dedi: “Mənim üçün tasa su tökün!” O, oturub yuyunduqdan sonra ayağa qalxmaq istədi, amma yenə də huşunu itirdi, ayıldıqdan sonra yenə soruşdu: “Camaat namaz qılıbmı?” Biz dedik: “Xeyr, onlar səni gözləyirlər, ey Allahın Elçisi!” Bu vaxt camaat

¹ Qiyam - namaz qılan adamın təkbir edib namaza başladıqdan rükuya gedənə qədər ayaq üstə olduğu haldır.

məsciddə oturub Peyğəmbəri ﷺ gözləyirdi ki, onlara axırıncı namaz olan İşa namazını qıldırınsın. Peyğəmbər ﷺ Əbu Bəkrə xəbər göndərdi ki, camaata namaz qıldırınsın. Peyğəmbərin ﷺ göndərdiyi adam onun yanına gəlib dedi: “Allahın Elçisi ﷺ sənə əmr edir ki, camaata namaz qıldırısan”. Əbu Bəkr ürəyiyumşaq adam idi deyə belə dedi: “Ey Ömər, camaata namazı sən qıldır!” Ömər isə ona: “Sənin buna daha çox haqqın var”- deyə etiraz etdi. Beləliklə, həmin günlərdə camaata namazı Əbu Bəkr qıldırırdı. Bir neçə gündən sonra Peyğəmbərin ﷺ halı yaxşılaşdı və iki nəfər onun (sağından və solundan) qoluna girib Zöhr namazını qılmaq üçün onu məscidə apardı. Onun qoluna girən iki nəfərdən biri Abbas idi. Peyğəmbər ﷺ məscidə gəldikdə Əbu Bəkr camaata namaz qıldırırdı. Əbu Bəkr onu görəndə geri yə çəkilmək istədi, lakin Peyğəmbər ﷺ əli ilə ona işarə etdi ki, geri yə çəkilmə. Peyğəmbər ﷺ o iki nəfərə: “Məni onun yanında otuzdurun!” – dedi və onu Əbu Bəkrin yanında otuzdurdular. Bundan sonra Əbu Bəkr Peyğəmbərə ﷺ, camaat da Əbu Bəkrə tabe olaraq namaz qıldı. Peyğəmbər ﷺ namazı oturmuş vəziyyətdə qıldı”. Ubeydullah deyir: “Mən Abdullah ibn Abbasın yanına gəlib ona dedim: “Peyğəmbərin xəstələnməsi haqda Aişənin dediklərini sənə danışımı?” O dedi: “Danış!” Mən ona hədisi danışdıqda o, heç nəyi inkar etmədi, yalnız belə dedi: “Abbas ilə birlikdə ikinci kişinin adını Aişə sənə dedimi?” Mən: “Xeyr” dedim. O dedi: “Bu, Əli idi”.¹

٦٨٨ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّهَا قَالَتْ صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَيْتِهِ وَهُوَ شَاكٍ ، فَصَلَّى جَالِسًا وَصَلَّى وَرَاءَهُ قَوْمٌ قِيَامًا ، فَأَشَارَ إِلَيْهِمْ أَنْ اجْلِسُوا ، فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ « إِنَّمَّا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيَوْمٍ بِهِ ، فَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا ، وَإِذَا رَفَعَ فَارْفَعُوا ، وَإِذَا صَلَّى جَالِسًا فَصَلُّوا جُلُوسًا » .

688. ...Rəvayət edilir ki, möminlərin anası Aişə رضي الله عنها demişdir: “Allah Elçisi ﷺ xəstələndiyi zaman öz evində namazı qıldı. O oturmuş vəziyyətdə idi, arxasındakı camaat isə namazı ayaq üstə qıldı. Peyğəmbər ﷺ onlara əli ilə oturmaları üçün işarə etdi. Namazı bitirdikdən sonra isə buyurdu: “İmam (arxasında) namaz qılanların ona tabe olunması üçün təyin olunmuşdur. O, rükuya gedəndə siz də rükuya gedin, o, (başını) qaldıranda, siz də (başınızı) qaldırın, o, oturmuş vəziyyətdə namaz qılarsa, siz də (namazı) oturmuş vəziyyətdə qılın”.

¹ Aişənin Əli ibn Əbu Talibin رضي الله عنه adını deməməsi, Əli ilə aralarında olan soyuqluğa və ya baş verən hadisəyə görə idi.

٦٨٩ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَكِبَ فَرَسًا فَصُرِعَ عَنْهُ ، فَجَجِحَ شِقَّةُ الْأَيْمَنِ ، فَصَلَّى صَلَاةً مِنَ الصَّلَوَاتِ وَهُوَ قَاعِدٌ ، فَصَلَّيْنَا وَرَأَاهُ فُعُودًا ، فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ « إِنَّمَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ ، فَإِذَا صَلَّى قَائِمًا فَصَلُّوا قِيَامًا ، وَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا ، وَإِذَا رَفَعَ فَارْفَعُوا ، وَإِذَا قَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ . فَقُولُوا رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ . وَإِذَا صَلَّى قَائِمًا فَصَلُّوا قِيَامًا ، وَإِذَا صَلَّى جَالِسًا فَصَلُّوا جُلُوسًا أُجْمَعُونَ » . قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ قَالَ الْحُمَيْدِيُّ قَوْلُهُ « إِذَا صَلَّى جَالِسًا فَصَلُّوا جُلُوسًا » . هُوَ فِي مَرْصِيهِ الْقَدِيمِ ، ثُمَّ صَلَّى بَعْدَ ذَلِكَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسًا وَالنَّاسُ حَلْفَهُ قِيَامًا ، لَمْ يَأْمُرْهُمْ بِالْقُعُودِ ، وَإِنَّمَا يُؤْخَذُ بِالْآخِرِ فَالْآخِرُ مِنْ فِعْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

689. ...Ənəs ibn Malik ﷺ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ bir ata minmişdi və ondan yıxılıb sağ tərəfini əzmişdi. O, namazlardan birini oturaraq qıldırdı, biz də onun arxasında namazı oturaraq qıldırıq. Namazı bitirdikdən sonra Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “İmam ona tabe olmaq üçün təyin edilmişdir. O, ayaq üstə namaz qılrsa, siz də ayaq üstə namaz qılın. O, rükuya getdikdə, siz də rüku edin. O, dikəldikdə siz də dikəlin. O “Səmi Allahu limən həmidəh” dedikdə siz “Rəbbənə və ləkəl-həmd” deyın. O, ayaq üstə namaz qılrsa, siz də ayaq üstə namaz qılın. O, oturaraq namaz qılrsa, siz də hamılıqla oturaraq namaz qılın!” Ravi əl-Humeydi deyir: “O, oturaraq namaz qılrsa, siz də hamılıqla oturaraq namaz qılın!” Bu hal onun əvvəlki xəstələnməsi halında olmuşdur. Bundan sonra Peyğəmbər ﷺ xəstə olduqda oturaraq namaz qıldırmışdı. Onun arxasındakılar isə ayaq üstə idilər və onlara oturmalarını əmr etməmişdir. Peyğəmbərin ﷺ etdiklərindən isə axırıncı etdiyi götürülür”.

٥٢ - باب متى يسجد من خلف الإمام

52-ci fəsil: İmamın arxasında duranlar nə vaxt səcdə etməlidirlər?

قَالَ أَنَسٌ فَإِذَا سَجَدَ فَاسْجُدُوا .

Ənəs ﷺ demişdir: “İmam səcdə etdikdə siz də səcdə edin”.

٦٩٠ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ سُفْيَانَ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو إِسْحَاقَ قَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَرِيدٍ قَالَ حَدَّثَنِي الزُّبَيْرُ - وَهُوَ غَيْرُ كَدُوبٍ - قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا قَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ . لَمْ يَخْنِ أَحَدٌ مِنَّا ظَهْرَهُ حَتَّى يَفْعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَاجِدًا ، ثُمَّ نَقَعَ سُجُودًا بَعْدَهُ .

690. ...Sözündə yalan olmayan Bəra ﷺ demişdir: “Allah Elçisi ﷺ namazda “Səmi Allahu limən həmidəh” – deyəndə, bizdən heç birimiz Peyğəmbər ﷺ

¹ Tərcüməsi: Allah Ona həmd edəni eşitdi.

² Tərcüməsi: Həmd Rəbbimizə məxsusdur.

səcdəyə gedənə qədər belini əyməzdi. O, səcdəyə getdikdən sonra biz də səcdəyə gedərdik”.

۵۳ - باب إِثْمٍ مَنْ رَفَعَ رَأْسَهُ قَبْلَ الْإِمَامِ

53-cü fəsil: İmamdan qabaq başını səcdədən qaldırmanın günahı

۶۹۱ - حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « أَمَا يُخَشَى أَحَدُكُمْ - أَوْ لَا يُخَشَى أَحَدُكُمْ - إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ قَبْلَ الْإِمَامِ أَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ رَأْسَهُ رَأْسَ حِمَارٍ أَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ صُورَتَهُ صُورَةَ حِمَارٍ » .

691. ...Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Məgər imamdan qabaq başını səcdədən qaldırmanız qorxmur ki, Allah onların başını uzunqulaq başına döndərər və ya onların özlərini uzunqulağa döndərər”.

۵۴ - باب إِمَامَةِ الْعَبْدِ وَالْمَوْلَى

54-cü fəsil: Kөлənin və kөлəlikdən azad olunmuş adamın imamlıq etməsi

وَكَانَتْ عَائِشَةُ يُؤْمِئُهَا عَبْدُهَا ذَكْوَانُ مِنَ الْمُصْحَفِ . وَوُلِدَ الْبَغِيَّ وَالْأَعْرَابِيَّ وَالْغُلَامَ الَّذِي لَمْ يَخْتَلِمَ ، لِقَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « يَوْمُهُمْ أَقْرَبُهُمْ لِكِتَابِ اللَّهِ »

Aişəyə رضي الله عنها köləsi Zəkvan رضي الله عنه Quranı üzündən oxuyaraq imamlıq edərdi. Zinadan doğulanın, bədəvinin və yetkinlik yaşına çatmayan uşağın Peyğəmbərin ﷺ “Onlara Allahın Kitabından ən çox biləni imamlıq etsin” kəlamına görə imamlığı.

۶۹۲ - حَدَّثَنَا إِِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ قَالَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ لَمَّا قَدِمَ الْمُهَاجِرُونَ الْأَوْلُونَ الْعُصْبَةَ - مَوْضِعُ بُقْبَاءَ - قَبْلَ مَقْدَمِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُؤْمِئُهُمْ سَالِمٌ مَوْلَى أَبِي حُدَيْفَةَ ، وَكَانَ أَكْثَرُهُمْ قُرْآنًا .

692. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər رضي الله عنه demişdir: “İlk mühacirlər Quba'da əl-Usba deyilən yerə gəldikdə, Allahın Elçisinin ﷺ gəlməsindən qabaq onlara Əbu Huzeyfənin köləlikdən azad etdiyi Səlim imamlıq edərdi. Səlim onların Quranı ən çox biləni idi”.

۶۹۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو التَّيَّاحِ عَنْ أَنَسِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « اسْمَعُوا وَأَطِيعُوا ، وَإِنْ اسْتَعْمَلَ حَبَشِيٌّ كَأَنَّ رَأْسَهُ زَبِيئَةٌ » .

693. ...Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Üzərinizdə

hökmranlıq edən kəs başı kişmiş¹ bənzər həbəşi olsa belə, (əmrələrini) eşidib ona itaət edin”.

۵۵ - باب إِذَا لَمْ يَبَيِّنِ الْإِمَامُ وَأَمَّ مِنْ خَلْفِهِ

55-ci fəsil: Arxasındakılar namazı tam yerinə yetirdikləri halda imam səhvə yol verərsə nə etməlidir?

۶۹۴ - حَدَّثَنَا الْقَضْلِيُّ بْنُ سَهْلٍ قَالَ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى الْأَشْمَبِيِّ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « يُصَلُّونَ لَكُمْ ، فَإِنْ أَصَابُوا فَلَكُمْ ، وَإِنْ أخطَئُوا فَلَكُمْ وَعَلَيْهِمْ » .

694. ...Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “İmam-lar sizə namaz qıldırırlar. Əgər (namazı) düzgün qıldırırlarsa, sizə savab çatar və əgər səhvə yol verərlərsə, sizə (yenə də savab) çatar, (bunun günahı isə) onların öz əleyhinə olar”.

۵۶ - باب إِيمَانَةِ الْمُفْتُونِ وَالْمُتَبَدِّعِ

56-cı fəsil: Fitnəyə düşən və bidətçinin imamlıq etməsi

وَقَالَ الْحَسَنُ صَلَّى وَعَلَيْهِ بِدَعْتُهُ .

Ənəs ﷺ demişdir: “Bidətçinin arxasında namaz qıl, çünki bidətin günahı onun öz üzərinədir”.

۶۹۵ - قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ وَقَالَ لَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ حَدَّثَنَا الرَّهْرِيُّ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ رَبِّهِ بْنِ خَيْبَةَ أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَهُوَ مَحْضُورٌ فَقَالَ إِنَّكَ إِمَامٌ عَامَّةٌ ، وَنَزَلَ بِكَ مَا تَرَى وَيُصَلِّي لَنَا إِمَامٌ فِتْنَةٌ وَتَنْتَحِرُ . فَقَالَ الصَّلَاةُ أَحْسَنُ مَا يَعْمَلُ النَّاسُ ، فَإِذَا أَحْسَنَ النَّاسُ فَأَحْسِنَ مَعَهُمْ ، وَإِذَا أَسَاءُوا فَاجْتَنِبْ إِسَاءَتَهُمْ . وَقَالَ الرَّهْرِيُّ قَالَ الرَّهْرِيُّ لَا تَرَى أَنْ يُصَلِّيَ خَلْفَ الْمُخَنَّثِ إِلَّا مِنْ ضَرُورَةٍ لَا بُدَّ مِنْهَا .

695. ...Rəvayət edilir ki, Ubeydullah ibn Adiy ibn Xiyər رضي الله عنه Osman ibn Əffan mühasirədə olarkən onun yanına gəlib dedi: “Sən hamının rəhbərisən, başına da bu gördüyün işlər gəldi. Bizə fitnəkar imam namaz qıldırır, biz isə bundan çəkinirik. Nə məsləhət görürsən?” Osman dedi: “Namaz insanların edə biləcəyi ən yaxşı əməldir. İnsanlar yaxşı bir iş etsələr, siz də

¹ Həbəşilərin başlarının quruluşu fərqli və qıvrımsaçlı olduğundan Peyğəmbər ﷺ onu kişmiş bənzətmişdir.

onlarla birlikdə olun. Pis bir iş etsələr, siz onların pisliliyindən çəkinin". Ravi əz-Zuhri deyir: "Biz çəkinilməsi mümkün olmayan zərurətə görə, yalnız özünü qadına bənzədənin arxasında namazın qılınmasını düzgün saymırıq".

۶۹۶ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي حَدَّثَنَا عُذْرٌ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَبِي ذَرٍّ « اسْمِعْ وَأَطِعْ ، وَلَوْ لِحَبِشِيٍّ كَأَنَّ رَأْسَهُ زَبِيئَةٌ » .

696. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ؓ demişdir: "Peyğəmbər ﷺ Əbu Zərə belə buyurdu: "Başı kişmişə bənzər həbəşi olsa belə, (əmrilərini) eşidib ona itaət edin".

۵۷ - باب يُقَوْمُ عَنِ يَمِينِ الْإِمَامِ بِحَدَائِهِ سِوَاءَ إِذَا كَانَ اتْنَيْنِ

57-ci fəsil: İmam ilə ona tabe olan iki kişi olduqda tabe olanın imamla bir yerdə sağ tərəfində durması

۶۹۷ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْحَكَمِ قَالَ سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ بَثُّ فِي بَيْتِ خَالَتِي مَيْمُونَةَ فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعِشَاءَ ، ثُمَّ جَاءَ فَصَلَّى أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ ثُمَّ نَامَ ، ثُمَّ قَامَ فَجَمَعْتُ فَجَمَعْتُ عَنْ يَسَارِهِ ، فَجَعَلَنِي عَنْ يَمِينِهِ ، فَصَلَّى حَمْسَ رَكَعَاتٍ ، ثُمَّ صَلَّى رَكَعَتَيْنِ ، ثُمَّ نَامَ حَتَّى سَمِعْتُ غَطِيظَهُ - أَوْ قَالَ خَطِيظَهُ - ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الصَّلَاةِ .

697. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas ؓ demişdir: "Mən xalam Məymunənin evində gecələdim. O gecə Peyğəmbər ﷺ də onun yanında idi. Allah Elçisi ﷺ İşa namazını (məsciddə) qıldıqdan sonra (mənzilinə qayıdaraq) dörd rükət namaz qıldı və uzanıb yatdı. Sonra o, namaz qılmaq üçün durdu, mən də gəlib onun sol tərəfində dayandım. O, məni sağ tərəfinə keçirdi və beş rükət namaz qıldı. Bunun ardından iki rükət də qıldı. Sonra da uzanıb yatdı, hətta mən onun xorultusunu eşitdim. (Bir müddət keçdikdən) sonra isə qalxıb (Sübh namazını qılmaq üçün) namaza getdi".

۵۸ - باب إِذَا قَامَ الرَّجُلُ عَنِ الْإِمَامِ ، فَحَوَّلَهُ الْإِمَامُ إِلَى يَمِينِهِ لَمْ تَنْفُسْ صَلَاتُهُمَا

58-ci fəsil: Namazda adam imamın solunda durmaq istədikdə imam onu sağ tərəfinə keçirərsə, bu onların namazını batil etməz

۶۹۸ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَمْرُو عَنْ عَبْدِ رَبِّهِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ حُزْمَةَ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ كُرَيْبِ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ بَثُّ عِنْدَ مَيْمُونَةَ وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدَهَا تِلْكَ اللَّيْلَةَ ، فَتَوَضَّأَ ثُمَّ قَامَ يُصَلِّي ، فَجَمَعْتُ

عَلَى يَسَارِهِ ، فَأَخَذَنِي فَجَعَلَنِي عَنْ يَمِينِهِ ، فَصَلَّيْتُ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً ، ثُمَّ نَامَ حَتَّى نَفَخَ - وَكَانَ إِذَا نَامَ نَفَخَ - ثُمَّ أَتَاهُ الْمُؤَدِّدُ ، فَخَرَجَ فَصَلَّيْتُ وَلَمْ يَتَوَضَّأْ . قَالَ عَمْرُو فَحَدَّثْتُ بِهِ بُكَيْرًا فَقَالَ حَدَّثَنِي كُرَيْبٌ بِذَلِكَ .

698. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Bir dəfə mən xalam Məymunənin evində gecələdim. O gecə Peyğəmbər ﷺ də onun yanında idi. Peyğəmbər ﷺ dəstəməz alıb namaza durdu, mən də onun sol tərəfində dayandım, lakin o məni tutub sağ tərəfinə keçirdi və on üç rükət namaz qıldı. Sonra uzanıb yataraq xoruldayağa başladı. O yatanda adətən xoruldayardı. Səhər müəzzin onun yanına gəldikdən sonra o, evdən çıxdı və dəstəməz almadan namaz qıldı”.

٥٩ - باب إِذَا لَمْ يَتَوَضَّأْ الْإِمَامُ أَنْ يُؤْمَ ثُمَّ جَاءَ قَوْمٌ فَأَمَّهُمْ

59-cu fəsil: İmam tək namaz qıldıqda başqaları gəlib ona qoşularsa nə etməlidir?

٦٩٩ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِي بَرْزَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعِيدٍ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ بَدَأْتُ عِنْدَ خَالَتِي فَقَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ ، فَقُمْتُ أُصَلِّي مَعَهُ فَقُمْتُ عَنْ يَسَارِهِ ، فَأَخَذَ بِرَأْسِي فَأَقَامَنِي عَنْ يَمِينِهِ .

699. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Bir dəfə mən xalamgildə gecələdim. Peyğəmbər ﷺ gecə namazına durdu, mən də onunla namaz qılmaq üçün qalxdım və onun sol tərəfində durdum, lakin o məni başımdan¹ tutub sağ tərəfinə keçirdi”.

٦٠ - باب إِذَا طَوَّلَ الْإِمَامُ وَكَانَ لِلرَّجُلِ حَاجَةٌ فَخَرَجَ فَصَلَّى

60-cı fəsil: İmam (namazı) uzatdıqda, zəruri işləri olan bir adamın (namazdan) çıxıb onu təkbaşına qılması

٧٠٠ - حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرٍو عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ كَانَ يُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ يَرْجِعُ فَيُؤْمُ قَوْمَهُ .

700. ...Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه rəvayət edir ki, Muaz ibn Cəbəl Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə namaz qılar, sonra qayıdıb öz tayfsına namaz qıldırırdı.

٧٠١ - وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرٍو قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ كَانَ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ يُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ يَرْجِعُ فَيُؤْمُ قَوْمَهُ ، فَصَلَّى الْعِشَاءَ فَقَرَأَ بِالْبَقْرَةِ ، فَانصَرَفَ الرَّجُلُ ، فَكَانَ مُعَاذًا تَنَاوَلَ مِنْهُ ،

¹ İbn Abbas رضي الله عنه o vaxt hələ balaca uşaq idi.

فَبَعَثَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ « فَتَانُ فَتَانُ فَتَانٌ » ثَلَاثَ مَرَّاتٍ أَوْ قَالَ « فَاتِنَا فَاتِنَا فَاتِنٌ » وَأَمَرُهُ بِسُورَتَيْنِ مِنْ أَوْسَطِ الْمُفْصَلِ . قَالَ عَمْرُو لَا أَحْفَظُهُمَا .

701. ...Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه demişdir: “Muaz ibn Cəbəl Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə namaz qılar, sonra da qayıdıb öz tayfasına namaz qıldırırdı. Bir dəfə o, İşa namazını qıldırarkən “əl-Bəqərə” surəsini oxudu. (Namazın uzunluğuna davam gətirə bilməyən) bir nəfər namazdan çıxdı. Deyəsən, Muaz onun barəsində xoşagəlməz sözlər söylədi. Bu hadisə Peyğəmbərə ﷺ xəbər verildikdə o, üç dəfə: “Sən fitnəkarsan, (ey Muaz?)”– dedi və ona müfəssəl surələr¹ arasından iki surə oxumağı əmr etdi”. Ravi Amr dedi: “(Onların hansı surələr olduğunu) yadımda saxlaya bilmədim”.

٦١ - باب تَحْفِيفِ الْإِيمَانِ فِي الْقِيَامِ وَإِتْمَامِ الرَّكُوعِ وَالسُّجُودِ

61-ci fəsil: İmamın qiyamı çox uzatmaması, rüku və səcdələri isə tam yerinə yetirməsi

٧٠٢ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ قَالَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ سَمِعْتُ قَيْسًا قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو مَسْعُودٍ أَنَّ رَجُلًا قَالَ وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي لَأَتَأَخَّرُ عَنْ صَلَاةِ الْعَدَاةِ مِنْ أَجْلِ فَلَانٍ بِنَا يُطِيلُ بِنَا . فَمَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مَوْعِظَةٍ أَشَدَّ غَضَبًا مِنْهُ يَوْمَئِذٍ ثُمَّ قَالَ « إِنَّ مِنْكُمْ مُتَفَرِّقِينَ ، فَأَيُّكُمْ مَا صَلَّى بِالنَّاسِ فَلْيَتَحَوَّزْ ، فَإِنَّ فِيهِمُ الضَّعِيفَ وَالْكَبِيرَ وَذَا الْحَاجَةِ » .

702. ...Əbu Məsud رضي الله عنه rəvayət edir ki, bir nəfər Peyğəmbərə ﷺ dedi: “Vallahi, ey Allahın Elçisi! Mənim Sübh namazına gəlməməyimin səbəbi filankəsin bizə namazı uzun-uzadı qıldırmasıdır”. Əbu Məsud deyir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ öyüd-nəsihət verərkən o gündü qədər bərk qəzəbləndiyini görməmişdim. Sonra o dedi: “Həqiqətən, aranızda (dinə qarşı) nifrət oyadanlar var. Qoy aranızdan camaata namaz qıldıran (bunu) yüngül etsin, çünki onların arasında zəiflər, yaşlılar və (təcili) işi çıxmış kimsələr ola bilər”.

٦٢ - باب إِذَا صَلَّى لِنَفْسِهِ فَلْيُطَوِّلْ مَا شَاءَ

62-ci fəsil: Adam tək namaz qıldığında namazı istədiyi qədər uzada bilər

٧٠٣ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُونُسَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ لِلنَّاسِ فَلْيُخَفِّفْ ، فَإِنَّ مِنْهُمْ الضَّعِيفَ وَالسَّقِيمَ وَالْكَبِيرَ ، وَإِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ لِنَفْسِهِ فَلْيُطَوِّلْ مَا شَاءَ » .

¹ Müfəssəl surələr - Quranın “Qaf” surəsindən “ən-Nas” surəsinədək olan surələrdir.

703. ...Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Sizdən biri camaata namaz qıldırıqda namazı yüngül etsin, çünki onların arasında zəiflər, xəstələr və yaşlılar ola bilər. Namazı tək qıldırıqda isə istədiyi qədər uzada bilər”.

۶۳ - باب من شكك إمامه إذا طوّل

63-cü fəsil: Namazı uzun qıldırığına görə imamdan şikayət etmək

وَقَالَ أَبُو أُسَيْدٍ طَوَّلْتُ بِنَا يَا بَنِي .

Əbu Useyd رəvayət edir: “Namazı bizə uzun qıldırдың, ey oğul!”

۷۰۴ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي خَالِمْ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي لِأَتَأَخَّرُ عَنِ الصَّلَاةِ فِي الْفَجْرِ مِمَّا يُطِيلُ بِنَا فَلَانٌ فِيهَا . فَعَضِبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا رَأَيْتُهُ عَضِبَ فِي مَوْضِعٍ كَانَ أَشَدَّ عَضَبًا مِنْهُ يَوْمَئِذٍ ثُمَّ قَالَ « يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ مِنْكُمْ مُتَفَرِّقِينَ ، فَمَنْ أَمَّ النَّاسَ فَلْيَتَجَوَّزْ ، فَإِنَّ حَلْفَهُ الضَّعِيفَ وَالْكَبِيرَ وَدَا الْحَاجَةَ » .

704. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Məsud رəvayət edir ki, bir nəfər Peyğəmbərə ﷺ dedi: “Ey Allahın Elçisi! Mənim Sübh namazına gəlməməyimin səbəbi filankəsin bizə onu uzun-uzadı qıldırmasıdır”. Allah Elçisi ﷺ elə qəzəbləndi ki, mən onun öyüd-nəsihət verərkən o günkü qədər bərk qəzəbləndiyini görməmişdim. Sonra o dedi: “Ey insanlar! Həqiqətən, aranızda (dinə qarşı) nifrət oyadanlar var. Camaata namaz qıldırان kimsə (bunu) yüngül etsin, çünki onun arxasında zəiflər, yaşlılar və (təcili) işi çıxmış kimsələr ola bilər”.

۷۰۵ - حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَارِبُ بْنُ دِنَارٍ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيَّ قَالَ أَقْبَلَ رَجُلٌ بِنَاضِحِينَ وَقَدْ جَنَحَ اللَّيْلُ ، فَوَافَقَ مُعَاذًا يُصَلِّي ، فَتَرَكَ نَاضِحَهُ وَأَقْبَلَ إِلَى مُعَاذٍ ، فَقَرَأَ بِسُورَةِ الْبَقَرَةِ أَوْ التِّسَاءِ ، فَأَنْطَلَقَ الرَّجُلُ ، وَبَلَغَهُ أَنَّ مُعَاذًا نَالَ مِنْهُ ، فَأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَشَكَا إِلَيْهِ مُعَاذًا ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « يَا مُعَاذُ أَفَتَأَنَّ أَنْتَ - أَوْ فَاتِنٌ ثَلَاثَ مَرَارٍ - فَلَوْلَا صَلَّيْتَ بِسَبِّحِ اسْمِ رَبِّكَ ، وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا ، وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى ، فَإِنَّهُ يُصَلِّي وَرَاءَكَ الْكَبِيرَ وَالضَّعِيفَ وَذُو الْحَاجَةِ » . أَحْسِبُ هَذَا فِي الْحَدِيثِ . قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ وَتَابِعَهُ سَعِيدُ بْنُ مَسْرُوقٍ وَمِسْعَرٌ وَالشَّيْبَانِيُّ . قَالَ عَمْرُو وَعَبِيدُ اللَّهِ بْنُ مِقْسَمٍ وَأَبُو الرُّبَيْعِ عَنْ جَابِرٍ قَرَأَ مُعَاذٌ فِي الْعِشَاءِ بِالْبَقَرَةِ . وَتَابِعَهُ الْأَعْمَشُ عَنْ مُحَارِبٍ .

705. ...Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah əl-Ənsari رəvayət edir: “Bir kişi Muazın İşa namazını qıldırması vaxtı gecə iki dəvəsi ilə gəldi və dəvələrini buraxıb Muaza qoşuldu. Muaz “əl-Bəqərə” və ya “ən-Nisa” surəsini oxu-

yurdu. Bu kişi namazdan çıxıb getdi. Muazın bu kişi haqqında pis söz deməsi ona çatdıqda o, Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib ona Muaz haqqında şikayət etdi. Peyğəmbər ﷺ də üç dəfə: “Ey Muaz, sən fitnəkarsan?” dedi və davam edib belə buyurdu: “Yaxşı olardı ki, namazda: **“...Rəbbinin adına təriflər de!”** (“əl-Ə'lə”), **“And olsun günəşə və onun saçdığı şəfəqə!”** (“əş-Şəms”) və **“And olsun yer üzünü zülmətə bürüməkdə olan gecəyə!”** (“əl-Leyl”) surələrini oxuyaydın. Çünki sənin arxanda yaşlılar, zəiflər və (təcili) işi çıxmış kimsələr ola bilər”. Cabir rəvayət edir ki, Muaz İşa namazında “əl-Bəqərə” surəsini oxuyurdu”.

٦٤ - باب الإيجاز في الصلاة وإكمالها

64-cü fəsil: Namazı uzatmadan tam yerinə yetirmək

٧٠٦ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ عَنْ أَنَسٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُوجِزُ الصَّلَاةَ وَيُكْمِلُهَا .

706. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ (qıldırdığı) namazı uzatmazdı, lakin onu tam yerinə yetirərdi”.

٦٥ - باب من أخف الصلاة عند بكاء الصبي

65-ci fəsil: Körpənin ağlamasını eşitdikdə namazı yüngül şəkildə qılan

٧٠٧ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى قَالَ أَخْبَرَنَا الْوَلِيدُ قَالَ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أَبِيهِ أَبِي قَتَادَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِنِّي لَأَقُومُ فِي الصَّلَاةِ أُرِيدُ أَنْ أَطُولَ فِيهَا ، فَأَسْمَعُ بُكَاءَ الصَّبِيِّ ، فَأَتَجَوَّزُ فِي صَلَاتِي كَرَاهِيَةً أَنْ أَشَقَّ عَلَى أُمِّهِ » . تَابِعَهُ بِشْرُ بْنُ بَكْرٍِ وَابْنُ الْمُبَارَكِ وَبِقِيَّةٍ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ .

707. ...Əbu Qətadə ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Mən namaza duranda onu uzun-uzadı qılmaq istəyirəm, lakin körpənin ağlamasını eşidəndə onun anasına əziyyət verməyim deyə, namazımı qısaldıram”.

٧٠٨ - حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ قَالَ حَدَّثَنَا شَرِيكُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ مَا صَلَّيْتُ وَرَاءَ إِمَامٍ قَطُّ أَخَفَّ صَلَاةً وَلَا أَمَّ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَإِنْ كَانَ لَيَسْمَعُ بُكَاءَ الصَّبِيِّ فَيُخَفِّفُ مَخَافَةَ أَنْ تُفْرَعَ أُمَّهُ .

708. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ؓ demişdir: “Mən heç vaxt Peyğəmbər ﷺ kimi tam və yüngül namaz qıldıran adamın arxasında

namaz qılmadım. Əgər o, uşaq ağlamasının səsinə eşidərdisə, uşağın anasının narahat olmasından qorxduğu üçün namazı yüngülləşdirərdi”.

۷۰۹ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ قَالَ حَدَّثَنَا سَعِيدٌ قَالَ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ أَنَّ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ حَدَّثَهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِنْ لَأَدَّخُلُ فِي الصَّلَاةِ وَأَنَا أُرِيدُ إِطَالَتَهَا ، فَأَسْمِعْ بُكَاءَ الصَّبِيِّ ، فَأَتَجَوَّزُ فِي صَلَاتِي بِمَا أَعْلَمُ مِنْ شِدَّةِ وَجْدِ أُمِّهِ مِنْ بُكَائِهِ » .

709. ...Ənəs ibn Malik ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Mən namaza başlayanda onu uzun qıldırmaq istəyirəm, lakin uşaq ağlamasının səsinə eşidib anasının uşağın ağlamasına görə narahatlıq hissi keçirdiyini bilib namazı yüngülləşdirirəm”.

۷۱۰ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِنْ لَأَدَّخُلُ فِي الصَّلَاةِ فَأُرِيدُ إِطَالَتَهَا ، فَأَسْمِعْ بُكَاءَ الصَّبِيِّ ، فَأَتَجَوَّزُ بِمَا أَعْلَمُ مِنْ شِدَّةِ وَجْدِ أُمِّهِ مِنْ بُكَائِهِ » .

710. ...Ənəs ibn Malik ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Mən namaza başlayanda onu uzun qıldırmaq istəyirəm, lakin uşaq ağlamasının səsinə eşidib anasının uşağın ağlamasına görə narahatlıq hissi keçirdiyini bilib namazı yüngülləşdirirəm”.

۶۶ - باب إِذَا صَلَّى ثُمَّ أَمَّ قَوْمًا

66-cı fəsil: Namazı qıldıqdan sonra tayfasına namaz qıldırmaq

۷۱۱ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو التُّعْمَانِ قَالََا حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ جَابِرٍ قَالَ كَانَ مُعَاذٌ يُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ يَأْتِي قَوْمَهُ فَيُصَلِّي بِهِمْ .

711. ...Rəvayət edilir ki, Cabir ﷺ demişdir: “Muaz Peyğəmbərlə ﷺ namaz qılar, sonra gedib tayfasına namaz qıldırardı”.

۶۷ - باب مَنْ أَسْمَعَ النَّاسَ تَكْبِيرَ الْإِمَامِ

67-ci fəsil: İmamın təkbirlərini camaata eşitdirən

۷۱۲ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دَاوُدَ قَالَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ لَمَّا مَرَضَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَضَهُ الَّذِي مَاتَ فِيهِ أَتَاهُ بِأَلْ يُوْذِنُهُ بِالصَّلَاةِ فَقَالَ « مَرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ » . قُلْتُ إِنَّ أَبَا بَكْرٍ رَجُلٌ أَسِيفٌ ، إِنْ نَعِمَ مَقَامَكَ يَبْكِي فَلَا يَقْدِرُ عَلَى الْقِرَاءَةِ . قَالَ « مَرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ » . فَقُلْتُ مِثْلَهُ فَقَالَ فِي الثَّالِثَةِ أَوْ الرَّابِعَةِ »

إِنَّكَ صَوَّاحِبُ يُوسُفَ ، مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ . فَصَلَّى وَخَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُهَادِي بَيْنَ رَجُلَيْنِ ، كَأَنَّ أَنْظُرَ إِلَيْهِ يَخْطُ بِرِجْلَيْهِ الْأَرْضَ ، فَلَمَّا رَأَهُ أَبُو بَكْرٍ ذَهَبَ يَتَأَخَّرُ ، فَأَشَارَ إِلَيْهِ أَنْ صَلِّ ، فَتَأَخَّرَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَقَعَدَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى جَنْبِهِ ، وَأَبُو بَكْرٍ يُسْمِعُ النَّاسَ التَّكْبِيرَ . تَابَعَهُ مُحَاضِرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ .

712. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Peyğəmbər ﷺ ölümü ilə nəticələnən xəstəliyə tutulduğu zaman Bilal gəlib namaza azan verdi. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Əbu Bəkrə deyin, namaz qıldırın!” Mən dedim: “Əbu Bəkr ürayiyumşaq adamdır, əgər sənin yerinə imamlıq etsə, ağlayacaq və namazda Quran oxuya bilməyəcək”. Peyğəmbər ﷺ yenə buyurdu: “Əbu Bəkrə deyin, namaz qıldırın!” Mən sözümü təkrar etdim, o ona üçüncü və ya dördüncü dəfə belə buyurdu: “Siz Yusufa gözü düşən qadınlar kimisiniz. Əbu Bəkrə deyin, namaz qıldırın!” Beləliklə, Əbu Bəkr camaata namaz qıldırdı. Bu əsnada Peyğəmbər ﷺ iki nəfərin arasında otağından çıxdı. Mən onun xəstəliyi üzündən ayaqlarını yerlə sürüdüyünü, sanki, indi də görürəm. Əbu Bəkr onun gəldiyini hiss etdikdə geriye çəkilmək istədi, lakin Peyğəmbər ﷺ əli ilə ona işarə etdi ki, yerində qal, lakin Əbu Bəkr geri çəkildi. Peyğəmbər ﷺ Əbu Bəkrin yanında oturdu. Əbu Bəkr də təkbirləri camaata eşitdirirdi”.

٦٨ - باب الرَّجُلِ يَأْتُمُ بِالْإِمَامِ وَيَأْتُمُ النَّاسُ بِالْمَأْمُومِ

68-ci fəsil: Kişinin imama, camaatın da imama tabe olana tabe olması

وَيَذْكُرُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « ائْتُمُوا بِي وَلِيَأْتُمْ بِكُمْ مَنْ بَعْدَكُمْ » .

Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur: “Mənə tabe olun, aranızda olanlar da sizə tabe olsunlar”.

٧١٣ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنِ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنِ عَائِشَةَ قَالَتْ لَمَّا نَقَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَاءَ بِلَالٌ يُلْذِنُهُ بِالصَّلَاةِ فَقَالَ « مُرُوا أَبَا بَكْرٍ أَنْ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ » . فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، إِنَّ أَبَا بَكْرٍ رَجُلٌ أَسِيفٌ ، وَإِنَّهُ مَتَى مَا يَقُمْ مَقَامَكَ لَا يُسْمِعُ النَّاسَ ، فَلَوْ أَمَرْتُ عَمَرَ . فَقَالَ « مُرُوا أَبَا بَكْرٍ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ » . فَقُلْتُ لِحُفْصَةَ قَوْلِي لَهُ إِنَّ أَبَا بَكْرٍ رَجُلٌ أَسِيفٌ ، وَإِنَّهُ مَتَى يَقُمْ مَقَامَكَ لَا يُسْمِعُ النَّاسَ ، فَلَوْ أَمَرْتُ عَمَرَ . قَالَ « إِنَّكَ لَأَنْتَ صَوَّاحِبُ يُوسُفَ ، مُرُوا أَبَا بَكْرٍ أَنْ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ » . فَلَمَّا دَخَلَ فِي الصَّلَاةِ وَجَدَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي نَفْسِهِ حِقْمَةً ، فَقَامَ يُهَادِي بَيْنَ رَجُلَيْنِ ، وَرَجُلَاهُ يَخْطَانِ فِي الْأَرْضِ حَتَّى دَخَلَ الْمَسْجِدَ ، فَلَمَّا سَمِعَ أَبُو بَكْرٍ حِسَّهُ ذَهَبَ أَبُو بَكْرٍ يَتَأَخَّرُ ، فَأَوْمَأَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى جَلَسَ عَنْ يَسَارِ أَبِي بَكْرٍ ، فَكَانَ أَبُو بَكْرٍ يُصَلِّيَ قَائِمًا ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّيَ قَاعِدًا ، يَفْتَدِي أَبُو بَكْرٍ بِصَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالنَّاسُ مُفْتَدُونَ بِصَلَاةِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ .

713. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضی اللہ عنہا demişdir: “Allah Elçisinin ﷺ xəstəliyi ağırlaşdıqda Bilal gəlib namaza izin istədi. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Əbu Bəkrə deyin, camaata namaz qıldırın!” Mən dedim: “Ey Allahın Elçisi, Əbu Bəkr ürəyiyumşaq adamdır, əgər sənin yerinə imamlıq etsə, camaata namazı eşitdirə bilməyəcək. Bəlkə, Ömərə əmr edəsən?” Peyğəmbər ﷺ yenə buyurdu: “Əbu Bəkrə deyin, camaata namaz qıldırın”. Mən Həfsaya dedim: “Ona de ki, Əbu Bəkr ürəyiyumşaq adamdır, əgər sənin yerinə imamlıq etsə, camaata namazı eşitdirə bilməyəcək. Bəlkə, Ömərə əmr edəsən?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Həqiqətən, siz Yusufa gözü düşən qadınlar kimisiniz. Əbu Bəkrə deyin, camaata namaz qıldırın!” Əbu Bəkr camaata namaz qıldıranda Peyğəmbər ﷺ özündə yüngüllük hiss etdi və qalxaraq iki nəfərdən tutub, xəstəliyi üzündən ayaqları yerlə sürünərək məscidə gəldi. Əbu Bəkr onun gəldiyini hiss etdikdə geriyyə çəkilmək istədi, lakin Allah Elçisi ﷺ əli ilə ona işarə etdi. Allah Elçisi ﷺ gəlib Əbu Bəkrin sol tərəfində yerə oturdu. Əbu Bəkr isə ayaq üstə namaz qılırdı. Beləliklə, Əbu Bəkr Peyğəmbərin ﷺ namazına, camaat da Əbu Bəkrin namazına tabe oldular”.

٦٩ - باب هل يأخذ الإمام إذا شك بقول الناس

69-cu fəsil: İmam namazda şəkk etdikdə camaatın sözüənə etimad edirmi?

٧١٤ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ أَبِي يُوَيْبِ بْنِ أَبِي تَيْمَةَ السَّحْتِيَّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ انْصَرَفَ مِنَ اثْنَتَيْنِ ، فَقَالَ لَهُ دُو الْيَدَيْنِ أَقْصَرَتِ الصَّلَاةُ أَمْ نَسِيتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أَصَدَقَ دُو الْيَدَيْنِ » . فَقَالَ النَّاسُ نَعَمْ . فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَلَّى اثْنَتَيْنِ أُخْرَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ ، ثُمَّ كَبَّرَ فَسَجَدَ مِثْلَ سُجُودِهِ أَوْ أَطْوَلَ .

714. ...Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ iki rükət namaz qıldırıb bizə çevrildi. Zul-Yədəyn adlı biri ona dedi: “Namaz qısaldımı?” və ya “Unutdunmu, ey Allahın Elçisi?” Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Zul-Yədəyn doğru söyləyirmi?” Camaat: “Bəli!” dedi. Allah Elçisi ﷺ ayağa durub son iki rükəti qıldırıldı, sonra salam verdi. Sonra təkbir edib əvvəlki səcdələr kimi və ya daha uzun iki səcdə etdi.

٧١٥ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ صَلَّى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الظُّهْرَ رَكْعَتَيْنِ ، فَقَبِلَ صَلَاتِي رَكْعَتَيْنِ . فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ ، ثُمَّ سَلَّمَ ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ .

715. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ؓ demişdir: “Bir dəfə Peyğəmbər ﷺ Zöhr namazını iki rükət qıldırdı. Ona: “Namazı iki rükət qıldırdın” deyildi. O da iki rükət namaz qıldırdı, sonra salam verdi və iki dəfə səcdə etdi”.

۷۰ - باب إِذَا بَكَى الْإِمَامُ فِي الصَّلَاةِ

70-ci fəsil: İmam namazda ağlayarsa (nə etməlidir)?

وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شَدَّادٍ سَمِعْتُ نَسِيحَ عُمَرَ وَأَنَا فِي آخِرِ الصُّفُوفِ يَقْرَأُ { إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ } .

Abdullah ibn Şəddad ؓ demişdir: “Mən sonuncu sıralarda olduğum vaxt Ömər’in “Mən dərd-qəmimi yalnız Allaha ərz edirəm” (Yusuf, 86) ayəsini oxuyaraq içində ağladığını eşitdim”.

۷۱۶ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ فِي مَرَضِهِ « مُرُوا أَبَا بَكْرٍ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ » . قَالَتْ عَائِشَةُ قُلْتُ إِنَّ أَبَا بَكْرٍ إِذَا قَامَ فِي مَقَامِكَ لَمْ يُسْمِعِ النَّاسَ مِنَ الْبُكَاءِ ، فَمُرْ عُمَرَ فَلْيُصَلِّ . فَقَالَ « مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ لِلنَّاسِ » . قَالَتْ عَائِشَةُ لِحَفْصَةَ قُولِي لَهُ إِنَّ أَبَا بَكْرٍ إِذَا قَامَ فِي مَقَامِكَ لَمْ يُسْمِعِ النَّاسَ مِنَ الْبُكَاءِ ، فَمُرْ عُمَرَ فَلْيُصَلِّ لِلنَّاسِ . فَفَعَلْتُ حَفْصَةَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « مَهْ ، إِنَّكَ لَأَنْتَ صَوَّابٌ يُوسُفُ ، مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ لِلنَّاسِ » . قَالَتْ حَفْصَةُ لِعَائِشَةَ مَا كُنْتُ لِأُصِيبَ مِنْكَ خَيْرًا .

716. ...Möminlərin anası Aişə ؓ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ xəstələndikdə buyurdu: “Əbu Bəkrə deyın, camaata namaz qıldırırsın!” Aişə dedi: “Mən dedim: “Əbu Bəkr ü rəyiyumşaq adamdır, sənın yerində durduqda ağladığına görə camaata namazı eşitdirə bilməyəcək. Namaz qıldırmaq üçün Ömərə tapşır”. Peyğəmbər ﷺ yenə buyurdu: “Əbu Bəkrə deyın, camaata namaz qıldırırsın”. Aişə Həfsaya dedi: “Ona de ki, Əbu Bəkr sənın yerində durduqda gəladığına görə camaata namazı eşitdirə bilməyəcək. Sən camaata namazı qıldırmasını Ömərə tapşır”. Həfsa deyiləni etdikdə Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Yetər! Həqiqətən, siz Yusufa gözü düşən qadınlar kimisiniz. Əbu Bəkrə deyın, camaata namaz qıldırırsın!” Bundan sonra Həfsa Aişəyə dedi: “Mən heç vaxt səndən xeyir görmədim”.

۷۱ - باب تَسْوِيَةِ الصُّفُوفِ عِنْدَ الْإِقَامَةِ وَبَعْدَهَا

71-ci fəsil: İqamə oxunduğu zaman və ondan sonra cərgələrin düzəldilməsi

۷۱۷ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ مُرَّةَ قَالَ سَمِعْتُ سَالِمَ بْنَ أَبِي الْجَعْدِ قَالَ سَمِعْتُ النَّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ يَقُولُ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لَتَسُوَنَّ صُفُوفُكُمْ أَوْ لَيُخَالِقَنَّ اللَّهُ بَيْنَ وُجُوهِكُمْ » .

717. ...Rəvayət edilir ki, Numan ibn Bəşir ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “(Namaza duranda) cərgələrinizi düzəldin (və arada qalan boşluqları doldurun). Yoxsa Allah sizin üzünüzü dəyişdirər (aranıza adavət salar)”.

۷۱۸ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « أَقِيمُوا الصُّمُوفَ فَإِنِّي أَرَاكُمْ خَلْفَ ظَهْرِي .

718. ...Ənəs ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Cərgələrinizi düzəldin! Həqiqətən, mən sizi arxamda da görürəm”.

۷۲ - باب إقبال الإمام على الناس عند تشوية الصفوف

72-ci fəsil: Cərgələr düzəldiyi vaxt imamın camaata üz tutması

۷۱۹ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي رَجَاءٍ قَالَ حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرٍو قَالَ حَدَّثَنَا زَائِدَةُ بْنُ قُدَامَةَ قَالَ حَدَّثَنَا حُمَيْدُ الطَّوِيلُ حَدَّثَنَا أَنَسٌ قَالَ أَقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَأَقْبَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِوَجْهِهِ فَقَالَ « أَقِيمُوا صُفُوفَكُمْ وَتَرَاصُّوا ، فَإِنِّي أَرَاكُمْ مِنْ وَرَاءِ ظَهْرِي .

719. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ؓ demişdir: “Namaza iqamə verildikdə Allah Elçisi ﷺ bizə tərəf dönüb buyurdu: “Cərgələrinizi düzəldin, özünüz də sıx durun. Həqiqətən, mən sizin arxamda (nə etdiyinizi) görürəm”.

۷۳ - باب الصفِّ الأول

73-cü fəsil: Birinci cərgə

۷۲۰ - حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنْ مَالِكٍ عَنْ سُمَيْحٍ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « الشُّهَدَاءُ الْعَرِيُّ وَالْمَطْعُونُ وَالْمَبْطُونُ وَالْهَدْمُ » .

720. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Suda boğulan, taundan ölən, qarın yatalağından və uçqun atında qalaraq ölən şəhidlərdir”.

۷۲۱ - وَقَالَ « وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي التَّهْجِيرِ لَأَسْتَبَقُوا { إِلَيْهِ } وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي الْعَتَمَةِ وَالصُّبْحِ لَأَتَوْهَا وَلَوْ حَتَّى ، وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي الصَّفِّ الْمُقَدِّمِ لَأَسْتَهَمُوا » .

721. ...”Əgər onlar namazın vaxtı yetişən kimi onu qılmağın (nə qədər xeyirli və bərəkətli) olduğunu bilsəydilər, onu yerinə yetirmək üçün bir-

birini ötməyə çalışdılar. Əgər onlar İsa və Sübh namazlarını (camaatla birlikdə) qılmağın (nə qədər xeyirli və bərəkətli) olduğunu bilsəydilər, bu namazları qılmaq üçün iməkləyərək də olsa (məscidə) gələrdilər. Əgər onlar birinci cərgədə nəyin olduğunu bilsəydilər, (buna nail olmaq üçün) püşk atardılar”.

۷۴ - باب إِقَامَةِ الصَّغْفَرِ مِنْ تَمَامِ الصَّلَاةِ

74-cü fəsil: Cərgənin düz olması namazın tamamlanmasındandır

۷۲۲ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قَالَ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ « إِنَّمَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ فَلَا تُحْتَلِفُوا عَلَيْهِ ، فَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا ، وَإِذَا قَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ . فَقُولُوا رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ . وَإِذَا سَجَدَ فَاسْجُدُوا ، وَإِذَا صَلَّى جَالِسًا فَجَلُوسًا جُلُوسًا أَجْمَعُونَ ، وَأَقِيمُوا الصَّفَّ فِي الصَّلَاةِ ، فَإِنَّ إِقَامَةَ الصَّفِّ مِنْ حُسْنِ الصَّلَاةِ » .

722. ...Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Həqiqətən, imam ona tabe olunması üçün təyin edilir, ona görə imama müxalif olmayın. O, rüku etdikdə siz də rüku edin. O, “Səmi Allahu limən həmidəh” dedikdə siz “Rəbbənə ləkəl-həmd” deyin. O, səcdə etdikdə, siz də səcdə edin. O, oturaraq namaz qılsa, siz də hamılıqla oturaraq namaz qılın. Namazda olan cərgələri düz tutun, çünki cərgələrin düz olması namazın gözəlliyindəndir”.

۷۲۳ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « سَوُّوا صُفُوفَكُمْ فَإِنَّ تَسْوِيَةَ الصُّفُوفِ مِنْ إِقَامَةِ الصَّلَاةِ » .

723. ...Ənəs ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Cərgələrinizi düz tutun, çünki cərgələrin düzlüyü namazın tam olmasındandır”.

۷۵ - باب إِتْمَ مِنْ لَمْ يُتِمَّ الصُّفُوفَ

75-ci fəsil: Cərgəni tamamlamayanın günahı

۷۲۴ - حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ أَسَدٍ قَالَ أَخْبَرَنَا الْفَضْلُ بْنُ مُوسَى قَالَ أَخْبَرَنَا سَعِيدُ بْنُ عُبَيْدِ الطَّائِي عَنِ بُشَيْرِ بْنِ يَسَارٍ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّهُ قَدِمَ الْمَدِينَةَ فَقِيلَ لَهُ مَا أَنْكَرْتَ مِنَّا مِنْذُ يَوْمِ عَهْدَتِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا أَنْكَرْتُ شَيْئًا إِلَّا أَنْتُمْ لَا تُقِيمُونَ الصُّفُوفَ . وَقَالَ عُقْبَةُ بْنُ عُبَيْدٍ عَنْ بُشَيْرِ بْنِ يَسَارٍ قَدِمَ عَلَيْنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ الْمَدِينَةَ بِهَذَا .

724. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ﷺ (Bəsrədən) Mədinəyə gəldikdə ona deyildi: “Allah Elçisinin ﷺ dövründən bəri bizdə bəyənmədiyiniz şey

nədir?" Ənəs dedi: "Sizdə bəyənmədiyim bir şey yoxdur, yalnız siz cərgələri düzəltmirsiniz". Ravi Buşeyr ibn Yəsar: "Ənəs ibn Malik Mədinəyə bizim yanımıza gəldi"- dedi və hədisi danışdı".

٧٦ - باب إِرْزَاقِ الْمُنْكَبِ بِالْمُنْكَبِ وَالْقَدَمِ بِالْقَدَمِ فِي الصَّفِّ

76-cı fəsil: Cərgədə çiyinin çiyinə və topuğun topuğa sıx olması

وَقَالَ التُّعْمَانُ بْنُ بَشِيرٍ رَأَيْتُ الرَّجُلَ مِمَّا يُلْزِقُ كَعْبَهُ بِكَعْبِ صَاحِبِهِ

Numan ibn Bəşir رضي الله عنه demişdir: "Mən bizdən olan kişinin topuğunun yoldaşının topuğuna sıx olduğunu gördüm".

٧٢٥ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ قَالَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ عَنْ حُمَيْدٍ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « أَقِيمُوا صُفُوفَكُمْ فَإِنِّي أَرَاكُمْ مِنْ وَرَاءِ ظَهْرِي ». وَكَانَ أَحَدُنَا يُلْزِقُ مَنْكِبَهُ بِمَنْكِبِ صَاحِبِهِ وَقَدَمَهُ بِقَدَمِهِ .

725. ...Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: "Cərgələrinizi düzəldin, özünüz də sıx durun. Həqiqətən, mən sizin arxamda (nə etdiyinizi) görürəm". Bizdən birinin çiyini o birinin çiyinə, topuğunun da o birinin topuğuna sıx durardı".

٧٧ - باب إِذَا قَامَ الرَّجُلُ عَنْ يَسَارِ الْإِمَامِ ، وَحَوَّلَهُ الْإِمَامُ خَلْفَهُ إِلَى يَمِينِهِ ، تَمَّتْ صَلَاتُهُ

77-ci fəsil: İmama tabe olan imamın solunda durduqda və imam da onu arxadan tutub sağ tərəfə keçirəndə namazın tam olması

٧٢٦ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا دَاوُدُ عَنْ عَمْرٍو بْنِ دِينَارٍ عَنْ كُرَيْبٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ لَيْلَةٍ فَفُتِمْتُ عَنْ يَسَارِهِ ، فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِرَأْسِي مِنْ وَرَائِي ، فَجَعَلَنِي عَنْ يَمِينِهِ ، فَصَلَّى وَرَقَدَ فَجَاءَهُ الْمُؤَدُّنُ ، فَقَامَ وَصَلَّى وَمَا يَتَوَضَّأُ .

726. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: "Bir dəfə mən gecə Peyğəmbərlə ﷺ namaz qılırdım və onun sol tərəfində dayandım, lakin o məni başımın arxasından tutub sağ tərəfinə keçirdi. Beləcə, namazı qıldı və yatdı. Onun yanına müəzzin gəldikdə qalxıb dəstəmaz almadan namaz qıldı".

78-ci fəsil: Bir qadın tək olsa da cərgə sayılır

۷۲۷ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ إِسْحَاقَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ صَلَّيْتُ أَنَا وَبَيْتِي فِي بَيْتِنَا خَلْفَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأُمِّي أُمُّ سُلَيْمٍ خَلْفَنَا .

727. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ؓ demişdir: “Mən və yetim bir oğlan Peyğəmbərin ﷺ arxasında, anam Ummu Suleym isə bizim arxamızda camaat namazı qıldıq”.

79-cu fəsil: Məscidin və imamın sağ tərəfində olmaq

۷۲۸ - حَدَّثَنَا مُوسَى حَدَّثَنَا ثَابِتُ بْنُ زَيْدٍ حَدَّثَنَا عَاصِمٌ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ قُمْتُ لَيْلَةً أَصَلِّي عَنْ يَسَارِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخَذَ يَبْدِي أَوْ بَعْضُدِي حَتَّى أَقَامَنِي عَنْ يَمِينِهِ ، وَقَالَ بِيَدِهِ مِنْ وَرَائِي .

728. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas ؓ demişdir: “Bir dəfə mən Peyğəmbərin ﷺ sol tərəfində durub namaz qılırdım. O mənim əlimdən və ya qolumdan tutub əli ilə arxa tərəfimdən öz sağ tərəfinə keçirdi”.

80-ci fəsil: İmamla camaatın arasında divarın və ya başqa bir maneənin olması

وَقَالَ الْحَسَنُ لَا بَأْسَ أَنْ تُصَلِّيَ وَبَيْنَكَ وَبَيْنَهُ حُرٌّ . وَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ يَا أَيُّهَا الْإِمَامُ وَإِنْ كَانَ بَيْنَهُمَا طَرِيقٌ أَوْ جِدَارٌ إِذَا سَمِعَ تَكْبِيرَ الْإِمَامِ

Həsən əl-Bəsrî ؓ demişdir: “Səninlə imam arasında bir çay olduqda imama tabe olub namaz qılmağında bir müşkül yoxdur”. Əbu Micləz ؓ demişdir: “Aralarında yolun və ya divarın olması, imamın təkbirlərini eşitdiyi vaxt insan imama tabe ola bilər”.

۷۲۹ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ أَحْبَبْنَا عَبْدَهُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ فِي حُجْرَتِهِ ، وَجِدَارُ الْحُجْرَةِ قَصِيرٌ ، فَرَأَى النَّاسَ شَخْصَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَامَ أَناسٌ يُصَلُّونَ بِصَلَاتِهِ ، فَأَصْبَحُوا فَتَحَدَّثُوا بِذَلِكَ ، فَقَامَ لَيْلَةَ الثَّانِيَةِ ، فَقَامَ مَعَهُ أَناسٌ يُصَلُّونَ بِصَلَاتِهِ ، صَنَعُوا ذَلِكَ لِيَلْتَبِنَ أَوْ ثَلَاثَةً ، حَتَّى إِذَا كَانَ بَعْدَ ذَلِكَ جَلَسَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمْ يُخْرَجْ ، فَلَمَّا أَصْبَحَ ذَكَرَ ذَلِكَ النَّاسُ فَقَالَ « إِنِّي خَشِيتُ أَنْ تُكْتَبَ عَلَيْكُمْ صَلَاةُ اللَّيْلِ » .

729. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضی اللہ عنہا demişdir: “Allah Elçisi ﷺ (Ramazan ayında) gecələr öz hücrəsində (otağında) namaz qıldadı. Hücrəsinin divarı alçaq olduğundan bəzi adamlar onun namaz qıldığını gördülər və ona qoşulub namaz qıldılar. Səhər açılarda isə bu haqda camaata danışımağa başladılar. Növbəti gecə o yenə namaza durdu və camaat da ona qoşulub namaz qılmağa başladı. Bu hal iki və ya üç gecə təkrar olundu. Yenə vaxt yetişdikdə o, evdə oturub namaza çıxmadı. Səhər camaat ondan bunun səbəbini soruşduqda isə belə dedi: “Mən gecə namazının sizə vacib buyrulacağından qorxdum”.

۸۱ - باب صَلَاةِ اللَّيْلِ

81-ci fəsil: Gecə namazı

۷۳۰ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذُنَبٍ عَنِ الْمُقْبِرِيِّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ لَهُ حَصِيرٌ يَبْسُطُهُ بِالنَّهَارِ ، وَيَحْتَجِرُهُ بِاللَّيْلِ ، فَتَابَ إِلَيْهِ نَاسٌ ، فَصَلُّوا وَرَاءَهُ .

730. ...Aişə رضی اللہ عنہا rəvayət edir ki, Peyğəmbərin ﷺ bir həsiri var idi. Gündüzlər onu açar, gecələr isə (məsciddə düzəltdiyi) otağına qoyub orada namaz qıldadı. Camaat ora gəlib onun arxasında namaza qoşuldular.

۷۳۱ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ حَمَّادٍ قَالَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ قَالَ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ سَالِمِ أَبِي النَّضْرِ عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اتَّخَذَ حُجْرَةً - قَالَ حَسِبْتُ أَنَّهُ قَالَ - مِنْ حَصِيرٍ فِي رَمْضَانَ فَصَلَّى فِيهَا لَيْلًا ، فَصَلَّى بِصَلَاتِهِ نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِهِ ، فَلَمَّا عَلِمَ بِهِمْ جَعَلَ يَقْعُدُ ، فَخَرَجَ إِلَيْهِمْ فَقَالَ « قَدْ عَرَفْتُ الَّذِي رَأَيْتُمْ مِنْ صَنِيعِكُمْ ، فَصَلُّوا إِلَيْهَا النَّاسُ فِي بُيُوتِكُمْ ، فَإِنَّ أَفْضَلَ الصَّلَاةِ صَلَاةَ الْمَرْءِ فِي بَيْتِهِ إِلَّا الْمَكْتُوبَةَ » .

731. ...Zeyd ibn Sabit رضی اللہ عنہ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ Ramazan ayında özü üçün (həsirdən) hücrə düzəltdi və bir neçə gecə orada namaz qıldı. Səhəbələrindən bir qismi ona qoşulub bu namazı qılmağa başladı. O bunu biləndə evində oturub namaza çıxmadı. Sonra onların yanına gəlib dedi: “Mən sizin nə etdiyinizi başa düşürəm. Ancaq ey insanlar, öz evlərinizdə namaz qılın, çünki fərz namazlarından başqa ən fəzilətli namaz insanın öz evində qıldığı namazdır”.

۸۲ - بابِ إِجَابِ التَّكْبِيرِ وَأَفْتِاحِ الصَّلَاةِ

82-ci fəsil: Namaza başlayarkən təkbir etməyin vacibliyi

۷۳۲ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ الْأَنْصَارِيُّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

رَكِبَ فَرَسًا ، فَجَحِشَ شِقُّهُ الْيَمِينُ ، قَالَ أَنَسٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَصَلَّى لَنَا يَوْمَئِذٍ صَلَاةً مِنَ الصَّلَوَاتِ وَهُوَ قَاعِدٌ ، فَصَلَّيْنَا وَرَاءَهُ فُعُودًا ، ثُمَّ قَالَ لَمَّا سَلَّمْ « إِئْمَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ ، فَإِذَا صَلَّى قَائِمًا فَصَلُّوا قِيَامًا ، وَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا ، وَإِذَا رَفَعَ فَارْفَعُوا ، وَإِذَا سَجَدَ فَاسْجُدُوا وَإِذَا قَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ . فَقُولُوا رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ » .

732. ...Ənəs ibn Malik əl-Ənsari ﷺ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ bir ata minmişdi və ondan yıxılıb sağ tərəfini əzmişdi. Ənəs deyir: “O, namazlardan birini oturaraq qıldırdı, biz də onun arxasında namazı oturaraq qıldırıq. O, namazda salam verdikdən sonra buyurdu: “İmam ona tabe olunmaq üçün təyin edilmişdir. O, ayaq üstə namaz qılrsa, siz də ayaq üstə namaz qılın. O, rükuya getdikdə siz də rüku edin. O, dikəldikdə siz də dikəlin. O, səcdə etdikdə siz də səcdə edin. O “Səmi Allahu limən həmidəh” dedikdə siz “Rabbənə və ləkəl-həmd” deyin”.

٧٣٣ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّهُ قَالَ قَالَ خَرَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ فَرَسٍ فَجَحِشَ فَصَلَّى لَنَا قَاعِدًا فَصَلَّيْنَا مَعَهُ فُعُودًا ، ثُمَّ انْصَرَفَ فَقَالَ « إِئْمَا الْإِمَامُ - أَوْ إِئْمَا جُعِلَ الْإِمَامُ - لِيُؤْتَمَّ بِهِ ، فَإِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا ، وَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا ، وَإِذَا رَفَعَ فَارْفَعُوا ، وَإِذَا قَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ . فَقُولُوا رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ . وَإِذَا سَجَدَ فَاسْجُدُوا » .

733. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ﷺ demişdir: “Allah Elçisi ﷺ atdan yıxılıb əzilmişdi. O, namazı oturaraq qıldıqda, biz də onun arxasında namazı oturaraq qıldırıq. Allah Elçisi namazı bitirdikdən sonra buyurdu: “İmam ona tabe olmaq üçün təyin edilmişdir. O, təkbir etdikdə siz də təkbir edin. O, rükuya getdikdə siz də rüku edin. O “Səmi Allahu limən həmidəh” dedikdə siz “Rabbənə ləkəl-həmd” deyin”. O, səcdə etdikdə siz də səcdə edin”.

٧٣٤ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو الرِّبَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِئْمَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ ، فَإِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا ، وَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا ، وَإِذَا قَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ . فَقُولُوا رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ . وَإِذَا سَجَدَ فَاسْجُدُوا ، وَإِذَا صَلَّى جَالِسًا فَصَلُّوا جُلُوسًا أَجْمَعُونَ » .

734. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ﷺ demişdir: “Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “İmam ona tabe olmaq üçündür təyin edilmişdir. O, təkbir etdikdə siz də təkbir edin. O, rükuya getdikdə siz də rüku edin. O “Səmi Allahu limən həmidəh” dedikdə siz “Rabbənə və ləkəl-həmd” deyin”. O,

¹ Tərcüməsi: Allah Ona həmd edəni eşitdi!

² Tərcüməsi: Həmd Rəbbimizə məxsusdur!

səcdə etdikdə siz də səcdə edin. O, oturaraq namaz qılsa, siz də oturaraq namaz qılın”.

۸۳ - باب رَفْعِ اليَدَيْنِ فِي التَّكْبِيرَةِ الْأُولَى مَعَ الْإِفْتِتَاحِ سِوَاءَ

83-cü fəsil: Namaza başlayanda təkbir deyərək əlləri qaldırmaq

۷۳۵ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَرْفَعُ يَدَيْهِ حَذْوَ مَنْكِبَيْهِ إِذَا افْتَتَحَ الصَّلَاةَ ، وَإِذَا كَبَّرَ لِلرُّكُوعِ ، وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ رَفَعَهُمَا كَذَلِكَ أَيْضًا وَقَالَ « سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ » . وَكَانَ لَا يَفْعَلُ ذَلِكَ فِي السُّجُودِ .

735. ...Səlim ibn Abdullah atasından ﷺ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ namaza başlayanda əllərini çiyinləri bərabərinə qaldırardı. Həmçinin təkbir edib rükuya gedəndə və rükudan başını qaldıranda da əllərini qaldırardı. Rükudan qalxarkən “Səmi Allahu limən həmidəh, Rabbənə və ləkəl-həmd!” deyər, səcdəyə gedəndə isə əllərini qaldırmazdı.

۸۴ - باب رَفْعِ اليَدَيْنِ إِذَا كَبَّرَ وَإِذَا رَفَعَ وَإِذَا رَفَعَ

84-cü fəsil: Namaza başlayaraq təkbir etdikdə, rükuya getdikdə və rükudan dikəldikdə əlləri qaldırmaq

۷۳۶ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا قَامَ فِي الصَّلَاةِ رَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى يَكُونَا حَذْوَ مَنْكِبَيْهِ ، وَكَانَ يَفْعَلُ ذَلِكَ حِينَ يَكْبُرُ لِلرُّكُوعِ ، وَيَفْعَلُ ذَلِكَ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ وَيَقُولُ « سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ » . وَلَا يَفْعَلُ ذَلِكَ فِي السُّجُودِ .

736. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Mən Allah Elçisi ﷺ namaza başladıqda əllərini çiyinləri bərabərində qaldırdığımı gördüm. Rükuya getmək üçün təkbir etdikdə və rükudan dikəlib “Səmi Allahu limən həmidəh” dedikdə də eyni şeyi edərdi. Səcdələrdə isə belə etməzd”.

۷۳۷ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ الْوَاسِطِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ خَالِدِ بْنِ أَبِي قَلَابَةَ أَنَّهُ رَأَى مَالِكَ بْنَ الْحُوَيْرِثِ إِذَا صَلَّى كَبَّرَ وَرَفَعَ يَدَيْهِ ، وَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَرْكَعَ رَفَعَ يَدَيْهِ ، وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ رَفَعَ يَدَيْهِ ، وَحَدَّثَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَنَعَ هَكَذَا

737. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Qilabə رضي الله عنه Malik ibn əl-Huveyrisin namaz qıldığını görmüşdür. O, namaza durduqda təkbir edərək əllərini qaldırdı.

Rükuya getmək istədikdə əllərini qaldırdı. Başını rükudan dikəltədikdə yenə əllərini qaldırdı. Sonra da Allah Elçisinin ﷺ belə etdiyini söylədi.

۸۵ - باب إلى أين يرفع يديه

85-ci fəsil: Namaz qılanda əllər haralarda qaldırılır?

وَقَالَ أَبُو حُمَيْدٍ فِي أَصْحَابِهِ رَفَعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَدَّوْهُ مِنْكَبَيْهِ .

Əbu Humeyd ﷺ dostlarının yanında demişdir: “Peyğəmbər ﷺ əllərini çiyini səviyyəsində qaldırardı”.

۷۳۸ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنَا سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ افْتَتَحَ التَّكْبِيرَ فِي الصَّلَاةِ ، فَرَفَعَ يَدَيْهِ حِينَ يُكَبِّرُ حَتَّى يَجْعَلَهُمَا خَدَّوْهُ مِنْكَبَيْهِ ، وَإِذَا كَبَّرَ لِلرُّكُوعِ فَعَلَّ مِثْلَهُ ، وَإِذَا قَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ . فَعَلَّ مِثْلَهُ وَقَالَ « رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ » . وَلَا يَفْعَلُ ذَلِكَ حِينَ يَسْجُدُ وَلَا حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ مِنَ السُّجُودِ .

738. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbəri ﷺ namaza başladıqda təkbir etdiyini və bu təkbirdə əllərini çiyini bərabərində qaldırdığını gördüm. O, rüku üçün təkbir etdikdə də eyni şeyi etdi. “Səmi Allahu limən həmidəh” dedikdə də eyni şeyi etdi və “Rəbbənə və ləkəl-həmd” dedi. Səcdəyə getdikdə və səcdədən başını qaldırdıqda belə etmədi”.

۸۶ - باب رفع اليدين إذا قام من الركعتين

86-cı fəsil: İkinci rükətdən qalxdıqda əlləri qaldırmaq

۷۳۹ - حَدَّثَنَا عِيَّاشُ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى قَالَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ كَانَ إِذَا دَخَلَ فِي الصَّلَاةِ كَبَّرَ وَرَفَعَ يَدَيْهِ ، وَإِذَا رَكَعَ رَفَعَ يَدَيْهِ ، وَإِذَا قَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ ، رَفَعَ يَدَيْهِ ، وَإِذَا قَامَ مِنَ الرَّكْعَتَيْنِ رَفَعَ يَدَيْهِ . وَرَفَعَ ذَلِكَ ابْنُ عُمَرَ إِلَى نَبِيِّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . رَوَاهُ حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ أَبِي يُونُسَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . وَرَوَاهُ ابْنُ طَهْمَانَ عَنْ أَبِي يُونُسَ وَمُوسَى بْنُ عُقْبَةَ مَخْتَصَرًا .

739. ...Nafi رضي الله عنه rəvayət edir ki, İbn Ömər namaza başladıqda təkbir edərək əllərini qaldırardı. Rükü etdikdə əllərini qaldırardı. “Səmi Allahu limən həmidəh” dedikdə əllərini qaldırardı. İkinci rükətdən qalxdıqda da əllərini qaldırardı. İbn Ömər bunu Allahın Peyğəmbərinə ﷺ nisbət edərdi.

۸۷ - باب وَضَعِ الْيُمْنَى عَلَى الْيُسْرَى

87-ci fəsil: Sağ əli sol əlin üstünə qoymaq

۷۴۰ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ كَانَ النَّاسُ يُؤْمَرُونَ أَنْ يَضَعَ الرَّجُلُ الْيَدَ الْيُمْنَى عَلَى ذِرَاعِهِ الْيُسْرَى فِي الصَّلَاةِ . قَالَ أَبُو حَازِمٍ لَا أَعْلَمُهُ إِلَّا يُنْمَى ذَلِكَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . قَالَ إِسْمَاعِيلُ يُنْمَى ذَلِكَ . وَمَنْ يَفْعَلْ يُنْمَى .

740. ...Rəvayət edilir ki, Səhl ibn Səd ؓ demişdir: “Camaata namaz qıldığında sağ əli sol qolun üstünə qoymaq əmr olunardı”.

۸۸ - باب الْحُشُوعِ فِي الصَّلَاةِ

88-ci fəsil: Namazda müti olmaq

۷۴۱ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « هَلْ تَرَوْنَ قِبَلَتِي هَا هُنَا وَاللَّهِ مَا يَخْفَى عَلَيَّ رُكُوعُكُمْ وَلَا حُشُوعُكُمْ ، وَإِنِّي لَأَرَاكُمْ وَرَاءَ ظَهْرِي » .

741. ...Əbu Hureyra ؓ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Yoxsa siz elə güman edirsiniz ki, mən ancaq bu qibləmi (görürəm)? Allaha and olsun ki, sizin (namazdakı) rükuya getməyiniz və müti olmamağınız məndən gizli qalmır.¹ Çünki mən sizin arxamda nə etdiyinizi görürəm”.

۷۴۲ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « أَقِيمُوا الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ ، فَوَاللَّهِ إِنِّي لَأَرَاكُمْ مِنْ بَعْدِي - وَرُبَّمَا قَالَ مِنْ بَعْدِ ظَهْرِي - إِذَا رَكَعْتُمْ وَسَجَدْتُمْ » .

741. ...Ənəs ibn Malik ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Rükunuzu və səcdələrinizi düz tutun. Allaha and olsun ki, sizin məndən arxada nə etdiyinizi görürəm”. Ravi deyir: “Bəlkə də belə dedi: “Arxamda rüku və səcdə etdiyinizi görürəm”.

۸۹ - باب مَا يَقُولُ بَعْدَ التَّكْبِيرِ

89-cu fəsil: Təkbirdən sonra nə deyilir?

۷۴۳ - حَدَّثَنَا حَنْصُ بْنُ عُمَرَ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا كَانُوا يَفْتَتِحُونَ الصَّلَاةَ بِ { الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ } .

¹ Peyğəmbər ﷺ demək istəyir ki, namaz vaxtı onun üzü qibləyə tərəf olsa da, səhabelərin buraxdığı xətalər ondan gizli qalmır.

bir də rükuya getdi və rükunu uzatdı, sonra rükudan qalxdı, sonra səcdəyə getdi və səcdəni uzatdı, sonra qalxıb oturdu, sonra səcdəyə getdi və səcdəni uzatdı, sonra namaza durdu və qiyamı uzatdı, sonra rükuya getdi və rükunu uzatdı, sonra rükudan qalxdı və yenə qiyamı uzatdı, sonra bir də rükuya getdi və rükunu uzatdı, sonra rükudan qalxdı, sonra səcdəyə getdi və səcdəni uzatdı, sonra qalxıb oturdu, sonra yenə səcdəyə getdi və səcdəni uzatdı, sonra namazı bitirdi və dedi: “Cənnət mənə o qədər yaxınlaşdı ki, əgər ona (əl uzatmağa) cəsərim olsaydı, oradakı salxımlardan birini sizə gətirərdim. Həmçinin, Cəhənnəm də mənə o qədər yaxınlaşdı ki, axırda mən dedim: “Ey Rəbbim, yoxsa mənə də onlarla bir yerə salacaqsan?” Birdən mən bir qadın gördüm¹ və soruşdum ki: “Bu qadının günahı nədir?” Mənə dedilər: “Bu qadın (pişiyi) acından öləndək (evdə) saxlamış, nə ona yemək vermiş, nə də onu sərbəst buraxmışdır ki, gedib özünə yem tapsın”.²

۹۱ - باب رَفْعِ الْبَصَرِ إِلَى الْإِمَامِ فِي الصَّلَاةِ

91-ci fəsil: Namaz əsnasında imama nəzər salmaq

وَقَالَتْ عَائِشَةُ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي صَلَاةِ الْكُشُوفِ « فَرَأَيْتُ جَهَنَّمَ يَخْطُبُ بَعْضُهَا بَعْضًا حِينَ رَأَيْتُمُونِي تَأَخَّرْتُ » .

Aişə رضي الله عنها demişdir: “Peyğəmbər ﷺ kusuif namazında belə buyurdu: “Arxa-ya doğru çəkildikdə Cəhənnəmi gördüm, içi-içinə keçirdi”.

۷۴۶ - حَدَّثَنَا مُوسَى قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ قَالَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ قَالَ قُلْنَا لِحَبَابٍ أَكَّانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ فِي الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ قَالَ نَعَمْ . قُلْنَا بِمَ كُنْتُمْ تَعْرِفُونَ ذَلِكَ قَالَ بِاضْطِرَابِ حَبِيبِهِ .

746. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Məmər رضي الله عنه demişdir: “Biz Xabbaba dedik: “Allah Elçisi ﷺ Zöhr və Əsr namazlarında (Quran) oxuyardımı?” O: “Bəli!”– deyə cavab verdi. Biz soruşduq: “Siz bunu nədən bilirdiniz?” O dedi: “Saqqalının tərpanməsindən”.

۷۴۷ - حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ أَنْبَأَنَا أَبُو إِسْحَاقَ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ يَزِيدَ يَخْطُبُ قَالَ حَدَّثَنَا الْبَرَاءُ وَكَانَ غَيْرَ كَذُوبٍ أَهْمٌ كَانُوا إِذَا صَلَّوْا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ قَامُوا قِيَامًا حَتَّى يَرَوْهُ قَدْ سَجَدَ .

747. ...Rəvayət edilir ki, yalan danışmayan Bəra رضي الله عنه rəvayət edir ki, onlar

¹ Ravi deyir: “Deyəsən o: “Bir pişik həmin qadını cırmaqlayırdı”.

² Ravi deyir: “Deyəsən o: “...yerdəki həşəratlardan yesin”.

Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə namaz qıldıqda Peyğəmbər ﷺ başını rükudan qaldırır, səhabələr onun səcdəyə getməsinə qədər ayaq üstə qalardılar.

۷۴۸ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ حَسَنَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَلَّى ، قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ ، رَأَيْتَاكَ تَتَنَاوَلُ شَيْئًا فِي مَقَامِكَ ، ثُمَّ رَأَيْتَاكَ تَكْعُكَعَت . قَالَ « إِنِّي أُرَيْتُ الْجَنَّةَ ، فَتَنَاوَلْتُ مِنْهَا عُثْقُودًا ، وَلَوْ أَخَذْتُهُ لَأَكَلْتُمْ مِنْهُ مَا بَقِيََتِ الدُّنْيَا » .

748. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisinin ﷺ dövründə günəş tutuldu və bu səbəbdən də Peyğəmbər ﷺ (camaata) namaz qıldırdı. Səhabələr dedilər: “Ey Allahın Elçisi, biz sənin dayandığın yerdə əlini uzadıb nə isə götürdüyünü, sonra da arxaya çəkdiyini gördük”. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Mən Cənnəti gördüm və (oradakı meyvələrdən) bir salxım dərmək istədim. Mən onu dərə bilsəydim, dünya durduqca siz ondan yeyə bilərdiniz”.

۷۴۹ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِنَانَ قَالَ حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ قَالَ حَدَّثَنَا هِلَالُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ صَلَّى لَنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ رَفَا الْمِنْبَرَ ، فَأَشَارَ بِيَدَيْهِ قِبَلَ قِبْلَةِ الْمَسْجِدِ ثُمَّ قَالَ « لَقَدْ رَأَيْتُ الْآنَ مِنْذُ صَلَّيْتُ لَكُمْ الصَّلَاةَ الْجَنَّةَ وَالنَّارَ مُتَمَلَّتَيْنِ فِي قِبْلَةِ هَذَا الْجِدَارِ ، فَلَمْ أَرَ كَالْيَوْمِ فِي الْحَيْرِ وَالشَّرِّ » ثَلَاثًا .

749. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ bizə namaz qıldırdı, sonra minbərə çıxaraq əli ilə məscidin qiblə tərəfinə işarə etdi. Sonra da buyurdu: “And olsun ki, indi sizə namaz qıldırıqda Cənnəti və Cəhənnəmi bu divarın qiblə tərəfində gördüm. Mən xeyir və şəri bugünkü bir mənzərə şəklində heç görmədim”. Peyğəmbər ﷺ bunu üç dəfə təkrar etdi”.

۹۲ - باب رَفْعِ الْبَصَرِ إِلَى السَّمَاءِ فِي الصَّلَاةِ

92-ci fəsil: Namaz əsnasında göyə baxmaq

۷۵۰ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُرُوبَةَ قَالَ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ أَنَّ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ حَدَّثَهُمْ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « مَا بَالُ أَقْوَامٍ يَرْفَعُونَ أَبْصَارَهُمْ إِلَى السَّمَاءِ فِي صَلَاتِهِمْ » . فَاشْتَدَّ قَوْلُهُ فِي ذَلِكَ حَتَّى قَالَ « لَيَنْتَهُنَّ عَنْ ذَلِكَ أَوْ لَيُحْطَفَنَّ أَبْصَارُهُمْ » .

750. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Namaz əsnasında göyə baxan adamlara nə olub ki, (belə edirlər)?” O

buna çox sərt münasibət bildirdikdən sonra dedi: “Ya buna son qoyacaqlar, ya da ki gözləri kor olacaq”.

۹۳ - باب الإتيقات في الصلاة

93-cü fəsil: Namaz əsnasında o yana-bu yana baxmaq

۷۵۱ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ قَالَ حَدَّثَنَا أُشْعَثُ بْنُ سُلَيْمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ الْإِتِيْقَاتِ فِي الصَّلَاةِ فَقَالَ « هُوَ اخْتِلَافٌ يُحْتَلِسُهُ الشَّيْطَانُ مِنْ صَلَاةِ الْعَبْدِ » .

751. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Mən Allah Elçisindən ﷺ namazda o yana-bu yana baxmaq barədə soruşdum. O dedi: “Bu, bəndənin namazından şeytanın xəlvətcə götürüb apardığı oğurluq bir şeydir”.

۷۵۲ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى فِي حَمِيصَةَ لَهَا أَعْلَامٌ فَقَالَ « شَعَلْتَنِي أَعْلَامُ هَذِهِ ، اذْهَبُوا بِهَا إِلَى أَبِي جَهْمٍ وَأْتُونِي بِأَنْبِجَانِيَّةٍ » .

752. ...Aişə رضي الله عنها rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ üzərində bəzək olan paltarda namaz qıldı, sonra dedi: “Bu bəzək namazda mənim fikrimi yayındırdı. Bunu Əbu Cəhmin yanına aparın və onun sadə (naxışsız) paltarını mənə gətirin”.

۹۴ - باب هل يلتفت لأمر ينزل به أو يرى شيئاً أو بصاقاً في القبلة

94-cü fəsil: Namaz qılan bir iş olduqda və ya bir şey görməsindən və ya qiblə tərəfdə bir tüpürcək görməsinə görə sağa-sola dönə biləmi?

وَقَالَ سَهْلٌ التَّفَتُّ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَرَأَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

Səhl رضي الله عنه demişdir: “Əbu Bəkr رضي الله عنه (camaata namaz qıldırda) dönərək Peyğəmbəri ﷺ gördü”.

۷۵۳ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نُحَامَةٌ فِي قِبْلَةِ الْمَسْجِدِ ، وَهُوَ يُصَلِّي بَيْنَ يَدَيِ النَّاسِ ، فَحَتَّهَا ثُمَّ قَالَ قَالَ جِبِينَ أَنْصَرَفَ « إِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا كَانَ فِي الصَّلَاةِ فَإِنَّ اللَّهَ قِبَلَ وَجْهِهِ ، فَلَا يَتَنَحَّضَنَّ أَحَدٌ قِبَلَ وَجْهِهِ فِي الصَّلَاةِ » . رَوَاهُ مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ وَابْنُ أَبِي رَوَادٍ عَنْ نَافِعٍ .

753. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Bir dəfə Peyğəmbər ﷺ insanların qabağında namaz qılarkən məscidin qiblə tərəfində bəlgəm gördü və onu sildi. Sonra insanlara doğru dönüb buyurdu: “Biriniz

namaz qıldıqda Allah onun üzü tərəfdə olur. Ona görə namaz qılarkən üzü tərəfə tüpürməsin”.

٧٥٤ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا لَيْثُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ عَقِيلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي أَنَسٌ قَالَ بَيْنَمَا الْمُسْلِمُونَ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ لَمْ يَفْجَأْهُمْ إِلَّا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَشَفَ سِتْرَ حُجْرَةِ عَائِشَةَ فَنَظَرَ إِلَيْهِمْ وَهُمْ صُفُوفٌ ، فَتَبَسَّمَ بِضَحْكَ ، وَنَكَصَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَلَى عَقْبِيهِ لِيَصِلَ لَهُ الصَّفِّ فَظَنَّ أَنَّهُ يُرِيدُ الْخُرُوجَ ، وَهَمَّ الْمُسْلِمُونَ أَنْ يَقْتَتِبُوا فِي صَلَاتِهِمْ ، فَأَشَارَ إِلَيْهِمْ أَتَمُّوا صَلَاتَهُمْ ، فَأَرْخَى السِّتْرَ ، وَتَوَقَّى مِنْ آخِرِ ذَلِكَ الْيَوْمِ .

754. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Müsəlmanlar Sübh namazını qıldıkları vaxt Allah Elçisinin صلى الله عليه وسلم Aişənin hücrəsində (otağında) olan pərdəni qaldırdığını gördülər. Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم onlara baxdı, onlar cərgələrdə namaza durmuşdular. Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم təbəssüm edərək gülümsədi. Əbu Bəkr Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم namaz qılacağını zənn etdi və dala çəkilərək arxasındakı cərgəyə çəkilməyə başladı. Müsəlmanlar (Peyğəmbəri صلى الله عليه وسلم görməyin sevinci ilə) namazı pozmaq istədilər. Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم onlara “Namazınızı tamamlayın” deyə işarə etdi. Sonra pərdəni aşağı saldı və həmin gün də vəfat etdi”.

٩٥ - باب وَجُوبِ الْقِرَاءَةِ لِلْإِمَامِ وَالْمَأْمُومِ فِي الصَّلَوَاتِ كُلِّهَا فِي الْحَضَرِ وَالسَّمْرِ وَمَا يُجْهَرُ فِيهَا وَمَا يُخَافَتْ

95-ci fəsil: Bütün namazlarda – daimi qalınan yerdə və səfərdə, səslı və səssız namazlarda imamın və onun arxasında duranların Qurandan oxumasının vacib olması

٧٥٥ - حَدَّثَنَا مُوسَى قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عُمَيْرٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ شَكَأ أَهْلَ الْكُوفَةِ سَعْدًا إِلَى عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَعَزَلَهُ وَاسْتَعْمَلَ عَلَيْهِمْ عَمَارًا ، فَشَكَوْا حَتَّى ذَكَرُوا أَنَّهُ لَا يُحْسِنُ يُصَلِّي ، فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ فَقَالَ يَا أَبَا إِسْحَاقَ إِنَّ هَؤُلَاءِ يَزْعُمُونَ أَنَّكَ لَا تُحْسِنُ تُصَلِّي قَالَ أَبُو إِسْحَاقَ أَمَا أَنَا وَاللَّهِ فَإِنِّي كُنْتُ أَصَلِّي بِهِنَّ صَلَاةَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا أُخْرِمُ عَنْهَا ، أَصَلِّي صَلَاةَ الْعِشَاءِ فَأُرْكَدُ فِي الْأُولَيَيْنِ وَأُخْفُ فِي الْآخِرِيَيْنِ . قَالَ ذَلِكَ الظَّنُّ بِكَ يَا أَبَا إِسْحَاقَ . فَأَرْسَلَ مَعَهُ رَجُلًا أَوْ رَجُلًا إِلَى الْكُوفَةِ ، فَسَأَلَ عَنْهُ أَهْلَ الْكُوفَةِ ، وَلَمْ يَدْعُ مَسْجِدًا إِلَّا سَأَلَ عَنْهُ ، وَيُتَنَوَّنُونَ مَعْرُوفًا ، حَتَّى دَخَلَ مَسْجِدًا لِبَنِي عَبْسٍ ، فَقَامَ رَجُلٌ مِنْهُمْ يُقَالُ لَهُ أُسَامَةُ بْنُ قَتَادَةَ يُكْنَى أَبَا سَعْدَةَ قَالَ أَمَا إِذْ نَشَدْتَنَا فَإِنَّ سَعْدًا كَانَ لَا يَسِيرُ بِالسَّرِيَّةِ ، وَلَا يَقْسِمُ بِالسَّوِيَّةِ ، وَلَا يَعْدُلُ فِي الْقَضِيَّةِ . قَالَ سَعْدُ أَمَا وَاللَّهِ لَأَدْعُوَنَّ بِتَلَاتٍ ، اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ عَبْدُكَ هَذَا كَاذِبًا ، قَامَ رِيَاءً وَسَمْعَةً فَأَطْلُ عُمَرُ ، وَأَطْلُ فُقْرُهُ ، وَعَرِّضْهُ بِالْفِتَنِ ، وَكَانَ بَعْدُ إِذَا سُئِلَ يَقُولُ شَيْخٌ كَبِيرٌ مَفْتُونٌ ، أَصَابَتْنِي دَعْوَةُ سَعْدٍ . قَالَ عَبْدُ الْمَلِكِ فَأَنَا رَأَيْتُهُ بَعْدُ قَدْ سَقَطَ حَاجِبَاهُ عَلَى عَقْبِيهِ مِنَ الْكِبَرِ ، وَإِنَّهُ لَيَتَعَرَّضُ لِلْجَوَارِي فِي الطَّرِيقِ يَغْمِرُهُنَّ .

755. ...Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Səmurə رضي الله عنه demişdir: “Kufəlilər Ömərə Səd (ibn Əbu Vəqqasdan) şikayət etdilər. Buna görə də Ömər onu bu

vəzifədən kənarlaşdırdı və yerinə Əmmar ibn Yasiri hakim təyin etdi. Kufəlilər çox şikayət edərək Sədin namazı lazımı qaydada qılmadığını belə iddia etdilər. Belə olduqda, Ömər adam göndərüb onu yanına çağırırdı və dedi: “Ey Əbu İshaq! Bunlar iddia edirlər ki, sən namazı lazımı qaydada qılmırsan”. Əbu İshaq dedi: “Mənə gəlincə, Allaha and olsun ki, mən onlara Allah Elçisinin ﷺ namazını qıldırmışam və bundan heç bir şey əskiltməmişəm. İşa namazını qıldıranda ilk iki rükəti uzun, son iki rükəti isə qısa qıldırmışam”. Ömər: “Mən elə belə də bilirdim, ey Əbu İshaq!”– dedi, sonra da onunla birlikdə Kufəyə bir və ya iki adam göndərdi ki, gedib kufəlilərdən onun barəsində soruşsunlar. Kufədə elə bir məscid qalmadı ki, göndərilən adam onun barəsində soruşmasın. Hamı onu təriflədi. Axırda həmin adam Bəni Abs tayfasının məscidinə gəldi. Oradakılardan Əbu Sədə ləqəbi ilə tanınan Usamə ibn Qatədə adlı biri ayağa durub dedi: “Madam ki, and verib bizdən soruşdun, onda bil ki, Səd heç vaxt döyüşə gedən dəstəyə qoşulmayıb, qənimətləri düzgün bölüşdürməyib və şəriət məsələlərində ədalətlə hökm çıxarmayıb”. Səd dedi: “İndi ki belə oldu, onda Allaha and olsun ki, mən də üç şeylə bağlı Allaha dua edəcəyəm: “Allahım! Əgər sənin bu qulun yalançıdırsa, üstəlik bunu özünü göstərmək və ad qazanmaq məqsədi ilə edirsə, onda onun ömrünü uzat, kasıblığını artır və onu bəlalara düşər et!” Sonralar həmin adamdan onun halı barədə soruşanda deyirdi: “Mən fitnəyə düşən bir qocayam, mənə Sədin bədduası tutub”. Ravi Abdul-Malik deyir: “Sonralar mən o adamı gördüm, qocalığından qaşları gözlərinin üstünə düşmüşdü, özü də küçələrdə cariyələrə əl atırdı”.

۷۵۶ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الرَّبِيعِ عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ » .

756. ...Ubadə ibn əs-Samit ﷺ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Kitabı Açı” (“əl-Fatihə” surəsini) oxumayanın namazı qəbul deyil!”

۷۵۷ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ الْمَسْجِدَ ، فَدَخَلَ رَجُلٌ فَصَلَّى فَسَلَّمَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَدَّ وَقَالَ « ارْجِعْ فَصَلِّ ، فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ » . فَرَجَعَ يُصَلِّي كَمَا صَلَّى ثُمَّ جَاءَ فَسَلَّمَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ « ارْجِعْ فَصَلِّ فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ » ثَلَاثًا . فَقَالَ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا أَحْسِنُ غَيْرَهُ فَعَلِمَنِي . فَقَالَ « إِذَا فُتِمَتْ إِلَى الصَّلَاةِ فَكَبِّرْ ، ثُمَّ اقْرَأْ مَا تَبَيَّنَ مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ ، ثُمَّ ارْجِعْ حَتَّى

تَطْمِئِنَ رَاكِعًا ، ثُمَّ اِرْفَعِ حَتَّى تَعْتَدِلَ قَائِمًا ، ثُمَّ اسْجُدْ حَتَّى تَطْمِئِنَ سَاجِدًا ، ثُمَّ اِرْفَعِ حَتَّى تَطْمِئِنَ جَالِسًا ، وَافْعَلْ ذَلِكَ فِي صَلَاتِكَ كُلِّهَا .

757. ...Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, bir dəfə Allah Elçisi ﷺ məscidə daxil oldu, arxasınca da bir kişi ora daxil olub namaz qıldı və namazı bitirdikdən sonra Peyğəmbərə ﷺ salam verdi. Peyğəmbər ﷺ onun salamını alıb buyurdu: “Qayıt namazını qıl, çünki sən namaz qılmadın”. O, əvvəlki kimi namaz qıldı, sonra da Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib ona salam verdi. Peyğəmbər ﷺ yenə ona buyurdu: “Qayıt namazını qıl, çünki sən namaz qılmadın”. Bu hal üç dəfə təkrar oldu. Sonra həmin kişi dedi: “Səni haqq ilə Göndərəmə and olsun ki, mən bundan daha düzgün olanını qıla bilmirəm. Mənə nə edəcəyimi öyrət!” O buyurdu: “Namaza duranda təkbir et, sonra Qurandan sənə asan gələni oxu, sonra rükuya get və bunu rahat¹ şəkildə yerinə yetir, sonra dikəlib qamətini dümdüz tut, sonra səcdəyə get və bunu rahat² şəkildə yerinə yetir, sonra qalx otur, tam rahat ol və namazının qalan rükətlərində də belə et”.

٧٥٨ - حَدَّثَنَا أَبُو التُّعْمَانِ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ قَالَ سَعْدٌ كُنْتُ أُصَلِّي بِحِمِّ صَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاتِي الْعَشِيِّ لَا أُحْرِمُ عَنْهَا ، أَرْكُدُ فِي الْأُولَيِّينَ وَأُحْدِفُ فِي الْأُخْرَيِّينَ . فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ذَلِكَ الظَّنُّ بِكَ .

758. ...Rəvayət edilir ki, Səmurə ibn Cundəb ﷺ demişdir: “Səd dedi: “Mən onlara Allah Elçisinin ﷺ namazını qıldırmışam və bundan heç bir şey əskilməmişəm. İşə namazını qıldıranda ilk iki rükəti uzun, son iki rükəti isə qısa qıldırmışam”. Ömər dedi: “Mən elə belə də bilirdim”.

٩٦ - باب القراءة في الظهر

96-cı fəsil: Zöhr namazında olan qiraət

٧٥٩ - حَدَّثَنَا أَبُو نَعِيمٍ قَالَ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ فِي الرَّكْعَتَيْنِ الْأُولَيِّينَ مِنْ صَلَاةِ الظُّهْرِ بِقَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَسُورَتَيْنِ ، يُطَوِّلُ فِي الْأُولَى ، وَيُقْصِرُ فِي الثَّانِيَةِ ، وَيُسْمِعُ الْآيَةَ آخِنَانًا ، وَكَانَ يَقْرَأُ فِي الْعَصْرِ بِقَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَسُورَتَيْنِ ، وَكَانَ يُطَوِّلُ فِي الْأُولَى ، وَكَانَ يُطَوِّلُ فِي الرَّكْعَةِ الْأُولَى مِنْ صَلَاةِ الصُّبْحِ ، وَيُقْصِرُ فِي الثَّانِيَةِ .

759. ...Abdullah ibn Əbu Qatədə atasının ﷺ belə dediyini rəvayət etmişdir: “Peyğəmbər ﷺ Zöhr namazının ilk iki rükətində “Kitabı Açıq” (“əl-

¹ Digər hədislərdə deyilir ki, “rükuya getdikdə əllərini dizinə qoy, sərbəst ol və belini düz tut”.

² Digər hədislərdə deyilir ki, “sərbəst ol və belini düz saxla”.

Fatihə”) surəsini və hər rükətdə bir surə oxuyar, birinci rükəti uzadar, ikincisini isə qısa qıladı, hərdən ayələri bizə eşitdirərdi. Əsr namazında da “Kitabı Açıq” (“əl-Fatihə”) surəsini və iki surə oxuyar, birinci rükəti uzadar, ikincisini isə qısa edərdi. Həmçinin Sübh namazının birinci rükətini uzadar, ikincisini isə qısa edərdi”.

۷۶۰ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حُصَيْنٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ حَدَّثَنِي عُمَارَةُ عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ قَالَ سَأَلْنَا حَبَّابَ بْنَ الْأَسَدِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ فِي الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ قَالَ نَعَمْ . فَلَمَّا بَأَى شَيْءٌ كُنْتُمْ تَعْرِفُونَ قَالَ بِاضْطِرَابٍ لِحَبِيبِهِ .

760. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Məmər رضي الله عنه demişdir: “Biz Xabbabdan soruşduq: “Peyğəmbər ﷺ Zöhr və Əsr namazlarında Quran oxuyardı mı?” O: “Bəli!”– deyə cavab verdi. Biz soruşduq: “Siz bunu nədən bilirdiniz?” O dedi: “Saqqalının tərənəməsindən”.

۹۷ - باب القراءة في العصر

97-ci fəsil: Əsr namazında olan qiraət

۷۶۱ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ قَالَ قُلْتُ لِحَبَّابِ بْنِ الْأَسَدِ أَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ فِي الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ قَالَ نَعَمْ . قَالَ قُلْتُ بَأَى شَيْءٍ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ قِرَاءَتَهُ قَالَ بِاضْطِرَابٍ لِحَبِيبِهِ .

761. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Məmər رضي الله عنه demişdir: “Mən Xabbab ibn əl-Ərata dedim: “Peyğəmbər ﷺ Zöhr və Əsr namazlarında Quran oxuyardı mı?” O: “Bəli!”– deyə cavab verdi. Biz soruşduq: “Siz onun Quran oxuduğunu nədən bilirdiniz?” O dedi: “Saqqalının tərənəməsindən”.

۷۶۲ - حَدَّثَنَا الْمَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ هِشَامِ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ فِي الرَّكْعَتَيْنِ مِنَ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ ، وَسُورَةَ سُورَةٍ ، وَيُسْمِعُنَا الْآيَةَ أَحْيَانًا .

762. ...Abdullah ibn Əbu Qatədə atasının رضي الله عنه belə dediyini rəvayət etmişdir: “Peyğəmbər ﷺ Zöhr və Əsr namazının ilk iki rükətində “Kitabı Açıq” (“əl-Fatihə”) surəsini və başqa bir surə oxuyar, həmçinin bəzi ayələri bizə eşitdirərdi”.

۹۸ - باب القراءة في المغرب

98-ci fəsil: Məğrib namazında olan qiraət

۷۶۳ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ

عَنْهُمَا أَنَّهُ قَالَ إِنَّ أُمَّ الْفَضْلِ سَمِعَتْهُ وَهُوَ يَقْرَأُ { وَالْمُرْسَلَاتِ عَزْفًا } فَقَالَتْ يَا بُنَيَّ وَاللَّهِ لَقَدْ دَكَّرْتَنِي بِقِرَاءَتِكَ هَذِهِ السُّورَةَ ، إِنَّمَا لِأَخْرُ مَا سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ بِهَا فِي الْمَغْرِبِ .

763. ...Rəvayət edilir ki, bir dəfə Ummu Fədl¹ İbn Abbasın رضي الله عنه “**And olsun xeyirlə göndərilənlərə**” (əl-Mursələt) surəsini oxuduğunu eşidəndə ona demişdir: “Oğlum! Allaha and olsun, sən bu surəni oxumaqla mənə bir şeyi xatırlatdın. Mən bu surəni axırınıcı dəfə Allah Elçisi ﷺ onu Məğrib namazında oxuyarkən eşitmişəm”.

٧٦٤ - حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ مَرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ قَالَ قَالَ لِي زَيْدُ بْنُ نَابِتٍ مَا لَكَ تَقْرَأُ فِي الْمَغْرِبِ بِقِصَارٍ ، وَقَدْ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ بِطَوِيلِ الطُّوَلَيْنِ

764. ...Rəvayət edilir ki, Mərvan ibn əl-Həkəm رضي الله عنه demişdir: “Zeyd ibn Sabit mənə dedi: “Nəyə görə sən Məğrib namazında qısa surələr oxuyursan? Halbuki, mən Peyğəmbərin ﷺ Məğrib namazında iki uzun surədən ən uzununu² oxuduğunu eşitmişəm”.

٩٩ - باب الجُهرِ في المَغْرِبِ

99-cu fəsil: Məğrib namazını səslə oxumaq

٧٦٥ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَبْرِ بْنِ مُطْعِمٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَرَأَ فِي الْمَغْرِبِ بِالطُّورِ .

765. ...Rəvayət edilir ki, Cubeyr ibn Mutim رضي الله عنه demişdir: “Mən Allah Elçisinin ﷺ Məğrib namazında “ət-Tur” surəsini oxuduğunu eşitmişəm”.

١٠٠ - باب الجُهرِ في العِشاءِ

100-cü fəsil: İşa namazında olan qıraət

٧٦٦ - حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ قَالَ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ بَكْرِ عَنْ أَبِي زَافِعٍ قَالَ صَلَّيْتُ مَعَ أَبِي هُرَيْرَةَ الْعَتَمَةَ فَقَرَأَ { إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ } فَسَجَدَ فُقُلْتُ لَهُ قَالَ سَجَدْتُ خَلْفَ أَبِي الْقَاسِمِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَا أَرَأَى أَنْ أُسْجِدَ بِهَا حَتَّى أَلْقَاهُ .

766. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Rafi رضي الله عنه demişdir: “Mən Əbu Hureyra ilə İşa

¹ Ummu Fədl رضي الله عنه Abdullah ibn Abbasın رضي الله عنه anasıdır.

² Bu hədisdə ən uzun surə deyildikdə, “əl-Əraf” surəsi nəzərdə tutulur.

namazını qıldım. O, “Göy yarılacağı zaman” (əl-İnşiqaq” surəsini) oxuyub səcdə etdi.¹ Mən ondan bunu soruşduqda o dedi: “Mən Əbul-Qasimin² ﷺ arxasında (namaz qılanda) bu səcdəni etmişdim. Onu yenidən görüb ona qovuşana qədər də bu səcdəni edəcəm”.

٧٦٧ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَدِيٍّ قَالَ سَمِعْتُ الْبَرَاءَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ فِي سَفَرٍ فَقَرَأَ فِي الْعِشَاءِ فِي إِحْدَى الرَّكْعَتَيْنِ بِالْبَيِّنِ وَالرَّيْتُونَ .

767. ...Bəra ﷺ rəvayət edir ki, bir dəfə Peyğəmbər ﷺ səfərdə ikən (qıldığı) İşa namazının rükətlərindən birində: “**And olsun əncirə və zeytuna!**” (“ət-Tin” surəsini) oxudu.

١٠١ - باب القراءة في العشاء بالسجدة

101-ci fəsil: İşa namazının qiraətində səcdə ayəsi olan surə oxumaq

٧٦٨ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ قَالَ حَدَّثَنِي التَّمِيمِيُّ عَنْ بَكْرِ عَنْ أَبِي رَافِعٍ قَالَ صَلَّى مَعَ أَبِي هُرَيْرَةَ الْعَتَمَةَ فَقَرَأَ { إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ } فَسَجَدَ فُقُلْتُ مَا هَذِهِ قَالَ سَجَدْتُ بِهَا خَلَفَ أَبِي الْقَاسِمِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَا أَرَأَى أَنْ أُسْجِدَ بِهَا حَتَّى أَلْقَاهُ .

768. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Rafi ﷺ demişdir: “Mən Əbu Hureyra ilə İşa namazını qıldım. O, “Göy yarılacağı zaman” (əl-İnşiqaq” surəsini) oxuyub səcdə etdi. Mən dedim: “Bu nədir?” Əbu Hureyra dedi: “Mən Əbul-Qasimin arxasında (namaz qılanda) bu səcdəni etmişdi. Mən də ona qovuşana qədər hər dəfə bu surəni oxuduqda səcdə edəcəyəm”.

١٠٢ - باب القراءة في العشاء

102-ci fəsil: İşa namazındakı qiraət

٧٦٩ - حَدَّثَنَا خَلَادٌ بْنُ يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا مَسْرَعٌ قَالَ حَدَّثَنَا عَدِيُّ بْنُ ثَابِتٍ سَمِعَ الْبَرَاءَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ { وَالْبَيِّنِ وَالرَّيْتُونَ } فِي الْعِشَاءِ ، وَمَا سَمِعْتُ أَحَدًا أَحْسَنَ صَوْتًا مِنْهُ أَوْ قِرَاءَةً .

769. ...Rəvayət edilir ki, Bəra ﷺ demişdir: “Mən Peyğəmbərin İşa namazında: “**And olsun əncirə və zeytuna!**” (ət-Tin” surəsini) oxuduğunu eşitdim. Mən onun səsinə və ya qiraətinə daha gözəlini eşitməmişdim”.

¹ Yəni “əl-İnşiqaq” surəsi və bu surənin 21-ci ayəsinə çatdıqda səcdə etdi.

² Əbul-Qasim Peyğəmbərin ﷺ künyəsi olub.

103-cü fəsil: İlk iki rükəti uzun, sonrakı iki rükəti qısa etmək

۷۷۰ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي عَوْنٍ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ سَمْرَةَ قَالَ قَالَ قَالَ عُمَرُ لِسَعْدٍ لَقَدْ شَكَوْتُكَ فِي كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى الصَّلَاةِ . قَالَ أَمَا أَنَا فَأَمُدُّ فِي الْأُولَيَيْنِ ، وَأَحْدِفُ فِي الْأُخْرَيَيْنِ ، وَلَا أَلُو مَا اقْتَدَيْتُ بِهِ مِنْ صَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . قَالَ صَدَقْتَ ، ذَاكَ الظَّنُّ بِكَ ، أَوْ ظَنِّي بِكَ .

770. ...Rəvayət edilir ki, Səmurə ibn Cundəb رضي الله عنه demişdir: “Ömər Sədə dedi: “And olsun, sənin hər şeyin, namazın haqda belə şikayət ediblər”. Səd dedi: Mənə gəlincə, mən onlara Allah Elçisinin صلى الله عليه وسلم namazını qıldırmişəm və bundan heç bir şey əskiltməmişəm. İşa namazını qıldıranda ilk iki rükəti uzun, son iki rükəti isə qısa qıldırmişəm”. Ömər dedi: “Mən elə belə də bildirdim”.

104-cü fəsil: Sübh namazındakı qiraət

وَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ قَرَأَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالطُّورِ .

Ummu Sələmə رضي الله عنها demişdir: “Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم “ət-Tur” surəsini oxudu”.

۷۷۱ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا سَيَّارُ بْنُ سَلَامَةَ قَالَ دَخَلْتُ أَنَا وَأَبِي عَلَى أَبِي بَرزَةَ الْأَسْلَمِيِّ فَسَأَلْنَاهُ عَنْ وَقْتِ الصَّلَاةِ فَقَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي الظُّهْرَ حِينَ تَزُولُ الشَّمْسُ ، وَالْمَعَصْرَ وَيَرْجِعُ الرَّجُلُ إِلَى أَقْصَى الْمَدِينَةِ وَالشَّمْسُ حَيَّةٌ ، وَنَسِيْتُ مَا قَالَ فِي الْمَغْرِبِ ، وَلَا يُبَالِي بِتَأْخِيرِ الْعِشَاءِ إِلَى ثُلُثِ اللَّيْلِ وَلَا يُحِبُّ التَّوَمَّ قَبْلَهَا ، وَلَا الْحَدِيثَ بَعْدَهَا ، وَيُصَلِّي الصُّبْحَ فَيَنْصَرِفُ الرَّجُلُ فَيَعْرِفُ جَلِيسَهُ ، وَكَانَ يَقْرَأُ فِي الرُّكْعَتَيْنِ أَوْ إِحْدَاهُمَا مَا بَيْنَ السِّتَيْنِ إِلَى الْمِائَةِ .

771. ...Rəvayət edilir ki, Səyyar ibn Sələmə رضي الله عنه demişdir: “Mən və atam Əbu Bərzə əl-Əsləminin yanına gəldik və ondan namazların vaxtları haqda soruşduq. O dedi: “Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم Zöhr namazını günəş batmağa meyl etdiyi vaxt qıladı. Əsr namazını qıldırıldıqdan sonra, bir kişi Mədinənin lap kənarına gedib-qayıdar, günəş isə hələ də adamı yandırır”. Onun Məğrib namazı haqda dediyini unutmüşəm. İşa namazını gecənin (ilk) üçdə birinə qədər uzatmağın fərqi nə varmazdı. Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم Məğribdən sonra yatmağı, İşadan sonra isə danışmağı xoşlamazdı. Sübh namazını bitirdikdə bir kişi yanında oturanı tanıya bilirdi. Bu namazın iki və ya bir rükətində altmışdan yüzə qədər ayə oxuyardı”.

۷۷۲ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ فِي كُلِّ صَلَاةٍ يُقْرَأُ ، فَمَا أَسْمَعْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَسْمَعْنَاكُمْ ، وَمَا أَسْمَعْنَاكُمْ ، وَإِنْ لَمْ تَرِدْ عَلَى أُمَّ الْقُرْآنِ أَجْزَأَتْ ، وَإِنْ زِدَتْ فَهِيَ خَيْرٌ .

772. ...Rəvayət edir ki, Əbu Hureyrə رضي الله عنه demişdir: “Hər namazda Quran oxumaq lazımdır. Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم (namazın qıraətində) nəyi bizə səslə oxumuşdursa, biz də onu sizə səslə oxuyuruq və nəyi bizə səssiz oxumuşdursa, biz də onu sizə səssiz oxuyuruq. Namazda ancaq “əl-Fatihə” surəsini oxusan, bu kifayət edər, əgər əlavə etsən, bu daha yaxşı olar”.

۱۰۵ - باب الجُهرِ بِقراءةِ صَلَاةِ الْفَجْرِ

105-ci fəsil: Sübh namazını səslə oxumaq

وَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ طُغْتُ وَرَاءَ النَّاسِ وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي وَيَقْرَأُ بِالطُّورِ .

Ummu Sələmə رضي الله عنها demişdir: “Mən camaatın arxasında get-gəl edirdim. Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم “ət-Tur” surəsini oxuyurdu”.

۷۷۳ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَبِي بَشِيرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ سَعِيدٍ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ انْطَلَقَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي طَائِفَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ عَامِدِينَ إِلَى سُوقِ عَكَاظٍ ، وَقَدْ حِيلَ بَيْنَ الشَّيْطَانِ وَبَيْنَ خَيْرِ السَّمَاءِ ، وَأُرْسِلَتْ عَلَيْهِمُ الشُّهُبُ ، فَرَجَعَتِ الشَّيْطَانِ إِلَى قَوْمِهِمْ . فَقَالُوا مَا لَكُمْ فَقَالُوا حِيلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ خَيْرِ السَّمَاءِ ، وَأُرْسِلَتْ عَلَيْنَا الشُّهُبُ . قَالُوا مَا حَالَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ خَيْرِ السَّمَاءِ إِلَّا شَيْءٌ حَدَثَ ، فَاضْرِبُوا مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا ، فَانظُرُوا مَا هَذَا الَّذِي حَالَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ خَيْرِ السَّمَاءِ فَانصَرَفَ أَوْلِيكَ الَّذِينَ تَوَجَّهُوا نَحْوَ تَهَامَةَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ بِنَحْلَةٍ ، عَامِدِينَ إِلَى سُوقِ عَكَاظٍ وَهُوَ يُصَلِّي بِأَصْحَابِهِ صَلَاةَ الْفَجْرِ ، فَلَمَّا سَمِعُوا الْقُرْآنَ اسْتَمْعُوا لَهُ فَقَالُوا هَذَا وَاللَّهِ الَّذِي حَالَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ خَيْرِ السَّمَاءِ . فَهَنَالِكِ حِينَ رَجَعُوا إِلَى قَوْمِهِمْ وَقَالُوا يَا قَوْمَنَا { إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا * يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا } فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى نَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ { قُلْ أَوْحَى إِلَيَّ } وَإِنَّمَا أَوْحَى إِلَيْهِ قَوْلُ الْجِنِّ .

773. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم bir dəstə səhabəsi ilə Ukaz bazarına getdi. Artıq şeytanlar səmavi xəbəri (Allahın mələklərə nazil etdiyi vəhyi) gizləncə öyrənməkdən məhrum olmuş və onları yandırıb yaxan ulduzlar təqib etmişdir. Onlar öz qövminün yanına qayıtdıqda onlardan: “Sizə nə olub?” – deyə soruşdular. Onlar dedilər: “Biz səmavi xəbəri öyrənməkdən məhrum olduq və üstümüzə yanar ulduzlar endirildi!” Onlara dedilər: “Sizi səmavi xəbəri öyrənməkdən məhrum edən səmavi xəbəri öyrənməkdən məhrum olduq və üstümüzə yanar ulduzlar endirildi!” Onlara dedilər: “Sizi səmavi xəbəri öyrənməkdən məhrum edən səmavi xəbəri öyrənməkdən məhrum edən nədir!”

Onlardan bir dəstə Tihaməyə¹ tərəf getdi və Nəxlədə² Ukaz³ bazarına gedən Peyğəmbərə ﷺ rast gəldi. O, səhabələri ilə birlikdə Sübh namazını qılırdı. Cinlər Quranı eşitdikdə dayanıb qulaq asdılar və dedilər: “Allaha and olsun, bizi səmavi xəbərdən məhrum edən budur”. Sonra onlar öz qövminün yanına qaayıdıb dedilər: “Ey qövümümüz! **Biz çox qərribə bir Quran eşitdik. O, haqq yolu göstərir. Biz ona iman gətirdik və bir daha heç kəsi Rəbbimizə şərik qoşmayacağıq**”. Uca Allah da Peyğəmbərinə ﷺ: “**De: “Mənə vəhy olundu ki,..”** (əl-Cinn surəsini) nazil etdi. Beləliklə də, cinlərin dedikləri vəhy vasitəsilə Peyğəmbərə ﷺ bildirildi”.

۷۷۴ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو بَرٍّ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَرَأَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيمَا أَمَرَ ، وَسَكَتَ فِيمَا أَمَرَ { وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا } { لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ }

774. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbərə ﷺ (oxumaq) əmr edildikdə oxuyar, (susmaq) əmr olunduqda isə susardı”.⁴ (Uca Allah buyurur:) “**Sənin Rəbbin unudan deyildir**” (Məryəm, 64), “**Allahın elçisi sizə gözəl nümunədir**” (əl-Əhzab, 21)”.

۱۰۶ - باب المجمع بين السورتين في الركعة

106-cı fəsil: İki surəni bir rükətdə cəm etmək

وَالْقِرَاءَةَ بِالْحَوَاتِيمِ ، وَبِسُورَةِ قَبْلِ سُورَةِ ، وَبِأَوَّلِ سُورَةِ . وَيُذَكَّرُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ السَّائِبِ قَرَأَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُؤْمِنُونَ فِي الصُّبْحِ حَتَّى إِذَا جَاءَ ذِكْرُ مُوسَى وَهَارُونَ أَوْ ذِكْرُ عِيسَى ، أَخَذَتْهُ سَعْلَةً فَرَكَعَ . وَقَرَأَ عُمَرُ فِي الرُّكْعَةِ الْأُولَى بِمِائَةِ وَعِشْرِينَ آيَةً مِنَ الْبَقَرَةِ ، وَفِي الثَّانِيَةِ بِسُورَةِ مِنَ الثَّمَانِي . وَقَرَأَ الْأَخْنَفُ بِالْكَهْفِ فِي الْأُولَى ، وَفِي الثَّانِيَةِ بِيُوسُفَ أَوْ يُونسَ ، وَذَكَرَ أَنَّهُ صَلَّى مَعَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ الصُّبْحَ مِائًا . وَقَرَأَ ابْنُ مَسْعُودٍ بِأَرْبَعِينَ آيَةً مِنَ الْأَنْفَالِ ، وَفِي الثَّانِيَةِ بِسُورَةِ مِنَ الْمُفْصَلِ . وَقَالَ قَتَادَةُ فِيمَنْ يَقْرَأُ سُورَةَ وَاحِدَةً فِي رُكْعَتَيْنِ أَوْ يَرُدُّ سُورَةَ وَاحِدَةً فِي رُكْعَتَيْنِ كُلُّ كِتَابِ اللَّهِ .

Bir rükətdə iki surənin oxunması, surələrin sonuncu ayələrinin oxunması, əvvəlkindən qabaq gələn surənin oxunması, surənin əvvəlindən (bir neçə ayənin) oxunması. Abdullah ibn əs-Səib رضي الله عنه rəvayət edir ki, bir dəfə Peyğəmbər ﷺ Məkkədə Sübh namazında “əl-Muminun” surəsini oxuyarkən Musa və Harun, və ya İsa qeyd edilən yerə gəldikdə onu öskürək tutdu və

¹ Tihamə - Qırmızı dənizin şərq sahili boyu olan ərazi.

² Nəxl – Məkkə ilə Taif arasında olan bir yerdir.

³ Ukaz bazarı - cahiliyyət dövründə u bazar Məkkənin yaxınlığında yerləşirdi.

⁴ Yəni Peyğəmbər ﷺ Sübh, Məğrib və İşa namazlarını səslə, Zöhr və Əsr namazlarını isə səssiz oxuyardı.

buna görə rükuya getdi. Ömər ﷺ birinci rükətdə “əl-Bəqərə” surəsindən yüz iyirmi ayə, ikinci rükətdə “əl-Məsani”dən¹ bir surə oxumuşdur. əl-Əhnəf ﷺ Sübh namazının ilk rükətində “əl-Kəhf” surəsini, ikinci rükətində “Yusuf” və ya “Yunus” surəsini oxumuş, Sübh namazını Ömər in arxasında bu surələr ilə qıldığını demişdir. İbn Məsud ﷺ birinci rükətdə “əl-Ənfal” surəsindən qırx ayə, ikinci rükətdə Müfəssəl surələrdən² birini oxumuşdur. Qatədədən ﷺ bir surəni iki rükətdə bölüb oxuyan və ya bir surəni hər rükətdə təkrar edən haqqında soruşulduqda demişdir: “Hamısı Allahın Kitabıdır”.

٧٧٤ م - وَقَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَانَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ يُؤْمَهُمْ فِي مَسْجِدِ قُبَاءٍ ، وَكَانَ كَلَّمَا افْتَتَحَ سُورَةَ يَقْرَأُ بِهَا هُمْ فِي الصَّلَاةِ بِمَا يَقْرَأُ بِهِ افْتَتَحَ بِ { قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ } حَتَّى يَقْرَعَ مِنْهَا ، ثُمَّ يَقْرَأُ سُورَةَ أُخْرَى مَعَهَا ، وَكَانَ يَصْنَعُ ذَلِكَ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ ، فَكَلَّمَهُ أَصْحَابُهُ فَقَالُوا إِنَّكَ تَفْتَتِحُ بِهَذِهِ السُّورَةِ ، ثُمَّ لَا تَرَى أَهْمًا تُجِزُّكَ حَتَّى تَقْرَأَ بِأُخْرَى ، فَإِنَّمَا أَنْ تَقْرَأَ بِهَا وَإِنَّمَا أَنْ تَدَعَهَا وَتَقْرَأَ بِأُخْرَى . فَقَالَ مَا أَنَا بِتَارِكِهَا ، إِنْ أَحْبَبْتُمْ أَنْ أُؤَمِّنْكُمْ بِذَلِكَ فَعَلْتُ ، وَإِنْ كَرِهْتُمْ تَرَكْتُكُمْ . وَكَانُوا يَرَوْنَ أَنَّهُ مِنْ أَفْضَلِهِمْ ، وَكَرِهُوا أَنْ يُؤْمَهُمْ غَيْرُهُ ، فَلَمَّا أَنَّهُمْ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحْبَرُوهُ الْحَبْرُ فَقَالَ « يَا فُلَانُ مَا يَمْنَعُكَ أَنْ تَفْعَلَ مَا يَأْمُرُكَ بِهِ أَصْحَابُكَ وَمَا يَجْمَلُكَ عَلَى الرُّومِ هَذِهِ السُّورَةُ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ » . فَقَالَ إِنِّي أُحِبُّهَا . فَقَالَ « حُبُّكَ إِيَّاهَا أَدْخَلَكَ الْجَنَّةَ » .

774m. ...Ənəs ﷺ rəvayət edir ki, Ənsardan bir kişi Quba' məscidində onlara imamlıq edirdi. O, bütün namazlarda oxuyacaq surədən qabaq **“De: “O Allah Təkdir!”** (“əl-İxlas”) surəsini oxuyar, sonra digər surəni oxuyardı. Bunu hər rükətdə edərdi. Yoldaşları ona etiraz edərək dedilər: “Bu surə ilə başlayırsan, sonra başqa surə də oxuyursan. Ya əvvəlki surə ilə, ya da sonrakı surə ilə kifayətlən. Mən bunu tərk etməyəcəm. Bu şəkildə imamlıq etməyimi istəyirsinizsə, edim, istəmirsinizsə sizi tərk edim”. Onlar həmin şəxsi aralarından ən fəzilətli olanı saydılar, ona görə də başqasının imam olmasını istəmirdilər. Peyğəmbər ﷺ onların yanına gəldikdə vəziyyəti ona xəbər verdilər. Peyğəmbər ﷺ dedi: “Ey filankəs, sənə yoldaşlarının məsləhət bildiyi şeyi etməyə maneçilik törədən nədir? Hər rükətdə bu surəni oxumağın səbəbi nədir?” O dedi: “Mən bu surəni oxumağı sevirəm”. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Onu sevməyin sənə Cənnətə salacaq”.

٧٧٥ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَرْثَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا وَائِلٍ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى ابْنِ مَسْعُودٍ فَقَالَ قَرَأْتُ الْمُفْصَّلَ اللَّيْلَةَ فِي رَكْعَةٍ . فَقَالَ هَذَا كَهَذَا التَّبَعِ لَقَدْ عَرَفْتُ النَّظَائِرَ الَّتِي كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ بَيْنَهُنَّ فَذَكَرَ عِشْرِينَ سُورَةَ مِنَ الْمُفْصَّلِ سُورَتَيْنِ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ .

¹ əl-Məsani – ilk yeddi uzun surəyə deyilir.

² Quranın “Qaf” surəsindən “ən-Nas” surəsinədək olan surələrə müfəssəl deyilir.

775. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Vail رضي الله عنه demişdir: “Bir nəfər İbn Məsudun yanına gəlib dedi: “Bu gecə mən bir rükətdə Müfəssəl surələrin hamısını oxudum”. İbn Məsud dedi: “Yəqin sən surələri şeir oxunulan kimi tələm-tələsik oxumusan. Mən Peyğəmbərin ﷺ hər rükətdə birləşdirərək oxuduğu, mənaca bir-birinə oxşar olan surələri bilirəm”. Sonra da hər rükətdə iki surəni qeyd edərək Müfəssəl surələrdən olan iyirmi surəni sadaladı”.

۱۰۷ - باب يقرأ في الأخرين بفاتحة الكتاب

107-ci fəsil: Dörd rükətli namazlarda son iki rükəti qılarkən “Kitabı Açıanı” (“əl-Fatihə” surəsini) oxumaq

۷۷۶ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ عَنْ يَحْيَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يقرأُ فِي الظُّهْرِ فِي الْأُولَيَيْنِ بِأَمِّ الْكِتَابِ وَسُورَتَيْنِ ، وَفِي الرَّكْعَتَيْنِ الْأُخْرَيَيْنِ بِأَمِّ الْكِتَابِ ، وَيُسْمِعُنَا الْآيَةَ ، وَيُطَوِّلُ فِي الرَّكْعَةِ الْأُولَى مَا لَا يُطَوِّلُ فِي الرَّكْعَةِ الثَّانِيَةِ ، وَهَكَذَا فِي الْعَصْرِ وَهَكَذَا فِي الصُّبْحِ .

775. ...Abdullah ibn Əbu Qatədə atasından رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Zöhr namazının ilk iki rükətində “Kitabın Anasını” (“əl-Fatihə” surəsini) və əlavə bir surə oxuyardı, son iki rükətdə isə ancaq “Kitabın Anasını” (“əl-Fatihə” surəsini) surəsini oxuyardı. Hərdən ayələri bizə eşitdirər, birinci rükəti uzadar, ikincisini isə qısa edərdi. Həmçinin Əsr və Sübh namazlarında da belə edərdi.

۱۰۸ - باب من خافت القراءة في الظهر والعصر

108-ci fəsil: Zöhr və Əsr namazlarında qiraəti səssiz oxuyan

۷۷۷ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ قُلْتُ لِحَبَابٍ أَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقرأُ فِي الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ قَالَ نَعَمْ . قُلْنَا مَنْ أَيْنَ عَلِمْتَ قَالَ بِاضْطِرَابٍ لِحَبَابِهِ .

777. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Məmər رضي الله عنه demişdir: “Mən Xəbbaba dedim: “Allah Elçisi ﷺ Zöhr və Əsr namazlarında (Quran) oxuyardımı?” O: “Bəli!” – deyə cavab verdi. Biz soruşduq: “Siz bunu nədən bilirdiniz?” O dedi: “Saqqalının tər pənməsindən”.

۱۰۹ - باب إذا أسمع الإمام الآية

109-cu fəsil: İmamın səssiz namazda ayələri eşitdirməsi

۷۷۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقْرَأُ بِأَمِّ الْكِتَابِ وَسُورَةَ مَعَهَا فِي الرَّكْعَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ مِنْ صَلَاةِ الظُّهْرِ وَصَلَاةِ الْعَصْرِ ، وَيُسْمِعُنَا الْآيَةَ أَخْيَانًا ، وَكَانَ يُطِيلُ فِي الرَّكْعَةِ الْأُولَى .

778. ...Abdullah ibn Əbu Qatədə atasından ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Zöhr və Əsr namazlarının ilk iki rükətində “Kitabın Anasını” (“əl-Fatihə”) və başqa surə oxuyar, hərdən ayələri bizə eşitdirər, birinci rükəti də uzadardı.

۱۱۰ - باب يُطَوَّلُ فِي الرَّكْعَةِ الْأُولَى

110-cu fəsil: İlk rükəti uzatmaq

۷۷۹ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُطَوِّلُ فِي الرَّكْعَةِ الْأُولَى مِنْ صَلَاةِ الظُّهْرِ ، وَيُقْصِرُ فِي الثَّانِيَةِ ، وَيَفْعَلُ ذَلِكَ فِي صَلَاةِ الصُّبْحِ .

779. ...Abdullah ibn Əbu Qatədə atasından ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Zöhr namazının birinci rükətini uzadar, ikinci rükətini isə qısa edərdi. Sübh namazında da bunun kimi edərdi.

۱۱۱ - باب جَهْرُ الْإِمَامِ بِالتَّامِينَ

111-ci fəsil: İmamın “Amin” sözünü səslə deməsi

وَقَالَ عَطَاءٌ آمِينَ دُعَاءَ . أَمَّنَ ابْنُ الرُّبَيْرِ وَمَنْ وَرَاءَهُ حَتَّىٰ إِنَّ لِمَسْجِدِ اللَّجَّةِ . وَكَانَ أَبُو هُرَيْرَةَ يُنَادِي الْإِمَامَ لَا تَفْتِنِي بِآمِينَ . وَقَالَ نَافِعٌ كَانَ ابْنُ عُمَرَ لَا يَدْعُهُ وَيُحْضُّهُمْ ، وَسَمِعْتُ مِنْهُ فِي ذَلِكَ خَيْرًا .

Əta رحمته demişdir: “Amin” duadır”. İbn əz-Zubeyr رحمته namaz qıldırıdığında “Amin” dedi və arxasında olanlar “Amin” sözünü elə möhkəm dedilər ki, məscidin içi cingildədi. Əbu Hureyra رحمته imam azan verdikdə: “Mənə “Amin” deməyi” buraxma” deyərdi. Nafi رحمته demişdir: “İbn Ömər “Amin” deməyi heç vaxt tərək etməz, hamıya: “Amin” deyin” deyə təşviq edərdi. “Amin” demək haqda mən ondan xeyirli xəbər eşitmişəm”.

۷۸۰ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ وَأَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهُمَا أَخْبَرَاهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِذَا أَمَّنَ الْإِمَامُ فَأَمَّنُوا فَإِنَّهُ مَنْ وَافَقَ تَأْمِينَهُ تَأْمِينَ الْمَلَائِكَةِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ » . وَقَالَ ابْنُ شِهَابٍ وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « آمِينَ » .

780. ...Əbu Hureyra رحمته rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “İmam “Amin” dedikdə siz də “Amin” deyin. Kimin “Amin” deməsi mələklərin

“Amin” deməsi ilə üst-üstə düşərsə, onun etdiyi keçmiş günahları bağışlanar”. Ravi İbn Şihab deyir: “Allah Elçisi ﷺ “Amin” deyərdi”.

۱۱۲ - باب فَضْلِ التَّائِمِينَ

112-ci fəsil: “Amin” deməyin fəziləti

۷۸۱ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِذَا قَالَ أَحَدُكُمْ آمِينَ . وَقَالَتِ الْمَلَائِكَةُ فِي السَّمَاءِ آمِينَ . فَوَافَقَتْ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى ، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ » .

781. ...Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Sizdən biriniz “Amin” deyəndə göydə olan mələklər də “Amin” deyirlər, əgər bu sözlər eyni vaxtda deyilərsə, (“Amin”) deyən adamın etdiyi keçmiş günahları bağışlanar”.

۱۱۳ - باب جَهْرِ الْمَأْمُومِ بِالتَّائِمِينَ

113-cü fəsil: Namazda imama tabe olanın “Amin” sözünü səslə deməsi

۷۸۲ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ سَمِيِّ مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِذَا قَالَ الْإِمَامُ { غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ } فَقُولُوا آمِينَ . فَإِنَّهُ مَنْ وَافَقَ قَوْلَهُ قَوْلَ الْمَلَائِكَةِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ » . تَابَعَهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنُعَيْمِ الْمُجْمِرِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ .

782. ... Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “İmam “Gayril-məğdu:bi aleyhim valəd-da:llin!”¹- dedikdə siz də “Amin!”² deyin. Kimin “Amin” deməsi mələklərin “Amin” deməsi ilə üst-üstə düşərsə, onun keçmiş günahlarını bağışlanar”.

۱۱۴ - باب إِذَا رَكَعَ دُونَ الصَّفِّ

114-cü fəsil: Sıralara daxil olmamış rüku etdikdə nə edilməlidir?

۷۸۳ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ عَنِ الْأَعْلَمِ - وَهُوَ زِيَادٌ - عَنِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِي بَكْرَةَ أَنَّهَا انْتَهَى إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ رَاكِعٌ ، فَرَكَعَ قَبْلَ أَنْ يَصِلَ إِلَى الصَّفِّ ، فَذَكَرَ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ « زَادَكَ اللَّهُ جِرْصًا وَلَا تُعَدُّ » .

¹ Tərcüməsi: “...nemət bəxş etdiyin şəxslərin yoluna, qəzəbə uğramışların və azmışların yoluna yox!” (əl-Fatihə, 7).

² Amin - yəni “Allahım, dualarımı qəbul et!”

783. ...Rəvayət edilir ki, bir dəfə Peyğəmbər ﷺ rükuda olanda Əbu Bəkratə onun yanına gəldi və sıralara daxil olmamış rükuya getdi. Sonra Əbu Bəkratə bu haqda Peyğəmbərə ﷺ xəbər verdikdə o buyurdu: “Allah sənin çalışqanlığını artırsın, ancaq bir də belə etmə!”

۱۱۵ - باب إتمام التَّكْبِيرِ فِي الرَّكُوعِ

115-ci fəsil: Rükuya getdikdə “Allahu Əkbər” sözünü tam tələffüz etmək

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فِيهِ مَالِكُ بْنُ الْحُوَيْرِثِ .

İbn Abbas رضي الله عنه bunu Peyğəmbərdən ﷺ rəvayət etmişdir. Orada Malik ibn əl-Huveyris رضي الله عنه də var idi.

۷۸۴ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ الْوَاسِطِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا خَالِدٌ عَنِ الْجُبَيْرِيِّ عَنِ أَبِي الْعَلَاءِ عَنِ مُطَرِّفٍ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ قَالَ صَلَّى مَعَ عَلِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بِالْبَصْرَةِ فَقَالَ ذَكَرْنَا هَذَا الرَّجُلُ صَلَاةً كُنَّا نَصَلِّيهَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَذَكَرَ أَنَّهُ كَانَ يُكَبِّرُ كُلَّمَا رَفَعَ وَكُلَّمَا وَضَعَ .

784. ...Rəvayət edilir ki, İmran ibn Husayn رضي الله عنه demişdir: “Bəsradə Əli ilə birlikdə namaz qıldıqdan sonra dedi: “Bu adam bizə Allah Elçisi ﷺ ilə birlikdə qıldığımız namazı xatırlatdı”. İmran onun hər dəfə qalxanda və hər dəfə əyiləndə təkbir etdiyini də xəbər verdi.

۷۸۵ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ كَانَ يُصَلِّي بِحِمٍّ ، فَيُكَبِّرُ كُلَّمَا خَفَضَ وَرَفَعَ ، فَإِذَا انصَرَفَ قَالَ إِنِّي لِأَشْبَهُكُمْ صَلَاةَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

785. ...Əbu Sələmə رضي الله عنه rəvayət edir ki, bir dəfə Əbu Hureyra onlara namaz qıldırı. O, hər dəfə əyilib-qalxanda təkbir etdi və namazdan sonra belə dedi: “Aranızda Allah Elçisinin ﷺ namazına ən çox oxşayan namaz mənim namazımdır”.¹

۱۱۶ - باب إتمام التَّكْبِيرِ فِي السُّجُودِ

116-cı fəsil: Təkbirin səcdədə tamamlanması

۷۸۶ - حَدَّثَنَا أَبُو التُّعْمَانِ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ غِيْلَانَ بْنِ جَبْرِ عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ خَلْفَ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَا وَعِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ ، فَكَانَ إِذَا سَجَدَ كَبَّرَ ، وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ كَبَّرَ ، وَإِذَا تَحَضَّنَ مِنَ الرَّكْعَتَيْنِ كَبَّرَ ، فَلَمَّا قَضَى الصَّلَاةَ أَخَذَ

¹ Əbu Hureyra رضي الله عنه onun yanında olanlara öyrətmək üçün belə demişdir. Belə ki, onun arxasında duranlar tabiilər, yəni səhabələri görənələr olmuşlar.

يَبْدَى عِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ فَقَالَ قَدْ دَكَّرَنِي هَذَا صَلَاةَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . أَوْ قَالَ لَقَدْ صَلَّى بِنَا صَلَاةَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

786. ...Rəvayət edilir ki, Mutarrif ibn Abdulah رحمته الله demişdir: “Mən və İmran ibn Husayn Əli ibn Əbu Talibin arxasında namaz qıldıq. Əli səcdəyə getdikdə, başını səcdədən qaldırdıqda, ikinci rükətdən qalxdıqda təkbir edirdi. Namazı bitirdikdən sonra isə İmran ibn Husayn mənim əlimdən tutub dedi: “Bu, mənə Muhəmmədin ﷺ namaz qılmasını xatırlatdı” və ya “And olsun, Muhəmmədin ﷺ qıldırdığı namazı qıldırdı”.

٧٨٧ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَوْنٍ قَالَ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ عَنْ أَبِي بَشِيرٍ عَنْ عِكْرِمَةَ قَالَ رَأَيْتُ رَجُلًا عِنْدَ الْمَقَامِ يُكَبِّرُ فِي كُلِّ حُفْظٍ وَرَفِعَ وَإِذَا قَامَ وَإِذَا وَضَعَ ، فَأَحْبَبْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ أَوْلَيْتَ تِلْكَ صَلَاةَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا أَمَّ لَكَ .

787. ...Rəvayət edilir ki, İkrimə رحمته الله demişdir: “Mən “İbrahim Məqamında”¹ bir nəfəri gördüm. O, hər dəfə əyilib-qalxanda, dikəlib-oturanda təkbir edirdi. Mən bunu İbn Abbasa xəbər verdikdə o dedi: “Bu şəkildə namaz qılmaq Peyğəmbərin ﷺ namazı deyilmi, ay anasız qalan!”

١١٧ - باب التَّكْبِيرِ إِذَا قَامَ مِنَ السُّجُودِ

117-ci fəsil: Səcdədən qalxarkən təkbir etmək

٧٨٨ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ أَخْبَرَنَا هَمَّامٌ عَنْ قَنَادَةَ عَنْ عِكْرِمَةَ قَالَ صَلَّيْتُ خَلْفَ شَيْخٍ مِمَّا كَثُرَ نَبْتَيْنِ وَعِشْرِينَ تَكْبِيرَةً ، فَقُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ إِنَّهُ أَحَقُّ . فَقَالَ تُكَلِّمُكَ أُمَّكَ ، سُنَّةُ أَبِي الْقَاسِمِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . وَقَالَ مُوسَى حَدَّثَنَا أَبَانُ حَدَّثَنَا قَنَادَةُ حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ .

788. ...Rəvayət edilir ki, İkrimə رحمته الله demişdir: “Məkkədə bir yaşlı adamın arxasında namaz qıldım. O, namazda iyirmi iki dəfə təkbir etdi. Mən İbn Abbasa bu adam haqqında: “O, səfehdir”- dedim. İbn Abbas dedi: “ Anan səni itirsin! Bu, Əbul-Qasimin ﷺ sünnəsidir”.

٧٨٩ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عَقِيلِ بْنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرٍ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَانَ هُرَيْرَةَ يَقُولُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ يُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْتَكِعُ ، ثُمَّ يَقُولُ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمَدَهُ . حِينَ يَرْفَعُ صُلْبَهُ مِنَ الرَّكْعَةِ ، ثُمَّ يَقُولُ وَهُوَ قَائِمٌ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ - (قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَالِحٍ ، عَنْ اللَّيْثِ : وَلَكَ الْحَمْدُ) - ثُمَّ يُكَبِّرُ .

¹ İbrahim məqamı – Kəbənin inşası zamanı İbrahim peyğəmbərin ﷺ divarı hörmək üçün üstünə çıxdığı daş və ya onun olduğu yerə deyilir.

حِينَ يَهْوِي ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَسْجُدُ ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ ، ثُمَّ يَفْعَلُ ذَلِكَ فِي الصَّلَاةِ كُلِّهَا حَتَّى يَفْضِيَهَا ، وَيُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ مِنَ الْيَتْنَيْنِ بَعْدَ الْجُلُوسِ .

789. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ؓ demişdir: “Allah Elçisi ﷺ namaza durarkən təkbir edərdi. Həmçinin rükuya gedəndə də təkbir edərdi. Rükudan qalxıb belini dikəldərkən “Səmi Allahu limən həmidəh” deyər, qalxıb dikəldikdən sonra isə “Rabbənə ləkəl həmd” deyər. Sonra təkbir edərək səcdəyə gedər, sonra təkbir edərək başını səcdədən qaldırardı. Sonra təkbir edərək ikinci səcdəyə gedər, sonra təkbir edərək başını səcdədən qaldırardı. Sonra bütün namaz əsnasında belə edərdi. İkinci rükətdən sonra ayağa qalxdıqda da təkbir edərdi.

۱۱۸ - باب وَضْعِ الْأَكْفِ عَلَى الرَّكْبِ فِي الرَّكْعَةِ

118-ci fəsil: Rükuda əlləri dizlərə qoymaq

وَقَالَ أَبُو حُمَيْدٍ فِي أَصْحَابِهِ أَمَكَنَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَيْهِ مِنْ رُكْبَتَيْهِ .

Əbu Humeyd ؓ dostlarının yanında dedi: “Peyğəmbər ﷺ rükuda əlləri ilə dizlərini tutardı”.

۷۹۰ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي يَعْقُوبَ قَالَ سَمِعْتُ مُصْعَبَ بْنَ سَعْدٍ يَقُولُ صَلَّيْتُ إِلَى جَنْبِ أَبِي فَطَبَّقْتُ بَيْنَ كَتَمَيْ ثُمَّ وَضَعْتُهُمَا بَيْنَ فَجَدَيْ ، فَتَهَانِي أَبِي وَقَالَ كُنَّا نَفْعَلُهُ فَنُهِبْنَا عَنْهُ ، وَأَمَرْنَا أَنْ نَضَعَ أَيْدِينَا عَلَى الرَّكْبِ .

790. ...Rəvayət edilir ki, Musab ibn Səd ؓ demişdir: “Bir dəfə mən atamın (Səd ibn Əbu Vaqqasın) yanında namaz qıldım və rükuda əllərimi birləşdirib ayaqlarımın arasında tutdum. Atam bunu mənə qadağan etdi və dedi: “Biz də belə edirdik, lakin bu bizə qadağan edildi və bizə əllərimizi dizlərimizin üstünə qoymaq əmr edildi”.

۱۱۹ - باب إِذَا لَمْ يُؤْمَرْ بِالرُّكُوعِ

119-cu fəsil: Rükü tam edilmədikdə nə olur?

۷۹۱ - حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سُلَيْمَانَ قَالَ سَمِعْتُ زَيْدَ بْنَ وَهْبٍ قَالَ رَأَى حَدِيثَهُ رَجُلًا لَا يُؤْمَرْ بِالرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ قَالَ مَا صَلَّيْتُ ، وَلَوْ مَثَّ مَثَّ عَلَى غَيْرِ الْفِطْرَةِ الَّتِي فَطَّرَ اللَّهُ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

791. ...Rəvayət edilir ki, Zeyd ibn Vəhb ؓ demişdir: “Huzeyfə rükunu və səcdəni tam etməyən bir kişini görüb dedi: “Sən namaz qılmadın. Bu hal

üzrə ölsən Allahın Muhəmmədi ﷺ göndərmiş olduğu yoldan kənar çıxmış halda ölmüş olarsan”.

۱۲۰ - باب استِوَاءِ الطَّهْرِ فِي الرُّكُوعِ

120-ci fəsil: Rükuda kürəyi düz tutmaq

وَقَالَ أَبُو حُمَيْدٍ فِي أَصْحَابِهِ رَكَعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ هَضَرَ ظَهْرَهُ .

Əbu Humejd ﷺ dostlarının yanında dedi: “Peyğəmbər ﷺ rüku etdi və kürəyini düz tutdu”.

۱۲۱ - باب حَدِّ إِتْمَامِ الرُّكُوعِ وَالِاغْتِدَالِ فِيهِ وَالِاطْمَأْنِينَةَ

121-ci fəsil: Rükunun tam və düz edilməsi, rükuda rahat olmaq

۷۹۲ - حَدَّثَنَا بَدَلُ بْنُ الْمُحَبَّرِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ أَخْبَرَنِي الْحَكَمُ عَنْ ابْنِ أَبِي لَيْلَى عَنِ الْبَرَاءِ قَالَ كَانَ رُكُوعُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَسُجُودُهُ وَبَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ وَإِذَا رَفَعَ مِنَ الرُّكُوعِ ، مَا خَلَا الْقِيَامَ وَالْفُغُودَ ، قَرِيبًا مِنَ السَّوَاءِ .

792. ...Rəvayət edilir ki, Bəra ﷺ demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ qiyamı və (təşəhhüd¹ üçün) oturuşu istisna olmaqla rükuda, səcdədə, iki səcdə arasında (olan oturuşda) və rükudan qalxıb dikəldikdə (sərf etdiyi vaxt) təxminən bərabər idi”.

۱۲۲ - باب أَمْرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّذِي لَا يُبْمَرُ رُكُوعَهُ بِالْإِعَادَةِ

122-ci fəsil: Peyğəmbərin ﷺ rükunu və səcdəni tam etməyə nə namazı yenidən qılmağı əmr etməsi

۷۹۳ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سَعِيدُ الْمُقْبِرِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَدَخَلَ رَجُلٌ فَصَلَّى ثُمَّ جَاءَ فَسَلَّمَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَدَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيْهِ السَّلَامَ فَقَالَ « ارْجِعْ فَصَلِّ فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ » . ثَلَاثًا . فَقَالَ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ فَمَا أَحْسِنُ غَيْرَهُ فَعَلِمَنِي . قَالَ « إِذَا فُئِمْتَ إِلَى الصَّلَاةِ فَكَبِّرْ ، ثُمَّ اقْرَأْ مَا تَيَسَّرَ مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ ، ثُمَّ ارْكَعْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ رَاكِعًا ، ثُمَّ ارْزُقْ حَتَّى تَعْتَدِلَ قَائِمًا ، ثُمَّ اسْجُدْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ سَاجِدًا ، ثُمَّ ارْزُقْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ جَالِسًا ، ثُمَّ اسْجُدْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ سَاجِدًا ، ثُمَّ افْعَلْ ذَلِكَ فِي صَلَاتِكَ كُلِّهَا » .

793. ...Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, bir dəfə Peyğəmbər ﷺ məscidə daxil oldu, arxasınca da bir nəfər ora daxil olub namaz qıldı və namazı

¹ Təşəhhüd - ikinci və sonuncu rükətlərdə axırıncı səcdədən sonra oturduqda deyilən xüsusi dualara deyilir.

bitirdikdən sonra Peyğəmbərə ﷺ salam verdi. Peyğəmbər ﷺ onun salamını aldı və buyurdu: “Qayıt namazını qıl, çünki sən namaz qılmadın”. O, namaz qıldı, sonra da Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib ona salam verdi. Peyğəmbər ﷺ yenə ona buyurdu: “Qayıt namazını qıl, çünki sən namaz qılmadın”. Bu hal üç dəfə təkrar oldu. Sonra o adam dedi: “Səni haqq ilə Gündərənə and olsun ki, mən bundan daha düzgün olanını qıla bilmirəm. Mənə nə edəcəyimi öyrət!” O buyurdu: “Namaza duranda təkbir et, sonra Qurandan sənə asan gələni oxu, sonra rükuya get (və bunu) rahat şəkildə yerinə yetir, sonra dikəlib qamətini düz tut, sonra səcdəyə get (və bunu) rahat şəkildə yerinə yetir, sonra qalx otur, tam rahat ol, sonra yenə səcdəyə get (və bunu) rahat şəkildə yerinə yetir və namazın qalan rükətlərində də belə et”.

۱۲۳ - باب الدعاء في الركوع

123-cü fəsil: Rükuda dua etmək

۷۹۴ - حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ أَبِي الضُّحَى عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ فِي رُكُوعِهِ وَسُجُودِهِ « سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي »

794. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Peyğəmbər ﷺ rükuda və səcdədə: “Allahım! Sən pak və müqəddəsən. Ey Rəbbimiz! Sənə həmd olsun. Allahım, məni bağışla!”¹ - deyərdi”.

۱۲۴ - باب ما يقول الإمام ومن خلفه إذا رفع رأسه من الركوع

124-cü fəsil: Rükudan dikələrək başı qaldırdıqda imamın və arxasındakıların deyəcəyi söz

۷۹۵ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذُنْبٍ عَنْ سَعِيدِ الْمُقْبِرِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا قَالَ « سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ » . قَالَ « اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ » . وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا رَكَعَ وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ يُكَبِّرُ ، وَإِذَا قَامَ مِنَ السُّجُودِ قَالَ « اللَّهُ أَكْبَرُ » .

795. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ “Səmi Allahu limən həmidəh” dedikdə “Allahummə Rəbbənə və ləkəl-həmd” deyərdi. Rükü etdikdə, rükudan dikəldikdə təkbir edərdi. Səcdələrdən qalxdıqda “Allahu Əkbər” deyərdi”.

¹ Transkripsiyası: Subhə:nəkə Alla:hummə Rəbbənə və bihəmdikə, Alla:hummə-ğfirli!

125-ci fəsil: “Allahummə Rəbbənə ləkəl həmd”¹ sözünün fəziləti

۷۹۶ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ سُمَيِّ بْنِ أَدْنَانَ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِذَا قَالَ الْإِمَامُ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ . فَقُولُوا اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ . فَإِنَّهُ مَنْ وَافَقَ قَوْلَهُ قَوْلَ الْمَلَائِكَةِ عُفِّرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ » .

796. ...Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə demişdir: “İmam: “Səmi Allahu limən həmidəh” deyəndə siz: “Allahummə, Rəbbənə ləkəl həmd” deyin. Bilin ki, kimin sözü mələklərin sözü ilə üst-üstə düşsə, onun keçmiş günahları bağışlanar”.

126-cı fəsil

۷۹۷ - حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَىٰ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ لِأَقْرَبِينَ صَلَاةَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَكَانَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقْنُتُ فِي الرَّكْعَةِ الْآخِرَةِ مِنْ صَلَاةِ الظُّهْرِ وَصَلَاةِ الْعِشَاءِ ، وَصَلَاةِ الصُّبْحِ ، بَعْدَ مَا يَقُولُ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ . فَيَدْعُو لِلْمُؤْمِنِينَ وَيَلْعَنُ الْكُفَّارَ .

797. ...Əbu Sələmə رəvayət edir ki, Əbu Hureyra demişdir: “Mən Peyğəmbərin namazına bənzər namaz qılacağam”. Ravi deyir: “Əbu Hureyra Zöhr, İşa və Sübh namazlarının axıncı rükətində: “Səmi Allahu limən həmidəh” deyəndən sonra (Allaha) üz tutub möminlər üçün qunut tutaraq² dua edər, kafirlərə isə lənət oxuyardı”.

۷۹۸ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي الْأَسْوَدِ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنْ خَالِدِ بْنِ الْحَدَّادِ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كَانَ الْقُنُوتُ فِي الْمَغْرِبِ وَالْفَجْرِ .

798. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs demişdir: “Səhəbələr Məğrib və Sübh namazlarında qunut tutaraq (dua) edərdilər”.

۷۹۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُسْلِمَةَ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ نُعَيْمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُجَمِّرِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَحْيَىٰ بْنِ خَلَادٍ الرَّزِّيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ رِفَاعَةَ بْنِ رَافِعِ الرَّزِّيِّ قَالَ كُنَّا يَوْمًا نُصَلِّي وَرَاءَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرَّكْعَةِ قَالَ « سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ » . قَالَ رَجُلٌ

¹ Tərcüməsi: Allahım, ey Rəbbimiz, həmd Sənə məxsusdur!

² Qunut - namazın axıncı rükətində rükudan sonra və ya əvvəl oxunan duadır. Bu çətinlikdə və zəruri hallarda edilir.

وَرَأَاهُ رَبَّنَا وَوَلَّكَ الْحَمْدُ ، حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ ، فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ « مَنِ الْمُتَكَلِّمُ » . قَالَ أَنَا . قَالَ « رَأَيْتُ بِضَعَةَ وَثَلَاثِينَ مَلَكًا يَبْتَدِرُونَهَا ، أَيُّهُمْ يَكْتُبُهَا أَوَّلُ » .

799. ...Rəvayət edilir ki, Rifaa ibn Rafi əz-Zuraqi ﷺ demişdir: “Bir dəfə biz Peyğəmbərin ﷺ arxasında namaz qılırdıq. O, başını rükudan qaldırıb: “Səmi Allahu limən həmidəh”– dedi. Arxasında duran bir nəfər isə: “Rabbənə və ləkəl-həmd, həmdən, kəsi:ran, tayyibən, mubə:rakən fih”¹– deyə dua etdi. Peyğəmbər ﷺ namazı bitirdikdən sonra soruşdu: “Bunu deyən kim idi?” Kişi: “Mən”– dedi. Onda Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Mən otuzdan çox mələk gördüm ki, bu sözü hansı biri daha tez yazacaq deyə, bir-birini ötməyə çalışırdılar”.

۱۲۷ - باب الإطمأنينة حين يرفع رأسه من الركوع

127-ci fəsil: Rükudan başını qaldırandan sonra rahat durmaq

قَالَ أَبُو حُمَيْدٍ رَفَعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاسْتَوَى جَالِسًا حَتَّى يَمُودَ كُلُّ فَقَارٍ مَكَانَهُ .

Əbu Humeyd ﷺ dedi: “Peyğəmbər ﷺ rükudan dikəldikdə onurğa fəqərələri düz olana qədər şax dururdu”.

۸۰۰ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ ثَابِتٍ قَالَ كَانَ أَنَسٌ يَنْعَتُ لَنَا صَلَاةَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَكَانَ يُصَلِّي وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ قَامَ حَتَّى نَقُولَ قَدْ نَسِيَ .

800. ...Rəvayət edilir ki, Sabit ﷺ demişdir: “Ənəs bizə Peyğəmbərin ﷺ necə namaz qıldığını göstərdi. O, namaz qılarkən başını rükudan qaldırıdıqda ayaq üstə o qədər çox durardı ki, biz deyərdik: “Yəqin səcdə etməyi unudub”.

۸۰۱ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى عَنِ الزَّوْءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كَانَ رُكُوعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَسُجُودَهُ وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ وَبَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ قَرِينًا مِنَ السَّوَاءِ .

801. ...Rəvayət edilir ki, Bəra ﷺ demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ rükusu, səcdələri, başını rükudan qaldırıb durması və iki səcdə arası olan oturuşuna (sərf etdiyi vaxt) təxminən bərabər idi”.

۸۰۲ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَبِي ثَيْبٍ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ قَالَ كَانَ مَالِكُ بْنُ الْحُوَيْرِثِ يُرِينَا كَيْفَ كَانَ صَلَاةَ

¹ Tərcüməsi: Ey Rəbbimiz! Sənə həmd olsun, (özü də) çoxlu, xoş, mübarək bir həmd!

النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَذَلِكَ فِي غَيْرِ صَلَاةٍ ، فَقَامَ فَأَمَّا كُنَ الْقِيَامَ ، ثُمَّ رَكَعَ فَأَمَّا كُنَ الرَّكُوعَ ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَأَنْصَتَ هُنَيْئَةً ، قَالَ فَصَلَّى بِنَا صَلَاةً شَيْخِنَا هَذَا أَبِي بُرَيْدٍ . وَكَانَ أَبُو بُرَيْدٍ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ السُّجُودِ الْآخِرَةِ اسْتَوَى قَاعِدًا ثُمَّ مَخَصَّ .

802. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Qilabə رضي الله عنه demişdir: “Bir dəfə Malik ibn əl-Huveyris bizə Peyğəmbərin ﷺ namazını göstərdi. Bu, namaz vaxtı deyildi. O, ayağa qalxıb qiyamda durdu, sonra rükuya getdi və rükuda rahat şəkildə qaldı. Sonra başını qaldırıb dikələrək bir az durdu”. Ravi deyir: “Bu şeyx bizə Əbu Bureydənin qıldığı kimi namaz qıldırdı. Əbu Bureydə də ikinci səcdədən başını qaldırırdıqdan sonra ayağa qalxmazdan əvvəl bir qədər oturur, sonra ayağa durardı”.

۱۲۸ - باب يَهْوِي بِالتَّكْبِيرِ حِينَ يَسْجُدُ

128-ci fəsil: Səcdəyə gedərkən təkbir etmək

وَقَالَ نَافِعٌ كَانَ ابْنُ عَمْرٍو يَضَعُ يَدَيْهِ قَبْلَ رُكُوبَتَيْهِ .

Nafi رضي الله عنه demişdir: “İbn Ömər səcdəyə getdikdə dizlərindən öncə əllərini yerə qoyardı”.

۸۰۳ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرٍ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ وَأَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ كَانَ يُكَبِّرُ فِي كُلِّ صَلَاةٍ مِنَ الْمَكْتُوبَةِ وَغَيْرِهَا فِي رَمَضَانَ وَغَيْرِهِ ، فَيُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرُكَعُ ، ثُمَّ يَقُولُ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمَدَهُ . ثُمَّ يَقُولُ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ . قَبْلَ أَنْ يَسْجُدَ ، ثُمَّ يَقُولُ اللَّهُ أَكْبَرُ . حِينَ يَهْوِي سَاجِدًا ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ مِنَ السُّجُودِ ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ مِنَ السُّجُودِ ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ مِنَ السُّجُودِ ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ مِنَ الْجُلُوسِ فِي الْإِسْتِنَتَيْنِ ، وَيَفْعَلُ ذَلِكَ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ حَتَّى يَفْرُغَ مِنَ الصَّلَاةِ ، ثُمَّ يَقُولُ حِينَ يَنْصَرِفُ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّي لَأَفْرُبُكُمْ شَبَهًا بِصَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنْ كَانَتْ هَذِهِ لَصَلَاتُهُ حَتَّى فَارِقَ الدُّنْيَا .

803. ...Əbu Bəkr ibn Abdur-Rahmən ibn əl-Haris ibn Hişam və Əbu Sələmə ibn Abdur-Rahmən رضي الله عنه rəvayət edirlər ki, Əbu Hureyra bütün vacib və digər namazlarda, Ramazan və digər aylarda təkbir edərdi. O, namaza durarkən təkbir edərdi. Habelə, rükuya gedərkən də təkbir edərdi. Sonra “Səmi Allahu limən həmidəh”, sonra səcdəyə getməzdən qabaq “Rabbənə və ləkəl-həmd” deyərdi. Sonra “Allahu Əkbər” deyərək səcdəyə gedər, sonra təkbir edərək başını səcdədən qaldırardı. Sonra təkbir edərək ikinci səcdəyə gedər, sonra təkbir edərək başını səcdədən qaldırar, səcdələrdən sonra oturduğu yerdən ayağa duranda təkbir edərdi. Namazı bitirənə kimi hər rükətdə belə edərdi. Namazı bitirdikdən sonra isə belə deyərdi: “Canım Əlində Olana and olsun! Aranızda Allah Elçisinin ﷺ namazına ən

çox oxşayan mənim namazımdır. Allah Elçisi ﷺ dünyadan köçənə qədər onun namazı belə idi”.

۸۰۴ - قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ يَقُولُ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمَدَهُ ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ . يَدْعُو لِرِجَالٍ فَيَسْمِيهِمْ بِأَسْمَائِهِمْ فَيَقُولُ « اللَّهُمَّ أَنْجِ الْوَلِيدَ بْنَ الْوَلِيدِ وَسَلَمَةَ بْنَ هِشَامٍ وَعِيَّاشَ بْنَ أَبِي رَيْعَةَ ، وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ، اللَّهُمَّ اشْدُدْ وَطْأَتَكَ عَلَى مُضَرٍّ ، وَاجْعَلْهَا عَلَيْهِمْ سَبِينًا كَسَبِي يُونُسَ » . وَأَهْلَ الْمَشْرِقِ يَوْمَئِذٍ مِنْ مُضَرٍّ مُخَالِفُونَ لَهُ .

804. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ﷺ demişdir: “Allah Elçisi ﷺ rükudan başını dikəltədikdə: “Səmi Allahu limən həmidəh, Rabbənə və ləkəl-həmd” – deyər, hərdən də bəzi adamlar üçün Allaha dua edər və onların adlarını çəkib deyərdi: “Allahım, Vəlid ibn əl-Vəlid, Sələmə ibn Hişamı, Ayyaş ibn Əbu Rabianı və möminlərdən zəif olanları xilas et! Allahım, Mudar qəbiləsinə olan əzabını şiddətləndir və onlara Yusufun zamanında göndərdiyin (yeddi qıtlıq və quraqlıq) illəri kimi illər göndər!” O vaxt şərq tərəfdə olanlardan Mudar qəbiləsi ona müxalif idi”.

۸۰۵ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ غَيْرَ مَرَّةٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ سَقَطَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ فَرَسٍ - وَرَبَّمَا قَالَ سُفْيَانُ مِنْ فَرَسٍ - فَجَحِشَ شِقَّةُ الْأَيْمَنِ ، فَدَخَلْنَا عَلَيْهِ نَعُوذُهُ ، فَحَضَرَتِ الصَّلَاةُ ، فَصَلَّى بِنَا قَاعِدًا وَقَعَدْنَا - وَقَالَ سُفْيَانُ مَرَّةً صَلَّيْنَا فُعُودًا - فَلَمَّا قَضَى الصَّلَاةَ قَالَ « إِنَّمَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ ، فَإِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا وَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا ، وَإِذَا رَفَعَ فَارْفَعُوا ، وَإِذَا قَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمَدَهُ . فَقُولُوا رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ . وَإِذَا سَجَدَ فَاسْجُدُوا » . قَالَ سُفْيَانُ كَذَا جَاءَ بِهِ مَعْمَرٌ فَلْتُ نَعَمْ . قَالَ لَقَدْ حَفِظْتُ ، كَذَا قَالَ الزُّهْرِيُّ وَلَكَ الْحَمْدُ . حَفِظْتُ مِنْ شِقَّةِ الْأَيْمَنِ . فَلَمَّا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِ الزُّهْرِيِّ قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ - وَأَنَا عِنْدَهُ - فَجَحِشَ سَفَاهُ الْأَيْمَنِ .

805. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ﷺ demişdir: “Allah Elçisi ﷺ atdan yıxılıb sağ tərəfini əzmişdi. Biz onun yanına gələndə namazın vaxtı daxil oldu. O, bizə oturaraq namaz qıldırırdı, biz də onun arxasında namazı oturaraq qıldırıq. Namazı bitirdikdən sonra Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “İmam ona tabe olmaq üçün təyin edilmişdir. O, təkbir etdikdə siz də təkbir edin. O, rükuya getdikdə siz də rükuya gedin. O “Səmi Allahu limən həmidəh” dedikdə siz “Rabbənə və ləkəl-həmd” deyin. O, səcdə etdikdə siz də səcdə edin”.

۸۰۶ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ وَعَطَاءُ بْنُ يَرِيدٍ اللَّيْثِيُّ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ أَخْبَرَهُمَا أَنَّ النَّاسَ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ ، هَلْ نَرَى رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ « هَلْ تَمَارُونَ فِي الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ لَيْسَ ذُوْنَهُ سَحَابٌ » . قَالُوا لَا يَا رَسُولَ

اللَّهِ . قَالَ « فَهَلْ تُمَارُونَ فِي الشَّمْسِ لَيْسَ دُونَهَا سَحَابٌ » . قَالُوا لَا . قَالَ « فَإِنَّكُمْ تَرَوْنَهُ كَذَلِكَ ، يُحَسِّرُ النَّاسَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، فَيَقُولُ مَنْ كَانَ يَعْبُدُ شَيْئًا فَلْيَتَّبِعْ . فَمِنْهُمْ مَنْ يَتَّبِعُ الشَّمْسَ ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَتَّبِعُ الْقَمَرَ وَمِنْهُمْ مَنْ يَتَّبِعُ الطَّوَاغِيتَ ، وَيَتَّبِعَى هَذِهِ الْأُمَّةُ فِيهَا مُنَافِقُوهَا ، فَيَأْتِيهِمُ اللَّهُ فَيَقُولُ أَنَا رَبُّكُمْ فَيَقُولُونَ هَذَا مَكَانُنَا حَتَّى يَأْتِينَا رَبُّنَا ، فَإِذَا جَاءَ رَبُّنَا عَرَفْنَاهُ . فَيَأْتِيهِمُ اللَّهُ فَيَقُولُ أَنَا رَبُّكُمْ . فَيَقُولُونَ أَنْتَ رَبُّنَا . فَيَدْعُوهُمْ فَيُضْرَبُ الصِّرَاطُ بَيْنَ ظَهْرَانِي جَهَنَّمَ ، فَأَكُونُ أَوَّلَ مَنْ يَجُوزُ مِنَ الرَّسُلِ بِأَمْتِيهِ ، وَلَا يَتَكَلَّمُ يَوْمَئِذٍ أَحَدٌ إِلَّا الرَّسُلُ ، وَكَلَامُ الرَّسُلِ يَوْمَئِذٍ اللَّهُمَّ سَلِّمْ سَلِّمْ . وَفِي جَهَنَّمَ كَلَابِيبٌ مِثْلُ شَوْكِ السَّعْدَانِ ، هَلْ رَأَيْتُمْ شَوْكَ السَّعْدَانِ » . قَالُوا نَعَمْ . قَالَ « فَأَيُّهَا مِثْلُ شَوْكِ السَّعْدَانِ ، غَيْرَ أَنَّهُ لَا يَعْلَمُ قَدْرَ عَظَمَتِهَا إِلَّا اللَّهُ ، تَحْطَفُ النَّاسَ بِأَعْمَالِهِمْ ، فَمِنْهُمْ مَنْ يُؤْتِقُ بِعَمَلِهِ ، وَمِنْهُمْ مَنْ يُجْرَدُ لَمْ يُجْعَلْ ، حَتَّى إِذَا أَرَادَ اللَّهُ رَحْمَةً مِنْ أَرَادَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ ، أَمَرَ اللَّهُ الْمَلَائِكَةَ أَنْ يُجْرِبُوا مَنْ كَانَ يَعْبُدُ اللَّهَ ، فَيُخْرِجُوهُمْ وَيَعْرِفُوهُمْ بِأَقَارِ السُّجُودِ ، وَحَرَّمَ اللَّهُ عَلَى النَّارِ أَنْ تَأْكُلَ أَثَرَ السُّجُودِ فَيَخْرِجُونَ مِنَ النَّارِ ، فَكُلُّ ابْنِ آدَمَ تَأْكُلُهُ النَّارُ إِلَّا أَثَرَ السُّجُودِ ، فَيَخْرِجُونَ مِنَ النَّارِ قَدِ امْتَحَشُوا ، فَيُصَبُّ عَلَيْهِمْ مَاءُ الْحَيَاةِ ، فَيُنْبِتُونَ كَمَا تَنْبُتُ الْحَبَّةُ فِي حِمْلِ السَّيْلِ ، ثُمَّ يَفْرُغُ اللَّهُ مِنَ الْقَضَاءِ بَيْنَ الْعِبَادِ ، وَيَتَّبِعَى رَجُلًا بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ ، وَهُوَ آخِرُ أَهْلِ النَّارِ دُخُولًا الْجَنَّةَ ، مُقْبِلٌ يُوَجِّهُهُ قِبَلَ النَّارِ فَيَقُولُ يَا رَبِّ اصْرِفْ وَجْهِي عَنِ النَّارِ ، قَدْ فَسَّبَنِي رِيحُهَا ، وَأَحْرَقَنِي دُكَاؤُهَا . فَيَقُولُ هَلْ عَسَيْتَ إِنْ فَعَلْتُ ذَلِكَ بِكَ أَنْ تَسْأَلَ غَيْرَ ذَلِكَ فَيَقُولُ لَا وَعِزَّتِكَ . فَيُعْطِي اللَّهُ مَا يَشَاءُ مِنْ عَهْدٍ وَمِيثَاقٍ ، فَيَصْرِفُ اللَّهُ وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ ، فَإِذَا أَقْبَلَ بِهِ عَلَى الْجَنَّةِ رَأَى بِحَجَّتِهَا سَكَتَ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَسْكُتَ ، ثُمَّ قَالَ يَا رَبِّ قَدِخْنِي عِنْدَ بَابِ الْجَنَّةِ . فَيَقُولُ اللَّهُ لَهُ أَلَيْسَ قَدْ أُعْطِيتَ الْمُهْودَ وَالْمَوَائِقَ أَنْ لَا تَسْأَلَ غَيْرَ الَّذِي كُنْتَ سَأَلْتَ فَيَقُولُ يَا رَبِّ لَا أَكُونُ أَشْقَى خَلْقِكَ . فَيَقُولُ فَمَا عَسَيْتَ إِنْ أُعْطِيتَ ذَلِكَ أَنْ لَا تَسْأَلَ غَيْرَهُ فَيَقُولُ لَا وَعِزَّتِكَ لَا أَسْأَلُ غَيْرَ ذَلِكَ . فَيُعْطِي رَبُّهُ مَا يَشَاءُ مِنْ عَهْدٍ وَمِيثَاقٍ ، فَيُقَدِّمُهُ إِلَى بَابِ الْجَنَّةِ ، فَإِذَا بَلَغَ بَابَهَا ، فَرَأَى زَهْرَتَهَا وَمَا فِيهَا مِنَ النَّضْرَةِ وَالسُّرُورِ ، فَيَسْكُتُ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَسْكُتَ ، فَيَقُولُ يَا رَبِّ أَدْخِلْنِي الْجَنَّةَ . فَيَقُولُ اللَّهُ وَيَحْكُ يَا ابْنَ آدَمَ مَا أَعْدَرَكَ ، أَلَيْسَ قَدْ أُعْطِيتَ الْعَهْدَ وَالْمِيثَاقَ أَنْ لَا تَسْأَلَ غَيْرَ الَّذِي أُعْطِيتَ فَيَقُولُ يَا رَبِّ لَا تَجْعَلْنِي أَشْقَى خَلْقِكَ . فَيُصْنَحُكَ اللَّهُ - عَزَّ وَجَلَّ - مِنْهُ ، ثُمَّ يَأْذُنُ لَهُ فِي دُخُولِ الْجَنَّةِ فَيَقُولُ مَنْ . فَيَتَمَتَّى حَتَّى إِذَا انْقَطَعَتْ أُمِّيَّتُهُ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مَنْ كَذَا وَكَذَا . أَقْبَلْ يَذْكُرُهُ رَبُّهُ ، حَتَّى إِذَا انْتَهَتْ بِهِ الْأَمَانِيُّ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى لَكَ ذَلِكَ وَمِثْلُهُ مَعَهُ » . قَالَ أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ لِأَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « قَالَ اللَّهُ لَكَ ذَلِكَ وَعَشْرَةٌ أَمْثَالِهِ » . قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ لَمْ أَحْفَظْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَّا قَوْلَهُ « لَكَ ذَلِكَ وَمِثْلُهُ مَعَهُ » . قَالَ أَبُو سَعِيدٍ إِنِّي سَمِعْتُهُ يَقُولُ « ذَلِكَ لَكَ وَعَشْرَةٌ أَمْثَالِهِ » .

806. ...Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, bir dəfə camaat soruşdu: “Ey Allahın Elçisi! Qiyamət günü Rəbbimizi görə biləcəyikmi?” Allah Elçisi ﷺ də buyurdu: “Məgər siz buludla örtülməmiş on dörd gecəlik ayı (görəcəyinizə) şübhə edirsiniz?” Onlar dedilər: “Xeyr, ey Allahın Elçisi!” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Məgər siz buludla örtülməmiş günəşi (görəcəyinizə) şübhə edirsiniz?” Onlar: “Xeyr!” – dedilər. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Rəbbinizi də beləcə görəcəksiniz. Qiyamət günü insanlar məhşərə toplanacaq və Allah buyuracaq: “Kim nəyə ibadət edirdisə, onun ardınca da getsin!” Beləliklə, onlardan kimisi günəşin, kimisi ayın, kimisi də tağutların¹ ardınca gedəcək. Axırda bu ümmət, içində olan münafıqlarla

¹ Tağut – yəni küfrdə həddini aşan, tüğyan edən. Uca Allahla yanaşı ilahləşdirilən və ibadət olunan hər hansı bir məxluq tağut adlanır.

birlikdə qalacaqlar. Allah onların yanına gəlib buyuracaq: “Mən sizin Rəbbinizəm!” Onlar (Onu tanımadıqlarına görə) deyəcəklər: “Rəbbimiz gələndək bura bizim yerimiz (olacaq), Rəbbimiz gələndə biz Onu tanıyacağıq”. Sonra Allah onların yanına gəlib buyuracaq: “Mən sizin Rəbbinizəm!” Onlar (Onu tanıyacaq və): “Sən bizim Rəbbimizsən!” – deyəcəklər. (Sonra) Allah onları çağıracaq, Cəhənnəmin üzərində körpü¹ qurulacaq və ümməti ilə birlikdə bu körpüdən keçən elçilərin ən birincisi mən olacağam. O gün elçilərdən başqa heç kəs danışa bilməyəcək, elçilər isə deyəcəklər: “Allahım, xilas et, xilas et!” Cəhənnəmdə sadan² tikanlarına bənzər qarmaqlar var. Siz sadan tikanlarını görmüsünüzmü?” Səhabələr: “Bəli” – dedilər. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bu qarmaqlar sadan tikanlarına bənzəyirlər, lakin Allahdan başqa heç kəs onların nə qədər böyük olduğunu bilmir. Onlar insanları əməllərinə görə tutacaqlar, kimisi əməlinə görə məhv olacaq, kimisi də didik-didik ediləcək, lakin axırda xilas olacaq. Nəhayət Allah Cəhənnəmə düşənlərdən dilədiyinə mərhəmət göstərmək istədikdə mələklərə Allaha ibadət etmiş kəsləri ordan çıxarmağı əmr edəcək. Mələklər onları (üzlərindəki) səcdə izindən tanıyıb çıxaracaqlar. Belə ki, Allah Cəhənnəm oduna səcdə izlərini yandırır-yaxmağı haram etmişdir. Beləliklə, onlar Cəhənnəmdən çıxacaqlar. Od Adəm övladının vücudunu – səcdə yerləri istisna olmaqla, başdan-ayağa yandırır-yaxacaq və onlar sümüklərinə qədər yanmış halda oddan çıxacaqlar. Bundan sonra onların üstünə “Həyat” (dirilik) suyu töküləcək və onlar selin gətirdiyi toxumun cücərib yetişdiyi kimi diriləcəklər. Allah Öz qulları üzərində mühakiməsini bitirdikdə Cənnətlə Cəhənnəm arasında bir nəfər qalacaq. Bu adam Cəhənnəmdən çıxıb Cənnətə girən adamların axıncısı olacaq. Onun üzü Cəhənnəmə tərəf olacaq və o deyəcək: “Ey Rəbbim, mənim üzümü oddan döndər, çünki onun tüstüsü məni zəhərləmişdir, alovu da məni yandırır-yaxmışdır!” Allah deyəcək: “Bu istədiyini yerinə yetirilsə, başqa bir şey istəyəcəksənmi?” Bu adam: “Sənin İzzətinə and olsun ki, yox” – deyəcək və Allaha dilədiyini qədər and içib söz verəcək. Allah da onun üzünü oddan döndərəcək. Allah onun üzünü Cənnətə tərəf çevirdikdə o, Cənnətin gözəlliyini görüb Allahın istədiyini qədər susacaq, sonra isə deyəcək: “Ey Rəbbim, məni Cənnətin qapısına yaxınlaşdır”. Allah ona deyəcək: “Məgər sən and içib söz verməmişdin ki, bu

¹ Qiyamət günü Cəhənnəmin üzərindən qurulan körpü hədislərdə “sirat” adlanır.

² Sadan - daadı şirin tikanlı bir bitkinin adıdır.

istədiyindən başqa heç nə istəməyəcəksən?" O deyəcək: "Ey Rəbbim, qoy Sənin yaratdıqlarının ən bədbəxti mən olmayım!" Allah deyəcək: "Bu istədiyini yerinə yetirilsə, başqa bir şey istəyəcəksənmi?" O yenə: "Sənin İzzətinə and olsun ki, mən başqa heç nə istəməyəcəyəm"- deyəcək və Allaha dilədiyi qədər and içib söz verəcək. Allah da onu Cənnətin qarısına yaxınlaşdıracaq. Cənnətin qarısına çatdıqda onun gözəlliyini görüb Allahın istədiyi qədər susacaq, sonra da deyəcək: "Ey Rəbbim, məni Cənnətə daxil et!" Allah deyəcək: "Vay sənin halına, ey Adəm övladı, sən nə qədər vədinə xilaf çıxırsan! Məgər sən and içib söz verməmişdin ki, sənə verilənlərdən başqa heç nə istəməyəcəksən?" O deyəcək: "Ey Rəbbim, qoy Sənin yaratdıqlarının ən bədbəxti mən olmayım!" Belə olduqda Allah ﷻ güləcək, sonra ona Cənnətə daxil olmağa izin verəcək və deyəcək: "(Nə istəyirsən,) dilə!" O adam o qədər diləyəcək ki, axırda (heç bir) istəyi qalmayacaq və Allah ﷻ deyəcək: "Filan və filan şeyləri də dilə!" Beləcə, Rəbbi ona (onun istəklərini) xatırladacaq. Artıq onun heç bir istəyi qalmadıqda Uca Allah buyuracaq: "Sənə bu istədiklərin və bir o qədəri də verilmişdir". Ravi deyir: "Əbu Səid əl-Xudri Əbu Hureyraya dedi: "Allah Elçisi ﷺ demişdir ki, Allah buyuracaq: "Sənə bu istədiklərin, üstəlik onun on misli verilmişdir". Əbu Hureyra da ona belə cavab verdi: "Mən Allah Elçisinin ﷺ. "Sənə bu istədiklərin və bir o qədəri də verilmişdir"- dediyini yadda saxlamışam. Əbu Səid əl-Xudri dedi: "Mən isə onun: "Sənə bu istədiklərin, üstəlik onun on misli verilmişdir"- dediyini eşitmişəm".

۱۳۰ - باب يُبَادَى صَنْعَتِهِ وَيُجَانِي فِي السُّجُودِ

130-cu fəsil: Səcdə etdikdə əlləri bir-birindən aralı qoymaq

۸۰۷ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنِي بَكْرُ بْنُ مُضَرَ عَنْ جَعْفَرٍ عَنِ ابْنِ هُرْمُزٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَالِكٍ ابْنِ بُحَيْنَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا صَلَّى فَرَّجَ بَيْنَ يَدَيْهِ حَتَّى يَبْدُوَ تَبَاضُ إِنْطَائِهِ . وَقَالَ اللَّيْثُ حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ رِبْعَةَ نَحْوَهُ .

807. ...Abdullah ibn Malik ibn Buheynə ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ namaz qıldığı zaman əllərini bir-birindən o qədər aralı qoyardı ki, qoltuğunun ağılığı görünərdi.

۱۳۱ - باب يَسْتَقْبِلُ بِأَطْرَافِ رِجْلَيْهِ الْقِبْلَةَ

131-ci fəsil: Namazda ayaq barmaqlarının qibləyə doğru yönəlməsi

قَالَ أَبُو مُجَيْدٍ السَّاعِدِيُّ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

Əbu Humeyd əs-Sədi رضی اللہ عنہ bunu Peyğəmbərdən ﷺ rəvayət edərək demişdir.

۱۳۲ - باب إِذَا لَمْ يُتِمَّ السُّجُودَ

132-ci fəsil: Namazda səcdələri tam etməmək

۸۰۸ - حَدَّثَنَا الصَّلْتُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا مَهْدِيُّ عَنْ وَاصِلٍ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ حَدِيثِ رَأَى رَجُلًا لَا يُتِمُّ رُكُوعَهُ وَلَا سُجُودَهُ ، فَلَمَّا فَضَى صَلَاتَهُ قَالَ لَهُ حَدِيثُهُ مَا صَلَّيْتُ - قَالَ وَأَحْسِبُهُ قَالَ - وَلَوْ مَثْمُثًا عَلَى غَيْرِ سُنَّةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . قَالَ مَا صَلَّيْتُ ، وَلَوْ مَثْمُثًا عَلَى غَيْرِ الْفِطْرَةِ الَّتِي فَطَّرَ اللَّهُ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

808. ...Əbu Vail رضی اللہ عنہ rəvayət edir ki, Huzeyfə rükunu və səcdəni tam etməyən bir kişini gördü. Həmin kişi namazı bitirdikdən sonra ona dedi: “Sən namaz qılmadın. Bu hal üzrə ölsən Muhəmmədin ﷺ sünnəsi üzrə ölmüş sayılmazsan”.

۱۳۳ - باب السُّجُودِ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظُمٍ

133-cü fəsil: Yeddi əza üzərinə səcdə etmək

۸۰۹ - حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ طَاوُسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَمَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْضَاءٍ ، وَلَا يَكْفُ شَعْرًا وَلَا ثَوْبًا الْجُبَّةَ وَالْيَدَيْنِ وَالرِّكْبَتَيْنِ وَالرِّجْلَيْنِ .

809. ...İbn Abbas رضی اللہ عنہما rəvayət edir ki, Peyğəmbərə ﷺ paltarın (ətəyini) və saç yığmadan yeddi əza – alın, əllər, dizlər və ayaqlar üzərinə səcdə etmək əmr edildi.

۸۱۰ - حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ بْنُ أَبِي إِسْرَائِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ طَاوُسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « أَمَرْنَا أَنْ نَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظُمٍ وَلَا نَكْفُ ثَوْبًا وَلَا شَعْرًا » .

810. ...İbn Abbas رضی اللہ عنہما rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Bizə paltarın (ətəyini) və saç yığmadan yeddi əza üzərinə səcdə etmək əmr edildi”.

۸۱۱ - حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ الْخَطْمِيِّ حَدَّثَنَا الْبَرَاءُ بْنُ عَارِبٍ - وَهُوَ غَيْرُ كَذُوبٍ - قَالَ كُنَّا نُصَلِّي خَلْفَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِإِذَا قَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ . لَمْ يَجْنِ أَحَدٌ مِنَّا ظَهْرَهُ حَتَّى يَضَعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَبْهَتَهُ عَلَى الْأَرْضِ .

811. ...Sözündə yalan olmayan Bəra ibn Azib رضی اللہ عنہ demişdir: “Biz Peyğəmbərin ﷺ arxasında namaz qılanda o, “Səmi Allahu limən həmidəh” – deyən-

də, bizdən heç birimiz Peyğəmbər ﷺ alnını yerə qoymayanadək belimizi əyməzdik”.

۱۳۴ - باب السُّجُودِ عَلَى الْأَنْفِ

134-cü fəsil: Burun üzərinə səcdə etmək

۸۱۲ - حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ قَالَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أُمِرْتُ أَنْ أَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظُمٍ عَلَى الْجَبْهَةِ - وَأَشَارَ بِيَدِهِ عَلَى أَنْفِهِ - وَالْيَدَيْنِ ، وَالرِّجْلَيْنِ وَأَطْرَافِ الْقَدَمَيْنِ ، وَلَا نَكَفَتِ النَّيَابُ وَالشَّعْرَ » .

812. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Mənə paltarın (ətəyini) və saçı yığmadan yeddi əza – alın, əllər, dizlər və ayaq barmaqlarının ucları üzərinə səcdə etmək əmr edilmişdir”. Peyğəmbər ﷺ alın deyəndə burnuna da işarə etdi”.¹

۱۳۵ - باب السُّجُودِ عَلَى الْأَنْفِ وَالسُّجُودِ عَلَى الطَّيْنِ

135-ci fəsil: Palçıqın içində burun üzərinə səcdə etmək

۸۱۳ - حَدَّثَنَا مُوسَى قَالَ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ انْطَلَقْتُ إِلَى أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ فَقُلْتُ أَلَا تَخْرُجُ بِنَا إِلَى النَّحْلِ تَتَحَدَّثُ فَخَرَجَ . فَقَالَ قُلْتُ حَدَّثَنِي مَا سَمِعْتَ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ . قَالَ اعْتَكَفَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَشْرَ الْأُولَى مِنْ رَمَضَانَ ، وَاعْتَكَفْنَا مَعَهُ ، فَأَتَاهُ جَبْرِيلُ فَقَالَ إِنَّ الْأَذَى تَطْلُبُ أَمَامَكَ . فَأَعْتَكَفَ الْعَشْرَ الْأَوْسَطَ ، فَأَعْتَكَفْنَا مَعَهُ ، فَأَتَاهُ جَبْرِيلُ فَقَالَ إِنَّ الْأَذَى تَطْلُبُ أَمَامَكَ . فَقَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَطِيئًا صَبِيحَةَ عِشْرِينَ مِنْ رَمَضَانَ فَقَالَ « مَنْ كَانَ اعْتَكَفَ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلْيَرْجِعْ ، فَإِنِّي أُرَيْتُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ ، وَإِنِّي نُبِّئْتُهَا ، وَإِنِّي فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ فِي وَثْرٍ ، وَإِنِّي رَأَيْتُ كَأَنِّي أَسْجُدُ فِي طَيْنٍ وَمَاءٍ » . وَكَانَ سَقْفُ الْمَسْجِدِ جَرِيدَ النَّحْلِ وَمَا نَرَى فِي السَّمَاءِ شَيْئًا ، فَجَاءَتْ قَرْعَةٌ فَأَمْطَرْنَا ، فَصَلَّى بِنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى رَأَيْتُ أَنْتَرَ الطَّيْنِ وَالْمَاءِ عَلَى جَبْهَةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَزْنَبِيهِ تَصْدِيقَ رُؤْيَاهُ .

813. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Sələmə رضي الله عنه demişdir: “Mən Əbu Səid əl-Xudrinin yanına getdim və dedim: “Bizimlə birlikdə xurmalığa tərəf gəlib söhbət edə bilərik?” O, bizimlə gəldi və mən ona dedim: “Qədr gecəsi haqda Peyğəmbərdən ﷺ eşitdiyini mənə danış”. O dedi: “Allah Elçisi ﷺ Ramazan ayının ilk on günündə etikaf etdi. Biz də onunla birlikdə etikaf etdik. Sonra onun yanına Cəbrail gəlib dedi: “Axtardığın şey qarşındadır”. Allah Elçisi ﷺ Ramazan ayının orta on gününü etikaf etdi. Sonra onun yanına Cəbrail gəlib dedi: “Axtardığın şey qarşındadır”. Peyğəmbər ﷺ Ramazan ayının iyirminci

¹ Yəni səcdə etdikdə alınla bərabər burun da yerə dəyməlidir.

gününün səhəri minbərə qalxıb xütbə verdi və dedi: “Kim Peyğəmbər ﷺ ilə etikaf etmişdirsə, (etikafını davam etməyə) qayıtsın. Çünki Qədr gecəsinin nə zaman olacağı mənə göstərildi, sonra isə bu mənə unutturuldu. O, son on günün tək gecələrindədir. Mən yuxuda su və palçıq üzərinə səcdə etdiyimi gördüm”. Ravi deyir: “Məscidin tavanı xurma ağacından idi. Biz göydə bir şey görmürdük. Birdən bir bulud parçası gəldi və biz yağışa düşdük. Peyğəmbər ﷺ bizə namaz qıldırıdı və mən Peyğəmbərin ﷺ alnındakı palçıqın və suyun izini gördüm. Bu da onun yuxusunun təsdiqi idi”.

۱۳۶ - باب عَقْدِ الثَّيَابِ وَشَدِّهَا

136-cı fəsil: Paltarın düymələnməyə bağlanması

وَمَنْ ضَمَّ إِلَيْهِ ثَوْبَهُ إِذَا خَافَ أَنْ تَتَكَشَّفَ عَوْرَتُهُ .

Namazda paltarının açılacağından qorxanın paltarı özünə tərəf yığan.

۸۱۴ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ قَالَ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ كَانَ النَّاسُ يُصَلُّونَ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُمْ عَاقِدُوا أُرْزِهِمْ مِنَ الصِّعْرِ عَلَى رِقَابِهِمْ فَقِيلَ لِلنِّسَاءِ لَا تَرْفَعْنَ رُءُوسَكُمْ حَتَّى يَسْتَوِيَ الرَّجَالُ جُلُوسًا .

814. ...Rəvayət edilir ki, Səhl ibn Səd ؓ demişdir: “Bəzilərinin paltarları dar və kiçik olduğundan fitələrinin ətəklərini boyunlarına bağlayıb Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə namaz qıldılar. Buna görə də Peyğəmbər ﷺ camaat namazına gələn qadınlara deyərdi: “Kişilər qalxıb oturanadək siz başınızı (səcdədən) qaldırmayın”.

۱۳۷ - باب لَا يَكْفُ شَعْرًا

137-ci fəsil: Namaz qılarda saç bağlamamaq

۸۱۵ - حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ - وَهُوَ ابْنُ زَيْدٍ - عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ طَاوُسٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ أُمِرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظُمٍ ، وَلَا يَكْفُ ثَوْبَهُ وَلَا شَعْرَهُ .

815. ...İbn Abbas ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbərə ﷺ saç və paltarın (ətəyini) yığmadan yeddi əza üzərinə səcdə etmək əmr edildi.

۱۳۸ - باب لا يَكْفُ نُؤْبَهُ فِي الصَّلَاةِ

138-ci fəsil: Namaz qılanda paltarını yığmamaq

۸۱۶ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ عَمْرِو بْنِ طَاوُسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « أُمِرْتُ أَنْ أَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةٍ ، لَا أَكْفُ شَعْرًا وَلَا نُؤْبًا » .

816. ... İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Mənə paltarın (ətəyini) və saçını yığmadan yeddi əza üzərinə səcdə etmək əmr edilmişdi”.

۱۳۹ - باب التَّسْبِيحِ وَالِدُعَاءِ فِي السُّجُودِ

139-cu fəsil: Səcdə etdikdə təsbih və dua demək

۸۱۷ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ سُفْيَانَ قَالَ حَدَّثَنِي مَنْصُورٌ عَنْ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُكَبِّرُ أَنْ يَقُولَ فِي رُكُوعِهِ وَسُجُودِهِ « سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَنَحْمَدُكَ ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي » بِتَأْوِيلِ الْقُرْآنِ .

817. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Peyğəmbər ﷺ rükuda və səcdədə belə deyərdi: “Allahım! Sən pak və müqəddəssən. Ey Rəbbimiz! Sənə həmd olsun. Allahım, məni bağışla!”¹ O, Quranda² (buyurulunu) yerinə yetirərdi”.

۱۴۰ - باب الْمُكْتَبِ بَيْنَ السُّجُودَيْنِ

140-cı fəsil: İki səcdə arasında oturmaq

۸۱۸ - حَدَّثَنَا أَبُو التُّعْمَانِ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَبِي أُيُوبَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ أَنَّ مَالِكَ بْنَ الْحَوَارِثِ قَالَ لِأَصْحَابِهِ أَلَا أَنْبَأُكُمْ صَلَاةَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ وَذَلِكَ فِي غَيْرِ حِينَ صَلَاةٍ ، فَقَامَ ، ثُمَّ رَكَعَ فَكَبَّرَ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ ، فَقَامَ هُنَيْئَةً ، ثُمَّ سَجَدَ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ هُنَيْئَةً ، فَصَلَّى صَلَاةَ عَمْرِو بْنِ سَلَمَةَ شَيْخِنَا هَذَا . قَالَ أُيُوبُ كَانَ يَفْعَلُ شَيْئًا لَمْ أَرَهُمْ يَفْعَلُونَهُ ، كَانَ يَقْعُدُ فِي الثَّالِثَةِ وَالرَّابِعَةِ .

818. ...Əbu Qilabə رضي الله عنه rəvayət edir ki, Malik ibn əl-Huveyris yoldaşlarına dedi: “Sizə Peyğəmbərin ﷺ namazını göstərimmi?” Bunu dedikdə namaz vaxtı deyildi. O ayağa durdu, rükuya gedərək təkbir etdi. Sonra başını qaldırdı. Bir az durduqdan sonra səcdəyə getdi. Sonra başını qaldıraraq bir

¹ Transkripsiyası: Subhənəkə Alla:hummə Rəbbənə və bihəmdikə, Alla:hummə-ğfirli!

² “Quranda buyurulunu” deyildikdə: “**Həmd ilə Rəbbini təriflə və Ondan bağışlanmağın dilə. Həqiqətən, O, tövbələri qəbul edəndir!**” (“ən-Nəsr” surəsinin 3-cü ayəsi) və başqa bu kimi ayələr qəsd edilir.

az durdu. O, şeyximiz Amr ibn Sələmənin namazı kimi qıldırdı”. Ravi Əyyub dedi: “O, başqalarının etmədikləri şeyi edirdi. O, üçüncü ilə dördüncü rükətlər arasında otururdu”.

۸۱۹ - قَالَ فَأَتَيْنَا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَقَمْنَا عِنْدَهُ فَقَالَ « لَوْ رَجَعْتُمْ إِلَى أَهْلِيكُمْ صَلُّوا صَلَاةَ كَذَا فِي جِبِنِ كَذَا ، صَلُّوا صَلَاةَ كَذَا فِي جِبِنِ كَذَا ، فَإِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَلْيُؤَدِّئْ أَحَدُكُمْ وَلْيُؤَمِّمُكُمْ أَكْبَرُكُمْ »

819. ... (Əbu Qilabə davam edərək dedi:) “Malik dedi: “Biz Peyğəmbərin ﷺ yanına gəldik və bir müddət onun yanında qaldıq. O buyurdu: “Ailənizin yanına qayıtsanız, filan namazı filan vaxtda, filan namazı da filan vaxtda qılın. Namazın vaxtı gəldikdə biriniz azan versin, ən yaşlı olanınız sizə imamlıq etsin”.

۸۲۰ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الرَّبِيعِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ عَنِ الْحَكَمِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى عَنِ الْبَرَاءِ قَالَ كَانَ سُجُودَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَرُكُوعَهُ ، وَقُعُودَهُ بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ قَرِيبًا مِنَ السَّوَاءِ .

820. ... Rəvayət edilir ki, Bəra رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ səcdəsi, rükusu və iki səcdə arasında oturuşu (sərf etdiyi vaxt) təxminən bərabər idi”.

۸۲۱ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ إِنِّي لَا أَلُو أَنْ أُصَلِّيَ بِكُمْ كَمَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّيَ بِنَا . قَالَ ثَابِتٌ كَانَ أَنَسٌ يَصْنَعُ شَيْئًا لَمْ أَرَكُمُ تَصْنَعُونَهُ ، كَانَ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ قَامَ حَتَّى يَقُولَ الْقَائِلُ قَدْ نَسِيَ . وَبَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ حَتَّى يَقُولَ الْقَائِلُ قَدْ نَسِيَ .

821. ...Sabit rəvayət edir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Mən çalışıram ki, namazı sizə Peyğəmbərin ﷺ bizə namaz qıldırdığını gördüyüm kimi qıldırım”. Ravi Sabit deyir: “Ənəs elə şeylər edirdi ki, indi mən sizin o şeyləri etdiyinizi görmürəm. O, başını rükudan dikəltəndə ayaq üstə o qədər çox durardı ki, bəziləri deyərdilər: “Yəqin səcdə etməyi unudub”, həmçinin iki səcdə arasında o qədər çox durardı ki, bəziləri deyərdilər: “Yəqin o (ikinci səcdəni) unudub”.

۱۴۱ - باب لَا يُفْتَرِشُ ذِرَاعِيَهُ فِي السُّجُودِ

141-ci fəsil: Səcdədə dirsəkləri yerə qoymamaq

وَقَالَ أَبُو حُمَيْدٍ سَجَدَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَوَضَعَ يَدَيْهِ غَيْرَ مُفْتَرِشٍ وَلَا قَابِضِهِمَا .

Əbu Humejd رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم səcdə etdi, dirsəklərini yerə qoymadan və əllərini bir-birinə sıxmadan əllərini yerə qoydu”.

۸۲۲ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ «اعْتَدِلُوا فِي السُّجُودِ ، وَلَا يَبْسُطُ أَحَدُكُمْ ذِرَاعَيْهِ انْبِساطَ الْكَلْبِ » .

822. ...Ənəs ibn Malik رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم belə buyurdu: “Səcdələrinizi düzgün şəkildə yerinə yetirin. Qoy sizdən heç kim (səcdə etdikdə) dirsəklərini it kimi yerə qoymasın”.

۱۴۲ - باب من استوى قاعداً في وترٍ من صلاته ثم تحض

142-ci fəsil: Namazın tək rükətlərini tamamladıqda bir qədər oturduqdan sonra ayağa qalxmaq

۸۲۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ قَالَ أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ قَالَ أَخْبَرَنَا خَالِدُ الْحَدَّادُ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكُ بْنُ الْحُوَيْرِثِ اللَّيْثِيُّ أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي ، فَإِذَا كَانَ فِي وَتْرِ مِنْ صَلَاتِهِ لَمْ يَنْهَضْ حَتَّى يَسْتَوِيَ قَاعِدًا .

823. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Qilabə رضي الله عنه demişdir: “Malik ibn Huveyris əl-Leysi Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم necə namaz qıldığını görmüşdür. Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم namazının tək rükətlərində (ikinci səcdədən sonra) oturub qamətini düzəltməyinə qədər ayağa qalxmazdı”.

۱۴۳ - باب كَيْفَ يَعْتَمِدُ عَلَى الْأَرْضِ إِذَا قَامَ مِنَ الرَّكْعَةِ

143-cü fəsil: Namaz qılanda rükətdən dikələn yerə necə gedir?

۸۲۴ - حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ قَالَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ عَنْ أَبِي يُونُسَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ قَالَ جَاءَنَا مَالِكُ بْنُ الْحُوَيْرِثِ فَصَلَّى بِنَا فِي مَسْجِدِنَا هَذَا فَقَالَ إِنِّي لِأُصَلِّي بِكُمْ ، وَمَا أُرِيدُ الصَّلَاةَ ، وَلَكِنْ أُرِيدُ أَنْ أُرِيَكُمْ كَيْفَ رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي . قَالَ أَبُو يُونُسَ فَقُلْتُ لِأَبِي قِلَابَةَ وَكَيْفَ كَانَتْ صَلَاتُهُ قَالَ مِثْلَ صَلَاةِ شَيْخِنَا هَذَا - يَعْنِي عَمْرُو بْنُ سَلَمَةَ - قَالَ أَبُو يُونُسَ وَكَانَ ذَلِكَ الشَّيْخُ يُؤَمُّ التَّكْبِيرَ ، وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ عَنِ السَّجْدَةِ الثَّانِيَةِ جَلَسَ وَعَاطَمَدَ عَلَى الْأَرْضِ ، ثُمَّ قَامَ .

824. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Qilabə رضي الله عنه demişdir: “Malik ibn Huveyris gəlib bizim məsciddə bizə namaz qıldırıldı. O dedi: “Namaz (vaxtı olmadığı üçün) namaz qılmaq istəmirəm, lakin sizə Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم necə namaz qıldığını göstərmək üçün sizə namaz qıldıracam”. Ravi Əyyub deyir: “Mən Əbu Qilabəyə dedim: “Malikin namazı necə oldu?” O dedi: “Bu bizim şeyximiz – Amr ibn Sələmənin namazı kimi idi”. Əyyub dedi: “Bu şeyx

təkbir etdikdən sonra, ikinci səcdədən başını qaldırdıqdan sonra bir az oturur və yerə dirənərək qalxardı”.

۱۴۴ - باب يُكَبِّرُ وَهُوَ يَنْهَضُ مِنَ السَّجْدَتَيْنِ

144-cü fəsil: İki səcdə etdikdən sonra ayağa duranın təkbir etməsi

وَكَانَ ابْنُ الزُّبَيْرِ يُكَبِّرُ فِي هَضْبَتِهِ .

İbn əz-Zubeyr رضي الله عنه (namazda səcdələrdən sonra) ayağa qalxdıqda təkbir edərdi.

۸۲۵ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ قَالَ حَدَّثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ صَلَّى لَنَا أَبُو سَعِيدٍ فَجَهَرَ بِالتَّكْبِيرِ حِينَ رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ السُّجُودِ ، وَحِينَ سَجَدَ ، وَحِينَ رَفَعَ ، وَحِينَ قَامَ مِنَ الرَّكْعَتَيْنِ وَقَالَ هَكَذَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

825. ...Rəvayət edilir ki, Səid ibn əl-Haris رضي الله عنه demişdir: “Əbu Səid əl-Xudri bizə namaz qıldırıqda səcdədən başını dikəldərkən, səcdəyə gedərkən, bir daha səcdədən başını dikəldərkən və ikinci rükəti bitirdikdən sonra ayağa durarkən təkbiri səslə şəkildə edərdi. Əbu Səid dedi: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə etdiyini görmüşəm”.

۸۲۶ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ قَالَ حَدَّثَنَا غَيْلَانُ بْنُ جَرِيرٍ عَنْ مُطَرِّفٍ قَالَ صَلَّى لَنَا أَبُو سَعِيدٍ فَجَهَرَ بِالتَّكْبِيرِ حِينَ رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ السُّجُودِ ، وَحِينَ سَجَدَ ، وَحِينَ رَفَعَ ، وَحِينَ قَامَ مِنَ الرَّكْعَتَيْنِ وَقَالَ هَكَذَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

826. ...Rəvayət edilir ki, Mutarrif رضي الله عنه demişdir: “Mən və İmran Əli ibn Əbu Talibin arxasında namaz qıldırıq. Əli səcdəyə getdikdə, (başını səcdədən) qaldırdıqda, ikinci rükətdən qalxdıqda təkbir edirdi. Namazı bitirib salam verdikdən sonra isə İmran ibn Husayn mənim əlimdən tutub dedi: “And olsun, Muhəmmədin ﷺ qıldırdığı namazı qıldırıdı” və ya “Bu mənə Muhəmmədin ﷺ namaz qılmasını xatırlatdı”.

۱۴۵ - باب سِنَّةِ الْجُلُوسِ فِي التَّسْبِيحِ

145-ci fəsil: Təşəhhüdü oxuyanda Sünnəyə¹ müvafiq şəkildə oturmaq

وَكَانَتْ أُمَّ الدَّرْدَاءِ تَجْلِسُ فِي صَلَاتِهَا جَلْسَةَ الرَّجُلِ ، وَكَانَتْ فَعِيهَةً .

¹ Sünnə – Muhəmməd Peyğəmbərin ﷺ yolu, yəni onun əməlləri, davranışı, kəlamları, əmrlərinə deyilir.

Ummu əd-Dərdə رضي الله عنها namazın oturuşunda kişilərin oturuşu kimi otururdu, özü də dindən anlayışlı qadın idi.

۸۲۷ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّكَ كَانَ يَرَى عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَتَّبِعُ فِي الصَّلَاةِ إِذَا جَلَسَ ، فَفَعَلْتُهُ وَأَنَا يَوْمَئِذٍ حَدِيثُ السِّنِّ ، فَتَهَيَّأَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ وَقَالَ إِنَّمَا سُنَّتْ الصَّلَاةَ أَنْ تَنْصَبَ رِجْلَكَ الْيُمْنَى وَتُنْفِئَ الْيُسْرَى . فَقُلْتُ إِنَّكَ تَفْعَلُ ذَلِكَ . فَقَالَ إِنَّ رِجْلَيْ لَأَحْتَمِلَانِي .

827. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Abdullah رضي الله عنه Abdullah ibn Ömər-in namazda oturanda¹ ayaqlarını çarpaz qoyduğunu görərdi. Abdullah deyir: “O vaxt cavan idim deyə mən də belə etdim, lakin Abdullah ibn Ömər bunu mənə qadağan edib, dedi: “Namazda (Sünnəyə müvafiq şəkildə) oturmaq üçün sağ ayağının pəncəsini şaquli vəziyyətdə qoyub sol ayağın da büküb üstündə oturmalısən”. Mən dedim: “Axı sən belə edirsən”. O dedi: “Ayaqlarım mənə saxlamır deyə belə edirəm”.

۸۲۸ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ خَالِدٍ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ حَلْحَلَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ عَطَاءٍ . وَحَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ وَيَزِيدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ حَلْحَلَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ عَطَاءٍ أَنَّهُ كَانَ جَالِسًا مَعَ نَقْرِ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرْنَا صَلَاةَ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَقَالَ أَبُو حُمَيْدٍ السَّاعِدِيُّ أَنَا كُنْتُ أَحْفَظُكُمْ لِبِلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَيْتُهُ إِذَا كَبَّرَ جَعَلَ يَدَيْهِ حِذَاءَ مَنْكَبَيْهِ ، وَإِذَا رَكَعَ أَمَكَنَّ يَدَيْهِ مِنْ رُكْبَتَيْهِ ، ثُمَّ هَضَرَ ظَهْرَهُ ، فَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ اسْتَوَى حَتَّى يَعُودَ كُلُّ فَقَارٍ مَكَانَهُ ، فَإِذَا سَجَدَ وَضَعَ يَدَيْهِ غَيْرَ مُفْتَرِشٍ وَلَا قَابِضِهِمَا ، وَاسْتَقْبَلَ بِأَطْرَافِ أَصَابِعِ رِجْلَيْهِ الْقِبْلَةَ ، فَإِذَا جَلَسَ فِي الرَّكَعَتَيْنِ جَلَسَ عَلَى رِجْلِهِ الْيُسْرَى وَنَصَبَ الْيُمْنَى ، وَإِذَا جَلَسَ فِي الرَّكَعَةِ الْآخِرَةِ قَدَّمَ رِجْلَهُ الْيُسْرَى وَنَصَبَ الْآخِرَى وَقَعَدَ عَلَى مَقْعَدَتَيْهِ . وَسَمِعَ اللَّيْثُ يَزِيدُ بْنُ أَبِي حَبِيبٍ وَيَزِيدُ بْنُ مُحَمَّدٍ مِنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَلْحَلَةَ وَابْنُ حَلْحَلَةَ مِنْ ابْنِ عَطَاءٍ . قَالَ أَبُو صَالِحٍ عَنِ اللَّيْثِ كُلُّ فَقَارٍ . وَقَالَ ابْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي حَبِيبٍ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَمْرٍو حَدَّثَهُ كُلُّ فَقَارٍ .

828. ...Mühəmməd ibn Amr ibn Əta رضي الله عنه rəvayət edir ki, bir dəfə o, Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم səhabələrinin yanında oturmuşdu. Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم namazı xatırlandıqda Əbu Humejd əs-Səidi dedi: “Mən Allah Elçisinin صلى الله عليه وسلم necə namaz qıldığına hamınızdan yaxşı yadda saxlamışam. Mən görmüşəm ki, o təkbir etdikdə əllərini çiyinləri səviyyəsində qaldırır, rükuya gedəndə əllərini dizlərinə qoyar və belini dümdüz saxlayardı, başını rükudan dikəltəndə bütün fəqərələri öz yerinə düşənə qədər qamətini düzəldərdi, səcdəyə gedəndə əllərini yerə elə qoyardı ki, nə dirsəkləri yerə dəyər, nə də böyrünə toxunardı, ayaq barmaqlarının uclarını isə qibləyə tərəf yönəldərdi, ikinci rükətdə təşəhhüdü oxumaq üçün oturanda sol ayağının

¹ Yəni iki səcdə arasında və təşəhhüdü oxumaq üçün oturduqda.

üstündə oturur və sağ ayağının pəncəsini şaquli vəziyyətdə tutardı, axırıncı rükətdə oturanda isə sol ayağını sağ tərəfə çəkər, sağ ayağının pəncəsini şaquli vəziyyətdə tutar və sol yanı üstə oturardı”.

۱۴۶ - باب مَنْ لَمْ يَزِ التَّشَهُدَ الْأَوَّلَ وَاجِبًا لِأَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَامَ مِنَ الرَّكَعَتَيْنِ وَمَا يَرْجِعُ .

146-cı fəsil: Peyğəmbərin ﷺ ikinci rükətdən qalxdığına və geri dönüb oturmadığına görə birinci təşəhhüdün deyilməsini vacib saymayanlar

۸۲۹ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ هُرْمُزٍ مَوْلَى نَبِيِّ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ - وَقَالَ مَرَّةً مَوْلَى رَبِيعَةَ بْنِ الْحَارِثِ - أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ ابْنَ بُحَيْنَةَ - وَهُوَ مِنْ أَزْدِ شَنْوَةَ وَهُوَ خَلِيفٌ لِنَبِيِّ عَبْدِ مَنَافٍ ، وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى بِمِمْ الطُّهْرِ فَقَامَ فِي الرَّكَعَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ لَمْ يَجْلِسْ ، فَقَامَ النَّاسُ مَعَهُ حَتَّى إِذَا قَضَى الصَّلَاةَ ، وَانْتَهَرَ النَّاسُ تَسْلِيمَهُ ، كَثُرَ وَهُوَ جَالِسٌ ، فَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يُسَلِّمَ ثُمَّ سَلَّمَ .

829. ...Əzd Şənuə qəbiləsindən olan – Bəni Abdu-Mənaf tayfasınının müttəfiqi və Peyğəmbərin ﷺ səhabəsi Abdullah ibn Buheyne ﷺ rəvayət edir ki, bir dəfə Peyğəmbər ﷺ onlara Zöhr namazını qıldırırdı və ilk iki rükətdən sonra oturmadan ayağa qalxdı, camaat da onunla birlikdə ayağa qalxdı. Namazı bitirib camaat onun salam verməsini gözlədikdə, oturduğu yerdə təkbir edib salamdən əvvəl iki dəfə səcdə etdi, sonra da salamları verdi.

۱۴۷ - باب التَّشَهُدِ فِي الْأُولَى

147-ci fəsil: İlk rükətdə oxunan təşəhhüd

۸۳۰ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا بَكْرٌ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ رَبِيعَةَ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَالِكٍ ابْنِ بُحَيْنَةَ قَالَ صَلَّى بِنَا رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الطُّهْرَ فَقَامَ وَعَلَيْهِ جُلُوسٌ ، فَلَمَّا كَانَ فِي آخِرِ صَلَاتِهِ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ .

830. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Malik ibn Buheyne ﷺ demişdir: “Allah Elçisi ﷺ bizə Zöhr namazını qıldırırdı və oturmalı olan yerdə ayağa durdu. Namazının sonunda isə oturduğu halda iki dəfə səcdə etdi”.

۱۴۸ - باب التَّشَهُدِ فِي الْآخِرَةِ

148-ci fəsil: Axırıncı rükətdə oxunan təşəhhüd

۸۳۱ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ شَقِيبِ بْنِ سَلَمَةَ قَالَ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ كُنَّا إِذَا صَلَّيْنَا خَلَفَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فُلْنَا السَّلَامَ عَلَى جِرْبَلٍ وَمِيكَائِيلَ ، السَّلَامُ عَلَى فُلَانٍ وَفُلَانٍ . فَانْتَفَتَ إِلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ « إِنَّ اللَّهَ هُوَ

السَّلَامُ ، فَإِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فَلْيَقُلِ التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ ، وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ . فَإِنَّكُمْ إِذَا قُلْتُمُوهَا أَصَابَتْ كُلَّ عَبْدٍ لِلَّهِ صَالِحٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ . »

831. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ﷺ demişdir: “Biz Peyğəmbərin ﷺ arxasında namaz qılanda deyərdik: “Allaha salam olsun, Cəbrailə və Mikailə salam olsun, filankəsə və filankəsə salam olsun”. Bir dəfə də Allah Elçisi ﷺ bizə tərəf çevrilib buyurdu: “Əslində, Salam¹ Allahın Özüdür. Biriniz namaz qılanda belə desin: “Salamlar, dualar və gözəl şeylər Allaha məxsusdur. Ey Peyğəmbər, sənə salam olsun, Allahın mərhəməti və Onun bərəkəti (yetişsin)! Bizə və Allahın əməlisaleh qullarına salam olsun!”² Əgər siz bu sözləri desəniz, bunlar Allahın göylərdə və yerdə olan hər bir əməlisaleh bəndəsinə yetişər. (Sonra desin:) “Mən şahidlik edirəm ki, Allahdan başqa ibadətə layiq məbud yoxdur və şahidlik edirəm ki, Muhəmməd Onun qulu və elçisidir³”.

۱۴۹ - باب الدُّعَاءِ قَبْلَ السَّلَامِ

149-cu fəsil: Salamdan qabaq dua etmək

۸۳۲ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنَا عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخْبَرْتُهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَدْعُو فِي الصَّلَاةِ «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَفِتْنَةِ الْمَمَاتِ ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْمَأْثَمِ وَالْمَغْرَمِ » . فَقَالَ لَهُ قَائِلٌ مَا أَكْثَرَ مَا تَسْتَعِيدُ مِنَ الْمَغْرَمِ فَقَالَ « إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا غَرِمَ حَدَّثَ فَكَذَبَ ، وَوَعَدَ فَأَخْلَفَ » .

832. ...Rəvayət edilir ki, Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Aişə رضي الله عنها demişdir: “Allah Elçisi ﷺ namaz qılanda dua edib deyərdi: “Allahım, qəbir əzabından Sənə sığınırım. Məsih Dəcəalin fitnəsindən Sənə sığınırım. Həyatın və ölümün fitnəsindən Sənə sığınırım. Allahım, günahdan və borcdan Sənə sığınu-

¹ “əs-Sələm” Allahın adlarından biridir və mənası bütün naqisliklərdən, eyibdən, müsibətlərdən, bəlalardan, oxşarılıqdan salamat olmaqdır.

² Transkripsiyası: ət-Təhiyyə:tu lillə:hi, vas-saləva:tu vət-tayyibə:t, əs-sələ:mu aleykə əyyu:hən-nəbiyyu və rəhmətulla:hi və bərakə:tuhu, əs-sələ:mu aleyinə və alə ibə:dillə:his-sa:lihi:n.

³ Transkripsiyası: Əşhədu ən lə: ilə:hə illəllah və əşhədu ənnə Muhəmmədən abduhu və rasu:luhu.

ram". Bir nəfər ondan soruşdu: "Sən nə üçün tez-tez bərdən ötrü Allaha sığınırsan?" Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Borca girən adam danışanda yalan danışır, söz verəndə sözünün üstündə durmur".

۸۳۳ - وَعَنِ الرَّهْرِيِّ قَالَ أَحَبُّنِي عُزُؤُهُ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْتَعِيدُ فِي صَلَاتِهِ مِنْ فِتْنَةِ الدَّجَالِ .

833. ...Rəvayət edilir ki, Aişə ؓ demişdir: "Mən Allah Elçisinin ﷺ namazda Dəcəlin fitnəsindən Allaha sığındığını eşitmişəm".

۸۳۴ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ أَبِي الْحَبْرِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . أَنَّهُ قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَّمَنِي دُعَاءَ أَدْعُو بِهِ فِي صَلَاتِي . قَالَ « قُلِ اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَثِيرًا وَلَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ ، فَاعْفِرْ لِي مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ ، وَارْحَمْنِي إِنَّكَ أَنْتَ الْعَفُورُ الرَّحِيمُ » .

834. ...Rəvayət edilir ki, bir dəfə Əbu Bəkr ؓ Allah Elçisinə ﷺ dedi: "Mənə namazda edəcəyim bir duanı öyrət". Peyğəmbər ﷺ də buyurdu: "De: "Allahım! Mən özümə çoxlu zülm etmişəm. Günahları yalnız Sən bağışlayırsan. Özün günahımdan keçməklə məni bağışla və mənə rəhm et. Həqiqətən, Sən Bağışlayansan, Rəhmlisən!"²

۱۵۰ - باب مَا يَتَخَيَّرُ مِنَ الدُّعَاءِ بَعْدَ التَّشَهُدِ وَلَيْسَ بِوَاجِبٍ

150-ci fəsil: Axırını təşəhhüddən sonra istənilən duanı etməyin icazəli olması və bunun vacib olmaması

۸۳۵ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ الْأَعْمَشِ حَدَّثَنِي شَقِيبٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ كُنَّا إِذَا كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الصَّلَاةِ قُلْنَا السَّلَامَ عَلَى اللَّهِ مِنْ عِبَادِهِ ، السَّلَامَ عَلَى فُلَانٍ وَفُلَانٍ . فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لَا تَقُولُوا السَّلَامَ عَلَى اللَّهِ . فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّلَامُ ، وَلَكِنْ قُولُوا التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ ، وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ . فَإِنَّكُمْ إِذَا قُلْتُمْ أَصَابَ كُلَّ عَبْدٍ فِي السَّمَاءِ أَوْ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ، ثُمَّ يَتَخَيَّرُ مِنَ الدُّعَاءِ أَعْجَبَهُ إِلَيْهِ فَيَدْعُو » .

835. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ؓ demişdir: "Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə namaz qılanda: "Allaha qullarından salam olsun, filankəsə və filankəsə

¹ Transkripsiyası: Alla:hummə inni əu:zu bikə min azə:bil-qabri, və əu:zu bikə min fitnətil-məsi:hid-dəcə:əl, və əu:zu bikə min fitnətil-məhyə və fitnətil-məmə:ti. Alla:hummə inni əu:zu bikə minəl-mə'səmi val-məğrami.

² Transkripsiyası: Alla:hummə inni zaləmtu nəfsi zulumən kəsi:ran və lə: yəğfiruz-zunu:bə illə ənt, fəğfir li məğfirətən min i'ndikə varhəmni, innəkə əntəl-ğafu:rur-rahi:m.

salam olsun”– deyərdik. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Allaha Salam olsun” deməyin, çünki Salam Allahın Özüdür. Deyin: “Salamlar, dualar və gözəl şeylər Allaha məxsusdur. Ey Peyğəmbər, sənə salam olsun, Allahın mərhəməti və Onun bərəkəti (yetişsin)! Bizə və Allahın əməlisaleh qullarına salam olsun!” Əgər siz bu sözləri desəniz, bunlar göylərdə və ya göylə yer arasında olan hər bir (mömin) bəndəyə çatar. (Sonra deyin:) “Mən şahidlik edirəm ki, Allahdan başqa ibadətə layiq məbud yoxdur və şahidlik edirəm ki, Muhəmməd Onun qulu və elçisidir”. Bundan sonra (hər kəs) özünə xoş gələn duanı seçib oxuya bilər”.

۱۰۱ - باب مَنْ لَمْ يَمْسَحْ جَبْهَتَهُ وَأَنْفَهُ حَتَّى صَلَّى

151-ci fəsil: Namazı qılıb tamamlayana qədər alnını və burnunu əli ilə silməyən

۸۳۶ - حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ بْنُ أَبِإِبْرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ فَقَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْجُدُ فِي الْمَاءِ وَالطِّينِ حَتَّى رَأَيْتُ أَثَرَ الطِّينِ فِي جَبْهَتِهِ .

836. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Səid əl-Xudri ؓ demişdir: “Mən Allah Elçisini ﷺ yaş və palçıqlı yerdə səcdə etdiyini və onun alnında palçığını izinin olduğunu gördüm”.

۱۰۲ - باب التَّسْلِيمِ

152-ci fəsil: Namazın sonunda olan salam

۸۳۷ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ عَنْ هِنْدِ بْنِ الْحَارِثِ أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا سَلَّمَ قَامَ التَّبَسُّؤَ حِينَ يَقْضِي تَسْلِيمَهُ ، وَمَكَثَ يَسِيرًا قَبْلَ أَنْ يَقُومَ . قَالَ ابْنُ شِهَابٍ فَأَرَى - وَاللَّهِ أَغْلَمُ - أَنَّ مُكْتَهُ لِكَيْ يَنْفِذَ التَّبَسُّؤَ قَبْلَ أَنْ يُدْرِكَهُمْ مَنْ أَنْصَرَفَ مِنَ الْقَوْمِ .

837. ...Rəvayət edilir ki, Ummu Sələmə ؓ demişdir: “Allah Elçisi ﷺ namazı qurtardıqdan sonra qadınlar ayağa qalxardılar, o isə ayağa qalxmamışdan qabaq bir qədər oturardı”. Ravi İbn Şihab deyir: “Zənnimcə – doğrusunu Allah bilir – Peyğəmbərin bir qədər oturub gözləməsi, qadınların camaat namazından çıxanlarının camaata yetişmələri üçündür”.

۱۵۳ - باب يُسَلِّمُ حِينَ يُسَلِّمُ الْإِمَامُ

153-cü fəsil: Namazın sonunda olan salamlar imam salam verdikdən sonra verilməlidir

وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَسْتَجِيبُ إِذَا سَلَّمَ الْإِمَامُ أَنْ يُسَلِّمَ مِنْ خَلْفِهِ .

İbn Ömər رضي الله عنه imam salam verdikdə onun arxasında olanların tez salam verməsini müstəhəb görərdi.

۸۳۸ - حَدَّثَنَا جِبَانُ بْنُ مُوسَى قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ الرَّبِيعِ عَنْ عِثْبَانَ قَالَ صَلَّيْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَلَّمْنَا حِينَ سَلَّمَ .

838. ...Rəvayət edilir ki, İtban رضي الله عنه demişdir: “Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə namaz qıldığımızda və o, salam verdikdən sonra biz də salam verdik”.

۱۵۴ - باب مَنْ لَمْ يَرَ رَدَّ السَّلَامِ عَلَى الْإِمَامِ وَكَتَفَى بِتَسْلِيمِ الصَّلَاةِ

154-cü fəsil: İmamın salam verməsinə salam əlavə etməyən və iki salam ilə kifayətlənən

۸۳۹ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الرَّبِيعِ ، وَرَعَمَ أَنَّهُ عَقَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَقَلَ حَجَّةً حَجَّهَا مِنْ دَلْوٍ كَانَ فِي دَارِهِمْ .

839. ...Rəvayət edilir ki, Mahmud ibn Rabi رضي الله عنه Allah Elçisinin ﷺ onların evlərində olan bir su qabından ağzına su alıb yaxaladığını xatırlamışdır.

۸۴۰ - قَالَ سَمِعْتُ عِثْبَانَ بْنَ مَالِكٍ الْأَنْصَارِيَّ ثُمَّ أَحَدَ بَنِي سَالِمٍ قَالَ كُنْتُ أُصَلِّي لِقَوْمِي بَنِي سَالِمٍ ، فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ إِنِّي أَنْكَرْتُ بَصْرِي ، وَإِنَّ السُّيُولَ تُحُولُ بَيْنِي وَبَيْنَ مَسْجِدِ قَوْمِي ، فَلَوَدِدْتُ أَنَّكَ جِئْتَ فَصَلَّيْتَ فِي بَيْتِي مَكَانًا ، حَتَّى أَخْجِدَهُ مَسْجِدًا فَقَالَ « أَفْعَلْ إِنْ شَاءَ اللَّهُ » . فَعَدَا عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبُو بَكْرٍ مَعَهُ بَعْدَ مَا اشْتَدَّ النَّهَارُ ، فَاسْتَأْذَنَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَذِنْتُ لَهُ ، فَلَمْ يَجْلِسْ حَتَّى قَالَ « أَيُّنَ نُحِبُّ أَنْ أُصَلِّيَ مِنْ بَيْتِكَ » . فَأَشَارَ إِلَيْهِ مِنَ الْمَكَانِ الَّذِي أَحَبَّ أَنْ يُصَلِّيَ فِيهِ ، فَقَامَ فَصَفَعْنَا خَلْفَهُ ثُمَّ سَلَّمَ ، وَسَلَّمْنَا حِينَ سَلَّمَ .

840. ...Rəvayət edilir ki, İtban ibn Malik əl-Ənsari رضي الله عنه, sonra da Bəni Əsəd tayfasından olan bir nəfər belə demişdir: “Mən öz tayfam olan Bəni Səlimə namaz qıldırırdım. Peyğəmbərin ﷺ yanına gedib dedi: “Mənim gözlərim çox zəifləyib. Sellər də mənimlə tayfamın məscidi arasında maneədir. İstəyirəm ki, bizə gəlib evimin bir tərəfində namaz qılasan, mən də o yeri

məscid edim". Peyğəmbər ﷺ dedi: "Gələrəm, Allahın izni ilə!" Ertəsi gün səhər Allah Elçisi ﷺ və Əbu Bəkr günortanın istisi artdığı vaxt gəldilər. Peyğəmbər ﷺ evinə girmək üçün izin istədi. Mən də izin verdim. Evə girdikdə oturmadı və: "Evinin harasında namaz qıldırmağımı istəyirsən?" İtban da Peyğəmbərə ﷺ namaz qıldırmasını istədiyi yeri göstərdi. Peyğəmbər ﷺ orada namaza durdu, biz də onun arxasında cərgələrə düzüldük. Namazı bitirərək salam verdikdə biz də salam verdik".

۱۰۰ - باب الذِّكْرِ بَعْدَ الصَّلَاةِ

155-ci fəsil: Namazdan sonra zikr etmək

۸۴۱ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ نَصْرِ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قَالَ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَمْرُو أَنَّ أَبَا مَعْبُدٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَخْبَرَهُ أَنَّ رَفَعَ الصَّوْتُ بِالذِّكْرِ حِينَ يَنْصَرِفُ النَّاسُ مِنَ الْمَكْتُوبَةِ كَانَ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ كُنْتُ أَعْلَمُ إِذَا انْصَرَفُوا بِذَلِكَ إِذَا سَمِعْتُهُ .

841. ...İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbərin ﷺ dövründə camaat fərz namazını qılıb qurtardıqdan sonra (hamı ayrı-ayrılıqda) yüksək səsle Allahı zikr edərdi. Mən bu zikrləri eşitdikdə namazın başa çatdığını bildirdim.

۸۴۲ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا عَمْرُو قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو مَعْبُدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ كُنْتُ أَعْرِفُ انْقِضَاءَ صَلَاةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالتَّكْبِيرِ .

842. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: "Mən Peyğəmbərin ﷺ namazı bitirdiyini təkbirdən anlayardım".

۸۴۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ سَمِيِّ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ جَاءَ الْفُقَرَاءُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا ذَهَبَ أَهْلُ الدُّنْيَا مِنَ الْأَمْوَالِ بِاللِّدْرَجَاتِ الْعُلَا وَالنَّعِيمِ الْمُقِيمِ ، يُصَلُّونَ كَمَا نُصَلِّي ، وَيُصُومُونَ كَمَا نَصُومُ ، وَهُمْ فَضْلٌ مِنْ أَمْوَالٍ يُجْحُونَ بِهَا ، وَيَعْتَمِرُونَ ، وَيُجَاهِدُونَ ، وَيَتَصَدَّقُونَ قَالَ « أَلَا أُحَدِّثُكُمْ بِأَمْرٍ إِنْ أَخَذْتُمْ بِهِ أَدْرَكْتُمْ مِنْ سَبَقِكُمْ وَمَنْ يَدْرِكُكُمْ أَحَدٌ بَعْدَكُمْ ، وَكُنْتُمْ خَيْرَ مَنْ أَنْتُمْ بَيْنَ ظَهْرَانِيهِ ، إِلَّا مَنْ عَمِلَ مِثْلَهُ تَسْبِيحُونَ وَتَحْمَدُونَ ، وَتُكَبِّرُونَ خَلْفَ كُلِّ صَلَاةٍ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ . فَاحْتَلَفْنَا بَيْنَنَا فَقَالَ بَعْضُنَا نُسَبِّحُ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ ، وَنَحْمَدُ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ ، وَنُكَبِّرُ أَرْبَعًا وَثَلَاثِينَ . فَرَجَعْتُ إِلَيْهِ فَقَالَ « تَقُولُ سُبْحَانَ اللَّهِ ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ ، حَتَّى يَكُونَ مِنْهُمْ كُلِّهِمْ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ » .

843. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: "Kasıblar Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedilər: "Varlılar ən yüksək məqamlara və tükənməz

nemətlərə nail olacaqlar. Onlar bizim kimi namaz qılır və bizim kimi oruc tuturlar, üstəlik onların çoxlu var-dövləti var ki, bunun sayəsində Həcc və Ümrə ziyarətinə gedirlər, cihad edir və sədəqə verirlər”. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Sizə elə bir şey öyrədimmi ki, onu yerinə yetirməklə sizi ötüb keçənlərə çatasınız, sizdən sonra yaşayanlardan heç kəs sizə çata bilməsin və sizin etdiyinizi edənlər istisna olmaqla, aranızda olan kəslərin ən xeyirlisi siz olasınız? Hər (vacib) namazdan sonra otuz üç dəfə “Subhən-Allah”, “Əlhəmdulilləh” və “Allahu Əkbər” deyin!” Ravi deyir: “Bu səbəbdən bizim aramızda fikir ayrılığı düşdü. Bəzilərimiz dedilər: “Biz otuz üç dəfə “Subhən-Allah”, otuz üç dəfə “Əlhəmdulilləh” və otuz dörd dəfə “Allahu Əkbər” deməliyik”. Mən bu haqda Əbu Salehə sual verdim. O dedi: “Otuz üç dəfə “Subhən-Allah”, otuz üç dəfə “Əlhəmdulilləh” və otuz üç dəfə “Allahu Əkbər” de!”

۸۴۴ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ وَرَادٍ كَاتِبِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ قَالَ أَهْلِي عَلَى الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ فِي كِتَابٍ إِلَى مُعَاوِيَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ مَكْتُوبَةٍ « لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، لَهُ الْمُلْكُ ، وَلَهُ الْحَمْدُ ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ، اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ ، وَلَا مُعْطَى لِمَا مَنَعْتَ ، وَلَا يَنْفَعُ دَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجُدُّ » . وَقَالَ شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بَحْدًا ، وَعَنِ الْحَكَمِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ وَرَادٍ بَحْدًا . وَقَالَ الْحُسَيْنُ الْجَدُّ غَيْ .

844. ...Rəvayət edilir ki, Vərrad رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Muğira ibn Şubə Müaviyəyə belə bir məktub yazdırdı: “Peyğəmbər ﷺ hər bir vacib namazdan sonra deyərdi: “Allahdan başqa ibadətə layiq məbud yoxdur. O, təkdir, Onun şəriki yoxdur. Mülk Onundur və həmd Onadır! O, hər şeyə Qadirdir! Allahım, Sənin (nemət) verdiyinə mane olacaq, mane olduğuna da verəcək (bir kəs) yoxdur. Heç bir hörmət sahibinə Sənin yanında hörməti fayda verməz!”¹

۱۵۶ - باب يَسْتَقْبِلُ الْإِمَامُ النَّاسَ إِذَا سَلَّمَ

156-cı fəsil: İmam salamları verdikdən sonra camaata tərəf çevirməlidir

۸۴۵ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ بْنُ حَارِظٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو رَجَاءٍ عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا صَلَّى صَلَاةً أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ .

¹ Transkripsiyası: Lə: ilə:hə illəlla:hu vahdəhu lə: şəri:kə ləh, ləhul-mulku va ləhul-həmdu va huvə alə kulli şey in qadi:r, Alla:hummə, lə: mə:ninə limə ə'taytə va lə: mu'tiyə limə mənə'tə va lə: yənfəu zəl-cəddi minkəl-cədd!

845. ...Rəvayət edilir ki, Səmura ibn Cundəb ﷺ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ namazı qılıb qurtardıqdan sonra üzünü bizə tərəf çevirərdi”.

۸۴۶ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ أَنَّهُ قَالَ صَلَّى لَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةَ الصُّبْحِ بِالْحُدَيْبِيَّةِ عَلَى إِثْرِ سَمَاءٍ كَانَتْ مِنَ اللَّيْلَةِ ، فَلَمَّا انْصَرَفَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ « هَلْ تَذُرُونَ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ » . قَالُوا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قَالَ « أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ ، فَأَمَّا مَنْ قَالَ مُطِرْنَا بِفَضْلِ اللَّهِ وَرَحْمَتِهِ فَذَلِكَ مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ بِالْكَوْكَبِ ، وَأَمَّا مَنْ قَالَ بَنَوْا كَذَا وَكَذَا فَذَلِكَ كَافِرٌ بِي وَمُؤْمِنٌ بِالْكَوْكَبِ » .

846. ...Rəvayət edilir ki, Zeyd ibn Xalid əl-Cuhəni ﷺ demişdir: “Allah Elçisi ﷺ Hudeybiyədə gecə vaxtı yağmış yağışdan sonra bizə Sübh namazını qıldırdı və namazı bitirdikdən sonra insanlara tərəf çevrilib soruşdu: “Bilirsinizmi, Rəbbiniz nə buyurdu?” Səhabələr: “Allah və Onun elçisi daha yaxşı bilir”– dedilər. Peyğəmbər ﷺ dedi: “(Allah buyurdu): “Qullarımdan bir qismi mömin, digər qismi isə kafir oldu. “Bizə Allahın lütfü və mərhəməti sayəsində yağış göndərilmişdir”– deyənlərə gəlincə, onlar Mənə iman gətirmiş və ulduzları inkar etmişlər. “Yağış bizə filan və filan ulduza görə nazil olmuşdur”– deyənlərə gəlincə isə, onlar Məni (inkar edərək) küfr etmiş və ulduzlara iman gətirmişlər”.

۸۴۷ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ عَنْ أَنَسِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةَ ذَاتِ اللَّيْلِ إِلَى شَطْرِ اللَّيْلِ ثُمَّ خَرَجَ عَلَيْنَا ، فَلَمَّا صَلَّى أَقْبَلَ عَلَيْنَا يُوْجِّهُهُ فَقَالَ « إِنَّ النَّاسَ قَدْ صَلَّوْا وَرَقَدُوا ، وَإِنَّكُمْ لَنْ تَرَالُوا فِي صَلَاةٍ مَا أَنْتُمْ فِي صَلَاةٍ »

847. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ﷺ demişdir: “Bir dəfə Allah Elçisi ﷺ İşa namazını gecənin yarısına qədər təxirə saldı, sonra bizim qarşımıza çıxdı və namazı qıldırdı. Sonra bizə tərəf dönərək buyurdu: “İnsanlar namazı qılıb yatıblar. Siz isə namazı gözlədiyiniz müddətdə namazda olmuş sayılırsınız”.

۱۰۷ - بابُ مَكْتُبِ الْإِمَامِ فِي مُصَلَاةٍ بَعْدَ السَّلَامِ

157-ci fəsil: İmamın salam verdikdən sonra bir az öz yerində qalması

۸۴۸ - وَقَالَ لَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي يُونُسَ عَنْ نَافِعٍ قَالَ كَانَ ابْنُ عُمَرَ يُصَلِّي فِي مَكَانِهِ الَّذِي صَلَّى فِيهِ الْقَرِيبَةَ . وَفَعَلَهُ الْقَاسِمُ . وَيَذْكُرُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَفَعَهُ لَا يَتَطَوَّعُ الْإِمَامُ فِي مَكَانِهِ . وَلَمْ يَصِحَّ .

848. ...Rəvayət edilir ki, Nafi ﷺ demişdir: “İbn Ömər fərz namazını qıldığı yerdə sünnələri də qıldırardı”. Qasim ibn Muhəmməd ﷺ də belə edərdi. Əbu

Hureyranın ﷺ Peyğəmbərə nisbət edilən: “İmam vacib namazı qıldığı yerdə nafilə namazı qılmaz” sözü səhih deyil.

۸۴۹ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ عَنْ هِنْدِ بِنْتِ الْحَارِثِ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا سَلَّمَ بِمَكَتُكَ فِي مَكَانِهِ يَسِيرًا . قَالَ ابْنُ شِهَابٍ فُنْزَى - وَاللَّهِ أَعْلَمُ - لَكِنِّي يَنْفَعُ مَنْ يَنْصَرِفُ مِنَ النِّسَاءِ .

849. ...Ummu Sələmə رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ namazda salam verdikdən sonra yerində bir az qalardı. Ravi İbn Şihab deyir: “Zənnimcə Peyğəmbərin ﷺ bu gözləməsi – doğrusunu Allah bilir – namaz qılıb gedən qadınların çıxıb getmələri üçündür”.

۸۵۰ - وَقَالَ ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ أَخْبَرَنَا نَافِعُ بْنُ زَيْدٍ قَالَ أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ زَبِيْعَةَ أَنَّ ابْنَ شِهَابٍ كَتَبَ إِلَيْهِ قَالَ حَدَّثَنِي هِنْدُ بِنْتُ الْحَارِثِ الْفِرَاسِيَّةُ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَانَتْ مِنْ صَوَاجِبِنَاهَا قَالَتْ كَانَ يُسَلِّمُ فَيَنْصَرِفُ مِنَ النِّسَاءِ ، فَيَدْخُلُ بُيُوتَهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَنْصَرِفَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . وَقَالَ ابْنُ وَهْبٍ عَنْ يُونُسَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرْتَنِي هِنْدُ الْفِرَاسِيَّةُ . وَقَالَ عُمَرَانُ بْنُ عَمَرَ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ حَدَّثَنِي هِنْدُ الْفِرَاسِيَّةُ . وَقَالَ الزُّبَيْدِيُّ أَخْبَرَنِي الزُّهْرِيُّ أَنَّ هِنْدَ بِنْتَ الْحَارِثِ الْفِرَاسِيَّةَ أَخْبَرْتُهُ ، وَكَانَتْ تَحْتِ مَعْبِدِ بْنِ الْمُعَدَّادِ - وَهُوَ حَلِيفُ بَنِي زُهْرَةَ - وَكَانَتْ تَدْخُلُ عَلَى أَرْوَاجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . وَقَالَ شُعَيْبُ عَنِ الزُّهْرِيِّ حَدَّثَنِي هِنْدُ الْفِرَاسِيَّةُ . وَقَالَ ابْنُ أَبِي عَتِيقٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ هِنْدِ الْفِرَاسِيَّةِ . وَقَالَ اللَّيْثُ حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَهُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنِ امْرَأَةٍ مِنْ قُرَيْشٍ حَدَّثَتْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

850. ...Rəvayət edilir ki, Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Ummu Sələmə رəvayət edir ki, Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Ummu Sələmə demişdir: “Qadınlar namazda salam verib evlərinə gedəndən sonra Allah Elçisi ﷺ camaata doğru çevrilərdi”.

۱۵۸ - باب مَنْ صَلَّى بِالنَّاسِ فَذَكَرَ حَاجَةً فَتَحَطَّأَهُمْ

158-ci fəsil: Camaata namaz qıldırıqdan sonra vacib bir işi yadına salaraq sıraların arasından keçib gedən kəs

۸۵۱ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ قَالَ حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ عَنْ عُمَرَ بْنِ سَعِيدٍ قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي مَلِيكَةَ عَنْ عُبَيْدَةَ قَالَ صَلَّى وَرَاءَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْمَدِينَةِ الْعَصْرَ فَسَلَّمَ ثُمَّ قَامَ مُسْرِعًا ، فَتَحَطَّى رِقَابَ النَّاسِ إِلَى بَعْضِ حُجَرِ نِسَائِهِ ، فَفَرَعَ النَّاسُ مِنْ سُرْعَتِهِ فَخَرَجَ عَلَيْهِمْ ، فَرَأَى أَنَّهُمْ عَجَبُوا مِنْ سُرْعَتِهِ فَقَالَ « ذَكَرْتُ شَيْئًا مِنْ تَبَرُّعِنَا فَكَرِهْتُ أَنْ يَحْسَبَنِي ، فَأَمَرْتُ بِقِسْمَتِهِ » .

851. ...Rəvayət edilir ki, Uqbə demişdir: “Mən Mədinədə Peyğəmbərin ﷺ arxasında durub Əsr namazını qıldım. O, salamları verdikdən sonra dərhal ayağa qalxıb camaatın başı üstündən keçib zövcələrindən birinin otağına getdi. Camaat onun belə tələsik çıxıb getməsindən təşvişə düşdü. Peyğəm-

bər ﷺ bayıra çıxdıqda onların təəccübləndiyini görüb dedi: “Evimizdə olan qızılı xatırladım və onun mənim diqqətimi yayındırmasını istəmədim. Buna görə də onun bölüşdürülüb paylanması əmr etdim”.

۱۵۹ - باب الإنْفَتَالِ وَالْإِنْصِرَافِ عَنِ الْيَمِينِ وَالشِّمَالِ

159-cu fəsil: Namazı qılıb qurtardıqdan sonra sağ və ya sol tərəfə dönüb getmək

وَكَانَ أَنَسُ يَنْفَتِلُ عَنِ يَمِينِهِ وَعَنْ يَسَارِهِ ، وَيَعِيبُ عَلَى مَنْ يَتَوَخَّى ، أَوْ مَنْ يَعْمِدُ الْإِنْفَتَالَ عَنِ يَمِينِهِ .

Ənəs ﷺ namazı bitirdikdən sonra gah sağ, gah da sol tərəfə dönüb gedər və sırf sağa və ya sola dönməyi tətbiq edənlərə bunu eyib tutardı.

۸۵۲ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ عَنِ الْأَسْوَدِ قَالَ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ لَا يَجْعَلُ أَحَدُكُمْ لِلشَّيْطَانِ شَيْئًا مِنْ صَلَاتِهِ ، يَرَى أَنَّ حَقًّا عَلَيْهِ أَنْ لَا يَنْصَرِفَ إِلَّا عَنْ يَمِينِهِ ، لَقَدْ رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَثِيرًا يَنْصَرِفُ عَنْ يَسَارِهِ .

852. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ﷺ demişdir: “Sizdən biri “namaz qıldığı yerdən qalxıb ancaq sağ tərəfə getmək lazımdır” deyə etiqad edib namazından şeytana bir pay ayırməsın. Mən çox vaxt Peyğəmbərin ﷺ qalxıb sol tərəfə getdiyini görmüşəm”.

۱۶۰ - باب ما جاء في التَّوْمِ النَّجِيِّ وَالْبَصْلِ وَالْكَرَّاتِ

160-cı fəsil: Sarımsaq, soğan və kəvər haqqında deyilənlər

وَقَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « مَنْ أَكَلَ التَّوْمَ أَوْ الْبَصَلَ مِنَ الْجُوعِ أَوْ غَيْرِهِ فَلَا يَقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا » .

Həmçinin Peyğəmbərin ﷺ bu kəlamı: “Kim ac olduğuna və ya başqa səbəbə görə sarımsaq yeyərsə, bizim məscidimizə yaxınlaşmasın”.

۸۵۳ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ فِي غَزْوَةِ حَيْبَرَ « مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ - يَعْنِي التَّوْمَ - فَلَا يَقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا » .

853. ...İbn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ sarımsağı qəsd edərək belə buyurdu: “Bu bitkini- yəni sarımsaq yeyənlər məscidimizə yaxınlaşmasınlar”.

۸۵۴ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ قَالَ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ - يُرِيدُ التَّوْمَ - فَلَا يَغُشَّانَا فِي مَسَاجِدِنَا » . قُلْتُ مَا يَعْنِي بِهِ قَالَ مَا أَرَاهُ

يَعْنِي إِلَّا نَبِيَّهُ . وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يُزَيْدٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ إِلَّا نَتْنَهُ . وَقَالَ أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ عَنِ ابْنِ وَهْبٍ أُنْتِيَ بِبَدْرِ . قَالَ ابْنُ وَهْبٍ يَعْنِي طَبَقًا فِيهِ حُضْرَاتٌ . وَلَمْ يَذْكُرِ اللَّيْثُ وَأَبُو صَفْوَانَ عَنْ يُونُسَ قِصَّةَ الْقَدْرِ ، فَلَا أَدْرَى هُوَ مِنْ قَوْلِ الزُّهْرِيِّ أَوْ فِي الْحَدِيثِ .

854. ...Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ sarımsağı qəsd edərək buyurdu: “Bu bitkini yeyənlər məscidimizə gəl-məsinlər”. Ravi deyir: “Mən Cabirdən soruşdum: “Bunu deməklə o, nəyi qəsd edirdi?” O dedi: “Düşünürəm ki, o, çiy (bişməmiş) sarımsağı qəsd edirdi”. Ravi İbn Cüreyc deyir: “... onun üfunətli qoxusunu qəsd edirdi”.

٨٥٥ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُفَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ يُونُسَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ زَعَمَ عَطَاءُ أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ زَعَمَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « مَنْ أَكَلَ ثُومًا أَوْ بَصَلًا فَلْيَعْتَزِلْنَا - أَوْ قَالَ - فَلْيَعْتَزِلْ مَسْجِدَنَا ، وَلْيَفْعُدْ فِي بَيْتِهِ » . وَأَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُنْتِيَ بِقَدْرِ فِيهِ حُضْرَاتٌ مِنْ بُقُولٍ ، فَوَجَدَ لَهَا رِيحًا فَسَأَلَ فَأُخْبِرَ بِمَا فِيهَا مِنَ الْبُقُولِ فَقَالَ « قَرَّبُوهَا » إِلَى بَعْضِ أَصْحَابِهِ كَانَ مَعَهُ ، فَلَمَّا رَأَاهُ أَكَلَهَا قَالَ « كُلْ فَإِنِّي أَنَا جِي مِنْ لَا تُنَاجِي » . وَقَالَ أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ بَعْدَ حَدِيثِ يُونُسَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، وَهُوَ يُثَبِّتُ قَوْلَ يُونُسَ .

855. ...Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Sarımsaq və ya soğan yeyən adam bizdən uzaq dursun və ya məscidimizdən uzaqlaşsın və evində otursun!” Cabir deyir: “Bir dəfə Peyğəmbərə ﷺ bir qab təzə tərəvəz gətirdilər. Peyğəmbər ﷺ tərəvəzin xoşagəlməz qoxusunu duyub, onun nə olduğunu soruşdu. Qabda olan tərəvəzlərin adlarını ona dedilər. O da yanında duran səhabələrdən birini göstərüb: “Bunu ona verin”– deyə buyurdu. Səhabə onun yemədiyini görəndə bu tərəvəzdən yemək istəmədi. Onda o buyurdu: “Ye, (mənə baxma), çünki mən sənin söhbət edə bilmədiyin (mələklərlə) gizli söhbət aparıram”.

٨٥٦ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ قَالَ سَأَلَ رَجُلًا أَنْسَا مَا سَمِعْتَ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الثُّومِ فَقَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ فَلَا يَقْرَبْنَا ، أَوْ لَا يُصَلِّيَنَّ مَعَنَا » .

856. ...Rəvayət edilir ki, Abdul-Əziz رضي الله عنه demişdir: “Bir kişi Ənəsdən soruşdu: “Sən Allahın Peyğəmbərinin sarımsaq haqda nə dediyini eşitmişən?” Ənəs dedi: “Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur: “Bu bitkini yeyənlər (məscidimizə) yaxınlaşmasınlar və ya bizimlə birlikdə namaz qılmasınlar”.

Onlara qüsl və təmizlənmənin nə zaman vacib olması, camaat namazı ilə bayram və cənazə namazlarında iştirak edərək cərgələrə qoşulmaları

۸۵۷ - حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى قَالَ حَدَّثَنِي غُنْدَرٌ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ سُلَيْمَانَ الشَّيْبَانِيَّ قَالَ سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ قَالَ أَحْبَبْتَنِي مِنْ مَرٍّ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى قَبْرِ مُنْبُوذٍ ، فَأَمَّهُمْ وَصَفُّوا عَلَيْهِ . فَنُذْتُ يَا أَبَا عَمْرٍو مَنْ حَدَّثَكَ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ .

857. ...Rəvayət edilir ki, əş-Şabi رضي الله عنه demişdir: “Mənə Peyğəmbər ﷺ ilə birlikdə olan adam xəbər verdi ki, bir dəfə Peyğəmbər ﷺ (qəbiristanlıqda) kənarda qalmış bir qəbrin yanında dayanıb səhabələrinə namaz qıldırırdı və onlar da onun arxasında cərgələrə düzülərək namaza durdular”. Ravi Süleyman əş-Şeybani deyir: “Mən Şabiyə dedim: “Ey Əbu Amr, bunu sənə danışan kim idi?” O dedi: “İbn Abbas”.

۸۵۸ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ حَدَّثَنِي صَفْوَانُ بْنُ سُلَيْمٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « الْغُسْلُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ » .

858. ...Əbu Səid əl-Xudri رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur: “Cümə qüslunu etmək həddi-buluğa çatmış hər bir kəsə vacibdir”.

۸۵۹ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ أَحْبَبْنَا سُفْيَانَ عَنْ عَمْرٍو قَالَ أَحْبَبْتَنِي كُرْبُثٌ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ بَثُّ عِنْدَ خَالَتِي مَيْمُونَةَ لَيْلَةً ، فَتَمَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا كَانَ فِي بَعْضِ اللَّيْلِ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَتَوَضَّأَ مِنْ شَرِّ مَعْلَقٍ وَضُوءًا خَفِيفًا - يُخَفِّفُهُ عَمْرٍو وَيُقَلِّلُهُ جَدًّا - ثُمَّ قَامَ يُصَلِّي ، فَكُنْتُ فَتَوَضَّأْتُ نَحْوًا بِمَا تَوَضَّأَ ، ثُمَّ جِئْتُ فَكُنْتُ عَنْ يَسَارِهِ ، فَحَوَّلَنِي فَجَعَلَنِي عَنْ يَمِينِهِ ، ثُمَّ صَلَّى مَا شَاءَ اللَّهُ ، ثُمَّ اضْطَجَعَ فَنَامَ حَتَّى نَفَخَ ، فَاتَاهُ الْمُنَادِي يُؤَذِّنُهُ بِالصَّلَاةِ فَنَامَ مَعَهُ إِلَى الصَّلَاةِ ، فَصَلَّى وَكَمْ يَتَوَضَّأُ . فَلَمَّا لَعَمْرٍو إِنَّ نَاسًا يَقُولُونَ إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَمَّ عَيْنَهُ وَلَا يَنَامُ قَلْبُهُ . قَالَ عَمْرٍو سَمِعْتُ عَبِيدَ بْنَ عُمَيْرٍ يَقُولُ إِنَّ رُؤْيَا الْأَنْبِيَاءِ وَحَىٰ ثُمَّ قَرَأَ { إِنِّي أَرَىٰ فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْجُكُ } .

859. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Bir dəfə mən gecəni xalam Məymunənin yanında gecələdim. Peyğəmbər ﷺ uzanıb, yatdı. Gecənin bir qismi olduqda Peyğəmbər ayağa duraraq asılmış tuluqdan yüngül bir dəstəmaz aldı (ravi Amr dedi: “Yüngül, yəni az su ilə”) və namaza durdu. Mən qalxıb onun kimi dəstəmaz aldıqdan sonra gəlib, onun sol tərəfində dayandım. Peyğəmbər ﷺ mənim yerimi dəyişdirdi və məni sağ tərəfinə keçirdi. Sonra Allahın istədiyi qədər namaz qıldı. Ondan sonra uzanıb elə yatdı ki, hətta xoruldamağa başladı. Sonra müəzzin gəlib ona namazın vaxtının girdiyini xəbər verdi. Sonra müəzzin Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə namaza getdilər. Peyğəmbər ﷺ dəstəmaz almadan Sübh namazını

qıldırıldı". Biz Amra dedik: "İnsanlar "Peyğəmbərin ﷺ gözləri yatsa da, qəlbi yatmır" deyirlər". Amr dedi: "Mən Ubeyd ibn Umeyrin belə dediyini eşitmişəm: "Peyğəmbərlərin yuxuları vəhydir". Sonra Ubeyd bu ayələri oxudu: **"Yuxuda gördüm ki, səni qurban kəsirəm"**. (əS-Saffət, 102)".

۸۶۰ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ جَدَّتَهُ مُلَيْكَةَ دَعَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَطْعَامٍ صَنَعْتَهُ ، فَأَكَلَ مِنْهُ فَقَالَ « فُؤُومُوا فَلَأُصَلِّيَ بِكُمْ » . فَقُمْتُ إِلَى حَصِيرٍ لَنَا قَدْ اسْوَدَّ مِنْ طُولِ مَا لَيْسَ ، فَتَضَخْتُهَ بِمَاءٍ فَفَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالنَّبِيُّمُ مَعِيَ ، وَالْعَجُوزُ مِنْ وَرَائِنَا ، فَصَلَّى بِنَا رُكْعَتَيْنِ .

860. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malikin رضي الله عنه nənəsi Muleykə Allah Elçisini ﷺ onun üçün hazırladığı yeməyə dəvət etmişdi. Allah Elçisi ﷺ yeməyi yedikdən sonra dedi: "Durun, sizə namaz qıldırım!" Ənəs deyir: "Mən çox istifadə olunduğundan qaralmış həsirimizə yaxınlaşıb, üstünə bir az su səpdim. Sonra Allah Elçisi ﷺ onun üstündə namaza durdu. Mən yetim oğlan ilə birlikdə onun arxasında dayandım, nənəm də bizim arxamızda dayandı. Peyğəmbər ﷺ bizə iki rükət namaz qıldırıldıqdan sonra çıxıb getdi".

۸۶۱ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ قَالَ أَقْبَلْتُ رَاكِبًا عَلَى جِمَارٍ أَتَانِ وَأَنَا يَوْمَئِذٍ قَدْ نَاهَرْتُ الإِخْتِلَامَ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي بِالنَّاسِ بَيْتِي إِلَى غَيْرِ جِدَارٍ ، فَمَرَرْتُ بَيْنَ يَدَيْ بَعْضِ الصَّفِّ ، فَتَرَلْتُ وَأُرْسَلْتُ الأَتَانَ تَرْتَعُ وَدَخَلْتُ فِي الصَّفِّ ، فَلَمْ يُنْكَرْ ذَلِكَ عَلَيَّ أَحَدٌ .

861. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: "Allah Elçisi ﷺ Minada divarsız olan yerdə insanlara namaz qıldırarkən mən dişi uzunqulağa minərək qarşidan gəldim. O vaxtlar mən həddi-bülüğa çatmışdım. Cərgələrin birinin önündən keçdim və uzunqulaqdan düşüb otlamaq üçün onu sərbəst buraxdım. Sonra da cərgəyə qoşuldum. Məni buna görə heç kim məzəmmət etmədi".

۸۶۲ - حَدَّثَنَا أَبُو الِئِمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ أَعْتَمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . وَقَالَ عِيَّاشٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الأَعْلَى حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنِ عُرْوَةَ عَنِ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ أَعْتَمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي العِشَاءِ حَتَّى نَادَاهُ عُمَرُ قَدْ نَامَ النِّسَاءُ وَالصَّبِيَّانُ . فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ « إِنَّهُ لَيْسَ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الأَرْضِ يُصَلِّي هَذِهِ الصَّلَاةَ غَيْرِكُمْ » . وَمَ بَكُنْ أَحَدٌ يَوْمَئِذٍ يُصَلِّي غَيْرَ أَهْلِ المَدِينَةِ .

862. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: "Bir dəfə Allah Elçisi ﷺ İşa namazını (gecənin ilk üçdə birinədək) gecikdirdi və Ömər: "Qadınlar və

uşaqlar artıq yatıblar”– deyə onu çağırırdı. Bundan sonra Allah Elçisi ﷺ bayıra çıxıb dedi: “Sizdən başqa yer üzündə yaşayanlardan heç bir kimsə (bu saatda) İşa namazını qılmır”. O zamanlar Mədinədən başqa heç bir yerdə açıq şəkildə namaz qılınmırdı”.

۸۶۳ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَابِسٍ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ لَهُ رَجُلٌ شَهِدْتَ الْحُرُوجَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ نَعَمْ ، وَلَوْلَا مَكَانٌ مِنْهُ مَا شَهِدْتُهُ - يَعْنِي مِنْ صِعْرِهِ - أَتَى الْعَلَمَ الَّذِي عِنْدَ دَارِ كَثِيرِ بْنِ الصَّلْتِ ، ثُمَّ حُطِبَ ثُمَّ أَتَى النِّسَاءَ فَوَعِظَهُنَّ وَذَكَرَهُنَّ وَأَمَرَهُنَّ أَنْ يَتَّصِفْنَ فَجَعَلَتِ الْمَرْأَةُ تُهْوِي يَدَيْهَا إِلَى حَلْقِهَا تُلْقِي فِي ثَوْبِ بِلَالٍ ، ثُمَّ أَتَى هُوَ وَبِلَالُ النَّبِيِّ .

863. ...Rəvayət edilir ki, bir nəfər İbn Abbasdan رضي الله عنه soruşdu: “Sən Allah Elçisi ﷺ ilə birlikdə bayram namazında iştirak etmişəmmi?” O dedi: “Bəli! Əgər mən ona qohum olmasaydım, uşaq vaxtımdan onun yanında ola bilməzdim. Peyğəmbər ﷺ Kəsir ibn Səltin evinin yanındakı namazgaha yaxınlaşmış xütbə dedi, sonra qadınların yanına gəlib onlara öyüd-nəsihət verdi, onlara bəzi şeyləri xatırlatdı və onlara sədəqə verməyi əmr etdi. Bundan sonra qadınlar əllərini boyunlarına apararaq boyunbağlarını çıxardılar onları Bilalın paltarının ətəyinə atmağa başladılar. Sonra Peyğəmbər ﷺ Bilal ilə birgə evinə qayıtdı”.

۱۶۲ - باب خُرُوجِ النِّسَاءِ إِلَى الْمَسَاجِدِ بِاللَّيْلِ وَالْعَلَسِ

162-ci fəsil: Gecə və ala-qaranlıqda qadınların məscidə getməsi

۸۶۴ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ أَعْتَمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْعَتَمَةِ حَتَّى نَادَاهُ عَمْرُو بْنُ نَامِ النِّسَاءِ وَالصَّبِيَّانُ . فَخَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ « مَا يَنْتَظِرُهَا أَحَدٌ غَيْرَكُمْ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ » . وَلَا يُصَلِّي يَوْمَئِذٍ إِلَّا بِالْمَدِينَةِ ، وَكَانُوا يُصَلُّونَ الْعَتَمَةَ فِيمَا بَيْنَ أَنْ يَغِيبَ الشَّمْسُ إِلَى ثُلُثِ اللَّيْلِ الْأَوَّلِ .

864. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Bir dəfə Allah Elçisi ﷺ İşa namazını (gecənin ilk üçdə birinədək) gecikdirdi və Ömər: “Qadınlar və uşaqlar artıq yatıblar”– deyə onu çağırırdı. Bundan sonra Peyğəmbər ﷺ bayıra çıxıb dedi: “Sizdən başqa yer üzündə yaşayanlardan heç bir kəs (bu saatda) İşa namazını gözləmir”. O vaxtlar Mədinədən başqa heç bir yerdə açıq şəkildə İşa namazı qılınmırdı. Onlar bu namazı günəşin şəfəqi yox olduğu andan gecənin ilk üçdə birinə qədər olan vaxt ərzində qıldılar”.

۸۶۵ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَوْسَى عَنْ حَنْظَلَةَ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ ابْنِ عَمْرِو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ

« إِذَا اسْتَأْذَنْكُمْ نِسَاؤُكُمْ بِاللَّيْلِ إِلَى الْمَسْجِدِ فَأَذِّنُوا لَهُنَّ » . تَابِعُهُ شُعْبَةُ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

865. ...İbn Ömər رحمته الله rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Qadınlarınız sizdən gecə vaxtı məscidə getməyə izin istəsələr, onlara izin verin”.

۱۶۳ - باب انْتِظَارِ النَّاسِ قِيَامَ الْإِمَامِ الْعَالِمِ

163-cü fəsil: İnsanların elmlı imamın ayaga durmasını gözləmələri

۸۶۶ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا عُمَانُ بْنُ عُمَرَ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي هِنْدُ بِنْتُ الْحَارِثِ أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخْبَرَتْهَا أَنَّ النَّسَاءَ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُنَّ إِذَا سَلِمْنَ مِنَ الْمَكْتُوبَةِ فَمَنْ ، وَتَبَتِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَنْ صَلَّى مِنَ الرِّجَالِ مَا شَاءَ اللَّهُ ، فَإِذَا قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَامَ الرِّجَالُ .

866. ...Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Ummu Sələmə رحمته الله rəvayət edir ki, Allah Elçisinin ﷺ dövründə qadınlar namazda salamı verdikləri an dərhal ayağa qalxıb gedərdilər. Allah Elçisi ﷺ oturduğu yerdə qalar və onunla bərabər kişilərdən kim bacarsaydı Allahın istədiyi qədər namaz qıldırı. Allah Elçisi ﷺ ayağa durduqda kişilər də ayağa durardılar”.

۸۶۷ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكِ بْنِ يُونُسَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكُ بْنُ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ إِنَّ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِيُصَلِّيَ الصُّبْحَ ، فَيَنْصَرِفُ النَّسَاءُ مُتَلَفِّعَاتٍ بِمُرُوطِهِنَّ ، مَا يَعْرِفْنَ مِنَ الْعَلْسِ .

867. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رحمته الله demişdir: “Allah Elçisi ﷺ məsciddə Sübh namazını qılarkən onunla bərabər qadınlar da (ipəkdən və ya yundan olan) örtüklərinə bürünərək namaz qıldılar və ala-qaranlıqda evlərinə qayıdanda onları tanımazdılar”.

۸۶۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَسْكِينٍ قَالَ حَدَّثَنَا بِشْرُ أَخْبَرَنَا الْأَوْزَاعِيُّ حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِنِّي لَأَقُومُ إِلَى الصَّلَاةِ وَأَنَا أُرِيدُ أَنْ أُطَوَّلَ فِيهَا ، فَأَسْمِعُ بَكَاءَ الصَّبِيِّ ، فَأَجُوزُ فِي صَلَاتِي كَرَاهِيَةً أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمِّهِ » .

868. ...Abdullah ibn Əbu Qətadə əl-Ənsari atasının رحمته الله belə dediyini rəvayət etmişdir: “Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Mən namaza başlayanda onu

uzun qılmaq istəyirəm, lakin uşağın ağlamasını eşidəndə onun anasına əziyyət verməyim deyər, namazımı qısaltıram”.

۸۶۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ لَوْ أَدْرَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا أَخَذْتُ النَّسَاءَ لَمَنْعَهُنَّ كَمَا مُبِعَتْ نِسَاءُ بَنِي إِسْرَائِيلَ . قُلْتُ لِعَمْرَةَ أَوْ مُبِعْنَ قَالَتْ نَعَمْ .

869. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Əgər Allah Elçisi ﷺ qadınların nələr etdiyini görsəydi, İsrail övladlarının qadınlarına mane olduqları kimi onlara mane olardı”. Ravi deyir: “Mən Amraya dedim: “İsrail övladlarının qadınlarına qadağa var idi?” Amra dedi: “Bəli”.

۱۶۴ - باب صَلَاةِ النَّسَاءِ خَلْفَ الرِّجَالِ

164-cü fəsil: Kişilərin arxasında qadınların namaz qılmaları

۸۷۰ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ فَرْعَةَ قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنِ هِنْدِ بِنْتِ الْحَارِثِ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا قَامَ النَّسَاءُ حِينَ يَفْضِي تَسْلِيمَهُ ، وَتَكَلَّمَ هُوَ فِي مَقَامِهِ يَسِيرًا قَبْلَ أَنْ يَقُومَ . قَالَ نَرَى - وَاللَّهِ أَعْلَمُ - أَنَّ ذَلِكَ كَانَ لِكَيْ يُنْصَرَفَ النَّسَاءُ قَبْلَ أَنْ يُدْرِكَهُنَّ أَحَدٌ مِنَ الرِّجَالِ .

870. ...Rəvayət edilir ki, Ummu Sələmə رضي الله عنها demişdir: “Allah Elçisi ﷺ namazda salam verdikdə qadınlar o durmadan qalxardılar. Sonra o əyaga qalxmazdan əvvəl olduğu yerdə biraz gözləyərdi Biz onun belə etməsini qadınların kişilər durmamış gedmələri üçün etdiyini düşünürdük”.

۸۷۱ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ إِسْحَاقَ عَنْ أَنَسِ بْنِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ صَلَّى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَيْتِ أُمِّ سَلِيمٍ ، فَقُمْتُ وَبَيْتِي خَلْفَهُ ، وَأُمُّ سَلِيمٍ خَلْفَنَا .

871. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Ummu Sələmənin evində namaz qıldı. Mən və bir yetim oğlan onun arxasında namaza qoşulduq. Ummu Sələmə də bizim arxamızda namaza qoşuldu”.

۱۶۵ - باب سُرْعَةِ انْصِرَافِ النَّسَاءِ مِنَ الصُّبْحِ ، وَقَلَّةِ مَقَامِهِنَّ فِي الْمَسْجِدِ

165-ci fəsil: Qadınların Sübh namazından tələsik qayıtması və az bir vaxt məsciddə qalması

۸۷۲ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي الصُّبْحَ بَعْلَسَ فَيَنْصَرِفُنَّ نِسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ ، لَا يُعْرِفُنَّ مِنَ الْعَلَسِ ، أَوْ لَا يَعْرِفُنَّ بَعْضُهُنَّ بَعْضًا .

872. ...Aişə رضی اللہ عنہا rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ Sübh namazını alqaranlıqda qılar, möminə qadınlar namazdan qayıtdıqda onları heç kim tanımazdı və ya onlar bir-birini tanımazdılar.

۱۶۶ - باب اسْتِئْذَانِ الْمَرْأَةِ رُجُوعَهَا بِالْحُرُوجِ إِلَى الْمَسْجِدِ

166-cı fəsil: Qadının ərindən məscidə getməsi üçün icazə alması

۸۷۳ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ عَنْ مَعْمَرٍ عَنِ الرَّهْرِيِّ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . « إِذَا اسْتَأْذَنْتِ امْرَأَةٌ أَحَدَكُمْ فَلَا يَمْنَعُهَا » .

873. ...Səlim ibn Abdullah atasından ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Sizdən birinizin qadını (məscidə getməyə) izin istəsə, ona mane olmasın”.

۱۶۶ م - باب صَلَاةِ النِّسَاءِ خَلْفَ الرِّجَالِ

166m-ci fəsil: Qadınların kişilərin arxasında namaz qılması

۸۷۴ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ إِسْحَاقَ عَنْ أَنَسِ قَالَ صَلَّى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَيْتِ أُمِّ سَلِيمٍ ، فَفُتِمَتْ وَبَيِّمَ خَلْفَهُ ، وَأُمُّ سَلِيمٍ خَلْفَنَا .

874. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Ummu Sələmənin evində namaz qıldı. Mən və bir yetim oğlan onun arxasında namaza durduq. Ummu Sələmə də bizim arxamızda namaza durdu”.

۸۷۵ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ قُرْعَةَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنِ الرَّهْرِيِّ عَنْ هِنْدِ بِنْتِ الْحَارِثِ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا سَلَّمَ قَامَ النِّسَاءَ حِينَ يَفْضِي تَسْلِيمَهُ ، وَهُوَ يَمْكُثُ فِي مَقَامِهِ يَسِيرًا قَبْلَ أَنْ يَقُومَ . قَالَتْ نَرَى - وَاللَّهِ أَعْلَمُ - أَنَّ ذَلِكَ كَانَ لِكَيْ يَنْصَرِفَ النِّسَاءَ قَبْلَ أَنْ يُدْرِكَهُنَّ الرِّجَالُ .

875. ...Rəvayət edilir ki, Ummu Sələmə رضي الله عنها demişdir: “Allah Elçisi ﷺ namazda salam verdikdə qadınlar oturmada qalxardılar. Sonra o ayağa qalxmazdan əvvəl olduğu yerdə biraz gözləyərdi. Biz onun belə etməsini qadınların kişilər durmamış getmələri üçün etdiyini düşünürdük”.

11. Cümə kitabı

۱ - باب فَرَضِ الْجُمُعَةِ

1-ci fəsil: Cümənin fərz olması

{ إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ }

Uca Allahın bu kəlamına “Ey iman gətirənlər! Cümə günü namaza çağırıldığınız zaman Allahı yad etməyə tələsin və alış-verişi buraxın. Bilsəniz, bu sizin üçün nə qədər xeyirlidir!” (əl-Cumuə, 9) görə.

۸۷۶ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ هُرْمَةَ الْأَعْرَجِ مَوْلَىٰ رَبِيعَةَ بْنِ الْحَارِثِ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ «لَنْ تُخْرَجَ الْأَجْرُونَ السَّابِقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، بَيْنَ أَهْمٍ أَوْ تَوْأَمٍ مِنَ الْقِيَامَةِ ، ثُمَّ هَذَا يَوْمُهُمُ الَّذِي فُرِضَ عَلَيْهِمْ فَاحْتَلَفُوا فِيهِ ، فَهَدَانَا اللَّهُ ، فَالْتَأَسُّ لَنَا فِيهِ تَعَجُّ ، الْيَهُودُ غَدَاً وَالنَّصَارَىٰ بَعْدَ غَدٍ»

876. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه Allah Elçisinin صلى الله عليه وسلم belə buyurduğunu eşitmişdir: “Baxmayaraq onlara (Kitab əhlinə) bizdən əvvəl Kitab verilmişdir, lakin biz sonuncular (ümmətlərin sonuncusu) Qiyamət günü birinci¹ olacağıq. Onlar özlərinə vacib buyrulmuş bu günlər barəsində ixtilafa düşdülər.² Lakin Allah bizi (bu günü ehtiramla keçirməyə) müvəffəq etdi və bu xüsusda insanlar bizim ardımızca gəldilər, yəhudilər sabahkı günü (şənbəni), xristianlar isə ondan sonrakı günü (bazarı gününü) təntənə ilə qeyd edirlər”.

۲ - باب فَضْلِ الْغُسْلِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، وَهَلْ عَلَى الصَّبِيِّ شُهُودٌ يَوْمَ الْجُمُعَةِ أَوْ عَلَى النِّسَاءِ

2-ci fəsil: Cümə günü qüsl almağın fəziləti, həmçinin uşaqlar və qadınlar Cümədə iştirak edə bilərlərmi?

۸۷۷ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمْ الْجُمُعَةُ فَلْيَغْتَسِلْ » .

877. ...Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم belə buyurdu: “Sizdən biri Cüməyə gəldikdə qüsl alsın”.

¹ Yəni Axirətdə bu ümmət hamıdan əvvəl Sirat körpüsündən keçib Cənnətə daxil olacaqlar.

² Allah Kitab əhlinə cümə gününü ehtiramla keçirməyi vacib buyurmuş, onlar isə fikir ayrılığına düşüb Allaha itaətdən çıxmışlar.

۸۷۸ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ أَسْمَاءَ قَالَ أَخْبَرَنَا جُوَيْرِيَةُ عَنْ مَالِكٍ عَنِ الرَّهْرِيِّ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ بَيْنَمَا هُوَ قَائِمٌ فِي الْخُطْبَةِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِذْ دَخَلَ رَجُلٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ الْأَوْلِيَاءِ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَتَادَاهُ عُمَرُ أَيُّهُ سَاعَةً هَذِهِ قَالَ إِي شِعْلُتُ فَلَمْ أَتَّقَلِبْ إِلَى أَهْلِي حَتَّى سَمِعْتُ التَّأْذِينَ ، فَلَمْ أَرِدْ أَنْ تَوَضَّأْتُ . فَقَالَ وَالْوُضُوءُ أَيُّضًا وَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَأْمُرُ بِالْغُسْلِ .

878. ...İbn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Ömər ibn əl-Xattab Cümə günü minbərdə ayaqüstə xütbə dediyi əsnada Peyğəmbərin ﷺ səhabələrindən və ilk mühacirlərdən bir kişi gəldi (onun Osman ibn Əffan olduğu deyilir). Ömər ona uca səslə: “Bu hansı saatdır?”- deyə nida etdi. O dedi: “Mən məşğul idim, evimə gələndə azanı eşitdim, ona görə (Cüməyə çatmaq üçün) ancaq dəstəmaz aldım”. Ömər dedi: “Allah Elçisinin ﷺ qüsl almağı əmr etdiyini bildiyin halda yalnız dəstəmaz aldın?!”

۸۷۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُونُسَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « غُسْلُ يَوْمِ الْجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ » .

879. ...Əbu Səid əl-Xudri رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Cümə günü qüsl almaq hər bir həddi-buluğa çatmış kəsə vacibdir”.

۳ - باب الطَّيِّبِ لِلْجُمُعَةِ

3-cü fəsil: Cümə namazı üçün ətirlənmək

۸۸۰ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حَزْمَةَ قَالَ حَدَّثَنَا حَرْمَةُ بْنُ عُمَارَةَ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ الْمُنْكَدِرِ قَالَ حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ سُلَيْمٍ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ أَشْهَدُ عَلَى أَبِي سَعِيدٍ قَالَ أَشْهَدُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « الْغُسْلُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ ، وَأَنْ يَسْتَنَّ وَأَنْ يَمَسَّ طَيِّبًا إِنْ وَجَدَ » . قَالَ عَمْرُو أَمَّا الْغُسْلُ فَأَشْهَدُ أَنَّهُ وَاجِبٌ ، وَأَمَّا الْإِسْتِنَانُ وَالطَّيِّبُ فَاللَّهُ أَعْلَمُ أَوَّاجِبٌ هُوَ أَمْ لَا ، وَلَكِنْ هَكَذَا فِي الْحَدِيثِ . قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ هُوَ أَخُو مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ وَمَ يَسْمُ أَبُو بَكْرٍ هَذَا . رَوَاهُ عَنْهُ بَكْرُ بْنُ الْأَشَّحِ وَسَعِيدُ بْنُ أَبِي هِلَالٍ وَعِدَّةٌ . وَكَانَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ يُكْنَى بِأَبِي بَكْرٍ وَأَبِي عَبْدِ اللَّهِ .

880. ...Rəvayət edilir ki, Amr ibn Suleym əl-Ənsari رضي الله عنه demişdir: “Mən Əbu Səidin belə dediyinə şahid oldum: “Mən şahidlik edirəm ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurmuşdur: “Cümə qüslünü almaq həddi-buluğa çatmış hər kəsə vacibdir. Həmçinin, imkan daxilində dişlərini misvakla təmizləməli və ətirdən istifadə etməlidir”. Ravi Amr dedi: “Qüsl almağa gəlincə, bunun vacib olduğuna mən də şəhadət edirəm, lakin misvaklanmağın və ətirlənmə

məyin vacib olduğunu Allah bilir vacibdir və ya yox, bilmirəm. Bu hədisdə olan belədir”.

٤ - باب فَضْلِ الْجُمُعَةِ

4-cü fəsil: Cümə namazının fəziləti

٨٨١ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ سُمَيِّ مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي صَالِحِ السَّمَّانِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « مَنْ اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ غُسْلَ الْجَنَابَةِ ثُمَّ رَاحَ فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَدَنَهُ ، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الثَّانِيَةِ فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَقَرَةً ، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الثَّالِثَةِ فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ كَبِشًا أَقْرَبَ ، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الرَّابِعَةِ فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ دَجَاجَةً ، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الْخَامِسَةِ فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَيْضَةً ، فَإِذَا خَرَجَ الْإِمَامُ حَضَرَتِ الْمَلَائِكَةُ يَسْتَمِعُونَ الدُّعَاءَ . »

881. ...Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Cənabət qüslu kimi qüsl edib Cümə gününün ilk saatında məscidə gedən adam bir dəvə, ikinci saatında gedən adam bir inək, üçüncü saatında gedən adam buynuzlu bir qoç, dördüncü saatında gedən adam bir toyuq və beşinci saatında gedən adam bir yumurta qurban vermiş kimidir. İmam (minbərə) qalxdıqda isə mələklər gəlib zikri (xütbəni) dinləyir”.

٥ - باب

5-ci fəsil

٨٨٢ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بَيْنَمَا هُوَ يَخْطُبُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِذْ دَخَلَ رَجُلٌ فَقَالَ عُمَرُ لِمَ تَحْتَبِسُونَ عَنِ الصَّلَاةِ فَقَالَ الرَّجُلُ مَا هُوَ إِلَّا سَمِعْتُ الْبِدَاءَ تَوَضَّأْتُ . فَقَالَ أَلَمْ تَسْمَعُوا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِذَا رَاحَ أَحَدُكُمْ إِلَى الْجُمُعَةِ فَلْيَغْتَسِلْ » .

882. ...Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Ömər Cümə günü minbərdə ayaqüstə xütbə dediyi əsnada bir kişi məscidə girdi. Ömər dedi: “Niyə namaza gecikirsiniz?” Kişi dedi: “Mən azanı eşidən kimi (Cüməyə gecikməmək üçün) dəstəmaz alıb gəldim”. Ömər dedi: “Məgər Peyğəmbərin ﷺ: “Sizdən biri Cüməyə gəldiyi vaxt qüsl alsın”- dediyini eşitməmişiz?!”

٦ - باب الدُّهْنِ لِلْجُمُعَةِ

6-cı fəsil: Cümə günü saçların yağlanması

٨٨٣ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَيْبٍ عَنْ سَعِيدِ الْمَقْبُرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ ابْنِ وَدِيعَةَ عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ

¹ Yəni bundan sonra Cüməyə yetişənləri siyahıya almazlar.

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لَا يَغْتَسِلُ رَجُلٌ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، وَيَتَطَهَّرُ مَا اسْتَطَاعَ مِنْ طَهْرٍ ، وَيَدَّهِنُ مِنْ دُهْنِهِ ، أَوْ يَمَسُّ مِنْ طِيبٍ بَيْنَهُ ثُمَّ يَخْرُجُ ، فَلَا يَفْرُقُ بَيْنَ اثْنَيْنِ ، ثُمَّ يُصَلِّي مَا كَتَبَ لَهُ ، ثُمَّ يُنْصِتُ إِذَا تَكَلَّمَ الْإِمَامُ ، إِلَّا غَفَرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ الْأُخْرَى » .

883. ...Rəvayət edilir ki, Salman əl-Farisi ﷺ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Kim cümə günü qüsl alıb bacardığı qədər təmizlənər, (saçlarını) yağlayar və ya evində olan ətirdən özünə vurar, sonra (Cümə namazına) gedər və camaatın başının üstündən keçmədən (bir tərəfə çəkilib Allahın) ona buyurduğu namazı qılar və bundan sonra imam xütbə deyərəkən susub dinləyərsə, onun həmin cümə ilə əvvəlki cümə arasında olan (kiçik günahları) bağışlanar”.

۸۸۴ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ طَاوُسٌ قُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ ذَكَرُوا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « اعْتَسِلُوا يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَاغْسِلُوا رُءُوسَكُمْ وَإِنْ لَمْ تَكُونُوا جُنُبًا ، وَأَصْبِيئُوا مِنَ الطَّيِّبِ » . قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ أَمَّا الْغُسْلُ فَتَنَعَمُ ، وَأَمَّا الطَّيِّبُ فَلَا أَدْرِي .

884. ...Rəvayət edilir ki, Tavus رضي الله عنه demişdir: “Mən İbn Abbasa dedim: “Peyğəmbər ﷺ belə demişdir: “Cümə günü, cənabətli olmasanız belə qüsl edin, başınızı yuyun və ətirlənin”. İbn Abbas dedi: “O ki qaldı qüsl etməyə, bəli elədir, ətir bərəsində isə bir şey bilmirəm”.

۸۸۵ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى قَالَ أَخْبَرَنَا هِشَامٌ أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ أَخْبَرَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَيْسَرَةَ عَنْ طَاوُسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ ذَكَرَ قَوْلَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْغُسْلِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَقُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ طَيِّبًا أَوْ دُهْنًا إِنْ كَانَ عِنْدَ أَهْلِهِ فَقَالَ لَا أَعْلَمُهُ .

884. ...Tavus رضي الله عنه rəvayət edir ki, İbn Abbas Peyğəmbərin ﷺ cümə günü qüsl almaq kəlamını xatırlatdı. Tavus deyir: “Mən İbn Abbasa dedim: “Kişi ailəsinin yanında ətir və ya yağ sürtə bilər” İbn Abbas dedi: “Onu bilmirəm”.

۷ - باب يَلْبَسُ أَحْسَنَ مَا يَجِدُ

7-ci fəsil: Cümə namazına gələndə hər kəs özünün ən gözəl geyimini geyinməlidir

۸۸۶ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَأَى حُلَّةَ سَيْرَاءَ عِنْدَ بَابِ الْمَسْجِدِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ ، لَوْ اشْتَرَيْتَ هَذِهِ فَلَبَسْتَهَا يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَلِلْوَفْدِ إِذَا قَدِمُوا عَلَيْكَ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «

إِنَّمَا يَلْبَسُ هَذِهِ مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ فِي الْآخِرَةِ ». ثُمَّ جَاءَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْهَا حُلَّةٌ ، فَأَعْطَى عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ مِنْهَا حُلَّةً فَقَالَ عُمَرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، كَسَوْتِيبَهَا وَقَدْ قُلْتِ فِي حُلَّةِ عَطَّارٍ مَا قُلْتِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِيَّيْ لَمْ أَكْسُكُمَا لِتَلْبَسَهَا » . فَكَسَاهَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَمَّا لَهُ بِمَكَّةَ مُشْرِكًا .

886. ...Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, bir dəfə Ömər ibn əl-Xattab məscidin qapısının yanında satılan ipək paltarı görüb dedi: “Ey Allahın Elçisi! Yaxşı olar ki, bu paltarı alasan və onu həm cümə günləri, həm də yanına nümayəndələr gələndə geyinəsən”. Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Bu paltarı Axirətdə heç bir payı olmayan kəs geyinər!” Sonralar Allah Elçisinə ﷺ belə ipək paltarlar gətirdilər və o, bunlardan birini Ömər ibn əl-Xattaba verdi. Ömər dedi: “Ey Allahın Elçisi! Sən mənə bu paltarı verdin, halbuki özün Utaridin gətirdiyi paltarlar haqda dediyini demişdin!” Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Mən bunu sənə ona görə vermədim ki, sən onu geyinəsən”. Belə olduqda, Ömər ibn əl-Xattab onu Məkkədə yaşayan müşrik qardaşına göndərdi.

۸ - باب السَّوَاكِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

8-ci fəsil: Cümə günü misvakdan istifadə etmək

وَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْتَتُّ .

Əbu Səid رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ dişlərini misvakla təmizləyərdi.

۸۸۷ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « لَوْلَا أَنْ أَشَقَّ عَلَيَّ أُمَّتِي - أَوْ عَلَى النَّاسِ - لَأَمَرْتُهُمْ بِالسَّوَاكِ مَعَ كُلِّ صَلَاةٍ » .

887. ...Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Əgər ümmətimə (və ya insanlara) çətin olmasaydı, onlara hər namazdan əvvəl (dişlərini) misvakla təmizləməyi əmr edərdim”.

۸۸۸ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعَيْبُ بْنُ الْحُبَابِ حَدَّثَنَا أَنَسُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أَكْثَرُتْ عَلَيْكُمْ فِي السَّوَاكِ » .

888. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Mən misvaka dair sizə dəfələrlə nəsihət etmişəm”.

۸۸۹ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ قَالَ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ مَنْصُورٍ وَحُصَيْنٍ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ حُدَيْفَةَ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ يَشُوصُ فَاهُ .

889. ...Rəvayət edilir ki, Huzeyfə ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ gecə yuxudan oyandıqda ağzını (misvakla) təmizləyərdi”.

۹ - باب مَنْ تَسَوَّكَ بِسِوَاكَ غَيْرِهِ

9-cu fəsil: Başqasının misvakından istifadə etmək

۸۹۰ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ قَالَ قَالَ هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ دَخَلَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ ، وَمَعَهُ سِوَاكَ يَسْتَنُّ بِهِ ، فَتَنَظَّرَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ لَهُ أَعْطَيْتَنِي هَذَا السِّوَاكَ يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ . فَأَعْطَانِيهِ فَقَصَمْتُهُ ثُمَّ مَضَعْتُهُ ، فَأَعْطَيْتُهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاسْتَنَّ بِهِ وَهُوَ مُسْتَسْنِدٌ إِلَى صَدْرِي .

890. ...Rəvayət edilir ki, Aişə ؓ demişdir: “Bir dəfə Abdur-Rahmən ibn Əbu Bəkr misvakdan istifadə edərək içəri daxil oldu. Allah Elçisi ﷺ ona baxırdı. Mən ona dedim: “Bu misvakı mənə ver, ey Abdur-Rahmən!” O, misvakı mənə verdi, mən də Abdur-Rahməninin dişlərini sürtdüyü hissəni qırdım və misvakın təzələnmiş tərəfini çeynəyib Allah Elçisinə ﷺ verdim. Allah Elçisi ﷺ də mənim sinəmə söykənərək o misvakla dişlərini fırçaladı”.

۱۰ - باب مَا يُقْرَأُ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

10-cu fəsil: Cümə günü Sübh namazında oxunan surələr haqda

۸۹۱ - حَدَّثَنَا أَبُو نَعِيمٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ - هُوَ ابْنُ هُرْمُزٍ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ فِي الْجُمُعَةِ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ { الْم * تَنْزِيلٌ } السَّجْدَةِ وَ { هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ }

891. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ cümə günləri Sübh namazında “Əlif. Ləm. Mim. Şübhə yoxdur ki, bu Kitabı aləmlərin Rəbbi olan Allah nazil etmişdir” (əS-Səcdə) və “Doğrudanmı, insanın heç kimə məlum olmadığı bir dövr hələ də ötüb keçməmişdir?” (əl-İnsan) surələrini oxuyardı”.

۱۱ - باب الْجُمُعَةِ فِي الْقُرَى وَالْمُدُنِ

11-ci fəsil: Kənd və şəhərlərdə cümə namazının qılınması

۸۹۲ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ عَنْ أَبِي حَمْرَةَ الصُّبَيْعِيِّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ إِنَّ أَوَّلَ جُمُعَةٍ جُمِعَتْ بَعْدَ جُمُعَةِ فِي مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مَسْجِدِ عَبْدِ الْقَيْسِ بِجَوَائِي مِنَ الْبَحْرَيْنِ .

892. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas ؓ demişdir: “Allah Elçisinin ﷺ Mədinədəki məscidində qılınan cümə namazından sonra Mədinədən kənarında

ilk qılınan cümə namazı Bəhreynədə olan əl-Cuvasa adlı yerdə Abdul-Qeys məscidində qılınmışdır”.

۸۹۳ - حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنَا سَلَمٌ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ «كُلُّكُمْ رَاعٍ» . وَزَادَ اللَّيْثُ قَالَ يُونُسُ كَتَبَ زُرَيْقٌ بِنَ حُكَيْمٍ إِلَى ابْنِ شِهَابٍ - وَأَنَا مَعَهُ يَوْمَئِذٍ بِوَادِي الْقُرَى - هَلْ تَرَى أَنْ أُجْمَعَ . وَزُرَيْقٌ عَامِلٌ عَلَى أَرْضٍ يَعْمَلُهَا ، وَفِيهَا جَمَاعَةٌ مِنَ السُّودَانِ وَعَبْرِهِمْ ، وَزُرَيْقٌ يَوْمَئِذٍ عَلَى آيَةٍ ، فَكَتَبَ ابْنُ شِهَابٍ - وَأَنَا أَسْمَعُ - يَأْمُرُهُ أَنْ يُجْمَعَ ، يُخْبِرُهُ أَنَّ سَالِمًا حَدَّثَهُ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ «كُلُّكُمْ رَاعٍ ، وَكُلُّكُمْ مَسْتَوْوٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، الْإِمَامُ رَاعٍ وَمَسْتَوْوٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي أَهْلِهِ وَهُوَ مَسْتَوْوٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ فِي بَيْتِ زَوْجِهَا وَمَسْتَوْوَةٌ عَنْ رَعِيَّتِهَا ، وَالْحَادِمُ رَاعٍ فِي مَالِ سَيِّدِهِ وَمَسْتَوْوٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ - قَالَ وَحَسِبْتُ أَنْ قَدْ قَالَ - وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي مَالِ أَبِيهِ وَمَسْتَوْوٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ وَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَمَسْتَوْوٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ» .

893. ...İbn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Hər biriniz himayəçisiniz”. Ravi Yunus deyir: “Ruzeyq ibn Hukeym İbn Şihaba bir məktub yazdı. Bu vaxt mən də Vadil-Qurada İbn Şihabın yanında idim. Ruzeyq məktubda “Burada cümə namazını qıldırmağım icazəlidirmi?” deyərək soruşurdu. Ruzeyq həm Əylənin valisi, həm də vilayət ərazisində tarla ilə məşğul olan adam idi və ətrafında Sudan və başqa yerlərdən adamlar var idi. İbn Şihab ona cavab yazdı və o, cavabı oxudu, ona görə də mən məktubda yazılanları eşitdim. Cavab məktubunda Ruzeyqə cümə namazını qıldırmasını əmr etdi və ona Səlimdən eşitdiyi bu hədisi xəbər verdi: “Abdullah ibn Ömər demişdir: “Mən Allah Elçisinin ﷺ belə buyurduğunu eşitdim: “Hər biriniz himayəçisiniz və hər biriniz himayəsində olanlara cavabdehdir. Əmir himayədardır və o, öz rəiyyətinə cavabdehdir. Kişi öz ailəsinin hamisidir və o, öz himayəsində olanlara cavabdehdir. Qadın ərinin evinə nəzarət edəndir və o, öz nəzarətində olanlara cavabdehdir. Xidmətçi ağasının malına nəzarət edəndir və o, buna cavabdehdir”. Ravi deyir: “Deyəsən, İbn Ömər “...kişi atasının malına nəzarət edəndir və o, buna cavabdehdir. Hər biriniz himayəçisiniz və hər biriniz himayəsində olanlara cavabdehdir”.

۱۲ - باب هل على من لم يشهد الجمعة غسل من النساء والصبيان وغيرهم

12-ci fəsil: Cümə namazında iştirak etməyən qadın, uşaq və digərləri qüsl almalıdırlarmı?

وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ إِنَّمَا الْغُسْلُ عَلَى مَنْ تَجِبَ عَلَيْهِ الْجُمُعَةُ .

İbn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Cümə günü qüsl almaqla mükəlləf olanlar ancaq cümədə iştirakı vacib olanlardır”.

۸۹۴ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ اللَّهِ عَنَّمَا يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « مَنْ جَاءَ مِنْكُمْ الْجُمُعَةَ فَلْيَغْتَسِلْ » .

894. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Mən Allah Elçisinin ﷺ belə buyurduğunu eşitdim: “Sizdən kim cüməyə gəlersə, qüsl alıb gəlsin”.

۸۹۵ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « غُسْلُ يَوْمِ الْجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ » .

895. ...Əbu Səid əl-Xudri رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Cümə günü qüsl almaq hər bir həddi-bülüğa çatana vacibdir”.

۸۹۶ - حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « نَحْنُ الْأَخْرُؤُ السَّابِقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، أَوْثُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِنَا ، وَأُوتِينَاهُ مِنْ بَعْدِهِمْ ، فَهَذَا الْيَوْمَ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ فَهَذَا اللَّهُ ، فَعَدَا لِيَهُودٌ وَبَعْدَ غَدٍ لِلنَّصَارَى » . فَسَكَتَ .

896. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Biz sonuncular Qiyamət günü birinci olacağıq. Halbuki kitab onlara bizdən əvvəl, bizə isə onlardan sonra verilmişdir. Bu, onların bərəsində ixtilaf etdiyi gündür. Allah bizi (bu günü ehtiramla keçirməyə) müvəffəq etdi, yəhudilər sabahkı günü (şənbəni), xristianlar isə ondan sonrakı günü (bazar gününü təntənə ilə qeyd edirlər)”. O susdu...

۸۹۷ - ثُمَّ قَالَ « حَقٌّ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ أَنْ يَغْتَسِلَ فِي كُلِّ سَبْعَةِ أَيَّامٍ يَوْمًا يَغْسِلُ فِيهِ رَأْسَهُ وَجَسَدَهُ » .

987. ...Sonra buyurdu: “Hər bir müsəlman həftədə bir dəfə qüsl etməli – başını və bədənini yumalıdır”.

۸۹۸ - رَوَاهُ أَبُو بَرٍّ بْنُ صَالِحٍ عَنْ جَاهِدٍ عَنْ طَاوُسٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لِلَّهِ تَعَالَى عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ حَقٌّ أَنْ يَغْتَسِلَ فِي كُلِّ سَبْعَةِ أَيَّامٍ يَوْمًا » .

898. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ belə

buyurdu: “Yeddi gündə bir dəfə yuyunmaq Uca Allahın hər bir müsəlmanın üzərinə qoyduğu haqdır”.

۱۳ - باب

13-cü fəsil

۸۹۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا شَبَابَةُ حَدَّثَنَا وَرْقَاءُ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « ائْتُوا لِلنَّسَاءِ بِاللَّيْلِ إِلَى الْمَسَاجِدِ » .

899. ...İbn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Gecə vaxtı qadınların məscidə getmələrinə izin verin”.

۹۰۰ - حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ كَانَتْ امْرَأَةٌ لِعُمَرَ تَشْهَدُ صَلَاةَ الصُّبْحِ وَالْعِشَاءِ فِي الْجُمُعَةِ فِي الْمَسْجِدِ ، فَقِيلَ لَهَا لِمَ تُخْرَجِينَ وَقَدْ تَعْلَمِينَ أَنَّ عُمَرَ يَكْرَهُ ذَلِكَ وَيَعَارُ قَالَتْ وَمَا يَمْنَعُهُ أَنْ يَنْهَانِي قَالَ يَمْنَعُهُ قَوْلُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لَا تَمْنَعُوا إِمَاءَ اللَّهِ مَسَاجِدَ اللَّهِ » .

900. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Ömər in bir zövcəsi var idi ki, Sübh və İşa namazlarını hər gün məsciddə qıldadı. Ona dedilər: “Ömər in xoşuna gəlmədiyini və qısqanc olduğunu bildiyin halda nəyə görə məscidə gəlirsən?” Qadın dedi: “Bilirsiniz onun mənə mane olmasının qarşısını nə alır? Onun mane olmaması Allah Elçisinin ﷺ bu sözüne görədir: “Allahın qadın qullarını Allahın məscidlərinə gəlmələrinə mane olmayın”.

۱۴ - باب الرُّحْصَةِ إِنْ لَمْ يَخْضُرِ الْجُمُعَةَ فِي الْمَطَرِ

14-cü fəsil: Leysan yağışda Cümə namazına gəlməmək rüxsəti

۹۰۱ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ أَخْبَرَنِي عَبْدُ الْحَمِيدِ صَاحِبُ الزِّيَادِيِّ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحَارِثِ ابْنُ عَمِّ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ لِمُؤَدِّبِهِ فِي يَوْمِ مَطَرٍ إِذَا قُلْتَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ . فَلَا تَقُلْ حَتَّى عَلَى الصَّلَاةِ . قُلْ صَلُّوا فِي بُيُوتِكُمْ . فَكَأَنَّ النَّاسَ اسْتَنْكَرُوا ، قَالَ فَعَلَهُ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي ، إِنَّ الْجُمُعَةَ عَزْمَةٌ ، وَإِنِّي كَرِهْتُ أَنْ أُخْرِجَكُمْ ، فَتَمَشُّونَ فِي الطَّيْنِ وَالِدَّخْضِ .

901. ...Rəvayət edilir ki, Muhəmməd ibn Sirinin əmisi oğlu Abdullah ibn əl-Haris رضي الله عنه demişdir: “İbn Abbas yağışlı bir gündə müəzzininə dedi: “Əşhədu ənnə Muhəmmədən Rasulullah” dedikdən sonra “Həyyə ələs-salət” əvəzinə “Namazı evlərinizdə qılın!”¹ de”. Bu, camaatın xoşuna

¹ Transkripsiyası: əs-Salə:tu fi buyu:tikum.

gəlmədi. İbn Abbas dedi: “Bunu məndən daha xeyirli olan (Peyğəmbər ﷺ) demişdir. Həqiqətən, cümə vacibdir. Mən isə sizin palçıqda və çətinlik çəkərək evinizdən çıxıb gəlmənizi istəmədim”.

۱۵ - باب من أين تُؤتى الجمعة وعلى من يحب

15-ci fəsil: Cümə namazına haradan və kimlər gəlməlidir?

لَقَوْلِ اللَّهِ - جَلَّ وَعَزَّ - { إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ } . وَقَالَ عَطَاءٌ إِذَا كُنْتَ فِي قَرْيَةٍ جَامِعَةٍ ، فَنُودِيَ بِالصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ ، فَحَقُّ عَلَيْكَ أَنْ تَشْهَدَهَا ، سَمِعْتَ الْبِدَاءَ أَوْ لَمْ تَسْمَعْهُ . وَكَانَ أَنَسُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي قَصْرِ أَحِبَانًا يُجْمَعُ وَأَحِبَانًا لَا يُجْمَعُ ، وَهُوَ بِالرَّوَابِئَةِ عَلَى فَرَسَيْنِ .

Allahın ﷻ bu “Cümə günü namaza çağırıldığınız zaman...” (əl-Cumuə, 9) kəlməsinə görə. Əta رحمته demişdir: “Kənddə toplum içində olduğun zaman cümə günü namaza azan verilsə, orada iştirak etmək sənin üzərinə düşən haqdır. Azanı eşitsən də, eşitməsən də belədir”. Ənəs رضي الله عنه (Bəsrədə) qəsrdə qaldıqda cüməyə gələr, bəzi vaxtlarda isə gəlməzdi. Bu qəsr (Bəsrədən) iki fərsəx¹ uzaqlıqda yerləşən əz-Zaviyədə idi”.

۹۰۲ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهَبٍ قَالَ قَالَ أَحَبْرِي عُمَرُ بْنُ الْحَارِثِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ جَعْفَرٍ بْنَ الزُّبَيْرِ حَدَّثَهُ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ كَانَ النَّاسُ يَنْتَابُونَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ مِنْ مَنَارِهِمْ وَالْعَوَالِي ، فَيَأْتُونَ فِي الْعُبَارِ ، يُصِيبُهُمُ الْعُبَارُ وَالْعَرَقُ ، فَيَخْرُجُ مِنْهُمْ الْعَرَقُ ، فَاتَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنْسَانًا مِنْهُمْ وَهُوَ عِنْدِي ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لَوْ أَنَّكُمْ تَطَهَّرْتُمْ لَيُؤْمِكُمْ هَذَا » .

902. ...Rəvayət edilir ki, Peyğəmbərin رضي الله عنه zövcəsi Aişə رضي الله عنها demişdir: “Cümə günü camaat namaza öz evlərindən və əl-Əvalidən² növbə ilə gələrdi. Onlar toz-torpağa bulaşmış və qan-tərə batmış halda məscidə gələrdilər, bədənlərindən də həmişə tər axardı. Allah Elçisi ﷺ mənim yanımda olanda onlardan biri onun yanına gəldi və Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Nə olaydı ki, siz bu gününüz üçün yuyunardınız”.

۱۶ - باب وقت الجمعة إذا زالت الشمس

16-cı fəsil: Cümənin ilk vaxtı günəşin zenitdən batmağa doğru meyl etdiyi vaxtdır

وَكَذَلِكَ يُرْوَى عَنْ عُمَرَ وَعَلِيٍّ وَالتَّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ وَعُمَرُ بْنُ حُرَيْثٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ .

¹ Bir fərsəx təqribən 5,5 kilometrdir.

² Mədinənin kənarında olan yaşayış yeri.

Ömər, Əli, Numan ibn Bəşr və Amr ibn Hureysdən رضي الله عنهم də belə rəvayət olunmuşdur.

٩٠٣ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ أَنَّهُ سَأَلَ عَمْرَةَ عَنِ الْغُسْلِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَقَالَتْ قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا كَانَ النَّاسُ مَهْتَةً أَنْفُسِهِمْ ، وَكَانُوا إِذَا رَاحُوا إِلَى الْجُمُعَةِ رَاحُوا فِي هَيْئَتِهِمْ فَقِيلَ لَهُمْ لَوْ اغْتَسَلْتُمْ .

903. ...Rəvayət edilir ki, Yəhya ibn Səid رحمته الله Amradan cümə günü edilən qüsl haqda soruşdu. O da Aişənin belə dediyini söylədi: “O vaxtlar camaat öz işlərində çalışar və cümə namazına gələndə işçi görkəmində gələrdilər. Belə olduqda, onlara: “Nə olaydı ki, siz yuyunaydınız” – deyildi”.

٩٠٤ - حَدَّثَنَا سُرَيْجُ بْنُ التُّعْمَانَ قَالَ حَدَّثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عُثْمَانَ النَّبِيِّ عَنِ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي الْجُمُعَةَ حِينَ تَقِيلُ الشَّمْسُ .

904. ...Ənəs ibn Malik رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم cümə namazını gün batmağa meyl etdiyi vaxt qıladı.

٩٠٥ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا حُمَيْدٌ عَنْ أَنَسِ قَالَ كُنَّا نُبَكِّرُ بِالْجُمُعَةِ ، وَتَقِيلُ بَعْدَ الْجُمُعَةِ .

905. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Biz cümə namazını erkən qılar, gündüz yuxusunu (qayluləni¹) cümədən sonra edərdik”.

١٧ - باب إِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

17-ci fəsil: Cümə günü həddən artıq isti olduqda nə etmək lazımdır?

٩٠٦ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا حَزْمِيُّ بْنُ عُمَارَةَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو خَلْدَةَ - هُوَ خَالِدُ بْنُ دِينَارٍ - قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اشْتَدَّ الْبَرْدُ بَكَرَ بِالصَّلَاةِ ، وَإِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ أَبْرَدَ بِالصَّلَاةِ ، يَعْنِي الْجُمُعَةَ . قَالَ يُؤَسُّ بْنُ بُكَيْرٍ أَخْبَرَنَا أَبُو خَلْدَةَ فَقَالَ بِالصَّلَاةِ ، وَلَمْ يَذْكُرِ الْجُمُعَةَ . وَقَالَ بَشْرُ بْنُ ثَابِتٍ حَدَّثَنَا أَبُو خَلْدَةَ قَالَ صَلَّى بِنَا أَمِيرِ الْجُمُعَةِ ثُمَّ قَالَ لِأَنَسِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَيْفَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي الظُّهْرَ

906. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رضي الله عنه demişdir: “Hava çox soyuq olduqda Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم cümə namazını erkən² qılar, havanın istiliyi şiddətli

¹ Qaylulə - gunun əvvəlində Duha vaxtı yatmağa deyilir. Həmcinin gunorta vaxtı istirahət edərək yatmağa da qaylulə deyilir; belə ki, Səhl رضي الله عنه belə demişdir: “Biz Allah Elcisi صلى الله عليه وسلم ilə Cumə namazını qıladıq, sonra da qaylulə (gündüz istirahəti) edərdik”. (əl-Buxari, 941).

² Yəni namazı ilk vaxtında qıladı.

olduqda isə sərin düşənədək namazı təxirə salardı". Ravi Əbu Xaldə "cümə namazı" deyil, ümumən "namaz" sözünü qeyd etdi. Həmçinin ravi Əbu Xaldə deyir: "Bir əmir bizə cüməni qıldırıqdan sonra Ənəsə: "Peyğəmbər Zöhr namazını necə qıldırırdı?" (Ənəs də yuxarıdakı cavabı vermişdi)".

۱۸ - باب الْمَشْيِ إِلَى الْجُمُعَةِ

18-ci fəsil: Cümə namazına piyada getmək

وَقَوْلِ اللَّهِ - جَلَّ ذِكْرُهُ - { فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ } . وَمَنْ قَالَ السَّعْيُ الْعَمَلُ وَالذَّهَابُ لِقَوْلِهِ تَعَالَى { وَسَعَى لَهَا سَعْيَهَا } . وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَحْتُمُ الْبَيْعُ حِينَئِذٍ . وَقَالَ عَطَاءٌ يَحْتُمُ الصَّنَاعَاتُ كُلُّهَا . وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنِ الرَّهْرِيِّ إِذَا أَدَّانَ الْمُؤَدِّنُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَهُوَ مُسَافِرٌ فَعَلَيْهِ أَنْ يَشْهَدَ .

Və zikri uca olan Allahın "Allahı yad etməyə tələsin..." (əl-Cumuə, 9) kəlamı və "tələsin" əmri "Kim də Axirəti istəsə, mömin olaraq bütün qəlbi ilə ona can atsa..." (əl-İsra, 19) kəlamına görə cümə namazı üçün çalışmaq və ona getmək mənasındadır" deyən kimsə. İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: "Cümə namazı üçün azan verildikdə alış-veriş haram olur". Əta رضي الله عنه demişdir: "Azan verilməklə bütün işləri davam etdirmək haram olur". Rəvayət edilir ki, əz-Zuhri رضي الله عنه demişdir: "Cümə günü müəzzin azan oxuduqda səfərdə olan kimsə azanı eşidərsə, həmin cümədə iştirak etməsi (müstəhəb olaraq) lazımdır".

۹۰۷ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ قَالَ حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ أَبِي مَرْزُومٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبَّادُ بْنُ رِفَاعَةَ قَالَ أَدْرَكَنِي أَبُو عَبْسٍ وَأَنَا أَذْهَبُ إِلَى الْجُمُعَةِ فَقَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « مَنْ اغْتَبَثَ قَدَمَاهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَرَمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّارِ » .

907. ...Rəvayət edilir ki, Abayə ibn Rifəa رضي الله عنه demişdir: "Mən cümə namazına gedərkən Əbu Abs arxadan mənə çatıb dedi: "Mən Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم belə buyurduğunu eşitmişəm: "Kimin ayaqları Allah yolunda toz-torpağa bulaşarsa, Allah ona Cəhənnəm odunu haram edər".

۹۰۸ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ قَالَ الرَّهْرِيُّ عَنْ سَعِيدٍ وَأَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . وَحَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الرَّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « إِذَا أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَلَا تَأْتُوهَا تَسْعُونَ ، وَأَتُوهَا تَمْشُونَ عَلَيْكُمْ السَّكِينَةُ ، فَمَا أَدْرَجْتُمْ فَصَلُّوا ، وَمَا فَاتَكُمْ فَأْتُوا » .

908. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: "Mən Allah Elçisinin صلى الله عليه وسلم belə buyurduğunu eşitdim: "İqaməni eşitdiyiniz zaman namaza tələsərək

gəlməyin, sakitcə və təmkinlə gəlin. Hansı (rükətə) çatsanız, (onu imamla birlikdə) qılın, buraxdıqlarınızı isə (tək) tamamlayın”.

۹۰۹ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو قَتَيْبَةَ قَالَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ - لَا أَعْلَمُهُ إِلَّا عَنْ أَبِيهِ - عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « لَا تَقُومُوا حَتَّى تَرَوْنِي ، وَعَلَيْكُمْ السَّكِينَةُ » .

909. ...Abdullah ibn Əbu qatədə atasından rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “(Namaz qılmaq üçün) məni görmədən ayağa durmayın və təmkinli olun!”

۱۹ - باب لَا يُفَرِّقُ بَيْنَ اثْنَيْنِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

19-cu fəsil: Cümə günü məsciddə iki nəfərin arasında oturmaq

۹۱۰ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا ابْنُ أَبِي ذُنْبٍ عَنْ سَعِيدِ الْمَقْبُرِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ وَدِيعَةَ عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « مَنْ اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، وَتَطَهَّرَ بِمَا اسْتَطَاعَ مِنْ طَهْرٍ ، ثُمَّ ادَّهَنَ أَوْ مَسَّ مِنْ طَيِّبٍ ، ثُمَّ رَاحَ فَلَمْ يُفَرِّقْ بَيْنَ اثْنَيْنِ ، فَصَلَّى مَا كَتَبَ لَهُ ، ثُمَّ إِذَا خَرَجَ الْإِمَامُ أَنْصَتَ ، غَفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ الْآخِرَى » .

911. ...Rəvayət edilir ki, Salman əl-Farisi ؓ demişdir: “Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Kim cümə günü qüsl edib bacardığı qədər təmizlənər, (saçlarını) yağlayar və ya ətirlənər, sonra (cümə namazına) gedər və camaatın başının üstündən keçmədən (bir tərəfə çəkilib Allahın) ona buyurduğu namazı qılar və bundan sonra imam minbərə çıxdıqda susarsa, bu kimsənin həmin cümə ilə ötən cümə arasında olan (kiçik günahları) bağışlanır”.

۲۰ - باب لَا يقيم الرجل أخاه يوم الجمعة ويقعد في مكانه

20-ci fəsil: Adam cümə günü qardaşını oturduğu yerdən durğuzub onun yerində oturmamalıdır

۹۱۱ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ قَالَ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ سَمِعْتُ نَافِعًا يَقُولُ سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ نَحَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُقِيمَ الرَّجُلُ أَخَاهُ مِنْ مَقْعَدِهِ وَيَجْلِسَ فِيهِ . قُلْتُ لِنَافِعِ الْجُمُعَةَ قَالَ الْجُمُعَةَ وَعَظِيمًا .

911. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ məsciddə olan hər kəsə qardaşını yerindən durğuzub onun yerində oturmağı qadağan etmişdir”. Ondan soruşdular: “O, cümə namazını qəsd edirdi?” O: “İstər cümə namazı, istərsə də başqa namaz olsun” – deyə cavab verdi”.

۲۱ - باب الْأَذَانِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

21-ci fəsil: Cümə günü azan vermək

۹۱۲ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ عَنِ الرَّهْرِيِّ عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ كَانَ النَّبَاءُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ أَوَّلُهُ إِذَا جَلَسَ الْإِمَامُ عَلَى الْمِنْبَرِ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فَلَمَّا كَانَ عُثْمَانُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَكَثُرَ النَّاسُ زَادَ النَّبَاءُ الثَّلَاثَ عَلَى الرَّوْرَاءِ .

912. ...Rəvayət edilir ki, əs-Saib ibn Yəzid ؓ demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ, Əbu Bəkrin və Ömər in yaşadıkları dövrdə cümə namazının azanı imam minbərdə oturduğu vaxt oxunardı. Osman (xəlifə) olduqda və camaatın sayı artdıqda, o, “əz-Zəvra”¹ adlı yerdə verilən üçüncü azanı² əlavə etdi”.

۲۲ - باب الْمُؤَذِّنِ الْوَاحِدِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

22-ci fəsil: Cümə günü bir müəzzinin olması

۹۱۳ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ الْمَاجِشُونُ عَنِ الرَّهْرِيِّ عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ أَنَّ الَّذِي زَادَ التَّأْدِينَ الثَّلَاثَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ حِينَ كَثُرَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ ، وَلَمْ يَكُنْ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُؤَذِّنٌ غَيْرَ وَاحِدٍ ، وَكَانَ التَّأْدِينَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ حِينَ يَجْلِسُ الْإِمَامُ ، يُعْنَى عَلَى الْمِنْبَرِ .

913. ...əS-Saib ibn Yəzid ؓ rəvayət edir ki, Osman ibn Əffanın dövründə Mədinənin əhalisi çoxaldıqda üçüncü azan əlavə edildi. Peyğəmbərin ﷺ isə ancaq bir müəzzini vardı və cümə günü azan imam minbərdə oturanda verilərdi.

۲۳ - باب يُؤَذِّنُ الْإِمَامُ عَلَى الْمِنْبَرِ إِذَا سَمِعَ النَّبَاءَ

23-cü fəsil: İmamın minbərin üzərində azanı eşitdikdə müəzzinin sözlərini təkrar etməsi

۹۱۴ - حَدَّثَنَا ابْنُ مِقَاتٍ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ سَهْلٍ بْنُ حُنَيْفٍ عَنِ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلٍ بْنِ حُنَيْفٍ قَالَ سَمِعْتُ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ ، وَهُوَ جَالِسٌ عَلَى الْمِنْبَرِ ، أَدَّنَ الْمُؤَذِّنُ قَالَ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ . قَالَ مُعَاوِيَةُ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ . قَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ . فَقَالَ مُعَاوِيَةُ وَأَنَا . فَقَالَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ . فَقَالَ مُعَاوِيَةُ وَأَنَا . فَلَمَّا أَنْ قَضَى التَّأْدِينَ قَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى هَذَا الْمَجْلِسِ حِينَ أَدَّنَ الْمُؤَذِّنُ يَقُولُ مَا سَمِعْتُمْ مِنِّي مِنْ مَقَالِي .

¹ əz-Zəvra - Mədinə bazarında bir yer adıdır.

² “Üçüncü azan” yəni cümə namazından xeyli əvvəl verilən azan nəzərdə tutulur. Cümə namazı üçün verilən azan və iqamə - iki azan adlandırıldığından ravi bunu üçüncü azan adlandırmışdır.

914. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Umamə ibn Səhl ibn Huneyf demişdir: “Mən Müaviyə ibn Əbu Süfyanın minbərdə oturduğu halda müəzzin azan verib: “Allahu Əkbər, Allahu Əkbər”– dedikdə, Müaviyənin: “Allahu Əkbər, Allahu Əkbər”– dediyini; (müəzzin): “Mən şahidlik edirəm ki, Allahdan başqa ibadətə layiq məbud yoxdur”¹– dedikdə, Müaviyə: “Mən də (şahidlik edirəm)”– dediyini; (müəzzin): “Mən şahidlik edirəm ki, Muhəmməd Allahın elçisidir”²– dedikdə, Müaviyənin: “Mən də (şahidlik edirəm)”– dediyini və müəzzin azanı bitirdikdə (Müaviyənin) belə dediyini eşitmişəm: “Ey insanlar! Mən Peyğəmbərin ﷺ bu yerdə, müəzzin azan verərkən indi məndən eşitdiyinizi eynilə dediyini eşitmişəm”.

٢٤ - باب الجُلوسِ عَلَى الْمِنْبَرِ عِنْدَ التَّأْدِينِ

24-cü fəsil: Müəzzin azan verəndə imamın minbərdə oturması

٩١٥ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْبٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ السَّائِبَ بْنَ يَزِيدَ أَخْبَرَهُ أَنَّ التَّأْدِينَ الثَّانِي يَوْمَ الْجُمُعَةِ أَمَرَ بِهِ عُثْمَانُ حِينَ كَثُرَ أَهْلُ الْمَسْجِدِ ، وَكَانَ التَّأْدِينُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ حِينَ يَجْلِسُ الْإِمَامُ .

913. ...əs-Saib ibn Yəzid ﷺ rəvayət edir ki, cümə günü ikinci dəfə azan verməyi Mədinənin əhalisi çoxaldığı üçün Osman əmr verdi. Cümə günü azan imam minbərdə oturanda verilərdi.

٢٥ - باب التَّأْدِينِ عِنْدَ الْحُطْبَةِ

25-ci fəsil: Azanı xütbəyə yaxın vermək

٩١٦ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِقَاتٍ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ سَمِعْتُ السَّائِبَ بْنَ يَزِيدَ يَقُولُ إِنَّ الْأَذَانَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ كَانَ أَوَّلُهُ حِينَ يَجْلِسُ الْإِمَامُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ عَلَى الْمِنْبَرِ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فَلَمَّا كَانَ فِي خِلَافَةِ عُثْمَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَكَثُرُوا ، أَمَرَ عُثْمَانُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ بِالْأَذَانِ الثَّالِثِ ، فَأُذِنَ بِهِ عَلَى الزُّوْرَاءِ ، فَتَبَّتِ الْأُمْرُ عَلَى ذَلِكَ .

916. ...Rəvayət edilir ki, əs-Saib ibn Yəzid ﷺ demişdir: “Cümə günü azan Allah Elçisinin ﷺ və Əbu Bəkrin dövründə imam minbərdə oturanda verilərdi. Osmanın xilafəti dövründə isə insanlar çoxaldıqda Osman üçüncü dəfə azanın verilməsini əmr etdi. Bu azan “əz-Zəura” adlı yerdə verilməyə başladı və beləliklə bu əmr sabit olaraq qaldı”.

¹ Transkripsiyası: Əşhədu ən lə ilə:hə illəllah.

² Transkripsiyası: Əşhədu ənnə Muhəmmədən rasu:lullah.

26-cı fəsil: Minbərin üzərində xütbə vermək

وَقَالَ أَنَسٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ خَطَبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْمِنْبَرِ .

Ənəs رضي الله عنه demiçdir: “Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم minbərin üzərində xütbə verdi”.

۹۱۷ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْقَارِيِّ الْقُرَشِيُّ الْإِسْكَنْدَرَانِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو حَازِمٍ بْنُ دِينَارٍ أَنَّ رَجُلًا أَتَانَا سَهْلًا بْنِ سَعْدِ السَّاعِدِيِّ ، وَقَدِ امْتَرَوْا فِي الْمِنْبَرِ مِمَّ عُوْدُهُ فَسَأَلُوهُ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ وَاللَّهِ إِنِّي لَأَعْرِفُ بِمَا هُوَ ، وَلَقَدْ رَأَيْتُهُ أَوَّلَ يَوْمٍ وُضِعَ ، وَأَوَّلَ يَوْمٍ جَلَسَ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى فُلَانَةَ - امْرَأَةٍ قَدْ سَمَّاهَا سَهْلًا - « مَرِي غُلَامِكَ النَّجَّارُ أَنْ يَعْمَلَ لِي أَعْوَادًا أَجْلِسُ عَلَيْهِنَّ إِذَا كَلَّمْتُ النَّاسَ » . فَأَمَرْتُهُ فَعَمِلَهَا مِنْ طَرَفَاءِ الْعَابَةِ ثُمَّ جَاءَ بِنَا ، فَأَرْسَلْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَمَرَ بِنَا فَوَضَعَتْهَا هُنَا ، ثُمَّ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى عَلَيْهَا ، وَكَبَّرَ وَهُوَ عَلَيْهَا ، ثُمَّ رَكَعَ وَهُوَ عَلَيْهَا ، ثُمَّ نَزَلَ الْقَهْقَرَى فَسَجَدَ فِي أَصْلِ الْمِنْبَرِ ثُمَّ عَادَ ، فَلَمَّا فَرَغَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ « أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا صَنَعْتُ هَذَا لِتَأْتُوا وَلِتَعْلَمُوا صَلَاتِي » .

917. ...Əbu Hazim ibn Dinar رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم minbərinin hansı ağacdan düzəldiyi barədə aralarına fikir ayrılığı düşmüş bir dəstə adam Səhl ibn Səd əs-Səidinin yanına gəlib bu haqda ondan soruşdu. O dedi: “Allaha and olsun ki, mən onun nədən olduğunu yaxşı bilirəm. Mən onu həm qoyulduğu gün, həm də Allah Elçisinin صلى الله عليه وسلم onun üstündə oturduğu ilk gündə görmüşəm. Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم filan qadının yanına adam göndərrib buyurdu: “Dülgər köləyə əmr et, mənim üçün ağacdan elə bir şey düzəltsin ki, mən camaata xütbə verərkən onun üstündə oturma bilim”. Qadın bunu öz köləsinə əmr etdi və o da meşə yulğunundan¹ minbər düzəldib onun yanına apardı. Qadın onu Allah Elçisinə صلى الله عليه وسلم göndərdi, Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم də onun buraya qoyulmasını əmr etdi. Mən Allah Elçisinin صلى الله عليه وسلم onun üstündə namaz qıldığını da görmüşəm. O, minbərin üstündə olarkən: “Allahu Əkbər”– dedi, (Qurandan oxuduqdan) sonra rükuya getdi, sonra rükudan geri çəkilərək minbərdən aşağı endi və minbərin dibində səcdə etdi, sonra yenidən minbərə qalxıb namazını davam etdi. Namazı bitirdikdən sonra camaata tərəf dönüb, buyurdu: “Ay camaat! Mən belə etdim ki, siz də mənə baxıb mənim etdiklərimi edəsiniz və mənim necə namaz qıldığımı öyrənəsiniz”.

۹۱۸ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ أَنَسٍ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ

¹ Meşə yulğunu – quraqlığa və şoranlığa davamlı, xırda salxım çiçəkli kol bitkisidir.

اللَّهُ قَالَ كَانَ جِدْعٌ يُقَوْمُ إِلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا وَضِعَ لَهُ الْمِنْبَرُ سَمِعْنَا لِلجِدْعِ مِثْلَ أَصْوَاتِ الْعِشَارِ حَتَّى نَزَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَيْهِ . قَالَ سُلَيْمَانُ عَنْ يَحْيَى أَحْمَرَ بْنِ حَفْصِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَنَسٍ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرًا .

918. ...Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ xütbə deyərkən bir kötüyün yanında durardı. Onun üçün minbər qoyulduqda biz həmin kötüyün hamilə dəvənin inildədiyi kimi inildədiyini eşitdik. Peyğəmbər ﷺ minbərdən aşağı enib əlini onun üstünə qoyanadək (onun səsi kəsilmədi)”.

٩١٩ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ عَلَى الْمِنْبَرِ فَقَالَ « مَنْ جَاءَ إِلَى الْجُمُعَةِ فَلْيَغْتَسِلْ » .

919. ...Səlim atasının ﷺ belə dediyini rəvayət etmişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ minbərin üzərində xütbə verərkən belə dediyini eşitmişəm: “Kim Cüməyə gələrsə, qüsl alsın”.

٢٧ - باب الخطبة قائمًا

27-ci fəsil: Xütbəni ayaq üstə demək

وقَالَ أَنَسٌ بَيْنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ قَائِمًا .

Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ xütbəni ayaq üstə dedi”.

٩٢٠ - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ قَالَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ قَائِمًا ثُمَّ يَقْعُدُ ثُمَّ يَقُومُ ، كَمَا تَفْعَلُونَ الْآنَ .

920. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ xütbəni ayaq üstə oxuyar, sonra bir qədər oturur, sonra yenə ayağa qalxardı; o, eynilə siz indi etdiyiniz kimi edərdi”.

٢٨ - باب يستقبل الإمام القوم واستقبال الناس الإمام إذا خطب

28-ci fəsil: Xütbə deyərkən imam camaata, camaat da imama doğru yönəlir

واستقبل ابنُ عمرَ وأَنَّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا .

İbn Ömər və Ənəs رضي الله عنه xütbə vaxtı imama doğru yönəlmişdilər.

٩٢١ - حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى عَنِ هِرَالِ بْنِ أَبِي مَيْمُونَةَ حَدَّثَنَا عَطَاءُ بْنُ يَسَارٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ قَالَ إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَلَسَ ذَاتَ يَوْمٍ عَلَى الْمِنْبَرِ وَجَلَسْنَا حَوْلَهُ .

921. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Səid əl-Xudri رضى الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ minbərdə oturduqda biz də onun ətrafında oturduq.

۲۹ - باب من قال في الخطبة بعد النّاء أمّا بعد

29-cu fəsil: Xütbə əsnasında Allaha təriflər deyəndən sonra “Sonra isə...” deyən kimsə

رَوَاهُ عِكْرِمَةُ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

Bunu İkrimə رضى الله عنه İbn Abbasdan رضى الله عنه, o da Peyğəmbərdən ﷺ rəvayət etmişdir.

۹۲۲ - وَقَالَ مُحَمَّدٌ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ قَالَ أَخْبَرْتَنِي فَاطِمَةُ بِنْتُ الْمُنْذِرِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ قَالَتْ دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وَالتَّاسُ يُصَلُّونَ فُلْتُ مَا شَأْنُ النَّاسِ فَأَشَارَتْ بِرَأْسِهَا إِلَى السَّمَاءِ . فَقُلْتُ آيَةٌ فَأَشَارَتْ بِرَأْسِهَا أَيْ نَعَمْ . قَالَتْ فَأَطَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جِدًّا حَتَّى تَحَلَّيْنَ الْعَشِيَّ وَإِلَى جَنبِي قِرْبَةٌ فِيهَا مَاءٌ فَفَتَحْتُهَا فَجَعَلْتُ أُصْبُ مِنْهَا عَلَى رَأْسِي ، فَانصَرَفَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ تَحَلَّتِ الشَّمْسُ ، فَحَطَبَ النَّاسُ ، وَحَمَدَ اللَّهُ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ « أَمَّا بَعْدُ » . قَالَتْ وَلَغَطَ نِسْوَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ ، فَانكفأت إِلَيْهِنَّ لِأَسْكِنَهُنَّ فَعُلْتُ لِعَائِشَةَ مَا قَالَ قَالَتْ قَالَ « مَا مِنْ شَيْءٍ لَمْ أَكُنْ أَرِيئُهُ إِلَّا قَدْ رَأَيْتُهُ فِي مَقَامِي هَذَا حَتَّى الْجَنَّةِ وَالنَّارِ ، وَإِنَّهُ قَدْ أُوجِيَ إِلَيَّ أَنْتُمْ تُفْتَنُونَ فِي الْقُبُورِ مِثْلَ - أَوْ قَرِيبَ مِنْ - فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ ، يُؤْتَى أَحَدُكُمْ ، فَيُقَالُ لَهُ مَا عَلِمَكَ بِهَذَا الرَّجُلِ فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ - أَوْ قَالَ الْمُؤْمِنُ شَكَّ هِشَامٌ - فَيَقُولُ هُوَ رَسُولُ اللَّهِ ، هُوَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَاءَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى فَاثْبَغْنَا وَاتَّبَعْنَا وَصَدَّقْنَا . فَيُقَالُ لَهُ تَمَّ صَالِحًا ، فَذَكُّنَا نَعْلَمُ إِنْ كُنْتَ لَتُؤْمِنُ بِهِ . وَأَمَّا الْمُنَافِقُ - أَوْ قَالَ الْمُرْتَابُ شَكَّ هِشَامٌ - فَيُقَالُ لَهُ مَا عَلِمَكَ بِهَذَا الرَّجُلِ فَيَقُولُ لَا أَدْرِي ، سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ شَيْئًا فَقُلْتُ » . قَالَ هِشَامٌ فَلَقَدْ قَالَتْ لِي فَاطِمَةُ فَأَوْعَيْتُهُ ، غَيْرَ أَنَّهَُا دَكَرَتْ مَا يُعْلِطُ عَلَيْهِ .

922. ...Rəvayət edilir ki, Əsma bint Əbu Bəkr رضى الله عنها demişdir: “(Günəş tutulduğu vaxt) mən Aişənin yanına gəldim, o vaxt camaat namaz qılırdı. Mən: “İnsanlara nə olub?”– deyə soruşdum. O, (günəşin tutulduğunu bildirmək üçün) başı ilə göyə işarə etdi. Mən: “Bu, əlamətdirmi?”– deyə soruşdum. O, başı ilə işarə edib mənim sözümü təsdiqlədi. (Bu səbəbdən mən də namaza durdum). Allah Elçisi ﷺ namazı çox uzatdı və mən hal-sızlaşıb əldən düşdüm. Yanımda su ilə dolu qab var idi. Mən onun ağzını açıb başıma su tökməyə başladım. Allah Elçisi ﷺ namazı bitirdi, günəşin üzü də açılmışdı. Allah Elçisi ﷺ Allaha layiq olduğu şəkildə həmd etdikdən sonra camaata xütbə deyərək belə buyurdu: “Sonra isə...”. Əsma deyir: “Bu əsnada ənsardan olan bir dəstə qadın möhkəm səslə danışmağa başladılar. Mən də onları susdurmaq üçün üzümü onlara tərəf çevirdim. Buna görə də “Sonra isə...” sözündən sonra olanları eşitmədim. Aişədən:

“Allah Elçisi ﷺ nə dedi?” deyər soruşdum. Aişə dedi: “Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Bu yerdə mən əvvəllər mənə göstərilmiş hər bir şeyi, hətta Cənnət və Cəhənnəmi gördüm. Mənə vəhy olundu ki, siz qəbirlərinizdə məsih Dəccalın imtahanına bənzər (və ya buna yaxın¹) bir imtahana çəkiləcəksiniz. (Dünyasını dəyişmiş kimsədən): “Bu kişi² haqqında nə bilirsən?”– deyər soruşacaqlar. Mömin (yaxud yəqinliklə inanan³) bəndə: “O, Allahın Elçisi ﷺ Muhəmməddir. O bizə dəlillər və doğru yol göstəricisi gətirdi. Biz də ona iman etdik, (onun dəvətini) qəbul etdik, onun ardınca getdik və onu təsdiq etdik”– deyəcək. Bundan sonra (mələklər) ona: “Rahət yat! Biz artıq sənəyə ona qətiyyətlə iman gətirdiyini bildik”– deyəcəklər. Münafiq və ya qəlbində şübhə olan adama gəldikdə isə (mələklər) ona deyəcəklər: “Bu kişi haqqında nə bilirsən?” O da: “Bilmirəm, mən sadəcə insanların bəzi şeylər danışdıqlarını eşidir və həmin şeyi mən də deyirdim”– deyəcək”. Ravi Hişam deyir: “And olsun ki, Fatimə (bint Munzir) bunları mənə danışmış, mən də eynilə əzbərləmişəm. Fatimənin demədiyini şeyləri isə əzbərimdə saxlamamışam”.

۹۱۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنْ جَرِيرِ بْنِ حَازِمٍ قَالَ سَمِعْتُ الْحَسَنَ يَقُولُ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ تَعْلِبٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَى بِمَالٍ أَوْ سَبِيٍّ فَفَسَّمَهُ ، فَأَعْطَى رِجَالًا وَتَرَكَ رِجَالًا فَبَلَغَهُ أَنَّ الَّذِينَ تَرَكَ عَتَبُوا ، فَحَمَدَ اللَّهُ ثُمَّ أَتَنَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ قَالَ « أَمَّا بَعْدُ ، فَوَاللَّهِ إِنِّي لَأَعْطِي الرَّجُلَ ، وَأَدْعُ الرَّجُلَ ، وَالَّذِي أَدْعُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الَّذِي أُعْطِيَ وَلَكِنْ أُقْوَامًا لِمَا أَرَى فِي قُلُوبِهِمْ مِنَ الْجَزَعِ وَالْهَلَعِ ، وَأَكُلُ أَقْوَامًا إِلَى مَا جَعَلَ اللَّهُ فِي قُلُوبِهِمْ مِنَ الْعِنَى وَالْحَيْرِ ، فِيهِمْ عَمْرُو بْنُ تَعْلِبٍ . » . فَوَاللَّهِ مَا أَحَبُّ إِلَيَّ بِكَلِمَةٍ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حُمُرِ النَّعَمِ . تَابَعَهُ يُونُسُ .

923. ...Amr ibn Təğlib رəvayət edir ki, bir dəfə Allah Elçisinə ﷺ pul və ya əsir gətirmişdilər. O, bunu bölüşdürüb ondan bəzilərinə pay verdi, bəzilərinə isə heç nə vermədi. Sonra ona heç nə vermədiyini adamların onu qınamaları xəbəri çatdı. Peyğəmbər ﷺ Allaha həmd-səna edib Ona təriflər dedikdən sonra buyurdu: “Sonra isə... Allaha and olsun, mən bir kəsə (pay) verib, başqa birindən bunu əsirgəyə bilərəm. Lakin əsirgədiyim adamı (pay) verdiyim adamdan daha çox sevirəm. O adamlara da ona görə (pay) verirəm ki, onların qəlbində səbirsizlik və narahatçılıq görürəm, digərlərini isə Allahın onların qəlbində yaratdığı zənginliyə və xeyir-bərəkətə həvalə edirəm – Amr ibn Təğlib də onların arasındadır”. (Amr

¹ Bu, hədisi rəvayət edən rəvayətdən birinin şəkkidir.

² Burada “bu adam” deyildikdə, Muhəmməd Peyğəmbər ﷺ nəzərdə tutulur.

³ Bu, hədisi rəvayət edən rəvayətdən birinin şəkkidir.

ibn Təğlib deyir): “Mən Allah Elçisinin ﷺ bu sözlərini qırmızı dəvələrə belə dəyişməyəm”.

۹۲۴ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عَقْبِلٍ عَنِ ابْنِ شَهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ ذَاتَ لَيْلَةٍ مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ ، فَصَلَّى فِي الْمَسْجِدِ ، فَصَلَّى رِجَالَ بِصَلَاتِهِ فَأَصْبَحَ النَّاسُ فَتَحَدَّثُوا ، فَاجْتَمَعَ أَكْثَرُ مِنْهُمْ فَصَلُّوا مَعَهُ ، فَأَصْبَحَ النَّاسُ فَتَحَدَّثُوا فَكَثُرَ أَهْلُ الْمَسْجِدِ مِنَ اللَّيْلَةِ الثَّالِثَةِ ، فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَلُّوا بِصَلَاتِهِ ، فَلَمَّا كَانَتِ اللَّيْلَةُ الرَّابِعَةَ عَجَزَ الْمَسْجِدُ عَنْ أَهْلِهِ حَتَّى خَرَجَ لِصَلَاةِ الصُّبْحِ ، فَلَمَّا قَضَى الْفَجْرَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ ، فَتَشَهَّدَ ثُمَّ قَالَ « أَمَا بَعْدُ فَإِنَّهُ لَمْ يَخَفْ عَلَى مَكَانِكُمْ ، لِكَيْتِي خَشِيتُ أَنْ تُفْرَضَ عَلَيْكُمْ فَتَعْجِزُوا عَنْهَا » . تَابِعَهُ يُوسُفُ .

924. ...Aişə رضي الله عنها rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ gecə vaxtı gecənin qaranlığında çıxıb, məsciddə namaz qıldı. Bir neçə kişi də onun namazına qoşuldular, səhər açılanda isə bu haqda camaata danışmağa başladılar. Növbəti gecə namaza daha çox adam topladı və Allah Elçisi ﷺ ilə namaz qıldılar. Səhər olduqda insanlar bu haqda danışmağa başladılar. Üçüncü gecə məsciddə camaat daha da çoxaldı və onun namazına qoşuldular. Dördüncü gecə camaat məscidə yerləşmədi (və Peyğəmbər ﷺ onların yanına çıxmadı). Nəhayət, Sübh namazını qıldırırdıqda insanlar tərəf dönüb şəhadət kəlməsini söylədi, sonra belə buyurdu: “Sonra isə, dünənki gecə olan halınız mənə gizli deyildi, lakin gecə namazının sizin üzərinə vacib olacağından və onu qılmaqdan aciz olmanızdan ehtiyat etdim”.

۹۲۵ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَامَ عَشِيَّةَ بَعْدَ الصَّلَاةِ ، فَتَشَهَّدَ وَأَتَى عَلَى اللَّهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ « أَمَا بَعْدُ » . تَابِعَهُ أَبُو مُعَاوِيَةَ وَأَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « أَمَا بَعْدُ » . تَابِعَهُ الْعَدْنِيُّ عَنْ سُفْيَانَ فِي أَمَا بَعْدُ .

925. ...Əbu Humejd əs-Səidi رضي الله عنه rəvayət edir ki, bir dəfə axşam çağı Peyğəmbər ﷺ namazdan sonra ayağa qalxıb şəhadət kəlməsini dedi və Allaha – Ona layiq tərzdə təriflər dedikdən sonra buyurdu: “Sonra isə...”.

۹۲۶ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُسَيْنٍ عَنِ الْمُسَوَّرِ بْنِ مَحْرَمَةَ قَالَ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَمِعْتُهُ حِينَ تَشَهَّدَ يَقُولُ « أَمَا بَعْدُ » . تَابِعَهُ الرَّبِيعِيُّ عَنِ الزُّهْرِيِّ .

926. ...Rəvayət edilir ki, Misvər ibn Məxramə رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi ayağa durdu və mən onun şəhadət kəlməsini dediyini eşitdim. Sonra o buyurdu: “Sonra isə...”.

۹۲۷ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُنَاسٍ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَسِيلٍ قَالَ حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ صَعِدَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمِنْبَرَ وَكَانَ آخِرَ مَجْلِسٍ جَلَسَهُ مُتَعَطِّفًا مَلْحَفَةً عَلَى مَنْكِبَيْهِ ، فَذَعَبَ رَأْسَهُ بِعَصَابَةٍ دَسِيمَةٍ ، فَحَمِدَ اللَّهُ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ « أَيُّهَا النَّاسُ إِلَيَّ » . فَتَابُوا إِلَيْهِ ثُمَّ قَالَ « أَمَا بَعْدُ ، فَإِنَّ هَذَا الْحَيَّ مِنَ الْأَنْصَارِ يَقُولُونَ ، وَيَكْفُرُ النَّاسُ ، فَمَنْ وُلِيَ شَيْئًا مِنْ أُمَّةٍ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاسْتَطَاعَ أَنْ يَضُرَّ فِيهِ أَحَدًا أَوْ يَنْفَعُ فِيهِ أَحَدًا ، فَلْيَقْبَلْ مِنْ مُحْسِنِهِمْ ، وَيَتَجَاوَزْ عَنْ مُسِيئِهِمْ »

927. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ minbərə qalxdı və bu onun minbərdəki son oturuşu idi. O, çiyinə atdığı əbaya bürünmüş, başına da boz bir sarıq sarımışdı, Allaha həmd edib şərinə təriflər deyəndən sonra buyurdu: “Ey insanlar, yanıma gəlin!” Onlar dərhal onun yan-yörəsinə topladılar. Sonra Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Sonra isə... bu ənsarların sayı azalacaq, başqa insanların sayı isə çoxalacaq. Belə olduqda kim Muhəmməd ﷺ ümmətinin üzərində hökmranlıq etsə, zərər vurmağa və ya fayda verməyə qadir olsa, qoy ənsardan yaxşı iş görənlərin (yaxşılığını) qəbul etsin, pislik edənləri də bağışlasın”.

۳۰ - باب الفَعْدَةِ بَيْنَ الْخُطْبَتَيْنِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

30-cu fəsil: Cümə günü iki xütbə arasında oturmaq

۹۲۸ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا بَشِيرٌ بْنُ الْمُنْظَلِ قَالَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ خُطْبَتَيْنِ يَفْعُدُ بَيْنَهُمَا .

928. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ iki xütbə deyər və aralarında oturardı”.

۳۱ - باب الإِسْتِمَاعِ إِلَى الْخُطْبَةِ

31-ci fəsil: Xütbəni dinləmək

۹۲۹ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذُنَيْبٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْأَعْرَبِيِّ عَنِ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِذَا كَانَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، وَقَفَّتِ الْمَلَائِكَةُ عَلَى بَابِ الْمَسْجِدِ يَكْتُبُونَ الْأَوَّلَ فَالْأَوَّلَ ، وَمِثْلُ الْمُهْجَرِ كَمِثْلِ الْإِدَى يُهْدَى بِدَنَّةٍ ، ثُمَّ كَالِدَى يُهْدَى بِقَرَّةٍ ، ثُمَّ كَبْشًا ، ثُمَّ دَجَاجَةً ، ثُمَّ بَيْضَةً ، فَإِذَا خَرَجَ الْإِمَامُ طَوَّأُوا صُحُفَهُمْ ، وَيَسْتَمِعُونَ الدُّكْرَ » .

929. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Cümə günü yetişdiyi zaman mələklər məscidin qapılarının önündə düzülüb (ora gələn adamları) bir-bir siyahıya alırlar. (Məscidə) ilk gələnin misalı bir dəvə qurban etmiş kimi, sonra gələnin misalı inək qurban etmiş kimi, sonra qoç, sonra toyuq, sonra gələnin misalı da yumurta

qurban etmiş kimi olur. İmam gəldikdə isə səhifələri bağlayıb zikri (xütbəni) dinləyirlər”.

۳۲ - باب إِذَا رَأَى الْإِمَامُ رَجُلًا جَاءَ وَهُوَ يَخْطُبُ أَمْرُهُ أَنْ يُصَلِّيَ رَكَعَتَيْنِ

32-ci fəsil: İmam xütbə dediyi vaxt kiminsə gəlib oturduğunu görərsə, ona iki rükət namaz qılmağı buyurmalıdır

۹۳۰ - حَدَّثَنَا أَبُو التُّعْمَانِ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ النَّاسَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَقَالَ « أَصَلَّيْتَ يَا فُلَانُ » . قَالَ لَا . قَالَ « فَمُ فَارْتَعْ » .

930. ...Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه demişdir: “Cümə günü Peyğəmbər ﷺ xütbə deyən vaxt bir adam məscidə gəldi və Peyğəmbər ﷺ ondan soruşdu: “Namaz qıldınımı, ey filankəs?” O adam: “Xeyr”– deyər cavab verdi. Onda Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Elə isə qalx və namaz qıl!”

۳۳ - باب مَنْ جَاءَ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ صَلَّى رَكَعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ

33-cü fəsil: İmam xütbə verdiyi zaman gələnin yüngül iki rükət namaz qılması

۹۳۱ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو بْنِ سَعْدٍ جَابِرًا قَالَ دَخَلَ رَجُلٌ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ فَقَالَ « أَصَلَّيْتَ » . قَالَ لَا . قَالَ « فَصَلِّ رَكَعَتَيْنِ » .

931. ...Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه demişdir: “Cümə günü Peyğəmbər ﷺ camaata xütbə verərkən bir adam məscidə gəldi və Peyğəmbər ﷺ ondan soruşdu: “Namaz qıldınımı?” O adam: “Xeyr”– deyər cavab verdi. Onda Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Elə isə iki rükət namaz qıl!”

۳۴ - باب رَفْعِ الْيَدَيْنِ فِي الْخُطْبَةِ

34-cü fəsil: Xütbədə əlləri qaldırmaq

۹۳۲ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ أَنَسٍ . وَعَنْ يُونُسَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ بَيْنَمَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِذْ قَامَ رَجُلٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، هَلْكَ الْكُرَاعُ ، وَهَلْكَ الشَّأْ ، فَادْعُ اللَّهَ أَنْ يَسْقِينَا . فَمَدَّ يَدَيْهِ وَدَعَا .

932. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ cümə günü xütbə verərkən bir kişi ayağa qalxıb dedi: “Ey Allahın Elçisi, atlar həlak oldu! Mal-qara həlak oldu! Allaha dua et bizə yağış yağdırсын!” Peyğəmbər ﷺ də əllərini uzadıb qaldıraraq dua etdi.

35-ci fəsil: Cümə günü xütbə vaxtı yağışın yağması üçün Allaha dua etmək

۹۳۳ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ قَالَ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرٍو قَالَ حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ أَصَابَتِ النَّاسَ سَنَةٌ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَبَيْنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ فِي يَوْمٍ جُمُعَةٍ قَامَ أَعْرَابِيٌّ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلَكَ الْمَالُ وَجَاعَ الْعِيَالُ ، فَادْعُ اللَّهَ لَنَا . فَرَفَعَ يَدَيْهِ ، وَمَا نَرَى فِي السَّمَاءِ قَرَعَةً ، فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا وَضَعَهَا حَتَّى نَارَ السَّحَابِ أَمْثَالَ الْجِبَالِ ، ثُمَّ لَمْ يَنْزِلْ عَنْ مَنْبَرِهِ حَتَّى رَأَيْتُ الْمَطَرَ يَتَخَادَرُ عَلَى لِحْيَتِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَمُطِرْنَا يَوْمَنَا ذَلِكَ ، وَمِنَ الْعَدَى ، وَبَعْدَ الْعَدَى وَالَّذِي يَلِيهِ ، حَتَّى الْجُمُعَةِ الْآخِرَى ، وَقَامَ ذَلِكَ الْأَعْرَابِيُّ - أَوْ قَالَ غَيْرُهُ - فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، هَدَمَ الْبِنَاءُ وَغَرِقَ الْمَالُ ، فَادْعُ اللَّهَ لَنَا . فَرَفَعَ يَدَيْهِ ، فَقَالَ « اللَّهُمَّ حَوَالَيْنَا ، وَلَا عَلَيْنَا » . فَمَا يُشِيرُ يَدَيْهِ إِلَى نَاحِيَةٍ مِنَ السَّحَابِ إِلَّا انْفَرَجَتْ ، وَصَارَتِ الْمَدِينَةُ مِثْلَ الْجُوَيْتِ ، وَسَالَ الْوَادِي قَنَاةَ شَهْرًا ، وَلَمْ يَجِئْ أَحَدٌ مِنْ نَاحِيَةٍ إِلَّا حَدَّثَ بِالْجُودِ .

933. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ﷺ demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ zamanında insanlara quraqlıq üz vermişdi. Peyğəmbər ﷺ cümə günü xütbə verən vaxt bir bədəvi ayağa qalxıb dedi: “Ey Allahın Elçisi, mallar zay oldu, uşaqlar ac qaldı. Bizim üçün Allaha dua et!” Peyğəmbər ﷺ əllərini göyə qaldırdı. Həmin vaxt biz göydə bir dənə də olsun bulud görmürdük. Canım Əlində Olana and olsun ki, o, hələ əllərini aşağı salmamış başımız üzərində dağlar qədər buludlar topalaşdı və o, minbərdən yerə enməmiş mən onun saqqalından süzülən yağış damçılarını gördüm. Həmin gün, ertəsi gün, ondan sonrakı gün, daha sonrakı gün – növbəti cüməyədək yağış ara vermədən yağdı. Cümə günü həmin bədəvi (və ya başqa birisi) ayağa qalxıb dedi: “Ey Allahın Elçisi, evlər dağıldı, mallar su altında qaldı. Bizim üçün Allaha dua et!” Peyğəmbər ﷺ əllərini göyə qaldırıb dedi: “Allahım! (Yağışı) üstümüzə deyil, ətrafımıza yağdır”. Sonra əli ilə hara işarə etdisə, oradakı bulud topası dağıldı və Mədinə səması çalaya bənzədi.¹ Qənat vadisində bir ay sel axdı, kənardan Mədinəyə gələn hər kəs bol yağışlar yağdığından danışırdı”.

36-cı fəsil: Cümə günü imam xütbə verən zaman susmaq

وَإِذَا قَالَ لِصَاحِبِهِ أَنْصِتْ . فَقَدْ لَعَا . وَقَالَ سَلْمَانُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُنصِتُ إِذَا تَكَلَّمَ الْإِمَامُ .

Yoldaşına “Sus!” deyən, artıq mənasız söz danışmışdır.² Salman ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə duyurdu: “İmam danışdıqda susun”.

¹ Yəni göyün üzü açıldı və Mədinənin ətrafı buludlarla əhatə olundu.

² Yəni xütbə əsnasında danışan hər kəsin savabdan məhrum olacağı qəsd edilir.

۹۳۴ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِذَا قُلْتُمْ لِصَاحِبِكِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ أَنْصِتْ . وَإِلِإِمَامٍ يَخْطُبُ فَقَدْ لَعْنَتْ » .

934. ...Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Cümə günü imam xütbə verən zaman sən yanındakı adama: “Sus!” – desən, mənasız söz danışmış olarsan”.

۳۷ - باب السَّاعَةِ الَّتِي فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ

37-ci fəsil: Cümə gününün xeyirli saati

۹۳۵ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَكَرَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَقَالَ « فِيهِ سَاعَةٌ لَا يُوَافِقُهَا عَبْدٌ مُسْلِمٌ ، وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي ، يَسْأَلُ اللَّهَ تَعَالَى شَيْئًا إِلَّا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ » . وَأَشَارَ بِيَدِهِ بِعُقُلَيْهَا .

935. ...Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, bir dəfə Allah Elçisi ﷺ cümə gününün qeyd edərək buyurdu: “Bu gündə elə bir saat var ki, müsəlman olan hər kim (həmin vaxt) namaz qılıb Uca Allahdan bir şey istəsə, Allah mütləq ona istədiyini verər”. Sonra o, əli ilə işarə edib həmin vaxtın olduğca az olduğunu göstərdi.

۳۸ - باب إِذَا نَفَرَ النَّاسُ عَنِ الْإِمَامِ فِي صَلَاةِ الْجُمُعَةِ فَصَلَاةُ الْإِمَامِ وَمَنْ بَقِيَ جَائِزَةً

38-ci fəsil: Cümə namazı qılınarkən bəzi adamların imamı tərək etməsi, imamın və qalib namaz qılanın namazlarının icazəli olması

۹۳۶ - حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرٍو قَالَ حَدَّثَنَا زَائِدَةُ عَنْ حُصَيْنٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ قَالَ حَدَّثَنَا جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ بَيْنَمَا نَحْنُ نُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ أَقْبَلَتْ عَيْرٌ تَحْمِلُ طَعَامًا ، فَالْتَفَتُوا إِلَيْهَا حَتَّى مَا بَقِيَ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَّا ائْتَانَا عَشْرَ رَجُلًا ، فَتَرَكْتُ هَذِهِ الْآيَةَ { وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ هَواً انْفِصُوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا } .

936. ...Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه demişdir: “Bir dəfə biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə namaz qılarkən ərzaqla yüklənmiş dəvə karvanı gəldi. Hamı tələsik karvana tərəf getdi. Peyğəmbərin ﷺ yanında isə cəmi on iki nəfər qaldı və həmin vaxt bu ayə nazil oldu: “Onlar ticarət və ya əyləncə gördükləri zaman dağılışıb ona tərəf qaçdılar və səni (minbərdə) ayaq üstə olduğun halda tərək etdilər”. (əl-Cumuə, 11)”.

39-cu fəsil: Cümə namazından əvvəl və ondan sonra qılınan əlavə namazlar

۹۳۷ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي قَبْلَ الظُّهْرِ رَكْعَتَيْنِ ، وَبَعْدَهَا رَكْعَتَيْنِ ، وَبَعْدَ الْمَغْرِبِ رَكْعَتَيْنِ فِي بَيْتِهِ ، وَبَعْدَ الْعِشَاءِ رَكْعَتَيْنِ وَكَانَ لَا يُصَلِّي بَعْدَ الْجُمُعَةِ حَتَّى يُنْصَرَفَ فَيُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ .

937. ...Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ Zöhr namazından əvvəl də, sonra da iki rükət, Məğrib namazından sonra evində iki rükət, İşa namazından sonra iki rükət namaz qıldadı. Cümə namazından sonra isə məsciddən çıxıb gedənədək namaz qılmaz, ancaq evində iki rükət namaz qıldadı.

۴۰ - باب قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى { فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ }

40-cı fəsil: Uca Allahın bu kəlamı: “Namaz başa çatdıqdan sonra yer üzünə dağılışıb Allahın lütfünü axtarın...” (əl-Cumuə, 10)

۹۳۸ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَسَاةٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ قَالَ كَانَتْ فَيْنَا امْرَأَةٌ تَجْعَلُ عَلَى أَرْبَعَاءٍ فِي مَرْزَعَةٍ لَهَا سِلْقًا ، فَكَانَتْ إِذَا كَانَ يَوْمَ جُمُعَةٍ تَنْزِعُ أَصُولَ السِّلْقِ فَتَجْعَلُهُ فِي قَدْرِ ، ثُمَّ تَجْعَلُ عَلَيْهِ قُبْضَةً مِنْ شَعِيرٍ تَطْحُنُهَا ، فَتَكُونُ أَصُولَ السِّلْقِ عَرْقَهُ ، وَكُنَّا نَنْصَرِفُ مِنْ صَلَاةِ الْجُمُعَةِ فَنَسَلِمُ عَلَيْهَا ، فَتُقَرَّبُ ذَلِكَ الطَّعَامَ إِلَيْنَا فَنَلْعَقُهُ ، وَكُنَّا نَتَمَتَّى يَوْمَ الْجُمُعَةِ لِطَعَامِهَا ذَلِكَ .

938. ...Rəvayət edilir ki, Səhl رضي الله عنه demişdir: “Aramızda bir qadın var idi. Su arxlarının kənarındakı tarlasında şəkər çuğunduru becərirdi. Hər cümə günü olduqda şəkər çuğundurunun köklərini çıxarıb bir qaba qoyar, sonra üyütdüyü bir ovuc arpanı qabın içinə atardı, o köklər də ətli sümük kimi görünərdi. Biz cümə namazından çıxdıqda o qadının yanına gələr və salam verərdik. O qadın da bizə bu yeməyi təklif edər, biz də ondan qaşıqlayardıq. Biz qadının yeməyinə görə cümənin tez gəlməsini istəyərdik”.

۹۳۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَهْلِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ وَقَالَ مَا كُنَّا نَقِيلُ وَلَا نَتَعَدَّى إِلَّا بَعْدَ الْجُمُعَةِ .

939. ...Yuxarıdakı hədisin mətni ilə eynidir, lakin belə bir əlavə də var: “Biz (Peyğəmbərin ﷺ dövründə) cüməni qılmadan nə gündüz yuxusunu yatar, nə də günorta yeməyini yeyərdik”.

41-ci fəsil: Cümə namazından sonra qaylulə¹ (istirahət) etmək

٩٤٠ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُقْبَةَ الشَّيْبَانِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الْفَزَارِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْتِ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ كُنَّا نُبَكِّرُ إِلَى الْجُمُعَةِ ثُمَّ نَقْبِلُ

940. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Biz cümə namazına erkəndən gələr, namazdan sonra isə gündüz istirahətini edərdik”.

٩٤١ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْزُومٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَسَّانَ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَهْلٍ قَالَ كُنَّا نَصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْجُمُعَةَ ثُمَّ تَكُونُ الْقَائِلَةُ .

941. ...Rəvayət edilir ki, Səhl رضي الله عنه demişdir: “Biz Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم ilə Cumə namazını qıldırıq, sonra qaylulə (gündüz istirahəti) edərdik”.

¹ Qaylulə - gunun əvvəlində Duha vaxtı yatmağa deyilir. Həmcinin gunorta vaxtı istirahət edərək yatmağa da qaylulə deyilir.

۱۲ - كِتَابُ الْخَوْفِ

12. Qorxu namazı kitabı

۱ - باب صَلَاةِ الْخَوْفِ

1-ci fəsil: Qorxu namazı

وَقَوْلَ اللَّهِ تَعَالَى ﴿ وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمْ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا * وَإِذَا كُنْتُمْ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلْتَقُمْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَائِكُمْ وَلْتَأْتِ طَائِفَةٌ أُخْرَى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ وَذَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ كَانَ بِكُمْ أَدَى مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَنْ تَضَعُوا أَسْلِحَتَكُمْ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴾

Uca Allah buyurur: “Yer üzündə səfərə çıxdığınız zaman kafirlərin sizə zərər yetirəcəklərindən qorxarsınızsa, namazı qısaltmanızda sizə günah yoxdur. Şübhəsiz ki, kafirlər sizin açıq-aydın düşmənidir. Sən səhabələrinin arasında olub onlara namaz qıldırtdığınız zaman onların bir dəstəsi səninlə birlikdə namaza dursun, silahlarını da özləri ilə götürsünlər. Bunlar səcdə etdikləri zaman birinci rükəti tamamlayanadək o biri dəstə arxanızda olsun. Sonra namazını qılmamış digər dəstə gəlib səninlə birlikdə namaz qılsın, ehtiyatlarını tutsunlar və silahlarını da özləri ilə götürsünlər. Kafirlər istərlər ki, siz silahlarınızdan və əşyalarınızdan xəbərsiz olasınız və onlar da sizin üzərinizə bircə dəfə hücum etsinlər – bir həmlədə sizi məğlub etsinlər. Əgər siz yağışdan əziyyət çəksəniz və ya xəstə olsanız, silahlarınızı yerə qoymaqda sizə günah yoxdur, lakin ehtiyatınızı əldən verməyin. Şübhəsiz ki, Allah kafirlər üçün alçaldıcı bir əzab hazırlamışdır”. (ən-Nisa, 101-102).

۹۴۲ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ سَأَلْتُهُ هَلْ صَلَّى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعْنِي صَلَاةَ الْخَوْفِ قَالَ أَخْبَرَنِي سَالِمٌ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ عَزَّوْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَبْلَ نَجْدٍ ، فَوَارَيْنَا الْعَدُوَّ فَصَافَقْنَا لَهُمْ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي لَنَا فَقَامَتْ طَائِفَةٌ مَعَهُ تُصَلِّي ، وَأَقْبَلَتْ طَائِفَةٌ عَلَى الْعَدُوِّ وَرَكَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَنْ مَعَهُ ، وَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ ، ثُمَّ انْصَرَفُوا مَكَانَ الطَّائِفَةِ الَّتِي لَمْ تُصَلِّ ، فَجَاءُوا ، فَرَكَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَنْ مَعَهُ ، وَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ ، فَقَامَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ فَرَكَعَ لِنَفْسِهِ رُكْعَةً وَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ .

942. ...Rəvayət edilir ki, Şueyb رضي الله عنه demişdir: “Mən əz-Zuhridən “Peyğəmbər ﷺ qorxu namazı qılıbmı?” deyə soruşdum. O dedi: “Səlim mənə xəbər verdi ki, Abdullah ibn Ömər demişdir: “Mən Allah Elçisi ﷺ ilə birlikdə

Nəcd istişamətində gedən döyüşdə iştirak etdim. Biz düşmənlə qarşı-qarşıya gəldikdə onlarla üzbəüz durub sıralara düzüldük. Bundan sonra Allah Elçisi ﷺ bizə namaz qıldırmağa durdu. Bu vaxt səhabələrin bir qismi onunla birlikdə namaza durdu, digərləri isə düşməyə tərəf yönəldi. Allah Elçisi ﷺ namaza duranlarla birlikdə rükuya getdi və iki dəfə səcdə etdi.¹ Sonra onlar arxaya çəkilib namaz qılmayanların yerini tutdular, namaz qılmayanlar isə namaza durdular. Allah Elçisi ﷺ namaza duranlarla birlikdə rükuya getdi və iki dəfə səcdə etdi. O, salam verdikdən sonra hər kəs qalxıb ayrı-ayrılıqda bir rükət namaz qıldı”.

۲ - باب صَلَاةِ الْخَوْفِ رِجَالًا وَرُكْبَانًا

2-ci fəsil: Qorxu namazını həm ayaq üstə, həm də minik üzərində qılmaq olar

رِجَالًا قَائِمًا

“Ra:cilun” ayaq üstə deməkdir.

۹۴۳ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ الْفُرَشِيُّ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعِ بْنِ عَبْدِ عُمَرَ نَحْوًا مِنْ قَوْلِ مُجَاهِدٍ إِذَا اخْتَلَطُوا قِيَامًا . وَزَادَ ابْنُ عُمَرَ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «وَأِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَلْيُصَلُّوا قِيَامًا وَرُكْبَانًا»

943. ...Mücahid İbn Ömər: “Düşmənlə qarşılaşdıqda namaz ayaq üstə qılınır” sözünü rəvayət etmişdir. Həmçinin İbn Ömər rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur: “Əgər (düşmənin sayı) bundan (müsəlmanlardan) çox olarsa, müsəlmanlar namazlarını ayaq üstə və ya minik üstündə qıla bilərlər”.

۳ - باب يَخْرُسُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا فِي صَلَاةِ الْخَوْفِ

3-cü fəsil: Qorxu namazında namaz qılanların bir qismi digəri qismi qoruyur

۹۴۴ - حَدَّثَنَا حَيْوَةُ بْنُ شُرَيْحٍ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَرْبٍ عَنْ الزُّبَيْدِيِّ عَنِ الرَّهْرِيِّ عَنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَامَ النَّاسُ مَعَهُ ، فَكَبَّرَ وَكَبَّرُوا مَعَهُ ، وَرَكَعَ وَرَكَعَ نَاسٌ مِنْهُمْ ، ثُمَّ سَجَدَ وَسَجَدُوا مَعَهُ ، ثُمَّ قَامَ لِلثَّانِيَةِ فَمَامَ الَّذِينَ سَجَدُوا وَخَرَسُوا إِخْوَانَهُمْ ، وَأَتَتْ الطَّائِفَةُ الْأُخْرَى فَرَكَعُوا وَسَجَدُوا مَعَهُ ، وَالنَّاسُ كُلُّهُمْ فِي صَلَاةٍ ، وَلَكِنْ يَخْرُسُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا .

¹ Yəni arxasındakılara bir rükət namaz qıldırırdı.

944. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ ayağa durdu, camaat da onunla birlikdə ayağa durdular. Peyğəmbər ﷺ təkbir etdikdə, camaat da onunla birlikdə təkbir etdilər. Rükü etdikdə, onlar da onunla birlikdə rükü etdilər. Sonra səcdə etdikdə, onlar da onunla birlikdə səcdə etdilər. Sonra ikinci rükətə qalxdı, səcdə vəziyyətində olanlar da qalxdılar və arxaya çəkilib qalan qardaşlarını qorumağa başladılar. Sonra digər dəstə də gəldi və Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə rükuya gedib səcdə etdilər. Beləliklə, camaatın hamısı namaz içində idilər, sadəcə bir qismi digər qismini qoruyurdu”.

٤ - باب الصَّلَاةِ عِنْدَ مُنَاهَضَةِ الْحُصُونِ وَلِقَاءِ الْعَدُوِّ

4-cü fəsil: Qalaların müqaviməti və düşmənlə qarşılaşma əsnasında namaz qılmaq

وَقَالَ الْأَوْزَاعِيُّ إِنْ كَانَ هَيَّأَ التَّنْحُحُ ، وَمَنْ يَقْدِرُوا عَلَى الصَّلَاةِ صَلُّوا إِيمَاءً كُلُّ امْرِئٍ لِنَفْسِهِ ، فَإِنْ لَمْ يَقْدِرُوا عَلَى الْإِيمَاءِ أَحْرَبُوا الصَّلَاةَ ، حَتَّى يَنْكَشِفَ الْقِتَالُ أَوْ يَأْمُنُوا ، فَيُصَلُّوا رَكَعَتَيْنِ ، فَإِنْ لَمْ يَقْدِرُوا صَلُّوا رَكَعَةً وَسَجْدَتَيْنِ ، لَا يُجْزِيهِمُ التَّكْبِيرُ وَيُؤَخِّرُوهَا حَتَّى يَأْمُنُوا وَبِهِ قَالَ مَكْحُولٌ . وَقَالَ أَنَسٌ حَضَرْتُ عِنْدَ مُنَاهَضَةِ حِصْنِ تُسْتَرَّ عِنْدَ إِضَاءَةِ الْقَمَرِ ، وَاشْتَدَّ اشْتِعَالُ الْقِتَالِ ، فَلَمْ يَقْدِرُوا عَلَى الصَّلَاةِ ، فَلَمْ نُصَلِّ إِلَّا بَعْدَ ارْتِفَاعِ النَّهَارِ ، فَصَلَّيْنَاهَا وَخُنَّ مَعَ أَبِي مُوسَى ، فَفُتِحَ لَنَا . وَقَالَ أَنَسٌ وَمَا يَسْرُنِي بِتِلْكَ الصَّلَاةِ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا .

əl-Əvzai رضي الله عنه demişdir: “Əgər fəth vaxtı gəlib namaz qıla bilməzlərsə, işarə ilə namaz qırlar. Hər kəs ayrılıqda namaz qılıb işarə edərək namaz qıla bilməzlərsə, döyüşə fasilə verilincəyə və ya əmin-amanlığa qədər namazı gecikdirər, sonra iki rükət namaz qırlar. Bunu da edə bilməzlərsə, bir rükü ilə iki səcdədən ibarət bir namaz qırlar. Bunu da edə bilməzlərsə, onlara yalnız təkbir etmək kifayət etməz və namaz əmin olacaqları vaxta qədər təxirə salarlar”. Məkhul رضي الله عنه da onunla razılaşmışdır. Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Tustər qalası mühasirə edildikdə dan yeri yeri ağaranda orda idim Döyüşün şiddətlənməsinə görə Sübh namazını qıla bilmədiklər. Günəş yüksəlmədən namazı qılmadıq. Biz o namazı Əbu Musa əl-Əşari ilə birlikdə qıldığımız qalanı fəth etdik”. Həmçinin Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Bu namaza nail olmaq mənə dünya və içindəkilərə malik olmaqdan daha sevimlidir”.

٩٤٥ - حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ عَنْ عَلِيٍّ بْنِ مُبَارَكٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ جَاءَ عُمَرُ يَوْمَ الْحَنْدَقِ ، فَجَعَلَ يَسُبُّ كُفَّارَ فُرَيْشٍ وَيَقُولُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا صَلَّيْتُ الْعَصْرَ حَتَّى كَادَتِ الشَّمْسُ أَنْ تَغِيبَ . فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « وَأَنَا وَاللَّهِ مَا صَلَّيْتُهَا بَعْدُ » . قَالَ فَتَزَلَّ إِلَى بَطْحَانَ فَتَوَضَّأَ ، وَصَلَّى الْعَصْرَ بَعْدَ مَا غَابَتِ الشَّمْسُ ، ثُمَّ صَلَّى الْمَغْرِبَ بَعْدَهَا .

945. ...Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه demişdir: “Xəndək döyüşü əsnasında Ömər gəlib Qureyş kafirlərini söyməyə başladı. Sonra dedi: “Ey Allahın Elçisi, mən Əsr namazını gün batana yaxın qıldım”. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Mən də, Allaha and olsun ki, hələ qılmamışam”. Sonra o, Buthana getdi və dəstəmaz aldı. Gün batandan sonra isə Əsr namazını, arxasınca da Məğrib namazını qıldı”.

۵ - باب صَلَاةِ الطَّالِبِ وَالْمَطْلُوبِ رَاكِبًا وَإِمَاءً

5-ci fəsil: Həm təqib edən, həm də təqib olunan kəs minik üzərində başla işarə edərək namaz qıla bilər

وَقَالَ الْوَلِيدُ ذَكَرْتُ لِلْأَوْزَاعِيِّ صَلَاةَ شُرْحِبِيلَ بْنِ السِّمْطِ وَأَصْحَابِهِ عَلَى ظَهْرِ الدَّابَّةِ فَقَالَ كَذَلِكَ الْأَمْرُ عِنْدَنَا إِذَا تَخَوَّفَ الْفُوتَ ،
وَاجْتَنَعَ الْوَلِيدُ بِقَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لَا يُصَلِّيَنَّ أَحَدُ الْعَصْرِ إِلَّا فِي بَنِي فُرَيْطَةَ » .

əl-Vəlid (ibn Muslim) رضي الله عنه demişdir: “Mən əl-Əvzaiyə Şurəhbil ibn əs-Simt və yoldaşlarının minik heyvanının üstündə namaz qıldıklarını danışdım. əl-Əvzai dedi: “Əgər namaz vaxtının çıxacağından qorxursa, namaz qılmaq bizim fikrimizdə də belədir”. əl-Vəlid رضي الله عنه bu məsələdə Peyğəmbərin ﷺ bu hədisini dəlil gətirmişdir: “Bəni Qureyzaya çatmamış heç kim Əsr namazını qılmasın”.

٩٤٦ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ أَسْمَاءَ قَالَ حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَنَا لَمَّا رَجَعْنَا مِنَ الْأَحْزَابِ « لَا يُصَلِّيَنَّ أَحَدُ الْعَصْرِ إِلَّا فِي بَنِي فُرَيْطَةَ » . فَأَذْرَكَ بَعْضُهُمُ الْعَصْرَ فِي الطَّرِيقِ فَقَالَ بَعْضُهُمْ لَا نُصَلِّي حَتَّى نَأْتِيَهَا ، وَقَالَ بَعْضُهُمْ بَلْ نُصَلِّي لَمْ يَرُدْ مِنَّا ذَلِكَ . فَذَكَرَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمْ يُعْتَفَ وَاحِدًا مِنْهُمْ .

946. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Əhzb döyüşündən sonra Mədinəyə qayıtdıqda bizə dedi: “Bəni Qureyzaya çatmamış heç kim Əsr namazını qılmasın”. Əsr namazının vaxtı yolda yetişdi. Bəziləri dedilər: “Biz oraya çatanaq namaz qılmayacağıq”. Digərləri isə dedilər: “Yox, namazı burada qılaq, çünki Peyğəmbər ﷺ bizdən bunu tələb etmədi”. Sonra bu haqda Peyğəmbərə ﷺ xəbər verdilər və o, buna görə onların heç birini qınamadı”.

٦ - باب التَّكْبِيرِ وَالْغَلَسِ بِالصُّبْحِ وَالصَّلَاةِ عِنْدَ الْإِغَارَةِ وَالْحَرْبِ

6-cı fəsil: Hücüm əsnasında təkbir demək, Sübh namazını səhər açılında qaranlıq ikən qılmaq

٩٤٧ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ وَقَابِتِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

وَسَلَّمَ صَلَّى الصُّبْحِ بَعَثَ ثُمَّ رَكِبَ فَقَالَ « اللَّهُ أَكْبَرُ خَرِبَتْ حَيْرٌ ، إِنَّا إِذَا نَزَلْنَا بِسَاحَةِ قَوْمِ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُتَذَرِّينَ » . فَخَرَجُوا يَسْعَوْنَ فِي السَّبْكَاتِ وَيَقُولُونَ مُحَمَّدٌ وَالْحَمِيمِسُ - قَالَ وَالْحَمِيمِسُ الْجَيْشُ - فَظَهَرَ عَلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَتَلَ الْمُقَاتِلَةَ وَسَبَى الدَّرَارِيَّ ، فَصَارَتْ صَفِيَّةُ لِدُخْيَةَ الْكَلْبِيِّ ، وَصَارَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ تَزَوَّجَهَا وَجَعَلَ صَدَاقَهَا عِنَقَهَا . فَقَالَ عَبْدُ الْعَزِيزِ لِنَائِبِ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ ، أَنْتَ سَأَلْتَ مَا أَمَهَرَهَا قَالَ أَمَهَرَهَا نَفْسَهَا . فَتَبَسَّ .

947. ...Ənəs ibn Malik ﷺ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ Sübh namazını ala-qaranlıqda qıldı, sonra minik heyvanına minib buyurdu: “Allahu Əkbər, Allahu Əkbər! Xeybər dağıldı. Həqiqətən, biz (fasiq) qövmün yurduna daxil olduqda, qorxudulanların sabahu necə də pis olar!” Xeybərliylər çıxıb küçələrdə qaçaraq: “Muhəmməd öz qoşunuyla (gəldi)!” Nəhayət, Allah Elçisi ﷺ onlara qalib gəldi, döyüşçülərini öldürdü, zürriyyətlərini əsir götürdü. Safiyyə bint Huyey əvvəlcə Dihyə əl-KəlbİYə düşdü. Sonra Allah Elçisinə ﷺ düşdü. Sonra Safiyyəni azad edib onunla evləndi. Safiyyənin azad olunması onun mehri oldu”. Ravi Abdul-Əziz Sabitə dedi: “Ey Əbu Muhəmməd, Ənəsdən “ona mehr kimi nəyi verdi?” deyə sən soruşdun?” Sabit də: “Peyğəmbər ﷺ mehr olaraq onu azad etdi” dedi və gülümsədi”.

۱۳ - كِتَابُ الْعِيدَيْنِ

13. (Ramazan və Qurban) bayramları kitabı

۱ - باب فِي الْعِيدَيْنِ وَالتَّجْمُلِ فِيهِ

1-ci fəsil: İki bayram və bayramda bəzənmək

۹۴۸ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ قَالَ أَخَذَ عُمَرُ جُبَّةً مِنْ إِسْتَبْرَقٍ تَبَاعُ فِي السُّوقِ ، فَأَخَذَهَا فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ابْتِغِ هَذِهِ جَحْمَلًا بِمَا لِلْعِيدِ وَالْوُفُودِ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِمَّا هَذِهِ لِبَاسٍ مِنْ لَا خِلَاقَ لَهُ » . فَلَبِثَ عُمَرُ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَلْبِثَ ، ثُمَّ أُرْسِلَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِجُبَّةٍ دِيْبَاجٍ ، فَأَقْبَلَ بِهَا عُمَرُ ، فَأَتَى بِهَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّكَ قُلْتَ « إِمَّا هَذِهِ لِبَاسٌ مِنْ لَا خِلَاقَ لَهُ » . وَأُرْسِلْتَ إِلَيَّ بِهَذِهِ الْجُبَّةِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « تَبِيعُهَا أَوْ تُصِيبُ بِهَا حَاجَتَكَ » .

948. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Bir dəfə Ömər bazardan ipək paltar alaraq onu götürüb Allah Elçisinin ﷺ yanına gəldi və dedi: “Ey Allahın Elçisi, bunu bayramlarda və nümayəndələr gələndə geyinərsən”. Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Bu paltarı axirətdə heç bir payı olmayan kimsə geyinər!” Sonralar Allah Elçisinə ﷺ belə ipək paltarlar gətirdilər və o, bunlardan birini Ömərə göndərdi. Ömər dedi: “Ey Allahın Elçisi! Sən demişdin ki: “Bu paltarı axirətdə heç bir payı olmayan kimsə geyinər!” Sonra isə bu paltarı mənə göndərdin. Allah Elçisi ﷺ ona dedi: “Onu satın pulu ilə bir ehtiyacını ödəyərsən”.

۲ - باب الْحُرَابِ وَالذَّرْقِ يَوْمَ الْعِيدِ

2-ci fəsil: Bayram günü nizə və qalxan oynadaraq şənlilik etmək¹

۹۴۹ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ الْأَسَدِيَّ حَدَّثَهُ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعِنْدِي جَارِيَتَانِ تُغَيَّبَانِ بِعَنَاءِ بُعَاثٍ ، فَأَضْطَجَعَ عَلَيَّ الْفَرَاشِ وَحَوْلَ وَجْهِهُ ، وَدَخَلَ أَبُو بَكْرٍ فَأَنْتَهَرَنِي وَقَالَ مِرْمَارَةُ الشَّيْطَانِ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَقْبَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - فَقَالَ « دَعُهُمَا » فَلَمَّا غَفَلَ عَمْرُهُمَا فَحَرَجْنَا .

949. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Bir dəfə yanımda olan iki qız uşağı Buas döyüşünə² dair nəğmə oxuyarkən Allah Elçisi ﷺ gəlib otağıma

¹ Bayram günü nizə və qalxan oynatmaq həbəşilərin adətidir və bayram günü nizə və qalxanla namaza gəlmək sünnə deyil.

² Buas – Mədinənin yaxınlığında olan yerin adıdır. Həmin yerdə Əus və Xəzrəc qəbilələri arasında döyüş olmuş və bu döyüşdə Əuslular qələbə qazanmışlar.

daxil oldu və yatağa uzanıb üzünü çevirdi". Bu vaxt Əbu Bəkr içəri daxil oldu və məni qınayıb dedi: "Allah Elçisinin ﷺ yanında şeytan nəğmələri oxuyursunuz?" Allah Elçisi ﷺ ona tərəf dönüb dedi: "Uşaqlarla işin olmasın!" Əbu Bəkrin diqqəti yayındıqda mən xəlvətcə qızlara işarə etdim və onlar çıxıb getdilər".

۹۰ - وَكَانَ يَوْمَ عِيدِ بَلْعَبِ السُّودَانُ بِالذَّرْقِ وَالْحِرَابِ ، فَإِنَّمَا سَأَلْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَإِنَّمَا قَالَ « تَشْتَهِيَن تَنْظُرِينَ » . فَعُلْتُ نَعَمْ . فَأَقَامَنِي وَرَأَاهُ خَدِي عَلَى خَدِي ، وَهُوَ يَقُولُ « دُونَكُمْ يَا بَنِي أَرْفَدَةَ » . حَتَّى إِذَا مَلَلْتُ قَالَ « حَسْبُكَ » . فُلْتُ نَعَمْ . قَالَ « فَادْهِي » .

950. ...Aişə رضي الله عنها deyir: "Başqa bir bayram günündə həbəşilər qalxanlar və nizələrlə oynayırdılar. Mən Peyğəmbərdən ﷺ onlara tamaşa etməyə izin istədim və ya Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Onlara tamaşa etmək istəyirsən?" Mən: "Bəli" dedim. Sonra onun arxasından çiyin tərəfindən yanağım yanağına toxunaraq ayaq üstə onlara baxmağa başladım və Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Haydı, ey Ərfidə¹ oğulları!" Nəhayət, baxmaqdan usandıqda məndən: "Bəs edərmi?" deyə soruşdu. Mən də: "Bəli" dedim. O dedi: "Onda get".

۳ - باب سُنَّةِ الْعِيدَيْنِ لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ

3-cü fəsil: Müsəlmanlar üçün bayramlarda ediləcək sünnələr

۹۰۱ - حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ أَخْبَرَنِي زَيْدٌ قَالَ سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ عَنِ الْبَرَاءِ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ فَقَالَ « إِنَّ أَوَّلَ مَا تَبَدَأُ مِنْ يَوْمِنَا هَذَا أَنْ نُصَلِّيَ ، ثُمَّ نَرْجِعَ فَنَنْحَرَ ، فَمَنْ فَعَلَ فَقَدْ أَصَابَ سُنَّتَنَا » .

951. ...Rəvayət edilir ki, Bəra رضي الله عنه demişdir: "Mən Peyğəmbərin ﷺ xütbə deyərkən belə buyurduğunu eşitdim: "Biz bu günümüzdə əvvəlcə namaz qılmalı, sonra da qayıdıb qurban kəsməliyik. Kim belə etsə, Sünnəmizə uyğun iş görmüş olar".

۹۰۲ - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ دَخَلَ أَبُو بَكْرٍ وَعِنْدِي جَارِيَتَانِ مِنْ جَوَارِي الْأَنْصَارِ تُعَيَّنَانِ بِمَا تَقَاوَلَتِ الْأَنْصَارُ يَوْمَ بُعَاثَ - قَالَتْ وَلَيْسَتَا بِمُعَيَّنَتَيْنِ - فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ أَمْرَامِيرُ الشَّيْطَانِ فِي

¹ Ərfidə - həbəşilərin ləqəbidir. Bəziləri onların dədə-babalarının belə adlandığını, bəziləri də həbəşilərin bu cür oyunlarla məşğul olan tayfanın adının Ərfidə olduğunu bildirmişlər.

بَيَّنَتْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَذَلِكَ فِي يَوْمِ عِيدٍ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « يَا أَبَا بَكْرٍ إِنَّ لِكُلِّ قَوْمٍ عِيدًا ، وَهَذَا عِيدُنَا » .

952. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Bir dəfə Əbu Bəkr yanımda olan iki qız uşağı Buas döyüşünə dair nəğmə oxuyarkən – halbuki onlar müğənni deyildilər - gəlib məni qınayaraq dedi: “Allah Elçisinin ﷺ evində şeytan nəğmələri oxuyursunuz?” Bu, bayram günü idi. Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Ey Əbu Bəkr, hər toplumun bayramı var. Bu bayram da onların bayramıdır”.

٤ - باب الأكل يومَ الفِطْرِ قَبْلَ الخُرُوجِ

4-cü fəsil: Orucluq bayramında namaza gəlməzdən əvvəl nəsə yemək

٩٥٣ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ حَدَّثَنَا هُسَيْنٌ قَالَ أَحْبَبْنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ بْنُ أَنَسٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَغْدُو يَوْمَ الْفِطْرِ حَتَّى يَأْكُلَ تَمْرَاتٍ . وَقَالَ مُرْجَى بْنُ رَجَاءٍ حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي أَنَسٌ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَيَأْكُلُهُنَّ وَتَرًا .

953. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi ﷺ Ramazan bayramında bir neçə xurma yemədən (bayram namazına) getməzdi”. Başqa hədisdə Ənəs deyir: “...Peyğəmbər ﷺ onları tək sayda yeyərdi”.

٥ - باب الأكل يومَ النَّحرِ

5-ci fəsil: Qurban bayramında (bayram namazından sonra) yemək

٩٥٤ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلَاةِ فَلْيَعِدْ » . فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ هَذَا يَوْمٌ يُشْتَهَى فِيهِ اللَّحْمُ . وَذَكَرَ مِنْ حَبْرَانِهِ فَكَأَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَدَقَهُ ، قَالَ وَعِنْدِي جَدَّةٌ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ شَاتِي لَحْمٍ ، فَرَخَّصَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَا أَدْرَى أَبْلَغَتْ الرُّخْصَةَ مِنْ سِوَاهُ أَمْ لَا .

954. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Kim kəsəcəyi Qurbanı bayram namazından əvvəl kəsibsə, yenidən kəssin”. Bir kişi ayağa durub: “Bu, ət yemək arzu edilən gündür” dedi və qonşularının ehtiyac sahibi olduqlarını bildirdi. Peyğəmbər ﷺ də onu təsdiq etdi. Kişi dedi: “Mənim iki qoyundan mənə daha xoş olan bir çəpişim də var”. Peyğəmbər ﷺ də ona çəpişi qurban kəsməyə izin verdi. Lakin mən bu rüxsətin ondan başqasına da aid olduğunu bilmirəm”.

٩٥٥ - حَدَّثَنَا عُثْمَانُ قَالَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ حَطَبْنَا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ الْأَضْحَى بَعْدَ الصَّلَاةِ فَقَالَ « مَنْ صَلَّى صَلَاتَنَا وَنَسَكَ نُسُكَنَا فَقَدْ أَصَابَ النَّسْكَ ، وَمَنْ نَسَكَ قَبْلَ الصَّلَاةِ فَإِنَّهُ قَبْلَ الصَّلَاةِ ، وَلَا نُسْكَ لَهُ » . فَقَالَ أَبُو بُرْدَةَ بْنُ نِيَّارٍ خَالَ الْبَرَاءِ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، فَإِنِّي نَسَكْتُ شَاتِي قَبْلَ الصَّلَاةِ ، وَعَرَفْتُ أَنَّ الْيَوْمَ يَوْمُ الْأَكْلِ وَشُرْبِ ، وَأَحْبَبْتُ أَنْ تَكُونَ شَاتِي أَوَّلَ مَا يُذْنَعُ فِي بَيْتِي ، فَذَخْتُ شَاتِي وَتَعَدَّيْتُ قَبْلَ أَنْ آتِيَ الصَّلَاةَ . قَالَ « شَاتِكَ شَاءَ لَحْمٍ » . قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، فَإِنَّ عِنْدَنَا عَنَاقًا لَنَا جَدَعَةٌ هِيَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ شَاتِي ، أَفَتَجْزِي عَنِّي قَالَ « نَعَمْ ، وَلَنْ تَجْزِيَ عَنِّي أَحَدٌ بَعْدَكَ » .

955. ...Rəvayət edilir ki, Bəra ibn Azib ﷺ demişdir: “Qurban bayramı günü Peyğəmbər ﷺ namazdan sonra bizə xütbə verdi və buyurdu: “Kim bizim kimi namaz qılarsa və bizim kimi qurban kəsərsə, qurbanlıq heyvanını (sünnəyə uyğun) kəmiş olar. Kim (qurbanlıq heyvanı bayram) namazından əvvəl kəsərsə, namazdan qabaq (özü üçün heyvan kəmiş) olar və onun qurbanı qəbul olunmaz”. Bu vaxt Bəranın dayısı Əbu Burdə ibn Niyar dedi: “Ey Allahın Elçisi, mən öz qoyunumu namazdan əvvəl kəsdim; mən bilirdim ki, bu gün yemək-içmək günüdür, elə buna görə də istədim ki, mənim qoyunum evimdə kəsilən ilk qurbanlıq olsun. Odur ki, namaza gəlməmişdən əvvəl qoyunumu kəşib bir az ondan yedim”. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Sənin qoyunun ətlik qoyundur”. Əbu Burdə dedi: “Ey Allahın Elçisi, bizim bir çəpişimiz var ki, o mənim üçün iki qoyundan daha sevimlidir, mən onunla qurbanlığı əvəz edə bilərəmmi?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bəli, ancaq o səndən sonra heç kəsə əvəz sayıla bilməz”.

٦ - باب الخُرُوجِ إِلَى الْمُصَلَّى بِعَيْرِ مَنْبَرٍ

6-cı fəsil: Bayram namazlarını minbər olmayan namazgahda qılmaq

٩٥٦ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْزَمٍ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ أَخْبَرَنِي زَيْدٌ عَنْ عِيَاضِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْرُجُ يَوْمَ الْفِطْرِ وَالْأَضْحَى إِلَى الْمُصَلَّى ، فَأَوَّلَ شَيْءٍ يَبْدَأُ بِهِ الصَّلَاةُ ثُمَّ يَنْصَرِفُ ، فَيَقُومُ مُقَابِلَ النَّاسِ ، وَالنَّاسُ جُلُوسٌ عَلَى صُفُوفِهِمْ ، فَيُعِطُهُمْ وَيُوصِيهِمْ وَيَأْمُرُهُمْ ، فَإِنْ كَانَ يُرِيدُ أَنْ يَقْطَعَ بَعْثًا قَطَعَهُ ، أَوْ يَأْمُرَ بِشَيْءٍ أَمَرَ بِهِ ، ثُمَّ يَنْصَرِفُ . قَالَ أَبُو سَعِيدٍ فَلَمَّ يَزِلُ النَّاسُ عَلَى ذَلِكَ حَتَّى خَرَجْتُ مَعَ مَرْوَانَ وَهُوَ أَمِيرُ الْمَدِينَةِ فِي أَضْحَى أَوْ فِطْرٍ ، فَلَمَّا أَتَيْنَا الْمُصَلَّى إِذَا مِنْبَرٌ بِنَاهُ كَثِيرٌ بِنِ الْصَّلَاتِ ، فَإِذَا مَرْوَانُ يُرِيدُ أَنْ يَرْتَقِيَهُ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ ، فَجَبَدْتُ بِقُوْبِهِ فَجَبَدَنِي فَارْتَمَعَ ، فَحَطَبْتُ قَبْلَ الصَّلَاةِ ، فَقُلْتُ لَهُ غَيْرُكُمْ وَاللَّهِ . فَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ ، فَذَ ذَهَبَ مَا تَعَلَّمُ . فَقُلْتُ مَا أَعْلَمُ وَاللَّهِ خَيْرٌ مِنِّي لَأَ أَعْلَمُ . فَقَالَ إِنَّ النَّاسَ لَمْ يَكُونُوا يَجْلِسُونَ لَنَا بَعْدَ الصَّلَاةِ فَجَعَلْنَاهَا قَبْلَ الصَّلَاةِ .

956. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Səid əl-Xudri ﷺ demişdir: “Allah Elçisi ﷺ Ramazan və Qurban bayramlarında namaz qılınan yerə gəlib əvvəlcə namaz qılar, namazı bitirdikdən sonra ayağa qalxıb cərgələrdə oturmuş

insanların qarşısında durar, onlara öyüd-nəsihətlər, tövsiyələr və əmrlər verərdi. Əgər harasa bir qoşun göndərmək istəsəydi, onu göndərər və ya bir şey əmr etmək istəsəydi, onu əmr edər, sonra da çıxıb gedərdi". Əbu Səid rəvayətinə davam edib deyir: "Mən Mədinənin əmiri Mərvanla birlikdə Ramazan və ya Qurban bayramında namaz qılınan yerə getdiyim günədək camaat bu sünnəyə riayət edirdi. Biz namaz qılınan yerə gəlib çatdıqda mən Kəsir ibn Səltin düzəltdiyi minbəri gördüm. Bir də baxdım ki, Mərvan namazı qılmamış minbərə qalxmaq istəyir. Mən onun ətəyindən dardım, lakin o, ətəyini dartıb əlimdən aldı və minbərə qalxıb namazdan əvvəl xütbə dedi. Mən ona dedim: "Allaha and olsun, siz Sünnəni dəyişdirdiniz!" O dedi: "Ey Əbu Səid, sənin bildiyin keçmişdə qalmışdır". Mən dedim: "Allaha and olsun, mənim bildiyim bilmədiyimdən daha xeyirlidir". O dedi: "Camaat namazdan sonra oturub xütbəni dinləmir deyər, mən onu namazdan əvvəl verdim".

۷ - باب الْمُسْتَيْ وَالرُّكُوبِ إِلَى الْعِيدِ بَعْدَ أَذَانِ وَلَا إِقَامَةٍ

7-ci fəsil: Azan və iqamə verilmədən qılınan bayram namazlarına piyada və ya minik üzərində getmək

۹۵۷ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ قَالَ حَدَّثَنَا أَنَسٌ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي فِي الْأَصْحَى وَالْفَطْرِ ، ثُمَّ يَخْطُبُ بَعْدَ الصَّلَاةِ .

957. ...Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ Qurban və Ramazan bayramlarında namaz qılar, xütbəni isə namazdan sonra verərdi.

۹۵۸ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى قَالَ أَخْبَرَنَا هِشَامٌ أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ يَوْمَ الْفِطْرِ ، فَبَدَأَ بِالصَّلَاةِ قَبْلَ الْخُطْبَةِ .

958. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah رضي الله عنه demişdir: "Peyğəmbər ﷺ Orucluq bayramında (evindən məscidə) çıxdı, xütbədən əvvəl namaza başladı".

۹۵۹ - قَالَ وَأَخْبَرَنِي عَطَاءٌ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ أَرْسَلَ إِلَى ابْنِ الزُّبَيْرِ فِي أَوَّلِ مَا بُوِيعَ لَهُ إِنَّهُ لَمْ يَكُنْ يُؤَدِّنُ بِالصَّلَاةِ يَوْمَ الْفِطْرِ ، إِنَّمَا الْخُطْبَةُ بَعْدَ الصَّلَاةِ .

959. ...Əta رضي الله عنه rəvayət edir ki, İbn Abbas İbn əz-Zubeyrə beyət olunduğu ilk dövrdə ona belə bir xəbər göndərmişdi: "Ramazan bayramı günü azan oxunmur, xütbə isə mütləq şəkildə namazdan sonradır".

۹۶۰ - وَأَخْبَرَنِي عَطَاءٌ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَعَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ لَمْ يَكُنْ يُؤَدُّنُ يَوْمَ الْفِطْرِ وَلَا يَوْمَ الْأَضْحَى .

960. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas və Cabir ibn Abdullah رضي الله عنهم demişlər: “Ramazan və Qurban bayramlarında azan verilməzdi”.

۹۶۱ - وَعَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَامَ فَبَدَأَ بِالصَّلَاةِ ، ثُمَّ خَطَبَ النَّاسَ بَعْدُ ، فَلَمَّا فَرَغَ نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَزَلَ فَأَتَى النِّسَاءَ ، فَذَكَرَهُنَّ وَهُوَ يَتَوَكَّأُ عَلَى يَدِ بِلَالٍ ، وَبِلَالٌ بَاسِطٌ نَوْبَهُ ، يُلْقَى فِيهِ النِّسَاءُ صَدَقَةً . فُلْتُ لِعَطَاءٍ أَتْرَى حَقًّا عَلَى الْإِمَامِ الْآنَ أَنْ يَأْتِيَ النِّسَاءَ فَيَذَكِّرَهُنَّ حِينَ يَفْرُغُ قَالَ إِنَّ ذَلِكَ لِحَقٌّ عَلَيْهِمْ ، وَمَا لَهُمْ أَنْ لَا يَفْعَلُوا

961. ...Əta رضي الله عنه rəvayət edir ki, Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم ayağa duraraq namaza başladı, namazdan sonra camaata xütbə verdi. Allahın Peyğəmbəri صلى الله عليه وسلم xütbəni bitirdikdə olduğu hündür yerdən aşağı düşdü və qadınların yanına gəldi. O, Bilalın əlindən tutaraq qadınlara xitab etdi. Bilal da paltarının bir hissəsini torba kimi etmişdi, qadınlar isə paltarın torba kimi edilmiş hissəsinə sədəqə atırdılar”. Ravi İbn Cureyc deyir: “Mən Əta ibn Əbu Rabaha dedim: “Sən imamın xütbə verdikdən sonra qadınlar tərəfə gedib onlara nəsihət etməsinə imamın üzərinə düşən bir haqq olduğunu görürsən?” Əta dedi: “Bu, onların haqqıdır. Bunu etməməklə onların nə qazandığını bilmirəm”.

۸ - باب الخطبة بعد العيد

8-ci fəsil: Xütbə bayram namazından sonra deyilməlidir

۹۶۲ - حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ قَالَ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي الْحَسَنُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ طَاوُسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ شَهِدْتُ الْعِيدَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعُثْمَانُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - فَكُلُّهُمْ كَانُوا يُصَلُّونَ قَبْلَ الْخُطْبَةِ .

962. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Mən Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم, Əbu Bəkr, Ömər və Osmanla birlikdə bayram namazlarında iştirak etmişəm. Onların hamısı namazı xütbədən qabaq qıldılar”.

۹۶۳ - حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِثْرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ قَالَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يُصَلُّونَ الْعِيدَيْنِ قَبْلَ الْخُطْبَةِ .

963. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم, Əbu Bəkr və Ömər – Allah onlardan razı olsun - iki bayram namazlarını xütbədən əvvəl qıldılar”.

۹۶۴ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى يَوْمَ الْفِطْرِ رَكَعَتَيْنِ ، ثُمَّ يُصَلِّ قَبْلَهَا وَلَا يَغْدَاهَا ، ثُمَّ أَتَى النَّسَاءَ وَمَعَهُ بِلَالٌ ، فَأَمَرَهُنَّ بِالصَّدَقَةِ ، فَجَعَلْنَ يُلْقِينَ ، ثُمَّ تَلَقَى الْمَرْأَةُ خُرْصَهَا وَسَخَاهَا .

964. ...İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Ramazan bayramının namazını iki rükət qıldı. Ondan nə qəbaq, nə də sonra namaz qılmadı. Sonra qadınlara tərəf getdi, Bilal da yanında idi. Onlara sədəqə verməyi buyurdu. Qadınlar sığalarını və üzüklərini çıxarıb (Bilalın ətəyinə) atmağa başladılar”.

۹۶۵ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا زُبَيْدٌ قَالَ سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِنَّ أَوَّلَ مَا نَبَدْتُ فِي يَوْمِنَا هَذَا أَنْ نُصَلِّيَ ، ثُمَّ تَرَجَعْتُ فَتَنَحَّرَ ، فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَقَدْ أَصَابَ سُنَّتَنَا ، وَمَنْ نَحَرَ قَبْلَ الصَّلَاةِ فَإِنَّمَا هُوَ لَحْمٌ قَدَّمَهُ لِأَهْلِهِ ، لَيْسَ مِنَ النَّسْكَ فِي شَيْءٍ » . فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ يُقَالُ لَهُ أَبُو بُرْدَةَ بْنُ نِيَارٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، دَبَّحْتُ وَعِنْدِي جَذَعَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُسِنَّةٍ . فَقَالَ « اجْعَلْهُ مَكَانَهُ ، وَلَنْ تُوفِيَ أَوْ تُجْزَى عَنْ أَحَدٍ بِعَدْلِكَ » .

965. ...Rəvayət edilir ki, Bəra ibn Azib رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Bu günümüzdə edəcəyimiz ilk şey namaz qılmağımızdır. Bundan sonra isə evlərimizə qayıdıb qurban kəsməyimizdir. Kim belə edərsə, bizim sünnamizə uyğun etmişdir. Kim namazdan qabaq qurban kəsərsə, ailəsi üçün kəsdəyi ətdir və bayram qurbanına aid deyil”. Bu vaxt ənsardan olan Əbu Burdə ibn Niyar dedi: “Ey Allahın Elçisi, mən öz qoyunumu namazdan əvvəl kəsdim. Mənim bir yaşı tamam olmuş daha yaxşı çəpəşim var”. Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Onu kəsə bilərsən, lakin belə etmək səndən sonra heç kəsə əvəz sayıla bilməz”.

۹ - باب ما يُكْرَهُ مِنْ حَمْلِ السِّلَاحِ فِي الْعِيدِ وَالْحَرَمِ

9-cu fəsil: Bayram vaxtı və Haram ərazisində¹ silahla gəzməyin bəyənilməməsi

وَقَالَ الْحَسَنُ هُمَا أَنْ يَحْمِلُوا السِّلَاحَ يَوْمَ عِيدٍ إِلَّا أَنْ يَخَافُوا عَدُوًّا .

Həsən əl-Bəsrī رضي الله عنه demişdir: “Onlar düşmən hücumundan qorxuları olmadığı müddətdə bayram günü silahla gəzməyə qadağan olunmuşdular”.

۹۶۶ - حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى أَبُو السُّكَيْنِ قَالَ حَدَّثَنَا الْمُحَارِبِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سُوْفَةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ كُنْتُ مَعَ ابْنِ عُمَرَ حِينَ أَصَابَهُ سِنَانُ الرُّمْحِ فِي أَحْمَصَ قَدَمِهِ ، فَلَزِقَتْ قَدَمُهُ بِالرِّكَابِ ، فَتَزَلَّتْ فَتَزَعَّتْهَا وَذَلِكَ بِمِثِّي ، فَبَلَغَ الْحُجَّاجَ فَجَعَلَ يَعُودُهُ فَقَالَ

¹ Haram ərazisi Məkkədə yerləşən Kəbənin müqəddəs ərazisinə deyilir.

الْحَجَّاجُ لَوْ نَعَلِمُ مَنْ أَصَابَكَ . فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ أَنْتَ أَصَبْتَنِي . قَالَ وَكَيْفَ قَالَ حَمَلْتَ السِّلَاحَ فِي يَوْمٍ لَمْ يَكُنْ يُحْمَلُ فِيهِ ، وَأَدْخَلْتَ السِّلَاحَ الْحَرَمَ وَلَمْ يَكُنِ السِّلَاحُ يُدْخَلُ الْحَرَمَ .

966. ...Rəvayət edilir ki, Səid ibn Cubeyr رضي الله عنه demişdir: “Dəvənin üzəngisinə nizəni dirəyəndə İbn Ömər dabanına nizənin batdığı vaxt onun yanında idim. Dəvədən düşdüm və nizəni ayağımdan çıxartdım. Bu hadisə Minada oldu. Xəbər Həccaca çatdıqda İbn Ömər ziyarət etməyə gəldi. Həccac dedi: “Bircə səni yaralayanın kim olduğunu bilsəydik!” İbn Ömər dedi: “Məni sən yaraladın”. Həccac dedi: “O necə olur?” İbn Ömər dedi: “Silah gəzdirməyən bir gündə silah gəzdirdi, Haramda silahla girmək qadağan olduğu halda ora silahla girdin”.

٩٦٧ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يَعْقُوبَ قَالَ حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ سَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ دَخَلَ الْحَجَّاجُ عَلَى ابْنِ عُمَرَ وَأَنَا عِنْدَهُ فَقَالَ كَيْفَ هُوَ فَقَالَ صَالِحٌ . فَقَالَ مَنْ أَصَابَكَ قَالَ أَصَابَنِي مَنْ أَمَرَ بِحَمْلِ السِّلَاحِ فِي يَوْمٍ لَا يَحِلُّ فِيهِ حَمْلُهُ ، يَعْنِي الْحَجَّاجَ .

967. ...Rəvayət edilir ki, Səid ibn Amr ibn Səid ibn əl-As رضي الله عنه demişdir: “Həccac İbn Ömər yanına gələndə orda idim. Həccac dedi: “Onun halı necədir?” İbn Ömər: “Yaxşıdır” dedi. Həccac dedi: “Səni kim yaralayıb?” İbn Ömər dedi: “Məni silah gəzdirməyin halal olmadığı gün silah gəzdirməyi əmr edən yaraladı”. İbn Ömər bu sözü ilə Həccacı qəsd edirdi”.

١٠ - باب التَّكْبِيرِ إِلَى الْعِيدِ

10-cu fəsil: Bayram namazına tez gəlmək

وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَسْرٍ إِنَّ كُنَّا فَرَعْنَا فِي هَذِهِ السَّاعَةِ ، وَذَلِكَ حِينَ التَّسْبِيحِ

Abdullah ibn Busr رضي الله عنه demişdir: “Həqiqətən, biz bu saatda bayram namazını bitirmişdik”. Bu vaxt Duha namazının başlanğıc vaxtı idi.

٩٦٨ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ زُبَيْدٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنِ الْبَرَاءِ قَالَ حَطَبْنَا النَّجْيَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ النَّحْرِ قَالَ « إِنَّ أَوَّلَ مَا نَبَدُّ بِهِ فِي يَوْمِنَا هَذَا أَنْ نُصَلِّيَ ثُمَّ نَرْجِعَ فَنَنْحَرُ ، فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَقَدْ أَصَابَ سُنَّتَنَا ، وَمَنْ ذَبَحَ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ فَإِنَّمَا هُوَ حَتْمٌ عَجَلَهُ لِأَهْلِهِ ، لَيْسَ مِنَ النَّسْكَ فِي شَيْءٍ » . فَقَامَ خَالِي أَبُو بُرْدَةَ بْنُ نَيْرٍ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَنَا ذَبَحْتُ قَبْلَ أَنْ أُصَلِّيَ وَعِنْدِي جَذَعَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُسِنَّةٍ . قَالَ « اجْعَلْهَا مَكَاهَا - أَوْ قَالَ ادْبَحْهَا - وَلَنْ يُحْرِيَ جَذَعَةٌ عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ » .

968. ...Rəvayət edilir ki, Bəra رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Qurban bayramı günü xütbə verərək belə buyurdu: Bu günümüzdə edəcəyimiz ilk şey

namaz qılmağımızdır. Bundan sonra isə evlərimizə qayıdıb qurban kəsməyimizdir. Kim belə edərsə, bizim sünnəmizə uyğun etmişdir. Kim namazdan qabaq qurban kəsərsə, bu, ailəsi üçün kəsdiyi ətdir və bayram qurbanına aid deyil". Bu vaxt dayım Əbu Burdə ibn Niyar dedi: "Ey Allahın Elçisi, mən öz qoyunumu namazdan əvvəl kəsdim. Mənim bir yaşı tamam olmuş daha yaxşı çəpişim var". Allah Elçisi ﷺ buyurdu: "Dediyn çəpişi onun yerinə kəs, lakin belə etmək səndən sonra heç kəsə əvəz sayıla bilməz".

۱۱ - باب فضل العمل في أيام التشريق

11-ci fəsil: Təşriq¹ günlərində yerinə yetirilən əməllərin fəziləti

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَادْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ أَيَّامِ الْعَشْرِ ، وَالْأَيَّامِ الْمَعْدُودَاتِ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ . وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ وَأَبُو هُرَيْرَةَ يَخْرُجَانِ إِلَى السُّوقِ فِي أَيَّامِ الْعَشْرِ يُكْتَبِرَانِ ، وَيُكْتَبِرُ النَّاسُ بِتَكْبِيرِهِمَا . وَكَتَبَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ خَلْفَ النَّافِلَةِ .

İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: "...məlum günlərdə Allahın onlara verdiyi heyvanları qurban kəsərkən Allahın adını çəksinlər..." (əl-Həcc, 28) ayəsi Zil-Hiccə ayının ilk on günüdür.² "Sayı müəyyən olan günlərdə Allahı yad edin" (əl-Bəqərə, 203) ayəsi isə təşriq günləridir. İbn Ömər və Əbu Hureyra رضي الله عنه on gün ərzində bazara çıxararaq yüksək səslə təkbir edərdilər. Onları eşidən insanlar da onlara qoşulub yüksək səslə təkbir edərdilər. Muhəmməd ibn Əli رضي الله عنه nafilə namazlardan sonra da təkbir edərdi.

۹۶۹ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَزْرَةَ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَلِيمَانَ عَنْ مُسْلِمِ بْنِ أَبِي بَلْطِينٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ « مَا الْعَمَلُ فِي أَيَّامِ الْعَشْرِ أَفْضَلَ مِنَ الْعَمَلِ فِي هَذِهِ » . قَالُوا وَلَا الْجِهَادُ قَالَ « وَلَا الْجِهَادُ ، إِلَّا رَجُلٌ خَرَجَ بِمَخَاطِرٍ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فَلَمْ يَرْجِعْ بِشَيْءٍ » .

969. ...İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: "(Zil-Hiccə ayının ilk) on günündə (edilən) əməllər, bu (təşriq) günlərində (edilən) əməllərdən üstün deyil". Səhabələr soruşdular: "Cihad da?" O dedi: "Cihad da! Yalnız canını və malını təhlükəyə ataraq cihad edib hər ikisini (Allah yolunda) fəda edən kəsdən başqa".

¹ Zil-Hiccənin səkkizinci gününə "tərviyə günü", doqquzuncu gününə "Arafa günü", Qurban bayramının ilk gününə "Nəhr günü", ondan sonra olan Zil-Hiccə ayının 11-ci, 12-ci və 13-cü günlərinə isə təşriq günləri deyilir. Bu təşriq günlərinin ilk gününə "Minada qalmaq günü" deyilir.

² Yəni Zil-Hiccənin ilk on günü.

12-ci fəsil: Minada keçən günlərdə, habelə Arafata doğru irəlilədikdə tez-tez təkbir etmək

وَكَانَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يُكَبِّرُ فِي قُبَيْبِهِ بِمَنَى فَيَسْمَعُهُ أَهْلُ الْمَسْجِدِ ، فَيُكَبِّرُونَ وَكِبْرُ أَهْلِ الْأَسْوَاقِ ، حَتَّى تَرْتَجَّ مَنَى تُكْبِيرًا . وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يُكَبِّرُ بِمَنَى تِلْكَ الْأَيَّامِ وَخَلْفَ الصَّلَاةِ ، وَعَلَى فِرَاشِهِ وَفِي مُسَطَّاطِهِ ، وَجَلْسِهِ وَمَشَاهِ تِلْكَ الْأَيَّامِ جَمِيعًا . وَكَانَتْ مِثْمُونَةُ تُكَبِّرُ يَوْمَ النَّحْرِ . وَكَانَ النَّسَاءُ يُكَبِّرُونَ خَلْفَ أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ وَعُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ لَيَالِي الشَّحْرِيقِ مَعَ الرِّجَالِ فِي الْمَسْجِدِ .

Ömər رضي الله عنه Minadakı çadırında təkbir edər, məsciddəkilər bunu eşidərək təkbir edərdilər. Bazarlarda olanlar da təkbir etməyə başlayar və bütün Mina təkbir sədaları ilə sarsıldardı. İbn Ömər رضي الله عنه Mina günlərində çoxlu təkbir edərdi. Namazlarından sonra da, yatağında da, otağında da, oturduğu yerdə də, yeridiyi yerdə də, o günün hər vaxtında təkbir edərdi. Məymunə رضي الله عنها Qurban bayramının ilk günündə təkbir edərdi. Qadınlar da təşriq günlərində Əban ibn Osmanın və Ömər ibn Abdul-Əzizin رضي الله عنه ardı ilə kişilərlə birlikdə məsciddə təkbir edərdilər.

۹۷۰ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ قَالَ حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ التَّقْفِيُّ قَالَ سَأَلْتُ أَنَسًا وَخُنُ غَادِيَانِ مِنْ مَنَى إِلَى عَرَفَاتٍ عَنِ التَّلْبِيَةِ كَيْفَ كُنْتُمْ تَصْنَعُونَ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ كَانَ يَلِي الْمَلْيَ لَا يُنْكَرُ عَلَيْهِ ، وَكِبْرُ الْمُكَبِّرِ فَلَا يُنْكَرُ عَلَيْهِ .

970. ...Rəvayət edilir ki, Muhəmməd ibn Əbu Bəkr əs-Səqafi رضي الله عنه demişdir: “Mən Minadan Arafaya doğru getdiyim vaxt Ənəsdən təlbiyə haqda soruşdum: “Siz Peyğəmbərlə ﷺ bir yerdə olanda bunu necə edirdiniz?” O dedi: “Nə təlbiyə deyən adam, nə də təkbir oxuyan adam qınanmazdı”.

۹۷۱ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ عَاصِمٍ عَنْ حَفْصَةَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ كُنَّا نَوْمُرُ أَنْ نُخْرَجَ يَوْمَ الْعِيدِ ، حَتَّى نُخْرَجَ الْبُكْرُ مِنْ خَدْرِهَا ، حَتَّى نُخْرَجَ الْحَيْضُ فَيَكُونَ خَلْفَ النَّاسِ ، فَيُكَبِّرُونَ بِتَكْبِيرِهِمْ ، وَيَدْعُونَ بِدُعَائِهِمْ يَرْجُونَ بَرَكَةَ ذَلِكَ الْيَوْمِ وَطَهْرَتَهُ .

971. ...Rəvayət edilir ki, Ummu Atiyyə رضي الله عنها demişdir: “Bizə və evlərdə olan bakirə qızlara, həmçinin heyzli qadınlara bayram günü namazgaha gəlməyimiz əmr edilərdi. Qadınlar kişilərin arxa tərəfində olur, onlar təkbir etdikdə təkbir edir, onlar dua etdikdə dua edirdilər. Onlar bu günün bərəkətindən və paklığından (günahlardan təmizlənməyi) umurdular”.

۱۳ - باب الصلاة إلى الحزبة يوم العيد

13-cü fəsil: Bayram günü nizəyə doğru namaz qılmaq

۹۷۲ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُرَكِّزُ الْحَزْبَةَ فُدَامَهُ يَوْمَ الْفِطْرِ وَالنَّحْرِ ثُمَّ يُصَلِّي .

972. ...İbn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Ramazan və Qurban bayramları günü Peyğəmbərin ﷺ qarşısında yerə nizə batırılar, sonra da ona yönəlib namazı qıldırardı.

۱۴ - باب حمل العنزة أو الحزبة بين يدي الإمام يوم العيد

14-cü fəsil: Bayram günü imamın önündə ucu dəmirli və ya ucunda dəmir olmayan nizənin daşınması

۹۷۳ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ قَالَ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرٍو قَالَ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعْدُو إِلَى الْمُصَلَّى ، وَالْعَنْزَةَ بَيْنَ يَدَيْهِ ، تُحْمَلُ وَتُنْصَبُ بِالْمُصَلَّى بَيْنَ يَدَيْهِ فَيُصَلِّي إِلَيْهَا .

973. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ bayram günü namazgaha səhər tezdən gələr, onun qarşısında yerə ucunda dəmir olmayan qısa nizə batırılar və ona doğru yönəlib namaz qıldırardı”.

۱۵ - باب خروج النساء والحائض إلى المصلى

15-ci fəsil: Bayram günü heyzli olmayan və heyzli qadınların namazgaha gəlməsi

۹۷۴ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ أَمَرْنَا أَنْ نُخْرِجَ الْعَوَاتِقَ وَذَوَاتِ الْحُدُورِ . وَعَنْ أَيُّوبَ عَنْ حَفْصَةَ بِنَحْوِهِ . وَزَادَ فِي حَدِيثِ حَفْصَةَ قَالَتْ أَوْ قَالَتْ الْعَوَاتِقَ وَذَوَاتِ الْحُدُورِ ، وَيَعْتَرِلْنَ الْحَيْضُ الْمُصَلَّى .

974. ...Rəvayət edilir ki, Ummu Atiyyə رضي الله عنها demişdir: “Bizə hələ evlənmiş və bakirə olan qızların namazgaha gəlməyi əmr edildi”. Rəvayət edilir ki, Həfəsa demişdir: “Hələ evlənmiş və bakirə olan qızların namazgaha gəlməsi, heyzli qadınların isə namazgahdan kənarında olması əmr edildi”.

۱۶ - باب خروج الصبيان إلى المصلى

16-cı fəsil: Bayram günü körpə uşaqları namazgaha gətirmək

۹۷۵ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَبَّاسٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ قَالَ خَرَجْتُ مَعَ النَّبِيِّ

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ فِطْرٍ أَوْ أَضْحَى ، فَصَلَّى ثُمَّ خَطَبَ ، ثُمَّ أَتَى النِّسَاءَ فَوَعظَهُنَّ وَذَكَرَهُنَّ ، وَأَمَرَهُنَّ بِالصَّدَقَةِ .

975. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə Ramazan və ya Qurban bayramı günü namazgaha gəldim. Peyğəmbər ﷺ namaz qıldırdı, sonra da xütbə dedi. Daha sonra qadınlara tərəf getdi, onlara öyüd-nəsihət verdi. Onlara sədəqə verməyi buyurdu”.

۱۷ - باب استقبال الإمام الناس في حُطْبَةِ الْعِيدِ

17-ci fəsil: Bayram xütbəsində imamın camaata doğru yönəlməsi

قَالَ أَبُو سَعِيدٍ قَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُقَابِلَ النَّاسِ .

Əbu Səid رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ ayaqüstə camaata doğru yönəldi”.

۹۷۶ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ طَلْحَةَ عَنْ زُبَيْدٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنِ الْبَرَاءِ قَالَ حَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ أَضْحَى إِلَى الْبَيْتِ فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ وَقَالَ « إِنَّ أَوَّلَ نُسُكِنَا فِي يَوْمِنَا هَذَا أَنْ نَبْدَأَ بِالصَّلَاةِ ، ثُمَّ نَرْجِعَ فَنَنْحَرَ ، فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَقَدْ وَافَقَ سُنَّتَنَا ، وَمَنْ ذَبَحَ قَبْلَ ذَلِكَ فَإِنَّمَا هُوَ شَيْءٌ عَجَلَهُ لِأَهْلِهِ ، لَيْسَ مِنَ النَّسُكِ فِي شَيْءٍ » . فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ ، إِنِّي ذَبَحْتُ وَعِنْدِي جَذَعَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُسِنَّةٍ . قَالَ « اذْبَحْهَا ، وَلَا تَفِي عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ » .

976. ...Rəvayət edilir ki, Bəra رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Qurban bayramı günü əl-Bəqiyə¹ gəldi və iki rükət namaz qıldırdı, sonra üzünü bizə tərəf döndərdi və buyurdu: “Bu günümüzdə edəcəyimiz ilk şey namaz qılmağımızdır. Bundan sonra isə evlərimizə qayıdıb qurban kəsməyimizdir. Kim belə edərsə, bizim sünnəmizə uyğun etmişdir. Kim namazdan qabaq qurban kəsərsə, ailəsi üçün kəsdiyi şeydir və bayram qurbanına aid deyil”. Bu vaxt ənsardan olan Əbu Burdə ibn Niyar dedi: “Ey Allahın Elçisi, mən öz qoyunumu namazdan əvvəl kəsdim. Mənim bir yaşı tamam olmuş daha yaxşı çəpişim var”. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Onu kəsə bilərsən, lakin belə etmək səndən sonra heç kəsə əvəz sayıla bilməz”.

۱۸ - باب الْعَلَمِ الَّذِي بِالْمُصَلِّيِّ

18-ci fəsil: Bayram namazının qılınacağı yerin əlaməti

۹۷۷ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ سُفْيَانَ قَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَابِسٍ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ قِيلَ لَهُ أَشْهَدْتُ الْعِيدَ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ نَعَمْ ، وَلَوْلَا مَكَانِي مِنَ الصَّغَرِ مَا شَهِدْتُهُ ، حَتَّى أَتَى الْعَلَمَ الَّذِي عِنْدَ دَارِ كَثِيرِ بْنِ الصَّلْتِ فَصَلَّى ثُمَّ

¹ Bəqi – Mədinədə yerləşən qəbiristanlıqdır.

حَطَبٌ ثُمَّ أَتَى النِّسَاءَ ، وَمَعَهُ بِلَالٌ ، فَوَعظَهُنَّ وَذَكَرَهُنَّ ، وَأَمَرَهُنَّ بِالصَّدَقَةِ ، فَرَأَيْتُهُنَّ يُهَوِّنِينَ بِأَيْدِيهِنَّ يَفِدْفِنُهُ فِي نُؤُوبِ بِلَالٍ ، ثُمَّ انْطَلَقَ هُوَ وَبِلَالٌ إِلَى نَبِيِّهِ .

977. ...Rəvayət edilir ki, Abdur-Rahmən ibn Abis رضي الله عنه demişdir: “Mən İbn Abbasdan eşitdim ki, ona deyildi: “Sən Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə bayram namazında iştirak etmişənmi?” İbn Abbas dedi: “Bəli, ona olan yaxınlığım olmasaydı, yaşımın kiçikliyinə görə orada olmayacaqdım. Peyğəmbər ﷺ namaza çıxdı, nəhayət Kəsir ibn Saltın evinin bərabərində olan əlamətin (sütunun) yanına gəldi¹ və bayram namazını qıldırdı. Sonra orda xütbə dedi. Daha sonra qadınlara tərəf getdi, Bilal da yanında idi. Onlara moizə və öyüd-nəsihət verdi. Onlara sədəqə verməyi buyurdu. Mən qadınların əllərində olanları Bilalın ətəyinə atırdıqlarını gördüm. Sonra Peyğəmbər ﷺ Bilal ilə birlikdə öz evinə getdi”.

۱۹ - باب مَوْعِظَةِ الْإِمَامِ النِّسَاءِ يَوْمَ الْعِيدِ

19-cu fəsil: Bayram günü imamın qadınlara moizə deməsi

۹۷۸ - حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ نَصْرِ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ قَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ الْفِطْرِ ، فَصَلَّى فَبَدَأَ بِالصَّلَاةِ ثُمَّ حَطَبَ ، فَلَمَّا فَرَغَ نَزَلَ فَأَتَى النِّسَاءَ ، فَذَكَرَهُنَّ وَهُوَ يَتَوَكَّأُ عَلَى يَدِ بِلَالٍ وَبِلَالٌ بَاسِطٌ تَوْبُهُ ، يُلْقَى فِيهِ النِّسَاءُ الصَّدَقَةَ . قُلْتُ لِعَطَاءٍ رَجَاءَ يَوْمَ الْفِطْرِ قَالَ لَا وَلَكِنْ صَدَقَةٌ يَتَصَدَّقُونَ حِينَئِذٍ ، تُلْقَى فَتَنَحَّهَا وَيُلْقِينَ . قُلْتُ أُنْتَرَى حَقًّا عَلَى الْإِمَامِ ذَلِكَ وَيُذَكَّرُهُنَّ قَالَ إِنَّهُ حَقٌّ عَلَيْهِمْ ، وَمَا لَهُمْ لَا يَتَعَلَّقُونَهُ

978. ...Əta رضي الله عنه rəvayət edir ki, Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ ayağa duraraq namaza başladı, namazdan sonra camaata xütbə verdi. Xütbəni bitirdikdə olduğu hündür yerdən aşağı düşdü və qadınların yanına gəldi. O, Bilalın əlindən tutaraq qadınlara xitab etdi. Bilal da paltarının bir hissəsini torba kimi etmişdi, qadınlar isə paltarın torba kimi edilmiş hissəsinə sədəqə atırdılar”. Ravi İbn Cureyc deyir: “Mən Əta ibn Əbu Rabaha dedim: “Bu, Orucluq bayramının zəkəti idi?” Əta dedi: “Xeyr, sadəcə o vaxt verdikləri sədəqə idi. Hər qadın gümüş qolbağlarını sədəqə verirdi”. Mən dedim: “Sən imamın xütbə verdikdən sonra qadınlar tərəfə gedib onlara nəsihət etməsinə imamın üzərinə düşən bir haqq görürsən?” Əta dedi: “Bu onların haqqıdır. Bunu etməməklə onların nə qazandığını bilmirəm”.

¹ Kəsir ibn Saltın رضي الله عنه evi bayram namazları qılınan yerə yaxın bir yerdə, bayram namazı qılınacaq yerdə olan minbərin arxa tərəfində idi.

۹۷۹ - قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ وَأَخْبَرَنِي الْحُسَيْنُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ طَاوُسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ شَهِدْتُ الْفِطْرَ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعُثْمَانُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - يُصَلُّوْنَ قَبْلَ الْحُطْبَةِ ، ثُمَّ يُحْطَبُ بَعْدُ ، حَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ حِينَ يُجْلِسُ بِيَدِهِ ، ثُمَّ أَقْبَلَ يَسْقُفُهُمْ حَتَّى جَاءَ النِّسَاءَ مَعَهُ بِلَالٌ فَقَالَ { يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ } الْآيَةَ ثُمَّ قَالَ حِينَ فَرَغَ مِنْهَا « أَنْتُمْ عَلَى ذَلِكَ » . قَالَتْ امْرَأَةٌ وَاحِدَةٌ مِنْهُنَّ لَمْ يُجِبْهُ غَيْرَهَا نَعَمْ . لَا يَدْرِي حَسَنٌ مِنْ هِيَ . قَالَ « فَتَصَدَّقْنَ » فَبَسَطَ بِلَالٌ ثَوْبَهُ ثُمَّ قَالَ هَلُمْ لَكُمْ فِدَاءٌ أَبِي وَأُمِّي ، فَيَلْقَيْنَ الْفَتْحَ وَالْحَوَاتِيمَ فِي ثَوْبِ بِلَالٍ . قَالَ عَبْدُ الرَّزَّاقِ الْفَتْحُ الْحَوَاتِيمُ الْعِظَامُ كَانَتْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ .

979. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərlə ﷺ, (ondan sonra) Əbu Bəkrə, (ondan sonra) Ömər və (ondan sonra da) Osmanla birlikdə Oruculuq bayramında iştirak etdim. Onlar namazı xütbədən qabaq qılar, sonra da xütbə verərdilər. Peyğəmbərin ﷺ xütbədən sonra olduğu yerdən çıxıb əli ilə camaatın oturması üçün işarə etməsi hələ də gözümün önündədir. Sonra kişilərin cərgələrini yararaq qadınların cərgələrinə qədər gəldi. Bilal da onun yanında idi. Peyğəmbər ﷺ bu ayəni oxudu: “Ey Peyğəmbər! Mömin qadınlar Allaha heç bir şərik qoşmayacaqlarına, oğurluq və zina etməyəcəklərinə, uşaqlarını öldürməyəcəklərinə, əlləri ilə ayaqları arasından olanı yalanla ört-basdır etməyəcəklərinə (ərlərindən olmayan uşaqlarını onlara isnad etməyəcəklərinə) və heç bir yaxşı işdə sənə qarşı çıxmayacaqlarına dair sənə beyət etmək üçün yanına gəldikləri zaman onların beyətini qəbul et və Allahdan onlar üçün bağışlanma dilə. Həqiqətən, Allah bağışlayandır, rəhmlidir” (əl-Mumtəhənə, 12). Ayəni bitirdikdən sonra buyurdu: “Siz bunun üzərində (sabitsinizmi)?” Onlardan bir qadın dedi: “Bəli!” Amma ondan başqa cavab verən olmadı”. Ravi Həsən o qadının kim olduğunu bilmir. İbn Abbas davam edərək deyir: “Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Onda sədəqə verin!” Bilal paltarını yaydı, sonra da dedi: “Gəlin, atam-anam sizə fəda olsun!” Qadınlar da bilərəklərini və üzüklərini Bilalın paltarının içinə atmağa başladılar”. Ravi Abdur-Razzəq deyir: “Bilərəklər cahiliyyə dövründə olan böyük bilərəklər idi”.

۲۰ - باب إِذَا لَمْ يَكُنْ لَهَا جَلْبَابٌ فِي الْعِيدِ

20-ci fəsil: Bayramda bayıra çıxmağa paltar olmayan qadın nə etməlidir?

۹۸۰ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ عَنْ حُفْصَةَ بِنْتِ سَبْرِينَ قَالَتْ كُنَّا نَمْنَعُ جَوَارِينَا أَنْ يَخْرُجْنَ يَوْمَ الْعِيدِ ، فَجَاءَتْ امْرَأَةٌ فَتَزَلَّتْ قَصْرَ بَنِي خَلْفٍ فَأَتَيْتُهَا فَحَدَّثْتُ أَنَّ زَوْجَ أُخْتَيْهَا غَرَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَّبِعِي عَشْرَةَ غَزْوَةً فَكَانَتْ أُخْتُهَا مَعَهُ فِي سِتِّ غَزَوَاتٍ . فَقَالَتْ فَكُنَّا نَقُومُ عَلَى الْمَرْضَى وَنُدَاوِي الْكَلْمَى ، فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، عَلَى إِحْدَانَا بَأْسٌ إِذَا

لَمْ يَكُنْ لَهَا جَلْبَابٌ أَنْ لَا تَخْرُجَ فَقَالَ « لِنَيْبِسْهَا صَاحِبَتُهَا مِنْ جَلْبَابِهَا فَلَيْسَ هَذَا خَيْرٌ وَدَعْوَةُ الْمُؤْمِنِينَ ». قَالَتْ حَافِصَةٌ فَلَمَّا قَدِمَتْ أُمُّ عَطِيَّةَ أَتَيْتُهَا ، فَسَأَلْتُهَا أَسْمِعْتِ فِي كَذَا وَكَذَا قَالَتْ نَعَمْ ، يَا بِي - وَقَلَّمَا ذَكَرْتَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَّا قَالَتْ يَا بِي - قَالَ « لِيَخْرُجِ الْعَوَاتِقُ ذَوَاتُ الْحُدُورِ - أَوْ قَالَ الْعَوَاتِقُ وَذَوَاتُ الْحُدُورِ شَكَّ أَبُو ب - وَالْحَيْضُ ، وَيَعْتَزِلُ الْحَيْضُ الْمُصَلِّي ، وَلَيْسَ هَذَا خَيْرٌ وَدَعْوَةُ الْمُؤْمِنِينَ ». قَالَتْ فَقُلْتُ لَهَا الْحَيْضُ قَالَتْ نَعَمْ ، أَلَيْسَ الْحَائِضُ تَشْهَدُ عَرَفَاتٍ وَتَشْهَدُ كَذَا وَتَشْهَدُ كَذَا

980. ...Rəvayət edilir ki, Həfsa bint Sirin رضي الله عنها demişdir: “Biz cavan qızlara bayram namazına gəlməyə mane olardıq. Bir qadın Bəni Xaləfdə qəsrinə gəlmişdi. Onun bacısının əri Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə on iki döyüşdə, özü isə altı döyüşdə iştirak etmişdi. Həmin qadın dedi: “Biz xəstələrin yanında durar və yaralıları müalicə edərdik. Bacım Peyğəmbərə ﷺ belə sual verdi: “Ey Allahın Elçisi, birimizin örtünəcək əbası olmazsa, (bayram) namazına gəlməməsində müşgül varmı?” Peyğəmbər ﷺ dedi: “Rəfiqəsi öz əbasından birini ona geyindirsin ki, müsəlmanların xeyir məslisələrində və dualarında iştirak etsin”. Ummu Atiyyə buralara gəldikdə ondan soruşdum: “Sən bunu Peyğəmbərdən ﷺ eşitmişənmə?” Ummu Atiyyə dedi: “Atam ona fəda olsun, bəli!” Ummu Atiyyə Peyğəmbər ﷺ xatırlandıqda həmişə “Atam ona fəda olsun!” deyərdi. “Ummu Atiyyə davam edərək dedi: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə dediyini eşitdim: “Qoy gənc qızlar, bakirə qızlar və heyzli qadınlar (evlərindən) bayıra çıxıb xeyirxah işlərdə və möminlərin (Allaha etdikləri) dualarında iştirak etsinlər. Qoy heyzli qadınlar namaz qılınan yerdən kənar dursunlar”. Ummu Atiyyədən: “Heyzli qadınlar?”- deyərək soruşdular. O dedi: “Məgər (onlar) Arafatda və filan, filan yerlərdə iştirak etməzlərmi?!”

۲۱ - باب اغْتِزَالِ الْحَيْضِ الْمُصَلِّي

21-ci fəsil: Heyzli qadınların namaz yerindən uzaq durmaları

۹۸۱ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَثَرِ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنِ ابْنِ عَوْنٍ عَنْ مُحَمَّدٍ قَالَ قَالَتْ أُمُّ عَطِيَّةَ أُمْرَانَا أَنْ تَخْرُجَ فَتُخْرِجِ الْحَيْضُ وَالْعَوَاتِقُ وَذَوَاتُ الْحُدُورِ . قَالَ ابْنُ عَوْنٍ أَوْ الْعَوَاتِقُ ذَوَاتُ الْحُدُورِ ، فَأَمَّا الْحَيْضُ فَيَشْهَدُونَ جَمَاعَةَ الْمُسْلِمِينَ وَدَعْوَتَهُمْ ، وَيَعْتَزِلُونَ مُصَلَّاهُمْ

981. ...Rəvayət edilir ki, Ummu Atiyyə رضي الله عنها demişdir: “Bizə namazgaha çıxmaq, heyzli qadınları və bakirə qızları da gətirmək əmr edildi. Heyzli qadınlara gəlincə, onlar da müsəlmanların camaatında və dualarında iştirak edirlər və müsəlmanların namaz qıldıqları yerdən bir az aralı dururdular”.

22-ci fəsil: Qurban günlərində (dəvələri və digər heyvanları) namazgahda kəsmək

۹۸۲ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ قَالَ حَدَّثَنِي كَثِيرُ بْنُ فَرْقَدٍ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَنْحُرُ أَوْ يَذْبَحُ بِالْمُصَلَّى .

982. ...İbn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Qurban günləri dəvələri və digər heyvanları namazgahda kəsərdi.

۲۳ - باب كَلَامِ الْإِمَامِ وَالنَّاسِ فِي خُطْبَةِ الْعِيدِ ، وَإِذَا سُئِلَ الْإِمَامُ عَنْ شَيْءٍ وَهُوَ يَخْطُبُ .

23-cü fəsil: Bayram xütbəsi əsnasında imamın və camaatın danışıması, imam xütbə dedikdə ondan nəsə soruşmaq

۹۸۳ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ قَالَ حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ الْمُعْتَمِرِ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ النَّحْرِ بَعْدَ الصَّلَاةِ فَقَالَ « مَنْ صَلَّى صَلَاتِنَا وَنَسَكَ نُسُكَنَا فَقَدْ أَصَابَ النَّسْكَ ، وَمَنْ نَسَكَ قَبْلَ الصَّلَاةِ فِتْلِكَ شَاءَ لَحْمٍ » . فَقَامَ أَبُو بُرْدَةَ بْنُ نِيَارٍ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَاللَّهِ لَقَدْ نَسَكْتُ قَبْلَ أَنْ أُخْرَجَ إِلَى الصَّلَاةِ ، وَعَرَفْتُ أَنَّ الْيَوْمَ يَوْمٌ أَكُلُ وَشُرْبٌ فَتَعَجَّلْتُ وَأَكَلْتُ وَأَطْعَمْتُ أَهْلِي وَجِيرَانِي . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « تِلْكَ شَاءَ لَحْمٍ » . قَالَ فَإِنَّ عِنْدِي عِنَاقَ جَدَعَةٍ ، هِيَ خَيْرٌ مِنْ شَاتِي لَحْمٍ ، فَهَلْ تَجْزِي عَنِّي قَالَ « نَعَمْ ، وَلَنْ تَجْزِيَ عَن أَحَدٍ بَعْدَكَ » .

983. ...Rəvayət edilir ki, Bəra ibn Azib رضي الله عنه demişdir: “Qurban bayramı günü Allah Elçisi ﷺ namazdan sonra bizə xütbə verərək buyurdu: “Kim bizim kimi namaz qılarsa və bizim kimi qurban kəsərsə, qurbanlıq heyvanını (sünnəyə uyğun) kəsmiş olar. Kim (qurbanlıq heyvanı bayram) namazından əvvəl kəsərsə, bu onun üçün ətlük qoyun sayılar”. Bu vaxt Əbu Burdə ibn Niyar ayağa duraraq dedi: “Ey Allahın Elçisi! Vallahi, mən öz qoyunumu namazdan əvvəl kəsdim; mən bilirdim ki, bu gün yemək-içmək günüdür, elə buna görə də istədim ki, özüm yeyim-içim, ailəmə və qonşuma bu ətdən yedirim”. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Sənin qoyunun ətlük qoyundur”. Əbu Burdə dedi: “Mənim bir çəpişim var ki, o, iki qoyunun ətindən daha xeyirlidir, mən onunla qurbanlığı əvəz edə bilərəmmi?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bəli, ancaq o səndən sonra heç kəsə əvəz sayıla bilməz”.

۹۸۴ - حَدَّثَنَا حَامِدُ بْنُ عُمَرَ عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَبِي يُونُسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَنَسٍ بْنِ مَالِكٍ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى يَوْمَ النَّحْرِ ، ثُمَّ خَطَبَ فَأَمَرَ مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلَاةِ أَنْ يُعِيدَ ذَبْحَهُ فَقَامَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، جِيرَانِي لِي - وَإِنَّمَا قَالَ بِحِمِّ حَصَاةٍ ، وَإِنَّمَا قَالَ بِحِمِّ فَقَرٍّ - وَإِنِّي ذَبَحْتُ قَبْلَ الصَّلَاةِ وَعِنْدِي عِنَاقٌ لِي أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ شَاتِي لَحْمٍ . فَرَحَّصَ لَهُ فِيهَا .

984. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ؓ demişdir: “Allah Elçisi ﷺ Qurban bayramı namazını qıldırdı, sonra xütbə verdi və bayram namazından əvvəl qurban kəsənin yenidən qurban kəsməsini əmr etdi. Ənsardan olan bir kişi ayağa durub dedi: “Mənim qonşularım var”. O kişi “qonşularım acdır” və ya “qonşularım çox kasıbdır” deyərək davam edib buyurdu: “Mən namazdan əvvəl qoyunumu kəsdim. Lakin mənim bir yaşını keçmiş bir dişi oğlağım var. O, mənə iki ətlük qoyundan daha sevimlidir”. Allah Elçisi ﷺ də ona həmin keçini qurban kəsməyə icazə verdi”.

٩٨٥ - حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ جُنْدَبٍ قَالَ صَلَّى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ النَّحْرِ ثُمَّ حَطَبَ ، ثُمَّ ذَبَحَ فَقَالَ « مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ فَلْيَذْبَحْ أُخْرَى مَكَانَهَا ، وَمَنْ لَمْ يَذْبَحْ فَلْيَذْبَحْ بِاسْمِ اللَّهِ » .

985. ...Rəvayət edilir ki, Cundəb ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Qurban bayramı namazını qıldırdı, sonra xütbə verdi, sonra qurban kəsərək belə buyurdu: “Kim namazdan qabaq qurban kəsərsə, qurbanı yenidən kəssin. Kim qurban kəsməyibə, “Bismilləh” deyərək kəssin”.

٢٤ - باب مَنْ خَالَفَ الطَّرِيقَ إِذَا رَجَعَ يَوْمَ الْعِيدِ

24-cü fəsil: Bayram namazını qılıb evə qayıdarkən başqa yol ilə qayıtmaq

٩٨٦ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو ثُمَيْلَةَ يَحْيَى بْنُ وَاصِحٍ عَنْ فُلَيْحِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا كَانَ يَوْمَ عِيدِ خَالَفَ الطَّرِيقَ . تَابَعَهُ يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ فُلَيْحِ . وَحَدِيثُ جَابِرٍ أَصَحُّ .

986. ...Rəvayət edilir ki, Cabir ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ bayram günü namazdan sonra evə qayıtdıqda gəldiyi yol ilə qayıtmazdı”.

٢٥ - باب إِذَا فَاتَهُ الْعِيدُ يُصَلِّي رُكْعَتَيْنِ

25-ci fəsil: Bayram namazını ötürən iki rükət namaz qılmalıdır

وَكَذَلِكَ النِّسَاءُ ، وَمَنْ كَانَ فِي الْبُيُوتِ وَالْقُرَى لِقَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « هَذَا عِيدُنَا أَهْلَ الْإِسْلَامِ » . وَأَمَرَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ مَوْلَاهُمُ ابْنُ أَبِي عُنْبَةَ بِالرَّأْيِ ، فَجَمَعَ أَهْلَهُ وَبَنِيهِ ، وَصَلَّى كَصَلَاةِ أَهْلِ الْمِصْرِ وَتَكْبِيرِهِمْ . وَقَالَ عِكْرِمَةُ أَهْلُ السَّوَادِ يَجْتَمِعُونَ فِي الْعِيدِ يُصَلُّونَ رُكْعَتَيْنِ كَمَا يَصْنَعُ الْإِمَامُ . وَقَالَ عَطَاءٌ إِذَا فَاتَهُ الْعِيدُ صَلَّى رُكْعَتَيْنِ .

Peyğəmbərin ﷺ: “Bu bayram müsəlmanların bayramıdır” kəlamına görə namazgaha gəlməyən qadınlar da, namaz qılınarkən evlərində qalan kənd əhli də bu şəkildə iki rükət namaz qılır. Ənəs ibn Malik ؓ “zaviyə” deyilməklə tanınan Bəsrədəki namazgaha iki fərsəx uzaqlıqda yerləşən

evində olub Bəsrədəki namazgaha gələ bilmədiyini bir gündə Əbu Utbəyə himayəsində olan bütün işçilərini, ailəsini, övladlarını bir yerə toplamağı əmr edib, onlara şəhər əhlinin namazı kimi təkbirləri ilə birlikdə bayram namazı qıldırmışdır. İkrimə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Səvad əhli, yəni kəndlilər bayramda bir yerə toplaşib şəhərdəki imamın etdiyi kimi iki rükət bayram namazı qılırlar”. Əta ibn Rabah رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Kim bayram namazını ötürərsə, iki rükət namaz qılar”.

۹۸۷ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دَخَلَ عَلَيْهَا وَعِنْدَهَا جَارِيَتَانِ فِي أَيَّامِ مِيٍّ تَذَقَّقَانِ وَتَضْرِبَانِ ، وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُتَغَشٍّ بِثَوْبِهِ ، فَأَنْتَهَرَهُمَا أَبُو بَكْرٍ فَكَشَفَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ وَجْهِهِ فَقَالَ « دَعُهُمَا يَا أَبَا بَكْرٍ فَإِنَّهَا أَيَّامٌ عِيدٍ » . وَتِلْكَ الْأَيَّامُ أَيُّهَا مِيٍّ .

987. ...Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, Minada olarkən onun yanında iki qız uşağı dəf çalırdı, Peyğəmbər ﷺ də əbasına bürünüb uzanmışdı. Bu vaxt Əbu Bəkr onun yanına daxil oldu və uşaqların çalib-oynadığını görüb onlara acıqlandı. Peyğəmbər ﷺ üzünü açıb buyurdu: “Dəymə onlara, ey Əbu Bəkr, çünki bu günlər bayram günləridir. Bu günlər Minada (qalma) günləridir”.

۹۸۸ - وَقَالَتْ عَائِشَةُ رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْتُرُنِي ، وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَى الْحَبَشَةِ وَهُمْ يَلْعَبُونَ فِي الْمَسْجِدِ ، فَزَجَرَهُمْ عُمَرُ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « دَعُهُمْ ، أَمْنَا بِنِي أَوْفَدَةَ » . يَعْنِي مِنَ الْأَمْنِ .

988. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Bir dəfə mən məsciddə oynayan həbəşilərə baxarkən Peyğəmbər ﷺ otağımın qapısı önünə örtük tutdu. Ömər onları dayandırmaq istədikdə, Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Onlarla işin olmasın... Sərbəst olun, ey Ərfidə oğulları!”

۲۶ - باب الصَّلَاةِ قَبْلَ الْعِيدِ وَبَعْدَهَا

26-cı fəsil: Bayram namazından qabaq və sonra qılınan namaz

وَقَالَ أَبُو الْمُعَلَّى سَمِعْتُ سَعِيدًا عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ كَرِهَ الصَّلَاةَ قَبْلَ الْعِيدِ .

Əbul-Muallə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Mən Səiddən eşitdim ki, İbn Abbas bayram namazından qabaq namaz qılmağı bəyənmirdi”.

۹۸۹ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنِي عَدِيُّ بْنُ ثَابِتٍ قَالَ سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ يَوْمَ الْفِطْرِ ، فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ أَمْ يُصَلِّي قَبْلَهَا وَلَا بَعْدَهَا وَمَعَهُ بِاللَّيْلِ .

989. ...İbn Abbas رضی اللہ عنہما rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Ramazan bayramında çıxıb camaata iki rükət namaz qıldırdı. Bu namazdan nə qabaq, nə də sonra namaz qılmadı. Bilal da onun yanında idi.

şəkildə dəstəmaz aldı. Sonra namaz qıldı. Mən də qalxdım və onun etdiyi kimi etdim. Sonra gedib onun yanında (sol tərəfində) dayandım. Allah Elçisi ﷺ sağ əlini başımın üzərinə qoydu və sağ qulağımdan çəkdi. Sonra iki rükət qıldı. Sonra iki rükət qıldı. Sonra iki rükət qıldı. Sonra iki rükət qıldı. Sonra iki rükət qıldı. Sonra da vitri qıldı və müəzzin gələnə qədər yatdı. (Azan verildikdən sonra) sonra da iki rükət namaz qıldı. Sonra isə evdən çıxıb, Sübh namazını camaata qıldırıdı”.

۹۹۳ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « صَلَاةُ اللَّيْلِ مَثْنَى مَثْنَى ، فَإِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَنْصَرِفَ فَارْكَعْ رَكْعَةً تُؤْتِرُ لَكَ مَا صَلَّيْتَ » . قَالَ الْقَاسِمُ وَرَأَيْنَا أَنَا مِنْذُ أَدْرَكْنَا يُوتَرُونَ بِثَلَاثٍ ، وَإِنْ كَلَّا لَوَاسِعَ أَرْجُو أَنْ لَا يَكُونَ بِشَيْءٍ مِنْهُ بَأْسٌ .

993. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ minbərdə ikən bir nəfər ondan soruşdu: “Gecə namazı iki rükət-iki rükət qılınır. Namazı başa çatdırmaq istədikdə bir rükət namaz qıl ki, əvvəldə qıldığın namazlarla (bir yerdə onların) sayı tək olsun”. əl-Qasim deyir: “Biz həddi-bülüğa çatandan bəri bir çox insanları bu namazı üç rükət qılan gördük. Amma bir, üç, beş və yeddi rükət qılmaq da icazəlidir. Mən bunların heç birində müşgül görmürəm”.

۹۹۴ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنِ عُرْوَةَ أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً ، كَانَتْ تِلْكَ صَلَاتَهُ - تَعْنِي بِاللَّيْلِ - فَيَسْجُدُ السَّجْدَةَ مِنْ ذَلِكَ قَدْرَ مَا يَقْرَأُ أَحَدُكُمْ مِائِينَ آيَةٍ قَبْلَ أَنْ يَرْفَعَ رَأْسَهُ ، وَيَرْكَعُ رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الْفَجْرِ ، ثُمَّ يَضْطَجِعُ عَلَى شِقِّهِ الْأَيْمَنِ حَتَّى يَأْتِيَهُ الْمُؤَذِّنُ لِلصَّلَاةِ .

994. ...Aişə رضي الله عنها rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ gecə namazını on bir rükət qılardı, bu namazlarda qıldığı hər bir səcdəni o qədər uzadardı ki, həmin vaxt ərzində sizin hər biriniz əlli ayə oxuya bilərdi və yalnız bundan sonra başını səcdədən qaldırardı. Həmçinin Sübh namazından əvvəl iki rükət namaz qılar və müəzzin gəlib onu namaza çağıranaqədər sağ böyrü üstə uzanardı.

۲ - باب سَاعَاتِ الْوَيْتْرِ

2-ci fəsil: Vitr namazının vaxtı

قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ أَوْصَانِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْوَيْتْرِ قَبْلَ النَّوْمِ .

Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ mənə yatmamışdan qabaq Vitr namazını qılmağı vəsiyyət etdi”.

۹۹۵ - حَدَّثَنَا أَبُو التُّعْمَانِ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ سِيرِينَ قَالَ قُلْتُ لِابْنِ عُمَرَ أَرَأَيْتَ الرَّكْعَتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الْعَدَاةِ أَطِيلُ فِيهِمَا الْقِرَاءَةَ فَقَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ مَثْنَى مَثْنَى ، وَيُوتِرُ بِرُكْعَةٍ وَيُصَلِّي الرَّكْعَتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الْعَدَاةِ وَكَأَنَّ الْأَذَانَ بِأَذُنَيْهِ . قَالَ حَمَّادُ أَيْ سُرْعَةً .

995. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Sirin رضي الله عنه demişdir: “Mən İbn Ömərə dedim: “Sübh namazından qabaq iki rükət sünəninin qıraətini uzatmağa necə baxırsan?” İbn Ömər dedi: “Peyğəmbər ﷺ gecə namazını iki rükət-iki rükət qılar, bir rükət də Vitr namazını qıladı. Sübh namazından əvvəl sanki qulağına azan (iqamə) səsi gəlirmiş kimi o iki rükəti sürətli qıladı”.

۹۹۶ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ حَدَّثَنِي مُسْلِمٌ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُلُّ اللَّيْلِ أُوتِرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنْتَهَى وَتَرَهُ إِلَى السَّحْرِ .

996. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Allah Elçisi ﷺ Vitr namazını gecənin müxtəlif saatlarında qıladı. Son vaxtlar isə bu namazı dan yeri sökülənə yaxın bir vaxtda qıladı”.

۳ - باب إيقاظ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَهْلَهُ بِالْوَتْرِ

3-cü fəsil: Peyğəmbərin ﷺ Vitr namazını qılmaları üçün ailəsini oyatması

۹۹۷ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي ، وَأَنَا زَائِدَةٌ مُعْرِضَةٌ عَلَى فِرَاشِهِ ، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يُوتِرَ أَتَيْتُهُ فَأَوْتِرْتُ .

997. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Peyğəmbər ﷺ adətən, mən onun yatağında uzanıb yatdığım halda mənə doğru namaz qıladı. Vitr namazını qılmaq istədikdə isə mənə oyadar, mən də vitr namazını qılardım”.

۴ - باب لِيَجْعَلَ آخِرَ صَلَاتِهِ وَتَرًا

4-cü fəsil: Vitri gecə qılınan namazların axıncısı etmək lazımdır

۹۹۸ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ حَدَّثَنِي نَافِعٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « اجْعَلُوا آخِرَ صَلَاتِكُمْ بِاللَّيْلِ وَتَرًا » .

998. ...İbn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Elə edin ki, gecə qıldığınız namazların axıncısı vitr olsun!”

۵ - باب الوترِ عَلَى الدَّائِمَةِ

5-ci fəsil: Vitr namazının minik üstündə qılınması

۹۹۹ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ أَنَّهُ قَالَ كُنْتُ أُسِيرُ مَعَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بِطَرِيقِ مَكَّةَ فَقَالَ سَعِيدٌ فَلَمَّا حَشِيْتُ الصُّبْحَ نَزَلْتُ فَأَوْتَرْتُ ، ثُمَّ لَحِقْتُهُ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ أَيْنَ كُنْتَ فَقُلْتُ حَشِيْتُ الصُّبْحَ ، فَتَزَلْتُ فَأَوْتَرْتُ . فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ أَلَيْسَ لَكَ فِي رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فَقُلْتُ بَلَى وَاللَّهِ . قَالَ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُوتِرُ عَلَى الْبُعَيْرِ .

999. ...Rəvayət edilir ki, Səid ibn Yəsar رضي الله عنه demişdir: “Mən Abdullah ibn Ömər ilə gecə vaxtı Məkkəyə gedən yolda səfərdə idim. Sübh namazının vaxtının girməsindən ehtiyat edib dəvəmdən düşdüm və Vitr namazını qıldım. Sonra Abdullah ibn Ömərə çatdım. O mənə dedi: “Harda idin?” Mən də dedim: “Sübh namazının vaxtının girməsindən ehtiyat edib dəvəmdən düşdüm və Vitr namazını qıldım”. Abdullah dedi: “Məgər Allah Elçisi ﷺ sənin üçün gözəl örnək deyilmi?” Mən dedim: “Əlbəttə örnək var, Vallahi!” Abdullah dedi: “Allah Elçisi ﷺ Vitr namazını (hərdən) dəvənin üstündə qıldadı”.

۶ - باب الوترِ فِي السَّفَرِ

6-cı fəsil: Vitr namazının səfərdə qılınması

۱۰۰۰ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ بْنُ أَسْمَاءَ عَنْ نَافِعِ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي فِي السَّفَرِ عَلَى رَاحِلَتِهِ ، حَيْثُ تَوَجَّهَتْ بِهِ ، يَوْمِي إِيمَاءً ، صَلَاةَ اللَّيْلِ إِلَّا الْفَرَائِضَ ، وَيُوتِرُ عَلَى رَاحِلَتِهِ .

1000. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ səfərdə minik üzərində minik üzünü hansı tərəfə döndərsəydi, ora tərəf namaz qıldadı. Fərz namazlarından başqa gecə namazlarını əyilərək işarə etməklə qıldadı. Vitr namazını da minik üzərində qıldadı”.

۷ - باب المُنُوتِ قَبْلَ الرَّكُوعِ وَبَعْدَهُ

7-ci fəsil: Rükudan əvvəl və ya sonra qunut duası oxumaq

۱۰۰۱ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ مُحَمَّدٍ قَالَ سُئِلَ أَنَسٌ أَقْنَتِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الصُّبْحِ قَالَ نَعَمْ . فَقِيلَ لَهُ أَوْقَنْتِ قَبْلَ الرَّكُوعِ قَالَ بَعْدَ الرَّكُوعِ يَسِيرًا .

1001. ...Rəvayət edilir ki, Ənəsdən رضي الله عنه soruşuldu: “Peyğəmbər ﷺ Sübh namazında qunut duası edərdimi?” Ənəs: “Bəli!” – deyə cavab verdi. Ona

dedilər: “O, duanı rükudan qabaq edərdi?” Ənəs dedi: “O bunu rükudan sonra, qısa bir müddət ərzində¹ etmişdi”.

۱۰۰۲ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَّاحِدِ قَالَ حَدَّثَنَا عَاصِمٌ قَالَ سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ عَنِ الْفُتُوتِ . فَقَالَ قَدْ كَانَ الْفُتُوتُ . فُلْتُ قَبْلَ الرَّكْعَةِ أَوْ بَعْدَهُ قَالَ قَبْلَهُ . قَالَ فَإِنَّ فُلَانًا أَحْبَبَنِي عَنْكَ أَنْكَ فُلْتُ بَعْدَ الرَّكْعَةِ . فَقَالَ كَذَبَ ، إِنَّمَا قَنَتَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْدَ الرَّكْعَةِ شَهْرًا - أَرَاهُ - كَانَ بَعَثَ قَوْمًا يُقَالُ لَهُمُ الْقُرَاءُ زُهَاءَ سَبْعِينَ رَجُلًا إِلَى قَوْمٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ دُونَ أَوْلِيكَ ، وَكَانَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَهْدٌ فَقَنَتَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَهْرًا يَدْعُو عَلَيْهِمْ .

1002. ...Rəvayət edilir ki, Asim رضي الله عنه demişdir: “Mən Ənəs ibn Malikdən qunut duası barəsində soruşdum. O: “Bəli, qunut duası edərdilər”– deyə cavab verdi. Mən dedim: “Rükudan əvvəl, yoxsa sonra?”. O: “Rükudan əvvəl”– deyə cavab verdi. Ona dedilər: “Bəs filankəs deyir ki, guya sən: “Rükudan sonra” demisən”. Ənəs dedi: “O, yalan danışır. Allah Elçisi ﷺ rükudan sonra qunut duasını ancaq bir ay ərzində oxumuşdur. Bildiyimə görə Allah Elçisi ﷺ “Qurra”² adlanan yetmiş nəfəri müşriklərin yanına göndərmiş və orada həmin qarilər qətlə yetirilmişlər. Halbuki müşriklərlə Peyğəmbər ﷺ arasında bir-birlərinə qarşı silah çəkməyəcəklərinə dair saziş bağlanmışdı. Elə bu səbəbdən də Allah Elçisi ﷺ düz bir ay onların əleyhinə dualar etdi”.

۱۰۰۳ - أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ قَالَ حَدَّثَنَا زَائِدَةُ عَنِ التَّيْمِيِّ عَنِ أَبِي جَعْفَرٍ عَنْ أَنَسِ قَالَ قَنَتَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَهْرًا يَدْعُو عَلَى رِغْلِ وَدَكْوَانَ .

1003. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ bir ay ərzində Ril və Zəkvan qəbilələrinin əleyhinə dua etmişdir”.

۱۰۰۴ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنَا خَالِدٌ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسِ قَالَ كَانَ الْفُتُوتُ فِي الْمَغْرِبِ وَالْفَجْرِ .

1004. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Qunut duası çox vaxt Məğrib və Sübh namazlarında oxunardı”.

¹ Yəni Peyğəmbərin ﷺ bir ay ərzində qunut tutaraq dua etmişdir. Bu, sonrakı hədislərdən aydın bilinir. Həmçinin qunut duası həmişə deyil, yalnız zəruri hallarda oxunur. Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər ﷺ yalnız kiminsə lehinə və ya əleyhinə dua etmək lazım gəldikdə qunut duası oxuyardı. (İbn Xuzeymə, 620. Hədis səhihdir. Bax: Silsilə əs-Sahiha, 639).

² Qurra – qari sözünün cəmidir. Qari deyildikdə isə Quranı əzbər bilən səhabələr nəzərdə tutulur.

۱۵ - كِتَابُ الْإِسْتِسْقَاءِ

15. İstisqa¹ kitabı

۱ - باب الْإِسْتِسْقَاءِ وَخُرُوجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْإِسْتِسْقَاءِ

1-ci fəsil: İstisqa və Peyğəmbərin ﷺ istisqa (duası) üçün çıxması

۱۰۰۵ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ عَبْدِ بْنِ مَيْمٍ عَنْ عَمِّهِ قَالَ خَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْتَسْقِي وَحَوْلَ رِءَاةٍ .

1005. ...Abbad ibn Təmiş əmininin (Abdullah ibn Zeydin ﷺ) belə dediyini rəvayət etmişdir: “Peyğəmbər ﷺ Allahdan yağış diləmək üçün (namazgaha) çıxdı və əbasını tərsinə çevirdi”.

۲ - باب دُعَاءِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « اجْعَلْهَا عَلَيْنَا سِنِينَ كَسِينِي يُوسُفَ »

2-ci fəsil: Peyğəmbərin ﷺ: “Onlara Yusufun zamanında göndərdiyin (qıtlıq və quraqlıq) illəri kimi illər göndər!” – deyə dua etməsi

۱۰۰۶ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا مُغِيرَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرَّكْعَةِ الْآخِرَةِ يَقُولُ « اللَّهُمَّ أَنْجِ عِيَّاشَ بْنَ أَبِي رَبِيعَةَ ، اللَّهُمَّ أَنْجِ سَلَمَةَ بْنَ هِشَامٍ ، اللَّهُمَّ أَنْجِ الْوَلِيدَ بْنَ الْوَلِيدِ ، اللَّهُمَّ أَنْجِ الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ، اللَّهُمَّ اشْدُدْ وَطْأَتَكَ عَلَى مُضَرَ ، اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا سِنِينَ كَسِينِي يُوسُفَ » . وَأَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « غِفَارُ غَفَرَ اللَّهُ لَهَا ، وَأَسْلَمُ سَأَلَهَا اللَّهُ » . قَالَ ابْنُ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ أَبِيهِ هَذَا كُلُّهُ فِي الصُّبْحِ .

1006. ...Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ axırıncı rükətdə başını rükudan qaldırırdıqdan sonra dua edib deyərdi: “Allahım, Ayyaş ibn Əbu Rabianı xilas et! Allahım, Sələmə ibn Hişamı xilas et! Allahım, Vəlid ibn Vəlidi xilas et! Allahım, möminlərdən zəif olanları xilas et! Allahım, Mudar qəbiləsinə olan əzabını şiddətləndir! Allahım, onlara Yusufun zamanında göndərdiyin yeddi (qıtlıq və quraqlıq) illəri kimi illər göndər!” Peyğəmbər ﷺ dua edib deyərdi: “Allah Ğifar qəbiləsini bağışlasın! Allah Əsləm qəbiləsinə salamatlıq nəşib eləsin!” İbn Ziyad atasının belə dediyini rəvayət etmişdir: “Bunlar hamısı Sübh namazında edilərdi”.

۱۰۰۷ - حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ أَبِي الضُّحَى عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ كُنَّا عِنْدَ عَبْدِ اللَّهِ فَقَالَ إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا رَأَى مِنَ النَّاسِ إِذْ بَارَأَ قَالَ « اللَّهُمَّ سَبِّحْ كَسْبَعِ يُوسُفَ » . فَأَخَذَتْهُمُ سَنَةٌ حَصَّتْ كُلَّ شَيْءٍ حَتَّى أَكَلُوا الْجُلُودَ

¹ İstisqa - yağışın yağması üçün dua edib Allaha yalvarmaqdır.

وَالْمَيْتَةَ وَالْجَيْفَ ، وَيَنْظُرُ أَخْدَهُمْ إِلَى السَّمَاءِ فَيَرَى الدُّخَانَ مِنَ الْجُوعِ ، فَأَتَاهُ أَبُو سُفْيَانَ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ إِنَّكَ تَأْمُرُ بِطَاعَةِ اللَّهِ وَبِصَلَةِ الرَّحِمِ وَإِنَّ قَوْمَكَ قَدْ هَلَكُوا ، فَادْعُ اللَّهَ لَهُمْ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى { فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ } إِلَى قَوْلِهِ { عَائِدُونَ * يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى } فَالْبَطْشَةُ يَوْمَ بَدْرٍ ، وَقَدْ مَضَتِ الدُّخَانُ وَالْبَطْشَةُ وَالزَّوَامُ وَآيَةُ الرُّومِ .

1007. ...Rəvayət edilir ki, Məsruq رضي الله عنه demişdir: “Mən Abdullahın yanında olduqda o dedi: “Peyğəmbər ﷺ bəzi adamların İslama arxa çevirdiklərini gördükdə dua edib demişdir: “Allahım, onlara Yusufun zamanında göndərdiyin yeddi (qıtlıq və quraqlıq) illəri kimi illər göndər!” Bundan sonra onlara elə bir qıtlıq və quraqlıq üz verdi ki, hər şey məhv oldu, iş o yerə gəlib çatdı ki, onlar heyvan dərilərini, ölmüş heyvanları və iylənmiş cəmdəkləri yeməyə başladılar. Onlardan kimsə göyə baxdıqda aclıqdan gözüünə tüstü-duman görünürdü. Onda Əbu Süfyan Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Ey Muhəmməd! Sən bizə Allaha itaət etməyi, qohumluq əlaqələrini möhkəmləndirməyi buyurursan, lakin sənin həmqəbilələrin həlak olur. Onlar üçün Allaha dua et!” (Peyğəmbər ﷺ dua etdi və yağış yağdı, lakin onlar yenə öz küfrlərinə qayıtdılar). Uca Allah buyurur: “Sən göydən aşkar bir tüstü gələcəyi günü gözlə. O tüstü ki, insanları bürüyəcəkdir. Bu, ağırlı-acılı bir əzabdır. Onlar: “Ey Rəbbimiz! Bizi bu əzabdan qurtar, biz də iman gətirək”– deyəcəklər. Onlar necə öyüdnəsihət eşidə bilərlər ki, artıq onlara açıq-aşkar bir peyğəmbər gəlsə də, onlar ondan üz çevirib: “Öyrədilmiş bir dəlidir!”– dedilər. Biz əzabı bir az sizdən uzaqlaşdırırıq, amma siz yenə azgınlığa qayıdacaqsınız. Kafirləri böyük bir müsibətlə yaxalayacağımız gün Biz onlardan intiqam alacağıq”. (Əd-Duxan, 10-16). Ayədəki “Kafirləri böyük bir müsibətlə yaxalayacağımız gün” Bədr günüdür ki, artıq olub-keçmişdir. Kafirlərin qıtlıq və quraqlığa məruz qalması, böyük bir müsibətlə yaxalanması, əzabın onlar üçün daimiləşməsi və rumluların farslara qalib gəlməsi artıq olub-keçmişdir”.

۳ - باب سُؤَالِ النَّاسِ الْإِمَامَ الْإِسْتِسْقَاءَ إِذَا فَخَطُوا

3-cü fəsil: Quraqlıq vaxtı camaat imamdan yağışın yağması üçün Allaha dua etməsini istəyə bilər

۱۰۰۸ - حَدَّثَنَا عُمَرُو بْنُ عَلِيٍّ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو قَتَيْبَةَ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَتَمَثَّلُ بِشِعْرِ أَبِي طَالِبٍ وَأَبِيضٍ يُسْتَسْقَى الْعَمَامُ بِوَجْهِهِ ثَمَّالُ الْيَتَامَى عِصْمَةٌ لِلْأَرَامِلِ

1008. ...Abdur-Rahmən ibn Abdullah ibn Dinar atasının رضي الله عنه belə dediyini

rəvayət etmişdir: “Mən İbn Öməri Əbu Talibin bu şeirini məsəl olaraq oxuduğunu eşitdim: “Onun ağ üzü ilə¹ diləyirlər yağışı, hamisidir yetimin, himayədarıdır dulların!”

۱۰۰۹ - وَقَالَ عُمَرُ بْنُ حَفْصَةَ حَدَّثَنَا سَالِمٌ عَنْ أَبِيهِ رُبَّمَا ذَكَرْتُ قَوْلَ الشَّاعِرِ وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَى وَجْهِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْتَسْقَى ، فَمَا يَنْزِلُ حَتَّى يَجِيئَ كُلُّ مِيْرَابٍ . وَأَبْيَضَ يُسْتَسْقَى الْعَمَامُ بِوَجْهِهِ نَمَالِ الْيَتَامَى عِصْمَةً لِلْأَرَامِلِ وَهُوَ قَوْلُ أَبِي طَالِبٍ .

1009. ...Səlim atasının ﷺ belə dediyni rəvayət etmişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ üzünə baxarkən şairin bu sözlərini xatırladım: “Onun ağ üzü ilə diləyirlər yağışı, hamisidir yetimin, himayədarıdır dulların!” Peyğəmbər ﷺ Allahdan yağış dilədikdən sonra minbərdən aşağı enənədək bütün navalçalardan² su şırhaşır axırdı”. Ravi deyir: “Bu şeir parçası Əbu Talibin sözüdür”.

۱۰۱۰ - حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُثَنَّى عَنْ ثَمَامَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَانَ إِذَا قَحَطُوا اسْتَسْقَى بِالْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَقَالَ اللَّهُمَّ إِنَّا كُنَّا نَتَوَسَّلُ إِلَيْكَ بِبَيْتِنَا فَتَسْقِينَا وَإِنَّا نَتَوَسَّلُ إِلَيْكَ بِعَمِّ بَيْتِنَا فَاسْقِنَا . قَالَ فَيُسْقَوْنَ .

1010. ...Rəvayət edilir ki, qıtlıq və quraqlıq üz verdikdə Ömər ibn əl-Xattab ﷺ Abbas ibn Abdul-Mutalibin vasitəsilə Allahdan yağış diləyib: “Allahım, biz Peyğəmbərimizin ﷺ vasitəsilə Səndən yağmur diləyərdik, Sən də bizə yağış endirərdin. İndi isə biz Peyğəmbərimizin ﷺ əmisinin vasitəsilə Səndən yağış diləyirik, bizə yağış endir!” – deyər, Allah da onlara yağış nazil edərdi.

۴ - باب تَحْوِيلِ الرِّدَاءِ فِي الْإِسْتِسْقَاءِ

4-cü fəsil: Yağışın yağması üçün Allaha dua etdikdə əbanı tərsinə çevirmək

۱۰۱۱ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ قَالَ حَدَّثَنَا وَهْبٌ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ عَبَّادِ بْنِ تَمِيمٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْتَسْقَى فَقَلَبَ رِدَاءَهُ .

1011. ...Abdullah ibn Zeyd ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Allahdan yağış dilədikdə əbasını tərsinə çevirərdi.

۱۰۱۲ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ أَنَّهُ سَمِعَ عَبَّادَ بْنَ تَمِيمٍ يُحَدِّثُ أَبَاهُ عَنْ عَمِّهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ

¹ Burada Peyğəmbərin ﷺ üzünün ağappaq olduğu qəsd edilir.

² Evlərin üstündən suyun axması üçün qoyulan su axarları.

رَيْدٌ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ إِلَى الْمُصَلَّى فَاسْتَسْقَى ، فَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ ، وَقَلَبَ رِءَاءَهُ ، وَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ . قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ كَانَ ابْنُ عُيَيْنَةَ يَقُولُ هُوَ صَاحِبُ الْأَذَانِ ، وَلَكِنَّهُ وَهَمٌ ، لِأَنَّ هَذَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ زَيْدِ بْنِ عَاصِمِ الْمَارِئِيِّ ، مَارِئِ الْأَنْصَارِ .

1012. ...Abdullah ibn Zeyd ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ namazgaha çıxdı və Allahdan yağış dilədi, qibləyə yönəldi, əbasını tərsinə çevirdi və iki rükət namaz qıldırdı.

٥ - باب الاستسقاء في المسجد الجامع

5-ci fəsil: Yağışın yağması üçün mərkəzi məsciddə dua etmək

١٠١٣ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو ضَمْرَةَ أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ قَالَ حَدَّثَنَا شَرِيكُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي نَمِرٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَذْكُرُ أَنَّ رَجُلًا دَخَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ مِنْ بَابِ كَانَ وَجَاهَ الْمِنْبَرِ ، وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمٌ يَخْطُبُ فَاسْتَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمًا فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، هَلَكْتَ الْمَوَاشِي وَانْقَطَعَتِ السُّبُلُ ، فَادْعُ اللَّهَ بُعِثْنَا . قَالَ فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَيْهِ فَقَالَ « اللَّهُمَّ اسْقِنَا ، اللَّهُمَّ اسْقِنَا ، اللَّهُمَّ اسْقِنَا » . قَالَ أَنَسٌ وَلَا وَاللَّهِ مَا نَرَى فِي السَّمَاءِ مِنْ سَحَابٍ وَلَا قَرَعَةً وَلَا شَيْئًا ، وَمَا بَيْنَنَا وَبَيْنَ سَلْعٍ مِنْ بَيْتٍ وَلَا دَارٍ ، قَالَ فَطَلَعْتُ مِنْ وَرَائِهِ سَحَابَةً مِثْلُ الثُّرَيِّسِ ، فَلَمَّا تَوَسَّطَتِ السَّمَاءَ انْتَشَرَتْ ثُمَّ أَمْطَرَتْ . قَالَ وَاللَّهِ مَا رَأَيْنَا الشَّمْسَ سِتًّا ، ثُمَّ دَخَلَ رَجُلٌ مِنْ ذَلِكَ الْبَابِ فِي الْجُمُعَةِ الْمُقْبِلَةِ ، وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمٌ يَخْطُبُ ، فَاسْتَقْبَلَهُ قَائِمًا فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، هَلَكْتَ الْأَمْوَالُ وَانْقَطَعَتِ السُّبُلُ ، فَادْعُ اللَّهَ يُمَسِّكْهَا ، قَالَ فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَيْهِ ثُمَّ قَالَ « اللَّهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا ، اللَّهُمَّ عَلَى الْأَكَامِ وَالْجِبَالِ وَالْأَجَامِ وَالظَّرَابِ وَالْأَوْدِيَةِ وَمَنَابِتِ الشَّجَرِ » . قَالَ فَانْقَطَعَتْ وَخَرَجْنَا تَمْشِي فِي الشَّمْسِ . قَالَ شَرِيكٌ فَسَأَلْتُ أَنَسًا أَهْوَى الرَّجُلُ الْأَوَّلُ قَالَ لَا أَدْرِي .

1013. ...Ənəs ibn Malik ﷺ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ cümə günü xütbə deyərkən bir nəfər minbərin qarşısındakı qapıdan içəri daxil oldu və Allah Elçisi ilə ﷺ üzbəüz durub dedi: “Ey Allahın Elçisi, mal-qara məhv oldu, yollar bağlandı, Allaha dua et ki, bizə yağış endirsin”. Allah Elçisi ﷺ əllərini qaldırıb dedi: “Allahım, bizə yağış endir! Allahım, bizə yağış endir! Allahım, bizə yağış endir!” Allaha and olsun, həmin an biz göydə nə bir bulud, nə bir bulud parçası, nə də başqa bir şey gördük. Bizimlə Səl dağının arasında nə bir ev, nə də bir koma var idi. Bu vaxt dağın arxasından qalxanabənzər bir bulud görsəndi. O gəlib göyün ortasına çatdıqdan sonra ətrafa yayıldı və yağış yağmağa başladı. Allaha and olsun, altı gün biz günəşi görmədik. Növbəti cümə günü Allah Elçisi ﷺ xütbə deyərkən yenə bir nəfər həmin qapıdan içəri daxil oldu və Allah Elçisi ilə ﷺ üzbəüz durub dedi: “Ey Allahın Elçisi, mallar zay oldu, yollar bağlandı. Allaha dua et ki, yağışı dayandırın”. Allah Elçisi ﷺ əllərini qaldırıb dedi: “Allahım! (Yağışı) üstümüzdə deyil, ətrafımıza yağdır. Allahım, təpələərə,

dağlara, bağlara, yamaclara, vadilərə və ağac bitən yerlərə (yağdır)!” Yağış kəsdı və biz günəşli havada gəzişmək üçün bayıra çıxdıq. ...Ravi Şərik deyir: “Mən Ənəsdən soruşdum: “İkinci dəfə gələn kişi əvvəl gələn kişi idi?” Ənəs: “Bilmirəm” dedi.

6 - باب الإستسقاء في حُطْبَةِ الْجُمُعَةِ عَيْرِ مُسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةِ

6-cı fəsil: Cümə xütbəsində qıbləyə deyil, başqa istiqamətə üz tutub yağışın yağması üçün dua etmək

١٠١٤ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ شَرِيكِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَجُلًا دَخَلَ الْمَسْجِدَ يَوْمَ جُمُعَةٍ مِنْ بَابِ كَانَ نَحْوَ دَارِ الْقَضَاءِ ، وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمٌ يَحْطُبُ ، فَاسْتَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمًا ثُمَّ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلَكَتِ الْأَمْوَالُ وَانْقَطَعَتِ السُّبُلُ ، فَادْعُ اللَّهَ يُعِينُنَا فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَيْهِ ثُمَّ قَالَ « اللَّهُمَّ اغْنِنَا ، اللَّهُمَّ اغْنِنَا ، اللَّهُمَّ اغْنِنَا » . قَالَ أَنَسٌ وَلَا وَاللَّهِ مَا نَرَى فِي السَّمَاءِ مِنْ سَحَابٍ ، وَلَا قَرَعَةً ، وَمَا بَيْنَنَا وَبَيْنَ سَلْعٍ مِنْ بَيْتٍ وَلَا دَارٍ . قَالَ فَطَلَعَتْ مِنْ وَرَائِهِ سَحَابَةٌ مِثْلُ الْفُرْسِ ، فَلَمَّا تَوَسَّطَتِ السَّمَاءَ انْتَشَرَتْ ثُمَّ أَمْطَرَتْ ، فَلَا وَاللَّهِ مَا رَأَيْنَا الشَّمْسَ سِتًّا ، ثُمَّ دَخَلَ رَجُلٌ مِنْ ذَلِكَ الْبَابِ فِي الْجُمُعَةِ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمٌ يَحْطُبُ ، فَاسْتَقْبَلَهُ قَائِمًا فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلَكَتِ الْأَمْوَالُ وَانْقَطَعَتِ السُّبُلُ ، فَادْعُ اللَّهَ يُمَسِّكُهَا عَنَّا . قَالَ فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَيْهِ ثُمَّ قَالَ « اللَّهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا ، اللَّهُمَّ عَلَى الْأَكَامِ وَالظَّرَابِ وَبُطُونِ الْأَوْدِيَةِ وَمَنَابِتِ الشَّجَرِ » . قَالَ فَأَقْلَعَتْ وَخَرَجْنَا تَمَشِي فِي الشَّمْسِ . قَالَ شَرِيكِ سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ أَهْوَى الرَّجُلُ الْأَوَّلُ فَقَالَ مَا أَدْرَى

1014. ...Ənəs ibn Malik ﷺ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ cümə günü xütbə deyərkən bir nəfər Darul-Qada tərəfdə olan qarıdan içəri daxil oldu və Allah Elçisilə ﷺ üzbəüz durub dedi: “Ey Allahın Elçisi, mal-qara məhv oldu, yollar bağlandı, Allaha dua et ki, bizə yağış yağdırsın”. Allah Elçisi ﷺ əllərini qaldırır dedi: “Allahım, bizə yağış endir! Allahım, bizə yağış endir! Allahım, bizə yağış endir!” Allaha and olsun, həmin an biz göydə nə bir bulud, nə bir bulud parçası, nə də başqa bir şey görürdük. Bizimlə Səl dağının arasında nə bir ev, nə də bir koma vardı. Bu vaxt dağın arxasından qalxanabənzər bir bulud göründü. O gəlib göyün ortasına çatdıqdan sonra ətrafa yayıldı və yağış yağmağa başladı. Allaha and olsun, altı gün biz günəşi görmədik. Növbəti cümə günü Allah Elçisi ﷺ xütbə deyərkən yenə bir nəfər həmin qarıdan içəri daxil oldu və Allah Elçisilə ﷺ üzbəüz durub dedi: “Ey Allahın Elçisi, mallar zay oldu, yollar bağlandı. Allaha dua et ki, yağışı dayandırın”. Allah Elçisi ﷺ əllərini qaldırır dedi: “Allahım! (Yağışı)

¹ Transkripsiyası: Alla:hummə həvə:leyinə və lə: aleyinə. Alla:hummə aləl-əkə:mi, vəl-cibə:li, vəl-ək:cə:mi, vəz-zira:bi vəl-əvdiyəti və mənə:bitiş-şəcəri.

üstümüzə deyil, ətrafımıza yağdır. Allahım, tərələri, yamaqlara, bağlara, dərələrin dibinə və ağac bitən yerlərə (yağdır)!” Yağış kəsdi və biz günəşli havada gəzişmək üçün bayıra çıxdıq. ...Ravi Şərik deyir: “Mən Ənəsdən soruşdum: “İkinci dəfə gələn kişi əvvəl gələn kişi idi?” Ənəs: “Bilmirəm” dedi.

۷ - باب الإستسقاء على المنبر

7-ci fəsil: Minbər üzərində yağışın yağması üçün dua etmək

۱۰۱۵ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ نَبِيُّمَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِذْ جَاءَ رَجُلٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، فَحَطَّ الْمَطَرُ فَادْعُ اللَّهَ أَنْ يَسْقِيَنَا . فَدَعَا فَمَطَرْنَا ، فَمَا كِدْنَا أَنْ نَصِلَ إِلَى مَنْزِلِنَا فَمَا زِلْنَا نَمَطُرُ إِلَى الْجُمُعَةِ الْمُقْبِلَةِ . قَالَ فَقَامَ ذَلِكَ الرَّجُلُ أَوْ غَيْرُهُ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَصْرِفَهُ عَنَّا . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « اللَّهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا » . قَالَ فَلَقَدْ رَأَيْتُ السَّحَابَ يَتَّقَطُّعُ بَيْنَنَا وَبَيْنَمَا لَا يَمَطُرُونَ وَلَا يُمَطَّرُ أَهْلُ الْمَدِينَةِ .

1015. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ؓ demişdir: “Allah Elçisi ﷺ cümə günü xütbə verərkən birdən bir kişi gəlib dedi: “Ey Allahın Elçisi, yağış yağmır, Allaha dua et ki, bizə yağış yağdırsın”. Allah Elçisi ﷺ də dua etdi və bizə elə yağış yağmağa başladı ki, evlərimizə gedə bilməyəcəkdik. Beləcə, növbəti cüməyədək yağış yağmağa davam etdi. Növbəti cümə həmin kişi və ya başqası ayağa durub dedi: “Ey Allahın Elçisi, yağışı bizdən uzaqlaşdırması üçün dua et”. Allah Elçisi ﷺ dua edərək buyurdu: “Allahım! (Yağışı) üstümüzə deyil, ətrafımıza yağdır”. Allaha and olsun, buludların sağa və sola çəkildiklərini və ətraf ərazilərə yağış yağdığı halda Mədinə əhlinin yağış altında olmadıqlarını gördüm”.

۸ - باب من اكتفى بصلاة الجمعة في الإستسقاء

8-ci fəsil: Yağışın yağmasını istəmək halında cümə namaz ilə kifayətlənən

۱۰۱۶ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ شَرِيكَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَنَسٍ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ هَلَكَتِ الْمَوَاشِي وَتَقَطَّعَتِ السُّبُلُ . فَدَعَا ، فَمَطَرْنَا مِنَ الْجُمُعَةِ إِلَى الْجُمُعَةِ ، ثُمَّ جَاءَ فَقَالَ تَهَلَّامَتِ الْبُيُوتُ وَتَقَطَّعَتِ السُّبُلُ ، وَهَلَكَتِ الْمَوَاشِي فَادْعُ اللَّهَ يُسْكِنَهَا . فَقَامَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ « اللَّهُمَّ عَلَى الْأَكَامِ وَالطَّرَابِ وَالْأَوْدِيَةِ وَمَنَابِتِ الشَّجَرِ » . فَأَنْجَابَتْ عَنِ الْمَدِينَةِ الْغِيَابَ النَّوْبِ .

¹ Transkripsiyası: Alla:hummə həvə:leyinə və lə: aleyinə. Alla:hummə aləl-əkə:mi, vəl-cibə:li, vəl-əkə:mi, vəz-zira:bi vəl-əvdiyəti və mənə:bitiş-şəcəri.

1016. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Bir kişi Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم yanına gəlib dedi: “Mal-qara məhv oldu, yollar bağlandı”. Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم dua etdi və bu cümədən növbəti cüməyədək yağış yağdı. Sonra yenə gəlib dedi: “Evlər yıxıldı, yollar bağlandı, mal-qara həlak oldu. Allaha dua et ki, yağış dayandırırım”. Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم ayağa qalxıb dua edərək buyurdu: “Allahım, təpələrə, yamaclara, dərələrin dibinə və ağac bitən yerlərə (yağdır)!” Bundan sonra buludlar Mədinənin üzərindən kənarlara səpələndi”.

۹ - باب الدعاء إذا تقطعت السبل من كثرة المطر

9-cu fəsil: Yolların bağlanmasına görə yağışın dayanması üçün dua etmək

۱۰۱۷ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ شَرِيكَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي نَمْرٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلَكْتَ الْمَوَاشِي وَانْقَطَعَتِ السُّبُلُ، فَادْعُ اللَّهَ، فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَمَطَرُوا مِنْ جُمُعَةٍ إِلَى جُمُعَةٍ، فَجَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَدَمَتِ الْبُيُوتُ وَانْقَطَعَتِ السُّبُلُ وَهَلَكْتَ الْمَوَاشِي. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «اللَّهُمَّ عَلَى رُؤُوسِ الْجِبَالِ وَالْأَكَامِ وَبُطُونِ الْأُودِيَةِ وَمَنَايِبِ الشَّجَرِ». فَأَنْجَابَتْ عَنِ الْمَدِينَةِ الْحَيَابَ الثُّؤَبَ.

1017. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رضي الله عنه demişdir: “Bir kişi Allah Elçisinin صلى الله عليه وسلم yanına gəlib dedi: “Ey Allahın Elçisi, mal-qara məhv oldu, yollar bağlandı, Allaha dua et”. Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم də Allaha dua etdi və bu cümədən növbəti cüməyədək yağış yağdı. Sonra yenə bir kişi Allah Elçisinin صلى الله عليه وسلم yanına gəlib dedi: “Ey Allahın Elçisi, evlər yıxıldı, yollar bağlandı, mal-qara həlak oldu”. Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم də dua edərək belə buyurdu: “Allahım, dağların başına, təpələrə, dərələrin dibinə və ağac bitən yerlərə (yağdır)!” Bundan sonra buludlar Mədinənin üzərindən kənarlara səpələndi”.

۱۰ - باب ما قيل إن النبي صلى الله عليه وسلم لم يحول رداءه في الاستسقاء يوم الجمعة

10-cu fəsil: “Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم cümə günü yağış yağması üçün dua etdikdə əbasını tərsinə çevirmədi” deyilməsi haqda

۱۰۱۸ - حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ بَشِيرٍ قَالَ حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عِمْرَانَ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ عَنِ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَجُلًا شَكَاَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَلَكَ الْمَالُ وَجَهْدَ الْعِيَالِ، فَدَعَا اللَّهَ يَسْتَسْقِي، وَلَمْ يَدْكُرْ أَنَّهُ حَوْلَ رِءَاؤُهُ وَلَا اسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ.

1018. ...Ənəs ibn Malik رضي الله عنه rəvayət edir ki, bir kişi susuzluğa görə mal-qaranın həlak olduğunu, körpələrin çətinlik çəkdiyini haqda şikayət etdi

Allah Elçisi ﷺ də yağışın yağması üçün Allaha dua etdi. ...Ravi Ənəsin Allah Elçisinin ﷺ əbasını tərsinə çevirməsi və qibləyə yönəlməsini qeyd etmədi.

۱۱ - باب إِذَا اسْتَسْقَعُوا إِلَى الْإِمَامِ لِيَسْتَسْقِيَ لَهُمْ لَمْ يَرُدُّهُمْ

11-ci fəsil: Camaat imamdan yağışın yağması üçün dua etməsini istədikdə imam bundan imtina etmir

۱۰۱۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ شَرِيكَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي نَجْرٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّهُ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلَكَتِ الْمَوَاشِي ، وَتَقَطَّعَتِ السُّبُلُ ، فَادْعُ اللَّهَ . فَدَعَا اللَّهَ ، فَمُطِرْنَا مِنَ الْجُمُعَةِ إِلَى الْجُمُعَةِ ، فَجَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، هَدَمَتِ الْبُيُوتُ وَتَقَطَّعَتِ السُّبُلُ وَهَلَكَتِ الْمَوَاشِي . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « اللَّهُمَّ عَلَى ظُهُورِ الْجِبَالِ وَالْأَكَامِ وَبُطُونِ الْأَوْدِيَةِ وَمَنَابِتِ الشَّجَرِ » . فَانْحَابَتْ عَنِ الْمَدِينَةِ انْحَابَ الثَّوْبِ .

1019. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ؓ demişdir: “Bir kişi Allah Elçisinin ﷺ yanına gəlib dedi: “Ey Allahın Elçisi, mal-qara məhv oldu, yollar bağlandı. Allaha dua et”. Allah Elçisi ﷺ də Allaha dua etdi və bu cümədən növbəti cüməyədək bizə yağış yağdı. Sonra yenə bir kişi Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib dedi: “Ey Allahın Elçisi, evlər yıxıldı, yollar bağlandı, mal-qara həlak oldu”. Allah Elçisi ﷺ də dua edərək belə buyurdu: “Allahım, dağların arxasına, təpələrə, dərələrin dibinə və ağac bitən yerlərə (yağdır)!” Bundan sonra buludlar Mədinənin üzərindən kənarlara səpələndi”.

۱۲ - باب إِذَا اسْتَسْقَعَ الْمُشْرِكُونَ بِالْمُسْلِمِينَ عِنْدَ الْقَحْطِ

12-ci fəsil: Quraqlıq vaxtı müşriklərin müsəlmanlardan yağış yağması üçün müraciət etməsi

۱۰۲۰ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ عَنْ سُفْيَانَ حَدَّثَنَا مَنْصُورٌ وَالْأَعْمَشُ عَنْ أَبِي الصُّحَيْ عَنِ مَسْرُوقٍ قَالَ أَتَيْتُ ابْنَ مَسْعُودٍ فَقَالَ إِنَّ فُرَيْشًا أَبْطَلُوا عَنِ الْإِسْلَامِ ، فَدَعَا عَلَيْهِمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخَذَهُمْ سَنَةً حَتَّى هَلَكُوا فِيهَا وَأَكَلُوا الْمَيْتَةَ وَالْعِظَامَ ، فَجَاءَهُ أَبُو سُفْيَانَ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ ، جِئْتَ تَأْمُرُ بِصَلَةِ الرَّحِمِ ، وَإِنَّ قَوْمَكَ هَلَكُوا ، فَادْعُ اللَّهَ . فَقَرَأَ { فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُحَانٍ مُبِينٍ } ثُمَّ عَادُوا إِلَى كُفْرِهِمْ فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى { يَوْمَ نَبْطِئُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى } يَوْمَ بَدْرٍ . قَالَ وَرَأَى أَسْبَابًا عَنْ مَنْصُورٍ فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَسَقُوا الْعَيْثَ ، فَأَطْبَقَتْ عَلَيْهِمْ سَبْعًا ، وَشَكَا النَّاسُ كَثْرَةَ الْمَطَرِ فَقَالَ « اللَّهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا » . فَانْحَدَرَتِ السَّحَابَةُ عَنْ رَأْسِهِ ، فَسَقُوا النَّاسَ حَوْلَهُمْ .

1020. ...Rəvayət edilir ki, Məsruq ؓ demişdir: “Mən İbn Məsudun yanına gəldim. O dedi: “Qureyş İslama girməyə gecikirdi. Peyğəmbər ﷺ də onlara

elə bəddua etdi ki, onlara elə bir quraqlıq üz verdi ki, onlar məhv olmağa, ölmüş heyvan və sümük yeməyə başladılar. Həmin vaxt Əbu Süfyan gəlib dedi: “Ey Muhəmməd, sən bizə qohumluq əlaqələrini möhkəmləndirməyi buyurursan, lakin sənin həmqəbilələrin həlak olur. Bizim üçün Allaha dua et!” (İbn Məsud bu ayələri) oxudu: “**Sən göydən aşkar bir tüstü gələcəyi günü gözlə**” (əD-Duxan, 10). Sonra onlar yenidən küfrə qayıtdılar. Uca Allah bu haqda buyurur: “**Kafirləri böyük bir müsibətlə yaxalayacağımız gün, Biz onlardan intiqam alacağıq**” (əD-Duxan, 16). Bu, artıq Bədr döyüşündə baş vermişdir. Ravi bunları əlavə etmişdir: “Allah Elçisi ﷺ dua etdi və onlara yeddi gün yağış yağdı. Bundan sonra camaat yağışın çoxluğundan şikayət etdi. Peyğəmbər ﷺ də belə dua etdi: “Allahım! (Yağışı) üstümüzə deyil, ətrafımıza yağdır”. Buludlar onların başlarının üstündən çəkildi və insanlar yağan yağışdan istifadə etməyə başladılar”.

۱۳ - باب الدُّعَاءِ إِذَا كَثُرَ الْمَطَرُ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا

13-cü fəsil: Yağış çox olduqda: “Yağışı üstümüzə deyil, ətrafımıza yağdır” deyə dua etmək

۱۰۲۱ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، فَقَامَ النَّاسُ فَصَاحُوا فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ ، فَحَطَّ الْمَطَرُ وَاحْمَرَّتِ الشَّجَرُ وَهَلَكَتِ الْبَهَائِمُ ، فَادْعُ اللَّهَ يَسْقِينَا . فَقَالَ « اللَّهُمَّ اسْقِنَا » . مَرَّتَيْنِ ، وَاتَمَّ اللَّهُ مَا نَرَى فِي السَّمَاءِ قَرَعَةً مِنْ سَحَابٍ ، فَتَشَأَتْ سَحَابَةٌ وَأَمْطَرَتْ ، وَنَزَلَ عَنِ الْمِنْبَرِ فَصَلَّى ، فَلَمَّا انْصَرَفَ لَمْ تَنْزَلْ تُمَطَّرُ إِلَى الْجُمُعَةِ الَّتِي تَلِيهَا ، فَلَمَّا قَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ صَاحُوا إِلَيْهِ هَدَمَتِ الْبُيُوتُ وَانْقَطَعَتِ السُّبُلُ ، فَادْعُ اللَّهَ يَسْقِينَا عَنَّا . فَتَبَسَّمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ قَالَ « اللَّهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا » . فَكُشِبَتِ الْمَدِينَةُ ، فَجَعَلَتْ تُمَطَّرُ حَوْلَهَا وَلَا تَمَطَّرُ بِالْمَدِينَةِ قَطْرَةً ، فَتَنْظَرْتُ إِلَى الْمَدِينَةِ وَإِنَّمَا لَفَى مِثْلَ الْإِكْلِيلِ .

1021. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ cümə günü xütbə verərkən insanlar ayağa durub dedilər: “Ey Allahın Elçisi, yağış yağmır, ağaclar quruyur, mal-qara məhv oldu. Allaha dua et ki, bizə yağış endirsin”. Allah Elçisi ﷺ iki dəfə belə dua etdi: “Allahım, bizə yağış yağdır!” Allaha and olsun, həmin an biz göydə heç bir bulud parçası görmürdük. Bu vaxt bir bulud gəlib və yağış yağmağa başladı. Allah Elçisi ﷺ minbərdən düşüb namaz qıldı. Namazı bitirəndən sonra növbəti cüməyə qədər həmin yağış davam etdi. Növbəti cümə günü Allah Elçisi ﷺ xütbə verərkən yenə camaat ona dedi: “Evlər dağıldı, yollar bağlandı. Allaha dua et ki, bizə yağan yağışı dayandırın”. Peyğəmbər ﷺ gülümsədi, sonra dua edərək buyurdu: “Allahım! (Yağışı) üstümüzə deyil, ətrafımıza yağdır”. Bu

vaxt Mədinənin üstü açıldı. Buludlar Mədinənin ətrafını əhatə etdiyi halda Mədinəyə bir damcı yağış düşmürdü. Mədinəyə baxdıqda onun tac kimi olduğunu gördüm”.

۱۴ - باب الدُّعَاءِ فِي الْإِسْتِسْقَاءِ فَأَيُّمَا

14-cü fəsil: Yağış yağması üçün ayaq üstə dua etmək

۱۰۲۲ - وَقَالَ لَنَا أَبُو نُعَيْمٍ عَنْ زُهَيْرٍ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ خَرَجَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ الْأَنْصَارِيُّ وَخَرَجَ مَعَهُ الْبَرَاءُ بْنُ عَازِبٍ وَزَيْدُ بْنُ أَرْقَمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ فَاسْتَسْقَى ، فَقَامَ بِحِمِّ عَلَى رِجْلَيْهِ عَلَى غَيْرِ مِنْبَرٍ فَاسْتَسْقَفَ ، ثُمَّ صَلَّى رَكَعَتَيْنِ يَجْهَرُ بِالْقِرَاءَةِ وَلَمْ يُؤَدِّنْ ، وَلَمْ يَقُمْ . قَالَ أَبُو إِسْحَاقَ وَرَأَى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

1022. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Yəzid əl-Ənsari yanında Bəra ibn Azib və Zeyd ibn Ərqaqla birlikdə yağışın yağması üçün dua etməyə çıxdılar. Abdullah minbər olmadan camaatla birlikdə ayağa durdu, bağışlanma dilədi, sonra qiraəti (surələri və təkbirləri) səslə edərək, azan və iqamə demədən iki rükət namaz qıldırdı... Ravi Əbu İshaq deyir: “Abdullah ibn Yəzid Peyğəmbərin belə etdiyini görmüşdü”.

۱۰۲۳ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي عَبَادُ بْنُ تَمِيمٍ أَنَّ عَمَّهُ - وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخْبَرَهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ بِالنَّاسِ يَسْتَسْقَى هُمْ ، فَقَامَ فَدَعَا اللَّهَ فَأَيُّمَا ، ثُمَّ تَوَجَّهَ قِبَلَ الْقِبْلَةِ ، وَحَوَّلَ رِءَاةَهُ فَأَسْقُوا .

1023. ...Peyğəmbərin səhabələrindən olan Abbad ibn Təminin əmisi (Abdullah ibn Zeyd) rəvayət edir ki, Peyğəmbər onlara yağışın yağması üçün insanları namazgaha çıxardı. Ayaq üstə duraraq ayaqüstə də dua etdi. Sonra üzünü qibləyə çevirərək əbasını çevirib geyindi. Sonra yağış yağdı.

۱۵ - باب الْجَهْرِ بِالْقِرَاءَةِ فِي الْإِسْتِسْقَاءِ

15-ci fəsil: Yağış yağması üçün namaz qıldığında qiraəti səslə etmək

۱۰۲۴ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذُنَبٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عَبَادِ بْنِ تَمِيمٍ عَنْ عَمِّهِ قَالَ خَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْتَسْقَى فَتَوَجَّهَ إِلَى الْقِبْلَةِ يَدْعُو ، وَحَوَّلَ رِءَاةَهُ ، ثُمَّ صَلَّى رَكَعَتَيْنِ جَهَرَ فِيهِمَا بِالْقِرَاءَةِ .

1024. ...Rəvayət edilir ki, Abbad ibn Təminin əmisi (Abdullah ibn Zeyd) demişdir: “Peyğəmbər yağış duasını etmək üçün namazgaha çıxdı, üzü-

nü qıbləyə çevirdi və əbasını tərsinə geyindi. Sonra iki rükət namaz qıldı və qıraətini (surələri və təkbirləri) də səslə etdi”.

۱۶ - باب كَيْفَ حَوَّلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ظَهْرَهُ إِلَى النَّاسِ

16-cı fəsil: Peyğəmbər ﷺ (istisqa namazında) hansı şəkildə camaata arxa çevirmişdir?

۱۰۲۵ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَثْبٍ عَنِ الرَّهْزِيِّ عَنْ عَبْدِ بْنِ تَمِيمٍ عَنْ عَمِّهِ قَالَ رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ خَرَجَ يَسْتَسْقِي قَالَ فَحَوَّلَ إِلَى النَّاسِ ظَهْرَهُ ، وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ يَدْعُو ، ثُمَّ حَوَّلَ رِءَاءَهُ ، ثُمَّ صَلَّى لَنَا رُكْعَتَيْنِ جَهَرَ فِيهِمَا بِالْقِرَاءَةِ .

1025. ...Rəvayət edilir ki, Abbad ibn Təməminin əmisi (Abdullah ibn Zeyd) ﷺ demişdir: “Mən Peyğəmbəri ﷺ yağış yağması namazını qılmaq üçün (namaz qılınan yerə) çıxdığı gün görmüşəm. O, dua etmək üçün arxasını camaata çevirdi və qıbləyə üz tutduqdan sonra əbasını tərsinə çevirdi. Bundan sonra (camaata) iki rükət namaz qıldırıldı və hər iki rükətdə (surələri və təkbirləri) uca səslə oxudu”.

۱۷ - باب صَلَاةِ الْإِسْتِسْقَاءِ رُكْعَتَيْنِ

17-ci fəsil: Yağışın yağması namazı iki rükətdir

۱۰۲۶ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ عَبْدِ بْنِ تَمِيمٍ عَنْ عَمِّهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْتَسْقَى فَصَلَّى رُكْعَتَيْنِ ، وَقَلَّبَ رِءَاءَهُ .

1026. ...Abbad ibn Təməminin əmisi (Abdullah ibn Zeyd) ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ yağış yağması üçün iki rükət namaz qıldı və əbasını tərsinə çevirdi.

۱۸ - باب الْإِسْتِسْقَاءِ فِي الْمُصَلَّى

18-ci fəsil: Yağışın yağması namazı namazgahda qılınır

۱۰۲۷ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ سَمِعَ عَمَّادَ بْنَ تَمِيمٍ عَنْ عَمِّهِ قَالَ خَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْمُصَلَّى يَسْتَسْقِي ، وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ فَصَلَّى رُكْعَتَيْنِ ، وَقَلَّبَ رِءَاءَهُ . قَالَ سُفْيَانُ فَأَخْبَرَنِي الْمَسْعُودِيُّ عَنْ أَبِي بَكْرٍ قَالَ جَعَلَ الْبَيْتَ عَلَى الشِّمَالِ .

1027. ...Rəvayət edilir ki, Abbad ibn Təməminin əmisi (Abdullah ibn Zeyd) ﷺ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ namazgaha çıxaraq qıbləyə yönəldi, iki rükət

namaz qıldı və əbasını tərsinə çevirdi". Ravi Əbu Bəkr deyir: "Əbasının sağ tərəfini sol tərəfinə keçirdi".

۱۹ - باب استقبال القبلة في الاستسقاء

19-cu fəsil: Yağışın yağması duasında qibləyə çevrilmək

۱۰۲۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرٍ بْنُ مُحَمَّدٍ أَنَّ عَبَّادَ بْنَ تَمِيمٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ زَيْدٍ الْأَنْصَارِيَّ أَخْبَرَهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ إِلَى الْمُصَلَّى يُصَلِّي ، وَأَنَّهُ لَمَّا دَعَا - أَوْ أَرَادَ أَنْ يَدْعُو - اسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ وَحَوْلَ رِجْلَيْهِ . قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ابْنُ زَيْدٍ هَذَا مَا زِنْتُ ، وَالْأَوَّلُ كَوَفِّي هُوَ ابْنُ زَيْدٍ .

1028. ...Abdullah ibn Zeyd əl-Ənsari ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ namazgaha çıxaraq namaz qıldı. Dua etdikdə və ya dua etmək istədikdə qibləyə yönəldi və əbasını tərsinə çevirdi.

۲۰ - باب رَفَعَ النَّاسُ أَيْدِيَهُمْ مَعَ الْإِمَامِ فِي الْإِسْتِسْقَاءِ

20-ci fəsil: Yağışın yağması duasında camaatın əllərini imamla birlikdə qaldırmaları

۱۰۲۹ - قَالَ أَبُو بَكْرٍ بْنُ سُلَيْمَانَ حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ قَالَ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ قَالَ أَتَى رَجُلٌ أَعْرَابِيٌّ مِنْ أَهْلِ الْبَدْوِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، هَلَكْتَ الْمَاشِيَةُ هَلَكَ الْعِيَالُ هَلَكَ النَّاسُ . فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَيْهِ يَدْعُو ، وَرَفَعَ النَّاسُ أَيْدِيَهُمْ مَعَهُ يَدْعُونَ ، قَالَ فَمَا خَرَجْنَا مِنَ الْمَسْجِدِ حَتَّى مُطِرْنَا ، فَمَا زِلْنَا نُمَطَّرُ حَتَّى كَانَتِ الْجُمُعَةُ الْآخَرَى ، فَأَتَى الرَّجُلُ إِلَى نَبِيِّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، بَشِقَ الْمُسَاوِرُ ، وَمُنِعَ الطَّرِيقُ .

1029. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ﷺ demişdir: "Bədr döyüşündə iştirak edən bədəvilərdən bir kişi cümə günü Allah Elçisinin ﷺ yanına gəlib dedi: "Ey Allahın Elçisi, mal-qara məhv olur, oğul-uşaq qırılır, camaat qırılır". Allah Elçisi ﷺ dua etmək üçün əllərini qaldırdı, onunla birlikdə camaat da əllərini qaldırdılar. Biz məsciddən çıxmamış üzərimizə yağış yağmağa başladı. Beləcə növbəti cüməyədək üzərimizə yağış yağdı. Sonra yenə bir kişi Allahın Peyğəmbərinin ﷺ yanına gəlib dedi: "Ey Allahın Elçisi, müsafirlər yolların bağlandığından usandı və yolların qarşısı kəsildi".

۱۰۳۰ - وَقَالَ الْأَوْبَيْسِيُّ حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ وَشَرِيكَ سَمِعَا أَنَسًا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ رَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى رَأَيْتُ بَيَاضَ إِبْطَيْهِ .

1030. ...Ənəs رضی اللہ عنہ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ əllərini o qədər qaldırdı ki, onun qoltuq altlarının ağılığını gördüm.

۲۱ - باب رَفَعِ الْإِمَامِ يَدَهُ فِي الْإِسْتِسْقَاءِ

21-ci fəsil: İmamın yağışın yağması üçün dua edərkən əllərini göyə qaldırması

۱۰۳۱ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى وَابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَرْفَعُ يَدَيْهِ فِي شَيْءٍ مِنْ دُعَائِهِ إِلَّا فِي الْإِسْتِسْقَاءِ ، وَإِنَّهُ يَرْفَعُ حَتَّى يُرَى بَيَاضُ إِبْطَيْهِ .

1031. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رضی اللہ عنہ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ, yağış diləmək üçün dua etməsi istisna olmaqla, heç bir duasında əllərini (göyə) qaldırmazdı.¹ O, (əllərini) qoltuq altlarının ağılığı görünənədək yuxarı qaldırardı”.

۲۲ - باب مَا يُقَالُ إِذَا أُمِطْرَتْ

22-ci fəsil: Yağış yağanda nə deyilməlidir?

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ (كَصَيْبٍ) الْمَطَرُ . وَقَالَ غَيْرُهُ صَابٌ وَأَصَابَ يَصُوبُ .

İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Kəsayyib” yağış deməkdir”. Başqası “sa:bə, əsa:bə, yəsu:bu” demişdir.²

۱۰۳۲ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ - هُوَ ابْنُ مُقَاتِلٍ أَبُو الْحَسَنِ الْمَرْزُوقِيُّ - قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا رَأَى الْمَطَرَ قَالَ « صَيْبًا نَافِعًا » . تَابَعَهُ الْقَاسِمُ بْنُ يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ . وَرَوَاهُ الْأَوْزَاعِيُّ وَعُقَيْلٌ عَنْ نَافِعٍ .

1032. ...Aişə رضي الله عنها rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ yağış yağdığını görəndə deyərdi: “(Allahım,) bu yağışı faydalı et!”

¹ Bu sözü ilə Ənəsin رضي الله عنه dediyinin mənası, ya Peyğəmbər ﷺ əllərini yalnız yağış yağması üçün edilən dua vaxtı çox yuxarı qaldırmış, ya da Ənəs رضي الله عنه bu haldan başqa heç bir vaxt Peyğəmbərin ﷺ əllərini qaldıraraq dua etdiyini görməmişdir. Amma bir çox səhih hədislərdə Peyğəmbərin ﷺ digər vaxtlarda da əllərini qaldıraraq dua etməsi rəvayət edilmişdir.

² Bu, hədisin ərəbcəsində olan söz haqdadır.

23-cü fəsil: Yağış yağarkən saqqalından yağış damcıları axana qədər yağışın altında olan

۱۰۳۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ قَالَ أَخْبَرَنَا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ أَصَابَتِ النَّاسَ سَنَةٌ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَبَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ عَلَى الْمِنْبَرِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَمَ أَعْرَابِيٌّ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، هَلْكَ الْمَالُ وَجَاعَ الْعِيَالُ ، فَادْعُ اللَّهُ لَنَا أَنْ يَسْقِينَا . قَالَ فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَيْهِ ، وَمَا فِي السَّمَاءِ قَرَعَةٌ ، قَالَ فَتَنَزَّ سَحَابٌ أَشْتَالُ الْجِبَالِ ، ثُمَّ لَمْ يَنْزِلْ عَنْ مَنْبَرِهِ حَتَّى رَأَيْتُ الْمَطَرَ يَتَحَادَرُ عَلَى لِحْيَتِهِ ، قَالَ فَمَطَرْنَا يَوْمَنَا ذَلِكَ ، وَفِي الْعَدِ وَمِنْ بَعْدِ الْعَدِ وَالَّذِي يَلِيهِ إِلَى الْجُمُعَةِ الْأُخْرَى ، فَقَامَ ذَلِكَ الْأَعْرَابِيُّ أَوْ رَجُلٌ غَيْرُهُ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، تَهَدَّمُ الْبِنَاءُ وَعَرِقَ الْمَالُ ، فَادْعُ اللَّهُ لَنَا . فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَيْهِ وَقَالَ « اللَّهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا » . قَالَ فَمَا جَعَلَ يُبْشِرُ بِيَدِهِ إِلَى تَاجِحَةٍ مِنَ السَّمَاءِ إِلَّا تَفَرَّجَتْ حَتَّى صَارَتْ الْمَدِينَةَ فِي مِثْلِ الْجُؤَيْبَةِ ، حَتَّى سَالَ الْوَادِي - وَادِي قَنَاةَ - شَهْرًا . قَالَ فَلَمْ يَجِيءْ أَحَدٌ مِنْ تَاجِحَةٍ إِلَّا حَدَّثَ بِالْجُودِ .

1033. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ﷺ demişdir: “Allah Elçisinin ﷺ zamanında insanlara quraqlıq üz vermişdi. Allah Elçisi ﷺ cümə günü minbərdə xütbə verərkən bir bədəvi ayağa qalxıb dedi: “Ey Allahın Elçisi, mallar zay oldu, uşaqlar ac qaldı. Bizim üçün Allaha dua et ki, bizə yağış yağdırsın!” Allah Elçisi ﷺ əllərini göyə qaldırdı. O an göydə bir dənə də olsun bulud yox idi. Birdən (başımızın üzərində) dağlar qədər buludlar to-palaşdı və o, minbərdən yerə enməmiş mən onun saqqalından süzülən yağış damçılarını gördüm. Həmin gün, ertəsi gün, ondan sonrakı gün, daha sonrakı gün – növbəti cüməyədək yağış ara vermədən yağdı. Cümə günü həmin bədəvi (və ya başqa birisi) ayağa qalxıb dedi: “Ey Allahın Elçisi, evlər dağıldı, mallar su altında qaldı. Bizim üçün Allaha dua et!” Allah Elçisi ﷺ əllərini göyə qaldırıb dedi: “Allahım! (Yağışı) üstümüzə deyil, ətrafımıza yağdır”. Sonra əli ilə səməyə işarə etdi və oradakı (bulud topası) dağıldı və Mədinə səması çalaya bənzədi.¹ Qənat vadisində bir ay sel axdı, kənardan Mədinəyə gələn hər kəs bol yağışlar yağdığından danışır”.

24-cü fəsil: Möhkəm külək əsərkən nə deyilir?

۱۰۳۴ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمٍ قَالَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَنَسٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسًا يَقُولُ كَانَتْ الرِّيحُ الشَّدِيدَةُ إِذَا هَبَّتْ عَرِفَ ذَلِكَ فِي وَجْهِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

¹ Yəni göyün üzü açıldı və Mədinənin ətrafı buludlarla əhatə olundu.

1034. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Möhkəm külək əsəndə onun vahiməsi Peyğəmbərin ﷺ üzündə hiss olunardı”.

۲۵ - باب قول النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « نُصِرْتُ بِالصَّبَا » .

25-ci fəsil: Peyğəmbərin ﷺ: “Mən Səba qasırgası sayəsində qələbə qazandım” – kəlamı

۱۰۳۵ - حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « نُصِرْتُ بِالصَّبَا ، وَأَهْلِكْتَ عَادَ بِالدَّبُورِ » .

1035. ...İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Mən Səba qasırgası sayəsində qələbə qazandım, Ad tayfası isə Dəbur qasırgası¹ ilə məhv edildi”.

۲۶ - باب مَا قِيلَ فِي الزَّلَازِلِ وَالْآيَاتِ

26-cı fəsil: Zəlzələlər və əlamətlər bərəsində deyilənlər

۱۰۳۶ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو الزِّنَادِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يُقْتَضَ الْعِلْمُ ، وَتَكْثُرَ الزَّلَازِلُ ، وَتَتَقَارَبَ الرِّمَانُ ، وَتَظْهَرَ الْفِتْنُ ، وَيَكْثُرَ الْمُهْجُ - وَهُوَ الْقَتْلُ الْقَتْلُ - حَتَّى يَكْثُرَ فِيكُمْ الْمَالُ فَيَفِيضُ » .

1036. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Elm götürülməyincə, zəlzələlər çoxalmayınca, zaman qısalmayınca, fitnələr meydana çıxmayınca, öldürmək və öldürülmək olan hərə çoxalmayınca, sizin üçün mal-dövlət çoxalmadıqca Qiyamət qor-maz”.

۱۰۳۷ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي شَامِنَا وَفِي بَحْمَنَا . قَالَ قَالُوا وَفِي نُجْدِنَا قَالَ قَالَ هُنَاكَ الزَّلَازِلُ وَالْفِتْنُ ، وَمَا يَطْلُعُ قَرْنُ الشَّيْطَانِ .

1037. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər² رضي الله عنه demişdir: “Allahım, Şamımızda və Yəmənimizdə bizə xeyir-bərəkət ver!” Səhabələr dedilər: “Bəs Nəcdi-

¹ Səba deyildikdə şərq küləyi, Dəbur deyildikdə isə qərb küləyi nəzərdə tutulur.

² Bu hədis İbn Ömər رضي الله عنه sözünü olaraq Peyğəmbərə ﷺ nisbət olunan sözdür və Peyğəmbərdən ﷺ rəvayət edilən başqa hədislərdə öz təsdiqini tapmışdır. Yəni bu hədisdəki sözlər Peyğəmbərin ﷺ sözləridir.

mizdə?” O yenə dedi: “Allahım, Şamımızda və Yəmənimizdə bizə xeyir-bərəkət ver!” Səhabələr yenə dedilər: “Bəs Nəcdimizdə?” Onda Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Orada zəlzələlər və fəsadlar baş verəcək və oradan şeytanın buynuzu¹ çıxacaq”.

۲۷ - باب قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى { وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنْكُمْ تُكَذِّبُونَ }

27-ci fəsil: Uca Allahın bu kəlamı: **“Sizə verilən ruziyə, onu yalan saymaqla yerinə yetirirsiniz?”** (əl-Vaqiə, 82)

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ شُكْرُكُمْ .

İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Sizə verilən şükrə”.

۱۰۳۸ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدِ الْجُهَنِيِّ أَنَّهُ قَالَ قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةَ الصُّبْحِ بِالْحَدِيثِ عَلَى إِثْرِ سَمَاءَ كَانَتْ مِنَ اللَّيْلَةِ ، فَلَمَّا انْصَرَفَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ هَلْ تَذَرُونَ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ» . قَالُوا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قَالَ «أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ ، فَأَمَّا مَنْ قَالَ مُطْرِنَا بِفَضْلِ اللَّهِ وَرَحْمَتِهِ . فَذَلِكَ مُؤْمِنٌ بِي كَافِرٌ بِالْكَوْكَبِ ، وَأَمَّا مَنْ قَالَ بَنُو كَذَا وَكَذَا . فَذَلِكَ كَافِرٌ بِي مُؤْمِنٌ بِالْكَوْكَبِ»

1038. ...Rəvayət edilir ki, Zeyd ibn Xalid əl-Cuhəni رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم Hudeybiyədə gecə ikən yağmış yağışdan sonra bizə Sübh namazını qıldırıldı. Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم namazı bitirdikdən sonra üzünü camaata çevirib soruşdu: “Bilirsinizmi, Rəbbiniz nə buyurdu?” Səhabələr: “Allah və Onun Elçisi daha yaxşı bilir”– dedilər. Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم dedi: “(Allah buyurdu): “Qullarımdan bir qismi mömin, digər qismi isə kafir oldu. “Bizə Allahın lütfü və mərhəməti sayəsində yağış göndərilmişdir”– deyənlərə gəlincə, onlar Mənə iman gətirmiş və ulduzları inkar etmişlər. “Yağış bizə filan və filan ulduza görə nazil olmuşdur”– deyənlərə gəldikdə isə, onlar Mənə küfr etmiş və ulduzlara iman gətirmişlər”.

۲۸ - باب لَا يَذْرَى مَتَى يَجِيءُ الْمَطَرُ إِلَّا اللَّهُ

28-ci fəsil: Yağışın nə vaxt yağacağını Uca Allahdan başqa heç kəs bilməz

وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « حَمْسٌ لَا يَعْلَمُهُنَّ إِلَّا اللَّهُ » .

Əbu Hureyra رضي الله عنه Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم belə buyurduğunu rəvayət etmişdir: “Beş şeyi Allahdan başqa heç kəs bilməz”.

¹ Şeytanın buynuzu deyildikdə, ona uyanların meydana çıxması nəzərdə tutulur.

١٠٣٩ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «مِفْتَاحُ الْغَيْبِ خَمْسٌ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا اللَّهُ لَا يَعْلَمُ أَحَدٌ مَا يَكُونُ فِي غَدٍ ، وَلَا يَعْلَمُ أَحَدٌ مَا يَكُونُ فِي الْأَرْحَامِ ، وَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَادًّا تَكْسِبُ غَدًا ، وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ ، وَمَا يَدْرِي أَحَدٌ مَتَى يَجِيءُ الْمَطَرُ» .

1039. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Qeybin beş açarı var ki, bunları Allahdan başqa heç kəs bilə bilməz: Heç kəs səhər nə baş verəcəyini bilməz, heç kəs bətnlərdə olanı¹ bilməz, heç kəs səhər nə qazanacağını bilməz, heç kəs harada öləcəyini bilməz və heç kəs yağışın nə vaxt yağacağını bilməz”.

¹ Yəni heç kəs doğulacaq uşağın doqquz aydan tez və ya gec doğulacağını, oğlan və ya qız, xəstə və ya sağlam, xoşbəxt və ya bədbəxt, yaxşı və ya pis əməl sahibi olacağını bilmir.

۱۶ - كِتَابُ الْكُسُوفِ

16. Kusuf¹ kitabı

۱ - باب الصَّلَاةِ فِي كُسُوفِ الشَّمْسِ

1-ci fəsil: Günəş tutulduğu vaxt namaz qılmaq

۱۰۴۰ - حَدَّثَنَا عُمَرُو بْنُ عَوْنٍ قَالَ حَدَّثَنَا حَالِدٌ عَنْ يُونُسَ عَنِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِي بَكْرَةَ قَالَ كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَنكَسَمَتِ الشَّمْسُ ، فَقَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَجُرُّ رِدَاءَهُ حَتَّى دَخَلَ الْمَسْجِدَ ، فَدَخَلْنَا فَصَلَّى بِنَا رَكَعَتَيْنِ ، حَتَّى انْجَلَتِ الشَّمْسُ فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ ، فَإِذَا رَأَيْتُمُوهَا فَصَلُّوا ، وَادْعُوا ، حَتَّى يُكْشَفَ مَا بَيْنَكُمْ » .

1040. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Bəkrətə ﷺ demişdir: “Biz Allah Elçisinin ﷺ yanında olarkən günəş tutuldu. Peyğəmbər ﷺ dərhal qalxıb, əbasını sürüyərək gedib məscidə daxil oldu. Biz də onun arxasınca oraya daxil olduq. Günəşin üzü açılanadək o bizə iki rükət namaz qıldırdı. Sonra dedi: “Şübhəsiz, günəş və ay heç kəsin ölümünə görə tutulmur. Odur ki, onların tutulduğunu gördüyünüz zaman onların üzü açılanadək namaz qılın və Allaha dua edin!”

۱۰۴۱ - حَدَّثَنَا شَهَابُ بْنُ عَبَّادٍ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُهِيدٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ عَنِ قَيْسِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا مَسْعُودٍ يَقُولُ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ مِنَ النَّاسِ ، وَلَكِنَّهُمَا آيَاتَانِ مِنَ آيَاتِ اللَّهِ ، فَإِذَا رَأَيْتُمُوهَا فَصَلُّوا » .

1041. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Məsud ﷺ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Şübhəsiz, günəş və ay insanlardan heç kəsin ölümünə görə tutulmur. Onlar Allahın dəlillərindəndir. Odur ki, onların tutulduğunu gördüyünüz zaman dərhal ayağa qalxıb namaz qılın!”

۱۰۴۲ - حَدَّثَنَا أَصْبَغُ قَالَ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ قَالَ أَحْمَدُ بْنُ عُمَرَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ كَانَ يُخْبِرُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . « إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَا يَخْسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ ، وَلَكِنَّهُمَا آيَاتَانِ مِنَ آيَاتِ اللَّهِ ، فَإِذَا رَأَيْتُمُوهَا فَصَلُّوا » .

1042. ...İbn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Şübhəsiz, günəş və ay insanlardan heç kəsin ölümünə və ya doğulmasına görə tutulmur. Onlar Allahın dəlillərindəndir. Odur ki, onların tutulduğunu gördüyünüz zaman namaz qılın!”

¹ Kusuf – günəşin tutulmasına, Xusuf isə ayın tutulmasına deyilir.

۱۰۴۳ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ قَالَ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ زَيْدِ بْنِ عَلَاقَةَ عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ كَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ مَاتَ إِبْرَاهِيمُ ، فَقَالَ النَّاسُ كَسَفَتِ الشَّمْسُ لِمَوْتِ إِبْرَاهِيمَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ فَضُلُومًا وَادْعُوا اللَّهَ » .

1043. ...Rəvayət edilir ki, Muğira ibn Şubə ﷺ demişdir: “Allah Elçisinin ﷺ zamanında oğlu İbrahim vəfat etdiyi gün günəş tutuldu və insanlar: “Günəş İbrahimin ölümünə görə tutulmuşdur”– dedilər. Belə olduqda, Allah Elçisi ﷺ dedi: “Şübhəsiz, günəş və ay heç kəsin ölümünə və ya doğulmasına görə tutulmur. Onların tutulduğunu gördüyünüz zaman namaz qılın və Allaha dua edin!”

۲ - باب الصَّدَقَةِ فِي الكُسُوفِ

2-ci fəsil: Kusuf vaxtı sədəqə vermək

۱۰۴۴ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّهَا قَالَتْ حَسَفَتِ الشَّمْسُ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالنَّاسِ ، فَقَامَ فَأَطَالَ الْقِيَامَ ، ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ الرَّكُوعَ ، ثُمَّ قَامَ فَأَطَالَ الْقِيَامَ وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ ، ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ الرَّكُوعَ ، وَهُوَ دُونَ الرَّكُوعِ الْأَوَّلِ ، ثُمَّ سَجَدَ فَأَطَالَ السُّجُودَ ، ثُمَّ فَعَلَ فِي الرَّكْعَةِ الثَّانِيَةِ مِثْلَ مَا فَعَلَ فِي الْأُولَى ، ثُمَّ انْصَرَفَ وَقَدْ انْجَلَتِ الشَّمْسُ ، فَخَطَبَ النَّاسَ ، فَحَمِدَ اللَّهَ ، وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ « إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَاتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ ، لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ ذَلِكَ فَادْعُوا اللَّهَ وَكَبِّرُوا ، وَصَلُّوا وَتَصَدَّقُوا » . ثُمَّ قَالَ « يَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ ، وَاللَّهِ مَا مِنْ أَحَدٍ أَعْيُرُ مِنَ اللَّهِ أَنْ يَرِنِي عَبْدُهُ أَوْ تَرِنِي أُمَّتُهُ ، يَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ ، وَاللَّهِ لَوْ تَعَلَّمُونَ مَا أَعْلَمُ لَصَحَحْتُمْ قَلِيلًا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا » .

1044. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Allah Elçisinin ﷺ dövründə günəş tutuldu. Buna görə Allah Elçisi ﷺ camaata namaz qıldırdı. Namazda qiyamı uzatdı, sonra rükuya getdi və rükunu uzatdı, sonra rükudan qalxdı və yenə qiyamı uzatdı, lakin bu qiyam əvvəlkindən qısa idi, sonra bir də rükuya getdi və rükunu uzatdı, lakin bu rüku əvvəlkindən qısa idi, sonra səcdəyə getdi və səcdəni uzatdı, ikinci rükətdə də birinci rükətdə elədiklərini təkrar etdi. Namazı bitirdikdə artıq günəşin üzü açılmışdı. Bundan sonra qalxıb xütbə verdi və Allaha həmd-səna edib təriflər deyəndən sonra buyurdu: “Həqiqətən də, günəş və ay Allahın dəlillərindəndir. Onlar heç kimin ölümünə və ya doğulmasına görə tutulmur. Odur ki, onların tutulduğunu gördüyünüz zaman Allaha dua edin, təkbir edin, namaz qılın və sədəqə verin”. Sonra Peyğəmbər ﷺ davam edib dedi: “Ey Muhəmməd ümməti! Allaha and olsun, kişi və ya qadın kələsinin zina etməsi xüsusunda heç kəs Allahdan daha qısqanc ola bilməz. Ey Muhəmməd

ümməti! Allaha and olsun, mən bildiyimi siz bilsəydiniz, az gülüb çox ağlayardınız”.

۳ - باب الْبَدَاءِ بِالصَّلَاةِ جَامِعَةً فِي الْكُسُوفِ

3-cü fəsil: Kusuf vaxtı hamını camaat namazına çağırmaq

۱۰۴۵ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ قَالَ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ قَالَ حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ سَلَامٍ عَنْ أَبِي سَلَامٍ الْحَبَشِيِّ الدِّمَشْقِيِّ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ الزُّهْرِيُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ لَمَّا كَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَيَّ عَهْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نُودِيَ إِنْ الصَّلَاةَ جَامِعَةً .

1045. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Amr رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisinin ﷺ dövründə günəş tutulduqda uca səslə deyilmişdi: “Camaat namazına toplanın!”

۴ - باب حُطْبَةِ الْإِمَامِ فِي الْكُسُوفِ

4-cü fəsil: Kusuf vaxtı imamın xütbəsi

وَقَالَتْ عَائِشَةُ وَأَسْمَاءُ حُطِبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

Aişə və Əsma رضي الله عنهما demişdir: “Peyğəmbər ﷺ xütbə verdi”.

۱۰۴۶ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنِي اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ح وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَنَسَةُ قَالَ حَدَّثَنَا يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ حَدَّثَنِي عُرْوَةُ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ حَسَنَتِ الشَّمْسُ فِي حَيَاةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَخَرَجَ إِلَى الْمَسْجِدِ فَصَنَّفَ النَّاسُ وَرَاءَهُ ، فَكَبَّرَ فَأَقْرَأَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قِرَاءَةً طَوِيلَةً ، ثُمَّ كَبَّرَ فَرَكِعَ رُكُوعًا طَوِيلًا ، ثُمَّ قَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ . فَقَامَ وَمَنْ يَسْجُدُ ، وَقَرَأَ قِرَاءَةً طَوِيلَةً ، هِيَ أَدْنَى مِنَ الْقِرَاءَةِ الْأُولَى ، ثُمَّ كَبَّرَ وَرَكِعَ رُكُوعًا طَوِيلًا ، وَهُوَ أَدْنَى مِنَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ ، ثُمَّ قَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ . ثُمَّ سَجَدَ ، ثُمَّ قَالَ فِي الرَّكْعَةِ الْآخِرَةِ مِثْلَ ذَلِكَ ، فَاسْتَكْمَلَ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ فِي أَرْبَعِ سَجَدَاتٍ ، وَانْحَلَّتِ الشَّمْسُ قَبْلَ أَنْ يَنْصَرِفَ ، ثُمَّ قَامَ فَأَنْتَى عَلَى اللَّهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ « هَا آيَاتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ ، لَا يَحْسِبَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ ، فَإِذَا رَأَيْتُمُوهَا فَافْرَعُوا إِلَى الصَّلَاةِ » . وَكَانَ يُحَدِّثُ كَثِيرٌ مِنْ عِبَادِ اللَّهِ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا كَانَ يُحَدِّثُ يَوْمَ حَسَفَتِ الشَّمْسُ بِمِثْلِ حَدِيثِ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ . فَقُلْتُ لِعُرْوَةَ إِنْ أَحَاكَ يَوْمَ حَسَفَتِ بِالْمَدِينَةِ لَمْ يَزِدْ عَلَى رَكْعَتَيْنِ مِثْلَ الصُّبْحِ . قَالَ أَجَلٌ لِأَنَّهُ أَخْطَأَ السَّنَةَ .

1046. ...Rəvayət edilir ki, Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Aişə رضي الله عنها demişdir: “Peyğəmbər ﷺ sağ olan zaman günəş tutuldu. Buna görə Peyğəmbər ﷺ məscidə gəldi, insanlar da onun arxasında cərgələrə düzüldülər. Peyğəmbər ﷺ təkbir etdi və namaz durub uzun qiraət etdi. Sonra təkbir edib rükuya getdi və rükunu uzatdı, sonra “Səmi Allahu limən həmidəh” dedi

və səcdəyə getməyərek dikəldi və yenə qiraətini uzatdı, lakin bu qiraət əvvəlkindən qısa idi, sonra təkbir edib bir də rükuya getdi və rükunu uzatdı, lakin bu rüku əvvəlkindən qısa idi, sonra “Səmi Allahu limən həmidəh, Rabbənə və ləkəl-həmd” dedi və səcdəyə getdi. İkinci rükətdə də birinci rükətdə elədiklərini təkrar etdi. Beləcə dörd rükudan və dörd səcdədən ibarət namaz qıldı. Namazı bitirdikdə artıq günəşin üzü açılmışdı. Sonra ayağa durub Allaha layiq olan şəkildə həmd-səna etdi və buyurdu: “Onlar (günəş və ay) Allahın nişanələrindəndir və heç kimin ölümünə və ya doğulmasına görə tutulmur. Odur ki, onların tutulduğunu gördüyünüz zaman namaz qılmağa sığının”. ...Ravi əz-Zuhri deyir: “Mən Urvaya dedim: “Sənin qardaşın Abdullah ibn əz-Zubeyr Mədinədə günəş tutulduğu gün namazı iki rükət olaraq Sübh namazı kimi qıldı və ona heç nə əlavə etmədi”. Urvə dedi: “Bəli, elə etdi, çünki sünnədə xəta etdi”.

٥ - باب هل يُقُولُ كَسَفَتِ الشَّمْسُ أَوْ حَسَفَتِ وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى { وَخَسَفَ الْقَمَرُ }

5-ci fəsil: Kişinin “Günəş tutuldu” və ya “Ay tutuldu” sözlərini deməsi və Uca Allahın “**Ay tutulacağı...**” (əl-Qiyamə, 8) kəlamı

١٠٤٧ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَفِيرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخْبَرَتْهُ . أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى يَوْمَ حَسَفَتِ الشَّمْسُ ، فَقَامَ فَكَبَّرَ ، فَقَرَأَ قِرَاءَةً طَوِيلَةً ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ ، فَقَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ . وَقَامَ كَمَا هُوَ ، ثُمَّ قَرَأَ قِرَاءَةً طَوِيلَةً ، وَهِيَ أَدْنَى مِنَ الْقِرَاءَةِ الْأُولَى ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا ، وَهِيَ أَدْنَى مِنَ الرَّكَعَةِ الْأُولَى ، ثُمَّ سَجَدَ سُجُودًا طَوِيلًا ، ثُمَّ فَعَلَ فِي الرَّكَعَةِ الْآخِرَةِ مِثْلَ ذَلِكَ ، ثُمَّ سَلَّمَ وَقَدْ تَجَلَّتِ الشَّمْسُ ، فَخَطَبَ النَّاسَ ، فَقَالَ فِي كُسُوفِ الشَّمْسِ وَالْقَمَرِ « إِهْمَا آيَاتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ ، لَا يَخْسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ ، فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُمَا فَافْرَعُوا إِلَى الصَّلَاةِ » .

1047. ...Peyğəmbərin zövcəsi Aişə رضي الله عنها rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ günəş tutulan gün namaz qıldırdı. O, Ayağa durub təkbir etdi və uzun qiraət etdi. Sonra rükuya getdi və rükunu uzatdı, sonra dikəldi və “Səmi Allahu limən həmidəh” dedi və ayaq üstə durduğu kimi qaldı. Sonra yenə qiraətini uzatdı, lakin bu qiraət əvvəlkindən qısa idi, sonra bir də rükuya getdi və rükunu uzatdı, lakin bu rüku əvvəlkindən qısa idi, sonra səcdəyə getdi və səcdəsini uzatdı. İkinci rükətdə də birinci rükətdə elədiklərini təkrar etdi. Sonra namazı bitirib salam verdi və artıq günəşin üzü açılmışdı. Sonra insanlara xütbə verdi, günəşin və ayın tutulması haqda buyurdu: “Onlar (günəş və ay) Allahın nişanələrindəndir və heç kimin ölümünə və

ya doğulmasına görə tutulmur. Odur ki, onların tutulduğunu gördüyünüz zaman namaz qılmağa sığının”.

۶ - باب قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « يُخَوِّفُ اللهُ عِبَادَهُ بِالْكَسُوفِ »

6-cı fəsil: Peyğəmbərin ﷺ bu kəlamı: “Allah günəş və ay tutulması ilə bəndələrini qorxudur”

قَالَ أَبُو مُوسَى عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

Bunu Əbu Musa رəvayət etmişdir.

۱۰۴۸ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ يُونُسَ عَنِ الْحَسَنِ عَنِ أَبِي بَكْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَاتَانِ مِنَ آيَاتِ اللهِ ، لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ ، وَلَكِنَّ اللهَ تَعَالَى يُخَوِّفُ بِمَا عِبَادُهُ » . وَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ لَمْ يَذْكُرْ عَبْدُ الْوَارِثِ وَشُعْبَةُ وَخَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ وَحَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ يُونُسَ « يُخَوِّفُ بِمَا عِبَادُهُ » . وَتَابِعَهُ مُوسَى عَنْ مُبَارَكٍ عَنِ الْحَسَنِ قَالَ أَحْمَدُ بْنُ أَبِي بَكْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . « إِنَّ اللهَ تَعَالَى يُخَوِّفُ بِمَا عِبَادُهُ » . وَتَابِعَهُ أَشْعَثُ عَنِ الْحَسَنِ .

1048. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Bəkrətə رəvayət etmişdir: “Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Şübhəsiz, günəş və ay Allahın dəlillərindəndir və heç kəsin ölümünə görə tutulmur, lakin Uca Allah bununla bəndələrini qorxudur”.

۷ - باب التَّعَوُّذِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ فِي الْكُسُوفِ

7-ci fəsil: Kusuf namazında qəbir əzabından Allaha sığınmaq

۱۰۴۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ يَهُودِيَّةً جَاءَتْ تَسْأَلُهَا فَقَالَتْ لَهَا أَعَادَكِ اللهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ . فَسَأَلَتْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيْعَذَّبُ النَّاسُ فِي قُبُورِهِمْ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَائِدًا بِاللَّهِ مِنْ ذَلِكَ .

1049. ...Peyğəmbərin zövcəsi Aişə رəvayət edir ki, yəhudi bir qadın ondan kömək diləməyə gəldi və ona: “Allah səni qəbir əzabından qorusun”– dedi. Buna görə də Aişə Allah Elçisindən: “İnsanlar qəbirlərində əzab çəkəcəklərmimi?”– deyə soruşdu. Allah Elçisi buyurdu: “Allah bizi bundan qorusun!”

۱۰۵۰ - ثُمَّ رَكِبَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ غَدَاةٍ مَرَكَبًا ، فَحَسَنَتِ الشَّمْسُ ، فَرَجَعَ ضُحَى ، فَمَرَّ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ ظَهْرَانِي الْحَجْرِ ، ثُمَّ قَامَ يُصَلِّي ، وَقَامَ النَّاسُ وَرَاءَهُ ، فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا ، ثُمَّ رَفَعَ فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا ، وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ ، وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ ، ثُمَّ رَفَعَ فَسَجَدَ ، ثُمَّ قَامَ فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا ، وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ

الأوّل ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الأوّلِ ، ثُمَّ قَامَ قِيَامًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الأوّلِ ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الأوّلِ ، ثُمَّ رَفَعَ فَسَجَدَ وَانصَرَفَ ، فَقَالَ مَا شَاءَ اللهُ أَنْ يَقُولَ ، ثُمَّ أَمَرَهُمْ أَنْ يَتَعَوَّدُوا مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ

1050. ...Yuxarıdakı rəvayətin davamında deyilir: “Bir dəfə səhər tezdən Allah Elçisi ﷺ öz dəvəsinə minib bir qədər getdikdən sonra günəş tutuldu və o, günortadan əvvəl geri döndü. Allah Elçisi ﷺ hücrələrin yanından keçib namaza durdu, camaat da onun arxasında namaza durdu. Namazda qiyamı uzatdı, sonra rükuya getdi və rükunu uzatdı, sonra rükudan qalxdı və yenə qiyamı uzatdı, lakin bu qiyam əvvəlkindən qısa idi, sonra bir də rükuya getdi və rükunu uzatdı, lakin bu rüku əvvəlkindən qısa idi. Sonra rükudan qalxıb səcdəyə getdi və iki dəfə səcdə etdi. Sonra ayağa qalxıb qiyamı uzatdı, lakin bu qiyam əvvəlkindən qısa idi, sonra rükuya getdi və rükunu uzatdı, lakin bu rüku əvvəlkindən qısa idi, sonra rükudan qalxdı və yenə qiyamı uzatdı, lakin bu qiyam əvvəlkindən qısa idi, sonra bir də rükuya getdi və rükunu uzatdı, lakin bu rüku əvvəlkindən qısa idi, sonra rükudan qalxıb səcdəyə getdi, iki dəfə səcdə etdi və salamları verib namazı bitirdi. Allahın istədiyi qədər camaata öyüd-nəsihət verdikdən sonra onlara qəbir əzabından Allaha sığınmağı əmr etdi”.

۸ - باب طول السُّجُودِ فِي الكُسُوفِ

8-ci fəsil: Kususuf namazında səcdələrdə çox qalmaq

۱۰۵۱ - حَدَّثَنَا أَبُو نَعِيمٍ قَالَ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّهُ قَالَ لَمَّا كَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نُودِيَ إِنَّ الصَّلَاةَ جَامِعَةٌ فَرَكَعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رُكْعَتَيْنِ فِي سَجْدَةٍ ثُمَّ قَامَ فَرَكَعَ رُكْعَتَيْنِ فِي سَجْدَةٍ ، ثُمَّ جَلَسَ ، ثُمَّ جَلَسَ ، ثُمَّ جَلَسَ . قَالَ وَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا مَا سَجَدْتُ سُجُودًا قَطُّ كَانَ أَطْوَلَ مِنْهَا .

1051. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Amr رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisinin ﷺ dövründə günəş tutuldu və “Həqiqətən, namaz cəm edəndir”- deyən azan verildi. Peyğəmbər ﷺ bir rükətdə iki dəfə rüku etdi və səcdə etdi. Sonra qalxıb yenə iki dəfə rüku və səcdə etdi. Sonra oturdu, sonra da günəşin üzünü açıldı. Aişə dedi: “Ömrümdə bu qədər uzun davam edən səcdə etməmişdim”.

۹ - باب صَلَاةِ الكُسُوفِ جَمَاعَةً

9-cu fəsil: Kususuf namazını camaat şəklində qılmaq

وَصَلَّى ابْنُ عَبَّاسٍ لَهُمْ فِي صُفَّةٍ زَمَرَمَ . وَجَمَعَ عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ . وَصَلَّى ابْنُ عُمَرَ .

yətinin qadınlar olduğunu gördüm". Camaat soruşdu: "Nəyə görə, ey Allahın Elçisi?" O dedi: "Nankorluqlarına görə!" Yenə soruşdular: "Onlar Allaha qarşımı nankordurlar?" O dedi: "Onlar ərlərinə qarşı nankordurlar, yaxşılığı yerə vururlar. Birisinə il boyu yaxşılıq etsən, sonra da səndən (xoşuna gəlməyən) bir şey görsə, deyər: "Mən səndən heç vaxt xeyir görmədim".

۱۰ - باب صَلَاةِ النِّسَاءِ مَعَ الرِّجَالِ فِي الْكُسُوفِ

10-cu fəsil: Kusuf namazında qadınların kişilərlə birlikdə namaz qılmaları

۱۰۵۳ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنِ امْرَأَتِهِ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهَا قَالَتْ أَتَيْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ خَسَفَتِ الشَّمْسُ ، فَإِذَا النَّاسُ قِيَامٌ يُصَلُّونَ ، وَإِذَا هِيَ قَائِمَةٌ تُصَلِّيُ فَقُلْتُ مَا لِلنَّاسِ فَأَشَارَتْ بِيَدِهَا إِلَى السَّمَاءِ ، وَقَالَتْ سُبْحَانَ اللَّهِ . فَقُلْتُ آيَةٌ فَأَشَارَتْ أَيْ نَعَمْ . قَالَتْ فَقُمْتُ حَتَّى يَجْلِسَ الْعِشِيُّ ، فَجَعَلْتُ أَصْبُ فَوْقَ رَأْسِي الْمَاءَ ، فَلَمَّا انْصَرَفَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَمِدَ اللَّهُ وَأَتَنِي عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ « مَا مِنْ شَيْءٍ كُنْتُ لَمْ أَرَهُ إِلَّا قَدْ رَأَيْتُهُ فِي مَقَامِي هَذَا حَتَّى الْجَنَّةِ وَالنَّارِ ، وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّكُمْ تُفْتَنُونَ فِي الْقُبُورِ مِثْلَ - أَوْ قَرِيبًا مِنْ - فِتْنَةِ الدَّجَالِ - لَا أَدْرِي أَيَّتُهُمَا قَالَتْ أَسْمَاءُ - يُؤْتَى أَحَدَكُمْ فَيَقَالُ لَهُ مَا عَلِمَكَ بِهَذَا الرَّجُلِ فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ - أَوْ الْمُؤْمِنَةُ - لَا أَدْرِي أَيْ ذَلِكَ قَالَتْ أَسْمَاءُ - فَيَقُولُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَاءَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى ، فَأَجَبْنَا وَأَمَنَّا وَاتَّبَعْنَا . فَيُقَالُ لَهُ تَمَّ صَلَاتُكَ ، فَقَدْ عَلِمْنَا إِنْ كُنْتَ لَمُوقِنًا . وَأَمَّا الْمُنَافِقُ - أَوْ الْمُرْتَابُ لَا أَدْرِي أَيَّتُهُمَا قَالَتْ أَسْمَاءُ - فَيَقُولُ لَا أَدْرِي ، سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ شَيْئًا فَقُلْنَاهُ » .

1053. ...Rəvayət edilir ki, Əsma bint Əbu Bəkr رضي الله عنه demişdir: "Günəş tutulduğu vaxt mən Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Aişənin yanına gəldim. İnsanlar ayaq üstə namaz qılırdılar. Aişə də ayaq üstə idi deyə ona dedim: "İnsanlara nə olub?" O, (günəşin tutulduğunu bildirmək üçün) əli ilə göyə işarə etdi və: "Subhən-Allah!"- dedi. Mən: "Bu, əlamətdirmi?"- deyə soruşdum. O, başı ilə işarə edib mənim sözümü təsdiqlədi. Bu səbəbdən mən də namaza durdum. Nəhayət, halsızlaşıb əldən düşdüm və başıma su tökməyə başladım. Namazı bitirdikdə Allah Elçisi ﷺ Allaha ﷻ həmd edib, Onun şərinə təriflər dedi, sonra da belə buyurdu: "Bu yerdə mən əvvəllər mənə göstərilmiş hər bir şeyi, hətta Cənnət və Cəhənnəmi gördüm. Allaha and olsun ki, mənə sizin qəbirlərinizdə məsih Dəccalın imtahanına bənzər (və ya buna yaxın¹) bir imtahana çəkiləcəyiniz vəhy olundu. (Dünyasını dəyişmiş kimsədən): "Bu kişi² haqqında nə bilirsən?"- deyə soruşacaqlar.

¹ Bu, hədisin ravilərindən birinin şəkkidir.

² Hədisdə "bu adam" deyildikdə, Muhəmməd Peyğəmbər ﷺ qəsd edilir.

Mömin (yaxud yəqinliklə inanan¹) bəndə: “Bu, Allahın elçisi Muhəmməddir. O bizə dəlillər və doğru yol göstəricisi gətirdi. Biz də (onun dəvətini) qəbul edib, ona iman gətirdik və (onun) ardınca getdik. Bu, Muhəmməddir!” – deyəcək. Bundan sonra (mələklər) ona: “Rahat yat! Biz artıq sənənin ona qətiyyətlə iman gətirdiyini bildik” – deyəcəklər. Münafiq (və ya qəlbində şübhə olan) adam isə: “Bilmirəm, mən sadəcə insanların bəzi şeylər danışdıqlarını eşidir və həmin şeyi mən də deyirdim” – deyəcək”.

۱۱ - باب مَنْ أَحَبَّ الْعَتَاةَ فِي كُسُوفِ الشَّمْسِ

11-ci fəsil: Günəş tutulduğu vaxt kölə azad etməyi sevən

۱۰۵۴ - حَدَّثَنَا رَيْبَعُ بْنُ يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا زَائِدَةُ عَنْ هِشَامٍ عَنْ فَاطِمَةَ عَنْ أَسْمَاءَ قَالَتْ لَقَدْ أَمَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْعَتَاةِ فِي كُسُوفِ الشَّمْسِ .

1054. ...Rəvayət edilir ki, Əsma bint Əbu Bəkr رضي الله عنها demişdir: “Peyğəmbər ﷺ günəş tutulduğu vaxt kölə azad etməyi əmr etmişdi”.

۱۲ - باب صَلَاةِ الْكُسُوفِ فِي الْمَسْجِدِ

12-ci fəsil: Kusuf namazını məsciddə qılmaq

۱۰۵۵ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ يَهُودِيَّةً جَاءَتْ تَسْأَلُهَا فَقَالَتْ أَعَادَكَ اللَّهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ . فَسَأَلْتُ عَائِشَةَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُيْعَذَّبُ النَّاسُ فِي قُبُورِهِمْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَائِدًا بِاللَّهِ مِنْ ذَلِكَ .

1055. ...Aişə رضي الله عنها rəvayət edir ki, bir yəhudi qadın nəsə istəmək üçün onun yanına gəldi və dua edərək: “Allah səni qəbir əzabından qorusun!” - dedi. Aişə də Allah Elçisindən ﷺ soruşdu: “İnsanlara qəbirlərində əzabımı veriləcək?” Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Ondan (qəbir əzabından) Allaha sığınram!”

۱۰۵۶ - ثُمَّ رَكِبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ عَدَاةٍ مَرَكَبًا ، فَكَسَفَتِ الشَّمْسُ فَرَجَعَ ضُحَى ، فَمَرَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ ظَهْرَانِي الْحَجْرِ ، ثُمَّ قَامَ فَصَلَّى ، وَقَامَ النَّاسُ وَرَاءَهُ ، فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا ، ثُمَّ رَفَعَ فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا ، وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا ، وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ ، ثُمَّ رَفَعَ فَسَجَدَ سُجُودًا طَوِيلًا ثُمَّ قَامَ قِيَامًا طَوِيلًا ، وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا ، وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ ، ثُمَّ قَامَ قِيَامًا طَوِيلًا ، وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا ،

¹ Bu, hədisin ravilərindən birinin şəkkidir.

وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ ، ثُمَّ سَجَدَ وَهُوَ دُونَ السُّجُودِ الْأَوَّلِ ، ثُمَّ أَنْصَرَفَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقُولَ ، ثُمَّ أَمَرَهُمْ أَنْ يَتَعَوَّدُوا مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ

1056. ...Sonra Allah Elçisi ﷺ (oğlu İbrahimin vəfatına görə) səhər vaxtı miniyinə minib evdən çıxdı. Bu əsnada günəş tutuldu. Allah Elçisi ﷺ qayıdıb (zövcələrinin) otaqlarının yanına gəldi, sonra (məsciddə) namaza durdu. Camaat da onun arxasında namaza durdular. Allah Elçisi ﷺ namazın qiyamında çox durdu, sonra rükuya getdi və rükunu uzatdı, sonra rükudan qalxdı və qiyamı uzatdı, lakin bu qiyam əvvəlkindən qısa idi, sonra bir də rükuya getdi və rükunu uzatdı, lakin bu rüku əvvəlkindən qısa idi, sonra rükudan qalxıb uzun səcdələr etdi. Sonra ayağa qalxıb qiyamı uzatdı, lakin bu qiyam əvvəlkindən qısa idi, sonra rükuya getdi və rükunu uzatdı, lakin bu rüku əvvəlkindən qısa idi, sonra rükudan qalxdı və yenə qiyamı uzatdı, lakin bu qiyam əvvəlkindən qısa idi, sonra bir də rükuya getdi və rükunu uzatdı, lakin bu rüku əvvəlkindən qısa idi, sonra rükudan qalxıb səcdəyə getdi, lakin bu səcdə əvvəlkindən qısa idi. Sonra Allah Elçisi ﷺ Allahın istədiklərini dedi, sonra da qəbir əzabından Allaha sığınmağı əmr etdi.

۱۳ - باب لَا تُنْكَسِفُ الشَّمْسُ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ

13-cü fəsil: Günəş və ay heç kimin ölümünə və doğulmasına görə tutulmur

رَوَاهُ أَبُو بَكْرَةَ وَالْمَغِيرَةَ وَأَبُو مُوسَى وَابْنُ عَبَّاسٍ وَابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ .

Əbu Bəkrətə, Muğira, Əbu Musa, İbn Abbas və İbn Ömər رضي الله عنهم bunu rəvayət etmişlər.

۱۰۵۷ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنِي قَبِيْسٌ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ ، وَلَكِنَّهُمَا آيَاتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ ، فَإِذَا رَأَيْتُمُوهَا فَصَلُّوا » .

1057. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Məsud رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Günəş və ay heç kimin ölümünə və doğulmasına görə tutulmur. Onlar Allahın dəlillərindəndir. Onların tutulduğunu gördüyünüz zaman namaz qılın!”

۱۰۵۸ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ وَهَشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ كَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَلَّى بِالنَّاسِ ، فَأَطَالَ الْقِرَاءَةَ ، ثُمَّ

رَكَعَ فَأَطَالَ الرَّكُوعَ ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَأَطَالَ الْقِرَاءَةَ ، وَهِيَ دُونَ قِرَاءَتِهِ الْأُولَى ، ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ الرَّكُوعَ دُونَ رُكُوعِهِ الْأَوَّلِ ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ ، ثُمَّ قَامَ فَصَنَعَ فِي الرَّكْعَةِ الثَّانِيَةِ مِثْلَ ذَلِكَ ، ثُمَّ قَامَ فَقَالَ « إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَا يَخْسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ ، وَلَكِنَّهُمَا آيَاتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ يُرِيهِمَا عِبَادَهُ ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ ذَلِكَ فَافْرَعُوا إِلَى الصَّلَاةِ » .

1058. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Allah Elçisinin ﷺ dövründə günəş tutulmuşdu. Peyğəmbər ﷺ ayağa qalxdı və insanlara namaz qıldırdı. Namazdakı qıraəti uzatdı, sonra rükuya getdi və rükunu uzatdı, sonra başını rükudan qaldıraraq dikəldi və namazdakı qıraəti uzatdı, lakin bu qıraət əvvəlkindən qısa idi, sonra bir də rükuya getdi və rükunu uzatdı, lakin bu rüku əvvəlkindən qısa idi, sonra başını qaldıraraq rükudan dikəldi və iki dəfə səcdə etdi. Sonra ayağa durub əvvəl etdiklərini ikinci rükətdə etdi. Sonra ayağa qalxıb buyurdu: “Şübhəsiz, günəş və ay heç kimin ölümünə və doğulmasına görə tutulmur. Onlar Allahın bəndələrinə göstərdiyi dəlillərindəndir. Onların tutulduğunu gördüyünüz zaman namaza tələsin!”

١٤ - باب الذِّكْرِ فِي الْكُسُوفِ

14-cü fəsil: Günəş tutulduğu vaxtı zikr etmək

رَوَاهُ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا .

Bunu İbn Abbas رضي الله عنهما rəvayət etmişdir.

١٠٥٩ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو أَسَامَةَ عَنْ بُرَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ حَسَنَتِ الشَّمْسُ ، فَقَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَعَا ، يَحْتَسِي أَنْ تَكُونَ السَّاعَةُ ، فَأَتَى الْمَسْجِدَ ، فَصَلَّى بِأَطْوَلِ قِيَامٍ وَرُكُوعٍ وَسُجُودٍ رَأَيْتُهُ قَطُّ يَفْعَلُهُ وَقَالَ « هَذِهِ الْآيَاتُ الَّتِي يُرْسِلُ اللَّهُ لَا تَكُونُ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ ، وَلَكِنْ يُخَوِّفُ اللَّهُ بِهِ عِبَادَهُ ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ فَافْرَعُوا إِلَى ذِكْرِهِ وَدُعَائِهِ وَاسْتِغْفَارِهِ » .

1059. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Musa رضي الله عنه demişdir: “Günəş tutulduğu vaxt Peyğəmbər ﷺ Qiyamət qoracağından qorxub təşviş içində ayağa qalxdı və məscidə gəlib namaz qıldı, mən heç vaxt onun namazda qiyamı, rükunu və səcdəni bu qədər uzatdığını görməmişdim. Namazı bitirdikdən sonra buyurdu: “Allahın göndərdiyi bu dəlillər heç kəsin ölümünə və ya doğulmasına görə olmur. Fəqət, Allah bununla Öz qullarını qorxudur. Odur ki, belə bir şey gördükdə Allahı zikr etməyə, Ona dua etməyə və Ondən bağışlanma diləməyə tələsin!”

15-ci fəsil: Xusuf¹ vaxtı dua etmək

قَالَ أَبُو مُوسَى وَعَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

Bunu Əbu Musa və Aişə رضي الله عنهما Peyğəmbərdən صلى الله عليه وسلم rəvayət etmişlər.

۱۰۶۰ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا زَائِدَةُ قَالَ حَدَّثَنَا زِيَادُ بْنُ عَلَاقَةَ قَالَ سَمِعْتُ الْمُغِيرَةَ بْنَ شُعْبَةَ يَقُولُ انْكَسَفَتِ الشَّمْسُ يَوْمَ مَاتَ إِبْرَاهِيمُ ، فَقَالَ النَّاسُ انْكَسَفَتْ لِمَوْتِ إِبْرَاهِيمَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَاتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ ، لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ ، فَإِذَا رَأَيْتُمُوهَا فَادْعُوا اللَّهَ وَصَلُّوا حَتَّى يَنْجِلِي » .

1060. ...Rəvayət edilir ki, Muğira ibn Şubə رضي الله عنه demişdir: “(Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم oğlu) İbrahim vəfat etdikdə günəş tutuldu və insanlar günəşin İbrahimin vəfatına görə tutulmasını dedilər. Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم də buyurdu: “Şübhəsiz, günəş və ay Allahın dəlillərindəndir və heç kəsin ölümünə və ya doğulmasına görə tutulmur. Onların tutulduğunu gördükdə tutulma açılana qədər namaz qılın!”

16-cı fəsil: İmamın kusuful xütbəsi zamanı “Bundan sonra...” deməsi

۱۰۶۱ - وَقَالَ أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ قَالَ أَخْبَرَنِي فَاطِمَةُ بِنْتُ الْمُنْذِرِ عَنْ أَسْمَاءَ قَالَتْ فَانصَرَفَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ بَجَلَّتِ الشَّمْسُ فَحَطَبَ ، فَحَمِدَ اللَّهُ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ « أَمَّا بَعْدُ » .

1061. ...Rəvayət edilir ki, Əsma رضي الله عنها demişdir: “Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم namazı bitirdikdə günəşin üzü açıldı. Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم xütbə verdi və Allaha layi-qincə həmd etdi sonra buyurdu: “Bundan sonra...”.

17-ci fəsil: Ay tutulması zamanı namaz qılmaq

۱۰۶۲ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ يُونُسَ عَنِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِي بَكْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ انْكَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ .

1062. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Bəkrətə رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisinin صلى الله عليه وسلم

¹ Bu hədisdə xusuf və kusuful eyni mənada işlənmişdir.

dövründə günəş tutulmuşdu və bu səbəbdən də Allah Elçisi ﷺ iki rükət namaz qıldı”.

۱۰۶۳ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ حَدَّثَنَا يُونُسُ عَنِ الْحُسَيْنِ عَنِ أَبِي بَكْرَةَ قَالَ حَسَنَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَخَرَجَ يَجُزُّ رِذَاءَهُ حَتَّى انْتَهَى إِلَى الْمَسْجِدِ ، وَثَابَ النَّاسُ إِلَيْهِ فَصَلَّى بِهِمْ رَكَعَتَيْنِ ، فَأَنْجَلَتِ الشَّمْسُ فَقَالَ « إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَاتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ ، وَإِنَّمَا لَا يُخَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ ، وَإِذَا كَانَ ذَاكَ فَصَلُّوا وَادْعُوا حَتَّى يُكْشَفَ مَا بِكُمْ . » وَذَلِكَ أَنَّ ابْنَ لَيْثَةَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَاتَ ، يُقَالُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ ، فَقَالَ النَّاسُ فِي ذَاكَ .

1063. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Bəkrətə ﷺ demişdir: “Allah Elçisinin ﷺ dövründə günəş tutulmuşdu. Peyğəmbər ﷺ dərhal çıxıb əbasını sürüyərək gedib məscidə daxil oldu. Camaat da onun yanına toplaşdılar. Allah Elçisi ﷺ onlara iki rükət namaz qıldırdı. Günəşin üzü açıldıqdan sonra Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Şübhəsiz, günəş və ay Allahın dəlillərindəndir və onlar heç kəsin ölümünə görə tutulmur. Onların tutulduğunu gördükdə sizin başınıza gələn bu hal açılana qədər namaz qılın və dua edin!” Ravi deyir: “Bu xütbənin səbəbi Peyğəmbərin ﷺ İbrahim adlı oğlunun vəfat etməsi idi. İnsanlar da bu haqda danışmışdılar”¹.

۱۸ - باب الرُّكْعَةُ الْأُولَى فِي الْكُسُوفِ أَطْوَلُ

18-ci fəsil: Kusuf namazında ilk rükət sonrakından uzun olur

۱۰۶۴ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَبِيبٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى بِهِمْ فِي كُسُوفِ الشَّمْسِ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ فِي سَجْدَتَيْنِ ، الْأُولَى الْأَوَّلُ أَطْوَلُ .

1064. ...Aişə رضي الله عنها rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ günəş tutulduqda onlara hər rükətində iki ruku və iki səcdə olmaqla dörd rükulu namaz qıldırdı. İlk iki rükət isə daha uzun idi.

۱۹ - باب الجُهِرِ بِالْقِرَاءَةِ فِي الْكُسُوفِ

19-cu fəsil: Kusuf namazını səslə qılmaq

۱۰۶۵ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِهْرَانَ قَالَ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي نَجْرٍ سَمِعَ ابْنَ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا جَهَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي صَلَاةِ الْكُسُوفِ بِقِرَاءَتِهِ ، فَإِذَا فَرَعَ مِنْ قِرَاءَتِهِ كَثَرَ فَرَكَعَ ، وَإِذَا رَفَعَ مِنَ الرُّكْعَةِ قَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمَدَهُ ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ . ثُمَّ يُعَاوَدُ الْقِرَاءَةَ فِي صَلَاةِ الْكُسُوفِ ، أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ فِي رَكَعَتَيْنِ وَأَرْبَعَ سَجَدَاتٍ .

¹ Yəni günəşin tutulmasını İbrahimin vəfat etməsi ilə əlaqələndirirdilər.

1065. ...Aişə رضی اللہ عنہا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Xusuf namazında qiraəti səsli oxudu, surələri oxuyub qurtardıqdan sonra təkbr edib rükuya getdi, rükudan qalxarkən “Səmi Allahu limən həmidəh, Rabbənə və ləkəl-həmd!” dedi, sonra Kusuf namazında qiraəti yenə səsli oxudu. Bu iki rükətli namaz dörd rüku və dörd səcdədən ibarət idi.

١٠٦٦ - وَقَالَ الْأَوْزَاعِيُّ وَعَبْرُهُ سَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ السُّنَمَسَ حَسَفَتْ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَبَعَثَتْ مُنَادِيًا بِالصَّلَاةِ جَامِعَةً ، فَتَقَدَّمَ فَصَلَّى أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ فِي رَكَعَتَيْنِ وَأَرْبَعَ سَجَدَاتٍ . وَأَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ نَمِرٍ سَمِعَ ابْنَ شِهَابٍ مِثْلَهُ . قَالَ الزُّهْرِيُّ فَقُلْتُ مَا صَنَعَ أَحْوَكُ ذَلِكَ ، عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ مَا صَلَّى إِلَّا رَكَعَتَيْنِ مِثْلَ الصُّبْحِ إِذْ صَلَّى بِالْمَدِينَةِ . قَالَ أَجَلٌ ، إِنَّهُ أَخْطَأَ السُّنَّةَ . تَابَعَهُ سُفْيَانُ بْنُ حُسَيْنٍ وَسُلَيْمَانُ بْنُ كَثِيرٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ فِي الْجَهْرِ .

1066. ...Aişə رضی اللہ عنہا rəvayət edir ki, Allah Elçisinin ﷺ dövründə günəş tutulmuşdu. Allah Elçisi ﷺ bir nəfəri camaatın yığılması üçün göndərdi. Sonra irəli keçib iki rükətdə dörd rüku və dörd səcdə edərək namaz qıldırdı... Ravi əz-Zuhri deyir: “Mən Urvaya dedim: “Sənin qardaşın belə eləmədi. Abdulah ibn əz-Zubeyr Mədinədə kusuful namazı qıldırdıqda Sübh namazı kimi iki rükət namaz qıldırdı”. Urvaya dedi: “Bəli, o, sünnəyə uyğun hərəkət etməmişdi”.

¹ Tərcüməsi: Allah Ona həmd edəni eşitdi! Ey Rəbbimiz, Sənə həmd olsun!

۱۷ - كِتَابُ سُجُودِ الْقُرْآنِ

17. Quranda olan səcdə ayələri kitabı

۱ - باب مَا جَاءَ فِي سُجُودِ الْقُرْآنِ وَسُنَّتَيْهَا

1-ci fəsil: Quranda olan səcdə ayələri və onun sünnəsi haqda nə rəvayət edilib?

۱۰۶۷ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ سَمِعْتُ الْأَسْوَدَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَرَأَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ النَّجْمَ بِمَكَّةَ فَسَجَدَ فِيهَا ، وَسَجَدَ مَنْ مَعَهُ ، غَيْرَ شَيْخٍ أَخَذَ كَفًّا مِنْ حَصَى أَوْ تُرَابٍ فَرَفَعَهُ إِلَى جَبْهَتِهِ وَقَالَ يَكْفِينِي هَذَا . فَرَأَيْتُهُ بَعْدَ ذَلِكَ قُبِلَ كَافِرًا .

1067. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Məsud ﷺ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Məkkədə olarkən “ən-Nəcm” surəsini oxuyub səcdə etdi və onun yanındakılar da qoca bir kişidən başqa hamısı səcdə etdilər. O, yerdən bir ovuc xırda daş və ya torpaq götürüb onu alnına sürtdü və dedi: “Bu mənə kifayət edər”. Bundan sonra mən onun kafir olaraq öldürüldüyünü gördüm”.

۲ - باب سَجْدَةِ تَنْزِيلِ السَّجْدَةِ

2-ci fəsil: “əs-Səcdə” surəsində olan səcdə ayəsi

۱۰۶۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ فِي الْجُمُعَةِ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ { الْم * تَنْزِيلُ } السَّجْدَةِ وَ { هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ }

1068. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ﷺ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Cümə günü Sübh namazında “əs-Səcdə” və “əl-İnsan” surələrini oxuyardı.

۳ - باب سَجْدَةِ ص

3-cü fəsil: “Sad” surəsində olan səcdə ayəsi

۱۰۶۹ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو النُّعْمَانِ قَالَا حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ {ص} لَيْسَ مِنْ عَزَائِمِ السُّجُودِ ، وَقَدْ رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْجُدُ فِيهَا .

1069. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا demişdir: “Sad” surəsini oxuduqda səcdə etmək vacib deyil, lakin mən Peyğəmbərin ﷺ bu surəni oxuyanda səcdə etdiyini görmüşəm”.

۴ - باب سَجْدَةِ النَّجْمِ

4-cü fəsil: “ən-Nəcm” surəsində olan səcdə ayəsi

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

Bunu İbn Abbas رضي الله عنه Peyğəmbərdən ﷺ rəvayət etmişdir.

۱۰۷۰ - حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَرَأَ سُورَةَ النَّجْمِ فَسَجَدَ بِهَا ، فَمَا بَقِيَ أَحَدٌ مِنَ الْقَوْمِ إِلَّا سَجَدَ ، فَأَخَذَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ كَفًّا مِنْ حَصَى أَوْ تُرَابٍ ، فَرَفَعَهُ إِلَى وَجْهِهِ وَقَالَ يَكْفِيَنِي هَذَا ، فَلَقَدْ رَأَيْتُهُ بَعْدَ قِتْلِ كَافِرًا .

1070. ...Abdullah ibn Məsud رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ “ən-Nəcm” surəsini oxuyub səcdə etdi və onun yanında olan bir kişidən başqa hamı səcdə etdi. O kişi yerdən bir ovuc xırda daş və ya torpaq götürüb onu al-nına sürtdü və dedi: “Bu mənə kifayət edər”. Bundan sonra mən onun kafir olaraq öldürüldüyünü gördüm”.

۵ - باب سُجُودِ الْمُسْلِمِينَ مَعَ الْمُشْرِكِينَ

5-ci fəsil: Müsəlmanların müşriklərlə birlikdə səcdə etmələri

وَالْمُشْرِكُ نَجَسٌ لَيْسَ لَهُ وُضُوءٌ . وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَسْجُدُ عَلَى وُضُوءٍ

Və müşrik murdar olduğuna görə ona dəstəmaz almaq vacib deyil. İbn Ömər رضي الله عنه dəstəmazlı halda səcdə edərdi.

۱۰۷۱ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَجَدَ بِالنَّجْمِ وَسَجَدَ مَعَهُ الْمُسْلِمُونَ وَالْمُشْرِكُونَ وَالْجُنُّ وَالْإِنْسُ . وَرَوَاهُ ابْنُ طَهْمَانَ عَنْ أَيُّوبَ .

1071. ...İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, bir dəfə Peyğəmbər ﷺ “ən-Nəcm” surəsini oxudu və səcdə etdi. Onunla birlikdə müsəlmanlar və müşriklər, cinlər və insanlar da səcdə etdilər.

۶ - باب مَنْ قَرَأَ السَّجْدَةَ وَمَا يَسْجُدُ

6-cı fəsil: Səcdə ayəsini oxuyub səcdə etməyən

۱۰۷۲ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ أَبُو الرَّبِيعِ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ حُصَيْنَةَ عَنِ ابْنِ قُسَيْبَةَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ ، أَنَّهُ سَأَلَ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَرَزَعَهُ أَنَّهُ قَرَأَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ { وَالنَّجْمِ } فَلَمْ يَسْجُدْ فِيهَا .

1072. ...Rəvayət edilir ki, Əta ibn Yəsar رضي الله عنه Zeyd ibn Sabitdən “ən-Nəcm” surəsində olan səcdə haqda soruşdu. Zeyd də Peyğəmbərin ﷺ qarşısında “**And olsun ulduza**” (“ən-Nəcm” surəsini) oxuduğunu, lakin onun səcdə etmədiyini bildirdi.

١٠٧٢ - حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذُنَيْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قُسَيْطٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ نَابِتٍ قَالَ قَرَأْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ { وَالنَّجْمِ } فَلَمْ يَسْجُدْ فِيهَا .

1073. ...Rəvayət edilir ki, Zeyd ibn Sabit رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərə ﷺ “**And olsun ulduza**” (“ən-Nəcm” surəsini) oxudum, lakin o, səcdə etmədi”.

٧ - باب سَجْدَةِ { إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ }

7-ci fəsil: “**Göy yarılacağı zaman**” (“əl-İnşiqaq” surəsini) oxuduqda səcdə etmək

١٠٧٤ - حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ وَمُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ قَالَا أَخْبَرَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ رَأَيْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَرَأَ { إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ } فَسَجَدَ بِمَا قُلْتُ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ ، أَمْ أَرَأَيْتَ تَسْجُدُ قَالَ لَوْ لَمْ أَرَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْجُدُ لَمْ أَسْجُدْ .

1074. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Sələmə رضي الله عنه demişdir: “Mən Əbu Hureyranı: “**Göy yarılacağı zaman**” (əl-İnşiqaq” surəsini) oxuyub səcdə etdiyini gördüm. O bu haqda soruşulduqda dedi: “Əgər mən Peyğəmbərin ﷺ səcdə etdiyini görməsəydim, səcdə etməzdim”.

٨ - باب مَنْ سَجَدَ لِسُجُودِ الْقَارِي

8-ci fəsil: Quran oxuyan səcdə etdikdə onunla birlikdə səcdə etmək

وَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ لَتَمِيمِ بْنِ حَدَلِمٍ - وَهُوَ غُلَامٌ - فَقَرَأَ عَلَيْهِ سَجْدَةً ، فَقَالَ اسْجُدْ فَإِنَّكَ إِمَامُنَا فِيهَا .

İbn Məsud رضي الله عنه səcdə ayəsini oxuyan və uşaq olan Təميم ibn Həzləməyə dedi: “Səcdə et, sən bizim bunda imamımızsan”.

١٠٧٥ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ عَلَيْنَا السُّورَةَ فِيهَا السَّجْدَةُ ، فَيَسْجُدُ وَنَسْجُدُ ، حَتَّى مَا يَجِدُ أَحَدَنَا مَوْضِعَ جَبْهَتِهِ .

1076. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ səcdə ayəsi olan surə oxuduqda səcdə edərdi, biz də səcdə edərdik. (Adam çox

olduğuna görə) alınımızı qoymağa bir yer tapmazdıq”.

۹ - باب اذخام الناس إذا قرأ الإمام السجدة

9-cu fəsil: İmam səcdə ayəsini oxuyub səcdə etdikdə (adam çox olduğuna görə) izdiham olması

۱۰۷۶ - حَدَّثَنَا يَشْرُ بْنُ آدَمَ قَالَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ قَالَ أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ السَّجْدَةَ وَتَحْتَهُ عِنْدَهُ فَيَسْجُدُ وَنَسْجُدُ مَعَهُ فَتَزِدْجُم حَتَّى مَا يَجِدُ أَحَدًا لِحَبَّتَيْهِ مُؤْضِعًا يَسْجُدُ عَلَيْهِ .

1076. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ səcdə ayəsini oxuduqda səcdə edərdi, biz də onunla birlikdə səcdə edərdik. İnsanların izdihamına görə səcdə edərək alınımızı qoymağa bir yer tapmazdıq”.

۱۰ - باب مَنْ رَأَى أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يُوجِبِ السُّجُودَ

10-cu fəsil: “Allah ﷻ tilavət səcdəsini¹ etməyi vacib etməyib” rəyində olan

وَقِيلَ لِعِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنِ الرَّجُلِ يَسْمَعُ السَّجْدَةَ وَمَنْ يَجْلِسُ لَهَا قَالَ أَرَأَيْتَ لَوْ قَعَدَ لَهَا كَأَنَّهُ لَا يُوجِبُهُ عَلَيْهِ . وَقَالَ سَلْمَانَ مَا لِهَذَا غَدُونَ . وَقَالَ عُمَرَانُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ إِنَّمَا السَّجْدَةُ عَلَى مَنْ اسْتَمَعَهَا . وَقَالَ الزُّهْرِيُّ لَا يَسْجُدُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ طَاهِرًا ، فَإِذَا سَجَدْتَ وَأَنْتَ فِي خَضِرٍ فَاسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ ، فَإِنْ كُنْتَ رَاكِبًا فَلَا عَلَيْكَ حَيْثُ كَانَتْ وَجْهَكَ . وَكَانَ السَّائِبُ بْنُ يَزِيدَ لَا يَسْجُدُ لِلسُّجُودِ الْقَاصِرِ .

İmran ibn Husayndan رضي الله عنه soruşuldu: “Bir nəfər səcdə ayəsini dinləmək məqsədilə oturmayıbsa və səcdə ayəsini eşidərsə, nə etməlidir?” İmran dedi: “Əgər o surəni dinləmək üçün otursaydı, nə olardı?” əl-Buxari رحمته الله deyir: “İmran bu sözü ilə dinləmək üçün oturan kimsəyə səcdə etməyi vacib görmədiyini bildirmişdir”. Salman رضي الله عنه demişdir: “Biz bunu dinləmək üçün getməzdik (yəni səcdə etməzdik)”. Osman رضي الله عنه demişdir: “Səcdə etmək yalnız səcdə ayəsini dinləyənə lazımdır”. əz-Zuhri رحمته الله demişdir: “Yalnız təmiz halda səcdə edilir. Əgər sən yaşadığın yerdə sənsə, qibləyə yönələrək səcdə edirsən. Əgər səfərdə minik üzərində sənsə, səcdə etdikdə qibləyə yönəlməyə ehtiyac yoxdur və getdiyən istiqamətə səcdəni işarə ilə edirsən”. Saib ibn Yəzid رحمته الله bir hekayəni danışan adamın səcdə ayəsini oxuduqda səcdə etməzdi.

¹ Tilavət səcdəsi - Qurani-Kərimi oxuduqda səcdə ayələrinə rast gələrkən edilən səcdədir. Quranda on beş yerdə səcdə ayəsi var: əl-Əraf, 206; ər-Rəd, 15; ən-Nəhl, 50; əl-İsra, 109; Məryəm, 58; əl-Həcc, 18; əl-Həcc, 77; əl-Furqan, 60; ən-Nəml, 26; əs-Səcdə, 15; Sad, 24; Fussilət, 38; ən-Nəcm, 62; əl-İnşiqaq, 21; əl-Ələq, 19.

۱۰۷۷ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى قَالَ أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ يُوسُفَ أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ عُمَانَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ التَّمِيمِيِّ عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْهَدَيْرِ التَّمِيمِيِّ - قَالَ أَبُو بَكْرٍ وَكَانَ رَبِيعَةُ مِنْ خِيَارِ النَّاسِ عَمَّا حَضَرَ رَبِيعَةُ مِنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَرَأَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ عَلَى الْمِنْبَرِ بِسُورَةِ النَّحْلِ حَتَّى إِذَا جَاءَ السَّجْدَةَ نَزَلَ فَسَجَدَ وَسَجَدَ النَّاسُ ، حَتَّى إِذَا كَانَتْ الْجُمُعَةُ الْقَابِلَةَ قَرَأَ بِهَا حَتَّى إِذَا جَاءَ السَّجْدَةَ قَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا نَمُرُّ بِالسُّجُودِ فَمَنْ سَجَدَ فَقَدْ أَصَابَ ، وَمَنْ لَمْ يَسْجُدْ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ . وَمَنْ يَسْجُدْ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . وَزَادَ نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَقْرَضِ السُّجُودَ إِلَّا أَنْ نَشَاءَ .

1077. ...Rəvayət edilir ki, Rabi ibn Abullah ibn əl-Hudeyr ət-Teymi demişdir: “Əbu Bəkr (ibn Əbu Muleykə): “Rabia insanların ən xeyirli-lərindəndir”- dedi. Rabia rəvayət edir ki, Ömər ibn əl-Xattab cümə günü minbərdə “ən-Nəhl” surəsini oxudu. Səcdə ayəsinə çatdıqda minbərdən aşağı düşüb səcdə etdi. Camaat da onunla birlikdə səcdə etdilər. Növbəti cümə olduqda Ömər o surəni yenə oxudu, nəhayət səcdə ayəsinə çatdıqda dedi: “Ey insanlar! Biz (tilavət) səcdəsini edirik, kim səcdə edərsə, sünəyə müvafiq etmişdir. Kim də səcdə etməzsə, ona günah yoxdur”. Ömər özü də səcdə etməmişdi...” Həmçinin İbn Ömər rəvayət edir ki, Uca Allah (tilavət səcdəsində) səcdə etməyi vacib etməmişdir, səcdə etməyi istəyən isə müstəsnaadır”.

۱۱ - باب مَنْ قَرَأَ السَّجْدَةَ فِي الصَّلَاةِ فَسَجَدَ بِهَا

11-ci fəsil: Namazda səcdə ayəsinə oxuyub səcdə edənlər

۱۰۷۸ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا مَعْتَمِرٌ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي قَالَ حَدَّثَنِي بَكْرٌ عَنْ أَبِي رَافِعٍ قَالَ صَلَّى مَعَ أَبِي هُرَيْرَةَ الْعَنَمَةَ فَقَرَأَ { إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ } فَسَجَدَ فَقُلْتُ مَا هَذِهِ قَالَ سَجَدْتُ بِهَا خَلْفَ أَبِي الْقَاسِمِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَا أَرَأَى أَنْ أَسْجُدَ فِيهَا حَتَّى أَلْقَاهُ .

1078. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Rafi ؓ demişdir: “Mən Əbu Hureyra ilə birlikdə İşa namazını qıldım. O, “Göy yarılacağı zaman” (əl-İnşiqaq” surəsini) oxuyub səcdə etdi. Mən dedim: “Bu nədir?” Əbu Hureyra dedi: “Mən Əbul-Qasimin ؓ arxasında bu səcdəni etmişəm. Ona qovuşana qədər də mən bu səcdə yerində həmişə səcdə edəcəyəm”.

۱۲ - باب مَنْ لَمْ يَجِدْ مَوْضِعًا لِلْسُّجُودِ مِنَ الرِّحَامِ

12-ci fəsil: İzdihama görə səcdə etmək üçün yer tapmayanlar

۱۰۷۹ - حَدَّثَنَا صَدَقَةُ قَالَ أَخْبَرَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ السُّورَةَ الَّتِي فِيهَا السَّجْدَةُ فَيَسْجُدُ وَنَسْجُدُ حَتَّى مَا يَجِدُ أَحَدًا مَكَانًا لِمَوْضِعِ جَبْهَتِهِ .

1079. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ içində

səcdə ayəsi olan hər hansı bir surəni oxuyub səcdə edər və biz də onunla birlikdə səcdə edərdik. Elə olurdu ki, bizdən bəzisi (izdihama görə) alnını qoymağa yer tapa bilmirdi”.

۱۸ - كِتَابُ تَقْصِيرِ الصَّلَاةِ

18. Namazı qısaltmaq kitabı

۱ - باب مَا جَاءَ فِي التَّقْصِيرِ وَكَمْ يُقِيمُ حَتَّى يَقْصُرَ

1-ci fəsil: Namazı qısaltmaq haqda və səfərdə namazları hansı müddətə qədər qısaltmaq haqda nə rəvayət edilib?

۱۰۸۰ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ عَاصِمٍ وَحُصَيْنٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ أَقَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تِسْعَةَ عَشَرَ يَقْصُرُ ، فَتَحْنُ إِذَا سَافَرْنَا تِسْعَةَ عَشَرَ قَصْرْنَا ، وَإِنْ زِدْنَا أَتَمْنَا .

1080. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ on doqquz gün səfərdə qaldı və bu əsnada namazları qısaltdı”. Biz də on doqquz gün səfərdə qaldıqda namazları qısaltdıq, bundan artıq qaldıqda isə tam qıldırıq”.

۱۰۸۱ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْمَدِينَةِ إِلَى مَكَّةَ ، فَكَانَ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ حَتَّى رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ . قُلْتُ أَقَمْتُمْ بِمَكَّةَ شَيْئًا قَالَ أَقَمْنَا بِهَا عَشْرًا .

1081. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə Mədinədən Məkkəyə yola düşdük. Peyğəmbər ﷺ Mədinəyə qayıdana qədər namazları iki rükət-iki rükət qıldı”. (Ravi Yəhya ibn İshaq deyir): “Mən Ənəsdən soruşdum: “Siz Məkkədə nə qədər qaldınız?” O dedi: “Biz orada on gün qıldırıq”.

۲ - باب الصَّلَاةِ بِمِنَى

2-ci fəsil: Minada qılınan namazlar

۱۰۸۲ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِنَى رَكْعَتَيْنِ ، وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ ، وَمَعَ عُثْمَانَ صَدْرًا مِنْ إِمَارَتِهِ ثُمَّ أَتَمَّهَا .

1082. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Mən Minada Peyğəmbərlə ﷺ, Əbu Bəkrlə, Ömərlə, həmçinin Osmanla birlikdə – onun xilafətinin ilk illərində – namazı iki rükət qıldım. Sonralar Osman namazları tam qıldırırdı”.

۱۰۸۳ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ أَنْبَأَنَا أَبُو إِسْحَاقَ قَالَ سَمِعْتُ حَارِثَةَ بْنَ وَهْبٍ قَالَ صَلَّى بِنَا النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمْرًا مَا كَانَ بِمِنَى رَكْعَتَيْنِ .

1083. ...Rəvayət edilir ki, Harisə ibn Vəhb رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Minada, əmin-amanlıq olduğu bir vaxtda namazı bizə iki rükət qıldırdı”.

١٠٨٤ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ عَنِ الْأَعْمَشِ قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ يَزِيدَ يَقُولُ صَلَّى بِنَا عُمَانَ بْنَ عَفَّانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بِمِئَى أَرْبَعِ رَكَعَاتٍ ، فَقِيلَ ذَلِكَ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَاسْتَرْجَعَ ثُمَّ قَالَ صَلَّى مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِئَى رَكَعَتَيْنِ ، وَصَلَّيْتُ مَعَ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بِمِئَى رَكَعَتَيْنِ ، وَصَلَّيْتُ مَعَ عُمرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بِمِئَى رَكَعَتَيْنِ ، فَلَيْتَ حَظِّي مِنْ أَرْبَعِ رَكَعَاتِ رَكَعَاتِ مُتَقَبَّلَاتَانِ .

1084. ...Rəvayət edilir ki, Abdur-Rahmən ibn Yəzid رضي الله عنه demişdir: “Osman ibn Əffan Minada bizə dörd rükət namaz qıldırdı”. Bunu Abdullah ibn Məsuda dedikdə, o təəccüb edib: “Biz, Allaha məxsusuq və Ona da qayıdacağıq!”- dedikdən sonra buyurdu: “Mən Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə Minada iki rükət namaz qılmışam, Əbu Bəkrlə birlikdə Minada iki rükət namaz qılmışam, Ömər ibn əl-Xattabla birlikdə Minada iki rükət namaz qılmışam. Dörd rükət qılmaqdan əvvəl, qəbul olunmuş iki rükət namaz qılmaq mənim üçün daha xoşdur”.

٣ - باب كم أقام النبي صلى الله عليه وسلم في حجته

3-cü fəsil: Peyğəmbər ﷺ Həcc etdikdə Məkkədə nə qədər qaldı?

١٠٨٥ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ قَالَ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ الْبَرَاءِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ قَدِمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابُهُ لُصْبِحَ رَابِعَةَ يُلْبُونَ بِالْحَجِّ ، فَأَمَرَهُمْ أَنْ يَجْعَلُوهَا عُمْرَةً إِلَّا مَنْ مَعَهُ الْهُدَى . تَابَعُهُ عَطَاءٌ عَنْ جَابِرٍ .

1085. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ və səhabələri təlbiyə edərək Zil-Hiccə ayının dördüncü gününün səhəri (Həcc etmək üçün Məkkəyə) gəldilər. Peyğəmbər ﷺ qurbanlıq heyvanlarını gətirənlərdən başqa hamının Həclərini Ümrəyə çevirmələrini əmr etdi”.

٤ - باب في كم يقصر الصلاة

4-cü fəsil: Nə qədər məsafə qət etdikdən sonra namazlar qısaldılır?

وَسَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا وَلَيْلَةً سَفَرًا . وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ وَابْنُ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يَقْصُرَانِ وَيُقْطِرَانِ فِي أَرْبَعَةِ بُرُودٍ وَهِيَ سِتَّةَ عَشَرَ فَرْسَعًا .

¹ Bu sözlər əsasən hər hansı bir müsibət üz verdikdə deyilir, lakin müəyyən hallarda təəccüb doğuran bir şey gördükdə deyilir. Bu “əl-Bəqərə” surəsinin 156-cı ayəsidir: “Biz Allahdan gəlmişik və Alaha da qayıdacağıq”. Transkripsiyası: İnnə lilləhi va innə ileyhi ra:ciu:n!

Peyğəmbər ﷺ bir gün və bir gecəlik gedilən vaxta səfər namazı adını vermişdir. İbn Ömər və İbn Abbas رضي الله عنهما dörd “burud” gedilən məsafədə namazı qısaldar, orucu da tutmazdılar. Dörd “burud” on altı fərsəxdir.¹

١٠٨٦ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي أَسَامَةَ حَدَّثَكُمْ عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « لَا تُسَافِرِ الْمَرْأَةُ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ إِلَّا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ » .

1086. ...İbn Ömər رضي الله عنهما rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Qadın üç gündən artıq məhrəmi yanında olmadan səfərə çıxa bilməz”.

١٠٨٧ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « لَا تُسَافِرِ الْمَرْأَةُ ثَلَاثًا إِلَّا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ » . تَابَعَهُ أَحْمَدُ عَنِ ابْنِ الْمُبَارَكِ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

1087. ...İbn Ömər رضي الله عنهما rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Qadın məhrəmi olmadan üç gündən artıq səfərə çıxa bilməz”.

١٠٨٨ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا سَعِيدُ الْمَقْبُرِيُّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لَا يَحِلُّ لِمَرْأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُسَافِرَ مَسِيرَةَ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ لَيْسَ مَعَهَا حُرْمَةٌ » . تَابَعَهُ يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ وَسُهَيْلٌ وَمَالِكٌ عَنِ الْمَقْبُرِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ .

1088. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Allaha və Axirət gününə iman gətirən qadına yanında bir məhrəmi² olmadan bir gün və bir gecəlik səfərə çıxmaq halal deyil”.

٥ - باب يُقَصَّرُ إِذَا خَرَجَ مِنْ مَوْضِعِهِ

5-ci fəsil: Evdən çıxdıqdan sonra namazlar qısaldılır

وَخَرَجَ عَلَى - عَلَيْهِ السَّلَامُ - فَقَصَرَ وَهُوَ يَرَى الْبُيُوتَ فَلَمَّا رَجَعَ قِيلَ لَهُ هَذِهِ الْكُوفَةُ . قَالَ لَا حَتَّى نَدْخُلَهَا .

Əli رضي الله عنه səfərə çıxdı və Kufənin evləri hələ göründüyü halda namazları qısaltdı. Bu səfərdən qayıtdıqda ona deyildi: “Kufənin evləri artıq görünür (namazı tam qılacaq?)”. Əli dedi: “Kufəyə girənə qədər namazları birləşdirəcəyik”.

¹ Bir fərsəx təqribən 5544 metrdir. Dörd burud 16 fərsəxdirsə, bunun cəmi 88,7 km edir.

² Məhrəm - bir-birilə evlənmələri haram olan qohumlara deyilir.

۱۰۸۹ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ وَإِبْرَاهِيمَ بْنِ مَيْسَرَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ رَضِيٍّ أَنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْمَدِينَةِ أَرْبَعًا ، وَبَدَى الْحُلَيْفَةَ رَكَعَتَيْنِ .

1089. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: “Mədinədə Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə Zöhr namazını dörd rükət, Zul-Huleyfədə¹ isə iki rükət qıldım”.

۱۰۹۰ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنِ عُرْوَةَ عَنِ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوَّلُ مَا فُرِضَتْ رَكَعَتَيْنِ فَأَوْرَثَ صَلَاةَ السَّفَرِ ، وَأَمَّتْ صَلَاةَ الْحَضَرِ . قَالَ الزُّهْرِيُّ فَعُلْتُ لِعُرْوَةَ مَا بَالَ عَائِشَةَ تَبِيُّمٌ قَالَ تَأَوَّلْتُ مَا تَأَوَّلَ عُثْمَانُ .

1090. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Namaz ilk vaxtlar iki rükət olmaqla vacib edilmişdi. (Hicrətdən sonra isə) səfər namazı olduğu kimi qaldı, evdə qılınan namaz isə dörd rükət olaraq tamamlandı”. Ravi əz-Zuhri deyir: “Mən Urvaya dedim: “Bəs nə üçün Aişə səfərdə namazları dörd rükət qıldardı”. O dedi: “Aişə də Osmanın yozduğu kimi yozmuşdu”.²

۶ - باب يُصَلِّي الْمَغْرِبَ ثَلَاثًا فِي السَّفَرِ

6-cı fəsil: Səfərdə Məğrib namazı üç rükət qılınmalıdır

۱۰۹۱ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي سَالِمٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَعْجَلَهُ السَّيْرُ فِي السَّفَرِ يُؤَخِّرُ الْمَغْرِبَ حَتَّى يَجْمَعَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ الْعِشَاءِ . قَالَ سَالِمٌ وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ يَفْعَلُهُ إِذَا أَعْجَلَهُ السَّيْرُ .

1091. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi ﷺ səfərdə tələsik bir işi olduqda Məğrib namazını gecikdirər və İşa namazı ilə birlikdə qıldardı”. İbn Ömər oğlu Səlim dedi: “Abdullah səfərdə tələsik işi olanda belə edərdi”.

۱۰۹۲ - وَزَادَ اللَّيْثُ قَالَ حَدَّثَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شَهَابٍ قَالَ سَأَلْتُ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَجْمَعُ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ بِالْمُرْدَلِفَةِ . قَالَ سَالِمٌ وَأَخَّرَ ابْنُ عُمَرَ الْمَغْرِبَ ، وَكَانَ اسْتُصْرِخَ عَلَى امْرَأَتِهِ صَفِيَّةَ بِنْتِ أَبِي عُبَيْدٍ فَقُلْتُ لَهُ الصَّلَاةُ . فَقَالَ سِرٌّ . فَقُلْتُ الصَّلَاةُ . فَقَالَ سِرٌّ . حَتَّى سَارَ مِيلَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةً ثُمَّ نَزَلَ فَصَلَّى ثُمَّ قَالَ هَكَذَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي إِذَا أَعْجَلَهُ السَّيْرُ . وَقَالَ عَبْدُ

¹ Zul-Huleyfə - Məkkədən 450 km şimalda Mədinədən 10 km aralıda yerləşən və Həcc və Ümrə edərək Mədinə tərəfdən gələn miqat (ehrama girmələri üçün) yerin adıdır.

² Yəni Osman ibn Əffan رضي الله عنه xilafəti dövründə Mədinədən Məkkəyə gəldikdə camaata namazı dörd rükət olaraq qıldırılmışdı. Osman رضي الله عنه zənn etmişdi ki, əsl Məkkədən olduğuna görə əvvəllər yaşadığı yerə gəlib və namazı qısaltmağa ehtiyac yoxdur.

اللَّهُ رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَعْجَلَهُ السَّيْرُ يُؤَخِّرُ الْمَغْرِبَ ، فَيُصَلِّيَهَا ثَلَاثًا ثُمَّ يُسَلِّمُ ، ثُمَّ قَلَمًا يَلْبُثُ حَتَّى يَبِيَمَ الْعِشَاءَ فَيُصَلِّيَهَا رَكَعَتَيْنِ ثُمَّ يُسَلِّمُ ، وَلَا يُسَبِّحُ بَعْدَ الْعِشَاءِ حَتَّى يَبْقُومَ مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ .

1092. ...Rəvayət edilir ki, Səlim رحمته demişdir: “İbn Ömər Müzdəlifədə Məğrib ilə İşa namazını birləşdirib qıldı”. Səlim deyir: “Məğrib namazını gecikdirdi. İbn Ömər’in zövcəsi Safiyyə bint Əbu Ubeydin ölüm xəbəri ona çatdıqda, mən ona namazı xatırlatdım. Məni: “Get irəli!” dedi. Mən yenə: “Namaz!” dedim. Mənə yenə: “İrəli get!” dedi. İki və ya üç mil getdikdən sonra miniyindən düşdü və namazlarını qıldı. Sonra dedi: “Mən Peyğəmbərin ﷺ tələsik bir işi olduqda belə etdiyini görmüşəm”. Abdullah demişdir: “Peyğəmbər ﷺ (səfərdə) tələsik bir işi olduqda Məğrib namazını gecikdirər, sonra da onu üç rükət qılıb salam verərdi, sonra o, İşa namazını qılanadək bir qədər gözləyər və qalxıb bu namazı iki rükət qılıb salam verərdi. Peyğəmbər ﷺ İşa namazını qıldıqdan sonra gecə yarısı namaza duranadək namaz qılmazdı”.

۷ - باب صَلَاةِ التَّطَوُّعِ عَلَى الدَّوَابِّ وَحَيْثُمَا تَوَجَّهَتْ بِهِ

7-ci fəsil: Minik üstündə və miniyin yönəltdiyi tərəfə nafilə namazı qılmaq

۱۰۹۳ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى قَالَ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَامِرٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي عَلَى رَاحِلَتِهِ حَيْثُ تَوَجَّهَتْ بِهِ .

1093. ...Abdullah ibn Amir atasının ﷺ belə dediyini rəvayət etmişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ miniyinin üstündə miniyin yönəltdiyi tərəfə namaz qıldığını görmüşəm”.

۱۰۹۴ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ أَخْبَرَهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي التَّطَوُّعَ وَهُوَ رَاكِبٌ فِي غَيْرِ الْقِبْلَةِ .

1094. ...Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رحمته demişdir: “Bəzən Peyğəmbər ﷺ nafilə namazlarını minik üzərində qıbləyə tərəf deyil, miniyin getdiyi istiqamətə tərəf üz tutub qıldardı”.

۱۰۹۵ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَّادٍ قَالَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ قَالَ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ قَالَ وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يُصَلِّي عَلَى رَاحِلَتِهِ وَيُوتِرُ عَلَيْهَا ، وَيُخَيِّرُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَفْعَلُهُ .

1095. ...Rəvayət edilir ki, Nafi رحمته demişdir: “Bəzən İbn Ömər nafilə namaz-

larını minik üzərində qılar, Vitr namazını da minik üzərində qılar və Peyğəmbərin ﷺ də belə etdiyini deyərdi”.

۸ - باب الإيماء على الدابة

8-ci fəsil: Minik heyvanı üstündə işarə edərək namaz qılmaq

۱۰۹۶ - حَدَّثَنَا مُوسَى قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ قَالَ كَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يُصَلِّي فِي السَّفَرِ عَلَى رَاحِلَتِهِ ، أَيْنَمَا تَوَجَّهَتْ يَوْمِي . وَذَكَرَ عَبْدُ اللَّهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَفْعَلُهُ .

1096. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Dinar رحمته demişdir: “Abdullah ibn Ömər səfərdə minik üzərində miniyin getdiyi istiqamətə tərəf işarə edərək namaz qılar və Peyğəmbərin ﷺ də belə etdiyini deyərdi”.

۹ - باب ينزل للمكثوبة

9-cu fəsil: Fərz namazlarını minikdən düşüb yerdə qılmaq

۱۰۹۷ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْبٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ رِبِيعَةَ أَنَّ عَامِرَ بْنَ رِبِيعَةَ أَخْبَرَهُ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ عَلَى الرَّاحِلَةِ يُسَبِّحُ ، يَوْمِي بِرَأْسِهِ قَبْلَ أَيِّ وَجْهِ تَوَجَّهَ ، وَلَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصْنَعُ ذَلِكَ فِي الصَّلَاةِ الْمَكْتُوبَةِ .

1097. ...Rəvayət edilir ki, Amir ibn Rabia رحمته demişdir: “Mən Allah Elçisinin ﷺ minik üzərində miniyin getdiyi istiqamətə tərəf üz tutub nafilə namazlarını qıldığını görmüşəm. Allah Elçisi ﷺ fərz namazlarını minikdə qılmazdı”.

۱۰۹۸ - وَقَالَ اللَّيْثُ حَدَّثَنِي يُوسُفُ بْنُ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ قَالَ سَالِمٌ كَانَ عَبْدُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى دَابَّتِهِ مِنَ اللَّيْلِ وَهُوَ مُسَافِرٌ ، مَا يُبَالِي حَيْثُ مَا كَانَ وَجْهُهُ . قَالَ ابْنُ عُمَرَ وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الرَّاحِلَةِ قَبْلَ أَيِّ وَجْهِ تَوَجَّهَ ، وَيُؤْتِرُ عَلَيْهَا ، غَيْرَ أَنَّهُ لَا يُصَلِّي عَلَيْهَا الْمَكْتُوبَةَ .

1098. ...Rəvayət edilir ki, Səlim رحمته demişdir: “Abdullah ibn Ömər səfərdə olarkən gecə vaxtı namazını miniyinin üzərində qılar və miniyinin hansı istiqamətə getdiyinə əhəmiyyət verməzdi”. İbn Ömər demişdir: “Allah Elçisi ﷺ miniyinin üzərində hansı tərəfə gedirsə-getsin namaz qılar, Vitr namazını da bu şəkildə yerinə yetirərdi. Lakin fərz namazlarını minikdə qılmazdı”.

۱۰۹۹ - حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَصَالَةَ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ نُؤَيَانَ قَالَ حَدَّثَنِي جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي عَلَى رَاحِلَتِهِ نَحْوَ الْمَشْرِقِ فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يُصَلِّيَ الْمَكْتُوبَةَ نَزَلَ فَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ .

1099. ...Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ minik üzərində olarkən şərqə tərəf nafilə namazlarını qıldadı. Fərz namazlarını qılmaq istədikdə isə miniyindən düşüb qibləyə yönələrək namazı qıldadı.

۱۰ - باب صَلَاةِ التَّطَوُّعِ عَلَى الْحِمَارِ

10-cu fəsil: Səfərdə uzunqulaq üzərində gedərkən nafilə namaz qılmaq

۱۱۰۰ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا حَبَّانُ قَالَ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ قَالَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ سِيرِينَ قَالَ اسْتَقْبَلْنَا أَنَسًا حِينَ قَدِمَ مِنَ الشَّامِ ، فَلَقِينَاهُ بَعْدَ التَّعْمُرِ ، فَرَأَيْنَاهُ يُصَلِّي عَلَى حِمَارٍ وَوَجْهُهُ مِنْ دَا الْجَانِبِ ، يَعْنِي عَنْ يَسَارِ الْقِبْلَةِ . فَقُلْتُ رَأَيْتُكَ تُصَلِّي لِغَيْرِ الْقِبْلَةِ . فَقَالَ لَوْلَا أَنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَعَلَهُ لَمْ أَفْعَلْهُ . زَوَّاهُ ابْنُ طَهْمَانَ عَنْ حَجَّاجٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ سِيرِينَ عَنْ أَنَسِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

1100. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Sirin رضي الله عنه demişdir: “Ənəs Şamdan qayıdanda “Aynut-Təmr” adlı yerdə onunla qarşılaşdıq. Gördüm ki, uzunqulağın üzərində əli ilə işarə edərək qiblənin sol tərəfinə doğru namaz qılır. Mən dedim: “Səni qiblənin başqa tərəfinə namaz qılan görürəm”. O dedi: “Mən Allah Elçisinin ﷺ belə etdiyini görməsəydim, belə etməzdim”.

۱۱ - باب مَنْ لَمْ يَتَطَوَّعْ فِي السَّفَرِ دُبُرَ الصَّلَاةِ وَقَبِلَهَا

11-ci fəsil: Səfərdə qıldığı vacib namazlardan əvvəl və sonra nafilə namazı qılmayan

۱۱۰۱ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ قَالَ حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ أَنَّ حَفْصَ بْنَ عَاصِمٍ حَدَّثَهُ قَالَ سَافَرَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فَقَالَ صَحِبْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمْ أَرَهُ يُسَبِّحُ فِي السَّفَرِ ، وَقَالَ اللَّهُ جَلَّ ذِكْرُهُ { لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ } .

1101. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərlə ﷺ yol yoldaşı olmuşam və onun səfərdə (nafilə) namazı qıldığını görməmişəm. Zikri izzətli olan Allah buyurur: “Allahın elçisi sizə gözəl nümunədir”. (əl-Əhzab, 21)”.

۱۱۰۲ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عِيسَى بْنِ حَفْصِ بْنِ عَاصِمِ بْنِ حَفْصِ بْنِ عُمَرَ يَقُولُ صَحِبْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَكَانَ لَا يَرِيدُ فِي السَّفَرِ عَلَى رُكْعَتَيْنِ ، وَأَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ وَعُثْمَانَ كَذَلِكَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ .

1102. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər رضی اللہ عنہما demişdir: “Mən Allah Elçisi ﷺ ilə yol yoldaşı olmuşam və onun səfərdə iki rükətdən çox namaz qıldığını görməmişəm. Əbu Bəkr, Ömər və Osman رضی اللہ عنہم da belə etmişlər”.

۱۲ - باب مَنْ تَطَوَّعَ فِي السَّفَرِ فِي غَيْرِ دُبْرِ الصَّلَوَاتِ وَقَبَّلَهَا

12-ci fəsil: Səfərdə vacib namazların vaxtlarından başqa vaxtlarda nafilə namazı qılan

وَرَكَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رُكْعَتَيْ الْفَجْرِ فِي السَّفَرِ .

Peyğəmbər ﷺ səfərdə Sübh namazının sünnəsini qılmışdır.

۱۱۰۳ - حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي لَيْلَى قَالَ مَا أَتَبْنَا أَحَدًا أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى الضُّحَى غَيْرَ أُمَّ هَانِيَةَ ذَكَرْتُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ اغْتَسَلَ فِي بَيْتِهَا ، فَصَلَّى ثَمَانِ رُكْعَاتٍ ، فَمَا رَأَيْتُهُ صَلَّى صَلَاةً أَحْفَ مِنْهَا ، غَيْرَ أَنَّهُ يُتِمُّ الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ .

1103. ...Rəvayət edilir ki, İbn Əbu Leyla رضی اللہ عنہ demişdir: “Bizə Ummu Hanidən başqa heç kim Peyğəmbərin ﷺ Duha namazını qıldığını xəbər verməmişdir. O, Peyğəmbər ﷺ Məkkənin Fəthi günü evində qüsl alıb səkkiz rükət namaz qıldığını rəvayət edərək dedi: “Peyğəmbərin ﷺ rükularını və səcdələrini tamamlayaraq bu namazdan daha yüngül namaz qıldığını görmədim”.

۱۱۰۴ - وَقَالَ اللَّيْثُ حَدَّثَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرٍ أَنَّ أَبَاهُ أَحْبَرَهُ أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى السُّبْحَةَ بِاللَّيْلِ فِي السَّفَرِ عَلَى ظَهْرِ رَاحِلَتِهِ حَيْثُ تَوَجَّهَتْ بِهِ .

1104. ...Abdullah ibn Amir رضی اللہ عنہ rəvayət edir ki, atası Peyğəmbərin ﷺ səfərdə ikən dəvəsinin üstündə getdiyi istiqamətə tərəf üz tutub gecə (nafilə) namazı qıldığını görmüşdür.

۱۱۰۵ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُسَبِّحُ عَلَى ظَهْرِ رَاحِلَتِهِ حَيْثُ كَانَ وَجْهُهُ ، يَوْمِي بِرَأْسِهِ ، وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَفْعَلُهُ .

1105. ...Səlim ibn Abdullah رضی اللہ عنہ rəvayət edir ki, İbn Ömər Allah Elçisi ﷺ miniyinin belində olarkən miniyinin getdiyi istiqamətdə başı ilə işarə edərək (nafilə) namaz qıldığını xəbər vermişdir. İbn Ömər də belə edərdi.

13-cü fəsil: Səfərdə Məğrib və İşa namazlarını birləşdirmək

۱۱۰۶ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ سَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَجْمَعُ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ إِذَا جَدَّ بِهِ السَّيْرُ .

1106. ...Səlim atasının ﷺ belə dediyini rəvayət etmişdir: “Peyğəmbər ﷺ səfərdə tələsəndə Məğrib ilə İşa namazlarını birləşdirərdi”.

۱۱۰۷ - وَقَالَ إِبرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ عَنِ الْحُسَيْنِ الْمُعَلِّمِ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَجْمَعُ بَيْنَ صَلَاةِ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ إِذَا كَانَ عَلَى ظَهْرِ سَيْرٍ ، وَيَجْمَعُ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ .

1107. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi ﷺ səfərdə olarkən Zöhrə Əsr namazlarını, Məğrib ilə İşa namazlarını birləşdirərdi”.

۱۱۰۸ - وَعَنْ حُسَيْنِ بْنِ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ حَفْصِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَجْمَعُ بَيْنَ صَلَاةِ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ فِي السَّفَرِ . وَتَابِعَهُ عَلِيُّ بْنُ الْمُبَارَكِ وَحَرْبٌ عَنْ يَحْيَى عَنْ حَفْصِ بْنِ أَنَسٍ جَمَعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

1108. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ səfərdə olarkən Məğrib ilə İşa namazlarını birləşdirərdi”.

14-cü fəsil: Səfərdə Məğrib və İşa namazlarını birləşdirən azan və ya iqamə verməlidirmi?

۱۱۰۹ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيَّ قَالَ أَخْبَرَنِي سَالِمٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَعْجَلَهُ السَّيْرُ فِي السَّفَرِ يُؤَجِّزُ صَلَاةَ الْمَغْرِبِ ، حَتَّى يَجْمَعَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ الْعِشَاءِ . قَالَ سَالِمٌ وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ يَفْعَلُهُ إِذَا أَعْجَلَهُ السَّيْرُ ، وَيُقِيمُ الْمَغْرِبَ فَيُصَلِّيُهَا ثَلَاثًا ، ثُمَّ يُسَلِّمُ ، ثُمَّ قَلَّمَا يَلْبَثُ حَتَّى يُقِيمَ الْعِشَاءَ ، فَيُصَلِّيُهَا رُكْعَتَيْنِ ، ثُمَّ يُسَلِّمُ وَلَا يُسَبِّحُ بَيْنَهُمَا رُكْعَةً ، وَلَا بَعْدَ الْعِشَاءِ بِسُجُودَةٍ حَتَّى يَقُومَ مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ .

1109. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər demişdir: “Mən Allah Elçisinin ﷺ səfərdə tələsəndə Məğrib namazını gecikdirib İşa namazı ilə birləşdirdiyini gördüm”. Səlim deyir: “Abdullah ibn Ömər tələsəndə belə edərdi. O, Məğrib namazı üçün iqamə verər və namazı üç rükət qılar, sonra salam

verərdi. Qısa müddətdən sonra iqamə verərək İşa namazını iki rükət qılar, sonra salam verərdi. Bu namazların arasında zikr etməz, İşa namazından sonra da gecənin dərinliklərinə qədər namaz qılmazdı”.

۱۱۱۰ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ حَدَّثَنَا حَزْبٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنِي حُفْصُ بْنُ عُيَيْدٍ اللَّهُ بْنُ أَنَسٍ أَنَّ أَنَسًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ حَدَّثَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَجْمَعُ بَيْنَ هَاتَيْنِ الصَّلَاتَيْنِ فِي السَّعْرِ . يَعْنِي الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ .

1110. ...Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم bu iki namazı səfərdə birləşdirərdi... Yəni Məğrib və İşa namazlarını.

۱۰ - باب يُؤَخَّرُ الظُّهْرُ إِلَى الْعَصْرِ إِذَا ارْتَحَلَ قَبْلَ أَنْ تَرِيَعَ الشَّمْسُ

15-ci fəsil: Günəşin batmağa meyl etməsindən qabaq yola çıxdıqda Zöhr namazını Əsr namazına qədər gecikdirmək

فِيهِ ابْنُ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

Bunu İbn Abbas رضي الله عنه Peyğəmbərdən صلى الله عليه وسلم rəvayət etmişdir.

۱۱۱۱ - حَدَّثَنَا حَسَّانُ الْوَأَسِطِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا الْمُفَضَّلُ بْنُ فَضَالَةَ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا ارْتَحَلَ قَبْلَ أَنْ تَرِيَعَ الشَّمْسُ أَخَّرَ الظُّهْرَ إِلَى وَقْتِ الْعَصْرِ ، ثُمَّ يَجْمَعُ بَيْنَهُمَا ، وَإِذَا زَاغَتْ صَلَّى الظُّهْرَ ثُمَّ رَكَبَ .

1111. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم günəş batmağa meyl etməzdən əvvəl yola çıxardısa Zöhr namazını Əsr vaxtına qədər təxirə salar, sonra namazlarını birləşdirərək qıldadı. Əgər günəş batmağa meyl etdikdən sonra yola çıxardısa, Zöhr namazını qılar, sonra miniyinə minərdi”.

۱۶ - باب إِذَا ارْتَحَلَ بَعْدَ مَا زَاغَتِ الشَّمْسُ صَلَّى الظُّهْرَ ثُمَّ رَكَبَ

16-cı fəsil: Günəşin batmağa meyl etməsindən sonra yola çıxdıqda Zöhr namazını qılmaq, sonra miniyə minmək

۱۱۱۲ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا الْمُفَضَّلُ بْنُ فَضَالَةَ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا ارْتَحَلَ قَبْلَ أَنْ تَرِيَعَ الشَّمْسُ أَخَّرَ الظُّهْرَ إِلَى وَقْتِ الْعَصْرِ ، ثُمَّ نَزَلَ فَجَمَعَ بَيْنَهُمَا ، فَإِنْ زَاغَتِ الشَّمْسُ قَبْلَ أَنْ يَرْتَحَلَ صَلَّى الظُّهْرَ ثُمَّ رَكَبَ .

1112. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم günəş batmağa meyl etməzdən əvvəl yola çıxardısa Zöhr namazını Əsr vaxtına

qədər təxirə salar, sonra miniyindən düşüb namazlarını birləşdirərək qıladı. Əgər yola çıxılmazdan qabaq günəş batmağa meyl edərdisə, Zöhr namazını qılar, sonra miniyinə minərdi”.

۱۷ - باب صَلَاةِ الْقَاعِدِ

17-ci fəsil: Oturaq halda namaz qılmaq

۱۱۱۳ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَيْتِهِ وَهُوَ شَاكٍ ، فَصَلَّى جَالِسًا وَصَلَّى وَرَاءَهُ قَوْمٌ قِيَامًا ، فَأَشَارَ إِلَيْهِمْ أَنْ اجْلِسُوا ، فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ « إِنْ مَأْمُورًا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيَوْمٍ بِهِ ، فَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا ، وَإِذَا رَفَعَ فَارْفَعُوا » .

1113. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Allah Elçisi ﷺ xəstələndiyi zamanı namazı öz evində oturmuş vəziyyətdə qıldı, arxasındakı camaat isə namazı ayaq üstə qıldı. Peyğəmbər ﷺ onlara əli ilə oturmaları üçün işarə etdi. Namazı qılıb qurtardıqdan sonra isə belə buyurdu: “İmam arxasında namaz qılanların ona tabe olmaları üçün təyin olunmuşdur. O, rükuya gedəndə siz də rükuya gedin, o, (başını) qaldıranda, siz də (başınızı) qaldırın”.

۱۱۱۴ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الرَّهْرِيِّ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَقَطَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ فَرَسٍ فَخُدِشَ - أَوْ فَجَحِشَ - شِقْمَةُ الْأَيْمَنِ ، فَدَخَلْنَا عَلَيْهِ نَعُوذُهُ ، فَحَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَصَلَّى قَاعِدًا فَصَلَّيْنَا فَعُوذًا وَقَالَ « إِنْ مَأْمُورًا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيَوْمٍ بِهِ ، فَإِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا وَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا ، وَإِذَا رَفَعَ فَارْفَعُوا ، وَإِذَا قَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ . فَمَقُولُوا رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ » .

1114. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs demişdir: “Allah Elçisi ﷺ bir atdan yıxılıb sağ tərəfini əzmişdi. Biz onun yanına ona xəstəliyi səbəbi ilə ziyarə üçün qayıtdıqda namazın vaxtı girdi. O, oturaraq namaz qıldı, biz də namazı oturaraq qıldıqda buyurdu: “İmam ona tabe olunmaq üçün təyin edilmişdir. O, təkbir etdikdə siz də təkbir edin. O, rükuya getdikdə, siz də ruku edin. O, dikəldikdə siz də dikəlin. O, səcdə etdikdə siz də səcdə edin. O, “Səmi Allahu limən həmidəh¹” dedikdə siz “Rəbbənə və ləkəl-həmd²” deyın”.

۱۱۱۵ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ أَخْبَرَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ أَخْبَرَنَا حُسَيْنٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَأَلَ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي قَالَ حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ

¹ Tərcüməsi: Allah Ona həmd edəni eşitdi.

² Tərcüməsi: Həmd Rəbbimizə məxsusdur.

قَالَ حَدَّثَنِي عِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ - وَكَانَ مَبْسُورًا - قَالَ سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ صَلَاةِ الرَّجُلِ قَاعِدًا فَقَالَ « إِنَّ صَلَىٰ نَائِمًا فَهُوَ أَفْضَلُ ، وَمَنْ صَلَىٰ قَاعِدًا فَلَهُ نِصْفُ أَجْرِ الْقَائِمِ ، وَمَنْ صَلَىٰ نَائِمًا فَلَهُ نِصْفُ أَجْرِ الْقَاعِدِ » .

1115. ...Rəvayət edilir ki, babasil¹ xəstəliyinə tutulan İmran ibn Husayn ﷺ demişdir: “Mən Allah Elçisindən ﷺ oturaraq namaz qılan adam haqda soruşdum. O buyurdu: “Namazı ayaq üstə qılmaq daha fəzilətlidir. Kim oturaraq namaz qılarsa, ayaq üstə namaz qılanın savabının yarısını qazanır. Kim də uzanaraq namaz qılarsa, oturaraq namaz qılanın savabının yarısını qazanır”.

۱۸ - باب صَلَاةِ الْقَاعِدِ بِالْإِيمَاءِ

18-ci fəsil: Oturaraq işarə ilə namaz qılmaq

۱۱۱۶ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ حَدَّثَنَا حُسَيْنُ الْمُعَلِّمِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ أَنَّ عِمْرَانَ بْنَ حُصَيْنٍ - وَكَانَ رَجُلًا مَبْسُورًا - وَقَالَ أَبُو مَعْمَرٍ مَرَّةً عَنْ عِمْرَانَ قَالَ سَأَلْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ صَلَاةِ الرَّجُلِ وَهُوَ قَاعِدٌ فَقَالَ « مَنْ صَلَىٰ نَائِمًا فَهُوَ أَفْضَلُ ، وَمَنْ صَلَىٰ قَاعِدًا فَلَهُ نِصْفُ أَجْرِ الْقَائِمِ ، وَمَنْ صَلَىٰ نَائِمًا فَلَهُ نِصْفُ أَجْرِ الْقَاعِدِ » . قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ نَائِمًا عِنْدِي مُضْطَجِعًا هَا هُنَا .

1116. ...Rəvayət edilir ki, babasil xəstəsi olan İmran ibn Husayn ﷺ demişdir: “Mən Peyğəmbərdən ﷺ oturaraq namaz qılan adam haqda soruşdum. O buyurdu: “Kim namazı ayaq üstə qılarsa, bu, daha fəzilətlidir. Kim namazı oturaraq qılarsa, ayaq üstə namaz qılanın savabının yarısını qazanır. Kim də namazı uzanaraq qılarsa, oturaraq namaz qılanın savabının yarısını qazanır”.

۱۹ - باب إِذَا لَمْ يُطِيقْ قَاعِدًا صَلَّى عَلَىٰ جَنْبٍ

19-cu fəsil: Oturaraq halda namaz qıla bilməyən kəs, onu uzanan yerdə qıla bilər

وَقَالَ عَطَاءٌ إِنَّ لَمْ يَقْدِرْ أَنْ يَتَحَوَّلَ إِلَى الْقِبْلَةِ صَلَّى حَيْثُ كَانَ وَجْهَهُ .

Əta ؓ demişdir: “Qibləyə doğru yönəlməyə gücü çatmayan üzü hansı tərəfədirsə, o tərəfə namaz qılır”.

¹ Babasil - düz bağırsağın aşağı hissəsindəki damarların şişməsi nəticəsində tez-tez qanayan düyünlərin əmələ gəlməsindən ibarət xəstəlikdir.

۱۱۱۷ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ طَهْمَانَ قَالَ حَدَّثَنِي الْحُسَيْنُ الْمُكْتَبُ عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كَانَتْ بِي بَوَاسِيرُ فَسَأَلْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الصَّلَاةِ فَقَالَ « صَلِّ قَائِمًا ، فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَقَاعِدًا ، فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَعَلَى جَنْبٍ » .

1117. ...Rəvayət edilir ki, İmran ibn Husayn ؓ demişdir: “Mən babasil xəstəliyinə tutulmuşdum. Ona görə Peyğəmbərdən ﷺ bu vəziyyətdə namaz qılmaq haqda soruşdum. O buyurdu: “Namazı ayaqüstə qıl, bacarmırsansa oturan yerdə qıl, bunu da bacarmırsansa uzanan yerdə qıl”.

۲۰ - باب إِذَا صَلَّى قَاعِدًا ثُمَّ صَحَّ أَوْ وَجَدَ حِقْمَةً تَمَّ مَا بَقِيَ

20-ci fəsil: Kim halsız olduğuna görə oturduğu yerdə namaza başladıqdan sonra halının yaxşılaşdığını və ya yüngülləşdiyini hiss etsə, namazı ayaq üstə tamamlamalıdır

وَقَالَ الْحَسَنُ إِنْ شَاءَ الْمَرِيضُ صَلَّى رَكَعَتَيْنِ قَائِمًا وَرَكَعَتَيْنِ قَاعِدًا .

Həsən əl-Bəsrî ؓ demişdir: “Xəstə olan adam istəsə namazın iki rükətini ayaq üstə, iki rükətini də oturaraq qıla bilər”.

۱۱۱۸ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ الْمُؤْمِنِينَ أَهَّأَ أَخْبَرْتَهُ أَنَّهَا لَمْ تَرَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي صَلَاةَ اللَّيْلِ قَاعِدًا فَطُ حَتَّى أَسَنَّ ، فَكَانَ يَقْرَأُ قَاعِدًا حَتَّى إِذَا أَرَادَ أَنْ يَرْكَعَ قَامَ ، فَقَرَأَ نَحْوًا مِنْ ثَلَاثِينَ آيَةً أَوْ أَرْبَعِينَ آيَةً ، ثُمَّ رَكَعَ .

1118. ...Rəvayət edilir ki, möminlərin anası Aişə ؓ Allah Elçisinin ﷺ gecə namazını yaşlaşanadək oturduğu vəziyyətdə qıldığını görməmişdir. Yaşlandıqda isə o, oturmuş vəziyyətdə namaza başlayıb surələri oxuyar və rüku etmək istədikdə, ayağa qalxıb otuz və ya qırx ayə oxuduqdan sonra rüku edərdi.

۱۱۱۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بَرِيدٍ وَأَبِي النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي جَالِسًا فَيَقْرَأُ وَهُوَ جَالِسٌ ، فَإِذَا بَقِيَ مِنْ قِرَاءَتِهِ نَحْوًا مِنْ ثَلَاثِينَ أَوْ أَرْبَعِينَ آيَةً قَامَ فَقَرَأَهَا وَهُوَ قَائِمٌ ، ثُمَّ يَرْكَعُ ثُمَّ يَسْجُدُ ، يَفْعَلُ فِي الرَّكَعَةِ الثَّانِيَةِ مِثْلَ ذَلِكَ ، فَإِذَا قَضَى صَلَاتَهُ نَظَرَ ، فَإِنْ كُنْتُ يَقْطِي تَحَدَّثَ مَعِيَ ، وَإِنْ كُنْتُ نَائِمَةً اضْطَجَعُ .

1119. ...Möminlərin anası Aişə ؓ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ oturaraq namaz qılar, qıraəti də oturduğu halda edərdi. Qıraətindən otuz və ya qırx

ayə qaldıqda ayağa qalxar, ayaq üstə həmin ayələri oxuyar, sonra rüku edər, sonra da səcdə edər. Sonra ikinci rükətdə birinci rükətdə etdiklərini eyni ilə təkrar edər, namazı bitirdikdən sonra (mənə tərəf) baxardı, mən oyaq olsaydım, mənimlə söhbət edər, yatmış olsaydım, o da uzanıb yatar-
dı.

19. Təhəccüd¹ kitabı

۱ - باب التَّهَجُّدِ بِاللَّيْلِ

1-ci fəsil: Gecə vaxtı oyanıb əlavə namaz qılmaq

وَقَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ { وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَكَ } .

Və Uca Allahın bu kəlamı: **“Gecənin bir vaxtı oyanıb, sənə nafilə olaraq buyurulmuş təhəccüd namazını qıl...”** (əl-İsra, 79).

۱۱۲۰ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَبِي مُسْلِمٍ عَنْ طَاوُسٍ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ يَتَهَجَّدُ قَالَ «اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ قَيِّمُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ وَلَكَ الْحَمْدُ ، لَكَ مَلِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ ، وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ الْحَقُّ ، وَوَعْدُكَ الْحَقُّ ، وَإِلْقَاؤُكَ الْحَقُّ ، وَقَوْلُكَ الْحَقُّ ، وَالْحَقُّ حَقٌّ ، وَالنَّارُ حَقٌّ ، وَالنَّبِيُّونَ حَقٌّ ، وَمُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَقٌّ ، وَالسَّاعَةُ حَقٌّ ، اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ ، وَبِكَ آمَنْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ ، وَإِلَيْكَ أُنَبْتُ ، وَبِكَ خَاصَمْتُ ، وَإِلَيْكَ حَاكَمْتُ ، فَاعْفُرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ ، وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ ، أَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ - أَوْ لَا إِلَهَ غَيْرُكَ - » . قَالَ سُفْيَانُ وَرَدَّ عَبْدُ الْكَرِيمِ أَبُو أُمَيَّةَ « وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ » . قَالَ سُفْيَانُ قَالَ سُلَيْمَانُ بْنُ أَبِي مُسْلِمٍ سَمِعَهُ مِنْ طَاوُسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

1120. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ gecə oyanaraq nafilə namazı qıldıqda belə deyərdi: “Allahım, həmd yalnız Sənədir. Sən göylərin, yerin və onlarda olanların Hamisisən. Həmd yalnız Sənədir. Göylərin, yerin və onlarda olanların səltənəti Sənə məxsusdur. Həmd yalnız Sənədir. Sən göylərin, yerin və onlarda olanların nurusan. Həmd yalnız Sənədir. Sən göylərin və yerin Hökmdarısan. Həmd yalnız Sənədir. Sən Haqsan, verdiyin vəd haqdır, Sənə qovuşmaq haqdır. Dediysin söz haqdır, Cənnət haqdır, Cəhənnəm haqdır. Peyğəmbərlər haqdır. Muhəmməd ﷺ haqdır. (Qiyamət) Saati haqdır. Allahım! Sənə təslim oldum, Sənə iman gətirdim, Sənə təvəkkül etdim, tövbə edib Sənə döndüm, Sənin uğrunda mübarizə apardım və Sənin hökmünə üz tutdum. Əvvəl etdiyim, sonra edəcəyim, gizlin saxladığım və üzə çıxartdığım (pis) əməllərimi bağışla! Əvvələ çəkən də Sənsən, təxirə salan da Sənsən. İbadətə layiq olan məbud yalnız Sənsən (və ya Səndən başqa ibadətə layiq olan məbud

¹ Təhəccüd - gecənin bir vaxtı durub namaz qılmaq.

yoxdur)".¹ Ravi Abdul-Kərim Əbu Umeyyə "Güc və qüvvət yalnız Allahdadır"² kəlməsini əlavə etdi".

۲ - باب فَضْلِ قِيَامِ اللَّيْلِ

2-ci fəsil: Gecə namazının fəziləti

۱۱۲۱ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ قَالَ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ . وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قَالَ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الرَّهْرِيِّ عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كَانَ الرَّجُلُ فِي حَيَاةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا رَأَى رُؤْيَا فَصَّهَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَتَمَّتْهُ أَنْ أَرَى رُؤْيَا فَأَقْصَّهَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكُنْتُ غُلَامًا شَابًّا ، وَكُنْتُ أَنَا فِي الْمَسْجِدِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَأَيْتُ فِي النَّوْمِ كَأَنَّ مَلَكَيْنِ أَحَدَانِي فَذَهَبَا بِي إِلَى النَّارِ فَإِذَا هِيَ مَطْوِيَّةٌ كَطَيِّ الْبَيْرِ ، وَإِذَا هَا قَرْنَانِ ، وَإِذَا فِيهَا أَنَاسٌ قَدْ عَرَفْتُهُمْ فَجَعَلْتُ أَقُولُ أَعُودُ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ - قَالَ - فَلَقِينَا مَلَكًا آخَرَ فَقَالَ لِي لَمْ تُرْعَ .

1121. ...Rəvayət edilir ki, Səlim atasının ﷺ belə dediyini rəvayət etmişdir: "Peyğəmbərin ﷺ sağlığında yuxu görən onu Allah Elçisinə ﷺ danışardı. Mən də istəyirdim ki, bir yuxu görüm və onu Allah Elçisinə ﷺ danışım. Allah Elçisinin ﷺ dövründə mən məsciddə yatırdım, özüm də cavan oğlan idim. Bir dəfə mən yuxuda iki mələyin məni tutub Cəhənnəmə tərəf apardıqlarını gördüm. Baxdım ki, Cəhənnəmin ətrafı (daşdan tikilmiş) su quyusu kimi hörülmüşdür. Bununla yanaşı onun iki dirəyi də var idi. Birdən mən onun içində tanıdığım adamları gördüm və: "Cəhənnəm odundan Allaha sığınırım!" – deməyə başladım. Bu vaxt qarşımıza bir mələk çıxıb mənə: "Qorxma!" – dedi...

۱۱۲۲ - فَصَّصْتُهَا عَلَى حَفْصَةَ فَصَّصْتُهَا حَفْصَةُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ « نِعَمَ الرَّجُلُ عَبْدُ اللَّهِ ، لَوْ كَانَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ » . فَكَانَ بَعْدَ لَا يَنَامُ مِنَ اللَّيْلِ إِلَّا قَلِيلًا .

1122. ...Mən bu yuxunu Həfsaya danışdım, Həfsə də onu Allah Elçisinə ﷺ danışdı. Peyğəmbər buyurdu: "Nə gözəl insandır Abdullah! Kaş ki, gecələr

¹ Transkripsiyası: Alla:hummə, ləkəl-həmdü əntə qayyimus-səməvə:ti val-ərdi va mən fi:hinnə, va ləkəl-həmdü ləkə mulkus-səməvə:ti val-ərdi va mən fi:hinnə, va ləkəl-həmdü əntə nu:rus-sə-məvə:ti val-ərdi va mən fi:hinnə, va ləkəl-həmdü əntə məlikus-səməvə:ti val-ərd, va ləkəl-həmdü, əntəl-həqqu, və va'dukəl-həqqu, va liqə:ukə həqqun, va qaulukə həqqun, val-cənnətu həqqun, van-nə:ru həqqun, van-nəbiyyu:nə həqqun, va Muhəmmədun sallalla:hu aleyhi va sə-ləm həqqun, vas-səa:tu həqqun, Alla:hummə, ləkə əsləmtu, va bikə ə:məntu, va aleykə təvak-kəltu va ileykə ənəbtu, va bikə xasəmtu, va ileykə hə:kəmtu, fəğfir li: mə: qaddəmtu va mə: əxxartu va mə: əsrartu va mə: ə'ləntu, əntəl-muqaddimu va əntəl-muəxxiru lə: ilə:hə illə: ənt! (lə: ilə:hə gəyruk!)

² Transkripsiyası: Lə: həulə və lə: quvvətə illə: billəh!

namaz qılaydı". Səlim ibn Abdullah deyir ki, bundan sonra o, gecələr çox az yatardı.

۳ - باب طُول السُّجُودِ فِي قِيَامِ اللَّيْلِ

3-cü fəsil: Gecə namazında səcdələri uzun etmək

۱۱۲۳ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَخْبَرَتْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي إِحْدَى عَشْرَةَ رُكْعَةً ، كَانَتْ تِلْكَ صَلَاتُهُ ، يَسْجُدُ السَّجْدَةَ مِنْ ذَلِكَ قَدْرَ مَا يَقْرَأُ أَحَدُكُمْ حَمْسِينَ آيَةً قَبْلَ أَنْ يَرْفَعَ رَأْسَهُ ، وَيَرْكَعُ رُكْعَتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الْفَجْرِ ، ثُمَّ يَضْطَجِعُ عَلَى شِقِّهِ الْأَيْمَنِ حَتَّى يَأْتِيَهُ الْمُنَادِي لِلصَّلَاةِ .

1123. ...Aişə رضي الله عنها rəvayət edir ki, Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم gecə namazını on bir rükət qılardı, bu namazlarda qıldığı hər bir səcdəni o qədər uzadardı ki, həmin vaxt ərzində sizin hər biriniz əlli ayə oxuya bilərdi və yalnız bundan sonra başını səcdədən qaldırardı. Həmçinin Sübh namazından əvvəl iki rükət namaz qılar və müəzzin gəlib onu namaza çağıranaqədək sağ böyrü üstə uzanardı.

۴ - باب تَرْكِ الْقِيَامِ لِلْمَرِيضِ

4-cü fəsil: Xəstənin gecə namazı qılmaması

۱۱۲۴ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الْأَسْوَدِ قَالَ سَمِعْتُ جُنْدَبًا يَقُولُ اشْتَكَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمْ يَقُمْ لَيْلَةً أَوْ لَيْلَتَيْنِ .

1124. ...Rəvayət edilir ki, Cundəb رضي الله عنه demişdir: "Bir dəfə Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم xəstələndi və buna görə də bir və ya iki gecə namaza durmadı".

۱۱۲۵ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ قَالَ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ عَنِ جُنْدَبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ احْتَسَسَ جَبْرِيْلُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ امْرَأَةٌ مِنْ قُرَيْشٍ أَطْأَ عَلَيْهِ شَيْطَانُهُ . فَتَزَلَّتْ { وَالضُّحَى * وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَى * مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى } .

1125. ...Rəvayət edilir ki, Cundəb ibn Abdullah رضي الله عنه demişdir: "Cəbrail bir müddət Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم yanına gəlmədi. Qureyşdən olan bir qadın da: "Onun şeytanı gecikir" dedi və bu ayə nazil oldu: "And olsun səhərə! And olsun sakitləşən gecəyə! Rəbbin nə səni tərək etdi, nə də sənə acığı tutdu". (əd-Duha, 1-3)".

5 - باب تَحْرِيزِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى صَلَاةِ اللَّيْلِ وَالنَّوَافِلِ مِنْ غَيْرِ إِجْبَابٍ

5-ci fəsil: Peyğəmbərin ﷺ gecə namazını və digər nafilə namazlarını qılmağa təşviq etməsi, lakin vacib buyurmaması

وَطَرَقَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاطِمَةَ وَعَلِيًّا - عَلَيْهِمَا السَّلَام - لَيْلَةً لِلصَّلَاةِ .

Peyğəmbər ﷺ Fatiməni və Əlini ؑ gecə namazına təşviq etmək üçün yanlarına getmişdir.

1126 - حَدَّثَنَا ابْنُ مُقَاتِلٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنِ هِنْدِ بِنْتِ الْحَارِثِ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْتَبَقَ لَيْلَةً فَقَالَ « سُبْحَانَ اللَّهِ مَاذَا أَنْزَلَ اللَّيْلَةَ مِنَ الْفِتْنَةِ ، مَاذَا أَنْزَلَ مِنَ الْحَزَائِنِ مَنْ يُوقِظُ صَوَاحِبَ الْحُجْرَاتِ ، يَا رَبَّ كَأَيِّ سَيِّئَةٍ فِي الدُّنْيَا غَارِيَةٌ فِي الْآخِرَةِ » .

1126. ...Rəvayət edilir ki, Ummu Sələmə ؑ demişdir: “Bir gecə Peyğəmbər ﷺ oyanıb belə buyurdu: “Subhən-Allah! Bu gecə necə fitnələr nazil oldu, necə xəzinələr endirildi! Hücərələrin sahiblərini¹ kim oyadacaq? Bu dünyada əynində paltarları olan neçə-neçə qadınlar var ki, Axirətdə lüt olacaqlar”.

1127 - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عَلِيُّ بْنُ حُسَيْنٍ أَنَّ حُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ أَخْبَرَهُ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَرَفَهُ وَفَاطِمَةَ بِنْتَ النَّبِيِّ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - لَيْلَةً فَقَالَ « أَلَا تُصَلِّيَانِ » . فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَنُفْسُنَا بِيَدِ اللَّهِ ، فَإِذَا شَاءَ أَنْ يَبْعَثَنَا بَعَثَنَا . فَأَنْصَرَفَ حِينَ قُلْنَا ذَلِكَ وَمَ يَرْجِعُ إِلَيَّ شَيْئًا . ثُمَّ سَمِعْتُهُ وَهُوَ مُوَلِّ يَضْرِبُ فُجْدَهُ وَهُوَ يَقُولُ « { وَكَانَ الْإِنْسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا } » .

1127. ...Rəvayət edilir ki, Əli ibn Əbu Talib ؑ demişdir: “Bir dəfə gecə Allah Elçisi ﷺ mənim və Peyğəmbərin ﷺ qızı Fatimənin yanına gəlib dedi: “Siz namaz qılmırsınız mı?” Mən dedim: “Ey Allahın Elçisi, bizim canımız Allahın Əlindədir. Əgər bizi oyatmaq istəsə, oyadar”. Belə deyəndə o mənə heç nə deməyib çıxıb getdi. Sonra mən onun dönüb gedərkən ombasına vura-vura belə dediyini eşitdim: “İnsan necə də çox mübahisə edərmiş!” (əl-Kəhf, 54)”.

1128 - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُونُسَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِيَدْعُ الْعَمَلُ وَهُوَ يُحِبُّ أَنْ يَعْمَلَ بِهِ حَشِيئَةً أَنْ يَعْمَلَ بِهِ النَّاسُ فَيُفْرَضَ عَلَيْهِمْ ، وَمَا سَبَّحَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُبْحَةَ الصُّحَى قَطُّ ، وَإِنِّي لَأُسَبِّحُهَا .

¹ Peyğəmbərin ﷺ zövcələri onlar üçün düzəldilmiş hücərələrdə - otaqlarda qalardılar. “Hücərələrin sahibləri” deyildikdə də möminlərin anaları qəsd olunur.

1128. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Allah Elçisinin ﷺ yerinə yetirmək istədiyi elə əməllər var idi ki, o, insanların bu əməlləri yerinə yetirdikdən sonra bunun onlara da vacib buyurulacağından ehtiyat etdiyindən həmin əməlləri tərək edərdi. Allah Elçisi ﷺ heç vaxt Duha namazını qılmamışdır¹, mən isə bu namazı qılıram”.

۱۱۲۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى ذَاتَ لَيْلَةٍ فِي الْمَسْجِدِ فَصَلَّى بِصَلَاتِهِ نَاسٌ ، ثُمَّ صَلَّى مِنَ الْقَابِلَةِ فَكَثُرَ النَّاسُ ، ثُمَّ اجْتَمَعُوا مِنَ اللَّيْلِ الثَّلَاثَةِ أَوْ الرَّابِعَةِ ، فَلَمْ يَخْرُجْ إِلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَلَمَّا أَصْبَحَ قَالَ « قَدْ رَأَيْتُ الَّذِي صَنَعْتُمْ وَمَ يَمْنَعِي مِنَ الْخُرُوجِ إِلَيْكُمْ إِلَّا أَنِّي خَشِيتُ أَنْ تُفْرَضَ عَلَيْكُمْ » ، وَذَلِكَ فِي رَمَضَانَ .
« إِنْ خَشِيتُ أَنْ تُكْتَبَ عَلَيْكُمْ صَلَاةُ اللَّيْلِ » .

1129. ...Möminlərin anası Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ bir gecə məsciddə namaz qıldı, camaat da namaz qıldı. Növbəti gecə o yenə namaza durdu və camaat da ona qoşulub namaz qılmağa başladı. Bu hal üç və ya dörd gecə davam etdi. Sonra isə vaxt yetişdikdə o, camaatın yanına çıxmadı və səhər olduqda belə buyurdu: “Etdiyinizi gördüm, lakin mənün sizin yanınıza çıxmağıma mane olan səbəb, bu namazın sizin üzərinizə vacib olunmasından qorxmağım idi”. Bu, Ramazan ayında olmuşdur”.

۶ - باب قِيَامِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى تَرَمَ قَدَمَاهُ

6-cı fəsil: Peyğəmbər ﷺ ayaqları şişənə qədər gecə namazında durardı

وَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا حَتَّى تَفْطَرَّ قَدَمَاهُ . وَالْفَطْرُ الشُّقُوقُ ، { انْفَطَرَتْ } اِنْشَقَّتْ .

Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Peyğəmbər ﷺ ayaqları şişənə qədər (namazda) durardı”.

۱۱۳۰ - حَدَّثَنَا أَبُو نَعِيمٍ قَالَ حَدَّثَنَا مَسْعُورٌ عَنْ زِيَادٍ قَالَ سَمِعْتُ الْمُغْبِرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ إِنْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيَقُومُ لِيُصَلِّيَ حَتَّى تَرَمَ قَدَمَاهُ أَوْ سَاقَاهُ ، فَيُقَالُ لَهُ فَيَقُولُ « أَفَلَا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا » .

1130. ...Rəvayət edilir ki, Muğira ibn Şubə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ gecə namazlarını qılarkən ayaqları və ya baldırları şişənə qədər ayaq üstə

¹ Yəni Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ya Peyğəmbərin ﷺ Duha namazını qıldığını görməmiş, ya da bu sözü ilə onun bu namazı davamiyyətli olaraq qılmadığını demək istəmişdir.

durardı. Ona (nə üçün özünə bu qədər əziyyət verirsən) deyildikdə belə buyurardı: “Bəs mən şükür edən bir qul olmayımmı?!”

۷ - باب مَنْ نَامَ عِنْدَ السَّحْرِ

7-ci fəsil: Gecənin axırında yatan

۱۱۳۱ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ أَنَّ عَمْرُو بْنَ أَوْسٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو بْنَ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهُ « أَحَبُّ الصَّلَاةِ إِلَى اللَّهِ صَلَاةُ دَاوُدَ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - وَأَحَبُّ الصِّيَامِ إِلَى اللَّهِ صِيَامُ دَاوُدَ ، وَكَانَ يَنَامُ نِصْفَ اللَّيْلِ وَيَقُومُ ثُلُثَهُ وَيَنَامُ سُدُسَهُ ، وَيَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا » .

1131. ...Abdullah ibn Amr ibn əl-As رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم ona belə dedi: “Allahın ən çox xoşladığı namaz Davudun عليه السلام qıldığı namaz, ən çox xoşladığı oruc isə Davudun tutduğu orucdur. Davud gecənin yarısını yatar, sonra qalxıb onun üçdə birini namaz qılar, sonra da qalan altıda birini yatardı. Orucu isə günaşırı tutardı”.

۱۱۳۲ - حَدَّثَنِي عَبْدَانُ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ شُعْبَةَ عَنْ أَشْعَثَ سَمِعْتُ أَبِي قَالَ سَمِعْتُ مَسْرُوقًا قَالَ سَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أُمَّ الْعَمَلِ كَأَنَّ أَحَبَّ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتِ الدَّائِمُ . فُلْتُ مَتَى كَانَ يَقُومُ قَالَتْ يَقُومُ إِذَا سَمِعَ الصَّارِحَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَامٍ قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ عَنْ الْأَشْعَثِ قَالَ إِذَا سَمِعَ الصَّارِحَ قَامَ فَصَلَّى .

1132.Rəvayət edilir ki, Məsrüq رضي الله عنه demişdir: “Mən Aişədən soruşdum: “Peyğəmbərin صلى الله عليه وسلم ən çox sevdiyi əməl hansı əməl idi?” O: “Davamlı olan” – deyə cavab verdi. Mən soruşdum: “(O, gecə namazını qılmaq üçün) nə vaxt oyanardı?” Aişə dedi: “Xoruzun səsinə eşidəndə (yuxudan) durardı”. Ravi əl-Əşas deyir: “Xoruzun səsinə eşitdikdə durub namaz qıldadı”.

۱۱۳۳ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ قَالَ ذَكَرَ أَبِي عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ مَا أَلْفَاهُ السَّحْرُ عِنْدِي إِلَّا نَائِمًا . تَعْنِي النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

1133. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “O mənim yanımda yatmış ikən səhər açılardı”. Ravi deyir ki, bu sözü ilə o, Peyğəmbəri صلى الله عليه وسلم qəsd edirdi.

۸ - باب مَنْ تَسَحَّرَ فَلَمْ يَنَمْ حَتَّىٰ صَلَّى الصُّبْحِ

8-ci fəsil: Səhur yeməyini yeyib Sübh namazının qılana qədər yatmayan

۱۱۳۴ - حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا رَوْحٌ قَالَ حَدَّثَنَا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَرَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ تَسَحَّرَا ، فَلَمَّا فَرَغَا مِنْ سَحُورِهِمَا قَامَ نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الصَّلَاةِ فَصَلَّى .
فُلْنَا لِأَنْسٍ كَمْ كَانَ بَيْنَ فَرَاعِهِمَا مِنْ سَحُورِهِمَا وَدُخُولِهِمَا فِي الصَّلَاةِ قَالَ كَقَدْرٍ مَا يَقْرَأُ الرَّجُلُ حَمْسِينَ آيَةً .

1134. ...Ənəs ibn Malik ﷺ rəvayət edir ki, Allahın Peyğəmbəri ﷺ və Zeyd ibn Sabit səhur etdilər. Səhur etməyi qurtardıqdan sonra Allahın Peyğəmbəri ﷺ ayağa durdu və namazı qıldırdı. Biz Ənəsə dedik: “Səhur etdikdən sonra namazı başlayana qədər nə qədər vaxt var idi?” O dedi: “Bir kişi bu vaxt ərzində əlli ayə oxuyardı”.

٩ - باب طُولِ الْقِيَامِ فِي صَلَاةِ اللَّيْلِ

9-cu fəsil: Gecə namazında qiyamı uzatmaq

١١٣٥ - حَدَّثَنَا سَلِيمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةً ، فَلَمْ يَزَلْ قَائِمًا حَتَّى هَمَمْتُ بِأَمْرِ سَوْءٍ . فُلْنَا وَمَا هَمَمْتُ قَالَ هَمَمْتُ أَنْ أَقْعُدَ وَأَذَرَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

1135. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Məsud ﷺ demişdir: “Bir gecə mən Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə namaz qıldım. O, qiyamı o qədər uzatdı ki, mən pis bir iş görmək istədim”. Biz soruşduq: “O nə iş idi ki?” O dedi: “Peyğəmbəri ﷺ ayaq üstə buraxaraq yerə oturmaq istədim”.

١١٣٦ - حَدَّثَنَا حُفْصُ بْنُ عُمَرَ قَالَ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ حُصَيْنِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا قَامَ لِلتَّهَجُّدِ مِنَ اللَّيْلِ يَشْوِصُ فَأُوْ بِالسِّوَاكِ .

1136. ...Huzeyfə ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ təhəccüd namazını qılmaq üçün gecə yuxudan oyandıqda ağzını misvakla təmizləyərdi.

١٠ - باب كَيْفَ كَانَ صَلَاةُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَمْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ

10-cu fəsil: Peyğəmbər ﷺ gecə namazını necə və neçə rükət qıldardı?

١١٣٧ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ قَالَ إِنَّ رَجُلًا قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، كَيْفَ صَلَاةُ اللَّيْلِ قَالَ « مَثْنَى مَثْنَى ، فَإِذَا خَفَتِ الصُّبْحُ فَأَوْتِرَ بِوَاحِدَةٍ » .

1137. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Bir kişi dedi: “Ey Allahın Elçisi, gecə namazı necə qılınır?” Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “İki-iki qılınır, dan yerinin sökülməsindən ehtiyat etdikdə isə bir rükət də qıl”.

۱۱۳۸ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ شُعْبَةَ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو جَهْرَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ كَانَ صَلَاةُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رُكْعَةً . يَعْنِي بِاللَّيْلِ .

1138. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ namazı on üç rükət olardı”. Bu söz ilə İbn Abbas gecə qılınan nafilə namazlarını nəzərdə tuturdu.

۱۱۳۹ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ قَالَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ أَبِي حَصِينٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ وَثَّابٍ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ سَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنْ صَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِاللَّيْلِ . فَقَالَتْ سَبْعٌ وَتِسْعٌ وَإِخْدَى عَشْرَةَ سِوَى رُكْعَتِي الْفَجْرِ .

1139. ...Rəvayət edilir ki, Məsruq رضي الله عنه demişdir: “Mən Aişədən Allah Elçisinin ﷺ gecə namazı haqda soruşdum. O dedi: “Sübh namazının iki rükət sünnəsindən başqa gah yeddi, gah doqquz, gah da on bir rükət qıldardı”.

۱۱۴۰ - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى قَالَ أَخْبَرَنَا حَنْظَلَةُ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رُكْعَةً مِنْهَا الْوُتْرُ وَرُكْعَتَا الْفَجْرِ .

1140. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Vitr namazı və Sübh namazının sünnəsi ilə birlikdə Peyğəmbər ﷺ gecə on üç rükət namaz qıldardı”.

۱۱ - باب قِيَامِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِاللَّيْلِ وَنَوْمِهِ وَمَا نُسِخَ مِنْ قِيَامِ اللَّيْلِ

11-ci fəsil: Peyğəmbərin ﷺ gecə namazına qalxması, yatması və gecə namazının hökmünün nəsx (ləğv) olunması

وَقَوْلِهِ تَعَالَى { يَا أَيُّهَا الْمَرْءُ الْمَلَأَ لُبًّا } فَمِ اللَّيْلِ إِلَّا قَلِيلًا * نَصَفَهُ أَوْ انْقُصَ مِنْهُ قَلِيلًا * أَوْ زِدَ عَلَيْهِ وَرَتَّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا * إِنَّا سَأَلْنَا عَلَيْكَ قَوْلًا تَقْبِيلًا * إِنَّ تَابِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطَاءً وَأَقْوَمُ قِيَالًا * إِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا { وَقَوْلِهِ { عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصَوْهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضَى وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَآخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرًا وَأَعْظَمَ أَجْرًا } . قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا نَشَأَ قَامَ بِالْحَبَشِيِّ ، وَطَاءٌ قَالَ مُطَاةٌ الْقُرْآنَ أَشَدُّ مُوَافَقَةً لِسَمْعِهِ وَبَصَرِهِ وَقَلْبِهِ { لِيُؤَاتُوا } لِيُؤَافِقُوا .

Və Uca Allahın bu kəlamları: “Ey libasına bürünmüş peyğəmbər! Az bir hissəsi istisna olmaqla gecələr namaza dur! Gecənin yarısını, yaxud ondan bir az əskilt və ya ona artır. Quranı da aramla oxu! Həqiqətən, Biz sənə ağır bir Söz – Quran vəhy edəcəyik. Sözsüz ki, gecə qalxmaq çox

çətin və Quran oxumaq daha münasibdir. Şübhəsiz ki, gündüz sənin üçün uzun-uzadı işlər var". (əl-Muzzəmmil, 1-7); "Həqiqətən, Rəbbin bilir ki, sən və səninlə olan səhabələrin bir qismi bəzən gecənin üçdə ikisinə yaxın qismini, bəzən yarısını, bəzən də üçdə birini ibadət üçün durursunuz. Gecə və gündüzü Allah ölçüb müəyyənləşdirir. O, sizin bunları hesablamaqda çətinlik çəkəcəyinizi bildiyi üçün, tövbələrinizi qəbul etdi. Elə isə namaz qılarkən Qurandan sizə asan gələni oxuyun! O bilir ki, bəziləriniz xəstə olacaq, digərləriniz Allahın mərhəmətindən ruzi əldə etmək məqsədilə müxtəlif yerlərə səfərə çıxacaq, bir qisminiz də Allah yolunda vuruşacaqdır. Buna görə namaz qılarkən Qurandan sizə asan olanı oxuyun! Namaz qılın, zəkətinizi ödəyin və Allaha gözəl bir bərc verin. Bu dünyada qabaqcadan özünü zə hansı xeyirli əməlləri tədarük etsəniz, Allah yanında onun daha xeyirlisi ilə və daha böyük mükafatla əvəz olunduğunu görəcəksiniz. Elə isə Allahdan sizi əfv etməsini istəyin! Şübhəsiz ki, Allah Bağışlayandır, Rəhmlidir!" (əl-Muzzəmmil, 20). İbn Abbas رضي الله عنه belə demişdir: "Nəşəə" sözü Həbəş dilində "qa:mə" qalxdı (ayaq üstə durdu) mənasındadır". Yenə İbn Abbas رضي الله عنه "vita:ə" kəliməsini təfsir edərək belə demişdir: "Quranın muvə:taasi" – "gecə oxunan Quranın gündüzdən daha çox eşitməyə, gözə və qəlbə (nüfuz etmə) uyğunluğu var". Sonra bu təfsiri "li-yuvə:tiu" – "li-yuvə:fiq" – "uyğunlaşsınlar (müvafiq olsunlar)" (ət-Tövbə 37) ilə təsdiq etmişdir.

١١٤١ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ حُمَيْدٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُفْطِرُ مِنَ الشَّهْرِ حَتَّى نَظُنُّ أَنْ لَا يَصُومَ مِنْهُ ، وَيَصُومُ حَتَّى نَظُنُّ أَنْ لَا يُفْطِرُ مِنْهُ شَيْئًا ، وَكَانَ لَا تَشَاءُ أَنْ تَرَاهُ مِنَ اللَّيْلِ مُصَلِّيًا إِلَّا رَأَيْتَهُ وَلَا نَائِمًا إِلَّا رَأَيْتَهُ . تَابِعَهُ سُلَيْمَانُ وَأَبُو حَالِدٍ الْأَعْمَرُ عَنْ حُمَيْدٍ .

1141. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs رضي الله عنه demişdir: "Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم bir ay ərzində o vaxta qədər oruc tutmazdı ki, biz onun həmin ay oruc tutmayacağını zənn edərdik. Həmçinin bir ay ərzində o qədər oruc tutardı ki, biz onun həmin ay ardıcıl oruc tutacağını güman edərdik. Gecələr onun namaz qıldığını görmək istəsəydin, mütləq görərdin, həmçinin onun yatdığını görmək istəsəydin, mütləq görərdin".

۱۲ - باب عَقْدِ الشَّيْطَانِ عَلَى قَائِمَةِ الرَّأْسِ إِذَا لَمْ يُصَلِّ بِاللَّيْلِ

12-ci fəsil: Şeytan gecə namazını qılmayanın boynunun arxasına düyünlər vurur

۱۱۴۲ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « يُعْقِدُ الشَّيْطَانُ عَلَى قَائِمَةِ رَأْسِ أَحَدِكُمْ إِذَا هُوَ نَامَ ثَلَاثَ عُقَدٍ ، يَضْرِبُ كُلَّ عُقْدَةٍ عَلَيْكَ لَبْلٌ طَوِيلٌ فَأَرْقُدُ ، فَإِنْ اسْتَيْقَظَ فَذَكَرَ اللَّهَ انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ ، فَإِنْ تَوَضَّأَ انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ ، فَإِنْ صَلَّى انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ فَأَصْبَحَ نَشِيطًا طَيِّبَ النَّفْسِ ، وَإِلَّا أَصْبَحَ خَبِيثَ النَّفْسِ كَسَلَانَ » .

1142. ...Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Sizdən biri yatdıqda şeytan onun boynunun arxasına üç düyün vurur və hər düyün vurduqca: “Gecə uzundur, yat!” – (deyir). Əgər o adam oyanıb Allahı zikr etsə, düyünlərdən biri açılar, dəstəmaz alsə, ikincisi açılar, namaz qılsa, üçüncüsü açılar və beləliklə də o adam səhər gümrah və əhvalı yaxşı olduğu halda yuxudan oyanar. Əks halda isə o, əhvalı çox pis, özü də əzgin halda yuxudan oyanar”.

۱۱۴۳ - حَدَّثَنَا مُؤَدَّدُ بْنُ هِشَامٍ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنَا عَوْفٌ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو رَجَاءٍ قَالَ حَدَّثَنَا سَعْرَةُ بْنُ جُنْدَبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الرُّؤْيَا قَالَ « أَمَّا الَّذِي يُتْلَغُ رَأْسُهُ بِالْحَجَرِ فَإِنَّهُ يَأْخُذُ الْقُرْآنَ فَيَرْفُضُهُ وَيَنَامُ عَنِ الصَّلَاةِ الْمَكْتُوبَةِ » .

1143. ...Səmurə ibn Cundəb ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ (qəbir əzabı haqda gördüyü) yuxu haqda belə buyurmuşdur: “Başı daş ilə əzilən adamı gördüyünə gəlincə, bu adam Quranı götürüb əzbərləməyi tərk edən və fərz namazları qılmayıb yatan adamdır”.

۱۳ - باب إِذَا نَامَ وَلَمْ يُصَلِّ بَالَ الشَّيْطَانُ فِي أُذُنِهِ

13-cü fəsil: Namaza yatıb qılanın qulağına şeytan sidik ifraz edər

۱۱۴۴ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ قَالَ حَدَّثَنَا مَنْصُورٌ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ ذَكَرَ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ فَقِيلَ مَا زَالَ نَائِمًا حَتَّى أَصْبَحَ مَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ . فَقَالَ « بَالَ الشَّيْطَانُ فِي أُذُنِهِ » .

1144. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Məsud ﷺ demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ yanında bir adam haqqında: “O, səhərə qədər yatıb, heç namaza da qalxmayıb” deyilərək söhbət açıldı. Peyğəmbər ﷺ də buyurdu: “Şeytan onun qulağına sidik ifraz etmişdir”.

14-cü fəsil: Gecənin sonunda dua etmək və namaz qılmaq

وَقَالَ { كَانُوا قَلِيلًا مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ } أَيُّ مَا يَنَامُونَ { وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ } .

Uca Allah buyurur: **“Onlar gecələr ibadət edib az yatırdılar. Sübh çağı isə bağışlanma diləyirdilər”** (əz-Zariyaat, 17-18).

۱۱۴۵ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكِ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ وَأَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْأَعْرَبِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « يَنْزِلُ رَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا حِينَ يَبْقَى ثُلُثُ اللَّيْلِ الْآخِرِ يَقُولُ مَنْ يَدْعُونِي فَأَسْتَجِيبَ لَهُ مَنْ يَسْأَلُنِي فَأُعْطِيَهُ مَنْ يَسْتَغْفِرُنِي فَأَغْفِرَ لَهُ » .

1145. ...Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Bərəkəti bol və Uca Rəbbimiz hər gecənin axır üçdəbirində dünya səmasına enir və buyurur: “Kim Mənə dua edir ki, Mən də onun duasını qəbul edirəm?! Kim Məndən istəyir ki, Mən də ona istədiyini verirəm?! Kim Məndən bağışlanma diləyir ki, Mən də onu bağışlayım?!”

15-ci fəsil: Gecənin əvvəlini yatıb axırını oyaq qalan

وَقَالَ سَلْمَانُ لِأَبِي الدَّرْدَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا تَمْ . فَلَمَّا كَانَ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ قَالَ قُمْ . قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « صَدَقَ سَلْمَانُ » .

Salman əl-Farisi ﷺ gecənin əvvəlində Əbu əd-Dərdəyə “Yat!”, gecənin sonunda isə “Qalx!” demişdir. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Salman doğru söyləmişdir”.

۱۱۴۶ - حَدَّثَنَا أَبُو أُوَلَيْدٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . وَحَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنِ الْأَسْوَدِ قَالَ سَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا كَيْفَ صَلَاةُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِاللَّيْلِ قَالَتْ كَانَ يَنَامُ أَوَّلَهُ وَيَقُومُ آخِرَهُ ، فَيُصَلِّي ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى فِرَاشِهِ ، فَإِذَا أَذَّنَ الْمُؤَدِّدُ وَتَبَّ ، فَإِنْ كَانَ بِهِ حَاجَةٌ اغْتَسَلَ ، وَإِلَّا تَوَضَّأَ وَخَرَجَ .

1146. ...Rəvayət edilir ki, əl-Əsvəd demişdir: “Mən Aişədən soruşdum: “Peyğəmbər ﷺ gecə namazını necə qıldır?” Aişə dedi: “Gecənin əvvəlində yatar, axırında qalxıb namaz qılar, sonra yenidən yatağına uzanardı. Müəzzin azan verdiyi zaman qalxar və lazım gələrdisə qüsl edər, yoxsa dəstəmaz alıb namaz qılmağa gedərdi”.

١٦ - باب قيام النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِاللَّيْلِ فِي رَمَضَانَ وَعَیْرِهِ

16-cı fəsil: Peyğəmbərin ﷺ Ramazan və başqa aylarda qıldığı gecə namazları

١١٤٧ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَأَلَ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا كَيْفَ كَانَتْ صَلَاةُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي رَمَضَانَ فَقَالَتْ مَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَزِيدُ فِي رَمَضَانَ وَلَا فِي غَيْرِهِ عَلَى إِحْدَى عَشْرَةِ رَكْعَةً ، يُصَلِّي أَرْبَعًا فَلَا تَسَلُ عَنْ حُسْنِيهِمْ وَطَوِيلِهِمْ ، ثُمَّ يُصَلِّي أَرْبَعًا فَلَا تَسَلُ عَنْ حُسْنِيهِمْ وَطَوِيلِهِمْ ، ثُمَّ يُصَلِّي ثَلَاثًا ، قَالَتْ عَائِشَةُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْتَ أَمَّا قَبْلُ أَنْ تُوتِرَ . فَقَالَ « يَا عَائِشَةُ ، إِنَّ عَيْتِي تَنَامَانِ وَلَا يَنَامُ قَلْبِي » .

1147. ...Rəvayət edilir ki, bir dəfə Əbu Sələmə ibn Abdur-Rahmən رضي الله عنه Aişədən soruşdu: “Allah Elçisi ﷺ Ramazan ayında necə namaz qıldadı?” O dedi: “Allah Elçisi ﷺ nə Ramazanda, nə də başqa bir ayda gecələr on bir rükətdən artıq namaz qılmazdı. O, əvvəlcə dörd rükət qıldadı ki, bu rükətlərin necə gözəl və nə qədər uzun olduğu barədə heç soruşma. Sonra yenə dörd rükət qıldadı ki, bu rükətlərin necə gözəl və nə qədər uzun olduğu barədə heç soruşma. Sonra da üç rükət qıldadı”. Aişə deyir: “Mən dedim: “Ey Allahın Elçisi, vitr namazını qılmamış yatırsan?” O buyurdu: “Ey Aişə, mənim gözlərim yatsa da, qəlbim yatmır”.

١١٤٨ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ هِشَامِ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ مَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ فِي شَيْءٍ مِنْ صَلَاةِ اللَّيْلِ جَالِسًا ، حَتَّى إِذَا كَبَّرَ قَرَأَ جَالِسًا ، فَإِذَا بَقِيَ عَلَيْهِ مِنَ السُّورَةِ ثَلَاثُونَ أَوْ أَرْبَعُونَ آيَةً قَامَ فَقَرَأَهُنَّ ثُمَّ رَكَعَ .

1148. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Mən Peyğəmbərin ﷺ yaşlanana qədər gecə namazını qılarkən oturaraq nə isə oxuduğunu görmədim. Yaşlandıqda isə oxuduğu surədən otuz və qırx ayə qaldıqda ayağa qalxar, o ayələri oxuyar, sonra rüku edərdi”.

١٧ - باب فَضْلِ الطُّهُورِ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَفَضْلِ الصَّلَاةِ بَعْدَ الْوُضُوءِ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ

17-ci fəsil: Gecə və gündüz təmizlənməyin fəziləti, həmçinin gecə və gündüz dəstəmazdan sonra namaz qılmağın fəziləti

١١٤٩ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ نَصْرِ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ أَبِي حَيَّانَ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِيَلَالٍ عِنْدَ صَلَاةِ الْفَجْرِ « يَا بِلَالُ حَدِّثْنِي بِأَرْجَى عَمَلٍ عَمَلْتَهُ فِي الْإِسْلَامِ ، فَإِنِّي سَمِعْتُ ذَكَرَ نَعْلِكَ بَيْنَ يَدَيَّ فِي الْجَنَّةِ » .

قَالَ مَا عَمِلْتُ عَمَلًا أَرْجَى عِنْدِي أَنِّي لَمْ أَتَطَهَّرْ طُهُورًا فِي سَاعَةٍ لَيْلٍ أَوْ نَهَارٍ إِلَّا صَلَّيْتُ بِذَلِكَ الطُّهُورِ مَا كُتِبَ لِي أَنْ أُصَلِّيَ . قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ دَفَّ نَعْلَيْكَ بِعَيْنِي تَحْرِيكًا .

1149. ...Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Sübh namazı vaxtı Bilala belə buyurdu: “Ey Bilal, İslamda etdiyən və sənin nəzdində ən ümid etdiyən əməl¹ haqda mənə danış, çünki mən bu gecə Cənnətdə qarşımda sənin ayaqqabılarının səsinə eşitdim”. Bilal dedi: “Mənim nəzdimdə bundan daha çox ümid etdiyim əməl etmədim: gecənin və ya gündüzün hansı saatında təmizləndimsə, qədərimə yazılan qədər namaz qıldım”. Əbu Abdullah əl-Buxari dedi: “Dəffə nə:leyk” - “ayaqqabıların hərəkət etdirilməsi” deməkdir”.

۱۸ - باب مَا يُكْرَهُ مِنَ التَّشْدِيدِ فِي الْعِبَادَةِ

18-ci fəsil: Əldən düşənə dək ibadət etməyin bəyənilməməsi

۱۱۵۰ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ دَخَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَإِذَا حَبْلٌ مَدُودٌ بَيْنَ السَّارِيَتَيْنِ فَقَالَ « مَا هَذَا الْحَبْلُ » . قَالُوا هَذَا حَبْلٌ لِرَبْنَبٍ فَإِذَا فَتَرَتْ تَعَلَّقَتْ . فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لَا ، حُلُوهُ ، يُصَلِّ أَحَدُكُمْ نَشَاطَهُ ، فَإِذَا فَتَرَ فَلْيَتَعَدَّدْ » .

1150. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ﷺ demişdir: “Bir dəfə Peyğəmbər ﷺ məscidə gəlib, iki dirək arasında çəkilməmiş bir ip gördü və soruşdu: “Bu nə ipdir?” Oradakılar dedilər: “Bu, Zeynəbin ipidir, namaz qılıb yorulduqda, ondan tutur”. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Yox, açın onu! Sizdən biri özünü gümrəh hiss etdikcə namazını qılsın, yorulduqda isə otursun”.

۱۱۵۱ - قَالَ وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ كَانَتْ عِنْدِي امْرَأَةٌ مِنْ بَنِي أَسَدٍ فَدَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ « مَنْ هَذِهِ » . قُلْتُ فُلَانَةٌ لَا تَنَامُ بِاللَّيْلِ . فَذَكَرَ مِنْ صَلَاحَتِهَا فَقَالَ « مَا عَلَيْكُمْ مَا تُطَيِّفُونَ مِنَ الْأَعْمَالِ ، فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَمَلُ حَتَّى تَمَلُّوا » .

1151. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Bir dəfə Bəni Əsəd tayfasından bir qadın mənim yanımda ikən Allah Elçisi ﷺ içəri daxil oldu və: “Bu kimdir?” – deyə soruşdu. Mən: “Filankəsdir, o, gecə yatmır” – deyib onun namaz qılmağından danışdım. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Bəsdir, siz

¹ Yəni “savab qazanacağım, mənim bağışlanmağıma səbəb olacaq saleh əməl...”.

bacardığınız əməlləri yerinə yetirməlisiniz. Həqiqətən, siz usanmadıqca, Allah usanmaz”.

۱۹ - باب ما يُكْرَهُ مِنْ تَرْكِ قِيَامِ اللَّيْلِ لِمَنْ كَانَ يَقُومُهُ

19-cu fəsil: Daim gecə namazlarını qılan kimsənin bunu tərک etməsinin bəyənilməməsi

۱۱۵۲ - حَدَّثَنَا عَمَّارُ بْنُ الْحُسَيْنِ حَدَّثَنَا مُبَشَّرٌ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ . وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مِقَاتٍ أَبُو الْحَسَنِ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو بْنُ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « يَا عَبْدَ اللَّهِ ، لَا تُكُنْ مِثْلَ فُلَانٍ ، كَانَ يَقُومُ اللَّيْلَ فَتَرَكَ قِيَامَ اللَّيْلِ » .

1152. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Amr ibn əl-As رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi ﷺ mənə belə buyurdu: “Ey Abdullah, sən filankəs kimi olma! O, gecələr namaza durardı, sonra isə gecə namazını tərک etdi”.

۲۰ - باب

20-ci fəsil

۱۱۵۳ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو عَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ لِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أَلَمْ أَخْبِرْ أَنَّكَ تَقُومُ اللَّيْلَ وَتَصُومُ النَّهَارَ » قُلْتُ إِنْ أَفْعَلُ ذَلِكَ . قَالَ « فَإِنَّكَ إِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ هَجَمْتَ عَيْنَكَ وَنَفِهْتَ نَفْسَكَ ، وَإِنْ لِنَفْسِكَ حَقٌّ ، وَلِأَهْلِكَ حَقٌّ ، فَصُمْ وَأَفْطِرْ ، وَفَمَّ وَمَمَّ » .

1153. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Amr رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ mənə belə dedi: “Məgər sən gecələr namaz qılmağın, gündüzlər oruc tutmağın mənə xəbər verilməyibmi?!” Mən dedim: “Bəli, mən belə edirəm”. Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Şübhəsiz, sən belə etdikdə gözlərin çuxura düşər, nəfsin isə yorular. Sənin nəfsinin də sən üzərində haqqı var, ailənin də sən üzərində haqqı var. Ona görə bəzən (nafilə) orucları tut, bəzən tutma, bəzi (gecələri) namaz qıl, bəzi (gecələri) yat!”

۲۱ - باب فَضْلِ مَنْ تَعَارَى مِنَ اللَّيْلِ فَصَلَّى

21-ci fəsil: Gecə yuxudan oyanaraq namaz qılanın fəziləti

۱۱۵۴ - حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ الْفَضْلِ أَخْبَرَنَا الْوَلِيدُ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي عُمَيْرُ بْنُ هَانِيَةَ قَالَ حَدَّثَنِي جُنَادَةُ بْنُ أَبِي أُمَيَّةَ حَدَّثَنِي عَبَادَةُ بْنُ الصَّامِتِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « مَنْ تَعَارَى مِنَ اللَّيْلِ فَقَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، لَهُ الْمُلْكُ ، وَلَهُ الْحَمْدُ

، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ . الْحَمْدُ لِلَّهِ ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ . ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي . أَوْ دَعَا اسْتُجِيبْ ، فَإِنْ تَوَضَّأَ وَصَلَّى قُبِلَتْ صَلَاتُهُ » .

1154. ...Ubadə ibn əs-Samit رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur: “Kim gecə oyanarkən: “Allahdan başqa ibadətə layiq məbud yoxdur, O təkdir, Onun şəriki yoxdur. Mülk Onundur, həmd Onadır və O hər şeyə Qadirdir. Həmd Allahadır. Allah pak və müqəddəsdir. Allahdan başqa məbud yoxdur. Allah ən Böyükdür. Qüdrət və güc yalnız Allahdadır!” – deyə (zikir etdikdən) sonra: “Ya Rəbb, məni bağışla!” – desə və ya dua etsə, ona cavab verilər, qalxıb dəstəmaz aldıqdan sonra namaz qılsa, namazı qəbul olunar”.

١١٥٥ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يُوسُفَ بْنِ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي الْهَيْبِيُّ بْنُ أَبِي سِنَانٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَهُوَ يَقْضِي فِي قَصَبِهِ وَهُوَ يَذْكُرُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ أَحَا لَكُمْ لَا يَقُولُ الرَّفْعَ . يَعْنِي بِذَلِكَ عَبْدَ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ وَفِينَا رَسُولُ اللَّهِ يَتْلُو كِتَابَهُ إِذَا انْتَشَقَّ مَعْرُوفٌ مِنَ الْفَجْرِ سَاطِعٌ أَرَانَا الْهُدَى بَعْدَ الْعَمَى فَقُلُوبُنَا بِهِ مُوقِنَاتٌ أَنْ مَا قَالَ وَاقِعٌ بَيْتٌ يُجَافِي جَنَبَهُ عَنْ فِرَاشِهِ إِذَا اسْتَنَقَلَتْ بِالْمُشْرِكِينَ الْمَضَاجِعَ تَابَعَهُ عُقَيْلٌ . وَقَالَ الزُّبَيْدِيُّ أَخْبَرَنِي الزُّهْرِيُّ عَنْ سَعِيدٍ وَالْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ .

1155. ...Əbu Hureyra رضي الله عنه öz rəvayətlərindən birində (insanlara) xatırlatmışdır ki, Allah Elçisi ﷺ belə demişdir: “Həqiqətən, sizin qardaşınız pis söz deməmişdir”. Bununla o, Abdullah ibn Ravahanı (və onun söylədiyi bu şeiri) qəsd etmişdir: “Sübh çağı yetişəndə, dan yeri ağaranda, Allahın Elçisi Quran oxuyur aramızda. Gözlərimiz kor ikən, o bizə yol göstərdi, Sözünün gerçəyini qəlbimiz yəqin etdi. Gecələr böyrünü yatağından qaldırır,² müşriklərsə həmin vaxt, dərin yuxuya dalır”.

١١٥٦ - حَدَّثَنَا أَبُو التَّعْمَانِ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ رَأَيْتُ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَأَنَّ بِيَدِي قِطْعَةً إِسْتَبْرَقِي ، فَكَأَنِّي لَا أُرِيدُ مَكَانًا مِنَ الْجَنَّةِ إِلَّا طَارَتْ إِلَيْهِ ، وَرَأَيْتُ كَأَنَّ اثْنَيْنِ أَتَانِي أَرَادَا أَنْ يَذْهَبَا بِي إِلَى النَّارِ فَتَلَقَاهُمَا مَلَكٌ فَقَالَ لَمْ تَرَغْ خَلِيًا عَنْهُ .

1156. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbərin ﷺ dövründə mən yuxuda sanki əlimdə bir parça ipək olduğunu və Cənnətdə

¹ Transkripsiyası: Lə: ilə:hə illəlla:hu vahdəhu lə: şəri:kə ləhu, ləhul-mulku və ləhul-həmdü və huvə alə kullı şey in qadır, əlhəmdulillə:hi, və subhə:n-Alla:hi, və lə: ilə:hə illəlla:hu, valla:hu əkbər, və lə: həul və lə: quvvətə illə: billəh.

² Yəni Peyğəmbər ﷺ gecə namazı qılır.

hansı bir yeri istəyirəmsə, bu parçanın mənimlə oraya uçduğunu gördüm. Həmçinin iki mələyin də gəlib məni Cəhənnəmə tərəf aparmaq istədiyini gördüm. Bu vaxt qarşımıza bir mələk çıxıb mənə: “Qorxma!”, onlara isə: “Buraxın onu!” – deyər əmr etdi”.

۱۱۵۷ - فَفَصَّصْتُ خَفْصَةَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِخْدَى رُؤْيَايَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « نِعَمَ الرَّجُلِ عَبْدُ اللَّهِ لَوْ كَانَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ » . فَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ .

1157. ...Həfəsa mənim bu yuxumu Peyğəmbərə ﷺ danışdı. O da buyurdu: “Nə gözəl insandır Abdullah! Kaş ki, gecələr namaz qılaydı”. Ravi deyir: “Bundan sonra Abdullah ﷺ gecələr namaz qıldadı”.

۱۱۵۸ - وَكَانُوا لَا يَزَالُونَ يُفْصُونَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الرُّؤْيَا أَمَّا فِي اللَّيْلَةِ السَّابِعَةِ مِنَ الْعَشْرِ الْأَوَّخِرِ ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أَرَى رُؤْيَاكُمْ قَدْ تَوَاطَتْ فِي الْعَشْرِ الْأَوَّخِرِ ، فَمَنْ كَانَ مُتَحَرِّثَهَا فَلْيَتَحَرَّهَا مِنَ الْعَشْرِ الْأَوَّخِرِ » .

1158. ...Səhabələr Peyğəmbərə ﷺ Qədr gecəsinin Ramazan ayının iyirmi yeddinci gecəsində olduğuna dair gördükləri yuxularını danışdırlar. Peyğəmbər ﷺ onlara buyurdu: “Mən sizin yuxularınızın Ramazan ayının son on gününə uyğun olduğunu görürəm. Kim Qədr gecəsini axtararsa, onu Ramazan ayının son on günündə axtarsın”.

۲۲ - باب المداومة على ركعتي الفجر

22-ci fəsil: Sübh namazının iki rükət sünnesini davamlı qılmaq

۱۱۵۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ حَدَّثَنَا سَعِيدٌ - هُوَ ابْنُ أَبِي أَيُّوبَ - قَالَ حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ عَنْ عَزَاكِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ صَلَّى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعِشَاءَ ثُمَّ صَلَّى ثَمَانِ رَكَعَاتٍ وَرَكَعَتَيْنِ جَالِسًا وَرَكَعَتَيْنِ بَيْنَ الْبَدَاءِ بَيْنَ ، وَمَنْ يَكُنْ يَدْعُهُمَا أَبَدًا .

1159. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Peyğəmbər ﷺ İşa namazını qıldı, sonra səkkiz rükət qıldı. Sonra iki rükət oturaraq namaz qıldı. Sübh namazının azanı ilə iqaməsi arasında da iki rükət namaz qıldı. Peyğəmbər ﷺ bu iki rükəti heç vaxt tərk etmədi”.

۲۳ - باب الضجعة على الشقي الأيمن بعد ركعتي الفجر

23-cü fəsil: Sübh namazının iki rükət sünnesindən sonra sağ böyrü üstə uzanmaq

۱۱۶۰ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ حَدَّثَنَا سَعِيدٌ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو الْأَسْوَدِ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الرُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا صَلَّى رَكَعَتِي الْفَجْرِ اضْطَجَعَ عَلَى شِقِيهِ الْأَيْمَنِ .

1160. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Sübh namazının iki rükət sünnəsini qıldıqdan sonra sonra sağ böyrü üstə uzanardı”.

٢٤ - باب مَنْ حَدَّثَ بَعْدَ الرَّكَعَتَيْنِ وَمَ يَضْطَجِعُ

24-cü fəsil: Sübh namazının iki rükət sünnəsini qıldıqdan sonra uzanmayıb söhbət edən

١١٦١ - حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْحَكَمِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ حَدَّثَنِي سَالِمٌ أَبُو النَّضْرِ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا صَلَّى { سُنَّةَ الْفَجْرِ } فَإِنْ كُنْتُ مُسْتَيْقِظَةً حَدَّثَنِي وَإِلَّا اضْطَجَعْتُ حَتَّى يُؤَدَّنَ بِالصَّلَاةِ .

1161. ...Aişə رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Sübh namazının iki rükət sünnəsini qıldıqda, əgər mən oyaq olardım mənəmlə söhbət edərdi. Yox, oyaq olmazdımsa, namaza çağırılana¹ qədər sağ tərəfi üzə uzanardı.

٢٥ - باب مَا جَاءَ فِي التَّطَوُّعِ مِثْنِي مِثْنِي

25-ci fəsil: Nafilə namazların iki rükət-iki rükət qılınması haqda nə rəvayət edilmişdir?

وَيَذْكُرُ ذَلِكَ عَنْ عَمَّارٍ وَأَبِي ذَرٍّ وَأَنَسٍ وَجَابِرِ بْنِ زَيْدٍ وَعِكْرِمَةَ وَالزُّهْرِيَّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - . وَقَالَ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْأَنْصَارِيُّ مَا أَدْرَكْتُ فَهَاءَ أَرْضِنَا إِلَّا يُسَلِّمُونَ فِي كُلِّ اثْنَتَيْنِ مِنَ التَّهَارِ .

Bu haqda Əmmardan, Əbu Zərdən, Ənəsdən, Cabir ibn Zeyddən, İkrimədən və əz-Zuridən رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ rəvayətlər edilmişdir. Yəhya ibn Səid əl-Ənsari رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Bizim yerlərin fəqihləri gündüz qılınan nafilələrdə hər iki rükətdən sonra salam verirdilər”.

١١٦٢ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي الْمَوَالِي عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعَلِّمُنَا الْإِسْتِحَارَةَ فِي الْأُمُورِ كَمَا يُعَلِّمُنَا السُّورَةَ مِنَ الْقُرْآنِ يَقُولُ « إِذَا هَمَّ أَحَدُكُمْ بِالْأَمْرِ فَلْيَرْكَعِ رَكَعَتَيْنِ مِنْ غَيْرِ الْفَرِيضَةِ ثُمَّ لِيَقُلِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَجِيرُكَ بِعِلْمِكَ وَأَسْتَفِيدُكَ بِقُدْرَتِكَ ، وَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَظِيمِ ، فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلَا أَقْدِرُ وَتَعْلَمُ وَلَا أَعْلَمُ وَأَنْتَ عَلَامُ الْعُيُوبِ ، اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ خَيْرٌ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي - أَوْ قَالَ عَاجِلِ أَمْرِي وَأَجَلِهِ - فَاقْدِرْ لِي وَيَسِّرْهُ لِي ثُمَّ بَارِكْ لِي فِيهِ ، وَإِنْ كُنْتُ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ شَرٌّ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي - أَوْ قَالَ فِي عَاجِلِ أَمْرِي وَأَجَلِهِ - فَاصْرِفْهُ عَنِّي وَاصْرِفْنِي عَنْهُ ، وَاقْدِرْ لِي الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ ثُمَّ أَرْضِنِي - قَالَ - وَبُيَسِّرْ حَاجَتَهُ » .

1162. ...Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ demişdir: “Allah Elçisi ﷺ

¹ Adətən Bilal رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ Sübh namazını camaata qıldırmaq üçün Peyğəmbərin ﷺ yanına gəlib onu namaza çağırırdı.

Qurandakı surələri bizə öyrətdiyi kimi istixarə¹ duasını da bizə öyrədib deyərdi: “Sizdən biriniz bir işi görməyə qərar verdikdə vacib olan namazlardan əlavə iki rükət namaz qılıb desin: “Allahım, Səndən Öz elminlə mənə kömək etməyi və Öz qüdrətinlə mənə qüdrət verməyi diləyirəm. Səndən Sənin böyük lütfünü diləyirəm. Şübhəsiz ki, Sənin (hər şeyə) qüdrətin çatır, mənimsə qüdrətim çatmır, Sən (hər şeyi) bilirsən, mən isə bilmirəm. Qeybləri bilən Sənsən. Allahım, bu işin (işin adını çəkir) mənim dinim, yaşayışım və aqibətim üçün – yaxud deyir: dünyam və axirətim üçün – xeyirli olduğunu məsləhət bilirsənsə, onu mənə nəsib et, asanlaşdır, sonra da onu mənim üçün bərəkətli et. Bu işin mənim dinim, yaşayışım və aqibətim üçün – yaxud deyir: dünyam və axirətim üçün – zərərli olduğunu məsləhət bilirsənsə, onu məndən, məni də ondan uzaq et! Harada olursa-olsun, mənə xeyir nəsib et, sonra məni ondan razı sal!”²

۱۱۶۳ - حَدَّثَنَا الْمَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَامِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَمْرِو بْنِ سُلَيْمٍ الرَّقِزِيِّ سَمِعَ أَبَا قَتَادَةَ بْنَ رِجِيٍّ الْأَنْصَارِيَّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ الْمَسْجِدَ فَلَا يَجْلِسُ حَتَّى يُصَلِّيَ رُكْعَتَيْنِ » .

1163. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Qatədə ibn Ribî əl-Ənsari رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم belə buyurdu: “Sizdən biri məscidə daxil olduğu zaman oturma-
mışdan əvvəl iki rükət namaz qılsın”.

۱۱۶۴ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ صَلَّى لَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رُكْعَتَيْنِ ثُمَّ انْصَرَفَ .

1164. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم bizə iki rükət namaz qıldırıdı, sonra da bizə tərəf çevrildi”.

۱۱۶۵ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْبٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي سَالِمٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ صَلَّى مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رُكْعَتَيْنِ قَبْلَ الظُّهْرِ ، وَرُكْعَتَيْنِ بَعْدَ الظُّهْرِ ، وَرُكْعَتَيْنِ بَعْدَ الجُمُعَةِ ، وَرُكْعَتَيْنِ بَعْدَ المَغْرِبِ ، وَرُكْعَتَيْنِ بَعْدَ العِشَاءِ .

¹ İstixarə - ediləcək bir işin xeyirli olub-olmayacağını əvvəlcədən bilmək üçün Allahdan buna dair bir əlamət göstərməsini diləməyə deyilir.

² Transkripsiyası: Alla:hummə inni əstəxi:rukə bi ilmikə, və əstəqdirukə bi qudratikə, və əs'ə-lukə min fadlikəl-azi:m, fəinnəkə təqdiru və lə: əqdir, və tə'ləmu və lə: ə'ləm, və əntə allə:mul-guyu:b. Alla:hummə in kuntə tə'ləmu ənnə hə:zəl-əmra xayrun li: fi: di:ni və məə:şi və a:qibəti əmri, a:cilihi və ə:cilihi – fəqdurhu li: və yəssirhu li:, summə bə:rik li: fi:hi. Va in kuntə tə'ləmu ənnə hə:zəl-əmra şərrun li: fi: di:ni və məə:şi və a:qibəti əmri, a:cilihi və ə:cilihi – fəsrifhu anni:, vəsrifni: anhu, vəqdur liyə-l-xayra həysu kə:nə, summə ərdini.

1165. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Mən Allah Elçisi ﷺ ilə Zöhr namazından əvvəl və sonra iki, Cümə namazından sonra iki, Məğrib namazından sonra iki və İşa namazından sonra iki rükət namaz qıldım”.

۱۱۶۶ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يَخْطُبُ « إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمْ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ - أَوْ قَدْ خَرَجَ - فَلْيَصِلْ رَكْعَتَيْنِ »

1166. ...Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi ﷺ xütbə verərkən belə buyurdu: “İmam xütbə verərkən (və ya xütbə vermək üçün çıxarkən) biriniz gəlsə, iki rükət namaz qılsın”.

۱۱۶۷ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا سَيْفُ بْنُ سَلِيمَانَ الْمَكِّيُّ سَمِعْتُ مُجَاهِدًا يَقُولُ أُنِيَ ابْنُ عَمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فِي مَنْزِلِهِ فَقِيلَ لَهُ هَذَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ دَخَلَ الْكَعْبَةَ قَالَ فَأَقْبَلْتُ فَأَجِدُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ خَرَجَ ، وَأَجِدُ بِلَالَ عِنْدَ الْبَابِ قَائِمًا فَقُلْتُ يَا بِلَالُ ، صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْكَعْبَةِ قَالَ نَعَمْ . قُلْتُ فَأَيْنَ قَالَ بَيْنَ هَاتَيْنِ الْأُسْطُوَانَتَيْنِ . ثُمَّ خَرَجَ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ فِي وَجْهِ الْكَعْبَةِ . قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَوْصَانِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِرَكْعَتِي الضُّحَى . وَقَالَ عَتَبَانُ غَدَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بَعْدَ مَا امْتَدَّ النَّهَارُ وَصَفَقْنَا وَرَاءَهُ فَرَكَعَ رَكْعَتَيْنِ .

1167. ...Rəvayət edilir ki, Mücahid رضي الله عنه demişdir: “İbn Ömər evində olarkən yanına bir nəfər gəldi və dedi: “Allah Elçisi ﷺ Kəbəyə giribmi?” İbn Ömər dedi: “Mən Allah Elçisi ﷺ Kəbədə çıxanda ora gəldim və Kəbənin qapısının yanında Bilalın dayandığını gördüm və soruşdum: “Ey Bilal, Allah Elçisi ﷺ Kəbədə namaz qıldımı?” O: “Bəli” dedikdə mən: “Hansı tərəfində?” deyər soruşdum. Bilal dedi: “Bu iki sütunun arasında namaz qıldı, sonra bayıra çıxdı və Kəbəyə doğru iki rükət namaz qıldı”. Əbu Abdullah əl-Buxari رضي الله عنه deyir: “Əbu Hureyra رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ mənə iki rükət Duha namazını qılmağı tövsiyyə etmişdir”. İtban ibn Malik رضي الله عنه demişdir: “Günəş yüksəldikdən sonra Allah Elçisi ﷺ və Əbu Bəkr yanıma gəldilər. Biz Allah Elçisinin ﷺ arxasında cərgəyə düzüldük, o da bizə iki rükət namaz qıldırıldı”.

۲۶ - باب الحديث ، يُعْنَى بَعْدَ رَكْعَتِي الْفَجْرِ

26-cı fəsil: Sübh namazının iki rükət sünnəsindən sonra danışmaq

۱۱۶۸ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ أَبُو النَّضْرِ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَصَلِّي رَكْعَتَيْنِ فَإِنْ كُنْتُ مُسْتَقِطَةً حَدَّثَنِي وَإِلَّا اضْطَجَعَ . قُلْتُ لِسُفْيَانَ فَإِنْ بَعْضُهُمْ يَرُويهِ رَكْعَتِي الْفَجْرِ . قَالَ سُفْيَانُ هُوَ ذَلِكَ .

1168. ...Aişə رَضِيَ اللهُ عَنْهَا rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Sübh namazının iki rükət sünnəsini qılar, mən oyaq olduqda mənimlə söhbət edər, oyaq olmasaydım böyrü üstə uzanardı”.

۲۷ - باب تَعَاهُدِ رُكْعَتِي الْفَجْرِ وَمَنْ سَمَّاهَا تَطَوُّعًا

27-ci fəsil: Sübh namazından qabaq qılınan iki rükət namazın davamiyyətli qılınması və bu iki rükətin könüllü olması

۱۱۶۹ - حَدَّثَنَا يَنَابُ بْنُ عَمْرٍو حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى شَيْءٍ مِنَ التَّوَائِلِ أَشَدَّ مِنْهُ تَعَاهُدًا عَلَى رُكْعَتِي الْفَجْرِ .

1169. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللهُ عَنْهَا demişdir: “Peyğəmbər ﷺ nafilə namazlarından heç birini Sübh namazının sünnəsi kimi davamiyyətli qılmamışdır”.

۲۸ - باب مَا يُقْرَأُ فِي رُكْعَتِي الْفَجْرِ

28-ci fəsil: Sübh namazının iki rükət sünnəsində nə oxunur?

۱۱۷۰ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي بِاللَّيْلِ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رُكْعَةً ، ثُمَّ يُصَلِّي إِذَا سَمِعَ النَّدَاءَ بِالصُّبْحِ رُكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ .

994. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللهُ عَنْهَا demişdir: “Allah Elçisi ﷺ gecə namazını on üç rükət qılardı. Sonra (Sübh namazının) azanını eşitdikdə iki rükət qısa namaz qılardı”.

۱۱۷۱ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَمِّيهِ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى - هُوَ ابْنُ سَعِيدٍ - عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُقْفِئُ الرُّكْعَتَيْنِ اللَّتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الصُّبْحِ حَتَّى إِنِّي لَأَقُولُ هَلْ قَرَأَ بِأَمِّ الْكِتَابِ

1171. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رَضِيَ اللهُ عَنْهَا demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Sübh namazından əvvəl qıldığı iki rükət sünnə namazını o qədər qısa qılardı ki, mən öz-özümə deyərdim: “Görəsən “əl-Fatihə” surəsini oxudumu?”

29-cu fəsil: Fərz namazlardan sonra qılınan nafilə namaz

۱۱۷۲ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ أَحِبْرَنَا نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَجْدَتَيْنِ قَبْلَ الظُّهْرِ ، وَسَجْدَتَيْنِ بَعْدَ الظُّهْرِ ، وَسَجْدَتَيْنِ بَعْدَ الْمَغْرِبِ ، وَسَجْدَتَيْنِ بَعْدَ الْعِشَاءِ ، وَسَجْدَتَيْنِ بَعْدَ الْجُمُعَةِ ، فَأَمَّا الْمَغْرِبُ وَالْعِشَاءُ فَفِي بَيْتِهِ . قَالَ ابْنُ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ بَعْدَ الْعِشَاءِ فِي أَهْلِهِ . تَابَعَهُ كَثِيرٌ مِنْ فَرَقِدٍ وَأَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ .

1172. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Mən Allah Elçisi ﷺ ilə birlikdə Zöhrdən həm əvvəl, həm də sonra iki rükət, Məğrib namazından sonra iki rükət, İşa namazından sonra iki rükət, Cümə namazından sonra iki rükət namaz qıldım. Məğrib və İşa namazlarına gəlincə, onlar Peyğəmbərin ﷺ evində qılındı”. Nafi deyir ki, İşa namazından sonrakı iki rükəti ailəsi ilə qıldadı.

۱۱۷۳ - وَحَدَّثَنِي أُخْتِي حَفْصَةُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي سَجْدَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ بَعْدَ مَا يُطْلَعُ الْفَجْرُ ، وَكَانَتْ سَاعَةً لَا أَدْخُلُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيهَا . تَابَعَهُ كَثِيرٌ مِنْ فَرَقِدٍ وَأَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ . وَقَالَ ابْنُ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ بَعْدَ الْعِشَاءِ فِي أَهْلِهِ .

1173. ...Həfsanın رضي الله عنها qardaşı İbn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Sübh namazının vaxtı girdikdən sonra iki qısa rükət qıldadı, çünki bu, Sübh namazından əvvəlki vaxt mənəm Peyğəmbərin ﷺ yanına girmədiyim vaxt idi”.

30-cu fəsil: Fərz namazlardan sonra nafilə qılmayan

۱۱۷۴ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الشَّعْنَاءِ جَابِرًا قَالَ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَمَانِيًا جَمِيعًا وَسَبْعًا جَمِيعًا . قُلْتُ يَا أَبَا الشَّعْنَاءِ أَطْنَهُ أَحَرَّ الظُّهْرِ وَعَجَلُ الْعَصْرِ وَعَجَلُ الْعِشَاءِ وَأَحَرَّ الْمَغْرِبِ . قَالَ وَأَنَا أَطْنَهُ .

1174. ...Rəvayət edilir ki, İbn Abbas رضي الله عنه demişdir: “Mən Allah Elçisi ﷺ ilə birlikdə namazları birləşdirərək yeddi və səkkiz rükət qıldım”. Ravi digər raviyə dedi: “Mən dedim: “Ey Əbu əş-Şə'səi, elə zənn edirəm ki, Allah Elçisi ﷺ Zöhr namazını təxirə salaraq Əsr namazını isə əvvələ çəkərək, Məğrib namazını da təxirə salaraq İşa namazı ilə İşanın ilk vaxtında qıldı”. O dedi: “Mən də elə zənn edirəm”.

31-ci fəsil: Səfərdə Duha namazını qılmaq

۱۱۷۵ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ شُعْبَةَ عَنْ تَوْبَةَ عَنْ مُورِقٍ قَالَ قُلْتُ لِابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَتَصَلَّى الضُّحَى قَالَ لَا . قُلْتُ فَعُمُرُ . قَالَ لَا . قُلْتُ فَأَبُو بَكْرٍ . قَالَ لَا . قُلْتُ فَالتَّيْبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا إِخَالَه .

1175. ...Rəvayət edilir ki, Muvərriq رحمته demişdir: “Mən İbn Ömərə dedim: “Sən Duha namazını qılırsan?” O dedi: “Xeyr”. Mən dedim: “Ömər qıldadı?” O dedi: “Xeyr”. Mən dedim: “Əbu Bəkr qıldadı?” O dedi: “Xeyr”. Mən dedim: “Bəs Peyğəmbər ﷺ qıldadı?” O dedi: “Peyğəmbərin ﷺ qıldığını bilmirəm”.

۱۱۷۶ - حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ مَرَّةٍ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي لَيْلَى يَقُولُ مَا حَدَّثَنَا أَحَدٌ أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي الضُّحَى غَيْرَ أَمْ هَانِيٍّ فَإِنَّمَا قَالَتْ إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ بَيْتَهَا يَوْمَ فَتَحَ مَكَّةَ فَأَعْتَسَلَ وَصَلَّى تَمَانِي رَكَعَاتٍ فَلَمْ أَرِ صَلَاةً قَطُّ أَخَفَ مِنْهَا ، غَيْرَ أَنَّهُ يُبِمُ الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ .

1176. ...Rəvayət edilir ki, Abdur-Rahmən ibn Əbu Leyla رحمته demişdir: “Bizə Ummu Hanidən başqa heç kim Peyğəmbərin ﷺ Duha namazını qılarkən gördüyünü deməmişdir. Ummu Hani deyir: “Peyğəmbər ﷺ Məkkənin fəthi günü evinə girdi, qüsl alıb səkkiz rükət namaz qıldı. Bu namazdan daha qısa namaz görmədim, lakin Peyğəmbər ﷺ rükuları və səcdələri tam edirdi.

32-ci fəsil: Duha namazını qılmayan və bunu mübah görən¹

۱۱۷۷ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذُنَبٍ عَنِ الرَّهْرِيِّ عَنِ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَبَّحَ سُبْحَةَ الضُّحَى ، وَإِنِّي لَأَسْبِحُهَا .

1177. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضيها demişdir: “Mən Allah Elçisinin ﷺ Duha namazını qıldığını görməmişəm, lakin özüm onu qılıram”.²

¹ Yəni Əbu Abdullah əl-Buxari رحمته bu başlıqda demək istəyir ki, Peyğəmbər ﷺ bu namazı davamlı qılmayıb, lakin Aişənin رضيها bu namazı davamlı qılmasına etiraz etməyib.

² Ola bilər ki, bu hədisdə Aişə رضيها Peyğəmbərin ﷺ Duha namazını davamlı olaraq qılmadığını, özünün isə bu namazı həmişə qıldığını demək istəyir.

33-cü fəsil: Daim yaşadığı yerdə Duha namazını qılmaq

قَالَ عِتْبَانُ بْنُ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

Bunu İtban ibn Malik ﷺ Peyğəmbərdən ﷺ rəvayət etmişdir.

۱۱۷۸ - حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ بْنُ إِبرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا عَبَّاسُ الْجُرَيْرِيُّ - هُوَ ابْنُ فَرُوحٍ - عَنْ أَبِي عُمَانَ النَّهْدِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ أَوْصَانِي خَلِيلِي بِثَلَاثٍ لَا أَدْعُهُنَّ حَتَّى أَمُوتَ صَوْمٌ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ، وَصَلَاةُ الضُّحَى ، وَنَوْمٌ عَلَى وَتْرٍ .

1178. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ﷺ demişdir: “Əziz dostum (Peyğəmbər ﷺ) mənə üç şeyi nəsihət etmişdir ki, mən ölənədək onları tərک edən deyiləm: hər ayın üç gününü oruc tutmaq, Duha namazını qılmaq və Vitr namazını qılıb yatmaq”.

۱۱۷۹ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَنَسِ بْنِ سَبْرِينَ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ الْأَنْصَارِيَّ قَالَ قَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ - وَكَانَ ضَخْمًا - لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنْ لَمْ أَشْتَطِيعِ الصَّلَاةَ مَعَكَ . فَصَنَعَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَعَامًا ، فَدَعَاهُ إِلَى بَيْتِهِ ، وَنَضَحَ لَهُ طَرَفَ حَصِيرٍ بِمَاءٍ فَصَلَّى عَلَيْهِ رَكَعَتَيْنِ . وَقَالَ فُلَانٌ بُو فُلَانٍ بِنِ جَارُودٍ لِأَنَسِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي الضُّحَى فَقَالَ مَا رَأَيْتُهُ صَلَّى غَيْرَ ذَلِكَ الْيَوْمِ .

1179. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik əl-Ənsari ﷺ demişdir: “Ənsardan olan kök bir kişi dedi: “Mən səninlə birlikdə (məsciddə) namaz qıla bilmirəm”. Sonra gedib Peyğəmbər ﷺ üçün yemək hazırladı, onu mənzilinə dəvət etdi, onun üçün yerə həsir saldı, həsirin kənar hissələrinə su səpdi və Peyğəmbər ﷺ də bu həsirin üstündə iki rükət namaz qıldı”. Carud nəslindən olan bir kişi Ənəsdən soruşdu: “Peyğəmbər ﷺ (hər gün) Duha namazını qıldımı?” Ənəs dedi: “Mən onun bu gündən başqa nə vaxtsa bu namazı qıldığını görmədim”.

34-cü fəsil: Zöhr namazından əvvəl qılınan iki rükət sünnə namazı

۱۱۸۰ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أُيُوبَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ حَفِظْتُ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَشْرَ رَكَعَاتٍ رَكَعَتَيْنِ قَبْلَ الطُّهْرِ ، وَرَكَعَتَيْنِ بَعْدَهَا ، وَرَكَعَتَيْنِ بَعْدَ الْمَغْرِبِ فِي بَيْتِهِ ، وَرَكَعَتَيْنِ بَعْدَ الْعِشَاءِ فِي بَيْتِهِ ، وَرَكَعَتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الصُّبْحِ ، وَكَانَتْ سَاعَةً لَا يُدْخَلُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيهَا .

1180. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Mən Peyğəmbərdən ﷺ on rükət namazı yadımda saxladım. Bunlar Zöhr namazından əvvəl və sonra iki rükət, Məğrib namazından sonra evində iki rükət, İşa namazından sonra evində iki rükət və Sübh namazından qabaq iki rükət namaz idi. (Sübh namazından qabaq) mən onun evinə daxil olmadığım vaxt idi”.

۱۱۸۱ - حَدَّثَنِي حَفْصَةُ أَنَّهُ كَانَ إِذَا أَدَّى الْمُؤَدَّ وَطَلَعَ الْفَجْرَ صَلَّى رُكْعَتَيْنِ .

1181. ...Həfsa رضي الله عنها deyir ki, müəzzin azan oxuyub Sübh namazının vaxtı girdikdə Peyğəmbər ﷺ iki rükət nafilə qıldarı.

۱۱۸۲ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ شُعْبَةَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُثَنَّبِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ لَا يَدْعُ أَرْبَعًا قَبْلَ الطُّهْرِ وَرُكْعَتَيْنِ قَبْلَ الْغَدَاةِ . تَابِعَهُ ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ وَعَمْرُو عَنْ شُعْبَةَ .

1182. ...Aişə رضي الله عنها rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ Zöhr namazından əvvəl qıldığı dörd və Sübh namazından əvvəl qıldığı iki rükət nafilə namazlarını heç vaxt tərək etməzdi.

۳۵ - باب الصَّلَاةِ قَبْلَ الْمَغْرِبِ

35-ci fəsil: Məğrib namazından əvvəl namaz qılmaq

۱۱۸۳ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنِ الْحُسَيْنِ عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ قَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ الْمُرَزِيُّ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « صَلُّوا قَبْلَ صَلَاةِ الْمَغْرِبِ » . - قَالَ فِي الثَّالِثَةِ - لِمَنْ شَاءَ كِرَاهِيَةً أَنْ يَتَّخِذَهَا النَّاسُ سُنَّةً .

1183. ...Abdullah əl-Muzəni رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ: “Məğribdən qabaq namaz qılın!” – deyərək bunu üç dəfə təkrar etdi və üçüncü dəfə: “Kim istəsə” – dedi ki, insanlar bunu sünnə kimi qəbul etməsinlər.

۱۱۸۴ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُرَيْدٍ قَالَ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي أُيُوبَ قَالَ حَدَّثَنِي يُرَيْدُ بْنُ أَبِي حَبِيبٍ قَالَ سَمِعْتُ مَرْثَدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ التَّيْرِيَّ قَالَ أَتَيْتُ عُقْبَةَ بْنَ عَامِرٍ الْجُهَيْئِيَّ فَقُلْتُ أَلَا أُعْجِبُكَ مِنْ أَبِي تَمِيمٍ يَرْكُوعٌ رُكْعَتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الْمَغْرِبِ . فَقَالَ عُقْبَةُ إِنَّا كُنَّا نَفْعَلُهُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . قُلْتُ فَمَا يَمْتَنِعُكَ الْآنَ قَالَ الشُّغْلُ .

1184. ...Rəvayət edilir ki, Mərsəd ibn Abdullah əl-Muzəni رضي الله عنه demişdir: “Mən Uqbə ibn Amir əl-Cuhəninin yanına gəldim və dedim: “Səni Əbu Təminin etdiyinə görə heyrətə salımmı? Əbu Təmin Məğrib namazından

əvvəl iki rükət namaz qılır". Uqbə dedi: "Biz Allah Elçisinin ﷺ zamanında belə edərdik". Mən dedim: "Bəs indi etməyə nə mane olur?" O dedi: "Məşğuliyyətin çox olması".

۳۶ - باب صَلَاةِ التَّوَائِلِ جَمَاعَةً

36-cı fəsil: Nafilə namazlarını camaatla qılmaq

ذَكَرَهُ أَنَسٌ وَعَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

Bunu Ənəs və Aişə رضي الله عنهما Peyğəmbərdən ﷺ rəvayət etmişlər.

۱۱۸۵ - حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا أَبِي عَنِ ابْنِ شَهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الرَّبِيعِ الْأَنْصَارِيُّ أَنَّهُ عَقَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَعَقَلَ حُجَّةً مَجْهًا فِي وَجْهِهِ مِنْ يَمِينِ كَانَتْ فِي دَارِهِمْ .

1185. ...Rəvayət edilir ki, Mahmud ibn Rabi əl-Ənsari رضي الله عنه Peyğəmbərin ﷺ onların evlərində olan su quyusundan (ağzına su alıb) onun üzünə püskürtdüyünü yadında saxlamışdır.

۱۱۸۶ - فَرَعَمَ مُحَمَّدٌ أَنَّهُ سَمِعَ عِتْبَانَ بْنَ مَالِكِ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَكَانَ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْرًا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ كُنْتُ أُصَلِّي لِقَوْمِي بَنِي سَالِمٍ ، وَكَانَ يَحُولُ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ وَإِذَا جَاءَتِ الْأَمْطَارُ فَيَسْقُ عَلَيَّ اجْتِنَاؤُهُ قَبْلَ مَسْجِدِهِمْ ، فَجِئْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ لَهُ إِنِّي أَنْكَرْتُ بَصْرِي ، وَإِنَّ الْوَادِيَّ الَّذِي بَيْنِي وَبَيْنَ قَوْمِي يَسِيلُ إِذَا جَاءَتِ الْأَمْطَارُ فَيَسْقُ عَلَيَّ اجْتِنَاؤُهُ ، فَوَدِدْتُ أَنَّكَ تَأْتِي فَتُصَلِّيَ مِنْ بَيْتِي مَكَانًا أَتَّخِذُهُ مُصَلًى . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « سَأَفْعَلُ » . فَعَدَا عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بَعْدَ مَا اشْتَدَّ التَّهَارُ فَاسْتَأْذَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَذِنْتُ لَهُ فَلَمْ يَجْلِسْ حَتَّى قَالَ « أَيَنْ تُحِبُّ أَنْ أُصَلِّيَ مِنْ بَيْتِكَ » . فَأَشْرَفْتُ لَهُ إِلَى الْمَكَانِ الَّذِي أُحِبُّ أَنْ أُصَلِّيَ فِيهِ ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَكَبَّرَ وَصَفَعْنَا وَرَاءَهُ ، فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ ، ثُمَّ سَلَّمَ وَسَلَّمْنَا حِينَ سَلَّمَ ، فَحَبَسْتُهُ عَلَى خَيْرٍ يُصْنَعُ لَهُ فَسَمِعَ أَهْلَ الدَّارِ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَيْتِي فَتَابَ رِجَالٌ مِنْهُمْ حَتَّى كَثُرَ الرِّجَالُ فِي الْبَيْتِ . فَقَالَ رِجُلٌ مِنْهُمْ مَا فَعَلَ مَالِكٌ لَا أَرَاهُ . فَقَالَ رِجُلٌ مِنْهُمْ ذَلِكَ مُنَافِقٌ لَا يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لَا تَقُلْ ذَلِكَ أَلَا تَرَاهُ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ . يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ » . فَقَالَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . أَمَا تَحْسُ فَوَاللَّهِ لَا تَرَى وَدَهُ وَلَا حَدِيثَهُ إِلَّا إِلَى الْمُنَافِقِينَ . قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ حَرَّمَ عَلَيَّ النَّارَ مِنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ . يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ » . قَالَ مُحَمَّدٌ فَحَدَّثْتَهَا قَوْمًا فِيهِمْ أَبُو أَيُّوبَ صَاحِبُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَزْوَتِهِ الَّتِي تُؤْتَى فِيهَا وَيَزِيدُ بِنُ مَعَاوِيَةَ عَلَيْهِمُ بَأْرَضِ الرُّومِ ، فَأَنْكَرَهَا عَلَيَّ أَبُو أَيُّوبَ قَالَ وَاللَّهِ مَا أَظُنُّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا قُلْتَ قَطُّ . فَكَبَّرُ ذَلِكَ عَلَيَّ فَجَعَلْتُ لِلَّهِ عَلَيَّ إِنْ سَلَّمْتَنِي حَتَّى أَقْفُلَ مِنْ غَزْوَتِي أَنْ أَسْأَلَ عَنْهَا عِتْبَانَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ إِنْ وَجَدْتُهُ حَيًّا فِي مَسْجِدِ قَوْمِهِ ، فَفَعَلْتُ فَأَهْلَلْتُ بِحُجَّةٍ أَوْ بِعُمْرَةٍ ، ثُمَّ سِرْتُ حَتَّى قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ فَأَتَيْتُ بَنِي سَالِمٍ ، فَوَدِدَا عِتْبَانَ شَيْخَ أَعْمَى يُصَلِّي لِقَوْمِهِ فَلَمَّا سَلَّمَ مِنَ الصَّلَاةِ سَلَّمْتُ عَلَيْهِ وَأَخْبَرْتُهُ مَنْ أَنَا ، ثُمَّ سَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِكَ الْحَدِيثِ فَحَدَّثْتَنِيهِ كَمَا حَدَّثْتَنِيهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ .

1186. ...Mahmud ibn ər-Rabi əl-Ənsari رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ ilə

birlikdə Bədr döyüşündə iştirak etmiş İtban ibn Malik dedi: “Mən qöv-müm olan Bəni Səlim tayfasına namaz qıldırırdım. Yağış yağdığı zaman mənimlə onların arasında olan vadini su basır deyə, məscidlərinə gedib onlara namaz qıldıra bilmirdim. Ona görə Allah Elçisinin ﷺ yanına gəlib dedim: “Mənim gözlərim zəifləyib. Yağış yağdığı zaman mənimlə onların arasında olan vadini su basır deyə, məscidlərinə gedib onlara namaz qıldıra bilmirəm. Mən istəyirəm ki, sən bizim evə gəlib orada namaz qılasan, mən də həmin yeri namazgah edim”. Allah Elçisi ﷺ ona: “Allahın izni ilə, mən bunu edərəm!”– dedi. Ertəsi gün günortadan sonra Allah Elçisi ﷺ Əbu Bəkrlə birlikdə bizə gəldilər. Allah Elçisi ﷺ evə girməyə izin istədi, mən də ona izin verdim. Evə girdikdə oturmada dərhal soruşdu: “Evinin harasında namaz qılmağımı istəyirsən?” Mən ona evimdə bir yer göstərdim. Allah Elçisi ﷺ orada durub təkbir etdi və biz də onun arxasında cərgəyə durduq. O, iki rükət namaz qıldı və salam verdi, biz də o, salam verəndə salam verdik. Biz Allah Elçisini ﷺ bir qədər yubatdıq ki, onun üçün hazırladığımız xəzirəni¹ yeyə bilsin. Bu yerin əhalisindən bir çoxları Allah Elçisinin ﷺ gəlişindən xəbər tutan kimi gəlib evə doluşdular. Onlardan biri soruşdu: “Nəyə görə Maliki görmürəm?” Oradakılardan biri dedi: “O, münafiqdir, Allahı və Onun Elçisini sevmir”. Allah Elçisi ﷺ dedi: “Belə demə! Məgər sən bilmirsən ki, o, Allahın Üzünü diləyərək “Lə iləhə illəllah”– demişdir?” O adam dedi: “Allah və Onun Elçisi daha yaxşı bilər!” Bizə qaldıqda, Allaha and olsun ki, onun münafıqlərə qarşı mehriban mövqedə olduğunu və əsasən münafıqlərlə söhbət etdiyini görürük”. Allah Elçisi ﷺ buyurdu: “Həqiqətən, Allah, Onun Üzünü diləyərək “Lə iləhə illəllah” deyən kimsəyə, Cəhənnəm odunun toxunmasını haram etmişdir”. Mahmud deyir: “Mən bunu aralarında Allah Elçisinin ﷺ səhabəsi Əbu Əyyubun da olduğu bir qövmə danışdım. Əbu Əyyubun vəfat edəcəyi Rum torpaqlarındakı bu yürüşdə Müaviyənin oğlu Yəzid əmir idi. Əbu Əyyub mənim sözümlü inkar etdi və dedi: “Vallahi, Allah Elçisinin ﷺ sənəin söylədiyini dediyini zənn etmirəm”. Bu söz mənə ağır gəldi. Əgər Allah mənə salamatçılıq verərsə, bu yürüşdən sağ qayıdıb İtban ibn Maliki öz camaatının məscidində taparamsa, bu hədisi ondan yenidən soruşmağımı üzərimə Allahın haqqı olsun”- deməyə başladım. Nəhayət, Bizans səfərindən qayıtdım. Həcc və ya Ümrə niyyətilə

¹ Xəzirə – xırda-xırda doğranmış ət suda qaynadıldıqdan sonra üstünə un vuruluraq süfrəyə verilir.

ehrama girdim. Sonra piyada gələrək Mədinəyə gəldim. Bəni Səlim tayfasının ərazisinə gəldim və bir də gördüm ki, İtban ibn Malik kor və çox qocalmış halda hələ də qövmünə namaz qıldırır. Namazı bitirib salam verdikdə ona salam verdim və kim olduğumu ona dedim. Sonra bu hədis haqda ondan soruşdum. O da ilk dəfə danışdığı kimi bu hədisi danışdı”.

۳۷ - باب التَّطَوُّعِ فِي الْبَيْتِ

37-ci fəsil: Evdə qılınan nafilə namazları

۱۱۸۷ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَّادٍ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ عَنْ أَبِي يُوَيْبٍ وَعَبِيدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « اجْعَلُوا فِي بُيُوتِكُمْ مِنْ صَلَاتِكُمْ وَلَا تَتَّخِذُوهَا قُبُورًا ». تَابَعَهُ عَبْدُ الْوَهَّابِ عَنْ أَبِي يُوَيْبٍ .

1187. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Namazlarınızın bir qismini öz evlərinizdə qılın, onları qəbirlərə çevirməyin”.

20. Namazın fəziləti

١ - باب فَضْلِ الصَّلَاةِ فِي مَسْجِدِ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ

1-ci fəsil: Məkkə və Mədinə məscidlərində namaz qılmağın fəziləti

١١٨٨ - حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ أَخْبَرَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عُمَيْرٍ عَنْ قَرَعَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَرَبَعًا قَالَ سَمِعْتُ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَانَ غَرَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثِنْتِي عَشْرَةَ غَزْوَةً ح .

1188. ...Rəvayət edilir ki, Qazəa ﷺ demişdir: “Mən Əbu Səiddən dörd şey eşitdim, Əbu Səid isə: “Mən bunları Peyğəmbərdən ﷺ eşitdim”- dedi. Əbu Səid Peyğəmbərin ﷺ yanında on iki döyüşdə iştirak etmişdir.

١١٨٩ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حَزْمٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الرَّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « لَا تُشَدُّ الرِّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ، وَمَسْجِدِ الرَّسُولِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَسْجِدِ الْأَقْصَى » .

1189. ...Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Üç məsciddən başqa heç bir yerə (ibadət məqsədi ilə) səfər etmək olmaz: bunlar Məscidul-Haram¹, Allah Elçisinin ﷺ məscidi və Məscidul-Əqsadır²”.

١١٩٠ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ زَيْدِ بْنِ رِيَّاحٍ وَعُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْأَعْرَبِيِّ عَنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْأَعْرَبِيِّ عَنِ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيمَا سِوَاهُ إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ » .

1190. ...Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Mənim bu məscidimdə qılınan (bir) namaz Məscidul-Haram istisna olmaqla, digər məscidlərdə qılınan min namazdan daha xeyirlidir”.

٢ - باب مَسْجِدِ قُبَاءٍ

2-ci fəsil: Quba' məscidi

١١٩١ - حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ - هُوَ الدَّوْرَقِيُّ - حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ أَخْبَرَنَا أَبُو ثَيْبٍ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا كَانَ لَا يُصَلِّي مِنَ الضُّحَى إِلَّا فِي يَوْمَيْنِ يَوْمَ يَفْعَلُ مَكَّةَ ، فَإِنَّهُ كَانَ يَفْعَلُهَا ضَحَى ، فَيَطُوفُ بِالْبَيْتِ ، ثُمَّ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ خَلْفَ الْمَقَامِ ، وَيَوْمَ

¹ Məkkədə yerləşən və içində Kəbənin olduğu məscid.

² Yerusəlimdə (Qüdsdə) yerləşən məscid.

يَأْتِي مَسْجِدَ قُبَاءٍ ، فَإِنَّهُ كَانَ يَأْتِيهِ كُلَّ سَبْتٍ ، فَإِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ كَرِهَ أَنْ يُخْرَجَ مِنْهُ حَتَّى يُصَلِّيَ فِيهِ . قَالَ وَكَانَ يُحَدِّثُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَزُورُهُ رَاكِبًا وَمَاشِيًا .

1191. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər رضي الله عنه iki gündən başqa heç vaxt səhər-səhər namaz qılmırdı. Birinci, Məkkəyə gəldiyi gün, İbn Ömər səhər tezdən şəhərə gələr və Kəbəni təvaf etdikdən sonra İbrahim məqamının arxasında iki rükət namaz qıladı. İkinci, Quba' məscidinə gəldiyi gün, o, hər şənbə günü Quba' məscidinə gedər və iki rükət namaz qılmamış oradan çıxmırdı. O, Peyğəmbərin ﷺ (şənbə günləri) istər minik üstündə, istərsə də piyada bu məscidə gətdiyini rəvayət edərdi.

۱۱۹۲ - قَالَ وَكَانَ يَقُولُ إِنَّمَا أَصْنَعُ كَمَا رَأَيْتُ أَصْحَابِي يَصْنَعُونَ ، وَلَا أَمْنَعُ أَحَدًا أَنْ يُصَلِّيَ فِي أَيِّ سَاعَةٍ شَاءَ مِنْ لَيْلٍ أَوْ نَهَارٍ ، غَيْرَ أَنْ لَا تَتَخَرَّوْا طُلُوعَ الشَّمْسِ وَلَا غُرُوبَهَا .

1192. ...İbn Ömər رضي الله عنه deyərdi: “Mən ancaq dostlarımla etdiyini edirəm və heç kəsə günəşin çıxdığı və batdığı vaxt istisna olmaqla, gecə və ya gündüz vaxtı istədiyi saatda namaz qılmağı qadağan etmirəm”.

۳ - باب مَنْ أَتَى مَسْجِدَ قُبَاءٍ كُلَّ سَبْتٍ

3-cü fəsil: Hər şənbə günü Quba' məscidinə gələn

۱۱۹۳ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْتِي مَسْجِدَ قُبَاءٍ كُلَّ سَبْتٍ مَاشِيًا وَرَاكِبًا . وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَفْعَلُهُ .

1193. ...Abdullah ibn Dinar رضي الله عنه rəvayət edir ki, İbn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ piyada və minikdə hər şənbə günü Quba' məscidinə gələr-di”. Abdullah da belə edərdi.

۴ - باب إِتْيَانِ مَسْجِدِ قُبَاءٍ مَاشِيًا وَرَاكِبًا

4-cü fəsil: Quba' məscidinə piyada və minikdə gəlmək

۱۱۹۴ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْتِي قُبَاءَ رَاكِبًا وَمَاشِيًا . زَادَ ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ قُبِصَلَى فِيهِ رَكَعَتَيْنِ .

1194. ...Rəvayət edilir ki, İbn Ömər رضي الله عنه demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Quba' məscidinə piyada və minikdə gələr... və orada iki rükət namaz qıladı”.

٥ - باب فضل ما بين القبر والمنبر

5-ci fəsil: Peyğəmbərin ﷺ qəbri ilə minbəri arasında olan yerin fəziləti

١١٩٥ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَيْمٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ الْمَازِنِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « مَا بَيْنَ بَيْتِي وَمَنْبَرِي رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ » .

1195. ...Abdullah ibn Zeyd əl-Məzini رəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Cənnət bağlarından biri mənim evimlə minbərim arasında yerləşir”.

١١٩٦ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ عَنْ يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي حُثَيْبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « مَا بَيْنَ بَيْتِي وَمَنْبَرِي رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ ، وَمَنْبَرِي عَلَى حَوْضِي » .

1196. ...Əbu Hureyra رəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Cənnət bağlarından biri evimlə minbərimin arasında yerləşir, minbərim isə hovuzumun başındadır”.

٦ - باب مسجد بيت المقدس

6-cı fəsil: Beytul-Məqdisin¹ (Qüds məscidinin) fəziləti

١١٩٧ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ سَمِعْتُ قَزْعَةَ مَوْلَى زِيَادٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يُحَدِّثُ بِأَرْبَعٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَعَجَبْتَنِي وَأَنْقَنِي قَالَ « لَا تُسَافِرُ الْمَرْأَةُ يَوْمَيْنِ إِلَّا مَعَهَا زَوْجُهَا أَوْ ذُو مَحْرَمٍ . وَلَا صَوْمٌ فِي يَوْمَيْنِ الْفِطْرِ وَالْأَضْحَى ، وَلَا صَلَاةٌ بَعْدَ صَلَاتَيْنِ بَعْدَ الصُّبْحِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ ، وَبَعْدَ الْعَصْرِ حَتَّى تَغْرُبَ ، وَلَا تُشَدُّ الرِّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ مَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَسْجِدِ الْأَقْصَى وَمَسْجِدِي » .

1197. ...Rəvayət edilir ki, Ziyadın köləlikdən azad etdiyi Qazəa رəvayət edir ki, o bunu Peyğəmbərdən ﷺ rəvayət edirdi. Bunlar məni həm təəccübləndirdi, həm də sevindirdi: “İman edən qadın əri və ya məhrəmi yanında olmadan səfər etməz. Ramazan və Qurban bayramları günlərində oruc tutmaq olmaz. İki namazdan - Sübh namazından sonra günəş çıxana qədər və Əsr namazından sonra günəş batana qədər namaz qılmaq olmaz. Üç məsciddən başqa heç bir yerə (ibadət məqsədi ilə) səfər etmək olmaz: Məscidul-Haram, mənim məscidim və Məscidul-Əqsa”.

¹ Yerusəlimdə (Qüdsdə) yerləşən əl-Əqsa məscidi.

rükət, sonra da bir rükət namaz qıldı. Sonra yerinə uzandı. Müəzzin onun yanına gəldikdə qalxıb iki rükət qısa namaz qıldı. Sonra gedib Sübh namazını qıldırdı”.

۲ - باب مَا يُنْهَى عَنْهُ مِنَ الْكَلَامِ فِي الصَّلَاةِ

2-ci fəsil: Namazda olduqda danışmağın qadağan edilməsi

۱۱۹۹ - حَدَّثَنَا ابْنُ مُمَيَّرٍ حَدَّثَنَا ابْنُ فَضَيْلٍ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كُنَّا نُسَلِّمُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ فِي الصَّلَاةِ فَيَرُدُّ عَلَيْنَا ، فَلَمَّا رَجَعْنَا مِنْ عِنْدِ النَّجَاشِيِّ سَلَّمْنَا عَلَيْهِ فَلَمْ يَرُدِّ عَلَيْنَا وَقَالَ « إِنَّ فِي الصَّلَاةِ شُغْلًا » .

1199. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Məsud ﷺ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ namaz qılarkən biz ona salam verərdik, o da bizim salamımızı alardı. Nəcaşinin yanından (Həbəşistandan) qayıtdıqdan sonra biz ona salam verdik, lakin o, bizim salamımızı almadı. Namazı bitirdikdən sonra isə buyurdu: “Həqiqətən, namaz əsnasında (daha vacib) əməl var”.

۱۲۰۰ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا عِيسَى - هُوَ ابْنُ يُونُسَ - عَنْ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ شُبَيْلٍ عَنْ أَبِي عَمْرٍو الشَّيْبَانِيِّ قَالَ قَالَ لِي زَيْدُ بْنُ أَرْقَمٍ إِنَّ كُنَّا لَنَتَكَلَّمُ فِي الصَّلَاةِ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، يُكَلِّمُ أَحَدُنَا صَاحِبَهُ بِحَاجَتِهِ حَتَّى نَزَلَتْ { خَافِطُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ } الْآيَةَ ، فَأَمَرْنَا بِالسُّكُوتِ .

1200. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Amr əş-Şeybani رضى الله عنه demişdir: “Zeyd ibn Ərqam mənə dedi: “Peyğəmbərin ﷺ zamanında biz namaz əsnasında danışardıq, bizim dostuna öz işlərindən danışardı. Nəhayət: **“Namazları və günortadan sonrakı orta namazı qoruyun və Allah qarşısında mütiliklə durun”** (əl-Bəqərə, 238) ayəsi nazil oldu və bizə susmaq əmr olundu”.

۳ - باب مَا يُجُوزُ مِنَ التَّسْبِيحِ وَالْحَمْدِ فِي الصَّلَاةِ لِلرِّجَالِ

3-cü fəsil: Kişilərin namazda “subhən-Allah” və “əlhəmdulilləh” demələrinin icazəli olması

۱۲۰۱ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَارِثٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَهْلِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ خَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّحُ بَيْنَ بَنِي عَمْرٍو بْنِ عَوْفٍ ، وَخَانَتِ الصَّلَاةَ ، فَجَاءَ بِأَلِّ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فَقَالَ حُبِسَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَتَوَلَّى النَّاسَ قَالَ نَعَمْ إِنْ شِئْتُمْ . فَأَقَامَ بِأَلِّ الصَّلَاةِ ، فَتَقَدَّمَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَصَلَّى ، فَجَاءَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمْشِي فِي الصُّفُوفِ يَشْفُقُهَا شَفَقًا حَتَّى قَامَ فِي الصَّفِّ الْأَوَّلِ ، فَأَخَذَ النَّاسَ بِالتَّصْفِيحِ . قَالَ سَهْلٌ هَلْ تَدْرُونَ مَا التَّصْفِيحُ هُوَ التَّصْفِيحُ . وَكَانَ أَبُو

بَكَرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ لَا يَلْتَمِثُ فِي صَلَاتِهِ ، فَلَمَّا أَكْثَرُوا التَّمَتُّ فَإِذَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الصَّفِّ ، فَأَشَارَ إِلَيْهِ مَكَانَكَ . فَرَفَعَ أَبُو بَكْرٍ يَدَيْهِ ، فَحَمِدَ اللَّهَ ، ثُمَّ رَجَعَ الْقَهْمَرَى وَرَاءَهُ وَتَقَدَّمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَلَّى .

1201. ...Rəvayət edilir ki, Səhl ﷺ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ Bəni Amr ibn Auf tayfasının yanına onların arasını düzəltmək getmişdi. Bu əsnada namaz vaxtı yetişdi və Bilal Əbu Bəkrin yanına gəlib dedi: “Peyğəmbər ﷺ gecikir, sən camaata namaz qıldır”. Əbu Bəkr dedi: “Yaxşı, istəyirsinizsə, qıldırım”. Bilal namaza iqamə verdi. Əbu Bəkr önə keçib camaata namaz qıldırmağa başladı. Bu vaxt Peyğəmbər ﷺ gəldi və cərgələri yararaq keçib birinci cərgədə durdu. Bu vaxt camaat “təsfih” etməyə (əl çalmağa) başladı”. Səhl deyir: “Bilirsiniz “təsfih” nədir? “Təsfih” əl çalmaqdır”. Əbu Bəkr namaz qılarkən başını arxaya çevirməzdi. Camaat bərkdən əl çalmağa başladıqda o arxaya çevrildi və Peyğəmbərin ﷺ cərgədə durduğunu gördü. Peyğəmbər ﷺ əli ilə ona yerində qalması üçün işarə etdi. Belə olduqda Əbu Bəkr əllərini göyə qaldırıb Allaha həmd etdi, sonra da dal-dala gedib Peyğəmbərin ﷺ arxasında durdu, Peyğəmbər ﷺ isə önə keçdi və namazı qıldırıldı.

٤ - باب مَنْ سَمِيَ قَوْمًا أَوْ سَلَّمَ فِي الصَّلَاةِ عَلَى غَيْرِهِ مُوَاجِهَةً وَهُوَ لَا يَعْلَمُ

4-cü fəsil: Namaz əsnasında bəzilərinin adlarını deyən və bilmədən başqasına salam verən

١٢٠٢ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَيْسَى حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الصَّمَدِ عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ حَدَّثَنَا حُصَيْنُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كُنَّا نَقُولُ التَّحِيَّةُ فِي الصَّلَاةِ وَنُسَمِّي ، وَنُسَلِّمُ بَعْضُنَا عَلَى بَعْضٍ ، فَسَمِعَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ « قُولُوا التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ، فَإِنَّكُمْ إِذَا فَعَلْتُمْ ذَلِكَ فَقَدْ سَلَّمْتُمْ عَلَى كُلِّ عَبْدٍ لِلَّهِ صَالِحٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ » .

1202. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Məsud ﷺ demişdir: “Biz: “Təhiyyət namaz içindədir” deyir, bir-birimizin adlarını çəkərək təhiyyət (salam) deyirdik.¹ Allah Elçisi ﷺ həmin adlara salam dediyimizi eşitdi və buyurdu: “Belə deyir: “Salamlar, dualar və gözəl şeylər Allaha aiddir. Ey Peyğəmbər, sənə Allahın salamı, rəhməti və bərəkəti olsun! Bizə və Allahın əməlisaleh qullarına salam olsun! Mən şahidlik edirəm ki, Allahdan başqa

¹ Yəni “filankəsə salam olsun” deyirdik.

ibadətə layiq olan məbud yoxdur və şahidlik edirəm ki, Muhəmməd Onun qulu və elçisidir!"¹ Belə desəniz səmalarda və yerdə Allahın bütün əməlisaleh bəndələrinə salam vermiş olursunuz".

۵ - باب التَّصْفِيقُ لِلنِّسَاءِ

5-ci fəsil: Əl çalmaq qadınlara aiddir

۱۲۰۳ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « التَّسْبِيحُ لِلرِّجَالِ وَالتَّصْفِيقُ لِلنِّسَاءِ » .

1203. ...Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: "(Namazda imam səhv edəndə bunu imama bildirmək üçün) "subhən-Allah" demək kişilər üçün, əl çalmaq qadınlar üçündür".

۱۲۰۴ - حَدَّثَنَا يَحْيَىٰ أَحْمَدُ وَكَيْعُ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « التَّسْبِيحُ لِلرِّجَالِ وَالتَّصْفِيقُ لِلنِّسَاءِ » .

1204. ...Rəvayət edilir ki, Səhl ibn Səd ﷺ demişdir: "Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: "(Namazda imam səhv edəndə bunu imama bildirmək üçün) "subhən-Allah" demək kişilər üçün, əl çalmaq qadınlar üçündür".

۶ - باب مَنْ رَجَعَ الْقَهْقَرَىٰ فِي صَلَاتِهِ ، أَوْ تَقَدَّمَ بِأَمْرِ يَنْزِلُ بِهِ

6-cı fəsil: Namazda dal-dala yeriyərək arxaya keçən və ya əmr edildiyinə görə önə keçmək

رَوَاهُ سَهْلُ بْنُ سَعْدٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

Bunu Səhl ibn Səd ﷺ Peyğəmbərdən ﷺ rəvayət etmişdir.

۱۲۰۵ - حَدَّثَنَا يَشْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ أَحْمَدُ عَنِ اللَّهِ قَالَ قَالَ يُونُسُ قَالَ الزُّهْرِيُّ أَحْمَدُ بْنُ أَنَسٍ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ الْمُسْلِمِينَ بَيْنَا هُمْ فِي الْفَجْرِ يَوْمَ الْإِنْتِنِ ، وَأَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يُصَلِّي بِهَمْ فَفَجَأَهُمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ كَشَفَ سِتْرَ حُجْرَةِ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَنَظَرَ إِلَيْهِمْ ، وَهُمْ صُغُوفٌ ، فَتَبَسَّمَ يَضْحَكُ ، فَتَكَنَّصَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَلَى عَقْبِيهِ ، وَظَنَّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُرِيدُ أَنْ يَخْرُجَ إِلَى الصَّلَاةِ ، وَهَمَّ الْمُسْلِمُونَ أَنْ يَفْتَنُوا فِي صَلَاتِهِمْ فَرَحًا بِالنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ رَأَوْهُ ، فَأَشَارَ بِيَدِهِ أَنْ أَمُوا ، ثُمَّ دَخَلَ الْحُجْرَةَ وَأَرْخَى السِّتْرَ ، وَتَوَقَّى ذَلِكَ الْيَوْمَ .

¹ Transkripsiyası: ət-Təhiyyə:tu lillə:hi vas-saləvə:tu vat-tayyibə:tu, əs-Sələ:mu aleykə əyyu:hən-nəbiyyu va rahmətulla:hi va bərakə:tuhu, əs-Sələ:mu aleynə: va alə: ibə:d-illə:his-sa:lihi:n, əşhədu ən lə: ilə:hə illəllah, va əşhədu ənnə Muhəmmədən abduhu va rasu:luhu!

1207. ...Mueyqib ﷺ rəvayət edir ki, bir dəfə Peyğəmbər ﷺ bir nəfərin səcdə etdikdə torpağı əli ilə hamarladığını görüb dedi: “Bunu etmək istəyirsənsə, bir dəfə et”.

۹ - باب بسط التَّوْبِ فِي الصَّلَاةِ لِلسُّجُودِ

9-cu fəsil: Namazda üzərinə səcdə etmək üçün paltarını yerə sərmək

۱۲۰۸ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا بِشْرٌ حَدَّثَنَا غَالِبٌ عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كُنَّا نُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي شِدَّةِ الْحَرِّ ، فَإِذَا لَمْ يَسْتَطِعْ أَحَدُنَا أَنْ يُمَكِّنَ وَجْهَهُ مِنَ الْأَرْضِ بَسَطَ تَوْبَهُ فَسَجَدَ عَلَيْهِ .

1208. ...Rəvayət edilir ki, Ənəs ibn Malik ﷺ demişdir: “Biz Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə bərk istidə namaz qılarkən bəzilərimiz istidən üzünü yerə dəydirə bilmədiyinə görə büründüyü paltarın bir ucunu yerə sərər və üzərinə səcdə edərdi”.

۱۰ - باب مَا يَجُوزُ مِنَ الْعَمَلِ فِي الصَّلَاةِ

10-cu fəsil: Namazda edilməsinə icazə verilən əməllər nədir?

۱۲۰۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي النَّضْرِ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ كُنْتُ أُمَّدُ رَجُلِي فِي صَلَاةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يُصَلِّي ، فَإِذَا سَجَدَ غَمَزَنِي فَرَفَعْتُهُمَا ، فَإِذَا قَامَ مَدَدْتُهُمَا .

1209. ...Rəvayət edilir ki, Aişə ؓ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ namaz qılarkən qarşısında yatdığıma görə ayaqlarım onun qiblə tərəfinə uzadılmış halda olardı. Peyğəmbər ﷺ səcdəyə getdikdə əli ilə mənə toxunar, mən də ayaqlarımı yığardım. O, səcdədən qalxdıqda isə mən yenidən ayaqlarımı uzadardım”.¹

۱۲۱۰ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ حَدَّثَنَا شَبَابَةُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ صَلَّى صَلَاةً قَالَ « إِنَّ الشَّيْطَانَ عَرَضَ لِي ، فَشَدَّ عَلَيَّ لِيَقْطَعَ الصَّلَاةَ عَلَيَّ ، فَأَمَكَّنِي اللَّهُ مِنْهُ ، فَدَعَيْتُهُ ، وَلَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أُوتِقَهُ إِلَى سَارِيَةٍ حَتَّى تُصْبِحُوا فَتَنْظُرُوا إِلَيْهِ فَدَكَرْتُ قَوْلَ سُلَيْمَانَ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - رَبِّ هَبْ لِي مَلَكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي . فَرَدَّهُ اللَّهُ خَاسِيًا . » ثُمَّ قَالَ النَّضْرُ بْنُ شَيْبَةَ فَدَعَيْتُهُ بِالذَّلَالِ أَيْ خَفَيْتُهُ وَفَدَعَيْتُهُ مِنْ قَوْلِ اللَّهِ { يَوْمَ يُدْعُونَ } أَيْ يُدْفَعُونَ وَالصَّوَابُ ، فَدَعَيْتُهُ إِلَّا أَنَّهُ كَذًا قَالَ بِشَيْدِيَدِ الْعَيْنِ وَالنَّاءِ .

¹ Peyğəmbərin ﷺ namazını uzun olduğuna görə səcdələri də gec-gec edərdi, bu arada isə Aişə ؓ yuxuya gedərdi.

1210. ...Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, bir dəfə Peyğəmbər ﷺ namaz qıldı və belə buyurdu: “Həqiqətən, şeytan namazımı pozmaq üçün mənim qarşıma gəldi və mənə hücum etdi. Allah da mənə ona istədiyimi etmək qüvvəsi verdi. Mən də onun boğazından sıxmağa başladım. And olsun ki, səhər olduqda hamınız ona baxasınız deyə onu bir sütuna bağlamaq istədim, lakin Süleymanın ﷺ “**Ey Rəbbim! Məni bağışla və mənə elə bir səltənət ver ki, məndən sonra heç kimə nəsib olmasın**” (Sad, 35) deməsi yadıma düşdü. Allah da onu iti qovan kimi qovdu”.

۱۱ - باب إِذَا أَنْفَلْتِ الدَّابَّةُ فِي الصَّلَاةِ

11-ci fəsil: Namaz qılarkən minik heyvanı açılıb qaçarsa nə etmək lazımdır?

وَقَالَ فَتَادَةُ إِنَّ أُحَدَّ نُؤْبُهُ يَتَّبِعُ السَّارِقَ وَيَدْعُ الصَّلَاةَ .

Qatədə ﷺ demişdir: “Bir kimsə namaz qıldıqda oğru tərəfindən paltarının götürüldüyünü görsə, namazdan çıxıb oğrunun dalıyca gedir”.

۱۲۱۱ - حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا الْأَزْرُقِيُّ بْنُ قَيْسٍ قَالَ كُنَّا بِالْأَهْوَاذِ نَقَاتِلُ الْحُرُورِيَّةَ ، فَبَيْنَا أَنَا عَلَى جُرْفٍ نَحْرٍ إِذَا رَجُلٌ يُصَلِّي ، وَإِذَا لَجَأُ دَابِّيهِ يَبْدُو فَجَعَلْتُ الدَّابَّةَ تُنَارِعُهُ ، وَجَعَلْتُ يَتَّبِعُهَا - قَالَ شُعْبَةُ - هُوَ أَبُو بَرَزَةَ الْأَسْلَمِيُّ - فَجَعَلَ رَجُلٌ مِنَ الْخَوَارِجِ يَقُولُ اللَّهُمَّ افْعَلْ بِحَذَا الشَّيْخِ . فَلَمَّا انْصَرَفَ الشَّيْخُ قَالَ إِنِّي سَمِعْتُ قَوْلَكُمْ ، وَإِنِّي عَزَوْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِسَبِّ عَزَوَاتٍ أَوْ سَبِّ عَزَوَاتٍ وَتَمَانِيَا ، وَشَهَدْتُ تَيْسِيرَهُ ، وَإِنِّي أَنْ كُنْتُ أَنْ أُرَاجِعَ مَعَ دَابِّي أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَدْعَهَا تَرْجِعُ إِلَى مَأْلُفِهَا فَبَشِقَى عَلَيَّ .

1211. ...Şubə ﷺ rəvayət edir ki, Əzraq ibn Qeys onlara belə rəvayət etdi: “Biz Əhvazda¹ Hərurilərlə döyüşərkən mən çayın qırağında idim. Orada mən bir nəfərin namaz qıldığını və (namaz vaxtı) atının yüyənini əlində saxladığını gördüm. Birdən at onu çəkib aparmağa başladı”. Şubə deyir: “Bu, Əbu Bərzə əl-Əsləmi idi”. Əzraq ibn Qeys dedi: “Bu vaxt xavariclərdən² biri dedi: “Allahım, bu qocanın cəzasını ver!” Qoca namazı bitirdikdən sonra dedi: “Mən sizin dediklərinizi eşitdim. (Biləsiniz ki,) mən Allah Elçisi ﷺ ilə birlikdə altı, yeddi, ya da səkkiz döyüşdə iştirak etmişəm. Mən onun (belə hallarda insanlarla həmişə) yumşaq rəftar etdiyini görmü-

¹ Əhvaz - İranın cənubunda yerləşən şəhərin adıdır.

² Xavaric - müsəlman camaatından ayrılıb özünə dəstə yaradan və ya yaranmış belə bir dəstəyə qoşulan, dəlil-sübutsuz olaraq böyük günah sahibini kafir sayan və digər pis xüsusiyyətləri özündə cəm edən bidət əhli nəzərdə tutulur. Onlar müsəlmanlar arasında meydana gəlmiş ilk firqədir. Onlar Osman və Əli ﷺ kimi iki böyük səhabəni kafir sayaraq şəhid etmişlər.

şəm. Mənim üçün atımı tutub saxlamaq, onu otlağa buraxıb nigaran qalmaqdan daha yaxşıdır”.

۱۲۱۲ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَحْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنِ عُرْوَةَ قَالَ قَالَتْ عَائِشَةُ حَسَبَتْ الشَّمْسُ ، فَقَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَرَأَ سُورَةَ طَوِيلَةً ، ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ ، ثُمَّ اسْتَفْتَحَ بِسُورَةِ أُخْرَى ، ثُمَّ رَكَعَ حَتَّى قَضَاهَا وَسَجَدَ ، ثُمَّ فَعَلَ ذَلِكَ فِي الثَّانِيَةِ ، ثُمَّ قَالَ « إِهْمَا آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ ذَلِكَ فَصَلُّوا حَتَّى يُفْرَجَ عَنْكُمْ ، لَقَدْ رَأَيْتُ فِي مَقَامِي هَذَا كُلَّ شَيْءٍ وَعُدَّتُهُ ، حَتَّى لَقَدْ رَأَيْتُنِي أُرِيدُ أَنْ أَخَذَ قِطْفًا مِنَ الْجَنَّةِ حِينَ رَأَيْتُمُونِي جَعَلْتُ أَتَقَدَّمُ ، وَلَقَدْ رَأَيْتُ جَهَنَّمَ يَحْطِمُ بَعْضُهَا بَعْضًا حِينَ رَأَيْتُمُونِي تَأَخَّرْتُ ، وَرَأَيْتُ فِيهَا عَمْرُو بْنَ لُحْيٍ وَهُوَ الَّذِي سَبَّ السَّوَابِ » .

1212. ...Rəvayət edilir ki, Aişə رضي الله عنها demişdir: “Günəşin üzü tutulduğu vaxt Peyğəmbər ﷺ qalxıb (namaz qıldı və) uzun bir surə oxudu. Sonra rükuya getdi və rükunu uzatdı, sonra rükudan qalxdı və başqa bir surə oxuduqdan sonra yenə rükuya getdi, rükunu tamamladıqdan sonra səcdəyə getdi, ikinci rükəti də bu qaydada yerinə yetirdikdən sonra dedi: “Günəşin və ayın tutulması Allahın dəlillərindəndir. Bunu gördüyünüz zaman (onların üzü) açılanadək namaz qılın. Mən dayandığım bu yerdə mənə vəd edilən hər şeyi gördüm. Siz mənim qabağa addım atdığımı gördüyünüz zaman mən Cənnətdən bir salxım (üzüm) götürmək istəyirdim. Mənim dala çəkildiyimi gördüyünüz zaman isə mən Cəhənnəmin (içindəkilərinin) bir-birini yandırır-yaxdığını gördüm. Mən Cəhənnəmdə Amr ibn Luheyi gördüm. Bu, saibəni¹ sərbəst buraxan kəsdir”.

۱۲ - باب ما يجوز من البصاق والتفخ في الصلاة

12-ci fəsil: Namaz qılarkən tüpürməyin və üfürməyin icazəli olması

وَيُذَكَّرُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو نَفَخَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سُجُودِهِ فِي كُسُوفٍ .

Abdullah ibn Amr رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ kusuful namazının səcdəsində üfürmüşdür.

۱۲۱۳ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى نُحَامَةً فِي قِبْلَةِ الْمَسْجِدِ ، فَتَغَيَّطَ عَلَى أَهْلِ الْمَسْجِدِ وَقَالَ « إِنَّ اللَّهَ قَبِلَ أَحَدِكُمْ ، فَإِذَا كَانَ فِي صَلَاتِهِ ، فَلَا يَبْرُقُ - أَوْ قَالَ - لَا يَتَنَحَّمَنَّ » . ثُمَّ نَزَلَ فَحَتَّتْهَا بِيَدِهِ . وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا إِذَا بَرَقَ أَحَدُكُمْ فَلْيَبْرُقْ عَلَى يَسَارِهِ .

¹ Saibə - ardıcıl olaraq on dişi dəvə balalayan və buna görə arəb bütprəstləri tərəfindən müqəddəs sayılan dişi dəvə. Bütprəstlər onu sərbəst buraxır, onu minmir, onunla yük daşımır, yununu qırxmır və südünü də ancaq qonağa verərdilər.

1213. ...Abdullah ibn Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, bir dəfə Peyğəmbər ﷺ insanların qabağında namaz qılarkən məscidin qiblə tərəfində bəlgəm gördü və məscid əhlinə qəzəbləndi, sonra buyurdu: “Allah sizin üzünüz tərəfdə olur. Biriniz namaz qıldıqda üzünüzü tərəfə tükürməsin”.

١٢١٤ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ حَدَّثَنَا عُثْمَرُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِذَا كَانَ فِي الصَّلَاةِ فَإِنَّهُ يُنَاجِي رَبَّهُ ، فَلَا يُبْرِئُ بَيْنَ يَدَيْهِ وَلَا عَنْ يَمِينِهِ ، وَلَكِنْ عَنْ يَمَانِهِ تَحْتَ قَدَمِهِ الْيُسْرَى » .

1214. ...Ənəs رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Namaz qılan öz Rəbbi ilə gizli söhbətə girir. Odur ki, heç kim önünə və qiblə tərəfə tükürməsin, (tükürmək istəsə) qoy sol tərəfə və ya ayağının (altına) tükürsün”.

١٣ - باب مَنْ صَفَّقَ جَاهِلًا مِنَ الرِّجَالِ فِي صَلَاتِهِ لَمْ تَفْسُدْ صَلَاتُهُ

13-cü fəsil: Namaz qılarkən bilmədən əl çalan kişinin namazının pozulmaması

فِيهِ سَهْلُ بْنُ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

Bunu Səhl ibn Səd رضي الله عنه Peyğəmbərdən ﷺ rəvayət etmişdir.

١٤ - باب إِذَا قِيلَ لِلْمُصَلِّي تَقَدَّمَ أَوْ ائْتَمَّرَ فَاَنْتَظِرْ فَلَا بَأْسَ

14-cü fəsil: Namaz qılana “qabağa get” və ya “gözlə” deməkdə bir müşkül yoxdur

١٢١٥ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ بْنُ كَثِيرٍ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كَانَ النَّاسُ يُصَلُّونَ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُمْ عَاقِدُو أَرْزِهِمْ مِنَ الصِّعْرِ عَلَى رِقَابِهِمْ ، فَيَقِيلُ لِلنِّسَاءِ « لَا تَرْفَعْنَ رُؤُوسَكُنَّ حَتَّى يَسْتَوِيَ الرِّجَالُ جُلُوسًا » .

1215. ...Rəvayət edilir ki, Səhl ibn Səd رضي الله عنه demişdir: “Bəzilərinin paltarları dar və kiçik olduğundan fitələrinin ətəklərini boyunlarına bağlayıb Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə namaz qıldılar. Buna görə də Peyğəmbər ﷺ camaat namazına gələn qadınlara deyərdi: “Kişilər qalxıb oturanadək siz başınızı (səcdədən) qaldırmayın”.

١٥ - باب لَا يُرَدُّ السَّلَامُ فِي الصَّلَاةِ

15-ci fəsil: Namaz əsnasında verilən salamu almamaq

١٢١٦ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ فَضَيْلٍ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنِ إِبْرَاهِيمَ عَنِ عَلْقَمَةَ عَنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ كُنْتُ أُسَلِّمُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ فِي الصَّلَاةِ فَيُرَدُّ عَلَيَّ ، فَلَمَّا رَجَعْنَا سَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ وَقَالَ « إِنَّ فِي الصَّلَاةِ شُعْلًا » .

1216. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Məsud ﷺ demişdir: “Peyğəmbər ﷺ namaz qılarkən mən ona salam verərdim, o da mənim salamımı alardı. Sonra mən ona salam verdim, lakin o mənim salamımı almadı. (Namazı bitirdikdən sonra isə) buyurdu: “Həqiqətən, namaz əsnasında (daha vacib) əməl var”.

١٢١٦ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا كَثِيرُ بْنُ شَطِيبٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رِيَّاحٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَاجَةٍ لَهُ فَأَنْطَلَقْتُ ، ثُمَّ رَجَعْتُ وَقَدْ قَضَيْتُهَا ، فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ ، فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ ، فَوَقَعَ فِي قَلْبِي مَا اللَّهُ أَعْلَمُ بِهِ فَقُلْتُ فِي نَفْسِي لَعَلَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَجَدَ عَلَيَّ أَنِّي أَبْطَأْتُ عَلَيْهِ ، ثُمَّ سَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ ، فَوَقَعَ فِي قَلْبِي أَشَدُّ مِنَ الْمَرَّةِ الْأُولَى ، ثُمَّ سَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَرَدَّ عَلَيَّ فَقَالَ « إِذَا مَنَعَنِي أَنْ أَرُدَّ عَلَيْكَ أَنِّي كُنْتُ أَصْلَى » . وَكَانَ عَلَيَّ رَاحِلَتِهِ مُتَوَجِّهًا إِلَى غَيْرِ الْقِبْلَةِ .

1217. ...Rəvayət edilir ki, Cabir ibn Abdullah رضي الله عنه demişdir: “Bir dəfə Allah Elçisi ﷺ məni bir iş dalınca göndərdi və mən dərhal gedib o işi gördüm, sonra onun yanına qayıtdım. Mən Peyğəmbərə ﷺ yaxınlaşaraq salam verdim, lakin o mənim salamımı almadı. Bir Allah bilir ki, mənim qəlbimdən nələr keçdi. Öz-özümə dedim: “Ola bilsin ki, ləngidiyimə görə Allah Elçisinin ﷺ mənə qəzəbi tutmuşdur?” Mən bir də ona salam verdim, lakin o, yenə mənim salamımı almadı. Bu məni əvvəlkindən də çox kədərləndirdi. Mən yenə ona salam verdim. Bu dəfə o mənim salamımı aldı və dedi: “Mənə sənin salamını almağa maneə olan yalnız namaz qılmağım idi”. Həmin vaxt Allah Elçisi ﷺ dəvəsinin üstündə idi və qiblədən başqa bir tərəfə yönəlmişdi”.

١٦ - باب رَفْعِ الْأَيْدِي فِي الصَّلَاةِ لِأَمْرِ يَنْزِلُ بِهِ

16-cı fəsil: Namaz əsnasında baş verəcək bir şeyə görə əli qaldırmaq

١٢١٨ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ بَلَغَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ بِغَنَاءٍ كَانُوا يَبْنَهُمْ شَيْءٌ ، فَخَرَجَ يُضْلِحُ بَيْنَهُمْ مِنْ أَنْاسٍ مِنْ أَصْحَابِهِ ، فَحَبَسَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَحَاجَتِ الصَّلَاةُ ، فَجَاءَ بِأَلِّ إِلَى أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فَقَالَ يَا أَبَا بَكْرٍ ، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ حَبَسَ وَقَدْ حَاجَتِ الصَّلَاةُ ، فَهَلْ لَكَ أَنْ تَوُمَّ النَّاسَ قَالَ نَعَمْ إِنْ شِئْتَ . فَأَقَامَ بِأَلِّ الصَّلَاةَ ، وَتَقَدَّمَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَكَبَّرَ لِلنَّاسِ ، وَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَدِينَةِ فِي الصُّفُوفِ يَشْقُهَا شَقًّا ، حَتَّى قَامَ فِي الصَّفِّ ، فَأَخَذَ النَّاسُ فِي التَّصْفِيحِ . قَالَ سَهْلٌ التَّصْفِيحُ هُوَ التَّصْفِيحُ . قَالَ وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ لَا يَلْتَفِتُ فِي صَلَاتِهِ ، فَلَمَّا أَكْثَرَ النَّاسُ التَّفَتَ فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَشَارَ إِلَيْهِ ، يَأْمُرُهُ أَنْ يُصَلِّيَ ، فَرَفَعَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَدَهُ ، فَحَمِدَ اللَّهَ ، ثُمَّ رَجَعَ الْقَهْقَرَى وَرَأَاهُ حَتَّى قَامَ فِي الصَّفِّ ، وَتَقَدَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَلَّى لِلنَّاسِ ، فَلَمَّا فَرَغَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ « يَا أَيُّهَا النَّاسُ مَا لَكُمْ حِينَ نَابَكُمْ شَيْءٌ فِي الصَّلَاةِ أَخَذْتُمْ

بِالتَّصْفِيحِ إِنَّمَا التَّصْفِيحُ لِلنِّسَاءِ ، مَنْ نَابَهُ شَيْءٌ فِي صَلَاتِهِ فَلْيُقْلَمِ سُنْحَانَ اللَّهِ . « ثُمَّ أَلْتَفَتَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ « يَا أَبَا بَكْرٍ ، مَا مَنَعَكَ أَنْ تُصَلِّيَ لِلنَّاسِ حِينَ أُشْرْتُ إِلَيْكَ » . قَالَ أَبُو بَكْرٍ مَا كَانَ يَنْبَغِي لِابْنِ أَبِي قُحَافَةَ أَنْ يُصَلِّيَ بَيْنَ يَدَيِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

1218. ...Rəvayət edilir ki, Səhl ibn Səd ؓ demişdir: “Quba'da olan Bəni Amr ibn AUF tayfasının aralarında olan mübahisə haqda Allah Elçisinə ﷺ xəbər çatdıqda bir neçə səhabəsi birlikdə onların aralarını islah etmək üçün getmişdi. Allah Elçisi ﷺ bir qədər yubanır. Bu əsnada namaz vaxtı yetişdi və Bilal Əbu Bəkrin yanına gəlib dedi: “Ey Əbu Bəkr, Allah Elçisi ﷺ bir qədər yubanıb, namazın vaxtı da yetişib. Camaata sən namaz qıldıra bilərsən?” Əbu Bəkr dedi: “Bəli, əgər istəyirsənsə, qıldıraram”. Beləliklə, Bilal iqamə verdi, Əbu Bəkr də önə keçib təkbir edərək namaza başladı. Bu vaxt Allah Elçisi ﷺ gələrək cərgələri yara-yara ön cərgədə durdu. Camaat əl çalmağa başladı, lakin Əbu Bəkr namaz qılarkən başını arxaya çevirməzdi. Camaatın əl çalmağı çoxaldıqda (o arxaya çevrildi və Allah Elçisini ﷺ gördü). Allah Elçisi ﷺ əli ilə onun namazı qılmasına işarə etdi. Belə olduqda Əbu Bəkr əllərini göyə qaldırıb Peyğəmbərin ﷺ ona verdiyi əmrə görə Allaha həmd dedi. Sonra da arxaya dal-dala çəkilib birinci cərgədə durdu. Allah Elçisi ﷺ isə önə keçib camaata namaz qıldırıldı. Namazı bitirdikdən sonra insanlara doğru çevrilib buyurdu: “Ey insanlar! Nəyə görə namazda bir şey olduqda əl çalırınsınız? Həqiqətən, əl çalmaq qadınlara aiddir. Kim namaz əsnasında özündə şübhə doğuran bir şey (görsə), qoy: “Subhən-Allah!” Sonra Əbu Bəkr tərəf yönəlib buyurdu: “Ey Əbu Bəkr, sənə işarə etdiyim halda camaata namaz qıldırmağına mane olan nə idi?” Əbu Bəkr dedi: “Əbu Quhafənin¹ oğluna Allah Elçisi ﷺ qarşısında namaz qılmaq yaraşmazdı”.

۱۷ - باب الحُصْرِ فِي الصَّلَاةِ

17-ci fəsil: Namaz əsnasında əli böyürə qoymaq

۱۲۱۹ - حَدَّثَنَا أَبُو التُّعْمَانِ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَبِي يُونُسَ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ نَحْنُ عَنِ الْحُصْرِ فِي الصَّلَاةِ . وَقَالَ هِشَامٌ وَأَبُو هِلَالٍ عَنِ ابْنِ سَبْرِينَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

1219. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ؓ demişdir: “Bizə namaz əsnasında əlləri belə qoyub namaz qılmaq qadağan edilmişdir”. Ravi deyir ki, Əbu Hureyra bunu Peyğəmbərdən ﷺ rəvayət etmişdir.

¹ Əbu Quhafə Əbu Bəkrin ؓ atasının künyəsidir.

۱۲۲۰ - حَدَّثَنَا عُمَرُو بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا بِحَبِيٍّ حَدَّثَنَا هِشَامٌ حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ هُجَيْبٌ أَنْ يُصَلِّيَ الرَّجُلُ مُخْتَصِرًا.

1220. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ﷺ demişdir: “Bizə namaz əsnasında əlləri belə qoyub namaz qılmaq qadağan edilmişdir”.

۱۸ - باب تَفَكُّرِ الرَّجُلِ الشَّيْءَ فِي الصَّلَاةِ

18-ci fəsil: Adamın namaz əsnasında nəsə düşünməsi

وَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ إِنِّي لَأُجَهِّزُ جَيْشِي وَأَنَا فِي الصَّلَاةِ .

Ömər ﷺ demişdir: “Mən namaz əsnasında ordunun təchizatı haqda düşünürəm”.

۱۲۲۱ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا رَوْحٌ حَدَّثَنَا عُمَرُ - هُوَ ابْنُ سَعِيدٍ - قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ الْحَارِثِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ صَلَّى مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعَصْرَ ، فَلَمَّا سَلَّمَ قَامَ سَرِيعًا دَخَلَ عَلَى بَعْضِ نِسَائِهِ ، ثُمَّ خَرَجَ وَرَأَى مَا فِي وُجُوهِ الْقَوْمِ مِنْ تَعْجِبِهِمْ لِسُرْعَتِهِ فَقَالَ « ذَكَرْتُ وَأَنَا فِي الصَّلَاةِ بَرًّا عِنْدَنَا ، فَكَرِهْتُ أَنْ يُمَسِيَ أَوْ يَبْتَيتَ عِنْدَنَا فَأَمَرْتُ بِقَسْمَتِهِ » .

1221. ...Rəvayət edilir ki, Uqbə ibn əl-Haris ﷺ demişdir: “Mən Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə Əsr namazını qıldım. O, salamları verdikdən sonra dərhal ayağa qalxıb zövcələrindən birinin yanına getdi. Sonra bayıra çıxdıqda dərhal getməsinə görə camaatın üzündə təəccüb hissini görüb buyurdu: “Evimizdə olan qızılı xatırladım və bizim yanımızda axşama çıxmasını (və ya bizim yanımızda gecələməsini) istəmədim. Buna görə də onun bölüşdürülüb paylanmasını əmr etdim”.

۱۲۲۲ - حَدَّثَنَا بِحَبِيٍّ بْنُ بَكْرِ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ جَعْفَرٍ عَنِ الْأَعْرَجِ قَالَ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِذَا أُذِّنَ بِالصَّلَاةِ أَذْبَرَ الشَّيْطَانَ لَهُ ضُرَاطٌ حَتَّى لَا يَسْمَعَ التَّأْدِينَ ، فَإِذَا سَكَتَ الْمُؤَذِّنُ أَقْبَلَ ، فَإِذَا نُوبَ أَذْبَرَ فَإِذَا سَكَتَ أَقْبَلَ ، فَلَا يَزَالُ بِالْمَرْءِ يَقُولُ لَهُ ادْكُرْ مَا لَمْ يَكُنْ يَدْكُرْ حَتَّى لَا يَدْرِي كَمْ صَلَّى » . قَالَ أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ إِذَا فَعَلَ أَحَدُكُمْ ذَلِكَ فَلْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ قَاعِدٌ . وَسَمِعَهُ أَبُو سَلَمَةَ مِنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ .

1222. ...Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Namaz üçün azan verildikdə şeytan bərkdən yel buraxaraq qaçır ki, bu azanı eşitməsin. Müəzzin susduqda isə geri qayıdır. İqamə veriləndə yenə dönüb qaçır, müəzzin iqaməni bitirib susduqda isə geri qayıdır və insanın yanında dayanıb ona: “Filan şeyi və filan şeyi yadına sal” – deyərək (namazı qurtarana qədər) onun yadına düşmədiyi şeyləri ona təlqin edir. Axırda o adam neçə rükət qıldığını (yadına sala) bilmir”. Əbu Sələmə ibn Abdur-

Rahmən dedi: “Sizdən biriniz bunu etdikdə oturduğun halda iki dəfə səcdə etsin”. Əbu Sələmə bunu Əbu Hureyradan eşitmişdir.

۱۲۲۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عُمَانُ بْنُ عُمَرَ قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي ذُنَبٍ عَنْ سَعِيدِ الْمُقْبِرِيِّ قَالَ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ النَّاسُ أَكْثَرَ أَبُو هُرَيْرَةَ ، فَلَقِيْتُ رَجُلًا فَقُلْتُ بِمَ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْبَارِحَةَ فِي الْعَتَمَةِ فَقَالَ لَا أَدْرِي . فَقُلْتُ لَمْ تَشْهَدْهَا قَالَ بَلَى . قُلْتُ لَكِنْ أَنَا أَدْرِي ، قَرَأَ سُورَةَ كَذًا وَكَذَا .

1223. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ﷺ demişdir: “İnsanlar “Əbu Hureyra çox hədis rəvayət edir!” deyirdi. Mən də bir kişiyyə rast gəlib ona dedim: “Allah Elçisi ﷺ dünən gecə İşa namazında hansı surəni oxuyurdu?” O dedi: “Bilmirəm”. Mən dedim: “Sən orda deyildin?” O dedi: “Orda idim”. Mən dedim: “Amma mən onun hansı surəni oxuduğunu bilirəm. O, filan və filan surələri oxuyurdu”.¹

¹ Yəni Əbu Hureyra ﷺ yaddaşının möhkəm olmasını demək istəyir. Bu səbəbdən də Peyğəmbərdən ﷺ daha çox hədisi yadında saxlayır və bu hədisləri insanlara danışır.

۲۲ - كِتَابُ سُجُودِ السَّهْوِ

22. Səhv səcdələri kitabı

۱ - باب ما جاء في السهو إذا قام من ركعتي الفريضة

1-ci fəsil: Namaz qılan adam ikinci rükətdə oturmayıb qalxan haqda nə rəvayət edilmişdir?

۱۲۲۴ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ مُجِينَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ صَلَّى لَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رُكْعَتَيْنِ مِنْ بَعْضِ الصَّلَوَاتِ ثُمَّ قَامَ فَلَمْ يَجْلِسْ ، فَقَامَ النَّاسُ مَعَهُ ، فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ وَنَظَرْنَا تَسْلِيمَهُ كَبَّرَ قَبْلَ التَّسْلِيمِ فَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ ثُمَّ سَلَّمَ .

1224. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Buheyne ﷺ demişdir: “Allah Elçisi ﷺ bizə namazların birindən iki rükət qıldırıdı, lakin ikinci rükətdə oturmada ayağa qalxdı. Camaat onunla birlikdə qalxdılar. Allah Elçisi ﷺ namazını bitirdikdə salam vermədən oturduğu halda təkbir edib iki dəfə səcdə etdi, sonra da salam verdi”.

۱۲۲۵ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ مُجِينَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَامَ مِنْ اثْنَتَيْنِ مِنَ الظُّهْرِ لَمْ يَجْلِسْ بَيْنَهُمَا ، فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ بَعْدَ ذَلِكَ .

1225. ...Rəvayət edilir ki, Abdullah ibn Buheyne ﷺ demişdir: “Allah Elçisi ﷺ Zöhr namazını qıldırıdıda namazın ikinci rükətində oturmada ayağa qalxdı. Namazını bitirdikdə iki dəfə səcdə etdi və bu iki səcdədən sonra salam verdi”.

۲ - باب إذا صلى خمسا

2-ci fəsil: Namaz qılan adam beş rükət qılarsa, nə etməlidir?

۱۲۲۶ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ عَنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى الظُّهْرَ خَمْسًا فَقِيلَ لَهُ أَرِيدَ فِي الصَّلَاةِ فَقَالَ « وَمَا ذَاكَ » . قَالَ صَلَّيْتُ خَمْسًا . فَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ بَعْدَ مَا سَلَّمَ .

1226. ...Abdullah ﷺ rəvayət edir ki, bir dəfə Allah Elçisi ﷺ Zöhr namazını beş rükət qıldı. Ona dedilər: “Namaza əlavə olunub?” Allah Elçisi ﷺ dedi: “Nə olub ki?” (Səhabələrdən biri) ona dedi: “Sən beş rükət namaz qıldın”. Peyğəmbər ﷺ də salamlardan sonra iki dəfə səcdə etdi.

۳ - باب إِذَا سَلَّمَ فِي رُكْعَتَيْنِ أَوْ ثَلَاثٍ فَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ مِثْلَ سُجُودِ الصَّلَاةِ أَوْ أَطْوَلَ

3-cü fəsil: Namaz qılan adam iki və ya üç rükətdən sonra salam verərsə, namazdakı səcdələr kimi və ya daha uzun iki səcdə edir

۱۲۲۷ - حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ صَلَّى بِنَا النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الظُّهْرَ أَوْ الْعَصْرَ فَسَلَّمَ ، فَقَالَ لَهُ ذُو الْيَدَيْنِ الصَّلَاةُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْقَصَتْ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَصْحَابِهِ « أَحَقُّ مَا يَقُولُ » . قَالُوا نَعَمْ . فَصَلَّى رُكْعَتَيْنِ أُخْرَيْنِ ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ . قَالَ سَعْدٌ وَرَأَيْتُ عُزُورَةَ بِنَ الرُّبَيْرِ صَلَّى مِنَ الْمَغْرِبِ رُكْعَتَيْنِ فَسَلَّمَ وَتَكَلَّمَ ثُمَّ صَلَّى مَا بَقِيَ وَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ وَقَالَ هَكَذَا فَعَلَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

1227. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ﷺ demişdir: “Bir dəfə Peyğəmbər ﷺ bizə Zöhr və ya Əsr namazını qıldırdı. Zul-Yədəyn adlı bir nəfər isə ona dedi: “Ey Allahın Elçisi, namaz qısaldımı?” Peyğəmbər ﷺ səhabələrindən soruşdu: “Onun dediyi düzdürmü?” Səhabələr: “Bəli” dedilər. Peyğəmbər ﷺ də sonrakı iki rükəti qıldırdı, sonra iki dəfə səcdə etdi”. Ravi Səd deyir: “Mən Urva ibn əz-Zubeyrin Məğrib namazını qıldıqda iki rükətdən sonra salam verdiyini və söhbət etdiyini gördüm. Sonra qalan rükəti qıldı və iki dəfə səcdə etdi və belə dedi: “Mən Peyğəmbərin ﷺ belə etdiyini görmüşəm”.

۴ - باب مَنْ لَمْ يَتَشَهَّدْ فِي سَجْدَتَيْ السُّهُورِ

4-cü fəsil: İki dəfə edilən səhv səcdəsindən sonra təşəhhüd deməyən

وَسَلَّمَ أَنْتَ وَالْحَسَنُ وَمَنْ يَتَشَهَّدَا . وَقَالَ قَتَادَةُ لَا يَتَشَهَّدُ .

Ənəs və Həsən əl-Bəsri ﷺ salam verib təşəhhüd demədilər. Qatədə ﷺ demişdir: “(Səhv səcdəsi edən adam) təşəhhüd demir”.

۱۲۲۸ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ أَبِي يُوْبَ بْنِ أَبِي تَمِيمَةَ السَّخْتِيَانِيَّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْصَرَفَ مِنَ اثْنَتَيْنِ فَقَالَ لَهُ ذُو الْيَدَيْنِ أَقْصَرْتَ الصَّلَاةَ أَمْ نَسِيتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أَصَدَقَ ذُو الْيَدَيْنِ » . فَقَالَ النَّاسُ نَعَمْ . فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَلَّى اثْنَتَيْنِ أُخْرَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ ثُمَّ كَبَّرَ فَسَجَدَ مِثْلَ سُجُودِهِ أَوْ أَطْوَلَ ثُمَّ رَفَعَ .

1228. ...Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, bir dəfə Allah Elçisi ﷺ iki rükət namaz qıldıqdan sonra namazı bitirdi. Zul-Yədəyn adlı bir nəfər isə ona dedi: “Namaz qısaldı, yoxsa unuttun, ey Allahın Elçisi?” Allah Elçisi ﷺ (səhabələrindən) soruşdu: “Zul-Yədəyn düz deyir?” Camaat dedi: “Bəli”. Allah Elçisi ﷺ qalxıb sonrakı iki rükəti qıldı, sonra salam verdi, sonra

təkbir etdi, sonra əvvəllər etdiyi səcdə kimi və ya daha uzun səcdə etdi. Sonra da dikəldi.

۵ - باب مَنْ يُكَبِّرُ فِي سَجْدَتِي السَّهْوِ

5-ci fəsil: Səhv səcdəsini etdikdə təkbir edən

۱۲۲۹ - حَدَّثَنَا حُفْصُ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ أَبِي إِدْرِاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ صَلَّى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِحْدَى صَلَاتَيْ الْعِشِيِّ - قَالَ مُحَمَّدٌ وَأَكْثَرُ طَيْبِ الْعَصْرِ - رَكَعَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ ثُمَّ قَامَ إِلَى حَشْبَةٍ فِي مُقَدِّمِ الْمَسْجِدِ فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَيْهَا وَفِيهِمْ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فَهَابَا أَنْ يُكَلِّمَاهُ وَخَرَجَ سَرْعَانِ النَّاسُ فَقَالُوا أَقْصَرْتَ الصَّلَاةَ وَرَجُلٌ يَدْعُوهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذُو الْيَدَيْنِ فَقَالَ أَنْسَيْتَ أَمْ قَصُرْتَ فَقَالَ « لَمْ أَنْسَ وَلَمْ تُقْصِرْ » . قَالَ بَلَى قَدْ نَسِيتَ . فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ ثُمَّ كَبَّرَ فَسَجَدَ بِمِثْلِ سُجُودِهِ أَوْ أَطْوَلَ ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَكَبَّرَ ، ثُمَّ وَضَعَ رَأْسَهُ فَكَبَّرَ فَمِثْلُ سُجُودِهِ أَوْ أَطْوَلَ ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَكَبَّرَ .

1229. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ﷺ demişdir: “Bir dəfə Allah Elçisi ﷺ axşam namazlarından birini” – ravi deyir ki, zənimcə bu Əsr namazı idi – “iki rükət qıldırdıqdan sonra salam verdi. Bundan sonra əlini məscidin önündə qoyulmuş ağac parçasının üstünə qoyub qalxdı. Əbu Bəkr və Ömər də camaatın arasında idi. Onlar Peyğəmbərə nəsə deməkdən çəkildilər. Tez getmək istəyənlər məscidin qapılarından çıxdılar və: “Namaz qısaldı”– dedilər. Camaatın arasında Zul-Yədəyn deyilən bir nəfər də var idi. Həmin adam: “Ey Allahın Elçisi, unutdun, yoxsa namaz qısaldılıb?”– deyə soruşdu. Peyğəmbər ﷺ: “Mən (heç nə) unutmamışam, namaz da qısaldılmayıb?”– dedi Zul-Yədəyn dedi: “Aydındır, unutmusan”. Peyğəmbər ﷺ buraxdığı iki rükəti qıldıqdan sonra salam verdi. Bundan sonra o təkbir edib səcdəyə getdi və həmişəki qədər, yaxud bir az da uzun müddət səcdədə qaldı. Sonra başını qaldırıb yenə təkbir etdi, sonra səcdəyə getdi və həmişəki qədər, yaxud bir az da uzun müddət səcdədə qaldı. Sonra başını qaldırıb təkbir etdi”.

۱۲۳۰ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ ابْنِ شَهَابٍ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْأَسَدِيِّ خَلِيفِ بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَامَ فِي صَلَاةِ الظُّهْرِ وَعَلَيْهِ جُلُوسٌ ، فَلَمَّا أَمَّ صَلَاتَهُ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ فَكَبَّرَ فِي كُلِّ سَجْدَةٍ وَهُوَ جَالِسٌ قَبْلَ أَنْ يُسَلَّمَ ، وَسَجَدَهُمَا النَّاسُ مَعَهُ مَكَانَ مَا نَسِيَ مِنَ الْجُلُوسِ . تَابَعَهُ ابْنُ جُرَيْجٍ عَنِ ابْنِ شَهَابٍ فِي التَّكْبِيرِ .

1230. ...Bəni Abdul-Muttalib tayfasının andlı dostu Abdullah ibn Malik ibn Buheyne əs-Əsdi ﷺ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ Zöhr namazını qıldırdıqda oturmali olan yerdə ayağa durdu. Namazını tamamladıqda oturduğu halda salam vermədən qabaq hər bir səcdədə təkbir edib iki dəfə səcdə etdi. Peyğəmbərlə ﷺ birlikdə bu iki səcdəni camaat da etdi”.

٦ - باب إِذَا مَ يَدْرِي كَمْ صَلَّى ثَلَاثًا أَوْ أَرْبَعًا ، سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ

6-cı fəsil: Namaz qılan üç və ya dörd rükət qılmasını bilmirsə, oturduğu halda iki dəfə səcdə edir

١٢٣١ - حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ أَبِي عَيْدٍ اللَّهُ الدَّسْتَوَائِيُّ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِذَا نُودِيَ بِالصَّلَاةِ أَذْبَرَ الشَّيْطَانُ وَلَهُ ضُرَاطٌ حَتَّى لَا يَسْمَعَ الْأَذَانَ ، فَإِذَا فُضِيَ الْأَذَانُ أَقْبَلَ ، فَإِذَا نُتِيَ بِهَا أَذْبَرَ فَإِذَا فُضِيَ التَّنْوِيْبُ أَقْبَلَ حَتَّى يَخْطُرَ بَيْنَ الْمَرْءِ وَنَفْسِهِ يَقُولُ ادْكُرْ كَذَا وَكَذَا مَا لَمْ يَكُنْ يَدْكُرُ حَتَّى يَطَّلَ الرَّجُلُ إِنْ يَدْرِي كَمْ صَلَّى ، فَإِذَا لَمْ يَدْرِ أَحَدُكُمْ كَمْ صَلَّى ثَلَاثًا أَوْ أَرْبَعًا فَلْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ » .

1231. ...Rəvayət edilir ki, Əbu Hureyra ﷺ demişdir: “Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Namaz üçün azan veriləndə şeytan bərkdən yel buraxaraq qaçır ki, bu azanı eşitməsin, azan qurtardıqda isə geri qayıdır. İqamə veriləndə yenə dönüb qaçır, iqamə bitdikdə isə geri qayıdır və nəhayət, insanla onun qəlbi arasında dayanıb ona: “Filan və filan şeyi yadına sal”– deyərək (namazı qurtarana qədər) onun yadına düşmədiyi şeyləri ona təlqin edir. Axırda o adam neçə rükət qıldığını (yadına sala) bilmir. Sizdən kim üç və ya dörd rükət qılmasını bilməsə, oturduğu halda iki dəfə səcdə etsin”.

٧ - باب السَّهْوِ فِي الْفَرَضِ وَالنَّطْوَعِ

7-ci fəsil: Fərz və nafilə namazlarda edilən səhv

وَسَجَدَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا سَجْدَتَيْنِ بَعْدَ وَتَرِهِ .

İbn Abbas رضي الله عنهما Vitir namazından sonra iki səhv səcdəsini etmişdir.

١٢٣٢ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِنْ أَحَدُكُمْ إِذَا قَامَ يُصَلِّيَ جَاءَ الشَّيْطَانُ فَلَبَسَ عَلَيْهِ حَتَّى لَا يَدْرِي كَمْ صَلَّى ، فَإِذَا وَجَدَ ذَلِكَ أَحَدُكُمْ فَلْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ » .

1232. ...Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Allah Elçisi ﷺ belə buyurdu: “Sizdən biri namaza durduqda şeytan gəlib namazını qarışdırır və o adam neçə rükət qıldığını (yadına sala) bilmir. Sizdən hansı biriniz bu qarışıqlığı hiss edərsə, oturduğu halda iki dəfə səcdə etsin”.

٨ - باب إِذَا كَلِمَةً وَهُوَ يُصَلِّي فَأَشَارَ بِيَدِهِ وَاسْتَمَعَ

8-ci fəsil: Namaz əsnasında namaz qılana müraciət olunubsa, o, əli ilə işarə etməli və dinləməlidir

١٢٣٣ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَمْرُو عَنْ بُكَيْرٍ عَنْ كُرَيْبٍ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ وَالْمَسُورَ بْنَ مَخْرَمَةَ

وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنِ أَزْهَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - أُرْسِلُوهُ إِلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَقَالُوا اقْرَأْ عَلَيْهَا السَّلَامَ مِنَّا جَمِيعًا وَسَلِّمْنَا عَنْ الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ صَلَاةِ الْعَصْرِ وَقُلْ لَهَا إِنَّا أَخْرَجْنَا أُمَّكَ تُصَلِّيَنَهُمَا وَقَدْ بَلَغْنَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَمَى عَنْهَا . وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَكُنْتُ أُضْرِبُ النَّاسَ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ عَنْهُمَا . فَقَالَ مُرَيْبٌ فَدَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَبَلَّغْتُهَا مَا أُرْسِلُونِي . فَقَالَتْ سَلِّ أُمَّ سَلْمَةَ . فَخَرَجْتُ إِلَيْهِمْ فَأَخْبَرْتُهُمْ بِقَوْلِهَا فَرَدُّونِي إِلَى أُمَّ سَلْمَةَ بِمِثْلِ مَا أُرْسِلُونِي بِهِ إِلَى عَائِشَةَ . فَقَالَتْ أُمَّ سَلْمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْهَى عَنْهَا ثُمَّ رَأَيْتُهُ يُصَلِّيهِمَا حِينَ صَلَّى الْعَصْرَ ، ثُمَّ دَخَلَ عَلَيَّ وَعِنْدِي نِسْوَةٌ مِنْ نَبِيِّ حَرَامٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فَأَرْسَلْتُ إِلَيْهِ الْجَارِيَةَ فَقُلْتُ قَوْمِي بِحَبْنِهِ قَوْلِي لَهُ تَقُولُ لَكَ أُمَّ سَلْمَةَ يَا رَسُولَ اللَّهِ سَمِعْتُكَ تَنْهَى عَنْ هَاتَيْنِ وَأَرَاكَ تُصَلِّيَهُمَا . فَإِنِ أَشَارَ بِيَدِهِ فَاسْتَأْجِرِي عَنْهُ . فَتَعَلَّعَتِ الْجَارِيَةُ فَأَشَارَ بِيَدِهِ فَاسْتَأْخَرَتْ عَنْهُ فَلَمَّا أَنْصَرَفَ قَالَ « يَا بِنْتُ أَبِي أُمَيَّةَ سَأَلْتِ عَنِ الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْعَصْرِ وَإِنَّهُ أَتَانِي نَاسٌ مِنْ عَبْدِ الْقَيْسِ فَسَخَّلُونِي عَنِ الرَّكْعَتَيْنِ اللَّتَيْنِ بَعْدَ الظُّهْرِ فَهَمَا هَاتَانِ » .

1233. ...Kureyb رحمته الله rəvayət edir ki, İbn Abbas رحمته الله Misvər ibn Məxramə və Abdur-Rahmən ibn Əzhər onu Aişənin yanına göndərüb belə deməyi tapşırdılar: “Hamımızın adından ona salam söylə və ondan Əsr namazından sonra qılınan iki rükət namaz haqda soruş. Ona de: “Bizə xəbər gəlib çatıb ki, sən o iki rükəti qılırsan, lakin bizə o da məlumdur ki, Peyğəmbər ﷺ bu namazı qılmağı qadağan etmişdir”. İbn Abbas deyir: “Mən Ömər ibn əl-Xattabla birlikdə bu namazı qılanları cəzalandırdıq”. Kureyb deyir: “Mən Aişənin yanına gəlib onların mənə dediklərini ona çatdırdım”. Aişə dedi: “Sən bunu Ummu Sələmədən soruş!” Mən qayıdıb Aişənin dediyini onlara xəbər verdikdə, onlar da məni Ummu Sələmənin yanına göndərdilər və Aişədən soruşduğumu ondan soruşmağımı tapşırdılar. Ummu Sələmə dedi: “Mən Peyğəmbərin ﷺ Əsr namazından sonra iki rükət namaz qılınmasını qadağan etdiyini eşitdim, sonra da onun Əsr namazından sonra bu iki rükət namazı qıldığını gördüm. O mənim yanıma gəldiyi vaxt ənsardan olan Bəni Haram tayfasının qadınları mənim yanımda idilər. Mən kənzlərdən birini onun yanına göndərüb onun yanında durmasını və ona belə deməsini tapşırdım: “Ummu Sələmə sənə deyir: “Ey Allahın Elçisi, mən sənənin bu iki rükəti qadağan etdiyini eşitmişdim, indi isə sənənin bu iki rükət namazı qıldığını görürəm”. Sonra Ummu Sələmə kənzə dedi: “Əgər o, əli ilə sənə işarə etsə, kənara çəkil və gözlə”. Kənz gedib Ummu Sələmənin dediyini Peyğəmbərə ﷺ dedikdə o, əli ilə işarə etdi və kənz də kənara çəkilib gözlədi. Peyğəmbər ﷺ namazı bitirdikdən sonra dedi: “Ey Əbu Umeyyənin¹ qızı, məndən Əsrdən sonra qıldığın iki rükət haqda soruşdun. Bu ona görədir ki, Abdul-Qeys qəbiləsindən bir dəstə adam yanıma gəlib məni Zöhr namazından sonra qılacağım iki rükət namazdan yayındırdı. Bu həmin namazdır”.

¹ Əbu Umeyyə Ummu Sələmənin رحمته الله atasının adıdır.

9-cu fəsil: Namaz əsnasında işarə etmək

قَالَ كُرَيْبٌ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

Bunu Kureyb رضي الله عنه Ummu Sələmədən رضي الله عنها, o da Peyğəmbərdən صلى الله عليه وسلم rəvayət etmişdir.

۱۲۳۴ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَلَغَهُ أَنَّ بَنِي عَمْرٍو بْنِ عَوْفٍ كَانَ بَيْنَهُمْ شَيْءٌ فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّحُ بَيْنَهُمْ فِي أَنْاسٍ مَعَهُ ، فَحُجِسَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَحَانَتِ الصَّلَاةُ فَجَاءَ بِأَلَّا إِلَى أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ يَا أَبَا بَكْرٍ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ حُجِسَ وَقَدْ حَانَتِ الصَّلَاةُ فَهَلْ لَكَ أَنْ تُوِّمَ النَّاسَ قَالَ نَعَمْ إِنْ شِئْتُمْ . فَأَقَامَ بِأَلَّا وَتَقَدَّمَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَكَرَّرَ لِلنَّاسِ وَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمْشِي فِي الصُّفُوفِ حَتَّى قَامَ فِي الصَّفِّ ، فَأَخَذَ النَّاسُ فِي التَّصْفِيقِ ، وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ لَا يَلْتَفِتُ فِي صَلَاتِهِ ، فَلَمَّا أَكْثَرَ النَّاسُ التَّفَتُّ فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَشَارَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُهُ أَنْ يُصَلِّيَ ، فَرَفَعَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَدَيْهِ فَحَمِدَ اللَّهَ وَرَجَعَ الْفَهْقَرَى وَرَأَاهُ حَتَّى قَامَ فِي الصَّفِّ ، فَتَقَدَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَلَّى لِلنَّاسِ فَلَمَّا فَرَغَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ « يَا أَيُّهَا النَّاسُ مَا لَكُمْ حِينَ تَأْبِكُمْ شَيْءٌ فِي الصَّلَاةِ أَخَذْتُمْ فِي التَّصْفِيقِ ، إِنَّمَا التَّصْفِيقُ لِلنِّسَاءِ ، مَنْ تَابَهُ شَيْءٌ فِي صَلَاتِهِ فَلْيُثَلِّغْ سُبْحَانَ اللَّهِ . فَإِنَّهُ لَا يَسْمَعُهُ أَحَدٌ حِينَ يَقُولُ سُبْحَانَ اللَّهِ إِلَّا التَّفَتَّ ، يَا أَبَا بَكْرٍ مَا مَنَعَكَ أَنْ تُصَلِّيَ لِلنَّاسِ حِينَ أَشْرَثَ إِلَيْكَ » . فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مَا كَانَ يُنْبَغِي لِإِنِّي لَأَبِي فُحَافَةَ أَنْ يُصَلِّيَ بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

1234. ...Səhl ibn Səd əs-Səidi رضي الله عنه rəvayət edir ki, Allah Elçisinə صلى الله عليه وسلم Bəni Amr ibn Auf tayfası arasında nəyinsə baş verməsi çatmışdı, ona görə Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم yanındakı adamlarla onların arasını düzəltmək üçün çıxıb ora getmişdi. Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم bir az yubandı və bu əsnada namazın vaxtı gəldi. Bilal Əbu Bəkrin yanına gəlib dedi: “Ey Əbu Bəkr, Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم bir az yubanır, namazın vaxtı isə gəlib. Camaata namazda imamlıq edə bilərsən?” Əbu Bəkr: “Bəli, istəyirsənsə qıldıraram”– deyə cavab verdi. Beləliklə, Bilal iqamə verdi və Əbu Bəkr önə keçib təkbir etdi. Bu arada Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم cərgələrin arası ilə gəlib cərgədə durdu. Bu vaxt camaat əl çalmağa başladı, lakin Əbu Bəkr namaz qılarkən başını arxaya çevirməzdi. Camaat əl çalmağı çoxaltdıqda o arxaya çevrildi və Allah Elçisini صلى الله عليه وسلم gördü. Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم əli ilə ona işarə etdi ki, yerində qalsın. Belə olduqda Əbu Bəkr əllərini göyə qaldırıb Allaha həmd etdi və arxaya dal-dala çəkilib cərgədə durdu. Allah Elçisi صلى الله عليه وسلم isə önə keçib camaata namaz qıldırdı. Namazı bitirdikdən sonra camaata tərəf dönüb buyurdu: “Ey insanlar! Nəyə görə namazda bir şey baş verdikdə əl çalırırsınız? (Namazda) əl çalmaq qadınlara

aiddir. Kim namaz əsnasında bir şeyin baş verdiyini görsə: “Subhən-Allah!”– desin. Bu mütləqdir ki, o: “Subhən-Allah!”– desə, onu eşidən adam ona nəzər yetirəcək. Ey Əbu Bəkr, sənə işarə etdiyim halda camaata namaz qıldırmağına mane olan nə idi?” Əbu Bəkr dedi: “Əbu Quhafənin oğluna Allah Elçisi ﷺ qarşısında namaz qılmaq yaraşmazdı”.

۱۲۳۵ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنَا الثَّوْرِيُّ عَنْ هِشَامٍ عَنْ فَاطِمَةَ عَنْ أَسْمَاءَ قَالَتْ دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وَهِيَ تُصَلِّي قَائِمَةً وَالنَّاسُ قِيَامٌ فَقُلْتُ مَا شَأْنُ النَّاسِ فَأَشَارَتْ بِرَأْسِهَا إِلَى السَّمَاءِ . فَقُلْتُ آيَةٌ . فَقَالَتْ بِرَأْسِهَا أَيْ نَعَمْ

1235. ...Rəvayət edilir ki, Əsma رضي الله عنها demişdir: “Bir dəfə mən Aişənin yanına gəldikdə o, ayaq üstə namaz qılırdı. İnsanlar da ayaq üstə namazda idilər. Mən: “İnsanlara nə olub?”– deyə soruşdum. O, (günəşin tutulduğunu bildirmək üçün əli ilə) göyə işarə etdi. Mən soruşdum: “Bu, əlamətdirmi?” O məni təsdiq etmək üçün başı ilə işarə etdi”.

۱۲۳۶ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهَا قَالَتْ صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَيْتِهِ وَهُوَ شَاكٍ جَالِسًا ، وَصَلَّى وَرَاءَهُ قَوْمٌ قِيَامًا فَأَشَارَ إِلَيْهِمْ أَنْ اجْلِسُوا فَلَمَّا انْتَصَرَفَ قَالَ « إِنَّمَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ ، فَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا وَإِذَا رَفَعَ فَارْفَعُوا » .

1236. ...Rəvayət edilir ki, Peyğəmbərin ﷺ zövcəsi Aişə رضي الله عنها demişdir: “Allah Elçisi ﷺ xəstələndiyi zaman öz evində namazı qıldı. O oturmuş vəziyyətdə idi, arxasındakı camaat isə namazı ayaq üstə qıldı. Peyğəmbər ﷺ onlara əli ilə oturmaları üçün işarə etdi. Namazı bitirdikdən isə sonra buyurdu: “İmam (arxasında) namaz qılanların ona tabe olunması üçün təyin olunmuşdur. O, rükuya gedəndə siz də rükuya gedin, o, (başını) qaldıranda, siz də (başınızı) qaldırın”.

Allahın yardımını, lütfü və müvəffəqiyyəti ilə birinci cild tamamlandı.

Həmd ələmlərin Rəbbi Allaha məxsusdur!

Mündəricat

Ön söz	4
1. Allah Elçisinə ﷺ gələn vəhyin başlanğıcı kitabı	9
1-ci fəsil: Və zikri izzətli olan Allahın bu kəlamı: “Biz Nuha və ondan sonrakı peyğəmbərlərə vəhy etdiyimiz kimi, sənə də vəhy etdik” (ən-Nisa, 163)	9
2. İman kitabı	19
1-ci fəsil: Peyğəmbərin ﷺ: “İslam beş (bünövrə) üzərində qurulmuşdur” – kəlamı	19
2-ci fəsil: Dualarınız imanınızdır	20
3-cü fəsil: İmana aid işlər	20
4-cü fəsil: Müsəlman dilindən və əlindən başqa müsəlmanlara zərər dəyməyən kəsdir	21
5-ci fəsil: Hansı müsəlman daha fəzilətlidir?	21
6-cı fəsil: Yemək yedirtmək İslamdandır	22
7-ci fəsil: Özünə istədiyini müsəlman qardaşı üçün də istəmək imandandır	22
8-ci fəsil: Allah Elçisini ﷺ sevmək imandandır	22
9-cu fəsil: İmanın şirinliyi	23
10-cu fəsil: Kamil imanın əlaməti ənsarı sevməkdir	23
11-ci fəsil	23
12-ci fəsil: Fitnələrdən qaçmaq dindəndir	12
13-cü fəsil: Peyğəmbərin ﷺ “Aranızda Allah barədə ən çox elmi olan mənəm” kəlamı	13
14-cü fəsil: Adamın oda atılmağı xoşlamadığı kimi, küfrdən qurtardıqdan sonra yenidən küfrə qayıtmağı xoşlamamasının imandan olması	25
15-ci fəsil: İman əhlinin əməllər sayəsində bir-birindən üstün olması	25
16-cı fəsil: Həya imandandır	26
17-ci fəsil: Uca Allahın: “Əgər tövbə etsələr, namaz qılıb zəkat versələr, onları sərbəst buraxın” (ət-Tövbə, 5) kəlamı	27
18-ci fəsil: “İman əməldir” - deyən adam	27
19-cu fəsil: İslamı qəbul edən həqiqətən deyil, zahirdə və ya öldürülməkdən qorxduğuna görə İslamı qəbul edərsə (belə İslam qəbul deyil)	28
20-ci fəsil: Salamı yaymaq İslamdandır	29
21-ci fəsil: Həyat yoldaşına qarşı nankorluq etmək və küfrün altında (başqa növ) küfrün olması	29
22-ci fəsil: Günah işlər görmək cahiliyyə əməllərindəndir	30

22(m)-ci fəsil:	“Əgər möminlərdən iki dəstə bir-biri ilə vuruşarsa, onları barışdırın” (əl-Hucurat, 9). Allah onlara “möminlər” adını vermişdir.	31
23-cü fəsil:	Zülmün altında (başqa növ) zülmün olması	31
24-cü fəsil:	Münafiqin əlamətləri	31
25-ci fəsil:	Qədr gecəsində ibadət etmək imandan sayılır	32
26-cı fəsil:	Cihad etmək imandandır	32
27-ci fəsil:	Ramazan gecələrində əlavə namazlar qılmaq imandandır	33
28-ci fəsil:	Ramazan ayını mükafatını Allahdan umaraq oruc tutmaq imandandır	33
29-cu fəsil:	Din asandır	33
30-cu fəsil:	Namaz qılmaq imandandır	34
31-ci fəsil:	Kişinin İslamının gözəlliyi	35
32-ci fəsil:	Allaha ﷻ ən sevimli olan dini əməl davamiyyətli olanıdır	36
33-cü fəsil:	İmanın artması və azalması	36
34-cü fəsil:	Zəkat İslamdandır	37
35-ci fəsil:	Cənazəni müşayiət etmək imandandır	38
36-cı fəsil:	Möminin özünün də hiss etmədən əməlinin puç olmasından qorxması	39
37-ci fəsil:	Cəbrailin ﷺ Peyğəmbərə ﷺ iman, islam, ehsan və Qiyamət saati barədə sual verməsi	40
38-ci fəsil:		41
39-cu fəsil:	Dininə görə şübhəli şeylərdən çəkinənin fəziləti	42
40-cı fəsil:	Qənimətin beşdə birini vermək imandandır	42
41-ci fəsil:	Əməllərin ancaq niyyətə görə mötəbər sayılacağı və hər kəsin əlinə ancaq niyyət etdiyi şeyin keçəcəyi barədə gələn hədis	43
42-ci fəsil:	Peyğəmbərin ﷺ: “Din Allaha, Onun elçilərinə, müsəlmanların rəhbərlərinə və ümmətə nəsihətdir!”- kəlamı	44
3. Elm kitabı		46
1-ci fəsil:	Elmin fəziləti	46
2-ci fəsil:	Danışaraq məşğul olana elmi sual verildikdə danışığı qurtardıqdan sonra sual verənə cavab verməsi	46
3-cü fəsil:	Elmi çatdırmaq məqsədilə səsinə qaldıran	47
4-cü fəsil:	Muhəddisin “həddəsənə”, “əxbəranə” və “ənbəənə” sözləri	47
5-ci fəsil:	İmamın öz yoldaşlarına onların biliyini yoxlamaq məqsədilə sual verməsi	48

6-cı fəsil:	Elm haqda gələn nə rəvayət edilib və Uca Allahın bu “De “Ey Rəbbim! Mənim elmimi artır!” (Taha, 114) kəlamı	48
7-ci fəsil:	Munəvələ haqda qeyd edilən sözlər və elm əhlinin elmi digər bölgələrə yazıb göndərməsi	50
8-ci fəsil:	Məclisin ətrafında oturanla orada dövrə vurub oturmuş camaatın arasında boş yer görüb orada əyləşən	51
9-cu fəsil:	Peyğəmbərin ﷺ: “Bəzən, özünə (hədis) rəvayət edilmiş kimsə (bilavasitə) eşidən kimsədən daha yaxşı qavrayır” – kəlamı	52
10-cu fəsil:	Elm sözdən və əməldən öncədir	53
11-ci fəsil:	Peyğəmbər ﷺ səhabələri üzməsin (yormasın) deyər, onlara yalnız münasib gördükdə öyüd-nəsihət edər və elm öyrədərdi	54
12-ci fəsil:	Elm alanlar üçün müəyyən günlər təyin etmək	54
13-cü fəsil:	Allah kimə xeyir nəsib etmək istəsə, ona dini başa düşməyi asanlaşdırar	54
14-cü fəsil:	Elmi dərindən anlamaq	55
15-ci fəsil:	Elm və hikmət verilmiş kəsə qibtə etmək	55
16-ci fəsil:	Musanın sahildə Xadirin ﷺ yanına getməsi	56
17-ci fəsil:	Peyğəmbərin ﷺ “Allahım, ona Kitabı öyrət” kəlamı	57
18-ci fəsil:	Uşağın neçə yaşından eşitdiyi (hədislər) məqbul sayıla bilər	57
19-cu fəsil:	Elm almaq üçün səfərə çıxmaq	58
20-ci fəsil:	Elm öyrənən və başqalarına öyrədənin fəziləti	59
21-ci fəsil:	Elmin aradan qaldırılması və cahilliyin ortaya çıxması	60
22-ci fəsil:	Elmin fəziləti	60
23-cü fəsil:	Heyvanın və ya başqa bir şeyin üzərində oturmuş halda fətva vermək	61
24-cü fəsil:	Əl və ya başla işarə edərək suala cavab vermək	61
25-ci fəsil:	Peyğəmbərin ﷺ yanına gələn Abdul-Qeys heyətinin imanla elmi öyrənərək yadda saxlaması və bunu digərlərinə xəbər vermələrinə təşviq etməsi	63
26-cı fəsil:	Ortaya çıxmış bir məsələnin həllini tapmaq məqsədilə səfərə çıxmaq və bunu ailəyə də öyrətmək	64
27-ci fəsil:	Elmi növbə ilə öyrənmək	65
28-ci fəsil:	Nəsihət etdikdə və elm öyrətdikdə xoşagəlməz bir şey görüb qəzəblənmək	65
29-cu fəsil:	İmamın və ya mühəddisin qarşısında dizləri üstə oturmaq	67
30-cu fəsil:	Başə düşülsün deyər hədisi üç dəfə təkrar etmək	67

31-ci fəsil:	Kişinin öz kəninə və zövcəsinə elm öyrətməsi	68
32-ci fəsil:	İmamın qadınlara öyüd-nəsihət verməsi və onlara elm öyrətməs	69
33-cü fəsil:	Hədis öyrənməyə həris olmaq	69
34-cü fəsil:	Elm aradan necə qaldırılacaq?	70
35-ci fəsil:	Elm öyrətmək məqsədilə qadınlar üçün xüsusi bir gün təyin edilə bilərmi?	70
36-cı fəsil:	Bir şey eşidib (onu başa düşməyən), sonra da öyrənmək məqsədilə təkrar sual verən	71
37-ci fəsil:	İbn Abbas <small>رضي الله عنه</small> Peyğəmbərdən <small>ﷺ</small> rəvayət etmişdir: "Qoy burada olanlar (eşitdiklərini) aramızda olmayanlara təbliğ etsinlər".	72
38-ci fəsil:	Peyğəmbərin <small>ﷺ</small> adından yalan danışan kəsin günahı	73
39-cu fəsil:	Elmi yazmaq	74
40-cı fəsil:	Gecə vaxtı elm öyrətmək və moizə vermək	76
41-ci fəsil:	Elm almaq xatirinə gecə oyaq qalaraq söhbət etmək	77
42-ci fəsil:	Elmi qorumaq	78
43-cü fəsil:	Alimlərin dediklərini susub dinləmək	79
44-cü fəsil:	"İnsanların ən elmlisi kimdir" – deyə soruşulacağı zaman alimin verdiyi cavab elmi Allaha nisbət etməsidir	79
45-ci fəsil:	Özü ayaq üstə durduğu halda, oturan alimə sual verən	81
46-cı fəsil:	Kiçik Cəmərlərə daş atdıqda sual və cavab	82
47-ci fəsil:	Uca Allahın: " Sizə yalnız az bir bilik verilmişdir " (əl-İsra, 85) – kəlamı	82
48-ci fəsil:	Bəzi insanların dar düşüncəli olması, olduqlarından daha pis hala düşmələri qorxusundan bəzi şeyləri onlara xəbər etməyi tərk etmək	83
49-cu fəsil:	Anlamayacaqlarından qorxdığı üçün elmi bir toplumdən gizlədərək digərlərinə öyrədən	83
50-ci fəsil:	Elm aldıqda utanmaq	84
51-ci fəsil:	Alimdən nəyisə soruşmağa utanıb sual verməyi başqasına tapşırın	85
52-ci fəsil:	Məsciddə elm öyrətmək və fətva vermək	86
53-cü fəsil:	Soruşan adama soruşduğundan artıq cavab verən	86
4. Dəstəmaz kitabı		87
1-ci fəsil:	Dəstəmaz haqda nə rəvayət edilmişdir?	87
2-ci fəsil:	Dəstəmazsız namaz qəbul olunmaz	87
3-cü fəsil:	Dəstəmazın fəziləti	87
4-cü fəsil:	Dəstəmazın pozulduğunu yəqinləşdirməyə qədər şübhəyə görə dəstəmaz almamalı	88

5-ci fəsil:	Yüngül şəkildə dəstəmaz almaq	88
6-cı fəsil:	Dəstəmazı kamil şəkildə almaq	89
7-ci fəsil:	Bir ovuc su götürüb iki əllə üzünü yumaq	90
8-ci fəsil:	Hər bir halda və cinsi yaxınlıq zamanı "Bismilləh" demək	90
9-cu fəsil:	Ayaqyoluna girərkən nə demək lazımdır?	91
10-cu fəsil:	Ayaqyoluna su qoymaq	91
11-ci fəsil:	Təbii ehtiyacı ödəyərkən tikili və buna bənzər yerlərdən başqa yerdə qibləyə üz tutmamaq	92
12-ci fəsil:	İki kərpicin üstündə oturub təbii ehtiyacı ödəmək	92
13-cü fəsil:	Qadınların ayaqyoluna getməsi	93
14-cü fəsil:	Evlərdə subaşına çıxmaq	93
15-ci fəsil:	Ayaqyolunda su ilə yuyunmaq	94
16-cı fəsil:	Ayaqyolunda yuyunmaq üçün özü ilə su aparmaq	94
17-ci fəsil:	Ayaqyolunda təmizlənmək üçün su və ağac parçası götürmək	95
18-ci fəsil:	Ayaqyolunda sağ əl ilə təmizlənməyin qadağan olunması	95
19-cu fəsil:	Kiçik subaşına çıxdıqda cinsiyyət üzvünü sağ əl ilə tutmamaq	95
20-ci fəsil:	Ayaqyolunda daşla təmizlənmək	96
21-ci fəsil:	Ayaqyolunda təzəklə təmizlənməmək	96
22-ci fəsil:	Hər dəstəmaz əzasını bir dəfə yumaq	96
23-cü fəsil:	Hər dəstəmaz əzasını iki dəfə yumaq	97
24-cü fəsil:	Hər dəstəmaz əzasını üç dəfə yumaq	97
25-ci fəsil:	Dəstəmaz aldıqda buruna su alıb çıxarmaq	98
26-cı fəsil:	Ayaqyolunda daşla təmizləndikdə bunu tək sayda etmək	98
27-ci fəsil:	Dəstəmaz aldıqda ayaqları məsh etməyərkən onları yumaq	99
28-ci fəsil:	Dəstəmaz aldıqda ağızı yaxalamaq	99
29-cu fəsil:	Dəstəmaz aldıqda topuqları yumaq	100
30-cu fəsil:	Səndələ məsh çəkməmək, onları çıxarıb ayaqları yumaq	100
31-ci fəsil:	Dəstəmaz və qüsl aldıqda sağ tərəfdən başlamaq	101
32-ci fəsil:	Namazın vaxtı yaxınlaşdıqda dəstəmaz almaq üçün su axtarmaq	102
33-cü fəsil:	İnsan saçlarını yumaq üçün istifadə ediləcək su	102
33(m)-cü fəsil:	Sizdən birinizin qabından it (su və s.) içmişdirsə, onu yeddi dəfə yuyun	103

34-cü fəsil:	Dəstəmaz almağı ancaq ön və arxa ifrazat çıxış- larından (çıxan şeylərə görə) vacib görən	104
35-ci fəsil:	Kişinin öz dostuna dəstəmaz almaqda yardım etməsi	105
36-cı fəsil:	Dəstəmazsız Quran oxumaq və başqa işlər görmək	107
37-ci fəsil:	Ürəkgetmədən dolayı dəstəmaz almaq	108
38-ci fəsil:	Dəstəmaz alanda başın hər tərəfinə məsh çəkmək	109
39-cu fəsil:	Ayaqları topuqlara qədər yumaq	110
40-cı fəsil:	İnsanlar dəstəmazından artıq qalan sudan istifadə etmək	110
41-ci fəsil:	Bir ovuc su ilə həm ağızı yaxalamaq, həm də buruna su almaq	112
42-ci fəsil:	Başın bir dəfə məsh edilməsi	112
43-ci fəsil:	Kişinin öz zövcəsi ilə birlikdə dəstəmaz alması və qadının aldığı dəstəmazdan artıq qalan su	113
44-cü fəsil:	Peyğəmbərin ﷺ öz dəstəmaz suyunu huşunu itirmiş şəxsin üzünə səpməsi	113
45-ci fəsil:	Təknədə, çanaqda, ağacdən və daşdan düzəldilmiş qablarda qüsl və dəstəmaz almaq	114
46-cı fəsil:	Qabda dəstəmaz almaq	115
47-ci fəsil:	Bir ovuc su ilə dəstəmaz almaq	116
48-ci fəsil:	Xufların üzərinə məsh çəkmək	116
49-cu fəsil:	Dəstəmazlı ikən ayaqlarına xuff geyinən	117
50-ci fəsil:	Qoyun əti və sıyıq yedikdən sonra dəstəmaz alma- yan	118
51-ci fəsil:	Sıyıq yedikdən sonra dəstəmaz almayıb, yalnız ağ- zını yaxalayan	118
52-ci fəsil:	Süd içdikdən sonra ağızı yaxalamaq lazımdır mı?	119
53-cü fəsil:	Yuxudan oyandıqdan sonra dəstəmaz almaq və mürgüləməyə görə dəstəmaz almağı vacib sayma- yan	119
54-cü fəsil:	Dəstəmazlı ikən dəstəmaz almaq	120
55-ci fəsil:	Sidiyin (paltara və ya bədənə düşməsindən) qorun- mamaq böyük günahlardandır	121
56-cı fəsil:	Sidiyi yumaq haqda nə rəvayət edilmişdir?	121
57-ci fəsil:	Peyğəmbərin ﷺ və camaatın bədəniyə məsciddə kiçik subaşına çıxıb qurtaranadək toxunmaması	122
58-ci fəsil:	Məsciddə olan sidiyin üzərinə su tökmək	122
59-cu fəsil:	Körpələrin sidiyi	123
60-ci fəsil:	Ayaq üstə və oturaq halda kiçik subaşına çıxmaq	123
61-ci fəsil:	Dost yanında və divar arxasında subaşına çıxmaq	124
62-ci fəsil:	Bir qövmin zibilxanasında subaşına çıxmaq	124

63-cü fəsil:	Qanı yumaq	124
64-cü fəsil:	Mənini yumaq və (ya) ovxalamaq, qadından ərinə dəyən şeyləri yumaq	125
65-ci fəsil:	Cənabət və başqa haldan yuyunmağın və yuyulan şeydən izin getməməsi	126
66-cı fəsil:	Dəvənin, qoyunun və digər ev heyvanlarının sidiyi və onların ağılları	126
67-ci fəsil:	Yağın və suyun içinə murdar şeylərin düşməsi	127
68-ci fəsil:	Durğun suya sidiyə çıxmaq	128
69-cu fəsil:	Namaz qılanın belinə napak (pak olmayan) bir şey və ya cəmdək atıldığı zaman o kimsənin namazı batil olmaz	129
70-ci fəsil:	Tüpürcəyin, burundan gələn axıntının və buna bənzər şeylərin paltara bulaşması	130
71-ci fəsil:	Meyvə şirəsi və sərxoşedici içki ilə dəstəmaz almaq icazəli deyil	131
72-ci fəsil:	Qadının öz atasının üzündən qanı silməsi	131
73-cü fəsil:	Misvak	131
74-cü fəsil:	Misvakı daha yaşlı olana vermək	132
75-ci fəsil:	Dəstəmazlı halda yatanın fəziləti	132
5. Qüsl kitabı		134
1-ci fəsil:	Qüsl almazdan qabaq dəstəmaz almaq	134
2-ci fəsil:	Kişinin öz zövcəsi ilə birlikdə çimməsi	134
3-cü fəsil:	Bir saa və buna yaxın miqdarda su ilə qüsl almaq	135
4-cü fəsil:	Başına üç dəfə su tökən	135
5-ci fəsil:	Bir dəfə su tökmək	136
6-cı fəsil:	Badyadan su götürərək qüsl alan	137
7-ci fəsil:	Cənabət qüslu alanda ağızı yaxalamaq və buruna su çəkmək	137
8-ci fəsil:	Təmiz olması üçün əlin torpağa sürtülməsi	137
9-cu fəsil:	Cənabətli olanın əli təmizdirsə, əlini yumadan yuyunacağı suqabına sala bilərmə?	138
10-cu fəsil:	Qüsl və dəstəmazı bir-birindən ayırmaq	139
11-ci fəsil:	Qüsl aldıqda sağ əli ilə sol əlinə su tökən	139
12-ci fəsil:	Cinsi yaxınlıq etdikdən sonra bunu bir daha təkrar etmək və bir qüsl ilə bütün qadınları ilə yaxınlıq edən	140
13-cü fəsil:	Məzini yumaq və buna görə dəstəmaz almaq	141
14-cü fəsil:	Ətirləndikdən sonra qüsl alan və bədəninə ətirin izi qalan	141
15-ci fəsil:	Qüsl əsnasında dərisini su ilə yaxşıca islatdığını zənn edib saçların dibini ovxalamaq	141

16-cı fəsil:	Cənabət qüslu aldıqda dəstəmaz alan və bədəninin qalan hissəsini yuyarkən dəstəmaz üzvlərini yuma- yan	142
17-ci fəsil:	Adam məsciddə ikən cənabətli olduğunu xatırlasa, təyəmmüm etmədən bayıra çıxmalıdır	142
18-ci fəsil:	Cənabət qüslu aldıqda (qalan damcılara görə) əlləri silkələmək	143
19-cu fəsil:	Qüsl almağı başının sağ tərəfini yumaqla başlayan	143
20-ci fəsil:	Xəlvətə çəkilib təklidə çılpacaq çimən və örtünüb çimməyin daha fəzilətli olmasına görə örtünüb çimən	144
21-ci fəsil:	İnsanların yanında qüsl etdikdə pərdə tutmaq	145
22-ci fəsil:	Qadın ihtilam olarsa	145
23-cü fəsil:	Cənabət halında olanın təri və "müsəlman murdar olmaz"	146
24-cü fəsil:	Cənabət halında olanın evdən çıxıb bazarda və başqa yerlərdə gəzməsi	146
25-ci fəsil:	Cənabət halında olanın qüsl almadan dəstəmaz alaraq evdə olması	147
26-cı fəsil:	Cənabət halında olanın yatması	147
27-ci fəsil:	Cənabət halında olanın dəstəmaz aldıqdan sonra yatması	148
28-ci fəsil:	Kişi və qadının cinsiyyət üzvləri bir-birinə toxunarsa	148
29-cu fəsil:	Qadının cinsiyyət üzvündən dəyənlərin yuyulması	149
6. Heyz kitabı		150
1-ci fəsil:	Heyz necə başlayır?	150
1(m)-ci fəsil:	Heyz olan qadınlara əmr etmək	150
2-ci fəsil:	Heyzli qadının ərinin başını yuması və saçlarını daraması	150
3-cü fəsil:	Kişinin, zövcəsi heyzli ikən başını onun qucağına qoyub Quran oxuması	152
4-cü fəsil:	Nifası heyz adlandıran	152
5-ci fəsil:	Heyzli qadına toxunmaq	154
6-cı fəsil:	Heyz olan qadının oruc tutmağı tərک etməsi	154
7-ci fəsil:	Heyzli qadın Evi təvaf etməkdən başqa bütün Həcc əməllərini yerinə yetirir	155
8-ci fəsil:	İstihazə haqda	155
9-cu fəsil:	Heyz qanını yumaq	155
10-cu fəsil:	İstihazəli qadının etikaf etməsi	156
11-ci fəsil:	Qadın heyz olduğu paltarda namaz qıla bilərmi?	157

12-ci fəsil:	Heyzdən təmizlənmiş qadının qüsl alarkən ətirlən- məsi	157
13-cü fəsil:	Qadının heyzdən yuyunması zaman bədənini ovxa- laması	157
14-cü fəsil:	Qadının heyzdən qüsl alması	158
15-ci fəsil:	Qadının heyzdən təmizləndikdən sonra qüsl aldıq- da daranması	158
16-cı fəsil:	Qadının heyzdən təmizləndikdən sonra qüsl aldıq- da saçlarını açması	159
17-ci fəsil:	"...tam bir şəkklə salınmış və ya salınmamış bir par- ça yaratdıq" (əl-Həcc, 5)	160
18-ci fəsil:	Heyzli qadının həcc və ümrəsi	160
19-cu fəsil:	Heyzin başlaması və bitməsi	161
20-ci fəsil:	Heyzli qadın buraxdığı namazları qılmamalıdır	162
21-ci fəsil:	Paltarını geyinmiş heyzli qadınla bir yataqda yat- maq	162
22-ci fəsil:	Heyz paltarı ilə təmiz halda paltarı olan	163
23-cü fəsil:	Heyzli qadınların (Qurban və Ramazan) bayram- larında namazgahdan kənarında olaraq müsəlman- ların dualarında iştirak etmələri	163
24-cü fəsil:	Qadın bir ay ərzində üç dəfə heyz olarsa	164
25-ci fəsil:	Heyz günlərindən başqa bir gündə qadının gördüyü sarı və ya bulanıq su	165
26-cı fəsil:	İstihazə damarı	165
27-ci fəsil:	Arafadan qayıdarkən edilən təvafdan sonra heyz olan qadın	165
28-ci fəsil:	İstihazəli qadının təmizliyi görməsi	166
29-cu fəsil:	Dünyaya uşaq gətirərkən ölmüş qadının cənazə namazını sünnəyə uyğun şəkildə qılmaq	167
30-cu fəsil		167
7. Təyəmmüm kitabı		168
1-ci fəsil		168
2-ci fəsil:	Su və torpaq tapılmadıqda nə etmək lazımdır?	169
3-cü fəsil:	Səfərdə olmayan kimsə su tapmadıqda və namazın vaxtının çıxacağından ehtiyat etdikdə təyəmmüm etməlidir	169
4-cü fəsil:	Təyəmmüm edən adam əllərinin içinə üfürə bilər- mi?	170
5-cü fəsil:	Təyəmmüm üz və əllərlə edilir	171
6-cı fəsil:	Təmiz torpaq müsəlmanın təmiz olması üçün suyu əvəz edir	172

7-ci fəsil:	Cənabət halına düşən adam xəstələnməkdən, ölməkdən və ya susuz qalmaqdan qorxduğuna görə təyəmmüm edir	174
8-ci fəsil:	Əli bir dəfə vurmaqla təyəmmüm etmək	175
9-cu fəsil		176
8. Namaz kitabı		178
1-ci fəsil:	Gecə səfərində namazın necə fərz buyrulması	178
2-ci fəsil:	Paltarda namaz qılmağın vacib olması	180
3-cü fəsil:	Namaz qılanın öz izarını boynunun arxasına bağlaması	181
4-cü fəsil:	Yalnız bir örtüyə bürünüb namaz qılmaq	182
5-ci fəsil:	Yalnız bir paltarda namaz qılan vaxt namaz qılan adam onun ətəklərini çiyininə atmalıdır	184
6-cı fəsil:	Paltar çox dar olduqda nə etmək lazımdır?	184
7-ci fəsil:	Şamda istehsal olunmuş cübbədə namaz qılmaq	185
8-ci fəsil:	Namaz əsnasında və digər hallarda çılpaq olmağın bəyənilməməsi	186
9-cu fəsil:	Köynəkdə, şalvarda, dizləri örtməyən qısa şortuda və xalalda namaz qılmaq	186
10-cu fəsil:	Bədənin hansı hissələri örtülməlidir	187
11-ci fəsil:	Ridasız namaz qılmaq	188
12-ci fəsil:	Bud barədə deyilənlər	189
13-cü fəsil:	Qadın namazda neçə paltar geyinməlidir?	190
14-cü fəsil:	Bəzəkli paltarda namaz qılan onun bəzəklərinə baxarsa	191
15-ci fəsil:	Üstündə xaç şəkli, yaxud digər rəsmlər olan paltarla qılan namaz batil olurmu? Bu qadağandırımı?	191
16-cı fəsil:	İpək fərrucda namaz qılıb sonra onu soyunan adam	192
17-cü fəsil:	Qırmızı rəngli paltarda namaz qılmaq	192
18-ci fəsil:	Damda, minbərdə və ağacdan düzəldilmiş əşyaların üzərində namaz qılmaq	193
19-cu fəsil:	Namaz qılanın paltarı xanımına toxunarsa	194
20-ci fəsil:	Həsir üzərində namaz qılmaq	195
21-ci fəsil:	Səccadə üzərində namaz qılmaq	195
22-ci fəsil:	Döşək üzərində namaz qılmaq	195
23-cü fəsil:	Bərk istilər olduqda paltara səcdə etmək	196
24-cü fəsil:	Səndəldə namaz qılmaq	197
25-ci fəsil:	Xuflarla namaz qılmaq	197
26-cı fəsil:	Səcdələrini tamamlamayan	198
27-ci fəsil:	Namaz qılan səcdədə əllərini aralı qoymalı və büründən kənara çəkməlidir	198
28-ci fəsil:	Qibləyə yönəlməyin fəziləti	198

29-cu fəsil:	Mədinə, Şam və şərq əhlinin qibləsi	199
30-cu fəsil:	Uca Allahın: “İbrahimin dayandığı yeri namazgah edin!” (əl-Bəqərə, 125) – kəlamı	200
31-ci fəsil:	(Namaz qılan adamın) harada olursa olsun, üzünü qibləyə çevirməsi	201
32-ci fəsil:	Qiblə haqqında, həmçinin səhvən qibləyə üz tutmadan namaz qılmış adamın onu təkrar qılmasını vacib saymayan haqda nə rəvayət edilib?	203
33-cü fəsil:	Məsciddən tüpürcəyin əl ilə silinməsi	204
34-cü fəsil:	Bəlgəmi çınqıl daş ilə məsciddən qaşayıb təmizləmək	205
35-ci fəsil:	Namazda sağ tərəfə tüpürülməməlidir	205
36-cı fəsil:	Namazda olan soluna və ya sol ağanın altına tüpürsün	206
37-ci fəsil:	Məscidə tüpürməyin kəffarəsi	207
38-ci fəsil:	Məsciddə tüpürcəyin basdırılması	207
39-cu fəsil:	Namaz əsnasında tüpürməyə məcbur olan adam paltarının bir tərəfinə tüpürməlidir	207
40-cı fəsil:	İmamın insanlara namazı lazımınca qılmaları haqda və qiblə ilə bağlı nəsihəti	208
41-ci fəsil:	“Bəni filan məscidi” demək olarmı?	208
42-ci fəsil:	Məsciddə mal bölgüsü və xurma salxımlarının asılması	209
43-cü fəsil:	Məsciddə yeməyə dəvət edən və bu dəvətə cavab verən	210
44-cü fəsil:	Məsciddə kişi və qadınlar arasında hökm etmək və lənətləşmə etdirmək	210
45-ci fəsil:	Adam başqasının evinə gəldikdə istədiyi yerdə, yoxsa ona göstərilən yerdə namaz qılmalıdır?	211
46-cı fəsil:	Evlərdə səcdəgah edilən (namaz qılan) yerlər	211
47-ci fəsil:	Məscidə və digər yerlərə sağ ayaqla girmək	212
48-ci fəsil:	Cahiliyyə dövrünün müşriklərinin qəbirlərini açmaq və həmin yerləri namazgah etmək olarmı?	213
49-cu fəsil:	Qoyun ağıllarında namaz qılmaq	214
50-ci fəsil:	Dəvələrin saxlanıldığı yerdə namaz qılmaq	215
51-ci fəsil:	Sobanın, odun və müşriklərin ibadət etdiyi şeylərin qarşısında, lakin Allah üçün namaz qılan	215
52-cı fəsil:	Qəbirlərin arasında namaz qılmağın qadağan olunması	215
53-cü fəsil:	Yerə batırılmış və əzab gələn yerlərdə namaz qılmaq	216
54-cü fəsil:	Kilsədə namaz qılmaq	216

55-ci fəsil		217
56-cı fəsil:	Peyğəmbər ﷺ buyurmuşdur: “Yer üzü mənim üçün pak və namazgah edildi”.	217
57-ci fəsil:	Qadının məsciddə yatması	218
58-ci fəsil:	Kişilərin məsciddə yatması	219
59-cu fəsil:	Səfərdən qayıtdıqda məsciddə namaz qılmaq	220
60-cı fəsil:	Məscidə daxil olan kəs iki rükət namaz qılmalıdır	220
61-ci fəsil:	Məsciddə dəstəməzin pozulması	221
62-ci fəsil:	Məscidin tikilməsi	221
63-cü fəsil:	Məscidin tikilməsində adamların bir-biri ilə yarışması	222
64-cü fəsil:	Məscid tikdikdə ustalardan və minbər düzəlddikdə dülgərdən kömək istəmək	223
65-ci fəsil:	Məscid tikənlər haqda	223
66-cı fəsil:	Məsciddən keçən adam oxlarının uclarından tutmalıdır	223
67-ci fəsil:	Məsciddən keçmək	224
68-ci fəsil:	Məsciddə şeir söyləmək	224
69-cu fəsil:	Məsciddə adamların nizə oynatması	224
70-ci fəsil:	Məsciddəki minbər üzərində alqı-satqı	225
71-ci fəsil:	Məsciddə müəyyən bir məsələnin hökmünü tələb etmək və məscidə davamiyyətli gəlmək	226
72-ci fəsil:	Məscidi süpürmək və içindəki əskiləri, zibili və ağac qırıntılarını yığışdırmaq	226
73-cü fəsil:	Məsciddə şərab ticarətinin qadağan olunması	226
74-cü fəsil:	Məscidin xidmətçiləri	227
75-ci fəsil:	Əsir düşmüş və ya borclu olan kimsənin məsciddə əl-ayağının bağlanması	227
76-cı fəsil:	İslamı qəbul edənin qüsl alması və yenə əsir düşmüş adamın məsciddə əl-ayağının bağlanması	228
77-ci fəsil:	Məsciddə xəstələr və başqa kəslər üçün çadır qurmaq	228
78-ci fəsil:	Zəruri halda dəvəni məscidə salmaq	229
79-cu fəsil		229
80-ci fəsil:	Məsciddə kiçik qapı və keçid	230
81-ci fəsil:	Kəbənin və məscidlərin qapıları və kilidləri	231
82-ci fəsil:	Müşrikin məscidə girməsi	231
83-cü fəsil:	Məsciddə səsi yüksəltmək	232
84-cü fəsil:	Məsciddə halqa qurmaq və oturmaq	233
85-ci fəsil:	Məsciddə arxası üstə uzanmaq və ayaqları uzatmaq	234
86-cı fəsil:	İnsanlara zərər verməmək şərti ilə yollarda məscidin olması	234

87-ci fəsil:	Bazar məscidində namaz qılmaq	235
88-ci fəsil:	Məsciddə və başqa yerlərdə barmaqları bir-birinə keçirmək	235
89-cu fəsil:	Mədinəyə gedən yolların üstündəki məscidlər	237
90-cı fəsil:	İmamın sütrəsi onun arxasında dayananlar üçün də sütrədir	240
91-ci fəsil:	Namaz qılanla sütrə arasında nə qədər məsafə olmalıdır?	241
92-ci fəsil:	Nizəyə doğru namaz qılmaq	242
93-cü fəsil:	Yerə sancılmış ucuiti ağac parçasına doğru namaz qılmaq	242
94-cü fəsil:	Məkkə və başqa yerlərdə sütrə etmək	243
95-ci fəsil:	Sütuna doğru namaz qılmaq	243
96-cı fəsil:	Sütunlar arasında fərdi namaz qılmaq	244
97-ci fəsil:		245
98-ci fəsil:	Sütrə məqsədilə dişi və erkək dəvə, ağac və yəhərə doğru namaz qılmaq	245
99-cu fəsil:	Çarpayıya doğru namaz qılmaq	245
100-cü fəsil:	Namaz qılan şəxs önündən keçən adamı itələməlidir	246
101-ci fəsil:	Namaz qılanın qabağından keçməyin günahı	247
102-ci fəsil:	Bir kişinin dostu və ya başqa birisi ilə namaz qılarkən qarşı-qarşıya dayanması	247
103-cü fəsil:	Yatan adamın arxasında namaz qılmaq	248
104-cü fəsil:	Qadının arxasında nafilə namazı qılmaq	248
105-ci fəsil:	“Namazı heç nə kəsməz (batil etməz)” deyən	249
106-cı fəsil:	Namaz qılanın namaz əsnasında körpə qız uşağını qucağında tutması	249
107-ci fəsil:	Heyzli qadın olan çarpayıya doğru namaz qılmaq	250
108-ci fəsil:	Kişi namaz qılaraq səcdə etdikdə zövcəsi çəkilsin deyə ona toxuna bilərmə?	250
109-cu fəsil:	Qadın namaz qılan kəsə əziyyət verən şeyi ondan təmizləyir	251

9. Namazın vaxtları kitabı		253
1-ci fəsil:	Namazın vaxtları və onun fəziləti	253
2-ci fəsil:	“Tövbə edərək Ona üz tutun, Ondan qorxun, namaz qılın və şərik qoşanlardan olmayın!” (ər-Rum, 31)	254
3-cü fəsil:	Namaz qılmaq üçün beyət etmək	254
4-cü fəsil:	Namaz kəffarədir	255
5-ci fəsil:	Namazın vaxtında qılınmasının fəziləti	256
6-cı fəsil:	Qılınan beş vaxt namaz edilən günahlara kəffarədir	256

7-ci fəsil:	Namazın vaxtında qılınmaması	257
8-ci fəsil:	Namaz qılan şəxs öz Rəbbi ﷻ ilə gizli söhbət edir	257
9-cu fəsil:	Şiddətli isti olduqda Zöhr namazını sərin vaxta qədər gecikdirmək	258
10-cu fəsil:	Bərk istilər düşdükdə Zöhr namazının qılınmasını hava sərinləyəndək təxirə salmaq	59
11-ci fəsil:	Zöhr namazının vaxtı gün batmağa meyl etdiyi zaman başlayır	260
12-ci fəsil:	Zöhr namazını Əsr namazınadək təxirə salmaq	261
13-cü fəsil:	Əsr namazının vaxtı	261
14-cü fəsil:	Əsr namazını buraxanın günahı	264
15-ci fəsil:	Əsr namazını qılmayan	264
16-cı fəsil:	Əsr namazının fəziləti	264
17-ci fəsil:	Gün batmamışdan əvvəl Əsr namazının bir rükətinə yetişən	266
18-ci fəsil:	Məğrib namazının vaxtı	267
19-cu fəsil:	Məğrib namazını İşa namazı adlandırmaq istəməyən	268
20-ci fəsil:	İşa və Atəmənin qeyd edilməsi və İşaya Atəmə deməyi icazəli görən	269
21-ci fəsil:	İnsanlar toplaşdıqda İşa namazını qılmaq və ya gecikdirmək	270
22-ci fəsil:	İşa namazının fəziləti	270
23-cü fəsil:	İşa namazından qabaq yatmağı xoşlamayan	271
24-cü fəsil:	Gözlərindən yuxu tökülən kəsin İşa namazından əvvəl yatması	271
25-ci fəsil:	İşa namazının vaxtı gecə yarısına qədərdir	273
26-cı fəsil:	Sübh namazının fəziləti	273
27-ci fəsil:	Sübh namazının vaxtı	274
28-ci fəsil:	Günəş çıxmadan Sübh namazının bir rükətinə çatan	275
29-cu fəsil:	Namazın bir rükətinə çatan	275
30-cu fəsil:	Sübh namazından sonra günəş üfüqdən yüksəlməyə qədər namaz qılmaq	276
31-ci fəsil:	Günəş batmamışdan qabaq namazın qılınmaması	277
32-ci fəsil:	Əsrdən və Sübhdən sonra namaz qılmağı pis saymayan	278
33-cü fəsil:	Əsr namazından sonra, vaxtı keçmiş və digər bu kimi namazların qılınması	278
34-cü fəsil:	Buludlu gündə namazı ilk vaxtında qılmaq	279
35-ci fəsil:	Namazın vaxtı keçdikdən sonra azan vermək	280

36-cı fəsil:	Namazın vaxtı keçdikdən sonra camaata namaz qıldırın	280
37-ci fəsil:	Namazını unudan kimsə, yadına düşən kimi onu qılmalıdır və o yalnız bu namazı qəza edər	281
38-ci fəsil:	Keçmiş namazları növbə ilə qəza etmək	281
39-cu fəsil:	İşə namazından sonra yatmayıb söhbət etməyin məkrüh olması	282
40-cı fəsil:	İşə namazından sonra elm və digər xeyirli işlərə görə oyaq qalıb söhbət etmək	282
41-ci fəsil:	Qonaqlar və ailə üzvləri ilə birlikdə gecənin bir qisminə oyaq qalıb söhbət etmək	283
10. Azan kitabı		286
1-ci fəsil:	Azan verilməsinin başlanması	286
2-ci fəsil:	Azan kəlmələrinin iki dəfə təkrar edilməsi	287
3-cü fəsil:	İqamənin sözləri “qad qamətis-salət” sözlərindən başqa bir dəfə deyilir	287
4-cü fəsil:	Azanın fəziləti	287
5-ci fəsil:	Azanın uca səslə oxunması	288
6-cı fəsil:	Azan qan tökülməsinin qarşısını alır	288
7-ci fəsil:	Müəzzinin səsinə eşidən nə deməlidir?	289
8-ci fəsil:	Azan bitdikdən sonra oxunan dua	290
9-cu fəsil:	Azan vermək üçün püşk atmaq	290
10-cu fəsil:	Azan oxunarkən söz demək	291
11-ci fəsil:	Namaz vaxtının girdiyini kor adama xəbər verən olarsa, onda o da azan verə bilər	291
12-ci fəsil:	Dan yeri söküldükdən sonra azan vermək	292
13-cü fəsil:	Dan yeri sökülməmişdən qabaq azan vermək	292
14-cü fəsil:	Azan ilə iqamə arasında nə qədər vaxt var və iqaməni gözləyən (namazı nə qədər gözləməlidir)	293
15-ci fəsil:	İqaməni gözləyən	294
16-cı fəsil:	Hər kim istəsə, iki azan arasında namaz qıla bilər	294
17-ci fəsil:	“Qoy səfərdə azanı bir müəzzin versin” – deyən	294
18-ci fəsil:	Müsafirlər camaat halında olduqda onların azan və iqaməni demələri, Arafə və Müzdəlifədə də belə etmələri	295
19-cu fəsil:	Müəzzin azan oxuduqda ağzını sağa və sola döndərirmi? Müəzzin azan əsnasında sağ və sola dönürmü?	297
20-ci fəsil:	Namaza tələsən adamın: “Biz namazı buraxmışıq” – deməsi	297
21-ci fəsil:	Namaza tələsməyin, sakitcə və təmkinlə gəlin	298

22-ci fəsil:	Camaat iqamə verilərkən imamı gördükdə nə vaxt ayağa qalxmalıdır?	298
23-cü fəsil:	Namaza tələsərək gəlməmək, sükunət və təmkinlə gəlmək	298
24-cü fəsil:	Məsciddən bir şeyə görə çıxmaq olarmı?	299
25-ci fəsil:	İmam: "Yerinizdə qalın" dedikdə qayıdana qədər gözləmək	299
26-cı fəsil:	Kişinin: "Biz namaz qılmadıq" sözü	299
27-ci fəsil:	İqamə verildikdən sonra imamın zəruri bir işlə məşğul olması	300
28-ci fəsil:	Namaza iqamə verildiyi zaman danışmaq	300
29-cu fəsil:	Camaatla namaz qılmağın vacib olması	301
30-cu fəsil:	Camaat namazının fəziləti	301
31-ci fəsil:	Camaatla qılınan sübh namazının fəziləti	302
32-ci fəsil:	Zöhr namazını ilk vaxtında qılmağın fəziləti	303
33-cü fəsil:	İzləri hesablamaq	304
34-cü fəsil:	Camaatla qılınan işa namazının fəziləti	305
35-ci fəsil:	Camaatla qılınan işa namazının fəziləti	305
36-cı fəsil:	Məsciddə oturub namazı gözləyən və məscidlərin fəziləti	306
37-ci fəsil:	Səhər və axşamçağı məscidə gedənin fəziləti	307
38-ci fəsil:	İqamə oxunduqdan sonra vacib namazdan başqa namaz qılmaq olmaz	307
39-cu fəsil:	Hansı halda xəstə olan adam camaat namazında iştirak edə bilər?	308
40-cı fəsil:	Yağış və digər çətinliklərdə namazı öz evində qılmağın rüxsəti	309
41-ci fəsil:	İmam namazı ancaq xütbədə iştirak edənlərə qıldırmalıdır? Yağış yağarkən imam cümə xütbəsi deməlidirmi?	310
42-ci fəsil:	İqamə deyildikdən sonra süfrəyə yemək verildikdə nə edilməlidir?	311
43-cü fəsil:	İmam əlində bir loxma olduqda namaza çağırılsa nə etməlidir?	312
44-cü fəsil:	Ev işlərində ailəsinə köməklik edən və iqamə verildikdən sonra namaza gedən	313
45-ci fəsil:	Peyğəmbərin ﷺ qıldığı namazı, həmçinin onun qoyduğu Sünnəni insanlara öyrətmək məqsədilə onlara namaz qıldırmaq	313
46-cı fəsil:	Elmi və hörməti olan kəslər camaata namaz qıldırmağa daha haqlıdırlar	313

47-ci fəsil:	Müəyyən bir səbəbə görə imamın yanında namaza duran adam	316
48-ci fəsil:	İmamı əvəz edən şəxs camaata namaz qıldırmağa başladıqdan sonra həmişə namazı qıldıran imamın gəlib çıxması, bu halda namazı ilk başlayanın geri çəkilməsi və ya çəkilməyib namazı qıldırmasının icazəli olması	316
49-cu fəsil:	Namazda olanlar Quranı əzbər bilməkdə bir-birlərinə bərabər olduqda onlardan ən böyükləri imamlıq edir	317
50-ci fəsil:	İmam bir qövmü ziyarət etdikdə onlara imamlıq edir	318
51-ci fəsil:	İmam arxasında namaz qılanların ona tabe olunmaları üçün təyin olunmuşdur	318
52-ci fəsil:	İmamın arxasında duranlar nə vaxt səcdə etməlidirlər?	321
53-cü fəsil:	İmamdan qabaq başını səcdədən qaldırmanın günahı	322
54-cü fəsil:	Kölnin və köləlikdən azad olunmuş adamın imamlıq etməsi	322
55-ci fəsil:	Arxasındakılar namazı tam yerinə yetirdikləri halda imam səhvə yol verərsə nə etməlidir?	323
56-cı fəsil:	Fitnəyə düşən və bidətçinin imamlıq etməsi	323
57-ci fəsil:	İmam ilə ona tabe olan iki kişi olduqda tabe olanın imamla bir yerdə sağ tərəfində durması	324
58-ci fəsil:	Namazda adam imamın solunda durmaq istədikdə imam onu sağ tərəfinə keçirərsə, bu onların namazını batil etməz	324
59-cu fəsil:	İmam tək namaz qıldığında başqaları gəlib ona qoşularsa nə etməlidir?	325
60-cı fəsil:	İmam (namazı) uzatdıqda, zəruri işləri olan bir adamın (namazdan) çıxıb onu təkbaşına qılması haqqında	325
61-ci fəsil:	İmamın qiyamı çox uzatmaması, ruku və səcdələri isə tam yerinə yetirməsi	326
62-ci fəsil:	Adam tək namaz qıldığında namazı istədiyi qədər uzada bilər	326
63-cü fəsil:	Namazı uzun qıldırdığına görə imama şikayət etmək	327
64-cü fəsil:	Namazı uzatmadan tam yerinə yetirmək	328
65-ci fəsil:	Körpənin ağlamasını eşitdikdə namazı yüngül şəkildə qılan	328
66-cı fəsil:	Namazı qıldıqdan sonra tayfasına namaz qıldırmaq	329

67-ci fəsil:	İmamın təkbirlərini camaata eşitdirən	329
68-ci fəsil:	Kişinin imama, camaatın da imama tabe olana tabe olması	330
69-cu fəsil:	İmam namazda şəkk etdikdə camaatın sözüünə etimad edirmi?	331
70-ci fəsil:	İmam namazda ağlayarsa (nə etməlidir)?	332
71-ci fəsil:	İqamə oxunduğu zaman və ondan sonra cərgələrin düzəldilməsi	332
72-ci fəsil:	Cərgələr düzəldiyi vaxt imamın camaata üz tutması	333
73-cü fəsil:	Birinci cərgə	333
74-cü fəsil:	Cərgənin düz olması namazın tamamlanmasıdır	334
75-ci fəsil:	Cərgəni tamamlamayanın günahı	334
76-cı fəsil:	Cərgədə çiyinin çiyinə və topuğun topuğa sıx olması	335
77-ci fəsil:	İmama tabe olan imamın solunda durduqda və imam da onu arxadan tutub sağ tərəfə keçirəndə namazın tam olması	335
78-ci fəsil:	Bir qadın cərgə sayılır	336
79-cu fəsil:	Məscidin və imamın sağ tərəfində olmaq	336
80-ci fəsil:	İmamla camaatın arasında divarın və ya başqa bir maneənin olması	336
81-ci fəsil:	Gecə namazı	337
82-ci fəsil:	Namaza başlayarkən təkbir etməyin vacibliyi	337
83-cü fəsil:	Namaza başlayanda təkbir deyərəkən əlləri qaldırmaq	339
84-cü fəsil:	Namaza başlayaraq təkbir etdikdə, rukuya getdikdə və rukudan dikəldikdə əlləri qaldırmaq	339
85-ci fəsil:	Namaz qılanda əllər haralarda qaldırılır?	340
86-cı fəsil:	İkinci rükətdən qalxdıqda əlləri qaldırmaq	340
87-ci fəsil:	Sağ əli sol əlin üstünə qoymaq	341
88-ci fəsil:	Namazda müti olmaq	341
89-cu fəsil:	Təkbirdən sonra nə deyilir?	341
90-cı fəsil:		342
91-ci fəsil:	Namaz əsnasında imama nəzər salmaq	343
92-ci fəsil:	Namaz əsnasında göyə baxmaq	344
93-cü fəsil:	Namaz əsnasında o yana-bu yana baxmaq	345
94-cü fəsil:	Namaz qılan bir iş olduqda və ya bir şey görməsindən və ya qiblə tərəfdə bir tüpürcək görməsinə görə sağa-sola dönə bilərmi?	345
95-ci fəsil:	Bütün namazlarda – daimi qalınan yerdə və səfərdə, səsli və səssiz namazlarda imamın və onun arxasında duranların Qurandan oxumasının vacib olması	346

96-cı fəsil:	Zöhr namazında olan qiraət	348
97-ci fəsil:	Əsr namazında olan qiraət	349
98-ci fəsil:	Məğrib namazında olan qiraət	349
99-cu fəsil:	Məğrib namazını səslə oxumaq	350
100-cü fəsil:	İşa namazında olan qiraət	350
101-ci fəsil:	İşa namazının qiraətində səcdəyə getmək	351
102-ci fəsil:	İşa namazındakı qiraət	351
103-cü fəsil:	İlk iki rükəti uzun, sonrakı iki rükəti qısa etmək	352
104-cü fəsil:	Sübh namazındakı qiraət	352
105-ci fəsil:	Sübh namazını səslə oxumaq	353
106-cı fəsil:	İki surəni bir rükətdə cəm etmək	354
107-ci fəsil:	Dörd rükətli namazlarda son iki rükəti qılarkən "Kitabı Açı" ("əl-Fatihə" surəsini) oxumaq	356
108-ci fəsil:	Zöhr və Əsr namazlarında qiraəti səssiz oxuyan	356
109-cu fəsil:	İmamın səssiz namazda ayələri eşitdirməsi	356
110-cu fəsil:	İlk rükəti uzatmaq	357
111-ci fəsil:	İmamın "Amin" sözünü səslə deməsi	357
112-ci fəsil:	"Amin" deməyin fəziləti	358
113-cü fəsil:	Namazda imama tabe olanın "Amin" sözünü səslə deməsi	358
114-cü fəsil:	Sıralara daxil olmamış ruku etdikdə nə edilməlidir?	358
115-ci fəsil:	Rukuya getdikdə "Allahu Əkbər" sözünü tam tələffüz etmək	359
116-cı fəsil:	Təkbirin səcdədə tamamlanması	359
117-ci fəsil:	Səcdədən qalxarkən təkbir etmək	360
118-ci fəsil:	Rukuda əlləri dizlərə qoymaq	361
119-cu fəsil:	Ruku tam edilmədikdə nə olur?	361
120-ci fəsil:	Rukuda kürəyi düz tutmaq	362
121-ci fəsil:	Rukunun tam və düz edilməsi, rukuda rahat olmaq	362
122-ci fəsil:	Peyğəmbərin ﷺ rukunu və səcdəni tam etməyə namazı yenidən qılmağı əmr etməsi	362
123-cü fəsil:	Rukuda dua etmək	363
124-cü fəsil:	Rukudan dikələrək başı qaldırdıqda imamın və arxasındakıların deyəcəyi söz	363
125-ci fəsil:	"Allahummə Rabbənə ləkəl həmd" sözünün fəziləti	364
126-cı fəsil:		364
127-ci fəsil:	Rukudan başını qaldırandan sonra rahat durmaq	365
128-ci fəsil:	Səcdəyə gedərkən təkbir etmək	366
129-cu fəsil:	Səcdə etməyin fəziləti	367
130-cu fəsil:	Səcdə etdikdə əlləri bir-birindən aralı qoymaq	370
131-ci fəsil:	Namazda ayaq barmaqlarının qibləyə doğru yönəl- məsi	370

132-ci fəsil:	Namazda səcdələri tam etməmək	371
133-cü fəsil:	Yeddi əza üzərinə səcdə etmək	371
134-cü fəsil:	Burun üzərinə səcdə etmək	372
135-ci fəsil:	Palçıqın içində burun üzərinə səcdə etmək	372
136-cı fəsil:	Paltarın düymələnməklə bağlanması	373
137-ci fəsil:	Namaz qılanda saçını bağlamamaq	373
138-ci fəsil:	Namaz qılanda paltarını yığmamaq	374
139-cu fəsil:	Səcdə etdikdə təsbih və dua demək	374
140-cı fəsil:	İki səcdə arasında oturmaq	374
141-ci fəsil:	Səcdədə dirsəkləri yerə qoymamaq	375
142-ci fəsil:	Namazın tək rükətlərini tamamladıqda bir qədər oturduqdan sonra ayağa qalxmaq	376
143-cü fəsil:	Namaz qılanda rükətdən dikələn yerə necə gedir?	376
144-cü fəsil:	İki səcdə etdikdən sonra ayağa duranın təkbir etməsi	377
145-ci fəsil:	Təşəhhüdü oxuyanda Sünnəyə müvafiq şəkildə oturmaq	377
146-cı fəsil:	Peyğəmbərin ﷺ ikinci rükətdən qalxdığına və geri dönüb oturmadığına görə birinci təşəhhüdün deyilməsini vacib saymayanlar	379
147-ci fəsil:	İlk rükətdə oxunan təşəhhüd	379
148-ci fəsil:	Axırıncı rükətdə oxunan təşəhhüd	379
149-cu fəsil:	Salamdan qabaq dua etmək	380
150-ci fəsil:	Axırıncı təşəhhüddən sonra istənilən duanı etməyin icazəli olması və bunun vacib olmaması	381
151-ci fəsil:	Namazı qılıb tamamlayana qədər alnını və burnunu əli ilə silməyən	382
152-ci fəsil:	Namazın sonunda olan salam	382
153-cü fəsil:	Namazın sonunda olan salamlar imam salam verdikdən sonra verilməlidir	383
154-cü fəsil:	İmamın salam verməsinə salam əlavə etməyən və iki salam ilə kifayətlənən	383
155-ci fəsil:	Namazdan sonra zikr etmək	384
156-cı fəsil:	İmam salamları verdikdən sonra camaata tərəf çevirməlidir	385
157-ci fəsil:	İmamın salam verdikdən sonra bir az öz yerində qalması	386
158-ci fəsil:	Camaata namaz qıldırıqdan sonra vacib bir işi yadına salaraq sıraların arasından keçib gedən kəs	387
159-cu fəsil:	Namazı qılıb qurtardıqdan sonra sağ və ya sol tərəfə dönüb getmək	388

160-cü fəsil:	Çiy sarımsaq, soğan və kəvər haqqında deyilənlər	388
161-ci fəsil:	Uşaqların dəstəmaz alması	389
162-ci fəsil:	Gecə və ala-qaranlıqda qadınların məscidə getməsi	392
163-cü fəsil:	İnsanların elmlə imamı ayaqüstə gözləmələri	393
164-cü fəsil:	Kişilərin arxasında qadınların namaz qılmaları	394
165-ci fəsil:	Qadınların Sübh namazından tələsik qayıtması və onlardan az bir qisminin məsciddə qalması	394
166-cü fəsil:	Qadının ərindən məscidə getməsi üçün icazə alması	395
166m-ci fəsil:	Qadının ərinin arxasında namaz qılması	395
11. Cümə kitabı		396
1-ci fəsil:	Cümənin fərz olması	396
2-ci fəsil:	Cümə günü qüsl almağın fəziləti, həmçinin uşaqlar və qadınlar Cümədə iştirak edə bilərlərmi?	396
3-cü fəsil:	Cümə namazı üçün ətirlənmək	397
4-cü fəsil:	Cümə namazının fəziləti	398
5-ci fəsil:		398
6-cı fəsil:	Cümə günü saçların yağlanması	398
7-ci fəsil:	Cümə namazına gələndə hər kəs özünün ən gözəl geyimini geyinməlidir	399
8-ci fəsil:	Cümə günü misvakdan istifadə etmək	400
9-cu fəsil:	Başqasının misvakından istifadə etmək	401
10-cu fəsil:	Cümə günü Sübh namazında oxunan surələr haqda	401
11-ci fəsil:	Kənd və şəhərlərdə cümə namazının qılınması	401
12-ci fəsil:	Cümə namazında iştirak etməyən qadın, uşaq və digərləri qüsl almalıdırlarmı?	402
13-cü fəsil:		404
14-cü fəsil:	Leysan yağışda Cümə namazına gəlməmək rüxsəti	404
15-ci fəsil:	Cümə namazına haradan və kimlər gəlməlidir?	405
16-cı fəsil:	Cümənin ilk vaxtı günəşin zenitdən batmağa doğru meyl etdiyi vaxtdır	405
17-ci fəsil:	Cümə günü həddən artıq isti olduqda nə etmək lazımdır?	406
18-ci fəsil:	Cümə namazına piyada getmək	407
19-cu fəsil:	Cümə günü məsciddə iki nəfərin arasında oturmaq	408
20-ci fəsil:	Adam cümə günü qardaşını oturduğu yerdən dur-ğuzub onun yerində oturmamalıdır	408
21-ci fəsil:	Cümə günü azan vermək	409
22-ci fəsil:	Cümə günü bir müəzzinin olması	409
23-cü fəsil:	İmamın minbərin üzərində azanı eşitdikdə müəzzinin sözlərini təkrar etməsi	409
24-cü fəsil:	Müəzzin azan verəndə imamın minbərdə oturması	410
25-ci fəsil:	Azanı xütbəyə yaxın vermək	410

26-cı fəsil:	Minbərin üzərində xütbə vermək	411
27-ci fəsil:	Xütbəni ayaq üstə demək	412
28-ci fəsil:	Xütbə deyərkən imam camaata, camaat da imama doğru yönəlir	412
29-cu fəsil:	Xütbə əsnasında Allaha təriflər deyəndən sonra "Sonra isə..." deyən kimsə	413
30-cu fəsil:	Cümə günü iki xütbə arasında oturmaq	416
31-ci fəsil:	Xütbəni dinləmək	416
32-ci fəsil:	İmam xütbə dediyi vaxt kiminsə gəlib oturduğunu görərsə, ona iki rükət namaz qılmağı buyurmalıdır	417
33-cü fəsil:	İmam xütbə verdiyi zaman gələnin yüngül iki rükət namaz qılması	417
34-cü fəsil:	Xütbədə əlləri qaldırmaq	417
35-ci fəsil:	Cümə günü xütbə vaxtı yağışın yağması üçün Allaha dua etmək	418
36-cı fəsil:	Cümə günü imam xütbə verən zaman susmaq	418
37-ci fəsil:	Cümə gününün xeyirli saati	419
38-ci fəsil:	Cümə namazı qılınarkən bəzi adamların imamı tərk etməsi, imamın və qalib namaz qılanın namazlarının icazəli olması	419
39-cu fəsil:	Cümə namazından əvvəl və ondan sonra qılınan əlavə namazlar	420
40-cı fəsil:	Uca Allahın bu kəlamı: "Namaz başa çatdıqdan sonra yer üzünə dağılışıb Allahın lütfünü axtarın..." (əl-Cumuə, 10)	420
41-ci fəsil:	Cümə namazından sonra qaylulə (istirahət) etmək	421
12. Qorxu namazı kitabı		422
1-ci fəsil:	Qorxu namazı	422
2-ci fəsil:	Qorxu namazını həm ayaq üstə, həm də minik üzərində qılmaq olar	423
3-cü fəsil:	Qorxu namazında namaz qılanların bir qismi digəri qismi qoruyur	423
4-cü fəsil:	Qalaların müqaviməti və düşmənlə qarşılaşma əsnasında namaz qılmaq	424
5-ci fəsil:	Həm təqib edən, həm də təqib olunan kəs minik üzərində başla işarə edərək namaz qıla bilər	425
6-cı fəsil:	Hücum əsnasında təkbir demək, Sübh namazını səhər açılanda qaranlıq ikən qılmaq	425
13. (Ramazan və Qurban) bayramları kitabı		427
1-ci fəsil:	İki bayram və bayramda bəzənmək	427

2-ci fəsil:	Bayram günü nizə və qalxan oynadaraq şənlik etmək	427
3-cü fəsil:	Müsəlmanlar üçün bayramlarda ediləcək sünnələr	428
4-cü fəsil:	Orucluq bayramında namaza gəlməzdən əvvəl nəsə yemək	429
5-ci fəsil:	Qurban bayramında (bayram namazından sonra) yemək	429
6-cı fəsil:	Bayram namazlarını minbər olmayan namazgahda qılmaq	430
7-ci fəsil:	Azan və iqamə verilmədən qılınan bayram namazlarına piyada və ya minik üzərində getmək	431
8-ci fəsil:	Xütbə bayram namazından sonra deyilməlidir	432
9-cu fəsil:	Bayram vaxtı və Haram ərazisində silahla gəzməyin bəyənilməməsi	433
10-cu fəsil:	Bayram namazına tez gəlmək	434
11-ci fəsil:	Təşriq günlərində yerinə yetirilən əməllərin fəziləti	435
12-ci fəsil:	Minada keçən günlərdə, habelə Arafata doğru irəlilədikdə tez-tez təkbir etmək	436
13-cü fəsil:	Bayram günü nizəyə doğru namaz qılmaq	437
14-cü fəsil:	Bayram günü imamın önündə ucu dəmirli və ya ucunda dəmir olmayan nizənin daşınması	437
15-ci fəsil:	Bayram günü heyzli olmayan və heyzli qadınların namazgaha gəlməsi	437
16-cı fəsil:	Bayram günü körpə uşaqları namazgaha gətirmək	437
17-ci fəsil:	Bayram xütbəsində imamın camaata doğru yönəlməsi	438
18-ci fəsil:	Bayram namazının qılınacağı yerin əlaməti	438
19-cu fəsil:	Bayram günü imamın qadınlara moizə deməsi	439
20-ci fəsil:	Bayramda bayıra çıxmağa paltar olmayan qadın nə etməlidir?	440
21-ci fəsil:	Heyzli qadınların namaz yerindən uzaq durmaları	441
22-ci fəsil:	Qurban günlərində (dəvələri və digər heyvanları) namazgahda kəsmək	442
23-cü fəsil:	Bayram xütbəsi əsnasında imamın və camaatın danışması, imam xütbə dedikdə ondan nəsə soruşmaq	442
24-cü fəsil:	Bayram namazını qılıb evə qayıdarkən başqa yol ilə qayıtmaq	443
25-ci fəsil:	Bayram namazını ötürən iki rükət namaz qılmalıdır	443
26-cı fəsil:	Bayram namazından qabaq və sonra qılınan namaz	444
14. Vitr kitabı		446
1-ci fəsil:	Vitr namazı haqda nə rəvayət olunmuşdur?	446

2-ci fəsil:	Vitr namazının vaxtı	447
3-cü fəsil:	Peyğəmbərin ﷺ Vitr namazını qılmaları üçün ailəsinin oyatması	448
4-cü fəsil:	Vitri gecə qılınan namazların axıncısı etmək lazımdır	448
5-ci fəsil:	Vitr namazının minik üstündə qılınması	449
6-cı fəsil:	Vitr namazının səfərdə qılınması	449
7-ci fəsil:	Rükudan əvvəl və ya sonra qunut duası oxumaq	449
15. İstisqa kitabı		451
1-ci fəsil:	İstisqa və Peyğəmbərin ﷺ istisqa (duası) üçün çıxması	451
2-ci fəsil:	Peyğəmbərin ﷺ: "Onlara Yusufun zamanında göndərdiyin (qıtlıq və quraqlıq) illəri kimi illər göndər!" – deyə dua etməsi	451
3-cü fəsil:	Quraqlıq vaxtı camaat imamdan yağışın yağması üçün Allaha dua etməsini istəyə bilər	452
4-cü fəsil:	Yağışın yağması üçün Allaha dua etdikdə əbanı tərsinə çevirmək	453
5-ci fəsil:	Yağışın yağması üçün mərkəzi məsciddə dua etmək	454
6-cı fəsil:	Cümə xütbəsinə qibləyə deyil, başqa istiqamətə üz tutub yağışın yağması üçün dua etmək	455
7-ci fəsil:	Minbər üzərində yağışın yağması üçün dua etmək	456
8-ci fəsil:	Yağışın yağmasını istəmək halında cümə namaz ilə kifayətlənən	456
9-cu fəsil:	Yolların bağlanmasına görə yağışın dayanması üçün dua etmək	457
10-cu fəsil:	"Peyğəmbərin ﷺ cümə günü yağış yağması üçün dua etdikdə əbasını tərsinə çevirmədi" deyilməsi haqda	457
11-ci fəsil:	Camaat imamdan yağışın yağması üçün dua etməsini istədikdə imam bundan imtina etmir	458
12-ci fəsil:	Quraqlıq vaxtı müşriklərin müsəlmanlardan yağış yağması üçün müraciət etməsi	458
13-cü fəsil:	Yağış çox olduqda: "Yağışı üstümüzə deyil, ətrafımıza yağdır" deyə dua etmək	459
14-cü fəsil:	Yağış yağması üçün ayaq üstə dua etmək	460
15-ci fəsil:	Yağış yağması üçün namaz qıldıqda qiraəti səsləndirmək	460
16-cı fəsil:	Peyğəmbər ﷺ (istisqa namazında) hansı şəkildə camaata arxa çevirmişdir?	461
17-ci fəsil:	Yağışın yağması namazı iki rükətdir	461
18-ci fəsil:	Yağışın yağması namazı namazgahda qılınır	461

19-cu fəsil:	Yağışın yağması duasında qıbləyə çevrilmək	462
20-ci fəsil:	Yağışın yağması duasında camaatın əllərini imamla birlikdə qaldırmaları	462
21-ci fəsil:	İmamın yağışın yağması üçün dua edərkən əllərini göyə qaldırması	463
22-ci fəsil:	Yağış yağanda nə deyilməlidir?	463
23-cü fəsil:	Yağış yağarkən saqqalından yağış damcıları axana qədər yağışın altında olan	464
24-cü fəsil:	Möhkəm külək əsərkən nə deyilir?	464
25-ci fəsil:	Peyğəmbərin ﷺ: "Mən Səba qasırgası sayəsində qələbə qazandım" – kəlamı	465
26-cı fəsil:	Zəlzələlər və əlamətlər barəsində deyilənlər	465
27-ci fəsil:	Uca Allahın bu kəlamı: "Sizə verilən ruziyə, onu yalan saymaqla yerinə yetirirsiniz?" (əl-Vaqiə, 82)	466
28-ci fəsil:	Yağışın nə vaxt yağacağını Uca Allahdan başqa heç kəs bilməz	466
16. Kusuful kitabı		468
1-ci fəsil:	Günəş tutulduğu vaxt namaz qılmaq	468
2-ci fəsil:	Kusuful vaxtı sədəqə vermək	469
3-cü fəsil:	Kusuful vaxtı hamını camaat namazına çağırmaq	470
4-cü fəsil:	Kusuful vaxtı imamın xütbəsi	470
5-ci fəsil:	Kişinin "Günəş tutuldu" və ya "Ay tutuldu" sözlərini deməsi və Uca Allahın "Ay tutulacağı..." (əl-Qiyamə, 8) kəlamı	471
6-cı fəsil:	Peyğəmbərin ﷺ bu kəlamı: "Allah günəş və ay tutulması ilə bəndələrini qorxudur"	472
7-ci fəsil:	Kusuful namazında qəbir əzabından Allaha sığınmaq	472
8-ci fəsil:	Kusuful namazında səcdələrdə çox qalmaq	473
9-cu fəsil:	Kusuful namazını camaat şəklində qılmaq	473
10-cu fəsil:	Kusuful namazında qadınların kişilərlə birlikdə namaz qılmaları	475
11-ci fəsil:	Günəş tutulduğu vaxt kölə azad etməyi sevən	476
12-ci fəsil:	Kusuful namazını məsciddə qılmaq	476
13-cü fəsil:	Günəş və ay heç kimin ölümünə və doğulmasına görə tutulmur	477
14-cü fəsil:	Günəş tutulduğu vaxtı zikr etmək	478
15-ci fəsil:	Xusuful vaxtı dua etmək	479
16-cı fəsil:	İmamın kusuful xütbəsi zamanı "Bundan sonra..." deməsi	479
17-ci fəsil:	Ay tutulması zamanı namaz qılmaq	479
18-ci fəsil:	Kusuful namazında ilk rükət sonrakından uzun olur	480

19-cu fəsil:	Kusuf namazını səslə qılmaq	480
17. Quranda olan səcdə ayələri kitabı		482
1-ci fəsil:	Quranda olan səcdə ayələri və onun sünnəsi haqda nə rəvayət edilib?	482
2-ci fəsil:	“Əs-Səcdə” surəsində olan səcdə ayəsi	482
3-cü fəsil:	“Sad” surəsində olan səcdə ayəsi	482
4-cü fəsil:	“Ən-Nəcm” surəsində olan səcdə ayəsi	483
5-ci fəsil:	Müsəlmanların müşriklərlə birlikdə səcdə etmələri	483
6-cı fəsil:	Səcdə ayəsini oxuyub səcdə etməyən	483
7-ci fəsil:	“Göy yarılacağı zaman” (“əl-İnşiqaq” surəsini) oxuduqda səcdə etmək	484
8-ci fəsil:	Quran oxuyan səcdə etdikdə onunla birlikdə səcdə etmək	484
9-cu fəsil:	İmam səcdə ayəsini oxuyub səcdə etdikdə (adam çox olduğuna görə) izdiham olması	485
10-cu fəsil:	“Allah ﷻ tilavət səcdəsini etməyi vacib etməyib” rəyində olan	485
11-ci fəsil:	Namazda səcdə ayəsini oxuyub səcdə edən	486
12-ci fəsil:	İzdihamda görə səcdə etmək üçün yer tapmayan	486
18. Namazı qısaltmaq kitabı		488
1-ci fəsil:	Namazı qısaltmaq haqda və səfərdə namazları hansı müddətə qədər qısaltmaq haqda nə rəvayət edilib?	488
2-ci fəsil:	Minada qılınan namazlar	488
3-cü fəsil:	Peyğəmbər ﷺ Həcc etdikdə Məkkədə nə qədər qaldı?	489
4-cü fəsil:	Nə qədər məsafə qət etdikdən sonra namazlar qısaldılır?	489
5-ci fəsil:	Evdən çıxdıqdan sonra namazlar qısaldılır	490
6-cı fəsil:	Səfərdə Məğrib namazı üç rükət qılınmalıdır	491
7-ci fəsil:	Minik üstündə və miniyin yönəltdiyi tərəfə nafilə namazı qılmaq	492
8-ci fəsil:	Minik heyvanı üstündə işarə edərək namaz qılmaq	493
9-cu fəsil:	Fərz namazlarını minikdən düşüb yerdə qılmaq	493
10-cu fəsil:	Səfərdə uzunqulaq üzərində gedərkən nafilə namaz qılmaq	494
11-ci fəsil:	Səfərdə qıldığı vacib namazlardan əvvəl və sonra nafilə namazı qılmayan	494
12-ci fəsil:	Səfərdə vacib namazların vaxtlarından başqa vaxtlarda nafilə namazı qılan	495
13-cü fəsil:	Səfərdə Məğrib və İşa namazlarını birləşdirmək	496

14-cü fəsil:	Səfərdə Məğrib və İşa namazlarını birləşdirən azan və ya iqamə verməlidirmi?	496
15-ci fəsil:	Günəşin batmağa meyl etməsindən qabaq yola çıxdıqda Zöhr namazını Əsr namazına qədər gecikdirmək	497
16-cı fəsil:	Günəşin batmağa meyl etməsindən sonra yola çıxdıqda Zöhr namazını qılmaq, sonra miniyə minmək	497
17-ci fəsil:	Oturaq halda namaz qılmaq	498
18-ci fəsil:	Oturaraq işarə ilə namaz qılmaq	499
19-cu fəsil:	Oturaq halda namaz qıla bilməyən kəs, onu uzanan yerdə qıla bilər	499
20-ci fəsil:	Kim halsız olduğuna görə oturduğu yerdə namaza başladıqdan sonra halının yaxşılaşdığını və ya yüngülləşdiyini hiss etsə, namazı ayaq üstə tamamlamalıdır	500
19. Təhəccüd kitabı		502
1-ci fəsil:	Gecə vaxtı oyanıb əlavə namaz qılmaq	502
2-ci fəsil:	Gecə namazının fəziləti	503
3-cü fəsil:	Gecə namazında səcdələri uzun etmək	504
4-cü fəsil:	Xəstənin gecə namazı qılmaması	504
5-ci fəsil:	Peyğəmbərin ﷺ gecə namazını və digər nafilə namazlarını qılmağa təşviq etməsi, lakin vacib buyurmaması	505
6-cı fəsil:	Peyğəmbər ﷺ ayaqları şişənə qədər gecə namazında durardı	506
7-ci fəsil:	Gecənin axırında yatan	507
8-ci fəsil:	Səhur yeməyini yeyib Sübh namazının qılana qədər yatmayan	507
9-cu fəsil:	Gecə namazında qiyamı uzatmaq	508
10-cu fəsil:	Peyğəmbər ﷺ gecə namazını necə və neçə rükət qılardı?	508
11-ci fəsil:	Peyğəmbərin ﷺ gecə namazına qalxması, yatması və gecə namazının hökmünün nəsx (ləğv) olunması	507
12-ci fəsil:	Şeytan gecə namazını qılmayanın boynunun arxasına düyünlər vurur	511
13-cü fəsil:	Namaza yatıb qılanın qulağına şeytan sidik ifraz edə bilər	511
14-cü fəsil:	Gecənin sonunda dua etmək və namaz qılmaq	512
15-ci fəsil:	Gecənin əvvəlini yatıb axırını oyaq qalan	512
16-cı fəsil:	Peyğəmbərin ﷺ Ramazan və başqa aylarda qıldığı gecə namazları	513

17-ci fəsil:	Gecə və gündüz təmizlənməyin fəziləti, həmçinin gecə və gündüz dəstəməzdən sonra namaz qılmağın fəziləti	513
18-ci fəsil:	Əldən düşənədək ibadət etməyin bəyənilməməsi	514
19-cu fəsil:	Daim gecə namazlarını qılan kimsənin bunu tərk etməsinin bəyənilməməsi	515
20-ci fəsil		515
21-ci fəsil:	Gecə yuxudan oyanaraq namaz qılanın fəziləti	515
22-ci fəsil:	Sübh namazının iki rükət sünnəsini davamlı qılmaq	517
23-cü fəsil:	Sübh namazının iki rükət sünnəsindən sonra sağ böyrü üstə uzanmaq	517
24-cü fəsil:	Sübh namazının iki rükət sünnəsini qıldıqdan sonra uzanmayıb söhbət edən	518
25-ci fəsil:	Nafilə namazların iki rükət-iki rükət qılınması haqda nə rəvayət edilmişdir?	518
26-cı fəsil:	Sübh namazının iki rükət sünnəsindən sonra danışmaq	520
27-ci fəsil:	Sübh namazından qabaq qılınan iki rükət namazın davamiyyətli qılınması və bu iki rükətin könüllü olması	521
28-ci fəsil:	Sübh namazının iki rükət sünnəsində nə oxunur?	521
29-cu fəsil:	Fərz namazlardan sonra qılınan nafilə namaz	522
30-cu fəsil:	Fərz namazlardan sonra nafilə qılmayan	522
31-ci fəsil:	Səfərdə Duha namazını qılmaq	523
32-ci fəsil:	Duha namazını qılmayan və bunu mübah görən	523
33-cü fəsil:	Daim yaşadığı yerdə Duha namazını qılmaq	524
34-cü fəsil:	Zöhr namazından əvvəl qılınan iki rükət sünnə namazı	524
35-ci fəsil:	Məğrib namazından əvvəl namaz qılmaq	525
36-cı fəsil:	Nafilə namazlarını camaatla qılmaq	526
37-ci fəsil:	Evdə qılınan nafilə namazları	528
20. Namazın fəziləti		529
1-ci fəsil:	Məkkə və Mədinə məscidlərində namaz qılmağın fəziləti	529
2-ci fəsil:	Quba' məscidi	529
3-cü fəsil:	Hər şənbə günü Quba' məscidinə gələn	530
4-cü fəsil:	Quba' məscidinə piyada və minikdə gəlmək	530
5-ci fəsil:	Peyğəmbərin ☉ qəbri ilə minbəri arasında olan yerin fəziləti	531
6-cı fəsil:	Beytul-Məqdisin (Qüds məscidinin) fəziləti	531
21. Namazda olan əməllər kitabı		532
1-ci fəsil:	Namazda olduqda əl ilə işarə edərək nə isə istəmək	532

2-ci fəsil:	Namazda olduqda danışmağın qadağan edilməsi	533
3-cü fəsil:	Kişilərin namazda “subhən-Allah” və “əlhəmdulilləh” demələrinin icazəli olması	533
4-cü fəsil:	Namaz əsnasında bəzilərinin adlarını deyən və bilmədən başqasına salam verən	534
5-ci fəsil:	Əl çalmaq qadınlara aiddir	535
6-cı fəsil:	Namazda dal-dala yeriyərək arxaya keçən və ya əmr edildiyinə görə önə keçmək	535
7-ci fəsil:	Ana namaz qılan övladını çağırdıqda (övlad nə etməlidir)?	536
8-ci fəsil:	Namazda səcdə yerindəki xırda daşları təmizləmək	536
9-cu fəsil:	Namazda üzərinə səcdə etmək üçün paltarını yerə sərmək	537
10-cu fəsil:	Namazda edilməsinə icazə verilən əməllər nədir?	537
11-ci fəsil:	Namaz qılarkən minik heyvanı açılıb qaçarsa nə etmək lazımdır?	538
12-ci fəsil:	Namaz qılarkən tüpürməyin və üfürməyin icazəli olması	539
13-cü fəsil:	Namaz qılarkən bilmədən əl çalan kişinin namazının pozulmaması	540
14-cü fəsil:	Namaz qılana “qabağa get” və ya “gözlə” deməkdə bir müşkül yoxdur	540
15-ci fəsil:	Namaz əsnasında verilən salamu almamaq	540
16-cı fəsil:	Namaz əsnasında baş verəcək bir şeyə görə əli qaldırmaq	541
17-ci fəsil:	Namaz əsnasında əli böyürə qoymaq	542
18-ci fəsil:	Adamın namaz əsnasında nəsə düşülməsi	543
22. Səhv səcdələri kitabı		545
1-ci fəsil:	Namaz qılan adam ikinci rükətdə oturmayıb qalxan haqda nə rəvayət edilmişdir?	545
2-ci fəsil:	Namaz qılan adam beş rükət qılarsa, nə etməlidir?	545
3-cü fəsil:	Namaz qılan adam iki və ya üç rükətdən sonra salam verərsə, namazdakı səcdələr kimi və ya daha uzun iki səcdə edir	546
4-cü fəsil:	İki dəfə edilən səhv səcdəsindən sonra təşəhhüd deməyə	546
5-ci fəsil:	Səhv səcdəsini etdikdə təkbir edən	547
6-cı fəsil:	Namaz qılan üç və ya dörd rükət qılmasını bilmirsə, oturduğu halda iki dəfə səcdə edir	548
7-ci fəsil:	Fərz və nafilə namazlarda edilən səhv	548
8-ci fəsil:	Namaz əsnasında namaz qılana müraciət olunubsa, o, əli ilə işarə etməli və dinləməlidir	548
9-cu fəsil:	Namaz əsnasında işarə etmək	550

Təklif və iradlarınızı bu elektron
ünvana göndərə bilərsiniz

Sahihhadisemi@gmail.com

Camius- Sahih

I cild
(1-1236-cı hədislər)

“Elm və təhsil” nəşriyyatının direktoru:
professor Nadir MƏMMƏDLİ

Dizayner: Kamran İbrahimov
Texniki redaktor: Rövşanə Nizamiqızı

Çapa imzalanmış 30.06.2023
Şərti çap vərəqi 34 . Sifariş № 308
Kağız formatı 70x100 1/16. Tiraj 2000
Kitab “Elm və təhsil” nəşriyyat-poliqrafiya
müəssisəsində səhifələnib, çap olunmuşdur
E-mail: elm.ve.tehsil@mail.ru
Tel: 497-16-32; 050-311-41-89
Ünvan: Bakı, İçərişəhər, 3-cü Maqomayev 8/4